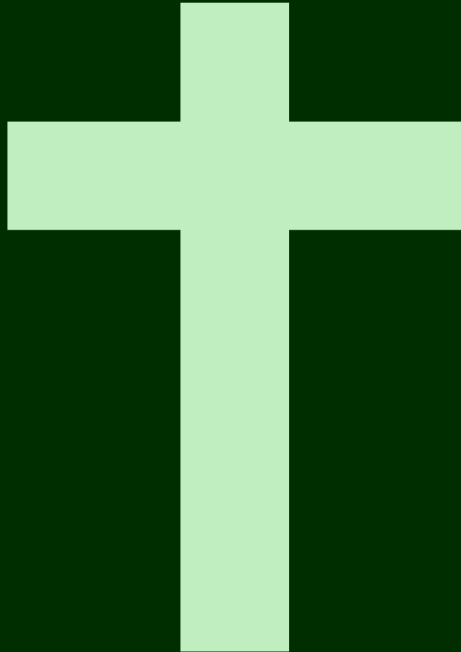

KUATE TUKU PASA

Portions of the Old Testament and The New Testament in the
Siroi Language of Papua New Guinea

KUATE TUKU PASA
Portions of the Old Testament and The New Testament in the Siroi Language of Papua New Guinea

Sampela hap Buk Baibel long tokples Siroi long Niugini

copyright © 1975, 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Siroi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2013-02-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2023 from source files dated 22 Nov 2019
9d2e8659-afb4-5cca-93d8-23ebf89e1709

Contents

MULUM PASA	1
RUT	63
1 SAMUEL	68
2 SAMUEL	109
MUNE WANE	144
YONA	145
MATEUS	148
MARKUS	196
LUKAS	225
YOHANUS	273
APOSEL	306
ROM	351
1 KORIN	373
2 KORIN	392
GALESIA	405
EFESUS	413
FILIPi	420
KOLOSİ	425
1 TESALONİKA	430
2 TESALONİKA	434
1 TIMOTEUS	437
2 TIMOTEUS	443
TITUS	447
FILEMON	450
HİBRU	452
YAKOBUS	469
1 PETRUS	475
2 PETRUS	481
1 YOHANUS	485
2 YOHANUS	490
3 YOHANUS	491
YUDAS	492
DIR PASA	494

MULUM PASA Kuate tuku mulum pasa Mosesnge kuyarna

Kuate nu aganj ndende njakmba kile-mayokkina

¹ Tugu mbolnge Kuate nu samba kilke kile-mayokkina. ² Nu kilke te-mayokna ta kilke ake baknu minna. Kule sungo kilke njakmba songa minna le ma make sungonge kule ta kaimba minmba minna le Kuate tuku Guwa kule ta mbolnge kine promba minna.

³ Kile Kuate nu sakina: Ma purfewa ngina le ma purfena. ⁴ Ma purfena le Kuate nu kanjermba garena. Tanjamba nu ait armba yimyam patike likina ta ande ma purfen tuku ande ma make tuku. ⁵ Tanjana sulumba ma purfen ta mafe ngina sulumba ma make ta furir ngina. Tanjakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait ndindo.

⁶ Kile Kuate nu sakina: Kule purkuwa sulumba ande mbol ambenge ka minwa le ande ibenngge minwa. Ma baknu ngamu tange kule ar ta tukulnikam tuku minamngat ngina. Tanjakina ta kumungina. ⁷ Kuate nu ma baknu tange te-mayokmba kule ar ta ande mbolnge ande ibenngge patikina. ⁸ Patikina sulumba ma baknu ta samba ngina. Tanjakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait arnu.

⁹ Kile Kuate nu sakina: Kule sungo ibenngge minit ta ka ma ndindo mbolnge ulendikuwa le kilke pagranu prowaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ¹⁰ Kilke pagranu pronaig ta kilke ngina sulumba kule sungo ulendikina ta yu ngina. Tanjakina sulumba kanjerka nu garena. ¹¹ Kile Kuate nu sakina: Kilke mbol tange aganj wane njak prowaig. Anja yeki yeki silonu njak, ilinzu yeki yeki tumunu njak, kumzanj ail tinju tumunu njak yeki yeki njakmba prowaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ¹² Anja yeki yeki silonu njak, ilinzu yeki yeki tumunu njak, ail yeki yeki tinju njak ta njakmba kilke mbolnge fare prowe likinaig le Kuate nu

kanjerka garena. ¹³ Tanjana le furir promba kumba ka maratukuk ta ait kenju.

¹⁴⁻¹⁵ Kile Kuate nu sakina: Aganj bulu njak samba mbolnge mayok kuwaig le bulunga kilke tugu kiljawam tuku mafen furir walam tuku mine likuwaig. Ait njakmba ki tuku ait, sawe tuku ait, mara tuku ait, piro tugu tuku ait ta njakmba tumningam tuku minwaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ¹⁶ Kuate nu bulu sugo armba kile-mayokkina ta ande sungo ta mafen kulatkam tuku ande fudin ta furir kulatkam tuku kile-mayokka mbai turmba kile-mayokkina. ¹⁷⁻¹⁸ Nu bulu kame ta samba mbol tange kilke tugu kiljawam tuku mafen furir walmba kulatkam tuku patike likina. Tanjana sulumba kanjerka nu garena le ¹⁹ furir promba kumba ka maratukuk ta ait bailkanu.

²⁰ Kile Kuate nu sakina: Kule sinamnge aganj abo minam tuku kuasmbi njak mayok ke likuwaig. Sar umanj mata mayok ke lika samba kumnemnge bunga likuwaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ²¹ Nu kualeganj sugo aganj abo minam tuku yeki yeki kule sinamnge likade ta njakmba kile-mayokka sar umanj yeki yeki njakmba turmba kile-mayokkina. Tanjamba nu kanjerka garena sulumba ²² nyaro ninmba saningina: Tane tugekap sulumba kule sina yu sina njakmba kumungap. Sar umanj mata kilke mbolnge tugekap ngina. ²³ Tanjakina le furir promba kumba ka maratukuk ta ait wai inum sulumba.

²⁴ Kile Kuate nu sakina: Kilke mbolnge aganj abo minam tuku yeki yeki mayok kuwaig. Aganjmor tumbranok dunekok aganj yeki yeki rabmba likam tuku ta njakmba mayok kuwaig ngina. Tanjakina ta kumungina. ²⁵ Nu aganjmor tumbranok nguikok aganj yeki yeki rabmba likade ta njakmba kile-mayokkina sulumba kanjerka garena.

²⁶ Tanjana sulumba Kuate nu manj lato sakina: Kile sine tanjo kile-mayokkuba le singine suk minwaig. Nane kilke tugu njakmba aganj ndende njakmba kulatka gabat minwaig. Kualeganj, sar umanj, kilke mbolok aganjmor aganj yeki yeki kilke mbolnge rabmba likade ta njakmba tuku gabat minwaig ngina. ²⁷ Tanjakina sulumba

Kuate nu tango nuje suk kile-mayokkina. Nu tango pino turmba kile-mayokkina. ²⁸ Kile-mayokkina sulumba nyaro nikmba sanikina: Tale kiño kame kile-patikap le tugeka kilke tugu ñakmba kumunguwaig. Tane kilke tugu ta ñakmba kilap sulumba kulatkap. Kualegan, sar uman, aganjmor nguikok ta mata ñakmba kulatke likap ngina. ²⁹ Tanjakina sulumba nu man sanikina: Tale kanjerap. Nyamagan ñakmba kilke mbolnge prode ta ye tane tinjet. Ilinzu tumunu ñak ail tinnu tumunu ñak ta ñakmba tane tuku nyamagan minamngaig. ³⁰ Aganj ñakmba nzu ñak ñak ta ye aganjmor nyuwaig nga nane ningen tuku. Aganj nzu ñak ñak ta sar uman kilke mbolok aganjmor nane tuku nyamagan minamngaig ngina. Tanjakina ta kumungina le ³¹ Kuate nu aganj ndende ñakmba kile-mayokkina ta kanjerka ñakmba magenu ndo minnaig le nu ndek gare torna. Tanjana le furir promba kumba ka maratukuk ta ait wai inum sulumba wai ngiri ndindo.

2

¹ Kile kilke samba aganj ndende ñakmba kumunge likinaig le piro ñakmba kugana. ² Ait 7-nu mbolnge Kuate nu piro ñakmba ke likina ta piroke suglukina sulumba ³ mabtina. Ta tuku nu ait ta tukulmba kusem pilna. ⁴ Kuate Sunjo nu tanjamba samba kilke kile-mayokkina tuku.

⁵ Kuate Sunjo nu samba kilke kile-mayokkina ta nu sawe te-iben ndana tukunu aganj waje ñak mine ndakinaig. Aganj kitek mata mbur ndanaig. Tango ande kilke mbolnge tumtuwam tuku mata mine ndakina. ⁶ Ait ta mbolnge kule nu kilke sinamnge nzomba minna le kilke nu bisuknu minna.

Kuate Sunjo nu Eden kumamnge piro ande wakeina

⁷ Kuate Sunjo nu tango wakeiyam tuku nga kilke tumba tambi tango wakeina. Wakeina sulumba tango ta fumbenu mbolnge abo guwa Ntna le tango ta abo guwa ñak abonga tingina. ⁸ Tingina le Kuate Sunjo nu Eden kumamnge ki prote kumam tange piro ande wakeina. Wakeina sulumba tango buk wakeina ta tumba piro ta sinamnge pilna le minna.

⁹ Piro ta sinamnge Kuate Sunjo nu ail magenu yeki yeki kile-mayokkina. Ail ta ñakmba kanjerka nzali tumba alowaig le nyam tuku. Piro ta ngamuknge nu ail armba turmba patikina le pronaik ta ande alonu nyumba minmba minam tuku ail ande manau magenu ñaigonu pilenga kila palmbim tuku ail. ¹⁰ Eden kilke mbolnge kule sunjo ande bulbulmba prona sulumba piro ta bisumba minna. Nu Eden kusremba mayok ka wai fet bailkana. ¹¹ Wainu sunjo ande nyunu Pison ta kinit kumba ka Awila kilke laipmba kinit. ¹² (Awila kilke ta gol, ail ñair mundur mayenu, ndame magenu ñak minit). ¹³ Wainu ande nyunu Gion ta Kus kilke laipmba kinit. ¹⁴ Wainu ande nyunu Tigris ta Asiria kilke ki prote kumam tambi kinit. Wainu ande ta nyunu Yufretis.

¹⁵ Kuate Sunjo nu tango ta tumba Eden piro ta mbolnge piroka kulatka minam tuku pilna sulumba ¹⁶ wam pagumba sana: Ail ñakmba piro te sinamnge minig ta alonu ne nyam kumun. ¹⁷ Ail ndindo ndo ye ne peunumba tukulnet. Ail ta manau magenu ñaigonu pilenga kila palmbim tuku. Ne ail ta tuku alonu ndanya. Mbula. Ne nyumba ta ait ta mbolnge ndo ne kumamngat ngina.

¹⁸ Tanjakina sulumba Kuate Sunjo nu sakina: Tango te nuje ndo minit. Manau ta mayenu kuga tukunu ye tur nuje ande nu suk wakeiyamngit ngina. ¹⁹ Tanjamba sakina sulumba nu kilke tumba sar uman aganjmor ñakmba wakeika nunge nyu patikuwa nga kilmba tango ta tugum prona le nu aganjmor ta ñakmba nyu yimyam ningina le nane nyu ta ñak minnaig. ²⁰ Nu sar uman aganjmor tumbranok nguikok ñakmba tuku nyu patike likina ta tur nuje nu suk ande nda mayok kina le tango ta nu nuje ndo minna.

²¹ Kile Kuate Sunjo nu tango ta ginyum pak tuna le nu kinymba gilaingina le Kuate Sunjo nu tango ta takelnu ande gona sulumba ndemnu tumba takelnu gona ma mbolnge tukulmba pilna. ²² Takelnu tambi nu pino ande wakeina sulumba tumba ka tango tugum tange pilna le ²³ tango ta nu pino ta kanjermba sakina: Ese. Aganj te ye tuku isu ye tuku ndem minit tenjen.

Nu tango suku ngarusu mbolnge mayok ket tukunu ye nu nyun ta pino ngamngit ngina. ²⁴ Ta suku tango nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndon mungu kile-denga minwaik. Nale ngarusu ndindo mayok kangaik.

²⁵ Tango ta piyo nuje ndon wagek minnaik ta nale kiko ndanikina.

3

Une manjau mayok kina

¹ Mben nu yabri paknu jak minmba agam mor jakmba Kuate Sunjonge patike likina ta nane suku manjau linimmba mbolnge minna. Tanamba mbennge pino kusnana: Kuate nu tale ndanmba satikina? Tale piro te suku kumzan ail alonu ndanyam suku satikina e ngina le ² pino ta nu mben suku pasa lafumba sana: Kuga. Sile piro te suku kumzan ail jakmba alonu nyam suku sasikina. ³ Nu tenemba sile sasikina: Tale ail ndindo piro te ngamuknge minit ta ndo alonu kiremmba ndanyap. Tale kumpekaik nga sasikina ngina le ⁴ mben ta ndek nu sana: Tale kume nda. ⁵ Tale nyap sulumba wamdus pulutikuwa le Kuate suk manjau magenu ngaigonu pilengam suku kila jak minamngaik ta Kuate nu kila. Ta suku nu tale nda nyam suku satikina nga pino sana le ⁶ pino ta nu nuje wamdusmbi sakina: Ail ta mayenu ndo ngina sulumba nu alonu ta kangermmba am kikon tinga wamdus kuyar mayenu jak minam suku nzalina le nu ail ta alonu ande purmba tumba nyina. Tumba nyina sulumba inum tumba tango nuje tuna le nyina. ⁷ Nale nyinaik sulumba wamdus pulunikina le nale wagek minnaik ta katesemba kila pilnaik sulumba kikonikina le fik wanenu kilmba ngika malnu tinginaik.

⁸ Tanamba minnaik le furiram Kuate Sunjo nu pro piro ta sinam lika minna le nalekam zigna isnaik sulumba ail sumba kuirkinaik. ⁹ Tananaik le Kuate Sunjo nu tango ta wika sana: Ne aninge minit ngina le ¹⁰ nu ndek sakina: Ye ne suku zigna ismba wagek minet te kuru-kuruka kuirket ngina le ¹¹ nu ndek kusnana: Ne wagek minit ta imange sanat e? Ne ail alonu tale peunikmba tukultiken ta nyat e ngina le ¹² tango ndek lafumba sana: Pino ye ndon

minam suku ye sina nunge ail alonu ta tumba sat le nyit ngina. ¹³ Tanakina le Kuate Sunjo nu pino ta kusnana: Ne ndanam tanawat ngina le nu lafumba sana: Mbennge ye yabryat le nyit ngina.

Kuate nu nane kasurningina

¹⁴ Kile Kuate Sunjo ndek mben ta sana: Ne manau ta kat ta agam mor jakmba ngamuknge ye ne kasurnumba te-yamoknamngit. Ne mara mindek fungulmbi ndo lika kilke kutur nyumba tanamba minmba ma ma kumamngat. ¹⁵ Tale pino ta ndon tale ngamuknge gubra pili le tale mungu ngueu jak minamngaik. Ne suku kutu pino suku kutu nane mata tanamba mungu ngueu jak minamngaik. Nu ne suku gabat to fetkuwa le ne nu suku kupe tugunu makewamngat ngina.

¹⁶ Tanakina sulumba nu ndek pino ta sana: Ne kijo kile-patinu ait mbolnge ye ne ngaro rar sunjo tini le tamngat ta ne man tango nane nzalinamngat. Ne nu suku minge kumnemnge mina le nunge ne kulatka minamngat ngina.

¹⁷ Tanakina sulumba nu ndek Adam sana: Ne piyo nane suku minge ismba dubimba ail alonu peutikmba tukultiken ta tumba nyat tukunu ye ne suku nga kilke kasuramngit. Ne nyamagan te-silikam suku piro karenka tumba nyamngat. Ne mara mindek tanamba minmba ma ma kumamngat. ¹⁸ Kilke te mbolnge anga ngaigonu prowe likuwaig le ne fare fare ilinzu sota nyumba minamngat. ¹⁹ Ta suku ne piro karenka ngarusu mundunuwa le kilke mbolnge nyamagan te-silika nyamngat. Tanamba minmba ma ma ne luka kilkek sinam kangat. Ye ne kilkemi wakeinen tukunu ne suku ngarusu ta kilke. Ne man luka ta sinam kumba kilke kuilkamngat nga tango sana.

²⁰ Adam nu piyo nuje nyunu Eva ngina. Nyu ta tugunu tenemba: Nu tango pino jakmba suku ina nangine.

²¹ Kuate Sunjo nu agam mor ngaronumbi tawi wakeika Adam nale piyo nuje ndon tingine nikina.

Kuate nu Adam le Eva pitaikina le kilim kinai

²² Tanana sulumba kile Kuate Sunjo nu sakina: Tango nu manau magenu

ɲaigonu pilengam tuku kila palet tukunu nu sine tanɲan minit. Nu minmba minam tuku ail alonu ta turmba nyuwa sulumba minmba minikat ɲgina. ²³ Nale tanapekaik ɲga Kuate Sunɲo nu nale Eden piro ta sinamɲge pitaika kukulnikina le kilke tumba tanɲo wakeina ta mbolɲge piroka minnaik. ²⁴ Tanamba minnaik le tanɲo nu ail alonu nyumba minmba minam tuku ta tugum kakat ɲga Kuate nu nuɲe eɲel afu kukulningina le Eden piro ki prote kumam tanɲe ndin tukulmba ail ta ɲgailkinaig. Kame bagi sunɲo pa bulu ɲak ta turmba tanɲe pilna le kuanyi-kuanyinga minna.

4

Kume maɲau mayok kina

¹ Adam nu piyo nuɲe Eva ndon minnaik sulumba pino ta buk fungul ɲakna sulumba kiɲo te-pilmba sakina: Sunɲonɲe ye sinzanyat le ye kiɲo ande te-pilit ɲgina. Tanakina sulumba nu kiɲo ta nyunu Kain ɲgina.

² Tanamba minnaig ma ma nu maɲ kiɲo ande te-pilna ta nyunu Abel ɲgina. Kiɲo ta sunɲoka nu sipsip kulat tanɲo mayok kina le aba nuɲe nu mara mindek nyamagan piroka minanu.

³ Minnaig ma ma mara ande aba nuɲe nu nyamagan afu kilmba Sunɲo atraukam tuku patikina le ⁴ maib nuɲe nu sipsip mulum mayenu ande balemba ndemnu kuya ɲak ta tumba nu mata Sunɲo atraukam tuku pilna. Pilna le Sunɲo nu kanɲermba ndek Abel tuku garena sulumba ⁵ Kain tuku atrau agan ta kanɲermba Kain tuku gare ndana le Kain nu gubra kagli ɲrka aɲel pasi kume ɲgurnɲgurkina. ⁶ Tanana le Sunɲo nu ndek Kain kusnana: Ne ndanɲam tuku gubranate e? Ndanɲam ne tuku aɲel pasi kume ɲgurnɲgurkate e? ⁷ Ne maɲau mayete kande ye ne tuku gare-gareket kande. Ne maɲau ɲayote tukunu une ta ne kainumba te-ibenɲuwa ɲga ne kagmate ta ne sangri tinga une ta te-ibenɲmba te-siwa ɲga sana. ⁸ Tanaka sana le Kain nu maib nuɲe wika sana: Sile piro mbol nzi kap ɲgina. Tanamba nale kinaik ka piro mbol tanɲe Kain nu tinga maib nuɲe balena le kumna.

⁹ Tanana le Sunɲo nu Kain kusnana: Maib nane anɲge minit ɲgina le nu ndek sana: Iyo. Ye nu kanɲer ndawit. Ndanɲam saka maib yiɲe tuku kusnayate? Ye nu tuku kulat tanɲo kuga ɲgina le ¹⁰ Sunɲo nu ndek sana: Ne sinɲa maɲau ɲayonu kat. Maib nane tuku ndare kilke mbolɲge kutuwat ta witite le iset. ¹¹ Nu tuku ndare kutuwat ta kilke tenɲe ndare ta biyat. Ta tuku ye ne kasurnumba pitaini le ne ma te mbolɲge mine nda. ¹² Ne kilke mbolɲge nyamagan ɲguka ta alowe nda. Ne mara mindek tumbran tumbran ɲakmba kine promba minamɲgat ɲga sana.

¹³ Tanakina le Kain ndek lafumba Sunɲo sana: Ta tuku lafunu ye pa ta kurawam kumun kuga. ¹⁴ Ne kilke te mbolɲge ye pitaiya le ye ne ndon mine ndaka kine promba minamɲgit. Tanɲo andenɲe ye ndinɲge kanɲeryuwa sulumba ye baleyuwa le kumamɲgit ɲgina le ¹⁵ Sunɲo nu Kain sana: Kuga. Tanɲo inum ne balenuwa ta ye lafumba nu tuku kuasmbi 7 bale farnɲgamɲgit ɲgina. Tanakina sulumba Sunɲo nu tanɲo ande Kain kanɲermba nda-balewa ɲga nu tuku ɲgarosu mbolɲge peuka suku kuyar ande pilna.

¹⁶ Tanana le Kain nu Sunɲo kusremba ka Eden ma ki prote kumamɲge minna. Ma tugu ta nyunu Kine Pro.

Kain tuku ndare

¹⁷ Kain piyo nuɲe nu kiɲo ande nyunu Enok te-pilna. Tanamba minnaig ma ma Kain nu tumbran sunɲo ulmba wande patikina sulumba tumbran ta mata nyunu Enok ɲgina. ¹⁸ Enok tuku kiɲo nuɲe nyunu Irad. Irad nu kiɲo ande nyunu Mehuyal te-pilna. Mehuyal nu kiɲo ande nyunu Lamek te-pilna.

¹⁹ Lamek nu pino armba kilna ta ande nyunu Ada ande Zila. ²⁰ Ada nu kiɲo ande nyunu Yabal te-pilna. Yabal nu makau kulatkade kuasmbi ta tuku mbun nanɲine. Nane kinenumba baibai patika minanu. ²¹ Mambo nuɲe nyunu Yubal nu gita le tabu tabu usrede kuasmbi ta tuku mbun nanɲine. ²² Zila nu kiɲo ande nyunu Tubal-Kain te-pilna. Tubal-Kain nu ain yeki yekimbi piro agan sunɲomba wakeikanu.

Zila nu kulim ande turmba te-pilna ta nyunu Nama.

²³ Mara ande Lamek nu piyo kat nuṇe sanikina: Ada le Zila tale isap. Kiṇo ande ye katiyina le ye nu balewen le kumna.

²⁴ Tango ande Kain balewa ta lafumba tango 7 bale faramṅaig. Tango ande ye baleyuwa ta lafumba tango 77 bale faramṅaig ṅgina.

Abel kumna ta tuku lafuknu Set prona

²⁵ Adam le piyo nuṇe nale maṇ kiṇo ande te-pilnaik sulumba Eva nu sakina: Kain nu Abel balena le kumna. Kile Kuatenṅe kiṇo ande ye sat le kiṇo ta Abel tuku ma tamṅat ṅgina sulumba nu kiṇo ta nyunu Set* ṅgina.

²⁶ Set nu sungokina sulumba pino ande tina. Pino ta kiṇo ande nyunu Enos te-pilna. Ait ta mbolṅe tango pino nane Sunṅo tuku nyu te-dunṅam tuku tugu pilnaig.

5

Adam tuku ndare

¹⁻² Kuate nu tango pino nuṇe suk kile-mayokkina. Nu tango pino turmba kile-mayokkina sulumba nyaro nikmba nyu ta tango ṅgina. Adam tuku ndare tuturmba teṇemba kina.

³⁻⁵ Adam nu yar 130 ṅak minna sulumba kiṇo ande nuṇe suk te-pilna. Nu kiṇo ta nyunu Set ṅgina. Tanjana sulumba Adam maṇ lato yar 800 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 930 kusrena sulumba nu kumna.

⁶⁻⁸ Set nu yar 105 ṅak minna sulumba kiṇo ande nyunu Enos te-pilna. Te-pilna sulumba nu maṇ lato yar 807 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 912 kusrena sulumba nu kumna.

⁹⁻¹¹ Enos nu yar 90 ṅak minna sulumba kiṇo ande nyunu Kenan te-pilna. Te-pilna sulumba nu maṇ lato yar 815 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 905 kusrena sulumba nu kumna.

¹²⁻¹⁴ Kenan nu yar 70 ṅak minna sulumba kiṇo ande nyunu Mahalalel te-pilna. Te-pilna sulumba nu maṇ lato yar 840 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 910 kusrena sulumba nu kumna.

¹⁵⁻¹⁷ Mahalalel nu yar 65 ṅak minna sulumba kiṇo ande nyunu Yaret te-pilna. Te-pilna sulumba nu maṇ lato yar 830 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 895 kusrena sulumba nu kumna.

¹⁸⁻²⁰ Yaret nu yar 162 ṅak minna sulumba kiṇo ande nyunu Enok te-pilna. Te-pilna sulumba nu maṇ lato yar 800 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 962 kusrena sulumba nu kumna.

²¹⁻²⁴ Enok nu yar 65 ṅak minna sulumba kiṇo ande nyunu Metusala te-pilna. Te-pilna sulumba nu maṇ lato yar 300 minmba Kuate biye demba minna. Tanjamba nu kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 365 kusrena sulumba Kuate ndoṇ sail mayena le Kuatenṅe nu ṅgarosu ṅak tina. Nu kume ndakina.

²⁵⁻²⁷ Metusala nu yar 187 ṅak minna sulumba kiṇo ande nyunu Lamek te-pilna. Te-pilna sulumba nu maṇ lato yar 782 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 969 kusrena sulumba nu kumna.

²⁸ Lamek nu yar 182 ṅak minna sulumba kiṇo ande te-pilmba sakina: ²⁹ Sunṅo nu kilke te kasurna le sine piro karenka wamdus pitisingit. Kiṇo te sine tuku wamdus bul sersingamṅat ṅgina. Tanjakina sulumba kiṇo ta nyunu Noa* ṅgina. ³⁰⁻³¹ Lamek nu maṇ lato yar 595 minmba kiṇo kulim afu turmba kile-patikina. Nuṇe yar ulendimba 777 kusrena sulumba nu kumna.

³² Noa nu yar 500 kusrena sulumba kiṇo keṇmba kile-patikina ta ande nyunu Sem ande Ham ande Yafet.

6

Une maṇau sungokina

¹ Tango pino tugeka sili-silinaig sulumba kulim kame kile-patike likinaig le

* 4:25: Set nyu ta tugunu Lafunu

* 5:29: Noa nyu ta tugunu Wamdus Bulok

² Kuate tuku kuasmbi nane kulim kame ta kanđerkinaig. Kulim kame ta ngarusu tumail pasi magenu ndo le nzaliningina le nane ndon minnaig. ³ Tanjanaig le Sungo nu sakina: Tango nane ngarusu ndo. Nane minmba mine nda. Ye nane tuku ait kuerkamngit. Nane tuku yar 120 ndo palmbimngit ngina.

⁴ Kuate tuku kuasmbi nane pino kame ndon minnaig sulumba tango sugo sangriknu kile-patikinaig. Ait ta mbolnge ngumnenga mata tango sugo sangri nak ta kilke te mbolnge mine likinaig. Nane sangri sugo nyu nak minnaig.

Kuate nu wan kusam tuku Noa sana

⁵ Tango pino nakmba nane manau naigonu kumba wamdus mata naigonu ndo kumba minanu le Sungo nu nane kanđerka ⁶ ngamungal ramba wamdus tatrukina sulumba sakina: Ndanam saka ye tango pino kile-mayokka kilke te mbolnge patiken a. ⁷ Ye kile tango pino nakmba sar uman agamr tumbranok nguikok kilke te mbolnge ma gurenmba kile-ngisike suluwamngit. Ye yije wakeika kile-mayokken ta kile ye wamdus tatrukate ngina. ⁸ Tanakina ta Sungo nu Noa tuku manau kanđermba nu ndo nzalina.

⁹⁻¹⁰ Noa nu tango purfen nu mayenu. Nu Kuate ndon sail mayena. Nu tuku kinjo kenmba ta Sem Ham Yafet. Noa tuku ait mbolnge tango pino nakmba manau naigonu ndo ke lika minnaig ta nane ngamuknge Noa ndo manau purfen nu dubimba minna. ¹¹ Kilke te mbolnge Kuate am mbolnge manau naigonu ta tumbran kilke nakmba kumungina le nangine tango afu naigo siglika minnaig.

¹² Kuate nu tango pino ta tuku manau naigonu kanđerka nane tuku unenge tumbran nakmba naigo siglikina ta nu kanđerkina sulumba ¹³ nu ndek Noa sana: Ye tango pino nakmba pitaike suluwamngit. Nangine nangine tango afu naigo siglikade le nane tuku manau naigonu ta kilke tugu nakmba kumungade tukunu ye nane nakmba kile-ngisikamngit. ¹⁴ Ta tuku ne ail magenu pikmba wan inum wakeimba kusa. Kusmba wandenu pilmba sinanu afu pugurke lika sulumba wan

ta sinamnge kilimnge gulgol danga le tiknguwa. ¹⁵ Wan ta tenenmba wakeiia. Kuennu mita 130 wakeiia. Sungonu mita 22 wakeiia. Ngirpenu arnen mita 13 wakeika. ¹⁶ Tanamba ne funu tukula sulumba ngirpenu mbol ta tukul ndawa. Wai dagol ndindo burok wan laipmba pale le wan sinanu purfen nu minwa. Ngirpenu mbolnge malanga wakeimba pale sulumba sinamnge mbain armba kusa le wan sinanu kenmba minwaig. Ande mbolnge ande ngamunge ande ibenng minwaig. ¹⁷ Yenge saki le kule sungo prowa sulumba tango pino nakmba kilke mbol agan ndende nakmba songuwa le butoka ngisike suluwamngaig ta ¹⁸ ye ne ndon wamdus ulendika sinka son pasa sanet ta ye sinka kumuwanngit. Ne, piyo nane, kinjo kat nane, rukan kat nane tane nakmba wan pongap sulumba ¹⁹ agan nyunu mindek abo minig ta mata turmba kilmba wan pongap. Ar ar pailnu pangarnu nane abo minam tuku kilmba patika. ²⁰ Sar uman yeki yeki agamr tumbranok nguikok ta nakmba ar ar kilmba wan pongap. ²¹ Tangine nyamagan agamr tuku nyamagan yeki yeki turmba kilmba patikap nga Noa sana.

²² Tanakina le Noa nu Kuate tuku minge dubimba tanamba ndo kina.

7

Kule sungo prona

¹ Kile Sungo nu Noa sana: Ye tango pino nakmba kanđerket ta nane ngamuknge nenge ndo manau purfen nu nak minit le ye ne kagmanet. Ta tuku kile ne nane gageu turmba wan ta pongap ngina. ² Agamr nyam tuku atraukam tuku ta ar ar pailnu 7 pangarnu 7 kilmba wan mbolnge patika. Agamr tane pittingen ta armba ndo pailnu pangarnu kila. ³ Sar uman ar ar pailnu 7 pangarnu 7 kila. Agan nakmba tumunu minam tuku kila. ⁴ Kusam ndindo te kugawa le ye saki le sawe sungokanu ki 40 furir 40 piymba minamngat. Sawe ta mbolnge ye agan wakeiken le abo minig ta nakmba ma gurenmba kile-ngisike suluwamngit ngina. ⁵ Sungo nu Noa wam paguna ta Noa nu minge kumumba tanamba ndo kina. ⁶ Noa

nu yar 600 ñak minna le kule sunjo ta promba kilke songina.

⁷ Noa, kiño kat nuñe, piyo nuñe, rugan kat nuñe nane kule prowamngat nga wañ poñginaig. ⁸ Sar umañ agañmor nyam tuku pinkam tuku ⁹ ar ar pailnu pangarnu nane Kuate nu Noa wam paguna ta kumumba Noa ndon wañ poñginaig. ¹⁰ Wañ poñginaig le kusem ndindo kugana le kule sunjo ta kilke mbol prona.

¹¹ Noa tuku yar 600 tambun arnu ait 17 ait ta mbolñge kilke puluke lika kule sugokanu bulbulmba kilke mbolñge prowe likinaig. Samba mata puluka sawe sungokanu piyna. ¹² Ki 40 furir 40 sawe ta pur ndamba piymba minna. ¹³ Ki ait ndui ta mbolñge Noa nuñe piyo nuñe kiño kat nuñe Sem Ham Yafet nuñe rugan kat nuñe keñmba ndon nane wañ poñginaig. ¹⁴⁻¹⁵ Sar umañ agañmor tumbranok nguikok nane yeki yeki ar ar ñakmba Noa nane ndon wañ poñginaig. ¹⁶ Kilke mbol agañ nyu mindek pailnu pangarnu Kuate buk sana ta kumumba wañ poñginaig. Tanjanaig le Sunjonje malanga tukulna.

¹⁷ Sawe ta mara 40 piymba minna le kule ta nzomba wañ te-faitna. ¹⁸ Tanjamba kule nzomba mbolka wañ te-faitna le kule mbol mbol lika minna. ¹⁹ Kule sunjo ñayomba tabe sugo funu basleniñmba biñ ñakmba kile-butokina. ²⁰ Kile-butokina sulumba mañ kule mbolke ñayomba mita 7 mbolñge kumungina. ²¹ Sar umañ agañmor tumbranok nguikok agañ ñakmba kilke mbolñge likinaig tuku tango pino ñakmba turmba butoka ñgisike sulunaig. ²² Agañ nyunu mindek kilke mbolñge mabsen ñak ta ñakmba kume sulunaig. ²³ Sunjonje kilke mbol mbal ñakmba ma gurenmba kile-ñgisike suluna. Tango pino sar umañ agañmor tumbranok nguikok agañ afu mine ndakinaig. Noa nane ndo wañ sinam tange abo minnaig.

²⁴ Kule ta tambun 5 mara 150 tanjamba kilke mbolñge iben ndaka sungokanu minna.

¹ Kuate nu Noa nane agañmor ndon wañ sinam tange minnaig ta nu sina so ndana. Nu nane idusniñmba minna sulumba bubre sakina le pinderka kule muku serna. ² Tanjamba nu kilke mbolñge kule bulbulnaig ta mata tukulningina sulumba samba mata tukulna le sawe ta kugana. ³ Tambun 5 ta sinamñge kule ta iben-ibenmba minna. ⁴ Tanjamba minna ka ka tambun 7 ait 17 mbolñge wañ ta ndeka Ararat biñ mbol tange minyokina. ⁵ Kule iben-ibenmba minna le tambun 10 ait 1 mbolñge biñ funu afu mayok kinaig.

⁶ Mara 40 kinaig le Noa nu bubre malanga fudiñndo ta talka ⁷ kal ande kukulna le nu kule parakuwa nga ta tairnga kine promba minmba luka pro ndana. ⁸ Tanjana le Noa nu kilke buk parakina e nga idusna sulumba gami ande kukulna le kina ⁹ kumba ka kule ndo minna le tanga mabtam tuku ma kugatok le nu mañ luka wañ tugum ta prona. Prona le Noa ndek wai kuitka tumba wañ sinamñge pilna.

¹⁰ Minna ma ma kusem ndindo kina le nu gami ta mañ kukulna le kina ¹¹ kumba ka furiram mañ luka olif wañenu abonu purmba tina ta nzonga tumba luka nu tugum ta prona. Tanjana le Noa nu ail wañe ta kanjermba kule buk iben ket nga idusna.

¹² Minna ma ma mañ kusem ande kugana le mañ gami ta kukulna le kina sulumba mañ luka pro ndana. Nu nduiye kina. ¹³ Noa tuku yar 601 tambun ndindo ait ndindo mbolñge kule kilke mbolñge ta parakina le Noa nu wande funu buromba burok tambi mambilmba kilke kanjerna ta parakina. ¹⁴ Tambun arnu ait 27 mbolñge kilke paraka karengina.

¹⁵ Kile Kuate nu Noa sana: ¹⁶ Ne, piyo nane, kiño kat nane rugan kat nane tane ñakmba wañ mbolñge mayok ka iben kape. ¹⁷ Agañmor ñakmba tane ndon minig ta sar umañ turmba ñakmba kilmba kile-ibenkap. Tanjawañ le nane tugeka kilke ñakmba kumunje likamñgaig ngina. ¹⁸ Tanjakina le Noa, nuñe kiño kat nuñe, piyo nuñe, rugan kat nuñe nane ñakmba iben kinaig. ¹⁹ Sar umañ agañmor ñakmba kilke mbolñge likinaig tuku ta nyu mindek nane mata iben kinaig.

8

Kule sunjo ta iben kina

Noa nu Sungo tuku atraukina

²⁰ Iben kinaig le Noa nu Sungo tuku idusmba ndame afu kilmba atraukam tuku pa lanlan wakeina. Wakeina sulumba sar uman aganjmor nyam tuku ndui ndui kilmba bale farmba pa lanlan ta mbolnge patika Sungo atraukam tuku pasokina le ugmba usarkinaig. ²¹ Usarkinaig le Sungo nu mundur mayenu ta kamusna sulumba nu garena le wamdusmbi sakina: Tango pino nane man mbarwaig ta ye kilke te man nayo siliwe nda. Nane kiyo ndo wamdus nagonu jak sugoka tanamba ndo minig. Ye buk aganj abo minnaig tuku ta jakmba kile-ngisike suluwen ta ye man tanawe nda. ²² Kilke te minwa le nyamagan ngunu tuku ait, nyamagan mayekam tuku ait, sawe tuku ait, ki tuku ait, mafen tuku ait, furir tuku ait ta jakmba kugawe nda. Mara mindek mungu dubika minmba minamngaig ngina.

9

Kuate nu Noa ndon wamdus ulendikina

¹ Kuate nu Noa nuje kiyo kat nuje turmba nyaro pasa ninge lika saningina: Tane kiyo kulim kile-patikap le tane tuku ndare mbolnge kilke te kumunguwaig. ² Ye kile aganj ndende jakmba tane kulatkam tuku tinget. Sar uman kilke mbolok aganjmor kuaigan jakmba tane tuku kuru-kuruka minamngaig. ³ Aganj jakmba likade ta tane tuku nyamagan minig. Ye buk ilinzu jakmba tingan tanamba ndo kile aganjmor jakmba tinget. ⁴ Tane aganjmor ndemnu ndare jak jak ndanyap. Mbulap. Ta ndanam? Ndare ta nuje abo tugu. Ta tuku tane ndanyap. ⁵ Tango andenge ko aganjmor andenge tango inum balewa le kumwa ta nu mata kumamngat. ⁶ Kuate nu tango pino kile-mayokkina ta nuje suk. Ta tuku tango andenge tango inum balewa ta nu mata kumamngat. ⁷ Ye tane satinet: Tane tugeka kiyo kulim kile-patikap le kilke kumunguwa ngina.

⁸ Tanakina sulumba Kuate nu Noa nuje kiyo kat nuje ndon tenenmba saningina: ⁹ Tane isap. Ye kile tane ndon wamdus ulendika sinka son pasa satinet te ye sinka kumuwanngit. Ngumnenga tane

tuku ndare mbolnge mata pasa te kumuwanngit. ¹⁰ Sar uman aganjmor tumbranok nguikok kilke mbolok aganj jakmba abo minig tane ndon wan mbolnge iben kinaig ta nane mata tane jakmba tuku pasa te saket. ¹¹ Ye man kule sungombi aganj ndende jakmba kile-ngisike nda. Kule sungonge kilke man nayo siliwe nda ngina.

¹² Tanakina sulumba nu man lato saningina: Ye kile tane jakmba ndon wamdus ulendiket. Mara mindek tanamba minmba minamngit. ¹³ Ta tuku ye kile wanzu kuambor tanan gau mbolnge pilet. Kilke mbol mbal jakmba nane wanzu ta kanjerwaig sulumba pasa te idusamngaig. ¹⁴ Yenge wi le gau tinguwa le wanzu prowa ta ¹⁵ ye sinka son pasa satinet te idusamngit. Kule sungo man promba tane jakmba kile-ngisike nda. ¹⁶ Wanzu ta gau mbolnge minwa le ye kanjeri sulumba pasa te idusamngit. Ye sinka son pasa te aganj jakmba ngarosu jak abo minig ta tane satinet ta sinka kumuwanngit. ¹⁷ Ye kilke mbol mbal jakmba ndon wamdus ulendika wanzu kuambor tanan pilet ngina.

¹⁸ Noa tuku kiyo kame wan mbolnge iben kinaig ta nyu kat nanjine Sem Ham Yafet. Kanan nu Ham tuku kiyo. ¹⁹ Noa tuku kiyo kame ken ta nane tuku ndare tugeka kile sine kilke mbol mbal jakmba mineg.

Noa nu Ham kasurna

²⁰ Noa nu nyam piro ndo kumba minna tuku. Nuje tugu pilmba grep piro ande ngukina. ²¹ Mara ande nu grep kule afu nyina le grep kulenge balena le nginnganka baibai sinamnge tawi kuklikina le wagek kinymba minna. ²² Tanana le Kanan mam nuje Ham nu mam nuje wagek kinymba minna ta kanjerna sulumba nu ndek kumba ka aba kat nuje sanikina le ²³ Sem nale Yafet ndon nale ndek tawi ande tumba kaika ngumnem-ngumnem baibai sinam kumba mam nakile kainaik. Nale mam nakile wagek minna ta kanjeram mbulmba tumail te-sinaik.

²⁴ Kile Noa nu ngaro purfena le kiyo ngtribik wam kina ta kubenaik le isna sulumba nu ndek sakina: ²⁵ Ye kile Kanan kasuri le nu nuje tira kame kumnemnge

nane tuku sanzal tango piroka minamngat ngina.

²⁶ Tanakina sulumba nu man lato sakina: Sine Sungo tuku nyu te-dungube. Nu Sem tuku Mbara. Kanan nu Sem kum-nemnge nu tuku sanzal tango piroka minamngat. ²⁷ Kuatenge Yafet sinzanwa le nu tuku ndare tugekamngat. Nu tuku mbun kame Sem tuku mbun kame ndon ulendika minwaig le Kanan nu Yafet kum-nemnge nu tuku sanzal tango piroka minamngat ngina.

²⁸ Kule sungo ta kugana le Noa nu man lato yar 350 minna. ²⁹ Nu ye yar ulendimba ta 950 kusrena sulumba nu kumna.

10

Noa tuku ndare

¹ Noa tuku ndare ta tenenmba. Noa tuku kiyo kenmba ande nyunu Sem ande Ham ande Yafet. Kule sungo iben kina le nane ken ta kiyo afu kile-patikinaig.

Yafet tuku ndare

² Yafet tuku kiyo kat nu ye nyu nangine ta tenenmba. Gomer, Makok, Madai, Yawan, Tubal, Mesek, Tiras. Ngumne nga nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbun kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig.

³ Gomer tuku mbun kat nu ye ta Askenas mbal Rifat mbal Tokarma mbal.

⁴ Yawan tuku mbun kat nu ye ta Elisa mbal Spen mbal Siprus mbal Rodes mbal.

⁵ Nane yu make tumba minig mbal le nuy mbolnge minig mbal ta tuku mbun nangine.

Yafet tuku ndare ta tanamba ndo. Nane tuku tumbran yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

Ham tuku ndare

⁶ Ham tuku kiyo kat nu ye nyu nangine ta tenenmba. Kus, Isip, Libia, Kanan. Ngumne nga nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbun kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig.

⁷ Kus tuku mbun kat nu ye ta Seba mbal Awila mbal Sabta mbal Rama mbal Sabteka mbal. Rama tuku mbun ta Zeba mbal Dedan mbal.

⁸ Kus tuku kiyo ande nyunu Nimrod. Nimrod nu kame bumba tumbran afu kilke yaika kilmba minna tukunu nu gabat sungo mayok kina. ⁹ Nu Sungonge turna le nu kanzerek tango minna. Ta tuku nane afu nangine nangine tenenmba sakade. Sungonge ne turnuwa le kanzerek tango Nimrod suk minamngat ngade.

¹⁰ O buk Nimrod nu Babilonia kilke ta tuku tumbran kenmba kulatkina. Tumbran kenmba ta ande nyunu Babilon ande Ereke ande Akad. ¹¹ Nu Babilonia kilke kusremba Asiria kina sulumba tumbran sugu bailkamba ninde lika wande patike likina. Tumbran sugu ta ande nyunu Nineve ande Rehobot-Ir ande Kala ande Resan. ¹² Resan nu Nineve le tumbran sungo Kala ngamunge minna.

¹³⁻¹⁴ Isip tuku mbun kat nu ye ta Lidia mbal Anam mbal Leab mbal Naftu mbal Patrus mbal Kaslu mbal Kreta mbal. Kreta mbal nane Filistia mbal nane tuku mbun nangine.

¹⁵ Kanan nu kiyo armaba jak minna. Kiyo mulum ta Sidon ande nyunu Het. Ngumne nga nale tuku ndare tugekinaig sulumba mbun kat nangine tuku nyu ta tumba nangine tumbran yimyam kilmba minnaig. ¹⁶⁻¹⁸ Kanan nu Yebus mbal Amor mbal Girkas mbal Hiwi mbal Arka mbal Sini mbal Arwat mbal Semar mbal Hamat mbal nane tuku mbun nangine. Kanan tuku tumbran mbon nane sili-silinaig le ¹⁹ nane tuku tumbran mbon makenu ande kumba ka Sidonge tingina le ande kumba ka Gerarngé tingina. Gerar tumbran ta Gasa tumbran patumba. Tumbran make ki prote kumam kina ta kumba ka Sodom, Gomora, Atma, Seboimnge tingina. Seboim tumbran ta Lasa tumbran patumba minna.

²⁰ Ham tuku ndare ta tanamba ndo. Nane tuku tumbran yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

Sem tuku ndare

²¹ Yafet aba nu ye Sem nu Hibru mbal jakmba tuku mbun nangine. ²² Sem tuku kiyo kat nu ye tuku nyu ta tenenmba. Elam, Asur, Arpaksad, Lud, Aram. Ngumne nga nane tuku ndare tugekinaig sulumba

mbun kat nanjine tuku nyu ta tumba nanjine tumbran yimyam kilmba minnaig.

²³ Aram tuku mbun ta Us mbal Hul mbal Geter mbal Mesek mbal.

²⁴ Arpaksad tuku kiŋo nuŋe nyunu Sela. Sela tuku kiŋo nuŋe nyunu Eber. ²⁵ Eber nu kiŋo armba kile-patikina ta ande nyunu Pelek. Pelek tuku ait mbolŋge tango pino ŋakmba sili-silinaig. Eber tuku kiŋo ande nyunu Yoktan.

²⁶⁻²⁹ Yoktan tuku mbun ta Almodad mbal Selef mbal Hasarmawet mbal Yera mbal Hadoram mbal Usal mbal Dikla mbal Obal mbal Abimael mbal Seba mbal Ofir mbal Awila mbal Yobab mbal. Nane ŋakmba Yoktan tuku ndare. ³⁰ Nane tuku ma tugu makenu ta Mesanŋe tinga laipmba kumba ka Sefarŋge tingina. Sefar tumbran ma taknu ki prote kumamŋge minna.

³¹ Sem tuku ndare ta tanjamba ndo. Nane tuku tumbran yimyam, ma tugu yimyam, pasa mata yimyam.

³² Tango kuasmbi ŋakmba ta Noa tuku ndare. Kule sunŋo kugana le Noa tuku kiŋo kat nuŋe tuku ndare puluka tugekina. Nane keŋ ta kilke mbol mbal ŋakmba tuku mbun kat nanjine.

11

Kuate nu tango tuku mane tugu mbilniŋge likina

¹ O buk tugu mbolŋge tango pino kilke ŋakmba mbolŋge pasa ndindo agan ndende ŋakmba nyu ndindo saka minnaig. ² Nane ki prote kumamŋge kine promba minnaig. Tanjamba minnaig ma ma mara ande nane kinaig ka Babilonia tuku ma gutoŋ ande mbol pronaig sulumba nane tanŋe tumbran ulnaig. ³ Tanjamba nane nanjine nanjine sakinaig: Sine kilke kilmba pasoka ndame wakeikube le karenŋuwaig ŋginaig. Nane tanjamba wakeikinaig sulumba wande palmbim tuku gulŋol ta tumba ndame ta pisneniŋginaig le ndame ta denŋinaig.

⁴ Kile nane ndek sakinaig: Sine tumbran sunŋo ande ulmba wande patikube sulumba wande sunŋo kuen ŋayo ande pilbe. Funu ka samba kirewa. Tanjamba sine nyu ŋak minbe sulumba sili-silimba ma tugu ŋakmba kine ndakube ŋginaig.

⁵ Nane wande ta pilnaig le Sunŋo nu nane tumbran ulmba wande kuen ŋayo pilnaig ta kanŋeram ndekina sulumba ⁶ sakina: Tango pino nane ndare ndindo pasa kuale ndindo. Nane manau te tugu pilmba kade ta ngumnenŋa nanjine nzali dubimba manau afu kam tuku sakuwaig sulumba ta kamŋgaig. ⁷ Ta tuku sine ndek kab sulumba tango tuku mane tugu mbilniŋbe le nane nanjine nanjine pasa katese ndawaig ŋgina.

⁸ Tanjakina sulumba Sunŋo nu tango pino ŋakmba tugena le nane wande piro sunŋo ta kusremba sili-silimba kilke tugu ŋakmba mbol kine likinaig. ⁹ Tumbran sunŋo ta nyunu Babilon ŋginaig. Ma ta mbolŋge Sunŋo nu nane tuku mane tugu mbilniŋge likina le nane sili-silimba kilke tugu ŋakmba mbol kine likinaig.

Sem tuku ndare

¹⁰ Sem tuku ndare tuturmba tenjenmba kina. Kule sunŋo ta iben kina le yar armba kinaig le Sem nu yar 100 ŋak minmba kiŋo ande nyunu Arpaksad te-pilna. ¹¹ Te-pilna sulumba nu man lato yar 500 kusremba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹² Arpaksad nu yar 35 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Sela te-pilna. ¹³ Te-pilna sulumba nu man lato yar 403 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹⁴ Sela nu yar 30 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Eber te-pilna. ¹⁵ Te-pilna sulumba nu man lato yar 403 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹⁶ Eber nu yar 34 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Pelek te-pilna. ¹⁷ Te-pilna sulumba nu man lato yar 430 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

¹⁸ Pelek nu yar 30 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Reu te-pilna. ¹⁹ Te-pilna sulumba nu man lato yar 209 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

²⁰ Reu nu yar 32 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Seruk te-pilna. ²¹ Te-pilna sulumba nu man lato yar 207 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

²² Seruk nu yar 30 ŋak minna sulumba kiŋo ande nyunu Nahor te-pilna. ²³ Te-pilna sulumba nu man lato yar 200 minmba kiŋo kulim afu turmba kile-patikina.

²⁴ Nahor nu yar 29 ñak minna sulumba kiño ande nyunu Tera te-pilna. ²⁵ Te-pilna sulumba nu mañ lato yar 119 minmba kiño kulim afu turmba kile-patikina.

²⁶ Tera nu yar 70 kusrena sulumba kiño afu kile-patikina ta ande nyunu Abram ande Nahor ande Haran.

Tera tuku ndare

²⁷⁻²⁹ Tera tuku ndare tuturmba teñenmba kina. Nu kiño keñmba kile-patikina ta ande Abram ande Nahor ande Haran. Haran nu Lot te-pilna sulumba nu kulim armba turmba kile-patikina ta ande nyunu Milka ande Iska. Mam nanjine kume ndakina le Haran nu ambonja nuñe tumbran tuguk Urñge minmba kumna. Ma tugu ta nyunu Babilonia. Abram nu Sarai tina le Nahor nu mambo nuñe Haran tuku kulim Milka tina. ³⁰ Sarai nu niñka kiño kugatok minna.

³¹ Kile Tera nu kiño nuñe Abram rugan nuñe Sarai wa nuñe Lot nane keñ ta kilmba Babilonia ma tugu Ur tumbran kusremba Kanan kilke mbol kambim saka kinaig kumba ka Haran tumbran promba tanje minnaig ma ma Tera nu kumna. ³² Nu yar ñakmba 205 kusrena sulumba Haran tumbran tanje nu kumna.

12

Sungo nu sinja pasa sangrinu Abram sana

¹ Mara ande Sungo nu Abram sana: Ne nane kilke nane tumbran tuguk nane ndare kusreka ye ma ande tumni le ne ka kilke ta mbolñge mina. ² Yenge ki le ne tuku ndare tugeka tango kuasmbi sungokanu mayok kanjat. Yenge ne nyaro tini le ne tango sungo nyu ñak minamñgat. Tanjawa le nane ngumnenja ne tuku saka nane afu nyaro niñge likamñgaig. ³ Nane afu ne nyaro tinwaig ta ye mata nane nyaro niñgamñgit. Ko nane afu ne kasurnuwaig ta ye mata nane kasurniñgamñgit. Ne mbolñge ye kilke tugu ñakmba mbolñge wam mayenu kamñgit ngina.

⁴ Sungo nu tanjakina le Abram nu minje dubimba tanga Haran tumbran kusremba kina le Lot nu dubimba kina. Ait ta mbolñge Abram nu yar 75 ñak minna. ⁵ Abram nu kumba piyo nuñe Sarai, nzamu nuñe Lot, Haran mbal afu nu piyaniñmba

kilna ta aganj ndende ñakmba kilmba Kanan kambim saka kinaig kumba ka ka Kanan kilke mbol pronaig. ⁶ Pronaig sulumba kilke ngamu fetka kumba ka Sekem ma promba More ma tuku ail sungo ta tugumñge minnaig. Ait ta mbolñge Kanan mbal nane kilke ta mbolñge mine likinaig.

⁷ Minnaig le Sungo nu Abram tugum promba sana: Ye ne tuku ndare kilke te sinja serniñgamñgit ngina. Tanjakina le Abram nu Sungo nu tanje ye tugum prowat nga ndame afu kilmba turnanga atraukam tuku pa lanlan inum wakeina. ⁸ Tanjana sulumba nu ma ta kusremba kina ka tabe ande ponga baibai patika tanje minnaig. Tabe ta Betel tumbran ki butungate kumam Ai tumbran ki prote kumam nu ngamunje minna. Tabe mbol tanje Abram nu ndame turnanga Sungo atraukam tuku pa lanlan wakeimba Sungo mbariñmba nu tuku nyu te-dunga minna. ⁹ Tanjana sulumba nu mañ tanga kumba ka Negeb ma baknu ta kambim saka kina. Negeb ma baknu ta Kanan kilke mbolñge minit.

Abram nu Isip kilke mbol kina

¹⁰ Nu kina ta Negeb kilke mbolñge guba sungo prona tukunu Abram nane gubak minnaig sulumba ndeka kilke ta kusremba Isip kilke mbol ndekinaig. ¹¹ Ndekinaig sulumba Isip kilke mbol prowam bafumba nu piyo nuñe Sarai sana: Ne pino tumail pasi ngarosu mayenu ndo. ¹² Isip tango kame nane ne kanjernumba nuñe piyo nuñe nga idusmba ne tam tuku ye baleyumba ne kusrenamñgaig. ¹³ Ta tuku tango te ye tuku leu nga saniñga le nane ne tuku nga ye bale ndayuwaig le ye maye minamñgit nga Sarai sana.

¹⁴ Tanjakina sulumba Abram nu Isip kilke mbol prona le Isip mbal mambilmba Sarai kanjermba pino ta mayenu ndo nginaig le ¹⁵ Farao tuku mbal afu nane Sarai kanjermba kumba ka Farao sanaig. Sanaig le nu ismba tango afu kukulningina le pro Sarai tumba Farao tuku wande mbol kinaig le nu tanje minna.

¹⁶ Minna le Farao nu Sarai tuku garena le nu Abram kigamba aganj ndende sungomba tuna. Nu aganjmor sungomba sipsip makau

kamel donji piro mbal turmba Abram tuna le kilna.

¹⁷ Farao nu Abram piyo nuje Sarai pinonu tina tukunu Sunjo nu Farao nuje wande tuma mbal turmba njaigo siglikina le guaze sugo kile-likinaig. ¹⁸ Tanjanaig le Farao ndek Abram wika kusnana: Ne ame manau ye mbolnje kina? Ndanam saka ne nane piyo nane ta ye ndasayina? ¹⁹ Ne yije kulim nga sayina tukunu ye yije pinonu ten. Kile piyo nane te tumba kua kaye nga Abram sana. ²⁰ Tanjakina sulumba nu nuje mbal saningina le nane Abram mindemba kumba ndinje mbilnaig le Abram nale piyo nuje ndon agan ndende njakmba kilmba kinaik.

13

Lot nu Abram kusremba Sodom tumbran kina

¹ Abram nu piyo nuje Sarai nzamu nuje Lot agan ndende njakmba kilmba Isip kusremba kina ka Negeb ma baknu mbol prona. ² Abram nu aganmor silwa ndametin gol ndametin agan ndende ta sungomba njak minna.

³ Nu Negeb ma mbol prona sulumba man tinga kumba ka ka Betel tumbran patumba nu o buk baibai patikina ma ta tugum prona. Ma ta Betel tumbran Ai tumbran ngamu-ngamunje minit. ⁴ Minna sulumba o buk atraukam tuku pa lanlan wakeina ma ndui ta mbolnje man Sunjo mbarinmba nu tuku nyu te-dunga minna.

⁵ Lot nane Abram ndon minnaig ta nu mata agan ndende sipsip makau baibai sungomba njak minna. ⁶ Nale ar ta aganmor sungomba njak tukunu nale ma ta tuma minam kumun kuga. ⁷ Ta tuku Abram tuku aganmor kulat tango nane Lot tuku aganmor kulat tango ndon munju gubra njak minnaig. Ait ta mbolnje Kanan mbal Peris mbal nane ma ta mbolnje minnaig tuku.

⁸ Kile Abram nu ndek Lot sana: Ne sile ndare ndui ta ndo. Ta tuku sile ngamuknje munju gubra njak mine ndakupe. Sile tuku piro tango mata nane munju gubra njak mine ndakuwaig. ⁹ Ma te sungokanu. Ne nane kilke inum kanjermba madiwa le sile

purkupe. Ne ma ande mbol kaye ndeta ye ma ande mbol ka ngina.

¹⁰ Tanjakina le Lot nu mambilmba Yordan kule kumamnje ma guton ta kangerna. Ma ta kule sungomba njak kumba ka Soar tumbranje tingina. Ait ta mbolnje Sunjo nu Sodom le Gomora njaigo sili ndakina. Ma ta mayenu ndo Sunjo tuku piro Isip mbal tuku kilke tanan. ¹¹ Ta tuku Lot nu ma ta mayenu ndo nga Yordan ma guton ta njakmba madimba te-suluna. Tanjamba nu Abram kusremba ki prote kumam ma ta mbolnje ka minna le nale yimyam minnaik.

¹² Abram nu Kanan kilke mbolnje minna le Lot nu Yordan ma guton ta kumba ka tange minyokina sulumba nuje baibai Sodom tumbran patumba patike likina sulumba nu tange minna.

¹³ Sodom mbal nane une manau sungomba kumba Sunjo tuku minje ngurmamba minnaig.

Sungonje Abram Kanan kilke njakmba tuna

¹⁴ Lot nu Abram kusrena le Sunjo nu Abram sana: Ne tinga mambilmba ma tugu njakmba kanjerka. ¹⁵ Ma njakmba ne kanjerkate ta ne nane ndare njakmba ndon sertingi le tane tuku kilke minmba minamngat. ¹⁶ Yenge ki le ne tuku ndare tugeka ne tuku mbun burnu kumun kuga prowamngaig. Kilke mbolnje tub tub tanan burnu kumun kuga. ¹⁷ Kile ne tinga kilke tuku kuennu kilke tuku sungonu njakmba lika kanjerka. Ye kilke ta njakmba ne tanmbimngit nga Abram sana.

¹⁸ Tanjakina le Abram nu nuje baibai sambrininmba ma ta kusremba kumba ka Hebron tumbranje Mamre tuku ail sugo tugum tange minyokina. Minyokina sulumba Sunjo atraukam tuku pa lanlan ande wakeina.

14

Abram nu gabat sugo afu ndon kame bunaig

¹ Mara ande Babilonia tuku gabat sunjo Amrafel, Elasar tuku gabat sunjo Ariok, Elam tuku gabat sunjo Kedorlaomer, Goim tuku gabat sunjo Tidal nane bailka ta ² gabat sugo 5 ndon kame bunaig. Gabat

sugo 5 ta Sodom tuku gabat sungo Bera, Gomora tuku gabat sungo Birsu, Atma tuku gabat sungo Sinab, Seboim tuku gabat sungo Semeber, Bela tuku gabat sungo turmba. Bela tumbran tuku nyu ande Soar nginaig.

³ Gabat sugo 5 ta ulendika pasa katnaig sulumba Sidim tuku ma gutoŋ ta kinaig. Ma ta kile Yu Kagli Nayo tanje te-suluna. ⁴ Kedorlaomer nu yar 12 gabat sugo 5 ta kulatkina le nane ta tuku ndagariningina le yar 13 mbolŋge nane nu ndoŋ kame bunaig.

⁵ Yar 14 mbolŋge Kedorlaomer nuŋe gulab kame gabat sugo keŋ ta ndoŋ nane nanŋine kame mbal kile-manŋurka kinaig ka tumbran afu ndoŋ kame bunaig. Asterot-Karnaim tumbranŋge Kedorlaomer nu Refaim mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkina sulumba ka Ham tumbranŋge nu Susim mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkina sulumba ka Kiriaticim tuku ma gutoŋ tanje nu Emim mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkina. ⁶ Tanamba nu maŋ kina ka Edom ma biŋ tanje nu Hor mbal ndoŋ kame bumba nane yokerkina le nane sili-silinaig le nu nane dubika kina ka Elparan tumbran ma baknu ta makembiŋge lukina.

⁷ Lukina sulumba kumba ka Enmispat tumbran pronaig. (Tumbran ta kile nyunu Kades ngade). Tumbran tanje nane Amalek mbal Amor mbal ndoŋ kame bunaig sulumba nane tuku kilke ta yaike likinaig. Amor mbal nane Hasason-Tamar tumbranŋge minnaig tuku.

⁸ Ait ta mbolŋge Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Bela tumbran 5 ta tuku gabat sugo nane nanŋine kame mbal ndoŋ Sidim tuku ma gutoŋ ta kinaig sulumba tanje nane kame tuku kuaneka minnaig. ⁹ Elam tuku gabat sungo Kedorlaomer, Goim tuku gabat sungo Tidal, Babilonia tuku gabat sungo Amrafel, Elasar tuku gabat sungo Ariok nane mata kame tuku kuaneka minnaig. Gabat sugo bailka ta nane gabat sugo 5 ta ndoŋ kame buwam bafunaig.

¹⁰ Sidim tuku gutoŋ ta nane buk ndame dabuk dabuk kolta suk ta sota burok sunŋomba sarke likinaig. Kile kame sanŋri tiŋgina le Sodom tuku gabat sungo Gomora

tuku gabat sungo nale kuru-kuruka nakile kame mbal ndoŋ kua ka baringa burok ta sinam kinaig le gabat sugo keŋ ta nane kame kuasmbi afu ndoŋ kua ka ma tabenu ta ponga kinaig. ¹¹ Tananaig le gabat sugo bailka ta nane Sodom le Gomora tuku agaŋ ndende, nyamagaŋ, tanŋo pino turmba yomba kilmba kinaig. ¹² Abram nzamu nuŋe Lot nu Sodomŋge minna le nane nu tumba nu tuku agaŋ ndende turmba kilmba kinaig.

¹³ Tananaig le tanŋo ande nu wam ta kanŋermba kua ka Abram sota kina sulumba Abram kila sana. (Abram nu Mamre tuku ail tugum tanje minna. Mamre nu Amor tanŋo ande. Nu nuŋe mambo kat nuŋe ndoŋ nane keŋ ta Abram tuku gulab kat nuŋe minnaig. Mambo ar ta nyu nakile Eskol le Aner). ¹⁴ Nane Abram tuku nzamu nuŋe tumba kinaig ta tanŋo tanje wam kubeu tuna le Abram nu ismba nuŋe kuasmbi kame tanŋo 318 ta ŋakmba kile-manŋurkina sulumba nane ndoŋ gabat sugo bailka ta dubika Dan tumbran kinaig. ¹⁵ Furir ngamuna le nu nuŋe kuasmbi ta kilmba walna sulumba gabat sugo bailka ta ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋka yokerkinaig le nane sili-silinaig le nane dubika kinaig ka Hoba tumbran pronaig. Hoba tumbran ta Damaskus tumbran patumba minna. ¹⁶ Nu Sodom le Gomora tuku gabis agaŋ ndende ŋakmba ta kile-luka kilmba nzamu nuŋe Lot turmba tumba Lot tuku agaŋ ndende tanŋo pino ŋakmba turmba kilmba luka kinaig. ¹⁷ Abram nu gabat sugo bailka ta ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkina sulumba luka prona le Sodom tuku gabat sungo ta Abram sota kina ka Zawe ma gutoŋ tanje Abram te-silikina. (Ma gutoŋ ta tuku nyu ande Gabat Sugo tuku Gutoŋ ngade).

Melkisedek nu Abram nyaro tuna

¹⁸ Salem tuku gabat Melkisedek nu Ku-ate o mbolok tuku pris minna. Nu bret grep kule kilmba Abram tugum kumba ¹⁹ nyaro pasa tuna sulumba sakina: Ku-ate nu o mbolok. Nuŋe samba kilke kile-mayokkina. Nuŋe ne nyaro pasa tinwa.

²⁰ Kuate nu o mbolok. Sine nu tuku nyu tedungube. Nunge ne sinzanat le nane ngueu mbal nakmba kile-ibenkat ngina.

Tanjakina le Abram nu gabis aganj ndende nakmba kilna ta mangur ¹⁰ patika ande tumba Melkisedek tuna. ²¹ Tanjana le Sodom tuku gabat sunjonge ndek Abram sana: Tango pino nakmba yine kili le gabis aganj ndende nakmba ne kila ngina le ²² Abram ndek Sodom tuku gabat sungo ta sana: Kuate Sungo nu o mbolok. Nunge samba kilke kile-mayokkina le ye kile Sungo tuku nyu mbolnge pasa sangri pilewet. ²³ Ne ngumnenga sakikat: Yenge Abram aganj ndende sungomba tuwen le kile nu aganj ndende sungomba nak minit nga sakikat tukunu ye ne tuku aganj inum te nda. Muli fonfon afu ko kupe ngaro tuku muli ande mata ye te nda. ²⁴ Ye mbulit. Ye aganj ndende afu kile nda. Ye tuku kuasmbinge nyamagan afu kilmba nyinaig ta maye. Ye tuku gulab kame Aner Eskol Mamre nane ndo aganj ndende afu ninnga nga sana.

15

Kuate nu Abram ndon wamdus ulendi-naik

¹ Mara ande Abram nu kinatanu suk Sunjonge wika sana: Abram, ne kuru kuru ndaka. Ye ne tuku kandim tananj ne kulatka minet. Ne lafu mayenu sungokanu tamngat ngina. ² Tanjakina le Abram nu ndek sana: O Kuate Sungo, ye kijo kugatok minet. Ye kumi le Damaskusnu tango Elieser nunge ye tuku aganj ndende kilamngat. Ta tuku ne ame aganj mayenu ye samngat? ³ Ne ye tuku ndare tumunu ande ndasina tukunu ye tuku kukul tango nunge ye tuku aganj ndende kilamngat ngina.

⁴ Tanjakina le Sungo nu pasa lafumba sana: Kuga. Kukul tango nane Elieser nu ne tuku aganj ndende kile nda. Nane kijo ndinok ta nunge ne tuku aganj ndende kilamngat ngina. ⁵ Tanjakina sulumba nu Abram tumba kilim kumba sana: Ai ambe. Samba mbol ambe tandeka mambilmba mbai kanjerka. Ne nakmba burkam kumun e? Ngumnenga ne tuku ndare mbolnge mbun gudommaba mayok kangaig. Samba mbolnge mbai minig tananj burnu kumun

kuga ngina. ⁶ Tanjakina le Abram nu Sungo tuku pasa ta ismba nu tuku sangri tomba tingina le Sungo nu tuku ngamungal son ta kangermba nu tango tinreknu ngina.

⁷ Tanjakina sulumba nu Abram sana: Ye Sungo. Ye ne Babilonia mbal tuku kilke Ur tumbranngge ye ne mindenumba te prowen. Kilke te ne sernam tuku nga ye tanawen ngina le ⁸ Abram ndek lafumba sakina: O Kuate Sungo, ye kilke te miro minam tuku sayate ta ye ndanjmba pasa ta son pasa nga kila pili e ngina le ⁹ Kuate nu ndek sana: Aganjmor afu kilmba ye tugum te prowa. Makau pangarnu ande, meme pangarnu ande, sipsip pailnu ande nakmba yar kenmba nak, gami ande, sar umanj kitek ande turmba kilmba ye tugum te prowa ngina le ¹⁰ Abram nu pasa ta kumumba aganjmor ta kilmba nu tugum prona sulumba aganjmor ta ngamunge fetke lika inumnu ndinamnge inumnu najamnge patike likina sulumba umanj armaba ta fet ndakina. ¹¹ Tanjana le wir afu ndem ta kilam tuku fumba ndekinaig le Abram nu ndem ta ngailka nane yokerke likina.

¹² Ki ka butungina le Abram nu kinymba ma make sungo kangermba ngamungal pitina le nu kuru kuru sungo tina. ¹³ Tanjamba minna le Sungo nu Abram sana: Ye sinjka sanet. Ne tuku mbun kilke te kusremba kilke kise mbolnge rawe tango minwaig le kilke ta mbolok mbal nane piro karennu ningwaig le piroka nane ait kuen nayo yar 400 nane sanzalnu minamngaig. ¹⁴ Ait ta kugawa le ye kilke ta mbolok mbal lafumba piti ningi le nane mbun kame kusrekuwaig le aganj ndende sungomba nak tinga ma ta kusrewamngaig. ¹⁵ Nenge ndo mine mayemba ma ma saibo pilmba kuma le ngunungaig. ¹⁶ Amor mbal kilke te mbolnge minig ta nangine mbar sugo ke likade ta kumunguwaig le nane ndare pulumba kinit ta ka bailkanu mbolnge man luka te prowamngaig nga Abram sana.

¹⁷ Tanjakina le ki butunga furirna le waim ande pa guwa nak sati ande turmba mayok kinaik sulumba aganjmor ndemnu Abrahamnge fetka patikina ta ngamuk ngamuk kinaik. ¹⁸ Tanjanaik le Sungo nu Abram ndon wamdus ulendika sinjka son pasa

Abram sana: Ne tuku ndare ye kilke te serningamngit. Isip tuku kule sungo kumamnge kumba ka kule sungo Yufretis kumamnge tingate kilke ta njakmba tane serningamngit. ¹⁹⁻²¹ Ken mbal Kenis mbal Kadmon mbal Hit mbal Peris mbal Refaim mbal Amor mbal Kanan mbal Girkas mbal Yebus mbal nane tuku kilke ta njakmba tane serningamngit nga Abram sana.

16

Sarai tuku piro pino Hagarnge kinjo te-pilna

¹⁻² Sarai nu Abram tuku kinjo ande te-pile ndakina sulumba nu tango nuje sana: Sungo nu kinjo ande ndasina tukunu ne ye tuku piro pino ndon minap le nu kinjo ande te-pilwa le yije kinjonu tamngit ngina. (Sarai tuku piro pino ta nyunu Hagar. Hagar nu Isipnu).

Abram nu Sarai ndon wamdus ulendinaik sulumba ³ Sarai nu nuje piro pino ta tumba Abram pinonu tuna. Ait ta mbolnge Abram buk yar 10 Kanan kilke mbolnge minna.

⁴ Abram nu Hagar tumba nu ndon minnaik sulumba Hagar nu kinjo konna ta kamusmba nu Sarai ake aganj tana nga talana. ⁵ Tanjana le nu ndek Abram sana: Hagarnge ye talayate ta naje mbar. Ye yije piro pino ne tinnen ta nu kile fungulok minmba nu ye talayate. Sungonge ndo nu sile pilesikuwa nga tango nuje sana. ⁶ Tanjakina le nu ndek Sarai sana: Pino ta ne tuku piro pino ndo. Ne ame wam nu mbol kam ndeta ka ngina. Tanjakina le Sarai nu Hagar sawe lika katna le kua ka nu kusrena.

⁷ Hagar nu Sarai kusremba Sur kam-bim tuku ndin dubimba kina ka ma baknu mbolnge kule burok tugum tange minna le Sungo tuku Enel nu tugum prona sulumba ⁸ nu kusnana: Hagar, Sarai tuku piro pino, ne aninge prowat sulumba animbi kangat e ngina le nu ndek enel ta sana: Ye yije piro gabat Sarai tuku kuru-kuruka kua ka tembi prowit ngina le ⁹ Sungo tuku Enel nu sana: Ne luka naje piro gabat sota kumba naje ngamungal te-ibenmba Sarai kumnemnge mina. ¹⁰ Yenge ki le ne tuku

ndare tugeka kuasmbi sungokanu mayok kangat. Burnu kumu kuga ngina.

¹¹ Tanjakina sulumba Sungo tuku Enel man lato sana: Ne kinjo te-palmbimngat. Sungo nu ne tuku malmbi ta isna tukunu ne kinjo ta nyunu Ismael* nga. ¹² Nu donki nguikok tana minmba nu tango pino njakmba tuku ngueu minamngat. Nu nuje ndare tuma ndon mata nu mine nda. Nu kasomnge minamngat ngina. ¹³ Tanjaka sana le Hagar nu nuje wamdusmbi sakina: i ... Ye Kuate kangerit ta ye kume ndakit ngina.

Sungo nu Hagar ndon pasatina le Hagar nu sakina: O Kuate, ne tuku ammbolnge aganj ndende njakmba mayoknge minit ngina. ¹⁴ Ta tuku nane kule burok ta nyunu "Sungo abo tugu njak nu ye kangeryate" ngade. Kule burok ta Kades tumbra Bered tumbra ngamu-ngamunge minit.

¹⁵ Abram Hagar fungul te-tuna ta kile nu kinjo te-pilna le Abram nu kinjo ta nyunu Ismael ngina. ¹⁶ Abram nu yar 86 njak minna le Hagar nu kinjo ta te-pilna.

17

Kuate nu ngaro pikam tuku manau te-mayokna

¹ Abram nu yar 99 njak minna le Sungo nu Abram tugum promba sana: Ye Kuate Sangri Nayo. Ye ne sanet. Ne ye tuku minge dubimba manau purfenu ndo njak mina. ² Ye ne ndon wamdus ulendika sinjka son pasa pilet ta dubimba kumuwanngit. Yenge ki le ne tuku ndare tugeka tango pino sungomba mayok kangaig ngina.

³ Tanjakina le Abram ndek truk kina le Kuate nu man lato sana: ⁴ Ne isa. Ye tuku sinjka son pasa ne mbolnge minit tukunu ne tango kuasmbi sungomba tuku mbun nangine minamngat. ⁵ Ta tuku ne tuku nyu Abram kuga. Ne tango kuasmbi sungomba tuku mbun minamngat tukunu ye ne tuku nyu kitek Abraham pili le minamngat. ⁶ Yenge ki le ne tuku ndare mbolnge kuasmbi sungomba mayok kangaig. Afu gabat sugo mayok kangaig. ⁷ Ye ne ndon ne tuku ndare kame ndon wamdus ulendika sinjka son pasa te pilet ta

* **16:11:** Ismael nyu ta tugunu: Kuate nu isna

kugawe nda. Ye sin̄ka kumuwaṁṁgit. Ye ne tuku Mbara, ne tuku ndare pulumba turmba kaṁgat ta tuku turmba Mbara minmba minamṁgit. ⁸ Ne kilke te tuku tuguk tango kuga ta ye kilke te nduiye naṁe ndare kame ta ndoṁ tane sertiṁgamṁgit. Kanan kilke ṁakmba te tane tuku kilke minmba minamṁgat. Kugawe nda. Ye sin̄ka tane tuku Mbara minmba minamṁgit ṁgina.

⁹ Kuate nu maṁ lato Abraham sana: Ye sin̄ka son pasa te sanet. Naṁe ndare puluka tuturmba kuwaig ta tane pasa saket te ismba kumumba dubiwap. ¹⁰ Ye ne ndoṁ naṁe ndare kame ndoṁ wamdus ulendika pasa dubimba kumuwaṁ tuku ta teṁenmba. Tane tango kiṁo kame ṁakmba tuku ṁgaro pikap sulumba ¹¹ ye tane ndoṁ pasa katet te gilai ndaṁgap. ¹² Tane kiṁo kile-patikap sulumba mara 8 kugawaig le nane tuku ṁgaro pikap. Tanṁine piro tango tuku kiṁo kame tane kasomok tango piyamba kile-likinaig ta ṁakmba tuku ṁgaro pikap. Tanṁamba minmba minap le ¹³ ye tane ṁakmba ndoṁ wamdus ulendika minmba minamṁgit. Ta tuku nane ṁakmba tuku ṁgaro pikap le tanṁine ṁgarosu mbolṁge nzilal ta minwaig. ¹⁴ Tango ande ṁgarosu nzilal ta kugatok ta nu tane ṁgamukṁge mine nda. Nu ye ndoṁ wamdus ulendikam tuku wam ta purmba pitaite ṁga sakina.

¹⁵ Kuate nu maṁ Abraham sana: Ye kile piyo naṁe Sarai tuku sanet. Ne kile nyunu Sarai ndaṁga. Kile nyunu kitek Sara ṁga. ¹⁶ Yenṁge nu nyaro tuwi le nu ne ndoṁ kiṁo ande te-palmbimṁgaik. Tanṁamba nu tango kuasmbi sunṁgomba gabat sugo afu turmba tuku ina naṁṁine minamṁgat ṁgina.

¹⁷ Tanṁakina le Abraham nu truk ka nzu-milka wamdusmbi sakina: Yoi. Ye buk saibo pilmba yar 100 ṁak minet ta ndaṁmba ye kiṁo tam tuku sakate? Sara mata buk saibo pilmba yar 90 ṁak minit tukunu nu mata kiṁo te-palmbim kumuṁ kuga ṁga idusna. ¹⁸ Tanṁamba idusna sulumba Abraham nu Kuate sana: Ne ye tuku kiṁo Ismael ndo kulatka le nu maye minwa ṁgina kande ¹⁹ Kuate ndek Abraham sana: Kuga. Piyo naṁe Sara nu ne tuku kiṁo ndinok te-palmbimṁgat ta ne kiṁo ta nyunu Isak ṁga. Ye kiṁo ta tuku ndare ṁakmba ndoṁ

wamdus ulendika yenṁ sin̄ka son pasa kumumba dubimba minmba minamṁgit. Kugawe nda. ²⁰ Ne Ismael tuku sayat ta ye mata isit. Yenṁge nu nyaro tuwi le nu tuku ndare tugekuwaig sulumba nu tuku ndare mbolṁge gabat sugo 12 mayok kaṁgaig. Nu tuku ndare mbolṁge kuasmbi sunṁgo mayok kaṁgat. ²¹ Ye Ismael tuku tanṁawamṁgit ta ye Isak ndoṁ wamdus ulendika yenṁ pasa kumumba minmba minamṁgit. Yar ande si ait teṁen prowa le Sara nu kiṁo ta te-palmbimṁgat ṁgina. ²² Tanṁakina sulumba Kuate nu Abraham ndoṁ pasate denṁpurmba nu kusremba kina.

²³ Kile Abraham nu Kuate tuku miṁṁge dubimba ki ait ndui ta mbolṁge kiṁo nuṁe Ismael tuku ṁgaro pikna sulumba nu tuku wande tuma mbal nu tango ndametiṁmbi piyamba kile-likinaig ta ṁakmba tuku ṁgaro pike likina. ²⁴⁻²⁵ Abraham nu yar 99 ṁak minna le kiṁo nuṁe Ismael nu yar 13 ṁak minna le nane nale tuku ṁgaro piknaig. ²⁶ Ki ait ndui ta mbolṁge ndo nane Abraham le Ismael tuku ṁgaro piknaig sulumba ²⁷ nu tuku wande tuma mbal nu tango ndametiṁmbi piyamba kile-likinaig ta ṁakmba tuku ṁgaro turmba pike likinaig.

18

Kuate nu maṁ Sara kiṁo te-palmbim tuku Abraham sana

¹ Mara ande ki pa tiṁgina le Abraham nu Mamre tuku ail sugo tugum tanṁge nuṁe baibai kawaṁṁge minyok minna le Sunṁgo nu tugum pronā. ² Abraham nu mambilmba tanṁo keṁmba kaṁgerkina sulumba tiṁga pinderka kumba ka nane tugumṁge dagol tidronṁga loka sanṁgina: ³ O tango sugo, mayemba prowaig. Tane ye liyumba ndakape. Tane teṁṁge mab-tumba isukusmba kape. ⁴ Teṁṁge minap le nane kule fudiṁ tumba prowaig le kupe minyanṁga ail kumnem teṁṁge minyoka mabtap. ⁵ Mabta minap le ye nyamaganṁmbi tane turtingi le nyumba sanṁgri tumba kape ṁgina. Tanṁakina le nane saki-naig: Ne sakate tanṁamba ka ṁginaig.

⁶ Tanṁakinaig le Abraham nu pitik ndo nuṁe baibai sinam kina sulumba Sara sana: Pitik ndo plaua mayenu inum kunya

sulumba waimbi pipmba bret fonfon pa-soka ngina. ⁷ Tanjakina sulumba Abraham nu pinderka nuje makau fonde tugum promba fatnu kitek butuknu kuya jak ande madimba tumba nuje piro tango tuna le nuje pre pre balemba kuapikina. ⁸ Tanjana le Abraham nu makau fatnu kuapikina ta tumba bata le amo turmba kilmba nane tugumnge patikina le nane kilmba nyumba minnaig.

Nane isukusmba minnaig le Abraham nu nane tugum tange ail kumnemnge nane tairnga tij minna le ⁹ nane nu kusnanaig: Piyo naje Sara nu aninge minit nginaig le nu ndek sakina: Nu baibai sinam tenge minit ngina le ¹⁰ tango inum tange ndek nu sana: Yar ande si piyo naje Sara nu kiyo tuwa le ye sinja luka prowamngit ngina. Tanjakina le Sara nu nu ngumnemnge baibai malanga tugum tange pasa ta kagmanga ismba tij minna.

¹¹ Abraham nale Sara ndon buk saibo patika yar gudommmba kinaig le Sara nu kiyo te-palmbim kumun kuga tukunu ¹² nu wamdusmbi nzumilka sakina: Ye buk saibo pilen. Yije gabat mata saibo pilna. Ye ndanndanmba tuma kinymba kamusi nga idusna. ¹³ Tanjamba idusna le Sungo nu Abraham sana: Ndanam tuku Sara nu nzumilka sakat: Ye buk saibo pilen ta ndanmba ye kiyo tamngit nga sakat. ¹⁴ Ye Sungo. Ne iduste ye wam ta kam kumun kuga nga ne iduste e? Kuga. Ye wam jakmba kam kumun. Ye buk sakit. Yar ande si ait tenen mbolnge Sara nu kiyo tuwa le ye luka prowamngit ngina. ¹⁵ Tanjakina le Sara nu yabuka sakina: Ye nzumil ndakit ngina le nu ndek nu sana: Kuga. Ne sinja ne nzumilkat ngina.

Kuate nu Sodom le Gomora tumbran kile-ngisikam sakina

¹⁶ Kile tango ken ta tinga Sodom tumbran tumail tumba kinaig le Abraham nu nane mindeka ndinnge mbilningam bafuna le ¹⁷ Sungo nu wamdusmbi sakina: Ye manau kam bafuwet te ye Abraham yabuwe nda. Kuga. ¹⁸ Ngumnennga Abraham tuku ndare mbolnge tango kuasmbi sungo sangri jak mayok kangaig. Nu mbolnge kilke tugu jakmba mbolnge ye wam mayenu kamngit.

¹⁹ Ye nu madiwen le nu nuje kiyo kame nuje wa kat nuje ye tuku manau tumninguwa le nane manau purfen nu tinreknu jak minamngaig. Tanjawa le ye nu mbolnge sinja pasa sawen ta kumumba tambimngit nga idusna. ²⁰ Tanjamba idusmba nu Abraham sana: Sodom Gomora nale une manau sugokanu jak. Nale tuku une manau ta tango pino jakmba nangine nangine sakade le iset. ²¹ Nane sakade ta kumumba une ta minit e ta ye kumba katesewamngit ngina.

²² Tanjakina le tango ar ta Sodom tumail tumba kinaik le Sungo nu Abraham ndon minna le ²³ nu ndek Sungo kusnana: Ne tango tinreknu ngaionu jakmba ulendimba bale faramngat e? ²⁴ Tumbran tange tango tinreknu 50 minwaig ndeta ne tumbran ta te-ngisiwamngat e ko nanenu nga mape-wamngat? ²⁵ Ne nane tinreknu ngaionu jakmba ulendimba bale faramngat e? Ne tanawam kumun kuga. Ne tango jakmba kulatka kumumbi pilingate tuku. Ne manau mayenu ndo kate tuku ngina le ²⁶ Sungo nu lafumba sana: Ye Sodom tango tinreknu burka ka 50 ta ye nanenu nga jakmba mapenungit ngina.

²⁷ Tanjakina le Abraham nu man lato sana: O Sungo, ye man ne kusnani le ne ye tuku ndagari ndanuwa. Ye ake tango ndo. Ne ye tuku ise ndaka. ²⁸ Ne tango tinreknu burka ka 50 kuga 5 den ndeta ne tumbran ta te-ngisiwamngat e ngina le Sungo nu sana: Tango tinreknu 45 ndo minwaig ta ye tumbran ta te-ngisiwe nda ngina.

²⁹ Kile Abraham nu man lato Sungo kusnana: Ata. Tango tinreknu 40 ndo nzinge minwaig ndeta ne ndanamngat ngina le Sungo nu lafumba sana: Nane 40 ndo nzinge minwaig ta ye tumbran ta te-ngisiwe nda ngina.

³⁰ Tanjaka sana le Abraham nu man kusnana: O Sungo, ye man lato kusnanamngit ta ne ye tuku ndagari ndanuwa. Tango tinreknu 30 ndo nzinge minwaig ndeta ne ndanamngat ngina le Sungo ndek nu sana: Ye nane 30 ndo kangerkumba ta ye tumbran ta te-ngisiwe nda ngina.

³¹ Kile Abraham man lato nu kusnana: O Sungo, ye gabat kuilnga ne ndon pasatet. Tango tinreknu 20 ndo nzinge minwaig

ndeta ne ndan̄amngat ngina le Sun̄go nu sana: Nane 20 ndo minwaig ta ye tumbran̄ ta te-ngisiwe nda ngina.

³² Tan̄akina le Abraham nu mañ lato kusnana: O Sun̄go, ye pasa ndindo te ndo sani le ne ye ndon̄ gubra ndata. Tan̄go tin̄reknu 10 ndo nzinge minwaig ndeta ne ndan̄amngat ngina le Sun̄go nu sana: Nane 10 ndo minwaig ta ye tumbran̄ ta te-ngisiwe nda ngina. ³³ Tan̄akina sulumba Sun̄go nu Abraham ndon̄ pasate den̄purmba nu kusremba kina le Abraham nu luka nuñe tumbran̄ kina.

19

Sodom tuku une mañau

¹ Furirna le en̄el ar ta Sodom pronaīk. Lot nu Sodom tumbran̄ fonde malanga tugum tan̄ge minyok minna sulumba nu nale kan̄gerka tin̄ga kumba ka nale tugum̄nge loka sakina: ² O tan̄go sugo, mayemba prowaik. Tale kupe minyanga ye tuku wande mbol̄nge kinyamba indole mafewa le mañ kape ngina le nale ndek Lot sanaik: Kuga. Sile tumbran̄ ngamu mayok singe kinyam̄ngik nginaik kande ³ Lot nu nale san̄grimba sarsarnikmba nu tuku wande mbol̄ kuwaik nga sanikina le nale tin̄ga nu dubimba nu tuku wande mbol̄ kinaig. Tan̄amba Lot nu nuñe piro mbal saningina le nane nale tuku pagunaig sulumba bret yis kugatok pasokinaig le nu nyamagan̄ ta kilmba nale nikina le nyinaik.

⁴ Isukuse den̄purmba nale kinyam bafunaik le Sodom tumbran̄ tan̄go kiño kame ta ñakmba pro Lot tuku wande kornaig sulumba ⁵ wi kuen̄ka nu sanaig: Tan̄go ar furirat le ne sota prowaik ta nale aninḡe minik? Ne nale kile-mayokka le sine nale ndon̄ karbe nginaig.

⁶ Tan̄akinaig le Lot nu nane sota kilim kina sulumba malanga tukulmba saningina: ⁷ Tira kame, tane mañau ñayonu te nale mbol̄nge ndakap. ⁸ Ye tuku kulim ar minik te nale tan̄go ande ndon̄ kinye ndakinaik. Ye nale kile-mayokka tane tin̄gi le tane ame mañau kam ndeta nale mbol̄nge kap. Tan̄go ar te mbol̄nge mañau ñayonu ande ndakap. Nale ye tuku

gulab prowaik le ye nale kulatket ngina. ⁹ Tan̄akina le nane Lot sanaig: Ne kua kaye. Ne tumbran̄ tuguk tan̄go kuga. Ne ndan̄am saka singine mañau te kusrewam tuku peusingit? Kua kaye. Kuga ta sine ne mata tumba ñayo silinam̄ngig nginaig. Tan̄akinaig sulumba nane Lot mbiti-mbitimba malanga sambriwam bafunaig le ¹⁰ tan̄go ar tan̄ge malanga talka wai sirmba Lot didikinaik le sinam kina le nale malanga tukulnaik. ¹¹ Tukulnaik sulumba nale tan̄go kiño kame malanga tugum̄nge minnaig ta ñakmba am tukulninḡe likinaig le nane malanga te-sili ndakinaig.

Lot nane Sodom kusrenaig

¹² Kile nale ndek Lot sanaik: Nañe ndare afu minig e? Nañe mbiyel, nañe kiño, nañe kulim afu turmba minig kande kilmba tumbran̄ te kusremba kua kape. ¹³ Sile tumbran̄ te te-ngisiwam̄ngik. Tumbran̄ te tuku tan̄go pino nane tuku une mañau sungokina le tan̄go pino nane nan̄gine nan̄gine sakade le Sun̄go nu isna. Ta tuku Sun̄go nu sile tumbran̄ te te-ngisiwam tuku kukulsikina le prowik nginaik. ¹⁴ Tan̄akinaik le Lot nu tin̄ga kumba tan̄go armba nu tuku kulim kat nuñe kilam tuku madinikina ta sanikina: Tale tin̄gap le sine tumbran̄ te kile ndo kusremba kua kab. Sun̄go nu tumbran̄ te te-ngisiwam̄ngat ngina kande nale nu usre pasa sakate nga idusmba nale numbik ri ndanaik.

¹⁵ Mafena le Sun̄go tuku en̄el ar ta nale san̄gri mbakmba Lot sanaik: Ne tin̄ga piyo nañe, nañe kulim ar ta kilmba kile ndo tin̄ga pitik kua kape. Kuga ta tumbran̄ te tuku une ñayonu lafunu ne turmba ngisinungat nginaik.

¹⁶ Tan̄akinaik le Lot nu wam nzumbilen̄ga gitmba minna ta Sun̄go nu Lot sinana le tan̄go ar ta Lot le piyo nuñe, kulim ar ta nane wainu kilmba kumba tumbran̄ tuku fonde kilim̄nge patikinaik. ¹⁷ Nane kilim̄nge patikumba en̄el inum ta nane saningina: Kua ka kape sulumba mbilka ngumnem mambil ndawap. Ma guton̄ ten̄ge mabte ndakap. Kua ka ka tabe si pongap. Tane ngisikubekaig ngina le ¹⁸ Lot nu lafumba sakina: O tan̄go sun̄go, tan̄amba kuga. ¹⁹ Tale buk ye tuku sinatikina le

ye mbolnge manau mayenu kaik. Tabe si masken nayo tukunu ye tabe mbol ambe kua ka kambim fuguwet. Kumba mini le ndinnye pa ta ye tuwa le kummba ngisinungit. ²⁰ Ta tuku tale man ye mbolnge manau mayenu kap. Tumbran patuk si kanjerap. Si fudinndo. Maye ndeta ye sinje ka mini sulumba kummba ngisike nda ngina le ²¹ nu lafumba sana: Ta maye. Ne sakat tanawamngit. Ye tumbran si te-ngisiwe nda. ²² Ne paten kua ka tumbran si kaye. Ye ne tairngamngit. Ne kumba si prowa le ye ma tugu te te-ngisiwamngit ngina.

Lot nu tumbran ta fudinndo ngina tukunu nane tumbran ta nyunu Soar* nginaig.

Kuate nu Sodom Gomora kile-ngisikina

²³ Ki mbol kina le Lot nu Soar prona le ²⁴ Sunjo nu ndame pa son jak sawe piyanu sukmba Sodom Gomora tuku ma tugu jakmba kumunge likina. ²⁵ Tumbran ar ta tuku ma guton ta tango pino aganj jakmba kilke mbolnge prowe likinaig ta jakmba usarke sulunaig. ²⁶ Tanjanaig le Lot piyo nune mbilka ngumnem mambilna kande nune ngarusu ta sol kuilka karenja makek suk tin minna.

²⁷ Mafena le Abraham nu maratukuk tinga kina ka Sunjo ndon pasata minnaik ma ta tugum prona sulumba ²⁸ mambilmba Sodom Gomora tuku ma guton kilke jakmba kanjerkina ta pa guwa sunjo tafil jak tinga minna le kanjerna.

²⁹ Kuate nu ma guton ta te-ngisiwam ba-funa sulumba nu Abraham idusmba Lot kukulna le nu tinga ma kise kina. Tanjana le nu Lot buk minna tumbran ta jakmba kile-ngisike suluna.

Lot tuku kulim ar ta kinjo kile-patikinaik

³⁰ Lot nu Soar tumbranngge minam tuku kuru-kuruka nune kulim ar ta kilmba tumbran ta kusremba tabe ponga kinaig ka ndame burok ande kanjermba sinam tanje minnaig.

³¹ Tanamba tanje minnaig sulumba kulim mulum ta mambo nune sana: Mam buk saibo pilna. Kilke te mbolnge tango ande sile kilam tuku mine ndakate. ³² Ta tuku ne isa. Sile mam grep kule tupe le

nu nyumba nginngankuwa le sile nu ndon kinype. Tanape sulumba sile kinjo kile-patikupe ngina. ³³ Tanamba furirna le nale mam nakile grep kule tunaik le nu nyumba nginngankina. Ngin-ngankina le kulim nune mulum ta mam nune ndon kinynaik ta mam nune nginnganka nu wam ta katese ndana.

³⁴ Mafena le kulim mulum ta ndek mambo nune sana: Furir ye mam ndon kinyit. Ngilainge sile man mam grep kule tupe le nyumba nginngankuwa le ne suk mam ndon kinya. Tanape sulumba sile kinjo jak minpe ngina. ³⁵ Tanakina sulumba nale mam nakile man grep kule tunaik le nu nyumba nginngankina. Ngin-ngankina le mambo nune suk mam nune ndon kiny-naik ta mam nune nginnganka wam ta mata katese ndana.

³⁶ Tanjana le Lot tuku kulim ar ta mam nakilenge fungul nikina le kutunaik.

³⁷ Kulim mulum ta kinjo ande te-pilna sulumba kinjo ta nyunu Moab ngina. Kinjo ta nu Moab mbal tuku mbun nangine.

³⁸ Mambo nune mata kinjo ande te-pilna sulumba kinjo ta nyunu Ben-Ami ngina. Ben-Ami nu Amon mbal tuku mbun nangine.

20

Abraham le Abimelek

¹ Abraham nu kumba ka Negeb ma baknu mbol prona sulumba Gerar tumbranngge minna. Gerar nu Kades tumbran Sur tumbran ngamu-ngamunge minna.

² Tanje minna sulumba Abraham nu Sara nu yije kulim ngina le Gerar tuku gabat sunjo Abimelek nu tango afu kukulningina le nane pro Sara tumba ka Abimelek tunaig.

³ Tanamba minmba ait ande furir ngamu Abimelek nu kinyna sulumba kinjatina le Kuatenge sana: Ne isa. Ne pino te tango jak tina tukunu ne kumamngat ngina.

⁴ Abimelek nu Sara ndon kinye ndakinaik tukunu nu Sunjo lafumba sana: O Sunjo, ye mbar ndawen. Ne tango mbar ndade ta ne baleningam kumun e?

⁵ Abraham nu nune ye sayina: Pino te

* **19:22:** Soar nyu ta tugunu Fudinndo

ye tuku kulim ngina le Sara mata ye say-ina: Tango te ye tuku leu ngina. Ye mbar ndawen. Ye tango pino njakmba am mbolnge ye manau te ken ngina le ⁶ Kuate nu kinambi lafumba sana: Ne tango pino njakmba tuku am mbolnge tanana ta ye kila. Ta tuku ye ne nu ndonj une ndaka nga peunen le ne pino ta kire ndana. ⁷ Ne kile pino ta tumba luka ka tango nuje tawe. Tango ta nu tuan tango ande. Nu ne tuku yabanwa le ne kume nda. Ne pino ta luka nu ndatawe ta ne nanje kuasmbi ndonj tane njakmba kume likamngaig ngina.

⁸ Mafena le maratukuk tinga Abimelek nu nuje piro tango njakmba kile-manjurka pasa njakmba Kuatenge sana le isna ta saningina le nane kuru kuru sungo tinaig. ⁹ Tananaig le Abimelek nu Abraham wika sana: Ne ame manau sine mbolnge kina? Ye ame mbar ken le ne sine njakmba piti sungo te singam bafute? Ne sinja manau ta nayonu kina. ¹⁰ Ne ndanam saka manau tenenmba kina ngina le ¹¹ Abraham lafumba nu sana: Ye idusen tumbran te tuku tango nane Kuate tuku minje kumnemnge minmba nu tuku nyu kurau ndakade tukunu nane ye tuku pino tumba ye baleyubekaig nga idusen. ¹² Pino te son ye tuku kulim. Sile mamnge kilepatikina ta sile ina yimyam le ye nu pinonu ten.* ¹³ Kuate nu ye kukulyina le ye yije tumbran tuguk kusrewen sulumba nu sawen: Ne ye mbolnge manau mayenu kumba ma njakmba mbolnge tango njakmba tenenmba saninga: Tango te ye tuku leu nga saka ngen.

Abraham nu tanamba Abimelek sana le ¹⁴ nu kina ka Sara tumba pro Abraham tuna sulumba sipsip makau piro tango piro pino afu turmba kilmba promba Abraham tuna sulumba ¹⁵ sana: Kilke te njakmba ye tuku ndo. Ne ma ani nzalinu minam idusmba ndeta ka tanje minyoka ngina. ¹⁶ Tanamba nu ndek Sara sana: Ne mbar ndana. Tango kame ne ndonj minig ta nane katesewaig nga ye leu nanje ndametij son 100 tuwet. Ye tanawi le ne mbar ande ke ndakina ta nane njakmba katesemba kila

palmbimngaig ngina.

¹⁷⁻¹⁸ Abimelek nu Abraham piyo nuje tina tukunu Kuate nu Abimelek tuku piyo nuje, piro pino kat nuje nane njakmba kinjo ngailningina tukunu Abraham ndek Kuate yabanwa le Abimelek nale piyo nuje ndonj, nuje piro pino njakmba nane wakeikina le nane man kinjo kile-patike likinaig.

21

Sara nu Isak te-pilna

¹ Sungo nu sinja pasa buk Abraham sana ta nu Sara mbolnge kina le ² nu fungul njakna. Abraham nu buk saibo pilmba yar 100 njak minna le piyo nuje Sara nu Kuate nu ait sana ta mbolnge kinjo ta te-pilna le ³ Abraham nu kinjo ta nyunu Isak ngina.

⁴⁻⁷ Kile Sara ndek sakina: Kuatenge ye sinzanyat le ye kinjo te-pilit. Ta tuku nga ye gare-gareka nzumilket. Nane njakmba ye manau kit ta iswaig sulumba gare-gareka nzumilkamngaig ngina. Tanakina sulumba nu man lato sakina: Nane buk idusnaig Sara nu Abraham tuku kinjo ande te-pile nda nga idusnaig ta ye tuku tango saibo pilna le kile ye nu tuku kinjo ande te-pilit ngina.

Isak nu mara 8 kusrena le ki ait ta mbolnge Kuate nu Abraham buk sana ta kumumba nu kinjo nuje tuku ngaro pikna.

Abraham nu Hagar nale Ismael ndonj pitaikina le kinaik

⁸ Kinjo ta sungokina le ina nujenge nu amo ngailna. Ki ait ta mbolnge Abraham nu kinjo amo kusrena ta tuku pagumba nye sungokina. ⁹ Tanana le Abraham tuku kinjo Ismael nu Isipnu pino Hagar ndonj tepilnaik ta nu Isak maim maim pasa tumba minna le Sara nu ismba ¹⁰ tango nuje sana: Kinjo ta Isak ndonj ne tuku aganj ndende tuma kile nda. Piro pino ta kinjo nuje ndonj pitaika le kasom kuwaik ngina le ¹¹ nu pasa ta ismba kinjo nuje Ismael tuku wamdus pitina le ¹² Kuatenge nu sana: Piro pino ta kinjo nuje ndonj ne wamdus piti ndanuwa. Ne Sara tuku pasa ismba dubiwa. Isak tuku ndare mbolnge ndo ne tuku mbun mayok kanjaig. ¹³ Piro pino ta tuku kinjo nu

* **20:12:** Hibu mbal tuku manau buk tanamba minanu. Ina yimyam mam ndindo ta nane mungu kilanu (2 Samuel 13 kanjerap).

mata ne tuku kiŋo tukunu yenŋe ki le nu tuku ndare mbolŋge taŋgo kuasmbi sunŋo ande tugekamŋgat ŋga Abraham sana.

¹⁴ Tanjakina le maratukuk tiŋga Abraham nu nyamagan kilmba agam̄mor ngarombi kule kunyna ta turmba kilmba Hagar tuku kailmane mbolŋge patika kiŋo nuŋe ndon kukulnikina le kinaik kumba ka Berseba tuku ma baknu mbolŋge kine promba lika minnaik. ¹⁵ Lika minnaik ma ma kule kugana le kiŋo nuŋe tumba kumba ka ail fudiŋndo ande kumnemŋge pilna le kinymba minna. ¹⁶ Kinymba minna le Hagar nu kiŋo nuŋe ta kusremba nane tui fat parsinŋade le kumba tiŋgate taŋamba nu kumba ka minyokina sulumba wamdusmbi sakina: Ye kiŋo kaŋgermba mini le kumwa ta ŋayo ŋgina. Tanjakina sulumba nu taŋge minyok minmba malm-bika minna.

¹⁷ Kiŋo ta mata malm-bika minna le Ku-ate nu isna le samba mbolŋge Kuate tuku Enel ndek Hagar wika sana: Hagar, ne ndaŋam wamdus pitinate? Ne kuru kuru ndaka. Kiŋo naŋe malm-bikate ta Kuate nu o buk isat. ¹⁸ Ne tiŋga kumba ka kiŋo naŋe tumba wamdus bul sera. Yenŋe ki le nu tuku ndare tugeka taŋgo kuasmbi sunŋo ande mayok kaŋgat ŋgina. ¹⁹ Tanjakina sulumba Kuate nu Hagar tuku am talkina le kule burok ande kaŋgerna sulumba kumba ka agam̄mor ngaro tambi kule kunyna. Kunyna sulumba kiŋo nuŋe kule ta tuna le nyina.

²⁰ Kuatenŋe kiŋo ta kulatka minna le sunŋokina sulumba kumba ka Paran tuku ma baknu mbolŋge minyokumba kanzerek taŋgo minna le ²¹ ina nuŋenŋe Isipnu pino ande tumba Ismael te-tuna.

Abraham nu Abimelek ndon wamdus ulendinaik

²² Ait ta mbolŋge Abimelek nuŋe kame gabat nyunu Pikol tumba Abraham tugum promba sana: Kuate tuku nyaro ne mbolŋge minit. ²³ Ta tuku ne kile Kuate tuku nyu tambi pasa sangri pilewa sulumba ye mbolŋge maŋau ŋayonu ande ndaka. Ye tuku kutu mbolŋge ye tuku wa kame mbolŋge mata maŋau ŋayonu ande

ndaka. Ye buk ne mbolŋge maŋau mayenu ken ta kile ne suk ye mbolŋge, kilke kile ne rawe taŋgo taŋaŋ minit ta mbolŋge maŋau mayenu ndo ka ŋgina le ²⁴ Abraham ndek nu sana: Ne sakate taŋamba ye pasa sangri pilewet ŋgina.

²⁵ Tanjakina le Abraham nu kule burok ande Abimelek tuku piro taŋgonŋe tinaig ta tuku nu sana le ²⁶ nu ndek Abraham sana: Imaŋge kule burok ta tina ta ye gilai. Ne ye ndasayina. Kile ndo sayate le ye iset ŋgina.

²⁷ Tanjakina le Abraham nu kina ka sipsip makau turmba kilmba promba Abimelek tuna sulumba nale wamdus ulendinaik. ²⁸ Tanjanaik sulumba Abraham nu sipsip fat 7 kilmba yamokŋge patikina le ²⁹ Abimelek nu Abraham kusnana: Ne ndaŋam sipsip fat 7 ta yamokŋge patikat e ŋgina le ³⁰ Abraham lafumba nu sana: Yenŋe kule burok ta sarken ta ne son ŋga sulumba sipsip fat 7 te kila ŋgina. ³¹ (Nale wamdus ulendinaik tuku ma ta nane kile nyunu Berseba* ŋgade).

³² Bersebaŋge wamdus ulendika Abimelek nuŋe kame gabat Pikol ndon nale luka Filistia ma mbol kinaik le ³³ Abraham nu Bersebaŋge ail ande ngukina sulumba Kuate Sunŋo abo tugu ŋak nu tuku nyu te-dunŋina. ³⁴ Taŋamba nu yar gudomm̄ba Filistia kilke mbolŋge minna.

22

Abraham nu Isak tumba Kuate tuku atraukam bafuna

¹ Mara ande Kuate nu Abraham tuku ngamunŋal son tagomba nu wika sana: Abraham ŋgina le nu woka sakina: Ye minet te ŋgina. ² Tanjakina le Kuate nu sana: Ne tiŋga naŋe kiŋo naŋe ndindo Isak ne nu tuku kume purte ta tumba kumba ka Moria kilke mbolŋge tabe ande ye ne tumnamŋgit ta mbolŋge ne ye tuku atrauka kiŋo ta balemba piya le ugmba us-arkuwa ŋgina. ³ Taŋamba sana le Abraham nu maratukuk tiŋga kuaneka donki inum tumba sangilnu mbolŋge kumiŋ depolka kusmba nuŋe piro taŋgo arm̄ba kilmba atraukam tuku pa fetka ndaleka tumba Isak ndon Kuate nu ma sakina ta kinaig.

* **21:31:** Berseba nyu ta tugunu Pasa Katanu Kule Brok

⁴ Kumba minnaig le mara armba kinnaig le mara kenno mbolnge Abraham nu tinga mambimba Kuate nu ma sakina ta maskennge kangerna sulumba ⁵ nu ne piro tango ar ta sanikina: Tale donki tumba tenge minap. Ye yine kijo ndon kumba ambenge Kuate mbarinmba nu tuku nyu tedunga man luka ndekamkik ngina. ⁶ Tanaka sanikmba nu pa ndale nak tumba Isak tuna le kurana le Abraham nu pa wagmbi bagi turmba kilmba nale kigringa kinaik ⁷ kumba ka ndinngge Isak nu mam nu ne wika sana: Mam o ngina le mam nu ne ae ngina le Isak nu kusnana: Sile pa wagmbi pa ndale nak kilik ta Kuate atraukam tuku sipsip fat aninge ngina le ⁸ Abraham lafumba sana: Kijo, Kuate nu ne atraukam tuku sipsip fat ande sile sikamngat ngina. Tanamba saka nale man kigringa kinaik.

⁹ Nale Kuate nu ma sakina ta mbol pronaiik sulumba Abraham nu ndame turnanga pa lanlan wakeimba pa ndale nak ta kuklimba ta mbolnge farna sulumba kijo nu ne Isak kupe wai kusmba pa farna ta mbolnge pilna. ¹⁰ Tanana sulumba nu nu ne kijo balewam saka bagi gomba tumba wai sukakina kande ¹¹ Sungo tuku Enel samba mbolnge wika sana: Abraham, Abraham ngina le nu woka sakina: Ye minet te ngina le ¹² Enelnge nu sana: Kijo tuku ngarosu nayo sili ndawa. Ne nane kijo nane ndindo mape ndamba balemba ye atraukam bafuwat ta ye kanjerit. Ne ye tuku minge dubite ta ye kile kila pilit ngina. ¹³ Tanakina le Abraham nu mbilka mambimba meme pailnu ande ail fudinndo sinamnge naunu konka minna le kangerna sulumba kumba ka meme ta Isak tuku lafuknu tumba balemba Kuate atraukina. ¹⁴ Tanana sulumba Abraham nu ma ta nyunu “Sungonge sine tursingit” ngina. (Kile nane tenenmba sakade: Sungo tuku tabe mbolnge nu sine tursingit ngade).

¹⁵ Kile Sungo tuku Enel nu samba mbolnge Abraham wi arnu sana: ¹⁶ Ye Sungo. Ne ye tuku minge dubimba nane kijo nane balemba ye atraukam bafuwat tukunu ye yine nyu tambi pasa sangri pilewamngit ta ne isa. Ye sinka ne mbolnge wam mayenu kamngit. ¹⁷ Yen ne

tuku ndare te-tugewi le samba mbolnge mbai minig piyalnge fulbul minig tana sungomba mayok kangaig. Ne tuku mbun kat nane ngueu mbal ndon kame bumba nane kile-ibenkamngaig. ¹⁸ Tango kuasmbi nakmba nane ne tuku saka nane afu nyaro ninge likamngaig. Ne ye tuku minge ismba dubiwat ta tuku nga sanet ngina.

¹⁹ Tanakina le Abraham nale man luka nu ne piro tango ar ta tugum pronaiik sulumba nane luka Berseba tumbran kinaig. Tanamba Abraham nu Bersebange minmba minna.

Nahor tuku kijo kat nu ne

²⁰ Tanamba minnaig ma ma mara ande nane afu Abraham tugum promba sanaig: Milka nu maib nane Nahor tuku kijo ⁸ kilepatikina. ²¹⁻²² Kijo mulum ta nyunu Us. Nu tuku mambo kat nu ne ta nyu nanginge Bus, Kemuel, Kesed, Haso, Pildas, Yidlaf, Betuel. Kemuel tuku kijo nu ne Aram nga Abraham sanaig.

²³ Betuel nu Rebeka te-pilna. Milka nu kijo ⁸ ta Abraham maib nu ne Nahor ndon kile-patikinaik le ²⁴ Nahor nu nu ne pino ande nyunu Reuma ndon Teba, Gaham, Tahas, Maka nane kile-patikinaik.

23

Sara nu kumna

¹ Sara nu yar 127 nak minna sulumba ² Kanan kilke Hebron tumbranngge nu kumna. Nu kumna le Abraham nu wamdus tatrunkina le nu kumba Sara tugumnge malmbikina. ³ Malmbikina sulumba tinga piyo nu ne tuku mindesin ta kusremba Hit mbal tugum promba nane saningina: ⁴ Ye tumbran tuguk tango kuga. Ye rawe tango minet. Tane kilke ande ye sap le ye piyawil sulumba yine pino nguki ngina le ⁵ Hit mbal nane lafumba Abraham sanaig: ⁶ O tango sungo, ne isa. Ne gabat sungo tana sine ngamuknge minit. Sine tuku ndame burok mayenu ndo ande kangermba madiwa sulumba kumba ka piyo nane nguka. Ne piyo nane ngukam tuku ndame burok ande madiwa ta tango anden ne ngailne nda nga Abraham sanaig.

⁷ Tanjakinaig le Abraham nu Hit mbal njakmba tugumnge loka saningina: ⁸⁻⁹ Tane son sakade ndeta tane Sohar tuku kiño nuñe Efron sawap le nu nuñe ndame burok nyunu Makpela nuñe kilke make mbolnge minit ta ye suwa le ye yiñe pino ngukam tuku piyawī. Tane nu sawap le ndame burok ta tuku piyanu giganmba ta sakuwa le ye tane tuku am mbolnge piyawī sulumba mindesin ngunu tuku ti ngina.

¹⁰ Efron nu Hit mbal tuku gabat ande minna. Nu nane njakmba ndonj tumbran ta tuku fonde malanga tugumnge minyok minna sulumba nu sakina: ¹¹ O tango sungo, ne isa. Kilke sakat ta ndame burok turmba ye kile nane njakmba tuku am mbolnge ne tinet. Ne piyo nane tumba kumba ka tanje nguka ngina le nane njakmba isnaig.

¹² Kile Abraham ndek Hit mbal njakmba tugumnge lokina sulumba ¹³ Efron sana: Ye pasa ande sanamngit ta ne isa. Ye kilke ta piyawī sulumba ndametin ne tanmbimngit. Tanjawi sulumba ye yiñe pino tanje ngunungit ngina le nane njakmba isnaig le ¹⁴ Efron lafumba Abraham sana: ¹⁵ O tango sungo, sile mbolnge kilke te tuku piya ta sungokanu kuga. Son 40 ndo. Ne kilke ta tumba kumba ka piyo nane nguka ngina le ¹⁶ Abraham nu pasa ta ismba ndametin Efron sakina le Hit mbal nane njakmba isnaig ta nane piyade mbal ndametin pitinu kanjerde ta kumumba Efron tuna.

¹⁷ Tanjamba Abraham nu Efron tuku kilke Makpela tumbranngē Mamre tugumnge minna ta tina sulumba kilke ta tuku ndame burok ail njakmba turmba kilna le ¹⁸ Hit mbal tumbran ta tuku malanga tugumnge minyok minnaig ta nane njakmba ismba wokinaig. ¹⁹ Tanjanaig le Abraham nu piyo nuñe Sara tumba kumba ka Makpela kilke ndame burok ta sinamnge pilna. (Ma ta Kanan tuku kilke mbolnge Hebron tumbran patuknge minna). ²⁰ Tanjamba Hit mbal tuku kilke ta ndame burok turmba mindesin ngunu tuku Abraham tunaig.

24

Isak nu Rebeka tina

¹ Sungo tuku nyaro mara mindek Abraham mbolnge minna le nu yar sungomba kusremba saibo pilna sulumba ² nuñe piro tango ambokok Abraham tuku aganj ndende kulatkina ta wika sana: Nanje wai tumba ye tuku fel karaukngē pale.* ³ Ne samba le kilke tuku Mbara Sungo nuñe nyu tambi ne pasa sangri pilewa sulumba Kananngē yiñe kiño tuku pino ande ndata. ⁴ Ne kumba ka yiñe kilke tuguk ta mbolnge yiñe ndare tugumnge Isak tuku pino ande ta ngina le ⁵ piro tango tanje ndek Abraham kusnana: Pino ta nuñe kuasmbi kusreka ye dubiyam mbulwa ndeta ye kiño nane kukuli le nu nane tumbran tuguk kuwa e ngina le ⁶ Abraham lafumba sana: Tanjamba kuga. Ne ye tuku kiño kukula le kilke ta mbol ndakuwa. ⁷ Samba tuku Mbara Sungo nuñe ye kukulyina le ye yiñe ndare yiñe tumbran tuguk yiñe kilke kusreken le nunge ye sinja son pasa sangrinu tenenmba sayina: Ne tuku ndare ye kilke te sinja serningamngit nga sayina. Nunge nuñe enel kukulwa le ambonga kangat. Ne kumba tanje yiñe kiño tuku pino ande ta. ⁸ Pino ta ne dubinam mbulwa ndeta pasa ta ake ngisikuwa. Ne ye tuku kiño ta ndon luka kilke ta mbol ndakape nga piro tango nuñe sana. ⁹ Tanjaka sana le piro tango ta nuñe gabat Abraham tugum promba wai tumba Abraham tuku fel karaukngē pilna sulumba Abraham pasa sakina ta kumuwanngit nga wokina.

¹⁰ Tanjamba piro tango ta nu Abraham tuku kamel 10 kilmba Abraham tuku aganj ndende magenu turmba kilna sulumba tinga Mesopotamia kilke Nahor tuku tumbran ta kina kumba ka ka ta prona. ¹¹ Prona sulumba kamel 10 ta saningina le nane tumbran kilimnge kule burok ta tugumnge mabta kinymba minnaig.

Ki butungina le furiram pino kame nane kule kunyam prowam bafunaig le ¹² tango ta yabanmba sakina: O Sungo, yiñe gabat Abraham tuku Mbara, ne kite yiñe gabat Abraham idusmba ye turya. ¹³ Ye kule burok te tugumnge minet le tumbran te tuku pino mbanzo kame nane kule kunyam prode. ¹⁴ Ye pino ande tenenmba

* 24:2: Hibru mbal nane tanjamba pasa sangri pilewanu (Mulum Pasa 47:29 kanjerap)

sawamngit: Nane waim kule njak ta ye sa le ye nyi nga sawamngit. Pino ta nu sakuwa: Ne ilmaba nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyamngit nguwa ndeta ye katesewamngit. Ne pino ta nane piro tango Isak tuku pino madina nga katesewamngit. Nu tanjakuwa le ne ye tuku gabat buk turat ta ye katesewamngit ngina.

¹⁵ Nu yabanmba minna le Betuel tuku kulim nyunu Rebeka nu kilke waim kuramba prona. (Rebeka mam nune Betuel. Betuel nu Nahor le Milka tuku kiyo nakile. Nahor nu Abraham tuku maib nune). ¹⁶ Rebeka nu ngarosu tumail pasi mayenu ndo. Nu buk tango ande ndon kinye ndakina. Nu ndeka kule burok ta tugum promba waim kule kunyna sulumba man luka mbuna. ¹⁷ Tanjana le piro tango ta nu pinderka nu tugum kina sulumba sana: Waim kule ta ye sa le ye kule nyi ngina le ¹⁸ nu ndek sana: O tango sungo, ne ilmaba nya ngina sulumba nu waim kule te-ibenmba biye njak minmba nu tuna le kule nyina.

¹⁹ Nu kule nye denpurna le Rebeka nu sana: Ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyi le nane mata nyuwaig ngina. ²⁰ Tanjakina sulumba nu pitik ndo nune waim kule agamnor kule nyade tuku nza ta sinamnge kutuna sulumba pinderka kumba ka kule burok tugum promba tango ta tuku kamel kame tuku kule kunye ninmba minna le kamel kame ta njakmba nyinaig le ²¹ piro tango ta nu ye Sungonge buk turyat e nga idusmba maninok pino ta kangermba minna.

²² Nu kule kunye denpurna le tango ta fumbe sikor ande golmbi wakeiwanu ta tumba nu tuku fumbe mbolnge pilmba sagi armba golmbi wakeikanu ta turmba kilmba nu tuku wai mban mbolnge siluk tuna sulumba sana: ²³ Ne saka. Ne mam nane ima? Mam nane tuku wandeknge yine kuasmbi ye ndon sine kinyam tuku ma njak e ngina le ²⁴ nu sana: Ye tuku mam Betuel. Nu Nahor le Milka tuku kiyo. ²⁵ Sine ire sungomba kamel kinyam tuku njak. Kamel tuku nyamagan mata sungomba minig. Tane mata kinyam tuku ma njak ngina le ²⁶ tango ta pasa ta ismba loka Sungo tuku nyu te-dungina sulumba

²⁷ sakina: O Sungo, yine gabat Abraham tuku Mbara, sine ne tuku nyu te-dungube. Ne mara mara ye tuku gabat turte. Nenge ye mindeyumba ndin tumyat le ye yine gabat tuku kuasmbi tugum prowit ngina.

²⁸ Kile pino ta pinderka ina nune tuku wande mbol kumba pro tange nane wam kubeu ningina le ²⁹⁻³⁰ Rebeka tuku leu nune Laban nu kulim nune wam kubeu ningina ta isna sulumba fumbe tuku sikor ta kangermba sagi ar kulim nune tuku wai mban mbolnge minnaik ta turmba kangerka nu pitik ndo kilim ka Abraham tuku piro tango kamel kame ndon kule burok tugum tange minnaig ta sota kina sulumba sana: ³¹ Sungo tuku nyaro ne mbolnge minit. Ne ndanam kilim tenge tin minit? Ne yale le sine wande mbol kab. Ye buktane tuku ma wakeiwit. Ne tuku kamel kame tuku ma mata njak ngina. ³² Tanjakina le piro tango ta nu wande mbol kina le Laban nu kamel kame tuku kumin depol kame ta paske lika ire farningina sulumba nyamagan kilmba pro ningina le nyinaig. Tanjanaig le Laban nu man kumba Abraham tuku piro tango, tango kame nu ndon promba minnaig ta tuku kule tumba luka prona le nane kupe minyannginaig.

³³ Tanjanaig le nane piro tango ta tuku pagumba tunaig kande nu sakina: Ye pasa ande njak. Nyamagan te minwa le ye pasatumba isukusamngit ngina le Laban ndek sakina: Ta maye. Saka le sine isbe ngina. ³⁴ Tanjakina le nu ndek sakina: Ye Abraham tuku piro tango. ³⁵ Sungonge ye tuku gabat nyaro mayenu tuna le nu maror tango mayok kina. Nu Sungonge sipsip meme makau kamel donki silwa ndametin, gol ndametin, piro tango, piro pino agan ndende gudommaba tuna. ³⁶ Yine gabat tuku pino Sara nu saibo pilmba Abraham tuku kiyo te-pilna le nu nune agan ndende ta kiyo nune tuna. ³⁷ Yine gabat nu ye sayina le ye nu tuku pasa sangri pilewen. Nu tenenmba sayina: Ne Kanangge yine kiyo tuku pino ande ndata. ³⁸ Ne kumba yine kuasmbi yine ndare kame tugum kaye sulumba nane ngamuknge yine kiyo tuku pino ande ta nga sayina le ³⁹ ye ndek yine gabat tenenmba kusnawen: Pino ta

ye dubiyam mbulwa ndeta ye ndani ngen le ⁴⁰ nu lafumba sayina: Ye mara mara Sungo tuku minge dubiwet tuku. Nu nunge enel kukulwa le ne turnamngat. Tanawa le ne ye tuku kuasmbi mbolnge ye tuku ndare ngamuknge yinje kinjo tuku pino ande tamngat. ⁴¹ Ne ye tuku pasa sangri pilewat ta pur ndawa. Ne ye tuku kuasmbi tugum prowa le nane pino ta ne ngailnuwaig ndeta pasa ta ake ka ngisikuwa nga ye sayina.

⁴² Ye kite kule burok tugum nzinge prowit sulumba tenenmba yabanjit: O Sungo, yinje gabat Abraham tuku Mbara, ye ilit ta tuku aganj alonu te-mayokmba tumya le kanjeri. ⁴³ Ye kule burok te tugumnge minet. Pino mbanzo ande kule kunyam prowa le ye nu tenenmba sawamngit: Nanje waim kule njak ta ye sa le ye nyi nga sawamngit. Pino ta nu sakuwa: ⁴⁴ Ne nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyamngit nguwa ndeta ye katesewamngit. Pino ta nenje yinje gabat tuku kinjo nunge tuku pino madina ngit.

⁴⁵ Ye wamdusmbi yabanmba minit le Rebeka nu waim kuramba prowat sulumba ndeka kule burok sinam tange waim kule kunyat le ye nu sawit: Ye kule afu nyam nga sawit. ⁴⁶ Tanakit le nu pitik ndo waim te-ibenjat sulumba sayat: Ne nya le ye ne tuku kamel kame tuku kule afu turmba kunyi ngat. Ye kule tumba nyit le nu kamel kame tuku mata kule kunyat. ⁴⁷ Tanawat le ye nu kusnawit: Ne mam nanje ima ngit le nu sayat: Ye tuku mam Betuel. Nu Nahor le Milka tuku kinjo nga sayat le ye fumbe sikor ta tumba nu tuku fumbe mbolnge pilit sulumba sagi armba ta kilmba nu tuku wai mban mbolnge patikit sulumba ⁴⁸ loka Sungo tuku nyu te-dungit. Nu yinje gabat Abraham tuku Mbara. Nunge ye mindeyumba ndin tumyat le ye yinje gabat tuku kuasmbi tugum prowit sulumba nzamu nunge tuku kulim kanjerit ta ye yinje gabat nu tuku kinjo nunge tuku pinonu tamngit. ⁴⁹ Ta tuku tane ye tuku gabat idusmba pino ta ye sam kumun e ko kuga? Tugusemba ye sayap le ye isi sulumba ame manau kam tuku ta kila palm-bimngit nga Laban nane saningina.

⁵⁰ Tanakina le Laban nale Betuel ndon lafumba sakinaik: Sungonge ne kukulnat le ne te prowat tukunu sine ame pasat-ube? Sine pasa kuga. ⁵¹ Rebeka minit te. Ne nu tumba kaye. Nu nanje gabat tuku kinjo nunge tuku pino minamngat. Ne Sungo tuku minge dubimba tanamba ka nginaik le ⁵² Abraham tuku piro tango ta pasa ta ismba truk kumba Sungo tuku nyu te-dungina sulumba ⁵³ mindepiyam tuku aganj ndende silwa golmbi wakeikinaig tuku tawi afu turmba kilmba Rebeka tuna sulumba aganj ndende magenu afu leu nunge nale ina nunge ndon nikina. ⁵⁴ Tanana sulumba nu tango kame nu ndon pronag ta nane njakmba isukusmba kule nyumba furirna le tange kinynaig.

Mafena le maratukuk tinga nu nane saningina: Ye kile luka yinje gabat sota kambimngit ngina le ⁵⁵ Rebeka leu nunge nale ina nunge ndon sakinaik: Kulim te kusem ndindo ait 10 tanamba sine ndon minwa le tumba kape nginaik. ⁵⁶ Tanakinaik le nu ndek sanikina: Tane ye ngail ndakap. Sungonge ye turyina le alonu mayok ket tukunu ye dalke nda. Ye kile ndo man luka yinje gabat sota kangit ngina. ⁵⁷ Tanakina le nale sakinaik: Sile kulim wika kusnawamkik nginaik sulumba ⁵⁸ Rebeka wika kusnanaik: Ne tango te ndon kambimngat e nginaik le nu sakina: Au. Ye kambimngit ngina.

⁵⁹ Tanakina le Rebeka nunge kulat pino ndon nale Abraham tuku piro tango kame ndon kambim bafunaig le ⁶⁰ nale Rebeka nyaro pasa tumba sakinaik: O sile tuku kulim, ne tango kuasmbi sungokanu tuku ina nangine minwa. Ne tuku mbun kat nanje nane ngueu mbal ndon kame bumba nangine tumbran yaika kilwaig nginaik. ⁶¹ Tanakinaik le Rebeka nunge piro pino mbanzo afu ndon nane kamel ponga mbolnge minyokinaig le Abraham tuku piro tango ta Rebeka tumba kinaig.

⁶² Ait ta mbolnge Isak nu Negeb ma baknu mbolnge minna tuku. Mara ande nu kule burok nyunu "Sungo abo tugu njak nu ye kangeryate" ta kusremba ⁶³ furiram tintinka ake kaloymba kina sulumba mambilmba kamel afu promba ilnaig le

kanjerkina. ⁶⁴ Rebeka nu mambilmba Isak kanjermba kamel mbolnge iben kina sulumba ⁶⁵ Abraham tuku piro tango ta kusnana: Tango ilit si imanje ngina le piro tango ta lafumba sana: Tango si yinje gabat ngina le Rebeka nu kuminj tumba tumail pasi songina.

⁶⁶ Piro tango ta promba nu manau kina ta njakmba Isak kubeu tuna le ismba ⁶⁷ Rebeka tumba ina nuje Sara tuku baibai sinamnge pilmba nuje pinonu tina. Tanjamba nu Rebeka tuku kume purna sulumba ina nuje buk kumna le nu ngamungal tatruka minna ta kile nu garena.

25

Abraham tuku ndare

¹ Abraham manj pino ande nyunu Ketura tina le ² nu Simran, Yoksan, Medan, Midian, Isbak, Sua nane kile-patikina. ³ Yoksan nu kinjo armba kile-patikina ta ande Seba ande Dedan. Dedan tuku mbunj ta Asur mbal Letus mbal Leum mbal. ⁴ Midian nu kinjo 5 kile-patikina. Nane tuku nyu ta tenenmba. Efa, Efer, Hanok, Abida, Elda. Kinjo kame ta njakmba Ketura tuku ndare.

⁵ Abraham nu nuje aganj ndende njakmba Isak tuku wai mbolnge kusrekina sulumba ⁶ nuje kinjo kat nuje pino afu ndonj kilepatike likina ta mata gare aganj afu ningina sulumba nane kukulningina le kinaig. Abraham nu kume ndaka minna le nane Isak kusremba ki prote kumam kinaig ka tanje minnaig.

Abraham nu kumna

⁷⁻⁸ Abraham nu saibo pile mayemba yar 175 njak minna sulumba nu kumna. ⁹⁻¹⁰ Kinjo kat nuje ar ta Isak nale Ismael nale mam nakile tuku mindesinj tumba ka Makpela ndame burok ta sinamnge nu tumba pilnaik. Ndam burok ta Abraham nu o buk piyo nuje Sara tumba pilna. Makpela kilke ta Mamre tugumnge minna ta o buk Hitnu tango Soar tuku kinjo nuje Efron nu tuku kilke minna le Abrahamnje nu tugumnge piyana tuku.

¹¹ Abraham nu kumna le Kuate nu Abraham tuku kinjo nuje Isak nyaro tuna le nu mine mayena. Nu kule burok nyunu

“Sunjo abo tugu njak nu ye kanjeryate” ta tugumnge minna.

Ismael tuku ndare

¹² Sara tuku piro pino Isipnu Hagar nu Abraham ndonj Ismael te-pilnaik. ¹³ Ismael tuku kinjo kat nuje ta tenenmba. Kinjo mulum ta nyunu Nebayot. Kinjo afu nu dubimba pronaig ta nyu nangine tenenmba. Kedar, Adbel, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Masa, ¹⁵ Hadad, Tema, Yetur, Nafis, Kedema. ¹⁶ Nane njakmba Ismael tuku kinjo kat nuje. Nane tuku ndare tugekinaig sulumba mbunj kat nangine tuku nyu ta tumba nane afu tumbranj yimyam ninde lika minnaig le nane afu ma yimyam mbol kine promba minnaig. Nane 12 ta tumbranj mbonj 12 ta tuku gabat minnaig.

¹⁷ Ismael nu yar 137 njak minna sulumba nu kumna. ¹⁸ Ismael tuku mbunj kat nuje nane Awila tuku kilke Sur tuku kilke ma ngamu-ngamunge minnaig. (Ma ta Isip limba ki prote kumamnge Asiria kambim tuku ndin ta tugumnge minit). Nane Isak tuku mbunj kat nuje ndonj purka yimyam minnaig.

Isak tuku kinjo armba

¹⁹ Abraham tuku kinjo nuje Isak tuku wam kube ta tenenmba.

²⁰ Isak nu yar 40 njak minna sulumba Rebeka tina. Rebeka nu Aramnu Mesopotamia kilke mbolok pino. Mam nuje Betuel. Leu nuje Laban.

²¹ Isak nu piyo nuje ninjina le nu Sunjo yabanja le Sunjo nu tuku yabanj pasa ismba piyo nuje wakeina le kinjo konna ta ²² fungul sinamnge kinjo armba njak. Kinjo ar ta nale fungul sinamnge sungomba munju signa-signanja minnaik le nu kamusmba wamdusmbi sakina: Ndanjam tuku ye tuku kinjo ar te munju signa-signanja minik ngina. Tanjakina sulumba nu katesewam tuku Sunjo kusnawam kina le ²³ Sungonge nu sana: Kinjo armba ne tuku fungul sinamnge minik ta kile-patika le nale tuku ndare tugeka tango kuasmbi armba mayok ka nane purka yimyam minamngaig. Andenge ande tuku sangri liwamngat. Kinjo mulum nu kinjo ngumnenjamngat ta tuku minje kumnemnge minamngat nga sana.

²⁴ Rebeka nu kiŋo te-palmbim tuku ait kumuŋgina le nu kiŋo armba kile-patikina. ²⁵ Kiŋo mulum te-pilna ta ŋgarosu gurgurnu ŋgue kumuk. Ta tuku nane nyun ta Esau* ŋginaig. ²⁶ Nu dubiknu maib nuŋe nu Esau tuku kupe tugu biymba ŋak prona. Ta tuku nane nyun ta Yakob† ŋginaig. Isak nu yar 60 ŋak minna le Rebeka nu nale ar ta kile-patikina.

²⁷ Nale sugokinaik sulumba Esau nu kanzerek tanŋo minmba nu mara mindek sayokam duŋe kambinu le Yakob nu tanŋo mukuknu minmba nu mara mindek tumbranŋge ndo minanu. ²⁸ Esau nu agaŋmor bale farmba mam nuŋe tambinu le kuapika nyumba minanu tukunu nu Esau tuku kume purna le Rebeka nu Yakob tuku kume purna.

²⁹ Ait ande Yakob nu pagumba minna le Esau nu duŋeŋge sayokmba minna sulumba guba mayena le luka tumbran prona sulumba. ³⁰ Yakob sana: Kule pak gurgur ta ye inum sa le nyi. Ye guba mayeyumba isu baklelyumba am kuilkuilyate ŋgina. (Ta tuku nane nu tuku mape nyu ande kitek Edom‡ ŋginaig).

³¹ Tanjakina le Yakob nu lafumba sakina: Ne kiŋo mulum tuku agaŋ ndende nyaro pasa ŋakmba ye samŋgat kande ye kule pak te ne tini le nya ŋgina le ³² Esau nu ndek sakina: Ta maye. Ye guba mayeyate. Ye kumi le nyaro pasa ta ye turye nda. Kule pak ta ye inum sa le nyi ŋgina le ³³ Yakob ndek nu sana: Kuga. Ambonga ne sinjka son pasa sanŋgrinu ye saya ŋgina le Esau nu pasa ta sanŋri pilemba kiŋo mulum tuku agaŋ ndende ta Yakob tuna. ³⁴ Tanjakina le Yakob nu kule pak bret afu turmba Esau tuna le nyina. Nyina sulumba nu tinjka kina. Tanjamba Esau nu mulum maŋau ta ake agaŋ tanjaŋ ŋga bukŋgina.

26

Isak nu Gerar tumbranŋge minna

¹ O buk Abraham tuku ait mbolŋge guba sunŋo prona tanjamba kile maŋ guba sunŋo prona le Isak nu Filistia mbal tuku gabat sunŋo Abimelek sota Gerar tumbran kina.

² Tanjana le Sunŋo nu Isak tugum promba sana: Ne Isip kilke mbol ndakaye. Ne ye tuku miŋge dubimba kilke te mbolŋge ndo mina le ³ ye ne ndon mini sulumba ne nyaro tanmbimŋgit. Kilke te ŋakmba ye ne naje ndare ndon sertinŋi sulumba sinjka son pasa buk mam naje Abraham sawen ta kumuwanŋgit. ⁴⁻⁵ Yenŋe ne tuku ndare te-tugewi le tanŋo pino gudommmba samba mbolŋge mbai minig tanjaŋ mayok kuwaig le ye kilke te ŋakmba nane serninŋamŋgit. Mam naje nu ye tuku miŋge dubina sulumba pasa ŋakmba nu sawen ta kumuna. Ta tuku tanŋo kuasmbi ŋakmba nane tane tuku saka nane nanŋine nanŋine afu nyaro ninŋe likamŋgaig ŋga Isak sana.

⁶ Isak nu Gerar tumbranŋge minna le ⁷ tumbran ta tuku tanŋo kame nane piyo nuŋe tuku Isak kusnanaig le nu nane saninŋina: Pino te yiŋe kulim ŋgina. Rebeka nu tumail pasi ŋgarosu mayenu ndo tukunu nu tanŋo kame nane Rebeka tam tuku ye baleyanŋgaig ŋga idusmba kurukuruka pino te yiŋe pino ŋgam mbulna.

⁸ Tanjamba minnaig le mara ande Filistia mbal tuku gabat sunŋo Abimelek nu bubre malangambi mambilna kande Isak nu Rebeka kire-kiremba minna le kanŋerna. ⁹ Kanŋerna sulumba nu tanŋo afu kukulninŋina le pro Isak tumba Abimelek tuku wande mbol kinaig le Abimelek nu sana: Ne ndaŋam saka pino ta yiŋe kulim ŋgina. Pino ta naje pino ŋga Isak sana le nu ndek sakina: Ye idusen ye tanjaki le nane ye baleyanŋgaig ŋga idusen ŋgina. ¹⁰ Tanjakina le Abimelek nu sana: Ne ame maŋau sine mbolŋge kina tuku? Ye tuku tanŋo ande piyo naje ndon kinyna kande nenŋe sine une sinŋina kande ŋgina. ¹¹ Tanjakina sulumba Abimelek nu nuŋe mbal ŋakmba saninŋina: Tanŋo andenŋe tanŋo te ko piyo nuŋe ŋayo siliwa ta nu kumamŋgat ŋgina.

¹² Sunŋo tuku nyaro Isak mbolŋge minna le Isak nu agaŋ tumunu bareŋninŋina ta yar ta mbolŋge nyamagan sunŋomba pronaig le kanŋerkina. ¹³ Tanjamba nu agaŋ ndende sunŋomba kilmba maror tanŋo mayok kina. ¹⁴ Nu sipsip makau piro mbal sunŋomba ŋak

* 25:25: Esau nyu ta tugunu ŋgue Kumuk † 25:26: Yakob nyu ta tugunu Kupe Tugu ‡ 25:30: Edom nyu ta tugunu Gurgur

minna le Filistia mbal nane nu kanjermba am kikonj tinginaig le ¹⁵ nane kule burok kame mam nuje Abraham kume ndakina le nuje piro tango kame nge sarke likinaig ta luka kilke kaininaig. ¹⁶ Tanjanaig le Abimelek nu Isak sana: Ne tango sungo nyu njak. Ne sine njakmba lisingit. Ne sine tuku kilke te kusremba kaye ngina. ¹⁷ Tanjakina le Isak nu ma ta kusremba Gerar tuku ma gutoj ta mbol kina sulumba tanje nane baibai patika minnaig.

¹⁸ Tanjamba minnaig ma ma Isak nane kule burok kame mam nuje Abraham tuku ait mbol nge sarke likinaig le Filistia mbal nge luka kilke kaininaig ta manj luka sarke likinaig. Sarke likinaig sulumba Isak nu mam nuje kule burok ta buk nyu patike likina ta tanjamba manj nyu ndui ta ndo patike likina. ¹⁹ Tanjamba Isak tuku piro tango nane ma gutoj tanje burok inum manj sarkinaig le kule bulbulmba prona. ²⁰ Prona le Gerar tumbran tuku aganjmor kulat tango nane Isak tuku kulat tango kame ndonj kualetyauka kame pasa tumba minnaig sulumba sakinaig: Kule burok te sine tuku nginaig. Ta tuku Isak nu kule burok ta nyun ta Kame Pasa ngina.

²¹ Kile Isak tuku piro tango nane manj burok inum sarkinaig le kame pasa manj tingina. Ta tuku Isak nu kule burok ta nyun ta Mungu Gubra ngina. ²² Tanjamba nu ma ta kusremba ma ande mbol kina sulumba burok inum sarkina le kile kame pasa pro ndana tukunu Isak nu kule burok ta nyun ta Mine Mayenu ngina. Tanjakina sulumba sakina: Sunjonje kilke sungokanu singina le sine mine mayewamngig ngina.

²³ Kile Isak nu ma ta kusremba Berseba tumbran prona le ²⁴ furir ngamu Sungo nu nu tugum promba sana: Ye mam naje Abraham tuku Mbara. Ne kuru kuru ndaka. Ye ne ndonj minmba sinjka son pasa buk mam naje Abraham sawen ta kumuwi sulumba yenje ne tuku ndare te-tugewi le tango pino sungomba mayok kangaig ngina. ²⁵ Tanjakina le Isak nu ndame turjanja atraukam tuku pa lanjan wakeina sulumba Sungo mbarinmba nu tuku nyu tedungina. Tanjamba nane tanje baibai patika

minnaig le nu tuku piro tango kame nane manj kule burok ande sarkinaig.

Isak nale Abimelek ndonj wamdus ulendinaik

²⁶ Abimelek nu Ahusat le kame gabat Pikol ndonj nane Gerar nge Isak sota pron-aig. (Ahusat nu kame ait mbol nge nu Abimelek wam paguwanu tango).

²⁷ Nane pronaig le Isak nu nane kanjerka kusnaningina: Tane buk ye kasuryumba pitaiyinaig. Tane kile ndanam tuku ye tugum prode ngina le ²⁸ nane nu sanaig: Sungo nu ne ndonj minit ta sine kila. Ta tuku sine ne ndonj wamdus ulendiwam proweg. Ne pasa sangri pilemba ²⁹ sine mbol nge manjau njayonu ande ndaka. Sine mata buk ne mbol nge manjau njayonu ande ndakigenj. Sine ne mbol nge manjau mayenu kumba mine mayegenj le ne sine kusreka kina. Kile Sungo tuku nyaro ne mbol nge minit nginaig. ³⁰ Tanjakinaig le nu nane tuku paguna le nane nyinaig.

³¹ Mafena le nane pasa katmba ngamungal tumanaig sulumba nane kinaig le Isak nu nane mindeka ndin nge mbilningam kina.

³² Ki ait ndui ta mbol nge ndo Isak tuku piro tango kame nane pro kule burok ande sarkinaig ta tuku Isak kila samba sanaig: Sine buk kule inum kanjergig nginaig le ³³ nu kule burok ta nyun ta Seba* ngina. Ta tuku tumbran ta kile Berseba tumbran ngade.

Esau tuku pino afu

³⁴ Esau nu yar 40 kusremba Hitnu pino armba kilna. Pino ar ta ande Yudit ande Basemat. (Yudit nu Beri tuku kulim nuje. Basemat nu Elon tuku kulim nuje). ³⁵ Esau nu pino ar ta kilna le Isak nale Rebeka ndonj nale pino ar ta tuku ngamungal piti njak minnaik.

27

Isak nu nyaro pasa Yakob tuna

¹ Isak nu saibo pilmba am tukulok minna le nu kinj nuje mulum Esau wika sana: Mam o ngina le nu ndek sakina: Ye minet te ngina. ² Tanjakina le mam nuje

* **26:33:** Seba nyu ta tugunu Pasa Katanu Kule

nu sana: Ye buk saibo pilmba kumam tuku ait patukate ta ne kila. ³ Ne kile tui tumba dunje kumba ye tuku aganjmor ande nguikok balewe sumba ⁴ ye nzaliyate tanjamba pagumba tumba pro ye sa le ye nyumba nyaro pasa ne tini sulumba ye kumi ngina.

⁵ Isak nu Esau wam pagumba minna le Rebeka nu kagmamba ismba minna. Esau nu sayokam kina le ⁶ Rebeka nu kiño nuñe Yakob sana: Mam nane aba nane Esau ndon pasataik le ye isit. ⁷ Nu tenenmba aba nane sawat: Ne aganjmor ande balemba ye tuku pagumba tumba pro ye sa le ye nyumba Sunjo am mbolnje nyaro pasa ne tini sulumba ye kumi nga sawat. ⁸ Ta tuku kiño, ne kile ye isa sulumba ame wam kam tuku sani kande ne kumu-kumuwa. ⁹ Ne aganjmor tuku fonde ta sinam kaye sulumba meme fatnu armba butuknu kilmba ye tugum te prowa le mam nane nzalite tanjamba paguwi le ¹⁰ ne tumba ka mam nane tawe. Mam nane nyamagan ta nyumba nuñe nyaro pasa ta ne tinwa sulumba nu kumwa nga Yakob sana.

¹¹ Tanjakina le Yakob ndek ina nuñe sana: Ye tuku aba Esau nu ngue kumuk. Ye ngaros baslennu. ¹² Mamnge ye kireyuwa sulumba ye nu yabriwi ta nu kateseyumba ye nyaro pasa se nda. Nu ye kasuryumba nguspeyamngat ngina le ¹³ ina nuñe nu sana: Kiño, nu tanjawa ndeta kasur pasa ta ye mbolnje minamngat. Ne kile ndo pasa ne sanit ta kumumba ka meme sakit ta kilmba yale ngina.

¹⁴ Tanjakina le Yakob nu kumba meme armba ta kilmba ilmba ina nuñe tuna le ina nuñenge mam nuñe nzalina tanjamba paguna sulumba ¹⁵ Esau tuku tawi mayenu ndo wande mbolnje minna tuku ta tumba Yakob tuna le silikina. ¹⁶ Silikina le Rebeka nu meme ngaronu kilmba Yakob tuku wai mbolnje njinfok baslennu ta mbolnje turmba patikina sulumba ¹⁷ nyamagan kikonu kuapikina ta tumba bret piyna ta turmba tumba Yakob tuna.

¹⁸ Tanjana le Yakob nu mam nuñe tugum kina sulumba sana: Mam a ngina le mam nuñe woka sakina: Ae ne kiño ima e ngina le ¹⁹ Yakob nu sakina: Ye kiño nane mulum

Esaunge. Ne pasa sakat ta ye ne tuku minje kumuwit. Ne ndem ye kilmba prowit te nya sulumba ye nyaro pasa sa ngina le ²⁰ mam nuñe nu sana: O kiño, ne ndanjmba pitik ndo aganjmor te-silikat ngina le Yakob nu lafumba sana: Ne tuku Mbara Sunjo nunje ye turyat le ye aganjmor inum te-silikat ngina. ²¹ Tanjakina le mam nuñe nu sana: Ne dirka ye tugum te yale le ye ne kireni. Ne sonndo Esau e ko kuga ngina le ²² nu dirka mam nuñe tugum kina le mam nuñe nu kirembe sakina: Ne tuku njin tugu Yakob tuku njin tugu tanjan ta wai Esau tuku wai tanjan ngina. ²³ Ta ndanam? Yakob tuku wai ta Esau tuku wai tanjan ngue kumuk tukunu Isak nu nginnganka Yakob kila pile ndakina sulumba nu Yakob nyaro pasa tambim bafumba ²⁴ nu man lato kusnana: Ne sonndo Esaunge e ngina le au ye nunje ngina.

²⁵ Tanjakina le mam nuñe nu sana: Ndem kilmba prowat ta ye sa le ye nyi. Ye isukuse denpurmba ne nyaro pasa sani ngina. Tanjakina le Yakob nu nyamagan tumba mam nuñe tuna sulumba nu grep kule tumba turmba mam nuñe tuna le nyina. ²⁶ Nyina sulumba mam nuñe ndek nu sana: Kiño, ne ilmba ye muma ngina le ²⁷ nu dirka mam nuñe tugum kumba nu mumuna. Tanjana le nu tawi mundur ta kamusmba nyaro pasa tuna sulumba sakina: Yinje kiño tuku tawi te piro ande Sunjonge nyaro tuna le mundur mayete tanjamba mundurkate. ²⁸ Kuatenge sakuwa le mbai ngislu ne tuku piro mbolnje minwa le nyamagan sungomba prowamngaig. Nu wit, grep sungomba ne tanmbimngat. ²⁹ Kuasmbi sungomba ne nane mbun kat nane ndon kumnemnge sanzalnu piroka minamngaig. Tane tangine tira kame tuku gabat minap le nane tane kumnemnge minamngaig. Nane afu tane kasurtinguwaig ta Kuatenge mata nane kasurningamngat. Nane afu tane nyaro tinguwaig ta Kuatenge mata nane nyaro ningamngat nga Yakob sana.

Esau nu mata nyaro pasa tam sakina

³⁰ Isak nu nyaro pasa saka denpurna le Yakob nu mam nuñe kusremba kina le kile ndo aba nuñe Esau dunenge luka prona.

³¹ Nu mata nyamagan mayenu kikonu kuapika tumba mam nune tugum promba sana: Mam, ne ndem ye tumba prowit te tumba nya sulumba ye nyaro pasa sa ngina.

³² Tanakina le mam nune nu kusnana: Ne imange ngina le nu lafumba sana: Ye ne tuku kiŋo nane mulum Esaunge ngina le

³³ mam nune ndek pirerek purka sakina: i ... Imange ambonga ye tuku aganmor inum balemba kuapika tumba prowat le ye nyit? Ye buk nyit le ne prote. Ye buk nyaro mayenu ta nu tuwit. Nyaro pasa ta nduiye nu mbolŋge minamngat ngina.

³⁴ Tanaka sana le Esau nu pasa ta ismba ngamungal nayongina le sungomba mindesimba sakina: Mam, nyaro pasa ande ye sa ngina le ³⁵ mam nune nu sana: Mambo nane promba ye yabriyat le ye nyaro pasa ne tanmbim tuku ta nu tuwit ngina le ³⁶ Esau ndek sakina: Nu kile buk ye yabriyam aryate. Nu tuku nyu Yakob* ngade ta kumumbi. Ambonga nu kiŋo mulum tuku agan ndende ta kilna. Kile man ye tuku nyaro mayenu tat. Nyaro pasa inum ye sam tuku mine ndakate e ngina ³⁷ le mam nune nu sana: Ye buk nyaro pasa nu tuwit le nu ne tuku gabat minwa le ne nu tuku kumnemnge minamngat. Nu tuku tira kame mata nu kumnemnge sanzal minamngaig. Ye buk wit le grep jakmba nu tuwit. O kiŋo, ye kile ne mbolŋge manau ande kam kumun kuga ngina.

³⁸ Tanakina le Esau nu man sangri tinga mam nune sarsamba sana: Mam, ne nyaro pasa ndindo not ndo e? Ye mata nyaro pasa inum sa ngina sulumba nu sungomba malmbikina le ³⁹ mam nune nu sana: Mbai ngislu ne tuku piro mbolŋge nde ndakuwa le nyamagan sungomba prove nda. ⁴⁰ Ne mbun kat nane ndon tane kame bumba nyamagan kilmba nyamgaig. Tane mambo nane tuku mbun kat nune kumnemnge sanzal minamngaig. Tane sangri tingap ta tangine sangrimbi minamngaig nga Esau sana.

Yakob nu nga nune Laban sota kina

⁴¹ Esau nu mam nunenge Yakob nyaro pasa tuna le nu Yakob kasurmba gubra tumba ndek sakina: Mam kumam tuku

ait buk patukate. Nu kumwa le nu tuku kuamel minmba ta kugawa le ye Yakob balewamngit ngina le ⁴² tango ande nu Esau pasatina ta kagmamba minna sulumba kumba ka Rebeka sana le nu tango ande kukulna le kumba Yakob sana le prona. Prona le Rebeka nu sana: Kiŋo, ne isa. Aba nane Esaunge ne manau nu mbolŋge kat ta lafumba ne balenam sakate. ⁴³ Ta tuku ne kile ye isa. Ne paten tinga nga nane Laban sota Haran kaye ⁴⁴ kumba ka tange nga nane ndon mina le aba nane ngamungal mukuwa le ⁴⁵ manau ne nu mbolŋge kat ta gilainguwa le ye tango ande kukuli le ne tam prowamngat. Kuga ta ye tuku kiŋo tale arnen ait ndindo mbolŋge kumamngaik ngina.

⁴⁶ Tanakina sulumba Rebeka nu Isak tugum kumba sana: Esau nu Hitnu pino armba kilna tukunu ye nale kanŋerka kanyum mayeyate. Yakob nu mata Hitnu pino ande tuwa ta ye abo minam para ndayikat ngina.

28

¹ Tanakina le Isak nu Yakob wika wam pagu pasa sana: Kiŋo, ne Kanan pino ande ndata. ² Ne tinga wa nane Betuel tuku kuasmbi sota Mesopotamia kilke mbol kaye sulumba tange nga nane Laban tuku kulim ande ta. ³ Kuate Sangri Nayo nunge kuwa le ne tuku ndare tugeka tango pino gudommba mayok kuwaig le ne kuasmbi sungomba tuku mbun nangine minamngat. ⁴ Kuate o buk wa nane Abraham nyaro tuna tanamba kile ne nane mbun kat nane ndon mata nyaro tingawa le ne buk Kuatenge wa nane Abraham kilke serna le ne rawe tango tanan minyokate ta yaika minyokap nga Yakob sana.

⁵ Tanamba Isak nu Yakob kukulna le nga nune Laban sota Mesopotamia kilke mbol kina. Laban nu Aramnu tango Betuel ta tuku kiŋo nune. Laban tuku kulim Rebeka nu Yakob le Esau tuku ina nakile.

Esau nu man pino ande tina

⁶⁻⁷ Isak nu Yakob nyaro pasa tumba nu Kanan pino ande ndatuwa nga wam pagu pasa sana sulumba nu kukulna le nu ina

* **27:36:** Yakob nyu ta tugunu ande Yabri

mam nuñe tuku minge dubimba pino tam tuku Mesopotamia kilke mbol kina le Esau nu wam ta kila pilna sulumba ⁸ mam nuñe Isak nu Kanan pino tuku nzali kuga ta kamusmba ⁹ nu nzamu nuñe Ismael sota kina sulumba Ismael tuku kulim Mahalat pinonu tina. Ismael nu Abraham tuku kiño ande. Ismael tuku kulim ande nyunu Nebayot.

Yakob nu Betelñge kinjatina

¹⁰ Yakob nu Berseba kusremba Haran kambim tuku nga kumba ¹¹ tukul ma ande mbol promba furirna le ndame ande tumba gabat tatu pilmba nu kinyna. ¹² Nu kinyna sulumba nu kinjata mbili ande kuen ñayo ndumornu samba mbolñge tugunu kilke mbolñge tingina ta kanğerna. Mbili ta mbolñge Kuate tuku enel kame mungu lilika minnaig le kanğerkina. ¹³ Tanjana le Sungo nu nu tugum tanğe mayok ka ndek sana: Ye wa nañe Abraham mam nañe Isak tuku Mbara Sungo. Ne kinymba minit kilke te ta ye ne nañe mbuñ kat nañe ndon sertingamngit. ¹⁴ Ne tuku ndare tugeka kilke mbolñge tub tub minig tanjawamngaiğ. Ma ñakmba tugeka kumunğe likamngaiğ. Tanjawaig le tango kuasmbi ñakmba tane tuku saka nane nangine nangine afu nyaro ninge likamngaiğ. ¹⁵ Ye sinğa sanet. Ye ne ndon mara mindek minmba mini sulumba ne kigraibkamngit. Ne ma aninge minamngat ta ye ne ndon mini sulumba ngumneğga mañ tumba luka te prowamngit. Ye pasa te kumumba ne kusrene nda ngina.

¹⁶ Tanjakina le Yakob nu abonga sakina: Ake ma ngamunğe ye kinyit nga idusit ta Sungo nu ma te mbolñge minit ngina sulumba ¹⁷ nu piriri ñayomba kuru-kuruka sakina: Ma te tukul ma ande. Kuate minit tuku ma. Samba malanğa tenğe minit ngina.

¹⁸ Mafena le maratukuk tinga Yakob nu ndame gabat tatu pilna ta tumba kilke mbolñge te-timba gureñ manza ñak ndame ta mbolñge kutuna sulumba ¹⁹ ma ta nyunu Betel* ngina. (O buk nyunu minna ta Lus). ²⁰ Tanjaka sakina sulumba nu Kuate ndon pasa katmba sakina: O Sungo, ne ye

ndon minmba ye kigraibka sulumba nya-maganmbi tawimbi ye turyumba ²¹ ne mañ ye tumba luka mam tuku tumbrañ tuguk prowa ndeta ne ye tuku Mbara Sungo mina le ye ne tuku minge kumnemngge minamngit. ²² Ndame te-tiwit ma te ne tuku nyu te-dungam tuku ma minamngat. Ne agañ ndende ñakmbambi ye turya ta ye agañ ndende ta mañğur 10 patika ande tumba ne tanmbimngit ngina.

29

Yakob nu nga nuñe Laban tugum prona

¹ Yakob nu mañ tinga ki prote kumam kina ka ² ma baknu mbolñge kule burok ande tugum prona. Kule burok ta tugumngge sipsip kuañ kenmba kinymba minnaig le kanğerkina. Tumbrañ ta tuku sipsip kulat tango nane kule burok ta sipsip kule ninganu ta ndame sungo ande tumba kule burok ta tukulanu. ³ Tumbrañ ta tuku sipsip furiram ñakmba ta prowanu le sipsip kulat tango nane ndame ta barimba talka sipsip kule ninganu. Nane kule nye denpuranu le nane ndame ta mañ tumba luka kule burok ta tukulanu.

⁴ Kile Yakob nu sipsip kulat tango kame ta kusnaningina: Tira kame, tane anikok ngina le nane nu sanaig: Sine Harannu nginaig. ⁵ Tanjakinaig le nu ndek nane saningina: Tane Nahor tuku kiño nuñe Laban tane kila e ngina le nane lafumba sanaig: Au. Sine kila nginaig le ⁶ nu nane kusnaningina: Nu maye minit e ngina le nane nu sanaig: Au. Nu maye minit. Ai si. Kulim nuñe Rahel mam nuñe tuku sipsip kilmba ilit si nginaig le ⁷ Yakob nu ndek nane saningina: Ki mbolñge minit te tane ndağam sipsip kile sinam kambim bafude? Tane sipsip kame kule niñmba kilmba kape le nyamagañ sota nyuwaig ngina le ⁸ nane nu sanaig: Sineğge ndo mañau ta kam kumuñ kuga. Nane ñakmba sipsip kilmba prowaig le sine ndame sungo si barimba talkube sulumba sipsip kame kule ningamngig nginaig.

⁹ Yakob nu nane ndon pasata minna le Rahel nu sipsip kilmba prona. ¹⁰ Yakob nu Rahel kanğermba nga nuñe Laban tuku

* **28:19:** Betel nyu ta tugunu Kuate tuku Ma

sipsip turmba kanđerkina sulumba kule burok ta tugum kumba ndame sunjo ta barimba talkumba sipsip kame ta kule ningina. ¹¹ Tanamba nu nunem nuje Rahel mumumba gare tormba malmbikina sulumba ¹² nu sana: Mam naje ta ye tuku nga. Kulim nuje Rebeka ta yije ina ngina. Tanaka sana le nu pinderka mam nuje sota kina le ¹³ mam nuje Yakob prona pasa ta ismba nu pinderka nga nuje te-silika bagailmba mumuna. Tanamba nu nga nuje tumba wande mbol kinaik.

Yakob nu nga nuje ndon manau nakmba kina ta kubeu tuna le ¹⁴ Laban nu ismba sana: Son. Ne sinja ye tuku ndare ngina. Tanakina le Yakob nu tambun ndindo nga nuje ndon minna.

Yakob nu Laban tuku piro tango tana minna

¹⁵⁻¹⁷ Laban nu kulim armba nak minna. Kulim mulum ta nyunu Lea. Mambo nuje nyunu Rahel. Lea nu am magenu kuga* ta Rahel nu pino ngarosu tumail pasi mayenu ndo.

Kile Laban nu Yakob sana: Ne ake pirokate ta njayo. Ne yije ndare. Ne mata piya fudin tam tuku. Ne saka. Ne ame piya tam tuku iduste ngina le ¹⁸ Yakob nu Rahel tuku nzali sungokanu nak minna tukunu nu nga nuje sana: Ye yar 7 ne tuku piro tango mini sulumba kulim naje Rahel tamngit ngina le ¹⁹ Laban nu lafumba sana: Ta maye. Ye tuku kulim nenge tamngat. Ye tango ande tambim tuku idus ndawet. Ne ye ndon piroka mina nga Yakob sana.

²⁰ Tanakina le Yakob nu Rahel tam tuku yar 7 nga nuje tuku piro tango tana minna ta nu Rahel tuku nzali sungokanu nak minna tukunu yar 7 ta ait armba ko kenmba tana nga idusna.

²¹ Ait ta kumungina le Yakob nu nga nuje sana: Ne ait sakina ta kile kumungat. Ye kile kulim naje tamngit ngina. ²² Tanakina le Laban nu nale mungu kilam tuku nane nakmba wikina sulumba pagumba nye sungokina. ²³ Isukuse denpurmba furir ta mbolnje Laban nu Lea tumba Yakob

tugum kina le nu Lea tumba nu ndon kinynaik.† ²⁴ (Laban nu nuje piro pino Zilpa tumba kulim nuje Lea tuna).

²⁵ Mafena le Yakob nu Lea tunaig ta kanđer timba nu kumba ka mbiyel nuje Laban tugum kumba sana: Ne ndanam saka manau te ye mbolnje kat? Rahel tam tuku ye piroken ta ndanam saka ne ye yabriyumba Lea sat ngina le ²⁶ Laban ndek lafumba nu sana: Sine tuku manau ta kulim mulum ta abonga tango tuweg tuku. ²⁷ Tale mungu kilnaik tuku kusem mineg ait 7 te kugawaig le ye ne Rahel tini le ne man lato yar 7 ye tuku piro tango tana mina nga Yakob sana.

²⁸ Tanakina le Yakob nu wokina le mungu kilnaik tuku kusem ta ka kugana le Laban nu kulim nuje Rahel tumba Yakob tuna. ²⁹ (Laban nu nuje piro pino Bila tumba kulim nuje Rahel tuna).

³⁰ Yakob nu Rahel ndon kinymba Rahel tuku kume purmba Lea tuku kume pur ndana. Tanamba nu man lato yar 7 Laban tuku piro tango tana minna.

Lea nu kinjo bailkamba kile-patikina

³¹ Yakob nu Lea tuku kume pur ndana ta Sunjo nu katesemba Lea turna le kinjo afu kile-patikina le Rahel nu ninja kinjo kugatok minna.

³² Lea nu fungul nakna sulumba kinjo ande te-pilmba sakina: Sunjo nu ye tuku piti kanđerina. Kile yije tango nu ye tuku kume puramngat ngina. Tanakina sulumba nu kinjo ta nyunu Ruben‡ ngina.

³³ Lea nu man fungul nakna sulumba kinjo ande te-pilmba sakina: Yije tango nu ye tuku kume pur ndate ta Sunjo nu ismba kinjo te turmba ye sat ngina. Tanakina sulumba nu kinjo ta nyunu Simeon§ ngina.

³⁴ Nu man lato fungul nakna sulumba kinjo ande te-pilmba sakina: Kile yije tango nu ye ndon sailkamngat. Ye kile buk nu tuku kinjo kenmba kile-patikit ngina. Tanakina sulumba nu kinjo ta nyunu Levi*

* **29:15-17:** Hibru pasa te purfen nu kuga. Nu tuku am najonu e ko magenu ta sine katesewam kumun kuga

† **29:23:** Lea nu nangine manau dubimba tumail songina tukunu Yakob nu Rahel sat nga nu tumba kinynaik ‡ **29:32:** Ruben nyu ta tugunu: Piti kanđerina § **29:33:** Simeon nyu ta tugunu: Nu isna * **29:34:** Levi nyu ta tugunu: Sailka minit

³⁵ Kile nu man lato fungul jakna sulumba kiño ande te-pilmba sakina: Ye kile Sungo tuku nyu te-dungamngit ngina sulumba kiño ta nyunu Yuda† ngina. Tanjakina sulumba nu man lato kiño ande te-pile ndakina.

30

Lea le Rahel nale Yakob piraibka kiño afu kile-patikinaig

¹ Rahel nu Yakob tuku kiño ande te-pile ndakina tukunu nu aba nuñe tuku tirakina sulumba Yakob sana: Ne ye kiño ande nda te-sa ta ye kumamngit ngina. ² Tanjakina le Yakob nu Rahel ndon gubrana sulumba sana: Ye Kuate tuku ma tam kumun kuga. Nunge ne kiño ngailnate ngina le ³ nu ndek sakina: Ai te. Ye tuku piro pino Bila minit te. Ne nu ndon kinyap le nu ye tuku kiño ande te-pile suwa. Tanawa le ye kiño jak mini ngina. ⁴ Tanjakina sulumba nu Bila tumba tango nuñe tuna le nu nu ndon kiny-naik.

⁵ Tanjamba Bila nu fungul jakna sulumba Yakob tuku kiño ande te-pilna le ⁶ Rahel nu ndek sakina: Kuate nu manau tinreknumbi ye turyat. Nu ye tuku yaban pasa ismba kiño ande ye sat ngina sulumba nu kiño ta nyunu Dan* ngina.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma Bila nu man fungul jakna sulumba Yakob tuku kiño arnu te-pilna le ⁸ Rahel ndek sakina: Ye yin aba ndon tango piraibkek ta kile ye nu te-ibenjit ngina. Tanjakina sulumba nu kiño ta nyunu Naftali† ngina.

⁹ Lea nu man kiño ande te-pile nda nga katesemba nu nuñe piro pino Zilpa tumba Yakob pinonu tuna. ¹⁰ Tanjana le Zilpa nu Yakob ndon kinyanaik sulumba nu tuku kiño ande te-pilna le ¹¹ Lea nu sakina: Ye yin mambo liwit ngina sulumba nu kiño ta nyunu Gat‡ ngina.

¹² Tanjamba minnaig ma ma Zilpa nu man Yakob tuku kiño ande te-pilna le ¹³ Lea nu sakina: Ye sinka gare sungo tet. Pino kame jakmba nane sanungaig: Pino ta gare sungo

jak minit nga sanungaig ngina. Tanjaka nu kiño ta nyunu Aser§ ngina.

¹⁴ Wit alonu kilam tuku ait mbolnge Ruben nu piro mbol kumba ail waje* afu kilna ta kumba ka ina nuñe Lea tuna le Rahel nu ndek aba nuñe sana: Nanje kiño nanje tuku ngirman aganj ta inum ye sa ngina le ¹⁵ aba nuñe nu lafumba sana: Ne buk ye tuku tango tina ta kile ne man yin kiño tuku ngirman aganj te kilam sakate ngina le Rahel lafumba nu sana: Ne ngirman aganj ta inum ye sa ta ne furir Yakob ndon kinyamngaik ngina le Lea nu wokina.

¹⁶ Furiram bafuna le Yakob nu piro mbolnge prona le Lea nu tugum kumba sana: Furir te ne ye ndon kinyamkik. Ye yin kiño tuku ngirman aganj tambi ye ne piyanit ngina. Ta tuku Yakob nu furir ta mbolnge Lea ndon kinyanaik le ¹⁷ Kuate nu Lea tuku yaban pasa ta isna le nu fungul jakna sulumba Yakob tuku kiño 5-nu te-pile tuna. ¹⁸ Tanjamba Lea nu ndek sakina: Ye buk yin piro pino ta tumba yin tango tuwen le kile Kuate nu ye tuku lafu mayenu sat ngina. Tanjakina sulumba nu kiño ta nyunu Isakar† ngina.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma Lea nu man fungul jakna sulumba Yakob tuku kiño 6-nu te-pile tuna sulumba ²⁰ sakina: Kuate nu aganj mayenu ye sat. Kile yin tango ye ndon minamngat. Ye buk kiño 6 kile-patike tuwit ngina sulumba nu kiño ta nyunu Sebulun‡ ngina. ²¹ Ngumnenga nu kulim ande te-pilna ta nyunu Dina ngina.

²² Kile Kuate nu Rahel idusna sulumba nu tuku yaban pasa ta ismba Rahel tuku fungul wakeina le nu kiño konmba fungulok minna sulumba ²³ kiño ande te-pilmba sakina: Kuatenge ye tuku kiko pitaiwat ngina. ²⁴ Tanjakina sulumba nu kiño ta nyunu Yosef§ ngina sulumba sakina: Sungo nu man kiño ande turmba ye suwa ngina.

Yakob nu mbiyel nuñe Laban tuku aganjmor kulatkina

† 29:35: Yuda nyu ta tugunu: Nyu te-dunga * 30:6: Dan nyu ta tugunu: Kumumbi pilengate † 30:8: Naftali nyu ta tugunu: Piraib ‡ 30:11: Gat nyu ta tugunu: Nu lina § 30:13: Aser nyu ta tugunu: Gare sungo * 30:14: Ail waje ta nane pino fungul wakeika pino ngirman turmba wakeiwanu † 30:18: Isakar nyu ta tugunu: Lafu mayenu ‡ 30:20: Sebulun nyu ta tugunu: Gare aganj § 30:24: Yosef nyu ta tugunu: Kiko pitaina

²⁵ Rahel nu Yosef te-pilna le Yakob nu mbiyel nuñe Laban sana: Ne woka le ye mañ luka yiñe tumbrañ tuguk ka. ²⁶ Ye yiñe pino pirokumba kilen ta yiñe kutu kame ta turmba kilmba kañgit. Ye ne sinzañ mayenen ta ne kila ngina le ²⁷ mbiyel nuñe ndek nu sana: Yauk. Ne isa. Sungo nu ne idusnumba ye nyaro mayenu sina ta ye katesemba kila pilen. ²⁸ Ne ame piya tam nga idusmba ndeta ye saya le ne tini ngina le ²⁹ Yakob lafumba nu sana: Ye ne tuku piro tango minen le ne tuku agañmor ye kulatken ta ñakmba tugekinaig ta ne kila. ³⁰ Ye te nda prowen ta ne agañ ndende sungomba ñak nda minna. Ye ne tugum te prowen le ne tuku agañmor puluka tugekinaig. Sungo nu ye idusyumba ne nyaro mayenu tinna. Ye kile yiñe kuasmbi idusningamngit nga mbiyel nuñe sana.

³¹ Tanakina le mbiyel nuñe nu sana: Ye ame piya ne tini ngina le Yakob ndek sana: Ye ndametiñ kilam tuku idus ndawet. Ne ye tuku wamdus ismba ye tuku nzali dubiwa ta ye mañ ne tuku agañmor kulatkamngit. ³² Ye tuku nzali ta tenjenmba. Ye kite ne tuku agañmor ta ñakmba pileningamngit. Sipsip fat baseunu ta ye ñakmba kilmba meme kitek ngarosu kalbob ñak ngarosu bagli ñak ta turmba ñakmba kilamngit. Agañmor kame ta ye tuku piya agañ tanañ minamngaig. ³³ Ye ne yabrini ta ne pitik ndo katesewamngat. Ne ngumnenga ye tuku piya ta pilenimmba meme ande ngarosu bagli kugatok ngarosu kalbob kugatok ko sipsip ande baseunu kuga ta kañgermba ye agañmor ta kuayaren ta ne kila palmbimngat ngina le ³⁴ mbiyel nuñe ndek nu sana: Ne sakate ta maye. Sile tanape ngina.

³⁵ Ki ait ta mbolñge ndo Laban nu kumba ka meme pailnu ngarosu mambrin ñak ngarosu kalbob ñak meme pangarnu ngarosu bagli ñak ngarosu kalbob ñak ta ñakmba kilna sulumba sipsip baseunu ta ñakmba turmba kilna sulumba agañmor ta kiño kat nuñe kulatkam tuku ningina. ³⁶ Tanamba nu agañmor ta kilmba Yakob kusremba ma masken kina. Ait keñmba kuganaig le ma ta tugum prona le Yakob nu mbiyel nuñe agañmor afu kusrekina ta ndo kulatkina.

³⁷ Tanamba Yakob nu ail tugu keñmba ta tuku wainu afu kilna sulumba bagimbi waswas pike likina le ndemnu kaukauk prowe likinaig. ³⁸ Tananaig le nu waswas pike likina ta kilmba kumba ka agañmor kule nyade tuku nza sinam tanje patikina. Patikina le agañmor kame kule nyam promba pailnunge pangarnu dubikinaig. ³⁹ Meme kame nane waswas patikina ta tugumñge pangarnu dubikanu ta nane meme fatnu ngarosu mambrin ñak ngarosu bagli ñak ngarosu kalbob ñak ta ndo kilepatike likinaig. ⁴⁰ Tananaig le Yakob nu sipsip kilmba ñakmba kasomñge Laban tuku agañmor ngarosu mambrin ñak baseunu ta tumailamñge patikina. Tanana le Yakob tuku agañmor tugekinaig le nu ndek agañmor kame ta pilenga mbiyel nuñe tuku agañmor kasomñge patika nu nuñe ta kasomñge patikina.

⁴¹ Agañmor ngarosu sangri ñak pangarnu dubikanu ta Yakob nu waswas pike likina ta kilmba agañmor kule nyade tuku nza ta sinamñge patikanu. Tanawanu le nane waswas ta tugumñge pangarnu dubikanu. ⁴² Agañmor baklelok prowanu ta Yakob nu waswas pike likina ta nane tugumñge nda patikanu. Tanawanu le Laban nu agañmor baklelok ndo kilna le Yakob nu agañmor ngarosu sangri ñak ta ñakmba kilna. ⁴³ Wam ta mbolñge Yakob nu maror tango mayok kumba agañmor, piro mbal, kamel, donki, agañ ndende sungomba ñak minna.

31

Yakob nu mbiyel nuñe Laban kusremba kua kina

¹ Laban tuku kiño kat nuñe nane nangine nangine sakinaig: Yakob nu mam tuku agañ ndende ñakmba kile likina. Nu tuku agañ ndende ta ñakmba buk mam tuku minnaig nginaig le Yakob nu pasa ta isna. ² Mbiyel nuñe buk nu ndon gulab mayemba minnaik ta kile nu wamdus karenjina ta Yakob nu mata kamusna. ³ Tanana le Sungo nu ndek Yakob sana: Ne luka wa mbun tuku kilke mbol nañe ndare kame sota kaye le ye ne ndon minamngit ngina.

⁴ Ta tuku Yakob nu tanjo ande kukulna le nu kumba ka Rahel nale Lea kile-siglika sanikina le Yakob sota kinaik ka nu piro mbolnge aganjmor kulatka minna le te-silikinaik. ⁵ Te-silikinaik le nu nale sanikina: Mam takile buk ye ndonj gulab mayemba minkenj ta kile nu wamdus karengate le kamuset ta yije mam tuku Mbara nu ye kusre ndayina. ⁶ Ye mam takile tuku piro tanjo minmba piro karenj sungowen ta tale kila. ⁷ Nu ye yabriyabriyumba ye tuku piya mata mbilm-bilam gudomna ta Kuate nu ye kulat mayeyina le nu ye njayo sili ndayina. ⁸ Mam takile nu meme ngarosu bagli njak ta ne tuku piya nane ngina ta meme njakmba fatnu ngarosu bagli njak ndo kile-patikinaig. Nu ndek meme ngarosu mambrinj njak ta ne tuku piya nane ngina ta meme njakmba fatnu ngarosu mambrinj njak ta ndo kile-patikinaig. ⁹ Kuatenge mam takile tuku aganjmor kilmba ye sina nga sanikina.

¹⁰ Tanjakina sulumba nu manj lato sanikina: Aganjmor pangarnu dubikam tuku ait mbolnge ye kinymba kinaten sulumba meme pangarnu dubikinaig manjau ta kangeren. Meme pailnu kangerken ta njakmba ngarosu mambrinj njak ngarosu kalbob njak ngarosu bagli njak kangerken le ¹¹ Kuate tuku Enjel kinambi ye wika sayina: Yakob ngina kande ye minet te ngen. ¹² Nu manj lato sayina: Ne kanjera. Meme kame pangarnu dubikade ta njakmba ngarosu mambrinj njak ngarosu kalbob njak ngarosu bagli njak minig. Laban nu ne mbolnge manjau njayonu kate ta ye kangeren. Ta tuku manjau te yenje ken. ¹³ Ye Kuate. Ye Betelnge ne tugum prowen le ne ndame ande pilmba kilke mbolnge te-timba gurenj manza njak ndame ta mbolnge kutuna sulumba sinjka son pasa sangrinu sakina ta kile ne tinga luka nane tumbranj tuguk kaye ngina nga nale sanikina.

¹⁴ Tanjakina le nale ndek Yakob sanaik: Mam nu sile tuku wai mbolnge aganj ande kusrewam tuku mine ndakate. ¹⁵ Nu sile rawe tanjo tana njaga iduste. Ambonja nu sile tuku nga nu ndametinj sungokanu tina sulumba ngumnenga manj ndametinj ta njakmba panke suluna. ¹⁶ Mam tuku aganj ndende njakmba Kuatenge yaina ta sine

tuku singine kinjo kame tuku. Kuate ne sanina tanjamba ka nginaik. ¹⁷⁻¹⁸ Tanjakinaik le Yakob nu kuaneka mam nune sota Kanan kilke mbol kambim bafuna sulumba kutu kat nune piyo kat nune ta njakmba kilmba kamel mbolnge patike likina. Tanjamba nu aganjmor Mesopotamia kilke mbolnge kilna ta njakmba sisilaningina sulumba nu tuku aganj ndende njakmba ta turmba kilmba kina.

¹⁹ Laban nu nune wande kusremba sipsip nguenu kugernu kina le Rahel nu mam nune tuku wande mbol kumba mbara kanunu saike likina ta kuayar kilna. ²⁰ Yakob nu mbiyel nune yabrimba nu kila sa ndamba kua kina. ²¹ Nu nune aganj ndende njakmba kilmba pitik ndo kua ka kina sulumba Yufretis kule ulmba Gilead ma taknu mbol kina.

Laban nu mbiyel nune Yakob ngumnem dubimba kina

²² Ait kenmba kinaig le Yakob nu kua kina ta sakinaig le Laban nu isna. ²³ Isna sulumba nu nune gageu ta kilmba mara 7 Yakob dubimba kinaig ka ka Gilead ma taknu mbolnge nu te-silikinaig. ²⁴ Furir ta mbolnge Laban nu kinymba kinatina le Kuate nu tugum promba sana: Ne kurauka. Ne Yakob tuku njernjerka pasa pitinu sa ndawa ngina.

²⁵ Yakob nu nune baibai Gilead ma taknu inum mbolnge patike likina le Laban nu nune kuasmbi ndonj nune baibai ma taknu inum mbolnge patike likinaig. ²⁶ Kile Laban nu Yakob te-silika sana: Ndanjam ne ye yabriyumba yije kulim ar ta kame ait mbolnge pino didika kilig tanjamba kilmba kua kina? ²⁷ Ne ndanjam ye yabriyumba ye nda sayumba sinjinndo kua kina? Ne ye sayina kande ye ne mindenumba ndinngine sine gare-gareka mune ulmba gita katmba tambarinj katmba mbilnumba ne kusrenigenj kande. ²⁸ Ne sonndo manjau njayonu kina. Ye mata yije wa kame yije kulim ar ta mumu ndaninjmba kanjer ndaken le kinaig. ²⁹ Ye ne njayo silinam kumunj ta furir ngamunge mam nane tuku Mbara nu ye ne njernjerka pasa pitinu nda sanam tuku nga rironj pasa sat. ³⁰ Ne nane tumbranj tuguk kambim paranina le ye kusreyina ta ye kila ta ndanjam tuku ne ye

tuku mbara kanunu saike liken ta kuayar kilna nga Yakob sana le ³¹ nu mbiyel nuje tuku pasa lafumba sana: Ne naje kulim ar te ngailka yaiyikat nga ye kuru-kuruka tanawen ngina.

³² Rahel nu mbara kanunu afu mam nuje saike likina ta kuayar kilna ta Yakob nu gilai tukunu nu ndek mbiyel nuje sana: Ne kumba kanjerka. Andenje ne tuku mbara kanunu kilna ndeta nu balewamngig. Ne kile ndo tango te njakmba tuku am mbolnje mambila sulumba ne tuku aganj inum kanjermba ndeta aganj ta luka ta ngina. ³³ Tanakina le Laban nu kumba ka Yakob tuku baibai sinamnje mambilna sulumba ka Lea tuku baibai sinamnje mambilmba ka piro pino ar ta tuku baibai sinamnje mambilna ta aganj inum kanjer ndana. ³⁴ Rahel nu mbara kanunu ta kilmba baibai sinamnje kamel tuku kumin sangil mbolnje depolka kusam tuku pale ta sinamnje sigrikina sulumba nu ta mbolnje minyokina. Tange minyokina le mam nuje pro baibai sinamnje mambilna ta aganj inum kanjer ndana le ³⁵ Rahel ndek nu sana: Mam, ne ye tuku gubra ndanuwa. Ye wandek kat tukunu ye ne tuku am mbolnje ye tingam kumun kuga ngina. Tanakina le Laban nu mambilna ta nu nuje mbara kanu kame ta kanjer ndakina.

³⁶ Tanana le Yakob nu gubra mayena le mbiyel nuje sana: Ye ame manau mbaren le ne ye aganjmor yokeranu sukte? ³⁷ Ne ye tuku aganj ndende njakmba kanjerka mambilat. Ne naje aganj inum te-silikat ndeta tenge pale le sile tuku piro tango te njakmba kanjerwaig. Tanamba nane sile tuku manau pilenguwaig. ³⁸ Ye yar 20 tana ne tuku piro tango minen. Ne tuku sipsip ne tuku meme nane mara mara kutunaig. Ye ne tuku meme pailnu ande kuayarmba nda nyen. ³⁹ Aganjmor nguikok ande ne tuku sipsip ande balewanu ta ye ta lafumba yije sipsip inum tumba ne tinmba minen. Aganjmor ande ki mbol ko furir ngamu ngisikanu ta ne ye pasa sangrinu sayanu le ye yije aganjmormbi lafumba ne tinen. ⁴⁰ Mara afu ki mbolkanu ta ye ngaro pa

tinganu ko furir ma tido njayo prowanu ta ye murkenu kinyam kumun kuga. ⁴¹ Tanamba minmba ma ma ye yar 20 ne tuku piro tango tana minen. Ye yar 14 ne tuku kulim ar ta kilam tuku piroken sulumba man lato yar 6 ne tuku aganjmor kilam tuku piroken ta ne ye tuku piya mbilmbilam gudomna. ⁴² Yije mam Isak yije wa Abraham tuku Mbara nu ye nda turyina kande ake sinan ne kusrenen kande. Ta tuku Kuate nu ye tuku piti kanjerna sulumba furir ne riron pasa tanet nga mbiyel nuje sana.

Yakob nu mbiyel nuje Laban ndon wamdus ulendinaik

⁴³ Kile Laban nu ndek mbiyel nuje sana: Kulim ar te yije. Kijo kame te mata ye tuku. Aganjmor te njakmba mata yije. Aganj ndende njakmba ne kile kanjerkate ta yije ta ye nane ngailningam kumun kuga. ⁴⁴ Kile sile wamdus ulendipe sulumba ndame afu kilmba pro tenge patikupe. Tanamba sile manau ta gilainge nda ngina. ⁴⁵ Tanakina le Yakob nu ndame ande tumba kilke mbolnje te-tina sulumba ⁴⁶ nuje kuasmbi kile-manjurka nane saningina: Tane kumba ndame afu kilmba pro te tange ndame ta njakmba turnangap ngina. Nane tananaig le nane ndame turnanginaig ta tugumnje isukusnaig. ⁴⁷ Tanamba Laban nu ma ta Yegar Saduta ngina le Yakob nu ndek ma ta Galed* ngina. ⁴⁸ Ta ndanam? Laban nu Yakob sana: Sile ngumnga ndame manjur ta kanjermba wamdus ulendiwik ta idusamngik ngina. Ta tuku nane ma ta nyunu Galed nginaig.

⁴⁹ Laban nu man sakina: Sile pur yimyam ka minpe le Kuate nu sile kanjerkuwa ngina. Ta tuku nane ma ta nyunu ande Mispa† nginaig.

⁵⁰ Kile Laban man lato mbiyel nuje sana: Ne ye tuku kulim ar te njago siglika ko pino afu kitek kila ta ye kila pile nda ta Kuate nu manau ta kanjeramngat. ⁵¹ Ai te. Ndam turnangit ndame ne kilke mbolnje te-tiwat minig te. ⁵² Aganj ta kanjerka sile wamdus ulendiwik ta man idusamngik. Ye ne njayo silinam tuku ndame te liwe nda.

* **31:47:** Yegar Saduta ta Aramek pasa. Galed ta Hibru pasa. Nyu tugunu ta ndindo: Pasa katam tuku ndame manjur

† **31:49:** Mispa nyu ta tugunu: Nu sile kanjerkuwa

Ne mata ye nayo siliyam tuku ndame te nda liwa. ⁵³ Abraham le Nahor tuku Mbara sile pilesikuwa ngina. Tanakina le Yakob nu mam nuje Isak tuku Mbara nyu mbolnge mbiyel nuje ndon pasa katmba sangri pilena. ⁵⁴ Tanamba Yakob ndek kumba ka agam mor inum tumba balemba tabe ta mbolnge atraukina. Atraukina sulumba nuje kuasmbi wikina le nane promba isukusnaig. Isukuse denpurmba nane tabe ta mbolnge kinynaig.

⁵⁵ Mafena le Laban nu wa kat nuje nuje kulim ar ta mumuningina sulumba nane kusreka luka nuje tumbran kina.

32

Yakob nu aba nuje te-silikam tuku kuanekina

¹ Kile Yakob nu tinga ndin dubimba kina le Kuate tuku enel afu promba nu te-silikinaig le ² nu kangerka sakina: Ma te Kuate nuje kuasmbi minig tuku ma ngina sulumba ma ta nyunu Mahanaim* ngina. ³⁻⁵ Tanakina sulumba Yakob nu tango afu wam paguka saningina: Tane kumba ka yije aba Esau te-silika tenenmba sawap: Ye Yakob. Ye ne tuku piro tango. Ye sikile nga Laban tugumnge rawe tango tanan minen ma ma kile ndo makau donki sipsip meme piro tango piro pino sungomba kilmba luka prowet. Ye tango afu kukulningin le nane ne kila pasa tinwaig le ne ye mbolnge manau mayenu ka. Tane ka tanamba nu sawap ngina. Nu wam paguninge denpurmba nu nane kukulningina le ambonga Esau sota Edom kilke mbol kinaig. ⁶ Kinaig ka ndinnge nane Esau te-silika man luka Yakob tugum promba sanaig: Sine aba nane Esau sota kagen ta ka ndinnge nu tango 400 kilmba ne sota ilit ta kangergen nginaig.

⁷ Tanakinaig le Yakob nu ndek kuru kuru sungo tumba wamdus pitina le nu nuje kuasmbi nuje sipsip meme makau kamel agam mor ta nakmba fet arna sulumba ⁸ nuje wamdusmbi sakina: Aba Esau promba kuasmbi ande ndon kame buwa ndeta kuasmbi ande kua kuwa nga idusna. ⁹ Tanamba Yakob nu yabanmba

sakina: O yije wa Abraham yije mam Isak tuku Mbara ne ye isa. Ne Sungo, nenje ye sayina le ye luka yije tumbran tuguk yije ndare tuma mbal sota ka le ne ye kulatka turyam tuku sayina. ¹⁰ Ye ame manau mayenu ken le ne tanamba ye turyina? Ye ne am mbolnge tango mayenu kuga ta ne nane pasa dubimba mara mindek ye tuku kume purmba tur mayeyina. O buk ye agam ndende kugatok ndumndum ndo biymba Yordan kule pakarken ta kile ye tango kuasmbi armba nak minet. ¹¹ O Sungo, ye kile ne yabanet. Aba Esaunge ye yije pino kijo kame ndon balesingikat nga ye kuru-kuruket. Ta tuku ne sine kigraibka nga ne yabanet. ¹² Ne o buk ye sayina: Ne tuku ndare piyalnge fulbul minig tanan gudommmba tugekamngaig burnu kumun kuga nga sayina. Ta tuku nenje sine kigraibka nga yabanet ngina.

¹³ Furirna le nu kinyna ka mafena le maratukuk tinga Yakob nu agam ndende afu Esau tambim tuku walmba patikina. ¹⁴ Meme pangarnu 200 pailnu 20 kilmba sipsip pangarnu 200 pailnu 20 kilmba ¹⁵ kamel pangarnu fat nak nak ta 30 kilmba makau pangarnu 40 pailnu 10 kilmba ¹⁶ agam mor ta nakmba fetkina sulumba nuje piro tango afu agam mor kuan ndui ndui kulatkam tuku ningina sulumba saningina: Tane kuit nduimba ndakape. Agam mor kuan mindek mungu dubi-dubikuwaig ngina. ¹⁷ Tanakina sulumba nu nuje piro tango ambonga kambim tuku ta wam pagumba sana: Ne yije aba te-silika le nu ne kusnanuwa nane gabat aninge minit? Ne ani kinit? Agam mor te nakmba ima tuku nga ne kusnanuwa kande ne tenenmba nu tuku pasa lafuwa: ¹⁸ Agam mor te nakmba ne tuku piro tango Yakobnge ne tanmbim tuku patikina le kilmba prowet. Nu mata sine dubika ilit nga sawa ngina.

¹⁹ Yakob nu tango afu piro tango ambonga kina ta dubimba agam mor kilmba kambim tuku ta mata tanamba ndo wam pagukina sulumba saningina: Tane yije aba te-silika tenenmba sawap: ²⁰ Nane piro tango Yakob nu sine dubika ilit nga sawap ngina. Yakob nu tenenmba idusna: Nu

* **32:2:** Mahanaim nyu ta tugunu Kuate tuku Ma

aganmor te njakmba kanjerka ye tuku mbar gilaingamngat. Tanjamba nu ye kanjeryumba ye ndonj wamdus tumawamngik nga idusna.

²¹ Yakob nu aganmor ta njakmba patikina le kilmba kinaig le furir ta mbolnge nu bubre tam tuku ma ta mbolnge nu kinyna.

Yakob nu Penielnge Kuate ndonj kame bunaiik

²² Furir ndui ta mbolnge ndo Yakob nu tinga nuje pino ar ta, nuje piro pino ar ta, nuje kinjo kame 11 ta nane njakmba kilmba kumba ka Yabok kule pakarka sim kinaig.

²³ Tanjamba nu man luka nuje piro tango kame tugum kumba nane kukulningina le nu tuku agan ndende njakmba kilmba kule ta pakarka kinaig le ²⁴ Yakob nu nuje ndo tange minna.

Tange minna le tango ande nu tugum prona sulumba nu ndonj kame bumba munju bagailka minnaik le ka mafena.

²⁵ Tango tange Yakob te-kinye ndana tukunu nu ndek Yakob tuku manunsu katna le supikina. ²⁶ Tanjana le tango ta nu Yakob sana: Mafete le ye kusreya le ka ngina le Yakob nu ndek sana: Ne ye nyaro sa ta ye ne kusrenamngit ngina. ²⁷ Tanjakina le tango ta nu Yakob kusnana: Ne tuku nyu ima ngina le ye Yakobnge ngina le ²⁸ tango ta nu sana: Ne tuku nyu Yakob kuga. Ne tuku nyu kitek Israelnge. Ne Kuate ndonj tango kame ndonj mata ne sangri munju tumka minna ta ne buk nane kile-ibenjkina tukunu ne tuku nyu kitek Israel† ngina.

²⁹ Kile Yakob nu tango ta kusnana: Ata. Ne tuku nyu ima ngina le tango ta nu sana: Ne ndanam ye tuku nyu kila palmbim sakate ngina. Tanjakina sulumba nu Yakob nyaro tuna. ³⁰ Tanjana le Yakob nu sakina: i‡ Ye Kuate tuku tumail pasi kanjerit ta ye kume ndakit ngina. Ta tuku nu ma ta nyunu Peniel ngina. ³¹ Maratukuk nu Peniel ma ta kusremba nu grisemka gitmba kumba minna le ki prona.

³² Tango ta nu Yakob tuku manunsu katna le supikina. Ta tuku kile nane Israel mbal aganmor manunsunu nda nyade tuku.

33

Yakob nu aba nuje te-silikina

¹ Kile Esau nu nuje piro tango 400 ta ndonj ilmba minna le Yakob nu nane kanjerka nuje kinjo kat nuje kilmba walna sulumba afu Lea tumba afu Rahel tumba afu nuje piro pino ar ta nikina.

² Tanjamba nu piro pino ar ta nakile kinjo kat nakile ndonj tumailamnge kile-tidingina le tinginaig. Tinginaig le kile Yakob nu Lea kinjo kat nuje ndonj piro pino ar ta ngumnemnge kile-tidingina le tinginaig. Nane ngumnemnge man Rahel nale Yosef ndonj kile-tidingina le tinginaig. ³ Tanjamba Yakob nu nane kusreka kina ka aba nuje tuku tumailamnge truk kam 7-na le ⁴ Esau nu pinderka nu sota kina sulumba Yakob bagailmba mumuna. Tanjamba nale munju malmbi-malmbikinaik.

⁵ Kile Esau ndek mambilmba pino kame kinjo kame ta kanjerka mambo nuje kusnana: Te ima kate tuku kuasmbi ne ndonj prowaig ngina le Yakob nu sana: O aba, te yije kuasmbi. Kuate nu ye tur mayeyina sulumba kinjo kame te njakmba ye sina ngina. ⁶ Tanjakina le nuje piro pino ar ta nakile kinjo kame kilmba pro Esau tugumnge lokinaig. ⁷ Lokinaig le kile Lea ndek nuje kinjo kat nuje ndonj nane dubika pro Esau tugumnge lokinaig le Yosef nale Rahel ndonj nale ndek nane dubika pro Esau tugumnge lokinaik. ⁸ Tanjanaig le nu mambo nuje kusnana: Kuasmbi ambonga ye tugum prowaig ta ndanam tuku ngina le mambo nuje nu sana: Ye ne tuku wamdus te-ibenjam tuku nane kukulningit le ne sota kagig ngina le ⁹ aba nuje nu sana: O aba, ye mata agan ndende sungomba jak. Agan ndende ta njakmba nanje minwaig ngina le ¹⁰ mambo nuje nu sana: Kuga. Sile gulab mayewik nga idusmba ndeta ne agan ndende te njakmba kila. Ne man ye ndonj gulab mayewik tukunu ne tuku tumail pasi kanjeret ta Kuate tuku tumail pasi kanjeranu suk. ¹¹ Agan ndende ne tanmbim tuku kilmba prowit te ne kila. Kuate nu ye tur mayeyina le ye agan ndende sungomba jak minet ngina. Tanjamba Yakob

† 32:28: Israel nyu ta tugunu: Kuate ndonj sangri munju tumkam tuku ‡ 32:30: Peniel nyu ta tugunu: Kuate tuku tumail pasi

nu aba nuñe sarsarmba pasa sangrinu sana le nu agañ ndende ta kilna.

¹² Kile Esau nu sakina: Kile sine kab. Ye ambonga kanğit ngina le ¹³ mambo nuñe nu sana: Kiño kame te sangri kugatok ta ne kila. Sipsip makau afu mata fat ñak ñak. Sine agañmor ta mara ndindo mbolñge sungomba sisilaniñbe ta nane ñakmba kume suluwamñgaig. ¹⁴ Ne ambonga sila le ye gitmba agañmor kiño kame te ñakmba kilmba ne dubinamñgit. Tanamba ye Edomñge ne mañ te-silikamñgit ngina. ¹⁵ Tanakina le aba nuñe ndek sakina: Tanamba ndeta ye yiñe piro tango afu ne ndon kusreki ngina le Yakob nu lafumba sana: Kuga. Ye maye. Ne nane ñakmba kilmba kaye ngina.

¹⁶ Tanakina le ki ait ta mbolñge Esau nu mañ tinga luka Edom kilke mbol kina le ¹⁷ Yakob nu Sukot kilke mbol kina sulumba nuñe wande pilmba agañmor tuku baibai afu turmba patikina. Ta tuku nu ma ta nyunu Sukot* ngina. ¹⁸ Yakob nu Mesopotamia kilke kusremba ndinñge piti ande te-sili ndaka Sehem tumbran Kanan kilke mbolñge prona sulumba tumbran sungo ta tugumñge nuñe baibai patike likina. ¹⁹ Nu silwa ndametiñ soñ 10 tambi nuñe baibai patike likina kilke ta Sehem mam nuñe Hamor tuku kiño kat nuñe tugumñge piyana. ²⁰ Tanamba nu tanje ndame turnanga atraukam tuku pa lanlan ande wakeina sulumba pa lanlan ta Israel Mbara tuku nyu tumba El ngina.

34

Sehem nu Dina biye timba tumba totona

¹ Mara ande Yakob le Lea tuku kulim Dina nu tinga Kanan pino afu kanğerkam kina. ² Kilke ta tuku gabat sungo ta nyunu Hamor. Hamor nu Hiwinu tango.

Dina nu ma ta mbol prona le Hamor kiño nuñe Sehem nu Dina kanğermba biye timba tumba totona. ³ Tanamba nu kulim ta tuku nzali mayena sulumba nu Dina pinonu tam tuku wamdus sungo tumba nu tuwa nga sarsarmba sangri tingina sulumba ⁴ nu nuñe mam nuñe sota kumba sana: Mam, ne kulim ta ye tuku pinonu ta ngina.

* **33:17:** Sukot nyu ta tugunu Baibai

⁵ Yakob nu Dina kiko manau tina ta nu buk isna ta nu tuku kiño kat nuñe nane agañmor kulatkam tuku ma ande mbol ki-naig tukunu Yakob nu nane ndo tairnga minna. ⁶ Tanamba minna le Sehem nu mam nuñe Hamor ndon Yakob ndon pasa-tam pronaik le ⁷ ait ndui ta mbolñge ndo Yakob tuku kiño kat nuñe mata luka pronaig. Sehem nu Israel mbal mbolñge manau ñayonu kumba Yakob tuku kulim nuñe biye timba tumba totona ta nane ismba wamdus ñaigonğinaig sulumba gubra mageningina.

⁸ Kile Hamor nu Yakob sana: Yiñe kiño Sehem nu kulim nañe tuku nzali sungo ñak. Ne kulim nañe ta ye tuku kiño tam-bim kumun e? ⁹ Sine wamdus ulendika kulim kame kiño kame nane mungu kile-kile kuwaig. ¹⁰ Tanamba tane kilke te mbolñge minap sulumba ma aningine minam nga idusmba ndeta ka tanje minmba agañ afu piyawam ñak ndeta piyawap sulumba agañ ndende afu kilap ta tangine minmba minwaig ngina. ¹¹ Tanakina le Sehem nu ndek Dina mam nuñe leu kat nuñe tenenmba saningina: Tane ye mbolñge manau mayenu kap le ame agañ kilam nga idusap ta tane tingamñgit. ¹² Tane ame piya kilam nga idusde ta ye sayap. Kulim ta tuku piya mata sungokanu mbolñge madiwap. Tane tangine kulim ye sap le tane ame piya kilam sakap ta tane tingamñgit ngina.

¹³ Sehem nu kulim nangine Dina kiko manau tuna tukunu Yakob tuku kiño kat nuñe nane Sehem le mam nuñe Hamor yabrinikmba sanikinaik: ¹⁴ Tango ngaro pike ndakanu ta nu sine tuku kulim te nda. Wam ta sine mbolñge kiko ñak. ¹⁵ Sine buk tango ñakmba tuku ngaro pike likigen. Tane tanamba ndo tango ñakmba tuku ngaro pike likap ta sine singine kulim ta sertingamñgig. ¹⁶ Tane tanawap le sine mungu kile-kile kube sulumba tane ndon sine tugu ndindo tanan ulendika minbe. ¹⁷ Tane wam sakeg te kam mbulap ndeta sine singine kulim tumba ma tugu te kusrewamñgig nginaig le ¹⁸ Hamor le kiño nuñe Sehem nale pasa ta ismba maye nginaik.

¹⁹ Tango mo ta nu nu nuñe kuasmbi

ngamuknge tango sungo nyu jak minna. Nu Yakob kulim nuje tuku nzali mayena tukunu nu dal ndaka nuje mbal kila saningam kina.

²⁰ Hamor nale kiyo nuje Sehem ndon nale kinaik ka nakile tumbran tuku fonde malanga tugum promba nakile mbal mangurka minnaig ta saninginaig: ²¹ Tango kame ta sine ndon gulab mayenu. Nane sine tuku kilke mbolnge minwaig sulumba ma jakmba mbol kuwaig. Kilke te sungokanu sine jakmba minam kumun. Sine nane tuku kulim kame kilbe le nane sine tuku kulim kame kilwaig. ²² Nane sine wam ndindo ndo kam tuku sasikaig ta tenemba. Sine tango jakmba tuku ngaro pikam tuku sakaig. Nane buk nangine tango kame ta jakmba tuku ngaro pike likinaig. Sine mata tanamba kube ta nane sine ngamuknge tugu ndindo tanan minamngig. Nane tanamba sile sasikaig le iskik. ²³ Sine tanabe ta nane tuku aganjmor nane tuku aganj ndende jakmba sine tuku minamngaig. Ta tuku sine wokube le nane sine ngamuknge minwaig nginaik le ²⁴ tumbran ta tuku tango jakmba nane Hamor le Sehem tuku pasa ta ismba pasa katmba wokinaig sulumba nane tango ta jakmba tuku ngaro pike likinaig.

²⁵ Mara kenmba kuganaig le tango kame ngaro pike likinaig ta nane ngaro rar jak minnaig tukunu nane tambik ri ndamba minnaig le Dina tuku leu kat nuje ndinok armba Simeon nale Levi ndon nale kame bagi kilmba tumbran ta kinaik sulumba tango ta jakmba bale far sulunaik. ²⁶ Tanamba nale Hamor le kiyo nuje Sehem turmba bale farnaik sulumba Sehem tuku wande mbol kumba Dina te-silika tumba kinaik. ²⁷ Tananaik le Yakob tuku kiyo afu nane pro kulim nangine kiko manau tuna ta lafumba tumbran sungo ta tuku gabis aganj ndende jakmba yomba kilmba kinaig. ²⁸ Nane sipsip makau donki tumbran ta tuku aganj ndende jakmba kilmba ka piro mbolnge mata aganj ndende jakmba yomba kilmba kinaig. ²⁹ Tanamba nane tumbran ta tuku gabis aganj ndende ta jakmba kilmba kiyo kame fonfon pino kame ta jakmba turmba kilmba kinaig.

³⁰ Tananaig le Yakob nu ndek Simeon

nale Levi sanikina: Kile Kanan mbal Peris mbal kilke te tuku tango jakmba nane ye kasuryamngaig. Ye mata piro tango sungomba kuga. Nane jakmba ulendika pro ye ndon kame bumba sine jakmba bale far-singamngaig ngina le ³¹ nale ndek sakinaik: Tango ta nu sine tuku kulim ma ngamukok pino tanan nga idusmba nu biye timba tumba totona. Manau ta sine mapewam kumun kuga nginaik.

35

Kuate nu Yakob Betelnge nyaro tuna

¹ Kile Kuate nu Yakob sana: Ne tinga Betel kaye sulumba kumba ka tanje mina. Tanje mina sulumba ne ndame turanga ye atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwa. Ye Kuate. Ne aba nane Esau kusremba kua kina ait ta mbolnge ye ne tugum prowen ngina. ² Tanakina le Yakob nu nuje kuasmbi nuje piro tango ta wam paguka saningina: Tane nangine mbara kise ta jakmba pitaike likap. Ngarosu purfen nu mayok kuwaig le tawi purfen nu silikap. ³ Sine ma te kusremba Betel kab kumba ka tanje ye Kuate atraukam tuku pa lanlan wakeiwamngit. Ye piti sungomba jak minen le Kuatenge ye turyina sulumba ye ma jakmba liken ta nu mata ye ndon minna ngina.

⁴ Tanakina le nane mbara kanu saike likinaig ta jakmba Yakob kile tunaig sulumba nangine kilba sikor ta turmba nu kile tunaig. Tananaig le Yakob nu aganj ndende ta jakmba kilmba Sekem tumbranngge ail sungo ande kumnemnge nguoke likina. ⁵ Tanamba Yakob nane tinga ma ta kusrenaig le tumbran sugo ta jakmba Kuatenge kuru kuru serningina le nane dubi ndakinaig.

⁶ Yakob nu nuje tango kuasmbi jak ndon kinaig ka Lus tumbran Kanan kilke mbol pronaig. Lus tumbran ta kile Betel ngade. ⁷ Tumbran ta prona sulumba Yakob nu Kuate atraukam tuku pa lanlan ande wakeina sulumba nu buk aba nuje tuku kuru-kuruka kua kina le Kuatenge nu tugum prona ta idusmba nu ma ta nyunu Betel tuku Mbara ngina.

⁸ Nane tanje minnaig ma ma Rebeka tuku piro pino Debora nu kumna le nane

nu tumba ail sungo ande Betel patumba minna ta kumnemnge ngukinaig sulumba ail ta nyunu Malmbikam tuku Ail nginaig.

⁹ Yakob man luka Mesopotamianje prona le Kuate man nu tugum promba nu nyaro tuna sulumba ¹⁰ sana: Ne tuku nyu Yakob ta kile ne tuku nyu Israel palmbimngit ngina. Tanamba Kuate nu Yakob nyunu Israel tuna. ¹¹ Tanakina sulumba Kuate nu sana: Ye Kuate Sangri Nayo. Tane kiño kame kile-patikap le ne tuku ndare mbolnge kuasmbi sungomba mayok kangaig. Ne gabat sugo kame tuku mbun nangine prowamngat. ¹² Ye o buk Abraham le Isak kilke te serniken ta kile ne tanmbimngit. Ngumneŋga naje ndare kame tuku kilke minamngat ngina. ¹³ Tanaka sakina sulumba Kuate nu kusremba kina le ¹⁴ Yakob nu ndame sungo ande tumba Kuate nu Yakob ndon pasatina ma ta mbolnge te-tina sulumba grep kule tumba gurenj butol njak ta turmba tumba ndame ta mbolnge kutuna sulumba ¹⁵ ma ta nyunu Betel ngina.

Rahel nu kumna

¹⁶ Yakob nuñe kuasmbi ndon Betel tumbran kusremba Efrat tumbran patu ndanaig le Rahel nu kiño te-palmbim tuku ait kumungina le nu ngaro rar torna. ¹⁷ Ngaro rar torna le nuñe kulat pinonge nu sana: Ne kuru kuru ndaka. Nu buk kiño te-palet ngina. ¹⁸ Tanakina le Rahel nu kumam bafuna le nu tuku sangri buk kuganaig le nu kiño ta Ben-Omi* ngina le mam nuñenge kiño ta Benyamin† ngina.

¹⁹ Rahel nu kumna le nane nu tuku mindesin tumba Efrat tumbran kambim tuku ndin ta tugumnge ngukinaig. (Kile nane tumbran ta nyunu Betlehem ngade). ²⁰ Tanamba Yakob nu ndame ande tumba Rahel ngukinaig ma ta mbolnge te-tina. Ndam ta kile minit.

²¹ Tanana sulumba Israel nane tinga kumba ka Eder tumbran tuku wande kuen njayo ta kusremba bubre tam tuku baibai patika minnaig.

Yakob tuku kiño kame 12

* **35:18:** Ben-Omi nyu ta tugunu: Sina sungo tuku kiño kiño

²² Yakob nu kilke ta mbolnge minna le Ruben nu mam nuñe tuku piro pino nyunu Bila ta ndon kinyna. Tanana le Yakob nu kiño nuñe wam kina ta ismba nu gubra sungo tina.

Yakob tuku kiño kame ta ulendika 12 minnaig. ²³ Piyo nuñe Lea tuku kiño kat nuñe ta teñemba. Yakob tuku kiño mulum ta nyunu Ruben ande Simeon ande Levi ande Yuda ande Isakar ande Sebulun.

²⁴ Piyo nuñe Rahel tuku kiño ar ta Yosef le Benyamin.

²⁵ Rahel tuku piro pino Bila nuñe kiño ar ta Dan le Naftali.

²⁶ Lea tuku piro pino Zilpa nuñe kiño ar ta Gat le Aser.

Yakob nu kiño kame ta njakmba Mesopotamia kilke mbolnge kile-patikina.

Isak nu kumna

²⁷ Kile Yakob nu tinga mam nuñe Isak sota Mamre tumbran Hebron kilke mbol kina. O buk Abraham nale Isak rawe tango tanan tange minnaik.

²⁸ Isak nu yar 180 kusremba ²⁹ saibo pile mayena sulumba nu kumna le kiño kat nuñe ar ta Esau le Yakobnge nu tumba ngukinaik.

36

Esau tuku ndare

¹ Esau tuku ndare tuturmba teñemba kina. Esau tuku mape nyu ande Edom.

²⁻³ Esau nu Kanan pino keñmba kilna ta ande Ada ande Oholibama ande Basemat.

Ada mam nuñe Elon nu Hitnu. Oholibama mam nuñe Ana wa nuñe Sibeon. Sibeon nu Hiwinu. Basemat nu Ismael tuku kulim nuñe. Leu nuñe Nebayot.

⁴ Ada nu Elifas te-pilna le Basemat nu Ruel te-pilna le ⁵ Oholibama nu Yeus Yalam Kora nane kile-patikina. Esau tuku kiño kame Kanan kilke mbolnge kile-patikina ta tanamba ndo.

⁶⁻⁷ Esau le Yakob nale aganjmor sungomba njak minnaig tukunu kilke nale tuma minnaik ta nale turkam kumun kuga. Ta tuku Esau nu pino kat nuñe, kiño kat nuñe, kulim kat nuñe, nuñe wande tuma

† **35:18:** Benyamin nyu ta tugunu: Maye minam tuku

mbal ta ṣakmba kilmba nuṇe aḡanmor nuṇe aḡan ndende ṣakmba Kanannḡe kile likina ta turmba kilmba maib nuṇe Yakob kusremba kilke ande mbol kinaig. ⁸ Tanamba Esau nu Edom tuku ma taknu ta mbolḡe minna.

⁹ Esau tuku ndare tuturmba teṇenmba kina. Esau nu Edom mbal ṣakmba tuku mbuṇ nanḡine.

¹⁰⁻¹³ Esau piyo nuṇe Ada nu kiṇo ndindo te-pilna ta nyunu Elifas. Elifas nu kiṇo kame 5 Teman, Omar, Sefo, Gatam, Kenas nane kile-patikina. Elifas tuku piyo nuṇe ande nyunu Timna nu kiṇo ande nyunu Amalek te-pilna.

Esau piyo nuṇe Basemat nu kiṇo ande nyunu Ruel te-pilna. Ruel nu kiṇo bailkamba Nahat Sera Sama Misa nane kile-patikina.

¹⁴ Esau piyo nuṇe Oholibama nu Sibeon kiṇo nuṇe Ana tuku kulim. Nu kiṇo keṇmba Yeus Yalam Kora nane kile-patikina.

¹⁵ Esau tuku ndare mbolḡe kuasmbi afu pronaig ta teṇenmba. Esau tuku kiṇo mulum Elifas nu Teman mbal Omar mbal Sefo mbal Kenas mbal ¹⁶ Kora mbal Gatam mbal Amalek mbal ta ṣakmba tuku mbuṇ nanḡine. Nane ṣakmba Esau piyo nuṇe Ada tuku ndare.

¹⁷ Esau tuku kiṇo nuṇe ande Ruel nu Nahat mbal Sera mbal Sama mbal Misa mbal ta ṣakmba tuku mbuṇ nanḡine. Nane ṣakmba Esau piyo nuṇe Basemat tuku ndare.

¹⁸ Esau piyo nuṇe Oholibama nu Ana kulim nuṇe. Oholibama nu Yeus mbal Yalam mbal Kora mbal ta ṣakmba tuku mbuṇ nanḡine.

¹⁹ Mbal ta ṣakmba Esau tuku ndare.

Seir tuku ndare

²⁰⁻²¹ Edom kilke tuguk mbal nane buk purka tumbran mbon 7 minnaig. Tumbran mbon 7 ta tuku mbuṇ kat nanḡine ta ṣakmba Hornu tango Seir tuku ndare. Nane tuku nyu nanḡine ta teṇenmba. Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

²² Lotan nu Hori tumbran mbon le Hema tumbran mbon ta tuku mbuṇ nanḡine. Lotan tuku kulim nuṇe nyunu Timna.

²³ Sobal nu Alwan tumbran mbon, Manahat tumbran mbon, Ebal tumbran mbon,

Sefo tumbran mbon, Onam tumbran mbon ta tuku mbuṇ nanḡine.

²⁴ Sibeon nu kiṇo armba. Ande nyunu Aia ande Ana. Mara ande Ana nu mam nuṇe tuku donki kame kulatka minna sulumba ma baknu mbol tanḡe nu kule mbam paknu kanḡerkina.

²⁵⁻²⁶ Ana tuku kiṇo nuṇe nyunu Dison. Dison nu Hemdan tumbran mbon, Esban tumbran mbon, Itran tumbran mbon, Keran tumbran mbon ta tuku mbuṇ nanḡine. Ana tuku kulim nuṇe nyunu Oholibama.

²⁷ Eser nu Bilan tumbran mbon, Sawan tumbran mbon, Akan tumbran mbon ta tuku mbuṇ nanḡine.

²⁸ Disan nu Us le Aran tumbran mbon tuku mbuṇ nanḡine.

²⁹ Edom kilke tuku Hor mbal ta teṇenmba. Lotan mbal Sobal mbal Sibeon mbal Ana mbal ³⁰ Dison mbal Eser mbal Disan mbal.

Edom tuku gabat sugo

³¹ Israel mbal nane buk gabat sugo kugatok. Ait ta mbolḡe Edom tuku gabat sugo afu nane Edom kilke kulatkinaig. ³² Gabat sugo dubike likinaig ta teṇenmba.

Beor kiṇo nuṇe Bela nu Dinabanu.

³³ Sera kiṇo nuṇe Yobab nu Bosranu.

³⁴ Husam nu Temannu.

³⁵ Bidad kiṇo nuṇe Hadad nu Awitnu. (Kame sunḡo ande mbolḡe nu Moab kilke mbolḡe Midian mbal ndon kame bumba nane kile-ibenḡina).

³⁶ Samla nu Masrekanu.

³⁷ Saul nu Rehobotnu tango. (Rehobot tumbran ta kule sunḡo ande tugumḡe minna).

³⁸ Akbor kiṇo nuṇe Baal-Hanan.

³⁹ Hadad nu Paunu tango. (Hadod piyo nuṇe nyunu Mehetabel. Mehetabel mam nuṇe nyunu Matred. Matred mam nuṇe nyunu Mesahab).

⁴⁰ Esau nu Edom tumbran mbon sunḡomba tuku mbuṇ nanḡine. Tumbran mbon ta tuku nyu nanḡine ta teṇenmba. Timna, Alwa, Yetet, ⁴¹ Oholibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenas, Teman, Mibsar, ⁴³ Magdiel, Iram. Nanḡine kilke ta mata tumbran mbon ta tuku nyu tinaig.

37

Yosef nu kinatina

¹ Yakob nu Kanan kilke mbolnge minna. O buk mam nuje rawe tango tanan nu kilke ta mbolnge minna. ² Yakob nuje ndare tuku wam kube ta tenemba.

Yosef nu kinjo mo yar 17 jak minmba nu mam nuje tuku agam mor aba kat nuje afu ndon kulatka minnaig. Aba kat nuje ta Bila le Zilpa tuku kinjo kame. (Bila le Zilpa nale Yakob tuku pino kame). Yosef nu manau najonu aba kat nuje ke likanu ta pro mam nuje tugumnge kile-mayokka sawanu.

³ Israel nu saibo pilmba Yosef te-pilna tukunu nu Yosef make pilmba nu tuku kume purna. Kinjo kame jakmba tuku nzalina ta linigina. Tanamba Israel nu Yosef tuku tawi kuen wainu kuennu jak mindepiye yeki yeki jak wakeimba tuna. ⁴ Tanana le Yosef tuku aba kat nuje mam nangine nu Yosef make pilmba nu tuku kume purna ta kanjermba nane Yosef kasurnaig sulumba gulab mayenu tanan nu ndon pasate ndakinaig.

⁵ Furir ande Yosef nu kinatina sulumba mafena le maratukuk tinga nu kumba ka aba kat nuje kubeu ningina sulumba ⁶ saningina: Tane ye kinatit te kubewi le isap. ⁷ Sine jakmba wit ndaleke likig ta ye tuku ndale ta tinreknu tingat le tane tuku ndale ta ye tuku ndale ta laipmba loke likaig le kanjerkit ngina. ⁸ Tanakina le aba kat nuje ndek nu kusnanaig: Ne iduste nenge ndo gabat sungo mina le sine jakmba ne kumnemnge minbe nga iduste e nginaig. Tanamba nane Yosef kinatina pasa ta tuku nane gubra lato sungomba tumba nu kasur mayenaig.

⁹ Ngumnenga Yosef nu man kinatina sulumba aba kat nuje tugumnge man kinja ta kubeu ninmba saningina: Ye man kinatit sulumba ki tambun mbai 11 jakmba ye tugumnge lokaig le ye kanjerkit ngina. ¹⁰ Tanamba nu kumba ka kinja ta mam nuje ndon mata sakina le mam nunenge nu sigair-sigairmba kusnana: Anikok kinja tanan. Ne iduste ye, ina nane, aba kat nane sine jakmba ne tugumnge lokamngig nga iduste e ngina.

¹¹ Yosef tuku aba kat nuje ta nane Yosef ndon tironaig. Mam nuje nu Yosef tuku kinja ta idus timba minna.

Nane Yosef piyanaig le tumba Isip kinaig

¹² Mara ande Yosef tuku aba kat nuje ta nane agam mor kulatkam tuku Sekem tumbran kinaig. ¹³ Tananaig le Israel nu kinjo nuje Yosef sana: Ne kaye sulumba kumba ka Sekemnge aba kat nane agam mor kulatkade ta kanjerka ngina le nu lafumba sakina: Ta maye. Ye kanjit ngina le ¹⁴ Israel nu ndek sana: Ne kaye sulumba aba kat nane tuku mine agam mor tuku mine kanjerka nane mage minwaig kande luka promba ye saya le isi ngina. Tanamba Israel nu Yosef kukulna le nu Hebron ma guton ta kusremba kina ka Sekem tumbran prona.

¹⁵ Pro tanje nu kine promba minna le tango andengete nu kanjermba kusnana: Ne ima sota te prote ngina le ¹⁶ nu lafumba sana: Ye yije aba kame sotet. Nane agam mor kulatka tembi ndekinaig ngina. Tanakina sulumba nu ndek tango ta kusnana: Ne nane kanjerkat e ngina le ¹⁷ tango tanje nu sana: Nane buk ma te kusremba Dotan kambim sakinaig le ye isen ngina. Tanakina le Yosef nu aba kat nuje ngumnem dubika kina ka Dotangete nane kile-siglikina.

¹⁸ Yosef nu maskengete ilmiba minna le nane nu kanjernaig sulumba Yosef balewam tuku pasa katmba ¹⁹ nangine nangine sakinaig: Ai si. Kinja tugu tango prote si. ²⁰ Kile sine nu balemba mindesin nuje tumba kule kugatok sambu ande sinamnge bukngube. Tanamba sine tenemba mam sabe: Nu agam mor nguikok andengete balemba nyina ngube. Tanamba sine nu tuku kinja alonu prowa le kanjerbe nginaig.

²¹ Nane tanamba sakinaig ta Ruben nu isendo ka ismba nu Yosef mapewam idusmba nane saningina: Sine nu balemba ²² ake sinan nu tuku ndare kutu ndabe. Ake nu biye timba tumba sambuk tenge bukngube le ma ngamu tenge minwa ngina. Ruben nu Yosef turmba man luka mam nuje sota kukulam tuku nga tanakina.

²³ Kile Yosef nu aba kat nuje tugum ta prona le nane nu biye timba tawi

kuen wainu kuennu ŋak ta biymba sambrinaig sulumba ²⁴ nu tumba kumba ka sambu sakina ta sinamŋge bukŋginaig le minna. Sambu ta kule buk parakina tuku. ²⁵ Tanjamba nane isukusmba minnaig le kile ndo Ismael kuasmbi ande Gileadŋge Isip kambim tuku pronaig le kaŋgerkinaig. Nane agan ndende sungomba guren magenu afu kilmba kamel mbol patike likinaig.

²⁶ Kile Yuda ndek aba kat nuŋe saningina: Sine Yosef balemba yubenŋube wam ta mayenu kuga. ²⁷ Sine nu ŋayo sili ndamba nu tumba Ismael mbal prode si nane mbol piyabe. Nu mata sine tuku maib. Sine ndare ndui ta ndo ŋgina. Tanjakina le nane wokinaig le ²⁸ Midian mbal pronaig le nane Yosef sambuk sinam tanŋe tumba silwa ndametiŋ soŋ armbambi nane mbolŋge piyanaig le tumba Isip kinaig.

²⁹ Tanjanaig le Ruben nu luka sambu minŋe ta tugum promba mambilna kande Yosef sambu sinam ta mine ndakina le nu nuŋe tawi silikina ta fetfetna sulumba ³⁰ luka mambo kat nuŋe sota kumba saningina: Kiŋo ta sinŋe mine ndakate. Ye kile ndaŋamŋgit e ŋgina.

³¹ Tanjakina le nane meme ande tumba balemba Yosef tuku tawi ta tumba meme ndarenu pisenanaig sulumba ³² tawi ta tumba kumba ka mam naŋgine tumnaig sulumba sanaig: Sine agan te-silikig te kiŋo naŋe tuku tawi e ŋginaig le ³³ Yakob nu tawi ta kaŋgermba katesemba sakina: Son. Tawi te nu tuku tawi. Yiŋe kiŋo ta aganmor ŋguikok andeŋge balemba make purpurmba nyina ŋgina.

³⁴ Tanjakina sulumba Yakob nu sina sungona sulumba nuŋe tawi kat fetfetmba tawi ŋayonu ande tumba silikina. Tanjamba nu ait kuen ŋayo kiŋo nuŋe tuku malmbika minna le ³⁵ nu tuku kiŋo kat nuŋe kulim kat nuŋe nane ŋakmba mam naŋgine wamdus te-ibenam tuku pronaig ta nu nane ise ndakina sulumba sakina: Ye yiŋe kiŋo tuku ninanka malmbika ma ma kumi sulumba kumanu mbal tuku ma mbolŋge nu ndon minamkik ŋgina. Tanjakina sulumba Yakob nu kiŋo nuŋe Yosef tuku wamdus tatrukina le ninanka minna.

³⁶ Yakob nu kiŋo nuŋe tuku ninanka minna le Midian mbal ta nane Yosef tumba pro Isipŋge tanŋo ande nyunu Potifar nu mbol piyanaig. Potifar nu Farao tuku gabat sunŋo ande. Nu Farao tuku wande kulatkanu gabat minna.

38

Yuda le Tamar tuku wam kube

¹ Ait ta mbolŋge Yuda nu aba kat nuŋe kusreka Adulamnu tanŋo ande nyunu Hira sota kumba nu ndon minnaik. ² Minnaik ma ma nu Kanan kulim ande kaŋgermba pinonu tina. Pino ta mam nuŋe nyunu Sua.

³ Minnaig ma ma pino ta nu fungul ŋakna sulumba Yuda tuku kiŋo ande te-pilmba nyunu Er ŋgina. ⁴ Tanjamba nu maŋ fungul ŋakna sulumba kiŋo ande te-pilmba nyunu Onan ŋgina. ⁵ Nu maŋ lato fungul ŋakna sulumba kiŋo ande nyunu Sela te-pilna. Yuda nu Kesibŋge minna le piyo nuŋe kiŋo ta te-pilna.

⁶ Er nu sungokina le mam nuŋe Yuda nu kiŋo nuŋe mulum ta tuku pino ande nyunu Tamar tumba tuna. ⁷ Er tuku mine ŋayonu ta Sunŋo nu kaŋgermba ndagarina le Sunŋonŋe nu balena le kumna. ⁸ Tanjana le Yuda nu kiŋo nuŋe Onan sana: Ne kumba ka singine maŋau ta dubimba aba naŋe tuku pino pinonu tumba nu ndon kinya le aba naŋe tuku kiŋo te-pilwa ŋgina.

⁹ Tanjakina le Onan nu kiŋo ta ye tuku kiŋo kuga ŋga idusna sulumba pino ta aba nuŋe tuku kiŋo ande nda te-pilwa ŋga nu pino ta ndon kinymba nuŋe minde kule ta ake kilke mbolŋge kutuna. ¹⁰ Tanjana le Sunŋo nu maŋau ta kaŋgermba nu gare ndana le nu mata balena le kumna. ¹¹ Tanjana le Yuda nu rugan nuŋe Tamar sana: Ne luka mam naŋe sota kaye sulumba pino kuembol tanjan mina le yiŋe kiŋo Sela nu sungokuwa le ne tini ŋgina. Sela nu mata kumikat ŋga mam nuŋe nu tanjakina. Tanjakina le Tamar nu luka mam nuŋe sota kina.

¹² Tanjamba minnaig ma ma Yuda piyo nuŋe kumna. Nu tuku kuamel kugana le Yuda ndek nuŋe Adulamnu gulab Hira ndon nuŋe sipsip ŋguenu kugerkam Timna tumbran kinaik. ¹³ Tanjanaik le tanŋo ande

pro Tamar sana: Rugan naje sipsip nguenu kugerkam tuku Timna ket ngina.

¹⁴ Yuda tuku kiŋo ngrimbik ta buk sungokina ta Yuda nu kiŋo ta ngailka Tamar nda tuna. Ta tuku Tamar nu kuembol tawi o buk silikina ta paska tawi kitek silika tumail pasi tawimbi songina sulumba kumba ka Timna kambim tuku ndin Enaim tumbran tuku fonde malanga ta tugumnge minyok minna. ¹⁵ Pino ta tumail pasi songina le Yuda nu kanjermba ndin ngamukok pino ande nga idusmba ¹⁶ nu tugum ndin dabil inum kumba pino ta rugan nuŋe ta katese ndamba sana: Ye ne ndon kinyamngit ngina le nu ndek sakina: Ne ame agan ye samngat ngina. ¹⁷ Tanakina le nu sakina: Ye yiŋe meme fatnu inum tumba tango ande tuwi le tumba ilmba ne tanmbimngat ngina le nu sakina: Ta maye. Naje agan inum ye sa le meme fatnu ta prowa le naje agan ta maŋ luka tini ngina le ¹⁸ Yuda nu kusnana: Ye ame agan ne tini ngina le nu sakina: Naje sikor muli ŋak naje ndumndum ta turmba ye sa ngina le nu agan ndende ta pino ta kile tuna. Tanamba nu nu ndon kinyana le nu kiŋo konna. ¹⁹ Tanamba Tamar nu luka nuŋe tumbran kina sulumba tumail pasi songina tawi ta paska kuembol tawi maŋ silikina.

²⁰ Kile Yuda nu gulab nuŋe Hira kukulna le meme ande pino ta tambim tuku tumba kina ta nu pino ta kanjer ndana sulumba agan ndende pino ta kilna ta mata luka kile ndakina. ²¹ Tanamba nu tumbran ta tuku tango afu kanjerka kusnaningina: Pino ande ndin tenge minyok minna ta kile ani tange minit ngina kande nane nu sanaig: i ... Pino ande ndin tenge mine ndakate nginaig. ²² Tanamba sanaig le Hira nu luka Yuda tugum kumba sana: Ye pino ta te-sili ndakit. Tumbran ta tuku tango kame nane pino ande kanjer ndanaig nga sakaig ngina le ²³ Yuda nu ndek sakina: Tango kame sine nzumilsinbekaig nga agan ndende ta nuŋe kilwa ngina. Nu nuŋe piya ye tambim tuku sakit ta ne nu te-sili ndakat ngina.

²⁴ Tanamba minnaig ma ma tambun kenmba kinaig le nane afu pro Yuda sanaig:

Rugan naje Tamar nu fare-farekina sulumba kile nu fungul ŋak minit nginaig le Yuda ndek nane saningina: Tane kumba ka pino ta tumba te-kilimba pambi piyap le kumwa ngina.

²⁵ Nane nu tumba te-kilimam bafunaig le Tamar nu pino ande kukulna le rugan nuŋe Yuda sota kumba sana: Rugan naje tenjemba sakate. Tango nu fungul ye sina ta nu tuku agan ndende noten. Ne sikor muli ŋak te ndumndum te turmba kanjerka nga sakate ngina. ²⁶ Tanakina le Yuda nu agan ndende ta kanjerka katesena sulumba sakina: Pino ta nu son sakate. Ye mbaren. Ye yiŋe kiŋo Sela nu tambim tuku ta tuwe ndaken ngina. Tanamba Yuda nu maŋ Tamar ndon kinye ndakina.

²⁷ Tamar nu kiŋo te-palmbim tuku ait kumungina le nu kiŋo armba kile-patikam tuku ngaro kamusna. ²⁸ Nu kutumba minna le kiŋo ande tuku wai prona le kulat pino tange wai ta tumba muli ande gurgur wai mbol kusna sulumba sakina: Te ta mulum ngina kande ²⁹ kiŋo ta wai te-lukina le kiŋo inum ta ambonga prona. Tanana le kulat pino ta nu sakina: Ne sonndo sambrimba prote ngina. Ta tuku nane kiŋo ta nyunu Peres* nginaig. ³⁰ Tanakinaig le maib nuŋe wainu muli gurgur ŋak ta prona le nyunu Sera† nginaig.

39

Yosef nu Potifar tuku piro tango minna

¹ Ismael mbal nane Yosef tumba Isip pronaig le Isipnu tango Potifar nu Isip tuku gabat sungo kumnemnge nuŋe wande kulatkade mbal ta kulatka minna ta nuŋe Yosef piyamba tina.

² Yosef nu nuŋe kulat tango tuku wandeŋge minna le Sungo nu Yosef sinzaŋna le nu tuku mine mayenu ndo mayok kina le ³ nuŋe kulat tango ta nu tuku piro mayenu ta kanjerna sulumba ⁴ nu Yosef tuku garena le Yosef nu nu kumnemnge pirokina. Tanamba nu nu tuku wande, wande mbolnge agan ndende, nu tuku tango kame ta ŋakmba Yosef tuku wai mbolnge patikina le nuŋe nane kulatkina. ⁵ Tanana le Sungo nu Isip tango ta tuku

* 38:29: Peres nyu ta tugunu: Sambrimba prote † 38:30: Sera nyu ta tugunu: Ma tuguramte

agan̄ ṅakmba wandek̄nge piro mbol̄nge nyaro ṅingina le mine mayemba minnaig. ⁶ Tanamba Yosef̄nge nu tuku agan̄ ndende ṅakmba kulatka minna le nūje kulat tango ta nu nūje agan̄ ndende ta tuku idus ndana. Nu isukusam tuku ta ndo idusmba minna.

Yosef tuku ṅgarosu tumail pasi madi-taknu ndo. ⁷ Mara ande Potifar piyo nūje nu Yosef kan̄germba am kikō ṅingina le Yosef sana: Ne ilm̄ba ye ndon̄ karpe ṅgina ta ⁸ nu mbulmba wo ndamba nūje kulat tango tuku piyo nūje ta ten̄enmba sana: Yīne kulat tango nu wande te mbol̄nge agan̄ ndende ṅakmba ye tuku wai mbol̄nge patikina le ye kulatka minet. Nu agan̄ ande tuku idus ndate. ⁹ Wande te mbol̄nge tango ande ye li ndayate. Agan̄ inum ye ṅgail ndayina. Nenge ndo nu tuku piyo nūje ye ne kulat ndaket. Ta tuku ye ndan̄mba maṅau ṅayonu sun̄go te ki? Ye sin̄ka Kuate tuku mīnge lukamba une te kam kumuṅ kuga ṅgina. ¹⁰ Pino ta mara mindek Yosef te-saimba minanu ta Yosef nu nda womba nu ndon̄ minam mbulanu.

¹¹ Tanamba minnaig ma ma mara ande Yosef nu pirokam wandek sinam kina. Ait ta mbol̄nge piro tango ande mine ndakina le ¹² pino ta maṅ pro Yosef tuku tawi kuennu silikina ta pakarka biymba sana: Sile karpe ṅgina kande Yosef nu mbulmba nūje tawi kuennu ta pino ta tuku wai mbol̄nge kusremba kua ka mayok kina. ¹³ Tan̄ana le pino ta tawi kuen nu tuku wai mbol̄nge kusrena ta kan̄germba ¹⁴ nūje piro tango kame wike lika san̄ingina: Ai te. Hibru tango ta sine kiko pilesin̄gam tuku sine tugum prona. Nu ye ndon̄ minam tuku ye tugum prowat le ye sun̄gomba witiwit le ¹⁵ nu ye tuku wi ismba tawi kusremba kua ka mayok ket ṅgina. ¹⁶ Tanamba san̄in̄mba nu tawi ta pilna le minna.

Tango nūje luka prona le ¹⁷ nu wam kubeu tumba sana: Ne Hibru tango tumba sine tugum prona ta nu ye kiko pileyam tuku ye tugum prowat le ¹⁸ sun̄gomba witiwit le ismba nu tawi kusremba kua ka mayok ket ṅga sana le ¹⁹ Yosef tuku kulat tango nu piyo nūje tuku pasa ta ismba gubra mayena le ²⁰ nu Yosef mulin̄tumba wandek̄nge pilna le minna. Muli wande

ta Farao tuku tango mulin̄ kilanu le nane kilm̄ba wandek sinam tange patikanu le minanu.

²¹ Yosef nu muli wandek sinam tange minna le Sun̄go nu mara mindek nu sinzan̄mba nyaro mayenu tambinu. Ta tuku muli wande tuku kulat tango ta nu Yosef tuku garena le ²² mulin̄ kilanu tango ṅakmba nu tuku wai mbol̄nge patikina le nu piro ṅakmba kulatka minna. ²³ Sun̄go nu Yosef sinzan̄na tukunu muli wande tuku kulat tango ta nu Yosef agan̄ ndende kulatkina ta nu idus ndaningina. Agan̄ ndende ṅakmba nu kulatkina ta mine magenaig.

40

Yosef nu kin̄ja tugu kuklin̄ingina

¹ Mara afu kuganaig le Isip tuku gabat sun̄go tuku grep kule kulatkanu gabat nale bret pasokanu gabat ndon̄ nale nakile gabat sun̄go Farao tugum̄nge maṅau ande mbarnaik le ² Farao nu piro gabat ar ta tuku gubra sun̄go tina sulumba ³ nale mulin̄ kilm̄ba kame gabat tuku wandek̄nge patikina le minnaik. Yosef nu mata muli wande ndui ta sinam̄nge minna. ⁴ Tanamba minnaig ma ma kame gabat sun̄go ta Yosef nale tuku kulat tango minwa ṅga madina.

⁵ Furir ait ande Farao tuku bret pasokanu gabat nale grep kule kulatkanu gabat ndon̄ nale kin̄atinaik ta kin̄ja ta tugunu yim̄yam. ⁶ Mafena le maratukuk Yosef nu nale tugum prona le nale wam̄dus sulumba minnaik le nu katesemba ⁷ nale kusnanikina: Tale ndan̄am tumail pasi kume ṅgurn̄gurka minik ṅgina le ⁸ nale ndek sanaik: Sile kin̄atik ta anden̄ge sile tuku kin̄ja tugu ta bitek̄ngam tuku mine ndakate ṅginaik. Tan̄akinaik le Yosef ndek nale sanikina: Kuaten̄ge ndo nu sine tuku kin̄ja tugu bitek̄ngam kumuṅ. Tane ye ndon̄ kubewap le ye isi ṅgina le ⁹ grep kule kulatkanu gabat ta nu nūje kin̄atina ta ndek Yosef kubeu tuna sulumba sana: Ye kin̄atumba grep muli ande ye tugum̄nge minat le kan̄gerit. ¹⁰ Grep muli ta wainu ken̄mba. Nu pitik ndo nzumba silo promba alonu mayok ka pitik ndo manderke suluaig le kan̄gerkit. ¹¹ Tanamba ye ndek

Farao tuku murko biye njak grep muli alonu afu kilmba waimbi piske likit le kulenu murko sinam ket le murko njak tumba ka Farao tuwit nga Yosef sana.

¹² Tanjaka sana le Yosef nu ismba sakina: Ne tuku kinja tugunu ta tenenmba. Grep muli wainu kenmba kanjerkat ta mara kenmba tuku. ¹³ Mara kenmba ta kuwaig le Farao nu ne man te-luka tamngat. Tanjamba nu ne man nane piro mbolnge palmbimngat. Tanjawa le ne buk Farao tuku grep kule murko njak Farao tumba minna ta ne man piro ta kamngat. ¹⁴ Ta tuku ne isa. Ne tanjamba mine mayewa sulumba ye idusyumba mina. Ne ye tuku nga Farao sawa le ye muli wandek sinam tenge minet ta ye te-kilimyuwa. ¹⁵ O buk nane ye Hibru mbal tuku kilke mbolnge ye sanzal tango tanan kuayar tumba te pronaig. Ye Isip kilke te mbolnge minen ta ye manau ande mbar ndawen. Nane ye ake sinan mulintumba wande te sinamnge pilnaig le ye minet ngina.

¹⁶ Tanjakina le bret pasokanu gabat ta kinja tugunu mayenu ta ismba nu suk ndek Yosef sana: Ye mata kinja ande tit ta tenenmba. Ye sambe kenmba kilmba babokit ta sinamnge bret yeki yeki sambe ta liganu njak. ¹⁷ Sambe kenmba mbolmba babowit ta Farao tuku bret kikonu fonfon yeki yeki minaig le sar umanngge pro nye suglukaig le kanjerkat ngina.

¹⁸ Tanjakina le Yosef nu kinja ta isna sulumba sana: Kinja ta tugunu tenenmba. Sambe kenmba ta mara kenmba tanan. ¹⁹ Mara kenmba kugawaig le Farao ne tumba te-kilimnuwa le nane ne tuku njinfok kat puramngag. Tanjawaig sulumba ne tuku mindesin ta tumba ail darok ande mbolnge taikuwaig le sar umanngge pro ne tuku ndem paska nyamngag ngina.

²⁰ Mara kenmba kuganaig le Farao tepilna tuku pagumba nye sungo ait ta mbolnge nu nune gabat kame ta njakmba wike likina. Tanjamba nu mulin kilanu tango ar ta turmba kile-kilimka nune gabat kame tumailamnge kile-tidingina sulumba ²¹ nu grep kule kulatkanu gabat ta man luka tumba nune piro mbolnge pilna sulumba ²² bret pasokanu gabat ta ndo

tumba nune kame mbal ningina le nanenge nu tuku njinfok kat purnaig le kumna. Yosef nu nale tuku kinja tugu kukliningina ta tanjamba ndo kumungina. ²³ Tanjana le grep kule kulatkanu gabat ta nu Yosef idus ndamba ndo gilai mayena.

41

Yosef nu Farao tuku kinja tugu kukliwe tuna

¹ Bret pasokanu gabat ta balenaig le yar armba kinaig le Farao nu kinjatina sulumba nu Nail kule make mbinge tin minna. ² Nu tange tin minna le makau butuknu 7 kule sinam tange pronaig sulumba pibi nyumba minnaig le kanjerkina. ³ Kanjerka minna le makau nzironu prowanu 7 kule sinam tange pronaig sulumba kuasmbi ambonga prona ta tugumnge kule make mbinge tinginaig. ⁴ Tanjamba makau nzironu prowanu kame tange makau butuknu ta kile-ninke suglukinaig. Tanjanaig le Farao nu birteknga abongina.

⁵ Tanjamba nu man kinyna sulumba man lato kinjatumba wit tugu ndindo ta mbolnge alonu 7 kanjerkina. Nane alonu tiknganu magekinaig. ⁶ Wit tugu ndui ta mbolnge man alonu 7 pronaig ta nane alo pirik-parak ndo ma paknu tuku bubrenunge fruningina tuku. ⁷ Tanjamba wit alo pirik-parak tange wit alo tiknganu ta njakmba kile-ninke suglukinaig. Tanjanaig le Farao nu abonga kinjatina ta idusmba minna.

⁸ Mafena le nu kinja ta tuku wamdus sulumba minna. Tanjamba nu Isipnu kila tango kagmaikanu mbal ta njakmba wike likina le nane promba manjurkinaig le nu ndek kinja kilna ta kubeu ningina ta ande nu kinja ta tugunu kukliwam tuku mine ndakina.

⁹ Tanjamba minnaig le grep kule kulatkanu gabat ta nu ndek Farao sana: Kile ye mbaren ta ne ndon sanungit. ¹⁰ O buk ne tuku piro tango ar sile bret pasokanu gabat ndon ne sile tuku gubra tina sulumba ne sile mulin kilmba ka kame gabat tuku wandeknge patikina le sile minken. ¹¹ Tange minken sulumba furir ande mbolnge sile kinatiken. Kinatiken ta tugunu yimyam. ¹² Hibru tango mbanzo

ande nu kame gabat tuku piro tango nu sile nak minna le sile kinatiken ta nu kubeu tuken le nunge kin tuguu kuklinimba sasikina. ¹³ Sasikina ta kumumba mayok kina. Ne ye luka tina sulumba yije piro mbolnge pilna. Bret pasokanu gabat ta ne tumba njinfok kuerka ail mbolnge taikina ngina.

¹⁴ Tanakina le Farao ndek tango afu kukulningina le nane pitik ndo kinaig ka muli wandek sinamnge Yosef temayoknaig. Tananaig le Yosef ndek gigloka tawi mayenu tinmba Farao tugum prona. ¹⁵ Prona le Farao ndek nu sana: Ye kin ande ten ta tango nakmba nane kin tuguu biteknagam kumu kuga le tango ande tenemba ye sayat: Ne kin ismba ta ne tuguu biteknagam kumu ngat le ye isit ngina. ¹⁶ Tanakina le Yosef ndek sakina: O tango sungo, yenge kumu kuga. Kuate nunge ndo ne tuku kin tugu bitek mayewam kumu ngina le ¹⁷ Farao nu sana: Ye kinaten ta tenemba. Ye Nail kule make mbinge tin minen le ¹⁸ makau butuknu 7 kule sinam tanje promba kule make mbinge pibi nyumba minnaig le kangerken. ¹⁹ Ngumnenga man makau 7 nzironosu prowanu kule sinam tanje pronaig. Ye buk Isip ma te mbolnge makau tanan ande kanjer ndawen. ²⁰ Makau nzironosu prowanu tanje ndek makau butuknu ta nakmba kile-njinkinaig. ²¹ Nane kile-njinkinaig ta nane ndanyanu sukmba nane nzironosu prowanu tanamba ndo minmba minnaig. Tanamba kanjerken sulumba ye abongen. ²² Kile ye man kinyen sulumba man kinaten. Ye wit tugu ndindo mbolnge alonu 7 kanjerken ta alonu sugokanu tiknganu. ²³ Tugu ndui ta mbolnge man alonu 7 pronaig ta alonu pirik-parak ndo ma paknu tuku bubrenunge frunngina tuku. ²⁴ Kile wit alo pirik-parak tanje wit alo tiknganu ta nakmba kilmba kile-njinke suglukinaig. Ye tanamba kanjerken sulumba kin ta kagmaikade mbal saningen ta nane ngamuknge ande kin tuguu kuklimba sa ndayina ngina.

²⁵ Tanaka sakina le Yosef ndek Farao sana: Kin armba ta tuguu ndindo ndo. Kuate nu manau kam bafute ta

ne tumnina. ²⁶ Makau butuknu 7 ta yar 7 tanan. Wit alo tiknganu 7 ta mata yar 7 tanan. Kin ar ta tuguu ndui ta ndo. ²⁷ Makau 7 nzironosu prowanu ngumnenga pronaig le wit alonu pirik-parak ndo 7 bubre paknunge frunngine likina tuku ta tenemba. Yar 7 guba sungo tuku ait prowamngat. ²⁸ Ye buk ne sanit tanamba ndo Kuate manau kam bafute ta ne tumnina. ²⁹ Yar 7 ta sinamnge Isip kilke te mbolnge nyamaganngende kumungamngat. ³⁰ Yar 7 ta kugawaig le man yar 7 guba sungo prowamngat. Isip kilke nakmba gubak minwaig sulumba nyamagan nak ait ta iduse nda. Nane gilaingamngaig. Guba ait sungonge kilke tugu te nayo siliwamngat. ³¹ Guba ait ta sonndo ait nayonu tukunu tango pino nane maro sungo te-silikuwaig sulumba nyamagan nak ait ta iduse nda. ³² Kuate nu o buk wam ta kam tuku wamdus kuyarkina. Nu sinaka manau ta kamngat. Ta tuku ne kin ta tam arna. Mine minemba Kuate nu wam kame ta kile-mayokkamngat. ³³ Ta tuku ne tango ande wamdus kuyar mayenu nak te-silika le nunge Isip ma tugu te nakmba kulatkuwa. ³⁴ Gabat kame afu turmba madininga le nane yar 7 nyamagan sungomba nak ta sinamnge nane Isip mbal tuku nyamagan nakmba walmba patike likuwaig. Bailkamba tango pino nyam tuku ndindo minam tuku. ³⁵ Ne gabat kame ta saninga le nane yar magenu 7 ta tuku wit ta nakmba kile-mangurka patikuwaig sulumba kulat magekuwaig. ³⁶ Guba tuku yar 7 ta Isip kilke mbolnge prowa le Isip tango pino nane nyamagan mangurkuwaig ta nyumba nane gubanu kume nda nga Farao sana.

Farao nu Yosef tumba Isip tuku gabat sungo pilna

³⁷ Farao nu nunge gabat sugo ta ndon pasa ta ismba maye nginaig sulumba ³⁸ nu ndek nane saningina: Tango te nu Kuate tuku Guwa nak. Sine tango tenen inum animnge te-silikube ngina.

³⁹ Tanamba nu ndek Yosef sana: Kuate nu nunge miron wam kame te tumnat. Ta tuku tango ande wamdus kuyar mayenu nak ne minit tanan mine ndakate. ⁴⁰ Kile ye ne

tumba yiŋe kilke tugu te tuku gabat sunŋo palmbimŋgit. Yiŋe kuasmbi ŋakmba nane ne tuku miŋge kumnemŋge minamŋgaig. Yenge ndo ye gabat sunŋo minmba nyu ŋak mbolŋge minamŋgit. ⁴¹ Kile ye ne tumba Isip kilke tugu te ŋakmba tuku gabat sunŋo madinet ŋgina. ⁴² Tanakina sulumba Farao nu nuŋe waitok yubi ta paska Yosef tuku waitok mbolŋge pilna. (Waitok yubi ta gabat sunŋo tuku waitok yubi ndo. Farao tuku kuyar ŋak). Tanamba nu ndek tawi mayenu ande tumba Yosef siluk tuna sulumba kalolai mayenu ande golmbi wakeinaig tuku tumba nu tuku ŋinfok mbolŋge birŋeŋ tuna sulumba ⁴³ nu ndek Farao dubiknu tuku karis mayenu ta tumba Yosef tuna le nu tambi likina. Kame mbal nane ŋgumbeyumba kumbange sakinaiŋ: Ndin kusrewap o, ndin kusrewap o ŋginaig. Maŋau ta mbolŋge Farao nu Yosef tumba Isip kilke ŋakmba tuku gabat sunŋo pilna.

⁴⁴ Kile Farao nu ndek Yosef sana: Ye gabat sunŋo Farao ye ne sanet. Isipnu tango kame nane nanŋine nzalimbi maŋau afu ke nda. Nane maŋau ande kam idusmba ne kusnanuwaig le ne woka ta nane maŋau ta kamŋgaig ŋgina. ⁴⁵⁻⁴⁶ Tanamba nu Yosef tuku nyu kitek tuna ta Safenat-Paneya ŋgina sulumba nu pino ande tumba Yosef tuna le tina. Pino ta nyunu Asenat. Mam nuŋe nyunu Potifera. Nu Heliopolis tumbran sunŋo tuku pris minna. Yosef nu yar 30 ŋak minna sulumba Farao tuku piro tugu pilna. Nu Farao kusremba Isip tuku ma tugu ŋakmba mbol likina.

⁴⁷ Yar magenu 7 ta sinamŋge kilke nyamaganŋge ndo kumunŋina le ⁴⁸ nu nyamagan ta kilmba tumbran ŋakmba tuku nyamagan wandek sinamŋge patike likina sulumba tumbran mindek sinamŋge wit yeki yeki kile-wandek ke likina. ⁴⁹ Yosef nu wit sunŋomba maŋgurkina ta burnu kumun kuga piyalŋge fulbul minig tanaŋ.

⁵⁰ Guba tuku ait ta pro ndamba minna le Yosef piyo nuŋe Asenat nu kiŋo armba kile-patikina. ⁵¹ Tanana le Yosef ndek sakina: Kuate nu ye sinzanyina le ye yiŋe piti ŋakmba yiŋe ndare tuma tuku maŋau

ŋaigonu ta ŋakmba gilainŋen ŋgina. Ta tuku nu nuŋe kiŋo mulum ta nyunu Manase* ŋgina. ⁵² Tanamba nu maŋ lato sakina: Ye kilke piti ten te mbolŋge Kuate nu kiŋo te ye sat ŋgina sulumba kiŋo arnu ta nyunu Efraim† ŋgina.

⁵³ Kile yar 7 nyamagan ŋak ta kuganaig le ⁵⁴ yar 7 guba tuku ait Yosef tuku pasa kumumba tugu pilna le kilke ŋakmba guba sunŋo te-silikinaig. Isip kilke mbolŋge ndo nane nyamagan ŋak minnaig.

⁵⁵ Tanamba minnaig ma ma Isip mbal nane mata guba sunŋo tinaig sulumba Farao tugum kumba sanaig: Sine nyamaganmbi turka ŋginaig le nu ndek nane saninŋina: Tane Yosef tugum kape le ndanmba satinguwa ndeta tanamba kap ŋgina.

⁵⁶ Guba ta kile sunŋo ŋayomba Isip ma tugu ŋakmba kumunŋina le Yosef nu ndek nyamagan wande ŋakmba talke likina le Isip mbal nane pro wit piyawew likinaig.

⁵⁷ Kilke ŋakmba guba sunŋo tinaig tukunu kilke tugu ŋakmba nane mata wit piyawam tuku Isip kilke mbol Yosef tugum prowe likinaig.

42

Yosef aba kat nuŋe wit piyawam Isip kilke mbol kinaig

¹ Kile Yakob Isipŋge wit minnaig ta isna sulumba nuŋe kiŋo kat nuŋe saninŋina: Ndanam saka tane guba tuku ri ndamba ake minig? ² Isipŋge wit minig ŋga sakade le iset. Tane kumba ka afu piyawap. Kuga ta sine gubanu kumamŋgig ŋgina. ³ Tanakina le Yosef tuku aba kat nuŋe 10 ta tinga wit piyawam tuku Isip kilke mbol kinaig ta ⁴ Yakob nu Yosef tuku mambo nuŋe ndinok Benyamin piti ande te-silikikat ŋga nane ndon pilna le ndakina.

⁵ Kananŋge guba sunŋo prona tukunu Israel tuku kiŋo kat nuŋe mbal afu ndon wit piyawam Isip kilke mbol pronaig.

⁶ Yosef nu Isip tuku gabat sunŋo minna tukunu nuŋe wit ŋakmba kulatka piyamba minna. Ta tuku nuŋe aba kat nuŋe nane

* 41:51: Manase nyu ta tugunu: Mbar gilainŋen † 41:52: Efraim nyu ta tugunu: Kiŋo ye sina

pro nu tumailamnge dagol tidronga lokinaig le ⁷ Yosef nu nuŋe aba kat nuŋe kanŋerka katesena sulumba nu ndek nane-naneninmba ɲerɲerka pasa sanŋrimbi nane kusnaniŋgina: Tane aniŋge prowaig ɲgina le nane nu sanaig: Sine Kananŋe nyamagan piyawam tuku te prowig ɲginaig.

⁸ Yosef nu aba kat nuŋe kateseniŋgina ta nane nu kanŋermba wam lislisnaig le ⁹ nu o buk kiŋatina ta kile idusmba saniŋgina: Tane ma wam katesewam tuku likade. Tumbran ndaŋ ndaŋ nu kame buwam tuku sanŋri kuga ta kanŋermba likade ɲgina le ¹⁰ nane nu sanaig: O tanŋo sunŋo, tanjamba kuga. Sine ne tuku piro tanŋo ndo. Sine nyamagan piyawam prowig. ¹¹ Sine tugu ndindo ndo. Sine ma wam katesewam tuku li ndakeg. Sine yabri pasa sa ndaka son pasa sakeg ɲginaig kande ¹² Yosef ndek nane saniŋgina: Kuga. Tane sine tuku kilke tugu te ndaŋ ndaŋ nu kame buwam tuku sanŋri kuga ta kanŋeram prowaig ɲgina. ¹³ Tanjakina le nane ndek sakinaig: O tanŋo sunŋo, sine tanŋo ndindo tuku kutu. Mam nu Kanannu. Sine ɲakmba tanŋo 12 ta sine tuku mambo ande kumna. Singine maib fudiŋ kusregen le mam ndoŋ minit ɲginaig kande ¹⁴ Yosef ndek nane saniŋgina: Ye sakit not ndo. Tane ma wam katesewam tuku likade. ¹⁵ Ye katesewam tuku tane tenenmba tagotingamŋgit. Ye sonndo Farao tuku nyu mbolŋge pasa sanŋri pilewet. Tane tuku maib tangine te nda prowa ta tane ɲakmba maŋ luka tangine tumbran kine nda. ¹⁶ Tane tuku ande luka kumba ka maib tangine tumba te prowa. Tane afu ɲakmba muli wande kape le tane son sakade e ko yabrikade ta ye kanŋeramŋgit. Ye sinŋa Farao tuku nyu mbolŋge saket. Maib tangine nda prowa ta ye kila tane ma wam katesewam tuku likade ɲgina. ¹⁷ Nu tanjamba sake denŋpurmba nane kilmba muli wande sinamŋge patikina le ait keŋmba minnaig.

¹⁸ Ait keŋnu mbolŋge Yosef ndek nane saniŋgina: Ye Kuate kumnemŋge minmba nu tuku nyu kurauket tuku. Tane ye tuku miŋge dubiwap ta tane maye minamŋgaig. ¹⁹ Tane son pasa sakade ndeta tane tuku ande muli wande sinam tenge minwa le

tane afu ɲakmba tangine wit piyanaig ta kilmba ka tangine kuasmbi gubak tawondo minig ta niŋgap. ²⁰ Tanjamba tangine maib tangine fudiŋ ta tumba ye tugum prowap. Tanjawaŋ le ye tane son sakade ta kanŋermba ye tane baletinŋe nda ɲgina.

²¹ Tanjakina le Yosef aba kat nuŋe nangine nangine tenenmba sakinaig: Son. Sine singine mironŋ singine maib tumba ɲayo siligen le nu wamdus fagka sarsarka ye turyap e ɲgina ta sine ismba nda isanu sukgen. Wam ta tuku kile sine piti teg ɲginaig. ²² Tanjakinaig le Ruben ndek sakina: Ye o buk satinŋen: Singine maib ɲayo sili ndawaŋ ɲgen ta tane ye tuku pasa nda isnaig. Kile ndare ta lafunu piti teg ɲgina.

²³ Yosef nu nane tuku pasa ta kagmanŋa minna ta aba kat nuŋe nane katese ndanaig. Ta ndaŋam? Yosef nu nane ndoŋ Hibru pasa ndatina. Nane pasatanu le pasa mbilam tanŋo andenŋe pasa mbilmba Yosef aba kat nuŋe saniŋganu.

²⁴ Kile Yosef nu nane kusreka ka malm-bikina. Nu malmbi denŋpurmba maŋ pro nane ndoŋ pasatumba minna sulumba Simeon madimba aba kat nuŋe tumailamŋge ndaleka kusnaig.

Yosef aba kat nuŋe luka Kanan kinaig

²⁵ Kile Yosef ndek nane afu wam pagukina le nu tuku pasa dubimba aba kat nuŋe tuku bek ta wit fuluknye likinaig sulumba nane tuku ndametin mata luka wit bek sinam tanŋe sigrikinaig. Tanjanaig sulumba nyamagan afu ndinŋge nyam tuku turmba niŋginaig. ²⁶ Tanjanaig le aba kat nuŋe nane wit piyanaig ta kilmba nangine doŋki kame mbolŋge patikinaig sulumba kinaig kumba ka ²⁷ furirna le kinyanu ma ande mbol promba nane tuku ande nuŋe doŋki tuku nyamagan kilam saka nuŋe bek talka mambilna kande nuŋe ndametin bek sinam tanŋe minnaig le kanŋerkina. ²⁸ Kanŋerkina sulumba aba kat nuŋe wika saniŋgina: Ai te. Ye tuku ndametin luka sigrikaig te ɲgina. Tanjakina le nane wamdus fulilka kuru-kuruka nangine nangine sakinaig: i ... Kuate nu ame maŋau sine mbolŋge tenenmba kat ɲginaig.

²⁹ Nane ndek kumba ka Kanan kilke mbol promba mam nangine tugum kinaig sulumba wam nakmba ta nu kubeu tumba sakinaig: ³⁰ Isip tuku gabat sungo ta nernjerka pasa sangrimbi sine ndon pasatina sulumba tane ma wam katesewam tuku likade ngina le ³¹ sine lafumba sakigen: Sine ma katesewam tuku mbal kuga. Sine son pasa ndo sakeg. ³² Sine tango ndindo tuku kutu. Sine nakmba tango 12 ta mambo ande kumna le sine tuku maib fudin kile mam ndon Kananngge minit nga sagen le ³³ tango ta nu sakina: Tane son sakade e ko kuga ta ye kangeramngit. Tane ande ye ndon minwa le tane afu nakmba wit kilmba ka tangine kuasmibi gubak tawondo minig ta ningap. ³⁴ Tanamba tangine maib tangine tumba ye tugum prowap le tane ma katesewam tuku mbal kuga tane son pasa sakade ta ye kangeramngit. Tane tanawap le ye tangine aba tangine paska luka tane tingi le tane tenge ndo nyamagan piyamba minap nga sasingina nginaig.

³⁵ Nane tanamba mam nangine sanaig sulumba nangine bek wit nak ta kutunimba nangine pale fat yimyam ndametin nak nak ta kangerka mam nangine ndon kuru kuru sungo tinaig sulumba ³⁶ mam nangine ndek saningina: Tane ndanam saka yiye kiyo kame nakmba kile-ngisikade e? Yosef buk ngisikina. Simeon kile man ngisikat. Kile tane man Benjamin tumba kambim tuku sakade. Ye sonndo piti sungomba kile-sigliket ngina.

³⁷ Tanakina le Ruben ndek mam nuje sana: O mam, ne isa. Ye Benjamin nda tumba ne tugum luka prowi ndeta ne yiye kiyo ar ta bale fara. Sine kumba yenje Benjamin kulatki sulumba man luka ne tugum prowamngit ngina le ³⁸ Yakob nu sana: Yiye kiyo ta tane ndon kine nda. Aba nuje buk kumna. Kile nu nuje ndo minit. Nu mata ndinngge piti ande te-silikikat. Ye buk saibo pilen. Nu kumwa ta tane ye tuku ngamungal kuerkap le ye wamdus tatrukuwa le kumamngit ngina.

43

Yosef aba kat nuje nane Benjamin tumba luka Isip kilke mbol kinaig

¹ Kile Kananngge guba ait ta sungokina le ² Yakob tuku kuasmibi wit Isipngge kilnaig ta buk nye suglukinaig sulumba Yakobngge kiyo kat nuje kukulningina le man luka nyamagan piyawam tuku Isip kuwaig ngina. ³ Tanakina le Yudanngge nu sana: Mam, sine buk ne pasa sanigen ta Isip tuku gabat sungo ta nu sine kangerka nernjerka pasa sangrinu sasingina. Nu sakina sine maib tumba kine ndakube ta nu sonndo sine kangerke nda. ⁴ Ne singine maib fudin ta ngail ndaka ta sine man kumba ka ne tuku nyamagan afu piyaningamngig. ⁵ Kuga ta sine kine nda. Isip tuku gabat ta nu buk sakina sine maib nda tumba kab ta nu sine kangerke nda nga mam nuje sana.

⁶ Tanakina le Israel ndek sakina: Tane ndanam tuku gabat sungo ta mambo tangine tuku sanaig le ye kile piti sungoyate ngina le ⁷ nane ndek nu sanaig: Tango ta nu sine kusnasimba lok ndeka minna sulumba nu sine tuku tugu mata kusnangina le sine manau ke fugugen. Ne tuku mata kusnangina. Nu tenenmba sakina. Tane mambo tangine ande minit e ko kuga ngina. Tanakina le sine nu sagen. Nu singine mambo tumba nu tugum kambim tuku ta sine kila kande nu sa ndagen kande nginaig.

⁸ Tanakinaig sulumba Yuda nu man mam nuje sana: Mam, Benjamin sine ndon kukula le yenje kulatki. Ne tanawa le sine kile ndo kangig. Tanamba sine gubanu kume nda. ⁹ Ye nu kulat maye ndamba luka tumba pro ndawi ndeta piti ta ye mbolngge minmba minamngat. ¹⁰ Sine dal ndakigen kande sine buk Isip kilke mbol kumba lukam argen kande ngina.

¹¹ Tanamba sana le Mam nanginenngge nane saningina: Tanamba ndeta tane singine nyamagan magenu kikonu afu kilmba sigrika gabat sungo ta tambim tuku kilmba kape. Grep alonu pagranu, nguimzan kulenu, agan ndende mundur magenu afu ta nakmba kilmba kape sulumba kanair alonu pistasio le amon afu turmba kilmba kumba nu tape. ¹² Tane ndametin son ambonga nyamagan tuku kilnaig ta kilmba man nyamagan kitek tuku ta ulendimba kilmba man luka kape. Nane mbarmba ndametin ta luka sigrikinaig

inde. ¹³ Mambo tangleine te tap sulumba pitik tango ta sota luka kape. ¹⁴ Kuate Sangri Nayo nunge tango ta wamdus biye mbilwa le nu tane sinatinmba Benyamin nale aba tangleine ande ta turmba man patikuwa le luka prowap. Yinje kinjo kame njakmba ngisikuwaig ndeta tanaig ta Kuate nunge aganj ngina.

¹⁵ Tanakina le Israel tuku kuasmibi nane Isip gabat tuku gare tambim tuku aganj ndende ta kilmba ndametin armba ta turmba kilmba Benyamin tumba Isip kilke mbol kinaig ka tange Yosef tugum pron-aig. ¹⁶ Yosef nu ndek mambilmba aba kat nunge Benyamin turmba kanjerka nunge wande kulatkanu tango ta sana: Ne tango kame te kilmba yinje wande mbol kaye. Nane ki mbol ye ndon isukusamngig. Ne kumba ka aganjmor ande balemba kuapika ngina. ¹⁷ Tanakina le piro tango ta Yosef pasatina ta kumumba kina. Nu nane ta kilmba Yosef tuku wande mbol kinaig le ¹⁸ nane kuru-kuruka tenenmba idusnaig: Ndametin buk nyamagan piyagen ta luka sigrikinaig ta tuku sine kilmba wande te mbolnge patikate inde. Ngilainge nane sine ndon kame bumba sine tuku donki kil-amngig. Tanawaig le sine nane tuku piro tango tana minamngig nga idusnaig.

¹⁹ Tanamba idusmba nane kumba ka Yosef tuku wande kulatkanu gabat ta tugum kumba sanaig: ²⁰ O tango sungo, sine buk pro tenge nyamagan piyagen sulumba ²¹ kumba ka furirna le kinyam saka ndinng sine bek mingenu talka sine singine ndametin ta njakmba kanjerkigen. Kile sine ndametin ta man kilmba lukig sulumba ²² ndametin kitek afu turmba nyamagan piyawam tuku kilmba prowig. Imange ndametin ta luka sigrikina ta sine gilai nginaig. ²³ Tanakinaig le piro tango tange ndek nane saningina: Tane ta tuku kuru-kuruka wamdus sungo te ndakap. Tane tuku Mbara, mam tangleine tuku Mbarange manau ta kina kande. Tane tuku ndametin ambokok ta yenje buk kilen ngina. Tanamba nu kumba ka Simeon tumba prona.

²⁴ Kile nu ndek nane kilmba Yosef tuku wandek sinam kina sulumba nu kule kilmba nane ningina le kupe minyanginaig.

Tananaig le nu donki kame ta nyamagan ninge likina le nyinaig. ²⁵ Tanamba nane ki mbol Yosef ndon isukusam tuku pasa ta ismba nane Yosef gare tambim tuku aganj ndende kilmba pronaig ta kilmba kuaneka ²⁶ wande mbol tange minnaig le Yosef prona le nane gare tambim tuku aganj ndende ta kilmba Yosef tugum kinaig sulumba nu tugumnge dagol tidronga lok-inaig le ²⁷ Yosef ndek nane kusnaningina: Tane njakmba mage minig e ko kuga ngina sulumba man lato kusnaningina: Mam saibo tangleine buk ye sayinaig ta nu maye minit e ngina le ²⁸ nane nu sanaig: Ne tuku piro tango sine tuku mam ta maye minit nginaig sulumba man dagol tidronga nu tugum tange lokinaig.

²⁹ Kile Yosef nu mambilmba mambo nunge Benyamin kanjermba sakina: Tane tuku mambo fudin tane buk ye sayinaig ta not e ngina sulumba man sakina: O kinjo, Kuate nu ne make pilmba sinzanuwa ngina. ³⁰ Tanakina sulumba Yosef nu mambo nunge tuku wamdus tatraka nin tugu malmibi prona le nu nane kusreka nunge wandek sinam kumba kuirka malm-bikina. ³¹ Malmbike denjurmba nu tumail pasi minyangina sulumba ngamungal wamdus tatrakina ta tomba luka nane tugum prona sulumba nunge piro tango kame ta saningina le nyamagan wakeika patikinaig. ³² Nane Yosef tuku nyamagan kilmba mbain inum mbolnge patikinaig sulumba aba kat nunge tuku nyamagan ta mbain inum mbolnge patikinaig. Isip mbal afu Yosef ndon minnaig ta nane mata mbain yamoknge isukusnaig. Ta ndanam? Isip mbal nane Hibu mbal talaninmba ake aganj tana nga nane ndon tuma isukuse ndakanu.

³³ Yosef tuku aba kat nunge ta nane isukusam tuku mbili mbolnge ina kat nanjeninge kile-patike likinaig ta kumumba nane kile-minyokinaig. Kinjo mulum mbolnge kumba ka kinjo ngimbik mbolnge tingina. Tananaig le nane manau kinaig ta kanjermba nane nanjine nanjine munju kanjerka wamdus sulumba minnaig. ³⁴ Tanamba minnaig le piro tango kame ta nane nyamagan afu Yosef tuku isukusanu mbili mbolnge patikinaig ta

kilmba pro nane ninjinaig sulumba nane Benyamin tuku nyamagan sungomba tango 5 tuku nyamagan tajan patikinaig. Tanamba nane Yosef ndon isukusmba kule nyumba gare-gareka minnaig.

44

Murko ngisikina

¹ Nane isukuse denpurnaig sulumba Yosef nu wande kulatkanu gabat ta wam pagumba sana: Nane kambim tuku ta idusmba nyamagan fuluknye ninmba nane tuku bek nduik nduik sinamnge ndametin ta mata luka sigrika. ² Tanawa sulumba ye tuku murko silwa ta tumba kiño ngrimbik ta tuku bek sinam siriwa sulumba ndametin wit piyawam tuku ta turmba sigrika ngina. Tanakina le Yosef tuku piro tango ta nu tanamba ndo kina.

³ Mafena le maratukuk tinga piro tango tange nane kukulningina le nane donki kilmba kinaig. ⁴ Nane tumbran sungo ta kusremba masken ndakumba minnaig le Yosef nu wande kulatkanu gabat ta kukulmba sana: Ne paten tinga nane kuasmbi kagig ta ngumnem dubika kaye. Ne kumba ndinnge nane kanjerkumba ndeta tenjenmba saninga: Ndanam tuku tane manau mayenu kig ta idus ndamba manau njonu kaig? ⁵ Tane ndanam saka yine gabat tuku murko silwa ta kuayar taig? Nu murko tambi kule nyate tuku. Murko tambi manau ngumne nga prowam tuku katesete. Ne ka tanamba nane saninga ngina.

⁶ Yosef tuku piro tango ta kumba ka ndinnge nane kanjerkina sulumba nu Yosef tuku pasa ta nane saninga le ⁷ nane ndek sakinaig: O gabat sungo, ne ndanam tuku njernerkate? Sine manau ande tanawam kumun kuga. ⁸ Sine ndametin o buk bek sinamnge kanjerkigen ta kilmba luka Kanan kilke mbolnge progen ta ne kila. Ne ndanam sine gabat nane tuku silwa ko gol kuayarig nga iduste? ⁹ O gabat sungo, ne murko ta ima tuku bek sinamnge kanjermba tumba ndeta nunge ndo kumwa le sine njakmba ne tuku piro tango tajan minbe nginaig. ¹⁰ Tanakina le piro tango ta lafumba saninga: Tane sakade ta maye

ta ye ima tuku bek sinamnge murko ta te-siliki ta nunge ndo ye tuku piro tango minwa le tane afu njakmba luka kape ngina.

¹¹ Tanakina le nane pitik ndo nangine bek kame ta paska ibenngge patike likinaig sulumba nane bek mingenu talke likinaig. ¹² Tananaig le Yosef tuku piro tango ta nu murko ta bek mindek sinamnge sotina. Nu kiño mulum ta tuku bek sinamnge tugu pilmba kumba ka kiño ngrimbik mbolnge tingina. Tanamba Benyamin tuku bek sinamnge murko ta te-silikina. ¹³ Tanana le aba kat nune ta nane ndek wamdus pitiningina le nane nangine tawi ta njakmba kat fetfetmba agan ndende njakmba donki mbol patika luka Isip kinaig.

¹⁴ Tanamba Yuda nane luka kumba ka Yosef tuku wande mbol pronaig. Yosef nu wande mbol tange minna le nane kumba ka nu tugum promba nu tuku tumaillamnge lokinaig le ¹⁵ Yosef nu nane saninga: Tane ndanag? Tane idusde ye wam kuirok minig ta ye kila palmbim kumun kuga nga idusde e ngina. ¹⁶ Tanakina le Yuda lafumba nu sana: O gabat sungo, sine ndanmba pasa lafube? Sine ndanmba mbar te lafumba wakeibe? Kuatenge sine tuku une ta buk te-mayokat. Ta tuku o gabat sungo, tango murko tat tange ndo nu ne tuku sanzal mine nda. Sine njakmba ne tuku piro tango tajan minamngig ngina. ¹⁷ Tanamba sana le Yosef ndek sakina: Kuga. Ye tanamba ke nda. Tango murko tat ta nunge ndo ye tuku sanzal minwa le tane afu njakmba luka mam tangine sota kape. Ye tane ndon pasa kuga ngina.

Yuda nu Benyamin tuku ma tumba sanzal minam tuku sakina

¹⁸ Tanakina le Yuda ndek Yosef tugum kina sulumba sana: O gabat sungo, ne Farao suk minit. Ne ye tuku gubra te ndaka ye tuku pasa te isa. ¹⁹ Ne o buk tenjenmba sine kusnasingina: Tane mam njak e ko mambo tangine ande njak e nga kusnasingina le ²⁰ sine lafumba sanigen: Sine mam njak. Mam nu saibonu. Maib mbanzonu mata minit. Mam buk saibo pilna sulumba kiño ngrimbik ta te-pilna. Aba nune ta nu o buk kumna. Kile nu nune ndo ina nune tuku kiño minit. Mam nu

tuku kume purte nga sanigen. ²¹ O gabat sungo, ne tenenmba sine sasingina: Tane tangine mambo fudin ta tumba prowap le ye kanjeri ngina le ²² sine ne tuku pasa tenenmba lafugen: Kiŋo ta nu mam kusrewam kumuŋ kuga. Nu mam kusrewa ta mam nu kumamngat ngigen le ²³ ne ndek sakina: Mambo tangine ndaprowa ta ye maŋ tane kanjertinge nda nga sakina. ²⁴ Ne tanakina le sine maŋ luka mam sota kagen sulumba maŋau ne sakina ta ŋakmba mam ndon wam kubegen le nu isna.

²⁵ Tanamba ngumnennga mam ndek sasingina: Tane maŋ luka kape sulumba nyamagan fudinndo piyamba kilmba luka te prowap ngina le ²⁶ sine nu sagen: O mam, sine maŋ luka kambim kumuŋ kuga. Singine maib fudin te nu sine ndon ndakuwa ta sine gabat ta tuku am mbol prowam kumuŋ kuga. Maib fudin te sine ndon kuwa ta sine kanjig ngigen le ²⁷ mam nu tenenmba sasingina: Yiŋe pino ta nu kiŋo armba ndo kile-patikina ta tane kila. ²⁸ Ande buk ye kusreyina le kile ye nu ndakanjeret. Aganmor nguikoknge balena le kumna. ²⁹ Tane kile ande te tumba kape le nu kumwa ta tane ye tuku ngamungal kuerkap le wamdus tatrukuwa le ye kumamngit. Ye buk saibo pile mayewit nga sasingina.

³⁰⁻³¹ O tango sungo, ye kiŋo te kusremba ake luka mam tugum prowi ta nu maib fudin te ndakanjerwa sulumba kumamngat. Nu tuku ngamungal ta ŋakmba kiŋo te mbolnge ndo kume pur mayete. Sine tuku mam nu saibo pile mayena. Sine kiŋo te ndon ndakab ta mam tuku wamdus kuerkube le nu wamdus tatrukuwa le kumamngat. ³² Ye mata tenenmba mam sawen: Ye kiŋo te tumba luka ne tugum pro ndawi ndeta piti ta ye mbol minmba minwa le kumamngit nga nu sawen. ³³ Ta tuku ye kiŋo te tuku ma tumba tenge ne tuku sanzal mini le ne nu ndo pitaiwa le aba kat nuŋe ndon luka mam sota kuwaig. ³⁴ Kiŋo te ye ndon luka ndakuwa ta ye luka mam tugum kambim kumuŋ kuga. Piti ta ye mam mbol kanjeram mbulit nga Yosef sana.

45

Yosef nu nuŋe ngaro te-mayokna

¹ Yosef nu Yuda pasatina ta ismba ngamungal tatrukina le nuŋe piro mbal am mbolnge parewam fugumba nu ndek wi kuenka sakina: Tane piro tango ŋakmba kilmba kilim kape ngina. Tanamba nu nuŋe ndo aba kat nuŋe ndon minna sulumba nu ndek nane sasingina: Ye Yosefng. Tane tuku maib tanginenge ngina. ² Tanakina sulumba Yosef ndek malmbi sungona le Isip mbal malmbi ta isnaig sulumba ka Farao tuku wande tuma mbal kubueninginaig le isnaig.

³ Kile Yosef ndek aba kat nuŋe sasingina: Ye Yosefng. Ye tuku mam minit e ko kumna ngina kande aba kat nuŋe nane kuru-kuruka wamdus fagka nu tuku pasa lafuwam fugunaig le ⁴ Yosef maŋ lato sasingina: Tane dirka ye tugum te yalpe ngina le nane dirka nu tugum kinaig le nu ndek nane sasingina: Ye Yosefng. Ye tane tuku maib tanginenge. O buk tane ye tumba Midian mbal tugumnge ye piyayinaig le tumba Isip pronaig ta ⁵ kile tane wam o buk ye mbolnge kinaig ta tuku wamdus piti ndatinguwa. Tangine tangine wamdus ndagari ndatinguwa. Tane kumbekaig nga Kuatenge ye tumba te-amboyina. ⁶ Kile yar arnu guba ait sungo ma tugu te biyit ta guba tuku yar ⁵ turmba minig. Tanawa le tango piro mbolnge nyamagan ande tumba nye nda. ⁷ Kuate nu tane kumbekaig nga ye tane tugumnge te-amboyina. Tane ngamuknge sungomba abo ŋak minap nga nu tanana. ⁸ Ta tuku tanenge ye pilnaig le ye tumbran te pro ndawen. Kuga. Kuatenge ye pilna le ye te prowen. Nuŋe ndo kina le ye Farao tuku mam nuŋe tanan minet. Yenge ndo nu tuku piro mbal nuŋe wande mbolnge mine likade ta kulatket. Yenge ndo ye Isip ma tugu ŋakmba tuku gabat sungo. ⁹ Ta tuku kile tane pitik ndo luka kape ka mam tenenmba sawap: Kiŋo nane Yosef tuku pasa ta tenenmba. Kuatenge ye Isip ma ŋakmba tuku gabat madiyina tukunu ne dal ndaka braindo ye tugum te prowa. ¹⁰ Ne pro Gosen ma tugu tenge ye patuyumba minyoka. Ne, nane kiŋo kame, nane wa kat nane, nane

sipsip meme makau nane aganj ndende njakmba turmba kilmba ye tugum prowa. ¹¹ Ne Gosen ma tugu tenge minyoka le ye ne kulatkamngit. Guba tuku yar 5 turmba minig ta ye ne, nane kuasmbi, nane aganjmor njakmba gubanu ndakumwaig nga iduset. Tane tanjamba ka mam sawap ngina.

¹² Tanjakina sulumba Yosef man lato nane saningina: Tane njakmba yiye aba kame yiye maib Benyamin kile tane ye kateseyade. Ye Yosefngge, ye kile tane ndon pasatet te ka mam sawap. ¹³ Tane ka mam tenjenmba sawap. Ye kile Isip mbal ngamuknge nyu sungo jak minet. Wam njakmba tane kanjerkaig ta turmba mam sawap. Tane brain kape ka nu tumba luka te prowap nga saningina.

¹⁴ Tanjaka saningina sulumba Yosef ndek mambo nune Benyamin bagailmba malm-bikina le Benyamin mata aba nune bagail ndinmba malm-bikina. ¹⁵ Tanjamba Yosef nu ndek aba kat nune njakmba bagail-ninmba mumuninmba nane ndon malm-bikina. Malm-bi denpurna le nane nu ndon pasa-pasakinaig.

¹⁶ Yosef tuku aba kat nune pronaig pasa ta nane afu ismba ka Farao tuku wande mbolnge sakinaig le Farao nune gabat sugo nane njakmba pasa ta ismba gareningina le ¹⁷ Farao ndek Yosef wika sana: Ne nane aba kat nane saninga le nangine aganj ndende kilmba donki mbol patika luka Kanan kilke mbol kuwaig. ¹⁸ Nane ka nangine mam nangine tumba nangine kuasmbi njakmba kilmba ye tugum te prowaig. Yenge nane kilke ande mayenu ndo Isipnge serningamngit. Tanjawi le nane ma ta mbolnge minmba nyamagan magenu sungomba kilmba nyumba minamngaig. ¹⁹ Ne nane saninga le Isip tuku karis afu nangine pino kutu kilmba yalmbim tuku turmba kilmba kuwaig sulumba mam nangine tumba te prowaig. ²⁰ Nane aganj ndende Kanan kilke mbolnge kusrekamngaig ta tuku wamdus piti ndaninguwa. Ye nane kilke mayenu ande Isipnge serningamngit nga Yosef sana.

²¹ Israel tuku kinjo kat nune nane Farao sakina tanjamba ndo kinaig le Yosef ndek Farao tuku minje dubimba karis

afu ningina. Tanjamba nu nyamagan afu ndinnge nyam tuku turmba nane ninmba ²² tawi magenu ndui ndui aba kat nune ningina sulumba nune mambo nune Benyamin ndametin son 30 tuna sulumba tawi magenu 5 turmba kile-tuna. ²³ Tanjamba Yosef nu ndek Isip tuku aganj ndende mage mage mam nune tambim tuku kilmba donki 10 ta mbolnge patikina sulumba donki 10 afu ta mbolnge wit bret nyamagan yeki yeki ndinnge nyam tuku patikina le turmba kilmba kinaig. ²⁴ Tanjamba Yosef nu aba kat nune kukulningina le kambim bafunaig le nu ndek wam paguka saningina: Tane kumba ka ndinnge kualeyau ndakap ngina.

²⁵ Nane Isip kusremba kumba ka ka mam nangine Yakob tugum Kanan kilke mbol pronaig sulumba ²⁶ sanaig: Yosef kume ndakina. Kile nu minit. Isip ma tugu njakmba nunge kulatkate nginaig. Tanjakinaig ta pasa ta mam nangine tuku wamdus ulmba sili ndana. ²⁷ Tanjana le nane Yosef pasa sakina ta njakmba nu kubeu tunaig le nu ismba karis afu nu tumba Isip kambim tuku Yosefngge patikina ta kanjerkina sulumba nu ndek gare-gareka sakina: ²⁸ Sonndo. Ye tuku kinjo Yosef abo minit. Kile ye piti kugatok. Ye kumba ka nu kanjeri sulumba ndo kumamngit ngina.

46

Yakob nune gageu kilmba Isip kilke mbol kina

¹ Israel nu aganj ndende njakmba kuane denpurna sulumba mam nune Isak tuku Mbara atraukam Berseba tumbran kina. ² Furir ta mbolnge nu kinatanu suk Ku-atenge Yakob tugum promba wika sana: Yakob, Yakob ngina le nu woka sakina: Ye minet te ngina. ³ Tanjakina le Kuate nu ndek sana: Ye Kuate. Ye mam nane tuku Mbara. Ne Isip kilke mbol kambim tuku kuru kuru ndaka. Yenge ki le ne tuku wa kat nane tuku kuasmbi tugekamngaig. ⁴ Ye ne ndon Isip kangik. Tanjamba ngumnenga ye ne tuku wa kat nane tuku kuasmbi kilmba man luka te prowamngit. Yosef nu ne ndon minmba ka ne kuma le nunge ne tuku am tukulningamngat ngina.

⁵ Yakob nu Berseba tumbran kusrena le nuñe kiño kat nuñe nu tumba nanjine kutu kame fonfon nanjine pino kame ñakmba kilmba karis nane kilam tuku Faraonje patikina ta mbolñge patikinaig. ⁶ Tanjamba nane makau kilmba agañ ndende afu Kananjge kilnaig ta turmba kilmba Isip kinaig. Yakob nu nuñe kutu kame ⁷ wa kat nuñe ta ñakmba kilmba kina.

Yakob tuku kuasmbi 70

⁸ Israel nuñe kuasmbi kilmba Isip kilke mbol kina ta nane tuku nyu nanjine ta tenjemba.

Kiño mulum ta nyunu Ruben. ⁹ Ruben tuku kiño kame ta Hanok, Palu, Hesron, Karmi.

¹⁰ Simeon tuku kiño kame ta Yemuel, Yamin, Ohad, Yakin, Sohar, Saul. Saul nu Kanannu pino ande ndon tinaik.

¹¹ Levi tuku kiño kame ta Gesron, Koat, Merari.

¹² Yuda tuku kiño kame ta Er, Onan, Sila, Peres, Sera. (Er le Onan nale Kananjge kumnaik). Peres tuku kiño armba. Ande nyunu Hesron ande Hamul.

¹³ Isakar tuku kiño kame ta Tola, Pua, Yasub (nyunu ande Yob), Simron.

¹⁴ Sebulun tuku kiño kame ta Seret, Elon, Yalel.

¹⁵ Yakob tuku kiño kame 6 ta ñakmba Lea ndon Mesopotamia kilke mbolñge minmba kile-patikinaik. Nu kulim ande turmba te-pilna ta nyunu Dina. Lea tuku kiño kame wa kat nuñe ta ulendimba 33.

¹⁶ Gat tuku kiño kat nuñe ta tenjemba. Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arod, Areli.

¹⁷ Aser tuku kiño kame ta Imna, Iswa, Iswi, Beria. Kulim nanjine nyunu Sera. Beria tuku kiño kat nuñe ta Heber le Malkiel.

¹⁸ Nane 16 ta ñakmba Yakob tuku ndare. Yakob nu Zilpa ndon Gat le Aser kile-patikinaik. (Zilpa nu piro pino ande Labanjge kulim nuñe Lea tuna tuku).

¹⁹ Yakob piyo nuñe Rahel tuku kiño armba ta Yosef le Benyamin.

²⁰ Yosef nu Isipnu pino Asenat tina sulumba kiño armba kile-patikina ta Manase le Efraim. (Asenat nu Potifera tuku kulim nuñe. Potifera nu Heliopolis tuku pris gabat).

²¹ Benyamin tuku kiño kat nuñe ta tenjemba. Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art.

²² Nane 14 ta ñakmba Yakob le Rahel tuku ndare.

²³ Dan tuku kiño ta nyunu Husim.

²⁴ Naftali tuku kiño kat nuñe ta Yasel, Guni, Yeser, Silem.

²⁵ Nane 7 ta Yakob tuku ndare. Yakob nu Bila ndon Dan le Naftali kile-patikinaik. (Bila nu piro pino ande Labanjge kulim nuñe Rahel tuna tuku).

²⁶ Yakob nuñe ndare ñakmba kilmba Isip kina ta ulendimba 66. Nuñe rugan kat nuñe ta turmba kilmba kina. ²⁷ Yosef nu kiño armba Isipñge kile-patikina. Ta tuku Yakob tuku kuasmbi ta ulendimba 70 kile Isipñge minnaig.

Yakob nu nuñe gageu ndon Isipñge minnaig

²⁸ Yakob nu Yuda kukulna le nu ambonga kumba ka Yosef sawa le pro Gosenñge mam nuñe kanjeram tuku ngina. Tanjakina le Yakob tuku kuasmbi ka Gosenñge pron-aig le ²⁹ Yosef nu ismba karis ponga kumba ka Gosenñge mam nuñe te-silikina sulumba nu mam nuñe tugum promba pitik ndo mam nuñe bagailmba malmi didika mine kuenna. ³⁰ Malmi denpurna le Israel ndek Yosef sana: Ye ne abo minit ta kanjernet. Kile ye kumi ndeta maye ngina.

³¹ Kile Yosef ndek aba kat nuñe mam nuñe tuku kuasmbi ñakmba wam paguka saningina: Ye kile ka Farao tenjemba sawamngit. Yinje aba kame mam tuku kuasmbi Kananjge minnaig ta kile prowaig. ³² Nane sipsip makau kulatkade tuku. Nane nanjine sipsip makau agañ ndende ñakmba kilmba prowaig nga nu sawamngit. ³³ Farao ndek tane wika kusnatinmba tane ame piro kade tuku nguwa ndeta ³⁴ tane nu tenjemba sawap: O gabat sungo, sine buk fonfon ndo agañmor kulatka pirokigen ta kile mata sine tanjamba ndo piroka minmba mineg. O buk singine wa mbuñ kame pirokinaig tanjamba keg. Tane tanjamba sawap ta nu tane mapekuwa le Gosen ma mbolñge minyokamngaig nga saningina. Ta ndanam? Nane Isip mbal agañmor kulatkanu mbal

ndon ulendika minam mbulnaig. Ta tuku Yosef nu aba kat nuje tanjamba wam pagukina.

47

¹ Kile Yosef ndek aba kat nuje 5 kilmba kumba ka Farao tejenmba sana: Yinje mam yinje aba kame nane njakmba kile Kanannge Isip prowaig. Nane nanjine sipsip makau nanjine aganj ndende njakmba kilmba prowaig. Kile nane Gosennge minig ngina. ² Tanjakina sulumba Yosef ndek aba kat nuje 5 ta Farao tuku tumail-amnge kile-tidingina le ³ Farao ndek nane kusnaningina: Tane ame pirokade tuku ngina le nane lafumba sanaig: O gabat sungo, sine aganjmor kulatkeg tuku. Singine wa mbun kame nane kinaig tanjamba ndo sine tuturmba keg. ⁴ Guba sungo Kanan kilke mbolnge prona le singine aganjmor isukusam tuku nyamaganj mata kuga tukunu sine kilke te mbolnge minyoka pironu tuku prowig. Ta tuku ne woka le sine Gosennge minyokube nginaig.

⁵ Tanjaka sanaig le Farao ndek Yosef sana: Mam nanje aba kat nanje kile ne tugum prowaig. ⁶ Ma magenu sungomba Isipnge minig. Ne inum te-silika nane serninga le tanje minyokuwaig. Nane Gosennge minyokuwaig ta mata maye. Nane afu aganjmor kulatkam tuku kila magenu njakangerkumba ndeta ne nane madininga le ye tuku aganjmor kuanj kulatkam tuku gabat minwaig ngina.

⁷ Tanjakina le Yosef ndek mam nuje tumba Farao tugum kina le kangerna. Tanjana le Yakobnge Farao nyaro tuna le ⁸ nu ndek nu kusnana: Ne kile yar giganmba njak e ngina le ⁹ Yakob nu sana: Ye buk ma tugu sungomba mbolnge rawe tango tananj kinenumba piti sungomba njak yar 130 kusreken. Yar ta sungomba ndo kuga. Ye tuku yar te yinje wa le mam tuku yar sungomba nane buk rawe tango tananj minmba likinaik tanjamba kuga nga Farao sana. ¹⁰ Tanjakina sulumba Yakob nu Farao manj lato nyaro tumba nu kusremba kina.

¹¹ Kile Yosef nu mam nuje aba kat nuje turningina sulumba kilke ande Rameses ma tugu mbolnge ningina le nane ka tanje

minyokinaig. Kilke ta mayenu ndo Isip ma tugu njakmba liningina. Tanjamba Yosef nu Farao buk sakina ta kumu-kumumba kina. ¹² Yosef nu mara mindek nyamaganj mam nuje, aba kat nuje, nanjine kuasmbi nane njakmba tuku kumumbi patika ninmba minanu.

Guba tuku ait ta buk sungokina

¹³ Guba tuku ait ta kile sungokina le ma tugu njakmba nyamaganj kugana tukunu Isip mbal Kanan mbal nane sangri kugatok minnaig. ¹⁴ Tanjanaig le Yosef nu ndametin Isip tango kame Kanan tango kamenje wit piyawwe likinaig ta njakmba manjurka kilmba Farao tuku wande mbol kina.

¹⁵ Isip mbal Kanan mbal kile njakmba ndametin kuganaig le Isip tango pino njakmba Yosef tugum promba sanaig: Ne sine nyamaganjmbi turka. Kuga ta sine gubanu kumamngig. Ne sine turnu tuku ndin ande sota. Sine ndametin mata buk kuganaig nginaig le ¹⁶ Yosef ndek nane saningina: Tane sonndo ndametin kuganaig ndeta tanjine aganjmor kilmba ye tugum prowap. Tanjapaw le ye tane nyamaganj tingamngit ngina. ¹⁷ Tanjakina le nane ndek hos sipsip meme makau donki kilmba Yosef tugum kinaig le nu ndek nane nyamaganj ningina. Yosef nu tanjamba minna le ka ka yar ta kugana.

¹⁸ Yar bailkanu mbolnge nane manj Yosef tugum kumba sanaig: O gabat sungo, sine singine piti ne tugumnge yabune nda. Singine ndametin njakmba kuganaig. Singine aganjmor mata ne buk njakmba kilna. Sine kile ne aganj inum tanmbim tuku mine ndakate. Singine ngaros singine kilke ta ndo minig. ¹⁹ Ne sine pile ndo singa le gubanu kume ndakube. Ne ndin inum sine sinzansingam tuku te-silikam kumunje? Sine tuku kilke mata ake minig. Ta tuku ne sine singine kilke turmba kila sulumba nyamaganjmbi sine turka. Ne tanjawa le sine Farao tuku piro tango tananj minbe le sine tuku kilke mata nunje kilwa. Tanjamba ne sine wit nyam tuku nyamaganj tumunu ngukam tuku ta turmba singa. Kuga ta sine njakmba gubanu kumbe le kilke mata baknu ndo minikat nga Yosef sanaig.

²⁰ Guba sungo ta kile sangri tingina le Isip tango pino kilke njakmba Yosef tunaig le piyawe suluna. Tanjana le Isip kilke njakmba Farao tuku ndo minnaig le ²¹ tango pino Isip kilke mbolnge mine likinaig ta mata njakmba Farao tuku piro tango ndo minnaig. ²² Pris kame tuku kilke ta ndo nu piya ndaningina. Ta ndanam? Nane Faraonge piyaningina le nane tambi nyamagan piyamba nyinaig. Ta tuku nu nangine kilke piya ndana.

²³ Kile Yosef ndek tango pino njakmba saningina: Kile tane isap. Ye tane tangine kilke turmba Farao tuku piyawit. Ye kile nyamagan tumunu tane tingamngit ta tane kilmba ka piro mbolnge ngukap. ²⁴ Nyamagan ka magekuwaig le tane nyamagan ta walmba patikumba ndindo tumba Farao tape sulumba baikamba ta tangine minwaig. Afu ngunu tuku minwaig afu tangine gageu ndon nyam tuku minwaig ngina le ²⁵ nane lafumba sakinaig: O gabat sungo, ne sine tur magekina le sine tuku ande kume ndakina. Kile sine njakmba Farao tuku piro tango ndo minbe nginaig.

²⁶ Kile Yosef ndek tukul pasa ande Isipnge pilna ta tenenmba. Nyamagan piro mbolnge magekuwaig ta tango njakmba walmba patikuwaig. Patikuwaig sulumba ndindo tumba Farao tuwaig le baikamba nangine minwaig. Tukul pasa ta kile minmba minit. Pris kame tuku kilke ta ndo Farao nu kile ndakina.

Yakob nu nuje kumwa le ngunu tuku Yosef wam paguna

²⁷ Israel nane Isip kilke Gosennge minyoka kiyo kame sungomba kilepatikinaig sulumba agan ndende mata sungomba kilnaig. ²⁸ Yakob nu yar 17 Isipnge minna. Nu tuku yar ulendimba ta 147.

²⁹ Tanamba Israel nu kumam tuku ait fagkina le kamusmba nu kiyo nuje Yosef wika sana: Naje wai tumba ye tuku fel karaukngge pilmba son pasa sangrinu saka sulumba ne ye kulat mayeyumba Isip kilke mbol tenge ye ngu ndaka. ³⁰ Ne ye Isipnge tumba kaye ka yiye ina mam wa kame tugumnge nguka ngina le Yosef ndek pasa

lafumba sakina: Ye ne sakate tanjawamngit ngina. ³¹ Tanakina le Israel nu ndek sakina: Ne sonndo manau ta kamngat kande pasa ta sangri pilewa ngina le Yosef nu pasa ta sangri pilena le Israel nu ndukuka kinyam mbili mbol tanje Kuate gare pasa tuna.

48

Yakob nu Efraim le Manase nyaro nikina

¹ Minnaig ma ma mara ande nane Yosef sanaig: Mam naje guaze njak nginaig le Yosef ndek kiyo kat nuje ar Manase le Efraim kilmba mam nuje kangeram kina le ² nane ndek Yakob sanaig: Kiyo naje Yosef ne kangernam tuku prowat nginaig. Tanakinaig le Israel nu sangri tinga kinyam mbili mbolnge minyokina.

³ Yosef ka prona le mam nuje ndek nu sana: Kuate Sangri Nayo nu o buk Kanan kilke Lus tumbranngge ye tugum promba ye nyaro sumba ⁴ sayina: Yenge ki le ne tuku ndare tugeka tango kuasmbi sungomba mayok kanngai. Ye kilke te serningi le kilke te nane tuku minmba minamngat nga sayina. ⁵ Ye ne tugum Isip ndapromba minen le piyo naje kiyo armba kile-patikina. Kiyo ar ta ye tuku. Efraim le Manase te ye tuku kiyo kame Ruben le Simeon minik tanan. ⁶ Kiyo afu ngumnennga Efraim le Manase dubiknu prowaig ndeta ta naje. Ngumnennga kilke fetka kuasmbi yimyam ningam tuku ait ta ne tuku kiyo kame afu tuku ndare ta nane aba kat nangine Efraim le Manase tuku kilke mbolnge minamngai. ⁷ Ye ina nane Rahel idusmba manau te ket. Ye luka Mesopotamia kilke mbolnge ilmba minen le nu ndinngge Kanan kilke mbolnge Efrat tumbran patumba kumna le ye wamdus tatrukina le ye nu Efrat tumbran kambim tuku ndin make mbinge nguken ngina. (Efrat tumbran ta kile Betlehem ngade).

⁸ Kile Israel ndek Yosef tuku kiyo ar ta kangerka kusnangina: Ima tuku kiyo ar te ngina le ⁹ Yosef lafumba sana: Kiyo ar te ye tuku. Ye Isipnge minen le Kuatenge sina ngina le Israel nu sana: Nale kilmba ye tugum te yale le ye nale nyaro niki ngina. ¹⁰ Israel nu buk saibo pilna tukunu nu am nuje mata agan kanger mage ndakina tukunu Yosef nu kiyo kat nuje ar ta kilmba

mam nuŋe tugum kina le nu ndek nale bagailnikmba mumunikina. ¹¹ Tanjana sulumba Israel ndek Yosef sana: Ye buk idusen ye ne maŋ kaŋgerne nda nga idusen ta Kuatenge ye sinzanyina le ye kile ne tuku kiŋo armba kaŋgerket ŋgina.

¹² Tanjakina le Yosef ndek kiŋo kat nuŋe ar ta mam nuŋe tuku fel mbolŋge kile-sika mam nuŋe tuku tumailamŋge dagol tidronga lokina sulumba ¹³ Yosef ndek nale tuku wai bigmba wai ndinammbi Efraim biyna le mam nuŋe tuku wai ŋaiŋam mbolŋge tingina. Tanjana le nu Manase ndek wai ŋaiŋammbi biyna le mam nuŋe tuku wai ndinam mbolŋge tingina kande ¹⁴ mam nuŋe nu wai mbilmba wai ndinam tumba kiŋo ŋgrimbik Efraim tuku gabat mbolŋge pilna sulumba wai ŋaiŋam tumba kiŋo mulum Manase tuku gabat mbolŋge pilna. ¹⁵ Tanjamba nu nale nyaro nikina sulumba sakina: Yiŋe wa Abraham yiŋe mam Isak nale Kuate kumnemŋge minnaik. Mbara tanŋe kiŋo ar te nyaro nikuwa. Kuate ye mara mindek kulatka tumba te prona le kile minet. Nuŋe nale nyaro nikuwa. ¹⁶ Nuŋe Enjel o buk ye piti ŋungomba kaŋgerken le kulatkina nuŋe nale nyaro nikuwa. Ye tuku nyu, yiŋe wa Abraham tuku nyu, yiŋe mam Isak tuku nyu kiŋo ar te mbolŋge minmba minwaig le nale tango kuasmbi ŋungomba ŋak prowaik ŋgina.

¹⁷ Yosef mam nuŋe wai ndinam tumba Efraim tuku gabat mbolŋge pilna ta nu mbulna sulumba nu mam nuŋe tuku wai Efraim tuku gabat mbolŋge pilna ta biymba te-simba tumba Manase tuku gabat mbolŋge palmbim bafuna sulumba ¹⁸ mam nuŋe sana: Mam, tanjamba kuga. Kiŋo te ta nu mulum. Wai ndinam tumba nu tuku gabat mbol pale ŋgina kande ¹⁹ mam nuŋe mbulmba nu sana: Kiŋo, ye kila. Manase tuku ndare mbolŋge mata tango kuasmbi ŋungokanu prowamŋgat ta kiŋo ŋgrimbik te tuku kuasmbi kiŋo mulum tuku kuasmbi liwamŋgat. Nu tuku ndare mbolŋge tango kuasmbi ŋungomba prowamŋgaig ŋgina.

²⁰ Ki ait ta mbolŋge Israel ndek nale tenjenmba nyaro nikina: Israel mbal

tango afu nyaro ningam nga tale tuku nyumbi tenjenmba sanuŋgaig: Kuatenge sinzantinguwa le tane Efraim le Manase tanjaŋ minamŋgaig ŋgina. Tanjamba Israel nu Efraim tumba kiŋo mulum tanjaŋ te-ambona.

²¹ Kile Israel maŋ Yosef sana: Mine minemba ye kumamŋgit ta Kuate nu ne ndoŋ minamŋgat. Nuŋe ne tumba luka ka wa kat naŋe tuku kilke mbol kaŋgat. ²² Sekem ma tugu ta kilke mayenu ndo. Ye o buk kame bagimbi tuimbi Amor mbal ndoŋ kame bumba yaiken. Kilke ta ye ne ndo sernet. Ye aba kat naŋe serniŋge nda nga Yosef sana.

49

Yakob nu kiŋo kat nuŋe nyaro pasa ningina

¹ Kile Yakob nu kiŋo kat nuŋe wika saniŋgina: Tane ilmba ye tugumŋge maŋgurkap le ye wam ŋgumneŋga tane mbolŋge prowamŋgaig ta satingi. ² Yakob tuku kiŋo kame, tane ŋakmba ilmba minyokap sulumba ise tiwap. Tane mam tangine Israel tuku pasa isap nga saniŋgina.

³ Ruben, ne ye tuku kiŋo mulum tukunu ne ye tuku isu. Ye mbanzo minen sulumba ne kiŋo mulum te-pilen. Ne saŋgri ŋungo ŋak. Ye tuku kiŋo afu nane ŋakmba ne kumnemŋge minig. ⁴ Ne kule saŋgrinu ndekate tanjaŋ ta ne ye tuku pino ndoŋ kinyna sulumba kiko maŋau ye sina. Ta tuku ne mambo kat naŋe te tuku ŋungo mine nda.

⁵ Simeon nale Levi ndoŋ wamdus ndindo. Nale kame agaŋ ndende kilmba tambi maŋau ŋaigonu kade tuku. ⁶ Ye nale yabuka pasa katik ta ye maye nge nda. Nale gubra tinaik sulumba tango bale farnaik tukunu ye nale tuku maŋgur sinamŋge minyokam mbulet. Nale nakile ake sinaŋ usremba makau pailnu kupenu kat ŋgurniŋge likinaik. ⁷ Nale tuku gubra ta pak ŋayo. Ta tuku piti ta nale kaŋgerwaik. Ye nale pitaiki le Israel kilke mbol kuwaig sulumba Israel mbal ŋgamukŋge mine likamŋgaig.

⁸ Yuda, ne tuku tira kame ne tuku nyu te-dungamŋgaig. Ne naŋe ŋgueu mbal ŋjinfokmbi biye likamŋgat. Ne tuku tira

kame ta ne tugumnge lokamngaig. ⁹ Yuda nu laion tana. Nu agam mor balemba luka nunge kuirkate burok sinam ta kumba nunge ngaro wakeimba kinyit le andenge nu kuanemba koron ndate. ¹⁰ Nu nunge ndare kame ndon gabat sungo tuku ndumndum biyamba minmba minwaig le gabat sungo ande prowa le tango kuasmbi jakmba nu tuku minge kumnemnge minamngaig. ¹¹ Yuda nu nunge donki fatnu muli jak grep muli mayenu mbol kusit sulumba nunge tawi ta grep kulenu gurgur ndare suk tambi minyangate. ¹² Nu grep kule nyate le amnu gurdade. Nu amo nyate le maketin kaukauknu ndo.

¹³ Sebulun nu piyalnge yu make mbolnge minamngat. Piyal nunge ta wan tuku kundu magenu minamngaig. Nunge kilke make mbolnge kumba ka Sidon tumbraenge tingamngat.

¹⁴ Isakar nu donki karen nu tana ake sinan pale kame ngamuknge kinymba minit. ¹⁵ Nu kilke mayenu mabtam tuku kangerte ta nu isu maramba agan ndende kugrakate sulumba sanzal tana piro karenkate.

¹⁶ Dan nu nunge kuasmbi kulatkamngat. Kuasmbi ta nane Israel tuku kuasmbi jakmba tana minamngaig. ¹⁷ Nu kame mben tana ndin make mbinge minamngat. Nu patenga hos kupenu makete le tango hos mbolnge minyokate ta nu baringa ndekate ngina.

¹⁸ Tanakina sulumba nu ndek sakina: O Sungo, ne ye ta nga ye tairngat ngina.

¹⁹ Tanamba nu man lato sakina: Kuyar tango kame afu Gat ndon kame tingamngaig. Tanawaig le Gatnge mbilka pani farka nane yokerkamngat.

²⁰ Aser tuku kilke mbolnge nyamagan mayenu prowamngat. Aser nu nyamagan mayenu kikonu wakeikuwa ta gabat sugo nane nyam kumun.

²¹ Naftali nu dia tana nunge nzali dubimba likate. Nu tuku kutu magenu ndo.

²² Yosef nu donki nguikok kule make mbinge minit le hos nguikok tabe kumnemnge minit tana. ²³ Nunge ngueu mbal nane nu ndon kame nayomba nu tuimbi koronwaig ta ²⁴ nangine tui ta ngurke

likamngaig. Yakob tuku Mbara sangrinu tange nangine wai baklel serningamngat. Kuate nu Israel mbal tuku Kulat Tango mayenu. ²⁵ Mam nane tuku Mbara nu Sangri Nayo. Nunge ne turnumba nyaro tinit. Nyaro magenu sungomba ne mbolnge minamngaig. Samba mbolnge sawe nyaro jak ndeka minamngat. Kilke sinamnge kule nyaro jak minmba minamngat. Kijo kame sungomba kile-patikam tuku nyaro pino kame mbolnge minamngat. Agam mor tuku nyaro pangarnu kame mbolnge minamngat. ²⁶ Wit le plaua botnu prowam tuku nyaro, tabe ambokok tuku nyaro, tabe minmba minam tuku nyaro ta jakmba Yosef mbolnge minwaig le nu aba kat nunge minig tana mine nda.

²⁷ Benyamin nu age nguikok agam mor bale farte tana. Maratukuk furiram nu agam mor bale farningba nyate ngina.

²⁸ Yakob nu tanamba Israel tugu 12 ta tuku saningina sulumba nyaro nduik nduik kijo kat nunge ningina.

Yakob nu kumna le ngukinaig

²⁹ Tanamba Yakob nu man kijo kat nunge wam paguningba saningina: Mine minemba ye ka kumanu mbal tuku tumbraenge yige wa mbun kame kangerka nane ndon minamngit. Tane ye tumba ka ndame burok Hitnu tango Efron tuku kilke mbolnge minit ta sinamnge wa mbun kame ndon palpe. ³⁰ Ndam burok ta Makpela Mamre tugumnge Kanan kilke mbolnge minit. Abraham nu o buk ndame burok ta kilke ta turmba mindesin ngunu tuku Hitnu tango Efron tugumnge piyana.

³¹ Nane o buk Abraham le piyo nunge Sara tange ngukinaig tuku. Ngumne nga man Isak nale piyo nunge Rebeka kilke ta mbolnge ngukinaig. Ye mata ina tange Lea kilke ndui ta mbolnge nguken. ³² Abraham nu Hit mbal tugumnge kilke ta ndame burok ta turmba piyana. Tane ka tange ye ngukap nga saningina. ³³ Yakob nu kijo kat nunge wam paguninge denpumba nu man mbilka kinyina sulumba kumna.

50

¹ Kumna le Yosef ndek mam nunge tuku tumail mbol loka malmbika mam nunge

mumuna sulumba ² mam nuñe tuku mindesin ta me ndanguwa nga nane afu saningina le mindesin ta ail ñair afu kilmba pisnenaig. ³ Nane piro ta kumba minnaig le ait 40 kuganaig. Piro ta tuku ait tanjamba madinaig tuku. Tanjanaig le Isip mbal nane ki ait 70 Yakob malmmbimba minnaig.

⁴ Yosef mam nuñe kumna ta tuku kuamel kugana le nu Farao tuku gabat sugo ta saningina: Tane kumba Farao sawap. ⁵ Yosef nu tenjemba sakat. Mam nu kumam bafuna sulumba nu ye sayina ye nu tumba ka Kanan kilke mbolnge mindesin palmbim tuku ma nuñe buk wakeina tuku ta mbolnge ngukam tuku ngina. Nu tanjamba ye sayina le kile ye mam tumba kumba ka ngukumba luka prowet nga sakate. Tane ka tanjamba Farao sawap ngina. ⁶ Nane kinaig ka Farao sanaig le nu lafumba sakina: Mam nañe buk sakina tanjamba tumba kaye sulumba nguka ngina.

⁷ Tanjakina le Yosef nu mam nuñe tumba ngukam kina le Farao tuku piro tango kame, nu tuku gabat kame, Isip tuku mage mage nane ñakmba Yosef ndon kinaig. ⁸ Yosef tuku kuasmbi, nu tuku aba kat nuñe, mam nuñe tuku kuasmbi ta nane ñakmba nu ndon kinaig. Nangine kiño kame fonfon sipsip meme makau ta ñakmba ndo Gosen kilke mbolnge kusrekinai le minnaig. ⁹ Karis kame tango kame hos mbolnge likade tuku ta nane ñakmba kuasmbi sunjo Yosef ndon kinaig. ¹⁰ Tanjamba nane wit baurnganu tuku ma tugu Yordan kule make mbol pronaig sulumba ninanka malmmbi ngumbeyunaig. Tanjamba Yosef nu ait 7 mam nuñe kumna ta tuku malmmbika minna.

¹¹ Nane malmmbi ngumbeyunaig le Kanan mbal nane kanjerka sakinaig: i ... Isip mbal si nangine manjambi malmmbi ngumbeyu sungokade nginaig. Ta tuku nane ma ta nyunu Abel-Misraim ... nginaig.

¹² Yakob tuku kiño kame mam nangine buk saningina tanjamba ndo kinaig. ¹³ Nane mindesin nuñe tumba Kanan kilke mbol kinaig sulumba Makpela Mamre tugumnge ngukinaig. Abraham nu buk Hitnu tango Efron tugumnge kilke ta piyana tuku. ¹⁴ Yosef nu mam nuñe ngukina sulumba nu man aba kat nuñe tango

kuasmbi ñakmba nu ndon ilnaig ta ndon luka Isip kinaig.

Yosef nu aba kat nuñe tuku kuru kuru kile-ibenkina

¹⁵ Mam nangine kumna le Yosef tuku aba kat nuñe nane ndek sakinaig: Sine buk manau ñayonu Yosef mbol kigen. Kile Yosef nu gubrawa sulumba manau kigen ta lafumba sine mbol kamngat kande nginaig. ¹⁶ Tanjamba nane tango ande kukulnaig le Yosef tugum kina sulumba sana: Aba kat nañe nane tenjemba sakade. Mam nañe kume ndakina sulumba ¹⁷ nu tenjemba sasingina. Tane tenjemba Yosef sawap. Aba kat nañe nane o buk ne mbolnge manau ñayonu kinaig. Ta tuku ye ne sanet. Nane ne mbolnge mbarmba unekinaig manau ta gilainga. Mam nu tanjamba sakina. Sine mata mam nañe tuku Mbara kumnemnge mineg. Ta tuku sine mata ne saneg. Sine tuku mbar ta gilainga nginaig. Aba kat nañe tanjamba sakade nga Yosef sana le nu pasa ta ismba malmmbikina.

¹⁸ Kile aba kat nuñe nane Yosef tugum pronaig sulumba truk ka sanaig: Sine ne tuku piro tango tanjan minamngig nginaig le ¹⁹ nu ndek nane saningina: A ... tane kuru kuru ndakap. Ye Kuate tuku ma tam kumuñ kuga. ²⁰ Tane buk pasa katmba manau ñayonu ye mbol kinaig ta Kuatenge manau ta mbilmba kina le manau mayenu prona. Ta tuku tango pino sungomba kume ndaka kile abo minig. ²¹ Ye tane satinget. Tane kuru kuru ndakap. Ye sinja tane tangine kiño kame turmba kulatka minamngit ngina. Nu tanjamba saninmba nane tuku wamdus kuru-kurukinaig ta wamdus kile-ibenke ningina.

Yosef nu kumna

²² Tanjamba mam nuñe tuku kuasmbi nane Yosef ndon Isip kilke mbolnge minnaig ma ma Yosef nu yar 110 kusrena sulumba nu kumna.

²³ Nu kume ndakina sulumba kiño nuñe Efraim tuku kiño kame nu tuku wa kat nuñe ta turmba kanjerka minna. Yosef wa nuñe Makir tuku kiño kame nane mbuñ nangine Yosef tugumnge minmba sugokinaig. Makir nu Manase tuku kiño nuñe.

²⁴ Tanamba minnaig sulumba mara ande nu aba kat nuŋe saningina: Ye buk kumam patuket ta Kuatenge tane kulatkamngat. Nuŋe kilke tuku pasa sangrinu Abraham Isak Yakob nane saningina ta ngumneŋga nu tane kilke te mbolŋge kilmba ka kilke ta mbolŋge patinungat ngina. ²⁵ Tanamba Yosef nu Israel kiŋo kame tuku mingekŋge nane pasa sangrinu sakuwaig le nu isam sakina: Kuate nu tane turkam tuku prowa le tane ye tuku isu kilmba turmba kape ngina. ²⁶ Tanamba Yosef nu yar 110 kusremba Isip kilke mbolŋge kumna le nane nu tuku mindesiŋ ail ŋair pismemba tumba ter sinamŋge pilnaig le minna.

RUT

David tuku mbun mbun nune nyunu Rut

Yosef nu kumna le Israel mbal nane Isip kilke mbolnge minnaig ma ma nane tuku ndare tugekinaig le Isip mbal tuku gabat sungo Faraonge Kuate nu Abraham dir pasa sana ta kumumba nane kilmba sanzal piro ninmba minna. (Mulum Pasa 15.7-16 kanjerap).

Tanjamba minna le yar 400 tanan kinaig le Moses nu prona. Sungo nu Farao Isip mbal ndon piti yeki yeki ningina le nane Israel mbal pitaikinaig le Mosesnge nane kilmba Isip kilke kusremba Yu Gurgur pakarka ma baknu mbol kinaig ta nane Kanan kilke mbol kine ndakinaig. Ta ndanam? Israel mbal nane Kuate tuku minge ngurmaba manau sungomba mbarnaig le nu nane kile-ndinka minna le nane sungomba kume likinaig.

Tanjamba minnaig ma ma Moses nu kumna le Yosuangge Israel mbal kilmba Kanan kilke mbol kinaig. (Aposel 7.17-44 kanjerap).

Nane Kanan kilke mbolnge minnaig le kulat tanjonge nane kulatkinaig. Kulat tango kame ta tuku nyu kat nanjine ta Samson Gideon Yefta nane afu turmba.

Elimelek nune gageu ndon kumba Moabnge minnaig

¹⁻² O buk Israel mbal nane gabat sugo kugatok kulat tanjonge ndo Israel kulatka minnaig le guba sungo prona. Prona le Yuda kumamnge Betlehemnu tango ande nune piyo nune ndon kijo armba ta kilmba guba gagnu kumba ka Moab kilke mbolnge minyokinaig. Tango ta nyunu Elimelek. Piyo nune Neomi. Kijo kat nakile ta Malon le Kilion. Nanjine tumbran mbon Efrat.

³ Nane Moab kilke mbolnge minnaig ma ma Elimelek nu kumna le Neominge ndo kijo ar ta njak minna.

⁴ Tanjamba minnaig ma ma kijo ar ta Moabnu pino kilnaik. Pino ar ta nyu nakile Orpa le Rut. Nane tanje minnaig ma ma

yar 10 kusreka ⁵ Malon le Kilion mata kumnaik. Kumnaik le ina nakile Neomi nune ndo minna.

Rut nu Neomi ndon Betlehem kinaik

⁶ Sungo nu nune mbal Israel nyamagan ait mayenu ningina pasa ta Neomi nu isna sulumba nu nune rukan ar ta ndon kuaneka Moab kilke kusremba ⁷ luka Yuda ma tugu kambim saka kinaig. ⁸ Kinaig ka ndinngge Neomi nu nune rukan ar ta sanikina: Tanjaig le tale luka kumba ka takile tumbranngge ina kat takile ndon minap. Tale ye nane ken kumnaig ta sine tur magekinaig. Ta tuku tale Sunjonge sinzantikuwa le ⁹ tale man tango kilmba nale ndon mine mayewamngaig nga sanikina. Tanakina sulumba Neomi nu rukan kat nune ta mumunikmba kusrekam bafuna le nale ndek malmbi njayonaik sulumba ¹⁰ rukan nakile sanaik: Kuga. Sile ne ndon nane kuasmbi tugum kambimkik nginaik kande ¹¹ Neomi nu sakina: Kuga. Tale luka kape. Ndanam tale ye ndon kambim sakik? Tale idusik ye man kijo afu kile-patiki le tale kilam idusik e? ¹² Tale luka kape. Ye buk saibo pilen. Ye man tango tam kumun kuga. Ko ye furir te mbolnge tango tumba kijo kile-patiki ta ¹³ tale nale sugokuwaik le kilam tuku tairngam kumun e? Kuga. Tale tango kise kilam tuku idusamngaik. Sungo nu ye kusreyumba piti sina le tale tuku ninan sungowet ngina. ¹⁴ Tanakina le Rut le Orpa man lato malmbi njayonaik sulumba Orpa nu rukan nune mumumba kusremba lukina le Rut nu rukan nune kusre fuguna.

¹⁵ Kile Neomi ndek rukan nune Rut sana: Ai si. Ne aba nane si kanjera. Nu luka nune kuasmbi tugum kumba nune mbara kame sota kinit. Ne nu ndon kaye ngina. ¹⁶ Tanakina le Rut ndek nu sana: Ndanam ne ye lukam tuku sayate? Ye ne dubinumba kambim tuku peu ndaya. Ne ma inum kaye ta ye mata ne dubinumba kangit. Ne ka aninge minamngat ta ye mata ne ndon ka tanje minamkik. Nane kuasmbi ta yije kuasmbi tanan minamngat. Nane Mbara ta yije Mbara tanan minamngat. ¹⁷ Ne kuma le ngukuwaig ma ta ye mata kumi le ma ta mbolnge ngukamngaig. Andenge sile

tuku mine te pure nda. Kumenje ndo puramngat. Ye sinja ndo saket. Pasa njakmba saket te dubi ndawi ta Sunjo nu ye mapeye nda ngina. ¹⁸ Rut nu dirnanga rukan nune dubimba kambim sakina le nu maninkina.

¹⁹ Tanjamba nale ndin dubimba kinaik ka ka Betlehem pronaik. Pronaik le tumbran ta tuku mbal nane pirerek purka sakinaig: i ... Si Neominge nginaig. ²⁰ Tanjakinaig le Neomi ndek sakina: Ye Neomi* ndangap. Kuate Sangri Nayo nunge ye piti sina tukunu ye tuku nyu Mara† ngap. ²¹ Ye tumbran te kusrewen ta ye gageu jak ye kumun minen. Kile Sunjo nu ye baknu tumba te prowat. Ndanam tane ye nyu tumba ngamungal gare jak pino ngade? Sunjo Sangri Nayo nunge ye te-ibenjumba piti sunjo sina nga saningina.

²² Wam kube te Neomi tuku. Nu Moab kilke kusremba rukan nune Rut tumba lukinaik. Rut nu Moabnu pino. Wit magekinaig le kilam tuku ait mbolnje nale Betlehem pronaik.

2

Rut nu Boas tuku piro mbolnje wit fambonu tanjermba minna

¹ Boas nu maror tango nu nyu sunjo jak minna. Nu Neomi tango nune Elimelek nale tugu ndui ta.

² Mara ande Rut nu rukan nune sana: Ye kumba tango ande kusnawi le wokuwa ta ye nu tuku piro tango dubika wit kugerka ndaleka fambonu bude ta tanjeramngit ngina le rukan nune ndek nu sana: Ta maye le kaye ngina.

³ Tanjakina le Rut nu kumba ka piro ande mbolnje piro mbal dubika wit fambonu bunaig ta tanjermba mangurka minna. Piro ta Boas tuku piro ta nu katese ndana. ⁴ Rut nu piroka minna le Boas nu Betlehemnje promba nune piro mbal kanjerka Sunjo nu tane ndon minwa ngina le nane ndek nu sanaig: Sunjo tuku nyaro ne mbolnje minwa nginaig.

⁵ Kile Boas nu nune piro gabat ta kusnana: Pino mbanzo si nu kuasmbi ndan tuku ngina le ⁶ piro gabat ta lafumba nu

sana: Pino si Moabnu. Nale Neomi ndon Moabnje te pronaik. ⁷ Nu piro mbal dubika wit fambonu tanjeram tuku ye sayat. Nu maratukuk tinga piroka ma ma kile ndo baibai kumnemnje fudinmba mabta minit ngina.

⁸ Tanjakina le Boas nu Rut sana: Kulim, ne ye tuku pasa isa. Ne piro kise mbol kumba wit fambonu tanger ndawa. Ne piro te mbolnje ndo minmba yije piro pino kame tugum tenge wit fambonu tanjermba mina. ⁹ Nane tango kame pino kame pirokade magot tenge ndo piroka mina. Yije piro tango kame ne nayo sili ndanuwaig nga saningit. Ne kule nyam paranuwa ndeta waim kule kunymba palig si kumba nya nga sana.

¹⁰ Tanjakina le Rut nu truk kumba Boas sana: Ye rawe pino. Ne ndanam ye mbolnje manau mayenu kumba ye tur mayeyate ngina le ¹¹ Boas nu lafumba sana: Ne tango nane kumna le wam njakmba rukan nane mbolnje ke likina ta sayinaig le isen. Ne nane tumbran ina mam turmba kusreka ne pro sine mbal kise ngamuknje minit ta ye kila. ¹² Ne Israel mbal tuku Mbara Sunjo tawok te prona. Nunge lafu mayenu lato-latomba ne mbolnje kuwa nga sana. ¹³ Tanjaka sana le Rut ndek sakina: O tango sunjo, ne ye tur mayeyate. Ye ne tuku piro pino minig tenen kuga. Ye nane kumnemnje minet ta ne ye pasa bafumbi sayate le ye tuku ngamungal sangri tingate ngina.

¹⁴ Kile mabta isukusam bafumba Boas nu Rut sana: Ne te ilmiba bret baten inum tumba grep kule tomba nya ngina. Tanjakina le Rut nu kumba piro mbal tugum tange minyokina le Boas nu wit afu pasokinaig ta kilmba Rut tuna le nyumba marona le nyamagan baten nu kusrekina. ¹⁵ Tanjamba Rut nu man tinga wit fambonu tanjeram kina le Boas nu nune piro mbal saningina: Pino si peu ndawap le wit ndale patikaig ta tugumnje nu wit fambonu tanjermba mangurkuwa. Tane nu sigair sigair ndawap. ¹⁶ Tane wit ndale jak ta afu gonimmba kusrekap le nu kilmba mangurkuwa. Tane nu kasur ndawap nga saningina.

* 1:20: Neomi nyu ta tugunu: Ngamungal gare jak † 1:20: Mara nyu ta tugunu: Ngamungal gare kugatok

¹⁷ Rut nu piro mbolŋge wit fambonu tanŋermba minna le ki kumba ka butuŋgina. Nu ki kumba butuŋgina le wit fambonu tanŋerna ta kilmba mbanimbi baurŋgina le siŋ sikmba alonu ndekinaig le kilmba maŋgurkina. Alonu maŋgurkina ta pitinu 10 kilo taŋaŋ.

¹⁸ Kile Rut nu wit alonu maŋgurkina ta kilmba tumbran kumba rukan nuŋe tumna sulumba nu ki mbol isukusmba marona le ŋgirmannu kilmba kina ta mata rukan nuŋe tuna. ¹⁹ Tuna le Neomi nu ndek rukan nuŋe kusnana: Ne wit te aninŋe kilat? Tanŋo ima tuku piro mbolŋge ne pirokat? Tanŋo ne turnat ta Sunŋonŋe nyaro tuwa ŋgina le Rut nu sakina: Boas ŋgade tanŋo ta tuku piro mbolŋge ye pirokit ŋgina.

²⁰ Tanŋakina le Neomi ndek sakina: Tanŋo nane abo minig, nane kumig mbal ta Sunŋo nu nane tuku kume purte. Nuŋe tanŋo ta nyaro tuwa. Tanŋakina sulumba nu maŋ lato sakina: Tanŋo ta nu sine tuku tira ande. Nu sile kulatkam tuku ŋgina ²¹ le Rut ndek nu sana: Nu ye pasa ande turmba sayat. Ye nuŋe piro mbal dubika piroka mini le ka piro ta kugawam tuku sakat ŋgina. ²² Tanŋakina le Neomi nu sakina: O rukan, ta son sakat. Ne kumba tanŋo ande tuku piro mbolŋge piroka ta piro mbal tanŋe ne ŋayo silinubekaig. Ne Boas tuku piro pino kame ndo dubika piroka mina ŋga sana. ²³ Tanŋaka sana le Rut nu mara mindek Boas tuku piro pino kame dubika piroka minna le ka ka wit kilam tuku piro ta kugana. Kugana le Rut nu rukan nuŋe ndoŋ minnaik.

3

Boas nu Rut mbolŋge ranŋun mayenu kina

¹ Tanŋamba minnaik ma ma ait ande Neomi nu rukan nuŋe sana: Rukan, ye tanŋo ande ne tam tuku te-siliki le nu ne tuwa le ne mine mayewamŋgat. ² Boas ŋgade tanŋo ne nu tuku piro pino kame dubika pirokina ta nu sine tuku tugu ndui ta. Ta tuku ne isa. Kite furir nu kumba ka wit baurŋgade ma mbolŋge wit roka bareŋguwa le bubrenŋe firfirnu pu-funŋuwa le alonu ndekuwaig le kilamŋgat.

³ Ne kumba kule pismba guren mundur mayenu ta pismba tawi mayenu silika wit baurŋganu ma ta tugum ndek kumba nu tuku am mbolŋge pro ndawa. Ne nu tairŋga mina le nu isukusmba kule nye denŋurmba ⁴ nu kumba kinyam bafuwa ndeta nu kinyit ma ta kanŋera sulumba nu kinymba ŋgilainŋuwa le nu ne kulatkuwa ŋga ne kumba nu tuku kupe kuitkambinŋe tawi kaikanu ta talka kaika sulumba nu tuku kupe tugum tanŋe kinya le nu ne ndanŋa sanuwa ndeta ne ka ŋga sana. ⁵ Tanŋaka sana le Rut nu sakina: Ta maye. Ye ne tuku pasa dubimba tanŋamba kamŋgit ŋgina.

⁶ Kile Rut nu tinŋa ndek kumba ka wit baurŋgade ma ta mbol promba rukan nuŋe pasa sana ta kumumba kina. ⁷ Boas nu isukusmba kule nyumba gare-gareka ginyumna le nu kumba ka wit maŋgurkinaig ta tugumŋge kinyna. Nu kinymba gilainŋina le Rut nu siŋsiŋndo kumba tawi kaikina ta talka nu tuku kupe kuitkambi tugum tanŋe kinyna. ⁸ Kinyna le furir ŋgamu Boas nu kinymba mbilkina sulumba pino nu tuku kupe kuitkambinŋe kinyna ta kamusna. Kamusna kande pino le nu piririmba ⁹ i ... Ne imanŋe ŋgina le Rut ndek nu sana: Ye ne tuku piro pino Rutŋe. Ne Elimelek tuku tugu ndui ta tukunu ne ye pinonu tumba kulatka ŋgina.

¹⁰ Tanŋakina le Boas ndek sakina: O kulim, Sunŋonŋe ne nyaro tinwa. Ne kile wam kat te ambonŋa rukan nane mbolŋge wam mayenu kina ta lite. Tanŋo mo gudommba minig te. Nane afu agan ndende sunŋomba ŋak afu agan ndende kugatok ta ne nane tuku inum tam idus ndate. ¹¹ Ne kuru kuru ndaka. Ne pino mayenu ta sine tumbran tanŋo pino ŋakmba sine kila. Wam ŋakmba ye kam tuku sayat ta ye kamŋgit. ¹² Ne sakate ta son. Ye rukan nane Elimelek ndoŋ tugu ndindo. Ye ne kulatkam tuku ta tira ande mata sine ndoŋ tugu ndindo minit ta nu ye tuku sunŋo. Ye nu liwam kumun kuga. ¹³ Ne tenŋe mina. Ye indole maratukuk kumba nu tuku wamdus katesewamŋgit. Nu ne kulatkam sukuwa ndeta maye. Nu mbulwa ndeta yiŋe ne kulatkamŋgit. Ye Sunŋo tuku nyu mbolŋge pasa te sanŋri pilewet. Ne maŋ kinya ŋgina

sulumba¹⁴ nu sana: Ne ye tugum prowat te tango kame nane kanjer ndanuwaig ngina. Tanjakina le Rut nu man Boas tuku kupe kuitkambinge kinyana.

Mafe maye ndana le Rut nu tinga kambim bafuna le¹⁵ Boas nu sana: Ne nane tawi inum tumba kilke mbol tenge fara ngina. Rut nu tanjamba nuje tawi ande tumba farna le Boas nu wit mangur 6 kilmba tawi ta mbolnge kutuna. Tanjamba Boas nu Rut turmba wit tawi jak ta tedunga tuna le tumba luka nuje tumbran kina.

¹⁶ Rut nu kumba rukan nuje tugum prona le rukan nuenge nu kusnana: Rugan, ne wam kat ta kubewa le ye isi ngina le Rut nu Boasnge wam jakmba kina ta kubeu tuna. ¹⁷ Kubeu tuna sulumba rukan nuje sana: Boas nu tenemba ye sayat. Ne ake luka rukan nane sota kaye ta mayenu ndo kuga nga wit te jakmba tolmba ye sat ngina le ¹⁸ rukan nuje nu sana: Rugan, ne nu ndo tairnga mina. Kite Boas nu ake minam kumun kuga. Nu pasa ta te-tiwa le ame wam prowa le sile kanjeramkik ngina.

4

Boas nu ndek Rut pinonu tina

¹ Boas nu mbumba kumba mangurkam tuku ma mbolnge minyokina. Ma ta tumbran ta tuku fonde malanga tugumnge. Nu minyok minna le Elimelek tuku tugu mbolnge Boas nuje tira nuje ilmba minna le kanjermba wikina: Mata, ne ilmba tenge minyoka le ye pasa ande fudinndo jak ngina. Tanjakina le nu ilmba nu tugum tanje minyokina.

² Minyokina le Boas nu tumbran ta tuku gabat kame 10 saningina le nane mata promba tanje minyokinaig. ³ Nane minyokinaig le nu nuje tira nuje ta sana: Neomi Moabnge luka prona ta nu sikile tira Elimelek tuku kilke sile tuku inumnge piyawa nga sakate ta ⁴ ye ne sanam tuku wikit. Ne ye tuku sungo. Ne kilke ta piyawam idusmba kande singine gabat kame tango minig te am mbolnge piyawa. Ne mbulmba ndeta ye tugusemba saya le isi. Tango ande mine ndakate. Silenge ndo

ngina. Tanjakina le tango ta nu sana: Maye. Yenge piyawamngit ngina.

⁵ Tanjakina le Boas ndek nu sana: Ne Neomi tuku kilke ta piyamba ndeta Moabnu pino kuembol Rut turmba ne tamngat. Tanjawa le nu kiyo inum te-pilwa ta tango kumna ta tuku kuasmbi nane tuku kilke nangine minamngat ngina. ⁶ Tanjaka sana le tango ta ndek sakina: Wam minde bada tanan ta ye kilke ta piyawam mbulit. Ngumnennga kiyo tanje ye tuku kilke ta tuwa le ye tuku ndametin ake ngisikikat tukunu ye mbulit. Nenge kilke ta piyawa ngina sulumba ⁷ nu nuje kupe ngaro paska Boas tuna. Ta ndanam? O buk Israel mbal nane agan ande tango inum tambim bafumba tanjamba kumba minanu. Tango andenje nuje kupe ngaro paska tango inum tambinu. Israel mbal nane tanjamba pasa te-tiwanu. ⁸ Ta tuku tango ta nu Boas sana: Nenge kilke ta piyawa ngina sulumba nuje kupe ngaro paska Boas tuna.

⁹ Tuna le Boas nu gabat kame tango pino nane tenemba saningina: Elimelek Kilion Malon nane ken ta tuku agan ndende Neominge kulatkate ta kile yenge jakmba piyamba kilit ta tane jakmba kanjerde. ¹⁰ Moabnu pino Malon tuku kuembol Rut nu mata yiye pinonu kile tet. Tanjawi le tango kumna ta tuku kilke ta nuje kuasmbi tuku kilke minmba minamngat. Nu tuku nyu mata nuje kuasmbi ngamuknge ngisike nda. Minmba minamngat. Ye manau ket te tane kile kanjerde nga saningina.

¹¹ Tanjaka saningina le nane gabat kame tango kame ndon nane ndek sakinaig: Sine kile kanjermba kila pileg. Pino nenge tamngat ta ne tuku wande mbol kuwa le Sungonge sinzanwa le Israel mbal tuku mbun Rahel nale Lea tanan minwa. Ne Efrat tumbran mbon ngamuknge Betlehem tumbranje ne nyu sungo jak mayok kuwa. ¹² Pino ta Sungonge turwa le kiyo gudommmba kile-patike tinwa le ne tuku kuasmbi ta Yuda le Tamar tuku kiyo Peres nu tuku kuasmbi tanan mayok kuwa nginaig.

¹³ Kile Boas nu nuje pasa kumumba Rut pinonu tina sulumba nu tumba nuje wande mbol kina. Kina sulumba Boas nu

Rut ndonj kinyna le Sunḡonḡe Rut sinzanḡna le nu funḡul ḡakna. Tanḡamba minna ma ma nu kiḡo te-pilna. ¹⁴ Kiḡo ta te-pilna le tumbranḡ ta tuku pino kame nane Neomi sanaig: Sine Sunḡo tuku nyu te-dunḡube. Nunḡe kiḡo te ne kulatkam tuku tanet. Nu Israel mbal tuku kuasmbi ḡgamukḡḡe nu nyu sunḡo ḡak minwa. ¹⁵ Rugan nanḡe tuku maḡau mayenu tanḡe ne tuku kiḡo kame sunḡomba tanḡanḡ minanu suk. Ne kiḡo te kanḡermba ne maḡ sanḡri tinḡamḡḡat. Ne saibo pale le kiḡo tenḡe ne turnumba kulat mayenamḡḡat ḡga sanaig.

¹⁶ Tanḡamba sanaig le Neomi ndek kiḡo ta tumba bagailmba nuḡe kulat kuapina. ¹⁷ Kulat kuapina le tumbranḡ ta tuku pino kame nane ndek sakinaig: Neomi nu kiḡo inum tat ḡginaig sulumba kiḡo ta nyunu Obed ḡginaig.

Obed nu sunḡokina sulumba Yesi te-pilna. Yesi tuku kiḡo nuḡe David.

David tuku mbunḡ kame

¹⁸ Peres tuku ndare pulu tuturmba ka David mbolḡḡe tinḡina ta tenḡenmba.

Peres kiḡo nuḡe Hesron. ¹⁹ Hesron kiḡo nuḡe Ram. Ram kiḡo nuḡe Aminadab. ²⁰ Aminadab kiḡo nuḡe Nason. Nason kiḡo nuḡe Salmon. ²¹ Salmon kiḡo nuḡe Boas. Boas kiḡo nuḡe Obed. ²² Obed kiḡo nuḡe Yesi. Yesi kiḡo nuḡe David.

1 SAMUEL

Samuel Saul David nane tuku wam kube

Hana nu Samuel te-pilna

¹⁻² Tango ande nyunu Elkana nu tumbran sungo Rama Efraim kumamnge ma taknu mbolnge minnaig. Tango ta nu pino armba jak ande Hana ande Penina. Penina nu kutu jak. Hana nu kutu kugatok. Elkana mam nuje Yeroam. Wa nuje Elihu. Mbunj mbunj nuje Tohu. Tumbran mbonj nangine Suf.

³ Elkana nu yar mindek Rama tumbran kusremba Sungo Sangri Nayo tuku nyu te-dunga nu tuku atraukam saka Silo tumbran kambinu. Tumbran sungo tanje Elai tuku kinjo armba Hofni le Pineas nale Sungo tuku pris minnaik. ⁴ Elkana nu atraukam ait mbolnge aganjmor ndemnu kilmba walmba ndindo piyo nuje Penina tumba ande tumba nu tuku kutu kame fonfonmba walmba kilwaig nga ninganu. ⁵ Hana nu Sungonje kutu ngailna ta Elkana nu kasur ndamba nu tuku kume purmba minna sulumba nu aganjmor ndemnu walmba Hana armba tambinu.

⁶ Hana nu Sungonje kutu ngailna tukunu Penina nu mara mindek tango tuku tira dirka Hana maim maim te-tumba nzumil-nzumilmba minanu. ⁷ Yar mindek nane wam ta kanu. Nane Sungo tuku tukul wande mbol kambinu ta Penina nu Hana maim maim te-tambinu le nu malmbika isukuse ndaka minanu.

⁸ Ait ande nu tanjana le Elkanange kanjermba Hana kusnana: Ndanam tuku ne malmbika isukusam mbulit sulumba wamdus ngamungal piti jak ndo minit e. Ne pino kuembol kuga. Ye ne ndonj minmba ne tuku kume puret tukunu ne kinjo kugatok ta tuku piti ndanuwa nga piyo nuje sana.

⁹⁻¹⁰ Tanjamba minnaig ma ma ait ande nane Silo tumbranngge atrauka isukusmba minnaig. Isukuse denjpurnaig sulumba Hana nu ngamungal tatruka wamdus ndekina le nu ndek tinga nane kusreka ka Sungo tuku tukul wandek sinam kumba ka tanje malmbika Sungo yabanmba minna.

Yabanmba minna le Kuate tuku pris Elai nu malanga tugum tanje minyok minna.

¹¹ Kile Hana ndek yabanmba Sungo ndonj pasa katmba tenenmba sakina: O Sungo Sangri Nayo, ye ne tuku piro pino minet. Ne ye tuku ngamungal wamdus tatrukate te kanjermba ngumne ndayumba ye idusyumba kinjo ande te-sa le ye kinjo ta manj luka ne tini le ne tuku piro tango minmba minamngat. Ta tuku nu tuku gabat wane ta andenge kuerke nda ngina.

¹²⁻¹³ Hana nu wamdus sinamnge ndo Sungo yabanmba minje motmotka minna le ma ma Elai ndek mambilmba nu tuku minje kanjer tina sulumba idusna: i ... Pino si kule kamenu nyumba nginngankate nga idusmba ¹⁴ nu tinga nu tugum kumba sawe lika sana: Ne ginu le grep kule nyumba nginngankate wam ta mbulamngat e nga sana le ¹⁵ Hana ndek lafumba sana: O tango sungo, tanjamba kuga. Ye kule kamenu ande nye ndakit. Ye piti sungo jak tukunu ye Sungo yabanmba yine piti ta jakmba kile-mayokit le purfewat. ¹⁶ Ne ye pino nayonu nga tala ndaya. Ye piti sungo kamusmba ngamungal nayonga wamdus tatrukat le ye wam ta tuku yabanjit nga Elai sana.

¹⁷ Tanjakina le Elai ndek lafumba nu sana: Ta maye. Ne ngamungal mukuk wamdus bulok jak kaye le sine Israel mbal tuku Mbarange ne ame aganj nزالinu nu yabanjat ta ne kumumbi tanmbimngat ngina le ¹⁸ Hanange Elai sana: O tango sungo, ne mara mindek ye gilai ndanga ye idusya nga sana sulumba nu wamdus bulka nu kusremba isukusam kina.

¹⁹ Mafena le maratukuk tinga Elkana nane Sungo tuku nyu te-du denjpurmba luka Rama tumbran kinaig. Kinaig ka tanje Elkana nu piyo nuje Hana ndonj tuma kinnyaik le Sungo ndek Hana tuku yabanj pasa ta idusmba kumuwe tuna le nu kinjo konna. ²⁰ Tanjamba minna ma ma Hana nu kinjo ande te-pilna ta nyunu Samuel ngina sulumba nyu ta tugunu kuklimba tenenmba sakina: Ye kinjo te tuku nga Sungo yabanjen ngina.

²¹ Kile Elkana nuje gageu ndonj manj Sungo atraukam saka Silo kinaig. Nu yar mindek nuje pasa buk sangri pilena ta

kumumba manau kanu tanjamba man kam saka kinaig. ²² Hanange ndo nane ndon kine ndakina. Nu tango nuje tejenmba sana: Tane kape. Ye kiño te amo ngailmba nu tumba Sungo tuku tukul wande mbol ka le nu Sungo tuku Wandeknge minmba minamngat ngina le ²³ Elkana lafumba Hana sana: Ne sakate ta maye. Ne tumbran tenge ndo mina le kiño amo kusrewa le tale Sungo ndon pasa katnaik ta tuku alonu prowamngat ngina. Tanakina le Hana tumbranngge kiño nuje amo tumba minna.

²⁴ Minnaig ma ma kiño ta sungoka amo kusrena le ina nuje nu tumba Silo tumbran kambim saka makau pailnu yar kenmba nak ta tumba plaua bek ande tumba grep kule aganjmor ngaronumbi tol-naig ta turmba kilmba kina. Samuel nu amo kusrena le nane nu tumba Silo tumbran Sungo tuku Wande mbol kinaig.

²⁵ Kinaig ka ta promba nane makau pailnu ta tumba balenaig sulumba kiño ta tumba Elai tugum pronaig sulumba ²⁶ Hana ndek Elai sana: O tango sungo, ne ye idusyate e. Ye o buk tenge Sungo yabanmba minen le ne ye kangeryina ta ²⁷ ye kiño te tuku nga Sungo yabanen le kiño te ye te-sina. ²⁸ Ta tuku ye kile nu tumba Sungo tuku wai mbol palmbim tuku prowet. Nu Sungo tuku piro tango minmba minwa nga Elai sana. Tanaka sana le nu ndek dagol tidronga Sungo tuku nyu te-dungina.

2

Hana nu Sungo tuku nyu te-dungina

¹ Kile Hana nu yabanmba sakina:

O Sungo, ne ye sinzan mayeyina le kile ye nyu nak minmba ne tuku gare sungo tet.

Ne ye tur mayeyina le ye mbal kasur-kasuryinaig ta nzumilninget.

² O Sungo, ne ndo purfennu. Ande ne suk mine ndakate.

Nenge ndo sine kigraibka turkate.

³ O Sungo, sine manau nakmba ke likeg ta ne kumumbi pileningit.

Ta tuku tango pino nangine nyu payamkade wam ta kusreka minge tukulwaig.

⁴ Ne tango sangriknu tuku tui ngurningit.

Afu sangri kugatok minig ta ne nane sangri pileningit.

⁵ Afu buk maro nak minnaig ta kile nane gubanu nyamagan kilam tuku ake pirokade.

Afu buk gubak minnaig ta nane kile maro nak minig.

Pino kame buk ninkanu minnaig ta ne nane sinzanngit le kile kutu sungomba kile-patikade.

Afu buk kutu sungomba kile-patikinaig ta nane kile ninanu minamngaig.

⁶ O Sungo, ne tango abo minig ta baleningit le kumig. Afu kume likinaig ta ne man abo tugu ningit.

Ne tango kumig ta kilmba patikate le kumanu mbal tuku tumbran kinig ta man luka kilit sulumba abo tugu ningit.

⁷ Ne nane afu ndametin sugu nak ta sanzal pileningit sulumba sanzal mbal ndametin sungo ningit.

Ne tango nyu nak te-ibente sulumba tango nyu kugatok ta tango pino am mbolnge nyu sungo tuwit.

⁸ Ne nane aganj ndende kugatok sanzal minig ta turkate le nane aganj ndende kumun minig sulumba tango nyu sugu nak ta ndon ulendikade le nyu sugu ningig.

O Sungo, ne kilke te te-mayokna sulumba aganj ndende yeki yeki patikina.

⁹ Ne nane minge kumnemnge minig mbal tuku kume purte sulumba ne nane kulatkate.

Afu ne idus ndanade ta ne nane kilmba piti ninmba patikate le ma furir sinamnge ngisinungaig.

Tango sangri ngaigo ta nane nangine sangri tambi minam kumun kuga.

¹⁰ O Sungo, ne samba mbolnge kuaila pilit le sungomba fudukate le ne nane ngueu mbal nakmba ngaigo siglikate. Ne tango pino kilke tugu nakmba mbolnge kilmba pasa mbolnge patika nane pileningit. Ne gabat sungo madina ta sangri pilemba nyu sungo nuje kuasmbi ngamuknge tuwit ngina.

¹¹ Hana nu yaban denpurmba nu tango nuje Elkana ndon luka nangine tumbran Rama kinaik le Samuel nu Silonge Sungo tuku piroka minna le Elainge nu kulatka minna.

Elai tuku kiŋo kat nuŋe nale maŋau ŋaigonu ke likinaik

¹² Elai tuku kiŋo kat nuŋe ar ta nale mugru sambek. Nale Sunŋo idus ndanaik.

¹³ Nale pris kame tanŋo pino mbolŋge agan ndende kilam tuku tukul maŋau ta dubi ndanaik. Tanŋo ande atraukam tuku aganmor tumba waimmbi kusirkam ba-fumba minanu ta nale piro tanŋo ande kukulanu le nyagi tumba kumba ¹⁴ waim sinamŋge nyagimbi ndem denŋga kilmba kumba nikanu. Israel mbal atraukam Silo prowanu ta nale wam ndui ta ndo kanu.

¹⁵ Tanjamba ndo tanŋo ande aganmor kuyan u te-si ndamba pa mbolŋge piye ndaka minanu ta piro tanŋo ta promba tanŋo ta tenjamba sawanu: Pris tuku ndem afu abon u ta kile-sa le nuŋe pasokuwa. Nu ndem kusirkanu ta nu mbulit. Nu ndem abon u ndo nzalite ŋga sawanu. ¹⁶ Tanŋo ta ndek lafumba sawanu: Ye atraukam tuku tukul maŋau ta dubimba ambonga kuyan u ta pambi pasoki le ugwaig le ŋgumneŋga ne ndem ndan nzalinuwa kande ne kila ŋga sawanu ta piro tanŋo ta ndek sawanu: Kuga. Ne kile ndo ye sa. Kuga ta ye yiŋe waimbi kilamŋgit ŋganu. ¹⁷ Wam ta mbolŋge Elai tuku kiŋo ar ta nale Sunŋo am mbolŋge mbaran u le tanŋo pino nane Sunŋo atraukam tuku tukul maŋau ta ake agan tanjan ŋga talakanu.

¹⁸ Samuel nu kiŋo mo minna ta nu pris tuku mindepiye tawi tinmba Sunŋo tuku piroka minna. ¹⁹ Ina nuŋe yar mindek nu tuku tawi fudin do wakeimba tumba atraukam tuku ait mbolŋge tanŋo nuŋe ndon kumba ka nu tambinu. ²⁰ Tanjawan u le Elaiŋge Elkana le piyo nuŋe nyaro nikmba sakanu: Sunŋonge piyo nane sinzan wa le kiŋo Sunŋo tunaik te lafunu man kutu afu kile-patikamŋgat ŋga sanikanu le nale luka nakile tumbran kambinu.

²¹ Kile Sunŋonge Hana sinzan mayena le Hana nu kiŋo kenmba kulim armba kile-patike likina ta Samuel nu Sunŋo tuku piroka minmba ma ma mbanzongina.

²² Elai nu buk saibo pile mayena le nu tuku kiŋo kat nuŋe ar ta nale maŋau ŋaigonu kumba Sunŋo tuku baibai malanja

tugum tanŋe pirokinaig pino kame ta ndon tuma kinyanu wam ta Israel tanŋo pino kanŋermba kumba ka Elai samba kubeu tunaig le nu isna sulumba ²³ nuŋe kiŋo ar ta sanikina: Tale ndanam maŋau ŋaigonu ta kade? Tale tanjade le tanŋo pino ŋakmbange tale tuku maŋau ŋaigonu kade ta tuku sakade le iset ŋgina sulumba ²⁴ sakina: O kiŋo kame, tale maŋau mbarmbarde ta kusrewap. Tanŋo pino ŋakmbange tale wam mbarmbarde ta tuku sakade. Tale Sunŋo tuku piro mbal ndon maŋau ŋaigonu kade ŋgade ta wam mayenu kuga. ²⁵ Tanŋo andenŋge tanŋo inum mbolŋge mbarwa ta Kuatenŋe pasa ta te-timba maŋau ta kume seramŋgat. Tanŋo ande Sunŋo kumamba mbarwa ta imange ŋgamunŋe tinŋa pasa ta te-timba kume seramŋgat e ŋga sanikina. Tanjakina ta Sunŋo nu buk nale balenikam tuku wamdus kuyarkina tukunu nale mam nakile tuku pasa ta ise ndakinaik.

²⁶ Samuel nu mbanzongina le tanŋo pino ŋakmba Sunŋo mata nane nu make pilnaig.

Tanŋo andenŋge Elai dir pasa sana

²⁷ Tanjamba minnaig ma ma ait ande Ku-ate tuku piro tanŋo ande Elai sota prona sulumba Sunŋo tuku minŋge tumba sana: Mbun* nane nuŋe kuasmbi ndon Isip gabat sunŋo Farao tuku piro tanŋo minnaig le ye kilimok nane tugumŋge mayokkan sulumba ²⁸ Israel tugu ŋakmba ŋgamukŋge mbun nane tumba yiŋe pris minam tuku madiwen le nuŋe pris tuku tawi ta tinmba atrau mbain mbolŋge pa guwa mundur mayenu ŋak ta pilmba minanu. Tanjawan u le yenŋe aganmor atrauka pasokanu ndem ta nu nuŋe ndare kame ndon nyuwaig ŋga saninŋen. ²⁹ Ta tuku ne ndanam tuku yiŋe wande mbolŋge aganmor baleninmba atraukam tuku wam ta talaka kiŋo kat nane ar ta tuku wamdus sunŋo ŋak minmba ye gilaingane tane aganmor ndemnu kuya ŋak ŋak ta nyumba sugo ŋaigode? ³⁰ Ye tane Israel mbal tuku Mbara Sunŋo ye o buk tane tuku mbun kat tanŋine tenjamba saninŋen: Tane tanŋine ndare ndon ye tuku am mbolŋge pris piroka minmba minamŋgaig ŋga saninŋen ta kile tane man

* **2:27:** Tuan tanŋo ta nu Aron tuku Elai sana

piro ta ke nda. Tango ima nu ye tuku nyu te-dunguwa ta yenje nu nyu sungo tambimngit. Tango ima nu ye talayate ta yenje nu mata talawamngit ngina. ³¹ Ne ise tiwa. Mine minemba ye ne naje tugu ndon sangri kile-ibenki le tane saibo patika kume nda. ³² Tane sinamanzerka minap le ye Israel mbal afu sinzan mayeningi le ne tuku tugu nane ndo saibo patika kume nda. ³³ Ye ne tuku ndare afu mapeki le pris piroka minwaig ta nane mbarmba piti ne tinwaig le ne tuku wamdus tatrukamngat. Nane ndare ta jakmba tango ngaro lewaig sulumba saibo patika kume nda. ³⁴ Ne tuku kijo armba Hofni le Pineas nale ait ndui ta mbolnge ndo kumamngaik. Tanawaik le ne pasa jakmba sanet ta son ngamngat. ³⁵ Ye pris ande kateseknu madiwi le nu ye ndon wamdus ulendi jak pris piro biywa le ye nu tuku kuasmbi ndo sinzanngi le nu ye tuku am mbolnge pris piroka minmba minamngat. ³⁶ Tanawa le ne tuku ndare ande minwa ta nu pris ta sota kumba dagol tidronga ndametin bret fambonu nu tuwa nga sawa sulumba sawamngat: Ne ye pris piro ande sa le ye piroka nyamagan afu kili nga sawamngat nga Elai sana.

3

Kuate nu Samuel ndon pasatina

¹ Samuel nu kijo mo minna sulumba nu Elai turturmba Sungo tuku piroka minna. Ait ta mbolnge Sungo nu tuan tango sungomba wam pagu pasa nda ninganu. Nane ndui ndui ndo kijatanu suk wam afu tumninganu le kangerkanu.

² Elai nu buk am ngaonginaig le furir ande mbolnge nu wandek sinam tanje kinymba minna le ³ Samuel nu tukul wandek sinam tanje kinyna. Kuate tuku tukul bokis mata wandek ndui ta sinamnge minna. Lam bulunga minna le mafewam patikina le ⁴ Sungo nu Samuel wikina le nu ndek woka sakina: Ye ilet o ngina sulumba ⁵ pinderka kumba Elai sana: Nenge ye wikat e ngina kande Elai nu sana: Kuga. Ye ne nda wikit. Luka ka kinya ngina le nu luka ka kinyna. ⁶⁻⁷ Kinyna le Sungo man lato Samuel wikina ta Samuel nu katese ndana. Ta ndanja? Sungo nu buk nu

tugum promba pasa ande sa ndana tukunu nu Sungonge wikina ta nu katese ndana. Ta tuku nu pastinga Elai sota kina sulumba sana: Nenge ye man wikat e ngina kande Elai nu lafumba sana: O kijo, yenje ne nda wikit. Luka ka kinya ngina le nu man luka ka kinyna. ⁸ Tanamba kinyna le Sungo man lato Samuel wikam kenja le nu man abongina sulumba Elai sota kumba sana: Nenge ye wika minit e ngina. Tanakina le Elai nu wamdus puluna le Sungonge kijo te wicate nga idusna sulumba ⁹ Samuel sana: Luka ka kinya le nu man ne wikuwa kande tenemba sawa: O Sungo, ye ne tuku piro tango. Ne ye saya le isi nga sawa ngina. Tanakina le Samuel luka ka kinyna.

¹⁰ Samuel nu kinymba minna le Sungo nu man lato nu tugum promba wika sakina: Samuel, Samuel ngina le Samuel nu woka sakina: O Sungo, ye ne tuku piro tango. Pasa saya le ye isi ngina. ¹¹ Tanakina le Sungo ndek Samuel sana: Mine minemba ye Israel mbal ngamuknge wam ande ki le nane jakmba ismba piriri nayowamngaig. ¹² Ait ta mbolnge ye wam afu Elai tuku ndare mbolnge ke likam tuku buk saken ta kumbaba nane mbolnge kamngit. ¹³ Ye buk nu sawen. Nu tuku kijo ar ta ye kumammba ngumnem pasa sakade ta Elai nu kila ta nu nale peu ndanikit tukunu yenje nu tuku ndare turturmba kangat ta piti sugokanu ningamngit. ¹⁴ Ta tuku ye Elai nune kuasmbi sinja pasa sangrinu saningen. Nane ye tuku atraukamngaig ta ye nane tuku une ngaigonu ta sauka gilainge nda nga Samuel sana.

¹⁵ Samuel nu nune mbain mbolnge kinymba minna le ka mafena. Mafena le maratukuk nu abonga tinga ka Sungo tuku Wandek malanga talke likina sulumba wam kijatanu suk kangermba isna ta Elai sawam kuru-kurukina. ¹⁶ Tanana le Elai nu wika sana: Kijo ya, ne ilmaba o ngina le Samuel nu ndek sana: Au. Ye ilet o ngina sulumba nu sota kina le ¹⁷ Elai nu kusnana: Kuate nu ne ndanja sanat? Ye mbolnge pasa afu yabu ndaka. Ne ye mbolnge pasa afu yabuka ta Kuatenge ne mapene nda nga sana. ¹⁸ Tanaka sana le Samuel nu pasa jakmba isna ta nu kubeu tuna. Nu pasa

ande yabu ndakina le Elai ndek nu sana: Nu Sunjo. Nu wam ndan kam bafuwa ta nu kuwa ngina.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma Samuel nu sungoka tango ngaro lena le Sunjo nu mara mindek nu ndon minna. Samuel nu wam afu prowam tuku sakanu ta Sunjonje alonu kile-mayokanu. ²⁰ Tanjamba minna le Israel ma tugu jakmba mbolnje tango pino jakmba nane Samuel Sunjonje tuan tango madina ta nane kila pilnaig. ²¹ Sunjo nu mara mindek Silo tumbranje Samuel tugum promba nu wam pagu pasa sawanu. Tanjawanu le Samuel nu pasatanu ta Israel mbal jakmba nane nu isanu.

4

Filistia mbalnje tukul bokis ta Israel mbalyaikinaig

¹ Ait ta mbolnje Israel mbal nane Filistia mbal ndon kame buwam saka ka Eben-Eser* tumbranje ma tumba kame tuku kuanekinaig le Filistia mbal mata nane Efeknje ma tumba kame tuku kuanekinaig. ² Tanjamba minnaig sulumba Filistia mbal nane ulendika ma guton tange Israel mbal ndon kame bunaik sulumba kame sangri tingina le nane Israel mbal kile-ibenka tango 4,000 tanan bale farninginaig. ³ Tanjanaig le kame tango afu ta luka Eben-Eser promba Israel mage mage wam kubeu ninginaig le nane nangine nangine sakinaig: Ndanam tuku Sunjo nu sine ngumnesinmba Filistia mbal sinzaningit le nane sine bale far sulude? Sine Silo kab sulumba Sunjo tuku pasa katanu bokis ta tumba probe le bokis tange sine sinzanjinguwa le ngueu mbal nane sine suluwe nda nginaig. ⁴ Tanjamba nane tango afu kukulninginaig le Silo kinaig sulumba Sunjo Sangri Nayo enel kanunu armba ngamuknje minyok minit nu tuku pasa katanu bokis ta tumba luka ilnaig. Elai tuku kinjo armba Hofni le Pineas mata bokis ta ndon ndon ilnaik.

⁵ Nane Sunjo tuku pasa katanu bokis ta tumba pronag le Israel mbal nane kangermba gare-gareka wika raunaig le kilke buru-burukina. ⁶ Tanjanaig le Filistia

mbal nane zigna ta ismba nangine nangine sakinaig: i ... Ndanam saka nane Hibru mbal si tanjamba wika raude ya nginaig le nane afu pro saninginaig: Sunjo tuku tukul bokis tumba prowag nginaig le nane pasa ta ismba ⁷ nane kuru kuru mayemba sakinaig: i ... Kile nangine mbara nane tuku tumbran towat. Kile sine ndanamngig? Sine manau ande tanan buk kanger ndagen. ⁸ Imange sine sinzanjinguwa le nane tuku mbara Sangri Nayo ta sine ngaigo siglike nda. Mbara tange ma baknu mbolnje Isip mbal piti yeki yeki ningina tuku. ⁹ Hibru mbal si ambonga sine tuku piro mbal minnaig ta kile sine man nane tuku piro mbal minbekig tukunu sine kuru kuru ndaka sangri tinga kame bube nginaig. ¹⁰ Tanjakinaig sulumba Filistia mbal nane sangri tinga kame bunaig sulumba Israel mbal kile-ibenka nane sungomba bale farninginaig le nane afu kua ka Eben-Eser kinaig. Ki ait ta mbolnje nane Filistia mbalnje Israel tango 30,000 bale farkinaig sulumba ¹¹ Kuate tuku tukul bokis ta yaika tumba Elai tuku kinjo armba Hofni le Pineas mata balenikinaig le kumnaik.

¹² Kile Benyaminnu tango ande kame ma ta kusremba nuje tawi fetfetmba kilke roka kilmba gabat pismemba pinderka kua ka ka Silo prona. ¹³ Prona ta Elai nu ndin makembinge nuje minyo mbili mbolnje minyoka ndin kulatka Kuate tuku tukul bokis ta tuku wamdus sulumba minna. Minna le tango ta nu promba tumbranje tango pino jakmba kame mbolnje manau prove likinaig ta kubeu ningina le nane ismba ngamungal ngaonga malmbi wika raunaig. ¹⁴ Tanjanaig le Elai nu malmbi wika raunaig ta ismba kusnanga sakina: Nane ndanam tuku tanade ngina. Tanaka minna le tango ta pinderka kumba Elai tugum promba wam kubeu tuna. ¹⁵ Elai buk yar 98 tumba saibo pile mayemba am tukulkina.

¹⁶ Kile tango tange nu sana: Ye kile ndo kame ma kusremba kua ka te prowet ngina le Elainje nu kusnana: Kinjo, ame manau prove likaig ngina. ¹⁷ Tanjamba kusnana le tango pasa tumba prona tange

* 4:1: Eben-Eser nyu ta tugunu Tur Ndamé

pasa lafumba sakina: Filistia mbalnge sine tuku kame tango sungomba bale farkaig le sine Israel mbal nane ram kua kagig. Ne tuku kiŋo armba Hofni le Pineas mata balenikaik sulumba Kuate tuku tukul bokis ta turmba taig nga Elai sana. ¹⁸ Elai nu saibo butuknu tukunu tango ta nu Kuate tuku tukul bokis tinaig ta tuku sakina le nu ngumnem-ngumnem nuŋe minyo mbili mbolnge fonde malanga tugum tanje ndeka nduku ngurmba kumna. Nu Israel mbal kulatka minna ta yarnu 40.

¹⁹ Pineas piyo nuŋe ta nu fungulok minmba kiŋo te-palmbim tuku ait buk patukina le nu Filistia mbalnge Kuate tuku tukul bokis tumba rukan nuŋe le tango nuŋe kumnaik pasa ta ismba nu pirerek purka kiŋo te-pilna. ²⁰ Tanjamba nu ngaro rar sungo tumba kumam bafuna le nu kulatkinaig pino kame tanje nu sanaig: Ne kuru kuru ndaka. Ne buk kiŋo te-palet nginaig ta nu pasa ande lafu ndamba ise ndo ka ²¹⁻²² nu kiŋo ta nyunu Ikabod ngina sulumba sakina: Sine Israel mbal kile nyu kugatok ngina. Ta ndanam? Nane tukul bokis yaika tumba rukan nuŋe le tango nuŋe kumnaik ta tuku nu idusmba pasa ta tanjamba sakina.

5

Filistia mbal Sungonge piti ningina

¹ Filistia mbalnge Kuate tuku tukul bokis ta tumba Eben-Eser tumbran kusremba kuramba tumba nanjine tumbran sungo Asdod kinaig ka ² tanje tukul bokis ta tumba nanjine mbara Dagon tuku zugu wandeknge Dagon kanunu tugum tanje pilnaig le minna.

³ Mafena le maratukuk tinga Asdod mbal nane abonginaig sulumba zugu wandek ta kumba mambilnaig kande nanjine mbara Dagon kanunu ta Sungo tuku tukul bokis ta tugum iben kilke mbol tanje ndeka truk ka minna le kanjernaig sulumba tumba nuŋe ma mbolnge te-timba pilnaig le ka furirna le nane kinynaig.

⁴ Kinymba mafena le maratukuk tinga man wandek kumba mambilnaig kande nanjine mbara Dagon kanunu ta Sungo tuku tukul bokis ta tugumnge man ndeka truk ka minna le kanjernaig. Ngarosunu

ndo maye minna ta gabatnu wainu arnen ngurka iben malanga tugum tanje bagarok minnaig le kanjerkinaig. ⁵ Wam ta mbolnge kile Dagon tuku pris kame tango kame mata nane zugu wandek ta kambim bafumba ta nane Dagon kanunu bagarok minna magot ta lukamba sinam kinig.

⁶ Kile Sungonge Asdod mbal tumbran afu Asdod patuknge minnaig ta ngaigo siglika piti sungokanu ningina le kamka ngaionu nane tuku ngarosu mbolnge prowe likinaig. ⁷ Tanjanaig le Asdod mbal manau ta kanjermba nane ndek sakinaig: Israel mbal tuku Mbarange sine tuku mbara Dagon sine turmba ngaigo siglikate tukunu sine nane tuku tukul bokis te pilbe le tumbran ande kuwa nginaig.

⁸ Tanjakinaig sulumba nane Filistia tuku gabat kame ta manjurkuwaig nga pasa patike likinaig le nane promba manjurkinaig. Manjurkinaig le Asdod mbalnge kusnaninginaig: Sine kile Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta tumba ndanamngig nginaig le nane pasa lafumba saninginaig: Tumba kuramba Gat tumbran kape nginaig le nane Kuate tuku tukul bokis ta tumba kinaig ka Gat tumbranngil pilnaig le minna.

⁹ Tanjanaig le Sungonge tumbran ta tuku tango pino kutu kame njakmba ngaigo siglikina le kamka ngaionu nane tuku ngarosu mbolnge prowe likinaig le nane kuru kuru sungo tumba wamdus fulilke likinaig. ¹⁰ Tanjanaig le nane Kuate tuku tukul bokis ta pilnaig le Ekron tumbran kina. Kina ka ta prona le nane Ekron tango pino gagingina le sungomba wika raumba sakinaig: Nane sine njakmba bale farkam saka Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta tumba te prowaig nginaig sulumba ¹¹ nane Filistia gabat kame ta man kilemanjurka saninginaig: Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis te singine kutu kame sine turmba bale farkikat tukunu palpe le luka nuŋe minna tuku ma ta mbol kuwa nga saninginaig. Ta ndanam? Kuatenge nane ngaigo siglikina le nane sungomba kume likinaig. ¹² Afu kume ndakinaig ta kamka nane tuku ngarosu mbolnge prowe likinaig le nane ngaro rar tormba malmbi wika raumba minnaig.

6

Tukul bokis ta pilnaig le luka Israel kina

¹ Sunjo tuku tukul bokis ta Filistia mbal tugumnge minna le ma ma tambun 7 kuganaig le ² kile Filistia gabat kame nane pris kame kagmai tango kame kilemangurka kusnaninginaig: Sine Sunjo tuku tukul bokis te tumba ndanndanmba kamngig? Sine ndanndanmba tumba ka nuje ma mbolnge palmbimngig nginaig le ³ nane lafumba sakinaig: Tane Israel mbal tuku Mbara tuku tukul bokis ta ake sinan palpe le kine ndakuwa. Tane mbar manau kinaig ta tuku atrau agan afu turmba patikap le kuwaig le nangine Mbara tange tane tuku guaze pitaikuwa le nu ndanam tuku tane piti tingit ta tugunu katesewamngaig nga saninginaig.

⁴ Tanakinaig le gabat kame nane man lato kusnaninginaig: Sine nu garewa nga ame agan patikube nginaig le nane lafumba saninginaig: Sine Filistia tuku gabat sugo 5 ta tango pino turmba guaze ndui tange ngaigo siglikate tukunu nane nduik nduik ta madininmba golmbi kamka kanunu 5 wakeikap sulumba sib sine tuku ma ngaigo siglikade ta tuku kanunu 5 wakeika ta turmba patikap le kuwaig. ⁵ Tane tanamba Israel mbal tuku Mbara nyu te-dungap le nu tane, nangine mbara kame, nangine kilke turmba ngaigo sigli ndakuwa. ⁶ Tane Isip mbal Farao ndon wamdus karen pilnaig tanamba nda kap. Sunjonge nane pilendo ninmba piti yeki yeki ningina le nane Israel mbal pitaikinaig le kinaig wam ta tane ngilai ndangap nginaig sulumba ⁷ saninginaig: Tane makau armba pangarnu fat jak piro nda ninganu ta kilap sulumba karis ande kiteknu tumba makau arnen karis ta mbolnge kusmba fatnu ta patikap le luka nangine fonde sinam kuwaig. ⁸ Tanamba Sunjo tuku tukul bokis ta tumba karis mbolnge palpe sulumba nangine mbar manau kinaig ta tuku peuka agan kame kanunu golmbi wakeikanu ta kilmba bokis fudinndo ande sinamnge patika tukul bokis ta gemmba pilmba makau armba ta sisilaningap le kuwaik. ⁹ Makau armba ta kuwaik le kangerndo ka minap. Nale tukul bokis ta karis jak

didikumba ndin dubimba Bet-Semes tumbran kuwaik ta sine katesewamngig Israel mbal tuku Mbara tange sine piti ser-singina nga idusamngig. Ko makau armba ta lukuwaik ta sine katesewamngig Mbara tange sine piti ser ndasingina. Piti te ake sine mbolnge prona nga idusamngig nga gabat kame ta saninginaig.

¹⁰ Kile tango kame ta tanamba kuanekinaig sulumba makau pangarnu armba fat jak ta kilmba karis mbolnge kusmba fatnu ta kilmba luka fonde sinamnge patikinaig. ¹¹ Tananaig sulumba Sunjo tuku tukul bokis ta tumba sib le kamka kanunu golmbi wakeikinaig bokis jak ta turmba tumba karis mbolnge patikinaig le ¹² makau armba ta pitik ndo ndin sunjo Bet-Semes tumbran kina ta dubimba witimba witimba kinaik. Kinaik ta nale mbilmbil ndaka kine ndo kinaik le Filistia tuku gabat sugo 5 ta nale ngumnem dubika kinaig ka Bet-Semes tuku kilke ta mbol pronaig.

¹³ Nane Bet-Semes mbal ma guton tange wit magekinaig le kugerka minmba tandeka mambilnaig kande tukul bokis ta prona le kangermba nane gare-garekinaig. ¹⁴⁻¹⁵ Karis ta ka Bet-Semesnu tango Yosua tuku piro sinam ta promba makau armba ta kinaik ka ndame sunjo ande tugumnge tinginaik. Tinginaik le nane Levi tuku kuasmbinge Sunjo tuku tukul bokis ta tumba agan kame kanunu golmbi wakeika sigrikinaig bokis jak ta turmba kilmba ndame sunjo mbol tange patikinaig le Bet-Semes mbal tange karis mbainnu ta panu nga sambrimba kat fetfetnaig sulumba makau armba ta balenikmba Sunjo atrauka pambi pasokinaig le uge suglukinaik. Ki ait ta mbolnge nane atrau ta kumba aganmor afu turmba baleninmba Sunjo atrauka pasokinaig le uge suglukinaig. ¹⁶ Nane wam ta kinaig le nane Filistia gabat sugo 5 ta kanternaig sulumba ki ait ndui ta mbolnge nane luka nangine tumbran Ekron kinaig.

¹⁷ Nane Filistia mbalnge nangine mbar manau kinaig ta tuku piti peuka kiga agan kamka kanunu golmbi wakeikinaig ta ande Asdod tuku ande Gasa tuku ande Askelon tuku ande Gat tuku ande

Ekron tuku. ¹⁸ Tanjamba ndo Filistia gabat sugo 5 ta tumbraṅ sugokanu fondembi korninganu tumbraṅ fonfon afu turmba kulatkinaig ta kumumba sib kanunu mata nduik nduik kidemba patikinaig.

Bet-Semesnu tanjo Yosua tuku piro sinamnge ndame sunjo ta mbolnge Sunjo tuku tukul bokis pilnaig ta idusam tuku ndame ta kile minit.

¹⁹ Kile Bet-Semes tanjo afu nane Sunjo tuku tukul bokis ta talka sinanu kangernaig tukunu Sunjo nane tuku tanjo 70 bale farkina le tanjo pino nane Sunjonge nane ngamuknge piti tanjamba kina ta tuku wamdus tatruka malm bikinaig sulumba ²⁰ nangine nangine sakinaig: Mbara Sunjo te nu purfeṅnu ndo. Ande nu kumammba mbarwa ta nu mapewe nda tukunu sine tukul bokis te pilbe le ani kangat nginaig.

²¹ Tanjamba nane tanjo afu kukulninginaig le ka Kiryat-Yarim mbal saninginaig: Filistia mbalnge Sunjo tuku tukul bokis ta pilnaig le sine tugum tenje minit. Tane ndeka tumba mbumba kape nga saninginaig.

7

¹ Tanjakinaig le Kiryat-Yarimnu tanjo kame promba Sunjo tuku tukul bokis ta suku silimba waimbi tumba kinaig ka Abinadab tuku wande biṅ mbolnge minna ta mbolnge pilnaig. Pilnaig sulumba nu tuku kiṅo nuṅe Elasaṅge tukul bokis ta kulatkuwa nga madinaig.

Samuel nu Israel mbal kulatkina

² Tukul bokis ta Kiryat-Yarim tumbraṅge minna le ma ma yar 20 kinaig. Ait ta mbolnge Israel mbal nane sinamanzerka minmba Sunjonge turka sinzanṅinguwa nga wika yabanmba minnaig. ³ Tanjamba minnaig le Samuelnge ndek Israel mbal ṅakmba saningina: Tane ngamungal biye mbilmba Sunjo ndo dubiwam idusmba kande tane mbara kise kise ṅakmba ngumneninmba Astarte ngade pino kanunu ta turmba kusrewap sulumba tane Sunjo ndon ulendika nu tuku minje kumnemnge ndo minap. Tanawap le nuṅge tane turtinmba sinzanṅinguwa le Filistia

mbal tuku sanjri kile-ibenkamngaig nga saningina. ⁴ Tanjakina le Israel mbal nangine yabri mbara kusrekinaig sulumba yabri mbara Baal le Astarte tuku kanunu ta pitaika Sunjo tuku minje kumnemnge ndo minnaig.

⁵ Tanjanaig le Samuelnge Israel mbal ṅakmba tuku pasa pilmba sakina: Tane ṅakmba pro Mispange mangurkap le yenje tane tuku nga Sunjo yabanamngit ngina.

⁶ Tanjamba saningina le nane ṅakmba promba Mispange mangurkinaig sulumba nane kule burok sinam tanje kule kunymba Sunjo atraukam tuku kutunaig. Tanjamba nane sakinaig: Sine Sunjo am mbolnge unekigen nga saka nyamagan pinka minnaig le ki ka butungina. Tanjamba Samuel nu Mispange nane tuku piti ismba pasa afu kile-tidingina.

⁷ Israel mbal Mispange mangurkinaig ta Filistia mbal nane isnaig sulumba gabat sugo afu nangine kame kuasmbi ndon kame ilnaig. Kame ilnaig le Israel mbal nane pasa ta ismba kuru-kurukinaig sulumba ⁸ Samuel sanaig: Ne singine Mbara Kuate Sunjo yabana le nuṅge sine sinzanṅinguwa le sine Filistia mbalnge ṅaigo siglike nda nginaig. ⁹ Tanjakinaig le Samuel ndek sipsip fatnu ande tumba balemba Sunjo tuku atrauka ṅak piyna le ugna. Ugna le Sunjonge Israel mbal turninguwa nga yabanna le Sunjo nu isna.

¹⁰ Samuel nu atrauka minna le Filistia mbal buk nane ndon kame buwam tuku ilmba patuninginaig. Patuninginaig le Sunjonge pitik ndo kuaila pilna le samba mbolnge nane tugum tanje sunjomba puluka nane tuku wamdus nginṅan serningina le nane kuru kuru mayemba kua ka sili-silinaig. ¹¹ Tanjanaig le Israel mbalnge Mispa kusremba Filistia mbal kile-dubinga bale farka kinaig ka ka Bet-Kar tumbraṅ pronaig.

¹² Kile Samuelnge ndame sunjo ande tumba Mispa tumbraṅ Sen tumbraṅ ngamu-ngamunge te-tina sulumba sakina: Sunjonge sine tur mayekat ngina. Tanjakina sulumba ndame ta nyunu Eben-Eser* ngina.

* **7:12:** Eben-Eser nyu ta tugunu Tur Ndam

¹³ Samuel tuku ait mbolnge Sungo nu Filistia mbal njaigo siglika peuningina le nane man Israel kilke mbol pro ndanaig. ¹⁴ Israel mbal tuku tumbran afu buk Filistia mbalnge kame bumba yaika likinaig ta Ekronnge tugu pilmba ka Gatnge tingina ta kile Israel mbal man nangine luka kilnaig. Tanjanaig sulumba tumbran kame ta tuku kilke ta nane Israel mbalnge Filistia mbal ndon kame bumba nakmba luka yaika kilnaig. Tanjamba Israel mbal nane mine mayemba Kanan mbal ndon mata ngan minnaig.

¹⁵ Samuel nu mara mindek Israel mbal kulatka minna sulumba ¹⁶ nu yar mindek Betel Gilgal Mispa kumba tumbran kenmba ta kidemba lika tango pino tuku piti gubra ismba kile-tidinganu. ¹⁷ Kile-tidinge denjurnimba nu luka nunge tumbran Rama kambinu ka tumbran tanje mata nu pasa kile-tidinganu. Ramanje minna sulumba nu ndame turnanga Sungo atraukam tuku pa lanlan ande wakeina.

8

Israel mbal nane gabat sungo madiwam tuku sakinaig

¹ Samuel nu saibo pilmba nunge kinjo ar ta Israel mbal kulatkuwaik nga madinikina. ² Kinjo mulum ta nyunu Yoel. Mambo nunge nyunu Abia. Berseba tumbrannge nale Israel mbal kulatka minnaik. ³ Kulatka minnaik ta nale mam nakile tuku wam ta dubi ndanaik. Nale ndametin tuku ndo wamdus nak. Nale pasa tugusemba pilenimba kanjer ndaka ande ndametin nale nikuwa ta pasa mbolnge teti ndawanu.

⁴ Kile Israel mbal tuku gabat sugo sugo nakmba mangurkam Samuel sota Rama kinaig sulumba ⁵ Samuel sanaig: Ne isa. Ne buk saibo pilit ta ne tuku kinjo ar ta nale ne manau kina tanjamba ke ndakade. Ta tuku ne gabat sungo ande madiwa le sine kulatkuwa. Kilke afu minig tanjamba nga Samuel sanaig.

⁶ Nane gabat sungo madiwam tuku sakinaig ta Samuel nu pasa ta tuku gare ndana le nu Sungo yabanmba kusnana.

⁷ Kusnana le Sungo nu ndek sana: Tango

pino nane ame manau ne ndon sakuwaig ndeta ne ismba dubiwe nunga. Nane ne pitai ndanade. Kuga. Ye nane tuku Sungo mine ndaki nga nane ye pitaiyade. ⁸ Ye o buk nane Isipnge kilmba te prowen ta nane ye ngumneyumba mbara afu tuku nyu kile-dunge likinaig. Nane mara mindek ye mbolnge kade ta kile ne mbolnge mata kade. ⁹ Ta tuku ne nane tuku minje dubiwa sulumba riron pasa sanimmba gabat sungo nu ndanndanmba nane kulatkamngat ta biteknga saninga le iswaig nga Samuel sana.

¹⁰ Pasa nakmba Sungonje Samuel sana ta nu suk ka tango pino gabat sungo madiwam sakinaig ta saningina sulumba ¹¹ sakina: Ye kile gabat sungo tuku piro manau tugu bitengi le tane isap. Gabat sungo ta nu tenemba kamngat. Nu tane tuku kinjo afu kilwa le nu tuku kame mbal tanan minamngaig. Kame ait mbolnge nane afu karis mbolnge pinderkuwaig le afu hos mbolnge pinderkamngaig. Nu tumbran inum kambim bafuwa ta nu karis mbolnge minyokuwa le nane afu nu mindemba pinderka ambonga kangaig. ¹² Nunge nane afu kame gabat minam tuku madiningamngat. Afu kame tango 1,000 kulatkuwaig le afu kame tango 50 kulatkamngaig. Tane tuku kinjo kame afu nu tuku piro mbolnge kilke pikmba nyamagan ngukuwaig le afu nyamagan magekuwaig le kilamngaig. Afu nu tuku kame agan ndende wakeikuwaig le afu karis tuku agan ndende wakeikamngaig. ¹³ Tane tuku kulim kame afu nu tuku guren agan ndende mundur mayenu nak ta wakeikuwaig le afu nu tuku paguwaig le afu nu tuku bret pasokamngaig. ¹⁴ Nu tane tuku nyamagan piro, grep piro magenu, olif piro magenu ta nakmba yaika kilmba nunge gabat sugo sugo ningamngat. ¹⁵ Ningwa sulumba tane tuku wit grep muli ta nakmba kilmba fetka 9 tane tuku kusreka ndindo nunge tumba nunge gabat kame piro tango kame ningamngat. ¹⁶ Nu tane tuku piro tango, piro pino, tango mo afu kilmba aganmor donki magenu ta pilenga kilwa le nu tuku piroka minamngaig. ¹⁷ Tanjamba tane tuku sipsip

ta kilmba fetka 9 kusreka ndindo nuñe tamngat. Tane mata nu tuku piro tango tanan minamngaig. ¹⁸ Ait ta mbolñge tane tangle gabat sungo tangle madinaig ta tuku ndumor-ndumorkap ta Sungo nu tane tuku malmbi ise nda nga saningina.

¹⁹ Tanamba saningina kande nane Samuel tuku pasa isam mbulnaig sulumba sakinai: Kuga. Ne sine tuku gabat sungo ande madiwe singa. ²⁰ Tanabe sulumba sine kilke tugu afu minig tanamba minamngig. Singine gabat sungonge pasa sinmba kulatkuwa sulumba kame ait prowa le nu sine kulatka kilmba ngueu mbal ndon kame buwamngat nginaig.

²¹ Samuel nu nane pasa jakmba sakinaig ta ismba ka Sungo sana le ²² Sungo ndek lafumba sana: Nangle nzali ta dubimba gabat sungo madiwe nginga ngina. Tanakina le Samuel ndek Israel tango jakmba saningina le sili-silimba luka nangle tumbran tumbran kine likinaig.

9

Saul nu Israel mbal tuku gabat sungo mayok kina

¹ Kis nu maror tango ande. Nu nyu sungo jak Benyamin ma tugu mbolñge minna. Kis mam nuñe Abiel. Wa nuñe Seror. Mbun mbun nuñe Bekorat. Sikar sikar nuñe Afia. Tumbran mbon nangle Benyamin. ² Kis tuku kinu nuñe nyunu Saul. Saul nu sangrinu ngarusu tumail pasi maditaknu. Tango ande nu suk Israel ngamukñge mine ndakina. Israel ngamukñge nuñge ndo kuennu.

³ Nane minnaig le ait ande Kis tuku donki afu kua ka sili-silinaig le nu ndek Saul kukulmba sana: Ne piro tango ande tumba tale kumba ka donki kame sotap ngina. ⁴ Tanakina le nale tinga kinaik ka Efraim ma taknu kumam kumba wat tinga Salisa ma tugu mbol kinaik ta donki kile-sigli ndakinaik. Tanamba nale man tinga Salim ma tugu mbol kinaik ta mata donki kame tange mine ndakinaig le kile nale man tinga Benyamin tuku ma tugu mbol kinaik ta mata kile-sigli ndakinaik.

⁵ Nale donki sota sota ka Suf ma tugu mbol pronaik sulumba Saulñge piro tango

nuñe sana: Sile luka kap. Sile ngisikupe ta mam nu donki tuku idus ndamba sile tuku wamdus piti tikat nga sana. ⁶ Tanakina le piro tango tange ndek Saul sana: Yauk. Tumbran tange Kuate tuku piro tango ande nyu sungo jak minit ta nu wam ngumnenga prowam tuku sakate ta alonu prote. Sile ka nu kanjermba. Nunge donki ma ani tange minig ta sile sasikam kumun inde nga sana le ⁷ Saul ndek lafumba piro tango nuñe sana: Sile ame agan tumba nu sota kanjik? Bret sigrikiken ta buk kugawaig tukunu sile ame agan nu tambimngik? Sile agan inum nu tambim tuku mine ndakate ngina le ⁸ piro tango tange man lato Saul sana: Ye silwa ndametin fudinndo jak. Ye ndametin ta nu tuwi le nu sile donki ma ani tange minig ta sasikamngat ngina.

⁹⁻¹¹ Tanakina le Saulñge nu sana: Sile kap. Ne tuku wamdus ta mayenu ngina sulumba nale Kuate tuku piro tango minna tumbran ta kinaik. Kinaik ka tumbran ta tuku tabe ta ponga kumba minmba pino mbanzo afu kule kunyam saka ndekinaig le kile-siglikinaik. Kile-siglikinaik sulumba nane kusnaninginaik: Kagmai tango ta tumbran ambenge minit e nginaik. (Ait ta mbolñge Israel mbal nane tuan tango kame nyu kilmba kagmai tango nganu. Tango ande nu agan inum tuku Kuate kusnawam kambim bafumba ta nu sakanu: Sine kagmai tango kanjeram kab nganu).

¹² Kile pino kame tange pasa lafumba sanikinaik: Nu ambe minit. Nu kite tumbran ambe prowat. Tango pino nane bin mbol ambenge atraukamngaig tukunu tale pitik mbumba kape. ¹³ Nu isukusam bin mbol ambe kakat. Tango pino nu tairnga minig. Nunge atrau agan kame ta nyaro ninguwa le tango pino wike likinaig ta pagumba nyamngaig. Ta tuku tale pitik mbumba kape nginaig. ¹⁴ Tanakinaig le Saul piro tango nuñe ndon mbumba kumba tumbran ta tuku fonde malanga sinam kambim saka Samuel nu bin mbol ambe kambim bafumba kilim kina le tesilikinaik.

¹⁵ Sungonge buk Samuel kila sana:

¹⁶ Indole ait tenen mbolñge ye Benyamin tuku tugu mbolñge tango ande kukuli le ne tugum te prowamngat. Nu prowa le

ne guren pisnewa le nunge yiñe kuasmbi Israel kulatka Filistia mbal tuku wai mbolñge kile-lukamngat. Filistia mbal ta nane ye tuku kuasmbi ngaro rar pilenimba piro karen nu ninmba minig le ye nane tuku malmbi iset nga Samuel sana. ¹⁷ Kile Samuel nu Saul kangerna le Sungo nu sana: Tango kubele ye ne sanen ta noten. Nunge ye tuku kuasmbi kulatkamngat ngina.

¹⁸ Kile Saul nu fonde malanga sinam kumba Samuel kangermba kusnana: Kag-mai tango tuku wande aninge minit ngina le ¹⁹ Samuelñge lafumba sana: Kagmai tango ta ye noten. Ne ambonga atraukam tuku bin mbol ambe kumba mina. Ye ne ngumnem dubinumba mbet. Ngilainge ye ne ndon tuma isukusmba kinymba indole mafewa le ne pasa afu ñak ta saka le sani le ismba kaye. ²⁰ Ne ailfu donki kame ngisikinaig ta tuku wamdus piti ndanuwa. Nane afunge buk kile-siglikinaig. Ne ise tiwa. Israel mbal nane gabat sungo madi-wam tuku nzali ta ne tuku mam nane tuku tugu mbolñge minit ngina. ²¹ Tanakina le Saulñge Samuel sana: Ndanam ne tanamba ye sayate? Ye Benyamin tuku tugu. Israel sinamnge sine tuku tugu ta fudinndo. Mam tuku ndare mata Benyamin tuku tugu mbolñge nyu kugatok nga Samuel sana.

²² Kile Samuelñge Saul le piro tango nune kilmba wande sinam kina sulumba tango 30 buk promba minyok minnaig ta nane tumailamnge kile-minyokina. ²³ Tanana sulumba Samuel nu pagu tango ta sana: Ye ne aganmor ndemnu tinmba sanit le palet ta tumba prowa ngina le ²⁴ pagu tango ta nu aganmor wainu ndem mayenu ñak ta tumba promba Saul tuna. Tuna le Samuel ndek nu sana: Ye tango kame tuma isukusam tuku saningen le nanenge ne tuku ndem ande pilnaig le yenge tumba kulatka minet te kile tumba nya ngina. Tanakina le Saul nu ait ta mbolñge Samuel nane ndon tuma isukusnaig. ²⁵ Isukuse denpurmba nale atraukam tuku bin ta kusremba ndek tumbran kinaik sulumba wande ponga funu mbol tange minyoka pasatinaik.

²⁶ Pasate denpurmba Saul nu wande funu mbol tange kinyna. Kinymba mafena le

maratukuk tinga Samuel nu Saul wika sana: Tinga ndeka le ye ne mindenumba kumba ka ndinñge mbilni le kaye ngina le Saul ndek tinga iben kumba Samuel ndon wande kusremba kilim ka Saul tuku piro tango ta ndon ndin dubimba kinaig. ²⁷ Nane kinaig ka tumbran makembi tange Samuel nu Saul sana: Piro tango nane sawa le ambonga kumba minwa le ye Kuatenge pasa afu sayina ta ne sanamngit ngina.

10

¹ Piro tango ta nale kusreka kina le Samuel ndek olif kule botol ñak ta tumba Saul tuku gabat mbolñge kutumba Saul mumuna sulumba sana: Ne Sungonñge nune kuasmbi Israel mbal kulatkam tuku madinina. ² Kile ne ye kusreyumba kaye ka Benyamin ma tugu Selsa tumbranñge Rahel tuku kumunu tugum tange tango armba kile-siglika le nalenge ne tenenmba sanamngaik: Donki kame ngisikinaig le ne sota likate ta buk kile-siglikinaig le mam nane kile donki tuku wamdus piti ndamba nu man ne ngisikanu nga idusmba nu wamdus piti ñak minit nga ne sanamngaik. ³ Nale tanamba ne sanuwaik le ne nale kusreka man kumba ka Tabor tumbran tuku ail sungo tugum tange tango kenmba Sungo atraukam tuku Betel kambim bafuwaig le kile-siglikamngat. Nane tuku ande nu meme fat kenmba kugrakuwa le ande nu bret kenmba bagailninguwa le ande nu grep kule botol ñak kurawamngat. ⁴ Nane ken tange ne kaiye nga sanumba bret armba tinwaig le ne yaika kila. ⁵ Tanamba ne man kumba ka Filistia kame mbalñge baibai patike likinaig ma ta promba Ku-ate atraukanu tumbran Gibeat tuku fonde malanga sinam kumba tuan tango kuasmbi ande Sungo tuku tabe mbol ndekuwaig le kile-siglikamngat. Tango afu nane tuan tango kuasmbi ta mindeka gita yeki yeki katninmba kem fitke lika tambarin katninguwaig le tuan tango kuasmbi ta Sungo tuku Guwange wamdus ninguwa le pasa yeki yeki kukliwamngaig. ⁶ Tanawaig le Sungo tuku Guwa ne mbol kuwa le ne mata nane ndon ulendika pasa yeki yeki kukliwamngat. Tanawa sulumba ne kisemba

kiteknu mayok kangat. ⁷ Ye ne sanet pasa kame te tuku alonu prowe likuwaig ta Sungonge ne ndon minwa le ne nu tuku minge dubimba ke ndo ka nga Saul sana sulumba ⁸ nu man sana: Kile ne ambonga Gilgal kaye le ye ne dubinumba ta promba aganjmor afu kilmba bale farka pasoka ngamungal ulendiwam tuku aganjmor turmba atraukamngit. Ne ka Gilgalnge ye tairnga mina le kusem ndindo kuwa le ye ta prowi sulumba ne ame wam kam tuku ta ne sanamngit ngina.

⁹ Tanakina le Saul nu pasa ta ismba nu mbilka Samuel kusremba kambim bafuna le Kuatenge nu tango kitek te-mayokna. Tanana le nu kina le ki ait ndui ta mbolnge ndo Samuelnge nu manau jakmba tuku sana ta tanamba prowe likinaig. ¹⁰ Nale Gibe pronaike le tuan tango kuasmbi ande Saul te-silikinaig le Kuate tuku Guwa nu mbol kina le nu nane ndon ulendika pasa yeki yeki sake likinaig. ¹¹ Tananaig le nane afu nu kila ta nane wam ta kangermba nangine nangine sakinaig: i ... Kis tuku kinu nuje si ame manau kate ya? Nu mata tuan tango ande e nga saka minnaig. ¹² Tanamba saka minnaig le tumbran ta tuku tango andenge ndek sakina: Nane tuku mam kat nangine ima? Nane mata tuan tango kuga ngina. (Ta tuku Israel mbal nane kile yaba pasa ande tenemba sakade: Saul nu mata tuan tango ande e ngade).

¹³ Saul nu tuan tango kame ndon manau ta ke denpurna sulumba nu atraukanu tabe mbol ambe kina le ¹⁴ bab nujenge Saul piro tango nuje ndon kusnanikina: Tale animbi kinaik ma ma man te prode ngina le Saulnge lafumba sana: Sile donki ngisikinaig ta sota ma ma kuga le sile Samuel kangeram kake ngina. ¹⁵ Tanakina le bab nujenge ndek kusnana: Nu tale ndanmba satikina ngina le ¹⁶ Saul ndek lafumba bab nuje sana: Nu tenemba sile sasikina. Nanenge donki ngisikinaig ta buk kile-siglikinaig ngina nga bab nuje sana. Tanamba sana sulumba nu Samuelnge gabat sungo prowam tuku madina ta yabuka bab nuje sa ndana.

¹⁷ Kile Samuel nu Israel jakmba wikina le Mispa tumbranngi Sungo am mbolnge

manjurkinaig. ¹⁸ Manjurkinaig le Samuel nu nane saningina: Sine Israel mbal tuku Mbara Kuate Sungonge tenemba tane tuku sakate. Yenge tangine mbun kat tangine Isip mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilmba ilen. Nane ngueu mbalnge najigo siglika minnaig le yenge nane tuku muskil kile-tidingen. ¹⁹ Ye tane tuku Mbara. Tane piro karenka piti sungomba kangerka minnaig le yenge tane tuku muskil kile-tidinge tingan ta kile tane ye pitaiyumba man tangine gabat sungo ande madiwam tuku sakade. Ta tuku tane ye tuku am mbolnge tangine tugu mbol kumba ka tumbran mbon nduik nduik sinamnge tingap ngina.

²⁰ Nane tanamba tinginaig le Samuel nu ndek tugu nduik nduik tuku tango wike likina le nu tuku tumailamnge tinginaig. Tinginaig le Sungonge Benyamin tuku tugu ta madina. ²¹ Madina le Samuel ndek Benyamin tuku tugu sinamnge kuasmbi nduik nduik wikina le nu tuku tumailamnge tinginaig. Tinginaig le Sungonge Matri tuku kuasmbi madina. Matri tuku kuasmbi ta Samuel tuku tumailamnge tinginaig le Sungonge Kis tuku kinu nuje Saul madina. Madina le nane ndek nu sota ma ma nda te-silikinaig sulumba ²² Sungo kusnanaig: Tango ta prowat e ko kuga nginaig le nu ndek lafumba saningina: Saul nu tane tuku aganj ndende patikaig ta ngamuk singe kuirka minit ngina. ²³ Tanaka saningina le nane pinderka ka Saul te-silika nu tumba luka pronaike le tango kame jakmba ndon tingina ta nane ngamuknge nunge ndo kuennu.

²⁴ Kile Samuel nu Israel mbal jakmba saningina: Sungonge tango madina ta noten. Sine ngamuknge ande nu suk mine ndakate ngina le Israel mbal jakmba wika raumba sakinaig: Ese. Sine tuku gabat sungo tenge sine kulatka minamngat nginaig.

²⁵ Tanakinaig le Samuelnge tango pino ame manau gabat sungo mbolnge kam tuku ko gabat sungo tuku piro yeki yeki ta jakmba te-kilimba kuklimba saningina sulumba nu wane ande tumba pasa jakmba ta kuyarnimba tumba Sungo tuku am mbolnge tukul ma ta mbolnge pilna. Pilna sulumba kile tango pino jakmba kukul-

ningina le sili-silimba luka nangine tumbran tumbran kine likinaig. ²⁶ Tanjanaig le Saul mata luka nuje tumbran Gibea kina le Kuatenge kame tango sangriknu afu wamdus ningina ta nane Saul midemba kinaig. ²⁷ Tanjanaig le tango ngaig afu nane Saul talamba sakinaig: Tango tana ta sine tursingam kumu kuga ya nginaig sulumba nane Saul gare aganj mayenu inum tuwe ndakinaig. Tanjanaig le Saul nu tanaig nga ta tuku idus ndana.

11

Saul nu Yabes mbal turka Amon mbal bale farna

¹ Tanjamba minnaig ma ma mara ande Amon mbal tuku kame gabat Nahas nu nuje kame kuasmbi kilmba promba Gilead ma tugu mbolnge Yabes tumbran kormba kame tuku kuaneka tumbran ulnaig. Tumbran ulnaig le Yabes mbalnge ndek Nahas sanaig: Ne sine ndon pasa katmba sine mapeka le minbe ta sine ne gabat sungo madinamngig nginaig kande ² Nahas nu nane saningina: Ye tane ndon ake pasa kate nda. Ye tane Israel mbal tuku nyu kile-ibenka tane jakmba tuku am ndinam ta goninji sulumba tane ndon pasa katamngit ngina. ³ Tanjakina le Yabes gabat tango kamege Nahas sanaig: Tane sine kusem ndindo tairngap le sine tango afu kukulninbe le ka Israel ma tugu jakmba mbolnge sine tursingam tuku tango kile-sigika kilmba prowaig. Kuga ndeta sine tane kumnemnge minbe le ne ame manau kam tuku idusmba sakate ta ne ka nga Nahas sanaig le Nahas nu wokina.

⁴ Wokina le nane tango afu kukulninginaig le ka Saul tuku tumbran Gibea pronaig sulumba pasa ta te-mayokmba tango pino jakmba kila saninginaig le nane pasa ta ismba sinanu malmi wika raunaig. ⁵ Wika raunaig le Saul nu piro mbolnge zigna ta ismba nuje makau kulatka minna ta kusreka prona sulumba kusnangina: Nane si ame wam tuku malmibikade e ngina le nane ndek Yabes mbal tuku pasa ta nu kubeu tunaig le ⁶ Saul nu isna le Kuate tuku Guwa nu mbol prona le nu gubra kagli firka ⁷ makau pailnu

armba kilmba balenikmba kat pur pur fonfonmba tango kame afu madinimmba kile-nimmba kukulningina le kugraka Israel ma tugu jakmba mbol kumba tango pino jakmba tumnimmba tenemba riron pasa saninginaig: Tango ima nu Saul le Samuel dubika kame kine ndakuwa ta sinenge tango ta tuku makau jakmba mbolnge tenemba kamngig nginaig. Tanjakinaig le Sungonge tango kame ta kuru kuru serningina le nane jakmba tinga mangur ma mbol prove likinaig. ⁸ Tanjanaig le Saulnge nane jakmba Besek tumbrannge kile-mangurka burkina ta Israel tango 300,000 Yuda tango 30,000.

⁹ Kile nane pasa tumba pronaig mbal ta saninginaig: Tane luka kape sulumba Yabes tango kame tenemba saningap. Indole ki mbol ka pa pakuwa ait ta mbolnge sine promba ngueu mbal pitaika tane luka kilamngig nginaig. Tanjakinaig le tango kame ta luka Yabes kinaig sulumba nane kila saninginaig le nane ndek gare-garekinaig sulumba ¹⁰ Nahas sanaig: Indole sine kilim kab le ne nane kuasmbi ndon sine mbolnge ame manau kam idusmba kande tane kap nga Nahas sanaig.

¹¹ Tanjamba nane kinymba mafe ndamba minna le Saul nu tango fet kenja sulumba ma tugu rammba minna le nane pinder-pindermba Amon mbal tuku kame tumbran ta kinaig sulumba nane bale farka minnaig le ma ma ki promba sangri tingina. Tango ndui ndui kusrekenaig ta nane kua ka sili-silinaig.

¹² Kile Israel mbalnge ndek Samuel sanaig: Tango kame buk Saul talamba sine tuku gabat sungo mine ndakuwa nginaig ta kilmba prowa le sine bale farninbe nginaig kande ¹³ Saul nu ndek saningina: Kuga. Kite Sungo nu sine Israel mbal ngueu mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilat tukunu sine kite tango ande balewe nda ngina.

¹⁴ Tanjakina le Samuel ndek tango pino jakmba saningina: Sine Gilgal kab sulumba Saul man lato gabat sungo prowam tuku madibe ngina le ¹⁵ nane jakmba tinga Gilgal tumbran kinaig ka tange Sungo am mbolnge Saul man lato gabat sungo tuku madinaig sulumba Sungo ndon ngamungal

ulendiwam tuku atraukinaig. Tanjamba Saul nu Israel njakmba ndonj tumamba gare-gare sungokinaig.

12

Samuel nu Israel mbal rironj pasa saningina

¹ Kile Samuel ndek Israel mbal njakmba saningina: Tane ise tiwap. Tane buk wam njakmba tuku ye sayinaig ta kumumba ken sulumba tane kulatkam tuku gabat sungo ande madiwe tinggen ta ² nu tane tuku kulat tango minamngat. Ye buk mbanzonu minmba tane kulatka minen ta kile ye gife njakmba saibo pilet. Yinje kinjo kame tane ngamuknge minig. ³ Ye wam ande mbaren ndeta tane kile Sungo am mbolnge gabat sungo nuje madina te nale am mbolnge ye sayap. Ye tango ande tuku makau ko donki ake yaiwen e? Ko ye tango ande yabri-yabrimba aganj inum yaimba ten e? Ko ye tango ande njayo siliwen e? Ko ye tango andenge kigayena le nu tumba pasa mbolnge te-ti ndawen e? Ye wam ande tanjamba ken ndeta ye wam ta lafumba te-tiwamngit nga saningina.

⁴ Tanjaka saningina le tango pinonge ndek lafumba sanaig: Kuga. Ne sine tuku ande yabrimba aganj inum ake yai ndana. Ne tango ande njayo sili ndana. Ne tango ande yabrimba ndametinj ake te ndakina nginaig le ⁵ Samuelnge nane saningina: Tane ye tuku mbar ande kanjer ndawanu ngade ta kile Sungo nuje gabat sungo madina te nale tane tuku pasa isaik ngina le nane lafumba sakinaig: Ta son. Sungo nu sine tuku pasa isat nginaig.

⁶ Kile Samuel manj pasa lato saningina: O buk Sungonge Moses le Aron madinikmba mbunj kat tangine Isip kilke mbolnge kilmba te prona. ⁷ Ta tuku kile tane Sungo am mbolnge tingap le ye tane pasa mbolnge patiki sulumba Sungonge wam magenu tane mbolnge tangine mbunj kame mbolnge ke likina ta te-mayokmba satingi le isap. ⁸ O buk Yakob nuje gageu kame ndonj Isip kilke mbolnge minnaig ma ma nuje ndare kame Sungonge nane turkuwa nga sarsarimba minnaig le Sungonge Moses

le Aron kukulnikina le Isipnge mbunj kat tangine kilmba promba kilke te mbol pronaig. ⁹ Tanjamba nane nangine Mbara Sungo ngumnewanu le nunge nane kilmba Hasornu kame gabat sungo Sisera, Filistia mbal, Moabnu gabat sungo nane tuku wai mbolnge patikanu le nane ndonj kame bumba nane bale faranu. ¹⁰ Tanjawanu le nane Sungonge turkuwa nga yabanmba sakanu: O Sungo, sine unekigenj sulumba ne ngumnenumba Baal le Astarte kanunu mbarinjingigenj ta kile ne sine ngueu mbal tuku wai mbolnge kile-luka kila le sine ne mbarinnumba ne tuku mingge kumnemnge minamngig nganu le ¹¹ Sungo nu nane tuku wi ta ismba Yerubaal* Barak Yefta Samuel nane nduik nduik ka kukulninganu le promba ngueu mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilanu tukunu tane Israel mbal mine mayenaig.

¹² Tanjamba minnaig le Amon mbal tuku gabat sungo Nahas kame tuku prona le tane tangine Mbara Sungonge tane kulat ndakuwa nga tenjenmba ye sayinaig. Ne sine tuku gabat sungo ande madiwe singa nga sayinaig. ¹³ Tane gabat sungo tam tuku wamdus sungo njak minnaig le Sungonge tane tuku madiwe tingina ta minit noten. ¹⁴ Tane Sungo tuku mingge kumnem kape sulumba nu mbarinmba nu tuku pasa ismba kumu-kumuwap sulumba tane tangine gabat sungo ndonj tangine Mbara Sungo ndo dubimba minap. ¹⁵ Tane Sungo tuku pasa isam mbulmba nu tuku mingge ngurap ta Sungo nu buk mbunj kat tangine piti ningina tanjamba ndo tingamngat.

¹⁶ Kile tane tinga minap le Sungonge manau ande kuwa le tane kanjerap. ¹⁷ Kile ki mara ma karenanganu ait ta ye kile Sungo yabani le nunge gau pilwa le kuaila puluka sawe piyamngat. Tanjawa le tane wam ta kanjermba tangine mbarkinaig sulumba gabat sungo ande madiwe tingua nga Sungo kusnanaig ta tane katesewamngaig nga saningina.

¹⁸ Tanjakina sulumba Samuel nu Sungo wika yabanna le ait ndui ta mbolnge Sungonge kuaila pilna le ma fuduka sawe piyna le nane wam ta kanjermba Sungo le

* **12:11:** Yerubaal tuku mape nyu ande Gideon

Samuel tuku kuru-kuruka ¹⁹ tango pino njakmba Samuel sanaig: O tango sungo, nenje nane Mbara Sungo sawa le sine mapekuwa le kume ndakube. Sine une manjau sungomba kigen ta kile sine manj lato mbarmba gabat sungo ande tam tuku sakigen nginaig.

²⁰ Tanjakinaig le Samuel nu lafumba saningina: Tane kuru kuru ndakap. Tane sinja manjau njaigonu ke likinaig ta kile tane Sungo kumnemnge minmba nu ndo dubimba nu tuku piro ndo kap sulumba ²¹ yabri mbara kame dubi ndakap. Nanenge tane turke nda. Nane ake aganj ndo. ²² Sungo nuje mironj tane nuje kuasmbi nga maditingina tukunu nu nuje nyu sungokuwa nga idusmba nu tane pitaike nda.

²³ Yenge mara mindek tane tuku nga Sungo yabanmba minet. Ye sinja manjau ta kusrewa nda. Ye kusrewi ta ye Sungo am mbolnge unekamngit. Ye tane manjau mayenu tinreknu dubiwam tuku wam pagutingamngit. ²⁴ Tane Sungo tuku minje kumnem kape sulumba wamdus ndindo tumba nu tuku ndo piroka minap. Sungonge tane turkam tuku wam ke likina ta tane njakmba kila. ²⁵ Tane manj lato mbar manjau ke likap ta Sungonge tane tangine gabat turmba njaigo siglikamngat nga saningina.

13

Israel nane Filistia mbal ndonj kame bunaig

¹ Saul nu gabat sungo minmba Israel mbal kulatkina le ma ma yar armba kinaig. ² Tanjamba kile nu Israel tuku tango pilenga 3,000 madiningina sulumba afu ta njakmba kukulningina le luka nanjine tumbranj tumbranj kine likinaig. Tanjanaig le nu tango 3,000 ta sinamnge tango 1,000 paplamba kukulningina le kinjo nuje Yonatan ndonj kinaig ka Benyamin ma tugu Gibeatumbranjnge minnaig le nuje kame tango 2,000 ta kilmba ka Betel ma taknu Mikmas tumbranjnge nane ndonj minna.

³ Tanjamba minnaig ma ma Yonatan nu tinga nuje kame mbal ndonj kina ka Gebange nane Filistia tuku kame kuasmbi

ta ndonj kame bumba nane bale farkina. Bale farkina le Filistia mbal afu nane wam ta isnaig. Tanjanaig le Saul nu Hibru mbal njakmba nane pasa ta iswaig nga tango afu kukulningina le Israel ma tugu njakmba mbol kumba tabil fitke lika ⁴ Israel mbal tenjemba saninginaig: Gabat sungo Saulnge nane Filistia tuku kame kuasmbi ande bale far suluna le kile Filistia mbal nane sine tuku kagli firka gubra tormba minig tukunu tane njakmba Saul sota Gilgal kape nginaig le nane kinaig.

⁵ Filistia mbal nane Israel mbal ndonj kame buwam saka kame kuasmbi sungomba kile-manjurkinaig. Nane kame tuku karis 3,000 kuanekinaig sulumba tango hos mbolnge minyokanu ta 6,000 manjurkinaig. Nane tuku kame tango sungomba piyalnge fulbul minig tananj burnu kumunj kuga. Kame kuasmbi ta njakmba kinaig ka Bet-Awen ki prote kumam tanje Mikmasnge kame tuku kuaneka tumbranj ulnaig.

⁶ Nane tumbranj ulnaig le Israel tango kame nane Filistia tuku kame kuasmbi ta kanjerka nane kuru-kuruka sine bale far suluwamngaig nga ka ndame sugo sugo kumnenu kilke burok sikar burok kule ngurunj sinamnge kuirke likinaig. ⁷ Tanjanaig le afu nane Yordan kule pakarka Gad le Gilead tuku ma tugu mbol kinaig. Tango kuasmbi Saul ndonj Gilgalnge minnaig ta nane mata kuru-kuruka tanje minnaig.

⁸ Saul nu Samuelnge ait tuna ta kumumba kusem ndindo Gilgalnge nu minde minna. Minde ma ma kuga le tango afu buk Saul kusremba sili-silinaig le ⁹ Saul ndek nane afu saningina: Tane aganjmor pambi pasokam le uge suglukam tuku ta kilmba ngamungal ulendiwam tuku atrau aganj ta turmba kilmba ye tugum te prowap ngina le nane kilmba nu tugum kinaig. Tanjanaig le nu aganjmor kame ta kilmba baleninjmba atrauka pambi pasokina le ugaig.

¹⁰ Uge suglukinaig le kile Samuel prona. Nu prona le Saul ndek nu kanjeram kilim kina le ¹¹ Samuelnge nu sana: Ne ame manjau kat ngina le nu lafumba sana: Ne ye ait sina ta tair minit ta ne pro ndamba minat le tango afu buk ye kusreyumba

sili-siliwaig le ye Filistia kame kuasmbi Mikmasnge manjurkaig ta kanjerkit sulumba ¹² ye idusit: Ye Sungonge sinzanyam tuku manau ande ke ndaki le nane Filistia mbalnge pro sine ndon kame bubekaig nga idusmba ye dirnanga atraukit nga sana.

¹³ Tanjaka sana le Samuel ndek nu sana: Ne nginngan manau kat ngina. Ne nane Mbara Sungo ne pasa sanina ta dubi ndawat. Ne nu tuku minge dubiwat kande ne nane ndare ndon Israel mbal kulatka minmba minig kande. ¹⁴ Ne Sungo tuku minge ngurat tukunu ne Israel tuku gabat sungo mine kuene nda. Tango ande kise Sungo ndon wamdus ulendi jak Sungonge te-silika madiwa le nunge Israel mbal tuku gabat sungo minamngat nga Saul sana.

¹⁵ Samuel nu pasate suluna sulumba nu tanga Gilgal kusremba Benyamin ma tugu Gibeaa kina le Saul nu tanga nune kame mbal nu ndon minnaig ta burkina ta tango 600.

¹⁶ Saul le kijo nune Yonatan nakile kame kuasmbi ndon Benyamin ma tugu Gebange minnaig le Filistia mbal tuku kame kuasmbi ta Mikmasnge minnaig. ¹⁷ Tanjamba minnaig sulumba Filistia mbalnge nangine kuasmbi kenmba kukulninginaig le kinaig sulumba ka Israel mbal tuku agan ndende jakmba yomba kilmba kinaig. Kuasmbi ande ka Ofra tumbran Sual kilke mbol kinaig le ¹⁸ kuasmbi ande ka Bet-Horon kinaig le kuasmbi ande ka Seboim ma guton patumba ma baknu ta tugum kinaig.

¹⁹ Ait ta mbolnge Israel ma tugu jakmba mbolnge tango afu ainmbi kame agan wakeikinaig ta mine ndakinaig. Ta ndanam? Nane Filistia mbalnge nane Hibru mbal kame bagi mbanduwan wakeikam tuku piro ta peuninginaig le ²⁰ Israel mbal jakmba nane Filistia mbal tugum kumba ain kilke pikam tuku pik sapor sarip agan ndende kame ta jakmba Filistia mbal ninganu le rurke likanu. ²¹ Rurke likanu le nane Israel mbalnge ndametin sungokanumbi piyanimmba yaika kilanu. ²² Ta tuku kame ait mbolnge nane Israel tuku kame kuasmbi jakmba kame bagi le mbanduwan kugatok. Saul le kijo

nune Yonatannge ndo kame agan ndende ta jak minnaik.

Yonatannge Filistia afu bale farna

²³ Kile nane Filistia mbalnge kame kuasmbi ande kukulnaig le ka Mikmas kumba ma tabe jak mbol tange.

14

¹ Minnaig le ait ande Saul kijo nune Yonatan ndek tango mo nu tuku kame agan kugrakanu ta sana: Sile kumba ka Filistia kame kuasmbi ndin kulatkade ambe kap ngina. Tanjakina le nu mam nune Saul kila sa ndana.

² Saul nu Gibeaa patumba Mikronnge ail sungo ande kumnemnge minyok minna le kame tango 600 nu ndon minnaig. ³ Ahia nu pris tuku tawi ta tumba nane ndon minna. (Ahia mam nune Ahitub. Ahitub mambo nune Ikabod. Nale Pineas tuku kijo kat nune. Pineas mam nune Elai. Elai nu buk Silo tumbrannge pris minna). Saul tuku kuasmbi nane Yonatan kina ta katese ndanaig.

⁴⁻⁵ Kile Yonatan nu tabe fumbe armba ta ngamu ngamu ndin kina ta dubimba nane Filistia kame kuasmbi sota kambim bafuna. Ndin make inumnge tabe fumbe ta nyunu Boses ta Mikmas tumbran kumamnge minna. Make inumnge fum-benu ta nyunu Sene ta Geba tumbran kumamnge minna.

⁶ Kile Yonatan nu tango mo nu tuku kame agan kugrakina ta sana: Sile Filistia kame kuasmbi ngaro nda pikanu ndin kulatkade ambe kap. Tanjape le Sungonge sile sinzansikuwa le nane bale faramngik inde. Sungo nu kame kuasmbi sungokanu sinzante le ngueu mbal bale farde tanjamba ndo nu tango ndindo armba mata sinzanjikuwa le ngueu mbal bale faramngaig nga sana le ⁷ nu tuku kame agan kugrakanu tango tange lafumba sakina: Ta maye. Ne ame manau kam bafuwa ta ye ne turnamngit ngina le ⁸ Yonatannge nu sana: Sile kilim si ta kap le nane sile kanjerkuwaig. ⁹ Tanjawaig sulumba nane sile sota ndekam sakuwaig ndeta sile tange ndo tanga nane sota nda mbumba kap. ¹⁰ Ko nane sakuwaig: Tale mbape o nguwaig ndeta sile katesewamngik Sungo nu nane

kilmba sile tuku wai mbolnge patinungat nga idusmba sile mbumba nane sota kap ngina.

¹¹ Kile nale arnen bitek kilim ka tinginaik le nane Filistia mbal nale kanjerka sakinaig: Ai si. Hibru mbal afu burok sinamnge kuirkinaig tuku prode si nginaig sulumba ¹² Filistia kame kuasmbi tanje nale wika sanikinaig: Tale te mbape le sine tale manau tumtikbe o nginaig. Tanjakinaig le Yonatan nu tanjo mo ta sana: Sungonge Filistia mbal si kilmba sine Israel tuku wai mbolnge patikat tukunu ne ye ngumnem dubiya ngina sulumba ¹³ Yonatan nu rabmba ndame ponga mbumba kina le tanjo mo ta nu ngumnem dubina. Tanjamba Yonatanje Filistia mbal ta kat patika panke likina le kilke mbolnge ndekinaig le tanjo mo tanje nane kame bagimbi pike patikina le kumnaig.

¹⁴ Ki ait ta mbolnge Yonatan nu kame tugu pilmba tanjo mo ta ndon ma nai fudinndo ta mbolnge kame tanjo ²⁰ tanjamba bale farkinaik le kumnaig. ¹⁵ Tanjanaig le Filistia mbal afu kame mbal tuku tumbranje minnaig afu tumbran tumbranje minnaig afu ndin kulatka minnaig afu Israel mbal tuku agan ndende kuayarka yomba kilmba kinaig ta nane jakmba Kuatenge kuru kuru pileningina. Tanjana le mumni promba kilke piririna le nane jakmba kua ka sili-silinaig.

¹⁶ Kile Saul tuku kame mbal Gibeabumbran Benyamin ma tugu kulatka minnaig ta nane mambilnaig kande Filistia kame kuasmbi nane tumbran kusre pilmba pinder-pindermba pupak tinaig le kanjerkinaig sulumba ¹⁷ Saulnje kame tanjo nu ndon minnaig ta saningina: Kame tanjo burkap sulumba ima tenje mine ndakate ta katesewap ngina. Tanjakina le nane burkinaig ta Yonatan le tanjo mo nu tuku kame agan kugrakanu ta nale ndo mine ndakinaik.

¹⁸ Ait ta mbolnge Kuate tuku tukul bokis ta Israel mbal tugumnge minna tukunu Saul nu pris Ahia sana: Tukul bokis tumba yale ngina. ¹⁹ Saul nu pris ndon pasata minnaik le Filistia mbal nanjine kame tumbran tanje tanjo nginngankanu sukmba wika raumba minnaig le Saulnje ismba

pris ta sana: Tanjaig le tukul bokis ta kusrewa ngina.

²⁰ Tanjakina sulumba Saul nuje kame kuasmbi ta ndon Filistia mbal tuku kame tumbran kinaig kande nane Filistia mbal nginnganka nanjine nanjine mungu balebaleka minnaig le kanjerkinaig. ²¹ Tanjanaig le Hibru mbal afu o buk nane Filistia mbal ndon minnaig sulumba nanjine kame kuasmbi sinamnge minnaig ta nane kile luka Saul le Yonatan ndon ulendika nanjine mbal Israel turka kame bunaig le ²² Israel mbal afu nane Efraim ma tabe mbol tanje kuirke likinaig ta nane Filistia mbal kua kinaig pasa ta ismba nane mata promba Saul le Yonatan turnikmba nane Filistia mbal kilmba yokerka ²³ kame bumba kinaig ka Bet-Awen tumbranje lukinaig. Tanjanaig le ki ait ta mbolnge Sungonge Israel mbal sinzanjimbba nane Filistia mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilna.

²⁴ Ki ait ndui ta mbolnge ndo Saul nu pasa sangrinu Israel mbal sanjimbba sakina: Kile ye yije ngueu mbal tuku mbar lafumba nane jakmba bale farkamngit tukunu tane tanjo jakmba nyamagan pinka minap le ki ka butunguwa. Tanjo ande nyamagan nyuwa ta Sungonge nu mapewe nda ngina le nane kame mbal ta isukuse ndaka gubak nane yokerka kinaig ka ²⁵ duje ande mbol promba nguimzan kulenu ail burok sinamnge bulmba kutuka minnaig le kanjerkinaig ta ²⁶ tanjo andenje tumba nye ndakina. Ta ndanam? Nane Saulnje peu pasa sangrinu pilna le nane ta tuku kuru-kuruka nye ndakinaig.

²⁷ Yonatanje ndo mam nuje pasa sakina ta ise ndakina tukunu nu ndumndum biyna tambi nguimzan tenu dauk tumba nyina sulumba nu gubanu am kuilkuilna ta ngarusu man sangri tina. ²⁸ Tanjana le tanjo andenje ndek Yonatan sana: Mam nanjenje sine nyamagan pinkam tuku pasa sangrinu sasinmba sakat. Tanjo ande kite nyamagan pin ndaka nyuwa ta Sungonge nu mapewe nda nga sakat tukunu sine jakmba gubanu baklelgeg nga sana le ²⁹ Yonatanje tanjo ta sana: Mam tuku pasa tanje sine jakmba najigo siglikate. Ye nguimzan kulenu fudinmba nyit tukunu ye

man sangri tinget. ³⁰ Sine ngueu mbal tuku nyamagan kilig ta nyumba sangri tig kande sine Filistia mbal bale far suluwig kande. Sine sangri kugawaig tukunu sine Filistia sungomba bale far ndaningig ngina.

³¹ Ait ta mbolnge nane Filistia mbal ndon Mikmas tumbanngge tugu pilmba kame bumba kinaig ka Azalon tumbanngge tinginaig. Tanjanaig sulumba nane Israel mbal gubanu baklelnaig sulumba ³² ngueu mbal tuku aganmor kame kilmba pre pre bale farka pasoka ndare jak jak nyinaig le ³³ tango kame afunge kinaig ka Saul sanaig: Gabat sungo, nane kame mbal Sungo am mbolnge unekumba nane ndem ndare jak nyumba minig nginaig le Saul ndek sakina: Tane sonndo mbaraig. Tane kape ka ndame sungo ande mbari-mbarimba tumba ye tugum te prowap ngina sulumba ³⁴ man lato saningina: Tane kape ka kame mbal ngamuknge aganmor nduik nduik kilmba te promba ndame te mbolnge bale farmba pagumba nyam tuku nga nane saningap. Nane Sungo am mbolnge unekumba ndem ndare jak nda nyuwaig nga saningap ngina le nane furir ta mbolnge ndo aganmor nduik nduik kilmba promba ma ta mbolnge bale farmba kuapika nyinaig. ³⁵ Tanjanaig le Saulnge ndame turanga Sungo atraukam tuku pa lanlan ande wakeina. Saul nu buk atraukam tuku pa lanlan ande wakei ndana ta kile nu tugu pilmba wakeina.

³⁶ Kile Saul nu nune kame tango saningina: Furir te mbolnge ndo sine kab sulumba Filistia mbal yokerka bale far sulube le ma purfewa le sine nane tuku agan ndende kat nangine kilbe ngina le nane sakinaig: Ta maye. Sine tanabe nginaig kande pris ta sakina: Tane yauk. Sine Kuate kusnabe sulumba ngina. ³⁷ Tanakina le Saulnge Kuate kusnamba sakina: Sine kumba Filistia mbal yokerkuba ta ne sine sinzanngimba nane kilmba sine wai mbolnge patikamngat e ngina kande Sungo nu ait ta mbolnge Saul tuku pasa lafu ndana.

³⁸ Tanjana le Saul ndek Israel mage mage saningina: Tane yalpe le sine imange mbarat le Sungo nu sine tuku

pasa lafu ndawat ta sota te-silikube ngina. ³⁹ Tanamba nu man sakina: Sungo abo tugu jak nu mara mindek sine Israel mbal sinzanngit ta ye nu tuku nyu mbolnge sinka saket. Tango ima nu mbar te kat ta nu kumamngat. Ye tuku kinjo Yonatan nu mata kumamngat ngina le tango andenngat nu tuku pasa ta lafu ndana.

⁴⁰ Kile Saul nu Israel mbal jakmba saningina: Tane jakmba kape ka si tange tingap le sile Yonatan ndon te tange minamngik ngina le nane sakinaig: Ta maye. Sine tanabe nginaig. ⁴¹ Nane tinginaig le Saulnge Sungo kusnamba sakina: O sine Israel mbal tuku Mbara Sungo, imange mbar te kat ta te-mayokmba saya le isi ngina. Tanakina le pris ta nune tukul ndamembi wam katesemba sakina: Mbar te tango pino mbolnge kuga. Nenge kinjo nane Yonatan ndon mbar te kaik ngina le ⁴² Saul ndek sakina: Ne man wam katesewa sulumba yenng ko Yonatanng mbarat ndeta saka le isbe ngina le nu man lato tukul ndamembi wam katesena le Yonatan tuku nyu mayok kina.

⁴³ Tanjana le Saul ndek Yonatan kusnana: Ne ame manau kat ta ye saya le isi ngina le Yonatan lafumba sana: Yenng ndumndummbi nguimzanng fudinmba dauk tumba nyit tukunu ne ye baleya le kumi ta maye ngina le ⁴⁴ Saul nu sana: Au. Kinjo ne kumamngat. Ye sinka saket. Ye ne bale ndani ta Kuatenng ye mapeye nda ngina kande ⁴⁵ tango kangenng Saul peumba sanaig: Kuga. Yonatanng sine Israel mbal kile-ngumnemka nu ambonnga kame sungo ta mbol ket le sine Filistia mbal bale farkig. Nu Kuatenng sinzanngat le nu manau tanamba kat tukunu sine Sungo abo tugu jak nu tuku nyu mbolnge son pasa sakeg ta ne nu mbolnge manau ande ke ndaka nga peunng le nu Yonatan bale ndana.

⁴⁶ Kile Saul nune kame kuasmbi ndon Filistia mbal yokerkinaig ta kusreka luki-naig le nane Filistia mbal ta luka nangine tumbanng kinaig.

⁴⁷ Saul nu Israel mbal tuku gabat sungo minna sulumba nune kame kuasmbi kilmba Israel mbal tuku ngueu mbal ma jakmba mbolnge mine likinaig ta ndon

kame bumba Moab mbal Amon mbal Edom mbal Filistia mbal Soba tuku gabat sugo sugo nane njakmba kile-ibenka bale farninginaig. ⁴⁸ Tanjanaig sulumba nu kame kuasmbi sungokanu kile-manjurka nane sangri tinga kame bumba Amalek mbal mata bale farnaig sulumba kuasmbi afu Israel kilke mbolnge aganj ndende kuayarmba lika minnaig ta pitaikinaig le nane man luka Israel kilke mbol pro ndanaig.

⁴⁹ Saul tuku kinjo kat nuje kenmba ta nyu nangine Yonatan Iswi Malkisua. Kulim nuje mulum ta nyunu Merab. Mambo nuje nyunu Mikal.

⁵⁰ Saul piyo nuje nyunu Ahinoam. Ahinoam mam nuje nyunu Ahimas. Saul bab nuje tuku kinjo nuje Abner nu Saul tuku kame gabat minna. ⁵¹ Saul mam nuje Kis. Kis le Ner nale Abiel tuku kinjo kame.

⁵² Saul nu gabat sungo minna ta nu tuku kame kuasmbi ta nane sangrimba Filistia mbal ndonj kame buwanu. Tanjawanu le nu Israel tango sangriknu kame tuku kuru kuru ndakanu ta njakmba kilmba nuje kame kuasmbi tuku madininganu.

15

Israel nane Amalek mbal ndonj kame bunaig

¹ Ait ande Samuel nu Saul sana: Ye o buk Sungonge kukulyina le ne gurenj pisnenen le kile ne Israel mbal kulatkate tukunu ne Sungo Sangri Nayo tuku pasa te isa. ² O buk Israel mbal nane Isip kilke kusremba ilmiba minnaig le Amalek mbal pro nane ndonj kame tinginaig.* Kile Sungonge manjau ta lafumba Amalek mbal pa ningamngat. ³ Ne nane kame mbal kilmba kape sulumba Amalek mbal mape ndaninjmba nane tuku aganj ndende njakmba njago siglikap. Tango pino, kinjo kame, kinjo dabronu ta njakmba bale farkap sulumba makau sipsip kamel donji aganjmor ta njakmba turmba bale farningap nga Saul sana.

⁴ Tanjakina le Saul ndek nuje kame mbal ta njakmba Telem tumbranje kile-manjurka ulendimba burkina ta Israel

tuku kame tango 200,000 Yuda tuku kame tango 10,000. ⁵ Burke denpurmba kile Saul ndek kame kuasmbi ta kilmba kinaig ka Amalek mbal tuku tumbranj sungo ma gutonj tange kame tuku kuaneka minnaig.

⁶ Kame tuku kuaneka minnaig sulumba Saul ndek Ken mbal tuku pasa pilmba sakina: Tane Amalek mbal ndonj ulendika mine ndakap. Tane nane kusreka kua kape. Sine nane ndonj kame bumba tane turmba bale farbekig. Tane tuku wa kat tangine o buk sine tuku wa mbun kame Isip kusremba ilmiba minnaig le sinzanjninginaig tukunu ye tane mapekam iduset ngina. Tanjaka saningina le nane Ken mbal njakmba Amalek mbal kusreka kua ka kinaig. ⁷ Kua ka kinaig le kile Saul nu nuje kame mbal ndonj Awilange Amalek mbal ndonj kame bumba nane yokerka bale farmba ka ka Isip kilke ki prote kumamnge Sur ma tugu mbol pronai. ⁸ Promba Amalek tango pino njakmba bale far sulumba nangine gabat sungo Agag mapemba bale ndanaig. ⁹ Tanjamba nane aganjmor njagonu ta njakmba bale farka makau sipsip fatnu mage mage ta njakmba bale far ndanaig. Nane aganjmor magenu ta njakmba kusreke likinaig.

Sungonge Saul pitaina

¹⁰ Tanjanaig le Sungo nu ndek Samuel sana: ¹¹ Osese. Yenge Saul madimba gabat sungo pilen ta nu ye ngumneyumba ye tuku mingge ngurat tukunu ye nu tuku gare ndayate ngina le Samuel nu pasa ta ismba wamdus tatrukina le furir ta mbolnge nu Sungo yabanjmba minna le ka mafena.

¹² Mafena le maratukuk Samuel nu tinga Saul sota kina le nane afu nu sanaig: Saul nu buk Karmel kumba ka tange nuje nyu minwa nga ndame kuen ande tumba kilke mbol te-tiwe denpurmba nu ndo tinga Gilgal tumbranj ket nga Samuel sanaig.

¹³ Tanjamba sanaig le Samuel ndek Saul dubimba kina ka nu te-silikina le Saul ndek nu sana: Sungo nu ne nyaro tinwa. Ye Sungo tuku mingge kumu-kumuwen ngina le ¹⁴ Samuel ndek nu sana: Sipsip makau zigna sungo promba minit le iset ta aningge

* 15:2: Wam kube ta Kisim Bek 17.8-14 mbolnge minit

kilnaig e ngina. ¹⁵ Tanjakina le nu lafumba sana: Ne ngumbeyu isit ta tango kamenge Amalek mbal tugumnge kilmba pronaig. Nane sipsip makau mage mage nane Mbara Sungo atraukam saka mapeka kilmba pronaig. Aganmor afu ta nakmba bale far sulugen ngina le ¹⁶ nu ndek Saul sana: Ne maninka le ye furir Sungonge wam paguyat ta sani le ne isa ngina. Tanjaka sana le Saul ndek nu sana: Saka le ye isi ngina.

¹⁷ Tanjakina le Samuel nu sana: O buk ne ake tango nyu kugatok nga idusmba minna le Sungonge ne Israel tugu nakmba tuku gabat sungo madinina le kile ne minit. ¹⁸ Nunge ne Amalek mbal ngaigonu ta ngaig siglike lika nakmba bale far suluwam tuku nga kukulnina ta ¹⁹ ne ndanam saka nu tuku minge dubi ndana? Ne ndanam nane tuku gabis agan ndende magenu kilelikina? Sungo nu ne tuku nzali kugatok nga sana. ²⁰ Tanjakina le Saul ndek pasa lafumba sakina: Kuga. Ye Sungo tuku minge dubiwen. Sungo nu ye kukulyina tanjamba ndo ken sulumba Amalek mbal ta nakmba bale far sulumba nangine gabat sungo Agag ndo biye timba tumba progen. ²¹ Tango kamenge ndo nangine nzali dubimba agan ndende magenu aganmor mage mage Gilgalnge nane Mbara Sungo atraukam tuku nga kilnaig nga Samuel sana.

²² Tanjakina le Samuel nu man lato sana: Ne ndanmba iduste? Sungo nu minge dubiwanu manau sungomba nzalite e ko nu aganmor kilmba atraukanu manau sungomba nzalite e nga iduste. Ne ise tiwa. Minge dubiwanu manau ta nu sungomba nzalite. Atraukanu manau ta nu sungomba nzali ndate. ²³ Kuate tuku minge nguranu manau ta une sungokanu anzilan guwa wikade tanjamba. Ko ande nu Kuate idus ndamba nune nzali ndo dubimba likate ta nu yabri mbara dubiwanu tanan. Ne Sungo tuku minge ngurna tukunu nu kile ne pitainuwa le Israel mbal man kulatke nda nga Saul sana.

²⁴ Tanjakina le Saul ndek pasa lafumba sakina: Son. Ye mbaren. Ye Sungo tuku minge ne tuku minge turmba nguren. Ye yinje kame kuasmbi tuku kuru-kuruka

nane tuku minge dubiwe ningen. ²⁵ Ne ye tuku une te ngilainga le ye ne ndon Gilgal kumba ka tange Sungo mbarinji ngina kande ²⁶ Samuel ndek sana: Ye ne ndon kine nda. Ne Sungo tuku minge pitaina le nu ndek ne pitainina le Israel mbal tuku gabat sungo mine nda nga Saul sana.

²⁷ Tanjamba Samuel nu mbilka lukam bafuna kande Saulnge nu ngailkam saka nu tuku tawi tundunnu biye ndinna le fetkina.

²⁸ Fetkina le Samuelnge ndek nu sana: Ne ye tuku tawi yaiyumba fetkat tanjamba ndo ki ait te mbolnge Sungonge Israel kulatkam tuku piro ta ne yainumba tango ande tawet. Tango ta mayenu ndo ne suk kuga. ²⁹ Israel mbal tuku Mbara Mbolok ta nu yabri ndakate tuku. Nu wamdus mbil ndate tuku. Sine kilke mbolok mbal wamdus mbilmbileg tanjamba kuga nga Saul sana le ³⁰ Saul ndek sakina: Ye mbaren ta ne Israel mage mage am mbolnge ye tala ndaya. Ye ndon luka kap sulumba ye ne tuku Mbara Sungo mbarinji ngina le ³¹ Samuel ndek Saul dubimba luka kinaik. Luka Gilgal pronaik sulumba Saul nu Sungo mbarinna.

³² Kile Samuel ndek tango afu kukulninmba saningina: Tane kape ka Amalek mbal tuku gabat sungo Agag tumba prowap ngina le nane kinaig ka Agag tumba pronaig. Agag nu wamdus fulilka minna ta kile nu idusna ye mapeyamngaig nga nu wamdus bulkina kande ³³ Samuel ndek nu sana: Ne buk nane kame bagimbi tango kame sungomba bale farkina le ina nangine kinjo kugatok minig. Tanjamba ndo kile yenge ne baleni le ina nane mata kinjo kugatok minamngat nga Agag sana. Tanjakina sulumba Samuel ndek Agag tumba Gilgal tumbran tange Sungo am mbolnge balena le kumna le pike tatana. ³⁴ Tanjamba Samuel ndek tinga nune tumbran Rama kina le Saul nu tinga nune tumbran Gibeaa kina.

³⁵ Samuel nu Saul kusremba nduiye kina. Nu man pro Saul kanjer ndana sulumba nu idusmba ngamungal tatraka wamdus piti nak minna.

Sungo nu nune miron Saul madimba Israel mbal tuku gabat sungo pilna ta kile nu

Saul tuku gare ndana.

16

Samuelnge David Israel mbal tuku gabat sungo madina

¹ Kile Sungo nu Samuel sana: Ne mara mindek Saul tuku ngamungal tatrukate. Ne wamdus piti ta ginu le kusrewamngat? Ye buk nu Israel mbal tuku gabat sungo nda minwa nga pitaiwen. Kile ne sipsip naunu ande tumba olif kule tolmba tumba ka tango ande nyunu Yesi sota Betlehem tumbran kaye. Yenge tango ta tuku kiño ande gabat sungo minwa nga madiwen ngina.

² Tanakina le Samuel nu ndek sana: Ye ndanmba wam ta ki? Saul nu iswa sulumba ye baleyikat ngina le Sungo nu lafumba sana: Ne makau fatnu ande tumba ka tenjemba nane saninga: Ye Sungo atraukam tuku te prowet nga saninga.

³ Tanamba Yesi tuku pasa pale le nu mata atraukam tuku ma ta mbolprowa le ye ne ndanmba kam tuku ta sanamngit. Yenge tango ande ne tumni le gabat sungo minam tuku nga olif kulenu ta pisnewa nga Samuel sana.

⁴ Tanaka sana le Samuel nu tinga Sungo tuku minge dubimba Betlehem kambim saka kina le tumbran ta tuku gabat kame nane nu te-silikinaig sulumba piririmba kuru kuru mayemba nu sanaig: Ne ngamungal mukuk singam prote e nginaig le ⁵ Samuel ndek lafumba sakina: Au. Ye Sungo atraukam prowet. Tane mata Sungo am mbolnge purfen nu mayok kumba ye dubiyap le sine atraukam kab nga saningina. Tanamba Yesi nuñe kiño kame ndon njakmba purfen nu mayok kinaig le nu nane atraukam tuku ma mbol kambim tuku wikina le pronaig.

⁶ Nane pronaig le Samuel nu Yesi tuku kiño nuñe Eliab kanjermba nuñe wamdusmbi sakina: Sonndo. Tango Sungonge madina ta prowat noten ngina kande ⁷ Sungonge nu sana: Ne nu tuku ngarosu kuennu maditaknu ta kanjerte ta ye nu mbulit. Tango kameñge ngarosu mbolnge ndo pilengade ta ye tango tuku ngamungal kanjerka pileninget tuku ngina.

⁸ Kile Yesi ndek kiño nuñe Abinadab wika tumba Samuel tugum kina le Samuel

nu sana: Sungonge tango te mata madi ndana ngina. ⁹ Tanakina le Yesi nu man ka Sama tumba prona le Samuel nu sakina: Sungonge tango te mata madi ndana ngina. ¹⁰ Tanakina le Yesi nu nuñe kiño kat nuñe bailkamba kusrekina ta man nduik nduik kilmba Samuel tugum prona le Samuel nu sana: Sungonge nane te inum madi ndana ngina sulumba ¹¹ nu man Yesi kusnana: Ne tuku kiño kat nanje noten ndo e ngina le Yesi nu sana: Kiño ngrimbik ta nda prowat. Nu sipsip kulatnu ket ngina le Samuel ndek nu sana: Ne ka tango ande kukula le kumba ka nu tumba te prowa. Prowa le sine atraukamngig ngina. ¹² Tanakina le Yesi nu tango ande kukulna le kumba ka kiño nuñe ta tumba prona. Kiño mo ta sangriknu. Nuñe ngarosu tumail pasi gabat wane amnu maditaknu.

Kile Sungonge Samuel sana: Tango sakit ta noten. Ne olif kulenu tumba tango te kule pisnewa ngina le ¹³ Samuel ndek David tuku aba kat nuñe tuku am mbolnge olif kulenu ta tumba David tuku gabat mbolnge kutuna. Tanamba nu tinga luka Rama kina. Kina le Sungo tuku Guwa ta David sangri pilemba nu mbolnge minmba minna.

Sungonge bukla ande kukulna le Saul nginngan serna

¹⁴ Sungo tuku Guwa o buk Saul kusrena le kile Sungonge bukla ande kukulna le Saul nginngan serna. ¹⁵ Tanana le nuñe piro tango kameñge nu sanaig: O sungo, ne isa. Bukla ande Kuatenge kukulna le ne nginngan sernate tukunu ¹⁶ ne sine pasa sasinga le sine tango ande gita kat kila ta te-silika tumba ne tugum probe le bukla ta man ne nginngan sernam prowa ta nuñge gita ta katwa le ne man mayekamngat nga Saul sanaig.

¹⁷ Tanaka nu sanaig le nu piro tango kame ta saninmba sakina: Ta maye. Tane kape ka tango ima nu gita usre mayete ta te-silika tumba ye tugum te prowap ngina le ¹⁸ piro tango andenge ndek Saul sana: Ye Betlehemnu tango Yesi tuku kiño nuñe nu gita usre tugunu ta ye nu kila. Nu kame tango sangriknu. Nu kuru kuru ndakate tuku. Nu minge tango maditaknu. Sungo nu ndon minit nga Saul sana le ¹⁹ nu ndek

nane kukulniŋmba Yesi sota kape sulumba kiŋo nuŋe David sipsip kulatkate ta tumba prowap ŋgina le nane Yesi sota kinaig.

²⁰ Nane kinaig ka Yesi tugum pronaig le nu ndek bret afu kilmba sambe sigrika donki mbol pilmba grep kule aganmor ngaronumbi tolma ta tumba meme fatnu ande tumba David kile-tuna le kilmba Saul sota kinaig.

²¹ Kinaig ka Saul tugum pronaig le nu David kanjgermba nzali mayena le Saul nu David madimba nuŋe kame agan ndende kugraka nu dubiwam tuku piro ta nu tuna. ²² Tanjamba Saul ndek Yesi tuku pasa pilmba sakina: Ye ne tuku kiŋo te nzaliyate. Nu ye tuku piro tango minamngat ŋga sana.

²³ David nu Saul ndon minmba Kuatenge bukla kukulanu le Saul nginngan seranu ta Davidŋe ndek gita katanu le bukla ta Saul kusremba kua kambinu le Saul nu manj wamdus purfemba maye minanu.

17

Goliat nu kame buwam tuku Israel mbal wikina

¹ Mara ande Filistia mbal nane kame tuku kuaneka pro Yuda kilke sungo Soko tumbranŋe manjurkinaig. Manjurkinaig sulumba nane ka Efes-Damimŋe tumbran ulnaig. Efes-Damim ta Soko tumbran Aseka tumbran ngamu-ŋgamunŋe minna.

² Nane tanŋe minnaig le Saul nu Israel tuku kame tango kile-manjurka kilmba ka kame tuku kuaneka Ela ma gutonŋe tumbran ulnaig. ³ Filistia mbal nane tabe inumŋe tinginaig le Israel mbal nane tabe inumŋe tinginaig. Ma guton ta ngamunŋe.

⁴ Kile kame gabat ande nyunu Goliat nu Filistia mbal tuku nyu tumba kilim ka nane Israel mbal kame tuku wikina. Goliat nu Gatnu. Nu kuen nayo mita kenmba tanaŋ.

⁵ Nu hat karennu kaikina ta ainmbi wakeiwanu. Ngarosu songam tuku agan silikina ta mata ainmbi wakeiwanu ta pitinu 50 kilo tanaŋ. ⁶ Nu kupe songina agan ta mbanduwan mirena ta mata ainmbi ndo wakeikanu. ⁷ Nu tuku sibugi ta sungokanu piti nayo. Agonu ainmbi wakeiwanu ta pitinu 7 kilo tanaŋ. Kame tango andenŋe

Goliat tuku kandim nuŋe kuramba Goliat tumailamŋe tingina.

⁸ Kile Goliat nu tinga Israel kame kuasmbi ta wi kuenka saningina: Tane ndanam kame tuku kuaneka tinga minig e? Ye Filistianu. Tane njakmba Saul tuku piro tango kame. Tangine tango ande madiwap le pro ye ndon kame buwa o. ⁹ Nu ye te-ibenjumba baleyuwa ta sine njakmba tane tuku piro tango minamngig. Ko yenŋe nu te-ibenmba balewi ta tane njakmba sine tuku piro tango minamngaiŋ ŋga wikina. ¹⁰ Tanjakina sulumba nu man lato maim maim pasa ande saningina sulumba sakina: Tane Israel kame kuasmbi o. Tangine kame tango ande madiwap le sile nu ndon kame bupe o ŋgina le ¹¹ Saul nu nuŋe kame kuasmbi ndon pasa ta ismba kuru kuru njayomba wamdus fulilka minnaig.

David nu aba kat nuŋe sota kame ma mbol kina

¹² David mam nuŋe Yesi nu Betlehemnu tango. Nu Efrat kumamŋe Yuda ma tugu mbolŋe minna. Yesi nu kiŋo kame 8 njak. Saul nu gabat sungo minna ta Yesi nu buk saibo pile mayena. ¹³ Nu tuku kiŋo kame kenmba ta nane Saul ndon kame mbolŋe minnaig. Kiŋo mulum ta nyunu Eliab. Nu dubiknu ta nyunu Abinadab. Kiŋo kennu ta nyunu Sama. ¹⁴ David nu kiŋo ngimbik. Nu tuku aba kat nuŋe ken ta ndo Saul ndon kame mbolŋe minnaig. ¹⁵ David nu ait afu Saul tugumŋe piroka minanu. Ait afu nu Saul kusremba ka Betlehemŋe mam nuŋe tuku sipsip kulatka minanu.

¹⁶ Filistia tango ta maratukuk furi-ram mindek ait 40 nu pro ma kilimŋe tinga kame tuku wika minmba minna.

¹⁷ Tanjamba minna le mara ande Yesi nu kiŋo nuŋe David kukulmba sana: Ne brain tinga wit pasokanu son njak te tumba bret 10 te turmba kilmba aba kat nane kame mbolŋe minig ta sota kaye. ¹⁸ Ne sis 10 te turmba kilmba ka nangine kame gabat sungo ta tawe sulumba aba kat nane kanjerka. Nane mine mayewaig kande nane tuku mindesil ande tumba luka prowa le nane mage minig ta ye kila palmbimngit. ¹⁹ Aba kat nane, Saul, kame kuasmbi njakmba nane Ela ma guton tanŋe

Filistia mbal ndonj kame bumba minig nga David sana.

²⁰ Kinyмба mafena le maratukuk tinga David nu sipsip kilmba tango andenge kulatkuwa nga samba nu mam nunenge kukulna ta dubimba nyamagan kilmba kina. Kina ka Israel kuasmbi kame tuku ngumbeyumba kine ilemba minnaig le kile-siglikina. ²¹ Nane Israel mbal inumnge Filistia mbal inumnge kame tuku munngu titika minnaig.

²² Minnaig le David ndek nuñe aganj ndende ta kulat tango tugum tanje kusreka nu pinderka kame kuasmbi ta tugum kumba aba kat nuñe kanjerka tane mage minig e nga kusnaningina. ²³ David nu aba kat nuñe ndonj pasatumba minna le Filistia kame gabat Gatnu tango Goliat nu manj kilim ka mayok tanje tingumba wi kuenka pasa mara mindek sakina tanjamba manj sakina le David nu isna.

²⁴ Nane Israel kame kuasmbi tango ta kanjermba kuru kuru mayemba kua kinaig sulumba ²⁵ nangine nangine sakinaig: Ai si. Tango si manj pro sine maim maim pasa sinmba kame tuku wika minit. Tango ima nu tango si balewa le kumwa ta nu Saulnge ndametinj sungokanu tumba kulim nuñe turmba tambimngat. Tango ta tuku tugu mata nane takis yaika kile nda nga saka minnaig.

²⁶ Tanjamba saka minnaig le David nu nane afu nu tugumnge minnaig ta kusnaningina: i ... Filistia tango ngaro nda pikanu si nu Kuate abo tugu njak nu tuku kame kuasmbi maim maim pasa ninggit. Tango inumnge Filistia tango si balewa le sine kiko patikate ta kugawa ta Saulnge ndanjanngat e nga kusnaningina le ²⁷ nane nu sanaig: Tango ima nu Filistia tango ta balewa ta nu tanjamba tanjamba kamngat nginaig.

²⁸ David nu nane ndonj pasata minna le aba nuñe sungo Eliab nu kanjerna sulumba ka David sawe lika sana: Ne ndanjan saka pro te tanje minit? Ne tuku sipsip ma baknu mbolnge imanje kulatkate? Ye kila. Ne maim maim tango. Ne tuku manjau ta mayenu kuga. Ne ake kame bube le kanjeram saka te ta prowat nga sawe likina. ²⁹ Tanjakina le David ndek aba nuñe

sana: Ne ndanjan ye saye likate. Ye ake kusnanngit nga sakina sulumba ³⁰ nu aba nuñe ngumnemba manj tango ande kusnana le tango tanje manj pasa ndui ta ndo David kubeu tuna.

David nu Saul tugum pronas

³¹ Kile tango afu nane David pasatina ta ismba ka Saul kubeu tunaig le nu ndek nane afu kukulninmba saningina: Kape ka David tumba prowap ngina le nane kinaig ka David tumba pronais. ³² Nane David tumba pronais le nu ndek Saul sana: O gabat sungo, tane Filistia tango si tuku wamdus fulil ndakap. Ye ne tuku piro tango minet. Yenge ka nu ndonj kame buwanngit ngina le ³³ Saul nu sana: A ... ne kumun kuga. Ne ndanjan Filistia tango si ndonj kame buwan sakate? Ne sangrinu kuga. Nu si kame gabat nga sana.

³⁴ Tanjakina le David ndek nu sana: O gabat sungo, ye yine mam tuku sipsip kulatket tuku. Laionnge beange sipsip fatnu ande nzonga tumba kinit ta ³⁵ ye nu yokermba sipsip fat ta yaiwet tuku. Tanjawet le nu ye makeyam bafute le ye nu tuku njinfok biymba balewet. ³⁶ Ye buk laion bea bale faren. Tanjamba ndo kile Filistia tango ngaro nda pikanu si Kuate abo tugu njak nu tuku kame kuasmbi maim maim pasa ninggit ta mata balewanngit. ³⁷ Sungonge ye sinzanyina le laionnge beange ye bale ndayinaig. Nunge ye manj sinzanyuwa le Filistia tango sinje ye baleye nda ngina. Tanjakina le Saul nu sana: Ta maye. Ne kaye. Sungo nu ne ndonj minamngat ngina.

David nu Goliat balena le kumna

³⁸ Tanjakina sulumba Saul nu nuñe kame aganj ndende ta kilmba David silik-tuna sulumba hat karen nu ainmbi wakeiwanu ta tumba David tuku gabat kaina. ³⁹ Kaina le David nu Saul tuku kame bagi ta tina sulumba like tumna ta nu aganj tanjan buk sili ndakina tukunu nu like fugumba Saul sana: Ye aganj ndende te njak like fuguwet. Ye aganj ndende te sili gilai ngina sulumba aganj ndende ta paske likina.

⁴⁰ Tanjamba nu nuñe sipsip kulatkanu ndumndum ta tina sulumba kumba ka kule skur tanje ndame fonfon gubo gubok 5 kilmba pale fat sigrikina. Sigrikina

sulumba nuñe sikpir ta tumba biyam biyam Goliat tugum kina le ⁴¹ Filistia tango ta David kanjermba gitmba nu sota ilna. Nu tuku kandim kurawanu tango ta ambongina le Goliat nu ngumnem dubina.

⁴² Tanjamba nu David kanjer tina ta David nu mbanzonu maditaknu tukunu tango ta kame buwam kumuñ kuga nga nu talana. ⁴³ Talana sulumba nu David kusnana: Ye ne tuku age le ne ye katyam saka ndumndum tumba ilit e nga David kusnana sulumba nuñe mbara nyu mbolñge David taprana sulumba ⁴⁴ sana: Ne yale le ye ne baleni sulumba ngarosu nane tumba sar umañ agañmor nguikok ningi le nyamñgaig ngina.

⁴⁵ Tanjakina le David ndek minje lafumba sana: Ne nane kame bagi, mbanduwan, kandim agañ ndende ta kilmba ye ndon kame buwam prote ta ye Israel kame kuasmbi tuku Mbara Sangri Nayo ne nu maim maim te-tuwit Mbara Sungo ta nu tuku nyu mbolñge ne ndon kame buwam prowet. ⁴⁶ Ki ait te mbolñge Sungonje ne tumba ye wai mbolñge pilwa le yenje ne baleni sulumba njinfok nane kat puramñgit. Tanjawi sulumba ye tane Filistia kame mbal tuku ngarosu tangle kilmba sar umañ agañmor nguikok ningi le nyuwaig le sine Israel mbal tuku Mbara sine ndon minit ta kilke njakmba nane katesewamñgaig. ⁴⁷ Sungo nu kame bagimbi mbanduwanmbi nuñe mbal muskil kile-tidinge ndaningit tuku ta mangur sungo te nane katesewamñgaig. Nu nuñe sangri tambi ndo kame bumba tane njakmba kilmba sine wai mbolñge patinungat nga Goliat sana.

⁴⁸ Tanjamba sana le Goliat ndek dirka David tugum ilna le David nu pitik ndo pinderka Filistia tango ta tugum kina sulumba ⁴⁹ nuñe pale fat sinam ta wai sirmba ndame ande tumba nuñe sikpir ta mbolñge pilna sulumba kuilkuilnga sangrimba bukngina le ndame tange ka Filistia tango ta tuku tumail pasinu kat fetka sinam kina le nu ndeka kummba truk kina.

⁵⁰ David nu kame bagi kugatok ta nu nuñe sikpir le ndame tambi ndo Goliat balena sulumba ⁵¹ pinderka ka nu tugum tange tinga Goliat nu nuñe kame bagi

ta gomba tumba njinfoknu kat purna le kumna.

Kile Filistia mbal nanjine kame gabat ta kumna le kanjermba nane drumba kua ka kinaig. ⁵² Kua ka kinaig le Israel Yuda kame mbalñge nane Filistia mbal ta wika raumba kogronka bale farmba kinaig. Nane Saraïm kambim tuku ndin ta dubimba kinaig ka ka Gat tumbrañ Ekron tumbrañ fonde malanga tugum tange kusrekinaig. ⁵³ Kusrekinaig sulumba luka pro Filistia kame kuasmbi tuku agañ ndende kusreka kua kinaig ta nane kumba agañ ndende ta njakmba yomba kilmba kinaig. ⁵⁴ Kilmba kinaig le David ndek Goliat tuku gabat njinfok kat purmba tumba Yerusalem kina sulumba Goliat tuku kame agañ ndende ta kilmba ka David nuñe baibai sinam tange patikina le minnaig.

⁵⁵ David nu Filistia tango ta tuku kame kina le Saul nu kame gabat Abner kusnana: Kinjo mo si ima tuku kinjo ngina le Abner ndek nu sana: O gabat sungo, sonndo son nu ima tuku kinjo ta ye gilai ngina. ⁵⁶ Tanjakina le gabat sungo Saulñge nu sana: Ne kaye ka katesewa ngina.

⁵⁷ David nu Goliat tuku gabat biyam biyam prona le Abner ndek nu tumba Saul sota kinaik ka nu tugum pronaik. ⁵⁸ Pronaik le nu ndek David kusnana: Kinjo mo, ne ima tuku kinjo ngina le nu ndek lafumba sana: Ye piro tango nane Yesi tuku kinjo. Nu Betlehemnu nga Saul sana.

18

Yonatan nu David ndon gulab mayena

¹ Saul nu David ndon pasate denjpurnaik le Yonatan nu David ndon wamdus sailkinaik sulumba nu David tuku kume purna.

² Tanjana le Saul nu David ngailka tumba nuñe wande mbolñge pilna le nu man luka mam nuñe sota nda kina.

³ Tanjamba minna le Yonatan nu David tuku kume purmba nu ndon pasa katmba wamdus ulendinaik sulumba ⁴ Yonatan ndek nuñe tawi kuen silikina ta paska David tuna sulumba nuñe kame agañ silikanu, kame bagi, tui pangar, let turmba kilmba David kile-tuna.

⁵ Saul nu David kukulanu ta nu kumba kame bumba ngueu mbal kilmba bale

farninganu. Tanjamba kumba minna le Saulnge nu tumba kame kuasmbi ande tuku gabat minwa nga pilna le Saul tuku kame kuasmbi Israel tango pino njakmba nane gare-garekinaig.

Saul nu David tuku ngueu mayok kina

⁶ David nu Filistia mbal tuku kame gabat ta balena le Israel kame mbal nane Filistia ndon kame bumba nane bale farka luka ilmba minnaig le pino kame njakmba tumbran mindek Israel sinamnge nane gare-gareka kupesmba mune ninde lika tambarin katninmba nangine gabat sungo Saul ndinngte te-silikam kinaig. ⁷ Pino kame ta mune ulmba sakinaig:

Saul nu ngueu mbal 1,000 bale farkina le David nu ngueu mbal 10,000 bale farkina nginaig.

⁸ Tanjakinaig le Saul nu mune ta ismba gubra torna sulumba nuje wamdusmbi sakina: David nu tango 10,000 bale faranu ngade sulumba ye tango 1,000 ndo bale faranu ngade. Mine minemba nane nu tumba nangine gabat sungo palmbimngaig nga idusna sulumba ⁹ nu David tuku gubra tumba tira dirka minna.

¹⁰ Kinymba mafena le Kuatenge guwa nyayonu pilna le pro Saul tuku wamdus nginngan serna le nu wi kagru-kagrumba mbanduwan gomba biyna le David nu nuje gita ta tumba mara mindek usremba minna tanjamba nu katna.

¹¹ Tanjana le Saul ndek nuje wamdusmbi sakina: Ese. Kile ne yenje kair tur-namngit nga mbanduwan kuanyingina kande David nu lo silina le man ande gomba tumba kuanyingina kande ta mata nu lo silina le mbarna. ¹² Saul nu wam ta kangermba Sungo nu David sinzanmba ye ngumneyate nga idusmba nu David tuku kuru-kurukina. ¹³ Ta tuku Saul nu David nuje wande mbolnge mine ndakuwa nga nu pilna le ka kame kuasmbi 1,000 tuku gabat minna sulumba David nu kame kuasmbi ta kilmba ngueu mbal ndon kame ulmba likina.

¹⁴ Tanjamba likina le Sungo nu David sinzan mayena le wam njakmba kanu ta pro mayenaig le ¹⁵ Saul nu kangermba David tuku kuru-kurukina. ¹⁶ Tanjana le nane Israel kuasmbi Yuda kuasmbi nane David

kame gabat minmba kame ulmba likina ta kangermba nu tuku nyu payamkinaig.

¹⁷ Tanjamba minnaig ma ma ait ande Saul ndek David sana: Ne mara mindek ye tuku piro tango minmba kame mbol sangri tinga Sungo tuku nyu mbolnge ngueu mbal ndon kame bumba mina ta ye yije kulim mulum Merab ne tanmbimngit nga sana. Saul nu David balewam fugumba kame mbolnge Filistia mbalnge balewaig nga David tanjamba sana. ¹⁸ Sana le David ndek nu tuku pasa lafumba sakina: Ye tango nyu kugatok. Ye tuku tugu mata nane Israel ngamuknge nane nyu kugatok tukunu ye kulim nane ta tam kumun kuga ngina ta Saul nu dirnanga sakina: Kuga. Ne yije kulim mulum ta tamngat ngina.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma nane mungu kilam tuku ait madina ta ka kumungina le Saul ndek kulim nuje mulum Merab tumba David tuwe ndaka mbilmba Meholanu tango Adriel tuna. ²⁰ Tanjana le Saul tuku kulim nuje ande nyunu Mikal nu ndek David tam tuku torna le nane ka Saul sanaig le ismba ta maye ngina sulumba ²¹ ndek idusna: Ye Mikal tuwi le nu pinonu tumba Filistia mbal ndon kame bumba tumailam kuwa le balewaig nga idusmba nu David sana: Ne yije kulim mulum tam mbulna tukunu kile kulim ande te ne pinonu ta nga sana.

²² Tanjakina sulumba nu nuje piro mbal wika saningina: Tane ka David sinjinndo te-minyomba sawap: Gabat sungo nuje piro mbal mata nane ne tuku wamdus gare njak. Ta tuku ne Saul kulim nuje pinonu ta. Tane ka tanjamba David sawap ngina le ²³ nane ka David sanaig kande nu nane tuku pasa pitaimba saningina: Ye tango ande nyu njak nga idusmba gabat sungo tuku kulim nuje tam tuku wam sa kuaki ngade e? Ye tango naj nguesuk tenen nde nda ngina.

²⁴ Tanjakina le Saul tuku piro tango kame luka ka David mbulmba sakina ta Saul kubeu tunaig le ²⁵ Saul man ndek nuje piro mbal kukulninmba saningina: Tane ka tenenmba David sawap. Gabat sungo nu ne aganj ndindombi ndo pino piyawam tuku sakat ta tenenmba. Ne ka nu tuku ngueu mbal mbar lafuwam tuku Filistia tango 100

bale farka nane tuku nduwa ngaro kugerka kilmba nu tugum prowa nga David sawap ngina. Saul nu idusmba David nu ka Filistia mbal ndon kame bumba Filistia mbalnge balewaig le kumwa nga idusmba nu piro ta David tuna. ²⁶ Tanjana le piro tango kame man ka David kubeu tunaig le nu gabat sungo tuku kulim ta tam tuku wokina.

Saul nu David ait tuna ta kile ngina le ²⁷ nu ange suk nuje kame kuasmbi kilmba ka Filistia tango 200 bale farnimba nduwa ngaro nanjine kugerka kilmba ka gabat sungo Saul tuna. Tanjana le nu ndek kulim nuje Mikal tumba David tuna le pinonu tina. ²⁸ Wam ta mbolnge Saul nu katesemba sakina: Sungo nu kile David ndon minit ngina.

Saul tuku kulim nuje Mikal mata David tuku kume purna le ²⁹ Saul nu David tuku kuru kuru mayemba nu ndon ngueu jak minmba minna.

³⁰ Filistia mbal tuku kame gabat sugo sugo nane pro Israel mbal ndon kame buwanu ta David nuje kame kuasmbi ndon nane sungomba bale faranu. Saul tuku kame kuasmbi nane sungomba nda bale faranu. Ta tuku nane tango pino jakmba David tuku nyu ndo payamkinaig.

19

Saul nu David balewam tuku ndin sotina

¹ Saul nu David balewam tuku wamdusna sulumba nuje piro tango kame kinu nuje Yonatan nane saningina ta Yonatan nu David tuku kume purna tukunu ² nu ka David kila samba sakina: Mam nu ne balenam sakate tukunu ne indole maratukuk tinga sinjindo kaye ka ma kurok ande piro mbolnge kanjermba kuirka le ³ sile mam ndon kumba ne kuirkamngat ma ta tugumnge tinga ye mam ne tuku sawi le nu ne mbolnge ame manau kam sakuwa ndeta ye ne sanamngit nga David sana.

⁴ David nu tanjamba kuirkam kina le Yonatan mam nuje ndon pasata pasata kinaik ta Yonatan nu David tuku manau mayenu ke likina ta tuku mam nuje sana: Mam, ne nane piro tango David nayo sili ndamba manau ande ke ndaka. Ta ndanam? Nu ne mbolnge mbar ande ke

ndakina. Nu manau jakmba kina ta nu ne turnumba ke likina sulumba ⁵ nu nuje kumam tuku idus ndamba Filistia tango ta balena le Sungonge sine Israel mbal Filistia mbal tuku wai mbolnge kile-lukina le ne kanjermba gare-garekina. David nu mbar ande ke ndakina ta ne ndanam tuku ake sinan nu tuku ndare kutuwam sakate ngina le ⁶ Saul nu Yonatan tuku pasa ismba nu pasa sangri pilemba sakina: Sungo abo tugu jak nu tuku nyu mbolnge ye sinja saket. Ye David balewe nda ngina. ⁷ Tanjakina le Yonatan nu kumba David wikina le prona le pasa jakmba mam nuje sakina ta nu kubeu tuna sulumba nu David tumba mam nuje tugum kina le David nu kame gabat tuku piro ambonga kina ta ndo kumba minna.

⁸ Tanjamba minnaig ma ma mara ande nane Filistia man kame ilnaig le David nu nuje kame kuasmbi ndon kinaig ka nane ndon kame bunaig sulumba nane sungomba bale farkinaig le nane kua ka sili-silinaig.

⁹ Ait ande Saul nu mbanduwan ande waimbi biye jak nuje wandek sinamnge minna le Sungonge guwa nayonu ta man pilna le Saul mbol kina. David nu tange gita katmba minna le ¹⁰ Saul nu David mbanduwan kuanyinga kair turam bafuna kande David nu mbanduwan ta lo silina le kair nduasena. Tanjana le David nu pinderka kilim ka pro kina.

¹¹ Furirna le Saul nu tango afu wam paguka kukulnimba saningina: Tane ka David tuku wande kulatka minap le mafewa le maratukuk nu balewap nga saningina le nane kinaig. Tanjanaig le piyo nuje Mikalnge David sana: Furir te mbolnge ndo ne kua kine ndaka ta indole maratukuk ne balenamngaig nga David sana sulumba ¹² Mikalnge muli ande tumba bubre malanga mbolnge kusna le David nu muli ta dubimba iben ka kua ka pro kina. ¹³ Tanjana le piyo nuje nu mbara kanunu ande tumba David tuku kinyam mbili mbolnge te-kinyena sulumba gabat tatu ande meme nguenumbi wakeiwanu ta tumba gabat mbolnge pilmba tawi kaina.

¹⁴ Kile Saul tuku tango kame ta David

tam pronaig kande ¹⁵ piyo nuñenge nane saningina: Nu guaze ñak ñgina le nane luka kumba Saul kila sanaig le nu nane mañ kukulningmba saningina: Tane luka kape sulumba David mbain ñak tumba yalpe le ye nu balewi le kumwa ñgina. ¹⁶ Tanakina le nane luka kinaig sulumba wandek sinam kumba mbain mbol mambilnaig kande mbara kanunu meme ñguenu gabat mbolnge pilna ta mbain mbolnge minna le kanğernaig. Kanğernaig sulumba nane luka kumba Saul sanaig le ¹⁷ nu ndek Mikal wika kusnana: Ndanam saka ne ye yabriyumba yiñe ñgueu tango ta kanğer ndowat le kua ka pro ket ñgina le Mikal nu pasa lafumba sana: Nu ye sayina ye nu turi le kua kine ndakuwa ta nu ye baleyam sakina. Tanakina le ye nu turen le pro kina nga mam nuñe sana.

¹⁸ David nu kua ka kina ka Rama tumbranğe Samuel te-silikumba mañau kame Saulnge nu mbol kina ta kubeu tuna le Samuel nu ismba David ndon kinaik ka Nayot tumbranğe minnaik.

¹⁹ Tanğe minnaik le tanğo afunğe pro Saul sanaig: David nu Nayot tumbran Rama patumba tanğe minit nga Saul sanaig le ²⁰ Saul ndek tanğo afu kukulningina le David biye tiwam kinaig kande tuan tanğo kuasmbi ande Samuel dubimba pasa yeki yeki kuklimba minnaig le kanğerkinaig. Tanjanaig sulumba tanğo kame ta Kuate tuku Guwanğe wamdus ningina le nane mata pasa yeki yeki kuklimba minnaig.

²¹ Tanjamba minnaig le Saul nu isna sulumba nu mañ tanğo afu kukulningina le kinaig ta nane mata Kuate tuku Guwanğe wamdus ningina le pasa yeki yeki saka minnaig. Tanjanaig le Saul nu mañ lato tanğo kuasmbi ande kukulningina le kinaig ta nane mata wam ndui ta ndo kinaig.

²² Tanjanaig le Saul nuñe miron Rama kina ka kule burok ande Seku ma tugumnge minna ta tugum prona sulumba tanğo afu kanğerka kusnaningina: Samuel le David ani tanğe minik e ñgina le nane nu sanaig: Nale Rama patumba Nayot tumbranğe minik ñginaig le ²³ nu ndin dubimba Nayot tumbran ta kumba ndinğe Kuate tuku Guwa nu mbol prona le nu ndin dubimba kumba pasa yeki yeki kuklimba

kina ka Nayot prona. ²⁴ Prona sulumba nu tawi sunğo ta paskumba Samuel tugum tanğe pasa yeki yeki kuklimba saka minna. Ki ait ta mbolnge nu ki mbol tanjamba kinymba minna le ka furirimba mañ mafena. Ta tuku nane kile yaba pasambi sakade: Saul nu mata tuan tanğo ande e ñgade.

20

David nu Yonatan ndon pasa katmba ngamunğal ulendinaik

¹ Saul nu Nayot tumbran prona le David nu Saul ram kua ka ma ta kusremba Yonatan sota kina sulumba sana: Ye ame mañau mam nañe mbolnge mbaren le nu ye baleyam bafute e ñgina le ² nu lafumba sana: Mam ne balene nda. Nu ame mañau kam bafumba ta nu ye sayumba yabuye nda. Ta tuku ye ne sanet nu ne balene nda ñgina kande ³ David mañ lato sana: Ne ye tuku kume purte ta mam nañe nu kila tukunu ne wamdus ñayonğikat nga idusmba ne sane nda. Sunğo abo tugu ñak nu tuku nyu mbolnge ne tuku nyu mbolnge ye sinğa sanet. Mam nañe buk ye baleyam bafute le kamuset ñgina.

⁴ Tanakina le Yonatan nu ndek David sana: Ye ne ndanđanđamba turnam tuku saka ta ye kamngit ñgina le ⁵ David nu teñenmba sana: Indole tambun kitek prote tuku ait ta ye gabat sunğo ndon isukusam tuku ta ne woka ta ye ka guton tanğe ait keñmba kuirka minamngit. ⁶ Tanjawi le mam nañe nane promba isukusmba minmba ye kiringa kusnanuwa kande ne teñenmba sawa: Yar mindek nuñe tugu nane promba Betlehemnge mangurka atraukade tukunu nu pitik ndo kambim tuku ye sayat. ⁷ Tanjamba mam nañe sawa le nu ta maye nguwa ta ne katesewamngat nu ye bale ye nda. Ko nu gubra sunğo tuwa ndeta ne katesewamngat nu ye baleyam tuku wamdus kuyarkat nga Yonatan sana.

⁸ Tanakina sulumba nu mañ lato sana: Sile buk Sunğo am mbolnge pasa katmba ngamunğal ulendiken tukunu ne ye gilai ndanğa ye sinzanğyumba mina. Ko ye mbar ande ñak ndeta ne ye tumba mam nañe tuku wai mbolnge pale le bale ndayuwu.

Nanje miron ye baleya ngina le ⁹Yonatan nge nu sana: Ne wamdus tanamba nda ta. Mam nu ne nayo silinumba balenam bafuwa le ye kamusmba ta ye ne yabune nda. Ye ne kila sanamngit ngina le ¹⁰David ndek nu kusnana: Indole tane isukusmba minmba ne mam nanje ye tuku nga kila sawa le nu gubrambi pasa lafuwa ta imange pro ye kila sayamngat e nga Yonatan sana le ¹¹nu ndek David sana: Sile guton si kap sulumba pasa-pasakube nga nale tinga kinaik.

¹²Nale kinaik ka guton ta promba kile Yonatan nge David sana: Singine Israel mbal tuku Mbara Sungo sile pasa sakamngik ta nu isamngat. Indole ko aspile ait tenen mbolnge ye mam ne tuku nga sawi le nu wokuwa ndeta ye ne tuku pasa palmbimngit. ¹³Ko mam nu ne nayo silinam bafuwa ta ye ne kila sani le ne kaye. Ye tana ndawi ta Sungo nu ye mapeye nda. Sungo nu mam ndon minna tanamba ndo nu ne ndon mata minwa le ¹⁴ye kume ndaka mini kande ne ye idusyumba Sungonje sine mapesingit tanamba ye mapeya le nane ye bale ndayuwaig. ¹⁵Tanamba ndo Sungonje ne tuku ngueu mbal jakmba jaigo siglikuwa le ne ye tuku ndare kame ndo mapenimmba sinzaninga nga David sana. ¹⁶Tanjakina sulumba Yonatan le David nakile ndare ndon pasa katmba Yonatan nge David sana: Sungonje ne tuku ngueu mbal mapeninge nda ngina. ¹⁷Tanjakina sulumba Yonatan nu David tuku kume purna tukunu nu David man lato pasa sangri pilewa nga sana.

¹⁸Kile Yonatan ndek David sana: Indole tambun kitek tuku pagumba nye ait ta ne isukusam pro ndawa ta mam nu wamdus suluwamngat. ¹⁹Tanjawa sulumba ne aspile man ka ne ambonga kuirkina ma ndame sungo Esel ngade ta ngumnemnge kuirka mina le ²⁰ye tui fatnu kenmba ne minamngat ma ta tugumnge agan ande madiwanu sukmba parsingamngit. ²¹Tanamba ye kinjo ande tui fat kame ta sotam tuku kukulmba ne katesewam tuku pasa tenenmba sawamngit: Tui fat kame ta iben ta tanje ndekaig ngi ndeta ne tenenmba katesewa. Mam nu ne mbolnge manau ande ke nda. Ye pasa ta Sungo abo

tugu jak nu tuku nyu mbolnge sanet. ²²Ko ye kinjo ta sawamngit: Tui fat kame ta o kasom singe ndekaig ngi ndeta ne ma ta kusremba kua kaye. Sungo nu ne kukulnuwa le ma ta kusremba pro kambim tuku nga sanate nga katesewamngat. ²³Sile pasa katmba sangri pilewik ta Sungonje kanjerat. Nu mara mindek sile ndon minamngat ngina.

²⁴Kile David nu kina ka ma guton tange kuirkina. Kuirka minna le tambun kitek pronas le Saul nu isukusam promba ²⁵nunje mara mindek minyokanu mbili kair gemmba ta tumba minyokina. Tanana le Yonatan nu tingina le Abner pro Saul gemmba minyokina. David tuku mbili ta ndo ake minna ta ²⁶Saul nu ait ta mbolnge nu tuku kusna ndangina. Nu tenenmba idusna: David nu wam ande Sungo am mbolnge mbarmba nu purfenju kuga tukunu pro ndawat nga idusna.

²⁷Tanamba idusmba minna le tambun kiteknu tuku ait arnu mbolnge David nu man isukusam nda pronas le Saul nge kinjo nunje Yonatan kusnamba sakina: Ndanam tuku Yesi tuku kinjo ta kubele kite mata sine ndon isukusam pro ndawat ngina le ²⁸Yonatan nge mam nunje tuku pasa lafumba sana: Nu Betlehem kambim tuku ye dirnanga kusnayina sulumba ²⁹sakina: Yinje abange sine Betlehem nge mangurka atraukam tuku pasa pilna tukunu ne ye tuku gulab mayenu ndeta ne ye kaye nga le ye yinje aba kame sota ka ngina. Wam ta mbolnge nu sine ndon isukusam pro ndawat ngina.

³⁰Tanjakina le Saul nu Yonatan tuku gubra torna sulumba sana: Ne ma ngamukok kutu ande. Ne Yesi tuku kinjo ta ndon gulab mayete ta ye kila. Ne nanje wam ta mbolnge ndo tale ina nanje ndon kiko tamngaik ngina sulumba ³¹sakina: Yesi tuku kinjo ta minwa ta ne gabat sungo mine nda. Ta tuku ne tango afu kukulninga le kuwaig ka nu tumba prowaig le ye nu balewi ngina le ³²Yonatan nu pasa lafumba mam nunje sana: Nunje ame manau mbarna le ne nu balewam sakate ngina kande ³³Saul nu nunje mbanduwan tumba Yonatan nduasewam tuku kuanyingina

sulumba ndaflona. Tanjana le Yonatan nu mam nuŋe David balewam tuku wamdus sungokanu ŋak ta katesena sulumba ³⁴ nu gubra torma isukusam tuku mbili ta kusremba kilim kina. Tambun kiteknu tuku ait arnu ta mbolŋe nu isukuse ndaka minna le ka furirna. Ta ndaŋam? Mam nuŋe David kiko pilena le nu ta tuku wamdus tatrukina le isukusam mbulna.

³⁵ Mafena le maratukuk tiŋa Yonatan nu nakile pasa katnaik ta dubimba kiŋo ande tumba David sota ma gutoŋ ta kinaik ka ³⁶ ma gutoŋ tanŋe Yonatanŋe kiŋo ta sana: Ye tui fat parsinŋi le o si ta kuwaig kande ne pinderka ka sota ŋgina. Tanjakina le kiŋo ta pinderka kumba minna le nu lukamba mbol mbol tui fat ande parsinŋina le simŋe ndekina. ³⁷ Kiŋo ta nu kina ka tui fat ndekina magot ta tugumŋe tiŋina le Yonatan ndek wika sana: Dir dir si kaye. Tui fat ta o si tamŋe ndekat ŋgina sulumba ³⁸ Yonatan nu maŋ lato kiŋo ta wika sana: Ne ake tanŋe tiŋ mine ndaka. Pitik kaye ŋgina le kiŋo ta ka tui fat tumba luka nuŋe gabat tugum kina. ³⁹ Kiŋo ta nu Yonatan maŋau kina ta tuku tugu katese ndana. Yonatan le David nakile ndo kila.

⁴⁰ Kile Yonatanŋe kiŋo ta tui paŋgarnu fatnu kame ta turmba kile-tumba kukulna le kilmba luka tumbran kina. ⁴¹ Kiŋo ta luka tumbran kina le David nu ndame maŋur ŋgumnemŋe kuirka minna ta tiŋa kilim ka promba Yonatan tugum tanŋe dagol tidronŋa lokam keŋna. Tanjamba nu tiŋa Yonatan mumumba nale muŋgu mu-muka malmbikinaik.

David nu wamdus tatruka sungomba malmbikina le ⁴² Yonatan ndek nu sana: Sile Sunŋo tuku nyu mbolŋe pasa sanŋri pilekeŋ ta Sunŋo nu sile ndoŋ sikile ndare kame ta ndoŋ minmba minamŋat tukunu ne ŋgamunŋal mukuk wamdus bulok ŋak kaye ŋgina le David nu tiŋa kina le Yonatan nu luka nuŋe tumbran kina.

21

David nu Saul ram kua Ahimelek sota kina

¹ Kile David nu kua ka pris Ahimelek sota Nob tumbran kina ka ta prona le nu David kaŋgermba kuru-kuruka nu tugum

kumba kusnana: Ne ndaŋam naŋe mata te prote e ŋgina le ² David nu lafumba sana: Gabat sunŋo Saulŋe ye piro sat le te prowit. Nu teŋenmba ye sayat. Ye ne piro tinmba kukulni le andeŋe ise ndakuwa ŋga sayat. Yiŋe kuasmibi nane ye te-silikam kande nane ma inumŋe ye te-silikuwaig ŋga saninŋen. ³ Kile ne bret afu ŋak ndeta ye 5 kile-sa. Kuga ndeta nyamagan afu kise sa ŋga pris ta sana.

⁴ Tanjakina le pris ta ndek nu sana: Ye ake bret afu mine ndakade. Tukul bret Kuate am mbolŋe patikanu ta ndo minig. Ne naŋe kame tanŋo ndoŋ tane pino ndoŋ kinye ndakade kande ne bret ta kila ŋga sana le ⁵ David nu lafumba pris ta sana: Ye ne yabrine nda. Sine kile pino ndoŋ kinye ndakeg. Sine ŋgueu mbal ndoŋ kame buweg ta kame mbal nanŋine kame agan ndende ta turmba Sunŋo am mbolŋe purfeŋnu ndo minig. Kite sine piro ande kamŋig tukunu sine tanjamba purfeŋnu ndo mineg ŋga sana.

⁶ Nyamagan afu mine ndakinaig tukunu pris ta tukul bret ta kilmba David kile-tuna. Nane tuku maŋau ta bret ambokok ta kilmba kile-kasoka bret kitek kilmba Kuate am mbolŋe patikanu.

⁷ Ait ta mbolŋe Saul tuku agan mor kulatkanu gabat Edomnu tango nyunu Dowek nu atraukam tuku Sunŋo tuku Wande mbol tanŋe minna. ⁸ Minna le David ndek Ahimelek kusnana: Ne mbanduwan ande ko kame bagi ande ŋak kande ye sa. Ye gabat sunŋonŋe piro sat ta brain kam tuku ŋgat le ye prepreka kame agan ande te ndakit ŋga sana le ⁹ nu ndek David sana: Ye kame bagi ndindo ndo minit. Ne buk Ela ma gutoŋ nziŋe Filistia tango Goliath balena nu tuku kame bagi ta tumba tawimbi sonŋa pris tuku tawi ŋgirpemŋe pilnaig ta ndo minit. Tamŋat kande te-tini ŋgina le David ndek sakina: Ese. Kame bagi ta mayenu ndo kame bagi afu minig tanjan kuga ŋga yaimba tumba kina.

David nu kua ka Gat kina

¹⁰ Kile David nu Saul ram kua ka kina ka Gatnu gabat sunŋo Akis tugum prona le ¹¹ Akis tuku piro tanŋo kame David kaŋgermba ka Akis sanaig: Tanŋo si Davidŋe. Nu nuŋe kilke tuku gabat sunŋo.

Nane pino kame o buk nu tuku mune ulmba kupesmba sakinaig: Saul nu ngueu mbal 1,000 bale farningina le David nu ngueu mbal 10,000 bale farningina nginaig nga Akis sanaig le ¹²David nu pasa ta ismba gabat sungo Akis tuku kuru kuru mayemba ¹³nane tuku am mbolnge nu nginngan tangonge wam kekekina sulumba nu ndo nginngan mayewanu sukmba kumba ka tumbran koranu fonde malanga mbolnge ma kuyir-kuyarna sulumba subal promba minje zizin mbolnge kutuka ndekina.

¹⁴Tanjana le gabat sungo Akis ndek nune piro tango kame saninge lika sakina: Ngan palmbinu te ndanam saka tumba ye tugum te prowaig? ¹⁵Tane idusde sine tuku tumbran te nginngan tango kugatok e nga man ngan palmbinu te tumba te ta prowaig? Tango te ye tuku wande mbolnge nda palpe le minwa nga saningina.

22

David nu Adulam sikar burok sinam tange minna

¹Kile David nu Gat kusremba kua ka kina ka Adulam sikar burok kumba tange minna. Minna le nune aba kat nune, nune kuasmbi jakmba nu tange minna ta isnaig sulumba nane kinaig ka tange nu te-silikinaig. ²Tanjanaig le tango afu nane piti jak jak afu ndametin kugatok afu ndagari jak ta nane kua ka David te-silika nu ndon tange minnaig sulumba nu nangine gabat minwa nga madinaig. Nane kuasmbi tange kua ka nu ndon minnaig ta ulendimba 400.

³Tanjamba minnaig ka mara ande David ndek tinga Mipe tumbran Moab kilke mbol kina sulumba Moabnu gabat sungo ta sana: Ye yije ina mam kilmba pro ne tugum tenge kusreki le minwaik le Ku-atenge ye mbol ndanndanamngat ta kila pili sulumba man luka pro kilamngit nga sana. ⁴Tanjaka sana le Moabnu gabat sungo nu wokina le David ndek ina mam nune kilmba nu tugumnge kusreka nu nune tinga luka kumba ka sikar burok sinam tange kuirka minnaig.

⁵Tanjamba minnaig le mara ande tuan tango Gad nu David tugum promba sana: Ne tinga sikar burok te kusremba Yuda ma

tugu mbol kaye ngina le David nu ndek tinga Heret ma yamban sinam ta kina.

Saulnge pris kame bale farningina

⁶Minnaig ma ma nane afunge David nune kuasmbi kilmba ka Heret yambanng minnaig ta kumba ka Saul sanaig. Sanaig le Saul ndek Gibeat tumbran bin mbol tange ail sungo ande kumnemnge nune mbanduwan biye jak minyokina sulumba piro mbal nu laipmba minnaig ta ⁷sanninge likina: Tane Benjamin tuku kuasmbi tane ise tiwap. Tane idusde Yesi kijo nunenge tane nyam piro sugo sugo grep piro sugo sugo walmba tingua sulumba kame gabat maditinmba kuasmbi 1,000 ko kuasmbi 100 kulatkam tuku patikamngat nga idusde e? ⁸Tane tanjamba idusnaig sulumba pasa katmba ye yije kijo Yonatan nale Yesi kijo nune ndon wamdus ulendinaik ta ye yabuyinaig e nga saninge likina sulumba sakina: Yije kijo nu yije piro tango David ndon wamdus ulendinaik tukunu David kile ye njayo siliyam tuku ndin sotate ta tane tuku andenge ye idusyumba ye kila sa ndayina ngina.

⁹Tanjakina le Edomnu tango Dowe nu Saul tuku piro mbal tugum tange minna nunge ndek Saul sana: Ye Yesi kijo nune pro Nobnge Ahitub kijo nune Ahimelek tugum prona le kangeren. ¹⁰Ahimelek ndek Sungonge David sinzanwa nga yabanja sulumba nyamagan afu kile-tumba Filistia tango Goliath tuku kame bagi ta turmba David te-tuna nga Saul sana le ¹¹nu pasa ta ismba tango afu kukulningina le ka Ahimelek nune kuasmbi ndon Nobnge pris pirokinaig ta jakmba kilmba gabat sungo Saul tugum pronaig.

¹²Kile Saul ndek Ahimelek sana: Ahitub kijo nune, ye ne ndon pasa jak ngina le nu ndek sana: O gabat sungo, ne saka le isi ngina le ¹³Saul ndek nu sana: Yesi kijo nune ne sota kina le ne ndanam saka nyamagan afu kile-tumba kame bagi te-tumba Kuatenge sinzanwa nga nu tuku yabanja? Ne tanjana le kile nu ye njayo siliyam tuku tair minit ngina.

¹⁴ Tanjakina le Ahimelek ndek Saul tuku pasa lafumba sakina: Ne tuku piro mbal te ima David suk minge dubi mayete? Nane mbiyel nane nu kame gabat minmba ne kigraibka ne tuku wande mbolnge nyu sungo nak minit. ¹⁵ Ta tuku ye Ku-ate yabanmba nu sinzanwa ngen wam ta kitek ande ken le ne ye yine kuasmbi te ndon sine kilmba pasa mbolnge patikate e? Nu ne nayo silinam tuku tair minanu ngate pasa ta sonndo ye gilai ngina kande ¹⁶ gabat sungo nu tuku pasa ta lafumba sana: Kuga. Ne nane kuasmbi ndon tane nakmba kumamngaig ngina sulumba ¹⁷ nu kame mbal nane laipniymba minnaig ta saningina: David nu ye ram kua ka kina ta nane kila ta nane ye yabuyumba nu mapenaig le kina tukunu tane Sungo tuku pris kame te kilmba bale farap ngina kande nane pris kame ta bale faram tuku kuru-kuruka mbulnaig. ¹⁸ Mbulnaig le Saul ndek Doweek sana: Ne ilmba pris kame te kilmba bale farka ngina le nunge pro Sungo tuku pris 85 ta nakmba bale farke suglukina.

¹⁹ Tanjana le Saul nu tinga pris kame ta tuku tumbran Nob kina sulumba tanje nu tango pino, kiyo kame, kutu amo mbolok, makau donki aganjmor nakmba bale farmba tumbran sina tumu pilna. ²⁰ Tanjana le Ahimelek tuku kiyo nune Abiatar nunge ndo kua ka David sota kumba ²¹ Saulnge Sungo tuku pris kame bale farningina wam ta kubeu tuna le ²² David ndek nu sana: Ye pro mam nane tugumnge minen sulumba Doweek tanje minna le kanjermba ye buk idusen ta kile kumungat. Osese. Yenge ne tuku ndare tuma yambarken. ²³ Ta tuku ne kuru kuru ndaka. Saul nu sile balesikam tuku ndin sotate tukunu ne ye ndon tenje mina le yenge ne kigraibkamngit nga Abiatar sana.

23

David nu Keila mbal turkina

¹ Tanjamba minnaig ma ma mara ande tango afu nane pro David kubeu tumba sanaig: Nane Filistia mbalnge pro Keila mbal ndon kame bumba nane tuku nyamagan kile-wandekkinaig ta nakmba kuaryamba yomba kilmba kinaig nga sanaig.

² Tanjaka sanaig le David ndek Sungo kusnana: Ye ka Keila mbal turka Filistia mbal ndon kame buwam kumu e ngina le Sungo ndek nu sana: Ta maye. Ne ka Keila mbal turka Filistia mbal bale farka ngina. ³ Tanjakina le nane David tuku kuasmbi ndek nu sanaig: Sine Yuda ma tugu te mbolnge ngueu mbalnge kugorkugorka minig le ne ndanam saka kile man Keila mbal turka Filistia kame kuasmbi sungo ta ndon kame buwam sakate nga David sanaig.

⁴ Tanjakinaig le David man lato Sungo kusnana kande nu sana: Tinga Keila tumbran kaye le yenge ne sinzanumba Filistia mbal kilmba ne tuku wai mbol patikamngit ngina. ⁵ Tanjaka sana le David nune kame kuasmbi kilmba ka Keilange Filistia mbal ndon kame bumba nane sungomba bale farnaig sulumba nane tuku aganjmor nakmba yaika kilmba Keila mbal tango pino nakmba kile-luka kilna.

⁶ Abiatar nu o buk pris tuku tawi ta tumba kua ka David sota kina.

⁷ Kile David nu Keilange minna pasa ta nane afu kinaig ka Saul sanaig le nu ndek sakina: Ese. Kile Kuatenge nu tumba ye tuku wai mbolnge palmbimngat. Nune miron tumbran sungo koranu ta sinam kina ngina sulumba ⁸ Saul ndek nune kame kuasmbi kilmba David tuku kuasmbi kugorkam Keila kinaig.

⁹ Saul nu David balewam kina ta David sanaig le isna sulumba nu pris Abiatar wika sana: Nane tawi ta tumba yale ngina.

¹⁰ Abiatar nu pris tuku tawi ta tumba prona le David ndek yabanmba sakina: O singine Israel mbal tuku Mbara Sungo, Saul nu piro tango nane ye tuku nga Keila tumbran te nayo siliwam tuku ilit ngaig le isit.

¹¹ Ta tuku ne ye saya. Tumbran te tuku tango kameye ye tumba Saul tuku wai mbol palmbimngaig e? Saul nu ye sota te ta prowamngat ta son sakaig e? O singine Israel mbal tuku Mbara Sungo, ne ye kila saya ngina le Sungo nu sana: Au. Nu prowamngat ngina.

¹² Tanjakina le David man ndek Sungo kusnana: Tumbran te tuku tango kameye ye yine tango kame te ndon sine kilmba Saul tuku wai mbol patikamngaig e ngina

le Sunjo nu sana: Au. Nane tanjawamngaig ngina.

¹³ David Sunjonge tanjamba sana le nu tinga nuje tango kuasmbi 600 ta kilmba Keila tumbran ta kusremba nane duje fumbe njakmba mbol kinenumba minnaig le Saul nu David kua kina pasa ta ismba nu nane man yoker ndakina.

David nu Sifma baknu mbolnge minna

¹⁴ David nu kua ka kina ka Sif tuku ma taknu ma baknu tange kuirka minna. Saul nu mara mindek David sota minna ta Kuate nu David sinzanmba nu tumba Saul tuku wai mbol pile ndakina.

¹⁵ David nu kina ka Sif ma baknu Horesnge minna le Saul nu balewam tuku sota minna ta David sanaig le isna.

¹⁶ Tanjana le Yonatan nu kina ka Horesnge David te-silika Sunjonge ne kulatkate nga nu wamdus sangri pilena sulumba ¹⁷ sakina: Ne kuru kuru ndaka. Mam nu ne njayo siline nda. Mine minemba ne sine Israel mbal tuku gabat sunjo mina le ye ne gemnu minamngit ta mata mam nu kila nga David sana. ¹⁸ Tanjakina le nale Sunjo am mbolnge pasa katmba wamdus ulendinaik. Tanjamba David nu Horesnge minna le Yonatan man luka nuje tumbran kina.

¹⁹ Kile Sifnu tango kame afu kinaig ka Gibeange Saul sanaig: O gabat sunjo, ne isa. David nu kile sine tuku ma tugu Horesnge minit. Nu Yuda yamban Akila bin mbolnge kuirka minit. ²⁰ Ta tuku gabat sunjo, ne nu biye timba tam kande ne ndeka le sine ne turnumba nu biye timba tanmbimngig nga sanaig le ²¹ Saul ndek nane saningina: Tane ye turyumba manau mayenu ndo kade tukunu Sunjo nu tane ndon minwa ngina sulumba ²² man ndek saningina: Tane kape sulumba ka nu minit magot ta buro-burowap. Nu tange minanu ngade ta son tange minit e ta kanjerap. Tango ta nu ngisi-ngisikate tuku nga sayade tukunu ²³ tane ka nu kuirke likate tuku magot ta njakmba katese mayemba pro ye tap le tane ndon kumba ka nu korkorbe le nu kua ka Yuda ma animbi kuwa ta ye ka nane ngamuknge nu tamngit nga saningina. ²⁴ Tanjakina le tango kame ta Saul kusremba ambonga nanjine tumbran Sif kinaig.

David nu nuje tango kuasmbi ndon kinaig ka Maon ma baknu Yuda yamban kumam tange minnaig le ²⁵ Saul nu nuje kame kuasmbi kilmba David sota nane minnaig ma tamba kinaig le nane afu ka David sanaig. Sanaig le nu nuje tango kuasmbi kilmba kua ka Maon ma baknu sikar njak tange ka minna. Tange minna le Saul nu ismba David dubimba kina. ²⁶ Saul tuku kuasmbi pro tabe dabil inum inum kinaig le David nuje kuasmbi kilmba tabe dabil inum inum Saul ram kua kinaig. Tanjanaig le Saul nuje tango kuasmbi ndon nane buk David tuku kuasmbi kile-fag kinaig le ²⁷ kile Saul tuku piro tango ande tumbranngge pasa tumba promba Saul sana: Filistia mbal pro sine ndon kame bude tukunu ne brain luka yale nga sana le ²⁸ Saul nu David yokermba minna ta kusremba nuje kame kuasmbi kilmba luka Filistia mbal ndon kame buwam kina. (Ta tuku kile nane magot ta nyun ta Kame peukina tuku Sikar ngade).

²⁹ Tanjana le David nu ma tugu ta kusremba kua ka kina ka Engedi ma taknu sikar burok sinam tange kuirka minna.

24

David nu Saul mapena

¹ Saul nu Filistia mbal yokerka kina ka kusreka man luka prona le nane afu pro nu sanaig: David nu kile ka Engedi ma baknu sikar burok sinam ambenge minit nginaig le ² Saul ndek Israel tango sangriknu 3,000 pilemba kilmba David biye tiwam tuku ma ande nyunu Meme nguikok tuku Sikar ta kinaig ka ³ sikar burok sunjo ande tugum pronaig. Burok ta tugumnge sipsip tuku fonde mata minnaig. David nu nuje tango kame ta kilmba nane sikar burok ta sinamnge kuirka minnaig.

Kile Saul ndek sumbikam saka sikar burok ta sinam kina le ⁴ David tuku kuasmbi tange David sanaig: Ese. Kile ait te mbolnge Sunjonge ne tuku ngueu tango tumba ne wai mbolnge pilit. Ne ame manau kam ndeta ka nga sanaig le David ndek kurauka kina ka Saul tuku tawi kuennu ta tundunnu ndo kat purmba tina ta Saul nu kamus ndana.

⁵ David nu Saul tuku tawi tundunnu ta kat purmba tina sulumba nu ndaflowit a nga wamdus fulilka ⁶ nuñe kame kuasmbi saningina: Tango te Sunjonge ye tuku gabat sungo madina tukunu ye nu balewe nda ngina sulumba ⁷ David nu pasa sangrinu saka saningina: Tane Saul bale ndawap nga peuningina.

Kile Saul nu sikar burok sinam tanje sumbike denpurmba kilim ka kina le ⁸ David ndek Saul ngumnem dubimba kilim kumba Saul wikina: O yiñe gabat sungo ngina le Saul nu mbilkina. Mbilkina le David ndek dagol tidronga lokina sulumba ⁹ sana: Ne ndanam tango kame tuku yabri pasa yenje ne nyayo silinam tuku sakade le nane tuku pasa ta isit? ¹⁰ Ne kile kanjera. Ne kite ait te mbolñe sikar burok te sinamñe Sunjonge ne tumba ye tuku wai mbolñe palet le tango kameñe ye ne baleni nga sisenyaig ta ye ne Sunjonge ye tuku gabat sungo madina nga ye nane peuniñmba ne mapenit. ¹¹ Mam, ne te kanjera. Ye ne balenam mbulmba ne tuku tawi kuen ta tundunnu ndo kat purmba tit. Ta tuku ne kanjermba katesewa. Ye ne mbolñe manau ande nyayonu kumba ne nyayo sili ndanit ta ne ndanam tuku ye korkoryumba baleyam bafute? ¹² Sungo sile tuku manau te pilewa sulumba ne ye mbolñe manau kate ta lafunu ne tinwa. Yenje ne nyayo siline nda. ¹³ Ne wa mbun kame tuku wam pagu pasa ta idusa. Nane tenenmba sakade: Tango nyayonu nu manau nagonu ndo kate ngade. Ta tuku yenje ne nyayo siline nda. ¹⁴ Ne Israel mbal tuku gabat sungo ta ne ye ame aganj le ye tumba korkoryate? Ye tango naj nguesuk kuga age kumak meu tanañ. ¹⁵ Ta tuku Sunjonge sile pilesikuwa sulumba ne ye mbol mbarte ta lafunu ne tinmba ye ne tuku wai mbolñe te-lukuwa ngina.

¹⁶ David nu pasate denpurna le Saul ndek nu wika sana: O kiño, ta nenge e ngina sulumba malmbika ¹⁷ ndek David sana: Ye son mbar sungokanu ne mbol ket ta ne tinjeknu minmba manau mayenu ndo ye mbolñe kate. ¹⁸ Kite Sungo nu ye tumba ne tuku wai mbol palet ta ne ye mapeyumba bale ndayat. ¹⁹ Tango ande nu nuñe ngueu

tango te-silikuwa ta nu nu ake mapewa le kine nda ta ne tana ndawat. Ne ye mbol wam mayenu kat tukunu Sunjonge ne nyaro tinwa. ²⁰ Ye buk katesewet. Ne sine Israel mbal nakmba tuku gabat sungo minmba minamngat. ²¹ Ta tuku ne Sungo tuku nyu mbolñe pasa sangri pilewa sulumba ye tuku gageu tumu pile ndaka nga David sana. ²² Tanaka sana le David ndek pasa ta woka sangri pilena. Tanana le Saul ndek luka nuñe tumbran kina le David nuñe tango kuasmbi kilmba nanjine minnaig mbi sikar burok ta kinaig.

25

Samuel nu kumna

¹ Tanamba minnaig ma ma Samuel nu kumna le nane Israel mbal nakmba pro manjurka nu malmbinaig. Malmbiwe denpurmba nu tuku mindesin tumba ka Rama tumbranñe nuñe wandembi tanje ngukinaig. Ngukinaig le David nu tinga kuirka minna magot ta kusremba Paran ma baknu ta kina ka tanje minna.

David nu Nabal tuku pino kuembol tina

²⁻³ Maonnu tango ande nyunu Nabal nu nuñe aganjmor kame ta tumbran sungo Karmelñe kulatka minanu. Tango ta nu maror tango. Nu sipsip 3,000 meme 1,000 nak minna. Piyo nuñe ta nyunu Abigail. Nu pino ngarosu mayenu rangun mayenu. Tango nuñe ta nu mugru sambek nu gubra te-fagna tuku. Nu Kaleb tuku ndare.

Tango ta tuku piro mbal nane Karmelñe sipsip nguenu kugerka minnaig le nu ka nane kulatka tanje minna le ⁴ David nu Paran ma baknu tanje minmba nane pirokinaig pasa ta isna sulumba ⁵ nuñe tango 10 ta kukulniñmba saningina: Tane kape ka Karmelñe Nabal te-silika ye tuku nyu mbolñe gare pasa tape sulumba ⁶ tenenmba sawap: Ne nane gageu nane aganjmor nakmba mage minwaig. ⁷ Tane kile sipsip nguenu kugerka minig pasa ta David nu isna. Sine buk nane piro mbal ndon minmba nane sipsip kulatkinaig le sine Karmelñe nane ndon gulab mayemba mingenj. Nane tuku aganjmor inum kuaryamba ngisi ndagenj. ⁸ Ne nane piro tango ta kusnaninga ta nane son ngamngai. Ta

tuku ne kite pagumba nye sungo ta David nu isat sulumba sine kukulsingat. Ne nyamagan afu minig ndeta afu sine sinmba afu David tuku patika le kilmba kangig. Tane tanamba ka Nabal sawap ngina.

⁹ David tuku tango kame ta ka David wam pagukina tanamba ndo Nabal sanaig sulumba pasa lafunu isam tuku tair minnaig kande ¹⁰ Nabal nu David tuku tango kame ta tenenmba saningina: Yesi tuku kinjo nune David nu gabat sungo ndan ndan le ye nu nyamaganmbi turam tuku nga sakade. Kile piro tango sungomba nangine gabat ram kua ka dune pisenmba minig.

¹¹ Ndanam tuku tane bret kule aganmor ndemnu yine piro mbal tuku kuanekit te kilmba ma biri sambek tane tingam tuku sakade ngina.

¹² Tanakina le David tuku kuasmbi nane luka kumba ka Nabal nane saninge likina tanamba David kubeu tunaig le ¹³ David ndek nune tango kame ta saningina: Tane tinga kame bagi kilap ngina sulumba nu tinga nune kame bagi tumba kame kambim tuku kuanekina. Tanamba nu nune tango 400 kilmba kame kina le tango 200 kusrekina ta nane agan ndende kulatka minnaig.

¹⁴ Kile Nabal tuku piro tango ande kina ka Nabal piyo nune Abigail sana: David ma baknu tange minmba nune tango afu kukulningat le pro singine gabat gare pasa tawig le nu nane kasurninmba pitaikat ngina sulumba ¹⁵ Abigail sana: Tango kame ta sine ndon mine mayegen. Sine sip-sip kulatka mingen ta nane sine kulat magekinaig le aganmor inum ngisi ndakina. ¹⁶ Sine nane tugum tange sipsip kulatka mingen ta nane mara mara sine kile-kogorka minnaig. ¹⁷ Ta tuku ne isa. Kile David nune tango kame ndon promba sine tuku gabat nune gageu ndon bale faramngat. Nabal nu tango ande gubra te-fagte tuku. Sine nu sabe ta nu sine tuku pasa ise nda. Ta tuku ne kile ndanndanamngat e ngina.

¹⁸ Tanakina le Abigail nu pasa ta ismba pitikndo tinga nyamagan kuaneka bret 200 kilmba grep kule armba aganmor ngaronumbi tolninganu ta kilmba sipsip

kuapikanu 5 kilmba wit pasokanu afu kilmba bret fonfon 100 grep mbilmba pasokanu nak ta kilmba fik karenanganu 200 kilmba nyamagan ta nakmba donki afu mbol patikina. ¹⁹ Tanamba nu sinjindo tango nune kila sa ndamba nune piro tango afu kukulninmba saningina: Tane ambonga silap. Ye tane ngumnem dubiket ngina.

²⁰ Nane kine sulunaig le Abigail nu ndek donki ande ponga kina ka te-tirmba kumba minna sulumba David nune kame kuasmbi ndon nane buk tabe ta ponga mbumba minnaig le kangerkina.

²¹ David nu wamduasmbi sakina: Ndanam saka ye tango ta tuku aganmor nune dune ngamu tange kulat mageken le inum ngisi ndakina. Ye nu mbol manau mayenu ken ta nu lafumba ye kiko pileyat. ²² Ta tuku kite ye nune tango kame nune gageu ta nakmba bale far suglukamngit. Kuga ta Kuatenge yine ngueu mbal mapeninge nda ngina.

²³ Kile Abigail nu David kangermba nune donki mbol patenga ibenkina sulumba David tuku kupe tugum tange dagol tidronga ²⁴ lokina sulumba David sana: O tango sungo, ye wam mbarit ta tuku ye ne ndon pasa nak. Ye saki le ne isa. ²⁵ Ne Nabal tuku pasa isat ta tuku gubra ndata. Nu mugru sambek nu gubra te-fagte tuku. Nu tuku nyu tugunu ta nginngan. Tanamba ndo nune manau nune nyu ta dubite. Ne nane piro tango kukulningat le prowaig ta ye nane kanger ndakit. ²⁶ Ne isa. Sungonge ne peu ndanat kande ne tango ta tuku mbar ta lafumba nu buk balewat kande. Ta tuku Sungo abo tugu nak nu tuku nyu mbolnge ne nane nyu mbolnge ye pasa sangrinu saket. Sungonge ndo ne tuku ngueu mbal nakmba kilmba naigo siglika Nabal mbol mata tanamba kuwa ngina.

²⁷ Tanaka Abigail man lato sana: O tango sungo, ne garenuwa nga nyamagan kilmba prowit te nane tango kuasmbi te ninga sulumba ²⁸ nane piro pino ye tuku mbar te ngilainga. Ne mara mindek Sungo tuku ngueu mbal ndon kame bumba ne mbar ande ke ndakate tukunu Sungonge ne gabat sungo pilwa le minmba minamngat. ²⁹ Tango ande pro ne ndon kame saka

ne balenam bafuwa ta Sunḡonḡe ne ki-graibka kulat mayenumba ne tuku ḡgueu mbal kilmba sikpirmbi ndame bukḡgade le kinit tanan kile-pankamḡgat. ³⁰ Sunḡo nu ne mbolḡge wam magenu kam sakina ta ḡakmba ne mbol kuwa le ne sine Israel mbal tuku gabat sunḡo minamḡgat. ³¹ Ta tuku ne ake sinan Nabal tuku mbar lafumba nu tuku ndare kutuwa ta ne gabat sunḡo mina sulumba nanḡe mbar ta idusmba wamdus pitinuwa le kikotikat. Sunḡo nu ne sinzanḡnuwa le piro pino nanḡe ye idusya ḡga David sana.

³² Tanakina le David ndek nu sana: Israel mbal tuku Mbara Sunḡonḡe ne kukulnat le pro ye ndinḡge te-silikat. Ta tuku sine nu tuku nyu te-dunḡube ḡgina sulumba ³³ nu ndek sakina: Ne tuku wamdus mayenu tanḡe tanḡo ta tuku mbar nu tuku ndare ake sinan kutuwikit ḡga ne ye peuyat. Ta tuku Sunḡonḡe ne nyaro tinwa. ³⁴ Israel mbal tuku Mbara Sunḡo abo tugu ḡak nunḡe ye peuyat. Ye nu tuku nyu mbolḡge sanet. Ne ndinḡge ye te-sili ndakat kande indole maratukuk Nabal tuku kuasm̃bi inum mine ndakate kande ḡgina. ³⁵ Tanakina sulumba David nu Abigailḡge nyamagan kilmba prona ta yaimba sana: Kile ne wamdus bulok luka nanḡe wande mbol kaye. Ne tuku pasa maḡau mayenu ta mbolḡge ne ye muku seryate ḡgina.

³⁶ Tanakina le Abigail luka tanḡo nunḡe sota kina ka tumbran prona kande Nabal nu pagumba nye sunḡo gabat sugonḡe pagumba nye sugokade tanamba kina sulumba nu kule nyumba gare-gare sunḡokumba minna le Abigail nu pasa pasa ndana le ka mafena. ³⁷ Mafena le Nabal nu kule nyumba ḡginḡgankina ta ka purfena le piyo nunḡe ndek wam kame prove likinaig ta kubeu tuna. Kubeu tuna le Nabal nu pirerek purka kumaknu suk ndekina.

³⁸ Tanamba minna ma ma ait 10 kuganaig le Sunḡonḡe Nabal balena le kumna. ³⁹ Kumna le David nu pasa ismba sakina: Kile ye Sunḡo tuku nyu te-dunḡet. Nunḡe Nabal ye kiko pileyina ta lafuwat. Sunḡonḡe nunḡe piro tanḡo nunḡe ye peuyina le maḡau ḡayonu ke ndaken. Nunḡe mbar ta nunḡe mironḡ nu kurau tawet ḡgina. Tanakina

sulumba David ndek tanḡo afu kukulningina le ⁴⁰ nane ka Karmelḡge Abigail sanaig: Sine Davidḡge ne pinonu tam tuku sine kukulsingat ḡginaig le ⁴¹ pino ta pasa ta ismba tinḡa dagol tidronḡa loka sakina: Ye nu tuku piro pino. Ye piro tanḡo kame tuku kupe minyanḡamḡgit ḡgina. ⁴² Tanakina sulumba Abigail nu pastinḡa nunḡe piro pino 5 kilmba nunḡe donki tumba ponḡa David tuku piro tanḡo dubika kinaig. Kinaig ka David tugum prona le Davidḡge pinonu tina.

⁴³⁻⁴⁴ David nu o buk Yesrelnu pino Ahinoam tina sulumba ḡgumnenḡa nu maḡ Saul kulim nunḡe Mikal tina ta Saulḡge yaimba tumba Lais kinḡo nunḡe Paltiel tuna. Tanḡo ta tumbran sunḡo Galimnu.

26

David nu maḡ Saul mapena

¹ Kile Sifnu tanḡo kame afu kinaig ka Gibeange Saul sanaig: O gabat sunḡo, ne isa. David nu kile sine tuku kilke Yuda yamban Akila bin mbolḡge kuirka minit ḡginaig le ² Saul ndek tinḡa nunḡe Israel kame kuasm̃bi sanḡriknu 3,000 ta pilemba kilmba David biye tiwam Sif ma baknu ta kinaig ka ³ Akila tabe yamban ndin tanḡe tumbran ulnaig.

David nunḡe kuasm̃bi ndonḡ ma baknu tanḡe minmba Saul nu biye tiwam prona ta ismba ⁴ nu tanḡo afu kukulninḡmba kape ka buro-burowap ḡgina le nane kurauka kinaig ta Saul pro tanḡe minna le kanḡermba luka ka David kubeu tunaig. ⁵ Kubeu tunaig le kile David ndek tanḡo afu kilmba Saul tumbran ulmba minna magot ta kinaig sulumba Saul nunḡe kame gabat sunḡo Ner kinḡo nunḡe Abner ndonḡ kinymba minnaig le kanḡerkinaig. Saul nu ḡgamuḡḡamunḡe kinyna le nane kame kuasm̃bi nu laipmba kinynaig. ⁶ Tanamba minnaig le David ndek Hitnu tanḡo Ahimelek le Abisai kusnanikina: Ima ye ndonḡ Saul tuku kuasm̃bi ma ulmba minḡ sinam nzi kanḡik ḡgina le Abisai ndek sakina: Sile kap ḡgina. (Abisai nu Seruya tuku kinḡo nunḡe. Aba nunḡe Yoab).

⁷ Furirna le David le Abisai nale kurauka Saul nunḡe kuasm̃bi ndonḡ tumbran ulmba

minnaig ta ndek kinaik ka Saul kinyumba minna le kanjernaik. Saul nu nuñe mbanduwan ta tumba gabat tatum tange te timba ngamu-ngamunje kinyina le Abner kame kuasmbi ñakmba nane nu laipmba kinyinaig.

⁸ Tanamba kanjerka Abisai ndek David sana: Kile Kuatenje nane ñgueu tango ta tumba ne wai mbolñge palet. Saka le nuñe mbanduwan te tumba manyub kilke turi le kumwa ñgina kande ⁹ David ndek nu peumba sana: Ne nu mba tuwe ndaka. Sunjonje gabat madina ta andenje balewa ta Sunjonje nu mapewe nda ñgina sulumba ¹⁰ sakina: Ye Sunjo abo tugu ñak nu tuku nyu mbolñge ne sanet. Sunjonje Saul balewamngat. Nu ake kumamngat e ko nuñe ñgueu mbalñge balewaig le kumamngat e ta Sunjo nuñe ait. ¹¹ Sunjonje gabat sunjo madina ta ye nu balewe nda. Nunje ye peuyate. Sile nu tuku mbanduwan murko kule te ndo kilmba kap nga sana sulumba ¹² David ndek mbanduwan murko kule gabat tatumñge ta kilmba Abisai ndonj kinaik ta tango ande nale kamuska kanjer ndakina. Nane ñakmba Sunjonje ginyum paknu ningina le ndo kinyumba gilainjinaig.

¹³ Kile nale nane kusreka kinaik ka ka David nu tabe inum ponga funu mbolñge tingina sulumba ¹⁴ Abner nuñe kame kuasmbi ta ndonj wika saningina: Abner o. Ne ye tuku pasa isit e ñgina le Abner ndek nu tuku minge lafumba sakina: Ne imanje gabat sunjo wikate e ñgina. ¹⁵ Tanakina le David ndek Abner maim maim te-tumba wi kuenka sana: Ne Israel ngamukñge tango nyu ñak ñgate ta ndanam saka nane gabat sunjo ta kulat maye ndawat le tango ande nu ñayo siliwam sinam ket? ¹⁶ Ne tanamba gubat sunjo kulatkate tuku e? Tane tangle gabat sunjo Sunjonje madina ta kulat maye ndawaig. Ta tuku ye Sunjo abo tugu ñak nu tuku nyu mbolñge sinja satinjet. Tane ñakmba kumam kumun. Tane gabat sunjo tuku mbanduwan murko kule gabat tatum tange ta kanjerkap ta kile aninge minig e ñgina le ¹⁷ Saul nu David tuku ñin tugu ismba wika sakina: O kiño, ta nenje e ñgina le David ndek wika sana: Au. Yenje

o. ¹⁸ O gabat sunjo, ye ame mbar ken le ne nane piro tango nane ye tumba yokeryate? ¹⁹ O gabat sunjo, ne nane piro tango tuku pasa te isa. Ne Sunjonje kukulnat le ye ñayo siliyam tuku ye sotate ndeta maye. Ye nu tuku atrauki le Sunjo nu man ye tuku garewa. Ko tanjonje ne tuku wamdus kunde-kundenade ndeta Sunjonje nane kasurninguwa. Nane ndanam tuku ye Israel kilke kusremba ka kasomok mbal tuku kilke mbolñge nangine yabri mbara baringi nga ye tumba korkoryade? ²⁰ Ta tuku ye Sunjo kasomñge mini le tane ye tuku ndare kutu ndawap. Ne sine Israel mbal tuku gabat sunjo ta ne ye ñai ñguesuk kuga meu tanan baleyam tuku sota tango afu tabe mbolñge mula nindam tuku kuraukade tanamba ne kate nga Saul sana.

²¹ Tanakina le Saul ndek David wika sana: O kiño, ye mbaret. Kile ne man tawok te prowa le ye ne man ñayo siline nda. Ne furir te mbolñge ye baleyam kumun ta ne ye mapeyat. Ye sinja mbarmba ñginngan manau ket ñgina le ²² David ndek wika sana: O gabat sunjo, mbanduwan nane noten. Nane tango ande kukula le pro tumba kine tinwa. ²³ Sunjo nu tango manau mayenu tinjeknu kate ta lafu mayenu tuwit. Kite Sunjo ne tumba ye tuku wai mbol palet ta ye Sunjonje ne madinina nga ne bale ndanit. ²⁴ Ye ne mapenumba ñayo sili ndanit. Tanamba ndo kile Sunjo ye sinzanyuwa le mine mayemba wamdus bulok ñak minamngit ñgina le ²⁵ Saul ndek David wika sana: O kiño, Sunjo ne nyaro tinwa le ame manau kam bafuwa ta kumu-kumumba alonu tanamba prowamngat ñgina. Tanaka saka denpurna le David luka nuñe kuasmbi sota kina le Saul mata mbilka luka nuñe tumbrañ kina.

27

David nu Filistia mbal sota kina

¹ Tanamba minnaig ma ma David nu wamdusmba sakina: Ye te tange mini ta Saul nu man wamdus mbilmba ye baleyamngat tukunu ye kua ka Filistia kilke mbol ka le kanyumwa le nu man Israel kilke mbol tenje ye sote nda idusna.

² Tanjamba idusna sulumba David ndek tinga nuñe tango kuasmbi 600 ta kilmba Maok kiño nuñe Akis Gat mbal tuku gabat sungo ta sota kambim saka ³ nu nuñe pino ar ta kilmba nuñe tango kuasmbi nangine gageu kame ta turmba kilmba kina ka Gatñge Akis ndon minnaig. (David tuku pino ar ta ande Ahinoam nu Yesrelnu. Ande Abigail Nabal tuku pino kuembol nu Karmelnu). ⁴ David kua ka Gatñge minna pasa ta Saul nu ismba nu mañ David sote ndakina.

⁵ Kile David nu Akis tenjenmba sana: O gabat sungo, ye nañe tumbran sungo sinam tenge minet ta mayenu ndo kuga tukunu ne ye sinayumba kilke fudin ande serya le ye yiñe kuasmbi ndon ka tange minyoki ngina le ⁶ Akis ndek woka tumbran fudin Siklak David nane minyokuwaig nga serna. Ta tuku kile Siklak tumbran ta Yuda tuku gabat sugo nangine kulatka minig.

⁷ David nu Filistia kilke mbol kumba minna ta yar ndindo tambun baikamba turmba kinaig. ⁸ Tange minna sulumba David nu nuñe kame kuasmbi kilmba ka Gesur mbal Gisri mbal Amalek mbal nane ndon kame bumba minanu. Mbal kame ta o buk ma tugu ta mbolñge tumbran ulmba minnaig tuku. Nane tuku kilke ta Sur kumamñge kina ka Isipñge dikñgina.

⁹⁻¹¹ David nu nane ndon kame buwanu ta nu tango pino ñakmba bale far sugluka makau donki kamel agañmor ñakmba ta kilmba tawi mindepiye agañ ndende ta turmba kile-sugluka luka Akis tugum kambinu. David nu tumbran kame ta ñakmba tumu pilmba ma sina minyananganu. Ta ndañam? Tango ande pro Gatñge Akis kila sawikat nga nu tanjawanu.

David nu Filistia kilke mbolñge minna sulumba nu mañau ndui ta ndo kumba minanu le Akis ndek nu kusnamba ne ka aningge kame ulmba prote e nga kusnawanu ta David ndek nu wam sisauka sawanu: Sine ka Yudançe o ka Yerakmelñge o ka Ken ma ki prote kumam tange kame ulmba prowet nga Akis yabriwanu.

¹² Tanjawanu le Akis ndek David tuku pasa ta son nga wamdusmba sakanu: Son. Nu nuñe ndare tuma Israel ndon kame bute. Kile nu nuñe mbal ndon ñgueu minmba ye

tuku piro tango minmba ye kulatka minmba minamngat nga idusanu.

28

Saul nu tango kanunu wikanu pino ande sota kina

¹ Minnaig ka ait ande Filistia mbal nangine kame kuasmbi kile-mañgurka Israel mbal ndon kame buwam tuku nginaig sulumba Akis ndek David sana: Kite ne nañe kame kuasmbi ta kilmba ñakmba ye dubiyumba ka Israel mbal ndon kame buwamngig ngina. ² Tanjaka sana le David ndek woka sakina: Ta maye. Ye ne tuku piro tango. Ne ndañmba kam tuku saya ta ye tanjamba ndo kamngit ngina le Akis ndek sana: Ese. Ne tanjawa le ye ne tumba yiñe ngarosulu kulatkam tuku palmbimngit ngina.

³ Samuel nu buk kumna le nane Israel mbal ñakmba wamdus tatraka malm-bimba nuñe tumbran Ramange ngukinaig. Ait ta mbolñge Saulñge tango kanunu wikanu mbal ta Israel kilke mbolñge mine ndakuwaig nga ñakmba pitaikina le sili-silinaig.

⁴ Kile Filistia mbal pro Sunem tumbran sungo ta makembiñge kame buwam tuku ma ulnaig le Saul ndek Israel kame kuasmbi ta kilmba pro Gilboa tabe mbol tange ma ulmba minnaig. ⁵ Tanjamba minnaig le Saul nu Filistia tuku kame kuasmbi ta kanjerka nu kuru kuru ñayomba wamdus fulilka ⁶ Sungo yabanmba kusnana: Ye kile ndañi ngina kande Sungo nu tuku pasa inum kiñambi ko tukul ndamembi ko tuan tango tuku minge mbolñge mata lafuna le ise ndakina le ⁷ nu ndek nuñe piro mbal wika saningina: Tane kumba pino ande tango kanunu wikanu ta sota te-silikap le ye ka nu kusnawi ngina le nane ndek nu sanaig: Pino ande tango kanunu wikate tuku Endorñge minit nga sanaig.

⁸ Tanjaka sanaig le Saul ndek gabat sungo tuku mindepiye ta paska patika tawi kise kilmba kaika tango armba kilmba furir ta mbolñge ndo tinga ka pino ta tugum pron-aig sulumba Saul ndek pino ta sana: Ye tango kumanu ande nyun ti le ne nu wika le ame wam prowamngaig ta ne sanuwa le

ye saya nga pino ta sana kande ⁹ pino ta ndek nu sana: Gabat sungo Saulnge Israel mbal tuku tango kanunu wikade mbal ta pitaikina ta ne gilai e? Ne ndanam saka ye te-mayokyumba baleyuwaig nga tanjate ngina le ¹⁰ Saul ndek pasa sangri pilemba sakina: Ye Sungo nyu mbolnge ne sanet. Ne wam te ka ta nane ne tumba pasa mbol pile nda ngina.

¹¹ Tanjakina le pino ta ndek Saul kusnana: Ye ima wiki nga iduste ngina le Saul ndek nu sana: Ne Samuel wika ngina.

¹² Tanjaka sana le pino ta ndek Samuel wikina le mayok kina. Mayok kina le pino ta nu Samuel kanjermba wi nayomba Saul sana: Ne ndanam saka ye yabriyat? Ne Saulnge ngina. ¹³ Tanjakina le gabat sungo ndek pino ta sana: Ne kuru kuru ndaka. Ame aganj kanjerat ta ye saya le isi ngina le pino ta lafumba Saul sana: Ye mindekanu ande sambu kusremba mayok ket le kanjerit ngina le ¹⁴ Saul ndek nu kusnana: Tango ta ndanj ndanj ngina le pino ta nu sakina: Tango saibo tawi kuennu silika mayok ket ngina le Saul nu katesena ta Samuelnge nga nu ndek dagol tidronga lokina.

¹⁵ Tanjana le Samuel ndek Saul kusnana: Ne ndanam saka ye wikat ngina le nu lafumba sana: Sungo nu ye ngumneyina le Filistia mbal ye ndonj kame buwam bafude. Ta tuku ye wamdus piti sungo njak. Nu ye tuku pasa inum tuan tango tuku mingge mbolnge ko kinambi sayate le ise ndaket tukunu ye kile ndanjndanjngit nga pro nenje ye saya nga ne wikit ngina.

¹⁶ Tanjakina le Samuel ndek nu sana: Sungo o buk ne ngumnenumba nu ne ndonj ngueu minit. Ne ndanam saka ye ne turnam tuku wikate? ¹⁷ Sungonje o buk ye wam paguyina le ye tuku mingge mbolnge pasa prona le ne isna ta nu kile dubimba kate. Nu Israel kulatkam tuku piro ta ne yainumba David tuna. ¹⁸ Ne buk Sungo tuku mingge ngurna. Nu Amalek mbal tuku gubra sungo tumba ne nane njakmba bale farkam tuku ngina ta ne kumu ndana. Ta tuku kile Sungo nu wam ta lafumba ne mbol kate. ¹⁹ Ne nanje kuasmbi Israel tane njakmba Sungonje kilmba Filistia tuku

wai mbol patinungat. Indole ne nanje kinjo kat nanje ndonj kummba pro tenje ye ndonj minamngaig. Sungo nu Filistia mbal sinzanjinmba Israel tuku kame kuasmbi kilmba nane tuku wai mbol patinungat nga Saul sana.

²⁰ Saul nu Samuel tuku pasa ta ismba kuru kuru mayemba ngurngurka kilke mbol ndeka milmailka kinye njak minna. Ta ndanam? Ki ait ka furir ngamuna nu isukuse ndaka minna tukunu nu milmailka minna.

²¹ Tanjamba minna le pino ta ka Saul kuru kuru mayena le kanjermba nu sana: O tango sungo, ye yinje ngarosu yambarkam kuru kuru ndaka ne tuku mingge dubiwit. ²² Tanjamba ndo ne kile ye tuku mingge dubimba tinga bret afu nyumba ngarosu sangri tingwa le luka kaye ngina kande ²³ Saul ndek nu sana: Ye isukusam mbulit ngina. Tanjakina le nune piro tango ar ta pino ta ndonj nane dirnanginaig le nu nane tuku mingge dubimba tinga ka mbili mbol minyokina. ²⁴ Minyokina le pino ta pre pre nune makau fat butuknu ande kulatka minna ta balena sulumba pikmba ndemnu ta kilmba kuapikina. Kuapikina sulumba plaua yis kugatok ta kilmba pipmba bret afu wakeika pasoka ²⁵ ningina le nane nyinaig. Nye denpurmba furir ndui ta ndo nane tinga luka nanjine tumbranj kinaig.

29

Filistia gabat nane David pitainaig

¹ Kile Filistia kame gabat nane kame kuasmbi kilmba pro Afeknge ma ulmba manjurkinaig le nane Israel kame kuasmbi pro Yesrel ma kule bulbultembi tange ma ulmba manjurkinaig. ² Nane Filistia tuku gabat sugo ta nanjine kame kuasmbi walmba afu 100 afu 1,000 tanjamba fetke lika kame tuku kuaneka tingge likinaig le David nu nune kame kuasmbi kilmba Akis ndonj nane ngumnem dubikina.

³ Tanjana le nane Filistia tuku kame gabat ta nane kanjerka Akis sanaig: Ndanam Hibru tango kame te sine dubika kame kangig nginaig le Akis lafumba nane saningina: Tango si Davidnge. Nu Israel mbal tuku gabat sungo Saul tuku piro tango ta nu o buk Saul kusremba yar ndindo tananj

pro ye ndon tenge minit ta tane gilai e? Ye nu wam afu mbarna le kanjer ndaken nga saningina kande ⁴ nane kame gabat sugo sugo Akis tuku gubra pasa tumba sanaig: Tango si te-luka le ka tumbran sernambi tanje ka minwa. Kuga ta nu nune gabat sungo Saul garewa nga mbilka sine ndon kame bumba sine kilmba bale farikat. ⁵ Tango si sine kila. O buk pino kame nane kupesmba mune ulmba sakinaig: Saul nu ngueu mbal 1,000 bale farningina le David nu ngueu mbal 10,000 bale farningina nginaig nga Akis sanaig.

⁶ Tanjamba sanaig le Akis ndek David wika sana: Mbara Sungo abo tugu jak nu tuku nyu mbolnge ye ne sanet. Ne tinjeknu. Ne ye dubiyumba kame mbol tinga ye turya nga iduset. Ne o buk ye sota prona kile minit ta ne wam ande mbarna le kanjer ndawen ta nane gabat sugo si nane ne sine dubi ndaka nga sakade. ⁷ Ta tuku ne kile wamdus bulok luka tumbran kaye ka tanje mina. Ne sine dubika ta kame gabat afu si ne tuku ndagariningikat nga sana kande ⁸ David ndek nu tuku pasa lafumba sana: O gabat sungo, ye ne tugumnge ame wam mbaren? Ye o buk ne tuku piro tugu pilen sulumba kile ye minet ta ye mbar ande ken le ne kame kambim tuku ye peuyate e ngina le ⁹ Akis ndek nu tuku pasa lafumba sana: Son. Ye tuku am mbolnge ne tinjeknu Kuate tuku ejel suk ta kame gabat afu nane sakaig ne sine dubika kame mbol kine nda nga sakaig. ¹⁰ Ta tuku indole mafewa le maratukuk tinga ne sine kusreka nane kuasmbi o buk Saul tugumnge kilmba ilna ta jakmba kilmba luka kaye nga David sana. ¹¹ Tanjaka sana le David nu maratukuk tinga nune kuasmbi ta kilmba luka Siklak tumbran Filistia kilke mbol kina le nane Filistia mbal ndek tinga Yesrel kinaig.

30

Amalek mbal Siklak tumbran piynaig

¹⁻³ David nune kame kuasmbi kilmba luka Siklak tumbran kambim tuku kumba minnaig le Amalek mbal Yuda ma tugu ki prote kumamnge promba Siklak tumbran piynaig sulumba pino kutu jakmba kilmba kine sulunaig. Ande bale ndanaig. David

nane ait kenju mbolnge Siklak patumba mambilnaig kande Amalek mbalnge tumbran piynaig le pa guwa ma gur tingina le kanjermba nane pro tumbran sinam kumba pino kutu jakmba kilmba kine sulunaig ta kanjermba ⁴ nane malmbi nayonaig ka ka sangri kugamba baklele likinaig. ⁵ David tuku pino ar ta Ahinoam Yesrelnu nale Abigail Nabal tuku pino kuembol Karmelnu ta mata kilmba kinaig.

⁶ David nune kame kuasmbi nane tuku pino kutu ngueu mbalnge kilmba kine sulunaig tukunu nane David tuku gubra tormba nu ndamembi balewam tuku saka minnaig le nu ismba wamdus piti sungo tina ta nune Mbara Sungonge nu sangri pilena le ⁷ nu ndek pris Abiatar sana: Ka pris tuku tawi ta tumba pro ye sa ngina le nu kina ka tawi ta tumba pro David tuna. ⁸ Tuna le David ndek Sungo kusnamba sakina: Ye Amalek kuasmbi ta dubika ka nane ndinnge kile-siglikamngit e ngina le Sungonge lafumba sana: Ne nane dubika kaye ka pino kutu kame ta jakmba yaika kile-luka kilamngat nga sana. ⁹ Tanjaka sana le David ndek nune kame kuasmbi 600 ta jakmba kilmba Amalek mbal kupel kupel dubika kinaig ka Besor kule mbol ta pronaig. ¹⁰ Pronaig sulumba tango 200 nane sangri kugamba Besor kule pakarke fugunaig ta tanje kusrekinaig le minnaig le David nu tango 400 ta ndo kilmba Amalek mbal dubika kinaig.

¹¹ Nane kinaig ka ndinnge Isipnu tango mo ande te-silika tumba David tugum kumba nane ndek Isip tango ta bret afu tumba kule turmba tunaig le nyina. ¹² Tanjana le nane ndek fik karenjanu son jak ande tumba bret fonfon grep karenjanumbi pipnaig tuku ta turmba nu tunaig le nyina. Tango ta nu ait kenmba nyamagan kule kugatok minna tukunu kile nu nyamagan ta kilmba nyumba man sangri tina.

¹³ Sangri tina le David ndek tango mo ta kusnana: Ne anikok? Ne tuku gabat ima ngina le nu lafumba sana: Ye Isipnu ta Amaleknu tango andenge o buk ye piyayumba tina. Ye ailfu guazengen le nane tenje ye kusreyinaig. ¹⁴ Sine kagen

ka Keret ma tugu Yuda ma tugu Kaleb ma tugu ki prote kumamnge kame bugen sulumba pro Siklaknge tumbran piygen nga David sana.

¹⁵ Tanakina le David ndek tango mo ta kusnana: Ne sine kilmba nane minig magot ta tumsingam kumun e ngina le nu ndek sakina: Ne Kuate tuku nyu mbolnge ye bale ndayumba ye tumba yiye gabat tuku wai mbol pile nda nga pasa sangri pilewa le ye tane kilmba nane minig ma ta tumtingamngit nga David sana le wokina.

¹⁶ Kile tango mo ta ndek nane kilmba ka Amalek mbal mine likinaig ma ta kinaig. Kinaig ka ta pronaig kande nane Filistia kilke mbolnge Yuda ma tugu mbolnge gabis agan ndende sungomba yomba kilnaig ta tuku nane gare-gareka pagumba nye sungo te-ibenjaig.

¹⁷ Tanamba minnaig le ka furirna le David nuje kame kuasmbi kilmba sinam ka Amalek mbal ndon kame bumba nane bale farka kinaig ka mafemba man furirna. David tuku kuasmbi tanje nane nakmba bale far sulunaig. Amalek tango 400 ndo kamel ponga kua kinaig.

¹⁸ Tananaig le David ndek pino kutu gabis agan ndende nakmba Amalek mbalnge kilnaig ta luka kilna sulumba nuje pino ar ta turmba kilna. ¹⁹ Nane tuku agan inum ngisi ndakina. Kiyo kame kulim kame gabis agan ndende nakmba Amalek mbalnge kile likinaig ta kumu-kumumba kile-luka kilnaig. ²⁰ Tananaig sulumba Amalek mbal tuku makau sipsip aganmor ta nakmba kilmba David tuku nga sisilaniimba ambonga kinaig.

²¹ Luka kumba minnaig le kuasmbi 200 matuk ka Besor kule makembinge kusrekinaig ta nane kanjerka tinga nane ndin kinaig ka ndinnge nane tumaka ulendikinaig. Tananaig sulumba David ndek nane tugum kumba tane kumumbi minig e ngina le ²² nane David ndon kinaig tango afu ngaigonu mugru sambek ta nane ndek sakinaig: Nane sine ndon kine ndakinaig tukunu sine agan ndende kame bumba kilgen te nane walmba ninjenda. Nane nangine pino kutu ndo ningap le kilmba kuwaig nginaig kande ²³ David

ndek sakina: Yiye tira kame, tane tana ndawap. Sine agan ndende te Sungonge sinzansingina le luka kilgen. Nunge sine turkina le kuasmbi sine tuku tumbran piynaig ta kilmba bale farkigen tukunu ²⁴ ye tane tuku pasa ta dubiwe nda. Kuga. Agan ndende ta nakmba walmba tane kinaig mbal nane agan ndende kulatka minnaig mbal ta kumu kumu kilap nga saningina.

²⁵ David nu tanaka saka pasa ta sangri pilena le Israel ngamuknge pasa ta mara mindek dubimba kile mata tanamba minig.

David nu Yuda mage mage agan ndende walmba ningina

²⁶ Kile David luka kina ka Siklak prona sulumba kame mbol gabis agan ndende kile-lika pronaig ta walmba nuje tira kame Yuda mage mage ta tuku patike lika pasa turmba patikina sulumba sakina: Agan ndende Sungo tuku ngueu mbal mbolnge yaika kilgen te ye walmba tane tinget ngina.

²⁷ David nu agan ndende walmba tumbran tumbran mage mage ningina ta tenenmba. Betel mage mage. Ramot mage mage ki prote kumamnge. Yatir mage mage. ²⁸ Aroer mage mage. Sifmot mage mage. Estemoa mage mage. ²⁹ Rakal mage mage. Yeramel mbal mage mage. Ken mbal mage mage. ³⁰ Korma mage mage. Bor-Asan mage mage. Atak mage mage. ³¹ Hebron mage mage. Tumbran afu turmba David nuje kuasmbi ndon kupe pilmba likinaig mage mage mata walmba ningina.

31

Saul nu kumna

¹ David nu Siklaknge minna le Filistia mbal nane Israel mbal ndon Gilboa tabe mbolnge kame bunaig sulumba Israel mbal afu bale farninginaig. Afu nane sili-silimba kua kinaig le ² Filistia mbal nane dubika kinaig sulumba Saul tuku kiyo kat nuje kenmba Yonatan Abinadab Malkisua nane turmba baleninginaig.

³ Saul nu minna ma ta mbolnge kame sangri tingina le ngueu mbal afunge tui fat parsinga Saul tuij tinaig le nu kumam

bafumba ⁴ kiŋo mo nu tuku kame agan ndende kugrakina ta sana: Ne ilmba nane kame bagi ta gomba tumba ye baleya le kumi. Tanawa le Filistia mbal ngaro nda pikanu si nane ye aza pile-pileyumba bale ndayuwaig ngina kande tango mo ta nu balewam kuru-kuruka mbulna le Saul nu nuŋe miron nuŋe kame bagi ta tumba te-timba patenŋa kame bagi ta mbol kumba kumna.

⁵ Saul nu kumna le tango mo ta nu kanŋerna sulumba nu suk nuŋe kame bagi ta tumba te-tina sulumba patenŋa kame bagi ta mbol kumba kumna. ⁶ Ki ait ndui ta mbolnŋe ndo Saul nuŋe kiŋo kame kenmba ta tango mo ta Saul tuku kame mbal nane ŋakmba kume farnaig.

⁷ Saul nuŋe kiŋo kat nuŋe ndon kumnaig le Israel kame kuasmbi nane kua ka sili-silinaig ta nane Israel kuasmbi afu ma guton Yordan kule make simnŋe minnaig ta nane kanŋerka nane mata kua ka tumbran kusreka sili-silinaig le Filistia mbalnŋe pro tumbran ta kile-lika tanŋe kinynaig.

⁸ Nane kinynaig ka mafena le Filistia mbal nane Israel mbal bale farnaig ta tuku kame agan ndende paska kilam kinaig. Kinaig ka Gilboa tabe mbol tanŋe Saul nuŋe kiŋo kat nuŋe ken nane tuku mindesin nanŋine kanŋerkinaig. ⁹ Kanŋerkinaig sulumba nane ndek Saul tuku ŋinfok kat purmba kame tuku agan ndende paska kilmba nane tango afu kukulninginaig le pasa tumba Filistia ma tugu ŋakmba mbol kine likinaig sulumba nanŋine zugu wande sinam kumba tanŋe manŋurka kubeu ninŋe likinaig le tango pino ŋakmba ismba gare-garekinaig. ¹⁰ Tananaig sulumba Saul tuku kame agan ndende ta kilmba nanŋine pino mbara Astarte tuku zugu wande sinam tanŋe patika Saul kiŋo kat nuŋe ken ta tuku mindesin kilmba Bet-San tumbran fonde mbol tanŋe taikinaig.

¹¹ Kile Yabes tumbran mbal Gilead ma tugu mbolnŋe nane Filistia mbal Saul tuku mindesin tumba taikinaig pasa ta isnaig sulumba ¹² nane tango sanŋriknu afu kukulninginaig le furir ta mbolnŋe ndo nane tinŋa kinaig ka ka Bet-San promba fonde mbol tanŋe Saul nuŋe kiŋo kat nuŋe ken

ta tuku mindesin taikinaig ta kilmba luka pro Yabes tumbranŋe mindesin kame ta pasokinaig. ¹³ Pasokinaig sulumba isu kat nanŋine ta ndo kilmba Yabesnŋe ail sunŋo ande kumnemnŋe ngukinaig. Tananaig sulumba nane ndek kusem ndindo nyama-gan pinka minnaig.

2 SAMUEL

David tuku wam kube

Saul kumna pasa ta David sanaig le isna

¹ Nane Saul balenaig le kumna ait ta David nuɲe kame mbal kilmba ka Amalek mbal ndonɲ kame bumba nane bale farkina sulumba nane luka nanɲine tumbranɲ Siklak kinaig.

² David nu Siklakɲe minna le ait keɲmba kinaig le Saul tuku kame tango ande kumba ka Siklak prona. Nu sagkanu taɲaɲ David tugum kumba dagol tidronɲa lokina le ³ David ndek nu kusanana: Ne aninɲe prote ɲgina le tango mo ta ndek lafumba sana: Ye kame sinamɲe Israel mbal bale farkinaig le ye kua ka te prowet ɲgina. ⁴ Taɲakina le David ndek nu kusanana: Kame mbolɲe ame wam prove likinaig ta ye saya le isi ɲgina le tango mo ta ndek nu sana: Sine tuku kame tango nane kua ka sili-silinaig le Filistia mbalɲe sine tuku kuasmbi sunɲomba bale farninɲe likinaig. Taɲamba Saul le kiɲo nuɲe Yonatan mata balenikinaig ɲga David sana.

⁵ Kile David ndek nu kusanana: Saul le Yonatan kumnaig ta sonndo ne kanɲerkina e ɲgina le ⁶ tango mo ta lafumba sakina: O sunɲo, ye Gilboa tabe mbolɲe minen sulumba Saul kanɲeren ta nu nuɲe mbanduwanɲ ta kilke mbolɲe te-timba nuɲe ɲgaro tugunemba tin minna le kanɲeren. Kame mbal hos mbol pinderkanu karis mbol pinderkanu mata nane Saul buk te-kornaig. ⁷ Taɲanaig le nu mbilmbilka ye kanɲeryumba wikina le ye woka nu sota kan le ⁸ nu ndek ye kusnayina: Ne anikok ɲgina le ye Amaleknu ɲgen. ⁹ Taɲaken le nu ndek ye sayina: Ne ilmba ye tapleya. Tui fat andenɲe ye te-mayeyat le ye kumam bafuwet ɲgina. ¹⁰ Taɲaka nu buk surka ndeka kumam bafuna tukunu ye ka nu taplewen sulumba nu tuku gol hat kaikanu ta gomba tumba sagi nzar wai mban mbolɲe ta paska ten sulumba agaɲ kame ta kilmba ne tugum te prowet ɲga David sana.

¹¹ Taɲakina le David nu ismba ɲgamungal tatrakina le nuɲe tawi fetfetna le nuɲe

kuasmbi mata ɲakmba maɲau ndui ta ndo kinaig. ¹² Ta ndaɲam? Saul le Yonatan, Israel kame mbal sunɲomba nane Kuate tuku kuasmbi ta kame sunɲo ta mbolɲe bale farkinaig tukunu nane malmbika nyamaɲaɲ pinka minnaig le ka furirna.

¹³ Furirna le David ndek tango mo ta kusanana: Ne anikok ɲgina le nu sakina: Ye Amaleknu. O buk mam nu Amalek kilke kusremba pro Israel kilke mbolɲe rawe tango taɲaɲ minyokina ɲgina le ¹⁴ David ndek nu sana: Ndaɲam saka ne Sunɲonge gabat madina ta balena ɲgina sulumba ¹⁵ nuɲe kame tango ande wika sana: Ne ilmba tango te balewa le kumwa ɲgina le kame tango ta kumba ka Amalek tango ta kame bagimbi balena le kumna. ¹⁶ Kumna le David ndek Amalek tango ta sana: Ne Sunɲonge gabat madina ta balewanu sakat tukunu kile lafunu naɲe mironɲ naɲe ndare kutute ɲgina.

David nu Saul le Yonatan tuku ninankina

¹⁷ Kile David nu ninanka Saul le kiɲo nuɲe Yonatan tuku ɲga mune-munekina sulumba ¹⁸ nuɲe kuasmbi wam pagu-ɲinɲmba saninɲina: Tane mune te tumba ka Yuda tango pino ɲakmba tumningap le tago-tagomba kila pilwaig ɲgina.

Mune mbara ta Tui Mune. Kile mune ta Yasa tuku waɲe mbolɲe minit.

Tui Mune

¹⁹ Sine Israel mbal tuku gabat kame tabe mbolɲe kume likinaig.

Sinɲine kame gabat ɲakmba kume likinaig.

²⁰ Tane pasa te kumba ka Gat le Askelon mbal sa ndaninɲap.

Saninɲap le Filistia pino kame kasomok pino kame nane ismba gare-garekubekaig.

²¹ Sinɲine kame gabat mbal tuku kandim kame kile ake sinanɲ Gilboa tabe mbolɲe mine likade.

Saul tuku kandim mata andenɲe maɲgurenɲ pisnewe nda.

Ta tuku sawe le mbai ɲgislu tabe ta mbolɲe nde ndakuwaik le nyamaɲaɲ mata tabe ta mbolɲe prove nda.

²² Yonatan nu tui wai paknu.

Nu kame mbolŋge agan inum tui ful ndawanu.

Saul tuku kame bagi ake sinan mine ndakina.

Nu nuŋe ŋgueu mbal sanŋriknu ŋakmba bale farniŋganu.

²³ Tango pino ŋakmba nane Saul le Yonatan tuku gare tornaig.

Nale mara mindek kigri-kigriŋga min-naik sulumba kumu kumu ndo kum-naik.

Nale tuku pinder ta paŋus fumba kinit taŋan.

Nale tuku sanŋri ta laion tuku sanŋri taŋan.

²⁴ Tane Israel pino kame tane Saul tuku ninanka malmbikap.

Nu tane tawi gurgur magenu ndo agan ndende golmbi wakeikanu ŋgarosu min-depiye mayewam tuku tiŋge likina.

²⁵ Kame gabat ar ta kame mbolŋge kumnaik.

Yonatan tuku mindesiŋ tabe mbol am-benŋe minit.

²⁶ O yiŋe aba Yonatan, ye ne tuku sina sunŋo ŋak.

Sile muŋgu kume purkiken wam ta pino kame nane ye tuku ŋga kume purde wam ta lite.

²⁷ Kame gabat mbal ŋakmba kame mbolŋge kume likinaig le nane tuku kame agan ndende mata ake ŋaigonŋamŋgaig.

2

Yuda tuku tugu nane David nanŋine gabat minwa ŋga madinaig

¹ Kile David nu Sunŋo kusnamba sakina: Ye kumba ka Yuda mbal tuku tumbran sunŋo ande mbol minyoki e ŋgina le Sunŋo nu ndek sana: Ta maye ŋgina. Tanakina le David maŋ lato kusnana: Ye ka tumbran ndan mbol minyoki ŋgina le Sunŋo nu lafumba sana: Ne kumba ka Hebronŋge minyoka ŋgina. ² Tanamba sana le David nu tiŋga nuŋe pino ar Ahinoam le Abigail kilmba kinaig ka Hebron tumbran tumba

minyokinaig. Ahinoam nu Yesrelnu. Abigail nu Karmelnu. Nu Nabal tuku pino kuembol Davidŋge tina.

³ David tuku tango kuasmbi nanŋine gageu ŋakmba David ndon kinaig ta nane tumbran afu Hebron tumbran patuk patuk mine likinaig ta kilmba minyoke likinaig.

⁴ Tananaig le Yuda tango kame pro Hebronŋge David nanŋine gabat sunŋo minwa ŋga guren tumba nu tuku gabat mbolŋge kutunaig.

Yabes mbal Gilead ma tugu mbol min-naig ta nane buk Saul tuku mindesiŋ tumba ŋgukinaig pasa ta David nu ismba ⁵ nuŋe tango afu kukulniŋmba saniŋgina: Tane kape ka Yabes mbal teŋenmba saniŋgap: Sunŋo nu tane nyaro tiŋguwa. Tanenŋe Saul nu singine gabat sunŋo ŋga mindesiŋ nuŋe tumba ŋgukinaig ta tuku ye tane gare pasa tiŋget. ⁶ Sunŋo nu tane sinzanŋiŋmba minmba minwa. Tane gabat sunŋo Saul mbolŋge wam mayenu kinaig tukunu kile ye suk tane mbolŋge wam magenu kamŋgit. ⁷ Tanŋine gabat sunŋo Saul nu kumna le kile nane Yuda mbal ye nane tuku gabat sunŋo mini ŋga madiyinaig. Ta tuku tane sanŋri tiŋga ŋgueu mbal tuku kuru kuru ndakap ŋga saniŋgap ŋgina.

Israel tuku tugu afu nane Isboset nanŋine gabat minwa ŋga madinaig

⁸ Saul tuku kame gabat sunŋo Abner nu Saul kiŋo nuŋe Isboset* tumba kua ka Yordan kule pakarka Mahanaim tumbran kina. ⁹ Kinaig ka tanŋe Abner ndek Isboset nu Gilead, Asur, Yesrel, Efraim, Benyamin, Israel ma tugu ŋakmba tuku gabat sunŋo minwa ŋga madina.

¹⁰ Isboset nu yar 40 ŋak minna le nu Israel mbal tuku gabat sunŋo minwa ŋga madinaig le nu yar armba ndo Israel ma tugu kulatkina. Yuda tuku tugunŋe ndo David dubinaig le ¹¹ nu yar 7 batenŋu turmba Hebronŋge nane kulatkina.

Nane Israel mbal Yuda mbal ndon kame bunaik

* **2:8:** Isboset nyu ndinok Isbaal. Isbaal nyu ta tugunu: Baal tuku tango. Baal nu yabri mbara ande Samuel nu o buk Israel mbal saniŋgina le pitainaig (1 Samuel 7.3-4 kanŋerap). Ta tuku nane Isbaal nyu ta mata mbulmba Isboset ŋginaig

¹² Abner nu Isboset tuku kuasmbi kilmba Mahanaim kusremba Gibeon tumbran pronaig le ¹³ Seruya kiŋo nuŋe Yoab mata David tuku kuasmbi ndoŋ pro Gibeon kule kualin tugum tanŋe nane kile-siglikinaig. Isboset tuku kuasmbi pro kule kualin make simnŋe minyokinaig le David tuku kuasmbi pro kule kualin make temnŋe minyokinaig.

¹⁴ Tanjanaig sulumba Abner ndek Yoab sana: Ye tanŋo mo afu madiningi le ne mata tanŋo mo afu madininga le nane kame agaŋ ndende kilmba kame sanŋri muŋgu tumkuwaig ngina le Yoab nu lafumba sana: Ta maye ngina.

¹⁵ Tanjamba nane Isboset tuku tanŋo 12 madininginaig ta nane ŋakmba Benyamin tuku tugu ndo. Nane pro David tuku tanŋo 12 ta ndoŋ kame bumba ¹⁶ nanŋine nanŋine gabat waŋe roka kame bagimbi takel make kumu kumu nduaseka tanŋo 24 ta ŋakmba kume likinaig. Ta tuku nane ma tugu ta nyun ta Kame Bagi tuku Ma ngade.

¹⁷ Tanjanaig le kame sunŋo kuasmbi ar ta ngamuknŋe tingina le David tuku kuasmbinge Abner tuku kuasmbi Israel mbal kile-ibenkinaig le kua ka sili-silinaig.

¹⁸ Seruya tuku kiŋo kame kenmba kame mbolnŋe minnaig ta nane tuku nyu tenenmba: Yoab, Abisai, Asahel. Asahel tuku pinder nuŋe ta nane ŋakmba tuku pinder lininganu tukunu ¹⁹ nu Abner madimba tumba yokerna le ²⁰ Abner nu pinderka minmba mbilka mambilna kande Asahel nu madimba yokermba kina le nu kusanana: Ne Asahelnŋe e ngina le nu sakina: Au. Yenŋe ngina. ²¹ Tanjakina le Abner nu peumba sana: Ne ye yoker ndaya. Ne luka ka tanŋo ande tumba yokermba nu tuku kame agaŋ ndende ta yaimba kila ngina kande Asahel nu Abner tuku pasa ise ndaka nu ndo madimba yokermba kina le ²² nu maŋ lato sana: Ne ye yoker ndaya. Ye ne baleni ta ye aba naŋe Yoab am mbolnŋe kikoyamngat ngina kande ²³ Asahel nu nda isanu sukmba nu yokermba lok ndeka kina le Abner ndek nuŋe mbanduwan tugunumbi ngumnem ngumnem te-lukina le Asahel fungul mbolnŋe nduasemba ka inumnŋe biteknŋina le nu kummba

ndekina. Kummba ndekina le kame mbal afu pinderka pro tanŋe Asahel tuku mindesin kanŋermba laipmba tinginaig le ²⁴ Yoab nale Abisai nale ar tanŋe ndo Abner madimba yokermba kinaig ka ka Ama tabe tugu mbol ta pronaig le ki ka ululuna. (Ama tabe ta Giya tumbran ki prote kumamnŋe Gibeon yamban kambim tuku ndin minŋe mbinŋe minit).

²⁵ Ki ka ululuna le Benyamin tuku kuasmbi nane ka Abner te-silikinaig sulumba nane ka tabe fudin ande mbolnŋe tinga kame tuku kuaneka minnaig. ²⁶ Tanjamba minnaig le Abner ndek Yoab kanŋermba wi kuenka sana: Ne kame te minmba minwa nŋa iduste e? Kame te kuga ndawa ta sine muŋgu nŋueu minmba minamngig ta ne idus ndate e? Sine ndare ndindo ndo. Ne naŋe kuasmbi ta peuninga le maŋ sine yoker ndakuwaig nŋa Yoab sana le ²⁷ nu pasa ta isna sulumba nu ndek lafumba sana: Kuate abo tugu ŋak nu tuku nyu mbolnŋe ye ne sanet. Ne ye peu ndayat kande yinŋe kuasmbi kile tane yokerka minig le ka ka mafete kande ngina. ²⁸ Yoab nu pasate denpurna sulumba kame tukulmba nuŋe kame mbal maŋ Israel mbal yoker ndakuwaig nŋa tabil fitkina le kame ta kusremba sili-silinaig.

²⁹ Kile Abner nuŋe kame mbal ndoŋ ma ta kusremba Yordan ma gutoŋ ta kuerka kumba minnaig le ka ka mafena. Mafena le ma gutoŋ ta kusremba Yordan kule pakarka kinaig ka ka ki mbilna le nane luka Mahanaim pronaig.

³⁰ Abner nu nuŋe kame mbal kilmba kina le Yoab ndek nuŋe kame kuasmbi kile-manŋurka burkina ta nu tuku kame tanŋo 20 ndo te-denna. Asahel mata kumna. ³¹ David tuku kuasmbinge Abner tuku kuasmbi 360 bale farnaig. Kuasmbi ta ŋakmba Benyamin tuku tugu ndo.

³² Kile Yoab tuku kuasmbi nane Asahel tuku mindesin tumba kumba ka Betlehem tumbranŋe mam nanŋine tuku ndame burok sinam tanŋe pilnaig. Pilnaig sulumba furir ndui ta mbolnŋe ndo nane tinga luka kinaig ka ka mafena le Hebron pronaig.

3

¹ Kile David tuku kuasmbi Saul tuku kuasmbi ndonj kame manj tumba tingina ka ka Yuda mbalnge Israel kuasmbi sungomba bale farkinaig le Saul tuku kuasmbi buk denkina.

David tuku kiyo kat nuje

² David nu Hebronnge minyokina sulumba kiyo 6 kile-patikina. Nane tuku nyu nanjine tenjemba.

Kiyo mulum Amnon. Ina nuje nyunu Ahinoam. Nu Yesrelnu.

³ Kiyo mulum dubiknu ta Kileab. Ina nuje Abigail. Nu Karmelnu Nabal tuku pino kuembol Davidnge tina.

Kiyo kenju ta Absalom. Ina nuje Maka. Nu Gesurnu gabat sungo Talmai tuku kulim nuje.

⁴ Kiyo bailkanu ta Adonia. Ina nuje Hagit.

Kiyo inum Sefatia. Ina nuje Abital.

⁵ Kiyo 6-nu ta Itream. Ina nuje Egla. Kiyo kame ta njakmba Hebronnge kilepatike likinaig.

Abner nu David ndonj wamdus ulendi-naik

⁶ Kame sungo Saul tuku kuasmbi David tuku kuasmbi ta minmba minna le Abner nu Saul tuku kuasmbi ngamuknge tango nyu njak mayok kina.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma ait ande Isboset nu Abner sawe lika sana: Ne ndanam saka mam tuku piyo nuje Rispa ndonj kinyat ngina. (Rispa nu Aya tuku kulim nuje Saulnge pinonu tina tuku). ⁸ Tanjakina le Abner ndek gubra tormba nu sana: Ye Yuda tugu turket le ne ye saye likate e? Ye buk mam naje Saul, nuje tira kat nuje, nuje gulab kame dubiken ta kile ye minmba minet. Ne Davidnge njayo silinam bafuna le yenje ne kigraibken ta ne ndanam saka kile pino ta tuku ye saye likate ngina.

⁹⁻¹⁰ Tanjakina sulumba nu manj lato sana: Sungo nu buk David sana: Yenje Saul tuku gageu pitaiki le nane Israel mbal tuku gabat sugo mine nda ngina. Sungonje David nu Israel mbal Yuda mbal tuku gabat sungo minam tuku madina le nu Israel ma tugu njakmba kulatkamngat. Ta tuku ye ne sanet. Ye mata David sinzanamngit. Ye pasa sanet te kumu ndawi ta

Kuatenje ye mapeye nda nga Isboset sana le ¹¹ nu pasa ta ismba nu tuku kuru-kuruka maninok minna.

¹² Kile Abner ndek tango afu kukulningmba saningina: Tane kape ka David tenjemba sawap. Abner nu ne ndonj pasa katmba wamdus ulendimba ne sinzanuwa le Israel kuasmbi njakmba ne ndo dubinamngaig. Tane ka tanjamba nu sawap nga pasa pilna le nane ndek David sota kinaig sulumba ¹³ Abner tuku pasa ta David kubeu tunaig le nu ismba nu suk lafumba pasa pilmba sakina: Tane ka Abner tenjemba sawap. Ne tuku pasa maye ta ye wam ande ne sani le kumuwa le ye ne ndonj wamdus ulendiwamngit. Ne yije pino Mikal Saul kulim nuje ta tumba ye tugum te prowa nga nu sawap ngina le nane pasa ta tumba luka Abner sota kinaig.

¹⁴ Nane kinaig le David ndek nuje tango afu kukulningmba saningina: Tane kumba ka Isboset sawap le nu yije pino Mikal pilwa le luka prowa. Ye buk pino ta Filistia tango 100 tuku nduwa ngarombi piyamba pinonu ten nga sawap ngina le nane pasa ta tumba Isboset sota kinaig.

¹⁵ Isboset nu pasa ta sanaig le isna sulumba nu ndek tango afu kukulningina le kinaig ka Laïs kiyo nuje Paltielnge Mikal tina ta yaimba tumba David tugum kinaig le ¹⁶ Paltiel nu malmbitamtam Mikal dubimba kina ka ka Bahurim tumbran pron-aig. Tumbran ta pron-aig sulumba Abnernge Paltiel peumba ne luka naje tumbran kaye nga kukulna le nu luka nuje tumbran kina.

¹⁷ Kile Abner nu Israel mage mage kilemanjurka saningina: Tane o buk David tangine gabat sungo minwa nga saka minnaig. ¹⁸ Pasa ta kile idusap. O buk Sungo nu sakina: David nu yije piro tango. Ye nu sinzani le yije kuasmbi Israel mbal nane Filistia mbal ngueu mbal afu tuku wai mbolnge minig ta kile-luka kilamngat ngina. ¹⁹ Tanjamba saningina sulumba Abner nu manj tinga Benyamin tuku tugu ta ndonj minyoka tanjamba ndo pasa katnaig sulumba kile nu tinga tango 20 kilmba nuje ndonj David sota Hebron kinaig. Kinaig ka tanje Israel mage mage Benyamin tuku tugu nane pasa wakeimba katnaig ta

David kubeu tuna le ²⁰ David ndek Abner nuŋe kuasm̄bi ta ndoŋ isukusneningam tuku pagunaig.

²¹ Tanjamba nane isukuse denpurmba Abner ndek David sana: Ye luka ka sulumba Israel mage mage ŋakmba tuku wamdus didiki le ne nane ndoŋ wamdus ulendimba ne Israel ma tugu te ŋakmba kulatkam tuku nzalinate tanjamba nane tuku gabat sungo minamngat ŋga David sana. Tanjakina le nu nuŋe kame kuasm̄bi peuniŋmba Abner mapenaig le nu kusremba kina.

Yoab nu Abner balena le kumna

²² Abner nu David kusremba kina le Yoab nu nuŋe kame kuasm̄bi kilmba ŋgueu mbal ndoŋ kame bumba gabis agan ndende kilnaig ta ŋakmba yomba kilmba luka Hebron pronaig le ²³ nane ndek Yoab kubeu tumba sanaig; Abner pro tenge sinjine gabat David kanjerat le nu sine peusingat le mapewig le luka kinit ŋginaig. ²⁴ Tanjamba kubeu tunaig le Yoab ndek tinja gabat sungo David sota kumba ka sawe lika sana: Ne ndanam saka Abner mapewat le luka kinit? ²⁵ Nu ne yabrinumba ne piroka likate wam ta katesewam prowat ta ne gilai e ŋgina.

²⁶ Tanjamba sawe lika Yoab nu David kusremba kilim kina ka tango afu kukulningina le Abner ngumnem te-dubimba kinaig ka Sira kule burok tugum tange nu te-silika tumba luka Hebron pronaig ta David nu katese ndana. ²⁷ Nane Abner tumba luka Hebron pronaig le Yoab nu wam sisauka Abner sana: Ye ne ndoŋ pasa ŋak ŋgina sulumba nu tumba fonde malanga tugum kumba ka tange kame bagimbi fungul so fetkina le kumna. Ta ndanam? Abner buk Yoab mambo nuŋe Asahel balena ta lafumba nu Abner balena le kumna.

²⁸ Abner nu kumna le nane afu kumba ka David kubeu tunaig le ismba nu ndek sakina: Abner balewaig le ndare kutukat ta ye yiŋe gageu ndoŋ sine tuku mbar kuga ta Sungo nu kila. ²⁹ Ta tuku ndare ta kile luka Yoab tuku gageu ŋakmba pasokuwa. Nane tuku afu karenj we ŋak ŋak afu ŋgirŋger ŋak ŋak afu kupe baklelok minwaig. Afu kame bagimbi bale farwaig le

kumwaig. Afu nyamagan kugatok gubak minwaig ŋgina.

³⁰ Abner nu buk kame sungo Gibeonŋe prona le Yoab nale Abisai tuku mambo nakile Asahel balena ta lafumba Abner balenaig le kumna.

Nane Abner tuku mindesin tumba ngukinaig

³¹ Kile David ndek Yoab nane saningina: Tane tanjine minde piye paska fetfetmba sinamanzer tawi siglika Abner ninanka malmbiwap ŋgina. Tanjakina sulumba David nu ter tumba kinaig le ngumnem dubikina le ³² nane Abner tuku mindesin tumba Hebron tumbran tange ngukinaig. Tanjanaig le David nu nuŋe tango kuasm̄bi ŋakmba ndoŋ sambu laipmba ninanka malmbinaig.

³³ Tanjamba David nu Abner tuku mindesin ninanka mune-muneka sakina:

Ndanam tuku Abner nu ŋginŋgan tango tanjan kumat?

³⁴ Ne kame mbolŋe kumna kande maye kande.

Nane tango yabrininmba baleningig le kumig tanjamba ndo ne balenaig le kumat ŋgina.

Tanjakina le tango pino man nu tuku ninanka malmbinaig.

³⁵ Malmbiwe denpurmba tango pino ŋakmba David sanaig; Kile ne ka isukusa ŋginaig kande David nu pasa sangri pilemba nane saningina: Ye isukuse nda. Ye pinka mini le ki ka butunguwa. Ye isukusi ta Kuate nu ye mapeye nda ŋgina le ³⁶ tango pino ŋakmba nu tuku pasa ta ismba nu wam ke likina ta kanjerka nu tuku gare sungo tinaig sulumba ³⁷ Israel mbal ŋakmba Davidŋge sisenkat le Abner bale ndawaig ŋginaig.

³⁸ Kile David ndek nuŋe tango kuasm̄bi ta wam paguniŋmba saningina: Ki ait te mbolŋe kame gabat ande sangriknu kumat ta tane ŋakmba kila. ³⁹ Yoab le Abisai nale sangri ŋaigo. Ye Kuatenge gabat sungo madiyina ta ye nale peunikam fuguwet. Ta tuku Sungonge mbar ta tuku piya ta lafunu nikuwa ŋgina.

4

¹ Abner balenaig le kumna pasa ta Isboset nu ismba kuru-kuruka ngamunggal piti nak minna le nane Israel mbal mata nakmba piriri nyayonaig.

Isboset tuku kame gabat armba

² Rimon tuku kiyo armba Bana nale Rekab ndonj nale Isboset tuku kame gabat minnaik. Nale kame mbal kilmba ngueu mbal ndonj kame buwanu. Mam nakile Rimon nu Berotnu. Nane tuku tumbranj mbonj ta Benyamin. (Berot tumbranj ta nane Benyamin mbal tuku ngade. ³ Tango pino o buk Berotnge minnaig ta nane kua ka kinaig ka Gitaimnge kile minig).

Yonatan tuku kiyo nuje Mefiboset

⁴ Saul tuku kiyo nuje Yonatan nu kiyo ande nak ta nyunu Mefiboset. O buk Saul nale Yonatan kumnaik le Mefiboset nu yar 5 nak minna le Yesrel mbalnge pasa pilnaig le Yonatan tuku kuasmbi tugum kina le nane pasa ta ismba kutu kulat pino nu Mefiboset didik tumba kua kinaig ka biye baslena le nu ndeka kile isu nyayo silina.

Kame gabat armba Isboset balenaik le kumna

⁵ Ait ande ki mbol Isboset nu mabta nuje wande mbol kinymba minna le Rimon tuku kiyo armba Rekab nale Bana ndonj tinga nu tuku wande mbol kinaig. ⁶⁻⁷ Nale ar ta wam sisauka wit kilam tuku wande sinam kinaik ka tange nale Isboset nu nuje mbain mbol kinymba minna le kangernaik sulumba kame bagimbi fungulnu nduase-naik le kumna. Kumna le njinfok kat purmba gabatnu tumba sinjindo tumba kua ka kinaik ka Yordan kule ma gutonj pronaik le furir ngamuna.

⁸ Mafena le nale ar ta Isboset tuku gabatnu tumba ka gabat sungo David tugum promba sanaig: O gabat sungo, ne te kangera. Te nane ngueu tango Isboset tuku gabat. O buk Saul nu ne ndonj ngueu minmba ne balenam tuku korkornina ta kile Sungonje Saul tuku ndare ta lafunu pa ningit nginaik.

⁹ Tanjakinaik le David ndek pasa lafumba sanikina: Sungo abo tugu nak nu piti yeki yeki mbolnge ye sinzanyina. Ye nu tuku nyu mbolnge satiket. ¹⁰ Ye Siklaknge minen le

tango ande pro ye sayumba sakina: Saul buk kumat ngina. Nu idusna ye pasa ta ismba gare-garekamngit nga idusna kande ye nu tuku wam kube pasa ta piya aganj tananj kame mbal wiken le nu tumba ka balenaig le kumna. ¹¹ Tanjamba ndo tale mata ake sinanj tango nuje wande mbolnge kinymba minat le balewaik. Tale sinja manau mbaraik le ye tale mapeke nda. Tale ndare kutuwaik ta lafumba ye kile tale baletikamngit ngina.

¹² Tanjaka David nu ndek nuje kame mbal saningina le nane tango ar ta kilmba ka balenikinaig. Balenikinaig sulumba kupe wai kat nakile kat pugurka kilmba pankinaig sulumba ngarosus kat nakile kilmba ka Hebron kule kualinj tugum tanje taikinaig. Tanjamba kame mbal Isboset tuku gabat tumba ka Hebronnge Abner ngukinaigmbi tange ngukinaig.

5

David nu Israel mbal nakmba tuku gabat sungo madinaig

¹ Kile Israel tugu nakmba pro Hebronnge David sanaig: Sine sinja ne ndonj ndare tuma ndindo ndo. ² O buk Saul nu sine tuku gabat sungo minna le nenje sine Israel mbal tuku kame gabat minna le Sungo nu tenenmba ne sanina: Nenje yije Israel kuasmbi kulatka sulumba nane tuku gabat sungo minamngat nga sanina nginaig. ³ Nane tanjamba David sanaig le nu Israel gabat sugu sugu nakmba ndonj Sungo am mbolnge wamdus ulendinaig. Tanjanaig sulumba nane ndek David nu Israel mbal tuku gabat sungo minwa nga gurenj tumba gabat mbolnge kutunaig.

⁴ David nu yar 30 nak minna le nane nu gabat sungo minwa nga madinaig. Nu yar 40 nane tuku gabat sungo minna. ⁵ Ambonga nu Hebronnge Yuda mbal ndo kulatkina ta yar 7 batenjnu turmba kina ka Yerusalemnge nu Israel mbal Yuda mbal ulendimba kulatkina ta yar 33 kina.

David nu Yerusalemnge Israel mbal kulatkina

⁶⁻⁸ Kile David nu nuje kame kuasmbi kilmba Yebus mbal tuku tumbranj

Yerusalem* kame kina le mbal ta nane idusnaig: David nu sine tuku tumbran tam kumuŋ kuga ŋga nane David maim maim pasa te-tumba sakinaig: Tango am tukulok kupe baklelok nanenŋe ndin kuerwaig le ne sinam kambim kumuŋ kuga ŋginaig. Tanakinaig le David ndek nuŋe kame kuasmbi wam paguka saningina: Ye nane tuku ndagariyate. Tane kule burok silika fonde sinam kape sulumba am tukulok kupe baklelok nane ndon kame buwap ŋgina. Tanakina sulumba David nuŋe kame kuasmbi kilmba Sion tumbran fonde karennu ŋak ta sinam kumba tumbran ta tinaig. Tinaig sulumba nane tumbran ta David tuku Tumbran ŋginaig. Kile nane David tuku pasa ta idusmba yaba pasambi mbilmba sakade: Am tukulok kupe baklelok nane kilimŋe minwaig ŋgade.

⁹ Tanamba David nu Sion tumbran fonde ŋak ta tumba minyokina sulumba tumbran ta nyunu David tuku Tumbran ŋgina. Tanamba nu ndek piro mbal saningina le nane tumbran fonde ŋak ta ki prote kumamŋe kilke diŋnaig tuku magot tanŋe wande patike lika Sion tumbran laipnaig le tumbran ta sunŋokina. ¹⁰ Kuate Sunŋo Sanŋri Nayo nuŋe David sinzanŋa le nu gabat sunŋo sanŋri ŋak mayok kina.

¹¹ Kile Tirus mbal tuku gabat sunŋo Hiram nu nuŋe gabat kame afu kukulningina le piro agan ndende, ail mage mage, ndamembi wande patikanu kila tango kame turmba kilmba David tugum pronaig le ¹² David nu agan ndende ta kanŋerkumba nu Kuatenŋe Israel tugu ŋakmba kulatkam tuku gabat sunŋo madimba Israel mbal sinzanŋingina ta katesena.

¹³ Tanamba David nu Hebron kusremba Yerusalemŋe minyokina sulumba nu man lato pino afu kilmba kutu afu kilepatikinaig. ¹⁴ Kutu kame ta nyu kat nanŋine tenemba. Samua, Sobab, Natan, Solomon, ¹⁵ Ibar, Elisua, Nefeg, Yafia, ¹⁶ Elisama, Eliada, Elifelet.

David nu Filistia mbal ndon kame bumba

* **5:6-8:** Yerusalem tumbran ta nyu inum Sion ŋgade tugete

nane kile-ibenŋkina

¹⁷ David nu Israel mbal tuku gabat sunŋo madiwanu pasa ta Filistia mbal ndek ismba nane nu biye timba tumba kambim saka ilnaig le David nu pasa ta ismba nu tinga ka nuŋe tumbran fonde karennu ta sinam kina.

¹⁸ Tanana le nane Filistia kame kuasmbi ta pro Refaim ma guton tanŋe kame tuku kuaneka tumbran ulnaig le ¹⁹ David ndek Sunŋo kusnamba sakina: Ye ka nane Filistia mbal ndon kame buwi e ko kuga. Ye kame ka le ne ye sinzanŋamŋat e ŋgina le Sunŋo nu lafumba sana: Ne kaye. Ye nane kilmba ne tuku wai mbolŋe patiki le ne nane kile-ibenkamŋat ŋgina.

²⁰ Tanakina le David nu tinga ndek guton nzi kumba ka Filistia mbal ndon kame bumba nane kile-ibenŋkina sulumba sakina: Sunŋo nu sawe piymba kule ndekate tanan ye tuku ŋgueu mbal tugewat ŋgina. Ta tuku nane ma tugu ta nyun ta Baal Perasim† ŋgade.

²¹ Filistia mbal nane kua ka nanŋine yabri mbara kanunu kusreke likinaig le David nuŋe kame kuasmbi ndon agan kanunu ta kilmba kinaig.

²² Minnaig le ait ande Filistia mbal man pro Refaim ma guton tanŋe kame tuku kuaneka tumbran ulmba minnaig le ²³ David nu man Sunŋo kusnamba sakina: Ye kile ndanŋamŋit ŋgina le Sunŋo ndek nu sana: Kaye ka nane ndon kame buwap ŋgina sulumba wam pagumba sana: Tane kumba tumailam tumailam ndakape. Tane kape ka nane laipniŋmba ŋgumnem ŋgumnem ail sugu kumnem sinŋe kame tuku tinga tairŋgap. ²⁴ Tane ye ail kame si fu mbol mbol liki le zigna ismba kande ye Sunŋo ye ambonŋa Filistia mbal ndon kame kinet ŋga tane ka kame buwap ŋgina.

²⁵ Tanaka sana le David nu Sunŋo tuku wam pagu ta dubimba Filistia mbal Geba tumbranŋe bale farka kinaig ka ka Geser tumbranŋe tinginaig.

† **5:20:** Baal Perasim nyu ta tugunu: Sunŋo nu kuasmbi

6

Nane pasa katanu bokis tumba Yerusalem pronaiḡ

¹ Kile David nu maṅ Israel kame kuasm̃bi saṅgriknu 30,000 kilmba maṅgurkina sulumba ² nu nane kilmba Kuate tuku tukul bokis tam tuku ṅga Bala tumbrañ Yuda ma tugu mbol kambim kinaig. Tukul bokis ta Sunḡo Saṅgri Nayo eṅel kanunu arm̃ba ṅgamukṅge minyok minit nu tuku tukul bokis.

³ Nane Bala tumbrañ promba Abinadab tuku wande tabe fudiṅ mbol minna ta mbol kinaig ka Kuate tuku tukul bokis ta tumba ka karis aboñu mbolṅge pilnaig sulumba luka kambim bafunaig. Tañamba Abinadab tuku kiṅo kat nuṅe Usa nale Ahio ndoñ tinga karis ndin tumtummba didika kinaig. ⁴ Ahio nu ambongina. ⁵ Tañana le David nuṅe kuasm̃bi Israel ṅakmba karis ta dubimba kupesmba pate-pateṅga mune kueñka gita tagail tambariṅ agañ ndende yeki yeki katniṅmba Kuate tuku nyu te-dunḡa kinaig.

⁶ Kile kuasm̃bi ta nane Nakon tuku wit baurṅganu ma mbol pronaiḡ le makau pailnu karis didikinaik ta mbikimbikekina le Kuate tuku tukul bokis ta bariska ndekam bafuna le Usa ndek wai pilmba bokis ta biye tina. ⁷ Tañana le Sunḡo nu Usa tuku gubrana le nu balena le kumna. Ta ndaṅam? Usa nu Kuate tuku tukul bokis ta ake agañ ande ṅga idusna sulumba biye tina tukunu Sunḡonḡe nu balena le kumna. ⁸ Tañana le David nu wam ta tuku ndagarina. Kile nane ma ta nyunu Peres Usa* ṅgade.

⁹ Kile David nu Sunḡo kuru-kuruka sakina: Ye kile ndaṅndaṅmba Sunḡo tuku tukul bokis te tumba ka yiṅe tugum pili le minamṅgat ṅgina sulumba ¹⁰ nu bokis ta tumba Yerusalem kine ndaka mbilmba nu Gat tumbrañ Obed-Edom tuku wande mbol kina. ¹¹ Pro tanḡe nu bokis ta kusrena le tambun keñmba Obed-Edom tuku wande mbol tanḡe minna. Minna le Sunḡo nu tanḡo ta tuku kuasm̃bi nyaro mayenu niṅgina.

¹² Gabat sunḡo David nu Obed-Edom nuṅe gageu ndoñ Sunḡonḡe nyaro niṅgina pasa ta sanaig le ismba nu tinga Obed-Edom tuku wande mbol kumba Kuate tuku tukul bokis ta tumba Yerusalem kambim tuku ṅga tinga kina le Israel tanḡo pino ṅakmba ndek gare-garekinaig. ¹³ Nane Sunḡo tuku tukul bokis ta tumba kuramba kambim saka tanḡo kupe diram 6-naig sulumba tiṅginaig le David ndek makau pailnu sunḡokanu ande fatnu butuknu ande turmba kilmba Sunḡo tuku atraukina.

¹⁴ Tañamba David ndek pris tuku tawi kaukauk tiṅmba gare-gareka kupesmba pate-pateṅga Sunḡo tuku nyu te-dunḡina le ¹⁵ Israel tanḡo pino ṅakmba David ndoñ gare-gareka ṅgumbeyumba tabil fitka Sunḡo tuku tukul bokis ta tumba Yerusalem kinaig.

¹⁶ Nane tañamba tukul bokis ta tumba David tuku tumbrañ sinam kinaig le Saul kulim nuṅe Mikal nu bubre malanga kumam mambilmba David nu kupesmba pate-pateṅga kupe sili-salemba Sunḡo tuku nyu te-dunḡa kina le kaṅgermba nu talana.

¹⁷ Kile nane Sunḡo tuku tukul bokis ta tumba David baibai ande pilna ta sinamṅge pilnaig le minna. Tañamba nu ndek agañmor afu kilmba bale farka pasoka ṅgamunḡal ulendiwam tuku agañmor turmba atraukina. ¹⁸ Wam ta ke sugluka David ndek tanḡo pino ṅakmba saniṅmba sakina: Sunḡo Saṅgri Nayo nu tane ṅakmba nyaro tingwa ṅgina sulumba ¹⁹ nu ndek tanḡo pino yimyam bret, ndem pasokanu, bret fonfoñ grep tiṅnu mbilmba pasokanu ṅak ta walmba niṅge likina le nane kilmba sili-silimba naṅgine tumbrañ tumbrañ kine likinaig.

²⁰ Tañanaig le David nu tinga nuṅe wande mbol kumba nuṅe gageu nyaro pasa niṅgina le Mikal pro nu te-silikumba nu sawe lika sana: Osese. Israel mbal tuku gabat sunḡo, ne nane nyu sunḡo te-dunḡa ṅginṅgan tanḡo tañañ agañ ndende paskat le gabat kame tuku piro pino kameṅge kaṅgernaig ṅga sawe likina le ²¹ David ndek lafumba sana: Ye Sunḡo tuku nyu te-dunḡa pate-pateṅgit. Nuṅge mam nane

* 6:8: Peres Usa pasa ta tugunu: Usa balena

tuku kuasmbi pitaika ye Israel tuku gabat sungo minam tuku madiyina ta tuku ye gare-garekit. Ye man tanjamba ndo Sungo tuku nyu te-dunga ²² yiye nyu te-ibenmba mini le piro pino kame ne nane tuku sakat ta nanenge ye tuku nyu te-dungamngaig nga Mikal sana.

²³ Tanjamba sana le Saul kulim nunge Mikal nu ninka ake saibo pilmba kumna.

7

Natan nu dir pasa David sana

¹ David Sungonge kigraibka sinzan na le nu nunge wande mbolnge mine mayemba ngueu mbalnge nu nayo sili ndanaig. ² Ta tuku David ndek tuan tango Natan sana: Yiye wande te sungokanu ail sidambi* wakeigen. Kuate tuku tukul bokis ta ake kilim baibai sinamnge minit nga sana. ³ Tanjamba sana le Natan ndek pasa lafumba sana: Sungo nu ne ndon minit tukunu ne wam ndan kam idusmba kande ne ka ngina.

⁴ Tanjamba nu luka nunge wande mbol kina le furir ngamu Sungo nu Natan tugum promba wam pagumba sana: ⁵ Ne ye tuku minge tumba kaye ka yiye piro tango David tenenmba sawa. Nunge ye minam tuku wande wakeiwa nga ye idus ndawet. ⁶ Ye o buk Israel mbal Isip mbal tuku wai mbolnge kile-luka kilen ait ta ye wande sungo ande mbol nda minen. Ye ake kinenumba baibai sinamnge ndo minen sulumba kile ye minmba minet. ⁷ Ye ma njakmba mbolnge Israel kuasmbi ndon kine promba minen sulumba gabat kame madingen ta nane saninmba tane ye tuku wande mayenu ail sidambi wakeiye sap nga sa ndaken. Ne ka tanjamba nu sawa ngina.

⁸ Tanjamba nu man lato Natan sana: Ne ka yiye piro tango David tenenmba sawa. Sungo Sangri Nayo nu tenenmba ne tuku sakat. Yenge o buk ne sipsip kulatka minna le ne Israel mbal kulatka nga madinen. ⁹ Ye ne ndon ma animbi kine promba minna ta ye ne ndon minmba minen. Yenge ne sinzan nen le nane ngueu mbal njakmba bale

farkina. Kile ye man lato ne sinzan ni le gabat sugo nyu njak njak mine likade tajan minamngat. ¹⁰⁻¹¹ Ye yiye kuasmbi Israel tuku kilke ande madiwi le nane minyoka wamdus mukuk piti kugatok minamngaig. O buk nane ma tugu te mbol pronaig le ngueu mbalnge kilmba ngaigo siglikinaig ta kile yenge tane kigraibki le ngueu mbalnge tane man ngaigo siglike nda. Yenge pasa sangrinu sanet. Ne tuku ndare puluka tugeka minmba minamngat. ¹² Ne kuma le ngukuwaig ta yenge ne tuku kijo ande man madiwi le gabat sungo minamngat. Nunge nunge kuasmbi ta kulatkuwa le nane sangri njak minamngaig. ¹³ Nunge† tinga ye tuku wande sungo te-tiwamngat. Yenge ndo gabat sugo ndare ndui ta mbolnge madingi le tugeka turmba minmba minamngaig. ¹⁴ Yenge ndo nu tuku mam tajan mini le nu yiye kijo tajan minamngat. Nu mbarwa ta ye nu te-tiwam tuku ngusamngit. Kijo nu mbarte le mam nungen nu te-tiwam tuku nguste tajan. ¹⁵ Tanjamba ye nu tuku kume purmba minamngit. Ye buk Saul pitaiwen le ne nu tuku ma tina tanjamba man ke nda. ¹⁶ Ne tuku ndare tugekamngat. Ye nane ndare kulatka sinzan ngingi le minmba minamngaig. Ne tuku ndare ta ndo turmba gabat sugo sugo promba minmba minamngaig. Ne ka tanjamba David kubeu tawe ngina le ¹⁷ Natan Kuatenge dir pasa sana ta ka tanjamba ndo David kubeu tuna.

David nu Sungo gare pasa tuna

¹⁸ Kubeu tuna le gabat sungo David nu tinga Sungo tuku Baibai sinam kumba ka tange minyoka Sungo yabanmba sana:

O Kuate Sungo, ye yiye gageu ndon sine ne am mbolnge magenu kuga ta ne ye mbol wam magenu ndo kate.

¹⁹ O Kuate Sungo, kile ne man lato ye tuku ndare mbolnge wam magenu kam sakate. Ye ake tango ndo ta ne wam sungo ye mbolnge kamngat. ²⁰ Ye kile ame pasa ne sani? Ye ne tuku piro tango ndo ta ne kila. ²¹ Ta tuku ne nane pasa sangrinu dubimba wam sungo ta ye mbolnge kamngat.

* **7:2:** Sida ta wande wakeikade tuku ail ande mayenu ndo † **7:13:** Kuate nu Solomon tuku David sana (Aposel 7.44-47)

²² O Kuate Sungo, ne o mbolok. Ande ne suk nda minit. Ne ndindo Mbara Sungo ta o buk singine wa kame tuku minge mbolnge isgenj. ²³ Tango pino kuasmbi afu sine suk mine ndakade. Ne o buk sine Israel mbal Isip kilke mbolnge sanzal mingenj le kile-luka kilmba sine ne tuku kuasmbi minam tuku madisingina. Ne sine Israel mbal turkam tuku wam kitek sangrinu ke lika sine kilmba pro kilke te mbol prona. Tanjamba ne kilke te mbolnge minnaig mbal nangine yabri mbara turmba ngaigo siglika pitaikina le kilke tugu jakmba tango pino ne tuku nyu isnaig.

²⁴ O Sungo, ne sine Israel tugu ne tuku kuasmbi ndo minam tuku madisingina tukunu sine ne tuku ndo minbe le ne sine tuku Mbara minmba minamngat.

²⁵ O Kuate Sungo, ne dir pasa sakat ta ye mbolnge yine ndare tuturmba kangat ta jakmba mbolnge kumunguwa. ²⁶ Tanjawa le ne tuku nyu o mbolnge minmba minwa le nane tenjamba sakamngaig: Sungo Sangri Nayo nu Israel mbal tuku Mbara minit ngamngaig. Tanjamba nenje ndo gabat sugo ye tuku ndare mbolnge madininga le tuturmba minmba minamngaig.

²⁷ O Sungo Sangri Nayo, ne sine Israel mbal tuku Mbara. Ne buk ye sayumba sakina: Ne tuku ndare kame ta mara mindek sangri jak minamngaig nga sayina. Ta tuku ye nane piro tango ye gabat kuilnga yabanjet.

²⁸ O Kuate Sungo, ne ndo mbolnge minit. Ne nane pasa sangri pilete ta ne kumumbi kate. Ne ye mbolnge mata tanjamba ndo kamngat.

²⁹ O Kuate Sungo, ne nane pasa ta idusmba mara mindek ye tuku ndare nyaro ninmba mina le nane ne kumnemnge nyaro pasa ta jak minmba minwaig nga Kuate sana.

8

Davidnge ngueu mbal jakmba kile-ibenkina

¹ Tanjamba minnaig sulumba David ndek nuje kame mbal kilmba Filistia mbal ndonj kame bunaig. Kame bumba bale farka nangine tumbraj sungo ta tina.

² Tina sulumba kile nu ka Moab mbal ndonj kame bumba nane afu bige tidingga.

Bige tidingga nane kile-manjurka kilke mbolnge truk ka kuit nduimba kinyap nga saningina le nane tanjamba kilke mbolnge truk ka kinynaig. Truk ka kinynaig le nu ndek tango kenj kenj burka armba balenimmba ndindo mapemba armba balenimmba ndindo mapemba tanjamba ndo ka ka biteknigina. Afu mapekina ta nane David kumnemnge nu tuku piro tango minmba nangine pirokanu piya ta nu tumba minnaig.

³ Kile Soba tuku gabat sungo Hadadeser nu nuje kame kuasmbi kilmba Yufretis kule makembi kilke ta luka tam saka kame kinaig. (Hadadeser mam nuje Rehob. Nu Siria kilke Soba ma tugu kulatkina). Kame kinaig le David tuku kuasmbi nane kile-siglika kame bumba nane sungomba bige tidinggaig. ⁴ Nu hos mbol mbol kame buwanu tango kame 1,700 bige tidingga sulumba ibenngge kame buwanu tango 20,000 bige tidingga. Tanjamba nu hos karis didika pinderkanu ta jakmba yaika kilmba afu kupe kat ngurngurnimmba kusrekina sulumba 100 ndo nuje kilna.

⁵ Kame sungo ta minmba minna le Siria gabat afu Damaskusnge minnaig ta nane ndek gabat sungo Hadadeser turam tuku kame kuasmbi sungo ande kukulnaig le David ndonj kame buwam saka pronaig kande David tuku kame kuasmbinge nane tuku kame tango 22,000 bale farnaig. ⁶ Tanjanaig sulumba David ndek kame manj nda tinguwa nga nuje kame mbal afu kilmba Siria kilke mbol patike likina le kilke sungo ta kulatka minnaig. Kulatka minnaig le Siria mbal nane David kumnemnge nu tuku piro tango minmba nangine pirokanu piya ta nu tumba minnaig. Tanjanaig le David Sungonge sinzanja le nuje ngueu mbal jakmba kile-ibenkina.

⁷ Kile David ndek Hadadeser tuku gabat sugo sugo nangine kandim golmbi wakeikanu migreke lika pronaig ta jakmba yaika kilna sulumba ⁸ Hadadeser tuku tumbraj sugo Beta le Berotai nane tuku aganj ndende ainmbi wakeikanu ta mata sungomba yaika kilmba yomba Yerusalem kinaig.

⁹ David nu Hadadeser tuku kame kuasmbi bale farmba kile-ibenjkina pasa ta Hamat tuku gabat sungo Toi nu isna. ¹⁰ Toi nu mara mindek Hadadeser ndon kame ndo minna tukunu nu gare-gareka nuje kiño nuje Yoram David sota kuwa nga gare aganj ndende gol silwa ainmbi wakeikanu ta kile-tumba kukulna le David kile-tambim tuku kina ka nu tugum prona. ¹¹ Prona sulumba aganj ndende ta David kile-tuna le nu ndek aganj ndende ta Sungo tuku minwaig nga kilmba ka gabis aganj ndende gol silwa ain ngueu mbal afu ndon kame bumba yaika kile likina ta turmba ulendimba patikina. ¹² Nu gol silwa gabis aganj ndende ta nakmba Edom Moab Amon Filistia Amaleknge kile likina. Aganj ndende afu Sobanu gabat sungo Hadadeser yaimba kile likina tuku.

¹³ Kile David nu man nuje kame kuasmbi kilmba Edom mbal ndon kame buwam tuku ma guton Kagli Nayo ta kinaig sulumba Edomnu tango 18,000 bale farnaig le tango pino nakmba nane David tuku saka minnaig.

¹⁴ Tanamba David ndek nuje kame kuasmbi afu kilmba Edom ma tugu ta nakmba kulatkuwaig nga patikina le Edom mbal nane nu kumnemnge minnaig. Sungonge David sinzanna le nu ma nakmba mbol kumba nuje ngueu mbal nakmba kile-ibenjkina. ¹⁵ Tanamba David nu Israel ma tugu nakmba kulatkumba tango pino nakmba mbolnge wam magenu ndo ke likina.

David tuku piro gabat kame

¹⁶ Seruya kiño nuje Yoab nu kame kuasmbi nakmba tuku gabat sungo minna.

Ahilud kiño nuje Yehosafat nu waje kuyaram tuku piro kulatkina.

¹⁷ Sadok le Ahimelek nale pris pirokinaik. (Sadok mam nuje Ahitub. Ahimelek mam nuje Abiatar).

Seraya nu David tuku waje kuyaranu tango.

¹⁸ Yehoyada kiño nuje Benaya nu David kulatkanu kuasmbi tuku gabat minna. (Nane kuasmbi ta Keret le Pelet mbal).

David tuku kiño kat nuje ta nane pris pirokinaig.

9

David nu Mefiboset tumba kulatkina

¹ Tanamba minnaig ma ma David nu tango afu wika kusnaningina: Saul tuku ndare ande minit e ko kuga. Ande minwa ndeta ye Yonatan idusmba nu kulatkamngit ngina le ² nane ndek Saul tuku piro tango Siba wika David sota kuwa nga sanaig. Tanamba sanaig le nu ndek nu kangeram kina le David nu tango ta kusnana: Ne Siba e ngina le nu lafumba sakina: Au. Ye ne tuku piro tango ngina. ³ Tanakina le David man lato nu sana: Saul tuku ndare inum minwa ndeta ye Kuate tuku nyu mbolnge nu kulatka sinzannamngit nga sana le Siba ndek lafumba sakina: Yonatan tuku kiño ndindo ndo minit ta nu kupe arnej pagliskinaik ngina. ⁴ Tanaka sana le David man Siba kusnana: Nu kile aninge minit ngina le nu ndek sakina: Nu Lodebar tumbranngi Amiel kiño nuje Makir tuku wande mbolnge minit ngina.

⁵ Tanaka sana le David ndek tango afu kukulniimba saningina: Tane kumba ka nu tumba ye tugum te prowap ngina le ⁶ nane kinaig ka Saul wa nuje Mefiboset, Yonatan tuku kiño nuje ta tumba David tugum pronaig le nu David tumailamnge dagol tidronga lokina.

Tanana le David ndek nu sana: Ne Mefiboset e ngina le nu woka sakina: Ye piro tango nane ngina le ⁷ David nu sana: Ne kuru kuru ndaka. Ye mam nane Yonatan tuku nga ye ne kulatka sinzannumba wa nane Saul tuku kilke ta nakmba luka tanmbimngit. Ne mara mindek ye tugum tenge ndo isukusamngat nga sana. ⁸ Tanakina le Mefiboset ndek loka sana: Ye tango naj nguesuk kuga age kumak tanan ta ne ndanam ye sinzanyam sakate ngina.

⁹ Kile David ndek Saul tuku piro tango Siba wika sana: Ye nane gabat sungo Saul tuku aganj ndende nakmba kile ndo luka wa nuje Mefiboset tambimngit. ¹⁰ Ta tuku ne nane kiño kame nane piro mbal tanenge ndo kilke ta mbolnge piroka nyamagan nguka minap. Nyamagan ka magekuwaig le alonu kilmba nane gabat sungo Saul tuku kuasmbi ta ningap. Mefibosetnge ndo ye tugum tenge isukusmba minamngat nga

Siba sana le ¹¹ nu ndek David sana: Ye ne tuku pasa ta kumuwamngit ngina. Tanakina le Mefiboset nu mara mindek gabat sungo David tugumnge nune kiŋo nune tanja isukusmba minanu.

¹² Mefiboset nu kiŋo ndindo ndo ŋak. Kiŋo mo ta nyunu Mika. Siba tuku kiŋo kame nu tuku piro mbal nane ŋakmba Mefiboset tuku piro tango ndo minnaig le ¹³ Mefiboset nu Yerusalemnge minmba mara mindek gabat sungo David tugumnge isukusmba minanu. Nu nune kupe arŋen pagliskinaik.

10

David nu Amon le Siria mbal kile-ibenkina

¹ Amon mbal tuku gabat sungo Nahas kumna le kiŋo nune Hanun ndek mam nune tuku ma tumba gabat sungo mayok kina le ² David nu wam ta ismba sakina: Ye wam mayenu Hanun mbol kamngit. Mam nune Nahas nu buk wam mayenu ye mbol kina ta lafumba kamngit ngina sulumba tango afu kukulningina le nane Nahas tuku wamdus bul seram kinaig.

Kinaig ka ta promba minnaig le ³ Amon mbal tuku gabat kame ndek nangine gabat sungo sanaig: Ne iduste tango kame te David tuku minge tumba mam nane idusmba nu ninankam prowaig nga iduste e? Kuga. Nane sine tuku tumbran ndan ndan ta kangermba wam katesewam prowaig. Tanamba ngumnenga nane sine tuku kamenu luka prowamngaig nginaig.

⁴ Tanakinaig le Hanun nu pasa ta ismba nu ndek David tuku tango kame ta bigetidinga nane tuku minge ngue dabilsu inum tuku saike sugluka tawi kat nangine kat pur fagke likina le pine kat nangine ta kilimnge minnaig le kukulningina le luka kinaig.

⁵ Tanamba tango kuasmbi ta kikonu nane luka Yerusalem kambim fugunaig le David nu ismba nune tango kuasmbi ta tuku pasa pilmba sakina: Tanaig le tane Yerikonje minap le ka minge ngue prowaig le tane luka te prowap ngina.

⁶ Kile Amon mbal David ngueu pilenaig ta katesemba nane ndek tango afu kukulninginaig le Siria kilke mbol kinaig ka Betrehob le Soba tumbran kumba kame

dunaig le tumbran ar ta kame tango 20,000 Amon mbal turkam tuku pronaig. Pronaig le Amon mbal man ndek kinaig ka Tob tumbranngge kame dunaig sulumba kame tango 12,000 kilnaig. Tanamba nane man kinaig ka Maka tumbran tuku gabat sungo tugumnge kame dumba kame kuasmbi 1,000 nane turkam tuku kilnaig.

⁷ Amon mbal tanamba kame kuasmbi kile-mangurka minnaig pasa ta David nu ismba nu ndek Yoab kukulna le Israel kame kuasmbi ŋakmba kilmba ka Amon mbal ndon kame buwam kinaig. ⁸ Tananaig le Amon kame kuasmbi nane nangine tumbran sungo Raba fonde malanga kumamnge kame tuku kuaneka tinginaig le nane Siria kame kuasmbi Tob mbal Maka mbal nane ma kukliknu ta tumba tinginaig sulumba Israel mbal tuku kame kuaneka minnaig.

⁹ Kile Yoab nu kame kuasmbi armba ta nu buk kornaik ta kangerka nu nune kame kuasmbi sangriknu pilenimmba kilmba Siria mbal ndon kame buwam tuku kuaneka tinginaig. ¹⁰ Tanamba nu ndek nune maib nune Abisai kame kuasmbi afu kulatkuwa nga madina le nu ndek nune kame kuasmbi ta kilmba nane Amon mbal ndon kame buwam tuku kuaneka tinginaig le ¹¹ Yoab ndek mambo nune wam pagumba sana: Kame sangri tinga Siria mbalnge sine kile-ibenkam bafuwaig kande tane ilmba sine turkap. Amon mbalnge sangri tinga tane kile-ibenkam bafuwaig ta ye yiŋe kuasmbi kilmba pro tane turkamngit. ¹² Tane kuru kuru ndakap. Sine singine tumbran kame tango pino Kuatenge singina ta nane idusnimmba sangri tinga kame bube. Tanabe le Sungonge ame wam kam idusmba ndeta kuwa ngina.

¹³ Tanakina sulumba Yoab ndek nune kame kuasmbi kilmba Siria mbal ndon kame puluna le nane kua ka sili-silinaig le ¹⁴ Amon kame kuasmbi Siria mbal drumba sili-silinaig ta kangerka nane mata kuru-kuruka Abisai nane kusreka kua ka nangine tumbran fonde sinam kinaig. Tananaig le Yoab ndek Amon mbal kusreka nune kame kuasmbi kilmba luka Yerusalem kina.

¹⁵ Nane Siria mbal kame mbolŋge Israel mbalŋge kile-ibenŋkinaig le kua kinaig tukunu nane nanŋine kame kuasmbi ŋakmba kile-manŋgurkinaig. ¹⁶ Tanamba Hadadeser ndek tango afu kukulningina le nane ka Siria kuasmbi afu Yufretis kule pakarka ki prote kumamŋge minnaig ta nane kilmba pro Helam tumbranŋge manŋgurkinaig le Hadadeser tuku kame gabat Sobakŋge nane kulatkina.

¹⁷ Siria mbal Helamŋge kame tuku manŋgurka minnaig le David nu ismba nu ndek Israel kame kuasmbi kilmba Yordan kule pakarka Helam pronaiŋ. Tananaig le Siria mbal tinŋa Israel mbal ndonŋ kame bunaig le ¹⁸ Israel mbal sanŋri tinŋa Siria mbal signaniŋmba ka tango karis mbol tinŋa kame buwanu ta 700 bale farka tango hos mbol mbol minyoka kame buwanu ta 40,000 bale farnaig sulumba Siria mbal tuku kame gabat Sobak turmba kame ma ta mbolŋge balenaig le kumna.

¹⁹ Tananaig le tumbranŋ gabat sugo afu Hadadeser kumnemŋge minnaig ta nane Israel mbalŋge kame mbolŋge kile-ibenŋkinaig ta tuku kuru-kuruka Israel mbal ndonŋ pasa katmba nane kumnemŋge minnaig. Tanamba Siria mbal nane Israel mbal tuku kuru-kuruka Amon mbal manŋ kame tuku tur ndaniŋginaig.

11

David nu pino kuayarna

¹ Yar ndui ndui sinamŋge ma tidonu ka denpurkanu le gabat sugo sugo nane ait ta dubimba nanŋine ŋgueu mbal ndonŋ kame buwanu. Ait ta mbolŋge David ndek Yoab kame gabat sugo sugo ta Israel kame kuasmbi ŋakmba kukulningina le nane kinaig ka Amon mbal ndonŋ kame bumba nane bale farkinaig sulumba nanŋine tumbranŋ sunŋo Raba te-kornaig le David nu nuŋe ndo Yerusalemŋge minna.

² Minna ka ki ait ande ma bafuna le David nu nuŋe kinyam mbili kusremba bubre tam saka wande fu mbolŋge kinenumba bubre tumba minna. Minna sulumba pino ande kule pismba minna le kangerna. Pino ta mayenu ndo.

³ Kile David ndek tango ande kukulmba sana: Ne kaye ka pino ima kule pismba

minit nzi ka katesewa ŋgina le tango ta ka katesena sulumba pro David sana: Pino ne sakat ta Eliam tuku kulim nuŋe Batseba. Nu Hitnu tango Uria tuku piyo nuŋenge ŋgina. ⁴ Tanakina le David manŋ tango afu kukulniŋmba saniŋgina: Tane kape ka pino ta tumba ye tugum te mbape ŋgina. Batseba nu nzuam minna ta kile nu kule mayenu tina tukunu nu tinŋa tango kame ta dubika kina le David nu tumba kinyna. Kinye denpurmba nu manŋ luka nuŋe wande mbol kina.

⁵ Minna ma ma Batseba nu kiŋo konna ta kamusmba David tuku pasa pilna le nu ismba ⁶ Yoab tuku pasa pilmba sakina: Hitnu tango Uria sawa le ye tugum te prowa ŋgina. Tanakina le Yoab ndek Uria kukulna le David tugum kina. ⁷ Nu pro David te-silikina le nu ndek Uria kusnana: Yoab nuŋe kame kuasmbi ndonŋ mage minig e ko kuga? Kame kile ndanndanmba minit? Singine kuasmbiŋge nane kile-ibenŋkade e ko kuga ŋgina le Uria ndek wam kame ta ŋakmba kubeu tuna. ⁸⁻⁹ Tanana le David ndek Uria sana: Wam kube ŋakmba sayat le isit. Kile ne kaye ka nanŋe wande mbolŋge mabtumba mina ŋga sana kande Uria nu gabat sunŋo tuku wande kusremba kilim ka nuŋe wande mbol kine ndakina. Nu gabat sunŋo tuku kulat tango kame ndonŋ wande malangambi tange kinyna.

Tanana le David ndek tango ande wika Uria tuku gare agan inum te-tumba kukulna le kina sulumba ¹⁰ luka pro David sana: Uria nu nuŋe wande mbol ndaket ŋgina.

Tanakina le David pro Uria te-silika sana: Ne o buk nanŋe wande kusrena ta ndanam tuku ne nanŋe wande mbol kine ndakat e ŋgina le ¹¹ Uria ndek pasa lafumba sana: Israel tango kuasmbi Yuda tango kuasmbi ŋakmba wande kusreka maskenŋge kame mbolŋge minig. Pasa katanu bokis mata nane ndonŋ minit. Yiŋe kame gabat Yoab nuŋe gabat sugo sugo mata kilimŋge kinymba minig. Ndanam ye ka pino ndonŋ isukuse mayemba kinye mayemba minam tuku sayate? Ye sinŋa ki am mbolŋge sanet. Ye wam ta ke nda ŋga David sana.

¹² Tanaka sana le David ndek nu sana: Ta maye. Ne tenŋe mina. Indole ne manŋ pili

le luka kanġat ngina. Tanġakina le Uria nu Yerusalemnġe kinyna le ka mafena.

¹³ Mafena le ka furiram David ndek Uria wika nu ndoġ tuma isukusnaik. Isukuse denġpurmba nu ndek Uria kule kamenu tuna le nyumba nginngankina ta nu nuġe wande mbol kine ndakina. Nu wande kulatkanu mbal ndoġ tawi kaika kawan tanġe kinyna.

¹⁴ Mafena le maratukuk tinġa David ndek Yoab tuku waġe ande kuyarmba Uria tumba kukulna le tumba kina ka Yoab tuna. ¹⁵ Waġe ta mbolnġe kuyarmba tenenmba sakina: Kame sanġri tinġuwa kande Uria tumba kame tumailamnġe pilmba kigraib ndakap le balewaig le kumwa nġa kuyarna.

¹⁶ Yoab nuġe kame kuasmbi ndoġ Raba tumbran sunġo ta kormba kame bumba minnaig le ka kame sanġri tinġina. Kame sanġri tinġina magot ta Uria kukulna le kame tumail mbol tinġina. ¹⁷ Tinġina le tumbran ta tuku kame kuasmbi fonde malanġa talka kilim ka pro Yoab tuku kame kuasmbi ndoġ kame bumba David tuku kame tanġo afu bale farnaig sulumba Uria turmba balenaig le kumna.

¹⁸ Tanġana le Yoab ndek tanġo ande wika wam pagumba sana: Ne kame tuku pasa te tumba gabat sunġo David sota kumba ¹⁹ kame mbolnġe wam prove likaig ta nġakmba kubeu tawe. ²⁰ Tanġawa le nu gubra tumba tenenmba ne sanuwa: Tane ndanġam tuku tumbran fonde patumba kame buwaig? Nġueu mbal nane fonde mbolnġe tinġa tane tuimbi ninde faramnġaig ta tane idus ndanaig? ²¹ O buk Tebes tumbranġe pino ande tumbran koranu fonde mbolnġe tinġa wit firfiranu ndame sunġo ta mbarina le ndeka Gideon tuku kiġo nuġe Abimelek balena le kumna ta tane gilai le ka fonde tugumnġe tinġaig e nġa ne sanuwa kande ne tenenmba gabat sunġo tuku pasa lafumba sawa: Kame gabat Uria turmba balewaig le kumat nġa nu sawa nġina.

²² Yoab nu tanġamba tanġo ta wam paguna le nu pasa ta tumba ka David tugum promba nu kubeu tuna sulumba ²³ sakina: Nġueu mbal nane kuasmbi suk suk kuga. Sine sunġomba ndo kuga tukunu nane kilim kumba sine nġak ma kilimnġe kame

buwaig le sine sanġri tinġa nane kile-ibenġig le nane luka tumbran fonde sinam kagig. ²⁴ Tanġamba nane afu fonde mbol tinġa tuimbi ne tuku kame gabat afu ninde farkaig le kumaig. Kame gabat Uria turmba balewaig le kumat nġa David sana le ²⁵ nu ndek tanġo ta lafumba sana: Ne kumba ka tenenmba Yoab sawa. Ne wamdus sulu ndawa. Kame mbolnġe ima kumamnġat ta sine gilai tukunu ne sanġri tinġa nane ndoġ kame bumba tumbran ta tumu pilmba tumbran sina minyanġa nġa Yoab sawa nġina.

²⁶ Batseba tanġo nuġe balenaig le kumna pasa ta nu isna sulumba wamdus tatrukina le ninanka malmmbi nġakmba minna. ²⁷ Nu tuku kuamel ta ka kugana le David ndek pasa pilna le Batseba tumba nu tugum kinaig le nuġe pinonu tina. Pinonu tumba minnaig ma ma nu tuku kiġo te-pile tuna ta Sunġo nu David manġau kina ta tuku gare ndana.

12

David unekina ta Natanġe sana

¹ Kile Sunġo nu tuan tanġo Natan kukulna le ka David tugum promba nu sana: Tanġo armba tumbran sunġo ndindo mbolnġe minnaik. Tanġo ande nu maror tanġo. Ande nu sanzal tanġo aġan ndende kugatok nġak minna. ² Maror tanġo ta nu makau sipsip sunġomba nġak. ³ Sanzal tanġo nu sipsip fat ndindo ndo nu piyamba tumba kulatka minna le ka sunġoka tanġo ta tuku kiġo kat nuġe ndoġ minna. Nu nuġe nyamaganmbi nu isukusnemba nuġe murkombi nu kule tambinu le nu kule nyumba kinyam nġa ta nu tumba nuġe fel mbol palmbinu le nu kinyamba minanu. Tanġamba sipsip ta nuġe kulim nuġe tanġan minna.

⁴ Ait ande maror tanġo ta tuku tira ande nu tugum prona le nu nuġe sipsip ta mapeka sanzal tanġo ta tuku sipsip yaimba tumba balemba tira nuġe ta tuku kuapika tuna le nyina nġa David sana.

⁵ Tanġamba sana le David ndek Natan tuku pasa lafumba maror tanġo ta tuku gubra kagli firka sakina: Sunġo abo tugu nġak nu tuku nyu mbolnġe ye sinġa saket. Tanġo

ima nu tanjana ta nu balewap le kumwa ta maye. ⁶ Nu sanzal tango ta sina ndana tukunu nu tango ta tuku sipsip lafumba baillkamba tuwa ngina.

⁷ Tanakina le Natan ndek David sana: Maror tango ta ne. Sine Israel mbal tuku Mbara Sungo ne tuku tenenmba sakate. Yenge ne Israel mbal tuku gabat sungo minam tuku madinen. Tanamba yenge ne kigraibken le Saul nu ne nayo sili ndanina. ⁸ Yenge Saul tuku wande aganj ndende njakmba pino kuasmbi turmba ne tinmba ne Israel Yuda ma tugu njakmba tuku gabat sungo madinen. Ne aganj afu denka ye kusnayina kande ye aganj ndende sungomba turmba tinen kande. ⁹⁻¹⁰ Ta tuku ne ndanam saka ye tuku minge ngurmaba une manjau ta kina? Ne ye talayumba Uria tumba Amon mbal tuku wai mbolnge pilna le balenaig. Tananaig le ne nu tuku piyo nuje tina. Ta tuku naje ndare mbolnge wa kat naje tuku ndare mbolnge tuturmba lafunu ndare kutumba minamngat. ¹¹ Yenge ne kasur pasa sanet. Naje ndare tange tinga ne piti tanmbimngat. Yenge piyo kat naje ta kilmba ne am mbolnge naje ndare ta seri le ma kilimnge kilmba tido-tidongamngat. ¹² Ne kuirkuirka wam nayonu ta kina ta ye lafunu Israel mbal njakmba tuku am mbolnge ki le kanjeramngaig nga sakate ngina.

¹³ Tanakina le David ndek sakina: Ye Sungo kumammba nu am mbolnge une sungo ken ngina* le Natan ndek lafumba sana: Sungo nu ne tuku mbar ta sauka gilaingate. Ne kume nda. Kiyo naje Batsebanje te-pile tinna ta ndo nu mapewe nda. Ta ndanam? ¹⁴ Ne unekina wam ta mbolnge ngueu mbalnge Sungo maim maim te-tumba talade tukunu kiyo ta kumamngat ngina. ¹⁵ Tanakina sulumba Natan nu tinga nuje wande mbol kina.

David tuku kiyo nuje kumna

Tanamba minnaig ma ma Sungonje David tuku kiyo ta guaze sungo serna le ¹⁶ David ndek kiyo nuje mayekuwa nga Sungo yabanmba nyamagan pinka minna. Furir mindek nu ka nuje kinyanu ma ta

sinam kumba ka ake ibenngge kinyanu. ¹⁷ Tanawanu le mage mage nu kulatka pirokanu kuasmbi ta ka nu wam yoyomba tinga isukuswa nginaig kande nu tinga nane ndon isukusam mbulna.

¹⁸ Kusam ndindo kina le kiyo ta kumna le David tuku piro mbal nu sawam tuku kuru-kuruka nangine nangine ndek sakinnaig: Kiyo nuje kume ndaka minna le sine nu ndon pasa-pasakigen ta nu sinembik ri ndana. Ta tuku kile sine nu kiyo nuje kumat ta ndanmba sabe? Sabe le nu pirirek purka nuje ngaro nayo siliwikat nginaig.

¹⁹ Nane sisu-sasuka pasata minnaig le David nu kiyo nuje kumna ta buk katesemba nane kusnaningina: Kiyo kumat e ngina le nane ndek lafumba sanaig: Au. Nu kumat nginaig.

²⁰ Tanakinaig le David ndek tinga ka kule pismba pro guren pismba minde piymba Sungo tuku Baibai sinam kumba ka Sungo tuku nyu te-dungina. Nyu te-dunge denpurmba nu ndek kilim ka luka nuje wande mbol kina sulumba pagu tango saningina le nu tuku kuapi kutumba pro tunaig le nu isukusna.

²¹ Tanjana le piro tango wam ta kanjermba ndek nu sanaig: Kiyo kume ndaka minat le ne pinka malmbika minna. Kile kiyo kumat le ne tinga isukusit ta anikok manjau nginaig le ²² David lafumba saningina: Kiyo kume ndaka minat le ye pinka malmbika minmba tenenmba idusen. Sungo nu ye sinanu kiyo yaiye nda nga idusen ta ²³ nu buk kumat. Ye man pinki le nu abonge nda. Nu o buk kumat. Mine minemba ye mata kummba ma ndui ta mbol kangit. Nu ket ta man luka ye tugum prowe nda ngina.

Batsebanje Solomon te-pilna

²⁴ Batseba nu wamdus tatrukina ta David nu piyo nuje wamdus bul serna sulumba nu ndek nu ndon tuma kinynaik. Tuma kinynaik le nu kiyo konmba David tuku kiyo ande te-pile tuna le nu kiyo ta Solomon ngina.

Sungu nu kiyo ta tuku kume purmba ²⁵ tuan tango Natan kukulna le David

* **12:13:** David tuku yaban pasa ta Mune 51 mbolnge minit † **12:25:** Yedidia nyu ta tugunu: Kuate nu tuku kume purte

tugum kumba sana: Kiŋo ta Yedidia† nga nyu tape ngina.

David kame bumba Raba tumbran tina

²⁶ Ait ta mbolŋge Yoab nuŋe kame kuasmbi kilmba ka Amon mbal ndoŋ Raba tumbranŋge kame bumba minnaig sulumba nane buk nane kile-ibenŋka tumbran ta tam bafunaig sulumba ²⁷ Yoab ndek David tuku pasa pilmba sakina: Ye buk nane kile-ibenŋka kule kunyig ma tugu ta tit. ²⁸ Ta tuku ne brain nane kame kuasmbi afu kilmba pro Raba mbal ndoŋ kame bumba tumbran sunŋo te ta. Kuga ta yiŋe kame kuasmbi tenŋe tumbran te te-ibenŋwaig le nane tumbran te ye tuku nyu mbolŋge nyun ta Yoab tuku Tumbran ngamŋgaig ngina.

²⁹ David nu pasa ta ismba nu ndek nuŋe kame kuasmbi kile-manŋgurka kilmba Raba tumbran sunŋo ta kame kinaig ka tanŋe kame bumba nane kile-ibenŋka tumbran ta tinaig. ³⁰ Tinaig sulumba David ndek Amon mbal tuku yabri mbara‡ tuku gol hat paska tina. Hat ta pitinu ta 35 kilo. Hat ta ndame mayenu piya o mbolok tamba wakeiwanu.

Tanŋamba David ndek ndame mayenu ta gomba tumba nuŋe gol hat ta mbolmba kaikina sulumba tumbran ta tuku gabis agaŋ ndende mage mage ŋakmba yomba kilmba kina.

³¹ Kile David ndek Rabanu tanŋo ŋakmba kilmba piro yeki yeki kuwaig nga madinŋgina. Afu sombi afu bairambi afu sapormbi pirokam tuku madinŋgina sulumba afu kilke kilmba pasoka ndame wakeikuwaig nga piro niŋgina. Nu tanŋamba ndo tumbran afu Amon ma tugu sinamŋge minnaig ta mata piro niŋgelikina. Tanŋamba denŋpurmba David nuŋe kame kuasmbi kilmba luka Yerusalem kinaig.

13

Amnon nu Tamar biye timba totona

¹ David tuku kiŋo nuŋe Absalom nu kulim ndindo ndo ŋak. Kulim ta nyunu Tamar. David tuku kiŋo ande Amnon nu

Tamar tam tuku nzali sunŋo ŋak minna* ta ² nu nu tugum kambim fuguna. Ta ndaŋam? Tamar nu tanŋo ande ndoŋ kinye ndakina tukunu nane tanŋo afu nu tugum kine ndakuwaig nga tukulninginaig le Amnon nu wamdus piti sunŋo tumba guaze ŋak minanu sukna.

³ Tanŋamba minna le Amnon tuku gulab ande Sama tuku kiŋo nuŋe Yonadab nuŋe Amnon kanŋeram prona. Tanŋo ta nu maŋau magenu ŋaigonu kam tuku wamdus kuyarkanu tanŋo. ⁴ Nu ndek Amnon kusnana: Ne gabat sunŋo tuku kiŋo ta ne ndaŋam tuku mara mindek tumail pasi so tukulmba minit ngina le Amnon ndek lafumba sana: Ye aba Absalom tuku kulim nuŋe Tamar tam tuku nzali mayeyate ngina.

⁵ Tanŋakina le Yonadab ndek Amnon wam pagumba sana: Ne guazenget guazenget nga nane wande mbolŋge kinymba mina le mam nane pro ne kanŋernuwa kande ne tenŋemba nu sawa: Ne ka yiŋe kulim Tamar sawa le pro tenŋe ye tuku pagumba yiŋe mbili mbol tenŋe suwa le nyi nga mam nane sawa ngina.

⁶ Tanŋakina le Amnon nu Yonadab tuku pasa dubimba guazenget guazenget nga nuŋe mbili mbolŋge kinymba minna le gabat sunŋo David nu ismba nu ka Amnon kanŋeram kina le nu ndek sana: Ye guaze ŋak tukunu ne ka yiŋe kulim Tamar sawa le pro tenŋe ye tuku bret fonfon pasoka kilmba pro yiŋe mbili mbol tenŋe suwa le nyi nga sana. ⁷ Tanŋamba sana le David nu tanŋo ande kukulna le gabat sunŋo tuku wande mbol kumba Tamar sana: Ne ka Amnon tuku nyamagan afu pasoke tawe nga sana.

⁸ Tanŋakina le Tamar nu tinga leu nuŋe tuku wande mbol kumba Amnon nuŋe mbili mbolŋge kinymba minna le kanŋermba nu ndek plaua kilmba pipmba bret fonfon pasokina le Amnon nu kinye ŋak nu kanŋermba minna. Bret fonfon ta pasoka ugnaig le ⁹ nu nza mbol kutumba Amnon nyuwa ngina kande nu isukusam mbulmba ndek sakina: Tanŋo pino ŋakmba

‡ 12:30: Hibru pasa te purfen nu ndo kuga. Pasa te nanŋine yabri mbara tuku sakate e ko nanŋine gabat sunŋo tuku sakate ta sine katese ndaweg. * 13:1: Hibru mbal tuku maŋau buk tanŋamba minanu. Ina yimyam mam ndindo ta nane munŋu kilanu. Abraham nu mata tanŋana (Mulum Pasa 20.12).

ibenka sili-siliwaig ngina le nane ibenka sili-silinaig.

¹⁰ Tanjanaig le Amnon ndek kulim nuŋe sana: Ye tuku bret ta kilmba pro ye sa le nyi nga Tamar sana le nu bret ta kilmba nu tugum kumba ¹¹ leu nuŋe tambim bafuna kande nu kulim nuŋe biye timba sana: Sile karpe ngina kande ¹² Tamar nu mbulmba sakina: Ne ye wam nayoŋu tuku didi ndaka. Sine Israel mbal tuku maŋau taŋamba kuga. Maŋau te mayenu ndo kuga. ¹³ Ne taŋawa ta ye kiko ŋungo ŋak minmba ye maŋ taŋgo pino am mbolŋge likam kumuŋ kuga. Ne mata Israel afuŋge ne tuku nyu nayo sili-wamŋgaig. Ta tuku ne ka mam sawa le nu wokuwa le sile muŋgu kilamŋgik ngina kande ¹⁴ Amnon nu Tamar tuku pasa ise ndaka nu biye timba tumba totona.

¹⁵ Taŋamba nu nu tuku nzali ŋungokanu ŋak minna ta kugana le kile nu ndek kulim nuŋe kasur mayemba pitaimba sana: Ne tiŋga kua kaye ngina kande ¹⁶ Tamar ndek nu sana: Yiŋe leu, ne taŋa ndawa. Ne ye pitaiya ta kiko ŋungokanu. Maŋau ye mbol kat ta limba o mbolŋge ngina kande Amnon nu kulim nuŋe tuku pasa ise ndakina sulumba ¹⁷⁻¹⁸ nu nuŋe piro taŋgo ta wika sana: Ilmba pino te tumba te-simba wande tukula ngina le piro taŋgo ta nu te-simba wande tukulna.

Tamar nu gabat ŋungo tuku kulim kame taŋgo kile ndakanu naŋgine maŋau dubimba nu minde piye mayenu silika likina ta ¹⁹ kile nu kina ka kukedu kilmba gabat mbolŋge kutumba nuŋe minde piye mayenu ta fetfetmba wai baboka malm-bitamtam kina le ²⁰ leu nuŋe Absalom ndek kulim nuŋe kaŋgermba kusnana: Ne leu naŋe Amnonŋe am sesenat e? Ne ta tuku wamdus piti ndanuwa. Nu leu naŋe tukunu taŋaig le maninka ngina le Tamar ndek kina ka leu nuŋe Absalom tuku wande mbolŋge ake sinamanzerka minna.

²¹ Tanjana le gabat ŋungo David nu maŋau mayok kina ta ismba nu gubra kagli firkinna. ²² Absalom mata nu Amnon tuku gubra tormba nu kasurna. Ta ndaŋam? Amnon nu kulim nuŋe Tamar biye timba totona tukunu Absalom nu ŋak pasa pasa ndakina.

Absalom nu Amnon balena le kumna

²³ Minnaig ma ma yar armba kinaig le Absalom tuku piro mbal ndek sipsip ŋguenu kugerkaŋ tuku Baal-Hasor tumbran kinaig. Tumbran ta Efraim tumbran ŋungo patumba minit. Absalom nu gabat ŋungo tuku kiŋo kat nuŋe ŋakmba aukningina sulumba ²⁴ nu gabat ŋungo David tugum kumba sana: O gabat ŋungo, nane ye tuku sipsip ŋguenu kugerkaŋde tukunu ye pagumba nye ŋungokamŋgit. Ta tuku ne naŋe gageu naŋe kuasmbi ŋakmba ye tuku pagumba nye ta mbol prowap nga mam nuŋe sana le ²⁵ gabat ŋungo David nu tuku pasa lafumba sakina: Kiŋo, sine kine nda. Sine ŋakmba kab ta ne piro karenka sine tuku nga panzaririwamŋgat ngina. Tanakina le Absalom nu gabat ŋungo kuwa nga sarsarmba minna le nu maŋ lato sakina: Sine kine nda. Ne ŋgamuŋgal mukuk ŋak kaye ngina le ²⁶ Absalom ndek nu sana: Ne kambim mbulmba ndeta Amnon ndo pale le kuwa nga sakina le gabat ŋungo ndek nu kusnana: Ne ndaŋam tuku Amnon kuwa nga sakate e ngina ta ²⁷ nu Amnon kuwa nga dirnanga minna le David ndek kiŋo kat nuŋe afu turmba patikina le Amnon ndoŋ Absalom dubimba kinaig.

²⁸ Kile Absalom nu nuŋe piro mbal wam paguniŋmba saningina: Amnon nu grep kule nyumba gare-gareka minwa le ye tane satiŋgi le tane Amnon balewap. Tane kuru kuru ndakap. Piti ta yeŋge kurawamŋgit ngina le ²⁹ nane Absalom tuku pasa ta kumu-kumumba Amnon balenaig le kumna. Tanjana le gabat ŋungo tuku kiŋo kame afu wam ta kaŋgermba donki poŋge lika kua ka sili-silimba kinaig.

³⁰ Nane ndin dubimba kumba minnaig le taŋgo afu o buk kumba David sanaig: Absalom nu kiŋo kat naŋe ŋakmba bale far suglukat nga David sanaig le ³¹ nu pasa ta ismba nu piriri nayoŋa sulumba nuŋe tawi fetfetmba kilke mbolŋge truk kina. Tanjana le nuŋe piro mbal mata taŋamba ndo naŋgine tawi fetfete likinaig le ³² David aba nuŋe Sama tuku kiŋo nuŋe Yonadab nuŋge ndek gabat ŋungo sana: Naŋe kiŋo kame ŋakmba bale far ndakaig. Amnon ndo balewaig le kumat. Nu buk Absa-

lom tuku kulim nuñe Tamar tumba totona tukunu Absalom nu Amnon balewam tuku wamdus kuyarkina ta ye o buk katesewen. ³³ Kiño kame ñakmba bale far suglukaig ñgaig ta yabri pasa ndo. Ne pasa ta son ndaŋga. Amnon ndo balewaig le kumat nga David sana.

³⁴ Nu tañamba gabat sungo samba minna le Absalom o buk kua ka kina.

Kile tumbran kulatkanu tango ande nu Horonaim ndin kumam mambilna kande tango afu gurdu-gurdu ndeka minnaig le kanjerka ka gabat sungo kila sana le ³⁵ Yonadab ndek David sana: Ye buk ne wam kube sanit ta nanenŋe ndekade ngina.

³⁶ Tanjaka sana le David tuku kiño kat nuñe ta pinder-pindermba pro wandek ka malmbi ngumbeyunaig le David nuñe piro mbal ñakmba nane mata malmbi ñayonaig.

³⁷⁻³⁸ Absalom nu kua ka Gesur ma tugu tuku gabat sungo Talmai kiño nuñe Amihud ndon minnaik le yar kenmba kinaig.

David nu Amnon tuku ngamungal tatraka ninanka malmbi ñakmba minna ma ma ³⁹ ka wamdus ibenŋina le nu mañ Absalom luka prowa nga idus timba minna.

14

Absalom nu luka Yerusalem prona

¹ Gabat sungo David nu kiño nuñe Absalom te-denna sulumba ngamungal piti ñak minna ta Yoab nu katesena tukunu ² nu tango ande kukulna le nu tinja kina ka Tekoa tumbran prona sulumba pino ande wamdus kuyar mayenu ñak ta tumba luka Yoab tugum kinaik le nu ndek pino ta wam pagumba sana: Ne kaye sulumba pino kuembol tango nuñe o buk kummba kusrena le sagka minanu tanjañ ³ gabat sungo tugum kumba ka pasa ne sanamngit te nu sawa ngina.

⁴ Tanjamba nu Tekoanu pino ta wam paguna le nu kumba ka gabat sungo tuku tumailamnge dagol tidronga loka sakina: O gabat sungo, ne ye turya ngina le ⁵ gabat sungo ta ndek nu kusanana: Ne ame piti ñak le ye ne turni e ngina le pino ta lafumba sana: O gabat sungo, ye tango o buk kumna le ye kuembolnu minet. ⁶ O buk ye kiño armba kile-patiken ta mara ande nale piro mbolŋge kame bunaik. Kame bunaik

le tango ande nale kigraibkam tuku nda minna. Tanjana le kiño andenŋe sanŋri tinja kiño ande balena le kumna le ⁷ kile yiñe tango tuku kuasmbi nane ye tuku gubra sungo tumba nane tenenmba ye sayinaig. Nañe kiño ta sine sinja le kiño inum kumna ta tuku lafunu nu turmba balebe le kumwa nga sayinaig. Nane tanjawaig ta ye kiño kugatok mini le yiñe tango tuku ndare mata kugawamngat nga David sana.

⁸ Tanjakina le gabat sungo ndek pino ta tuku pasa lafumba sana: Ne luka nañe wande mbol kaye le yenŋe pasa ta nane ndon te-tiwamngit ngina le ⁹ pino ta ndek nu sana: O gabat sungo, ne ye tuku piti te te-tiwam bafuwa le nane gubraningwa ndeta ne tuku mbar kuga. Piti ta ye yiñe ndare ndon sine kurawamngig ngina le ¹⁰ gabat sungo ndek lafumba sana: Tango ande nu ne kumammba pasa pitinu ande sanuwa kande ne nu tumba ye tugum te prowa. Tanjawa le nu ne mañ lato piti ande tine nda ngina le ¹¹ nu ndek sakina: O gabat sungo, ne nañe Mbara Sungo yabaja le nane ye tuku kiño kumna ta lafunu ye tuku kiño ande te bale ndawaig ngina le David nu sakina: Sungo abo tugu ñak nu tuku nyu mbolŋge ye son pasa ne sanet. Nane mañau ande ne tuku kiño mbolŋge ke nda ngina.

¹² Kile pino ta mañ lato pasa sana: O gabat sungo, ye mañ pasa ande ne sanamngit ngina le nu ndek sakina: Maye ne saka le isi ngina le ¹³ pino ta nu sana: Ne ndaŋam tuku Kuate tuku mbal mbolŋge mañau ñayonu kate? Ne nañe kiño pitaina sulumba nu te-luka tam nda iduste tukunu kile nañe miron nañe pasa tenŋe ne nañe ngaro pasa mbolŋge palet. ¹⁴ Kule nu kilke mbolŋge kutukate ta tango nu mañ luka tam kumuñ kuga. Tanjamba ndo sine ñakmba kumbe sulumba mañ luka abonŋe nda. Kuate nu ake sinan tango bale ndaningit. Ande nu ngumnemba maskenŋe minit ta nu te-luka tam tuku nu piro karenkate ngina.

¹⁵ Tanjamba nu mañ lato sakina: O gabat sungo, nane ye mbolŋge mañau kam sakinaig ta ye kuru-kuruka ne sota prowit. Ye idusit ye ne kusanani le ne ye tuku

pasa ismba ye turyumba ¹⁶ tango ta peuninga le sile kiŋo ndoŋ ŋaigo siglike nda ŋga idusit. ¹⁷ Nenge ye turya le ye mine mayewamngit. O gabat tango, ne Kuate tuku eŋel suk. Ne maŋau magenu ŋaigonu kumumbi pileningit. Naŋe Mbara Sungo ne ŋak minwa ŋgina.

¹⁸ Tanakina le gabat sungo pino ta tuku pasa lafumba sana: Ye kusna ande ŋak ta ne lafuwa ŋgina le nu ndek sakina: O gabat sungo, saka le ye isi ŋgina le ¹⁹ nu ndek kusnana: Ne Yoabŋge kukulnat le pasa te tumba prowat e ŋgina le pino ta lafumba sana: O gabat sungo, ne tuku kusna ta ye yabukam kumuŋ kuga. Ne kumumbi sakate. Naŋe kame gabat Yoabŋge ye wam paguyumba kukulyat le wamdus te tumba ne tugum prowit ta ²⁰ nu Absalom tuku ŋga maŋau ta kina. O gabat sungo, ne wamdus kuyar mayenu ŋak Kuate tuku eŋel suk. Ne kilke tugu ŋakmba mbolŋge maŋau prove likade ta ne kila ŋgina.

²¹ Pino ta David kusremba kina le nu ndek Yoab wikina le nu sota prona le nu ndek sana: Ne isa. Ye ne tuku wamdus dubiwamngit. Ne kumba ka Absalom tumba te prowa ŋgina le ²² Yoab nu pasa ta ismba David tumailamŋge truk kina sulumba sakina: O gabat sungo, Kuate nu ne nyaro tinwa. Kile ye kila pilet. Ne ye tuku wamdus gare ŋak ŋgina.

²³ Tanaka sana sulumba Yoab nu tinga Gesur tumbran kina ka tanŋe Absalom tumba luka Yerusalem prona kande ²⁴ David nu Absalom kanŋeram mbulmba sakina: Nu nuŋe wande mbolŋge minwa. Ye nu tumail kanŋere nda ŋgina le Absalom ndek nuŋe wande mbol kumba mam nuŋe tugum kine ndakina.

Absalom nu maŋ mam nuŋe tugum prona

²⁵ Absalom tuku ŋgarosu ta uge liŋnu. Israel sinamŋge tango ande nu suk mine ndakina. Nane ŋakmba nu tuku saka minnaig. ²⁶ Nu tuku gabat waŋe ta sungokanu kuen ŋayo. Yar nduik nduik sinamŋge ait ndindo ndo nuŋe gabat kuerkanu. Gabat waŋe ta pitinu 2 kilo tanan.

²⁷ Absalom nu kiŋo keŋmba kulim ndindo kile-patikina. Kulim ta nyunu

Tamar. Nu pino ŋgarosu tumail pasi mayenu ndo.

²⁸ Absalom nu yar armba Yerusalemŋge minna ta nu gabat sungo David kanŋer ndana. ²⁹ Tanamba nu Yoab gabat sungo tugum kuwa ŋga pasa pilna kande Yoab nu ismba nda isanu sukmba minna le nu maŋ lato pasa pilna kande nu maŋ ismba nda isanu sukna. ³⁰ Tanana le Absalom ndek gubrana le nuŋe piro tango sisenŋimmba saningina: Tane ka Yoab tuku wit piro ta piyap ŋgina le nane kinaig ka wit piro ta piynaig.

³¹ Tananaig le Yoab ndek Absalom tuku wande mbol kumba sawe lika sana: Ne ndanam saka naŋe piro mbal sisenŋingat le ye tuku wit piro piyaig ŋgina le ³² Absalom ndek Yoab tuku pasa lafumba sana: Ye ne tuku pasa palmbim aren ta ne ye tuku pasa ismba nda isanu sukmba ye tugum te pro ndana. Ye ne wam paguni le ne ka gabat sungo kanŋeram tuku pasa pilen. Ne kumba ka gabat sungo tenenmba sawa. Tane ndanam tuku ye Gesurŋge didika tumba te pronaig? Mbulap le yiŋe Gesurŋge minam tuku ŋga nu sawa ŋgina. Tanaka sana sulumba nu maŋ lato sana: Ne ka gabat sungo sawa le nu ye kanŋeryuwa. Nu ye mbaren ŋga idusmba baleyam ndeta baleyuwa le kumi ŋgina.

³³ Tanakina le Yoab ndek tinga Absalom tuku pasa ta tumba ka gabat sungo kubeu tuna le nu ndek pasa ta ismba tango afu kukulningina le ka Absalom tumba pronaig le nu gabat sungo tuku tumailam tanŋe dagol tidronga lokina le nu bagailmba mumuna.

15

Absalom nu mam nuŋe tuku ma tam tuku ndin wakeina

¹ Minnaig ma ma Absalom ndek karis ande tumba hos afu kilmba tango 50 nane ambonga pinderka kuwaig le nu kambim tuku ta turmba madiniŋmba kilna.

² Tanamba nu mara mindek maratukuk tinga ka tumbran fonde malanga sinam kambinu ndin ta kulatka minanu. Nu tanamba minanu le tango afu nanŋine tira ndoŋ gubra ŋak gabat sungo ndoŋ te-tiwam prowanu ta Absalomŋge ndin kuermba

tane anikok nganu le nane Israel tugu ndan mbolnge prowanu ta nu sawanu le ³ Absalom ndek piti ndan jak ta ismba nane tenenmba saninganu: Tangine piti kile-mayokkade ta kumumbi sakade ta gabat sungonge tango piti jak ta kile-tidinu tuku gabat ande madi ndana nga saninganu.

⁴ Tanamba Absalom nu tango kame ta tenenmba saninganu: Nane ye pasa pilewanu gabat madiyinaig kande ye tane tuku piti jakmba kile-tidinget kande nga saninganu. ⁵ Tanamba ndo tango kame ta pro Absalom tugumnge dagol tidrongam bafuwanu ta nu nane peunimba nuje ndek nane bagailniimba mumuninganu.

⁶ Israel kuasmbi nangine piti kilmba gabat sungo tugum kile-tidingam prowanu ta nu mara mindek wam ndui ta ndo kumba Israel mbal tuku wamdus didikanu le tango jakmba nu tuku nzali sungo tinaig.

⁷ Tanamba minnaig ma ma yar bailkamba kinaig le Absalom kumba gabat sungo David sana: Ye kumba ka Hebronnge Sungo ndon pasa katen ta kumuwan iduset. ⁸ Ta ndanam? Ye o buk Gesur tumbrannges Siria ma tugu mbolnge minmba Sungo ndon pasa katmba tenenmba nu sawen. Ne ye tumba Yerusalem kaye ta ye ka Hebronnge ne tuku nyu te-dungamngit nga sawen ngina le ⁹ gabat sungo ndek nu sana: Ta maye. Wamdus mukuk jak kaye ngina le Absalom nu Yerusalem kusremba Hebron kina.

¹⁰ Tanana sulumba nu tango afu kukulningina le nane sinjindo kinaig ka Israel tugu jakmba sanimba sakinaig: Tane tabil fudukuwa le ismba kande jakmba ngumbeyumba tenenmba sakap: Absalom kile Hebronnge gabat sungo prowat ngap nga saninginaig.

¹¹ Absalom nu Yerusalem kusremba Hebron kina ta tango kuasmbi 200 nu dubimba kinaig. Tango kame ta nane Absalom tuku wamdus katese ndanaig. Nane ake nu dubimba kinaig. ¹² Nane kinaig ka Hebron promba kile Absalom ndek Sungo tuku atraukina sulumba tango afu kukulniimba saningina: Tane Gilo tumbran kumba Ahitofel* tumba ye tugum te

prowap ngina. (Ahitofel nu gabat sungo David wam paguwanu tango ande.)

Tanamba tango sungomba nane David tesiwam saka Absalom tugum prowe likinaig.

David nu Yerusalem kusremba kua ka kina

¹³ Kile tango ande pro David sana: Israel tango kile jakmba ne kusrenumba Absalom dubide ngina le ¹⁴ nu pasa ta ismba gabat kame nu ndon Yerusalemnge minnaig ta kile-manjurka saningina: Brain tingap le sine Yerusalem kusremba kua ka kab. Kuga ta Absalomnge nuje kuasmbi kilmba pro sine jakmba bale faramngat ngina le ¹⁵ nuje gabat sugo sugo nane ndek nu sanaig: Gabat sungo, ne ndanmba saka ta sine ake ne dubi ndo namngig nginaig. ¹⁶ Tanamba sakinaig le gabat sungo nuje gageu nuje gabat sugo sugo jakmba Yerusalem kusremba kua ka kinaig. David nu nuje pino kuasmbi 10 ta ndo kusrekina le nane gabat sungo tuku wande ta kulatka minnaig.

¹⁷ Gabat sungo nuje kuasmbi ndon Yerusalem kusremba kilim kinaig ka tumbran makembinge wande ande minna tange tinginaig. ¹⁸ Tanamba David nu nuje gabat kame ndon kuit nduimba tinginaig le nuje kulatkanu kuasmbi Keret le Pelet mbal nane ambonga paska kinaig. Tananaig le Gatnu kame kuasmbi 600 nane ngumnem paska dubika kinaig le ¹⁹ David ndek nane tuku gabat tango Itai sana: Ne ndanam sine dubika kambim bafute? Ne luka ka gabat sungo kitek Absalom ndon minap. Ne nane kilke kusremba rawe tango tanan pro sine ndon tenge minit. ²⁰ Ne ait fagnu ndo sine ndon minna ta ye man ne tumba ake ma ngamunge kinenumam ta ye mbulit. Ne nane kuasmbi kilmba luka Yerusalem kape le Sungonge ne sinzanuwa ngina kande ²¹ Itai ndek nu sana: Sungo abo tugu jak nu tuku nyu mbolnge ye ne son sanet. Ye ne ndon minamngit. Ne ma tugu animbi kangat ta ye ne ndon kangit. Nane ne balenuwaig sulumba ye mata baleyuwaig le kumi ngina le ²² David ndek

* **15:12:** Ahitofel nu Batseba wa nuje. (2 Samuel 11.3, 23.34 kangerap).

lafumba sakina: Ta maye. Silap ngina le Itai tuku kame kuasmbi nangine gageu nakmba kuasmbi ambonga kinaig ta dubika kilim kinaig.

²³ David nane Yerusalem kusremba kinaig le tango pino nakmba malmbi ngumbeyunaig. Tanamba gabat sungo David ndek nuje kuasmbi kilmba Kidron kule pakarka ma baknu kumam kinaig.

²⁴ Nane kinaig le pris Sadok nane Levi mbal ndon Kuate tuku pasa katanu bokis tumba pro ibenngge pilmba Abiatar ndek Sungo tuku atraukumba minna le ka ka nane nakmba Yerusalem kusremba kumba sulunaig.

²⁵ Tananaig le gabat sungo ndek Sadok sana: Kile Kuate tuku tukul bokis tumba luka ka Yerusalemnge nuje minanu ma mbol pale. Sungo nu ye tuku nzali nak ndeta nu man ye te-luka pilwa le pro bokis te nuje minanu ma mbol kangeramngit.

²⁶ Nu ye mbik ri ndawa ndeta nu ame manau ye mbolnge kam idusmba ndeta kuwa ngina.

²⁷ Tanamba nu man ndek Sadok sana: Ai te. Ne nane kinjo nane Ahimas le Abiatar tuku kinjo nuje Yonatan kilmba wamdus mukuk nak luka Yerusalem kape. ²⁸ Ye kile ma baknu kumam kumba ka pro tanje kule pakarkam tuku ma mbolnge ne tuku pasa tairnga minmba ka ame wam Yerusalemnge prowaig ta isamngit ngina.

²⁹ Tanaka sawe denpurna le kile Sadok le Abiatar nale Kuate tuku tukul bokis ta kuramba luka Yerusalem kumba ka tanje pilnaig le minna.

³⁰ Kile David nu kupe ngaro paska gabat songa malmbitamtam Olif tabe ponga ndin dubimba kina le tango pino kuasmbi nu dubimba kinaig ta nane nakmba manau ndui ta kumba gabat songa malmbitamtam kinaig. ³¹ Tanamba kumba minnaig le tango ande pro David sana: Ahitofel o buk tinga Absalom tuku kuasmbi ta turkam kina ngina le David nu ismba nu ndek yabanmba tenenmba sakina: O Sungo, nenje ndo Ahitofel tuku wam pagu pasa ta bizi-buzawa nga Sungo sana.

³² Kile nane tabe fu mbol promba Sungo mbarinanu ma ta tugum pronaig le David tuku gulab tango Husai pro nu te-silikina.

Tango ta Arknu. Nu nuje tawi fetfetmba kilke roka kilmba gabat mbol patika David tugum prona le ³³ David ndek nu kangermba sana: Ne sine dubika ta ne sine piti singamngat. ³⁴ Ne ye turyam kande ne luka Yerusalem kumba ka Absalom te-silika tenenmba sawa. Yenge o buk mam nane tuku piro tango minen. Tanamba ndo ye kile ne tuku piro tango minamngit nga nu sawa. Ne tanawa le Ahitofel nu wam pagu pasa ande Absalom sawa kande nenje nu tuku wam pagu pasa ta mbilmba wam pagu ksemba tawe. ³⁵ Ne ise tiwa. Pris Sadok le Abiatar nale Yerusalemnge minik. Nenje pasa ndan gabat sungo tuku wande mbolnge sakuwaig kande nale kubeu nika. ³⁶ Nale tuku kinjo kat nakile Ahimas le Yonatan nale mata mam kat nakile ndon tanje minik. Ame pasa nanenge sakuwaig kande nenje pro nale kubeu nika le nalenje pro ye kubeu suwaik nga Husai sana.

³⁷ Tanakina le David tuku gulab nuje Husai nu pasa ta ismba nu kina ka Yerusalem prona. Prona le ait ndui ta mbolnge ndo Absalom mata Yerusalem prona.

16

Siba nu David tugum kina

¹ David nu tabe funu ta kusremba kina ka Mefiboset tuku piro tango Siba te-silikina. Siba nu bret 200 kilmba grep karenanganu 100 ndaleka kilmba ail tin mandernu 100 kilmba grep kule meme ngaronumbi tolanu ande turmba tumba agan ndende ta kilmba donki armba fuluknyumba kilmba David sota kumba ² nu te-silikina le nu kusnamba sana: Agan ndende fuluk nak ta ima tuku e ngina le Siba ndek lafumba sana: Donki armba te nane gageu turka linu tuku kilmba prowit. Bret ail tin karenanganu ta nane tango kuasmbi nyam tuku kilmba prowit. Grep kule ta mata tane ma baknu te lika ka matuk kumba ndeta nyam tuku ngina.

³ Tanakina le gabat sungo ndek nu sana: Nane gabat Saul wa nuje Mefiboset kile aninge minit ngina le Siba nu lafumba sana: Nane Israel mbal kite nangine gabat sungo madiwaig le nu wa nuje Saul tuku ma tumba nane kulatkuwa nga

nu Yerusalemnge minit ngina le ⁴ gabat sungo David ndek pasa ta ismba Siba sana: Tanjamba ndeta Mefiboset tuku aganj ndende ta njakmba ne tanmbimngit ngina le Siba ndek nu sana: O gabat sungo, ye ne tuku piro tango. Ye mara mindek ne tuku piroka minamngit nga David sana.

Simeï nu David kasurna

⁵ David nane Siba kusremba Bahurim tumbran pronai le Saul tuku ndare ande Gera kiño nuñe Simeï nu David te-silika kasurmbe nu tugum pronai. ⁶ David kulatkanu kame tango sungomba nu kormba tinginaig ta Simeï nu nane tuku kuru kuru ndaka nane mbol ndame pankina. ⁷ Tanjamba Simeï ndek David kasurmbe sana: Ne kua kaye. Ne tango baleningina tuku ndare njak. Ne sinja tango njayonu ndo. ⁸ Ne buk gabat sungo Saul pitaimba nu tuku ma tumba gabat sungo pronai. Ne Saul tuku kuasmbi sungomba bale farmba nane tuku ndare kutuna. Ta tuku kile Sungonge wam ta ne mbolnge lafumba ne pitainat le kiño nane Absalom ne tuku ma tumba Israel mbal tuku gabat sungo prowat. Ne tango baleningina tuku ndare njak nga David sana.

⁹ Tanjamba saka minna le Abisai ndek gabat sungo David sana: O gabat sungo, ne ndanam tuku age kumaknu te mapete le ne kasurnate. Saka le ye ka kame bagimbi njinfok kat puri ngina kande ¹⁰ gabat sungo ndek Abisai le Yoab peunikmba sanikina: Tale mbulap. Tale ye ndon wamdus tuma kuga. Wam te Sungonge sawat le ye kasuryate ndeta imanje nu peuwam kumun ngina.

¹¹ Tanjakina sulumbe David ndek Abisai gabat afu turmba saningina: Tane isap. Yinje kinonge ye baleyam bafute ta ndanam tuku sine Benyaminnu tango te njayo silibe. Mbulap. Sungonge sate le ye kasuryate ndeta maye. ¹² Sungo nu ye tuku piti te kangermbe kasur pasa ta mbilmba nyaro mayenu ye suwa nga saningina.

¹³ Tanjaka saningina le nane ndin ta dubimba kinaig le Simeï man nane dubika kina ka David kasurmbe ndame kilmba kilke kilmba nane mbol pankina. ¹⁴ Tanjana le gabat sungo David nuñe kuasmbi njakmba

ake kine ndo kinaig ka ka matuk tukulkinai sulumbe Yordan kule makembi tanje mabtinaig.

Absalom nu Yerusalem pronai

¹⁵ Kile Absalom Israel kuasmbi njakmba kilmba Ahitofel ndon Yerusalem pronai le ¹⁶ David gulab nuñe Husai ndek kumba ka Absalom te-silikumba wi kuenja sakina: Ese. Ne sine tuku gabat sungo ngina.

¹⁷ Tanjakina le Absalom nu pasa ta ismba nu ndek Husai sana: E-e ne mam tuku gulab nuñe. Ndanam tuku ne nu ndon kine ndakina ngina le ¹⁸ Husai ndek nu sana: Kuga. Ne Sungonge madinina. Israel kuasmbi njakmba nane mata ne madininaig tukunu ye ne tuku piro tango ndo ne kumnemnge minamngit. ¹⁹ Ye ne kumnemnge minmba ne tuku piro ndaki ta ye ka ima tuku piro tango mini. Ye buk mam nane tuku piro tango minen. Tanjamba ndo ye kile ne tuku piro tango minamngit nga Absalom sana.

²⁰ Kile Absalom ndek Ahitofel kusnana: Ne ndanmba iduste. Kile sine ndanamngig ngina le ²¹ Ahitofel lafumba nu sana: Ne kumba ka mam nane tuku pino kuasmbi wande kulatkuwaig nga kusrekina si kilmba ka nane ndon kinya. Ne tanjawa ta Israel tango pino njakmba tenenmba ne tuku sakamngaig. Nu sonndo mam nuñe ndon ngueu minit nga saka nane njakmba ne ndo dubinam tuku sangri tingamngaig ngina.

²² Tanjakina le nu tango afu kukulningina le ka gabat sungo tuku wande fu mbolnge baibai ande te-tinaig le Absalom ndek tango pino njakmba tuku am mbolnge baibai ta sinam kina le nane ka mam nuñe tuku pino kuasmbi ta kilmba pronai le Absalom ndek nane kilmba tido-tidongina.

²³ Ahitofel nu wam pagu pasa ndan gabat sungo sawanu ta nane Sungo tuku pasa isanu sukmba dubiwanu. O buk David nu Ahitofel tuku wam pagu pasa ismba dubina tanjamba ndo Absalom mata nu tuku minje dubiwanu.

17

Husai nu Ahitofel tuku wam pagu pasa kibi-kabana

¹ Kile Ahitofel nge ndek Absalom sana: Ye tango 12,000 madiningi le furirwa le sine David biye tiwam kab. ² Nu matuk ka ngamungal piti nak minwa le sine ka nu ndon kame bube le nu tuku tango kuasmbi nane pirirek purka sili-siliwaig le ye gabat sungo ndo balewamngit. ³ Tanamba ye tango kuasmbi nu dubide ta nakmba kilmba ne tugum te prowamngit. Sine David balebe le tango kuasmbi nu dubide ta nakmba mapeka kilmba ne tugum te probe le ne tuku ndo minwaig ngina.

⁴ Tanakina le Absalom Israel gabat sugo sugo nakmba nane pasa ta ismba maye nginaig le ⁵ Absalom ndek sakina: Sine Husai wikube le nu promba nuje wamdus ta kukliwa le ismba ngina le nane nu tumba pronaig. ⁶ Nu tumba pronaig le Absalom ndek Ahitofel tuku wam pagu ta kubeu tumba nu kusnana: Sine pasa ta dubibe e ko kuga? Kuga ndeta sine ame manau kam tuku nga sasinga ngina.

⁷ Tanakina le Husai ndek lafumba sakina: Ahitofel tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo kuga. ⁸ Mam naje nuje kame kuasmbi ndon nane sangri ngaigo. Bea fat kilig le gubra tumba minit tanaj. Mam naje nuje kuasmbi kame ta nane kirair nak. Nu furir tango kame nak nda minit. ⁹ Nu ka ndame burok ande sinamnge e ko ma inumnge kuirka minit. Sine tuku kame kuasmbi kuwaig le bale farkuwaig ta tango pino nane pasa ta ismba sanungai: O Absalom tuku kuasmbi bale faraig nga sakamngaig. ¹⁰ Tanakuwaig le ne tuku kame kuasmbi nakmba ismba kuru-kurukamngaig. Ta tuku mbulap. Mam naje nuje kame kuasmbi nane sangri ngaigo ta Israel tango nakmba nane kila. ¹¹ Ta tuku ye tuku wamdus tenjemba. Ne Israel tango nakmba kile-manjurka kame kuasmbi burnu kumun kuga prowaig le ne naje miron nane kilmba ka mam naje ndon kame buwap. ¹² Sine kumba ka ma tugu aninge mam naje nuje kuasmbi ndon kile-sigluka ta sine nane ndon kame buwamngig. Nane sine peusingam kumun kuga. Sine David balemba nuje kuasmbi nakmba turmba bale faramngig. ¹³ Nu kua ka tumbran sungo ande sinam kuwa ta singine kuasmbi

mulu karennu kilmba tumbran fonde ta kusmba didika te-bukngube le ma guton sinam nzinge ndeka fofokuwa ngina.

¹⁴ Husai nu pasa denpurna le Absalom Israel mbal nakmba ndek sakinaig: Husai tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo. Ahitofel tuku wam pagu pasa ta mayenu ndo kuga nginaig. Ta ndanam? Sungonge nane Ahitofel tuku wam pagu pasa mayenu ta pitaiwaig le nu Absalom njayo siliwam tuku wamdus kuyarkina.

David nu Yordan kule pakarka sim kina

¹⁵ Kile Husai ndek kumba ka nu wam pagu pasa Absalom Israel mage mage nane saningina ta pris Sadok le Abiatar ndon kubeu nikina sulumba Ahitofel tuku wam pagu pasa ta turmba nale sanikina sulumba ¹⁶ sakina: Tale pitik pasa palpe le David tugum kuwa le nu kite Yordan kule pakarkammibi tanje kinye ndakuwa. Nu brain kule pakarka sim kuwa ta nane nu nuje kuasmbi ndon bale farke nda ngina.

¹⁷ Tanakina le nale piro pino ande kukulnaik le nu ka Yonatan le Ahimas kubeu nikina. Nale ar ta o buk kua ka Yerusalem kusremba ka Enrogel kule bulbulmba prote tuku magot tanje kuirka minnaik. Yerusalemnge ame manau prowanu ta piro pino tanje ka nale sanikanu le nalenje ka David sawanu.

¹⁸ Kile kijo ande nale kanjerkina sulumba ka Absalom sana le nale ar ta brain ndo kumba ka Bahurimnu tango ande tuku wande sinam kumba kule burok sinam kumba kuirkinaik. ¹⁹ Kuirkinaik le nale ar sinam tanje minnaik ta andenge katese ndawa nga tango ta tuku piyo nuje tawi ande tumba burok mingenu kaimba wit afu kilmba tawi farna ta mbolnge barena. ²⁰ Kile Absalom tuku tango kame nale ar ta sota sota pro pino ta kusnanaig: Ahimas le Yonatan aninge minik nginaig le pino ta ndek nane saningina: Nale o buk kule pakarka sim kakik ngina le tango kame ta ka nale sotete pisenga nane luka Yerusalem kinaig.

²¹ Nane kinaig le Ahimas nale Yonatan burok ta kusremba kilim kumba tinga David tugum kumba nu sanaig: Ahitofel nu ne njayo silinam tuku sakate tukunu ne kile ndo ma te kusremba kule pakarka

sim kaye nga sanaig le ²² David nu pasa ta ismba nuŋe kuasmbi ta ŋakmba kule pakarka sim kinaig le ka mafena.

²³ Absalom nu Ahitofel tuku wam pagu pasa ta dubi ndana le nu ka nuŋe donki ponŋa luka nuŋe tumbran kina ka tanŋe nuŋe gageu ndon piro kile-tidinŋa ka muli ŋinfok panmba kumna le nuŋe gageu kame ta nu tuku mindesin tumba ka mam nuŋe ŋgukinaigmbi tanŋe ŋgukinaig.

²⁴ Kile Absalom Israel kame kuasmbi kilmba David dubimba kinaig ka Yordan kule pakarkinaig ta David nu o buk nuŋe kuasmbi ta kilmba ka Mahanaim tumbran sinam kinaig. ²⁵ (Absalom nu Amasa tumba Yoab tuku ma tumba nuŋe kame kuasmbi tuku gabat minwa nga madina. Amasa mam nuŋe Yeter. Ina nuŋe Abigail. Abigail mam nuŋe Nahas. Abigail aba nuŋe ta Yoab ina nuŋe Seruya). ²⁶ Kile Absalom nuŋe kame kuasmbi ndon kinaig ka Gilead ma tugu promba tanŋe tumbran ulnaig.

²⁷ David nu kumba ka Mahanaim tumbran prona le tanŋo keŋmba ka nu tugum pronaig. Nane tuku ande Nahas kiŋo nuŋe Sobi nu Rabanu Amon ma tugu mbolok. Ande Amiel kiŋo nuŋe Mahir nu Lodebarnu. Ande nyunu Barsilai nu Rogelimnu Gilead ma tugu mbolok. ²⁸⁻²⁹ Nane keŋ ta nza, kilke waim, kinya mbili, nyamagan turmba kilmba David nuŋe kuasmbi ningam tuku pronaig. Nyamagan kilmba pronaig ta wit yeki yeki abonu pasokanu, kuslin yeki yeki, ŋguimzan kulenu, makau tuku amo ŋair, sis, sipsip afu turmba kilmba pronaig. David nuŋe tanŋo kuasmbi ndon ma baknu mbol lika ma ma kule paranu gubanu isu baklelnaig ta nane katesemba nyamagan ta kilmba pronaig.

18

Yoabŋe Absalom balena le kumna

¹ Kile gabat sunŋo David ndek nuŋe kame kuasmbi kilmba walmba afu 100 afu 1,000 tanamba fetke lika kame gabat afu nane kulatkam tuku madiningina. ² Tanamba nu tanŋo kuasmbi kame ta fet keŋna sulumba kame gabat keŋmba nane kulatkam tuku patikina. Kame gabat keŋmba ta ande Yoab

ande Abisai ande Itai. Abisai nu Yoab tuku mambo nuŋe. Itai nu Gatnu.

Kile David ndek nane saningina: Ye mata tane ndon kame kanŋig ŋgina kande ³ nane nu sanaig: Ne sine ndon kine nda. Kame mbolŋge nane sine kile-ibenkuwaig le kua kab ta nane sine idussinŋe nda. Sine tuku tanŋo bale farwaig ta mata nane burke nda. Ne sine dubika kaye le ne balenuwaig ta sine tuku tanŋo 10,000 baleninganu tanan. Ta tuku ne tumbran tenŋe mina. Sine kame tanŋo afu denkumba pasa pilbe kande ne tanŋo afu patika le prowaig ŋginaig le ⁴ David ndek lafumba saningina: Ta maye. Ye tane tuku minŋe dubiwamŋgit ŋgina.

Tanamba David ndek tumbran koranu fonde malanŋambi tanŋe tin minna le kame kuasmbi afu tanŋo 1,000 ŋak afu tanŋo 100 ŋak ta ŋakmba pro kilim kinaig. ⁵ Tananaig le David ndek Yoab Abisai Itai wam paguniŋmba saningina: Tane ye idusyumba ye tuku kiŋo Absalom mapewap ŋgina le kame kuasmbi ŋakmba nane David tuku wam pagu pasa ta isnaig.

⁶ Kile David tuku kame kuasmbi kinaig ka Israel mbal tuku kame kuasmbi Efraim duŋe sinam tanŋe kile-siglika nane ndon kame bunaig. ⁷⁻⁸ Kame bumba kinaig ka ka David tuku kuasmbinŋe nane Israel kame kuasmbi kile-ibenka kilmba yokerka ka bale farninginaig le nane kua ka duŋe sinam kumba ka tanŋe nane sungomba kume farnaig. Kame sunŋo ta sinamŋge tanŋo kume farnaig ta ulendika 20,000 tanan.

⁹ Absalom nu donki ponŋa kua kina sulumba David tuku kame tanŋo afu kile-siglikina. Kile donki ta ail sunŋo ande kumnem kumnem pinderka kina ka tanŋe gabatnu ail kazaŋka ndinŋina le donki nu ake pinderka kina le Absalom nu ail wai mbol tanŋe kuikok minna.

¹⁰ Tanamba minna le David tuku kame tanŋo ande Absalom ail mbol tanŋe kuikok minna le kanŋermba kumba ka Yoab sana: Absalom ail sunŋo wainu mbol nzinge kuikok minit ŋgina le ¹¹ Yoab ndek tanŋo ta sana: Ne nu kanŋerat ta ndanam saka ne nu bale ndawat? Ne nu balewat kande ye

ne silwa ndametiŋ soŋ ndindo tinmba let ande turmba tinit kande ngina.

¹² Tanakina le tango ta ndek Yoab sana: Ne silwa ndametiŋ soŋ 100 sa mata ye nu mbol wam inum ke nda. Nu gabat sunŋo tuku kiŋo. Gabat sunŋo nu ne Abisai Itai tane keŋ wam pagukat ta sine ŋakmba isig. Nu teŋenmba satinŋat. Tane ye idusyumba ye tuku kiŋo Absalom mapewap ŋgat. ¹³ Ye gabat sunŋo tuku minŋe ngurmba Absalom balewi le kumwa ta nu ismba ye tumba pasa mbol pilwa le ne ye pasambi turye nda ngina.

¹⁴ Tanakina le Yoab ndek tango ta sana: Ye ne tuku pasa isam mbulit ngina sulumba nu ndek nuŋe mbanduwan keŋmba kilmba Absalom ail mbol kuikok minnambi ta kina. Absalom nu kume ndaka minna le Yoabŋe mbanduwan kame ta tawo mbolŋe nduasekina le ¹⁵ nu tuku kame tango 10 pro Absalom taplenaig le kumna.

¹⁶ Absalom kumna le Yoab ndek kame tango ande sana: Tabil fitka le nane kame Israel mbal yokerkade ta kusrekuwaig ngina le nu tabil fitkina le kame mbal tabil fudu ta ismba Israel mbal kusreka luka pronaig. ¹⁷ Tananaig le Israel mbal kua ka sili-silimba nanŋine tumbran tumbran kine likinaig.

Kile Yoab nane Absalom tuku mindesiŋ tumba duŋe ngamu tanŋe burok sunŋo ande sinamŋe bukŋga ndamembi diŋmba minnaig le ka mbuter tinŋina.

¹⁸ Absalom kume ndaka minna sulumba nu nuŋe nyu ngisi ndakuwa nga ndame kuennu ande tumba Gabat Sunŋo tuku Ma Guton tanŋe te-tina. Ta ndaŋam? Absalom nu kiŋo kugatok minna tukunu nu tuku nyu ngisi ndakuwa nga maŋau ta kina.

Kile Israel mbal nane ndame ta Absalom tuku Ndame ngade.

Absalom kumna ta David sanaig le isna

¹⁹ Absalom kumna le Sadok kiŋo nuŋe Ahimas ndek Yoab sana: Ye kumba Sunŋonŋe sine ngueu mbal tuku wai mbolŋe kile-luka kilat wam ta gabat sunŋo David sawam iduset ngina kande ²⁰ Yoab ndek nu sana: Kuga. Kiŋo nuŋe balewig le kumat tukunu ne kite pasa tumba ka gabat sunŋo sa ndawa. Ait mara ande ta maye ngina sulumba ²¹ nu ndek Etioŋianu piro

tango nuŋe wika kukulmba sana: Ne kaye ka kame mbolŋe wam prowe likaig ta ka gabat sunŋo kubeu tawe ngina le piro tango ta ndek Yoab tugum tanŋe loka pinderka kina.

²² Nu kina le Ahimas ndek dirnanga Yoab sana: Ye mata gabat sunŋo sota kanŋit. Ame wam ye mbolŋe prowa ndeta tanŋaig ngina le nu ndek tango ta sana: Ndaŋam tuku ne kambim tuku dirnan ndekate? Ame agan mayenu ne tamŋat ngina kande ²³ Ahimas maŋ lato sakina: Ye kanŋit ngina le Yoab ndek nu sana: Maye le kaye ngina.

Tanakina le Ahimas nu ndin dubimba kumba ka Yordan kule ma guton kumam kuerka pinderka kina ka Etioŋianu piro tango ta limba nu ambonŋa prona.

²⁴ David nu tumbran koranu fonde malanga sunŋo tugum tanŋe minyok minna le tumbran kulatkanu tango nu fonde ponŋa mbolŋe tinŋa mambilmba minna kande tango ande pinderka mbuna le kanŋermba ²⁵ nu wi kuenŋa gabat sunŋo sana: Tango ande pinderka mbate o ngina le gabat sunŋo ndek sana: Tango ndindo ndeta nu pasa mayenu tumba prote ngina.

Kile tango ta nu buk pro tumbran sunŋo ta patuna le ²⁶ tumbran kulatkanu tango ta mambilmba minna kande tango ande nu ngumnem pinderka minna le kanŋermba nu wi kuenŋa malanga kulatkanu tango sana: Ai si. Tango ande ngumnem pinderka mbate o ngina le gabat sunŋo nu pasa ta ismba sakina: Nu mata pasa mayenu tumba prote ngina.

²⁷ Kile tumbran kulatkanu tango maŋ wi kuenŋa sakina: Tango ambonŋa pinderka mbate nzi Sadok kiŋo nuŋe Ahimas suk ngina le gabat sunŋo ndek sakina: Nu tango mayenu ndo. Nu pasa mayenu tumba prote ngina.

²⁸ Ahimas pinderka pro tumbran pa-tumba gabat sunŋo kanŋermba nu tuku tumailam tanŋe truk ka sana: O gabat sunŋo, sine sinŋine Mbara Sunŋo tuku nyu te-dungube. Nane tango kuasmbi ne te-sinam tuku bafunaig ta Sunŋonŋe kilmba sine tuku wai mbolŋe patikat le sinenŋe kile-ibenŋkig ngina.

²⁹ Tanakina le gabat sunŋo ndek Ahimas kusnana: Ye tuku kiŋo Absalom maye

minit e ngina le Ahimas nu lafumba sana: O gabat sungo, tango sungomba ngumbeyumba minaig le ye Yoabnge kukulyat le pinderka prowet. Ame wam kaig ta ye kanjer ndakit ngina le ³⁰ gabat sungo ndek nu sana: Ne ka o sinje tanga ngina le Ahimas dirka ka kasom sinje tanga.

³¹ Tanjana le Etio pianu tango ta pinderka pro gabat sungo sana: Yiye gabat sungo, ye pasa mayenu ne sanam prowet. Kuasmbi ne te-sinam bafuwaig ta Sungonge kilmba ne tuku wai mbolnge patikat ngina.

³² Tanaka sana le gabat sungo ndek nu kusnana: Ye tuku kiyo Absalom maye minit e ngina le piro tango ta ndek lafumba sana: O gabat sungo, wam kiyo naje mbol prowat ta naje ngueu mbal ne te-sinam sakade nane jakmba mbol tanjamba ndo prowa nga iduset ngina le ³³ gabat sungo nu pasa ta ismba ngamungal tatrunkina le nu tanga fonde ponga wande ta sinam kumba ka tanje malmbika minna sulumba malmbi kuenjka sakina: O yiye kiyo Absalom. Kiyo nyek o. Kiyo nyek o. O Absalom, yenje kumi ta maye. O yiye kiyo. Kiyo nyek o ngina.

19

Yoab nu David sawe likina

¹ Gabat sungo David nu Absalom tuku ninanka malmbika minna ta nane afu ka Yoab sanaig le ² kame kuasmbi jakmba gabat sungo David kiyo nune Absalom tuku malmbika minna pasa ta ismba nane wamdus piti sungo tumba kame mbolnge ngueu mbal kile-ibenjkinaig gare gare ta kugatok ³ sinjindo kame mbolnge kua ka kiko jak prowanu sukmba tumbran sinam kinaig.

⁴ Ait ta mbolnge gabat sungo nu tawi tumba tumail songa ninanka malmbi kuenjka sakina: O yiye kiyo Absalom. Kiyo nyek o. Kiyo nyek o ngina.

⁵ Tanjamba minna le Yoab ndek gabat sungo tuku wande mbol kumba David sawe lika sana: Ne wam kate ta naje kuasmbi jakmba kiko pileningit. Kite ait te mbolnge tango kame tenje ne turnumba ne tuku piyo kat naje kutu kat naje kile-luka kilaig ta ⁶ ne tango kame ne tuku kume

purde ta pitaikate sulumba tango ne kasurnade ta sinzanngit. Ne tuku manau ta ne nane tango kuasmbi naje gabat kame ta ake aganj tana talaningit. Ye kila. Absalom kume ndaka sine jakmba kumig kande ne kile garenate kande. ⁷ Ne isa. Ne kile ndo tanga kaye ka naje kame kuasmbi ndon pasa-pasaka wam yoyoninga. Ye Sungo tuku nyu mbolnge ne sanet. Ne tana ndawa ta furir te mbolnge nane jakmba sili-siliwaig le ne piti sungo tamngat. Piti ande tanjamba ne buk kanjer ndana ngina.

⁸ Yoab nu pasate denpurna le David ndek tanga kumba ka tumbran fonde malangambi tanje minyokina le nune kame kuasmbi jakmba ismba nane pro nu laipmba mangurkinaig.

David nu luka Yerusalem kina

Israel kuasmbi yimyam kua ka sili-silimba nanginge tumbran tumbran kine likinaig sulumba ⁹ nanginge nanginge pasambi mungu tuwe-tuwekinaig sulumba sakinaig: Gabat sungo David minna sulumba sine kigraibkina le Filistia mbalnge sine kilmba ngaigo sigli ndakinaig. Kile nu Absalom ram kua ka tumbran tuguk kusrena. ¹⁰ Sine Absalom singine gabat sungo minwa nga madigen ta kame mbolnge nu balenaig le kumna. Ta tuku ndanam tuku sine tenenmba ake ndo minbe. Sine ka gabat sungo David tumba probe nginaig.

¹¹ Tanjamba saka minnaig le gabat sungo David nu ismba ndek pris Sadok le Abiatar tuku pasa pilmba sakina: Tale ye tuku pasa te tumba Yuda gabat kame tenenmba saningap. ¹² Tane ye tuku ndare tuma ta ndanam tuku nane Israel mbalnge tane Yuda mbal lukaka ye luka yiye wande mbol prowam tuku sayade. Tale ka tanjamba nane saningap ngina. ¹³ Tanjakina sulumba David man lato wam paguka sanikina: Tale ka Amasa tenenmba sawap. Sile ndare tuma ndindo. Yenje ne tumba Yoab tuku ma mbol pili le nenje ye tuku kame kuasmbi tuku gabat minamngat. Ye tana ndawi kande Kuatenje ye mapeye nda ngina. ¹⁴ Tanjamba David nu Yuda mbal tuku wamdus didikina le nane nu tuku

pasa pilmba sakinaig: Ne nanje kuasmbi ta njakmba kilmba Yerusalem prowap nginaig.

¹⁵ Tanamba pasa pilmba Yuda kuasmbi sungomba nane kinaig ka Gilgal tumbranje kule make mbinje gabat sunjo prowa le te-temam tuku tair minnaig. Tananaig le David nu nuje kuasmbi ta kilmba ka Yordan kule mbol pronaig le

¹⁶ Gera kijo nuje Simei nu pre pre Yuda mbal ndon David te-silikam Yordan kule mbol prona. (Simei nu Benjamin tuku tugu. Nu tuku tumbran tuguk Bahurim).

¹⁷ Simei nu Benjamin tuku kuasmbi 1,000 kilmba pronaig le Saul tuku piro tango Siba mata nuje kijo kat nuje 15 piro tango 20 ta kilmba ka Yordan kule mbolnje gabat sunjo David tair minnaig.

¹⁸ Minnaig le gabat sunjo tuku kuasmbi pro kule make simnje tinginaig le Simei tuku tango kuasmbi ta ndek kule pakarka gabat sunjo tuku gageu kile-temkam kinaig sulumba nane ndek gabat sunjo tuku piro tango ndo minam tuku sanaig.

David nu Simei mapena

Gabat sunjo nu kule pakarkam bafuna le Simei pro nu tumailamnje truk kina sulumba ¹⁹ nu sana: O gabat sunjo, o buk ne Yerusalem kusremba kina le ye ne mbolnje mbaren ta kile ne ye sinayumba ye tuku mbar ta njakmba gilainga. ²⁰ O gabat sunjo, ye uneken ta idusmba ye Israel mbal njakmba ngamuknje ye ambonga ne te-silikam prowit ngina.

²¹ Tanakina le Abisai ndek sakina: Sine Simei balebe le kumwa. Nu o buk gabat sunjo Sungonje madina ta kasurna ngina kande ²² David ndek Abisai le aba nuje Yoab sanikina: Tale ndanam tuku ye piti sam bafuwik. Tale ye ndon wamdus tuma kuga. Ye kile Israel mbal njakmba tuku gabat sunjo minamngit. Ki ait te mbolnje sine Israel inum balewe nda ngina sulumba ²³ nu ndek Simei sana: Ki am mbolnje ye ne sanet. Andenge ne balene nda ngina.

David nu Mefiboset make pilna

²⁴ David nu o buk Yerusalem kusremba kua kina ait ta mbolnje Saul wa nuje Mefiboset nu sagka minna ka ka David luka

prona. Tanana le Mefiboset nu mata pro gabat sunjo David te-silikina.

²⁵ Mefiboset nu Yerusalem kusremba ka gabat sunjo tugum prona le nu ndek nu kusnana: Mefiboset, ne ndanam tuku ye dubiyumba kine ndakina ngina le ²⁶ nu ndeklafumba sana: O gabat sunjo, ye kupe pagliskinaik ta ne kila. Ne Yerusalem kusrena le ye yije piro tango sawen. Ye tuku donki ande tumba kuaneka le ye ta mbol minyoka gabat sunjo dubimba kangit ngen kande nu ye yabriyumba kua ka ²⁷ ne tugum kumba ne yabrinina sulumba ye tuku nyu njayo silina. O gabat sunjo, ne Sunjo tuku enel tanan. Ne wam ndan ye mbol kam ndeta ka. ²⁸ Ne yije kuasmbi mam tuku ndare kame ta njakmba bale farkam kumun ta ne ye mapeyina le ye ne tuku wande mbolnje isukusmba minen. Ta tuku ye man agan inum sa ngam mbulit ngina.

²⁹ Tanakina le gabat sunjo ndek nu sana: Ta maye. Ne pasa sakat le isit. Tale Siba ndon Saul tuku kilke ta walmba kilap nga sana kande ³⁰ Mefiboset ndek gabat sunjo sana: Tanajig. Sibanje njakmba kilwa. Ne man luka prowat le ye ta tuku gare-gareket ngina.

David nu Barsilai make pilna

³¹ Barsilai nu Rogelimnu Gilead ma tugu mbolok. Nu mata pro gabat sunjo ndon Yordan kule pakarkam saka ndekina. ³² Barsilai nu saibo pile mayemba yar 80 njak minna. Nu maror tango ande. O buk gabat sunjo Mahanaim tumbranje minna le nu nyamaganmbi turna.

³³ Kile gabat sunjo ndek nu te-silika sana: Ne ye ndon Yerusalem kumba ye suk ne kulatki ngina kande ³⁴ Barsilai nu tuku pasa ta lafumba sana: O gabat sunjo, mine minemba ye kumamngit. Ta tuku ye ne dubinumba Yerusalem kine nda. ³⁵ Ye kile yar 80 njak. Ye ame wam gare-garekam tuku ta kamus ndawet. Ye isukusmba kule nyet ta mata kualenu kamus ndawet. Ye kilba mata tukulok. Tanjo pino kupesmba mune ulwaig ta ye isam kumun kuga. Ta tuku ye ne dubinumba ka ne minde bada tine nda. ³⁶ Ne ndanam tuku ye mbolnje manau mayenu kam bafute?

Ye ne ndon kule pakarka kumba ne kusrenumba ³⁷ luka ka yiye tumbran nge ina mam kumnaig le ngukigenmbi tanje ye kumi le ngukuwaig ngina sulumba sakina: Ye tuku kiyo Kimam minit te. Nu ne dubinumba kuwa le ne ame aganmbi nu turam kande ke ndo ka ngina.

³⁸ Tanakina le gabat sungo ndek pasa lafumba sana: Ta maye. Kimam ye tumba kangit. Ne ame wam nu mbol ki nga saka ta ye kamngit. Ame agan nu tambim tuku saka ta ye tambimngit ngina.

³⁹ Tanakina sulumba gabat sungo nuje kuasmbi nakmba kilmba nane Yordan kule pakarka sim kumba gabat sungo ndek Barsilai mumumba nyaro tuna le nu luka nuje tumbran kina.

⁴⁰ Gabat sungo nu kule pakarka sim kina le Yuda tango pino nakmba Israel tango pino afu turmba nu ndon kinaig. Kimam mata gabat sungo ndon kina. Tanamba nane kinaig ka Gilgal tumbran pronaig.

Nane Israel mbal Yuda mbal ndon kualeyaukainaig

⁴¹ Kile Israel mbal nakmba pro gabat sungo David sanaig: O gabat sungo, ndanam tuku singine tira kame Yuda mbal nane sine Israel mbal yabusiimba ne nane gageu nane kuasmbi ta nakmba kiletemkam tuku Yordan kule mbol kinaig nginaig kande ⁴² Yuda tango nakmba pasa lafumba sakinaig: Gabat sungo nu singine tugu ndindo ndo. Ta tuku sine manau ta kig. Ndanam tuku tane sine tuku gubratingig? Gabat sungo nu sine agan inum singe ndakat nginaig le ⁴³ Israel mbal nane pasa lafumba sakinaig: Sine Israel mbal tugu 10 nak. Tane Yuda mbal tugu ndindo ndo. David nu tane tuku tugu ngaig ta son ta nu sine nakmba tuku gabat minwa. Ta tuku tane ndanam tuku sine ake agan tajan talasingig? Gabat sungo tumba luka te prowam tuku wamdus ta sinenge tugu pilgen nginaig.

Tanakinaig kande nane Yuda mbal pasambi kualeyauka Israel mbal kileibenkainaig.

¹ Tango njayonu ande Bikri kiyo nuje Seba nu nane ndon Gilgal tumbran tanje minna. Tango ta nu Benyamin tuku kuasmbi.

Nane kualeyauka minnaig le Seba ndek tabil fitka wi kuenka sakina: Tane David kusrewap. Sine Yesi kiyo nuje David tuku kuasmbi kuga. Tane Israel tango nakmba tinga tangine tumbran tumbran kine likap ngina le ² Israel tango nakmba pasa ta ismba tinga David kusremba Seba dubimba kinaig. Tanamba kinaig le nane Yuda kuasmbi ndo David kumnemnge minnaig sulumba Yordan kule kusremba nu dubimba ka Yerusalem pronaig.

³ Nane Yerusalem pronaig sulumba David ndek nuje wande sinam kumba ka pino kame 10 gabat sungo tuku wande kulatkam tuku kusrekina ta kilmba wande ande serniimba tango afu madiningina le nane kulatka minnaig. Tanamba nu pino kame ta nyamagan agan ndende niimba man nane ndon kinye ndakina. Nane ake pino kuembol tajan wande ta mbolnge minmba ma ma saibo patika kume likainaig.

⁴ Kile David ndek Amasa wika sana: Ne kaye ka Yuda tango nakmba wika kilemangurka aspile nane nakmba kilmba ye tugum te prowap ngina le ⁵ nu kina ka Yuda mbal wike lika minna ma ma gabat sungo nu lunu tuku ait tuna ta lina. ⁶ Limba pitik pro ndana le gabat sungo ndek Abisai sana: Absalomnge sine buk piti sungokanu singina ta kile man Sebange piti sungokanu singamngat. Ta tuku ne brain yiye kame kuasmbi ta kilmba Seba yokermba ka biye tiwap. Kuga ta nu nuje kuasmbi ta ndon kua ka tumbran fonde karen nu ande sinam kuwa le sine nu te nda ngina.

⁷ Tanakina le Abisai ndek Yoab tuku kame kuasmbi gabat sungo kulatkanu kuasmbi kame tango nakmba kilmba Yerusalem kusremba Seba yokeram kinaig.

⁸ Nane kinaig ka Gibeon ndame sungo tugum ta pronaig le Amasa pro nane kilesiglikina. Yoab nu kame tuku minde piye agan silikina sulumba nuje kame bagi tumba ningot sirmba let mbol kusmba nu ndek Amasa tugum kina le kame bagi ta limba kilke mbolnge ndekina. ⁹ Tanana le Yoab ndek Amasa sana: O tira, ne maye

20

Seba nu David te-siwam bafuna

minit e nga nu wai ndinammibi Amasa tuku minge ngue biymba nu mumuwet mu-muwet nga ¹⁰ wai najammibi kame bagi kilke mbolnge ngumnem ngumnem tina ta Amasa nu katese ndana. Kile Yoab nu kame bagi tamba Amasa fungul sambrina le sina goka kilke mbol ndeka kummba maninkina.

Yoab nu Amasa balena sulumba nu mambo nuje Abisai ndon Seba yokermba te-dubinaig le ¹¹ Yoab tuku kame tango ande nu Amasa tuku mindesin tugum tange tin minmba wi kuenka sakina: Tane David le Yoab tuku kuasmbi kande ka Yoab dubiwap ngina.

¹² Amasa tuku mindesin ta ndin ngamu tange ndarenge ndo songa minna le kame kuasmbi promba mindesin ndin tukulmba minna le nane riringa tinginaig le Yoab tuku kame tango ta kangermba mindesin ta didika ndin makembi kumba tawimbi kaina. ¹³ Tanamba nu Amasa tuku mindesin ndin kusremba ngannginmba pilna le kame kuasmbi Yoab dubimba Seba te-dubimba kinaig.

¹⁴ Seba nu Israel ma tugu jakmba kusreka kina ka Abel-Bet-Maka tumbran pronan le mam nuje Bikri tuku kuasmbi nane nu dubimba tumbran sinam kinaig. ¹⁵ Tananaig le Yoab tuku kuasmbi pro Seba tumbran te sinam ket nginaig le ismba nane tumbran ta te-kornaig sulumba afu nane tumbran fonde tugumnge kilke mangurkinaig le bin tingina le nane ta mbolnge tinga kame bunaig le afu nane tumbran fonde ta sambriwam tago-tagomba minnaig.

¹⁶ Tumbran tange pino ande minna. Pino ta nu wamdus kuyar mayenu jak. Nu ndek tumbran fonde ponga Yoab tuku kuasmbi wika saningina: Tane isap. Kape ka Yoab sawap le ye tugum te ilwa. Ye nu ndon pasa jak ngina le nane ka Yoab sanaig le ¹⁷ nu pino ta tugum kina le nu kusnana: Ne Yoabnge e ngina le nu lafumba sakina: Au. Yenge ngina le pino ta nu ndek sana: O tango sungo, ye pasa ande sani le isa ngina le Yoab ndek sakina: Ta maye. Saka le ye isi ngina.

¹⁸ Tanakina le pino tange ndek tenenmba Yoab sana: O buk nane tenenmba sakanu.

Ne piti jak kande ne Abel tumbran kaye le Abel mbalnge ne tuku piti ta te-tiwamngaig nganu. ¹⁹ Sine tuku tumbran sungo te mayenu ndo tumbran afu Israel kilke mbolnge mine likade ta liningit. Sine tuku mine bafuknu. Sine Israel mbal tuku gabat sungo tuku minge kumnemnge mineg. Tumbran te Sungonge kulatkate ta ne ndanam tuku sine tuku tumbran te njayo siliwam bafute ngina.

²⁰ Tanaka sana le Yoab nu lafumba sakina: Ye tane tuku tumbran te njayo siliwe nda. ²¹ Sine tango ndindo ndo biye tiwam prowig. Tango ta nyunu Seba. Nu Bikri kinjo nuje. Nu Efraim ma taknu mbolnge minna ta nu buk tango kame kile-mangurka gabat sungo David te-siwam sakina. Ta tuku tane Seba tumba sine singap le sine tane tuku tumbran kusremba kangig ngina le pino ta ndek Yoab sana: Ta maye. Sine tango ta njinfok kat purmba gabatnu te-bukngube le fonde lukamba kilim kuwa le ne kangeramngat ngina.

²² Tanakina sulumba pino ta kumba ka tumbran tango kame ndon sakina le isnaig. Ismba nane kinaig ka Seba njinfoknu kat purmba te-buknginaig le fonde lukamba kilimnge Yoab tugumnge ndekina le nu ndek tabil fitkina le kame kuasmbi jakmba tumbran kusremba sili-silimba kinaig le Yoab ndek luka gabat sungo sota Yerusalem kina.

David tuku piro gabat kame

²³ Yoab nu Israel kame kuasmbi jakmba tuku gabat sungo minna.

Yehoyada kinjo nuje Benaya nu David kulatkanu kuasmbi tuku gabat minna. (Nane kuasmbi ta Keret le Peret mbal).

²⁴ Adoniram nu David tuku piro mbal tuku gabat.

Ahilud kinjo nuje Yehosafat nu waje kuyaram tuku piro kulatkina.

²⁵ Seva nu David tuku waje kuyaranu tango.

Sadok le Abiatar nale pris pirokinaik.

²⁶ Yairnu tango Ira nu mata David tuku pris pirokina tuku tango ande.

21

Gibeon mbal nane Saul tuku mbar lafunaig

¹ David nu gabat sungo minna le guba sungo prona le yar kenmba ma tugu nakmba nyamagan tuku fagkinaig tukunu David ndek Sungo sana: O Sungo, piti te ndanam prote ngina le Sungo ndek nu sana: Piti prote te tugunu tenenmba. Gabat sungo Saulnge o buk Gibeon mbal sungomba bale farkina le nane tuku ndare ta Saul tuku kuasmbi kile pasokate ngina. ² Tanakina le David ndek Gibeon mbal wikina le pron-aig. (Gibeon mbal nane Israel tugu kuga. Nane Amornu. Israel mbalnge o buk nane ndon pasa katmba wamdus ulendimba nane mapekam tuku sakinaig ta Saulnge pasa ta pitaimba Israel le Yuda mbal ndo Israel ma tugu mbol minwaig nga Gibeon mbal sungomba bale farkina).

³ Kile David ndek Gibeon mbal ta kusnaningina: Sine tane mbol mbargen ta kile ye tane ndon te-tiwamngit. Tanawi le tane Sungo tuku kuasmbi te nyaro ningap ngina le ⁴ nane ndek David sanaig: Piti ta sine ngamuknge Saul nuje kuasmbi ngamuknge minit. Piti ta tane silwa ndametin ko gol ndametinmbi te-tiwam kumun kuga. Sine Israel tango afu mata bale fare nda nginaig le David ndek saningina: Ata. Ye ame manau tane mbol ki ngina le ⁵ nane lafumba sakinaig: Saul tuku wamdus ta nu sine nakmba ngaigo siglika tumbran tumu pilwa le Israel mbalnge ndo minam tuku idusna. ⁶ Ta tuku ne Saul tuku ndare mbolnge tango 7 madininmba singa le sine nane kilmba ka gabat sungo Saul nuje tumbran tuguk Gibeon kumba ka tanje Sungo am mbolnge muli njinfok panningbe le kumwaig nginaig. Tanakinaig le David ndek nane saningina: Ta maye. Ye tanawamngit ngina.

⁷ David nu o buk Sungo tuku nyu mbolnge Yonatan ndon pasa katnaik tukunu nu pasa ta idusmba Yonatan tuku kinu nuje Mefiboset mapemba nu tumba Gibeon mbal nda ningina. ⁸ Nu Armoni le Mefiboset wau nuje ande ta kilmba nane ningina. (Tango ar ta Saul tuku kinu kame. Nale Aia kulim nuje Rispange kile-patike tuna).

Tanamba David nu Saul kulim nuje Merab tuku kinu 5 ta turmba kilmba nane ningina. (Meholanu tango Barsilai kinu nuje Adriel nuje Saul kulim nuje Merab tumba kinu kame 5 ta kile-patikina).

⁹ David ndek tango 7 ta kilmba Gibeon mbal ningina le kilmba ka tabe mbol kinaig sulumba ka Sungo am mbolnge tango 7 ta muli njinfok panningmba taikinaig le nakmba kumnaig. Piro mbolnge wit magekinaig le tango nane wit kilmba minnaig le wam ta kinaig.

¹⁰ Kile tango ar kumnaik ta tuku ina nakile Rispa ndek tawi urfunu afu kilmba ka tabe mbol tanje baibai ande pilmba nu ka sinam tanje minmba agam mor nguikoknge ko sar umanngi mindesin ta nyubekaig nga ki mindek furir mindek mindesin ta kulat magekina le ma ma sawe tuku ait prona.

¹¹ David nu Rispa wam kina ta sanaig le ismba ¹² nu ndek Gilead ma tugu Yabes tumbran kina ka Saul le Yonatan tuku isu kilna. (O buk Filistia mbalnge Gilboa tabe mbolnge balenikmba nale tuku mindesin kilmba ka mangurkanu ma Bet-Sanngi taikinaig le Yabes mbalnge ka isu ta kua-yarkumba kinaig).

¹³ Kile David ndek nuje piro tango saningina le Saul le Yonatan tuku isu ta kilmba tango 7 Gibeon mbalnge kilmba njinfok panninginaig ta tuku isu ta ulendimba kilmba kinaig ka ¹⁴ Sela tumbran Benyamin tuku ma tugu tanje Saul le Yonatan tuku isu kilmba Saul mam nuje Kis ngukinaigmbi tanje ngukinaig sulumba gabat sungonje wam paguninmba saningina ta kumumba kinaig. Wam kame ta denpurmba kile nane Sungo yabanngi le nu nane tuku yaban pasa ismba sakina le piro mbolnge nyamagan man kumunnginaig.

Israel kame mbal nane Filistia tango sugo sugo bale farkinaig

¹⁵ Tanamba minnaig ma ma kame man Filistia Israel ngamuknge tumba tingina le David ndek nuje kame kuasmbi kilmba Filistia mbal ndon kame bunaig. Kame bumba minnaig ma ma David buk matuk

kina le ¹⁶ Filistia tango ande nyunu Is-bibenob nu pro David balewam bafuna. Is-bibenob nu tango sugo sugo ta tuku ndare ande. Nu tuku mbanduwan gabatnu ta ainmbi wakeiwanu. Pitinu ta 3 kilo lina. Nu kame bagi kitek tumba likina. ¹⁷ Nu David balewam bafuna le Abisai pro David te-simba Filistia tango sungo ta ndon kame bumba nu balena le kumna. Tanana le David tuku kame kuasmbi pro nu sanaig: Sine kamenu kab kande ne man sine dubi ndaka. Ne sine Israel mbal tuku bulu tanan kilnasingit ta kupe serikat nginaig le David nu nane ndon pasa katmba sakina: Ye man kame mbol kine nda ngina.

¹⁸ Minnaig ma ma Israel mbal man kinaig ka Gob tumbranngane nane Filistia mbal ndon kame bunaig. Kame ta mbolngane Husanu tango Sibekai nu mata tango ndare sugo sugo ta tuku ande nyunu Saf balena le kumna.

¹⁹ Mara ande nane Israel mbal man kinaig ka Gob tumbranngane Filistia mbal ndon kame bunaig le Betlehemnu tango Yair tuku kijo nune Elhanan nunge mata tango ndare sugo sugo ta tuku ande nyunu Goliath balena le kumna. Goliath nu Gatnu. Nu tuku sibugi ta sungokanu piti nayo.

²⁰ Mara ande nane man kinaig ka Gat tumbranngane kame bunaig. Tumbran tangetango ndare ndui ta tuku ande minna. Tango ta nu sungokanu kuen nayo. Nu tuku wai nyigrin ta 12 kupe nyigrin mata 12.

²¹ Tango ta ndek nane Israel mbal maim maim pasa saningina le Yonatanngane tango ta balena le kumna. (Yonatan nu David abanune Sama tuku kijo nune).

²² Tango bailkamba ta nane Gatnu tango sugo sugo nane tuku ndare. Nane David tuku kuasmbinge bale farkinaig.

22

David nu Sungonge sinzanja ta tuku gare-garekina

(Mune 18)

¹ Sungonge David Saul tuku wai mbolngane ngueu mbal njakmba tuku wai mbolngane teluka tina le nu Sungo tuku nyu te-dunga mune te ulna.

² Ye piti sinamngane minet ta Sungo nu fonde karenju tanan ye tumba koryate.

³ Nu ndame kune tanan ye ka sinam tanget kuirket.

Nu kandim tanan ye kigraibkate le ngueu mbalngane ye nayo sili ndayade.

Nu ye kigraibkate le ye mine mayewet.

⁴ Sine Sungo tuku nyu te-dungube.

Ye nu wika yabanget le nu ye ngueu mbal tuku wai mbolngane te-luka tate.

⁵ Yu mbalo sugo sugo tinga ye kaiyam bafude tanan nane ye nayo siliyam bafunaig.

⁶ Nane ye tumba muli-muliyinaig le ye kume dirmba ⁷ wamdus piti njak minmba yine Mbara Sungo ye turyuwa nga wiken le nu nune tukul wande mbolngane ye tuku wi ta isna.

⁸ Tanamba Kuate nu nane tuku gubrana le kilke samba buru-burukina.

⁹ Nu tuku fumbe burok kumam pa guwa prona.

Minge kumam pa sungo krajer-krajerka tui fat tanan pirsiparsinaig.

¹⁰ Nu samba malanga talka gau dabuk dabuk mbol tinga ndekina.

¹¹ Nu enjel mbol minyokina le bubre pinderka kinit tanan fumba tumba ndekina.

¹² Ma furir sungo sawe ma kimkanu suk nu tumba songina le ¹³ telin sana le ma kilnamba ndekina.

¹⁴ Tanana le Sungo samba mbolngane kuaila fudukate tanan kuenka sakina le ¹⁵ ma telinmba tui fat tanan ngueu mbal ninde farna le kua ka sili-silinaig.

¹⁶ Sungo nu ngueu mbal tuku gubra kagli firka nane saninge likumba mingembi bubre fitkina le yu paraka yu sinamok agan ta njakmba kilim kinaig.

¹⁷ Tananaig le Sungo nu wai sirmba ye teluka tina.

¹⁸ Ngueu mbal sangriknu ye te-ibenjam bafunaig le Sungo nu ye teluka tina.

¹⁹ Ye piti sungomba njak minen le nane pro ye ndon kame bunaig ta Sungo nu ye kusre ndayina.

²⁰ Nu ye tuku garena tukunu nu ye teluka tina le ye mine mayewen.

²¹ Ye manjau tinjeknu ndo dubimba minen le nu lafumba wam mayenu ye mbol kina.

²² Ye Sunjo tuku tukul pasa ndo dubiwen sulumba Kuate ngumne ndawen.

²³ Ye nu tuku tukul kame mara mindek idus timba dubiniŋmba minmba nu tuku pasa pitai ndawet.

²⁴ Ye nu tuku am mbolŋge purfeŋnu minmba une manjau ke ndaken.

²⁵ Ta tuku Sunjo nu ye tuku manjau ta lafumba manjau mayenu ye mbol kina.

²⁶ O Sunjo, sine ne kusre ndanube ta ne mata sine kusreke nda.

Sine manjau purfeŋnu ndo kumba minbe ta ne manjau mayenu ndo sine mbol kate.

²⁷ Sine mbar manjau kumba minbe ta ne lafunu ŋayonu sine siŋgit.

Sine manjau tinjeknu ndo dubibe ta ne lafunu manjau tinjeknu sine mbol kate.

²⁸ Sine siŋgine nyu yabukube ta ne sine kile-luka kilit.

Sine siŋgine nyu payamkube ta ne sine tuku nyu kile-ibenkamŋgat.

²⁹ O Sunjo, ne ye tuku bulu tanaŋ ma furir pitaite.

³⁰ Ne ye sinzanya le ye ŋgueu mbal tuku fonde karenŋu lukamba nane kile-ibenkamŋgit.

³¹ Kuate tuku manjau purfeŋnu ndo. Pasa nuŋe ta tinjeknu ndo.

Nu kandim tanaŋ nuŋe mbal kigraibkate.

³² Sunjo nu Mbara ndindo. Nu ndo ndame kune sunjo tanaŋ sine kilmba korsinŋgit.

³³ Kuate nu ye kuirkam tuku ma mayenu. Nu ye kambim tuku ndin mayenu funŋgit.

³⁴ Nu ye tuku kupe sangri pilete le ye sangri tinga kinenumet.

³⁵ Nu ye tuku wai sangri pilete le ye tui karenŋu didiket.

³⁶ O Sunjo, ne ye sinzanyumba nane kandim sangrinu ye sumba kaiyate le ye nyu ŋak minet.

³⁷ Ne ye ndin mayenu tumyate le ye kupe baslenŋa bari ndanŋet.

³⁸ Ye ŋgueu mbal kogronka ŋakmba kilmba ŋaigo siglike suluwen le ³⁹ nane gororomba ye tuku kupe tugum tange ndekinaig.

⁴⁰ Ne ye sangri pileyina le ye kame mbolŋge ŋgueu mbal ŋakmba kile-ibenken.

⁴¹ Ne ye sinzanyina le ŋgueu mbal ŋakmba kua ka sili-silinaig le ye nane kilmba ŋaigo sigliken.

⁴² Nane wikinaig ta andenŋe nane kile-luka kile ndakina.

O Sunjo, ne mata nane ismba nda isanu sukna.

⁴³ Ye nane kilmba tidon firfirken le nane kukedu suk pronaig.

⁴⁴ Israel mbal afu nane ye ndon kame bumba ye te-ibenjam bafunaig le ne ye teluka tumba nane tuku gabat madiyina.

Tango pino buk nane ye gilai ta nane kile ye tuku minŋe kumnemŋge minig.

⁴⁵ Rawe mbal ye tugum promba dagol tidronga lokade. Nane ye tuku pasa ismba dubide.

⁴⁶ Nane nanŋine tumbran fonde karenŋu ŋak ta kusreka kuru-kuruka ye tugum prode.

⁴⁷ Sunjo nu abo tugu ŋak. Nu ye tuku ndame kune sunjo tanaŋ ye tumba kaiyate. Kuatenŋe ye te-luka tina. Ta tuku sine nu tuku nyu te-dunŋube.

⁴⁸ Nu ŋgueu mbal ŋakmba kile-ibenka ye sinzanyate le nane ŋakmba ye kumnemŋge minig.

⁴⁹ Yinŋe ŋgueu mbal ŋgamukŋge nu ye kor mayeyate.

O Sunjo, ne yinŋe ŋgueu mbal ŋgamukŋge ne ye kigraibka ye sinzan mayeyina sulumba ne ye madiyumba nane tuku gabat pilna le minet.

⁵⁰ Ta tuku ye kile kasomok mbal tuku am mbolŋge gare-gareka ne tuku nyu tedunget.

⁵¹ Kuate nu ye gabat sunjo mini ŋga madiyina.

Mara mindek nu ye turyina le ŋgueu mbal ŋakmba kile-ibenken.

Nuŋerangun mayenu kume pur manjau mara mindek ye mbolŋge yinŋe ndare

mbolŋge tuturmba minmba minamŋgat.

23

David tuku wam pagu pasa

¹ Pasa te David tuku wam pagu pasa.

Ye David Yesi tuku kiŋo nuŋe yeŋge wam pagu pasa te saket. Yakob tuku Mbara Sunŋo Sangri Nayo nunge ye gabat sunŋo minam tuku madiyina le tango ŋakmba tuku am mbolŋge ye nyu sunŋo ŋak minet. Ye mune magenu sunŋomba Israel mbal nindam tuku kuyarke liken. Ye yiŋe pasa tukulmba tenjenmba saket.

² Sunŋo tuku Guwanŋe ye sayate le pasa kukliwet.

Nuŋe ye tuku minŋe tumba tane wam pagutiŋgit.

³ Israel mbal tuku Mbara nu ndame kune sungokanu tanaŋ sine kilmba kaisiŋgit. Nu tenjenmba ye sayina.

Gabat sunŋo nu Kuate kumnemŋge minmba maŋau tiŋreknumbi tango pino kulatkate ta ⁴ nu ki kitek prowam tuku ma tugu ramba gau purfemba ki bulungate tanaŋ. Nu ki promba mbai ŋgislu anŋa waŋe mbol linlenkanu tanaŋ.

⁵ Sunŋonge ye tuku ndare tuturmba kaŋgat ta nyaro niŋguwa.

Nu o buk ye ŋak wamdus ulendimba pasa katna ta nu pasa ta mbile nda.

Nu mara mindek nuŋe ranŋun mayenumbi ye sangri pileyate le ye mine mayewet.

⁶ Tango ŋaigonu ta Kuatenŋe muli ago ŋak tanaŋ kilmba kile-pankamŋgat.

Tango andenŋe muli ago ŋak ta nuŋe waimbi biye nda.

⁷ Nu muli ago ŋak ta mbanimbi silimba ka pasokam tuku ma mbolŋge maŋgurka pa diŋguwa le ugmba tatrukamŋgat.

David tuku kame gabat sugo keŋmba

⁸ David tuku kame gabat sugo sugo tuku nyu kat nanŋine ta tenjenmba.

Yoseb Basebet nu kame gabat sugo keŋ ta tuku ambonŋanu gabat. Tango ta nu Takemon mbal tuku ndare. Ait ande nu kame mbolŋge mbanduwan biymba kame bumba ŋgueu mbal 800 bale farkina le kumnaig.

⁹ Nu dubiknu ta Dodo kiŋo nuŋe Eleasar. Eleasar nu Aho mbal tuku ndare. Nu mata David tuku kame gabat sugo keŋ ta tuku ande. Ait ande nu David ndon minna sulumba Filistia mbal kame tuku maŋgurka minnaig le nale ndek Filistia mbal ta kame tuku kile-saika minnaik. Tanaŋaig le nane promba kame bunaig le Israel mbal ŋakmba kua ka sili-silinaig le ¹⁰ Eleasar nuŋe ndo tiŋga Filistia mbal ndon kame bumba kina ka ka nu matuk kumba wai kume tirina ta nu kame bagi kusre ndana. Ait ta mbolŋge Sunŋonge Filistia mbal kile-ibenkina le Israel mbal kua ka sili-silinaig ta nane maŋ luka Eleasar tugum promba Filistia mbal kume farnaig ta tuku ŋgaro yubenŋam tuku minde piye agaŋ ta paske likinaig.

¹¹ David tuku kame gabat sugo keŋ ta tuku inum ta Agi kiŋo nuŋe Sama. Tango ta Hararnu. Ait ande nane Filistia mbal pro Lei tumbranŋge piro ande tugumŋge kame tuku kuaneka tiŋginaig le Israel mbal nane kaŋgerka kua kinaig. ¹² Tanaŋaig le Sama nu kua kine ndaka nu piro sinam tange tiŋga nane Filistia mbal kilke ta tubekaig ŋga kame tiŋga Filistia mbal ta bale farna. Ait ta mbolŋge Sunŋonge Filistia mbal ŋakmba kile-ibenkina.

¹³ Mo ait mbolŋge Filistia tuku kame kuasmbi afu pro Refaim ma guton tange kame tuku kuaneka minnaig le David nu Adulam tuku ndame burok sinam tange minna le nu tuku kame gabat sugo keŋ ta nu tugum pronaig. ¹⁴ Tanaŋaig le David nu tabe ponŋa nuŋe fonde karenŋu sinam kumba ka tange minna le Filistia mbal buk Betlehem tumbran tinaig. ¹⁵ Tinaig le David ndek nuŋe tumbran idusmba kule parana sulumba sakina: Ye kumba ka Betlehem tumbran fonde malaŋgambi kule burok sinamŋge kule bulbulmba prote ta ye nyam parayate ŋgina. ¹⁶ Tanaŋaig le nane gabat sugo keŋ ta tiŋga kinaig ka Filistia mbal Betlehem kulatka minnaig tambik ri ndamba nane ndon kame bumba ka sinam ka David kule burok sakina ta kunymba tumba pro David tunaig kande nu nyam mbulmba kule ta tumba Sunŋo tuku atraukina sulumba ¹⁷ ndek sakina: O Sunŋo, ye kule te nyi ta tango kame te

tuku ndare nyanu tanan. Nane kumam tuku ndin mbolnge kagig ka kule kunymba prowaig ngina. Tanakina sulumba nu kule ta nyam mbulmba atraukina.

Gabat sugo ken ta nane tanamba ndo manau ke likinaig le Israel mbal njakmba nane tuku saka minnaig.

David tuku kame gabat afu

¹⁸ Yoab mambo nuje Abisai nu kame gabat sangriknu 30 ta tuku gabat nangine. (Nale tuku ina nakile Seruya). Ait ande Abisai nu nuje mbanduwan tamba ngueu mbal 300 kilmba bale farna le kumnaig tukunu nu tango 30 ta ngamuknge nu tango nyu njak minna. ¹⁹ Tanamba minmba nu nane tuku gabat mayok kina ta nu kame gabat sugo ken ta kumnemnge minna.

²⁰ Yehoyada kijo nuje Benaya nu mata kame tango ande nyu njak minna. Benaya nu Kabselnu. Nu kuru kuru ndaka ngueu mbal sungomba bale farkina sulumba Moabnu kame tango nyu njak armba turmba bale farkina le kumnaik. Bidu tinga ma tido pilna ait ta mbolnge nu burok ande sinam kumba ka laion ande balena le kumna. ²¹ Tanamba ait ande nu ka Isipnu tango sungo ande te-silikina. Tango ta nu nuje mbanduwan biye njak minna le Benayanje mbanduwan yaimba tumba nu balena le kumna. ²² Benaya nu manau tanamba ndo ke likina sulumba nu gabat 30 ta tuku ande minna. ²³ Nu nane ngamuknge nyu njak minna ta nu kame gabat sugo ken ta kumnemnge minna.

²⁴ Kame gabat 30 ta tuku nyu kat nangine ta tenenmba.

Ande Asahel nu Yoab tuku mambo nuje. Ande Elhanan nu Betlehemnu. Mam nuje Dodo. ²⁵ Sama le Elikale Harodnu. ²⁶ Heles nu Paletnu. Ira nu Tekoanu. Mam nuje Ikes. ²⁷ Abieser nu Anatotnu. Mebunai nu Husanu. ²⁸ Salmon nu Ahonu. Maharai nu Netofanu. ²⁹ Heleb nu mata Netofanu. Mam nuje Bana. Itai nu Gibeau Benyamin ma tugu mbolok. Mam nuje Ribai. ³⁰ Benaya nu Piratonnu. Hidai nu Gas ma guton mbolok. ³¹ Abi-Albon nu Arbatnu. Asmafet nu Bahurimnu. ³² Eliaba nu Salbonnu. Yasen tuku kijo kat nuje mata nane ngamuknge minnaig. Tango ande nyunu Yonatan nu mata nane

ndon minna. ³³ Samat nu Hararnu. Ahiam nu Hararnu. Mam nuje Sarar. ³⁴ Elifelet nu Makanu. Mam nuje Ahasbai. Eliam nu Gilonu. Mam nuje Ahitofel. ³⁵ Hesro nu Karmelnu. Parai nu Arbnu. ³⁶ Igal nu Sobanu. Mam nuje Natan. Wa nuje Hagri. ³⁷ Bani nu Gadnu. Selek nu Amonnu. Naharai nu Berotnu. Nu Yoab tuku kandim agan ndende kugrakanu tango. ³⁸ Ira le Gareb nale Itranu. ³⁹ Uria nu Hitnu. Nane ulendimba tango 37 minnaig.

24

David nu Israel mbal Yuda mbal pilinga burke likina

¹ Ait ande Sungo nu Israel mbal tuku gubrana le nu nane Davidnge piti ninguwa nga nu sana: Ne kumba Israel tango pino Yuda tango pino njakmba pileninmba burke lika ngina.

² Tanakina le David ndek nuje kame gabat Yoab wam pagumba sana: Ne tinga nane gabat kame kilmba ka singine kuasmbi Israel tango pino njakmba burkap. Tane Israel ma tugu njakmba mbol kape sulumba Israel tango pino burkap le ye tango giganmba minig ta katesewi ngina le ³ Yoab ndek lafumba nu sana: O gabat sungo, nane kuasmbi Israel mbal Sungonge sinzanninguwa le tango pino puluka tugeka sungomba prowaig nga iduset ta kile ne ndanam tuku tango pino burkam sakate? Wam ta mayenu ndo kuga ngina kande ⁴ gabat sungo nu Yoab nuje gabat kame piro ta kuwaig nga dirnanga minna le nane nu tuku pasa dubimba ndek Israel tango pino burnu kinaig.

⁵ Kinaig ka Yordan kule pakarka Aroer tumbran pronaig. Tumbran ta Gad ma tugu mbolnge ma gutonnge minit. Tanamba nane tumbran ta kusremba kinaig ka Yaser tumbran pronaig sulumba ⁶ Yaser kusremba kinaig ka Gilead ma tugu mbol kumba ka Kades tumbran pronaig. Tumbran ta Hit mbal tuku kilke mbolnge minit.

Tanamba nane man tinga kumba ka Dan ma tugu mbol promba kinaig ka Sidon tumbran pronaig. ⁷ Pro tange nane luka kinaig ka Tirus tumbran pronaig. Tumbran ta fonde karennumbi koranu.

Tirus tumbran kusremba kinaig ka Hivi mbal tuku tumbran kame Kanan mbal tuku tumbran kame ta nakmba kinaig ka Berseba tumbran Yuda ma tugu mbol pronaig. ⁸ Nane ka ma tugu nakmba mbol kumba piro ke sugluka tambun 9 ait 20 kinaig le man luka Yerusalem pronaig.

⁹ Tanjamba Yoab ndek gabat sungo tugum kina sulumba sana: Israel mbal tanjo 800,000 nane ne tuku kame tanjo pirokam kumun. Yuda mbal tanjo 500,000 nane ne tuku kame kuasmbi pironu kumun ngina.

¹⁰ Kile David nu wam kina ta tuku wamdus pitina le nu ndek Sunjo yabanmba sana: O Sunjo, ye nginngan manau kumba sinja uneken. Ne ye tuku une ta sauka gilainga ngina.

¹¹⁻¹² Tanjakina le Sunjo ndek David tuku tuan tanjo Gad wam pagumba sana: Ne ka tenenmba David sawa. Sunjo nu piti sugo kenmba ne tanmbim iduste ta ne ismba inum pilemba madiwa nga sawa. Nu inum madiwa ta ye tanjamba kamngit nga Gad sana.

¹³ Mafena le David nu abongina le Gad nu tugum promba pasa ta nakmba David kubeu tumba sana: Sunjo nu piti sugo kenmba ne tanmbim iduste ta ne ta tuku inum madiwa. Ne kilke tugu te mbol guba sunjo yar 7 minwa nga madiwamngat e? Ko nane ngueu mbalnge kamembi yok-ernuwaig le tambun kenmba kua ka ma baknu mbolnge kuirka minamngat e? Ko guaze sunjo ait kenmba Israel tanjo pino bale farwa nga idusmba madiwamngat e? Ne wamdus pile timba piti sugo kenmba te tuku inum madiwa le ye ka Sunjo sawi ngina.

¹⁴ Tanjakina le David ndek Gad sana: Ye wamdus matuk tukulka piti sungoyate. Sunjo nu sine make patikate tuku tukunu nuje wamdus ndanmba kam idusmba ndeta kuwa ta ye ngueu mbal pro kamembi yokeryam wam ta ndo ye mbulit nga Gad sana.

¹⁵ Kile Sunjo nu guaze sunjo ande pilna le Israel ma tugu nakmba kumungina. Israel tanjo guazembi bale farna ta ulendika 70,000.

¹⁶ Sunjo tuku enel guaze tamba tanjo pino bale farkam tuku piro tuna ta nu buk

Yerusalem mbal najo siglikam bafuna le Sunjo nu wamdus te-ibenja sulumba enel peuna. Peuna le enel nu Yebusnu tanjo Arauna tuku kilke tugumnge tingina.

¹⁷ David ndek mambimba enel tanjo pino bale farmba minna le kangerna sulumba nu Sunjo sana: Mbar te ye tuku. Yenge mbar te ken. Tanjo kame sina-manzerok te tuku mbar kuga. Piti te ye mbolnge yije ndare mbolnge prowa ta maye nga Sunjo sana le ¹⁸ ki ait ndui ta mbolnge ndo Gad nu David tugum kumba sana: Ne kaye ka Arauna tuku kilke mbolnge ndame turnanga Sunjo atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwa nga sana le ¹⁹ nu ndek Sunjo tuku pasa ta dubimba kumba ka Gad nu sana tanjamba ndo kina.

²⁰ Kile Arauna mambilna kande gabat sunjo nuje piro mbal ndon nu sota pron-aig le kangerkina sulumba nu David tumail-amnge dagol tidronga loka ²¹ kusnana: O gabat sunjo, ne ndanam ye tugum te prote ngina le nu lafumba sana: Ye ne tuku kilke te piyawam prowet. Piyamba guaze sunjo prote te kugawa nga Sunjo atraukam tuku pa lanlan ande wakeiwamngit nga sana.

²² Tanjaka sana le Arauna ndek David sana: O gabat sunjo, kilke te ne ake ta sulumba Sunjo atraukam tuku sakate tanjamba ka. Ye tuku makau minig te kila sulumba makau tuku pirokanu suku agan ndende te turmba kilmba fetfetmba Sunjo atraukam tuku pa diknga ngina sulumba ²³ nu nuje agan ndende ta nakmba kilmba David kile-tumba sana: Nane Mbara Sunjo nu ne tuku atrau tuwa ngina.

²⁴ Tanjakina le David ndek lafumba sana: Kuga. Ye agan ndende ta nakmba ndametinmbi piyawamngit. Ye agan inum ake yainumba yije Mbara Sunjo atrauke nda nga sana. Tanjaka sana sulumba nu kilke makau kilna ta ulendimba silwa ndametin son 5-mbi piyana. ²⁵ Tanjamba nu ndame kilmba turnanga pa lanlan wakeimba makau afu bale farmba pasokina le ugaig. Tanjamba man Sunjo ndon wamdus ulendikam tuku makau afu ta kilmba pasokina le ugaig le Sunjonge guaze sunjo Israel ngamuknge minna ta pitaimba tukulna le kugana.

DAVID TUKU MUNE MUNE WANJE DAVID TUKU MUNE

51

David nu Batseba ndon unekina le tuan tango Natan pro David mbar manau kina ta tuku sana le David nu mune te kuyarna.

¹ O Kuate, kume pur manau ta ne tugu. Ne sine make patikate wam ta mata sungokanu.

Ta tuku ne ye mapeyumba ye tuku une njakmba sauka kile-sika.

² Ne ye tuku mbar manau njakmba sauka gilainga le ye ne am mbolnge tinreknu purfen nu mayok ka.

³ Ye sinjka mbaren sulumba une manau ken. Wam ta ye mara mindek idusmba minet.

⁴ Ye ne am mbolnge mbaren. Mbar ta ne kumammba ken.

Ta tuku ne kumumbi ye tumba pasa mbolnge pilit.

⁵ Ye inange te-pile ndakina ait ta ye une njak minen.

Nu ye te-pilna le ye mbar manau kam tuku ndo mayok kan.

⁶ Ye manau purfen nu tugusek ndo dubiki nga ne wamdus sungo njak minit. Ta tuku ne wamdus kuyar mayenumbi ye sinzanya.

⁷ Ne ye tuku une ta njakmba sauka kile-sika. Tanjawa le ye ne am mbolnge purfen nu ndo mayok ka.

⁸⁻⁹ Ne ye piti sungo sina le ye tuku sangri njakmba kuganaig.

Ne ye tuku mbar manau ta kile-sikumba ye tuku une ta nduiye gilainga.

Tanjamba ne naje gare manau ta ye sa le ye manj gare-gareki.

¹⁰ O Kuate, ne ye tuku ngamungal purfeu sera sulumba ye tuku wamdus te-tiwe sa le ye ne ndo dubinam idusi.

¹¹ Ne ye pitai ndayumba naje Tukul Guwa mata ye yai ndaya.

¹² O buk ne ye te-luka tina le ye gareyina. Tanjamba ndo ne naje gare manau ta sa le ye manj gare-gareki.

Ye mara mindek ne ndo dubinam tuku wamdus tambi sinzanya.

¹³ Tanjawa le ye une njak mbal ne tuku wam tugusek ta tumningi le nane mbilka ne dubinamngaig.

¹⁴ O Kuate, ye ndare kutuwen ta idusmba ne ye kasuryumba pasa mbol pile ndaka.

Ne ye mapeyumba ye te-luka ta le ye ne tuku manau tinreknu ta idusmba mune-munekamngit.

¹⁵ O Sungo, ne ye sinzanya le ye manj yine mingembi ne tuku nyu te-dungi.

¹⁶ Ye ne tuku atrauka aganmor kilmba bale farmba pasoki le ugwaig ta ne nzali ndanate.

¹⁷ O Kuate, ye tuku atrau agan ta ye yine nyu te-ibenmba ne kumnemnge mini ta ne nzalinate.

Ye ngamungal biye mbilmba ne tugum prowi ta ne ye pitaiye nda.

¹⁸ Ne Yerusalem fonde karennumbi tekormba naje nzali dubimba Sion mbal sinzaninga le nane mine magewaig.

¹⁹ Tanjamba nane tukul dubimba makau pailnu kilmba ne tuku atrauka aganmor ta bale farmba pasoka ugwaig le ne gare-garekamngat.

YONA

Yona tuku wam patit

David nu kumna le kiŋo nuŋe Solomon nu tuku ma tumba Israel mbal Yuda mbal kulatka minna. Solomon tuku ait mbolŋge nane piti afu kanŋer ndaka mine mayenaig.

Solomon nu kumna le kiŋo nuŋe Rehoboam nu tuku ma tina le Israel mbal nane tango ta mbulmba nu nane kulat ndakuwa ŋga gabat sunŋo ande kise madi-naig. Tanjanaig le Rehoboam nu Yuda mbal ndo kulatka minna.

Tanjamba Israel mbal Yuda mbal nane nduiye fet arnaig le David tuku ndare turmba kina ta nane Yuda mbal ndo kulatka minmba minnaig. Nyu kat nanŋine ta Matteus 1.6-11 mbolŋge mine likade.

Ait ta mbolŋge tuan tango sunŋomba nane Israel mbal Yuda mbal ŋgamukŋge minmba nane rironŋ pasa saninmba minanu.

Nane tuku nyu kat nanŋine Elia Elisa Aisaia Yeremia nane afu turmba.

Yona nu Kuate ram kua kina

¹ Mara ande Sunŋo nu Amitai kiŋo nuŋe Yona wam pagumba sana: ² Ne tinga Nineve tumbranŋ sunŋo ta kaye sulumba rironŋ pasa ninga. Ye nane tuku wam ŋaigonu sunŋomba ke likade ta ye kanŋerket ŋgina.

³ Tanjakina le Yona nu Sunŋo ram kua ka Spen kilke mbol kambim bafuna sulumba kile nu tinga Yafo tumbranŋ fudin ta mbol kina ka tanŋe wan ande Spen kambim bafuna ta te-silikina sulumba Sunŋo ram kua ka wan ta piyamba ponŋa kinaig.

⁴ Nane kinaig le kile Sunŋonŋe bubre sanŋrinu yu mbolŋge pilna le prona. Bubre sanŋrinu tanŋe wan tumba sambriwa le fokam bafuna le ⁵ wan kulatkanu tango kame nane wamdus fulilka kuru kuru mayemba nanŋine mbara yimyam wike likinaig sulumba nane wan piti sunŋo tina ta bulkuwa ŋga aganŋ ndende afu wan mbolŋge paska kilmba yu mbol pankinaig ta Yona nu katese ndana. Nu wan sinam nzinŋe kinymba gilainŋina.

⁶ Kile wan ta tuku gabat Yona te-silika kuanemba sana: Ne ndanam tuku

kinymba minit? Ne tingumba nanŋe mbara wika le nu sine sinasinmba tursinŋuwa le sine ŋgisi ndakube ŋgina.

⁷ Tanjakina le wan kulatkanu tango kame nane nanŋine nanŋine sakinaig: Sine kagmaika tango ande tuku nyu mayok kuwa ndeta nunŋe mbarna le sine ŋgisikam bafuweg te kila palmbimnŋig ŋginaig. Nane tanjamba kagmaikinaig kande Yona tuku nyu mayok kina.

⁸ Tanjana le nane nu sanaig: Sine piti sunŋo teg te tugunu te-mayokmba sasinga le sine isbe. Ne ame piro ŋak? Ne anikok? Ne kilke tugu ndanŋ tuku kuasmbi ŋginaig le ⁹ Yona ndek nane tuku pasa lafumba saninŋina: Ye Hibrunu. Ye Sunŋo tuku nyu kurauket tuku. Nu samba mbolok Mbara. Nunŋe yu kilke turmba kile-mayokkina ŋgina. ¹⁰ Tanjakina sulumba Yona nu Sunŋo ram kua kina ta kubeu ninŋina le wan kulatkanu tango kame nane ismba kuru kuru sunŋo tinaig sulumba Yona sanaig: i ... Ne sinŋa mbar sunŋona ŋginaig.

¹¹ Bubre kile sanŋri tinŋina le yu mbalo sugo sugo tinŋinaig le wan kulat tango nane ndek sakinaig: Sine ne mbolŋge ndanbe le yu mukuwa le sine mine mayewamnŋig ŋginaig le ¹² Yona nu ndek saninŋina: Ye tumba yu mbol bukŋgap le yu mukuwamŋgat. Yenŋe mbaren le yu mbalo sugo sugo te tinŋade le tane piti tade ŋgina.

¹³ Tanjakina le nane wan kulat tango wan tumba makembi kambim bafumba nane sanŋri tinŋa koikinaig. Koikinaig ta yu sanŋri tinŋina le nane wan tumba piyal kambim fugumba ¹⁴ Sunŋo wika sanaig: O Sunŋo, sine tango te tumba yu mbol bukŋgube le nu kumwa le ne sine pasa mbolŋge patika le ma ŋayo mbolŋge ŋgisi ndakube. O Sunŋo, ne nanŋe nzali ndo dubimba wam te kate ŋginaig.

¹⁵ Tanjakinaig sulumba nane Yona tumba yu mbol bukŋginaig le yu ndek mukuna. ¹⁶ Yu mukuna le tango kame ta Sunŋo tuku kuru kuru sunŋo tumba aganmor ande balemba Sunŋo atraukinaig sulumba nu tuku pasa sanŋri pilenaig.

¹⁷ Yona tumba yu mbol bukŋginaig le Sunŋo nu kualegan sunŋo ande sana le nu promba Yona tumba ŋinkina. Ninkina le

Yona nu mara kenmba furir kenmba kualegan fungul sinam tanje minna.

2

Yona nu Kuate gare pasa tuna

¹ Yona nu kualegan fungul sinamnge minmba nuje Mbara Sungo gare pasa tumba sakina:

² O Sungo, ye piti sungo kurawit sulumba ne wikit le ne ye turyat. Ma nayonu kumanu mbal tuku ma mbolnge minit sulumba ye ne tuku wi kuenkit le ne isat.

³ Nenge ye bukngat le ye yu buto sinam nzi kat. Yunge ye songat le yu mbalo sugo sugo ye mbolnge ngurkaig le ⁴ ye sakit: Ne ye pitaiyat. Ne tuku tukul wande ta ye man kangere nda nga sakit. ⁵ Yu mbalo ye mbolnge ngurmba minaig le ye tuku mabsen tukulkat le yunge ye nak songat. Yu sinamok angange ye tuku gabat songat. ⁶ Ye yu sinamnge tabe minig ta tugunu tugum nzi kat. Ma ta nayonu ndo ye tukulyat ta o Kuate Sungo, ne ye man luka te-mayokyat le ma nayonu ta kusrewit.

⁷ O Sungo, ye kumam tuku kamusit sulumba ye ne idusnumba yabanit le ne samba mbolnge nane tukul wande sinamnge ne isat. ⁸ Nane afu yabri mbara dubikade ta nane ne kusrenade ta ⁹ ye munembi ne tuku nyu te-dunga ne atraukamngit. Ye ne ndon tumamba pasa sangri pilewen ta man kamngit.

O Sungo, nenge ndo sine kile-luka kilit le sine abo nak mineg nga sana.

¹⁰ Kile Sungo nu man kualegan ta sana le kumba ka piyalnge Yona ngilikina le mayok kina.

3

Yona nu Nineve kina

¹ Sungo nu man lato Yona wam pagumba sana: ² Ne tinga Nineve tumbran sungo ta kaye sulumba pasa ye ne sanet te kuklimba saka ngina.

³ Tanakina le Yona nu tinga Sungo tuku minge dubimba Nineve kina. Nineve nu tumbran sungo pasa nak. Tango ande tumbran ta dubimba make inum kumam kambim nga ta nu mara kenju mbolnge ta prowanu.

⁴ Kile Yona nu tugu pilmba tumbran sungo ta dubimba kina ka ki butungina le furiram nu wi kuenka nane saningina: Ait 40 kugawaig le Kuatenge Nineve tumbran te te-ngisiwamngat nga saningina le ⁵ Ninevenu tango pino nane Kuate tuku pasa ta ismba songa nane ndek sakinag: Sine nakmba nyamagan pinka tango nyu nak tango nyu kugatok sine nakmba ngamungal biye mbilmba sinamanzer tawi tinje nginaig.

⁶ Kile Nineve tuku gabat sungo ta pasa ta ismba nuje minyokam mbili sungo maditaknu ta kusremba nuje mindepiye mayenu ta paska pilmba sinamanzer tawi tinmba kuke tugu sinamnge minyok minna. ⁷ Tanamba nu tango afu kukulningina le nane kumba ka Ninevenu tango pino nakmba wam paguka saninginaig: Singine gabat sungo nuje gabat kame ndon nane tenemba sakaig. Tane tango pino agamnor nakmba nyamagan kule pinka ndanyap. ⁸ Tane nakmba agamnor turmba sinamanzer tawi tinmba tane Kuate wika yabanap sulumba tangine wam naigonu ta nakmba kusreka mine manau naigonu ke likade ta turmba nakmba kusrekap. ⁹ Sine tanabe le Kuate nu sine tuku gubra sungo pilit ta wamdus mbilmba kusrewa le sine ngisike nda. Gabat sugo sugo nane tanakaig nginaig.

¹⁰ Kile Nineve mbal nane wam naigonu nakmba kusrekinaig le Kuate nu wam kinaig ta kangerka nane tuku gubra sungo tina ta wamdus biye mbilna sulumba nu nane kile-ngisikam sakina ta ke ndakina.

4

Kuate nu Nineve mapena le Yona nu gubra tina

¹ Yona nu wam ta tuku ngamungal nayonga nu gubra tina sulumba ² nu Sungo yabanmba sana: O Sungo, ye yine tumbranng minmba ne Nineve tumbran ngisiwe nda ta o buk katesewen. Ta tuku ye kua ka Spen kambim bafuwen. Ne sine sinasinmba mapekate tuku Mbara ta ye kila. Ne pitik gubra ndanate tuku. Ne sine tuku kume purte tuku. Ne wamdus biye mbilmba tango tuku mbar ne lafu ndate.

³ O Sunḡo, ne ye baleya. Ye abo minam mbulit. Ye kumi ko ḡgina le ⁴ Sunḡo nu ndek sana: Ne gubranate wam ta kumumbi e ḡgina.

⁵ Kile Yona nu tumbranḡ sunḡo ta kusremba kumba ka ki prote kumamḡge minyokina. Nu baibai ande nzanḡnu pilmba ta kumnemḡge minyok minmba ame wam tumbranḡ sunḡo ta mbolḡge prowamḡgat ḡga tairḡga minna.

⁶ Tanḡana le Yona kinḡge piyikat ḡga Kuate Sunḡonḡe ail ande te-mayokna le ail ta sunḡoka nzanḡnḡge nu kaina. Yona nu ḡgamunḡgal ḡyayonḡgina ta kusrewa ḡga tanḡana le Yona nu ail ta kanḡgermba gare sunḡo tina.

⁷ Mafena le maratukuk Kuate nu ḡguakile ande kukulna le promba ail sumbailnu ta nye fofona le ail ta kummba kareḡgina.

⁸ Kile ki pro sanḡri tinḡgina le Kuate nu bubre paknu ki prote kumamḡge pilna le pronā. Kinḡge Yona gabatnu piyna le nu am purmba ndeke dirna sulumba sakina: Ye abo minam mbulit. Ye kumi ko ḡgina le ⁹ Kuate nu Yona sana: Ail te kummba kareḡgat le ne gubranate wam ta kumumbi e ḡgina le nu ndek sakina: Au. Ye kumumbi gubrayate. Ye gubra tet ta dubimba kumi ta maye ḡgina.

¹⁰ Tanḡakina le Sunḡo nu Yona sana: Furir ndindo mbolḡge ail te promba sunḡokat. Furir ande mbolḡge nu kummba kareḡgat. Ne ta tuku piro kareḡ ndakat. Nenḡge nu tesunḡo ndawat. Ndanḡam tuku ne ail ta tuku ninankate? ¹¹ Ye mata tanḡamba ndo Nineve tumbranḡ tuku sina sunḡoyate le mapewet. Tumbranḡ sunḡo ta kinḡo kame fonḡfonḡ gudommmba 120,000 ta lite. Nane mbar kugatok. Aganḡmor mata gudommmba minig ḡga Yona sana.

[Tuan tanḡo sunḡomba Israel mbal Yuda mbal rironḡ pasa ninḡanu kande nane ismba nda isanu sukmba yabri mbara kanunu mbarinḡninḡmba minanu.

Tanḡawanu le Kuate nu Babilon gabat sunḡo Nebukadnesar wamdus tuna le nu pro nane ndonḡ kame bumba kusem wande sunḡo Solomonḡge te-tina ta turmba ḡyay silimba Israel mbal Yuda mbal ḡakmba mulinḡ kilmba Babilon kilke mbol kinaig. (Aposel 7.42-43 kanḡgerap).

Israel mbal nane Babilon kilke mbolḡge minnaig ma ma yar 70 kinaig le Daniel tuku ait mbolḡge Sunḡonḡe Babilon gabat sunḡo kitek Darius wamdus tuna le nane mapekina le nane luka Israel kilke mbol kinaig sulumba kusem wande kitek ande manḡ te-tinaig.

Tanḡamba minnaig ma ma nane tuan tanḡo kame tuku dir pasa kame ta idusninḡmba Kuate nu Mesias nyunu ande Kristus kukulwa ḡga nu tairḡga minnaig.]

MATEUS

Mateus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Yesus nu tango 12 madiningina ta Mateus nu tango ta tuku ande. Nu tuku mape nyu ande Levi. Mateus nu Zu tango ta nu Rom gafman tuku piro tango minmba Zu mbal mbolnge takis kilmba minanu le Zu mbal njakmba nu kasurmba talanaig. Tanjanaig le Yesus pro nu tala ndamba madina le nu tuku dubiwanu tango mayok kina. (Mateus 9.9-13 kangerap).

Mateus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tenjemba. Zu mbal nane Rom mbal kumnemnge minmba gabat sungo ande nyunu Mesias nyunu ande Kristus nu nane tuku muskil kile-tidingam tuku minde minnaig. Nane Kuate tuku pasa ambokok mbolnge dir pasa kame ta burka Kuate nu Kristus kukulwa nga tair minnaig ta nu buk prona ta nane katese ndanaig. Ta tuku Mateus nu waje te Zu mbal tuku wamdus purfeu serningam tuku kuyarna sulumba dir pasa kame sungomba tugunu ta kuklinijmba tumningina.

*Yesus Kristus tuku mbun kat nune
(Lukas 3.23-28)*

¹ Yesus Kristus nu David le Abraham tuku mbun. Nu tuku mbun Abraham tuku ndare tuturmba tenjemba kina.

² Abraham tuku kiño nune Isak. Isak tuku kiño nune Yakob. Yakob tuku kiño kame 12 ande Yuda. ³ Yuda tuku kiño kat nune Peres le Sera. (Ina nakile Tamar). Peres tuku kiño nune Hesron. Hesron tuku kiño nune Ram. ⁴ Ram tuku kiño nune Aminadab. Aminadab tuku kiño nune Nason. Nason tuku kiño nune Salmon. ⁵ Salmon tuku kiño nune Boas. (Boas ina nune Rahab). Boas tuku kiño nune Obed. (Obed ina nune Rut). Obed tuku kiño nune Yesi. ⁶ Yesi tuku kiño nune David nu gabat sungo.

David tuku kiño nune Solomon. (Ina nune Uria tuku pino kuembol Davidnge

tina). ⁷ Solomon tuku kiño nune Rehoboam. Rehoboam tuku kiño nune Abia. Abia tuku kiño nune Asa. ⁸ Asa tuku kiño nune Yehosafat. Yehosafat tuku kiño nune Yehoram. Yehoram tuku kiño nune Usia. ⁹ Usia tuku kiño nune Yotam. Yotam tuku kiño nune Ahas. Ahas tuku kiño nune Hesehia. ¹⁰ Hesehia tuku kiño nune Manase. Manase tuku kiño nune Amon. Amon tuku kiño nune Yosia. ¹¹ Yosia tuku kiño gudommmba ande Yehoyakin.

Ait ta mbolnge nane Israel mbal mulin kilanu tanañ Babilon kilke mbol kinaig. ¹² Kinaig ka Babilonnge minnaig sulumba Yehoyakin nu Sealtiel te-pilna. Sealtiel tuku kiño nune Serubabel. ¹³ Serubabel tuku kiño nune Abihud. Abihud tuku kiño nune Eliakim. Eliakim tuku kiño nune Asor. ¹⁴ Asor tuku kiño nune Sadok. Sadok tuku kiño nune Akim. Akim tuku kiño nune Eliud. ¹⁵ Eliud tuku kiño nune Eleasar. Eleasar tuku kiño nune Matan. Matan tuku kiño nune Yakob. ¹⁶ Yakob tuku kiño nune Yosef. Piyo nune Maria. Maria nu Yesus te-pilna. Yesus nyunu ande Kristus.*

¹⁷ Tanjamba Abraham tuku ait kusremba nune ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig le David prona.

David tuku ait kusremba nune ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig sulumba mulin kilanu tanañ Babilon kinaig.

Babilonnge minnaig ait ta kusremba ndare tuturmba ka kuasmbi 14 mayok kinaig le Kristus prona.

*Maria nu Yesus te-pilna
(Lukas 2.1-7)*

¹⁸ Yesus Kristus nu ina nunenge te-pilna ta tenjemba. Ina nune Maria. Maria nu Yosef tam tuku madinaig. Nale mungu kile ndaka minmba Maria nu buk Tukul Guwa tuku sangrimbi kiño konmba fungul te-mayokna ta katesena. ¹⁹ Yosef nu tam tuku madinaig ta nu wamdus tinreknu njak tukunu Maria kiko tikat nga nu sinjinndo kusrewam tuku idusna.

²⁰ Tanjamba wamdus teroka minmba nu kinambi Sungo tuku enel ande pro nu sana: David tuku mbun Yosef, ne piyo nane Maria tam tuku wamdus piti ndanuwa.

* **1:16:** Kristus nyu ta tugunu: Kuatenge madina tango

Ne nu ta. Nu kiŋo konna ta Tukul Guwa tuku saŋgri mbolŋge nu kile funŋulok minit. ²¹ Nu kiŋo te-palmbimŋgat ta nyunu Yesus ŋga. Israel mbal une maŋaunŋe nane tidonŋate ta nunŋe nane tuku muskil kile-tidinŋe niŋgamŋgat ŋga Yosef sana.

²² Wam ŋakmba mayok kine likinaig ta Sunŋo tuku pasa ande tuan tanŋonŋe te-mayokna ta kumunŋina. Nu tenŋemba kuyarna.

²³ Tane isap. Pino mbanzo ande nu tanŋo ndonŋ mine ndakanu minmba ma ma funŋulok minwa sulumba nu kiŋo te-palmbimŋgat.

Kiŋo ta nu tuku nyu Emanuel ŋgina. *Aisaia 7.14*

Emanuel pasa ta tugunu: Kuate nu sine ndonŋ minit.

²⁴ Yosef nu kinyna tuku abonŋa Sunŋo tuku eŋel pasa sana ta kumumba nu Maria nuŋe pinonu tina. ²⁵ Nu tina ta nu ndonŋ kinye ndakinaik sulumba kumba ka nu kiŋo te-pilna. Nu kiŋo te-pilna le Yosef nu tuku nyu Yesus ŋgina.

2

Kila mbal nane Yesus kanŋeram pronaig

¹ Herodus nu gabat sunŋo minna ait mbolŋge Yudea ma tugu Betlehem tumbranŋge Yesus ina nuŋenŋe te-pilna. Te-pilna le ki prote kumamŋge kila mbal afu mbai kitek kanŋermba Yerusalem tumbranŋ sunŋo mbol pronaig sulumba kusnanŋinaig: ² Zu mbal tuku gabat sunŋo ina nuŋenŋe te-pilna ta aninŋe minit. Nu mayok kina ta tumsinŋam tuku mbai ki prote kumamŋge kanŋergen sulumba sine nu mbarinŋam proweg ŋginaig.

³ Mandor Herodus Yerusalem mbal ŋakmba wam ta ismba wamdus pitiningina.

⁴ Tanjanaig sulumba Herodus nu pris gabat mbal kusem pasa tugunu bitekŋganu mbal ŋakmba wike lika kile-manŋurka kusnanŋina: Kuatenŋe madina tanŋo Kristus ina nuŋenŋe nu aninŋe te-palmbimŋgat ŋgina le ⁵ nane lafumba nu sanaig: Yudea ma tugu Betlehem tumbranŋge. Kuate tuku tuan tanŋo tenŋemba kuyarna.

⁶ Betlehem tumbranŋ fudinŋdo Yudea ma tugu mbolŋge ne Yudea tumbranŋ ŋakmba ŋgamukŋge nyu sunŋo tamŋgat.

Ne sinamŋge tango sunŋo nyu ŋak mayok kuwa sulumba yiŋe mbal Israel kulatkamŋgat. *Maika*

5.2

Tuan tanŋo tanjamba kuyarna ŋga Herodus sanaig.

⁷ Kile Herodus nu kuirkuirka pasa pilna le kila tanŋo nane nu tugum pronaig le nu nane kusnanŋina: Mbai mayok kina ta ait giganmba kusreka ye tugum te prowaig ŋga kusnanŋina le nane ait ta kumumba sanaig. ⁸ Sanaig le nu nane Betlehem kuwaig ŋga saninŋina: Tane kape ka kiŋo fudinŋ ta sote mayemba kanŋerap sulumba luka pro ye sayap le ye mata kumba mbarinŋi ŋgina.

⁹ Tanjakina le nane gabat sunŋo tuku pasa ismba tinŋa kinaig. Kinaig le mbai buk ki prowanu kumamŋge kanŋernaig ta mayok ka nane tumailamŋge kina ka kiŋo minna ma ta mbolŋge amtinŋa minna le ¹⁰ nane mbai ta kanŋermba gare tormba ¹¹ kumba ka wande ta sinam kinaig sulumba kiŋo fudinŋ ina nuŋe Maria ndonŋ kanŋerka kiŋo tugumŋge dagol tidronŋa nu mbarinŋaig. Mbarinŋaig sulumba gol, minde sili soŋ mundur mayenu ŋak, gurenŋ mayenu nyunu mer ta palekŋge paska nu tuku patikinaig. ¹² Tanjamba nane maŋ luka kambim ŋga furir ta nane kinjambi Kuate nu nane rironŋ pasa saninŋina le nane Herodus tugum kine ndaka ndin kise tumba nanŋine tumbranŋ kinaig.

Yosef nu kua ka Isip kilke mbol kina

¹³ Kila mbal luka kinaig le Yosef nu kinŋata Sunŋo tuku eŋel pro nu sana: Herodus nu kiŋo fudinŋ te balewam tuku nu sotam bafute. Ne pino kiŋo fudinŋ te kilmba kua ka Isip kilke mbol kaye sulumba tanŋe ye tuku pasa tairŋa ŋgina. ¹⁴ Tanjakina le furir ta ndo Yosef nu pino kiŋo kilmba kua ka Isip kina. ¹⁵ Kinaig ka tanŋe minnaig ma ma Herodus nu kumna.

Wam mayok kina ta Sunŋo tuku pasa ande tuan tanŋonŋe te-mayokna ta kumunŋina. Nu tenŋemba sakina.

Yine Kiŋo nu Isipnge minna le prowam
tuku ye nu wiken ngina. *Hosea 11.1*

Nane kiŋo kame bale farnaig

¹⁶ Herodus nu kila mbal nu yabrimba laipmba kinaig le katesemba gubra kagli firka ndek nuŋe kame mbal kukulningina le Betlehemnge, Betlehem makembinge kiŋo kame yar armba kusrekanu afu ngumnemnge mayok kanu ta ŋakmba bale far sulunaig. Herodus nu buk kila mbal kusnaningina le mbai mayok kina tuku ait ta sanaig le isna. Ait ta idusmba nu taŋana. ¹⁷ Wam mayok kina ta tuan tango Yeremia tuku pasa sakina ta kumungina. Nu tenenmba kuyarna.

¹⁸ Rama tumbranŋe malmbi sunŋo ngamungal nayo tuku zigna mayok kangat.

Rahel nu nuŋe kiŋo kame tuku malm-bikamngat. Nu tuku kiŋo ande mine nda. Wam ta tuku nane nu tuku ngamungal rar ta te-ibenam kumuŋ kuga ŋga sakina. *Yeremia 31.15*

Yosef nu luka Israel kilke mbol prona

¹⁹ Herodus nu kumna le Yosef nu Isipnge minmba kiŋambi Sunŋo tuku eŋel ande nu tugum promba sana: ²⁰ Ne pino kiŋo kilmba luka Israel kilke mbol kaye. Tango nu kiŋo te balewam sakina ta nu buk kumna ngina.

²¹ Tanakina le Yosef nu pino kiŋo kilmba maŋ luka Israel kilke mbol pronaig. ²² Promba Herodus tuku kiŋo nuŋe Arkelaus nu mam nuŋe tuku ma tumba Yudea tuku gabat minna le Yosef nu ismba kuru-kurukina. Nu kuru-kuruka minmba nu kiŋata rironŋ pasa ande isna sulumba nu Yudea kusremba Galilea ma tugu mbol kina ka ²³ Nasaret tumbranŋe minnaig. Tanamba tuan tango kame nane Kuatenŋe madina tango nu Nasaretnu tango nginaig ta kumungina.

3

Yohanus kule pisne tango pasa kuklina

(Markus 1.2-8; Lukas 3.1-18; Yohanus 1.19-28)

¹ Ait ta mbolnge Yohanus kule pisne tango nu promba Yudea ma baknu mbolnge pasa kuklimba tenenmba saka minna: ² Kuate nu nuŋe gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ngamungal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusrekap ngina.

³ Tuan tango Aisaia nu ande tuku sakina ta nu Yohanus tuku sakina. Nu tenenmba kuyarna.

Ma baknu mbolnge wi ande kuenka tenenmba sakate. Sunŋo tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap ngate. *Aisaia 40.3*

⁴ Yohanus nu kamel nguenu ŋak tawi silika let tingina. Nu tuku nyamagan ta kasbur wak le nguimzan kulenu. Nu agan ta nyumba minanu.*

⁵ Yudea tumbran yimyam Yerusalem tumbran sunŋo Yordan kule patuknge tumbran mine likinaig ta ŋakmba Yohanus tugum prowe likinaig. Nane nanginge une maŋau kile-mayokke likinaig le ⁶ nu ndek Yordan kule mbolnge nane kule piseninmba minna.

⁷ Farisi mbal Sadusi mbal nane gummba kule pisneninguwa ŋga nu tugum pronaig le nu nane saningina: Tane mben tuku fat Kuate tuku pa tam tuku minig. Tane imange rironŋ pasa satingat le pa ta laiptinguwa ŋga kule pisne tam prode. ⁸ Tane sinŋa ngamungal biye mbilmba tanŋine maŋau ŋaigonu kusrekinaiŋ ndeta alonu kumumbi kile-mayokkap le kanŋerkube. ⁹ Tane Abraham nu sine tuku mbuŋ ŋga payam ndakap. Ye tane kilimok satinŋet. Kuate nu tane pitaika ndame kame tembi Abraham tuku ndare kitek kile-mayokkam kumuŋ. ¹⁰ Kuate nu sapor ail tugunu tugumnge pilna le minit. Ail afu alo mage ndade ta ŋakmba pike lika pankate le pa mbol kinig. ¹¹ Tane ngamungal biye mbilmba maŋau ŋaigonu kusrekade ta ye tane kulembi kule pisnetinŋet. Ande ye ngumnemnge prowamngat ta nu ye tuku sanŋri lite. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumnge nu tuku kupe ngaro kugrakam wam ŋai

* **3:4:** O buk tuan tango Elia nu mata kamel nguenu ŋak tawi silika let tinganu. Zu mbal nane Elia nu ambonŋa prowamngat ŋga idusmba minnaig ta kuyar pasa ta Yohanus tuku sakina ta nane katese ndanaig.

ta mata nu mbolŋge kam kumuŋ kuga. Nu Tukul Guwambi pambi tane tuku ŋgamuŋgal kule pisne taŋaŋ tiŋgamŋgat. ¹² Nu wit pilengam bafute. Nu pro wit mbain mbolŋge minig ta silimba bareŋmba alonu kilmba nuŋe nyamagaŋ wande mbolŋge patikamŋgat. Nu tiglu kilmba pa mbolŋge kutuwa le ugmba minmba minamŋgat. Pa ta kupe nda ŋga nane saningina.

*Yohanusŋge Yesus kule pisnena
(Markus 1.9-11; Lukas 3.21-22)*

¹³ Yesus nu Galilea ma kusremba kumba ka Yohanusŋge nu kule pisnewa ŋga Yordan kule mbol ta prona sulumba ¹⁴ Yohanus sana le nu ndek peuwam bafumba sakina: Ye taŋgo mayenu kuga. Yeŋge ne kule pisnenam kumuŋ kuga. Neŋge ye kule pisneya ta maye ŋgina.

¹⁵ Taŋakina le nu lafumba sana: Ne mbule ndaka. Kuatenge maŋau dubikam tuku tumsingit ta sine kusrekam kumuŋ kuga ŋgina. Taŋakina le Yohanus nu woka Yesus kule pisnena.

¹⁶ Nu kule silika bitekŋgina le samba talkina le Kuate tuku Guwa gami taŋaŋ ndeka nu mbolŋge minyokina le Yohanus nu kaŋgerna. ¹⁷ Taŋamba samba mbolŋge pasa ande teŋenmba mayok kina: Ande te yiŋe Kiŋo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sungo tet ŋgina.

4

*Satan nu Yesus tagona
(Lukas 4.1-13)*

¹ Kile Tukul Guwaŋge Yesus wamdus tuna le nu tiŋga Satan nu tagowam tuku ma baknu mbol kina. ² Mara 40 taŋaŋ nu taŋge minna sulumba nu agaŋ inum nye ndaka minna. Ait ta kugana le nu guba mayena le ³ Satan nu tugum promba sana: Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate ta ndame kame te saningina le bret kuilkuwaig le ne kilmba nya ŋgina.

⁴ Taŋakina le nu lafumba sana: Kuate tuku kuyar pasa ande teŋenmba sakate. Taŋgo nane bret nyade ta mbolŋge ndo abo minam kumuŋ kuga. Kuate tuku miŋge pasa ŋakmba ta turmba

kilmba dubiwaig ŋga sakate ŋgina.

Lo 8.3

⁵ Kile Satan nu Yesus tumba kumba ka Yerusalem kusem wande sungo funu kuennu ta mbolŋge pilna sulumba sana:

⁶ Ne Kuate tuku Kiŋo ŋga sakate ta patenŋa o iben nzi kaye. Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Kuate nu nuŋe eŋel kame kukulninguwa le pro ne kulatkamŋgaig. Ne ndame mbolŋge naŋe kupe daŋŋga fetkikat ŋga nane pro waimbi ne biye-biyenamŋgaig ŋga sakate ŋgina.

Mune 91.11-12

⁷ Taŋakina le Yesus ndek Satan sana: Kuyar pasa ande mata teŋenmba sakate.

Taŋgine Mbara Sungo tago ndawap ŋgate ŋgina. *Lo 6.16*

⁸ Kile Satan nu maŋ Yesus tumba biŋ sungo ande mbol kumba ka taŋge kilke te tuku sugo ŋakmba nane tuku saŋgri turmba tummba sana: ⁹ Ne ye tugumŋge dagol tidronga ye tuku nyu te-dunga mbariŋya ta ye saŋgri ŋakmba te ne tanmbimŋgit ŋgina.

¹⁰ Taŋakina le nu ndek Satan sana: Kuyar ande teŋenmba minit.

Taŋgine Mbara Sungo tuku nyu te-dunga nu mbariŋap. Nu tuku miŋge ndo kumnemŋge minap ŋga sakate ŋgina.

Lo 6.13

Taŋamba nu maŋ sakina: Satan, ne kilmba kua kaye ŋgina. ¹¹ Taŋaka sana le Satan nu kusremba kina le Kuate tuku eŋel kame promba Yesus sinzaŋŋaig.

*Yesus nu Galileange piro tugu pilna
(Markus 1.14-15; Lukas 4.14-15)*

¹² Nane Yohanus muliŋtumba wandeŋge pilnaig le Yesus nu ismba nu maŋ luka Galilea ma mbol kina. ¹³ Kina ka nuŋe tumbran Nasaret kusremba ka Kaperneum tumbranŋge minna. Kaperneum nu Galilea kule kualin tuku piyaŋge minit. Ma ta Sebulan le Naftali tuku kilke.

¹⁴ Yesus nu tumbran taŋge minna ta tuan taŋgo Aisaia tuku dir pasa ta kumuŋgina. Nu teŋenmba sakina.

¹⁵ Sebulan le Naftali tuku kilke Yordan kule make sim yu kumamŋge minit.

Kasomok mbal tuku ma tugu Galilea.

¹⁶ Nane ma make sungo sinamŋge minig mbal ta bulu sungo kaŋgeramŋgaig.

Nane ma furir sinamnge kumanu suk minig ta bulu sungo tinga nane kiljaningamngat ngina. *Aisaia 9.1-2*

¹⁷ Ait ta mbolnge Yesus nu tugu pilmba pasa kuklimba tenjemba saka minna: Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ngamungal biye mbilmba manjau njaigonu kusrekap ngina.

Yesus nu tango bailkamba wike likina (Markus 1.16-20)

¹⁸ Yesus nu Galilea kule kualinj make du-bimba kumbange nale aba nakile Simon le Andreus ndon kuman buknga minnaik le kanjerkina. Simon tuku mape nyu inum Petrus. Nale tuku piro ta kualegan kilanu.

¹⁹ Kile Yesus ndek nale sanikina: Tale ye dubiyap le yenje tumtiki le tanjamba ndo tango kilamngaik nga sanikina. ²⁰ Sanikina le nale pitik ndo tinga kuman kusreka Yesus dubimba kinaik.

²¹ Yesus nu manj lika kina ka nale aba nakile Yakobus le Yohanus kanjerkina. Nale mam nakile Sebedeus ndon wan ande mbolnge minyoka kuman zailnga minnaig le nu nale wikina. ²² Wikina le nale mata pitik ndo tinga mam nakile wan mbolnge kusremba Yesus dubimba kinaik.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina (Lukas 6.17-19)

²³ Yesus nu Galilea tumbran njakmba mbol lika nangine kusem wandeknge pasa tumnijmba pasa mayenu Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta kuklimba minanu. Nu tanjamba lika nane tuku guaze yeki yeki kile-tidinganu.

²⁴ Tanjamba minna le nu tuku nyu Siria kilke kumungina le nane nangine guaze mbal kilmba prowe likinaig. Afu guaze tugu kise kise, afu ngaro rar, afu bukla njaigonu njak, afu zulbareknga kumanu sukanu, afu milmailkanu ta njakmba kilmba pronaig le nu nane wakeike likina.

²⁵ Yerusalem tumbran sungo, Dekapolis tuku tumbran 10, Galilea le Yudea ma tugu, Yordan kule make sim ta njakmba tuku mbal gudommba pro Yesus dubimba likinaig.

5

Yesus nu Olif tabe mbolnge pasa kuklina

¹ Yesus nu manjur sungo ta kanjerka nu tabe ponga minyok minna le nuje dubinaig mbal nu tugum pronaig.*

Gare tugusek tuku pasa (Lukas 6.20-23)

² Nane nu tugum pronaig le nu nane wam paguka saningina:

³ Tane Kuate am mbolnge kumun kuga nga kamusde mbal tane gare manjau mbolnge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

⁴ Tane ngamungal rar tumba malmbika minig mbal tane gare manjau mbolnge minap. Kuate nu tane tuku ngamungal rar ta bul sertingamngat.

⁵ Tane ngan mukuknu minig mbal tane gare manjau mbolnge minap. Tane kilke tugu njakmba kulatkam tuku minig.

⁶ Tane tinjeknu mayok kambim tuku dirnanga minig mbal tane gare manjau mbolnge minap. Kuate nu lafunu kumumbi tingamngat.

⁷ Tane tango mapekade mbal tane gare manjau mbolnge minap. Kuate nu mata tane mapekamngat.

⁸ Tane ngamungal purfen nu minig mbal tane gare manjau mbolnge minap. Tane Kuate kanjeramngaig.

⁹ Tane tango tuku gubra peuka ngamungal mukuk ningig mbal tane gare manjau mbolnge minap. Tane Kuate tuku kinjo kame minamngaig.

¹⁰ Tane Kuate dubimba manjau tinjeknu ke likade le afunge tane piti tingig ta tane gare manjau mbolnge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

¹¹ Tane ye tuku mbal minig tukunu afunge tane tumail pantijmba piti sertijmba yabri pasa sungombambi ake tuli-tingig ta tane gare manjau mbolnge minap.

¹² Nane tanjawaig kande tane gare torap. Samba mbolnge tane tuku lafu mayenu minit. O buk nane Kuate tuku tuan tango kilmba piti ndui ta ndo ninginaig.

* **5:1:** Yesus nu Olif tabe mbolnge pasa kuklina ta sapta 5.3 mbol tugu pilmba ka sapta 7.27 mbolnge tingina.

*Sol le sati tuku yaba pasa
(Markus 9.50; Lukas 14.34-35)*

¹³ Tane sol kaglinu tanan kilke te mbolok mbal ngamuknge minig. Sol kaglinu kugawa le sine ame aganmbi man wakeibe le kaglinu mayok kambim kumun? Kumun kuga. Nu piro kugatok. Nane ake kutumba barenguwaig le tango pinonge tido-tidonga likamngaig.

¹⁴ Tane sati tanan kilke te mbolok mbal kiljaningig le ndin kanjerde. Tumbran ande tabe mbolnge minit ta nu kuirka minam kumun kuga. ¹⁵ Tango nane lam bulumba nza kai ndade. Nane te-mayokmba taikade le nane nakmba wandek sinamnge minig ta kiljaningit. ¹⁶ Tanamba ndo tane tango pino ngamuknge sati tanan bulunga minap le nane tane kangertimba tangine Mam samba mbolnge minit nu tuku nyu tedunguwaig.

Tukul pasa tuku pasa

¹⁷ Ye tukul pasa tuan tango kame tuku pasa pitaikam prowen nga idus ndawap. Ye pasa ta kumu-kumumba alonu kilemayokkam prowen. ¹⁸ Tane pasa te ise tiwap. Tukul pasa fambonu inum fudinndo ngisi ndaka minwa le ma ma wam kame te nakmba kumunguwaig le samba kilke kugawamngaik. ¹⁹ Ande nu tukul pasa fudinndo inum te-ibenmba baklel sermba afu tumninguwa ta nu Kuate tuku gageu ngamuknge nyu kugatok minamngat. Ande nu tukul pasa nakmba dubika afu tumninguwa ta nu Kuate tuku gageu ngamuknge nyu nak minamngat. ²⁰ Ye tane satinngamngit. Tane manau magenu kumba Farisi le kusem pasa biteknganu mbal tuku manau magenu li ndaningap ta tane Kuate kulatkate ma ta mbol kine nda.

Gubra manau tuku pasa

²¹ Moses nu singine wa mbun kame tenenmba saningina.

Tango bale ndawap. Andenge tango balewa kande nu pasa mbolnge te-tiwap ngina. *Lo 5.17*

Pasa ta tane isnaig. ²² Ye tane tenenmba satinngamngit. Ande nu tira nuje tuku gubra ndo tuwa kande nu mata pasa

mbolnge te-tiwap. Ande nu tira nuje tumail panmba aganmor tanan wamdus kugatok nga sawa ta nu pasa sungo mbolnge te-tiwap. Ande nu nuje tira tapramba nginngan tango nga sawa ta nu ma nayo tuku pa mbol kambim tuku minit. ²³ Ta tuku ne Kuate atraukam nga tira nane ne ndon gubra nak minit ta idusmba kande ne Kuate atrau ndaka. ²⁴ Agan ta atrau mbain tugumnge kusremba luka kumba ka nane tira ndon wamdus tumawap sulumba luka pro Kuate atrauka.

Mbar kile-tidingam tuku pasa

²⁵ Tango ande ne pasa mbolnge pilmba pasa pilewanu wande mbol kambim saka kumba ka ndinngene nu ndon pitik ndo wamdus tumawa. Kuga ta nu ne tumba ka pasa pilewanu tango tuku wai mbol pilwa le nunge ne tumba muli wande kulatkate tango ta tuwa le ne muli wandek sinamnge palmbimngat. ²⁶ Ye sinka tane satinngamngit. Nane mbar tuku piya sungo ta kumumba fudinndo lafu sulu ndawa ta ne muli wandek sinamnge prowe nda.

Tango pino kuayarde tuku pasa

²⁷ Moses nu tenenmba sakina. Tango pino mungu kuayar ndakap ngina. *Lo 5.18*

Pasa ta tane isnaig. ²⁸ Ye tane tenenmba satinngamngit. Ande nu ammbi pino kangerte sulumba am kikon tingate le wamdus nayonu tate ta nu buk wamdusmbi pino ta kuayarmba unekate.

²⁹ Ne tuku am ndinamnge ne unekam tuku didikate ndeta gomba buknga. Ne tuku ngaros inumnu tanamba ngisi ndakuwa le ne ngaros nakmba kumumbi minwaig ta ne ma nayo mbol kangat. ³⁰ Ne tuku wai ndinamnge ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne tuku ngaros inumnu tanamba ngisi ndakuwa le ne ngaros nakmba kumumbi minwaig ta ne ma nayo mbol kangat.

*Tango pino mungu purkik tuku pasa
(Mateus 19.9; Markus 10.11,12; Lukas 16.18)*

³¹ Moses nu pasa ande tenenmba sakina. Ima nu piyo nuje pitaiwam ndeta nu pitaiwam tuku wane kuyarmba tuwa nga sakina. *Lo 24.1-4*

³² Ye tane tenjenmba satinḡamḡgit. Pino ande nu tango ande ndonḡ fare mine ndakate le tango nuḡenḡe nu maḡau kise tuku pitaite le nu kumba tango kise tate ta nu tango ambokok tuku mbar mbolḡḡe nu tango kuayarmba unekate. Tango kitek ta nu mata pino kuayarmba unekate.

Pasa sangri pilewam tuku pasa

³³ Moses nu wa mbunḡ kame pasa ande tenjenmba saninḡina.

Tane pasa sangri pilede ta kusre ndawap.

Kuate am mbolḡḡe pasa ta kumuwap ḡgina. *Lo*

23.21

Pasa ta tane isnaig. ³⁴ Ye tane tenjenmba satinḡamḡgit. Tane pasa ande sangri pile ndawap. Tane pasa sangri pilewam tuku samba kilke nyu nda tap. Samba Kuate minit tuku ma. ³⁵ Kilke Kuate kupe patikate tuku ma. Yerusalem mata nyu nda tap. Tumbranḡ sunḡo ta Kuate Sunḡo tuku tumbranḡ. ³⁶ Tane tanḡine gabat mata nyu nda tap. Ata. Tane tanḡine gabat waḡe inum kaukauk ko dabuk dabuk te-mayokam tuku tane sangri kugatok. ³⁷ Tane au ḡgumba kande au ndo ḡgap. Kuga ḡgumba kande kuga ndo ḡgap. Tane sangri pilewam tuku pasa tuturte ta Satan tugumḡḡe ilit.

Mbar lafu maḡau tuku pasa
(Lukas 6.29-30)

³⁸ Moses nu tenjenmba sakina.

Tango andenḡe ande tuku am gowa kande lafumba nu tuku am mata gowap.

Tango andenḡe ande tuku maketiḡ ḡgurwa kande lafumba nu tuku maketiḡ mata ḡgurap ḡgina. *Lo 19.21*

Pasa ta tane isnaig. ³⁹ Ye tane tenjenmba satinḡamḡgit. Tango ande nu ne ḡayo silinuwa kande ne lafu ndawa. Ande nu ne tuku dabil ndinam pannuwa ndeta ne mbilka dabil inum tawe le pannuwa.

⁴⁰ Tango ande nu ne tumba pasa mbolḡḡe pilmba ne tuku tawi tuwa ndeta ne naḡe tawi ande turmba tawe. ⁴¹ Tango ande nu aḡanḡ ande pitinu nenḡe turmba diram tuku sarsarmba sanuwa kande ne aḡanḡ ta tumba nu ndonḡ kumba ka lukam tuku ma ta limba ka palmbim tuku ma mbol pale.

⁴² Ande nu aḡanḡ ande tuku yabanḡnuwa

kande nu tawe. Ande nu ne tuku aḡanḡ tumba ḡgumnenḡa ne luka tanmbimḡgit ḡga sanuwa ndeta mbule ndaka nu tawe.

ḡgueu mbal ḡgamunḡal ninḡam tuku pasa
(Lukas 6.27-28; 6.32-36)

⁴³ Moses nu tenjenmba sakina.

Tane tanḡine gulab kame tuku kume purmba tanḡine ḡgueu tango kasurninḡap ḡgina. *Wok Pris*

19.18

Pasa ta tane isnaig. ⁴⁴ Ye tane tenjenmba satinḡamḡgit. Tanḡine ḡgueu mbal tuku kume purap. Nane afu tane kilmba piti sertinḡig mbal nane sinanu Kuate yabanḡap.

⁴⁵ Tane tanḡawap ta tanḡine Mam samba mbolokḡḡe minit nu tuku kinḡo kame minmba nu tuku maḡau te-purde. Nunḡe ki sinḡit le tango magenu ḡaigonu turmba mbol prote. Nunḡe sawe sinḡit le tango tinḡreknu tango une ḡjak turmba turkate.

⁴⁶ Nane afu tane tuku kume purwaig le tane ndek nane tuku kume purmba Kuate nu wam ta tuku lafunu mayenu tinḡamḡgat ḡga idus ndawap. Takis kilanu mbal ḡaigonu nane mata wam ndui ta ndo kade tae. ⁴⁷ Tanḡine tira kame ndo kiletawokkap ta tane Kuate ḡgumnede mbal li ndaninḡig. Kuate ḡilai mbal nane mata tanḡade tae. ⁴⁸ Tanḡine Mam samba mbolḡḡe minit nu tango ḡakmba mbolḡḡe maḡau mageḡe tanḡamba tane mata nane ḡakmba mbolḡḡe maḡau magewap.

6

Tango turkam tuku pasa

¹ Tane maḡau te rironḡkap. Tane tango pinonḡe sine kanḡersinḡuwaig ḡga nane am mbolḡḡe maḡau magenu kumba payam ndakap. Tane tanḡawap ta tane tuku Mam samba mbolḡḡe minit nu lafu mayenu tinḡe nda. ² Tane sanzal mbal aḡanḡ ndendembi turkade ta tane yabri mbal maḡau kade tanḡamba pasa sulu ndawap. Yabri mbal nane tango pinonḡe nane tuku nyu kile-dunḡuwaig ḡga kusem wandekḡḡe ko tumbranḡ ḡgamunḡe nane aḡanḡ ndende ninḡig. Ye sinḡka satinḡet. Nane wam ta tuku lafunu nyu sugo ndo kile sulude. Lafunu ande te nda. ³ Tane sanzal mbal turkam ndeta tane tuku wai ḡainḡamḡḡe

katese ndawa nga wai ndinam kuirkuirka pirokate tanja. ⁴Tane tanjawa le tane tuku Mam nu wam kuirok kanjerkate ta nunge ndo lafunu mayenu tingamngat.

*Kuate yabanjam tuku pasa
(Lukas 11.1-4)*

⁵ Ne Kuate ndon pasatate ta yabri mbal manau kade ne tanjamba ke ndaka. Afunge nane kanjerkuwaig nga nane kusem wandeke ko tumban ngamunge tinga Kuate yabanjam nzaliningit. Ye sinja satinget. Nane wam ta tuku lafunu nyu sugo ndo kile sulude. Lafunu ande te nda. ⁶ Ne Kuate ndon pasatam ndeta nane mata wandek sinam kumba malanga tukulmba nu ndon pasata. Ne tanjawa le ne tuku Mam nu wam kuirok kanjerkate ta nunge lafunu mayenu tanmbimngat.

⁷ Ne Kuate ndon pasatam ndeta kasomok mbal nane nangine mbara pasa alo kugatok yabanmba lato-latomba pasatade ne tanjamba ke ndaka. Nane lato-latomba wikuwaig ta mbara nu isamngat nga idusde. ⁸ Ne nane kade tanjamba ke ndaka. Ne nane Mam nda yabante le nu o buk ne agan ndende denkate ta nu kila minit. ⁹ Ta tuku ne tenjamba Kuate ndon pasata:

Singine Mam ne samba mbolnge minit.

Nane nyu purfenu ta tanjamba minmba minwa.

¹⁰ Ne nane gageu kilmba kulatkam tuku prowa.

Ne tuku nzali samba mbolnge mayok kinit tanjamba kilke te mbolnge mata mayok kuwa.

¹¹ Ki ait te tuku nyamagan kumumbi sinja.

¹² Nane afu sine mbolnge mbarde le sine ndek gilaingeg tanjamba ndo ne sine tuku mbar mata sauka gilainga.

¹³ Sine tagosingam tuku ait prowa le piti ta peuwa.

Satan tuku sangri mbolnge ne sine kilmba kile-mayokka.

[Ne ndo Gabat Sunjo Ndindo. Ne sangri jakmba jak.

Ne tuku nyu sunjo pasa jak. Ne tanjamba minmba minamngat. Son.]
Ne tanjamba Kuate yabaja.

¹⁴ Ne afu tuku mbar gilainga ta ne tuku Mam samba mbolnge minit nu mata ne tuku mbar sauka gilaingamngat. ¹⁵ Ne tango pino tuku mbar gilai ndanga ta ne tuku Mam mata ne tuku mbar sauka gilainge nda.

Nyamagan pinkam tuku pasa

¹⁶ Ne Kuate yabanjam nga nyamagan pinkate ta yabri mbal manau kade tanjamba ke ndaka. Nane tango pino jakmba kila pilwaig nga guba tumail pasi pilmba likade. Ye sinja satinget. Nane ta tuku lafunu nyu sugo ndo kile-sulude. Lafunu ande te nda. ¹⁷ Ne nyamagan pinkam ndeta ngarosu wakeimba tumail pasi minyanga gabat pareja. ¹⁸ Tango pino nane gilai minwaig le ne tuku Mam nu wam kuirok kanjerkate nunge ndo ne kanjernuwa nga ne tanjawa. Tanjawa le ne tuku Mam nu wam kuirok kanjerkate ta nunge lafunu mayenu tanmbimngat.

*Samba mbolok agan ndende magenu kilam tuku pasa
(Lukas 12.32-34)*

¹⁹ Kilke te mbolnge agan ndende magenu kile-mangurka patikam tuku idus ndawap. Ma te mbolnge agan ndende use purka sasuka subinge ngaigo siglika kuayar tango pro kilig tuku. ²⁰ Tane samba mbolnge agan ndende magenu patikam tuku idusap. Ma ta mbolnge agan ndende use purka sasuke nda. Subinge ngaigo siglike nda. Kuayar tango mata pro kile nda. ²¹ Tangine agan ndende magenu minig ma ta mbolnge tangine ngamungal mata tange minig.

*Ngarosu tuku bulu tuku pasa
(Lukas 11.33-36)*

²² Tango tuku am sati tanja ngarosu kiljawam tuku minit. Ne am mayenu minit ta ne tuku ngarosu jakmba bulu mbolnge minit. ²³ Ne am nayonu minit ta ne tuku ngarosu jakmba ma make sinamnge minit. Ne tuku ngamungal tuku sati am nayonu tanja minit ta ne sinja ma make sunjo njayo sinamnge minit.

*Tango armba dubikam tuku yaba pasa
(Lukas 16.13)*

²⁴ Tango ande nu gabat armba tugumnge nu pironu kumuŋ kuga. Nu ande ngamungal tumba ande idus ndate. Nu ande tuku nyu te-mayokmba ande tuku nyu te-mayok ndate. Tanamba ndo ne ndametiŋ kilam tuku ndo iduste ta ne Kuate wamdus tambim kumuŋ kuga.

*Kuate nu sine idussingit tuku pasa
(Lukas 12.22-31)*

²⁵ Ta tuku ye tane satinget. Tane ngarosu turam tuku nyamagan ko kule ko tawi kilam tuku wamdus piti ser ndawap. Ngarosu sangri pilewam tuku nyamagan ndo kuga. Ne maye minam tuku tawi ndo kuga. ²⁶ Tane sar uman kanđerkap. Nane nyamagan nguka alonu kile ndakade. Nane guba ait mbolnge nyamagan nyam tuku pati ndakade. Tangine Mam samba mbolnge minit nunge nane nyamagan ningit. Nu tuku am mbolnge tane sar uman lininganu minig. ²⁷ Wamdus piti ta kusrewap. Ande tane ngamuknge nu wamdus piti sungo tumba manau tambi nune abo minam tuku ait tuturam kumuŋ kuga.

²⁸ Ndanam tane tawi kilam tuku wamdus sulumba piti njak minig. Tane anga bot prode manau ta kanđerkap. Nane tawi wakeiwam tuku piro ndakade. ²⁹ Ye tane satinget. O buk gabat sungo Solomon nu mindepiye maditaknu silikina ta anga bot tuku mindepiye li ndaningina. ³⁰ Anga ta ki ndindo ndo minig. Mafete le fulka kilmba pa mbolnge pankade. Anga ngai pa mbolnge pankade ta mata Kuate nu mindepiyeningit. Nu sinjka tane tawi kiletingamngat. Tane Kuate nu kumuŋ kuga nga idusde e?

³¹ Tane wamdus teroka piti sermba sine ndanndanmba nyamagan kule kilmba nyube o ko ndanndanmba tawi kilmba tinbe nga idusmba mine ndakap. ³² Nane Kuate gilai minig mbal agan kame ta kilam tuku wamdus sulude. Tane agan kame ta kugatok minam kumuŋ kuga ta tangine Mam samba mbolnge minit nu kila. ³³ Tane Kuate tuku gageu nu tuku minje kumnemnge minmba tinreknu mayok kambim tuku wamdus sangrinu

palpe ta Kuate nu ngarosu maye minam tuku agan kame kumumbi tingamngat.

³⁴ Tane indole tuku piti ta tuku kite wamdus sulu ndawap. Ki ndindo tuku piti ta ndo tane kurawam kumuŋ.

7

*Tango pileningam tuku pasa
(Lukas 6.37-42)*

¹ Ne tango afu tuku manau pile ndaninga le Kuate nu ne tuku manau mata pilewe nda. ² Ne nane afu pileningit ta manau ndui tambi Kuatenge ne pilenamngat. Ne nane afu mbolnge manau kate ta manau ndui tambi Kuatenge ne mbolnge kamngat. ³ Ndanam nane am mbolnge ail ban minit le ne kanđer ndamba nane tira tuku am mbolnge am sumbi kanđermba sakate. ⁴ Ndanam tuku ne tira ta sate: Ye ne tuku am mbolnge am sumbi ta saukamngit ngate. ⁵ Ne yabri tango ndo. Ne ambonga nane am mbolnge ail ban ta paska. Ne am purfewa le nane tira tuku am mbolnge am sumbi ta saukam kumuŋ.

⁶ Kuate tuku wam magenu kame ta age nda ningap. Nane mbilka tane maketingbekaig. Kuate nu wam magenu tingit ta mbo tugumnge pan ndakap. Nane agan magenu ta ake agan nga totobekaig.

*Kuate yabanam tuku pasa
(Lukas 11.5-13)*

⁷ Ne wam ande tam tuku Kuate yabanmba dirnanga ta tanmbimngat. Ne wam ande sota mina ta te-silikamngat. Ne malanga ande katkata ta talke tanmbimngat. ⁸ Ima nu wam ande tuku Kuate yabanmba dirnangate ta nu Tate. Ima nu agan ande sota minit ta nu te-silika Tate. Ima nu malanga katkatmba minit ta nu talke tuwit.

⁹ Tane ngamuknge ande kinjo nune nyamagan yabante le nu lafumba ndame tuwit e? ¹⁰ Ko kualegan yabante le mbenj tuwit? ¹¹ Tane kilke mbol mbal une njak ta tangine kinjo kame agan magenu ningig tuku. Tangine Mam samba mbolnge minit nu purfenju ndo. Nu tane tuku manau limba nu yabande mbal agan magenu ningit.

¹² Nane afu ne mbolnge manjau magenu kuwaig nga idusmba nzalinate tanjamba ndo ne nane afu mbolnge ka. Tukul pasa tuan tango kame tuku pasa tugunu not.

*Malanga fudiŋndo tuku yaba pasa
(Lukas 13.22-24)*

¹³ Tane malanga fudiŋndo sinam kambim tuku sangri tinga minap. Ngisikam tuku malanga sungokanu. Ndin mata wam bada kuga. Tango pino gudommmba ndin ta dubimba sinam kinig. ¹⁴ Abo tugu tam tuku malanga fudiŋndo. Ndin mata kambim tuku minde bada. Nane ndui ndui ndo ndin ta te-silika dubimba sinam kinig.

*Yabri tuan tango tuku pasa
(Lukas 6.43-44; 13.25-27)*

¹⁵ Tane yabri tuan tango tuku rironkap. Nane sipsip tuku ngaro kaika sipsip magenu minet minet nga tane tugum prode ta nane age nguikok ndo. ¹⁶ Nanjine wam kile-mayokkade ta mbolnge katesewamngaig. Tane suwar ail mbolnge apasin alonu kilig e? Ko tane ulem mbolnge mar alonu kilig? ¹⁷ Tanjamba ndo ail mayenu nu alonu magenu ndo kile-mayokkate. Ail nayonu nu alonu ngaigonu ndo kile-mayokkate. ¹⁸ Ail mayenu alonu ngaigonu kile-mayokkam kumuŋ kuga. Ko ail nayonu alonu magenu kile-mayokkam kumuŋ kuga. ¹⁹ Ail alo mage ndade ta nakmba pike lika pa mbolnge kile-pankade le uge sulude. ²⁰ Yabri tuan tango nane wam kile-mayokkade ta mbolnge tane katesewamngaig.

²¹ Nane ye nyu ta Sungo ngade mbal ta afu Kuate kulatkate ma mbol kine nda. Ye tuku Mam samba mbolnge minit nu tuku nzali dubide mbal ndo ma ta mbol kangaig. ²² Ait sungo mbolnge tango sungomba ye tenenmba sayamngaig: O Sungo, sine ne tuku nyu mbolnge dir pasa biteknga bukla ngaigonu pitaika manjau kitek sangrinu gudommmba ke likigen nga sayamngaig. ²³ Tanjakuwaig le ye nane kilimok saningamngit: Ye sinjka tane gilai. Tane manjau ngaigonu kanu mbal tane kua kape ngamngit.

*Wande patinu tuku yaba pasa
(Lukas 6.46-49)*

²⁴ Ima nu ye tuku pasa ise mayemba ka kumu-kumute ta nu tango tenen. Tango ande nu wamdus kuyar mayenu njak wande palmbim nga ndame sugo mbolnge makek tugunu ndame patika danngina tanaj. ²⁵ Ngumnennga sawe sungo piymba kule sungo ndeka bubre sangrinu tinga wande ta kulisoknga buruna kande wande sur ndakina. Wande ta makek ndamembi danngina tukunu wande sangri njak minna.

²⁶ Ande nu ye tuku pasa ismba nda dubite ta nu tango tenen. Tango ande nu wamdus kuyar mayenu kugatok wande palmbim nga fulbul mbolnge ake makek tidngina tanaj. ²⁷ Ngumnennga sawe sungo piymba kule sungo ndeka bubre sangrinu tinga wande ta kaduna le surka ndeka fudu njayona nga nane saningina.

²⁸ Yesus nu pasa ta nakmba sake denpurna le manjur sungo ta nu tuku wam pagu pasa isnaig ta tuku ndek pirerek purkinaig. ²⁹ Nu kusem pasa tugunu biteknganu mbalnge nane tumninginaig tanjamba nu nane tum ndaningina. Nu pasa miro tanaj tumningina.

8

*Yesus nu tango ngirnger njak wakeina
(Markus 1.40-45; Lukas 5.12-16)*

¹ Yesus nu tabe kusremba ndekina le tango pino gudommmba nu dubinaig. ² Tanjamba kinaig le tango ande ngirnger njak pro nu tugumnge dagol tidronga nu sana: O Sungo, ne kumuŋ. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ngarosu wakeiwa ngina le ³ nu ndek wai kuitka nu kiremba sana: Au. Ye ne wakeinet. Ne mayeka ngina. Tanjakina le ngirnger ta gagulka ngarosu mayekina le ⁴ Yesus nu sana: Ye ne mbolnge manjau kit te afu sa ndaninga. Ne kumba ka nane ngarosu pris tuma. Moses tuku tukul dubimba atrau aganj pris tawe le atraukuwa le njakmba ne mayekat ta kila pilwaig ngina.

*Yesus nu kame gabat tuku piro tango wakeina
(Lukas 7.1-10)*

⁵ Yesus nu kumba Kaperneum tumbran prona le Rom mbal tuku kame gabat ande nu tugum promba nu sarsarmba sana: ⁶ O Sungo, ye tuku piro tango ande nu tuku

ngarosu njakmba milmailkina le nu sina-manzer sungo njak minit ngina.

⁷ Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ye kumba wakeiwamngit ngina le ⁸ kame gabat ta nu ndek Yesus peumba sana: O Sungo, ye mayenu kuga. Ne ye tuku wande mbol pro ndawa. Ne sando ka le ye tuku piro tango mayekuwa. ⁹ Ye sugo afu kum-nemnge minet. Ye mata kame mbal afu tuku gabat minet. Ye ande kukulmba ne kaye nget ta nu kinit. Ande wika yale nget ta nu ilit. Yinje piro tango ande piro si ka nget ta nu kate. Ne sangri sungo njak ta ye kila. Sando ka ta kumun ngina.

¹⁰ Yesus nu pasa ta ismba nu pirerek purka mbilka nane nu dubimba kinaig mbal saningina: Ye sinja tane satinngamngit. Kasomok tango te nu ye tuku sangri tomba tingate. Sine Israel ngamuknge ye son manau sangrinu tanan kanjer ndawet. ¹¹ Ye tane satinget. Kilke tugu njakmba mbolnge kasomok mbal gudommba pro Kuate kulatkate ma sinam kumba ka Abraham Isak Yakob ndon minyoka isukusmba minamngaig. ¹² Israel afu Kuate tuku gageu minam tuku nyu njak minig ta nu nane pitaikuwa le ma njayo ma make sungo sinam kanngaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungo tumba maketin tiknga minamngaig ngina.

¹³ Tanjamba saninmba nu ndek mbilka kame gabat ta sana: Ne luka kaye. Ne ye wam kam kumun nga idusat ta tanjamba mayok kuwa ngina le ait ta mbolnge ndo nuje piro tango mayekina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina
(Markus 1.29-34; Lukas 4.38-41)

¹⁴ Yesus nu Petrus tuku wande mbol kumba Petrus magma nuje ngaro pa tingina le kinye njak minna le kanjermba ¹⁵ nu wainu kirena le ngaro pa tingina ta mukuna. Tanjana le nu tinga Yesus tuku paguna.

¹⁶ Tanjamba furirna le nane gudommba bukla njak mbal mindeka kilmba Yesus tugum prove likinaig le nu bukla mingembi sando kina le nane tango kusreka kua kinaig. Nu guaze mbal njakmba wakeikina le magekinaig. ¹⁷ Yesus nu

tanjamba kina le Kuate tuku tuan tango Aisaia tuku pasa kumungina. Nu tenjemba sakina.

Nu sine tuku guaze yaika guaze tuku piti kugrakina ngina. *Aisaia 53.4*

Tango afu Yesus dubiwam sakinaig
(Lukas 9.57-62)

¹⁸ Yesus nu mangur sungo nu tugumnge mangurkinaig le kanjerka nuje dubinaig mbal saningina: Sine kule kualin sim kab ngina. ¹⁹ Tanjakina le kusem pasa biteknanganu tango ande nu Yesus tugum promba sana: Tum Tango, ne ma njakmba mbol kambim tuku saka ta ye ne ndon kanjik ngina le ²⁰ Yesus ndek nu sana: Mbo nguikok sar uman nane te njak ta ye Ndindo Katesek Tango ye mabtam tuku wande kugatok. Ne ye ndon lika piti ta kurawam kumun e ngina le ²¹ nuje dubiwanu tango ande ndek Yesus sana: Sungo, ye ne ndon minam iduset ta ye luka kumba ka mam kumwa le nguki sulumba ne dubinamngit ngina. ²² Tanjakina le nu lafumba sana: Mbal afu wamdus kumaknu minig nanenge kumanu mbal ngukuwaig ngina.

Yesus nu kule le bubre peunikina
(Markus 4.35-41; Lukas 8.22-25)

²³ Yesus nu wan ande pongina le nuje dubinaig mbal nu ndon ponginaig. ²⁴ Nane kule kualin mbol mbol kumba minnaig le Yesus nu wan mbolnge kinymba gilaingina. Kinymba gilaingina le bubre sungo tingina le kule tongel tinga wan sinam kumba minna le ²⁵ nane nu kuanemba sanaig: Sungo, ne pitik sine tursinga. Sine ngisikam bafuweg nginaig le ²⁶ nu ndek saningina: Ndanam tane wamdus fulilkade. Tane Kuate nu kumun kuga nga idusde e nga saningina sulumba nu tinga bubre kule sanike likina le ma betkiremba kule basle mayena.

²⁷ Tanjana le nane wam ta kanjermba piriri njayomba sakinaig: i ... Tango te nu ima suk a. Bubre kule nale mata nu tuku minje dubide nginaig.

Yesus nu tango bukla njak wakeikina
(Markus 5.1-20; Lukas 8.26-39)

²⁸ Nane kule kualin sim ka Gadara mbal tuku ma mbolnge iben kinaig le tango armba bukla njak nale mindesin patikinaig

tuku ma ndame burok sinam tanje mayok ka Yesus tugum pronai. Nale mara mara ndin ta tukulmba kame-kameka minanu. ²⁹ Nale wi kuenka Yesus sanaik: Kuate tuku Kiŋo, ne sine ndon wamdus tuma kuga. Ne ndanam kile sine piti sersingam te prote? Ait ta kile nginaig.

³⁰ Ma ta masken suk mbo gudommmba sunjarka mine likinaig tukunu ³¹ bukla kame ta nane Yesus sarsarmba kusnanaig: Ne sine tango te mbolŋge pitaikumba kande sine kukulsinga le mbo kame si fungul sinam kab nga sanaig le ³² nu pasa lafumba tanjapaw ngina. Kile bukla ŋaigonu tango ar ta kusreka mbo fungul sinam kine likinaig le nane ŋakmba sangri ŋak pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualin butonu sinam kumba ngisike sulunaig.

³³ Kile mbo kulatkanu mbal kua ka pinder-pindermba ka tumbran sunjo mbolŋge manau mayok kina ta ŋakmba kubeu ninginaig sulumba tango ar bukla ŋak nane tuku wam mata turmba sakinaig. ³⁴ Tanjakinaig le tumbran sunjo ta tuku mbal ndek Yesus sota kanjermba nane nu sarsarmba nane tuku ma ta kusremba kuwa nga sanaig.

9

Yesus nu tango ngarosu milmailkanu wakeina
(Markus 2.10-12; Lukas 5.17-26)

¹ Yesus nu wan ponga luka nune tumbran pronai. ² Prona le nane afunje tango ngarosu milmailkanu kinye ŋak minna le sukunga tumba nu tugum pronai. Yesus nu nane nu tuku sangri tomba tinginaig ta katesemba nu tango ngarosu milmailkanu ta sana: Kiŋo, ne wamdus bulka piti ndanuwa. Ye ne tuku mbar ŋakmba sauka gilainget nga sana.

³ Nu tanjaka le kusem pasa biteknganu mbal afu nangine wamdusmbi sakinaig: Nu Kuate le tanjakate e nga idusmba minnaig ta ⁴ Yesus nu nane tuku wamdus katesemba nu nane saningina: Ndanam saka tane ngamungal sinamnge wamdus nayonu tade. ⁵ Ye tane kusnatingamngit. Ame pasa tango te sawam tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinga lika

kaye nget. ⁶ Ye Ndindo Katesek Tango ye kilke te mbolŋge mbar saukam tuku ye sangri ŋak. Tane wam ta kila palmbim tuku ye kile pasa wam bada te sakamngit ngina. Tanjaka nu ngarosu milmailkanu ta sana: Kile ne tinga nzanzan kuramba nane tumbran kaye ngina le ⁷ nu tinga lika kumba nune tumbran kina.

⁸ Tanjana le mangur sunjo tanje minnaig nane wam ta kanjernaig sulumba nane kuru-kuruka Kuatenge sangri sunjo kilke mbolok tango tuwit nga Kuate tuku nyu tedunginaig.

Yesus nu Mateus wikina
(Markus 2.13-17; Lukas 5.27-32)

⁹ Kile Yesus nu tinga kumba ka takis kilanu wande mbolŋge tango ande nyunu Mateus nu piroka minna le nu kanjermba sana: Ne ilmaba ye dubiya ngina le nu ndek tinga nu dubimba kina.

¹⁰ Yesus nu nune dubinaig mbal ndon wandeknge isukusmba minnaig le takis kilanu mbal afu mbar ŋak nane gudommmba pro nane ndon minyok minnaig le ¹¹ Farisi mbal nane manau ta kanjermba Yesus dubinaig mbal saninginaig: Ndanam saka tangine Tum Tango nu takis kilanu mbal wam ŋaigonu kade mbal ndon isukusit nginaig.

¹² Tanjakinaig le Yesus nu pasa ta ismba lafumba saningina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze ŋak mbal ndo nu tugum kinig. ¹³ Nane afu sine magenu ngade ta ye nane wika wakeikam pro ndawen. Ye nane une ŋak mbal wika wakeikam tuku prowen. Kuate tuku pasa tuan tango andenge kuyarna ta tenjemba sakate: Tane ye tuku nga agam mor kilmba atraukade ta ye sungomba idus ndawet. Tane tango sinaningmba nza-liningam tuku ye sungomba iduset ngate. Tane pasa ta kila pile mayewap ngina.

Nyamagan pinkam tuku pasa
(Markus 2.18-22; Lukas 5.33-39)

¹⁴ Mara ande Yohanus kule pisne dubinaig mbal pro Yesus kusnanaig: Sine Yohanus dubiweg mbal Farisi mbal turmba sine ait afu Kuate tuku nga nyamagan pinkeg. Ndanam nane dubinade mbal manau ta ke ndakade nginaig le ¹⁵ Yesus nu

nane saningina: Tango ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnge nu nuje mbal ndonj minit tukunu nane piti njak minam kumunj kuga. Ait ande prowa le afunje pro tango ta nane ngamuknge tuwaig le nane wamdus piti ningwa le nyamaganj pinka minamngaig. ¹⁶ Ande nu tawi urfunu burokuwa le tawi abonu tumba burok ta tukulmba zail ndangate. Nu tanjawa ta kuminj kitek tanje urfunu didikuwa le lato fetkamngat. ¹⁷ Ande nu grep kule kitek tumba aganjmor ngaro urfunu sinamnge tol ndate. Nu tanjawa ta grep kule fulilka aganjmor ngaro urfunu fetkuwa le grep kule kutuka ndeke suluwamngat. Aganjmor ngaro ta mata njayongamngat. Nane grep kule kitek tumba aganjmor ngaro kitek sinamnge tolde. Tanjade le grep kule aganjmor ngaro turmba mage minamngaig ngina.

Yesus nu kulim te-timba pino ande wakeina

(Markus 5.21-43; Lukas 8.40-56)

¹⁸ Yesus nu tanjamba pasata minna le tango sunjo ande pro nu tugum tanje dagol tidronja sana: Ye tuku kulim kile ndo kumat. Ne kumba nane waimbi ngarosu kirewa le abonguwa nga sana. ¹⁹ Tanjaka sana le nu ndek tinga nuje dubiwanu tango ndonj tango ta dubimba kinaig.

²⁰ Nane kumba minnaig le kile pino ande nu yar 12 mara mindek tambun guaze njak minna ta nu pro Yesus ngumnemnge nu tuku tawi nzalenu kirena. ²¹ Nu tenjenmba idusna: Ye nu tuku tawi ndo kirewi ta ye mayekamngit nga idusna. ²² Tanjamba idusmba nu tawi kirena le Yesus ndek mbilka pino ta kanjermba sana: Kulim, ne wamdus bulka piti ndanuwa. Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat ngina. Tanjakina le ait ta mbolnge ndo nu mayekina.

²³ Kile Yesus nu tango sunjo ta tuku wande tugum prona. Nu pro tanje nane gudommmba malmbi wikaraumba tabu tabu fitke likinaig le saningina: ²⁴ Tane kua ka sili-siliwap. Kulim te kume ndakat. Nu kinymba minit ngina le nane ndek nu talamba nzumilnaig. ²⁵ Tanjanaig le Yesus nu nane njakmba mayok kuwaig nga pitaika nu wandek sinam kumba ka mindesinj

tuku wai biyna le nu tingina. ²⁶ Tanjana le pasa ta sunjoka ma ta tuku tumbran njakmba kumungina.

Yesus nu tango armba am tukulok wakeikina

²⁷ Yesus nu ma ta kusremba kina le tango armba am tukulok nu ngumnem dubimba wi kuenjka sakinaik: Sunjo, ne David tuku mbunj. Ne sile sinasikmba tursika o nga wika minnaik le ²⁸ Yesus nu kumba wande pongina le nale nu dubimba nu tugum pronaik. Tanjanaik le nu nale kusanikina: Ye tale tuku am wakeikam kumunj nga idusik e ngina le nale sakinaik: Sunjo, ne kumunj nginaik. ²⁹ Tanjakinaik le nu ndek nale tuku am kigreka sanikina: Tale ye tuku sangri tomba tingade tukunu wam ta mayok kuwa ngina le ³⁰ nale tuku am magekinaik.

Kile Yesus nu sangrimba nale sanikina: Ye tale mbolnge wam kit ta afu sa ndaningap ngina. ³¹ Tanjamba peunikina ta nale kinaik ka nu tuku nyu saka saka kinaik le ma ta njakmba kumungina.

Yesus nu tango ande minge tukulok wakeina

³² Yesus nane ma ta kusrewam bafunaig le afunje tango ande buklange minge tukulna ta tumba Yesus tugum pronaig. ³³ Pronaig le nu bukla pitaina le tango ta ndek pasatina le tango pino kanjermba pirerek purka sakinaig: Yoi. Sine Israel ngamuknge manau tenjen mayok kinit le nda kangereg tuku nginaig.

³⁴ Tanjakinaig le Farisi mbal ndek sakinnaig: Nu bukla kame tuku gabat tugumnge sangri tate sulumba bukla pitaike likate nginaig.

Yesus nu tango pino njakmba sinaningina

³⁵ Yesus nu tumbran fonfon tumbran sugu sugu njakmba mbolnge lika nane tuku kusem wande mbolnge Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta tuku pasa mayenu kuklimba saninjmba nane tuku guaze tugu yeki yeki wakeike likina. ³⁶ Tanjamba nu manjur sugu gudommmba kanjerka nane sipsip kulat tango kugatok tanjan wamdus fulilka nangine mironj ngaro turkam kumunj

kuga nga saka nu nane sinanu ³⁷ nuñe dubiwanu tango saningina: Piro mbolñge nyamagan alonu gudommaba minig ta kilam tuku piro tango denkate. ³⁸ Tane piro miro tango yabanap le nu piro tango afu kukulninguwa le nane nu tuku nyamagan alonu kilwaig ngina.

10

*Yesus nu aposel 12 madiningina
(Markus 3.13-19; Lukas 6.12-16)*

¹ Kile Yesus nu nuñe dubiwanu tango 12 ta wika kile-mangurka nane mata bukla ñaigonu pitaika guaze tugu yimyam ñakmba wakeikam tuku sangri ningina.

² Aposel 12 ta nane tuku nyu nangine tenenmba. Ande Simon nyunu ande Petrus ngade. Ande maib nuñe Andreus. Ande Yakobus nu Sebedeus tuku kiño nuñe. Ande Yohanus nu Yakobus maib nuñe.

³ Nane afu Filipus, Bartolomeus, Tomas. Ande Mateus nu takis kilanu tango. Ande Yakobus nu Alfeus tuku kiño nuñe. Ande Tadeus. ⁴ Ande Simon mape nyu ande Selot. Ande Yudas Iskariotnu ngumneña nu Yesus tuku kupet mayok kina.

*Yesus nu aposel 12 piro ningina
(Markus 6.7-13; Lukas 9.1-6)*

⁵ Yesus nu nane 12 ta kukulningam bafumba saningina: Tane kasomok mbal tuku ma ande ko Samaria mbal tuku tumbrañ ande mbol kine ndakap. ⁶ Tane ka Israel mbal nane sipsip ngisikanu tanan minig nane tugum kape. ⁷ Tane kumba Kuate nu nuñe gageu kulatkam tuku ait buk patukate nga saninmba likap. ⁸ Tane guaze mbal wakeika kumanu mbal kile-tidinga ngirñger ñak mbal mage serninmba guwa ñaigonu pitaikap. Sangri ta piya kugatok ake tinget tukunu sangri tambi pirokap sulumba piya wi ndakap.

⁹ Tane kambim nga tangine ndametin ¹⁰ pale fat kupe ngaro ndumndum ta ñakmba kusrekap. Tane tawi tinganu ta ndo ñak kape. Tane piro tango tukunu tane nane afu tugumñge agañ ndende kilam kumun.

¹¹ Tane tumbrañ ande mbol promba tango mayenu ande tane kulatkam tuku sota kanjermaba nu ndon minmba piroka

ka kambim nga nu kusremba kape. ¹² Tane wande ande ponga wande tuku mbal ngamungal mukuk ñak minam tuku saningap. ¹³ Nane mbal magenu ndeta tane pasa saningig tanamba nane ngamungal mukuk ñak minwaig. Kuga ta pasa ta luka tangine tugum prowa. ¹⁴ Mbal afu tane kilam mbulmba ko tane pasa kukliwap le isam mbulwaig kande wande ko tumbrañ ta kusrewam bafumba nane katesemba rironkuwaig nga nane am mbolñge tuptup kupe mbolñge denganu minig ta paurñgap. ¹⁵ Ye sinja satinngamñgit. Ait sungo mbolñge tumbrañ tane pitaikate ta nu tumbrañ ñaigonu Sodom le Gomora tuku pa limba sungo pasa ñak tamñgat.

*Yesus tuku mbal nane piti kanjerkamñgaig
(Markus 13.9-13; Lukas 12.11-12; 21.12-17)*

¹⁶ Tane isap. Ye tane kukultingi le kumba sipsip tanan ngannu age nguikok ngamukñge minamñgaig. Ta tuku tane kurau mayemba gami tanan wamdus bafuk minap. ¹⁷ Tane rironkap. Afunje tane kilmba pasa mbolñge kile-tidinga nangine kusem wandekñge tane pani faramñgaig. ¹⁸ Afunje tane didika kilmba ka gabat kame nyu sugo ñak mbal tugumñge kile-tidinguwaig le tane ye tuku nga pasa mayenu saningap le gabat mbal kasomok mbal turmba ye tuku nyu isamñgaig. ¹⁹ Nane tanamba tane kilmba gabat sugo tuku wai mbolñge patikuwaig ta tane wamdus fulilka ndanmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. Pasa te-tiwam ait mbolñge tane tuku wamdus sinamñge pasa mayok kanjat. ²⁰ Tangine wamdusmbi kuga. Mam Kuate tuku Guwanje wamdus tinguwa le tane sakamñgaig.

²¹ Ait ta mbolñge ande nu nuñe tira nuñe kumam tuku ñgueu mbal tuku wai mbolñge palmbimñgat. Mam nu nuñe kiño mbolñge tanawamñgat. Kiño kame nane ina mam kat nangine kasurninmba kumwaig nga pasa mbolñge patikamñgaig. ²² Tane yinje mbal tukunu nane ñakmba tane kasurtingamñgaig. Ande nu sangri tinga dirnanga minwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tambimñgat. ²³ Tumbrañ ande mbolñge

nane tane kilmba piti sertinguwaig ndeta tane kua ka tumbrañ ande mbol kape. Ye sinjka satinjamngit. Tane tanjamba Israel mbal tuku tumbrañ afu mbol kine ndakap le ye Ndindo Katesek Tango prowamngit.

²⁴ Skul kinjo nu nuñe tisa li ndate. Piro tango nu nuñe sunjo li ndate. ²⁵ Kinjo ande nu nuñe tisa suk ko piro tango ande nuñe sunjo suk mayok kuwa ta kumuñ. Ye tane tuku Sunjo ta nane ye bukla ñaigonu tuku gabat Belsebul ñgade. Ta tuku nane tane mata nyu sugo ñaigonu tanjañ satinjamngai.

*Sine Kuate tuku ndo kuru-kurukube
(Lukas 12.4-7)*

²⁶ Nane tane kilmba ñaigo siglikade mbal tuku kuru kuru ndakap. Wam kame kile tango am mbolñge mine ndakade ta kilimok mayok kanjaig. Wam afu kuirok minig ta ñakmba kila patikamngai. ²⁷ Ye kuirka tane pasa satinjet te tane pasa ta tumba mangur sinamñge saningap. Tane kile yabu pasa isig ta ñakmba isam tuku kuenjka saningap. ²⁸ Nane tane tuku ñgarosu bale faram sakade mbal tuku kuru kuru ndakap. Nane kanu balewam kumuñ kuga. Kuate nu tane tuku ñgarosu kanu turmba ma ñayo mbolñge pankam kumuñ tukunu tane nu tuku ndo kuru-kurukap.

²⁹ Tango nu sulik sulik armba maket mbolñge patika ndametinj fudinndo ndo tate ta sulik sulik ñakmba singine Mam nu idusniñmba nu wokate le ndo ande kumit. ³⁰ Nu tane tuku gabat wañe giganmba ta mata nu kila minit. ³¹ Ta tuku tane wam ande tuku kuru kuru ndakap. Kuate am mbolñge tane sulik sulik gudommba liniñmba mbolñge minig.

*Yesus tuku nyu yabu ndakam tuku
(Lukas 12.8-10)*

³² Ande nu tango ñgamukñge ye tuku nyu te-mayokmba sakate ta ye mata yinje Mam samba mbolñge minit nu am mbolñge tango ta tuku nyu te-mayokamngit. ³³ Ande nu tango ñgamukñge ye tuku nyu yabukate ta ye mata yinje Mam samba mbolñge minit nu am mbolñge nu tuku nyu yabukamngit.

*Tango Yesus mbolñge purkade
(Lukas 12.51-53; 14.25-27)*

³⁴ Tane ye wamdus ulendi manjau kilke mbol mbal ñgamukñge palmbim tuku prowen nga idus ndawap. Ye kame bagi tumba nane tetkam tuku prowen. ³⁵ Kinjo nu mam nuñe ndon ko kulim nu ina nuñe ndon ko pino nu nuñe rukan nuñe ndon nane tanjamba munju purkam tuku ye prowen. ³⁶ Tango tuku wande tuma mbal nu tuku ñgueu mbal mayok kanjaig.

³⁷ Ande nu ina mam ko kinjo kat nuñe tuku sunjomba kume purmba ye tuku sunjomba kume pur ndate ta nu ye tuku nyu ñak minit ta nu denkate. ³⁸ Tango ande nu ye tuku nga idusmba nu nuñe mironj nuñe ail kazrai kuramba ye dubi ndayate ta nu ye tuku nyu ñak minit ta nu denkate. ³⁹ Ande nu nuñe abo mine mayewam tuku sunjomba idusmba kurau mayete ta nu ñgisikamngat. Ande nu ye tuku nga nuñe abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu sinjka nuñe abo ta tumba ñak minamngat.

*Yesus nu lafu mayenu kilam tuku sakina
(Markus 9.36-41)*

⁴⁰ Ande nu tane auktiñmba wakeikate ta nu ye mbolñge mata tanjate. Ye mbol tanjate ta Mam nu ye kukulyina nu mbol mata tanjate. ⁴¹ Ande nu Kuate tuku tuan tango minit le andenñge nu aukmba wakeite ta nu tuan tango ndon lafu mayenu tamngat. Tango ande nu tango tinjeknu minit le andenñge nu aukmba wakeite ta nu tango tinjeknu ndon lafu mayenu tamngat. ⁴² Ye sinjka satinjamngit. Ande nu nyu kugatok minmba ye dubiyanu tango tanjañ minit le andenñge nu kule tidonu ndo tuwit ta Kuate nu wam ta mata lafunu tambimngat nga saningina.

11

¹ Yesus nu nuñe dubinaig tango 12 wam pagu pasa ninñge denjpurmba nu tinja ma ta tuku tumbrañ afu mbol pasa kuklimba wam pagukam kina.

*Yohanus nu tango armba kukulnikina le
Yesus tugum kinaik
(Lukas 7.18-35)*

² Yohanus nu muli wandek sinamñge minmba Kristus nu wam afu ke likina ta ismba nu tuku pasa pilna le nuñe dubiwanu tango armba ka Yesus kusnanaik:

³ Ande nu prowam tuku kuyar pasa sakate ta ne e ko sine ande tairngube nginaik le ⁴ nu pasa lafumba sanikina: Ye wam ke liket te takile ammbi kanjerka kilbambi isik ta luka kumba jakmba Yohanus kubeu tape. ⁵ Kile am tukulok mbal mambilde. Kupe najongade mbal likade. Ngirnger jak mageke likade. Kilba tukulok pasa isig. Afu kume likade ta abonga tingade. Sanzal mbal Kuate tuku pasa mayenu isig. ⁶ Ande nu ye tuku nga wamdus tero ndakate ta nu gare-gareka minit. Tale tanamba ka Yohanus sawap ngina.

⁷ Nale luka kinaik le Yesus nu ndek mangur sungo ta Yohanus tuku saningina: Tane ame aganj kanjeram tuku ma baknu mbol kinaig? Bubrenge ulem wane ande mbilmbilwa le tane kanjeram kinaig e? ⁸ Ko tane tango ande tawi mayenu tinganu kanjeram kinaig e? Nane tawi magenu tinganu mbal wande sugo sinamnge nyu jak minig tuku. ⁹ Tane ndanam tuku ma baknu mbol kinaig? Tane tuan tango ande kanjeram kinaig e? Yohanus nu tuan tango ta ye tane kila satinghamgit. Nu tuan tango ndo kuga. Nu tuan tango jakmba linimba mbolnge minit. ¹⁰ Kuyar pasa ande nu tuku tenemba sakate.

Ne isa. Ye tango ande kukuli le nu ambonga prowa sulumba ne tuku ndin wakeiyamngat ngate. *Malakai 3.1*

¹¹ Ye sinja satinghamgit. Tango jakmba Yohanus kule pisenge linimba mbolnge minit ta Kuate tuku gageu mayok kinig mbal jakmba nane Yohanus lide. Afu nyu kugatok mata. ¹²⁻¹³ Moses tuku tukul tuan tango kame nane Kuate nu nuje gageu kulatkam tuku dir pasa ndo saka ka Yohanus mbolnge diknginaig. Yohanus tuku ait mbolnge tugu pilmba tango pino gudommmba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku sangri tinga mungu signa-signanga mburerika kile minig. ¹⁴ Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta pro ndawa le Elia nu ambonga prowam tuku kuyar pasa* sakate ta Yohanus tuku sakate. Tane pasa te ismba son ngade e? ¹⁵ Tane kilba jak ndeta pasa te isap.

¹⁶ Tane ait te mbolnge minig mbal tane

tuku manau ta ame wam tananj nga saki. Tane kinjo kame maket mbolnge minyoka mungu wiwikade tananj. Nane tenemba mungu wiwikade: ¹⁷ Sine tabu tabu fitka mune uleg ta tane ndek kupes kupes ndade. Sine manj malmbikeg ta tane ndek malmbiketket nga lok mine ndakade ngade.

¹⁸ Ata. Yohanus nu prona sulumba nyamagan ko grep kule nye ndaka minna le nu bukla nayonu jak nga saka nu mbulnaig. ¹⁹ Ye Katesek Tango ye pro nyamagan le grep kule nyet le tane sakade: Ai si. Nu nyamagan grep kule nyam tuku piririte tango. Nu takis kilanu mbal une jak mbal ndonj gulab mayete nga tane ye mata mbulig. Ata. Wamdus kuyar mayete tango wam ke likate ta mbolnge nu tinreknu kilimok mayok kinit nga saningina.

*Tumbran afu nane Yesus ngumnenaig
(Lukas 10.13-15)*

²⁰ Tumbran afu Yesus nu buk nane ngamuknge wam kitek sangrinu ke likina ta nane ngamungal biye mbil ndanaig tukunu kile nu nane kilmba saning likina: ²¹ Korasin tumbran le Betsaida tumbran ose. Ye wam kitek sangrinu tale ngamuknge ke liken ta ande nu wam ndui ta Tirus le Sidon ngamuknge ke likina kande nane dal ndaka nanjine mbar tuku ngamungal biye mbilmba nane tawi urfunu tinmba kuke tugu pismba tananaig kande. ²² Ye sinja satinghamgit. Ait sungo mbolnge tale Korasin le Betsaida tumbran tale Sidon le Tirus tuku pa limba tale sungo pasa jak tamngaik.

²³ Kaperneum tumbran ne nyu sungo jak minmba ne samba mbol kambim tuku nga iduste e? Kuatenge ne tumba buknguwa le ne kumanu mbal tuku tumbran kanjat. Ye wam kitek sangrinu tane ngamuknge ke liken ta ande nu wam ndui ta Sodom tumbran ngamuknge ke likina kande nane ngamungal biye mbilmba kile minig kande. ²⁴ Ye tane satinghamgit. Ait sungo mbolnge tane Kaperneum mbal Sodom tuku pa ta limba tane sungo pasa jak tamngaig.

*Sine ka Yesus tugumnge mabtube
(Lukas 10.21-22)*

* **11:14:** Tuan tango Malakai nu pasa ta kuyarna (Malakai 4.5)

²⁵ Ait ta mbolŋge ndo Yesus nu sakina: O Mam, ne samba kilke tuku Sunŋo. Ye ne tuku nyu te-dunŋet. Afu kila sugo wamdus kuyar ŋak ne nane wam kame tum ndaniŋgit. Kiŋo kame taŋaŋ minig mbal ne nane ndo tumniŋgit. ²⁶ O Mam, ne nane nzali dubimba ne taŋate ŋgina.

²⁷ Kile Yesus nu nane saniŋgina: Mam nu wam ŋakmba ye wai mbolŋge patikina. Ande nu Kuate tuku Kiŋo kila mine ndakate. Mam nu ndo ye kila. Ande nu Mam kila mine ndakate. Ye nu tuku Kiŋo ye ndo nu kila. Ye nane afu Mam kila pilwaig ŋga nu tumniŋget ta nane mata nu kila minig. ²⁸ Tane piro karenka agan pitinu kuramba poska minig mbal tane ye tugum te yalpe le yenŋe muskil kile-tidiŋge tingi. ²⁹ Ye wamdus bafuk ŋak minmba ŋgan mukuk minet tukunu tane ye tuku pasa kumnemŋge minap le tane tumtingi le tane mabtap. ³⁰ Ye tuku miŋge pasa ta piti kuga. Ye tane mbolŋge agan pilet ta buloknu ndo ŋga saniŋgina.

12

Kusem ait mbolŋge maŋau kam tuku pasa (Markus 2.23-28; Lukas 6.1-5)

¹ Kusem ait ande mbolŋge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuŋe dubinaig mbal gubaniŋgina le nane wit alonu supika nyam nyam kinaig le ² Farisi mbal afunŋe nane kanŋerka nane Yesus sanaig: Ai si. Nane dubinade mbal sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolŋge nane nyamaŋan kilig ŋga sanaig.

³ Taŋakinaig le nu ndek nane saniŋgina: David nuŋe mbal ndon nane guba ŋaigoniŋgina le nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ⁴ Nu Kuate tuku wandek sinam kina sulumba tukul bret Kuate am mbolŋge patikinaig ta afu kilmba pro nuŋe mbal ndon nyinaig. Bret ta tango nane nye ndakade tuku. Pris mbalŋge ndo nyade tuku. ⁵ Pris mbal mata nane kusem ait mindek kusem wande sunŋo sinamŋge pirokade ta nane mbar ndade. Moses nu nane taŋamba kam kumuŋ ŋga kuyarna ta tane kila. ⁶ Tane isap. Ande nu kile tane ŋgamukŋge minit ta nu kusem wande sunŋo ta limba nu mbolŋge minit. ⁷ Kuate tuku

kuyar pasa ande tenŋemba sakate. Tane ye tuku ŋga aganmor kilmba atraukade ta ye sunŋomba idus ndawet. Tane tango sinaniŋmba nzaliniŋgam tuku ye sunŋomba iduset ŋgate. Tane kuyar pasa ta tugunu katesede kande tane ye dubiyanu mbal te pasa mbolŋge pati ndakade kande. ⁸ Ye Ndindo Katesek Tango ye kusem ait tuku gabat minet ŋgina.

Yesus nu tango wai pagriŋganu ta wakeina

(Markus 3.1-6; Lukas 6.6-11)

⁹ Yesus nu taŋamba tinga kumba nane tuku kusem wandek sinam kina. ¹⁰ Sinam tange tango ande wai kummba pagriŋganu ŋak minna le Farisi mbal nane Yesus tumba pasa mbolŋge palmbim saka nu kusnanaig: Sine siŋgine tukul maŋau dubimba kusem ait mbolŋge guaze tango ande wakeiwam kumuŋ e ŋga kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saniŋgina: Tane tuku ande nu sipsip ndindo ŋak minit le kusem mbolŋge nu baringa burok sinam ndekate ta nu kusem ŋga idusmba tam tuku piro ndakade e? ¹² Ata. Tango nu siŋka sipsip lite. Ne kusem ait mbolŋge ande turte ta ne tukul luka ndate ŋga saniŋgina.

¹³ Taŋakina sulumba kile nu ndek tango ta sana: Ne wai kuitka ŋgina le nu wai kuitka wai mayekina. Nuŋe wai inum taŋaŋ mayok kina. ¹⁴ Taŋana le Farisi mbal nane mayok ka Yesus balewam tuku pasa katmba ndin sotinaig.

Aisaia tuku dir pasa kumuŋgina

¹⁵ Yesus nu Farisi mbal tuku wamdus ta katesemba nu ma ta kusremba ma ande mbol kina le tango pino gudommmba nu dubinaig. Nu nane tuku guaze wakeike likina sulumba ¹⁶ nu nane mbolŋge maŋau ke likina ta afu sa ndaniŋguwaig ŋga miŋge pipniŋgina. ¹⁷ Nu taŋana ta tuan tango Aisaia tuku kuyar pasa ande kumuŋgina. Nu tenŋemba Kuate tuku miŋge kuyarna.

¹⁸ Tane isap. Tango te nu ye tuku piro tango. Ye nu madiwen.

Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare toret.

Ye yiŋe Guwa nu tuwi le nu ye tuku maŋau tiŋreknu kasomok mbal ŋakmba saniŋgamŋgat.

¹⁹ Nu afu ndon kualeyau ndaka minje fetke nda. Nu ndinmba sinjin likuwa le ande nu tuku pasa ise nda.

²⁰ Ande nu ulem tana isunu baklelkanu minwa le nu ngurmba bukne nda.

Ko ande nu bulu tana kupam bafumba fudinmba bulunga minwa le nu fuwe nda.

Nu tanamba minmba ma ma nu wam nakmba kile-ibenka manau tinreknun do te-mayokamngat.

²¹ Kasomok mbal nakmba nu sine muskil kile-tidinge singuwa nga nu tairnga minamngaig. *Aisaia 42.1-4*

Aisaia nu tanamba kuyarna.

Yesus nu Belsebul ndon piro tuma nginaig (Markus 3.20-30; Lukas 11.14-23)

²² Tango ande bukange nu tuku am minje tukulnikina ta nane mindemba Yesus tugum pronaig le nu tango ta wakeina le nu mambilmba pasatina.

²³ Tana le tango pino nakmba pirerek purka ndek sakinaig: i ... Tango te David tuku mbun e nga saka minnaig le ²⁴ Farisi mbal nane pasa ta ismba ndek sakinaig: A ... bukla kame tuku gabat Belsebulnge nu sangri ta tuwit le nu bukla pitaike likate nginaig.

²⁵ Kile Yesus nu nane tuku wamdus ta katesemba saningina: Gabat sunjo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka nanginge nanginge kame buwaig ta nane kugawamngaig. Tumbran mbal ko wande tuma mbal nane pur yimyamka nanginge nanginge kame buwaig ta nane sangri nak minam kumu kuga. ²⁶ Tanamba ndo Satan nu nune mbal afu pitakate kande nane pur yimyamka nanginge nanginge kame bumba Satan nu sangri nak mine ndakate kande. ²⁷ Tane ye Belsebul tuku sangrimbi bukla pitakanu sakade e? Tanginge mbal afu bukla pitakade ta nane mata Belsebul tuku sangrimbi tanade e? Nane kusnaningap le nane tuku pasa lafunu tambi tanginge pasa ta pilewaig. ²⁸ Ye Kuate tuku Guwa tuku sangrimbi bukla pitaket ta Kuate nu nune gageu kulatkate wam tane ngamuknge buk prote. ²⁹ Tango sangrinu ande nune wande kulatkate ta

ande pro nu tuku agan ndende kuayaram kumu kuga. Nu tango sangrinu ta ndaleka te-ibenwa sulumba ndo agan ndende ta kilam kumu.

³⁰ Ande nu ye tuku tango mine ndakate ta nu ye tuku ngueu tango. Ande nu ye tur ndayumba ake minit ta nu ye tuku piro nayo silit. ³¹ Tane isap. Tango tuku une manau tumail panningig manau ta Kuate nu nakmba sauka gilaingate tuku. Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta gilainge nda. ³² Ande nu ye Ndindo Katesek Tango tala pasa sayate ta Kuate nu mbar ta sauka gilaingate tuku. Ande nu Tukul Guwa tala pasa tuwit ta Kuate nu ait te mbolnge ngumnenga mata mbar ta sauka gilainge nda.

³³ Ail alonu magenu kanjerka ail ta nayonu nga sa ndakap. Ko ail alonu naigonu kanjerka ail ta mayenu nga sa ndakap. Sine ail alonu kanjerka ail ta tuku tugu kateseweg. ³⁴ Ngamungal sinamnge wamdus minig ta minje mbolnge kilimok alonu mayok kinig. Tane mben naigonu tuku fat. Tane tango naigonu tukunu tane pasa mayenu inum te-mayokam kumu kuga. ³⁵ Tango mayenu nu nune ngamungal mayenu minit sulumba nu ndek wam magenu ndo ke likate. Tango nayonu nu nune ngamungal nayonu minit sulumba nu ndek wam naigonu ndo ke likate.

³⁶ Tane isap. Tango fare ake wamdusmbi sakade ta pileningam tuku ait mbolnge nane nanginge pasa ta nakmba Kuate am mbolnge kile-mayokkamngaig. ³⁷ Ne pasa sake likate ta mbolnge Kuate nu ne pilenga lafunu tanmbimngat nga saningina.

Nane wam kitek sangrinu kanjeram sakinag

(Mateus 16.1-4; Markus 8.11-13; Lukas 11.29-32)

³⁸ Kile kusem pasa biteknaganu mbal nane Farisi ndon Yesus sanaig: Tum Tango, ne manau kitek sangrinu ande te-mayoka le sine kanjerbe nginaig le

³⁹ nu ndek nane saningina: Tane sinja mbal naigonu Kuate ngumnede tuku. Tane ye tuku sangri kanjeram idusde ta ye tane tumtinge nda. Wam sangrinu ande tuan tango Yona mbolnge prona ta ndo

tumtingamngit. ⁴⁰ Yona nu kualegan sungo tuku fungul sinamnge mara kenmba minna. Tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango ye kilke sinamnge mara kenmba minamngit. ⁴¹ Yona nu man mayok ka Nineve mbal riron pasa saningina le nane ndek ngamungal biye mbilnaig. Ande tenge minit ta nu Yona lite ta tane nu tuku pasa pitaide. Ta tuku ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal Nineve mbal ndon tingap le Nineve mbal tuku manau mayenunge tane tuku manau njonu te-mayokamngat.

⁴² O buk mandor pino ande Siba kilke kulatkina ta nu Solomon tuku wamdus kuyar mayenu isam tuku ndin kuen njonu dubimba nu tugum kina. Ande tenge minit ta nu Solomon lite ta tane nu tuku pasa ise ndakade. Ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal pino ta ndon tingap le nu tuku manau mayenunge tane tuku manau njonu te-mayokamngat.

⁴³ Andenge guwa njonu tango ande mbolnge pitaide le nu ka ma baknu mbol kumba mabta minam tuku ma sota kine promba lika ka kuga le nu sakate: ⁴⁴ Yinje buk minen tuku wande mbol man luka ka ngate. Nu pro nane buk firfir gurenmba agan ndende nakmba kile-tidinga patikinaig le wande ta ngaskolnu minit le kangerte. ⁴⁵ Nu kangermba sangri tinga minam tuku ta nu kumun kuga le nu kumba ka nune kuasmbi ⁷ nane nu tuku manau liwanu ta kilmba luka pro wande ta mbolnge minig. Tanjade le tango ta tuku mine manau ambokok limba kile njonu sungokanu sinamnge minit. Wam ndui ta ndo tane manau njonu kade mbal tane mbolnge prowamngat nga saningina.

*Yesus ina mambo kat nune pronaig
(Markus 3.31-35; Lukas 8.19-21)*

⁴⁶ Yesus nu tanjamba pasata minna le ina nune mambo kat nune pro mayok tange nu tuku pasa pilnaig le ⁴⁷ ande nu Yesus sana: Ina nane mambo kat nane pro kilimnge minmba ne kusnangade ngina. ⁴⁸ Tanjakina le nu tango ta sana: Ne yinje ina yinje mambo kame tuku sayate e ngina sulumba ⁴⁹ wai tok nune dubinaig kuasmbi denjinmba sakina: Mbal te yinje ina yinje

mambo kame tanjan minig. ⁵⁰ Yinje Mam nu samba mbolnge minit ima nu nu tuku nzali dubite ta nu yinje maib kulim ina tanjan minit ngina.

13

*Agan tumu tuku yaba pasa
(Markus 4.1-9; Lukas 8.4-8)*

¹ Yesus nu ki ndui ta mbolnge wande kusremba kina ka kule kualin piyal tange minyok minna le ² mangur sugo nu te-ngamumba mangurkinaig le nu ndek wan ande ponga ta mbolnge minyoka pasa ninmba minna le nane piyal tange tinga pasa isnaig. ³ Nu yaba pasambi wam gdommba saningina sulumba sakina:

Tango ande nu agan tumunu bareningam piro mbol kina. ⁴ Kina ka bareningina ta tinu afu ndinnge ndeke likinaig ta sar umanngge pro nye sulunaig. ⁵ Tinu afu kilke ndame nak ma mbolnge ndeke likinaig ta kilke fudinndo tukunu pitik ndo mange pronaig. ⁶ Pronaig ta ki sungo promba pasokina le sumbailnu sinam nzi kine ndakinaig tukunu karenga kume sulunaig. ⁷ Tinu afu ma anga njonu sinamnge ndeke likinaig ta angange tinga songinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸ Tinu afu kilke mayenu mbolnge ndeke likinaig ta ndo alo magenaig. Tugunu mindek mbolnge afu alonu 100 afu 60 afu 30 tanjamba tanjamba alonaig. ⁹ Tane kilba nak ndeta pasa te isap nga saningina.

*Yesus nu yaba pasambi ndo saningina
(Markus 4.10-12; Lukas 8.9-10)*

¹⁰ Kile nune dubinaig mbal Yesus tugum promba nu kusnanaig: Ne ndanam yaba pasambi ndo nane saningit nga kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Kuate nu nune gageu kulatkate wam afu kuirok minig ta tane kila palmbim tuku ye tane maditingen. Nane afu wam ta kila pilwaig nga madi ndaningen. ¹² Ande nu wam afu nak minit ta Kuatenge nu man lato tuwit le nu sungomba nak minit. Ande nu wam denkanu minit ta Kuatenge nune wam fudinndo ta yaite. ¹³ Ye yaba pasambi ndo pasa saningit ta tugunu tenenmba. Nane wam afu kangerka alonu kanger ndakade. Nane isig sulumba ise ti ndamba tugunu

katese ndade. ¹⁴ Tuan tango Aisaia nu dir pasa kuyarna ta nane sinjka kumude. Nu Kuate tuku minje tenenmba kuyarna.

Tane pasa isamngaig ta tugunu katesewenda.

Tane wam afu kanjerkamngaig ta alonu kanjer tiwe nda.

¹⁵ Mbal te nane tuku ngamungal tukulok.

Nane kilba tukulningig. Nane am tukulok minig.

Kuga ta nane ammbi alonu kanjermba kilbambi tugunu ismba wamdus puluninguwa le ngamungal biye mbilmba ye tugum prowaig le wakeikamngit.

Aisaia 6.9-10

Aisaia nu tanjamba kuyarna.

¹⁶ Tane Kuatenge make patikate le tane wam magenu kanjerka pasa mayenu isig.

¹⁷ Ye sinjka tane satinngamngit. Tuan tango kame mbal tinjeknu tane wam kanjerka isig te nane kanjerka isam tuku wamdus sungo pilmba kume farnaig ngina.

Agan tumu tuku yaba pasa tugunu (Markus 4.13-20; Lukas 8.11-15)

¹⁸ Kile Yesus ndek nane saningina: Tango nu nyamagan tumunu bareningina ngit pasa ta tugunu satinigi le isap. ¹⁹ Tinu afu ndinngende ndeke likinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku pasa ta ismba katese maye ndade le Satanngende pro nane tuku ngamungal sinamngende pasa ta yaika tumba balete. ²⁰ Tinu afu kilke ndame njak mbolngende ndeke likinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa ismba nzali sungo njak pitik ndo tade sulumba ²¹ nane sumbailnu kugatok tanan ait fagnu ndo dubide. Nane pasa ta dubide ta afunge piti serningig le nane pitik ndo kusrede.

²² Tinu afu ma anga ngaigona sinamngende ndekinaig ngit ta mbal afu tanan. Nane Kuate tuku pasa isig ta kilke te tuku piti agan ndende kilam tuku nzali wamdus ta njak minig le pasa isig ta balete le alo ndate. ²³ Tinu afu kilke mayenu mbolngende ndekinaig ta nane afu Kuate tuku pasa ismba katesede tanan. Nane katesemba minig sulumba alo kile-mayokka afu alonu 100 afu 60 afu 30 tanjamba tanjamba kilemayokkade nga saningina.

Anga ngaigona tuku yaba pasa

²⁴ Yesus nu yaba pasa ande tenenmba saningina: Kuate nu tango pilenga nune gageu kilit wam ta tango ande nune piro mbolngende wit tinu bareningina tanan. ²⁵ Bareningina le furirna le nane kinye sulunaig le nune ngueu tangonge anga ngaigona tinu kilmba pro nu tuku piro mbol tanje bareninginmba nu kua ka kina. ²⁶ Wit ta tanga ka koknaig le anga ngaigona mata kilimok mayok kinaig le nune piro mbalngende kanjerkinaig sulumba ²⁷ kumba ka piro miro tango sanaig: Sungo, ne wit tumunu magenu nguke likina ta ndanam kile anga ngaigona turmba prode nga sanaig le ²⁸ nu ndek nane saningina: A ... ngueu tango andenge tanana ngina. Tanakina le nane nu kusnanaig: Sine ka anga ta fulkubee nginaig le nu saningina: ²⁹ Kuga. Tane anga ngaigona ta fulkam saka ka mbarmba wit turmba fulkubekaig. ³⁰ Anga ngaigona ta ulendika minwaig le ait kumunguwa le ye piro mbal tenenmba saningamngit: Tane ambonga ka anga ngaigona ta fulka pa mbolngende pannu tuku ndaleka patikap sulumba wit kilmba nyamagan wandekngende patikap nga saningamngit ngina.

Mastet tinu le yis tuku yaba pasa (Markus 4.30-32; Lukas 13.18-21)

³¹ Yesus nu man yaba pasa ande tenenmba saningina: Kuate tuku gageu tugeka sungokate wam ta mastet tinu tango andenge tumba ka nune piro mbolngende ngukina tanan. ³² Mastet tinu ta agan naj fudinndo agan tumunu njakmbange nu liwanu ta nu promba sungoka nu kumzanjel ail njakmba lininmba nu ail sungo tanan mayok kinit. Sar uman pro wainu mbolngende te patikade ngina.

³³ Tanjamba nu man lato yaba pasa ande tenenmba saningina: Kuate tuku gageu tango ngamukngende minig wam ta yis pino andenge tumba plaua sinamngende pilna tanan. Yis ta plaua njakmba ulmba silina ngina.

³⁴ Yesus nu wam ta njakmba yaba pasambi ndo mangur sungo ta saningina. Nu pasa ande te-mayokmba sa ndakina. ³⁵ Nu tanana ta tuan tango ande o buk pasa sakina ta kumungina. Pasa ta tenenmba.

Ye yaba pasambi pasa sakamngit. Tugu mbolnge wam kame kuirok mine likinaig kile tanamba minig ye wam kame ta kile-mayokkamngit. *Mune 78.2*

Anga ngaigonu tuku yaba pasa tugunu

³⁶ Kile Yesus nu tinga mangur sungo ta kusreka kina ka wande pongina le nuje dubinaig mbal pro nu sanaig: Ne anga ngaigonu tuku yaba pasa sakat ta tugunu te-mayokmba sasinga le sine isbe nginaig. ³⁷ Tanakinaig le nu ndek nane saningina: Tango wit tumunu ngukina nga sakit ta ye Ndindo Katesek Tango. ³⁸ Piro ma ta kilke te. Wit tinu magenu ta Kuate tuku gageu. Anga ngaigonu ta Satan tuku gageu. ³⁹ Ngueu tango anga ngaigonu ngukina nga sakit ta Satan. Wit alonu kilam tuku ait sakit ta kugawam tuku ait. Wit alonu kilam tuku mbal nane Kuate tuku enel kame. ⁴⁰ Nane anga ngaigonu fulka ndaleka pa mbolnge pankade ngit ta kugawam tuku ait mbolnge tanamba mayok kangat. ⁴¹ Ye Ndindo Katesek Tango ye yije enel kukulningi le nane pro yije gageu mine ndaka wam ngaigonu ke likade mbal nane afu mata mbarwaig nga didikade ta nane kilmba ⁴² pankuwaig le pa sungo mbol kangaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketin tiknga minamngaig. ⁴³ Ait ta mbolnge mbal tinreknu nane nangine Mam kulatkate ma mbolnge ki tana bulunga minamngaig. Tane kilba jak ndeta pasa te isap.

Agan mayenu yubenginaig tuku yaba pasa

⁴⁴ Kuate tuku gageu mayok kambim tuku wam sungo ta yaba pasa te suk. Tango ande kilke sarka agan mayenu piya o mbolnge nane kilkek sinamnge yubenginaig ta kangerna. Kangermba nu man burok tukulmba nu gare jak kumba nuje agan ndende jakmba piyate sulumba ndametin kilmba ka kilke ta piyamba nuje tate.

Igog tin tuku yaba pasa

⁴⁵ Kuate tuku gageu mayok kambim tuku wam sungo ta yaba pasa ande te suk. Tango ande nane afu tugumnge igog tin magenu sota piyamba likate. ⁴⁶ Nu igog tin inum

maditaknu piya o mbolnge kangermba nu kumba nuje agan ndende jakmba kilmba piyana sulumba ndametin kilmba ka igog tin mayenu ta piyamba tina.

Kuman tuku yaba pasa

⁴⁷ Kuate nu tango pilenga nuje gageu kilig wam ta yaba pasa te suk. Nane afu kuman yu sinamnge buknginaig le kualegan gudommmba yeki yeki kuman sinamkinaig. ⁴⁸ Kuman kumungina le nane didika tumba tabeknge minyoka kualegan ta pilenga magenu nza sinamnge patika ngaigonu ta kilmba pankinaig. ⁴⁹ Kugawam tuku ait mbolnge manau tanamba ndo mayok kangat. Enel kame nane pro tango pilenga magenu kusreka ngaigonu kilmba ⁵⁰ pankuwaig le pa sungo mbol kangaig. Ma ta mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketin tiknga minamngaig nga saningina.

⁵¹ Kile Yesus nu nane kusnaningina: Tane pasa kame satingit ta tane tugunu katesede e ngina le nane au nginaig. ⁵² Tanakinaig le nu ndek saningina: Kusem pasa biteknganu tango ande Kuate tuku kuasmbi mayok kumba ye dubiyate ta nu wande miro tango tana. Nu nuje wandeknge agan ndende urfunu kiteknu turmba kile-mayokkate tana ngina.

Nasaret mbal Yesus talanaig (Markus 6.1-6; Lukas 4.16-30)

⁵³ Yesus nu yaba pasa sake denpurna sulumba nu tinga ma ta kusremba ⁵⁴ luka nuje tumbran tuguk prona. Pro tange nu nane tuku kusem wande sinam kumba pasa kuklina le nane ndek pirerek purka sakinaig: i ... Nu ima tugumnge kila sungo ta tina? Imange nu sangri tuna le nu wam sangrinu te ke likate? ⁵⁵ Nu sine tuku wande pilit tango ta tuku kinu nuje ndo. Ina nuje Maria. Nu tuku mambo kat nuje Yakobus Yosef Simon Yudas sine nane jakmba kila mineg. ⁵⁶ Kulim kat nuje mata tumbran tekok. Nu aninge sangri ta tina nga saka minmba ⁵⁷ nu talamba gubra tinaig le nu nane saningina: Kuate tuku tuan tango nane jakmbange nu tuku nyu te-mayokde. Nuje tumbran tuguk nuje tugu ndare tuma kat nuje nanenge ndo nu talade nga saningina.

⁵⁸ Nane nu talanaig tukunu Yesus nu nane ngamuknge wam sangrinu sungomba ke ndakina.

14

*Herodus nu Yohanus balena
(Markus 6.14-29; Lukas 9.7-9)*

¹ Ait ta mbolnge Yesus tuku nyu sungoka tugekina le Galilea ma tugu kulatkanu mandor Herodus Antipas nu wam ta ismba ² nuñe piro mbal saningina: Tango ta nu Yohanus kule pisne inde. Nu kummba man abonga tingina. Ta tuku nu sangri kitek ñak wam ta ke likate nga saningina.

³⁻⁴ Yohanus kumna ta tugunu tenemba. Herodus nu mambo nuñe Filipus tuku pino Herodias yaina le Yohanus nu Herodus sawe lika sana: Ne tukul lukamba mbarte nga sawe lika minna. Tanjana le Herodus nu nane afu kukulningina le Yohanus biye timba ndaleka tumba muli wandeknge pilnaig. ⁵ Nu Yohanus balewam bafuna ta tango pino nane Yohanus tuan tango nginaig tukunu nu kuru-kuruka muli wandeknge ndo kusrena.

⁶ Kile Herodus ina nuñenge te-pilna ait ta kumunga mayok kina le Herodias kulim nuñe nu mangurkinaig mbal am mbolnge kupesna le Herodus nu nzalina sulumba sana: ⁷ Ye sinika ki am mbolnge ne sanet. Ne ame agan nzalinu tam saka ta ye ne tanmbimngit nga sana. ⁸ Tanjaka sana le nu mayok kina le ina nuñe nu wam paguna le nu pro Herodus sana: Yohanus kule pisne gabatnu nza ñak sa ngina.

⁹ Herodus nu pasa ta ismba ngamungal pitina ta nu buk pasa sangri pilena le nane ñakmba isnaig tukunu nu tango afu kukulningina le ¹⁰ nane muli wandek kumba Yohanus ñinfok kat purmba ¹¹ gabatnu nza ñak tumba pino mbanzo tunaig le nu ndek tumba ka ina nuñe tuna.

¹² Tanjanaig le Yohanus dubiwanu kuasmbi nane wam ta ismba nane kumba ka mindesin ta tumba ngukinaig sulumba ka Yesus kila sanaig.

*Yesusnge tango 5,000 isukusneningina
(Markus 6.30-44; Lukas 9.10-17; Yohanus 6.1-14)*

¹³ Yesus nu pasa ta ismba nu tinga wan ande ponga kumba ka ma yamok kina le

tango pino gudommba Yesus nu kina pasa ta ismba nangine tumbrañ kusreka ndinmba nu dubinaig.

¹⁴ Kile Yesus nu ka iben ka nu tango gudommba kangerka nu nane sinaningina sulumba afu guaze ñak ta wakeike likina.

¹⁵ Ki butungina le nuñe dubiwanu tango pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolnge mineg. Buk furirte. Ne mangur te kukulninga le kuwaig ka tumbrañ afu mbolnge nyamagan piyaniñmba nyuwaig nginaig le ¹⁶ nu ndek saningina: Tane ndanam nane kuwaig nga sakade. Tanenge isukusneningap ngina le ¹⁷ nane lafumba Yesus sanaig: i ... Sine bret 5 kualegan karenanganu armba ndo nginaig le ¹⁸ nu ndek nane saningina: Kilmba yalpe ngina.

¹⁹ Kile Yesus nu tango pino nane pibi mbol tange minyokuwaig nga saningina. Nane minyokinaig le nu bret fonfon kualegan ta turmba kilmba tandeka samba mbol ambe mambilmba Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba nuñe dubinaig mbal ningina le nane walmba ninge likinaig le ²⁰ nane kilmba nyumba maroningina. Nane bret fetfetna ta baten nu kilmba sambe 12 ligneninginaig. ²¹ Isukusnaig tango ta gudommba 5,000 tanañ. Pino kinjo kame afu mata turmba minnaig.

*Yesus nu kule kualin mbol mbol likina
(Markus 6.45-52; Yohanus 6.16-21)*

²² Kile Yesus nu nuñe dubiwanu tango saningina: Tane ambonga wan ponga luka kule kualin sim kape le ye kuasmbi te kukulningi le kuwaig ngina. ²³ Nu tango pino kukulningina le kinaig le nuñe ndo tabe ponga Kuate ndon pasatam kina ka nuñe mata tange minna le buk furirna.

²⁴ Nuñe dubiwanu tango nane wan ñak kumba minnaig le bubre sungo tumailamnge pro wan te-lukina. Nane kule kualin ngamunge minnaig le kule mbalo wan katmba minna. ²⁵ Tanjamba minna le ma ma mafewam patukina le Yesus nu kumba kule mbol mbol lika nane tugum kina. ²⁶ Nane nu kule mbol mbol lika ilna ta kanger ti ndamba mindekanu ande ilit nga nane kuru kuru ñayomba wikañnaig le ²⁷ Yesus nu pitik ndo wika nane saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te

yenje. Tane wamdus bulka piti ndatinguwa ngina le ²⁸ Petrus nu ndek sana: Sungo, sinja nenge e? Tanamba kande ne ye saya le ye mata ne sota kule mbol mbol ili ngina le ²⁹ nu ndek yale ngina. Yale ngina le Petrus nu wan ta kusremba gurduknga kule mbolnge tinga lika Yesus tugum kina.

³⁰ Nu kumba minna sulumba nu bubre sungo ta kanjermba kuru-kuruka nu buto kambim bafuna sulumba wika sakina: Sungo, ye turya ngina. ³¹ Tanakina le nu pitik ndo Petrus pakarka biymba te-dunga nu sana: Ne ndanam ye tuku sangri tuku wamdus terokate? Ne ye kumun kuga nga iduste e ngina.

³² Tanamba nale wan ponginaik le kule bubre kugana le ³³ wan mbolnge minnaig mbal nu mbarinmba sanaig: Ne sinja Kuate tuku Kinjo nginaig.

Yesus nu Genesaretnge guaze afu wakeikina

(Markus 6.53-56)

³⁴ Nane kumba ka kule kualin pakarka Genesaretnge iben kinaig. ³⁵ Iben kinaig le Genesaret mbal nane Yesus kila pilmba afu kukulninginaig le nangine tumbran jakmba kumba ka kila saninginaig le guaze mbal jakmba kilmba nu tugum prowe likinaig. ³⁶ Nane Yesus sarsarmba guaze mbal nu tuku tawi nzalenu ndo kirembe mayekam tuku sanaig. Tanamba nane nu tuku tawi nzalenu kirenaig mbal ta jakmba mageke likinaig.

15

Wa kat nangine tuku tukul

(Markus 7.1-13)

¹ Farisi kusem pasa biteknganu mbal ndon Yerusalemnge ndeka Yesus tugum promba nu kusnanaig: ² Ndanam saka ne dubinade tango wa mbun kame tuku tukul lukamba nane wai minya ndanga isukusig nga sanaig le ³ nu ndek nane saningina: Ye mata tane kusnatingamngit. Ndanam saka tane singine wa mbun kame tuku tukul dubikade sulumba Kuate tuku tukul afu lukakade. ⁴ Kuate nu tukul ande pilna ta tenenmba sakate. Tane ina mam tuku nyu kurauka minje kumnemnge minap. Ande nu ina mam nune tapra pasa sanikuwa

kande nu balewap ngate. ⁵ Tane tukul pasa ta lukamba tenenmba sakade. Ande nu ina mam kat nune agan afu nikam mbulmba ye yine agan jakmba buk Kuate tuku nga madiwen ngate le tane nu mam nune agan nda tuwa ngade. ⁶ Ata. Tane singine wa mbun kame tuku manau ndo dubikade sulumba Kuate tuku tukul te-side. ⁷ Tuan tango Aisaia tuku dir pasa ande kumumbi tane yabri mbal mbol mayok kinit. Nu tenenmba Kuate tuku minje kuyarna.

⁸ Mbal te nane mingembi ndo ye kumnemnge minanu sukde. Nane tuku ngamungal ye maskenje minig.

⁹ Nane ye mbarinyade ta alo kugatok.

Nane tango tuku wamdus te-mayokmba Kuate tuku pasa tajan tumningig.

Aisaia 29.13

Aisaia nu tanamba kuyarna nga saningina.

Ngamungal naigo siglikam tuku pasa

(Markus 7.14-23)

¹⁰ Kile Yesus nu mangur sungo ta wika yalpe nga saningina: Tane pasa te ismba katese mayewap. ¹¹ Tango nu agan tumba nyate tange nu tuku ngamungal kutur tuwe ndakate. Nu mingembi ndo wam kilemayokka ngamungal kutur tuwit ngina.

¹² Tanakina le nune dubiwanu tango kame nu tugum promba sanaig: Ne tanamba sakat le Farisi mbal nane ne tuku wamdus palseningat ta ne kamus ndate e nga sanaig le ¹³ nu ndek yaba pasambi saningina: Yine Mam samba mbolnge minit nu agan afu ngu ndakina le ake prode ta nu sinja goninmba pankamngat. ¹⁴ Tane Farisi mbal idus ndaningap. Nane am tukulok minmba tugusemba tango pino tum ndaningig. Tango am tukulok ande nu inum am tukulok ta tumba ndin tumam tuku kinit ta nale arnen baringa burok sinamnge ndekade nga saningina.

¹⁵ Tanakina le Petrus ndek nu sana: Tango kutur tuwit tuku ne yaba pasa sakat ta tugunu te-mayokmba sasinga le isbe ngina le ¹⁶ nu ndek sakina: Tane Farisi tajan wamdus karennu minig e? ¹⁷ Tango nu agan nyate ta falngu sinam kumba nu sumbikate le mayok kinit. Tane wamdus pulu ndatingit e? ¹⁸ Tango nu ngamungal sinamnge iduste sulumba

mingembi te-mayokte wam tanje nu kutur tuwit. ¹⁹ Tango tuku ngamungal sinamnje manau afu tenjemba. Wamdus ngaionu, tango bale manau, pino kuayar, tango pino ndon fare une manau, kuayar manau, yabri pasambi afu ndalekam tuku, waje pasa. ²⁰ Wam ngaionu jakmba tanje tango tumba kutur tuwig. Tango nu wai minya ndanga isukusit manau tanje nu kutur tuwe ndakate nga saningina.

*Kasomok pino ande Yesus tala ndana
(Markus 7.24-30)*

²¹ Kile Yesus nu tinga Tirus le Sidon patuknje ma tugu ta mbol kina. ²² Nu kumba ka ma ta prona le Kanannu pino ande pro Yesus wika sana: O Sunjo, ne David tuku mbun. Ne ye sinanu turya. Yinje kulim bukange wanena le sinamanzer sunjo jak minit nga sana.

²³ Tanjakina le Yesus nu nda isanu sukmba minna le nuje dubinaig tango pro nu sarsarimba sanaig: Pino te nu sine dubika wika wika ilit. Ne sawa le luka kuwa nga sanaig le ²⁴ nu ndek nane saningina: Ye Israel mbal sipsip ngisikanu tanan minig nane tugumnje ndo pirokam tuku yinje Mam nu ye kukulyina ngina.

²⁵ Kile pino ta pro Yesus tugumnje dagol tidronga sana: O Sunjo, ne ye turya ngina le ²⁶ nu ndek lafumba sana: Ande nu kinjo kame tuku nyamagan yaika age ningit ta nu wam maye ndate ngina.

²⁷ Tanjakina le pino ta nu man sana: Sunjo, ta son ta age nane mata tango tuku nyamagan fambonu mbain kumnemnje ndekade le nyade tuku nga sana.

²⁸ Tanjaka sana le nu pasa lafumba sana: Pino, ne sinja ye tuku sangri tomba tingate. Ne ye wam kam tuku nzalinate ta tanjamba ndo mayok kuwa ngina le ait ta mbolnje ndo kulim nuje mayekina.

Yesus nu guaze mbal gudommaba wakeikina

²⁹ Kile Yesus nu tinga Galilea kule kualin make dubimba kumba tabe ponga minyokina le ³⁰ tango kuasmbi gudommaba nu tugum prove likinaig. Kupe ngaionu, kupe wai isu kigi-kagonganu, am tukulok, pasate ndakanu ta jakmba kilmba Yesus

tugumnje patikinaig le nu nane wakeike likina. ³¹ Wakeikina le pasate ndakanu ta pasatinaig. Kupe wai isu kigi-kagonganu ta magekinaig. Kupe ngaionganu ta likinaig. Am tukulok ta nane mambilnaig. Tanjanaig le mangurka minnaig mbal wam kame ta kanjerka nane pirerek purka Israel mbal tuku Mbara nyu te-dunginaig.

*Yesus tango 4,000 isukusneningina
(Markus 8.1-10)*

³² Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal ta wika yalpe nga saningina: Mbal te pro ye ndon mangurka minig te ki kenmba buk kugade. Nanjine nyamagan ta buk nye suglukinaig tukunu ye nane tuku sinayate. Ye nane kukulningi le gubak kuwaig ta nane ka ndinje gubanu baklelbekaig nga saningina.

³³ Tanjakina le nuje dubiwanu tango nu sanaig: Sine ndanje. Ma baknu te aninge nyamagan kumumbi mangur sunjo te ninbe le nyuwaig nginaig le ³⁴ nu ndek nane kusnaningina: Tane bret giganmba jak e ngina le nane lafumba sakinaig: Sine bret 7 kualegan karenanganu fonfon ndui ndui ndo jak nginaig.

³⁵ Tanjakinaig le Yesus nu mangur sunjo ta minyokuwaig nga saningina sulumba ³⁶ bret fonfon 7 kualegan turmba kilmba Kuate gare pasa tuna sulumba fetfetmba nuje dubiwanu tango ningina le nane kilmba walmba ninje likinaig. ³⁷ Ninje likinaig le nane jakmba kilmba nyinaig le maroningina. Agan fetfetna batenju ta kilmba nane sambe 7 ligneninginaig.

³⁸ Isukusnaig tango ta gudommaba 4,000 tanan. Pino kinjo kame afu mata turmba minnaig.

³⁹ Kile Yesus nu mbal ta kukulningina le kinaig le nu wan ponga kumba Magadan ma mbol kina.

16

Nane wam kitek sangrinu kanjeram sakinag

(Mateus 12.38-42; Markus 8.11-13; Lukas 11.29-32; 12.54-56)

¹ Kile Farisi mbal Sadusi mbal ndek Yesus tugum promba nu tagowam tuku samba mbolok sangri ande te-mayokuwa

le kanjeram sanaig. ² Tanjamba sanaig le nu lafumba sakina: Tane ki butungam bafute le tane sakade: Indole ki pro mayewamngat. Ma njakmba gurkate ngade. ³ Maratukuk tane sakade: Kite sawe piyamngat. Gaunge ma songate ngade. Samba mbolnge aganj mayok kinig ta tane kanjerkade. Wam kame ait te mbolnge kilimok mayok kinig ta tane kanjerka katese ndade e? ⁴ Tane sinja mbal njagonu Kuate ngumnede tuku. Tane ye tuku sangri kanjeram tuku idusde ta ye tumtinge nda. Wam sangrinu ande tuan tango Yona mbolnge prona ta ndo tumtingamngit ngina. Tanjakina sulumba nu tinga nane kusreka kina.

*Farisi le Sadusi mbal tuku manjau
(Markus 8.14-21)*

⁵ Yesus nane wanj ponga kumba ka kule kualinj simnge ibenj kinaig ta nuje dubiwanu tango nane bret afu kile ndaka kinaig. ⁶ Nane tanje minnaig le Yesus nu nane saningina: Tane Farisi le Sadusi mbal tuku yis ta rironkap ngina. ⁷ Nu tanjakina le nane nangine nangine saka ismba sine bret afu nda kilgig ta tuku nu sakate inde nga saka minnaig le ⁸ nu nane tuku wamdus katesemba saningina: Tane ndanam bret kile ndakaig ta tuku saka minig. Tane ye kumunj kuga nga idusde? ⁹ Tane wamdus pulu ndatingit? Ye wam afu ke liken ta tane gilaingade e? Ye bret 5 tambi tango 5,000 isukusneningen le batenju sambe giganmba ligeneninginaig? ¹⁰ Ko bret 7 tambi tango 4,000 isukusneningen le batenju sambe giganmbaig? ¹¹ Ye Farisi le Sadusi mbal tuku yis rironkap nga satinigit ta bret tuku sa ndatingit. Ndanam saka tane wam ta kila pile ndakade nga saningina.

¹² Nu tanjakina le nane wamdus puluningina. Nu bret tuku yis rironkam tuku sa ndakina. Nu Farisi le Sadusi mbal tuku tum manjau rironkam tuku sakina.

*Petrus nu Yesus Kuatenge madina tango
ngina
(Markus 8.27-30; Lukas 9.18-21)*

¹³ Yesus nane Sesarea Filipi ma tugu mbol pronaig sulumba nu nuje dubinaig

mbal kusnaningina: Tango pino nane ye Ndindo Katesek Tango ye ima ngade nga kusnaningina le ¹⁴ nane ndek nu sanaig: Nane afu ne Yohanus kule pisnenge ngade. Afu ne Eliange ngade. Afu sakade ne Yeremia ko tuan tango ambokok ande nginaig.

¹⁵ Tanjakinaig le nu nane kusnaningina: Tane ye ima nga idusde e ngina le ¹⁶ Simon Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenge madinina tango. Kuate nu abo minit ne nu tuku Kinjo nga sana le ¹⁷ nu ndek Petrus sana: Simon, Yona tuku kinjo, Kuate nu sinja ne make pilit. Ne tango tugumnge wamdus ta te ndakate. Yine Mam nu samba mbolnge minit nunge wamdus ta te-mayokmba tumnate. ¹⁸ Ye ne sanamngit. Ne tuku nyu Petrus.* Ye ndame ta mbolnge yine kuasmibi patiki le kume tuku sangringe nane kile-ibenkam kumunj kuga. ¹⁹ Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta te-mayokam tuku ye ne sangri tanmbimngit. Ne wam afu kilke te mbolnge peuninga ta samba mbolnge mata wam ta peuningamngat. Ne wam afu kilke te mbolnge peu ndaninga ta samba mbolnge mata peuninge nda nga Petrus sana. ²⁰ Tanjamba nu nuje dubinaig tango nu Kuatenge madina tango ta afu sa ndaninguwaig nga sangrimba peuningina.

*Yesus nu nuje kumam tuku saningina
(Markus 8.31-9.1; Lukas 9.22-27)*

²¹ Ait ta mbolnge ndo Yesus nu tugu pilmba nuje dubiwanu mbal saningina: Ye mbumba Yerusalem kangit. Ye ka le tanje Israel mage mage pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal nane ye tumba piti gudommmba suwaig le afunge ye baleyamngaig. Ye kumi le mara kenju mbolnge Kuate nu te-tiyamngat nga saningina. ²² Tanjakina le Petrus nu Yesus tumba te Yamokmba sawe lika sana: A ... Sungo. Ndo kuga. Kuate nu ne kulatkate. Wam ta ne mbol prowe nda ngina le ²³ nu mbilka Petrus sana: Satan, ne kua kaye. Ye tuku ndin tukul ndawa. Ne Kuate tuku wamdus pitaimba tango tuku wamdus ndo dubite ngina.

* **16:18:** Petrus ta Grik pasa. Nyu ta tugunu ndame.

²⁴ Tanjakina sulumba Yesus nu nuje dubiwanu tango saningina: Ima nu ye tuku tango minam idusmba kande nu nuje nzali kusreka nuje miron nuje ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ²⁵ Ima nu nuje abo mine mayewam tuku sungomba idusmba kurau mayete ta nu ngisikamngat. Ima nu ye tuku nga nuje abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuje abo ta tumba jak minamngat. ²⁶ Ande nu kilke te tuku aganj ndende jakmba kilwa le nuje kanu ngisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. Ande nuje kanu ngisikuwa ta ame aganjmbi piyamba manj luka tam kumun? ²⁷ Ye Ndindo Katesek Tango ye yije Mam tuku kilja sangri jak nuje enjel kame ndonj luka prowamngit. Prowi sulumba ye tango yinyam jakmba nane manau ke likinaig ta lafunu ningamngit. ²⁸ Ye sinja satinngamngit. Tane tenge tin minig mbal afu kume ndaka minap le ye Ndindo Katesek Tango yije gageu kulatkam tuku prowi le tane kangeryamngaig.

17

*Yesus nu ngarosu kitek tina
(Markus 9.2-13; Lukas 9.28-36)*

¹ Mara 6 kugana le Yesus nu Petrus Yakobus le maib nuje Yohanus nane kilmba nanenge ndo tabe sungo ande ponginaig. ² Ka tanje nane kenj ta mambilmba minnaig kande Yesus tuku ngarosu mbilka ksemba mayok kina. Nuje tumail pasi ki tuku kilja suk. Nu tuku tawi kauknu uge linu ndo mayok kina. ³ Tanjana le Moses le Elia nale mayok ka Yesus ndonj pasata minnaik le nane kangerkinaig.

⁴ Tanjamba Petrus nu ndek Yesus sana: Sungo, sine tenge mineg te mayenu ndo. Ne woka le ye baibai kenmba ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku patiki nga sana.

⁵ Petrus nu tanjamba saka minna le gau ande uge linu ndo pro nane kainingina le gau ta sinamnge pasa ande mayok ka tenjenmba sakina: Ande te ye tuku Kinjo. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sungo tet. Tane nu tuku pasa ise mayewap nga sakina le ⁶ Petrus nane minje pasa ta ismba

kuru kuru mayemba ndek kilke mbolnge truk kinaig. ⁷ Tanjamba minnaig le Yesus nu pro nane kigreka saningina: Tane kuru kuru ndakap. Tane tingap nga saningina le ⁸ nane tandeka mambilmba Yesus nuje ndo minna le kangernaig.

⁹ Nane tinga Yesus ndonj luka ndek ka ndinnges Yesus nu nane peunimmba saningina: Ye Ndindo Katesek Tango ye kummba manj tingi le ndo tane wam kinatanu suk kangeraig ta afu saningap ngina.

¹⁰ Kile nuje dubiwanu tango kenj ta nu kusnanaig: Ndanam kusem pasa biteknganu mbal nane Elia nu ambonga prowa le ndo Kristus nu prowamngat nga sakade nginaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Son. Elia nu ambonga prowa sulumba wam jakmba kuaneka kile-tidingam tuku ta ¹² ye tane tenjenmba satinngit. Elia nu buk mayok kina le nane nu kila pile ndakinaig. Nane nu tumba nangine nzali dubimba njayo silinaig. Tanjamba ndo nane ye Ndindo Katesek Tango mata njayo siliyamngaig nga saningina le ¹³ nuje dubiwanu tango pasa ta ismba nu Yohanus kule pisne tuku saningina ta nane wamdus puluningina.

*Yesus nu kinjo ande bukla jak wakeina
(Markus 9.14-29; Lukas 9.37-43)*

¹⁴ Nane kenj ta Yesus ndonj manj luka ka mangur sungo ta tugum pronaig le tanjo ande pro Yesus tugumnge dagol tidronga nu sana: ¹⁵ O Sungo, ne ye tuku kinjo sinanu tura. Zulbarek manau nu mbol prote le nu sinamanzer sungo jak minit. Manau tanje nu tate le ait afu nu pa mbol ndekate. Ait afu nu kule sinamnge ndekate. ¹⁶ Ye nu tumba nane dubinade tanjo te tugum prowit ta nane nu wakeiwam fuguwaig nga sana. ¹⁷ Tanjakina le nu ndek sakina: Tane Kuate talamba ngamunggal son tugusek kugatok mbal tane ye piti seryade. Ye ait giganmba tane ndonj minamngit? Kinjo ta tumba yalpe ngina. ¹⁸ Tanjakina le nane kinjo ta tumba pronaig le nu bukla njayonu ta sawe likina le nu kinjo ta kusremba kua kina le kinjo ta mayekina.

¹⁹ Tanjamba Yesus nuje ndo minna le nuje dubiwanu tanjo nane nu tugum promba kusnanaig: Ndanam sine bukla ta pitaiwe fuguwig nga kusnanaig le ²⁰⁻²¹ nu

ndek nane sanjina: Tane ngamungal son tugusek kugatok ta tuku. Ye sinjka satinjet. Tane Kuate tuku sangri tomba tingade manjau ta mastet tinu tanan fudinndo ndo minwa ta tane tabe te samba ne goka ka ma si kaye nga sawap ta nu tanawamngat. Ngamungal son manjau tamba tane wam njakmba kanjerkam kumun. [Ande nu nyamagan pinka ndo Kuate yabante sulumba nu bukla pitaikam kumun.]

*Yesus nu nune kumam tuku sanu arna
(Markus 9.30-32; Lukas 9.43-45)*

²² Yesus nane Galilea ma tugu mbolnge kine promba minmba nu nune dubiwanu kuasmbe saningina: Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolnge pilwaig le baleyamngaig. ²³ Baleyuwaig le ye kumi sulumba mara kenju mbolnge Kuate nu ye kuaneyuwa le tinungit nga saningina. Tanjakina le nane pasa ta ismba piti sunjo njak minnaig.

Yesus nu takis ndametin pankina

²⁴ Yesus nane Kaperneum tumberan pronaig le kusem wande sunjo tuku ndametin kilanu mbal pro Petrus kusnanaig: Tane tuku tum tango nu kusem wande sunjo tuku takis ndametin patikate e nginaig le nu au ngina. ²⁵ Tanjakina sulumba nu man luka wande mbol kina le Yesus nu katesemba Petrus kusnana: Simon, kilke te mbolok gabat sugu nane ima tugumnge takis ndametin kilig? Nane nanjine kinjo kame tugumnge kilig e ko mbal afu tugumnge kilig nga Petrus kusnana le ²⁶ nu ndek Yesus sana: Nane mbal afu tugumnge kilig ngina. Tanjakina le nu Petrus sana: Ta tuku gabat sunjo tuku kinjo kame takis patinu tuku piti ta nane mbolnge mine ndakate ta ²⁷ sine kusem wande sunjo ta tuku takis ndametin pan ndakube ta nane afu gubra tubekaig. Ta tuku ne kule kualin nzi mbol kumba kuku tilainga kuaegan ambonga tamngat ta mingenu kakerka takis ndametin kumumbi kanjeramngat. Ndametin ta tumba ye tuku takis nane turmba patika nga sana.

18

*Tango ngamuknge ima nu sunjo minit
(Markus 9.33-37; Lukas 9.46-48)*

¹ Ait ta mbolnge Yesus dubiwanu tango nane nu tugum promba nu kusnanaig: Kuate kulatkate mbal ngamuknge ima sunjo minit nga kusnanaig le ² nu ndek kinjo ande tumba nane ngamuknge te-timba nane saningina: ³ Ye sinjka satinjamngit. Tane mbilka kinjo kame tanan mayok ndakape ta tane Kuate kulatkate ma mbol kine nda. ⁴ Ande nu kinjo tenen nyu kugatok minam iduste ta nu Kuate tuku gageu njakmba ngamuknge nu sunjo minit. ⁵ Ande nu ye tuku nga idusmba kinjo tenen tate ta nu ye mata tate. ⁶ Kinjo ande tenen ye tuku son ngate le andenge didikate le nu ye ngumneyate ta tango ta ose. Nu kinjo didi ndaka minwa le ambonga afunge wit firfiranu ndame sunjo tumba njinfok tur kusmba buknginaig le yu buto ka kumna kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

⁷ Tango pino Kuate ngumnewaig nga tago afu sinjka prowamngaig ta ima nu tanamba tango tagoningit le nane Kuate ngumnede ta ose. Nu pa sunjo tamngat.

⁸ Ne tuku wai ko kupe ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne wai ko kupe ndindo njak minmba Kuate tugumnge abo tugu kanjera ta maye. Ne wai ko kupe armba njak mina le Kuatenge ne tumba buknguwa le ne ugmba minmba minam tuku ma ta mbol kaye ta njayo. ⁹ Ne tuku am ande nu ne unekam tuku didikate ndeta gomba buknga. Ne am ndindo njak minmba Kuate tugumnge abo tugu kanjera ta maye. Ne am armba njak mina le Kuatenge ne tumba buknguwa le pa sunjo mbol kaye ta njayo.

¹⁰⁻¹¹ Tane kinjo ande tenen talamba ake agan nga idus ndawap. Kinjo kame kulatkanu enel kame mara mara samba mbolnge yinje Mam am mbolnge minig. [Ye Ndindo Katesek Tango ye ngisikanu minig mbal muskil kile-tidingam tuku ye prowen.]

*Sipsip ande ngisikina tuku yaba pasa
(Lukas 15.3-7)*

¹² Tane wam te ismba tane ndanmba idusde. Tango ande nu sipsip 100 njak ndindo inum ngisikate le nu tanjaig ngate nga idusde? Kuga. Nu sipsip afu 99 ta kilmba

ka tabe ande mbolŋge kusreka nu luka kumba ande ŋgisikate ta sotate. ¹³ Ye sinjka satinŋamŋgit. Nuŋe sipsip 99 ŋgisi ndakade ta nu nane tuku gare fudinmba tate. Sipsip ndindo ŋgisikate le sota luka tate sulumba nu ta tuku gare sunŋo tate. ¹⁴ Tanjamba ndo tanjine Mam nu samba mbolŋge minit nu kiŋo inum tenen mata nu ŋgisi ndakuwa ŋga iduste.

Tira tango tuku mbar te-tiwam tuku pasa

¹⁵ Tira ande nu ne mbolŋge mbar ande kuwa ndeta ne kumba sinjinŋdo nu ndo sawa. Nu ne tuku pasa pitai ndamba ŋgamunŋgal biye mbilwa ndeta maye. Manjau tambi ne nanje gulab manjau luka tate. ¹⁶ Ko nu ne tuku pasa isam mbulwa kande ne tira ndindo ko armba kilmba nu tugum kape sulumba nu ndonj pasa te-tiwap. Tane ar ko tane kenj pasa ta sawap ta maye. ¹⁷ Tango ta nu nale tuku mata isam mbulwa kande kile ne Kuate tuku kuasmbi ŋakmba saninŋa le iswaig. Nu nane tuku mata isam mbulwa kande nu kasomok tango ko takis kilanu tango tanjan nu ndonj ulendi ndakap.

¹⁸ Ye sinjka satinŋamŋgit. Tane wam afu kilke te mbolŋge peuningap ta samba mbolŋge mata wam ta peuningamŋgat. Tane wam afu kilke te mbolŋge peu ndaningap ta samba mbolŋge mata peuninge nda.

¹⁹ Ye manj satinŋi le isap. Tane tuku armba nale wamdus ulendimba wam ande tuku Kuate yabanwaik ta yiŋe Mam nu samba mbolŋge minit nu wam ta kamŋgat. ²⁰ Tango armba ko kenjmba nane ye tuku nyu mbolŋge manjurkade ta ye nane ŋgamukŋge minet ŋga saninŋina.

Mbar gilainŋam tuku pasa

²¹ Kile Petrus nu Yesus tugum promba nu kusnana: Sunŋo, yiŋe tira ande nu ye mbolŋge mbar giganwa le ye gilainŋi. Nu mbaram 7-wa le ye mbar ta gilainŋi e ŋga kusnana le ²² nu lafumba sana: Kuga. Ne nu tuku mbar 7 ndo gilainŋa ta kumunj kuga. Ne nu tuku mbar 77 tanjamba gilainŋa.

²³ Tane isap. Kuate nu nuŋe gageu kulatkate manjau ta wam kube te suk. Tango sunŋo ande nuŋe piro mbal afu nane nu tuku ndametin kilnaig ta luka lafuwaig ŋga

sakina. ²⁴ Nu lafunu kilam tuku tugu pilna le tango ande nu lafuwam tuku ndametin sonj 100,000 tanjan nane nu tumba pron-aig. ²⁵ Nu ndametin ta lafuwam kumunj kuga tukunu tango sunŋo nu nane afu saninŋina: Tane tango te tumba nuŋe pino kiŋo kat nuŋe ndonj aganj ndende ŋakmba turmba afu tugumŋge piro aganj tanjan minam tuku piyamba ndametin kilmba pro nuŋe ndametin lafuwap ŋgina.

²⁶ Tanjakina le nu sunŋo tugumŋge ndeka dagol tidronŋa sarsarmba sana: O sunŋo, ne ait tutura le ye lafunu ta kumumbi kilmba tanmbimŋgit ŋga sana. ²⁷ Tanjaka sana le tango sunŋo nu sinanu lafuwam tuku wamdus kusremba nu ake kukulna le kina.

²⁸ Nu kumba ka nuŋe piro tuma ande nu tuku sonj ndindo lafuwam tuku minna ta kanjerna. Kanjermba nu biye timba njinfok pipka ye tuku ndametin lafuwa ŋga sana.

²⁹ Tanjakina le nuŋe piro tuma ta ndek nu tugumŋge truk ka nu sarsarmba sana: Ne ait tutura le ye lafunu ta te-kumumbimba tanmbimŋgit ŋga sana. ³⁰ Tanjamba sana ta nu mbulmba nu tumba ka muli wandekŋge pilmba nu tuku ndametin ta ŋakmba lafuwe suluwa sulumba ndo nu mayok kuwa ŋgina.

³¹ Kile nuŋe piro tuma mbal afu nu wam kina ta kanjermba nane pitiningina le nane kumba ka nanjine sunŋo ta kubeu tunaig le ³² nu pasa ta ismba piro tango ta wikina sulumba sana: A ... ne sinjka tango ŋayonu. Ne ye sarsaryat le ne ndametin lafuwam tuku ta ye wamdus kusrewit. ³³ Ye tanjamba ne sinanu mapenit ta ndanam saka nanje piro tuma tango ta sinanu mape ndawat ŋga sana. ³⁴ Tanjaka nu gubra tormba tango ta tumba muli wande kulatkanu mbal tuku wai mbolŋge pilmba saninŋina: Nu ye tuku ndametin ŋakmba lafuwe suluwa le nu mayok kuwa ŋga saninŋina.

³⁵ Tane tanjamba ndo tanjine tira tuku mbar tugusemba wamdus gilai ndangap ta yiŋe Mam nu samba mbolŋge minit nu mata tane mbolŋge tanjawamŋgat ŋgina.

*Tango pino munḡu purkik tuku pasa
(Markus 10.1-12)*

¹ Yesu nu pasa ta sake denḡurmba nu tinḡa Galilea ma kusremba kumba Yudea ma tugu mbol promba Yordan kule sim kina le ² tango pino gudomm̃ba nu dubinaig le nu tanḡe nane tuku guaze wakeikina.

³ Tanḡamba minna le Farisi tanḡo afu Yesu tagowam tuku pro nu kusnanaig: Sine sinḡine tukul maḡau dubimba ande nu piyo nuḡe mbar ande mbolḡe pitaiwam kumun e ḡa kusnanaig le ⁴ nu ndek sakina: Tane Kuate tuku kuyar pasa bur ndakade e? Pasa ta tenḡemba sakate. Tugu mbolḡe Kuate nu tanḡo pino kilemayokka nu ḡaros̃u kise kise wakeikina sulumba sakina:

⁵ Tanḡo nu ina mam nuḡe kusreka piyo nuḡe ndon munḡu kile-denga minwaik. Nale ḡaros̃u ndindo mayok kanḡaik ḡgina. *Mulum Pasa 2.24*

Kuyar pasa nu tanḡakate. ⁶ Ta tuku nale armba mine ndakik. Nale aḡan ndindo tanḡan minik. Kuate nu aḡan kilmba ulendinikit ta tanḡonḡe nale pur ndanikuwa ḡgina.

⁷ Tanḡakina le Farisi nane ndek nu sanaig: Tanḡamba ta ndanḡam Moses nu tukul pasa tenḡemba sakina: Ande nu piyo nuḡe pitaiwam ḡa waḡe ande kuyarmba tuwa sulumba nu pitaiwam kumun ḡa sakina le ⁸ nu ndek nane saninḡina: Tane wamdus karenḡu ḡak. Ta tuku Moses nu tanḡo pino pitaiḡam tuku wokina. Tugu mbolḡe maḡau ta mine ndakina. ⁹ Ye tenḡemba satinḡamḡgit. Pino ande nu tanḡo ndon fare mine ndakate le tanḡo nuḡe maḡau kise tuku nu pitaimba pino kise ndon munḡu kilik ta nu pino kuayarmba unekate ḡa saninḡina.

¹⁰ Tanḡakina le nuḡe dubiwanu tanḡo ndek Yesu sanaig: Tanḡo pino kilmba maḡ pitaiḡam tuku tukul sanḡrinu tanḡamba minwa kande sine tanḡo pino kile ndakube ḡa sanaig le ¹¹ nu ndek nane saninḡina: Tanḡo ḡakmba munḡu kilam tuku minig. Kuate nu maḡau ta laipam tuku afu sanḡri ninḡit nane ndo munḡu kile ndakade. ¹² Afu nane ina sinamḡe aḡan afu denkanu mayok kinig tukunu nane pino

kile ndakade. Afu tanḡo maḡaumbi nane tuku ḡaros̃u ḡaigo siglikinaig. Afu nane Kuate tuku gageu tugekuwa ḡa piro ta kumba pino kilam tuku wamdus ta kugatok. Ande nu maḡau ta dubiwam kumun ndeta dubiwa ḡa saninḡina.

*Yesu nu kinḡo kame nyaro ninḡina
(Markus 10.13-16; Lukas 18.15-17)*

¹³ Nane afu kinḡo kame fonḡon kilmba Yesuḡe wai nane mbol patika Kuate yabanḡwa ḡa Yesu tugum pronaig le nuḡe dubinaig mbal tanḡe nane saninḡe lika kileluka minnaig. ¹⁴ Tanḡanaig le Yesu nu nane saninḡina: Kinḡo kame peu ndaninḡap. Nane ye tugum te prowaig. Kinḡo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig ḡgina. ¹⁵ Tanḡamba nu wai nane mbol patika sulumba tinḡa kina.

*Tanḡo ande aḡan ndende gudomm̃ba ḡak
(Markus 10.17-31; Lukas 18.18-30)*

¹⁶ Mara ande tanḡo inum Yesu tugum promba nu kusnana: Tum Tanḡo, ye ame maḡau mayenu ki sulumba abo tugu tumba minmba minamḡgit ḡa kusnana le ¹⁷ nu lafumba sana: Ndanḡam ne maḡau mayenu tuku kusnayate. Kuate nu ndo mayenu. Ne minmba minam tuku abo tugu ta tam idusmba kande ne Kuate tuku tukul dubika ḡa sana.

¹⁸ Tanḡaka sana le tanḡo ta nu kusnana: Ye tukul pasa ndanḡ dubiki ḡgina le nu lafumba sana: Tanḡo bale ndawa. Pino kuayar ndawa. Aḡan ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. ¹⁹ Ina mam naḡe tuku nyu kurauka minḡe kumnemḡe mina. Ne naḡe ḡaros̃u tuku wamdus sunḡo ḡak minit tanḡamba ndo nane ne tugumḡe minig mbal tuku kume purmba mina ḡa sana le ²⁰ tanḡo mo ta ndek nu sana: Ye tukul ta ḡakmba dubika minet. Ame maḡau ye mbol denḡate ḡgina le ²¹ Yesu lafumba ndek nu sana: Ne abo tugu ta tam idusmba kande ne kumba ka naḡe aḡan ndende ḡakmba piyamba ndametinḡ kilmba sanzal mbal ninḡmba ne ye dubiya. Ne tanḡawa ta ne samba mbolḡe aḡan ndende magenu ḡak minamḡgat ḡa sana le ²² tanḡo mo nu pasa ta ismba nu aḡan ndende sunḡomba

ajak tukunu nu wamdus piti ajak Yesus kus-remba kina.

²³ Nu kina le Yesus nu nune dubiwanu tango saningina: Ye sinja satینگamngit. Aganj ndende sungomba ajak mbal nane Ku-ate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sunjo. ²⁴ Aganjmor sunjo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sunjo kuga. Tango nu aganj ndende sungomba ajak ta nu ngumneninmba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku manau ta sinja minde bada sungokanu ngina.

²⁵ Tanajina le nune dubiwanu tango pasa ta isnaig sulumba nane piriri najayomba sakinaig: Yoi. Tanajamba ndetanjanjamba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamngig nginaig le ²⁶ Yesus nu nane kanjerka saningina: Tango nane wam afu ke fugude ta Kuate nu wam ta ajakmba kam kumun nga saningina.

²⁷ Kile Petrus lafumba Yesus sana: Ai te. Sine ne tuku nga singine aganj ndende ajakmba kusreka ne dubineg. Sine ame aganj tamngig nga kusnana le ²⁸ nu ndek nane saningina: Ye sinja satینگamngit. Kilke kitek mayok kuwa le ye Ndindo Kate-sek Tango yije minyo mbili maditaknu mbolnge minyoka ajakmba kulatkamngit ta tane ye dubiyade mbal mata minyo mbili 12 mbolnge minyoka Israel tuku tugu 12 ta kilmba pileningamngaig. ²⁹ Ande nu ye tuku nga nune wande, tira kat nune, kulim kat nune, ina mam kat nune, kutu kat nune, nune kilke aganj kame tananj kusrekate ta nu aganj kusrekate ta kitek gudommba kilmba nu abo tugu ajak minmba minamngat. ³⁰ Ata. Nane afu kile tumailamnge minig ta nane ngumnem kanigaig. Afu kile ngumnemnge minig ta nane tumailam kanigaig ngina.

20

Piro tango piya kilnaig tuku yaba pasa

¹ Kile Yesus nu sakina: Kuate nune gageu lafunu ningit wam ta piro miro tango ande wam kina tananj. Nu maratukuk tinga ki nda promba minna le mbal afu nu tuku grep piro mbolnge pirokam tuku sota kilam kina. ² Nu kina ka afu kanjerka ki

ndindo tuku piya ningam tuku saningina le nane woka tango ta tuku piro mbol kinaig.

³ Ki kanum 9 mbolnge nu manj kumba ka maket mbolnge afu nane ake minnaig ta kanjerka saningina: ⁴ Tane pirokam idusmba kande tane ye tuku piro mbol kape le ye tane piya kumumbi tingamngit nga saningina le nane kinaig.

⁵ Ki kanum 12 mbolnge ki kanum 3 mbolnge nu manj wam ndui ta ndo kina. ⁶ Tanajamba ki kanum 5 mbolnge nu manj kumba ka afu ake minnaig ta kanjerka saningina: Ndanam tane ake tin minig le ka furirte nga saningina le nane nu sanaig: ⁷ Afunge sine piro nda singig nginaig le nu ndek saningina: Tane kumba ye tuku piro mbolnge pirokap ngina le nane kinaig.

⁸ Ki butunga furirna le miro tango nu nune piro kulat tango sana: Piro mbal wika nane piya ninga. Ngumnennga prowaig ta mbolnge tugu pilmba ka ka maratukuk prowaig mbolnge biteknga nga sana le ⁹ piro kulat tango nu mbal afu furiram piro tugu pilnaig ta wika ki ndindo tuku piya kumumbi ninge likina.

¹⁰ Tanajana le mbal maratukuk pronaig ta nane wam ta kanjermba sine ndametin manj lato kilamngig nga idusnaig ta kuga. Nane mata ki ndindo tuku piya ndo kilnaig. ¹¹ Tanajamba nane gubra tumba ka piro miro tango sanaig: ¹² Mbal te nane ait fagnu ndo pirokaig a. Sine maratukuk tinga piro tugu pilmba ka ka kinge sine pasoka mundusinmba piro karenkigig le furirte. Ndanam saka ne sine nane ndon piya kumu kumu singat nga sanaig le ¹³ piro miro tango nu nane tuku ande lafumba sana: Mata, ye ne mbolnge mbar ndawit. Ne ye ndon pasa katmba nane piro tuku ki ndindo tuku piya tam tuku wokat tae. ¹⁴ Ne nane ndametin ta tumba kaye. Ye yije nzalimbi nane afu furiram prowaig ta ne ndon kumu kumu ndametin ningam iduset. ¹⁵ Ndametin te yije ndametin. Ye afu ningam bafuwi ta ningam kumun. Ndanam saka ye waknyumba minet le ne ye tuku gubra tat nga sana.

¹⁶ Kile Yesus nu tenenmba saningina: Afu ngumnemnge minig ta tumailam kanigaig.

Afu tumailamnge minig ta ngumnem kangaiḡ nga saninḡina.

*Yesus nuḡe kumam tuku sanu keḡna
(Markus 10.32-34; Lukas 18.31-34)*

¹⁷ Yesus nane Yerusalem kumbange nu nuḡe dubiwanu tanḡo 12 ndo kilmba kile Yamokka saninḡina: ¹⁸ Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kangig. Ka ambenḡe nane afu ye Ndindo Katesek Tanḡo tumba pris gabat kusem pasa bitekḡganu mbal tuku wai mbolḡe pilwaig le nane ye te-tiyumba kumwa ḡga sakamḡgaig. ¹⁹ Nane kasomok mbal tuku wai mbolḡe ye pil-waig le nane ye maim maim te-sumba ḡgusyuwaig sulumba ail kazrai mbolḡe ye baleyamḡgaig. Ye kumi le mara keḡnu mbolḡe Kuate nu maḡ ye te-tiyamḡgat ḡga saninḡina.

*Yakobus le Yohanus nale sugo minam tuku sakinaik
(Markus 10.35-45)*

²⁰ Sebedeus tuku kiḡo armba Yakobus le Yohanus ina nakilenḡe nale kilmba ka Yesus tugumḡe dagol tidronḡa nu agaḡ yabaḡna le ²¹ nu ndek kusnana: Ame agaḡ tuku ne ye yabaḡyate ḡgina le nu ndek sana: Ne yiḡe kiḡo ar te ma nika le ne naḡe gageu kulatka mina le inum ne tuku ndinamḡe inum ḡaiḡamḡe minyokuwaig ḡga iduset ḡgina.

²² Tanakina le Yesus nu lafumba sanikina: Tale wam yabaḡkik ta tugunu tale gilai. Ye kule kaglinu nyamḡgit ta tale mata nyamḡgaik ta ye tuku ndinamḡe ko ḡaiḡamḡe afu tanamba kile-minyokam tuku ta ye miro kuga. Yiḡe Mam nu tanḡo afu madininḡina nane ndo ma ta mbolḡe minyokamḡgaig ḡga sanikina.

²⁴ Nu dubiwanu tanḡo 10 wam ta isnaig sulumba nale aba nuḡe tuku palseḡninḡina le ²⁵ Yesus nu nane te yalpe ḡga wika saninḡina: Kasomok mbal tuku gabat sugo nane pasa saḡgrinu ḡak minig ta tane kila. Gabat afu nane kumnemḡe minig ta nane mata tanḡo pino nane kukul te-ninḡmba matuk kinig ta ²⁶ tane maḡau ta ke

ndakap. Tane ḡgamukḡe ima nu sunḡo minam idusmba ndeta nu tane ḡakmba tuku piro tanḡo minwa. ²⁷ Tane ḡgamukḡe ima nu kulat tanḡo minam idusmba ndeta nu tane ḡakmba tuku piro tanḡo tanan minwa. ²⁸ Ye Ndindo Katesek Tanḡo ye mata tanḡo pino ye sinzanḡyuwaig ḡga pro ndawen. Ye nane sinzanḡninḡmba yiḡe ḡgarosu kumam tuku pilmba nane gudommmba muskil kile-tidinḡe ninḡam tuku prowen ḡga saninḡina.

*Yesus nu tanḡo armba am tukulkanu wakeikina
(Markus 10.46-52; Lukas 18.35-43)*

²⁹ Yesus nane Yeriko kusrewam bafu-naig le tanḡo gudommmba nu dubimba ki-naig.

³⁰ Tanḡo armba nale am tukulok ndin makembinḡe minnaik. Nale Yesus kina ta afunḡe sanikinaig le ismba nale ndek wi kuenḡka sanaik: David tuku mbun sunḡo, ne sile sinanu tursika ḡga saki-naik. ³¹ Tanakinaik le maḡgur sunḡo nale maninkuwaik ḡga sanike likinaig kande nale lato lato wika sakinaik: David tuku mbun sunḡo, ne sile sinanu tursika ḡga saka minnaik.

³² Tanamba saka minnaik le Yesus nu tinḡa nale kusnanikina: Ye ame wam tale mbolḡe ki ḡga idusik ḡgina le ³³ nale ndek nu sanaik: O Sunḡo, sile tuku am wakeika ḡginaik. ³⁴ Tanakinaik le Yesus nu nale sinanikmba nale tuku am kigrekinā kande am maranḡa mambilnaik sulumba nu dubimba kinaik.

21

*Yesus nu gabat sunḡo tanan Yerusalem kina
(Markus 11.1-11; Lukas 19.28-40; Yohanus 12.12-19)*

¹ Yesus nane kumba ka Yerusalem patu-naig sulumba Betfasi tumbran Olif tabe patumba Yesus nu nuḡe dubinaig tanḡo armba sanikina: ² Tale tumbran si kumba bitekḡga donki ande fat ḡak pannaig le tin minik ta kanḡerkamḡgaik. Kanḡerka muli kuklinikmba kilmba ye tugum te yalpe. ³ Ande nu tale kusnatikuwa kande tale nu sawap: Sunḡo nu donki te piro ḡak ḡga sawap. Tanakap le nu pitik ndo maye kilmba kape ḡga satikamḡgat ḡgina.

⁴ Yesus nu nale tanjamba wam pagukina ta o buk tuan tango ande pasa sakina ta kumungina. Nu tenjemba kuyarna.

⁵ Sion tumbran sungo sawap le nune tango sungo kanjerwa. Nu ngannu nyu kugatok tanan donki fat mbolnge minyoka donki nak nu tugum prote ngina. *Sakaria 9.9*

⁶ Yesus nu nune dubinaig tango ar ta wam pagukina le nale ka kumunaik. ⁷ Nale donki nune fat ndon kilmba Yesus tugum pronaik sulumba nangine kumin kilmba muskilnu mbolnge farnaig le Yesus nu ponga minyokina. ⁸ Tanana le mangur sungo ta nane nangine kumin kilmba ndinnge farnimba afu nane ail wai kugerka kilmba pro ndinnge farninge likinaig.

⁹ Tanjamba kile afu Yesus tumailamnge afu ngumnemnge nane kumbange wikaraumba sakinaig:

Sine David tuku mbun tuku nyu te-dungube o.

Tango te Sungo tuku nyu mbolnge prote.

Nu Sungonge nyaro tuwa o.

Sine Sungo Kuate tuku nyu te-dungube o nginaig. *Mune 118.26*

¹⁰ Nane tanjamba kumba minnaig le Yesus nu donki nak Yerusalem bitek prona le tumbran sungo ta tuku tango pino nakmba pirerek purka tango ta imange nginaig le

¹¹ nane mangur sungo nu dubinaig ta nane ndek sakinaig: Tango te Yesus. Nu tuan tango. Nu Nasaretnu Galilea ma tugu mbolok nginaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo wakeina

(Markus 11.15-19; Lukas 19.45-48; Yohanus 2.13-22)

¹² Kile Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo ta sinam kumba ka kawan tange nane afu agan ndende piyaninginaig afu piyanimba kilnaig ta nane nakmba kogronkina sulumba nane ndametin mungu walka minnaig mbal tuku mbain kilmba kile-panka afu uman kurinum piyawam tuku patikinaig mbal tuku minyo mbili mata kile-panka pitaike likina.

¹³ Tanjamba nu nane saningina: Kuyar pasa nu tenjemba sakate.

Ye tuku wande ta mbarinyam tuku wande.

Tane wande te mbilmba kuayar tango tuku wande tanan pilig ngate. *Aisaia 56.7; Yeremia 7.11*

Yesus nu tanjamba nane saningina sulumba ¹⁴ nu kusem wandek sinam tange minna le afu am tukulok afu kupe ngaigonu nane gudommmba nu tugum pronaig le nu nane wakeike likina. ¹⁵ Tanana le kinjo kame nane kusem wandek sinam tange wika-ramba sakinaig: Sine singine sungo David tuku mbun tuku nyu te-dungube o nga saka minnaig.

Tanjamba minnaig le pris gabat kame kusem pasa biteknganu afu ndon Yesus nu wam kitek sangrinu ke likina le kanjerka kinjo kame tuku zigna ta ismba nane palseningina le ¹⁶ nane Yesus sanaig: Nane ne tuku sakade ta ne nda isit e nginaig le Yesus nu lafumba saningina: Ye iset. Tane kuyar pasa ande bur ndakade e? Pasa ta nu tenjemba sakate.

Ne kinjo kame fonfon kinjo dabronu turmba tumningit le ne tuku nyu kumumbi te-dungade ngate. *Mune 8.3*

¹⁷ Tanjamba sanimmba Yesus nu nane kusreka mayok ka tumbran sungo kusremba ka Betani tumbran promba tange minna.

Yesus nu ail ande taprana
(Markus 11.12-14,20-24)

¹⁸ Mafena le nane man luka Yerusalem kambim saka kumba ka ndinnge Yesus nu gubana le ¹⁹ nu fik ail ande ndin makembinge tin minna ta alonu kilmba nyam saka tugum kumba mambilna kande kuga. Nu wanenu ndo kanjerkina. Tanjamba nu fik ail ta sana: Ne man alowe nda nga sana. Nu tanaka sakina le ait ndui ta mbolnge ndo ail ta wanenu karengge sulunaig.

²⁰ Tanjanaig le nune dubinaig mbal nane piriri nayomba sakinaig: i ... Ame manau tanan a. Fik ail te pitik ndo wanenu karengge suluwaig nginaig le ²¹ nu lafumba nane saningina: Ye sinka satinngamngit. Tane Kuate nu kumun nga wamdus tero ndakap ta ye fik ail mbolnge manau kit tanjamba tane mata kam kumun. Ta ndo kuga. Tane tabe si samba ne goka tinga yu buto sinam kaye nga sawap ta nu tanawamngat. ²² Tane Kuate nu kumun nga yabanap ta nu kumumbi tinngamngat nga saningina.

Imanje Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig

(Markus 11.27-33; Lukas 20.1-8)

²³ Yesus nu manj kusem wande sungo sinam kumba ka tanje pasa kuklimba tumningmba minna le pris gabat kame Israel mage mage afu pro nu kusnanaig: Imanje ne kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imanje ne sangri tinmba kukulnina nga kusnanaig le ²⁴ nu ndek nane saningina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le kumumbi lafuwap ta imanje ye wam kame te kam tuku kukulyina ta tane kila satngamngit. ²⁵ Imanje kule pisne piro Yohanus tuna? Kuatenge e ko tanjonge ngina.

Tanjakina le nane ka kasomnge nangine nangine munju kusnanga sakinaig: Sine ndanmba sabe. Sine Kuatenge nga sabe ta ndanam tane Yohanus tuku son nda nginaig ngamngat. ²⁶ Ko sine tanjonge ndo ngube ta tango pino nane sine mbolnge wam nayonu kamngaig. Mangur sungo te nane jakmba Yohanus nu Kuate tuku tuan tango nga idusde nginaig. ²⁷ Tanjamba nane Yesus tuku pasa lafumba sakinaig: Iyo. Sine gilai nginaig le nu ndek nane saningina: Ariya. Ye mata imanje kukulyina le wam kame ke liket te satnge nda ngina.

Kinjo armba tuku yaba pasa

²⁸ Yesus manj lato sakina: Tane pasa te ismba ndanmba idusamngaig. Tango ande nu kinjo armba jak minna. Nu kumba ka nuje kinjo mulum ta sana: Kinjo, kite ne kumba ka grep piro mbolnge piroka nga sana le ²⁹ kinjo ta mam nuje sana: Ye mbulit ngina. Tanjakina ta mine minemba nu wamdus biye mbilmba tinga pirokam kina.

³⁰ Kile tango ta nu manj kumba ka maib nuje pasa ndui ta ndo sana le nu lafumba sakina: Ta maye. Ye kangit ngina ta nu kine ndakina. ³¹ Tane ndanmba idusde. Kinjo ndan mam nuje tuku pasa kumumba kina nga kusnaningina le nane ndek lafumba sakinaig: Kinjo mulumnge nginaig.

Tanjakinaig le Yesus nu kusem gabat mbal ta saningina: Ye sinja satngamngit. Takis kilanu mbal pino tango didik farde mbal nane tane litingmba ambonga Kuate tuku gageu mayok kinig. ³² Yohanus nu manjau

tingreknu tumtingina le tane son nda nginaig. Takis kilanu mbal pino nane tango didik farde nane nu tuku pasa ismba son nga nangine manjau najgonu kusrekinaig. Nane tanjanaig le tane wam ta kangerkinaig sulumba ngamungal biye mbilmba nu tuku pasa mata son nda nginaig nga saningina.

Piro tango najgonu tuku yaba pasa

(Markus 12.1-12, Lukas 20.9-19)

³³ Yesus nu manj sakina: Tane yaba pasa ande te mata isap. Kilke miro tango ande nu grep piro nguka fondembi kormba nu grep alonu firfirmba kulenu kilam tuku nguruj wakeina sulumba piro kulatkam tuku wande kuennu o mbolok pilna. Piro jakmba denpurmba nu piro mbal kilmba patika nu tinga kilke kise mbol kina. ³⁴ Kina ka tanje minmba ma ma grep alonaig le kamusmba alonu kilam tuku nu mbal afu kukulningina le piro tango tugum kinaig. ³⁵ Kumba ka pron-aig le nane kangerka kilmba ande tumba panintumba inum tumba balemba ande ndamembi balemba tanjamba tanjamba ke likinaig. ³⁶ Nane tanjanaig le kilke miro nu ambonga kukulningina ta limba manj gudommmba kukulningina le nane mbolnge mata wam ndui ta ndo ke likinaig.

³⁷ Tanjanaig le piro miro nu nuje kinjo nuje kukulna le nane tugum kina. Nu tenemba isdusna: Nane nu kangermba ye tuku kinjo nga mapewamngaig nga idusna. ³⁸ Tanjana le piro mbal nane nu prona le kangermba sakinaig: Tango ilit si nu mam nuje tuku aganj ndende jakmba kilam tuku nyu jak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube nga sakinaig. ³⁹ Tanjaka nane nu biye timba buknginaig le kilim kina le tange balenaig le kumna.

⁴⁰ Ye tane kusnatinget. Piro miro tango nu tango kame ta tugum promba nane mbolnge ame wam kamngat nga kusnaningina le ⁴¹ nane afu nu sanaig: Nu piro mbal najgonu ta kume nayonu ningiwa sulumba nu piro tango afu kitek kilmba patikamngat. Alonu kilig ait mbolnge nane alonu kilmba nu tumba minamngaig nginaig.

⁴² Tanjakinaig le Yesus nu nane saningina: Kuyar pasa ande te tane bur ndakade e?

Ndame sungo ande wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnje sangri tingade.

Sungu nunje wam ta kina le sine kanjermba pirerek purka gare toreg ngate.

Mune 118.22

⁴³ Ta tuku ye tane satinjamngit. Kuate nu tane Israel kile-sika mbal kise nunje gageu tuku madininguwa le alonu kumumbi kile-mayokkamngaig ngina. ⁴⁴ [Ande nu ndame sungu ta mbolnje baringa ndekuwa ta nu isu ngurngumba nu kumamngat. Ndame sungu ta tango ande mbolnje ndekuwa ta nu du firfiramngat.]

⁴⁵ Pris gabat kame Farisi mbal ndon nane yaba pasa kame sake likina le ismba nu nane tuku sakina ta katesenaig sulumba ⁴⁶ nane nu biye tiwam tuku ta mangur sungu nane nu tuan tango nga sakinaig tukunu nane tango pino tuku kuru-kurukinaig.

22

Pagumba nye sungu tuku yaba pasa (Lukas 14.15-24)

¹ Yesus nu man yaba pasa ande saninmba sakina: ² Kuate nu nunje gageu wike likate wam ta gabat sungu ande nunje kinjo pino tam tuku pagumba nye sungu pilna tana. ³ Ait kumungina le nu nunje piro tango kukulningina le kumba ka buk saningina mbal ta kilam kinaig. Nane kumba nane saninginaig kande nane njakmba mbule sulunaig.

⁴ Kile gabat sungu nu piro tango afu saningina: Tane kumba ka mbal buk saningen ta tenenmba saningap. Nu makau ande pailnu fatnu afu kuya njak turmba bale farmba nyamagan kilmba pagumba kile tane tairnga minit. Nunje kinjo pino tam tuku pagumba nye ta mbol prowap nga saningap ngina le ⁵ nane kumba ka saninginaig kande nane ismba ake pasa sakanu sukmba ande nu tinga nunje piro mbol kina le ande nu tinga nunje ndametin piro kam kina le ⁶ nane afu tinga nu tuku piro mbal ta kilmba ngaigo siglika bale farnaig. ⁷ Tanaiga le gabat sungu nu wam ta ismba nu gubra tumba nunje kame mbal

kukulningina le nane kumba ka nane bale far sulumba nane tuku tumbran piynaig le uguna.

⁸ Kile nu nunje piro mbal afu saningina: Pino tam tuku pagumba nye buk kuanekit ta saningen mbal ta nane nda prowaig. ⁹ Tane kumba ka tumbran sungu tuku ndin njakmba dubike lika tango njakmba kanjerka pagumba nye te mbol prowam tuku saningap ngina.

¹⁰ Tanakina le nane kinaig ka ndin njakmba dubike lika mbal magenu ngaigona turmba kile-siglika njakmba kilmba pronaig le pino tam tuku pagumba nye ta tuku wande kumungina.

¹¹ Gabat sungu nu pronaig mbal ta kanjerkam wandek sinam kumba ande nu pagumba nye tuku kumin tinga ndaka ake kumin tingina ta kanjerna sulumba ¹² tango ta sana: Mata, ne ndanam ake te prowat. Ne pagumba nye tuku kumin tingam kuga nga kusnana le nu kikonu maninok minna.

¹³ Kile gabat sungu ta nunje piro mbal saningina: Tango te kupe wai ndaleka bukngap le mayok ka ma make sungu sinam kuwa. Ma ta mbolnje minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketin tiknga minamngaig ngina.

¹⁴ Kuate nu nane gudommmba nunje gageu minam tuku wikate ta nane ndui ndui ndo nu tuku gageu minam tuku madiningit nga saningina.

Takis pankam tuku pasa (Markus 12.13-17; Lukas 20.20-26)

¹⁵ Farisi mbal nane kumba ka nangine nangine saka ismba nu ame pasa mbarwa le biye tibe nga ndin sotinaig. ¹⁶ Tanamba nane nangine dubinaig mbal afu Herodus dubinaig mbal afu ndon kukulninginaig le Yesus tugum promba sanaig: Tum Tango, ne tango tugusek ta sine kila. Ne ande tuku kiko ndanate. Ne tango nyu njak tuku kuru kuru ndakate. Tango njakmba Kuate tuku manau dubikam tuku tumsingit. ¹⁷ Ne sine sasanga. Sine Zu mbal singine tukul manau dubimba Rom gabat Sesar takis tambim kumun e? Ne ndanmba iduste nginaig.

¹⁸ Nane Yesus yabri paknaig ta nu katesemba nane saningina: Tane yabri tango ndo. Ndanam ye tagoyade? ¹⁹ Takis

ndametiŋ ande tumba pro ye tumyap ŋgina le nane ndametiŋ ande tumba pro nu tunaig. ²⁰ Tanjanaig le nu ndek nane kusnaniŋgina: Ndametiŋ te mbolŋge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit ŋga saniŋgina le ²¹ nane ndek sakinaig: Sesar tuku ŋginaig le Yesus nu nane tejenmba saniŋgina: Ata. Tane gabat sunŋo Sesar kumnemŋge minig. Nu tambim tuku agaŋ sakate ta nu tape. Kuate nu agaŋ tambim tuku sakate ta Kuate tape ŋgina.

²² Tanjakina le nane pasa ta ismba pirerek purka nu kusremba luka kinaig.

*Kummba maŋ aboŋgam tuku pasa
(Markus 12.18-27; Lukas 20.27-40)*

²³ Ki ndui ta mbolŋge Sadusi tanŋo afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane tanŋo kummba maŋ tiŋge nda ŋga idusmba minig tuku. Nane Yesus kusnanaig: ²⁴ Tum Tanŋo, Moses nu tejenmba kuyarna: Tanŋo ande kummba pino kuembol kiŋo kugatok kusrewa le maib nuŋenge pino ta tumba aba nuŋe tuku kiŋo te-pilwa ŋga kuyarna. ²⁵ Ariya. Ma te mbolŋge tanŋo ande maib kat nuŋe 7 minnaig. Aba nanŋine pino ande tina sulumba minna ma ma kiŋo kugatok kumna le mambo nuŋe dubiknu nu pino ta tina. ²⁶ Nu tumba minmba ma ma nu mata kiŋo kugatok kumna le mambo nuŋe keŋnu nu mata tanjana. Tanjamba tanjamba nane 7 ta pino ndui ta ndo tumba ka ka kiŋo kugatok kume farnaig le ²⁷ ŋgumneŋga pino kuembol nu mata kumna. ²⁸ Ata. Ne kumanu mbal tiŋgamŋgaig ŋga sakate ta tanŋo 7 ŋgamukŋge nu ima tuku pino minamŋgat? Nane ŋakmba pino ndui ta ndo tinaig ŋga Yesus sanaig.

²⁹ Tanjakinaig le nu nane saniŋgina: Tane Kuate tuku kuyar pasa nu tuku sangri tane wamdus pulu ndatiŋgit. Ta tuku tane wamdus mbarde. ³⁰ Nane kumanu mbal aboŋga tiŋga Kuate tuku eŋel suk minamŋgaig. Nane muŋgu kile nda. ³¹ Tane kumanu mbal tiŋge nda ŋga idusmba sakade ta pasa ande sine ŋakmba isam tuku Kuate nu sakina ta tane bur ndakade e? Pasa ta tejenmba sakate. ³² Ye Abraham Isak Yakob nane tuku Mbara Sunŋo minet ŋga sakate. Abraham nane kume likinaig ta nduiye ŋgisikinaig kande Kuate ye nane

tuku Mbara ŋga Moses sa ndana kande. Nu abo ŋak minig mbal tuku Mbara ŋga saniŋgina.

³³ Tanjakina le maŋgur sunŋo Yesus tuku tum pasa ta isnaig sulumba piriri ŋayonaig.

*Tukul pasa sangrinu
(Markus 12.28-34; Lukas 10.25-28)*

³⁴ Yesus nu Sadusi mbal tuku pasa te-ibenŋa le nane pasa kugatok minnaig ta Farisi mbal nane wam ta ismba nane ŋakmba pro Yesus tugumŋge maŋgurkinaig. ³⁵ Tanjamba nane tuku ande nu kusem pasa bitekŋga sakanu tanŋo Yesus tagowam tuku kusnana: ³⁶ Tum Tanŋo, tukul ndaŋ tukul ŋakmba liniŋmba mbolŋge minit ŋga kusnana le ³⁷ nu lafumba sana: Tanŋine Sunŋo Kuate tane nu tuku kume purmba tanŋine ŋgamuŋgal abo guwa wamdus ŋakmba nu tape. ³⁸ Tukul pasa ta tukul ŋakmba liniŋgit.

³⁹ Tukul ande tanjaŋ nu dubiknu tejenmba. Tane tanŋine ŋgarosu tuku kume purde tanjamba ndo tane tugumŋge minig mbal tuku kume purap. ⁴⁰ Tukul armba ta tukul pasa afu tuan tanŋo kame tuku pasa ta ŋakmba tuku tugu minik ŋga sana.

*Yesus nu Kristus tuku nane kusnaniŋgina
(Markus 12.35-37; Lukas 20.41-44)*

⁴¹ Farisi mbal nane tanŋe maŋgurka minnaig le Yesus nu nane kusnaniŋgina: ⁴² Kuatenŋe madina tanŋo Kristus nu ima tuku mbuŋ ŋga idusde ŋga kusnaniŋgina le nane sakinaig: Nu David tuku mbuŋ ŋginaig.

⁴³ Tanjakinaig le nu nane saniŋgina: Ta son ndeta Tukul Guwa nu ndaŋam David wamdus tuna le nu Kristus tuku saka nu ye tuku Sunŋo ŋga tejenmba kuyarna.

⁴⁴ Sunŋo Kuate nu ye tuku Sunŋo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenŋe sangri ŋak minyok mina le ma ma yenŋe ne tuku ŋgueu mbal ŋakmba kile-ibenŋa ne tuku kupe kumnemŋge patikamŋgit ŋgina. *Mune 110.1*

⁴⁵ David nu tanjamba kuyarmba nu ye tuku Sunŋo ŋgina. Ata. Nu David tuku mbuŋ ndo e ko nu David tuku Sunŋo ŋgina. ⁴⁶ Nu tanjamba kusnaniŋgina ta ŋakmba nu tuku pasa lafuwam fugumba maninok minnaig. Tanjamba nane ki ait ta mbolŋge ŋgumneŋga

mata nu kuru-kuruka wam ande kusna ndanaig.

23

Israel gabat kame tuku manjau

(Markus 12.38-40; Lukas 11.43-46; 20.45-46)

¹ Kile Yesus nu nuje dubiwanu tango mangur sungo ta turmba saningina: ² Kussem pasa tugunu biteknanganu mbal Farisi mbal nane Moses tana tukul pasa biteknaga sanu tuku ndo piro ta biyig ta ³ nane sakade pasa ta nane kumu ndade. Tane nane sakade ta dubikap sulumba nane tuku manjau dubi ndakap. ⁴ Nane tukul manjau gudommmba aganj pitinu tana tango mbolnge patika minde bada sungo ningig ta nane nanginge miron fudinmba tur ndakade.

⁵ Nane afunge kangerkuwaig nga nane tango am mbolnge wam magenu kade. Nane tukul pasa patinu tuku ningot wakeika tukul pasa kuyarka sigrika tumail mbol wai mbol kusmba jak likade. Nanginge tawi mbolnge nzale kugennu wakeikade. ⁶ Nane pagumba nye sungo ko kussem wandeknge nane tango tumailamnge minyokam tuku nzaliningit. ⁷ Nane maket mbolnge lika tango nane sugo nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. Afunge nane kangerka tum tango ngade le nane gare sungoningit.

⁸ Tane tana ndawap. Ande nu tane tum tango nguwa kande tane nu peuwap. Ndindo ndo nu Tum Tango minit. Tane jakmba kumu kumu tira minig. ⁹ Kilke te mbolnge gabat tango ande yije mam nda ngap. Tane tuku Mam ndindo nu samba mbolnge minit. ¹⁰ Afunge tane sugo nguwaig kande tane nane peuningap. Tane tuku Sungo ndindo ndo minit. Nu Kristus.

¹¹ Tane ngamuknge ima nu sungo minam idusmba ndeta nu tane jakmba tuku piro tango tana minwa. ¹² Ande nu nuje nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenamngat. Ande nu nuje nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-mayokamngat.

Kussem gabat mbal tuku yabri manjau

(Markus 12.40; Lukas 11.39-44; 20.47)

¹³ Kussem pasa tugunu biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane nane afu Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ndin tukulde. Tane Kuate tuku gageu mayok kambim mbulmba nane afu mayok kambim bafude le nane peuningig.

¹⁴ [Osese. Kussem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal tane pino kuembol kame tuku aganj ndende didika kile-suluwe ningig. Tanginge njayonu ta yabukam tuku tango am mbolnge Kuate yaban kuende. Ta tuku tane pa lato tamngaig.]

¹⁵ Osese. Kussem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal tane tanginge dubikanu tango ndindo ndo te-silinu tuku yu mbol mbol kilke mbol mbol sota ma masken kinig. Ande tane dubikate le tanginge yabri manjau ta tumde le nu tane litinmba pa sungo njayo tam tuku minit.

¹⁶ Tane am tukulok minmba tugusemba ndin tum ndaningig mbal ose. Tane tenenmba sakade. Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku kussem wande nyun tate ta ake. Nu kussem wande sinamnge golmbi wakeikinaig aganj kame nyun kilig ta nu nuje pasa ta kumuwa ngade. ¹⁷ Tane am tukulok nginngan mbal ndo. Gol kame ta Kuate tuku wande sinamnge minig tukunu nane tukul. Kuate tuku wande ta gol kame liningit.

¹⁸ Tane tenenmba mata sakade. Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku Kuate tuku atrau mbain nyun tate ta ake. Nu atraukam tuku aganj mbain mbolnge minit ta nyun tate ta nu nuje pasa ta kumuwa ngade. ¹⁹ Tane sinjka am tukulok mbal ndo. Atraukam tuku aganj ta atrau mbain mbolnge minit tukunu nu tukul. Atrau mbain ta atrau aganj lite. ²⁰ Ta tuku ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku atrau mbain nyun tate ta aganj mbain mbolnge minit ta turmba nyun tate. ²¹ Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku wande sungo nyun tate ta Kuate nu wande ta mbolnge minit nu turmba nyun tate. ²² Ande nu nuje pasa sangri pilewam tuku samba nyun tate ta nu Kuate tuku minyo mbili sungo turmba nyun tumba Kuate nu ta mbolnge minit nu mata nyun tate.

²³ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane tukul ande dubimba piro karenka aganj fonfon nguna ilinzu njakmba mangur 10 patika ande Kuate tuwig. Tane tanjade sulumba tane tukul manau sugo kusreka manau tinreknu mape manau tango pino ngamuknge ke ndaka tangine piro tugusemba biye ndakade. Tane tukul sugo ta turmba kade kande maye kande. ²⁴ Tane am tukulok minmba tango pino tugusemba ndin tum ndaningig. Tane ngailmbo kule sinamnge kanjermba pitaide sulumba kamel kule sinamnge minit ta kanjer ndamba kule tur njinkade.

²⁵ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane tangine waim nza sangilnu minya mayede ta tangine ngamungal aganj ndende gudommmba kilam tuku piririmba aganj terokam tuku wamdus liganu minig. ²⁶ Farisi mbal tane am tukulok minig. Tangine waim nza sinanu kutur njakmba ta sauka minya mayewap le sangilnu turmba kau prowa.

²⁷ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tango kumu mbolnge ndame suku kaukauk mindepiye mayenu prote ta sinam tanje isu menja mundurkate tana tane minig. ²⁸ Tane tango am mbolnge tinreknu ndo minig. Tangine ngamungal sinamnge yabri manau kutur manau ligmba menja minig.

²⁹ Kusem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal ose. Tane yabri tango ndo. Tane tuan tango kame tuku kumu mbolnge ndame magenu patika tango tinreknu tuku kumu mbolnge mindepiye mayenu patika sakade: ³⁰ Sine tuku mbun kame tuku ait mbolnge sine mingen kande nane tuan tango kame tuku ndare kutuwe ninginaig ta sine nane ndon ulendi ndakigen kande ngade. ³¹ Tane tanamba pasa sakade ta tangine tugu te-mayokde. Kuate tuku tuan tango kame bale farninginaig mbal ta tane nane tuku fat ngade. ³² Ese. Tane tangine mbun kame tuku manau nagonu ta tuturap le sungokuwa. ³³ Tane mben nagonu tuku fat. Tane pa nayonu tam tuku minig. Tane pa ta laipam tuku ndin kuga. ³⁴ Ta

tuku ye tuan tango kame tango wamdus kuyar magenu Kuate tuku pasa kukliwam tuku kukulningi le tane tugum prowaig le tane nane afu kilmba bale farka afu ail kazrai mbolnge patikamngaig. Afu tangine kusem wandeknge ngusninmba afu kilmba amsesekap le nane kua ka sili-silimba tumbran njakmba mbol kine prowamngaig.

³⁵ Tane tanawap le tango tinreknu kilke te mbolnge bale farde ta nane njakmba tuku ndare tanje tane pasokamngat. Abo abo tango tinreknu Abel nu tugu pilmba ndare kutukina. Ta tuturmba kumba ka nane Berekia tuku kinjo nune Sakaria nu Kuate mbarinam tuku mbain atrau mbain ngamuknge minna le nane pro nu balemba ndare kutunaig. ³⁶ Ye sinja satngamngit. Nane njakmba ndare kutuninge likinaig ndare tanje tane pasokamngat nga saningina sulumba sakina: ³⁷ O Yerusalem, Kuate nu buk tuan tango kame kukulningina le ne kilmba bale farmba afu ndamembi bale farningina. Teg inonu fat kilmba tawo sirite tana ye tane kilmba tawo siriwam bafuwet le tane ye ram kua kinig. ³⁸ Tane isap. Kile Kuate nu tane ngamuknge mine ndakate. ³⁹ Ye tane satngit. Tane ye nda kanjeryap sulumba man kanjeryumba ndek sakamngaig. Ne Sungo tuku nyu mbolnge prote. Sungonge ne nyaro tinwa nga sakamngaig ngina.

24

Yesus nu kusem wande nayongam tuku sakina

(Markus 13.1-21; Lukas 21.5-6)

¹ Yesus nu mayok ka kusem wande sungo ta kusremba kumba minna le nune dubinaig mbal nane nu tugum promba kusem wande sungo ta tuku wande magenu njakmba kanjerkuwa nga nu samba tumnaig le ² nu ndek nane saningina: Ye sinja satngamngit. Tane wande njakmba kanjerkade te ngumnennga ndame njakmba mungu sailka mine nda. Afunge sambrininguwaig le njakmba kutusewamngaig ngina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa
(Markus 13.3-37; Lukas 21.7-36)

³ Nane kumba ka Olif tabe mbol promba Yesus nu minyokina le nuñe dubinaig tango nanenge ndo nu tugum promba sanaig: Ne kusem wande njayongamngat nga sasingat ta ginu mara prowamngat. Sine ame manau kanjermba ne prowam tuku ait kilke te kugawam tuku ait patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le ⁴ nu ndek lafumba saningina: Tane riron mayewap. Nane afu gudommmba pro tane yabritinmba ⁵ ye tuku nyu tumba ye Kristus Kuatenge madiyina tango nga nane gudommmba didikuwaig le ndenungaig. ⁶ Tane kame sugo maskenngge mayok kuwaig le pasa ismba ko tangine tugumngge kame zigna afu ismba wamdus te-sulu ndawap. Wam kame ta sinja prove likamngaig ta kugawam tuku ait ta kile. ⁷ Kilke ande tinga kilke kise ndon kame buwamngaik. Gabat ande nuñe gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndon kame buwamngaig. Ma yimyam mbolnge guba mumni prove likamngaig. ⁸ Piti kame ta pino kutu te-palmbim tuku ngaro rar tate tanjañ prowamngaig.

⁹ Afunge tane bige tidinga piti sungo tam tuku gabat afu tuku wai mbolnge patikuwaig le nane tane kilmba bale faramngaig. Tane yine mbal tukunu kilke tugu njakmba tane kasurtingamngaig. ¹⁰ Piti ta sinamnge nane gudommmba ye kusreyumba ndeka nanjine nanjine mungu kupet minmba mungu kasurka minamngaig.

¹¹ Yabri tuan tango gudommmba mayok kuwaig sulumba tango gudommmba didikuwaig le nane yabri manau dubikamngaig. ¹² Ait ta mbolnge manau njagonu tugeka sungokuwa le tango nane nanjine nanjine mungu iduska mungu turke nda. ¹³ Ande nu ye kusre ndayumba minmba ka kumwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tambimngat. ¹⁴ Kuate nu nuñe gageu kulatkate pasa mayenu ta kilke tugu njakmba mbolnge kukliwe likuwaig le njakmba iswaig le kugawam tuku ait prowamngat.

¹⁵ Tuan tango Daniel tuku pasa ngumnennga kumunguwa le ande njule parak tukul ma mbolnge mayok ka tukul kuerka

kutur tambimngat. (Tane pasa te burkade mbal tane wamdus pulutinguwa). ¹⁶ Tane Daniel tuku pasa kumunguwa le kanjermba Yudea mbal nane kua ka tabe ponguwaig. ¹⁷ Ande nuñe wande kawanngge minmba kande nu wandekngge aganj ndende afu kilam idus ndamba pitik ndo kua kuwa. ¹⁸ Ande nu nuñe piro mbolnge minmba kande luka pro nuñe tawi tam idus ndawa.

¹⁹ Ait ta mbolnge pino fungulok pino kinjo dabronu amo nyanu njak ose. Nane piti sungo kanjeramngaig. ²⁰ Tane Kuate yabanap le murke ait mbolnge ko kusem ait mbolnge manau ta pro ndawa.

²¹ Ait ta mbolnge piti sungo pasa njak prowamngat. O buk tugu mbolnge ka kile mata piti afu tanjañ kanjer ndakeg. Piti ta kugawaig le man piti tanjañ prove nda. ²² Kuate nu nane kilam tuku madiningina mbal idusniñmba piti ait kuen ta kuerkina le ait fagnu ndo piti ta prowamngat. Nda kuerkina kande ait ta prowa le tango njakmba njisike sulude kande.

²³ Ande nu tane satinmba kanjera Kristus Kuatenge madina tango minit te ko nu minit si nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. ²⁴ Yabri tango prowaig sulumba afu ye Kristus ngumba afu ye Kuate tuku tuan tango ngamngaig. Nane Kuate madiningina mbal yabrininmba didikube nga wam kitek sangrinu ke likamngaig. ²⁵ Wam kame ta sinja prowamngaig. Ta tuku ye tane wam pagutinget. ²⁶ Nane afu Kristus nu ma baknu mbolnge minit nga satinguwaig kande nu kanjeram kine ndakap. Ko afu nu wande te sinamnge kuirka minit nga satinguwaig kande tane nane tuku yabri pasa ta ise ndakap. ²⁷ Teliñ nu ki prote ma mbolnge teliñmba pinderka kumba ka ki butungate kumam kumba samba njakmba kilnjate tanjamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowamngit. ²⁸ Aganj ande kumanu menga mundur kinit le wir tange minig.

²⁹ Sina manzer ait sungo ta kugawa le ki mukumba dabunungat. Tambun mata bulunge nda. Samba tuku sangri njakmba pirpurka buru-burukuwaig le mbai njakmba guroromba ndeke lika minamngaig. ³⁰ Wam kame ta mayok

kuwaig le ye Ndindo Katesek Tango ye samba mbolnge mayok kanjit. Mayok ka ye kilna sangri sungo pasa nak gau mbolnge ndeki le kilke mbolok mbal nakmba ye kangeryumba wikaraumba malmbi nayowamngaig. ³¹ Tabil wi sungo ande mayok kuwa le ye yinje enel kame kukulningi le kilke tugu nakmba mbolnge Kuatenje nune madiningina mbal kile-mangurkamngaig.

³² Tane fik ail kanjerap. Nunje tumtingamngat. Tane kuzrunu kitek promba nzude le kanjerka katesemba sakade: Ki ait patukate ngade. ³³ Tanamba ndo wam kame sakit te prowaig le kanjerka ye prowam tuku ait patukate ta kila palmbimngaig. ³⁴ Ye sinja satینگamngit. Ait te mbolnge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame nakmba ta prowamngaig. ³⁵ Kilke tugu samba tugu ngisinungaig. Ye tuku pasa ande ngisike nda. Minmba minamngat.

³⁶ Ginu mara ki kanum ndan wam kame ta prowamngaig ta ande nu kila mine ndakate. Samba mbolnge enel mata nane gilai. Ye Kuate tuku Kiño ye mata gilai. Mam nu ndo kila minit. ³⁷ Noa tuku ait mbolnge manau pronaig tanamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowam tuku ait mbolnge manau ndui ta mayok kangaig. ³⁸ Kule sungo pro ndana le nane nyamagan kule nyumba pino piyamba kilmba tanamba tanamba minnaig ma ma Noa nu wan pongina. ³⁹ Wan pongina le ndo kule sungo promba nane nakmba ma gurenmba kile-butokina le nane wamdus puluningina. Tanamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowi le ndo nane ye idus ndayade mbal wamdus puluningamngat.

⁴⁰ Ait ta mbolnge tango armba piro ndindo mbolnge minwaik le ye inum tumba inum kusrewamngit. ⁴¹ Pino armba wit firfirmba minwaik le ye inum tumba inum kusrewamngit.

⁴² Tangine Sungo nu ginu mara prowamngat ta tane gilai. Ta tuku tane mambilmba tairnga minap. ⁴³ Wande miro tango kuayar tango prowam tuku ait pasa isit kande nu wande kulatka minmba kuayar tango pro kuayaram tuku

peute kande. ⁴⁴ Tane kuaneka ye tairnga minap. Ye Ndindo Katesek Tango tane mata ait gilai minap le ye prowamngit nga saningina.

Piro tango mayenu nayonu tuku yaba pasa (Lukas 12.41-48)

⁴⁵ Yesus nu man lato sakina: Tango ande wamdus kuyar mayenu nak piro mayete ta tango sungo nu tumba nune piro mbal kulatka ait kumunguwa le nyamagan walmba ningam tuku nu pilit. ⁴⁶ Tango ta nune piro kumba minwa le nune sungo promba kanjerwa le nu gare nak minamngat. ⁴⁷ Ye sinja satینگamngit. Nune sungo tanamba nu kangermba nu nune agan ndende nakmba kulatkam tuku nu tumba palmbimngat.

⁴⁸ Ko piro tango ta nayonu ndeta yinje sungo dalkate ya nga saka ⁴⁹ nu ndek kulatkate mbal pani farmba kule kamenu nyade mbal ndon ulendika nyamagan kule kamenu nyumba ⁵⁰ nune sungo luka prowam tuku ait idus ndamba minwa le nu prowamngat. ⁵¹ Nu promba nu piti sungo tumba pitaiwa le ma nayoyabri mbal ngamuknge minamngat. Ma nayoyabri mbolnge minamngaig mbal nane malmbi sungomba maketin tiknga minamngaig ngina.

25

Pino mbanzo 10 tuku yaba pasa

¹ Yesus nu man tenenmba sakina: Kuate nu nune gageu kilam tuku prowamngat ta wam kube te suk. Pino mbanzo 10 nane tango ande pino tam tuku prowam bafuna le nu te-silikam tuku nangine lam kilmba kinaig. ² Pino mbanzo 5 ta nane wamdus kugatok. Nane 5 afu ta nane wamdus kuyar mayenu nak.

³ Pino wamdus kugatok ta nane kambim nga nangine lam kilmba kule kile ndaka kinaig le ⁴ pino wamdus kuyar mayenu nak ta nane kambim nga nangine lam kilmba kule turmba kilmba kinaig. ⁵ Nane kinaig ka tango pino tam tuku ta nu dalka pitik nda prona le minde ma ma ginyumningina le kinynaig.

⁶ Furir ngamu wi ande mayok kina: Ai si. Tango pino tam tuku prote si. Tane mayok ka kanjerap ngina le ⁷ pino kame ta nakmba

abonnga nanjine lam bulu sungowam tuku wik wilnu mbilninginaig. ⁸ Tanjanaig sulumba pino kame wamdus kugatok tanje nane ndek pino wamdus nak ta saninginaig: Sine kule afu singap. Sine tuku lam kupam bafude nga saninginaig le ⁹ wamdus kuyar mayenu nak mbal ndek nane saninginaig: i ... Sine tane kule tinje ta tane sine turmba lam kupe likamngaig. Tane luka kumba stua mbolnge kule afu sota piyawap nga saninginaig.

¹⁰ Nane lam kule piyawam kinaig le tango pino tam tuku ta nu prona le pino 5 nane nu tairnga minnaig ta nu ndon pagumba nye sungo tuku wande sinam kumba malanga tukulnaig. ¹¹ Malanga tukulmba minnaig le pino 5 ta luka pro malanga katmba sakinaig: Sungo, malanga talka. Sine prowig o nginaig kande ¹² tango ta nu pasa lafumba saningina: Tane ima kate. Ye sinjka tane gilai nga saningina.

¹³ Yesus nu tanjamba ndek lato sakina: Ait ta ginu mayok kangat ginu mara ki kanum ndan mbolnge ye prowamngit ta tane gilai tukunu tane ye tairnga mambimba minap ngina.

*Piro tango kenmba ndametin kilnaig
(Lukas 19.11-27)*

¹⁴ Yesus nu man sakina: Kuate nu nune gageu kilam tuku prowamngat ta wam kube te suk. Tango ande nu kilke masken ande mbol kambim nga nune agan ndende kulatkam tuku nune piro mbal tuku wai mbolnge patikina sulumba ¹⁵ nu nane tuku manau kanjerka kumumbi piro walmba ningina. Nu piro tango ande ndametin son 500 tumba ande son 200 tumba ande son 100 tuna. Nane ndametin tambi pirokuwaig nga nu tinga ma masken kina.

¹⁶ Piro tango nu son 500 kilna ta nu pitik ndo kumba ka ndametin tambi piroka minna ma ma son 500 man lato kilna. ¹⁷ Wam ndui ta ndo piro tango nu son 200 kilna ta nu pitik ndo kumba ka ndametin tambi piroka minna ma ma son 200 man lato kilna le ¹⁸ piro tango nu son 100 kilna ta nu kumba ka kilke sarka burok ta sinamnge ndametin patika yubengina le tanje minnaig.

¹⁹ Tanjamba minnaig ma ma sungo nu luka promba nune ndametin piro mbal ningina ta kilam tuku saningina. ²⁰ Tanjakina le ande nu son 500 tuna ta nu pro sana: Sungo, ne buk son 500 ye sina. Ai te. Ye tambi piroka man son 500 lato kilen ngina le ²¹ nune tango sungo nu sana: Ese. Ne piro tango mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku agan fudinndo kulat mayena tukunu kile ne piro sungo kulatkam tuku ye ne palmbimngit. Ne yale. Ne ye ndon sile gare-garekamngik ngina.

²² Kile ande nu son 200 tuna ta nu pro sana: Sungo, ne buk son 200 ye sina. Ai te. Ye tambi piroka man son 200 lato kilen ngina le ²³ nune tango sungo nu sana: Ese. Ne piro tango mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku agan fudinndo kulat mayena tukunu kile ne piro sungo kulatkam tuku ye ne palmbimngit. Ne yale. Ne ye ndon sile gare-garekamngik ngina.

²⁴ Kile ande nu son 100 tuna ta nu pro tenjenmba sana: Sungo, ne tango wamdus karennu nak ta ye kila. Nane afu pirokade le ne pro alonu ake kilit. Afu agan tumunu ngukade le ne pro goningit. ²⁵ Ye ne tuku kuru-kuruka nane son 100 ta ngisikikat nga kilmba kilke sarka burok sinamnge yubengen. Nane son 100 ta noten ngina. ²⁶ Tanjakina le nune tango sungo ndek nu sana: Ne sinjka piro tango nayonu. Ne kanyum tango ndo. Nane afu pirokade le ye pro alonu ake kilet nga iduste? Afu agan tumunu ngukade le ye pro goninget e? ²⁷ Yinje manau ne kila ta ndanam saka ye tuku son 100 ben mbolnge pile ndakina. Ne tanjana kande ye pro yinje ndametin lafunu lato kilet kande ngina.

²⁸ Tanjamba nu nune piro mbal saningina: Son 100 yaimba tango nu son 1,000 nak ta tape ngina. ²⁹ Ande nu agan afu nak minit ta andengete nu man lato tuwit le nu sungomba nak minamngat. Ande nu agan denkanu minit ta andengete nu tuku agan fudinndo ta yaite. ³⁰ Piro tango kanyum sambek ta tumba kilimnge bukngap le ma make sungo mbol kuwa. Ma ta mbolnge nane malmbi sungomba maketin tiknga minamngaig ngina.

Pileningam tuku ait

³¹ Ye Ndindo Katesek Tango ye yiñe kilña sungo eñel kame ndonj prowi sulumba ye yiñe minyo mbili maditaknu mbolñge minyokamngit. ³² Ye minyoki le kilke tugu ñakmba pro ye tugumñge mangurkamñgaig. Nane tanawaig le sipsip kulatkanu tanjo nu sipsip meme lisis minig le pilenğa kise kise patikate tanaj ye mangur ta paplamba kuasmibi armba patinungit. ³³ Tanamba ye sipsip kilmba yiñe ndinamñge patiki sulumba meme kilmba yiñe ñainamñge patinungit.

³⁴ Ye Sunjo ye yiñe ndinamñge minamñgaig mbal ta teñenmba saningamngit: Yiñe Mam nu sinğa tane make patikate. Tane yalpe. Nu kilke te te-mayok ndana ait mbolñge tane nuñe gageu mayok ka nu ndonj minam tuku maditingina. ³⁵ Ye gubayina le tane nyamaganj sinaig. Ye kule parayina le tane kule sinaig. Ye rawe tanjo tanaj minen le tane ye tumba kulatkinaig. ³⁶ Ye tawi kugatok minen le tane tawi sinaig. Ye guaze ten le tane ye turyinaig. Ye muli wandekñge minen le tane ye kanğeryam tuku pronaig.

³⁷ Ye tanamba nane saningi le nane tinreknu mbal ta lafumba sayamñgaig: Sunjo, sine ginu ne gubak minna le kanğernumba nyamaganj tingenj. Ko ne kule paranina le kule tingenj. ³⁸ Ginu ne rawe tanjo tanaj minna le ne tumba kulatkigenj. Ko ginu ne tawi kugatok minna le ne tawi tingenj. ³⁹ Sine ginu ne guaze ñak ko muli wandekñge minna le ne kanğernam tuku progenj nga kusnayamñgaig. ⁴⁰ Tanakuwaig le ye Sunjo ye pasa lafumba saningamngit: Tane yiñe mbal nyu kugatok turkinaig ta tane ye turyanu tanaj nga saningamngit.

⁴¹ Kile ye yiñe ñainamñge minamñgaig mbal ta teñenmba saningamngit. Tane pa sunjo tam tuku minig mbal tane ye kusreyumba kape. Kuate nu o buk Satan nuñe eñel kame ndonj minam tuku pa kuanekina ta mbol kape. ⁴² Ye gubak minen le nyamaganj se ndakinaig. Kule parayina le tane kule se ndakinaig. ⁴³ Ye rawe tanjo tanaj minen le tane ye kulat ndakinaig. Ye tawi kugatok minen le tane ye tawi se ndakinaig. Ye guaze ñak ko muli wandekñge

minen le tane pro ye kanğer ndayinaig nga saningamngit.

⁴⁴ Ye tanamba saningi le nane mata pasa ndui ta ndo lafumba sayamñgaig: Sunjo, ne ginu mara gubak ko kule paranina ko rawe tanjo tanaj minna ko tawi kugatok ko guaze ñak ko muli wandekñge minna le kanğernumba tur ndanigenj ngamñgaig. ⁴⁵ Nane tanakuwaig le ye nane teñenmba saningamngit: Ye sinğa satinjet. Tane yiñe mbal nyu kugatok tur ndakinaig ta ye tur ndayanu tanaj nga saningamngit. ⁴⁶ Mbal te nane ma ñayo mbol kumba rar kamusmba minmba minamñgaig. Rar ta kugawe nda. Mbal tinreknu nane abo tugu ñak minmba minamñgaig. Kume nda.

26

*Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig
(Markus 14.1-2; Lukas 22.1-2; Yohanus 11.45-53)*

¹ Yesus nu pasa ñakmba saninge denpurbamba nu nuñe dubiwanu tanjo saningina: ² Ki ait armba kugawaik le pagumba nye sunjo Pasowa prowamngat ta tane kila. Prowa le nane afunje ye tumba ail kazrai mbolñge kumi nga afu tuku wai mbolñge palmbimñgaig ngina.

³ Ait ta mbolñge pris gabat mbal Israel mage ndonj pris sunjo Kaiafas tuku wande mbol mangurkinaig sulumba ⁴ nane Yesus kuirkuirka biye timba balewaig nga ndin sotinaig.

⁵ Nane teñenmba sakinaig: Sine pagumba nye tuku mangur sunjo sinamñge nu biye tibe ta ñayo. Kame zigna sunjo mayok kakat nga saka minnaig.

Pino ande Yesus tuku gabat mbolñge gurenj kutuna

(Markus 14.3-9; Yohanus 12.1-8)

⁶ Betani tumbrañge Yesus nu tanjo ande buk ngirnger ñak nyunu Simon nu tuku wandekñge isukusmba minna. ⁷ Isukusmba minna le pino ande ndame botol gurenj mundur mayenu ñak piyanu o mbolñge ta tumba Yesus tugum promba nu tuku gabat mbolñge gurenj ta kutuna.

⁸ Tanana le nuñe dubiwanu tanjo wam ta kanğermba nane palseñningina le sakinaig: Ndanam saka gurenj mayenu ake kutuwat

a. ⁹ Nu gurenj ta tumba nane afu mbolŋge piyana kande nu ndametiŋ sunjo tina le ndametiŋ tambi sine sanzal mbal turkeg kande ŋga sakinaig.

¹⁰ Tanakinaig le nu pasa ta ismba ndek saningina: Ndanam tuku tane pino te piti serde. Nu ye mbolŋge wam mayewat. ¹¹ Sanzal mbal mara mara tane ŋgamukŋge minamŋgaig. Ye tane ndonj ait kuennu mine nda. ¹² Pino nu gurenj mayenu tembi ye tuku ŋgarosu pisnewat ta nu ye ŋgunu tuku ŋgarosu wakeiyat. ¹³ Ye sinjka satinŋamŋgit. Kilke tugu ŋakmba mbolŋge nane pasa mayenu kuklimba nu wam kat te turmba sakuwaig le nane ismba nu tuku saka minamŋgaig ŋgina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tango
(Markus 14.10-11; Lukas 22.3-6)

¹⁴ Kile nane 12 ta tuku ande Yudas Iskariotnu nu ka pris gabat mbal tugum promba saningina: ¹⁵ Ye Yesus tumba tane tuku wai mbolŋge pili ta piyanu giganmba ye samŋgaig ŋgina le nane ndek silwa ndametiŋ soj kenmba nu tunaig. ¹⁶ Tunaig le Yudas nu kumba ka Yesus tumba nane tuku wai mbolŋge palmbim tuku ait mayenu ande tairŋga minna.

Yesus nu nuŋe dubinaig tango ndonj Pasowa nyinaig
(Markus 14.12-21; Lukas 22.7-13,21-23; Yohanus 13.21-30)

¹⁷ Bret yis kugatok nyam tuku kusem ait ambonganu mbolŋge Yesus dubiwanu tango nu tugum promba kusnanaig: Sine aningne ne ndonj Pasowa nyam tuku ka kuanekube ŋginaig le ¹⁸ nu ndek saningina: Yerusalem tumbraŋ sunjo mbol kape. Tango ande ye tane satinŋi le nu tugum kumba sawap: Tum Tanŋonge nuŋe ait buk patukate ŋgat. Nuŋe dubinaig tango ndonj ne tuku wandekŋge Pasowa nyam tuku sasingat ŋga sawap. ¹⁹ Yesus nu tanamba sakina le nuŋe dubinaig tango nane tanamba kumba ka Pasowa nyam tuku agaŋ ndende kuanekinaig.

²⁰ Furirna le Yesus nu nuŋe dubiwanu tango 12 ndonj kumba ka isukusmba minmba ²¹ nu ndek sakina: Ye sinjka satinŋamŋgit. Tane ŋgamukŋge ande nu ye tuku kupet minit ŋgina. ²² Tanakina

le nane wamdus ŋaigonga ndui ndui nu kusnanaig: i ... Sunjo ne yenje ŋga iduste e ŋga kusnanaig le ²³ nu lafumba sakina: Ande nu ye ndonj nza tuma bret kule pak mbilmba nyat ta not. ²⁴ Ye Ndindo Katesek Tango ye kuyar pasa kumumba kumamŋgit ta ande nu ye tumba nane wai mbolŋge palmbimŋgat ta ose. Nu piti sunjo tamŋgat. Ina nuŋenge te-pile ndakina kande maye kande ŋgina.

²⁵ Tanakina le nuŋe kupet tango Yudas nu ndek sakina: i ... Tum tango, ne yenje ŋga iduste e ŋgina le Yesus nu lafumba sana: Ne sakate not ŋgina.

Yesus nu pasa nyam tuku manau te-mayokna

(Markus 14.22-26; Lukas 22.15-20; 1 Korin 11.23-25)

²⁶ Nane isukusmba minmba Yesus nu manj bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nuŋe dubiwanu tango ninmba sakina: Bret te tumba nyap. Te yiŋe ŋgarosu ŋgina.

²⁷ Tanamba nu grep kule murko ŋak ta mata tumba Kuate gare pasa tumba nane ninmba sakina: Tane ŋakmba grep kule te tumba nyap. ²⁸ Te yiŋe ndare. Ndare ta mbolŋge pasa kitek Kuate nu tango ndonj o buk katna ta alonu mayok kanŋat. Ye yiŋe ndare kutuwi le Kuate nu nane gustommba tuku une saukamŋgat. ²⁹ Ye tane satinŋamŋgit. Ye manj grep kule tenjen nye ndaki ma ma yiŋe Mam kulatkate ma mbolŋge ye grep kule kitek manj tane ndonj nyamŋgit ŋgina. ³⁰ Tanaka denpurmba nane mune ande ulnaig sulumba tinga Olif tabe mbol kambim saka kinaig.

Yesus nu Petrusŋge nu tuku nyu yabukamŋgat ŋga sana

(Markus 14.27-31; Lukas 22.31-34; Yohanus 13.36-38)

³¹ Kumbange Yesus nu nane saningina: Furir te mbolŋge tane ŋakmba kua ka ye kusreyamŋgaig. Kuyar pasa tenjenmba sakate.

Kuatenge sipsip kulat tango balewa le sipsip pururumba sili-siliwamŋgaig ŋgate.
Sakaria 13.7

³² Ye kummba maŋ tiŋgi sulumba ye am-bonga Galilea ma tugu mbol ka le tane ngumnga prowamngaig nga saningina.

³³ Tanakina le Petrus nu ndek sana: Nane ŋakmba kuru-kuruka kua ka ne kusrenuwaig ta yenge ndo ne kusrene nda ngina le ³⁴ nu Petrus sana: Ye sinka ne sanamngit. Furir te mbolnge teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina. ³⁵ Tanaka sana le Petrus nu ndek lafumba sakina: Kuga. Ne balenumba ye mata baleyam bafuwaig le ta mata ye sinka ne tuku nyu yabuke nda ngina le nuŋe dubinaig mbal ŋakmba pasa ndui ta ndo sakinaig.

Yesus nu Kuate ndon pasatina

(Markus 14.32-42; Lukas 22.39-46)

³⁶ Yesus nane kumba ka ma ande nyunu Getsemani pronaig sulumba nu nuŋe dubinaig tango saningina: Tane tenge minap. Ye ka singe Kuate yabanamngit ngina.

³⁷ Tanaka nu ndek Petrus le Sebedeus tuku kiŋo armba Yakobus Yohanus nane ken ta kilmba kina ka tange nu ngamungal piti sungo kamusmba wamdus fagka minna.

³⁸ Tanamba nu nane saningina: Ye wamdus ŋayonga piti sungo ye toyate le kamuset. Tane tenge ye ndon mambilmba minap ngina.

³⁹ Tanamba saka nu dirdirka kumba ngurŋgurka ndek truk ka Kuate yabanmba sakina: O Mam, kumuŋ ndeta kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa ŋget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Nane nzali ndo dubiwa ngina.

⁴⁰ Tanamba nu luka ka nuŋe dubiwanu tango kanŋerkina ta nane kinymba min-naig le nu ndek Petrus sana: Ne ait fagnu te ye tuku nga idusmba mambilmba minam kuga e? ⁴¹ Satan tuku tago tane mbol prowikat tukunu tane abo minmba yabanmba minap. Tangine ngamungal Kuate yabanam tuku idusde ta ngarosumbi dubi-wam tuku ta piti ngina.

⁴² Yesus nu maŋ lato kumba ka yabanmba sakina: O Mam, kule murko te ye laipyam kumuŋ kuga ta ye nyamngit. Nane nzali ta ndo dubiwa ngina. ⁴³ Tanamba nu maŋ luka prona ta nane ginyumnge am piti patikinaig le kinymba minnaig le

⁴⁴ nu nane kanŋerka nu maŋ nane kusreka luka kumba ka pasa ndui ta ndo yabanmba.

⁴⁵ Yaban denpumba nu pro nuŋe dubiwanu tango kusnaningina: Tane mabtumba kinymba minamngaig? Ait buk patukate. Andenge ye Ndindo Katesek Tango tumba une ŋak mbal tuku wai mbolnge palmbim tuku bafute. ⁴⁶ Ai si. Ye tuku kupet prote si. Tane tingap le sine nane tugum si kab ngina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Markus 14.43-50; Lukas 22.47-53; Yohanus 18.1-12)

⁴⁷ Nu tanamba pasata minna le tango 12 ta tuku ande Yudas nu tango gudommmba kame bagi sibugi kilmba ŋak pronaig. Pris gabat mbal Israel mage nanenge tanamba kukulninginaig le pronaig. ⁴⁸ Yesus tuku kupet tango nu nane kila palmbim tuku buk tenenmba wam paguningina: Ye ka ande mumuwi ndeta not. Tango ta biye tiwap ngina.

⁴⁹ Kile nane promba Yudas nu pitik ndo Yesus tugum kumba Tum Tango kaiye nga sakina sulumba nu mumuna le ⁵⁰ nu ndek Yudas sana: Mata, ne wam idusmba te prowat ta pitik ka ngina. Tanamba sakina le nane pro Yesus biyimba biye denaig.

⁵¹ Kile Yesus dubiwanu tango ande nuŋe kame bagi gomba tumba pris sungo tuku piro tango kilbanu pike welna. ⁵² Tanana le Yesus nu tango wam kina ta sana: A ... nane kame bagi tumba nuŋe ma mbolnge pale. Tango nane kame bagimbi kame bude ta afunŋe nane kame bagimbi bale faramngaig. ⁵³ Ye yiŋe Mam yabani ta nu pitik ndo enel kuasmmbi gudommmba kukulninguwa le ye turyam prowamngaig ta ne idus ndate? ⁵⁴ Ye tanawi ta Kuate tuku kuyar pasa ye tuku sakina ta kumuŋge nda nga sana.

⁵⁵ Kile Yesus nu mangur sungo ta saningina: Ndanam saka ye kuayar tango tanan tane bagi sibugi kilmba ŋak ye biye tiyam prode. Ye mara mindek kusem wande sungo sinamnge tango pino wam paguka minyok minen tambi tane ye biye tiyam kuga e? ⁵⁶ Wam ŋakmba mayok kinig te tuan tango kame nane Kuate tuku pasa kuyarnaig ta kumude ngina. Tanakina le

nunje dubinaig tango njakmba nu kusremba sili-silimba kua kinaig.

Nane Yesus tumba kusem gabat mbal tugum kinaig

(Markus 14.53-65; Lukas 22.54-71; Yohanus 18.13-14; 19.24)

⁵⁷ Nane Yesus biye tinaig mbal ta nu tumba pris gabat sungo Kaiafas tuku wande mbol kinaig. Wande ta mbolnge kusem pasa biteknganu mbal Israel mage mage nane buk pro manjurkinaig. ⁵⁸ Petrus nu maskenngge Yesus dubimba kina ka pris gabat sungo tuku fonde sinam kina ka wande mab tange ame wam Yesus mbolnge kuwaig le kanjeram tuku nu kame mbal ndon minyok minna.

⁵⁹ Pris gabat mbal Israel gabat sugo pasa pilewanu mbal njakmba Yesus balewam tuku afunge yabri pasa te-mayokuwaig nga sotinaig le ⁶⁰ nane gudommmba tinga yabri pasa tumba Yesus mbaranu nginaig ta nu kumam tuku pasa ande mayok nda kina. Nane tanjamba pasa ndin sotinaig ma ma kile tango armmba tinga sakinaik: ⁶¹ Tango te tenjemba sakina le sile iskenj. Kusem wande sungo ye sambriwi sulumba mara kenmba mbolnge manj palmbim kumun nga sakina le sile iskenj nginaik.

⁶² Tanjakinaik le pris gabat sungo nu tinga Yesus kusanana: Nane ne mbaranu nga sakade te ne ndanmba iduste. Ne nane tuku pasa lafuwe nda e ngina ta ⁶³ nu minje tukulmba maninok minna le pris gabat nu manj kusanana: Ne Kristus? Ne Kuate tuku Kiyo e? Kuate nu abo minit ne nu am mbolnge lafuwa le sine isbe ngina le ⁶⁴ Yesus nu pasa lafumba sakina: Ne sakate not. Ye ne sanamngit. Ye Ndindo Katesek Tango Kuate Sangri Nayo nu tuku ndinamnge minyok mini sulumba gau mbolnge ndeki le tane ye kanjeryamngaig ngina.

⁶⁵ Tanjakina le pris gabat sungo nu pasa ta ismba palsejna le nu ndek nunje tawi fetfetmba sakina: Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. Nu Kuate tuku nyu njayo silite. Tane nu tuku pasa njayonu te ismba ⁶⁶ tane ndanmba idusde ngina le nane sakinaig: Nu tango njayonu. Nu kumwa nginaig. ⁶⁷ Tanjamba nane afu tinga ka Yesus

tumailnu nguspemba nu waimbi katmba sanaig: ⁶⁸ Imanje ne katnate? Ne Kuatenge madinina tango ndeta nyun ta le sine isbe nginaig.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina

(Markus 14.66-72; Lukas 22.54-62; Yohanus 18.15-27)

⁶⁹ Petrus nu wande mab tange minyok minna le pino ande nu tugum promba sana: Ne mata Galileanu tango Yesus ndon minna tuku ngina. ⁷⁰ Tanjakina le nu nane njakmba am mbolnge nu Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ne pasa sakate ta ye nginnganket ngina.

⁷¹ Kile nu tinga kumba ka fonde malanga ta tugumnge tinj minna le piro pino ande nu kanjermmba nane nu tugumnge minnaig mbal saningina: Nu Nasaretnu tango Yesus nu ndon minna tuku ngina le ⁷² Petrus nu sangri tinga manj Yesus tuku nyu yabukina: Ye Kuate am mbolnge saket. Ne tango sakate ta ye sinjka nu gilai ngina.

⁷³ Tanjamba minmba tango afu Petrus tugumnge minnaig ta nane pro nu sanaig: Ne yabrikate. Ne nu tuku tango ande. Ne mata Galileanu tango tuku pasa njin tugu sine iseg nginaig le ⁷⁴ nu nunje mironj nunje ngaro taprana sulumba sakina: Tango ta ye sinjka gilai ngina. Tanjakina le pitik ndo teg witina. ⁷⁵ Tanjana le Yesusnge Petrus pasa sana ta nu idusna: Teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat nga sana. Nu pasa ta idusmba nu tinga mayok ka malmbi njayona.

27

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig

(Markus 15.1-5; Lukas 23.1-2; Yohanus 18.28-32)

¹ Mafena le maratukuk tinga pris gabat mbal Israel mage mage nane njakmba manjurkinaig sulumba Yesus balewam tuku pasa saka ismba minnaig. ² Pasate denjurmmba nane Yesus ndaleka tumba ka gabat sungo Pilatus tuku wai mbolnge pilnaig.

Yudas nu kumna

(Aposel 1.18-19)

³ Yesus tuku kupet tango Yudas nu Yesus balewam tuku pasa sangri pilenaig le

ismba nu wamdus biye mbilmba silwa ndametin son kenmba ta kilmba pro pris gabat mbal Israel mage mage saningina: ⁴ Tango te ye tane tuku wai mbolnge pilen ta nu mbar kugatok. Ye sinka mbaren ngina le nane nu sanaig: Tanjaig. Piti ta nane nginaig. ⁵ Tanjakinaig le kusem wande sungo sinam tanje ndametin baremba nu mayok ka kina ka nune njinfok muli panmba kuiknga kumna.

⁶ Kile pris gabat mbal nane ndametin ta tanjermba kilmba sakinaig: Ndametin te tango kumwa nga patikigen. Ta tuku kusem wande sinamnge ndametin minig te tur ulendi ndabe nginaig. ⁷ Tanjamba nane pasa saka kine inummba minnaig sulumba rawe mbal kumwaig le ngunu tuku kilke ande piyanaig. Kilke ta waim wakeikanu tuku tango kame tuku kilke. ⁸ Ta tuku kilke ta kile nyunu ndare kutukina tuku kilke ngade.

⁹ Wam ta mbolnge tuan tango Yeremia tuku pasa ande kumungina. Pasa ta tenenmba sakate.

Nane nu kanjermba piyanu silwa ndametin son kenmba kumumbi patikinaig ta ¹⁰ nane silwa ndametin ta kilmba waim wakeikanu mbal tuku kilke ande piyanaig. Sungo nu nane tanjamba kam tuku ye sayina ngate. *Sakaria 11.12-13*

Pilatus nu Yesus tuku pasa isna
(Markus 15.2-5; Lukas 23.3-5; Yohanus 18.33-38)

¹¹ Yesus nu Rom mbal tuku gabat ta tugumnge tingina le nu Yesus kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sungo e ngina le Yesus ndek nu sana: Ne sakate not ngina.

¹² Tanjakina le pris gabat mbal Israel mage mage nane pasa gudommmba kilmba Yesus mbolnge patika nu mbaranu nga saka minnaig le nu nane tuku pasa ande lafu ndana le ¹³ Pilatus nu kusnana: Ai te. Ne mbar gudommmba kanu sakade ta ne nda isit e ngina.

¹⁴ Nane nu mbar gudommmba kanu sakinaig ta Yesus nu pasa ta inum lafumba gabat tango sa ndana le nu wam ta tuku pirerek purkina.

Pilatus nu Yesus balewaig nga saningina
(Markus 15.6-15; Lukas 23.13-25; Yohanus 18.39-19.16)

¹⁵ Yar mindek Pasowa tuku ait mbolnge nane Zu mbal Pilatus tugum kumba mulin kilanu tango ande paska tam tuku sawanu le nu paska ninganu. ¹⁶ Ait ta mbolnge tango mbaranu ande nyunu Barabas nu muli wandeknge minna.

¹⁷⁻¹⁸ Tango njakmba Yesus tuku saka minnaig le pris gabat mbal gubra kagli firka ake Yesus tumba nu tuku wai mbolnge pilnaig ta Pilatus nu kila. Ta tuku nane pro nu tugumnge manjurkinaig le nu Yesus kusrewam idusmba nane kusnaningina: Ye Yesus nane Kristus ngade nu paska tingi e ko tango njayonu Barabas paska tingi nga kusnaningina.

¹⁹ Pilatus nu nune minyo mbili maditaknu ta mbolnge minyoka Yesus pilemba minna le piyo nune nu tango ande kukulna le nu tugum promba sana: Piyo nane nu tenenmba sakat. Ne tango tinreknu ta kusrewa. Ye nu tuku kinatit sulumba ye wamdus fulilka minet nga sakat ngina.

²⁰ Pris gabat mbal Israel mage mage nane tango pino sisenjinmba wam pagukinaig le Barabas paska te-luka ninmba Yesus balewam tuku Pilatus sanaig. ²¹ Tanjamba sanaig le gabat tango nu man kusnaningina: Ye nale tuku ima paski le mayok kuwa nga idusde ngina le nane Barabas nginaig.

²² Tanjakinaig le Pilatus nu nane saningina: Ye Barabas paski sulumba Yesus nane Kristus ngade te ye nu ndani nga idusde ngina le nane njakmba lafumba sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nginaig.

²³ Tanjakinaig le nu ndek sakina: Ndanjam. Nu ame wam mbarna ngina le nane man sungomba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nga saka minnaig.

²⁴ Kile zigna sungo mayok kambim bafuna le Pilatus nu kanjermba nune pasambi nane tuku wamdus kile-ibenkam kumun kuga ta katesemba nu kule tumba pro manjur sungo ta nane am mbolnge nune wai minyanja sakina: Tango te kumwa ta ye tuku mbar kuga. Mbar ta tangine ngina

le ²⁵ nane njakmba ndek sakinaig: Ta maye. Nu tuku ndare ta sine singine kijo kame turmba pasokuwa nginaig.

²⁶ Nane tanjamba sakinaig le Pilatus nu Barabas paska tumba Zu mbal ningina sulumba kame mbal saningina le nane Yesus tumba muli karennumbi ngusnaig. Tanjanaig le Pilatus nu nane saningina: Tango te tumba ail kazrai mbolnge palpe ngina.

Kame mbal nane Yesus tumba njayo sili-naig

(Markus 15.16-20; Yohanus 19.2-3)

²⁷ Kame mbal Yesus tumba Pilatus tuku wande sungo ngirpem tanje pilmba kame tango njakmba wikinaig le pro manjurkinaig. ²⁸ Kile nane Yesus tuku tawi paska tawi gurgur mindepiye mayenu tumba nu kai tunaig sulumba ²⁹ muli nzapo njakpirka gabat kaimba dido tumba nu tuku wai ndinam mbolnge pilmba nu usre kupetmba pro dagol tidronga sakinaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sungo nginaig. ³⁰ Tanjamba nane nu nguspemba dido ta yaimba gabatnu katanu. ³¹ Nane tanjamba usre kupetmba nzumil te-tumba denpurmba tawi ta manj paska nune tawi siluk tumba ail kazrai mbolnge palmbim tuku nu tumba kinaig.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge pil-naig

(Markus 15.21-32; Lukas 23.26-43; Yohanus 19.17-27)

³² Kinaig ka ndinngi Sirenenu tango Simon te-silika nu Yesus tuku ail kazrai kurawa nga sangrimba sanaig le nu kurana. ³³ Tanjamba nane kumba ka ma nyunu Golgota pronaig. Nyu ta tugunu Tango Gabat Murko. ³⁴ Pro tanje nane ndek marasin kaglinu ande ngaro rar mukuwam tuku grep kule tur mbilmba nyuwa nga tunaig ta nu fudinmba tagomba mbulna.

³⁵ Kame mbal Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil dannginaig sulumba nu tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig sulumba ³⁶ ail kazrai tugum tanje minyoka nu kulatka minnaig.

³⁷ Gabat fumnge nu balenaig tuku pasa gabat tenenmba kuyarnaig: *Tango te nyunu Yesus. Nu Zu mbal tuku gabat sungo* nga kuyarnaig. ³⁸ Nane kuayar tango armba

turmba kilmba ande nu tuku ndinamnge ande njainjam kumamnge ail kazrai mbolnge nil dannginaig.

³⁹ Nane afu mungu lilika kine ilemba Yesus nzumil te-tumba nduku-ndukumba sanaig: ⁴⁰ Tango nu Israel kusem wande sungo sambrimba mara kenmba mbolnge manj palmbim tuku sakina ta kile aningge. Ne nane mironj nane ngarosu tura. Ne Kuate tuku Kijo kande ail kazrai kusremba ibenj kaye nga samba minnaig.

⁴¹ Pris gabat mbal nane kusem pasa biteknnganu mbal Israel mage mage nane mata Yesus nunumba pingil mer te-tumba sakinaig: ⁴² Nu tango afu tuku muskil kile-tidingina. Kile nu nune muskil te-tiwam kumun kuga. Nu Israel mbal tuku gabat sungo minmba ndeta kile ail kazrai ta kusremba ndekuwa le sine son ngube. ⁴³ Ye Kuate tuku sangri tomba tinget nga sakina. Ye nu tuku Kijo ngina. Ariya. Kuate nu nzalinu kande nu tuku muskil te-tiwe tuwa nga saka minnaig le ⁴⁴ kuayar tango armba Yesus tugumnge ail kazrai mbolnge dannginaig ta nale mata manjau ndui tambu nu tumail pannaig.

Yesus nu kumna

(Markus 15.33-41; Lukas 23.44-49; Yohanus 19.28-30)

⁴⁵ Ki kanum 12 mbolnge ma njakmba ma furir sungo promba kumba ka ka ki kanum 3 mbolnge kugana. ⁴⁶ Ki kanum 3 tanjan Yesus nu wi kuenjka sakina: *Eli, Eli, lama sabaktani* ngina. (Pasa ta tugunu tenenmba. Yinje Mbara, yinje Mbara, ndanam ne ye kusreyat).

⁴⁷ Tanjakina le nane afu tanje minnaig ta ndek sakinaig: Tango te nu Elia wikate nginaig le ⁴⁸ pitik ndo tango ande pinderka kumba ka kulelu tumba grep kule mbolnge tolma sulumba Yesus nyuwa nga didombi te-dunga nu tuku minje mbolnge pilna le ⁴⁹ nane afunge ndek sakinaig: Yauk. Elia nu pro nu paska te-ibenamngat inde nginaig. ⁵⁰ Kile Yesus nu manj sungomba witina sulumba nu kumna.

⁵¹ Yesus nu kumna le kusem wande sungo sinamnge tukul wande tukulanu tawi sungo ta mbolnge fetka ibenngi biteknngina. Mumni sungo prona le ndame sugo afu fetke likinaig. ⁵² Ndame burok

afu mindesin ngukanu ta kakerke likinaig le Kuate tuku mbal gudommmba o buk kume likinaig tuku man abonga tinginaig. ⁵³ Yesu nu man tingina le nane ndame burok kusreke lika mayok kumba Yerusalem tumbran sungo ta kine likinaig le tango gudommmba nane kangerkinaig.

⁵⁴ Kame mbal tuku gabat nuje kuasmbi ndon Yesu kulatka minnaig ta nane mumni kamusmba wam afu pronaig ta kangerka nane kuru-kuruka sakinaig: i ... Tango te nu sinja Kuate tuku Kinjo nginaig.

⁵⁵ Pino afu gudommmba maskennge mambilmba nu kangermba minnaig. Yesu nu buk Galilea kusremba Yerusalem kina ta nane nu dubimba sinzanjaig. ⁵⁶ Nane ngamuknge ande Maria nu Magdalanu pino. Ande Maria kise nu Yakobus le Yosef nale tuku ina nakile. Ande Sebedeus tuku kinjo ar ta tuku ina nakile.

Tango ande Yesu tuku mindesin wakeina (Markus 15.42-47; Lukas 23.50-56; Yohanus 19.38-42)

⁵⁷ Ki ait ta furiram maror tango ande Arimateanu nyunu Yosef nu prona. Nu Yesu dubiwanu tango ande minna. ⁵⁸ Nu Pilatus tugum kumba Yesu tuku mindesin tam tuku sana le Pilatus nu woka mindesin nu tape nga saningina.

⁵⁹ Saningina le Yosef nu mindesin tumba tawi kaukauk purfennumbi songina sulumba ⁶⁰ nu tumba ka nuje ndame burok ande kitek buk sarka wakeina tuku ta sinamnge pilna. Pilna sulumba ndame sungo ande barimba pro burok minge ta tukulmba nu kina.

⁶¹ Nu kina le Maria Magdalanu nale Maria kise ndon nale ndame burok tumailam tanje minyok minnaik.

Kame tango nane Yesu tuku mindesin kulatkinaig

⁶² Yesu nu kumna le mafena le pris gabat mbal Farisi mbal ndon kumba ka Pilatus tugum promba mangurka sakinaig: ⁶³ Sungo, yabri tango ta nu minna ait mbolnge pasa ande sakina ta sine kile man iduseg. Nu tenenmba sakina: Ye kumi sulumba mara armba kusreka kenju mbolnge man tingamngit ngina. ⁶⁴ Ta tuku ne nane kame mbal kukulninga le nane

kumba ka ki ait kenmba mbolnge nu tuku kumu kulatkuwaig. Kuga ta nuje dubinaig tango nane nu tuku mindesin kuayar tumba ka yubenga nu buk tingat nga tango pino saninguwaig le nuje yabri ambokok ta sungo nyayowikat nga sanaig.

⁶⁵ Tanaka sanaig le Pilatus nu ndek nane saningina: Tane kame mbal afu kilmba ka nu tuku kumu ta kulat mayewap nga saningina le ⁶⁶ nane kumba ka ndame ta mbolnge katesewam tuku wasik pilmba kame mbal tanje patikinaig.

28

Yesu nu man tingina (Markus 16.1-10; Lukas 24.1-12; Yohanus 20.1-18)

¹ Nangine kusem ta kugana le piro tugu palmbinu ait mbolnge maratukuk tinga Maria Magdalanu nale Maria ande kise ndon nale tinga ndame burok mindesin pilnaig ta kangeram kinaik. Kumba ka ta pronaig le ² mumni sungo prona le Sungo tuku enel ande samba mbolnge ndeka ndame sungokanu burok minge tukulnaig ta barina le kasom kina le ndame ta mbolnge minyok minna. ³ Enel ta tuku tumail pasi uge linu ndo teli tuku bulu tanja. Nu tuku tawi ta kauknu ndo. ⁴ Kame mbal ta nane nu kangermba kuru-kuruka ngarosu piririmba ngurngurka ndeka tanjo kumanu tanja minnaig.

⁵ Tanamba minnaig le enel pino ar ta sanikina: Tale kuru kuru ndakap. Yesu nane nu tumba ail kazrai mbolnge nil dannginaig ta tale nu sotade ta ye kila. ⁶ Nu tenje mine ndakate. Nu buk sakina tanamba nu tingat. Ai te. Nu pilnaig tuku ma mbol te kuga. ⁷ Tale pitik luka kumba ka nuje dubiwanu tanjo tenenmba saningap: Yesu nu kumna ta man tingat. Nu ambonga Galilea ma tugu mbol kuwa le tane ka tanje kangeramngaig nga saningap. Ye pasa ta tale satikam prowit ngina. ⁸ Nu tanakina le nale kuru-kuruka gare njak pitik ndo ndame burok ta kusremba nuje dubiwanu mbal saningam tuku pinderkinaik.

⁹ Nale pinderka kinaik le Yesu pro ndinngale kile-siglika kaiyenikina le nale ndek dagol tidronga nu tuku kupe biymba

nu tuku nyu te-dunginaik. ¹⁰ Tanjanaik le nu nale sanikina: Tale kuru kuru ndakap. Tale kumba yine tira kame saningap le Galilea ma tugu kuwaig. Tange nane ye kangeryamngaig nga saningap ngina.

¹¹ Pino ar ta kumba minnaik le kame mbal Yesus tuku kumu kulatkinaig ta afunge kumba ka Yerusalemnge wam nakmba mayok ke likinaig ta pris gabat mbal wam kubeu ninginaig. ¹² Kubeu ninginaig le pris gabat kame Israel mage mage ndon mangurkinaig sulumba wam ta tuku saka ismba denpurmba ndametin afu kilmba kame mbal ta ninmba saninginaig: ¹³ Tane tango pino tenenmba saningap. Sine furir kinymba gilaingig le nune dubiwanu tango afunge pro nu tuku mindesin kuayar tumba kaig nga saningap. ¹⁴ Gabat sunjo Pilatus nu wam te iswa ta sine ka nu tugum kumba pasa kumumbi te-tibe le tane pa kangere nda nginaig.

¹⁵ Tanakinaig le kame mbal ta ndametin yaika ka wam pagukinaig pasa ta kumunaig. Wam kube ta Zu mbal ngamuknge sungoka kumungina le kile saka minig.

Nune dubiwanu tango afu Yesus kangernaig

(Markus 16.14-18; Lukas 24.36-49; Yohanus 20.19-23; Aposel 1.6-8)

¹⁶ Nune dubiwanu tango 11 nane Galilea ma tugu mbol kinaig ka tange Yesus nu o buk nane tabe ande saningina ta nane ta ponginaig. ¹⁷ Nane tabe ta mbolnge Yesus kangermba nu tuku nyu te-dunginaig ta nane afu tango kise nga wamdus terokinaig.

¹⁸ Kile Yesus pro nane saningina: Sangri nakmba kilke mbolnge samba mbolnge Kuate nu ye tuku wai mbolnge pilna.

¹⁹ Ta tuku tane kape sulumba kilke tugu nakmba mbolnge tango pino nakmba ye dubiyam tuku tumningap. Tanawap sulumba nane Mam tuku nyu mbolnge Nindo nune tuku nyu mbolnge Tukul Guwa tuku nyu mbolnge kule pisne ningap sulumba ye pasa afu tane dubikam tuku saka tumtingen ta nakmba nane tumningap.

²⁰ Tane tanawap le ye tane ndon minmba mini le ma ma kilke te kugawam tuku ait prowamngat nga saningina.

Son.

MARKUS

Markus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Yesus nu tango 12 madiningina ta Markus nu nane tuku ande kuga. Yesus nu luka samba mbol kina le Paulus nu Barnabas ndon pasa mayenu saka likinaig ta nu nale turkina. Markus tuku mape nyu ande Yohanus. (Aposel 13.1-4 kangerap).

Markus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tenenmba. Nane kasomok mbal nane yabri mbara sungomba mbarininginaig ta Yesus nu nane nakmba lininmba mbolnge minit ta nane katesewaig nga nu pasa mayenu te kuyarna sulumba Yesus nu manau sangri kitek sungomba ke likina ta te-mayokmba nane tumningina.

Yohanus kule pisne tango pasa kuklina
(Mateus 3.1-12; Lukas 3.1-18; Yohanus 1.19-28)

¹ Kuate tuku Kiyo Yesus Kristus tuku pasa mayenu ta ² tuan tango Aisaia nu tenenmba kuyarna le minit.

Ne isa. Ye tango ande kukuli le nu ambonga promba ne tuku ndin wakeiyamngat.

³ Ma baknu mbolnge wi ande kuenka tenenmba sakate. Sungo tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap ngate. *Aisaia 40.3*

⁴ Yohanus kule pisne tango nu pasa ta kumumba ma baknu mbolnge minmba pasa kuklimba tango nane ngamungal biye mbilmba manau ngaigonu kusreka kule pisne tuwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat nga saka minna.

⁵ Nu tanamba minna le Yerusalem mbal Yudea tumbran yimyam nane nakmba nu tugum prove likinaig. Nane nanjine une manau kile-mayokke likinaig le Yohanus nu ndek Yordan kule mbolnge nane kule pisneninmba minna.

⁶ Yohanus nu kamel nguenu nak tawi silika let tinmba nu kasbur wak alonu nguimzan kulenu kilmba nyumba tanamba minna sulumba ⁷ pasa kuklimba saningina:

Ande nu ye ngumnemnge prowamngat ta nu ye tuku sangri lite. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumnge loka nu tuku kupe ngaro tuku muli kukliwam tuku wam naj ta mata ye nu mbolnge kam kumun kuga. ⁸ Ye tane kulembi kule pisnetinget. Nu tane Tukul Guwambi tane tuku ngamungal kule pisne tanan tingamngat nga saningina.

Yohanusnge Yesus kule pisnena le Satan nu Yesus tagona

(Mateus 3.13-17; 4.1-11; Lukas 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Ait ta mbolnge Yesus nu Galilea ma Nasaretnge Yohanus tugum prona le Yohanusnge nu Yordan kule mbolnge kule pisnena. ¹⁰ Kule pisnena le nu tabek kina le pitik ndo samba talkina le Tukul Guwa gami tanan ndeka Yesus mbolnge minna le kangerna. ¹¹ Tanana le samba mbolnge pasa ande promba tenenmba sakina: Ne yiye Kiyo. Ye ne tuku kume purmba ne tuku gare sungo tet ngina.

¹² Nu kule pisne tina le kile ndo Tukul Guwa Yesus nu ma baknu mbol kuwa nga kukulmba sana le nu ndek kina. ¹³ Ma ta mbolnge aganmor nguikok ndo minnaig.

Nu kumba ka mara 40 tanje minna le Satan nu pro ndek Yesus tago-tagona. Tanawe denpurna le Kuate tuku enel ndeka Yesus sinzanjaig.

Yesus nu tango bailkamba wike likina
(Mateus 4.12-22; Lukas 4.14-15)

¹⁴ Nane Yohanus mulintumba wandeknge pilnaig le Yesus nu pro Galileange Kuate tuku pasa mayenu kuklimba sakina: ¹⁵ Kile ait kumungate le Kuate nu nune gageu kulatkam tuku ait buk patukate. Tane ngamungal biye mbilmba manau ngaigonu kusreka pasa mayenu ismba son ngap ngina.

¹⁶ Kile Yesus nu Galilea kule kualin make dubimba kumbange nale aba nakile Simon le Andreus ndon kuman buknga minnaik le kangerkina. Nale tuku piro ta kualegan kilnaik tuku. ¹⁷ Yesus nu nale kangerka ndek sanikina: Tale ye dubiyap le yenje tale tumtiki le tanamba tango kilamngaik nga sanikina. ¹⁸ Sanikina le nale pitik ndo tinga kuman kusreka nu dubimba kinaik.

¹⁹ Yesus nu manj fudinmba kumba ka Sebedeus tuku kinjo ar Yakobus nale maib nuje Yohanus ndonj kanjerkina. Nale nakile wanj mbolnje minyoka kumanj zalnga minnaik le ²⁰ nu kanjerka nale wikina le nale mam nakile Sebedeus nuje piro tanjo ndonj wanj mbol tanje kusreka nu dubinaik.

*Yesus nu tanjo ande bukla njak wakeina
(Lukas 4.31-37)*

²¹ Nane kinaig ka Kaperneum tumbranj pronai. Pro kusem ait mbolnje Yesus nu kusem wandek sinam kumba tanje nane pasa tumninmba minna. ²² Nu kusem pasa biteknanganu mbalnje pasa tumningig tanjamba tum ndaningina. Nu pasa miro tanjo tananj pasa saningina le nane njakmba pirerek purkinaig.

²³ Nangine kusem wandek sinam tanje tanjo ande bukla njak minna. ²⁴ Nu ndek witimba sakina: Yesus Nasaretnu, ne sine ndonj wamdus tuma kuga. Ne sine bale faram tuku prote e? Ne Kuate tuku Kinjo ta ye kila ngina le ²⁵ nu ndek bukla ta sawe lika sana: Ne maninka. Tanjo ta kusremba mayok ka kaye ngina. ²⁶ Tanjakina le bukla tanjo ta kusrewam bafumba witimba ngarosulu zulfareknja nu mayok ka nu kusremba kina le ²⁷ nane njakmba ndek pirerek purka munju kusnanginaig: Ame wam tenen. Pasa te kitek. Nu sangri njak tananj bukla mata saningit le nane nu tuku pasa isig nginaig.

²⁸ Tanjamba Yesus tuku nyu Galilea ma njakmba kumunje likina.

*Yesus nu guaze mbal gudommmba wakeikina
(Mateus 8.14-17; Lukas 4.38-41)*

²⁹ Kile Yesus nane ndek kusem wandek ta kusremba Yakobus le Yohanus kilmba ka Simon le Andreus tuku wandek mbol kinaig ka tanje ³⁰ Simon magma nuje nu guaze njak ngaro pa tingina le nu kinye njak minna le nane ndek Yesus kila sanaig. ³¹ Tanjakinaig le nu pro pino ta wainu biymba te-tina le ngaro pa tingina ta mukumba nu mayekina. Tanjamba nu tinga nane tuku paguna.

³² Ki butungam bafuna le nane afunje nangine mbal guaze tugu yimyam njak afu

bukla njak ta kilmba mindeka Yesus tugum prowe likinaig. ³³ Tumbranj ta tuku mbal njakmba wandek mab tanje manjurkinaig le ³⁴ Yesus nu gudommmba guaze tugu kise kise njak kile-tidinga bukla njagonu njak ta pitaike likina. Bukla kame nane Yesus kila tukunu nu nane tuku minje pipningina le nu tuku sa ndakinaig.

*Yesus nu Galileange pasa kuklina
(Lukas 4.42-44)*

³⁵ Mafemba minna le Yesus nu abonga tinga mayok kumba ka ma yamoknje Kuate ndonj pasata minna. ³⁶ Pasata minna le Simon nane nu sotinaig. ³⁷ Sota kumba ka tanje nu te-silika sanaig: Nane njakmba ne sota kusnangade nginaig le ³⁸ nu ndek nane saningina: Sine tinga tumbranj patuk patuk ta kab. Ye tanje mata pasa kukliwamngit. Kuate nu ta tuku ye kukulyina ngina. ³⁹ Tanjamba nu Galilea tumbranj njakmba mbolnje lika nangine kusem wandek mbolnje pasa kukliwe lika bukla gudommmba pitaike likina.

*Yesus nu tanjo ngirnger njak wakeina
(Mateus 8.1-4; Lukas 5.12-16)*

⁴⁰ Tanjo ande ngirnger njak Yesus tugum promba dagol tidronga nu sarsarmba sana: O Sunjo, ne kumun. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ngarosulu wakeiwa ngina le ⁴¹ nu tanjo ta kanjermba sinamba ndek wai kuitka kirembe sana: Au. Ye ne wakeinet. Ne mayeka ngina. ⁴² Tanjakina le ngirnger gagulka ngarosulu mayekina le ⁴³ Yesus nu kukulmba pasa sangrinu sana: ⁴⁴ Ye ne mbolnje manau kit te afu sa ndaninga. Ne mayekat tukunu ne kumba ka Moses tuku tukul dubimba atrau aganj pris tawe le atraukuwa le njakmba ne mayekat ta katesewaig ngina.

⁴⁵ Tanjamba peuna ta nu kina ka wam ta saka saka likina. Ta tuku Yesus nu kile tumbranj sugo afu ngamuknje ake likam kumun kuga. Nu ma yamok ta mbolnje ndo minanu le nane tumbranj tumbranj njakmba nu tugum prowe likanu.

2

*Yesus nu tanjo ngarosulu milmailkanu wakeina
(Mateus 9.1-8; Lukas 5.17-26)*

¹ Mara afu kinaig le Yesus nu manj luka Kaperneum promba wande ande mbolnge minna le nane pasa ismba ² nane gudommmba pro wande ta sinamnge mangurka wande mab ta mata kumungina.

³ Kile nane afunje tango ngarosu milmailkanu mindemba nane tuku bailkamba nu sukunga pronaig ta ⁴ tango gudommmbange ma tukulnaig tukunu Yesus tugum prowam kumun kuga le nane ndek wande ponja Yesus gabat fumnge wande fu tetka guaze tango nzaɲnzaɲ ɲak ta muli panmba pilnaig le ndekina. ⁵ Tanjana le Yesus nu nane nu tuku sangri tomba tinginaig ta katesemba nu ndek tango ngarosu milmailkanu ta sana: Kiɲo, ye ne tuku mbar ɲakmba sauka gilainget ngina.

⁶ Tanjaka sana le wande sinam tanje kusem pasa bitekɲganu mbal afu minnaig ta nane nanjine wamdusmbi sakinaig: ⁷ Ndanjam saka tango te tanjamba sakate. Nu Kuate le tango tuku mbar saukate e? Kuatenje ndo mbar saukam kumun ɲga idusmba minnaig le ⁸ nu pitik nane tuku wamdus kamusmba ndek saningina: Ndanjam saka tane wamdus te-pilemba minig. ⁹ Ye tane kusnatingamngit. Ame pasa ye tango ngarosu milmailkanu te sanu tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinga nane nzaɲnzaɲ kuramba lika kaye nget. ¹⁰ Ye Ndindo Katesek Tango kilke te mbolnge mbar saukam tuku ye sangri ɲak. Tane wam ta kila palmbim tuku ye kile pasa wam bada te sakamngit ngina. Tanjaka nu tango ngarosu milmailkanu ta sana: ¹¹ Ye ne sanet. Tinga nzaɲnzaɲ kuramba nane tumbran kaye ngina.

¹² Tanjakina le nu nane ɲakmba am mbolnge pitik ndo tinga nune nzaɲnzaɲ kuramba mayok ka kina le nane wam ta kanjermba pirerek purka wai makemba Kuate tuku nyu te-dunga sakinaig: i ... Sine wam kitek tenjen kanjer ndaweg nginaig.

*Yesus nu Levi wikina
(Mateus 9.9-13; Lukas 5.27-32)*

¹³ Yesus nu mayok kumba ka manj kule kualin piyal tange minna le nane gudommmba pro nu te-ɲgamunaig le nu nane pasa tumningina. ¹⁴ Pasa tumninge denjurmmba nu tinga kumba ka takis kilanu

wande mbolnge Alfeus tuku kiɲo Levi piroka minna le kanjermmba sana: Ne ilmba ye dubiya ngina le nu ndek tinga nu dubimba kina.

¹⁵ Kile Yesus nune dubiwanu mbal ndon Levi tuku wande mbol kinaig le takis kilanu mbal nane afu une ɲak nane gudommmba nu dubimba kinaig. Nane isukusmba minnaig le nu dubinaig mbal afu mata nu ndon isukusnaig. ¹⁶ Tanjanaig le kusem pasa bitekɲganu mbal Farisi afu nane Yesus mbal ɲaigonu ta ndon isukusmba minna le kanjermmba ndek nu dubiwanu kuasmbi saninginaig: Ndanjam saka nu takis kilanu mbal wam ɲaigonu kade mbal ndon isukusit nginaig le ¹⁷ nu pasa ta ismba saningina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze ɲak mbal ndo nu tugum kinig. Afu sine magenu ngade ta ye nane wika wakeikam pro ndawen. Ye une ɲak mbal wika wakeikam tuku prowen ngina.

*Nyamagan pinkam tuku pasa
(Mateus 9.14-17; Lukas 5.33-39)*

¹⁸ Mara ande Yohanus kule pisne dubiwanu mbal Farisi mbal nane Kuate tuku ɲga nyamagan pinka minnaig le nane afu pro Yesus kusnanaig: Yohanus dubiwanu mbal Farisi dubikanu mbal ait afu nyamagan pinkade. Ndanjam nane dubinade mbal manjau ta ke ndakade nginaig le ¹⁹ nu lafumba saningina: Tango ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnge nu nune mbal ndon minit tukunu nane nyamagan pin ndakade. ²⁰ Ait ande prowa le afunje pro tango ta nane ɲgamuknge tuwaig le nane pitinu nyamagan pinkamngig.

²¹ Ande nu tawi urfunu burokuwa le kuminj abonu tumba burok ta tukulmba zail ndangate. Nu tanjawa ta kuminj kitek tanje urfunu didikuwa le lato fetkamngat.

²² Ande nu grep kule kitek tumba aganjmor ngaro urfunu sinamnge tol ndate. Nu tanjawa ta grep kule fulilka aganjmor ngaro urfunu fetka grep kule kutuke suluwamngat. Grep kule aganjmor ngaro tur ɲgisikamngat. Nane grep kule kitek tumba aganjmor ngaro kitek sinamnge tolde ngina.

*Kusem ait mbolnge manjau kam tuku pasa
(Mateus 12.1-8; Lukas 6.1-5)*

²³ Kusem ande mbolnge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuje dubiwanu mbal wit alonu supika nyam nyam kinaig le ²⁴ Farisi tango afunge nane kanjerka Yesus sanaig: Ai si. Ndanjam saka nane sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolnge nyamagan kilig nginaig le ²⁵ nu lafumba saningina: David nuje mbal ndon nane guba njaigoningina le wam pile paskinaig sulumba nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ²⁶ Abiatar nu pris sungo minna le David nu Kuate tuku wandek kina sulumba tukul bret Kuate am mbolnge patikinaig ta afu kilmba nyumba nuje mbal mata ningina le nyinaig. Bret ta tango nane nye ndakade tuku. Prisnje ndo nyade tuku ngina sulumba ²⁷ sakina: Kuate nu kusem ait tangonge kulatkuwa nga pilna. Kusam aitnge tango kulatkuwa nga tango te-mayok ndana. ²⁸ Ye Ndindo Katesek Tango ye kusem ait tuku gabat mata minet ngina.

3

*Yesus nu tango wai pagringanu wakeina
(Mateus 12.9-14; Lukas 6.6-11)*

¹ Yesus nu man kusam wandek sinam kina. Sinam tanje tango ande wai kummba pagringanu jak minna.

² Farisi nane nu kusem ait mbolnge tango wakeiwa le pasa mbolnge palmbim tuku nu kulatka minnaig le ³ nu tango wainu kummba pagringanu jak ta sana: Ne ilmba ngamu tenje tinga ngina. ⁴ Tanakina sulumba Yesus ndek nane saningina: Sine singine tukul dubika kusem ait mbolnge sine afu mbolnge wam mayebe ko nayobe? Ande wakeibe ko balebe nga kusnaningina le nane maninok minnaig.

⁵ Tanjanaig le Yesus nu gubra tumba mbilmbilka nane kanjerkina ta nane ngamungal karenanganu jak tukunu nu ngamungal pitina sulumba tango ta sana: Ne wai kuitka ngina le nu wai kuitka wai mayekina. ⁶ Tanjana le Farisi mbal pastinga mayok ka Herodus dubinaig mbal ndon manjurkinaig sulumba Yesus balewam tuku pasa katmba ndin sotinaig.

Nane gudommba Yesus dubimba kinaig

⁷ Yesus nuje dubiwanu mbal ndon ma ta kusremba Galilea kule kualinj tugum kinaig le Galilea mbal gudommba nu dubimba kinaig. ⁸ Yudea ma tugu Yerusalem tumbran sungo Idumia ma Yordan kule make sim Tirus le Sidon patuknge tumbran fonfon ta tuku mbal gudommba Yesus wam ke likina ta ismba nu tugum prowe likinaig.

⁹⁻¹⁰ Nane prowe likinaig mbal Yesus nu guaze tango wakeike likina ta kila tukunu guaze mbal promba nu kirewam tuku munju signaninginaig le Yesus nu ndek nuje dubiwanu mbal saningina: Ye tuku wan ande madiwap. Nane gudommba munju signa-signanga ye pipkade ngina.

¹¹ Mara mindek bukla njaigonu nane Yesus kanjermba ka nu tugumnge baringe lika wikaraumba sakanu: Ne Kuate tuku Kinjo nganu le ¹² nu ndek nane minje pipningmba nu tuku nyu te-mayok ndawaig nga saningmba minanu.

*Yesus nu aposel 12 madiningina
(Mateus 10.1-4; Lukas 6.12-16)*

¹³ Yesus nu tabe ande pongina sulumba nuje nzalimbi tango wike likina le nane ndek nu tugum pronaig. ¹⁴ Tanjanaig le nu nane ngamuknge tango 12 nu ndon minam tuku madiningina. Nu nane kukulninguwa le nuje pasa kuklimba ¹⁵ bukla pitaikam tuku sangri tam tuku nga nu nane madiningina.

¹⁶ Nane tuku nyu kat nangine ta tenenmba. Ande Simon Yesusnge nyu kitek Petrus ngina. ¹⁷ Ande Yakobus nu Sebedeus tuku kinjo nuje. Ande Yohanus nu Yakobus tuku maib nuje. (Nale ar ta Yesus nyu ande Boanesis ngina. Nyu ta tugunu Kuaila). ¹⁸ Nane afu Andreus, Filipus, Bartolomeus, Mateus, Tomas. Ande Yakobus nu Alfeus tuku kinjo nuje. Ande Tadeus. Ande Simon mape nyu nuje Selot. ¹⁹ Ande Yudas Iskariotnu. Ngumnenga nu Yesus tuku kupet tango mayok kina.

*Yesus nu Belsebul ndon piro tuma nginaig
(Mateus 12.22-32; Lukas 11.14-23; 12.10)*

²⁰ Kile Yesus nu tinga ka wande mbol kina ta nane gudommba man pro manjurkinaig le Yesus nane isukusam mata

kumuŋ kuga. ²¹ Yesuŋ tuku ndare tuma wam ta ismba nu itilu ŋginŋgankate ŋga idusmba nane nu tam kinaig.

²² Kile kusem pasa bitekŋganu mbal afu Yerusalemŋge ndekinaig ta ndek sakinaig: A... bukla Belsebulŋge nu tate. Bukla kame tuku gabat Belsebulŋge saŋgri ta tuwit le nu bukla pitaike likate ŋga sakinaig.

²³ Tanakinaig le Yesuŋ nu ndek te yalpe ŋga yaba pasa afu nane saningina sulumba sakina: Satan nu nuŋe mbal pitaike kumuŋ e? ²⁴ Gabat sunŋo ande tuku kuasmbi nane pur yimyaŋka naŋgine naŋgine kame buwaig ta nane saŋgri ŋak minam kumuŋ kuga. ²⁵ Wande ande tuku mbal nane pur yimyaŋka naŋgine naŋgine kame buwaig ta nane mata saŋgri ŋak minam kumuŋ kuga. ²⁶ Tanamba ndo Satan nu nuŋe mbal pitaike pur yimyaŋka nane ndoŋ kame bute kande nu mata saŋgri ŋak mine ndaka ŋgisikam bafute kande.

²⁷ Tanŋo saŋgrinu ande nuŋe wande kulatkate ta ande pro nu tuku aŋaŋ ndende kuayaram kumuŋ kuga. Nu tanŋo saŋgrinu te-ibenmba nu ndalekuwa sulumba ndo aŋaŋ ndende kilam kumuŋ.

²⁸ Ye sinŋa satinŋamŋgit. Tanŋo tuku une maŋau tumail pan maŋau ta ŋakmba Kuate nu sauka gilainŋate tuku. ²⁹ Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta sauka gilainŋe nda. Nu mbolŋge minmba minamŋgat ŋgina. ³⁰ Nane Yesuŋ nu bukla ŋak ŋginaig tukunu nu tanamba nane rironŋ pasa ningina.

Yesuŋ ina mambo kat nuŋe pronaiŋ
(Mateus 12.46-50; Lukas 8.19-21)

³¹ Kile Yesuŋ ina nuŋe mambo kat nuŋe ndoŋ nane pro wande tugum tanŋe tinga pasa pilnaiŋ le ³² nane maŋgur Yesuŋ te-ŋgamumba minnaiŋ ta nane nu sanaig: Ina naŋe mambo kat naŋe kulim kat naŋe nane pro kilimŋge tinga ne kusnaŋgade ŋginaig. ³³ Tanakinaig le Yesuŋ nu nane saningina: Tane yiŋe ina yiŋe maib kame tuku sayade e ŋgina sulumba ³⁴ nu mbilka nane nu tugumŋge minyokinaig mbal ta saninmba sakina: Mbal te yiŋe ina yiŋe mambo kame tanan minig. ³⁵ Ima nu Kuate tuku nzali dubite ta nu yiŋe maib yiŋe kulim yiŋe ina tanan minit ŋga saningina.

4

Agan tumu tuku yaba pasa
(Mateus 13.1-9; Lukas 8.4-8)

¹ Mara ande kule kualin piyal tanŋe Yesuŋ nu maŋ nane pasa tumninmba minna le maŋgur sunŋo nu te-ŋgamumba maŋgurkinaig. Tananaig le nu wan ande kule mbolŋge faitka minna ta ponŋa minyokina le nane maŋgur ŋak ta piyalŋge minnaiŋ. ² Tanamba Yesuŋ nu yaba pasambi wam gudommmba nane tumninmba pasa ande tenenmba saningina: ³ Tane isap. Tanŋo ande nu aŋaŋ tumunu bareŋningam piro mbol kina. ⁴ Kina ka bareŋningina le tinŋu afu ndinŋge ndeke likinaig ta sar umaŋge pro nye sulunaig. ⁵ Tinŋu afu kilke ndame ŋak ma mbolŋge ndeke likinaig ta kilke fudinŋdo tukunu pitik ndo maŋge pronaiŋ. ⁶ Pronaiŋ ta ki sunŋo promba pasokina le sumbailnu sinam nzi kine ndakinaig tukunu kareŋga kume sulunaig. ⁷ Tinŋu afu ma aŋga ŋaigonu sinamŋge ndeke likinaig ta aŋgaŋge tinga sonŋinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸ Tinŋu afu kilke mayenu mbolŋge ndeke likinaig ta ndo alo marenaig. Maŋge pro magemba kumba ka tugunu mindek mbolŋge afu 30 afu 60 afu 100 tanamba tanamba alonaig. ⁹ Tane kilba ŋak ndeta pasa te isap ŋga saningina.

Yesuŋ nu yaba pasambi ndo saningina
(Mateus 13.10-17; Lukas 8.9-10)

¹⁰ Nane ŋakmba sili-silinaig le Yesuŋ nuŋe ndo minna le nuŋe dubiwanu tanŋo afu nu tugumŋge minnaiŋ ta nane yaba pasa kame ta tuku kusnanaig le ¹¹ nu ndek nane saningina: Kuate nu nuŋe gageu kulatkate wam kuirok minit ta tane kila palmbim tuku ye tane maditingen. Nane afu kasomŋge minig ta nane yaba pasa ndo isig. ¹² Nane wam afu kaŋgerkade ta alonu kaŋger tiwe nda. Nane pasa isig ta tugunu katesewe nda. Nane katesemba ŋgamungal biye mbilwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilainŋe ningikat ŋga ye yaba pasambi ndo saningit ŋgina.

Agan tumu tuku yaba pasa tugunu
(Mateus 13.18-23; Lukas 8.11-15)

¹³ Kile nu nane saningina: Yaba pasa satinigit ta tane katese ndade ta ye ndanmba man yaba pasa afumbi satinigi le katesewamngaig? ¹⁴ Agan tumunu tango barenningina ta Kuate tuku pasa. ¹⁵ Tinu ndinngende kinaig nga sakit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa isig le Satan nu pitik ndo pro nane tuku ngamungal sinamnge pasa ta yaika tumba balete. ¹⁶ Tinu afu kilke ndame nak mbolngende kinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa isig sulumba nzali sungo nak pitik ndo tade ta ¹⁷ sumbailnu kugatok tana ait fagnu ndo dubide. Nane pasa ta dubide ta afunge piti serningig le nane pitik ndo kusrede. ¹⁸ Tinu afu ma anga ngaigonu sinamnge ndekinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa isig ta ¹⁹ kilke te tuku piti, agan ndende kilam tuku nzali, nzali afu wamdus ta nak minig le pasa isig ta balete le alo ndate. ²⁰ Tinu afu kilke mayenu mbolngende kinaig ngit ta mbal afu tana. Nane Kuate tuku pasa isimba tumba dubimba afu alo 30 afu 60 afu 100 tanamba tanamba alo kile-mayokkade nga saningina.

*Tango nu lam bulumba mayoknge pilit
(Lukas 8.16-18)*

²¹ Yesus nu man saningina: Tango lam bulumba tumba nza ko mbain kumnemnge palmbim tuku idus ndate. Nu tumba kilimngende taikate. ²² Tanamba ndo wam afu tango am mbolngende kurok minig ta nakmba kilimok mayok kangaig. ²³ Tane kilba nak ndeta pasa ta isap ngina.

²⁴ Tanamba nu man lato saningina: Tane pasa isig te ise mayewap. Tane nane afu mbolngende manau kade ta manau ndui tambindo Kuate nu tane mbolngende kumba man lato kamngat. ²⁵ Ande nu wam afu nak minit ta Kuatenge nu man lato tuwit. Ande nu wam denkanu minit ta Kuatenge nu tuku wam fudinndo ta yaite ngina.

Agan tumunu prowam tuku yaba pasa

²⁶ Yesus nu pasa ndui ta tuturmba sakina: Kuate nu nune gageu tugeka sungokate wam ta yaba pasa te suk. Tango nu agan tumunu kilmba kilke mbolngende barenningit. ²⁷ Barenninge denpumba ka

furir nu kinymba ki ait mbolngende abonga likate. Nu tanamba lika minit le agan barenningit ta mange promba ka ka sugokade. Mange ta ndanndanmba sugokade ta nu katese ndate. ²⁸ Kilkenge kulatkate. Mange prode sulumba kuzru wane-wane sugoka kumba ka alode. ²⁹ Ait kumunga manderkade le nu pitik ndo ka alonu kilit nga sakina.

*Mastet tinu tuku yaba pasa
(Mateus 13.31-32; Lukas 13.18-19)*

³⁰ Kile Yesus nu man sakina: Kuate nune gageu tugeka sungokate wam ta mastet tinu tuku manau suk. ³¹ Mastet tinu nu agan nai fudinndo. Agan tumunu afu nakmbange nu lide ta ³² tango nu tumba ngukate le nu promba sungoka kumzanai ail nakmba liningit. Wainu sugokade le sar uman te patika nana tangete minig tuku ngina.

³³ Yesus nu tanamba yaba pasa afu gudommambi pasa tumninganu. Nane isimba katesewanu le nu man yaba pasa ande saninganu. ³⁴ Nu pasa ande temayokmba sa ndaninganu. Nu nune dubiwanu tango ndon minmba nane ndo pasa alonu saninganu.

*Yesus nu kule le bubre peunikina
(Mateus 8.23-27; Lukas 8.22-25)*

³⁵ Mara ait ndui ta ki butungam bafuna le Yesus nu nune dubiwanu mbal saningina: Sine kule kualin sim kab ngina. ³⁶ Tanaka nane mangur sungo ta kusreka Yesus minna wan ta ponga kinaig le nane afu wan kise ponge lika nu ndon kinaig.

³⁷⁻³⁸ Kumba minnaig le Yesus nu wan pine mbolngende gabat tatu pilmba nu kinymba gilaingina. Kinymba gilaingina le bubre sungo tingina le kule tongel tinga mbalo sugo tinge lika wan katmba kule wan sinam kumba ligam bafuna le nane ndek nu kuanemba sanaig: Tum Tango, sine ngisikam bafuweg te ne idus ndate e nginaig le ³⁹ nu abonga tinga bubre kule ta sanike likina sulumba sakina: Maninka iben ka baslengap ngina le bubre ndek mukumba ma betkiremba kule basle mayena.

⁴⁰ Tanana le Yesus nu mbilka nane saningina: Ndanam tane wamdus fulilkade.

Tane Kuate nu kumuŋ kuga ŋga idusde e ŋgina le ⁴¹ nane ndek kuru-kuruka nanŋine nanŋine sakinaig: i... Tango te nu ima suk a. Bubre kule mata nu tuku pasa isik ŋginaig.

5

*Yesus nu tango bukla ŋak wakeina
(Mateus 8.28-34; Lukas 8.26-39)*

¹ Kile Yesus nane kule kualiŋ sim ka Gerasa mbal tuku ma ta mbol pronaig. ² Ma ta mbolŋge tango ande bukla ŋak mindesiŋ patikinaig tuku ma mbolŋge minanu. ³ Tango kame nane nu biye timba muli kareŋnumbi mata ndalekam kumuŋ kuga. ⁴ Nane afuŋge muli kareŋnu kilmba nu tuku wai kupe ndalekanu ta nu mburerika wai kupe mbolŋge muli ta purpurniŋmba minanu le nane nu te-ibenam fugunaig. ⁵ Nu furir mafen mindek mindesiŋ patikanu ma mbolŋge tabe poŋ pilemba witimba ndamembi nuŋe ŋgaro katmba minanu.

⁶ Nane ma ta mbol promba Yesus nu wan kusremba iben kina le tango bukla ŋak ta maskenŋge nu kanŋermba pinderka nu tugum promba dagol tidronŋina. ⁷⁻⁸ Tanjana le Yesus nu bukla sana: Guwa ŋayonu, ne tango te kusremba mayok kaye ŋgina le bukla tanŋe nu wi kuenka sarsarmba sana: Yesus, Sunŋo Kuate tuku Kiŋo, ne ye ndoŋ wamdus tuma kuga. Ye Kuate am mbolŋge ne sanet. Ne piti ser ndaya ŋgina.

⁹ Tanjakina le Yesus ndek nu kusnana: Nane nyu ima ŋgina le nu lafumba sakina: Ye tuku nyu Kame Kuasmbi. Sine gudommmba tenŋe mineg ŋgina. ¹⁰ Tanjakina sulumba nu sangri tinga sarsarmba sana: Ne kukulsiŋga le ma kise ande mbol nda kab ŋgina.

¹¹ Tabe ta mbolŋge mbo afu sunarka mine likinaig le ¹² guwa ŋaigonu nane Yesus sarsarmba sanaig: Sine kukulsiŋga le mbo kame si tuku funŋul sinam kab ŋginaig le nu wokina. ¹³ Wokina le ŋaigonu tango ta kusremba kumba ka mbo funŋul sinam kine likinaig le nane sangri ŋak pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-bariŋga kule kualiŋ butonu sinam kumba ŋgisike sulunaig. Mbo kame ta gudommmba 2,000 tanŋan.

¹⁴ Kile mbo kulatkanu mbal kua ka pinder-pindermba kinaig ka tumbran sunŋo mbolŋge tumbran kilimŋge nane ŋakmba saniŋginaig le nane afu isnaig sulumba nane suk agan ta kanŋeram kinaig ka ¹⁵ Yesus tugum promba tango bukla ŋak minna ta kile nu tawi tiŋmba wamdus kuyar mayenu ŋak minna le kanŋermba nane piriri ŋayonaig. ¹⁶ Tanjanaig le nane wam ambonga kanŋernaig mbal tanŋe nane pronaig mbal tango bukla ŋak ta tuku wam, mbo manau ke likinaig ta ŋakmba kubeu niŋginaig le ¹⁷ ismba nane ndek Yesus sarsarmba nu nane tuku ma kusremba kuwa ŋga sanaig.

¹⁸ Yesus nu wan poŋga minna le tango ambonga bukla ŋak minna ta nu Yesus ndoŋ kambim tuku sarsarna le ¹⁹ nu peumba sana: Ne luka nane tumbran kaye sulumba Sunŋo nu ne sinanumba ne mbolŋge wam mayewat ta nane gulab kame kubeu niŋga ŋgina. ²⁰ Tanjakina le nu luka kumba Dekapolis tumbran 10 ta mbolŋge lika Yesus nu mbolŋge wam mayenu kina ta kubeu niŋgina le nane ŋakmba ismba pirerek purkinaig.

Yesus nu kulim te-timba pino ande wakeina

(Mateus 9.18-26; Lukas 8.40-56)

²¹ Yesus nu man luka wan mbol mbol kule kualiŋ tem ilna ta nane manŋur ŋak pro nu te-ŋgamunaig le nu piyal tanŋe minna. ²² Minna le kusem wande kulatkanu tango ande nyunu Yairus nu pro Yesus kanŋermba nu tugumŋge ngurngurka ndeka sarsarmba sana: ²³ Ye tuku kulim tawo ndo minit. Ne kumba nane waimbi ŋgarosu kirewa le nu abonga mayekuwa ŋgina. ²⁴ Tanjakina le Yesus nu ndoŋ kina le nane gudommmba nu te-ŋgamumba dubimba kinaig.

²⁵ Pino ande nu mara mindek tambun guaze ŋak minmba minna le yar 12 kina. ²⁶ Nu dokta gudommmba tugum kina le nane nu wakeiwewe piŋŋinaig. Nu nane piyaniŋmba nuŋe ndametiŋ mata panke suluna ta guaze sunŋoka ŋayona. ²⁷ Pino ta nu Yesus tuku nyu isna sulumba nu tango ŋgamuk kina ka Yesus ŋgumnemŋge nu tuku tawi kirena. ²⁸ Kiremba nu tenŋemba idusna: Ye nu tuku tawi ndo kirewi ta ye

mayekamngit nga idusna. ²⁹ Nu tanjamba tawikirena le guaze ta kugana le kamusna.

³⁰ Yesus tuku sangri ande nu kusrena le kamusmba nu mbilka nane kusnaningina: Imange ye kireyat ngina le ³¹ nune dubinaig mbal ndek Yesus sanaig: Ai ta. Nane gudommmba ne te-ngamunumba signanade. Ndanam imange ye kireyat ngate nginaig. ³² Tanjakinaig le Yesus nu mbilka agan nu kirena ta kanjeram tuku sotina. ³³ Sota minna le pino nu mayekina ta katesemba nu kuru-kuruka ngarosu piririmba mayok kumba Yesus tugumnge ngurngurka ndeka pasa njakmba kile-mayokkina le ³⁴ nu ndek sana: Kulim, ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat. Ne wamdus bulok njak kaye ka maye mina ngina.

³⁵ Nu pasa ta saka minna le kile nane afu Yairus tuku wandeknge pro nu sanaig: Ne tuku kulim buk kumat. Ne ake sinan Tum Tango te piro karenj tuwe ndaka nginaig ta ³⁶ Yesus nu pasa ta nda isanu sukmba kusem wande kulatkanu tango ta sana: Ne wamdus fulil ndaka. Ne ye tuku sangri tomba tingate ta ndo idusmba mina ngina.

³⁷ Tanjakina sulumba nu nane njakmba nu ndonj kinaig ta peuningmba Petrus Yakobus maib nune Yohanus nane ndo kilmba kina. ³⁸ Nane kusem wande kulatkanu tango tuku wande tugum pronaig ta nane gudommmba malmbi wikaraumba zigna sungo mayok kina le kanjerkina.

³⁹ Kile Yesus nu wandek sinam kina ka nane saningina: Ndanam tane sungomba malmbika zigna tinga minig. Kulim te kume ndakat. Nu kinymba minit nga saningina le nane ndek nu nzumilnaig. ⁴⁰ Tanjanaig le Yesus nu nane njakmba mayok kuwaig nga pitaika kulim tuku ina mam nu ndonj minnaig mbal turmba kilmba mindesin tugum kinaig. Kulim ta nu yar 12 njak.

⁴¹ Kile Yesus nu mindesin tuku wai biyimba sana: *Talita kum* ngina. (Pasa ta tugunu: Kulim ne tinga). ⁴² Tanjakina le nu pitik ndo abonga tinga lika minna le nane kanjernaig sulumba pirerek purka wamdus sulunaig le ⁴³ Yesus nu nane peuningmba afu wam ta kubeu nda ningap ngina sulumba sakina: Kulim nyamaganj tape le nyuwa ngina.

6

Nasaret mbal Yesus talanaig (Mateus 13.53-58; Lukas 4.16-30)

¹ Yesus nu tinga nune dubiwanu mbal ndonj ma ta kusremba luka nune tumbrañ tuguk prona. ² Pro kusem mbolnge nu nane tuku kusem wande sinam kumba nu tinga nane pasa tumningmba minna le nane pasa isnaig mbal pirerek purka sakinaig: i ... Sangri ta imange nu tuna. Ima tugumnge kila sungo ta tina. Nu nune waimbi wam sangrinu kitek ke likate a. ³ Tango te nu wande pilit tuku tango. Nu Maria tuku kinjo. Yakobus Yosef Yudas Simon nu nane tuku aba nanjine. Kulim kat nune mata tumbrañ tekok nga saka nane Yesus talamba gubra tinaig.

⁴ Tanjanaig le Yesus ndek nane saningina: Kuate tuku tuan tango nane njakmbange nu tuku nyu te-mayokde. Nune tumbrañ tuguk nune ndare tuma nune tira kat nune nanenge ndo nu talade nga saningina.

⁵⁻⁶ Nane nu talanaig tukunu Yesus nu wamdus teroka nane ngamuknge wam sangrinu afu ke ndakina. Nu guaze mbal ndui ndui ndo nune waimbi kigreka nane wakeikina.

Yesus nu aposel 12 piro ningina (Mateus 10.5-15; Lukas 9.1-6)

Yesus nu tumbrañ njakmba wam paguningmba lika minmba ⁷ nu nune tango 12 ta wika kile-mangurka nane guwa ngaionu pitaikam tuku sangri ningina sulumba ar ar kukulningam bafumba saningina: ⁸ Tane kambim nga tangine ndametin pale fat nyamaganj ta njakmba kusreka ndumndum ndo biyimba kape. ⁹ Kupe ngaro patikap sulumba tawi ndindo ndo silikap. ¹⁰ Tanjamba tane kape sulumba wande ndan ponga ndeta tanje ndo minmba piro ka ka kambim nga wande ta man kusrewap. ¹¹ Tumbrañ ande tane kilam mbulmba ko pasa kukliwap le pitaiwaig kande tane kambim bafumba nane katesemba rironjkuwaig nga tuptup kupe sina mbolnge denganu minig ta nane am mbolnge paurngap ngina.

¹² Nu wam pagu denjpurmba nane kukulningina le kumba ka pasa kuklimba tango pino ngamunggal biye mbilmba manjau

ngaigonu kusrekuwaig nga saniŋmba min-naig. ¹³ Nane bukla pitaike lika nane gudommba guaze ŋak gabat mbolŋge gurenj kutunaig le mageke likinaig.

*Herodus nu Yohanus balena
(Mateus 14.1-12; Lukas 9.7-9)*

¹⁴ Yesus tuku nyu sunŋoka tugekina le nane afu ismba sakinaig: Yohanus kule pisne tango kumna ta nu maŋ aboŋga tiŋgina. Ta tuku nu sanŋri kitek ŋak wam ta ke likate nga saka minnaig. ¹⁵ Tanakinaig le nane afu ndek sakinaig: Nu Elianŋe ŋginaig le afunŋe nu tuan tango ande ambokok taŋaŋ ŋginaig le ¹⁶ mandor Herodus nu pasa ta ismba ndek sakina: Yohanus buk ŋinfok kat puren ta nu maŋ aboŋgina nga sakina.

¹⁷⁻¹⁸ Yohanus kumna ta tugu teŋenmba. Herodus nu mambo nuŋe Filipus tuku pino Herodias yaimba nuŋe pinonu tina le Yohanus ndek nu sawe lika sana: Ne mambo naŋe tuku pino yaimba tina ta ne tukul lukamba mbarte ŋgina. Ta tuku Herodus nu afu kukulniŋgina le Yohanus biye timba ndaleka tumba muli wandekŋge pilnaig le minna.

¹⁹ Herodias nu Yohanus tuku gubra tumba nu balewam tuku ndin sotina ta kumuŋ kuga. ²⁰ Ta ndaŋam? Yohanus nu tango tiŋreknu. Nu Kuate tuku tango tukunu Herodus nu kuru-kuruka nu kulatka minna. Herodus nu Yohanus tugum kambinu le nu Kuate tuku pasa sawanu le ismba nu wamdus te-sulumba pitina ta nu Yohanus tuku pasa maŋ lato isam tuku nzali sunŋo ŋak minna.

²¹ Tanamba minnaig ma ma ait ande Herodias nu Yohanus balewam tuku ndin kaŋgerna ta teŋenmba. Herodus ina nuŋenŋe te-pilna ait ta mayok kina le nu pagumba nye sunŋo pilmba nu kumnemŋge minnaig mbal kame gabat sugo sugo Galilea nyu ŋak ta ŋakmba wike likina le pronaig. ²² Nane isukusmba minnaig le Herodias kulim nuŋe pro nane am mbolŋge kupesna le Herodus nuŋe gulab kat nuŋe ndoŋ nu tuku kupes ta kaŋgermba nzaliniŋgina. Kile mandor Herodus nu ndek kulim ta sana: Ne ame agaŋ nzalinu saya ta ye ne tanmbimŋgit. ²³ Ye ki am mbolŋge ne sanet. Ye yiŋe agaŋ ndende kulatket te ŋgamunŋe fetka

inumnu tam tuku saya ta mata ye ŋgailne nda ŋgina. ²⁴ Tanakina le kulim ta kilim ka ina nuŋe tugum kumba ndek kusnana: Ina, ye ame agaŋ nu yabaŋi e ŋgina le nu lafumba sakina: Yohanus kule pisne gabatnu yabaŋa ŋgina le ²⁵ nu maŋ luka gabat sunŋo tugum kumba sana: Ne kile ndo Yohanus kule pisne gabatnu nza ŋak sa ŋgina.

²⁶ Tanamba sana le Herodus nu ismba nu ndek ŋgamunŋal piti sunŋo tina ta nu buk nuŋe pasa sanŋri pilena le nane ŋakmba is-naig tukunu nu nuŋe pasa kuerka pitaiwe fuguna. ²⁷ Tanamba nu ndek kame tango ande Yohanus gabatnu tumba te prowa nga kukulna le nu muli wande mbol kina sulumba Yohanus ŋinfok kat purna. ²⁸ Kat purmba gabatnu nza ŋak tumba pro kulim mbanzo ta tuna le nu ndek tumba ka ina nuŋe tuna.

²⁹ Yohanus nuŋe dubinaig tango nane wam ta ismba ka nu tuku mindesiŋ tumba kumba ka ndame burok sinamŋge pilnaig.

*Yesus nu tango 5,000 isukusneningina
(Mateus 14.13-21; Lukas 9.10-17;
Yohanus 6.1-14)*

³⁰ Kile Aposel kame nane luka Yesus tugum promba nane pasa tumniŋmba wam afu ke likinaig ta ŋakmba kubeu tunaig.

³¹ Ma ta mbolŋge nane gudommba Yesus tugum luluka minnaig le nane isukusam kumuŋ kuga tukunu nu nuŋe dubiwanu tango saniŋgina: Sine ma yamok mbol kab sulumba mabtube ŋgina.

³² Nane waŋ ponga ma yamok ande mbol kambim bafunaig ta ³³ nane gudommba Yesus nane kambim bafunaig ta katesemba naŋine tumbran kusreke lika ndinmba pinder-pindermba ma kambim bafunaig ta mbol amboŋga pronaig. ³⁴ Kile Yesus nane ka iben ka nu tango pino gudommba kaŋgerka nane sipsip kulat tango kugatok taŋaŋ nga nane sinaniŋgina. Tanamba nu ndek wam gudommba tumningina.

³⁵ Tanamba minna le ki butunŋam bafuna le nuŋe dubiwanu tango pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolŋge mineg. Buk furiramŋgat. ³⁶ Ne nane kukulniŋga le

kuwaig ka tumbran afu patuknge wande afu kasomnge nane tange nyamagan piyaninmba nyuwaig nginaig le ³⁷ nu ndek sakina: Tanenge nyamagan ningap le nyuwaig ngina. Tanakina le nane ndek nu sanaig: Yoi. Sine son 20 kilmba ka bret gudommmba piyaninbe nga iduste e nginaig le ³⁸ nu ndek saningina: Tane bret giganmba nak minig? Kape ka mambilap ngina le nane kinaig ka bret 5 kualegan karenkanu armba ndo kangerka pro Yesus kila sanaig.

³⁹ Kile Yesus nu tango pino nakmba mangur nduik nduik pibi mbol tange minyokuwaig nga saningina le ⁴⁰ nane afu 50 afu 100 tanamba tanamba minyoke likinaig. ⁴¹ Minyoke likinaig le Yesus nu bret fonfon 5 kualegan ar ta kilmba tandeka samba mbol ambe mambilmba Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba nuje dubiwanu tango ningina le nane walmba ninge likinaig. Kualegan ar ta mata nu fetfetmba walmba nane ningina le ⁴² nane nakmba kilmba nyinaig le maroningina. ⁴³ Nane kualegan bret fetfetna ta batenju kilmba sambe 12 ligneninginaig. ⁴⁴ Bret nyinaig mbal ta gudommmba tango ndo burkinaig ta 5,000.

*Yesus nu kule kualin mbol mbol likina
(Mateus 14.22-33; Yohanus 6.16-21)*

⁴⁵ Kile Yesus nu mangur sungo ta kukulininmba nane nangine tumbran tumbran kuwaig nga saningina sulumba ndek nuje dubiwanu tango ambonga wan ponga luka kule kualin sim Betsaida kuwaig nga saningina. ⁴⁶ Nane kine sulunaig le nu tinga kumba ka tabe ande ponga Kuate ndon pasatam kina.

⁴⁷ Furirna le nuje dubinaig tango wan nak kule kualin fandonge minnaig le Yesus nu nuje mata ibenenge minmba ⁴⁸ bubre nane tumailamnge prona le nane piro karenka koika kumba minnaig le kangerkina.

Mafewam patukina le Yesus nu tinga ka kule mbol mbol lika kumba ka ka nane tugum promba nane liningam idusna. ⁴⁹⁻⁵⁰ Nane nu kule mbol mbol lika ilna le kangermba mindekanu ande ilit nga kuru kuru njayomba wikaraunaig le nu pitik ndo

saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te yenje. Tane wamdus bulka piti ndatinguwa ngina.

⁵¹ Tanakina sulumba Yesus nu wan ponga nane ndon minna le bubre mukuna. Tanana le nane wam ta kangermba piriri njayomba am go sulumba minnaig. ⁵² Tandanam? Yesus nu buk nane gudommmba bret ningina wam ta nane kangermba ngamungal tukulok minmba nu tuku sangri katese ndanaig tukunu nane piriri njayonaig.

Yesus nu Genesaretnge guaze afu wakeikina

(Mateus 14.34-36)

⁵³ Nane kumba ka kule kualin pakarka Genesaretnge iben ka wan ta muli pan-naig. ⁵⁴ Nane iben kinaig le mbal afu pitik ndo Yesus prona ta kangermba ⁵⁵ pinderpindermba tumbran nakmba pasa pilmba pilmba kinaig le nane Yesus minna ma ta isnaig sulumba guaze mbal nzananza mbolnge patika sukunga kilmba nu tugum prowe likinaig.

⁵⁶ Nu tumbran sugo sugo ko tumbran fonfon mbol prowe likanu ta nane nangine guaze mbal kilmba mangur ma mbolnge patika Yesus tuku tawi ndo kirewam tuku nu sarsaranu. Tanamba nu tuku tawi kire-naig mbal kame ta nakmba mageke likinaig.

7

Wa kat nangine tuku tukul

(Mateus 15.1-9)

¹ Kusam pasa biteknganu mbal afu Yerusalemnge ndekinaig ta nane Farisi tango afu ndon pro Yesus tugumnge mangurka minnaig. ² Tanamba minmba Yesus dubiwanu tango afu nane tukul dubi ndamba wai minya ndanga isukusnaig le kangerkinaig. ³ Farisi tango Zu mbal nakmba wa kat nangine tuku tukul dubimba wai minya ndanga kutur nak isukuse nda. ⁴ Nane pro maket mbolnge luka kumba ka kule pisig sulumba ndo isukusig. Nane wa kat nangine tuku tukul gudommmba tanamba dubikade. Tukul afu waim nza ta nakmba minya mayemba ndo patikade.

⁵ Kile Farisi tango kusam pasa biteknganu mbal Yesus kusnanaig: Nandanam saka

nane dubinade mbal nanjine mine manau mbolnge singine wa kat singine tuku tukul manau lukade. Nane wai kutur jak isukusig nginaig le ⁶ nu ndek nane saningina: Aisaia tuku dir pasa ande kumumbi tane yabri mbal mbol mayok kinit. Nu tenenmba Kuate tuku minje kuyarna.

Mbal te nane mingembi ndo ye kumnemnge minanu sukde. Nanjine ngamungal ye maskenje minig.

⁷ Nane ye mbarinyade ta alo kugatok. Nane tango tuku wamdus te-mayokmba Kuate tuku pasa tanan tumningig. *Aisaia 29.13*

⁸ Tane Kuate tuku tukul kusreka tango tuku tukul ndo kilmba dubikade ngina.

⁹ Yesus nu man lato saningina: Tane singine wa kat singine tuku tukul kulat mayemba Kuate tuku tukul kusrekam tuku wamdus kuyar mayenu jak. ¹⁰ Moses nu Kuate tuku tukul ande tenenmba sakina: Tane ina mam tuku nyu kurauka minje kumnemnge minap. Ande nu ina mam nune tapra pasa sanikuwa kande nu balewap nga sasingina. ¹¹⁻¹² Tane tukul ta lukamba tenenmba sakade. Ande nu ina mam nune sanikit: Ye aganj afu tikam tuku ta yije aganj ndende jakmba ta o buk Kuate tuku nga madiningen ngate le tane nu aganj kame ta ina mam nune nike ndaka turkam tuku ndin tukulde. ¹³ Tanamba tane singine wa kat singine tuku manau ndo dubikade sulumba Kuate tuku pasa kile-sikade. Tane manau tanan gudommaba ke likade nga saningina.

Ngamungal ngaigo siglikam tuku pasa (Mateus 15.10-20)

¹⁴ Kile Yesus nu nane minnaig mbal ta man te yalpe nga saningina: Tane jakmba pasa te ismba kila pile mayewap. ¹⁵ Tango nu aganj mayoknge minit le tumba nyate aganj tange nu tuku ngamungal kutur tuwe ndakate. Nu nune wam ngaigonu ngamungal sinamnge kile-mayokkate tange ngamungal kutur tuwig. ¹⁶ [Tane kilba jak ndeta pasa ta isap ngina.]

¹⁷ Tanakina sulumba Yesus nu nane kusreka wande mbol kina le nune dubinaig

tango nane yaba pasa ta tuku Yesus kusnanaig le ¹⁸ nu ndek saningina: Tane mata kila kugatok minig e? Tango nu aganj mayoknge minit le tumba nyate tange nu tuku ngamungal kutur tambim kumun kuga. Tane wamdus pulu ndatingit e? ¹⁹ Nyamagan tango tuku ngamungal sinam kine ndakate. Falngu sinam kumba nu sumbikate le mayok kinit ngina. Nyamagan jakmba tukul kugatok jakmba sine nyam tuku minig ta Yesus nu yaba pasa tembi sine tumsingina.

²⁰ Nu man lato nane saningina: Tango nune wam ngaigonu kile-mayokkate tange nu kutur tuwig. ²¹ Tango tuku ngamungal sinamnge wamdus ngaigonu, fare manau kutur jak, kuayar manau, tango bale manau, ²² pino kuayar, afu tuku aganj ndende kilam tuku piriride, wam ngaigonu, yabri manau, kiko kugatok une manau, afu tuku mine mayenu tuku am kikon tingade, wane pasa, mbe mbol mbol wam, nginngan manau ²³ wam ngaigonu jakmba tange tango sinamnge mayok ka nu tumba kutur tuwig nga saningina.

Kasomok pino ande Yesus tala ndana (Mateus 15.21-28)

²⁴ Kile Yesus nu tinga Tirus ma tugu mbol kina ka tange wande ande ponga nane afu nu minna ta katese ndawaig nga idusna ta kumun kuga. ²⁵ Pino ande kulim nune bukla jak ta nu buk Yesus tuku nyu ismba pro nu tugumnge dagol tidronga lokina. ²⁶ Pino ta kasomok pino. Nu Finisianu Siria ma mbolok pino ande.

Buklange kulim nune tina ta Yesusnge pitaiwa nga nu sarsamba minna le ²⁷ nu ndek pino ta sana: Ande nu kijo kame tuku nyamagan yaika age ningit ta nu wam maye ndate. Nu ambonga nune kijo kame isukusneninguwa ngina.

²⁸ Tanakina le pino ta ndek nu sana: Sungo, ta son ta age nane mata kijo kame tuku nyamagan fambonu mbain kumnemnge ndekade le nyade tuku ngina le ²⁹ nu ndek sana: Ne tanamba sakate tukunu ne luka kaye. Bukla ta kulim nane buk kusrewat ngina le ³⁰ nu tinga luka ka nune wande mbolnge kulim nune kinyam mbili

mbolnge minna le kangerna ta bukla buk kulim kusrena.

Yesus nu kilba tukulok tango wakeina

³¹ Yesus nu tinga Tirus ma tugu kusremba Sidon limba Dekapolis sinamnge tumbran 10 ta ngamu fetka Galilea kule kualin tugum kina. ³² Ka ta prona le nane afu tango ande mane gileb gileb kilba tukulok mindemba Yesus tugum promba nunge tango ta mbolnge wai pilwa nga sarsarmba minnaig le ³³ nu tango ta tumba te-yamokmba waitok kilba burok sirmba ndek nguspeka nu tuku mane kirena sulumba ³⁴ samba mbol ambe tandeka mabsen supimba tango ta sana: *Efata* ngina. (Pasa ta tugunu: Ne buroka). ³⁵ Tanjakina le kilba buroka mane bulka pasa purfen nu tina.

³⁶ Yesus nu pasa sangrimba nane wam ta kube ndawaig nga peuningina ta nane ndek saka saka lika ³⁷ nane wamdus te-sulumba sakinaig: Tango te nu wam jakmba ke mayete. Kilba tukulok nane mata pasa isig. Minge tukulok pasa purfen nu sakade nginaig.

8

Yesus tango 4,000 isukusneningina
(*Mateus 15.32-39*)

¹ Ait ta mbolnge tango gudommmba man pro Yesus tugumnge mangurka nyamagan kugatok minnaig le nu nune dubinaig tango te yalpe nga saningina: ² Mbal te pro ye ndon mangur minig te ki kenmba buk kugade. Nangine nyamagan ta nye suglukinaig tukunu ye nane tuku sinayate. ³ Ye nane gubak kukulningi le kuwaig ta nane nangine tumbran kambim nga ka ndinng gubanu baklelbekeig. Afu nane tumbran maskenok ngina.

⁴ Tanjakina le nune dubiwanu mbal ndek nu sanaig: Ma baknu te aninge nyamagan kilmba ninbe le nyuwaig nginaig le ⁵ nu ndek nane kusneningina: Tane bret giganmba jak e ngina le nane lafumba sakinaig: Sine bret 7 ndo jak nginaig.

⁶ Kile Yesus nu nane mangur sungo ta minyokuwaig nga saningina sulumba bret fonfon 7 ta kilmba Kuate gare pasa tumba nu fetfetmba nune dubiwanu tango

ningina le nane kilmba walmba ninge likinaig. ⁷ Kualegan karenanganu fonfon ta mata kilmba Kuate gare pasa tumba nune dubiwanu tango ninmba jakmba walap ngina. ⁸ Nane tanjamba walnaig le tango pino jakmba kilmba nyinaig le maroningina. Agan fetfetna baten nu ta kilmba nane sambe 7 ligneninginaig. ⁹ Isukusnaig mbal ta gudommmba 4,000 tajan.

¹⁰ Kile Yesus nu mbal ta kukulningina le kinaig le nu pitik ndo nune dubinaig tango ndon wan ponga Dalmanuta ma mbol kinaig.

Nane wam kitek sangrinu kangeram sakinnaig

(*Mateus 12.38-42; 16.1-4; Lukas 11.29-32*)

¹¹ Farisi tango afu pro Yesus ndon kua-leyauka minnaig sulumba nu tagowam tuku wam kitek sangrinu ande temayokuwa le kangeram sanaig. ¹² Tanjamba sanaig le Yesus nu wamdus piti tumba mabsen supimba saningina: Tane ait te mbolnge minig mbal tane ndanam ye tuku sangri kangeram idusde? Ye sinja satengamngit. Ye tane wam kitek sangrinu ande tumtinge nda ngina. ¹³ Tanjamba nu nane kusreka nu man wan ponga kule kualin sim kina.

Farisi le Sadusi mbal tuku manau
(*Mateus 16.5-12*)

¹⁴ Nane prepreka bret sungomba kile ndakinaig. Bret ndindo ndo wan mbolnge minna.

¹⁵ Kile Yesus nu nane saningina: Tane Farisi mbal le Herodus tuku yis ta rironkap ngina. ¹⁶ Tanjakina le nane nangine nangine saka ismba sine bret kugatok ta tuku nu sakate inde nga saka minnaig le ¹⁷ nu nane tuku wamdus katesemba saningina: Ndanam tane bret kile ndakaig ta tuku saka minig? Tane minanu ndui ta ndo minmba ye tuku sangri katesemba wamdus pulu ndatingit? Tane ngamungal tukulok minig kande. ¹⁸ Tane am kugatok tajan agan kanger nda kade. Tane kilba kugatok tajan pasa ise ndakade. Ye wam afu ke liken ta tane gilaingade e? ¹⁹ Ye nane 5,000 tuku bret 5 fetfeten ta tuku baten nu sambe giganmba ligneninginaig

nga kusnaningina le nane lafumba sakinai: Sambe 12 nginaig le ²⁰ nu man lato kusnaningina: Bret 7 nane 4,000 tuku fet-feten ta tuku baten nu sambe giganmba ligeneninginaig ngina le nane ndek sakinaig: Sambe 7 nginaig. ²¹ Tanjakinaig le Yesus nu nane kusnaningina: Kile tane katesede e ngina.

Yesus nu Betsaidange tango am tukulok wakeina

²² Kile nane kumba ka Betsaida tumbran pronaig. Pronaig le nane afu tango am tukulok mindemba pro Yesusnge kirewa nga sangri tinga nu sarsamba minnaig. ²³ Tanjamba minnaig le nu ndek tango am tukulok ta waimbi biymba tumbran kusremba kilim kinaik. Kinaik ka tanje nu tango ta tuku am nguspenu sulumba nuje wai nu tuku am mbolnge patika kusnana: Ne aganj ande kangerte e ngina le ²⁴ nu tandeka mambimba sakina: Ye tango kangerket ta nane ail likanu suk kangerket ngina.

²⁵ Tanjaka sana le Yesus nu man wai am mbolnge patikina le nu am tidinga mambimba am mayekina le nu aganj jakmba kanger magekina le ²⁶ nu tango ta sana: Ne tumbran te nda kaye. Nane jakmba laipninmba nane tumbran tuguk kaye ngina.

Petrus nu Yesus Kuatenge madina tango ngina

(Mateus 16.13-20; Lukas 9.18-21)

²⁷ Yesus nu nuje dubiwanu tango ndon kumba ka Sesarea Filipi ma tugu tuku tumbran afu mbol kine likinaig. Kumbanje nu nuje dubiwanu mbal kusnaningina: Tango pino nane ye ima ngade ngina le ²⁸ nane ndek nu sanaig: Afu ne Yohanus kule pisnenge ngade. Afu ne Eliange ngade. Afu sakade ne tuan tango ande nginaig. ²⁹ Tanjakinaig le nu nane kusnaningina: Tane ye ima nga idusde e ngina le Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenge madina tango ngina. ³⁰ Tanjakina le nane nuje nyu ta afu sa ndaningam tuku peuningina.

Yesus nu nuje kumam tuku saningina
(Mateus 16.21-28; Lukas 9.22-27)

³¹ Kile Yesus nu tugu pilmba nane wam paguka saningina: Ye Ndindo Katesek

Tango piti gudommba kilamngit. Israel mage mage pris gabat kusem pasa biteknganu mbal nane ye pitaiyuwaig le afunge ye baleyamngaig. Ye kumi sulumba mara ken nu mbolnge tinungit ngina.

³² Yesus nu piti ta te-mayokmba saningina le Petrus ndek nu tumba te-yamokmba sawe lika minna. ³³ Tanjamba minna le nu mbilka nuje dubiwanu tango afu kangerka Petrus sawe lika sana: Satan, ne kua kaye. Ne Kuate tuku wamdus pitaimba tango tuku wamdus ndo dubite ngina.

³⁴ Kile Yesus nu nuje dubiwanu tango mangur sungo ta turmba te yalpe nga saningina: Ima nu ye tuku tango minam idusmba kande nu nuje nzali kusreka nuje miron nuje ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ³⁵ Ima nu nuje abo mine mayewam tuku sungomba idusmba kurau mayete ta nu ngisikamngat. Ima nu ye tuku ko pasa mayenu tuku nga nuje abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nuje abo ta jak minamngat. ³⁶ Ande nu kilke te tuku aganj ndende jakmba kilwa le nuje kanu ngisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. ³⁷ Ande nuje kanu ngisikuwa ta ame aganjmbi piyamba man luka tam kumun? ³⁸ Nane ait te mbolnge minig mbal nane une sugo kumba Kuate ngumnede tuku. Ima nu nane ngamuknge ye tuku nyu ye tuku pasa yabukate ta ye Ndindo Katesek Tango ye yije Mam tuku kilja sangri jak enel kame ndon ndeki sulumba ye mata nu tuku nyu yabukamngit ngina.

9

¹ Yesus nu man lato saningina: Ye sinjka satinngamngit. Tane kile tenje tinga minig mbal afu kume ndakap le Kuate nu nuje gageu kulatkate wam sangrinu te-mayokuwa le kangeramngaig ngina.

Yesus nu ngarosu kitek tina
(Mateus 17.1-13; Lukas 9.28-36)

² Mara 6 kugana le Yesus nu Petrus Yakobus Yohanus nane kilmba tabe sungo ande ponginaig. Ka tanje nane ken ta mambimba minnaig le Yesus tuku ngarosu mbilka kisémba mayok ka ³ nu tuku tawi ta kauknu uge linu ndo mayok kina.

Ma tugu ṅakmba mbolṅge ande nu kuminṅ kauknu minyanṅate le taṅamba kau prowam kumunṅ kuga.

⁴ Kile Elia nale Moses ndonṅ mayok ka Yesus ndonṅ pasata minnaik le ⁵⁻⁶ nuṅe dubiwanu taṅgo nane kaṅgerka kuru kuru sunṅonaig. Taṅamba Petrus nu ndaṅmba saki ṅga wam pile paska ake fare Yesus sana: Tum Taṅgo, sine tenṅe mineṅ te mayenu ndo. Sine baibai keṅmba patikube. Ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku ṅga sana.

⁷ Taṅakina le gau ande pro nane kainiṅgina le gau ta sinamṅge pasa ande mayok ka tenṅemba sakina: Ande te yiṅe Kiṅo. Ye nu tuku wamdus sunṅo ṅak minet. Tane nu tuku pasa ise mayewap ṅgina.

⁸ Taṅamba sakina le Petrus nane pitik ndo mbilka mambilnaig kande Yesus nuṅe ndo tiṅ minna le kaṅgerkaig.

⁹ Kile nane luka ndeka ndinṅge Yesus nu nane peuniṅmba saniṅgina: Ye Ndindo Katesek Taṅgo ye kummba maṅ tiṅgi le ndo tane wam kaṅgeraig ta afu saniṅgap ṅgina le ¹⁰ nane ndek wamdus sinamṅge idusmba ame pasa nu kummba tiṅgamṅgat ṅga sakat ṅga naṅgine naṅgine saka minnaig.

¹¹ Taṅamba nane Yesus kusnanaig: Ndaṅam kusem pasa bitekṅganu mbal nane Elia nu ambonṅa prowa le ndo Kristus nu prowamṅgat ṅga sakade ṅginaig le ¹²⁻¹³ nu lafumba ndek saniṅgina: Elia nu ambonṅa prowa sulumba wam ṅakmba kuaneka kile-tidiṅgam tuku ta ye tane satiṅgamṅgit. Elia nu buk prona le kuyar pasa nu tuku sakate taṅamba nane afunṅe naṅgine nzali dubimba nu tumba ṅayo silinaig. Kuyar pasa taṅge ye Ndindo Katesek Taṅgo tuku ame wam sakate? Ye piti sugo kili le nane ye talayumba kasuryamṅgaig ṅga saniṅgina.

*Yesus nu kiṅo ande bukla ṅak wakeina
(Mateus 17.14-21, Lukas 9.37-43)*

¹⁴ Yesus nane tabe mbolṅge ndeka minnaig le taṅgo maṅgur sunṅo pro nuṅe dubiwanu taṅgo afu ta kile-kogorka kusem pasa bitekṅganu mbal nane ndonṅ kualeyauka minnaig le kaṅgerkinaig.

¹⁵ Kile maṅgurkinaig mbal ndek Yesus

kaṅgermba pirerek purka ṅakmba pinder-pindermba kumba ka Yesus kaiyenaig le ¹⁶ nu nane kusnaniṅgina: Tane ame wam tuku kualeyauka minig ṅgina le ¹⁷ taṅgo ande maṅgur sinam taṅge lafumba ndek sana: Tum Taṅgo, yiṅe kiṅo bukla ṅayonu andeṅge miṅge tukule tuna tukunu ye nu tumba ne sota prowit. ¹⁸ Buklange nu biye timba bukṅgate le bariṅga miṅge subal promba maketiṅ gigermba ṅgarosu pargiṅ prote. Ye ne tuku dubinanu taṅgo afu tenṅe pitaiwaig ṅga saniṅgit ta nane pitaiwe fuguwaig ṅgina le ¹⁹ nu ndek nane saniṅgina: Tane Kuate talade mbal. Ye ait giganmba tane ndonṅ minamṅgit? Tane ye piti seryade. Kiṅo ta tumba yalpe ṅgina.

²⁰ Taṅakina le nane kiṅo ta tumba Yesus tugum pronaig le bukla Yesus kaṅgermba pitik ndo kiṅo ta zulbarek serna le nu kilke mbolṅge ndeka biri-bariṅga miṅge subal kutukina. ²¹ Taṅana le Yesus nu mam nuṅe kusnana: Nu ait giganmba agaṅ te ṅak minna ṅgina le nu sana: Nu kiṅo fudiṅndo minna le agaṅ te nu tina. ²² Ait gudommmba nu kiṅo balewam saka nu tumba pa mbolṅge kule buto mbolṅge bukṅga taṅate. Ne kumunṅ kande sine sinasiṅmba tursiṅga ṅgina le ²³ nu ndek lafumba sana: Ne ye kam kumunṅ ṅga kusnaye e? Ande nu Kuate tuku sangri tomba tiṅgate ta nu wam ṅakmba kaṅgerkam kumunṅ ṅgina. ²⁴ Taṅakina le kiṅo ta mam nuṅe pitik ndo wika sana: Ye Kuate tuku sangri tomba tiṅget wam ta kumunṅ kuga tukunu ne ye turya ṅgina.

²⁵ Kile nane gudommmba pinder-pindermba pro Yesus te-ṅgamuwam ba-funaig le nu kaṅgerka ndek bukla sawe lika sana: Ne miṅge kilba tukulte tuku bukla yenṅe ne sanet. Kiṅo te nduiye kusremba nu sinam maṅ kine ndaka ṅgina. ²⁶ Taṅakina le bukla ta witimba kiṅo ta zulbarek ser ṅayona sulumba nu kusrena le kiṅo kumanu sukmba minna le nane gudommmba nu kaṅgermba nu kumat ṅga saka minnaig ta ²⁷ Yesus nu ndek wainu biymba nu te-tina le nu tiṅgina.

²⁸ Yesus nu nuṅe dubiwanu taṅgo ndonṅ wande mbol promba naṅgine ndo minmba nane nu kusnanaig: Ndaṅam sine bukla

pitaiwe fuguwig nginaig le ²⁹ Yesus nu lafumba nane saningina: Kuate yabanjam tuku manau ta ndo bukla pitaikam kumu. Ndin ande mine ndakate ngina.

*Yesus nu nune kumam tuku sanu arna
(Mateus 17.22-23; Lukas 9.43-45)*

³⁰ Kile Yesus nu nune dubiwanu tango ndon ma ta kusremba afunge nane katese ndaninguwaig nga Galilea ma tugu make kuerka kinaig. ³¹ Tanamba nu nune dubiwanu tango 12 wam pagu pasa sanimbakina: Ande nu ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolnge pilwa le baleyamngaig. Baleyuwaig le ye kumi sulumba mara ken nu mbolnge ye man tingamngit ngina. ³² Tanakina ta nane pasa ta ismba tugunu katese ndanaig sulumba nu kusnawam tuku ta wamdus pitiningina.

*Tango ngamuknge ima nu sungo minit
(Mateus 18.1-5; Lukas 9.46-48)*

³³⁻³⁴ Yesus nane Kaperneum kumba ka ndin nune dubiwanu tango nane nangine nangine mungu tulinga ima nane ngamuknge sungo minam tuku ta saka minnaig. Ka Kaperneumnge wande ande ponga Yesus nu nane kusnaningina: Tane ame wam ndin nune nangine nangine mungu tulinga sakaig ngina le nane sanu fugumba maninok minnaig.

³⁵ Tananaig le Yesus nu minyoka tango 12 ta te yalpe nga saningina: Tane ngamuknge ima nu sungo minam idusmba ndeta nu tane jakmba tuku kumnemnge minmba tane tuku piro tango minwa ngina. ³⁶ Tanakina sulumba nu kinjo ande tumba nane ngamuknge te-timba bagailmba saningina: ³⁷ Ande nu ye tuku nga idusmba kinjo tenen aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite ngina.

*Ande nu ngueu kuga ta nu sine tuku gulab
(Lukas 9.49-50)*

³⁸ Kile Yohanus nu Yesus sana: Tum Tango, sine tango ande ne tuku nyu mbolnge bukla afu pitaikina le kangermba nu peugen. Nu sine tuku kuasmbi kuga ngina le ³⁹ nu lafumba sana: Nu peu ndawap. Ande nu ye tuku nyumbi wam

ande kitek sangrinu kate ta nu pitik ndo ye tuku ngumnem pasa sake nda. ⁴⁰ Ande nu sine tuku ngueu tango mine ndakate ta nu sine tuku gulab. ⁴¹ Ye sinja satinngamngit. Ande nu tane Kristus tuku tango nga kule tidonu tingwa ta Kuate nu wam ta mata lafunu tambimngat ngina.

*Une tuku piti
(Mateus 18.6-9; Lukas 17.1-2)*

⁴² Yesus nu man saningina: Kinjo ande tenen ye tuku son ngate le andenge didikate le nu ye ngumneyate ta tango ta ose. Nu kinjo ta didi ndakina le ambonga afunge wit firfiranu ndame sungo tumba njinfok tur kusmba buknginaig le yu buto kina kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

⁴³ Ne tuku wai inum ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne wai ndindo jak Kuate tugumnge abo tugu kangera ta maye. Ne wai armba jak mina le Kuatenge ne tumba buknguwa le ne ma njayo mbol kaye ta njayo. Ma njayo ta pa ugmba minmba minamngat. ⁴⁴ [Ma ta mbolnge kuin ngaros nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.]

⁴⁵ Ne tuku kupe inum ne unekam tuku didikate ndeta pike purmba buknga. Ne kupe ndindo jak Kuate tugumnge abo tugu kangera ta maye. Ne kupe armba jak mina le Kuatenge ne tumba buknguwa le ma njayo mbol kaye ta njayo. ⁴⁶ [Ma ta mbolnge kuin ngaros nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.]

⁴⁷ Ne tuku am ande ne unekam tuku didikate ndeta ne am ta gomba buknga. Ne am ndindo jak Kuate kulatkate ma mbol kaye ta maye. Ne am armba jak mina le Kuatenge ne tumba buknguwa le ma njayo mbol kaye ta njayo. ⁴⁸ Ma ta mbolnge kuin ngaros nyumba minmba minamngaig. Pa ta ugmba minmba minamngat.

⁴⁹ Nane aganjmor kilmba Kuate atraukam tuku sol tumba pisneningig tanamba ndo Kuate nu pambi tango jakmba tuku ngamungal kule pisne tana njingamngat. ⁵⁰ Sol nu aganj mayenu ta kaglinu kugawa le sine ame aganjmbi man wakeibe le kaglinu man prowamngat? Kumun kuga.

Tane kurauka sol kaglinu minit tanjan mine mayewap sulumba tanjine tanjine ngamunggal mukuk ngan minap ngina.

10

*Tango pino mungu purkik tuku pasa
(Mateus 19.1-12)*

¹ Yesu nu ma ta kusremba Yudea ma tugu mbol kina ka Yordan kule sim kina le nane gudommaba man nu te-ngamunaig. Nu nuje manau dubimba wam paguniimba minna le ² Farisi tango afu nu tagowam tuku pro kusnanaig: Sine singine tukul manau dubimba ande nu piyo nuje pitaiwam kumu e nga kusnanaig le ³ nu ndek nane kusnaningina: Moses nu wam ta tuku ndanmba kuyarmba wam pagusingina e ngina le ⁴ nane nu sanaig: Moses nu ande nu piyo nuje pitaiwam nga waje ande kuyarmba tuwa sulumba nu pitaiwam kumu ngan nga sakina nginaig.

⁵ Tanjakinaig le Yesu nu nane saningina: Tane wamdus karen nu jak. Ta tuku Moses nu pasa ta kuyarna. ⁶ Abo abo Kuate nu aganj ndende kile-mayokkina ta nu tango pino ngarosu kise kise wakeikina. ⁷ Ta tuku tango nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndon mungu kile-denga minwaik. ⁸ Nale ngarosu ndindo mayok kangaik. Kuyar pasa nu tanjakate. Nale armba mine ndakik. Nale aganj ndindo tanjan minik. ⁹ Kuate nu aganj kilmba ulendinikit ta tanjonge nale pur ndanikuwa nga saningina.

¹⁰ Yesu nu ka wande mbolnge minna le nuje dubiwanu tango wam ta tuku nu kusnanaig le ¹¹ nu ndek saningina: Ande nu piyo nuje pitaimba pino kise tate ta nu pino kuayarmba unekate. ¹² Pino ande tango nuje pitaimba tango kise tate ta nu tango kuayarmba unekate ngina.

*Yesu nu kinjo kame nyaro ningina
(Mateus 19.13-15; Lukas 18.15-17)*

¹³ Nane afu kinjo fonfon kilmba Yesu nje wai nane mbol patikuwa nga pronaig le nuje dubiwanu tango tange nane saninge lika kile-luka minnaig. ¹⁴ Tanjanaig le Yesu nu wam ta kanjermba palsejna le saningina: Kinjo kame peu ndaningap. Nane ye tugum te prowaig. Kinjo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

¹⁵ Ye sinja satinngit. Nane afu kinjo kame tenjen mine ndakuwaig ta nane Kuate kulatkate ma mbol kine nda ngina.

¹⁶ Tanjakina sulumba nu kinjo kame kilmba bagailniimba wai nane mbol patika nane nyaro ningina.

*Tango ande aganj ndende gudommaba jak
(Mateus 19.16-30; Lukas 18.18-30)*

¹⁷ Yesu nu kambim saka ndin prowam bafuna le tango ande pinderka pro nu tugumnge dagol tidronga kusnana: Tum Tango mayenu, ye ndanji sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le ¹⁸ nu ndek sana: Ndanam ye mayenu nga sakate. Kuate nu ndo mayenu minit. ¹⁹ Kuate tuku tukul kame ta ne kila. Tango bale ndawa. Pino kuayar ndawa. Aganj ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. Aganj ande yabuka te ndaka. Ina mam nane tuku nyu kurauka minge kum-nemnge mina. Tukul kame ta ne kila ngina le ²⁰ tango ta ndek nu sana: Tum Tango, ye kinjo ndo minen sulumba tukul jakmba ta dubika kile minet ngina.

²¹ Kile Yesu nu tango ta kanjer timba nu tuku kume purmba sana: Wam ndindo ndo ne kumu ndate. Ne ka nane aganj ndende piyanimba ndametin kilmba sanzal mbal ninga sulumba ye dubiya. Ne tanjawa ta samba mbolnge ne aganj ndende magenu jak minamngat ngina le ²² nu pasa ta ismba nu aganj ndende sungomba jak tukunu nu wamdus piti tumba ainel pasi kume ngurngurka kina.

²³ Nu kina le Yesu nu mbilka nuje dubiwanu tango saningina: Aganj ndende sungomba jak mbal nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sungo ngina le ²⁴ nuje dubiwanu tango nane pasa ta ismba pirerek purkinaig le nu man lato saningina: Kinjo kame, Kuate tuku gageu mayok kambim tuku manau ta minde bada sungo. ²⁵ Aganjmor sungo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sungo kuga. Tango nu aganj ndende sungomba jak ta ngumneniimba Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ta sinja minde bada sungo njayo ngina.

²⁶ Tanjakina le nane piriri njayomba sanaig: Yoi. Tanjamba ndeta ndanjanmba sine

afu abo minam tuku ndin te-silikamngig nginaig le ²⁷ nu nane kanjerka saningina: Tango nane wam te ke fugude ta Kuate nu kumuŋ. Nu wam ŋakmba kam kumuŋ ngina.

²⁸ Kile Petrus nu Yesus sana: Ai te. Sine ne tuku ŋga singine agan ndende ŋakmba kusreka ne dubineg ngina le ²⁹ nu ndek sakina: Ye sinŋa satingamngit. Ima nu pasa mayenu idusmba ye tuku ŋga nuŋe wande, tira kat nuŋe, kulim kat nuŋe, ina mam kat nuŋe, kutu kat nuŋe, nuŋe kilke agan kame taŋaŋ kusrekate ta ³⁰ nu kilke te mbolŋge minit sulumba nu wande, tira kame, kulim kame, ina, kutu kame, kilke ta ŋakmba kitek gudommmba kilamngat. Taŋawa le afunŋe nu ye tuku tango ŋga piti seramngaiŋ. Ngumnenga nu kilke kitek mbolŋge abo tugu ŋak minmba minamngat. ³¹ Ata. Afu kile tumailamngi minig ta nane ngumnem kanŋaig. Afu ngumnemngi minig ta nane tumailam kanŋaig ngina.

*Yesus nuŋe kumam tuku sanu keŋna
(Mateus 20.17-19; Lukas 18.31-34)*

³² Yesus nane ndin dubimba Yerusalem kumbanŋe nu pitik Yerusalem kambim ŋga ambonŋina. Taŋana le nuŋe dubinaig mbal nane gagingina le wamdus te-sulunaig le afu nu ngumnem dubinaig mbal nane kurukuruka minnaig.

Kile Yesus nu nane 12 ndo kilmba kileyamokka nu mbolŋge maŋau prowamngat ta te-mayokmba saningina: ³³ Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kanŋig. Ka ambenŋe ande nu ye Ndindo Katesek Tango tumba pris gabat kusem pasa biteknganu mbal tuku wai mbolŋge pilwa le nane ye te-tiyumba kumwa ŋga saka kasomok mbal tuku wai mbolŋge palmbimngaiŋ. ³⁴ Pilwaiŋ le nane ye maim maim te-sumba ŋguspeyumba ŋgusyuwaiŋ sulumba ye baleyamngaiŋ. Ye kumi sulumba mara keŋnu mbolŋge maŋ abonŋa tingamngit ngina.

*Yakobus le Yohanus nale sugo minam tuku sakinaik
(Mateus 20.20-28)*

³⁵ Sebedeus tuku kiŋo armba Yakobus le Yohanus nale Yesus tugum promba sanaik: Tum Tango, sile wam ande ne ka ŋga

idusmba minek nginaik le ³⁶ nu ndek nale kusnanikina: Ye ame wam tale mbolŋge ki ngina le ³⁷ nale nu sanaik: Sile ma sika le ne naŋe kilŋa sanŋri ŋak mayok kaye le ande ne tuku ndinamngi ande ŋaiŋamngi minyokupe nginaik.

³⁸ Tanakinaik le nu ndek nale sanikina: Tale agan yabaŋkade ta tugunu tale gilai. Ye kule kaglinu nyamngit ta tale mata kule kaglinu ta nyam kumuŋ e? Ko ye kule silikamngit ta tale mata kule ta silikam kumuŋ e ngina le ³⁹ nale sakinaik: Au. Sile kumuŋ nginaik. Tanakinaik le Yesus nu nale sanikina: Son. Ye kule kaglinu nyamngit ta tale mata nyamngaiŋ. Ye kule silikamngit ta tale mata silikamngaiŋ ta ⁴⁰ ye tuku ndinamngi ko ŋaiŋamngi afu taŋamba kileminyokam tuku ta ye miro kuga. Kuate nu tango afu madiningina nane ndo ma ta mbolŋge minyokamngaiŋ ŋga sanikina.

⁴¹ Nuŋe dubiwanu tango 10 wam ta isaiŋ sulumba Yakobus le Yohanus tuku palseŋningina le ⁴² Yesus nu nane te yalpe ŋga saningina: Kasomok mbal tuku gabat kame nane minŋe karenŋ ŋaigo ŋak minig ta tane kila. Gabat afu nane kumnemngi minig ta nane mata tango pino nane kukul te-niŋmba matuk kinig. ⁴³ Tane maŋau ta ke ndakap. Tane ŋgamukŋge ima sunŋo minam idusmba kande nu tane ŋakmba tuku piro tango minwa. ⁴⁴ Tane ŋgamukŋge ima kulat tango minam idusmba kande nu tane ŋakmba tuku piro agan taŋaŋ minwa. ⁴⁵ Ye Ndindo Katesek Tango ye mata tango pino ye sinzaŋyuwaiŋ ŋga pro ndawen. Ye nane sinzaŋniŋmba yiŋe ŋgarosu kumam tuku pilmba nane gudommmba muskil kiletidinŋe ningam tuku prowen ngina.

*Yesus nu tango am tukulok wakeina
(Mateus 20.29-34; Lukas 18.35-43)*

⁴⁶ Yesus nuŋe dubiwanu tango afu gudommmba ndon Yeriko promba tumbran ta kusrewam bafunaig le Timeus kiŋo nuŋe Bartimeus* nu am tukulok ndin makembinŋe agan yabaŋka minna.

⁴⁷ Nasaretnu tango Yesus ilna ta afunŋe nu sanaig le ismba nu ndek wi kuenŋa sakina: Yesus, David tuku mbuŋ sunŋo, ne ye sinanu turya ngina. ⁴⁸ Nu taŋamba wikina

* **10:46:** Bar pasa ta tugunu Kiŋo

le nane afu gudommmba nu maninkuwa nga sawe likinaig ta nu man lato wika sana: David tuku mbun sungo, ne ye sinanu turya ngina.

⁴⁹ Wika minna le Yesus nu tinga saningina: Nu sawap le ye tugum te ilwa ngina le nane am tukulok ta sanaig: Ariya. Kile tinga kaye. Nu ne wikate nginaig le ⁵⁰ nu pastinga kumin kaikanu ta gagulmba buknga Yesus tugum kina le ⁵¹ nu ndek sana: Ye ame wam ne mbolnge ki nga iduste ngina le tango am tukulok nu sana: Tum Tango, ye mambilam tuku sungomba iduset ngina le ⁵² nu ndek am tukulok ta sana: Ne kaye. Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat ngina. Tanjaka sana le pitik ndo nu am maranga purfena le Yesus dubimba kina.

11

Yesus nu gabat sungo tanan Yerusalem kina

(Mateus 21.1-11; Lukas 19.28-40; Yohanus 12.12-19)

¹ Yesus nane kumba ka Yerusalem patunaig sulumba Betfasi le Betani tumbran Olif tabe patumba Yesus nu nune dubiwanu tango armba sanikina: ² Tale tumbran si kumba biteknga donki fat ande panaig le tin minit afunge muskilnu mbolnge minyo ndakinaig ta tale kangeramngaik. Kangermba muli kuklimba tumba ye tugum te prowap. ³ Ande nu tale ndanam tanawik nga kusnatikuwa kande tale nu sawap: Sungo nu donki te piro nak. Piro kugawa le sile pitik ndo tumba luka te prowamkik nga sawap ngina.

⁴ Tanjaka nu nale kukulnikina le nale kinaik ka donki fat wande malanga tugumnge pannaig le ndinngge tin minna le kanternaik. Nale muli kuklimba minnaik le ⁵ afu tugum tanje nale kusnanikinaig: Tale ndanam donki fat ta muli kukliwik nginaig le ⁶ Yesus nale wam pagukina tanjamba saninginaig le nane ndek sakinaig: Ta maye tumba kape nginaig.

⁷ Nale donki fat ta tumba Yesus tugum promba nakile tawi afu kilmba donki muskil mbolnge farnaik le Yesus nu ponga minyokina. ⁸ Tanjana le nane gudommmba nanngine kumin kilmba ndinngge farnimba

afu ail wainu wane magenu nak dunngge kugerkinaig tuku ta kilmba pro ndinngge farnngge likinaig. ⁹ Tanjamba nane afu Yesus tuku tumailamnge afu ngumnemnge nane kumbange wikaraumba sakinaig:

Sine Kuate tuku nyu te-dungube o.

Tango te Sungo tuku nyu mbolnge prote.

Nu Sunngongge nyaro tuwa o.

¹⁰ Nu singine mbun David tuku ma mbolnge nune gageu kulatkamngat.

Sine Kuate tuku nyu te-dungube o nginaig.

Mune 118.26

¹¹ Yesus nu tanjamba Yerusalem prona sulumba nu kusem wande sungo sinam kumba tanje nu mbilmbilka agan ndende nakmba kangerkina. Tanjamba ki butungina le nu tango 12 ta kilmba luka Betani kinaig.

Yesus nu ail ande taprana

(Mateus 21.18-19)

¹² Mafena le nane Betani kusremba kinaig ka ndinngge Yesus nu gubana. ¹³ Nu maskenngge fik ail ande kanterna ta wanjenu gudommmba nak le nu alonu mambilam kina ta alowam tuku ait kuga tukunu wanjenu ndo kangerkina. ¹⁴ Tanjamba nu ndek fik ail ta sana: Ne man alowe nda. Afu ne tuku alonu man nye nda ngina. Tanjakina ta nu dubiwanu tango mata pasa ta isnaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande wakeina

(Mateus 21.12-17; Lukas 19.45-48; Yohanus 2.13-22)

¹⁵ Kile nane Yerusalem pronaig sulumba Yesus nu kusem wande sungo sinam kumba ka kawan tanje afu agan ndende piya ninginaig afu piyanimba kilnaig ta nane nakmba kogronka pitaikina. Tanjamba nu ndametin mungu walka minnaig mbal nane tuku mbain kilmba kile-panka uman kurinum piyawam tuku patikinaig mbal tuku minyo mbili mata kile-pankina sulumba ¹⁶ nane agan kilmba kusem wande sinam sinam ndin tanan dubimba kinaig ta peuningina sulumba ¹⁷ nu nane wam paguka saningina: Kuyar pasa nu tenemba sakate: Ye tuku wande ta kilke mbol mbal nakmba ye mbarinyam tuku wande ngate. Tane wande te mbilmba kuayar tango tuku wande tanan pilig ngina.

¹⁸ Tango pino nakmba nu tuku tum pasa tuku pirerek purka saka minnaig le pris

gabat mbal kusem pasa biteknanganu mbal nane Yesus nu wam kina ta ismba nu tuku kuru-kuruka nu balewam tuku ndin soti-naig.

¹⁹ Furirna le Yesus nane tumbrañ sungo ta kusremba kinaig.

*Yesus nu yabanam tuku tumningina
(Mateus 21.20-22)*

²⁰ Mafena le maratukuk nane luka kumba fik ail ta liwam bafumba kangernaig ta karenja sumbailnu turmba kumna.

²¹ Kile Petrus nu Yesus pasa sakina ta idusmba nu sana: Tum Tango, ai si. Kubele ail taprana si kummba karenjina ngina le ²² nu ndek nane saningina: Tane Kuate tuku sangri tomba tingap. ²³ Ye tane satinget. Ande nu Kuate yabanmba wamdus tero ndaka wam ta sinjka mayok kangat nga idusmba nu tabe si samba ne goka tinga yu buto sinam kaye nga sawa ta nu tanawamngat. ²⁴ Ta tuku ye satinget. Ne Kuate yabanmba ye sinjka wam ta tamngit nga idusa ta ne tamngat. ²⁵ Ne Kuate yabanmba minit ta ande ne mbolnge mbarte ta ne gilainga. Ne tanawa ta ne tuku Mam samba mbolnge minit nu mata ne tuku mbar sauka gilaingamngat. ²⁶ [Ne ande tuku mbar gilai ndanga ta ne tuku Mam samba mbolnge minit nu ne tuku mbar mata gilainge nda ngina.]

Imanje Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig

(Mateus 21.23-27; Lukas 20.1-8)

²⁷ Nane man mbumba Yerusalem kinaig sulumba Yesus nu kusem wande sinamnge kine promba minna le pris gabat kame kusem pasa biteknanganu afu Israel mage mage nane jakmba pro nu kusnanaig: ²⁸ Imanje ne kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imanje ne sangri tinmba kukulnina nga kusnanaig le ²⁹ nu ndek saningina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le lafuwap ta imanje wam kame te kam tuku kukulyina ta ye tane kila satinngamngit. ³⁰ Imanje kule pisne piro Yohanus tuna? Kuatenge e ko tanjonge ta tane ye sayap ngina.

³¹ Tanjakina le nane ka kasomnge nangine nangine mungu kusnanga sakinaig: Sine ndanmba sabe. Sine Kuatenge nga sabe ta

ndanam tane Yohanus tuku son nda nginaig ngamngat. ³² Ko sine tanjonge ngube ta mata kumun kuga nginaig.

Tango jakmba Yohanus nu sinjka Kuate tuku tuan tango ande nga saka minnaig le gabat mbal nane tango pino tuku kuru-kurukinaig. ³³ Ta tuku nane Yesus sanaig: Iyo sine gilai nginaig le Yesus nu ndek nane saningina: Ata. Ye mata imanje sayina le wam kame ke liket te satinje nda ngina.

12

*Piro tango ngaionu tuku yaba pasa
(Mateus 21.33-46; Lukas 20.9-19)*

¹ Yesus nu yaba pasambi wam afu saningina sulumba sakina: Tango ande nu grep piro nguka fondembi kormba nu grep firfimbba kulenu kilam tuku ngurun wakeina sulumba piro kulatkam tuku wande kuennu o mbolok pilna. Piro jakmba denpurmba nu piro mbal kilmba patika nu tinga kilke kise mbol kina.

² Ait kumungina le piro ta tuku alonu afu kilam tuku nu tango ande kukulna le piro mbal tugum kina. ³ Ka prona le nane nu biye timba paninta pitainaig le nu ake luka kina. ⁴ Tanjana le piro miro tango nu man tango ande kukulna le nane nu gabat mbolnge kat buromba nayo silinaig. ⁵ Nu man tango inum kukulna le nane nu tumba balenaig. Tanjamba tanjamba nu nane gustomba kukulninge likina le nane afu pani farmba afu bale farnaig.

⁶ Kile tango ndindo ndo piro miro tango ndon minna. Tango ta nuje kiño. Nu kiño ta tuku kume purmba minna. Ngumne tukulmba nu kiño ta kukulna sulumba sakina: Nane nu kangermba ye tuku kiño nga mapewamngaig nga kukulna le kina. ⁷ Nu kumba piro mbal tugum prona le kangermba sakinaig: Tango ilit si nu mam nuje tuku agan ndende kilam tuku nyu jak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube nginaig. ⁸ Tanjaka nane nu biye timba balenaig sulumba mindesin tumba buknginaig le kilim kina.

⁹ Tane ndanmba idusde. Grep piro miro tango nu ndanngat? Nu pro piro mbal ta bale farmba piro kulatkam tuku kuasmbi

kise patikamngat. ¹⁰ Kuyar pasa ande te tane bur ndakade e?

Ndame sungo ande wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnge sangri tingade.

¹¹ Sungo nunge wam ta kina le sine kanjermba pirerek purka gare toreg ngina. *Mune 118.22*

¹² Gabat mbal nane yaba pasa ta ismba Yesus nu nane tuku sakina ta katesemba nu biye tiwam tuku ta nane tango pino tuku kuru-kuruka nu kusremba kinaig.

Takis pankam tuku nane Yesus kusnanaig

(Mateus 22.15-22; Lukas 20.20-26)

¹³ Kile gabat kamente Farisi tango Herodus dubiwanu tango afu kukulninginaig le Yesus tagowaig le nu pasa ande mbarwa le nu biye tiwam tuku kinaig. ¹⁴ Nane pro nu sanaig: Tum Tango, ne tango tugusek ta sine kila. Ne ande tuku kiko ndanate. Ne tango nyu njak tuku kuru kuru ndakate. Ne tango njakmba Kuate tuku manau dubikam tuku tumsingit. Ne sine sasinga. Sine Zu mbal singine tukul manau dubimba Rom tuku gabat Sesar takis tambim kumu e? Sine takis patikube e ko mbulbe nga sanaig le ¹⁵ Yesus nu nane tuku yabri pasa katesemba saningina: Ndanam tane ye tagoyade? Ndametin ande tumba pro ye tumyap le kanjeri ngina. ¹⁶ Tanjakina le nane ndametinj ande tumba nu tumnaig le nu ndek kusnaningina: Ndametin te mbolnge ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit nga kusnaningina le nane lafumba sakinaig: Sesar tuku nginaig. ¹⁷ Tanjakinaig le Yesus nu ndek tenjemba saningina: Ata. Tane gabat sungo Sesar kumnemnge minig. Nu tambim tuku aganj sakate ta nu tape. Kuate aganj tambim tuku sakate ta Kuate tape ngina le nane pasa ta ismba pirerek purkinaig.

Kummba man abongam tuku pasa
(Mateus 22.23-33; Lukas 20.27-40)

¹⁸ Kile Sadusi tango afu Yesus tugum pronai. Sadusi mbal nane tango kummba man tingge nda nga idusmba minig tuku. Nane pro Yesus kusnanaig: ¹⁹ Tum Tango, Mosesnge tenjemba kuyarna: Tango ande

kummba pino kuembol kinjo kugatok kusrewa le maib nunenge pino ta tumba aba nunge tuku kinjo te-pilwa nga kuyarna.

²⁰ Ariya. Mambo kat nunge ndon nane 7 minnaig. Aba nanginge pino ande tina sulumba minna ma ma kinjo kugatok kumna.

²¹ Kumna le maib nunge nu dubiknu pino ta tina. Nu tumba minna ma ma nu mata kinjo kugatok kumna le maib nunge kejnua mata tanjana. ²² Tanjamba tanjamba nane 7 pino ndui ta ndo tumba kinjo kugatok kume farnaig. Ngumnenga pino kuembol nu mata kumna. ²³ Ata. Ne kumanu mbal tingamngaig nga sakate ta tango 7 ngamuknge nu ima tuku pino minamngat e? Tango 7 ta pino ndui ta ndo tinaig nginaig.

²⁴ Tanjakinaig le nu nane saningina: Tane Kuate tuku kuyar pasa nu tuku sangri tane wamdus pulu ndatingit. Ta tuku tane wamdus mbarde. ²⁵ Nane kumanu mbal abonga tinga Kuate tuku enjel suk minamngaig. Nane mungu kile nda. ²⁶ Kumanu mbal man tingge nda nga idusmba sakade ta Moses tuku wam kube mbolnge ail fudinndo pa bulu njak wam ta tuku tane bur ndakade e? Kuate nu Moses tenjemba sana: Ye Abraham Isak Yakob ye nane tuku Mbara Sungo minet ngina. ²⁷ Abraham nane kume likinaig ta nduiye ngisikinaig kande Kuate ye nane tuku Mbara nga Moses sa ndana kande. Nu abo njak minig mbal tuku Mbara. Ta tuku tane kumanu mbal kummba man tingge nda nga sakade ta tane sinja wamdus mbarde.

Tukul pasa sangrinu

(Mateus 22.34-40; Lukas 10.25-28)

²⁸ Nane Yesus ndon kualeyauka minnaig le kusem pasa biteknganu tango ande pro nu nane tuku pasa lafu mayete nga nu mata Yesus kusnana: Tukul ndan tukul njakmba lininganu minit ngina le ²⁹ nu ndek sakina: Tukul nu mbolnge minit ta tenjemba sakate. Israel mbal tane ise mayewap. Singine Kuate nu Mbara Ndindo. Ande mine ndakate. ³⁰ Tanginge Sungo Kuate tane nu tuku kume purmba tanginge ngamungal abo guwa wamdus sangri ta njakmba nu tape nga sakate.

³¹ Tukul ande nu dubiknu tenjemba sakate. Tane tanginge ngarosus tuku kume

purde tanjamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngate. Tukul pasa armba ta tukul pasa njakmba lininganu minik ngina.

³² Tanjakina le kusem pasa biteknjanu tango nu Yesus sana: Tum Tango, ne kumumbi sakate. Kuate ndo Mbara. Ande mine ndakate. ³³ Ima nu Kuate tuku kume purmba nuje ngamungal wamdus sangri ta njakmba nu tuwit sulumba nuje ngarosu tuku kume purte tanjamba ndo nuje tugumnge minig mbal tuku kume purwa ta nu manau mayete. Manau ar tanje aganjmor kilmba bale farmba atraukade manau ta liningit ngina.

³⁴ Tanjakina le Yesus nu tango te wamdus te-mayemba pasa kumumbi lafuwat nga nu sana: Ne Kuate tuku gageu inum mayok kambim bafute ngina. Tanjakina le nane Yesus kusnawam tuku kuru-kuruka man kusna ndanaig.

Yesus nu Kristus tuku nane kusnaningina
(Mateus 22.41-46; Lukas 20.41-44)

³⁵ Yesus nu kusem wande sungo sinamnge wam paguka nane saningina: Ndanam kusem pasa biteknjanu mbal nane Kuatenge madina tango Kristus nu David tuku mbun nga sakade? ³⁶ Tukul Guwanje David wamdus tuna le nu tenenmba sakina: Sungo Kuatenge ye tuku Sungo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenge sangri njak minyok mina le ma ma yenje ne tuku ngueu mbal kilmba kileibenka ne tuku kupe kumnemnge patikamngit ngina. *Mune 110.1*

³⁷ David nu tanjamba kuyarmba Kristus nu ye tuku Sungo ngina. Ata. Nu David tuku mbun ndo e ko nu David tuku Sungo ngina.

Israel gabat kame tuku manau
(Mateus 23.1-36; Lukas 20.45-47)

Manjur sungo ta nane Yesus tuku pasa isam tuku nzaliningina le ³⁸ nu wam afu tumnijnmba saningina: Kusem pasa biteknjanu mbal tuku manau rironkap. Nane tawi kugennu silika likam nzaliningit. Nane maket mbolnge lika tango nane sugo nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. ³⁹ Kusem wandeknge pagumba nye sungo mbolnge nane mbili tumailamnge minyokam nzaliningit. ⁴⁰ Nane pino

kuembol kame tuku aganj ndende didika kile-suluwe ningig. Nane nanjine manau njayonu ta yabukam tuku tango am mbolnge Kuate yaban kuende. Ta tuku nane pa lato tamngaig ngina.

Pino kuembol ande nuje ndametin Kuate tuna
(Lukas 21.1-4)

⁴¹ Yesus nu kusem wande sinamnge ndametin patikam tuku ma ta tumail tumba minyoka nane ndametin pankinaig le kanjerka minna. Nane aganj ndende sungomba njak mbal ndametin sugokanu pankinaig le ⁴² kile pino kuembol ande aganj ndende kugatok promba nuje toea armba ndo kilmba pro patikina le ⁴³ Yesus ndek nuje dubiwanu tango wikina sulumba saningina: Ye sinja satinjet. Pino kuembol te aganj ndende kugatok ta nu ndametin fudinndo patikat ta nane afu pankaig ta liningat. ⁴⁴ Ta ndanam? Nane ndametin gudommba njak ta afu ndo patikaig ta pino kuembol te nu aganj ndende kugatok nuje ndametin njakmba panke suluwat. Nu nyamagan piyawam tuku ande mata mine ndakate ngina.

13

Yesus nu kusem wande njayongam tuku sakina
(Mateus 24.1-2; Lukas 21.5-6)

¹ Yesus nu mayok ka kusem wande sungo ta kusrewam bafuna le nuje dubiwanu tango andenje nu sana: Tum Tango, ai te. Kusem wande te tuku wande kame magenu ndo. Nane ndame magenumbi patike likinaig ngina le ² nu ndek sana: Ne wande sugo njakmba kanjerkate te ngumnenga ndame njakmba mungu sailka mine nda. Afunge sambrininguwaig le njakmba kutusewamngaig ngina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa
(Mateus 24.3-44; Lukas 21.7-36)

³ Nane kumba ka Olif tabe mbol promba Yesus nu kusem wande tumail tumba minyok minna le Petrus Yakobus Yohanus Andreus nanenge ndo promba Yesus kusnanaig: ⁴ Ne kusem wande njayongamngat nga sasingat ta ginu mara prowamngat. Sine ame aganj kanjermba ait ta buk

patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le ⁵ nu pasa tugu pilmba nane wam paguningina: Tane riron mayewap. Afu pro tane yabritinbekaig. ⁶ Nane afu ye tuku nyu tumba ye Kuatenge madiyina tanjo nga gudommmba didikuwaig le ndenungaig. ⁷ Tane kame sugo maskenngge mayok kuwaig le pasa ismba ko tangine tugumngge kame zigna ande ismba tane wamdus fulil ndakap. Wam kame ta sinja prove likamngaig ta kugawam tuku ait kile.

⁸ Kilke ande tinja kilke kise ndon kame buwamngaig. Gabat ande nune gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndon kame buwamngaig. Ma yimyam mbolnge mumni guba prove likamngaig. Piti kame ta pino kutu te-palmbim tuku ngaro rar tate tanja prowamngaig.

⁹ Tane tangine riron mayewap. Afunge tane kilmba pasa mbolnge kile-tidinguwaig le afu nangine kusem wandeknge tane pani faramngaig. Afu tane kilmba ka gabat sugo sugo nyu sugo jak mbal tugumngge kile-tidinguwaig le tane ye tuku nga pasa mayenu saningap le nane ye tuku nyu isamngaig. ¹⁰ Pasa mayenu kilke tugu jakmba mbolnge kukliwap le ndo kugawam tuku ait prowamngat.

¹¹ Nane tanjamba tane kilmba pasa mbolnge patika mbal sugo wai mbolnge patikuwaig le wamdus fulilka ndanmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. Pasa te-tiwam tuku ait mbolnge tane tuku wamdus sinamnge pasa afu mayok kanngaig ta ndo sakap. Tukul Guwa nu wamdus tingwa le pasa sakamngaig. Tangine wamdusmbi kuga.

¹² Ait ta mbolnge ande nune tira nune kasurmba kumam tuku ngueu mbal tuku wai mbolnge palmbimngat. Tango nu nune kijo mbolnge mata tanjamngat. Kijo kame nane ina mam kat nangine kumwaig nga nane pasa mbolnge patikamngaig. ¹³ Tane ye tuku tanjo tukunu nane jakmba tane kasurtingamngaig. Ande nu ye kusre ndayumba minmba ma ma kumwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tambimngat.

¹⁴ Ngumnennga ande nu njule parak tukul ma mbolnge mayok ka tukul kuerka kutur tambimngat. (Tane pasa te burkade

mbal tane wamdus pulutinguwa). Wam ta mayok kuwa le kangermba kame sunjo prote nga Yudea mbal nane kua ka tabe ponguwaig. ¹⁵ Ande nu wande kawanngge minmba kande nu pitik kua kumba wandeknge aganj kilam idus ndawa. ¹⁶ Ande nu piro mbolnge minmba kande luka nune tawi tam idus ndawa.

¹⁷ Ait ta mbolnge pino fungulok pino kijo dabro amo nyanu jak ose. Nane piti sunjo kangeramngaig. ¹⁸ Tane Kuate yabanap le murke ait mbolnge manau ta pro ndawa. ¹⁹ Ait ta mbolnge piti sunjo pasa jak prowamngat. Kuate nu aganj ndende jakmba kile-mayokkina ait mbolnge ka kile ait te mbolnge mata piti afu tanja kanjer ndakeg. Ngumnennga mata piti tanja ande prove nda. ²⁰ Kuate nu nune kilam tuku madiningina mbal idusninmba piti ait kuen ta kuerkina le ait fagnu ndo piti prowamngat. Nda kuerkina kande ait ta prowa le tanjo jakmba ngisike sulude kande.

²¹ Ande nu tane satinmba kanjera Kristus Kuatenge madina tanjo minit te ko nu minit si nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. ²² Yabri tanjo prowaig sulumba afu ye Kristus ngumba afu ye Kuate tuku tuan tanjo ngamngaig. Nane Kuatenge madiningina mbal yabrininmba didikube nga nane wam kitek sangrinu ke likamngaig. ²³ Tane mambilmba rironka minap. Wam kame ta prowamngaig. Ta tuku ye tane wam pagutinget.

²⁴ Sina manzer ait sunjo ta kugawa le ki mukumba dabunungat. Tambun mata bulunge nda. ²⁵ Samba tuku sangri jakmba pirpurka buru-burukuwaig le mbai jakmba samba mbolnge guroromba ndeke lika minamngaig. ²⁶ Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Tango ye sangri sunjo kilja jak gau sinamnge prowi le nane ye kangeryamngaig. ²⁷ Ye ndeka enjel kame kukulningi le kilke tugu jakmba mbolnge Kuate nune madiningina mbal kile-mangurkamngaig.

²⁸ Tane fik ail kanjerap. Tane kuzrunu kitek promba nzude le kanjerka katesemba sakade: Ki ait patukate ngade. ²⁹ Tanjamba ndo wam kame sakit te

prowaig le kanđerka ye prowam tuku ait patukate ta kila palmbimngaig. ³⁰ Ye sinjka satinjamngit. Ait te mbolnge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame njakmba ta prowamngaig. ³¹ Kilke tugu samba tugu ngisikamngaig. Ye tuku pasa ande ngisike nda. Minmba minamngat.

³² Ginu mara ki kanum ndan ta ande nu kila mine ndakate. Samba mbolnge enel mata nane gilai. Ye Kuate tuku Kiŋo ye mata gilai. Mam nu ndo kila minit. ³³ Ait ta ginu mayok kanğat ta tane gilai tukunu tane rironjka mambilmba minap. ³⁴ Wam ta yaba pasa te suk. Tango sungo ande ma ande kambim nga nuŋe piro mbal piro walmba ande wande kulatkam tuku pilmba sate: Ye mambilmba tairnga mina ngate. ³⁵ Wande miro tango ginu mara prowamngat ta tane gilai. Furiram e ko furir ngamu e ko teg kaglinu ulwa le ko maratukuk ta tane gilai tukunu mambilmba tairnga minap. ³⁶ Tane idus ndamba minap le nu pitik ndo pro kanğerkikat. ³⁷ Ye tane satinğet pasa te tanjamba ndo nane njakmba saninğet. Tane mambilmba minap ngina.

14

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig
(Mateus 26.1-5; Lukas 22.1-2; Yohanus 11.45-53)

¹ Pagumba nye sungo Pasowa bret yis kugatok nyam tuku ki ait armba minnaig le pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal ndonj kuirkuirka Yesus biye timba balewam tuku ndin sotinaig sulumba ² sakinaig: Sine pagumba nye tuku manğur sungo sinamnge nu biye tibe ta njayo. Kame zigna sungo mayok kakat nginaig.

Pino ande Yesus tuku gabat mbolnge gurenj kutuna
(Mateus 26.6-13; Yohanus 12.1-8)

³ Betaninge Yesus nu tango ande buk ngirnger njak nyunu Simon nu tuku wandeknge isukusmba minna. Nu isukusmba minna le pino ande ndame botol gurenj mundur mayenu njak piyanu o mbolnge ta tumba Yesus tugum promba botol ndumor ngurmba nu tuku gabat mbolnge gurenj ta kutuna. ⁴ Kutuna le nane afu wam

ta kanğermba palseŋningina le nanğine nanğine sakinaig: Ndanam saka gurenj mayenu ake kutuwat a. ⁵ Nu gurenj ta tumba piyana kande nu ndametinj sonj 30 limba kilna le sine sanzal mbal turkeg kande nginaig.

Nane tanjamba pino ta tumba sawe likinaig le ⁶ Yesus nu ndek nane saninğina: Tane mbulap. Ndanam tane pino te piti serde. Nu ye mbolnge wam mayete. ⁷ Sanzal mbal mara mara tane ngamuknge minamngaig. Tane nane turkam idusmba ndeta turkam kumun. Ye tane ndonj ait kuennu mine nda. ⁸ Pino te nu ye mbolnge nuŋe manau kumumba gurenj mayenu te ye pisneyat. Nu ye ngunu tuku ngarosu wakeiyat. ⁹ Ye sinjka satinjamngit. Kilke tugu njakmba mbolnge nane pasa mayenu kuklimba nu wam kat te turmba sakuwaig le nane ismba nu tuku saka minamngaig ngina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tango
(Mateus 26.14-16; Lukas 22.3-6)

¹⁰ Kile nu dubiwanu tango 12 ta tuku ande Yudas Iskariotnu nu Yesus tumba pris gabat mbal wai mbolnge palmbim nga nane sota kina le ¹¹ nane nu tuku pasa ismba gare tumba pasa katmba ndametinj afu nu tambim tuku sanaig. Sanaig le Yudas nu Yesus tumba nane tuku wai mbolnge palmbim tuku ait mayenu ande tairnga minna.

Yesus dubiwanu tango armba Pasowa kuanekinaik
(Mateus 26.17-25; Lukas 22.7-13; 22.21-23; Yohanus 13.21-30)

¹² Bret yis kugatok nyam tuku kusem ait ambonganu mbolnge Zu mbal nane sipsip fat bale farmba nyanu. Ait ta prona le nuŋe dubiwanu tango ndek Yesus kusnanaig: Sine aninge ne ndonj Pasowa nyam tuku ka kuanekube nginaig le ¹³ nu ndek nuŋe dubiwanu tango armba sanikina: Tale tumbraŋ sungo mbol kape. Kumba ka prowap le tango ande waim kule njak tale tugum promba kuwa le nu dubimba kape. ¹⁴ Nu kumba wande pongamngat ta tale wande ta tuku miro tango tenenmba sawap: Tum Tanğonğe sakat nu nuŋe dubiwanu tango ndonj wande rum ndan mbolnge

Pasowa nyamngig nga sawap. ¹⁵ Tanjakap le nu rum sungo ande o mbolnge aganj ndende kumumbi patikinaig le minig ta tumtikamngat. Tanjawa le tale rum ta sinamnge sine Pasowa nyam tuku kuanekap nga sanikina. ¹⁶ Tanjakina le nune dubiwanu tango ar ta tumbran sungo mbol kinaik ka Yesus nu sakina ta kumumba mayok kina le nale Pasowa nyam tuku aganj ndende kuaneka man luka kinaik.

¹⁷ Furirna le Yesus nu tango 12 ta kilmba kumba ka kuanekinaik wande ta ponjinaig. ¹⁸ Ka tange nane isukusmba minmba Yesus nu sakina: Ye sinjka satinjamngit. Tane ngamuknge ande ye ndon isukusit te nu ye tuku kupet minit ngina. ¹⁹ Tanjakina le nane wamdus ngaionga ndui ndui nu kusnanaig: i ... Ne yenje nga iduste e nginaig le ²⁰ nu ndek nane saningina: Ande tane 12 ngamuknge nu ye ndon nza tuma bret kule pak mbilmba nyate ta not. ²¹ Ye Ndindo Katesek Tango ye kuyar pasa kumumba kumamngit ta ande nu ye tumba nane wai mbolnge palmbimngat ta ose. Nu piti sungo tamngat. Ina nunenge te-pile ndakina kande maye kande ngina.

Yesus nu pasa nyam tuku manau te mayokna

(Mateus 26.26-30; Lukas 22.14-20; 1 Korin 11.23-25)

²² Nane isukusmba minmba Yesus nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nune dubiwanu tango ninmba sakina: Bret te tumba nyap. Te yinje ngarosun ngina. ²³ Tanjamba nu grep kule murko jak ta mata tumba Kuate gare pasa tumba ningina le yaimba nyinaig. ²⁴ Tanjanaig le nu ndek saningina: Te yinje ndare. Ndare ta mbolnge pasa kitek Kuate nu tango ndon o buk katna ta alonu mayok kangat. Ye nane gudommmba tuku nga ye yinje ndare kutuwamngit. ²⁵ Ye sinjka satinjet. Ye man grep kule tenen nye ndaki ma ma Kuate kulatkate ma mbolnge ye grep kule kitek nyamngit ngina.

²⁶ Tanjaka denpurmba nane mune ande ulnaig sulumba tinga Olif tabe mbol kambim saka kinaig.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Lukas 22.31-34; Yohanus 13.36-38)

²⁷ Kumbange Yesus nu nane saningina: Tane jakmba kua ka ye kusreyamngaig. Kuyar pasa tenenmba sakate. Kuatenge sipsip kulat tango balewa le sipsip pururumba sili-siliwamngaig nga sakate. ²⁸ Ye kummba man tingi sulumba ye ambonga Galilea ma tugu mbol ka le tane ngumnenngamngaig nga saningina.

²⁹ Tanjakina le Petrus ndek nu sana: Nane jakmba kua ka ne kusrenuwaig ta ye ndo ne kusrene nda ngina le ³⁰ nu Petrus sana: Ye sinjka ne sanamngit. Furir te mbolnge teg witiwam ar ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenjamngat ngina. ³¹ Tanjaka sana le Petrus nu sangri tinga sakina: Kuga. Ne balenumba ye mata baleyam bafuwaig le ta mata ye sinjka ne tuku nyu yabuke nda ngina le nune dubinaig mbal jakmba pasa ndui ta ndo sakinaig.

Yesus nu Kuate ndon pasatina

(Mateus 26.36-46; Lukas 22.39-46)

³² Nane ma ande nyunu Getsemani pron-aig sulumba nu nune dubiwanu tango saningina: Tane tenge minap. Ye ka sinje Kuate yabanjamngit ngina. ³³ Tanjaka nu Petrus Yakobus Yohanus nane ken ta kilmba kina ka tange nu ngamungal piti sungo kamusmba wamdus fagkina le isu sangri kugana. ³⁴ Tanjamba nu nane saningina: Ye wamdus njayonga piti sungo ye toyate le kamuset. Tane tenge mambilmba minap ngina. ³⁵ Tanjamba saka nu dirdirka kumba ngurngurka ndek truk ka piti ta nu laipam kumun e nga nu Kuate yabanmba sakina: ³⁶ O Mam ne wam jakmba kam kumun. Kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Nane nzali ndo dubiwa ngina.

³⁷ Tanjamba nu luka ka nane kangerkina ta nane kinymba minnaig le nu ndek Petrus sana: Simon, ne kinyit e? Ne ait fagnu te mambilmba minam kuga e? ³⁸ Satan tuku tago tane mbol prowikat. Abo minmba yabanmba minap. Tangine ngamungal Kuate yabanam tuku idusde ta ngarosumbi dubiwam tuku ta piti ngina.

³⁹ Tanjamba sake denjpumba nu luka kina ka pasa ndui ta ndo man yabanjamba sakina.

⁴⁰ Tanjamba nu man luka prona ta nane ginyumnge am piti patikinaig le kinymba minnaig le kanjerkina le nane piririmba ame pasa lafube o nga wam pile paskinaig.

⁴¹ Yesus nu man kumba ka yaban kenja sulumba promba man kusnaningina: Kile mata mabta kinymba minig e? Kile kumungat. Ait buk prowat. Andenge ye Ndindo Katesek Tango tumba une jak mbal tuku wai mbolnge palmbim tuku bafute.

⁴² Ai si. Ye tuku kupet tango prote. Tane tingap le sine nane tugum si kab ngina.

Yudas nane Yesus biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Lukas 22.47-53; Yohanus 18.1-12)

⁴³ Nu tanjamba pasata minna le tango 12 ta tuku ande Yudas nu tango gudommaba kame bagi sibugi kilmba jak pronaig. Pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal Israel mage nanenge tanjamba kukulninginaig le pronaig. ⁴⁴ Yesus tuku kupet tango nu nane kila palmbim tuku buk tenenmba wam paguningina: Ye ka ande mumuwi ndeta not. Tango ta biye timba tumba kape ngina. ⁴⁵ Kile nane promba Yudas nu pitik ndo Yesus tugum kumba Tum Tango kaiye ngina sulumba mumuna le ⁴⁶ nane pro Yesus biymba biye denaig.

⁴⁷ Ande nu tugumnge minna tange nune kame bagi gomba tumba pris sungo tuku piro tango kilbanu pike welna. ⁴⁸ Tanjana le Yesus nu nane saningina: Ndanam saka tane ye kuayar tango tanan bagi sibugi kilmba ye biye tiyam prode. ⁴⁹ Ye mara mindek tane ngamuknge kusem wande sungo sinamnge tango pino wam paguka minen ta tane ye biye tiyam kuga e? Ta maye. Kuate tuku kuyar pasa kumumba mayok kuwa ngina.

⁵⁰ Tanjakina le nu dubinaig tango jakmba nu kusremba sili-silimba kua kinaig le ⁵¹ tango mbanzo ande nu tawi kaukauk ndindo tinmba Yesus dubimba kina le nane ndek nu biye tinaig. ⁵² Biye tinaig le nu mbil bunga tawi gagulmba kusremba wagek kua kina.

Nane Yesus tumba gabat mbal tugum kinaig

(Mateus 26.57-68; Lukas 22.54-55,63-71; Yohanus 18.13-14,19-24)

⁵³ Kile nane Yesus tumba pris gabat sungo tugum kinaig. Pris gabat mbal Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal nane jakmba buk pro tange manjurkinaig. ⁵⁴ Petrus nu maskenngge Yesus dubimba kina ka pris gabat sungo tuku fonde sinam kumba ka wande mab tange nu kame mbal ndon pa likmba minnaig.

⁵⁵ Pris gabat mbal Israel pasa pilewanu sugo jakmba Yesus balewam tuku pasa gabat ande sotete pisennginaig le ⁵⁶ nane gudommaba yabri pasa tumba Yesus mbaranu nginaig ta pasa gabat ndindo mayok ndakina.

⁵⁷ Kile nane afu tinga nu mbolnge pasa pilmba yabri pasa tenenmba sakinaig: ⁵⁸ Nu tenenmba sakina le isgen. Kusem wande sungo tango waimbi pilnaig te ye sambriwi sulumba mara kenmba mbolnge kise ande waimbi pile ndakanu ta palmbimngit nga sakina le isgen nginaig ta ⁵⁹ pasa ta mbolnge mata pasa gabat ndindo mayok ndakina.

⁶⁰ Kile pris gabat sungo nu nane ngamuknge tinga Yesus kusnana: Nane ne mbaranu nga sakade te ne ndanmba iduste. Ne nane tuku pasa lafuwe nda e ngina ta ⁶¹ nu pasa ande sa ndaka minge tukulmba maninok minna le pris gabat sungo nu man Yesus kusnana: Ne Kristus? Ne Kuate tuku Kijo e ngina le ⁶² nu pasa lafumba sakina: Ne sakate not. Ye Ndindo Katesek Tango Kuate Sangri Nayo nu tuku ndinamnge minyok mini sulumba gau mbolnge ndeki le tane ye kangeryamngaig ngina.

⁶³ Tanjakina le pris gabat sungo pasa ta ismba palsejna le nu ndek nune tawi fetfetmba sakina: Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. ⁶⁴ Tane nu Kuate tuku nyu nayo silita pasa te ismba tane ndanmba idusde ngina le nane jakmba sakinaig: Nu tango njonu. Nu kumwa nginaig.

⁶⁵ Kile nane afu tinga ka Yesus nguspemba amnu songa waimbi katmba sanaig: Imange ne katnate e? Ne tuan tango ndeta nyun ta le sine isbe nginaig. Tanjakinaig le polis kamenge mata nu tumba katnaig.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina
(Mateus 26.69-75; Lukas 22.56-62; Yohanus 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Petrus nu wande mab tange minna le pris gabat sungo tuku piro pino ande promba ⁶⁷ Petrus pa likmba minna le nu kanjer timba sana: Ne mata Nasaretnu tango Yesus ndon minna tuku ngina. ⁶⁸ Tanjakina le nu ndek Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ne pasa sakate ta ye nginnganket ngina sulumba nu tinga kilim ka malanga tugum tange minna le teg ande witina.

⁶⁹ Kile piro pino ta man pro nu kanjermba nu tugumnge minnaig mbal saningina: Tango te mata nu tuku tango ande ngina le ⁷⁰ nu man Yesus tuku nyu yabukina. Tanjamba minmba man tango afu Petrus tugumnge minnaig ta nu sanaig: Ne yabrikate. Ne nu tuku tango ande. Ne Galileanu nginaig le ⁷¹ nu nune miron nune ngaro tapramba sakina: Tane tango sakade ta ye sinjka gilai ngina.

⁷² Tanjakina le pitik ndo teg witiwam arna le Petrus Yesusnge pasa sana ta nu idusna: Teg witiwam ar ndawa le ne ambonga ye tuku nyu yabukam kenamngat nga sakina. Nu pasa ta idusmba malmbi nayona.

15

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig
(Mateus 27.1-2; Lukas 23.1-5; Yohanus 18.28-38)

¹ Maratukuk tinga pris gabat mbal Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal pasa pilewanu sugo nakmba pitik ndo pro mangurka pasa wakeimba nane Yesus ndaleka tumba ka gabat sungo Pilatus tuku wai mbolnge pilnaig. ² Tanjanaig le Pilatus ndek nu kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sungo e ngina le nu lafumba sana: Ne sakate not ngina.

³ Kile pris gabat mbal nane pasa gudommba kilmba Yesus mbolnge patika nu mbaranu nga sanaig le ⁴ Pilatus nu man kusnana: Ai te. Ne mbar gudommba kanu sakade ta ne pasa kugatok e? Ne nane tuku pasa ande lafuwe nda e ngina. ⁵ Pilatus nu tanjamba kusnana kande Yesus nu pasa ande lafu ndana le nu pirerek purkina.

Pilatus nu Yesus balewaig nga saningina
(Mateus 27.15-26; Lukas 23.13-25; Yohanus 18.39-19.16)

⁶ Yar mindek Pasowa tuku ait mbolnge nane Zu mbal Pilatus tugum kumba mulin kilanu tango ande paska tam tuku yabanjanu le nu paska ninganu. ⁷ Ait ta mbolnge tango afu nane gabat kame ndon kame bumba ande balenaig le nane kilmba muli wandeknge patikinaig le minnaig. Nane tuku ande Barabas.

⁸ Kile Zu mbal gudommba pro Pilatus tugumnge mangurka sanaig: Ne wam kate tanjamba kile mulin kilanu tango ande paska singa nginaig. ⁹⁻¹⁰ Tango nakmba Yesus tuku saka minnaig le pris gabat mbal gubra kagli firka ake Yesus tumba nu tuku wai mbolnge pilnaig ta Pilatus nu kila. Ta tuku nu Yesus kusrewam idusmba nane kusnaningina: Tane ye Zu mbal tuku gabat sungo te paska tingi nga idusde e ngina le ¹¹ pris gabat mbal ndek tango pino sisenningmba wam pagukinaig le Barabas te-luka tam tuku Pilatus sanaig.

¹² Tanjakinaig le Pilatus nu man saningina: Ye Barabas paski sulumba tane Zu mbal tuku gabat sungo ngade tango te ye nu ndanji nga idusde ngina le ¹³ nane lafumba wika-raumba sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nginaig.

¹⁴ Pilatus nu man lato sakina: Ndanjam. Nu ame wam mbarna ngina le nane man sungomba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nga sakinaig.

¹⁵ Tanjakinaig le Pilatus nu mangurkinaig mbal ta gareninguwa nga Barabas paska tumba Zu mbal ningina sulumba kame mbal saningina le Yesus tumba muli karennumbi ngusnaig. Ngusmba tumba ail kazrai mbolnge pilwaig nga saningina.

Kame mbal nane Yesus tumba nayo sili-naig

(Mateus 27.27-31; Yohanus 19.2-3)

¹⁶ Kame mbal Yesus tumba Pilatus tuku wande sungo ngirpem tange pilmba kame tango nakmba wikinaig le pro mangurkinaig. ¹⁷ Nane tawi gurgur mindepiye mayenu tumba Yesus kai tumba muli nzapo nak pirka gabat kainaig. ¹⁸ Tanjanaig sulumba

nane ndek nu nzumilmba gabat sungo mbolnge manau kade tanjamba sanaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sungo nginaig. ¹⁹ Tanjamba nane ndek didombi gabatnu katmba nguspemba nu tugumnge dagol tidronginaig.

²⁰ Nane tanjamba Yesus usre kupetmba nzumil te-tumba denjpumba tawi gurgur ta paska nuje tawi siluk tumba ail kazrai mbolnge palmbim tuku nu tumba kinaig.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge pilnaig

(Mateus 27.32-44; Lukas 23.26-43; Yohanus 19.17-27)

²¹ Kinaig ka ndinnge Sirenenu tango Simon ma kasomnge minna tuku te-silika nu Yesus tuku ail kazrai kurawa nga sangrimba sanaig le nu kurana. Nu Aleksander le Rufus tuku mam nakile. ²² Nane Yesus tumba ma nyunu Golgota pronai. Nyu ta tugunu Tango Gabat Murko. ²³ Pro tange nane ndek ngaro rar mukuwam tuku marasin grep kule tur mbilmba nyuwa nga tunaig ta nu mbulna.

²⁴⁻²⁵ Maratukuk ki kanum 9 mbolnge kame mbal Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil dannginaig. Tanjamba nane nu tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig sulumba nu tuku tawi inum inumnu kilelikinaig. ²⁶ Ail kazrai mbol tange balenaig tuku pasa gabat ta tenenmba kuyarnaig: *Zu mbal tuku gabat sungo* nga kuyarnaig.

²⁷ Nane kuayar tango armba turmba kilmba ande nu tuku ndinamnge ande najam kumamnge ail kazrai mbolnge nil dannginaig. ²⁸ Wam ta mbolnge kuyar pasa ande kumumba mayok kina ta tenenmba sakate.

Nane nu kangermba wam najgonu kanu mbal ndon ulendide nga sakate. *Aisaia 53.12*

²⁹ Nane afu mungu lilika kine ilemba Yesus nzumil te-tumba nduku-ndukumba sanaig: Tango nu Israel kusem wande sungo sambrimba mara kenmba mbolnge man palmbim tuku sakina ta kile aninge. ³⁰ Ne nane muskil te-timba ail kazrai kusremba iben kaye nginaig.

³¹ Pris gabat kusem pasa biteknganu mbal nane mata Yesus nunumba pingil

mer te-tumba nanjine nanjine saka minnaig: Nu tango tuku muskil kile-tidingina. Kile nu nuje muskil te-tiwam kumun kuga. ³² Nu Kuatenge madina tango Israel mbal tuku gabat sungo minmba ndeta kile ail kazrai ta kusremba iben kuwa le sine son ngube nginaig le tango armba nu tugumnge ail kazrai mbolnge dannginaig ta nale mata nu tumail pannaik.

Yesus nu kumna
(Mateus 27.45-46; Lukas 23.44-49; Yohanus 19.28-30)

³³ Ki kanum 12 mbolnge ma njakmba ma furir sungo promba kumba ka ka ki kanum 3 mbolnge kugana. ³⁴ Ki kanum 3 mbolnge Yesus nu wi kuenka sakina: *Eloi, Eloi, lama sabaktani* ngina. (Pasa ta tugunu tenenmba. Yine Mbara, yine Mbara, ndanam ne ye kusreyat).

³⁵ Tanjakina le nane afu tange minnaig ta ndek sakinaig: i ... Nu Elia wikate nginaig le ³⁶ tango ande pinderka kumba ka kulelu tumba grep kule mbolnge tolma sulumba Yesus nyuwa nga didombi te-dunga nu tuku minge mbolnge pilna sulumba nane saningina: Yauk. Elia nu pro paska te-ibenamngat inde ngina. ³⁷ Kile Yesus nu man sungomba witina sulumba nu kumna.

³⁸ Yesus nu kumna le kusem wande sungo sinamnge tukul wande tukulanu tawi sungo ta mbolnge fetka ibenngiteknngina.

³⁹ Kame mbal tuku gabat ail kazrai tumail tumba minna ta Yesus nu tanjamba kumna le kangermba ndek sakina: i ... Tango te nu sinjka Kuate tuku kinjo ngina.

⁴⁰ Pino afu mata nane maskenngemambilmba nu kangermba minnaig. Nane ngamuknge ande Maria nu Magdalanu pino. Ande Maria kise nu Yoses le Yakobus fudin nale tuku ina nakile. Pino ande nyunu Salomi. ⁴¹ Yesus nu Galilea ma mbolnge minna le pino kame tange nane nu sinzanmba dubiwanu. Pino afu Yesus ndon Yerusalem pronai ta turmba tange minnaig.

Tango ande Yesus tuku mindesin wakeina
(Mateus 27.57-61; Lukas 23.50-56; Yohanus 19.38-42)

⁴² Ait ta nanjine kusem kuanekanu ait.
⁴³ Furirna le Arimateanu tango Yosef nu Pilatus tugum kambim tuku gagna ta nu sangri tinga kumba Yesus tuku mindesin tam tuku yabanja. Yosef nu tango pinonge nu mayenu nginaig. Nu Israel mbal pasa pilewanu sugu nane tuku ande.

⁴⁴ Pilatus nu pasa ismba nu kume ndakate nga idusmba nuje kame gabat wikina sulumba nu buk kumat e nga kusnana le nu ndek sakina: Au. Nu buk kumat ngina. ⁴⁵ Tanjakina le Pilatus nu kila pilmba Yosef sana: Maye tumba kaye ngina.

⁴⁶ Kile Yosef nu tawi kaukauk ande piyamba ka Yesus tuku mindesin paska tawimbi songa tumba kumba ka ndame burok o buk sarkinaig tuku sinam tanje pilna. Pilna sulumba ndame sungo ande barimba pro burok minje tukulna.
⁴⁷ Tanjamba minna le Maria Magdalanu Maria kise Yoses ina nuje nale pilna ma ta kanjermba minnaik.

16

Yesus nu manj tingina

(Mateus 28.1-8; Lukas 24.1-12; Yohanus 20.1-10)

¹ Nanjine kusem ta kugana le furiram Maria Magdalanu, Maria kise (nu Yakobus tuku ina nuje), Salomi nane ken ta Yesus tuku mindesin pisnewam tuku gurenj mundur mayenu piyamba patikinaig.

² Mafena le piro tugu palmbinu ait mbolnje maratukuk tinga nane ndame burok tugum kinaig. ³ Nane kumbanje mungu kusnanginaig: Brok minje mbolnje ndame sungo ta imanje talke singamngat o nginaig. ⁴ Tanjamba saka kinaig ka mambilnaig kande ndame sungo buk talka bari-naig le kasomnje minna le kanjernaig.

⁵ Kile nane burok sinam kumba mambilnaig kande tango mo kuminj kuen njayo kaukauk jak mindesin minnambi ndinamnje minyok minna le kanjermba nane piriri njayonaig le ⁶ nu ndek nane saningina: Tane piriri ndawap. Tane Nasaretnu tango Yesus ail kazrai mbolnje nil danjnginaig ta sotade ta nu tenge mine ndakate. Nu o buk tingat. Ai te. Nu pilnaig tuku ma tam te kuga. ⁷ Tane luka kape sulumba

nuje dubiwanu tango kame Petrus turmba tenjemba saningap: Nu ambonga Galilea kuwa le tane ka tanje nu kanjermamngaig nga o buk nane saningina tae ngina.

⁸ Tanjakina le nane pirerek purka ndame burok kusremba kua kinaig. Nane kuru-kurukinaig tukunu ndinje afu sa ndaninginaig.

Nane gudommba Yesus kanjernaig

⁹ [Piro tugu palmbinu ait ndui ta mbolnje mafena le Yesus nu tinga ambonga nu Maria Magdalanu tugumnje mayok kina. Yesus nu buk bukla 7 pino ta mbolnje pitaikina tuku.

¹⁰ Nu Yesus kanjermba kumba ka nu ndon minnaig mbal nane wamdus njagonga malmbi jakmba minnaig ta saningina: ¹¹ Yesus nu buk abonga ye tugum prowat le kanjerit nga saningina ta nane nu tuku pasa son nda nginaig.

¹² Ki ndui ta mbolnje nale ar ta ma kasom kinaik le ndinje Yesus nu ngaros kise tumba nale tugumnje mayok kina. ¹³ Nane ken kinaig ka ka nale nu kila pilnaik sulumba luka kumba ka Yesus ndon minnaig mbal afu saninginaig ta mata nane son nda nginaig.

¹⁴ Ngumnenga nuje dubiwanu tango ¹¹ nane isukusmba minnaig le Yesus nu nane tugumnje mayok kina. Nane nu tingina le kanjernaig mbal tuku wam kube ismba ngamungal tukulmba son nda nginaig tukunu nu nane ngamuknje mayok ka nane kilmba saninge likina.

¹⁵ Tanjamba nu nane wam paguka saningina: Tane kumba ka ma tugu jakmba mbolnje pasa mayenu kukliwap. ¹⁶ Ima nu ismba son nga kule pisne tuwa ta Kuate nu tango ta tuku muskil te-tiwe tambimngat. Ima nu son nda nguwa ta nu ngisikamngat. ¹⁷ Nane ye tuku sangri tomba tingade mbal nane wam kitek tenen ke likamngaig. Nane ye tuku sangrimbi bukla pitaika pasa kuale kitek sakamngaig. ¹⁸ Nane kame mben kigreka ko kumam tuku kule nyuwaig ta nane kume nda. Nane guaze mbal mbolnje wai patika kile-tidingamngaig ngina.

¹⁹ Sunjo Yesus nu nane pasa ninge denpurna le Kuatenje nu te-dunga ka

samba mbolŋge nuŋe ndinam kumamŋge
pilna le minyokina. ²⁰ Tanana le nuŋe
dubiwanu tango nane tumbraŋ ŋakmba
mbol kine lika pasa mayenu kuklinaig le
Sunŋo nu nane ndoŋ minmba wam kitek
saŋgrinu kile-mayokka nane tuku pasa
saŋgri pileniŋgina.]
Son.

LUKAS

Lukas nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Lukas nu Zu tango kuga. Nu Grik tango minmba dokta piroka minna ta nu nuje ammbi Yesus kanjer ndana. Nu nane afunje Yesus tuku kubeu tunaig le nu nane tuku pasa ismba son nga Yesus tuku sangri tomba tingina.

Lukas nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tenenmba. Nu nuje mbal Yesus tuku son nguwaig nga nu waje te kuyarna. Nane Grik mbal nane manau tinreknu nak minam tuku sungomba idusnaig tukunu nu Yesus tuku manau tinreknu ta tuku sungomba te-mayokmba kuyarmba tumningina.

Lukas nu waje te Teofilus tuku kuyarmba pilna sulumba ngumnga nu man lato waje ande turmba nu tuku kuyarna ta Aposel kame tuku piro ngeg.

¹ Yinje gabat Teofilus kaiye.

Wam afu buk sine ngamuknge mayok ke likinaig ta tango gudommmba wam ta ulendimba kuyarningam tuku tagonaig. ² Afu nane nangine ammbi abo abo wam kanjerkinaig sulumba pasa mayenu kuklimba sasinmba minnaig ta nane pasa ta dubimba kuyarnaig. ³ Ye ait kuennu nane tuku kuyar pasa ta tugusemba burka ise timba minet ta ye mata ne tuku kuyaram nga tugu mbolnge kubemba ka ka bitekngamngit. ⁴ Ne burkumba ne buk wam kubeu tinnaig ta ngamungal son ngam tuku ye ne tuku waje te kuyaret.

Yohanus prowam tuku pasa mayok kina

⁵ Herodus nu Yudea ma tuku gabat sungo minna le pris ande nyunu Sakaria minna. Sakaria nu Abia tuku kuasmbi ande. Piyo nuje nu pris Aron tuku tugu. Pino ta nyunu Elisabet. ⁶ Sakaria nale Sungo Kuate tuku wam pagu pasa nu tuku nzali nakmba dubi magekinaik sulumba nale nu am mbolnge tinreknu minnaik. ⁷ Elisabet nu pino mbazonu ninjina tukunu nale kijo kugatok minnaik ma ma buk saibo patikinaik.

⁸ Kile Sakaria tuku kuasmbi tuku ait prona le nane Kuate tumailamnge pris piroka minnaig. ⁹ Tanjamba minnaig sulumba pris mbal nane nangine manjambi kinaig le Sakaria tuku nyu mayok kina le nu Sungo tuku wande sinam kumba pa mundur mayenu piyna. ¹⁰ Piymba minna le tango pino gudommmba kilimnge Kuate yabanmba minnaig.

¹¹ Sakaria nu piroka minmba mambilna kande Sungo tuku enel ande mundur mayewam tuku atrau mbain ndinamnge tin minna le kanjerna. ¹² Nu enel ta kanjermmba piririmba wam pile paskina le ¹³ enel nu sana: Sakaria ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne tuku yaban pasa isat. Piyo nane Elisabet nu ne tuku kijo te-palmbimngat. Te-pilwa le ne nyunu Yohanus nga ngina. ¹⁴ Nu mbolnge ne ngamungal gare tumba wamdus bulok minamngat. Nane gudommmba gare sungo tamngaig ngina.

¹⁵ Tanjakina sulumba enel nu man sana: Kuate am mbolnge nu tango sungo minamngat. Nu grep kule le kule kamenu nye nda. Nu ina sinamnge Tukul Guwa nak te-pilwa le nu tuku ngamungal kumungamngat. ¹⁶ Nu pasa kukliwa le Israel mbal gudommmba ngamungal biye mbilmba nangine Sungo Kuate tugum kanjaig. ¹⁷ Nu Elia tana mayok ka Tukul Guwa tuku sangrimbi piroka nu Sungo tuku ambonngamngat. Mam kame kijo kame tetkanu minig ta nunge ngamungal ulendiwe ningamngat. Nu mbolnge Kuate tuku pasa ngumnede mbal nane mbilka mbal tinreknu ndon ulendikamngaig. Nu tango tuku ngamungal wamdus kiletidinguwa le Sungo prowamngat nga Sakaria sana.

¹⁸ Tanjakina le nu ndek lafumba sana: Ye buk saibo pilen. Ye tuku pino mata tana. Ye ndanmba ne tuku pasa ta son ngi ngina le ¹⁹ nu lafumba sana: Ye Gabriel. Ye Kuate tumailamnge tin minet tuku tango. Nunge ye kukulyat le pasa mayenu te sanet. ²⁰ Ait kumunguwa le pasa te alonu mayok kanjat. Ne ye tuku pasa te son nda ngate tukunu ne mingge tukulkuwa le pasate ndaka mina ma ma Kuate tuku pasa kumunguwa le ne man pasatamngat nga sana.

²¹ Tango pino nane kilimnge Sakaria tair minmba ndanmba nu kusem wande sinamnge dalka minit o nga idusmba min-naig le ²² kile nu mayok ka waimbi ndo pasa sanihmba pasatam kumuŋ kuga le nane nu kanjermba nu wandek sinamnge kinatanu suk agan kanjerat nga katesenaig.

²³ Sakaria tuku piro ait kugana le nu luka nuŋe tumbran kina ka ²⁴⁻²⁵ tange min-naik sulumba piyo nuŋe kiŋo konna le nu ndek sakina: Ye kiŋo kugatok nane njakmba am mbolŋge kiko njak minen ta Kuatenge ye ranŋun mayenu sumba ye tuku kiko pitaina ngina. Tanjamba nu tango am mbol li ndaka minna le tambun wai inum sulumba kina.

Yesus prowam tuku pasa mayok kina

²⁶ Tambun 6 Elisabet nu fungulok minna le Kuate nu enel Gabriel man kukulna le Galilea ma tugu Nasaret tumbran kina sulumba ²⁷ nu pino mbanzo ande tugum prona. Pino ta nyunu Maria. Nu tango ande ndon mine ndakina tuku. Nane tango ande nu tuwa nga buk madinaig. Tango ta nyunu Yosef. Nu David tuku ndare.

²⁸ Kile Gabriel nu pro Maria sana: Kaiye. Sungo nu ne nyaro tinmba nu ne ndon minit ngina. ²⁹ Tanjamba sana le Maria nu pasa ta ismba wamdus pilemba nu ngamungal pitimba ame pasa tanjamba say-ate o nga idusmba minna le ³⁰ enel ndek nu sana: Maria, ne kuru kuru ndaka. Ku-ate nu ne make pilit. ³¹ Ne fungul njak mina sulumba kiŋo ande te-palmbimngat. Kiŋo ta nyunu Yesus nga. ³² Nu nyu sungo njak minwa le nane nu tuku nyu Kuate o mbolŋge minit nu tuku Kiŋo ngamngaig. Sungo Kuatenge nu tuku mbun David o buk nyu sungo njak minna tanan nyu sungo tuwa le ³³ nu Yakob tuku ndare kulatka minmba minamngat. Nu tuku nyu sungo ta ngisike nda. Minmba minamngat nga Maria sana.

³⁴ Tanjakina le nu ndek enel kusnana: Ye tango kugatok minet. Ndanmba wam ta mayok kangat nga kusnana le ³⁵ nu sana: Tukul Guwa nu ne mbol kumunŋuwa le Ku-ate tuku sangri ne kainamngat. Tanjawa le ne Kuate tuku Kiŋo te-palmbimngat. Kiŋo ta nu purfen nu ndo. ³⁶ Ne isa. Naje tugu Elisabet nu ninjina sulumba o buk saibo

pilna ta kile nu ngaro piti njak minit le tambun 6 kinit. ³⁷ Ata. Kuate nu wam njakmba kam kumuŋ ngina.

³⁸ Tanjakina le Maria nu lafumba sana: Ye Sungo tuku mingge kumnemnge minet. Ye pasa kuga. Ne wam sakat ta ye mbolŋge tanjamba mayok kuwa ngina le enel nu kus-remba kina.

Maria nu Elisabet tugum kina

³⁹ Ait ta mbolŋge Maria nu tinga pitik ndo Yudea ma tabe njak ta tumbran ande kina ka ⁴⁰ Sakaria tuku wande ponga Elisabet kanjermba kaiyena. ⁴¹ Elisabet nu kaiye pasa isna le kiŋo fungul sinamnge patengina le Tukul Guwa nu Elisabet wamdus tuna le ⁴² nu pasa kuenjka sakina: Kuate nu pino njakmba ngamuknge ne make pilit. Kiŋo ne tuku fungul sinamnge minit ta Kuatenge nu mata make pilit. ⁴³ Ye pino mayenu kuga. Ndanam yiŋe Sungo tuku ina nuŋe ne ye tugum te prowat. ⁴⁴ Ne kaiyeyat ta ye isit le kiŋo ye tuku fungul sinamnge nu gare sungo tumba patengat. ⁴⁵ Ne Sungo tuku pasa ismba son ngina tukunu ne gare sungo njak mina le pasa ta ne mbolŋge kumu-kumumba mayok kangat nga Maria sana.

Maria tuku mune

⁴⁶ Kile Maria nu sakina:

Ye Sungo tuku nyu te-dunget.

⁴⁷ Ye Kuate tuku gare sunŋoyate.

Nunŋe ye muskil te-tiwe sate.

⁴⁸ Ye nu tuku mingge kumnemnge kuirkuirka minet le nu ye idusyumba te-mayokyate.

Kile Kuate nu ye make pilit ta saka ismba tutur-tuturmba minmba minamngaig.

⁴⁹ Sungo Sangri Nayo nu ye mbolŋge wam mage te.

Nu tuku nyu purfen nu ndo.

⁵⁰ Tango ngamuknge afu nu tuku nyu kurauka dubide mbal nu nane njakmba mapekate.

⁵¹ Kuate nu nuŋe sangri sungo te-mayokmba wam kumumbi tenjamba ke likate.

Nu nangine nyu kile-dungade mbal wam kam idusde ta kuger kate le kua ka sili-silide.

⁵² Nu kilke tuku gabat sugo kile-ibenkate sulumba kuirkuirka minig mbal kile-mayokkate.

⁵³ Nu gubak minig mbal aganj ndende magenu ningit le nane maroningit.

Nu aganj ndende nak mbal manau inum nda ningit le ake minig.

⁵⁴⁻⁵⁵ Nu singine mbun pasa sangrinu saningina ta kumumba nu nuje piro mbal Israel sine tursingit.

Nu Abraham nuje ndare nakmba mapeka minmba minamngat ngina ta nu nuje pasa ta gilai ndangate. Maria nu tanjamba mune ulna.

⁵⁶ Nu Elisabet ndonj tambun kenmba min-naik sulumba nu tinga luka nuje tumbran kina.

Yohanus kule pisne tango prona

⁵⁷ Ait kumungina le Elisabet nu kiyo tepilna. ⁵⁸ Te-pilna le nu tugumnge minnaig mbal nuje ndare tuma ndonj wam ta ismba Kuate nu Elisabet rangun mayenu tuna nga nu ndonj gare-garekinaig.

⁵⁹ Mara 8 mbolnge nane nangine tukul dubimba kiyo ngaro pikam tuku mangurkinaig. Nane mam nuje Sakaria waukam tuku saka minnaig kande ⁶⁰ Elisabet ndek saningina: Kuga. Nu Yohanus ngap ngina le ⁶¹ nane ndek nu sanaig: i ... Tanjamba kuga. Ne tuku ndare ande nyunu tanjamba mine ndakate nginaig.

⁶² Tanjamba nane nuje mam nuje kiyo ta nyu ima waukuwa nga waimbi kusnanaig le ⁶³ nu kuyaram tuku waje ande tuwaig nga waimbi saningina le tunaig le nu tenenmba kuyarna. Nu tuku nyu Yohanus ngina le nane nakmba ndek pirerek purkinaig.

⁶⁴ Kile ndo Sakaria tuku mane bulkina le nu pasatumba Kuate tuku nyu te-dungina. ⁶⁵ Tanjana le nane nu tugumnge minnaig mbal nakmba kuru-kurukinaig le wam ta Yudea ma tabe nakmba mbol kumungina.

⁶⁶ Tango pino pasa ta ismba wamdus te-sulumba Sungo tuku sangri kiyo ta mbolnge minna ta kila pilmba nu sungoka ndanndanamngat o nga idusmba minnaig.

Sakaria tuku dir pasa

⁶⁷ Sakaria nu Kuate tuku nyu te-dungina le Tukul Guwa nu mbol kumungina le nu dir pasa tenenmba sakina:

⁶⁸ Sine Israel mbal singine Sungo Kuate tuku nyu te-dungube.

Nu sine nuje mbal tugum te promba muskil kile-tidinge singit.

⁶⁹ Nu ande sangri nayo singine muskil kile-tidinge singam tuku nuje piro tango David tuku ndare mbolnge te-mayokte.

⁷⁰ Kuate nu o buk tanjamba nuje tuan tango kame tuku minge mbolnge sakina.

⁷¹ Nu sine tuku ngueu mbal sine kasur-singig mbal ta nakmba kile-ibenka muskil kile-tidinge singamngat.

⁷² Nu singine mbun kame mapekamngit nga saningina ta kile kumute.

Nu nane ndonj wamdus ulendika pasa sangrinu saningina ta gilai ndangina.

⁷³⁻⁷⁵ Nu sine Israel tuku ngueu mbal wai mbolnge kile-luka kilamngat. Tanjawa le sine kuru kuru kugatok nu tuku piro biyamba nu am mbolnge tinreknu minmba ma ma kumamngig.

Nu tanjamba singine mbun Abraham pasa sangrinu sana.

⁷⁶ O kiyo, ne Kuate Sungo tuku tuan tango.

Ne ambonga kumba Sungo tuku ndin wakeimba kuanekamngat.

⁷⁷ Ne sine tumsinga le Kuate nu nuje mbal tuku une sauka gilainga muskil kile-tidinge singam tuku ndin kangeramngig.

⁷⁸ Kuate nu sinjka sine mapekam tuku iduste.

Nu samba tumbran tuku mafewam tuku bulu kukulwa le sine tugum prowamngat.

⁷⁹ Promba sine kilnasinguwa le sine ma make sinamnge kume tuku sangri kumnemnge mineg mbal ndin kangermba ngamungal gare tumba wamdus bulok minamngig.

Sakaria nu tanjamba dir pasa sakina.

⁸⁰ Kiyo dabro ta minna ma ma sungoka wamdus sangrinu nak tingina. Nu sungoka kumba ma baknu mbolnge minna le ma ma ait kumungina le Israel ngamuknge mayok kina.

2

Maria nu Yesus te-pilna (Mateus 1.18-25)

¹⁻³ Ait ta mbolnge Sesar Augustus nu ma tugu nakmba mbolnge tango pino tuku nyu kuyarke likam tuku sakina le nane nakmba ndek nyu kuyarkam tuku nangine tumbran tuguk kine likinaig. (O buk mandor Kuirinius nu Siria ma tugu kulatkam tuku gabat minna le nane manau ta tugu pilnaig).

⁴ Yosef nu David tuku ndare tukunu nu tinga Galilea ma Nasaret tumbran kusremba David tuku tumbran tuguk Betlehem Yudea ma tugu mbol kina. ⁵ Nuje pino madiwe tunaig ta nu tumba nakile nyu kuyarkam tuku kinaik. Maria nu buk fungulok.

⁶ Nale kumba ka Betlehemnge promba tange minmba Maria nu kiño te-palmbim bafuna ta ⁷ tango kinyam tuku wande kumungina le nu aganmor tuku wande sinam tange kiño mulum te-pilna. Te-pilna sulumba kuminmbi songa aganmor isukusanu nza mbol tange pilna le minna.

Enjel kame sipsip kulatkanu mbal tugum mayok kinaig

⁸ Tumbran ta kasomnge sipsip kulat mbal afu furir nangine sipsip kulatka minnaig. ⁹ Kulatka minnaig le Sungo tuku enjel ande nane tugum tange mayok kina le Sungo tuku bulu sangrinu nane kiljaningina le murkuka kuru kuru sungo tinaig. ¹⁰ Tanjanaig le enjel nu ndek saningina: Tane kuru kuru ndakap. Ye pasa mayenu satingham prowet. Tango pino nakmba mbolnge gare sungo mayok kangat. ¹¹ Furir te mbolnge David tuku tumbran tuguknge pino ande kiño te-palet. Nu Sungo nu Kuatenge madina tango Kristus. Nunge tane muskil kile-tidinge tingamngat. ¹² Tane nu kila palmbim tuku tenenmba. Kiño ande kuminmbi songanu nak aganmor isukusanu nza mbolnge kinye nak minit ta not ngina.

¹³ Tanjamba saka minna le pitik ndo samba mbolok enjel kuasmbi sungo pro nu ndon ulendika Kuate tuku nyu te-dunga tenenmba sakinaig:

¹⁴ Samba mbolnge Kuate tuku nyu sungo mayok kuwa.

Kilke mbolnge Kuatenge make patikate mbal ngamungal wamdus bulok minwaig nginaig.

¹⁵ Kile enjel kame tange nane kusreka luka samba mbol kinaig le sipsip kulatkanu mbal nangine nangine sakinaig: Sine wam mayok ket le Sungonge sasingat ta ka Betlehemnge kangerbe nginaig.

¹⁶ Tanjaka nane pastinga pinder-pindermba ka Maria le Yosef kile-siglika kiño aganmor isukusanu nza mbolnge kinye nak minna le kangernaig.

¹⁷ Kangernaig sulumba wande kusremba kilim kumba enjel nu kiño tuku saningina ta nakmba kubeu ninginaig le ¹⁸ nane sipsip kulatkanu mbal tuku pasa ismba pirerek purkinaig le ¹⁹ Maria nu pasa nakmba wamdus sinamnge idus tidinga minna.

²⁰ Sipsip kulatkanu mbal nane luka ndek kumba enjel pasa saningina tanjamba kangerkinaig tukunu nane Kuate tuku nyu te-dunga kinaig.

Yesus nyu pilnaig

²¹ Kussem ndindo kugana le nane kiño tumba ngaro pikmba nyunu Yesus nginaig. Maria nu kiño kon ndana le enjel nu tanjamba kiño nyun tuwa nga wam paguna.

Yesus tumba kusem wande sungo sinam kinaig

²² Moses tuku tukul dubimba ina nuje ngaros purfen nu mayok kuwa nga Kuate atraukam tuku ait kumunguwa le nale kiño tumba Kuate tuku madimba nu tambim nga mbumba Yerusalem kinaik. ²³ Sungo tuku kuyar mbolnge tukul ta tenenmba minit: Kiño mulum propa ta Sungo tuku madimba nu tambim tuku ngate. ²⁴ Kuyar pasa ande ta gami armba ko kurinum fat armba kilmba Kuate atraukam tuku sakate. Nale tukul ta kumuam tuku kinaik.

²⁵ Yerusalemnge tango tinreknu ande Kuate dubina tuku nyunu Simeon minna. Nu Israel mbal tuku muskil kile-tidinge ningam tuku tango tairnga minna. Tukul Guwa nu nak minna. ²⁶ Nu Tukul Guwange buk sana: Ne kume ndaka mina le Sungonge madina tango Kristus propa le kangeramngat ngina.

²⁷ Ait ta mbolnge Tukul Guwanje Simeon wamdus tuna le nu tinga kusem wande sinam kina. Nu ka tanje minna le Maria le Yosef Yesus tumba tukul dubimba manau ta kam saka pronaik le ²⁸ Simeon nu ndek kiŋo yaimba bagailmba Kuate tuku nyu tedunga tenenmba sakina:

²⁹ O Sungo, ne ye pasa sayina ta kumungat tukunu kile ye ne tuku piro tango ngamungal wamdus bulok kumamngit.

³⁰ Yiŋe ammbi sine muskil kile tidingam tuku tango kangetet.

³¹ Ne kilke mbol mbal ŋakmba am mbolnge nu te-mayokna.

³² Nu kasomok mbal kilŋaninguwa le nane ne kila palmbimngaig.

Nu mbolnge sine Israel nyu mayok kanget ngina.

³³ Simeon nu tanamba sakina le ina mam nuŋe wamdus pirerek purkinaik.

³⁴⁻³⁵ Kile nu nale nyaro nikmba manau ina nuŋe Maria sana: Kiŋo te Kuatenje pilna le nu mbolnge Israel afu baringa ndekamngaig. Afu tingamngaig. Nu Kuate tuku nzali te-mayokuwa le nane gudommmba nu kasurwaig le nane tuku wamdus kilimok mayok kanget. Ne nu tuku ngamungal rar sungo tamngat nga Maria sana.

³⁶ Tuan pino ande nyunu Ana nu mata tanje minna. Nu Fanuel kulim nuŋe Aser tuku ndare ande. Nu saibo pile mayena. Nu yar 7 tango ŋak minna sulumba ³⁷ tango nuŋe kumna le nu kuembol minmba ma ma yar 84 kusrena. Nu furir ki kidemmmba kusem wande sungo ta sinamnge minmba nu Kuate mbarinmba mara afu nyamagan pinka Kuate yabanmba minna. ³⁸ Ait ta mbolnge ndo nu mata kusem wande mbol promba kiŋo kangermba Kuate tuku nyu tedungina. Nane afu Yerusalem muskil tetiwam tuku tairnga minnaig mbal nu kiŋo ta tuku nane saninmba minna.

Nale luka Nasaret kinaik

³⁹ Yosef le Maria nale Sungo tuku tukul ŋakmba ke sulumba nale luka Galilea kumba nakile tumbran Nasaret kinaik ka ⁴⁰ tanje kiŋo nu sungokina le Kuate nu make pilna le nu sangri pilmba wamdus kuyar mayenu ŋak tingina.

Yesus nu kiŋo mo kusem wande sinam kina

⁴¹ Pagumba nye sungo Pasowa tuku kusem ait mbolnge yar kidemba Maria le Yosef mbumba Yerusalem kumba minanu.

⁴² Yesus nu yar 12 ŋak minna le ait ta kumungina le nale nakile ait ta dubimba manau mbumba Yerusalem kinaik ka ⁴³ tanje Pasowa ait kugana le nale luka ndek kinaik le Yesus nu Yerusalemnge minna ta nale wam ta katese ndanaik. ⁴⁴ Nu afu ndon kinit nga idusmba kumba ka ndinngae ait ndindo kugana le furirna le nale nakile ndare tuma gulab kame ngamuknge kusnanga nu sota kinaik ka ⁴⁵ tanje kanget ndamba luka manau nu sota mbumba Yerusalem kinaik.

⁴⁶ Pro Yerusalemnge nu sota ka mara kenŋu mbolnge kusem wande sungo sinamnge tum tango ngamuknge nu minyoka pasa ismba nane kusnakusaninmba minna le kangetnaik. ⁴⁷ Nu kila sungo ŋak minmba kumumbi lafuna le ŋakmba pirerek purkinaig.

⁴⁸ Kile nale nu kangetmba piriri ŋayonaik sulumba ina nuŋe sakina: Kiŋo, ndanam ne sile piro kareŋ sikit le sile mam nane ndon ngamungal fulilka ne sota minek ngina le ⁴⁹ nu ndek nale sanikina: Tale ndanam ye sota piro kareŋkik. Tale ambonga yiŋe Mam tuku wande te mbolnge ndanam nda mambilaik ngina le ⁵⁰ nale nu tuku pasa ismba tugunu katese ndanaik.

⁵¹ Kile Yesus nu tinga nale ndon luka ndek Nasaret kumba ka tanje nale tuku minge kumnemnge minna. Ina nuŋe nu wam ŋakmba mayok kinaig ta wamdus sinamnge idus tidinga minna.

⁵² Yesus nu sungokina le Kuatenje nu make pilna. Nu ngamungal kuyar mayenu ŋak tingina le tango pino ŋakmba nu make pilnaig.

3

Yohanus kule pisne tango pasa kuklina

(Mateus 3.1-12; Markus 1.2-8; Yohanus 1.19-28)

¹ Sesar Tiberius nu Rom mbal kulatka yar 15 ŋak minna le Pontius Pilatus nu Yudea ma tugu kulatka minna. Herodus nu Galilea ma tugu kulatka minna le maib nuŋe Filipus nu Iturea le Trakonitis ma

tugu kulatka minna. Lisantias nu Abilene ma tugu kulatka minna.

² Anas nale Kaiafas ndon pris gabat sugo minnaik. Ait ta mbolnge Sakaria tuku kinjo nuje Yohanus nu ma baknu mbolnge minna le Kuate nu tugum promba wam paguna le ³ nu tinga tumbran afu Yordan kule patuknge mine likinaig ta jakmba mbol kumba pasa kuklimba tango nane ngamungal biye mbilmba manau najgonu kusreka kule pisne tuwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat nga saka minna. ⁴ Tuan tango Aisaia nu pasa ande kuyarna le Yohanus mbolnge kumungina ta tenenmba.

Ma baknu mbolnge wi ande kuenka tenenmba sakate.

Sungu tuku ndin wakeimba kuanekap. Nu likam tuku ndin te-tiwap.

⁵ Ngurun jakmba kilke dinningam tuku.

Taba jakmba saika kile-ibenkam tuku.

Banajok ta kile-tidinge likam tuku.

Ndin mbuter jakmba sai basleningam tuku.

⁶ Tanamba kile-tidingap le Kuate nu tango muskil kile-tidinge ningam tuku ndin kilke mbol mbal jakmba kangeramngaig. *Aisaia 40.3-5*

Aisaia nu tanamba kuyarna.

⁷ Mbal gudommaba kule pisneninguwa nga Yohanus tugum prowe likinaig le nu nane saningina: Tane mben tuku fat Kuate tuku pa tam tuku minig. Tane imange riron pasa satingat le pa ta laiptinguwa nga kule pisne tam prode. ⁸ Tane sinka ngamungal biye mbilmba tangine manau najgonu kusrekinaig kande alonu kumumbi kile-mayokkap le kangerkuba. Abraham nu sine tuku mbun nga payam ndakap. Ye tane kilimok satingat. Kuate nu tane pitaika ndame kame tembi Abraham tuku ndare kitek kile-mayokkam kumun. ⁹ Kuate nu sapor ail tugunu tugumnge pilna le minit. Ail afu alo mage ndade ta jakmba pike lika pankate le pa mbol kinig nga saningina.

¹⁰ Tanakina le mangur sungo ta ndek Yohanus kusnanaig: i ... Sine ndanamngig nginaig le ¹¹ nu lafumba saningina: Ande nu tawi arma jak kande inum tumba tawi kugatok si tuwa. Nyamagan mata tanawap ngina.

¹² Takis kilanu mbal afu kule pisneninguwa nga nu tugum promba nu kusnanaig: Tum tango, sine ndanamngig nginaig le ¹³ nu ndek nane saningina: Tane takis kilmba kumumbi ndo kilap ngina.

¹⁴ Kame tango afu mata nu kusnanaig: Sine mata ndanamngig nginaig le nu sakina: Tane tango afu tuku ndametinj didikam tuku pani farmba ko pasa mbolnge yabri pasa sa ndakap. Tangine mundu tuku piya biymba tala ndakap ngina.

¹⁵ Tango pino nane Kristus prowam tuku minde minnaig sulumba Yohanus tuku wamdus teroka Kuatenge madina tango ta noten e ko noten kuga nga saka minnaig le ¹⁶ nu katesemba ndek nane jakmba saningina: Ye kulembi tane kule pisne tinget. Ande ye ngumnemnge prowamngat ta nu ye tuku sangri liwamngat. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumnge nu tuku kupe ngaro tuku muli kukliwam tuku wam naj ta mata nu mbolnge kam kumun kuga. Nu pro Tukul Guwambi pambi tane tuku ngamungal kule pisne tana tingamngat. ¹⁷ Nu wit pilengam bafute. Nu pro wit mbain mbolnge minig ta silimba baremba alonu kilmba nuje nyamagan tuku wande mbolnge patikamngat. Nu tiglu ta kilmba pa mbolnge kutuwa le ugmba minmba minamngat. Pa ta kupe nda ngina. ¹⁸ Tanamba Yohanus nu nane wam paguka pasa mayenu kuklimba minna.

¹⁹ Mara ande mandor Herodus nu maib nuje tuku pino Herodias yaimba wam najgonu afu turmba ke likina le Yohanusnge nu tumba sawe likina le ²⁰ nu ndek Yohanus tumba mulintumba wandeknge pilna. Wam ta mbolnge nu nuje mbar jakmba lininmba mbar sungona.

*Yohanusnge Yesus kule pisnena
(Mateus 3.13-17; Markus 1.9-11)*

²¹ Yohanus nu muli wandek sinamnge mine ndaka nu tango kuasmbi sungomba kule pisneningina sulumba Yesus turmba kule pisnena. Yesus nu kule pisne tumba Kuate ndon pasata minna le samba talkina le ²² Tukul Guwa ngarusu te-mayokmba gami tana ndeka nu mbolnge minna. Kile samba mbolnge pasa ande promba

tejenmba sakina: Ne yiñe Kiño. Ye ne tuku kume purmba ne tuku gare sungo tet ngina.

*Yesus tuku mbuñ kat nuñe
(Mateus 1.1-17)*

²³ Yesus nu yar 30 ñak minmba nu piro tugu pilna. Nane ñakmba nu Yosef tuku kiño ndo nga idusnaig. Yosef tuku ndare tuturmmba tejenmba lukina.

Yosef nu Hilai tuku kiño. ²⁴ Hilai nu Matat tuku kiño. Matat nu Levi tuku kiño. Levi nu Melki tuku kiño. Melki nu Yanai tuku kiño. Yanai nu Yosef tuku kiño. ²⁵ Yosef nu Matatias tuku kiño. Matatias nu Amos tuku kiño. Amos nu Neam tuku kiño. Neam nu Esli tuku kiño. Esli nu Nagai tuku kiño. ²⁶ Nagai nu Meat tuku kiño. Meat nu Matatias tuku kiño. Matatias nu Semen tuku kiño. Semen nu Yosek tuku kiño. Yosek nu Yoda tuku kiño. ²⁷ Yoda nu Yoanan tuku kiño. Yoanan nu Resa tuku kiño. Resa nu Serubabel tuku kiño. Serubabel nu Sealtiel tuku kiño. Sealtiel nu Neri tuku kiño. ²⁸ Neri nu Melki tuku kiño. Melki nu Adi tuku kiño. Adi nu Kosam tuku kiño. Kosam nu Elmadam tuku kiño. Elmadam nu Er tuku kiño. ²⁹ Er nu Yosua tuku kiño. Yosua nu Elieser tuku kiño. Elieser nu Yorim tuku kiño. Yorim nu Matat tuku kiño. Matat nu Levi tuku kiño. ³⁰ Levi nu Simeon tuku kiño. Simeon nu Yuda tuku kiño. Yuda nu Yosef tuku kiño. Yosef nu Yonam tuku kiño. Yonam nu Eliakim tuku kiño. ³¹ Eliakim nu Melea tuku kiño. Melea nu Mena tuku kiño. Mena nu Matata tuku kiño. Matata nu Natan tuku kiño. Natan nu David tuku kiño. ³² David nu Yesi tuku kiño. Yesi nu Obed tuku kiño. Obed nu Boas tuku kiño. Boas nu Salmon tuku kiño. Salmon nu Nason tuku kiño. ³³ Nason nu Aminadab tuku kiño. Aminadab nu Admin tuku kiño. Admin nu Arni tuku kiño. Arni nu Hesron tuku kiño. Hesron nu Peres tuku kiño. Peres nu Yuda tuku kiño. ³⁴ Yuda nu Yakob tuku kiño. Yakob nu Isak tuku kiño. Isak nu Abraham tuku kiño. Abraham nu Tera tuku kiño. Tera nu Nahor tuku kiño. ³⁵ Nahor nu Serak tuku kiño. Serak nu Riyu tuku kiño. Riyu nu Pelek tuku kiño. Pelek nu Eber tuku kiño. Eber nu Sela tuku kiño. ³⁶ Sela

nu Kanan tuku kiño. Kanan nu Arfaksat tuku kiño. Arfaksat nu Sem tuku kiño. Sem nu Noa tuku kiño. Noa nu Lamek tuku kiño. ³⁷ Lamek nu Metusala tuku kiño. Metusala nu Enok tuku kiño. Enok nu Yaret tuku kiño. Yaret nu Mahalalel tuku kiño. Mahalalel nu Kenan tuku kiño. ³⁸ Kenan nu Enos tuku kiño. Enos nu Set tuku kiño. Set nu Adam tuku kiño. Adam nu Kuate tuku kiño.

4

*Satan nu Yesus tagona
(Mateus 4.1-11)*

¹ Yohanus nu Yesus kule pisnena le Tukul Guwa nu mbolñge kumungina. Kile Tukul Guwa nu wamdus tuna le nu tñga Yordan kule kusremba ka ma baknu mbolñge minna le ² Satan pro mara 40 tañañ nu tago-tagomba minna. Yesus nu agañ inum nye ndaka minna le ait ta kugana le nu guba mayena.

³ Kile Satan nu Yesus sana: Ne Kuate tuku Kiño nga sakate ta kile ndame te sawa le bret kuilkuwa le ne tumba nya nga sana.

⁴ Tañakina le nu lafumba sana: Kuate tuku kuyar pasa ande tejenmba sakate.

Tango nane bret nyade ta mbolñge ndo abo minam kumuñ kuga nga sakate ngina. *Lo 8.3*

⁵ Kile Satan nu Yesus tumba ka biñ sungo ande mbol kumba ka pitik ndo kilke te tuku sugo ñakmba tummba sana: ⁶ Nyu sugo sangri ñakmba mine likade te ñakmba ye tuku wai mbolñge minig. Ye ande tambim idusmba ta tambimngit. ⁷ Ne ye tuku nyu te-dunga mbariñya ta sangri ñakmba te ne tanmbimngit ngina le ⁸ nu lafumba sana: Kuyar ande tejenmba minit.

Tangine Sungo Kuate nu tuku nyu te-dunga nu mbariñap. Nu tuku minge ndo kumnemñge minap nga sakate ngina. *Lo 6.13-14*

⁹ Kile Satan nu Yesus tumba ka Yerusalem kusem wande sungo funu kuennu ta mbolñge pilna sulumba sana: Ne Kuate tuku Kiño nga sakate ta patenga o ibeñ nzi kaye. ¹⁰ Kuyar pasa ande tejenmba sakate. Kuate nu nuñe enel kame kukulninguwa le pro ne kulatkamñgaig ngate tukunu ne maye minamngat.

11 Ne ndame mbolnge nanje kupe dannga fetkikat nga nane pro waimbi ne biye-biyenamngaig ngate. *Mune 91.11-12*

12 Tanjakina le nu ndek Satan sana: Kuyar pasa ande tenenmba sakate. Tangine Sungo Kuate tago ndawap nga sakate ngina. *Lo 6.16*

13 Satan nu tanjamba Yesus mbolnge tago njakmba ke sulumba nu kusremba nu man tagowam tuku ait mayenu ande tairnga minna.

Yesus nu Galileange piro tugu pilna (Mateus 4.12-17; Markus 1.14-15)

14-15 Yesus nu Tukul Guwa tuku sangri njak tinga luka Galilea ma mbol kumba tanje minna. Nu nane tuku kusem wande sinam kine lika pasa kuklina le njakmba nu tuku nyu te-dunginaig. Ma patuk patuk njakmba nu tuku nyu ise likinaig.

Nasaret mbal Yesus talanaig (Mateus 13.53-58; Markus 6.1-6)

16 Yesus nu kumba nuje sungokina tuku tumbran Nasaret prona. Pro tanje nuje manau dubimba kusem ait mbolnge kusem kanjeram kina ka tanje Kuate tuku pasa burkam tuku tingina. 17 Andenge tuan tango Aisaia tuku kuyar ta tuna le nu ndek waje kuklimba pasa sota ka ande kangermba tenenmba burkina.

18 Sungo tuku Guwa nu ye mbolnge minit. Nunje ye madiyina le ye piro tenenmba kam tuku minet.

Ye sanzal mbal tugumnge pasa mayenu kukliwamngit.

Ye saningi le mulin kilanu tango minig ta nane mayok kangaig. Am tukulok mbal am marangamngaig.

Ye sinamanzerka minig mbal muskil kile-tidinge ningamngit.

19 Kuate nu kilke mbol mbal turkam tuku ait prote nga saningamngit. *Aisaia 61.1-2*

20 Yesus nu kuyar ta burka waje man fil-filmba luka piro tango tumba minyokina. Minyokina le kusem wandeknge minyok minnaig mbal nane njakmba nu kanjer timba minnaig le 21 nu pasa tugu pilmba saningina: Kuyar pasa burkit le isaig ta ki ait te mbolnge alonu mayok kinit ngina.

22 Nu minje bulokmbi pasa purfen nu kuklina le nane njakmba nu tuku saka minmba pirerek purka sakinaig: i ... Tango te Yosef tuku kinjo. Ndanmba nu pasa tenen kuklite nga saka minnaig le 23 nu ndek nane saningina: Ye kila. Tane yaba pasa ande tenenmba sayam idusde. Dokta, nane miron ngarosu wakeiya nga idusde. Kaperneum tumbranngge manau sangrinu ke likina le isgen ta kile nanje tumbran tuguk tenge ka le sine kanjerbe nga sayam idusde ngina.

24 Yesus nu man lato saningina: Ye sinja satengamngit. Tuan tango ande nuje tumbran tuguknge pasa kukliwa ta nane nu talawamngaig. 25 Tuan tango Elia nu minna le yar kenmba tambun 6 sawe piye ndakina le ma tugu njakmba mbol guba sungo prona. Ait ta mbolnge Israel pino kuembol gudommmba minnaig ta Kuate nu Elia kukulna le nane tuku inum tugum kine ndakina.

26 Kasomok pino kuembol ande Sarefat tumbran Sidon ma mbolok ta tugum kina.

27 Tuan tango ande Elisa minna le Israel tango gudommmba ngirnger njak minnaig ta Elisa nu nane tuku inum wakei ndana. Sirianu kasomok tango Neaman ndo wakeina nga saningina.

28 Yesus nu tanjamba saningina le kusem wandeknge minnaig mbal ndek gubra sungo tinaig sulumba 29 nane pastinga Yesus biye timba didika kumba ka tumbran kusremba nanjine tumbran tabe ndumor mbolnge bukngam kinaig kande 30 nu nane kusreka ngamuk ngamuk kina.

Yesus nu tango ande bukla njak wakeina (Markus 1.21-28)

31 Kile Yesus nu Galilea ma mbol kumba ka Kaperneum tumbran prona. Pro kusem ait mbolnge nu nane pasa tumningmba minna le 32 nane ismba nu pasa miro tango tanan tumningina tukunu nane pirerek purkinaig.

33 Kusem wandek sinam tanje bukla njak tango ande minna. Nu wi kuenja sakina: 34 Yesus Nasaretnu, ne sine ndon wamdus tuma kuga. Ne sine bale faram prote e? Ye kila. Ne Kuate tuku Kinjo ngina le 35 nu ndek bukla ta sawe lika sana: Ne maninka. Tango ta kusremba mayok ka kaye ngina le

bukla ta nane ngamuknge tango ta tumba te-buknga nu nayo sili ndamba mayok ka nu kusremba kina. ³⁶ Tanjana le nane njakmba ndek pirerek purka mungu kusnanginaig: Pasa ta ame pasa tana. Nu sangri njak gabat sungo tana bukla saningit le kua ka tango kusreka kinig nginaig.

³⁷ Kile Yesus tuku nyu ma ta tuku tumbran njakmba kumunge likina.

Yesus nu guaze mbal gudommmba wakeikina

(Mateus 8.14-17; Markus 1.29-34)

³⁸ Yesus nu kusem wande kusremba ka Simon tuku wande mbol kina. Simon tuku magma nune ngaro sungomba pa tingina le nane Yesusnge nu turwa nga nu sanaig le ³⁹ nu ka ngaro pa tingina ta sawe likina le ngaro mukumba nu mayekina. Tanjamba nu pitik ndo tinga nane tuku paguna.

⁴⁰ Ait ta mbolnge ki butungam bafuna le afunge nangine mbal guaze tugu yimyam ta njakmba kilmba mindeka Yesus tugum prowe likinaig le nu njakmba waimbi kigrekina le mageke likinaig. ⁴¹ Nu bukla njak mbal mata wakeikina le bukla nane kusreka wikaraumba sakinaig: Ne Kuate tuku Kiyo nginaig. Bukla nane Yesus nu Kuatenge madina tango ta kila tukunu nu nane minge pipningina le nu tuku sa ndakinaig.

⁴² Mafemba minna le Yesus nu tinga ma yamok kina le nane afu nu sota ka tesilika nu nane ndon minam tuku ngailkinaig le ⁴³ nu ndek nane saningina: Kuga. Ye tumbran afu mbolnge Kuate nune gageu kulatkate pasa mayenu ta kukliwamngit. Kuate nu ta tuku ye kukulyina ngina. ⁴⁴ Tanjakina sulumba tinga kumba ka Yudea mbal tuku kusem wande njakmba mbolnge pasa kuklimba saninmba minna.

5

Yesus nu nane afu nu dubiwam tuku madiningina

(Mateus 4.18-22; Markus 1.16-20)

¹ Yesus nu Genesaret kule kualin tuku piyalnge minna le nane gudommmba Kuate tuku pasa isam tuku mungu signa-signanja nu pipka minnaig. ² Tanjamba minnaig le nu wan armba tabeknge minnaik ta

kangerkina. Kualegan kilanu mbal nane wan ta kusreka nane kuman minyanga minnaig.

³ Kile Yesus nu Simon tuku wan pongina sulumba wan mbitiwa le piyal kusremba dir si kuwa nga sana ta nu kumuna. Tanjana le nu wan mbol tange minyok minmba tango pino pasa tumninmba minna.

⁴ Nu pasa saninge denpurmmba kile nu ndek Simon sana: Wan mbitimba ka fando singe kualegan kilam tuku kuman panke likap ngina le ⁵ nu lafumba sakina: Sungo, sine furir te mbolnge kualegan sotigig ta afu nda kilig ta nenge sakate tukunu ye kumba man kuman bukngamngit ngina.

⁶ Tanjaka sana le nane kumba ka kuman buknginaig ta kualegan gudommmba sinam kinaig le kualegan pitinunge kuman sambriwam bafunaig le ⁷ nane ndek nangine piro tuma wan ande mbolnge minnaig ta waimbi aukninginaig le nane pro kualegan kilmba wan arnej lignenikinaig le wan buto kambim bafunaik.

⁸⁻¹⁰ Petrus nane nu ndon minnaig mbal turmba kualegan gudommmba kilnaig ta kangerka piriri nayomba minnaig. Yakobus le Yohanus, Simon ndon piro tuma nale mata tanjanaik.

Kile Simon Petrus nu ndek Yesus tugum tange dagol tidronga nu sana: Sungo ne ye kusreyumba kaye. Ye mayenu kuga. Ye une njak ngina le nu ndek Simon sana: Ne kuru kuru ndaka. Ngumnenga ne tango pino tanjamba kilamngat ngina. ¹¹ Tanjakina le nane wan koika tabek kinaig sulumba aganj ndende njakmba kusreka Yesus dubimba kinaig.

Yesus nu tango ngirnger njak wakeina

(Mateus 8.1-4; Markus 1.40-45)

¹² Yesus nu tumbran sungo ande mbolnge minna le tango ande ngarosu njakmba ngirnger njak Yesus kangermba pro nu tugum tange truk ka nu sarsarmba sana: O Sungo, ne kumun. Ne nzalinuwa ndeta ye tuku ngarosu wakeiwa ngina le ¹³ nu ndek wai kuitka nu kiremmba sana: Au. Ye ne wakeinet ngina. Tanjakina le ngirnger gagulka ngarosu mayekina le ¹⁴ Yesus nu minge pipmba nu sana: Ye ne mbolnge manau kit te afu sa ndaninga.

Ne kumba ka nane ngarosu pris tuma. Ne mayekat ta Moses tuku tukul dubimba atrau agan pris tawe le atraukuwa le nakmba ne mayekat ta kila pilwaig ngina.

¹⁵ Mingge pipna ta Yesus tuku nyu saka kubeumba kinaig le tango kuasmbi gudommmba mara mara nu tuku pasa isam tuku guaze wakeikuwa nga nu tugumnge mangurke likinaig. ¹⁶ Tanjanaig le Yesus nu yamok kumba Kuate ndon pasatina.

Yesus nu tango ngarosu milmailkanu wakeina
(Mateus 9.1-8; Markus 2.1-12)

¹⁷ Mara ande Yesus nu nane pasa tum-ninmba minna le Farisi tango kusem pasa biteknanganu tango afu nane tange minnaig. Nane Yerusalem tumbran sungo Galilea ma tugu Yudea ma tugu ta tuku tumbran fonfon nakmba mbolnge prowe likinaig. Guaze wakeikam tuku Yesus nu Sungo tuku sangri nak minna.

¹⁸ Kile tango afunge tango ande ngarosu milmailkanu sukunga Yesus tugum palm-bim saka tumba pronaig. ¹⁹ Pronaig le tango gudommmbange ma tukulnaig le nane wandek sinam kambim kumun kuga le nane ndek wande ponga funu tetka guaze tango nzananza nak ta muli panmba tango ngamuknge Yesus tumailam tange pilnaig. ²⁰ Tanjanaig le Yesus nu nane nu tuku sangri tomba tinginaig ta katesemba nu ndek tango ta sana: Mata, ye ne tuku mbar nakmba sauka gilainget ngina.

²¹ Tanjakina le kusem pasa biteknanganu mbal Farisi ndon nu talamba idusnaig: Nu Kuate le tanjakate e? Kuatenge ndo mbar saukam kumun nga idusmba minnaig le ²² nu nane tuku wamdus kamusmba ndek saningina: Ndanam saka tane wamdus tepilemba minig. Ye tane kusnatingamngit. ²³ Ame pasa ye tango te sawam tuku wam bada? Ye ne tuku mbar sauka gilainget ko tinga lika kaye nget. ²⁴ Ye Ndindo Katesek Tango kilke te mbolnge mbar saukam tuku ye sangri nak. Tane wam ta kila palpe nga ye kile pasa wam bada te sawamngit ngina. Tanjaka nu tango ngarosu milmailkanu ta sana: Ye ne sanet. Ne tinga nzananza kura kumba nane tumbran kaye ngina.

²⁵ Tanjakina le nu nane nakmba am mbolnge pitikndo tinga nzananza kuramba lika kumba Kuate tuku nyu te-dunga nune tumbran kina le ²⁶ nane wandek tange minnaig mbal pirerek purka wai makemba Kuate tuku nyu te-dunga nu tuku kuru-kuruka sakinaig: i ... Sine ki ait te mbolnge wam kitek sangri njayo kangergig nginaig.

Yesus nu Levi wikina
(Mateus 9.9-13; Markus 2.13-17)

²⁷ Kile Yesus nu mayok ka kumba takis kilanu wande mbolnge takis kilanu tango ande Levi piroka minna le kangermba sana: Ilmba ye dubiya ngina le ²⁸ nu tinga agan nakmba kusreka nu dubimba kina.

²⁹ Levi nu nune wande mbolnge Yesus tuku pagumba nye sungo ande kina le nane gudommmba afu takis kilanu afu mbal kise tange isukusnaig. ³⁰ Isukusmba minnaig le Farisi nane kusem pasa biteknanganu mbal afu ndon gubra tumba Yesus dubinaig mbal saninmba sakinaig: Ndanam saka tane takis kilanu mbal wam ngaigonu kade mbal ndon isukusig nginaig le ³¹ Yesus nu ndek lafumba saningina: Guaze kugatok mbal nane dokta tugum kine ndakade. Guaze nak mbal ndo nu tugum kinig. ³² Afu sine magenu ngade ta nane ngamungal mbilwaig nga ye pro ndawen. Ye une nak mbal ngamungal mbilwaig nga prowen ngina.

Nyamagan pinkam tuku pasa
(Mateus 9.14-17; Markus 2.18-22)

³³ Nane afu pro Yesus sanaig: Yohanus dubide mbal nane ait gudommmba nyamagan pinka Kuate yabanmba minig. Farisi mbal dubikade mbal nane mata tanjade. Ndanam ne dubinade mbal mara mindek isukusmba ndo minig nginaig le ³⁴ nu ndek lafumba saningina: Tango ande nu pino tam tuku pagumba nye mbolnge nu nune mbal ndon minit tukunu nane nyamagan pin ndakade. ³⁵ Ngumnenga nane afunge pro tango ta nane ngamuknge tuwaig le nane wamdus pitininguwa le nyamagan pinkamngaig ngina.

³⁶ Tanjamba nu yaba pasambi nane saningina: Ande nu tawi urfunu burokuwa le tawi abonu tumba fudinmba kuerka burok ta tukulmba zail ndangate. Nu

taɲawa ta tawi kitek ta ɲayo siliwamɲgat. Kumɲɲ abonu kumɲɲ urfunu mata katlisam kumuɲ kuga.

³⁷ Ande nu grep kule kitek tumba agaɲmor ɲgaro urfunu sinamɲge tol ndate. Nu taɲawa ta grep kule fulilka agaɲmor ɲgaro urfunu fetka grep kule kutuka ndeke suluwamɲgat. Agaɲmor ɲgaro mata ɲayomɲamɲgat. ³⁸ Nane grep kule kitek tumba agaɲmor ɲgaro kitek sinamɲge tolde. ³⁹ Tango nu grep kule ambokok nyate ta nu grep kule kitek nyam idus ndate. Grep kule ambokok ta kikoɲnu ɲgate ɲgina.

6

Kusem ait mbolɲge maɲau kam tuku pasa (Mateus 12.1-8; Markus 2.23-28)

¹ Kusem ande mbolɲge Yesus nane wit piro ande sinam sinam lika nuɲe dubinaig mbal nane wit alonu supika waimbi ɲgisneka nyam nyam kinaig le ² Farisi tango afu nane kaɲgerka saninginaig: Ndanam saka tane sine tuku tukul lukamba kusem ait mbolɲge nyamagan kilig ɲginaig le ³ Yesus nu pasa ta lafumba saningina: David nuɲe mbal ndon nane guba ɲaigoningina le nu wam ande kina ta tane kuyar ta burkade tae. ⁴ Nu Kuate tuku wandek sinam kina sulumba tukul bret Kuate am mbolɲge patikinaig ta afu kilmba nyumba nuɲe mbal mata ningina le nyinaig. Bret ta tango nane nye ndakade tuku. Pris mbalɲge ndo nyade tuku ɲga saningina sulumba ⁵ sakina: Ye Ndindo Katesek Tango ye kusem ait tuku gabat minet ɲgina.

Yesus nu tango wai pagrɲnganu ta wakeina (Mateus 12.9-14; Markus 3.1-6)

⁶ Kusem ait ande mbolɲge Yesus nu kusem wandek sinam kina sulumba nu nane pasa tumɲɲmba minna. Sinam tange tango ande wai ndinam kummba pagrɲnganu ɲak minna.

⁷ Kusem pasa bitekɲganu mbal Farisi ndon Yesus nu kusem ait mbolɲge tango wakeiwa le pasa mbolɲge palmbim tuku nu kulatka minnaig le ⁸ nu nane tuku

wamɲdus katesemba wai kummba pagrɲnganu ɲak tango ta sana: Ilmba tenge tinga ɲgina le nu ka nane ɲgamukɲge tingina.

⁹ Kile Yesus nu nane saningina: Ye tane kusnatingamɲgit. Sine singine tukul dubika kusem ait mbolɲge nane afu mbolɲge wam mayebe ko ɲayobe? Ande wakeibe ko kusrebe le kumwa ɲga kusnatingina. ¹⁰ Taɲaka nu mbilka nane ɲakmba kaɲgerkina sulumba nu tango ta sana: Ne wai kuitka ɲgina le nu wai kuitka wai mayekina. ¹¹ Taɲana le nane ndek Yesus tuku gubra suk suk nda tinaig sulumba naɲgine naɲgine sakinaig: Sine nu mbolɲge ndaɲbe ɲginaig.

Yesus nu aposel 12 madiningina (Mateus 10.1-4; Markus 3.13-19)

¹² Ait ta mbolɲge Yesus nu Kuate yabaɲam saka tabe ande mbol kumba ka tange Kuate ndon pasata minna le ka mafena. ¹³ Mafena le nu dubinaig mbal ɲakmba kile-maɲgurka nane ɲgamukɲge tango 12 madiniɲmba nane aposel nyu ningina.

¹⁴ Nane tuku nyu kat naɲgine ta tenenmba. Ande Simon Yesusɲge nyu kitek Petrus ɲgina. Ande maib nuɲe Andreus. Nane afu Yakobus, Yohanus, Filipus, Bartolomeus, ¹⁵ Mateus, Tomas. Ande Yakobus nu Alfeus kiɲo nuɲe. Ande Simon mape nyu ande Selot. ¹⁶ Ande Yakobus tuku kiɲo nuɲe Yudas. Ande Iskariotnu tango Yudas. Nu ɲgumneɲga Yesus tuku kupet mayok kina.

Yesus nu guaze mbal gudommba wakeikina (Mateus 4.23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Yesus nu nane 12 ndon tabe mbol ndekinaig sulumba ma guton ande mbol pronaig le Yesus dubinaig mbal gudommba pasa isam tuku guaze wakeikuwa ɲga Yesus tugum prowe likinaig. Nane afu Yerusalemnu afu Yudea ma tugu mbolok. Afu Tirus le Sidon piyal tuku tumbraɲ armba takok. Nane afu piti sugo bukla ɲak ta nu nane mata turka bukla pitaikina. ¹⁹ Nu nuɲe saɲgrimbi guaze mbal wakeikina le ɲakmba nu kirewam bafumba minnaig.

*Gare tugusek tuku pasa
(Mateus 5.3-12)*

²⁰ Kile Yesus nu mambilmba nu dubinaig mbal kanjerka saningina:

Tane sanzal minig mbal tane gare manau mbolnge minap. Tane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig.

²¹ Tane kile gubak minig mbal tane gare manau mbolnge minap. Kuate nu kumumbi tingamngat.

Tane kile malmmbika minig mbal tane gare manau mbolnge minap. Tane nzumilnunngaig.

²² Tane ye Katesek Tango tuku mbal minig tukunu afunge tane kasurtinmba pitaika tumail pantinmba nyu kile-ibenkade ta tane gare manau mbolnge minap.

²³ Nane tanjawaig le tane gare-gareka patepatengap. Samba mbolnge tane tuku lafu mayenu minit. Ata. Nanjine mbun kat nanjine tanjamba Kuate tuku tuan tango kame kilmba piti ndui ta ninjinaig.

²⁴ Tane aganj ndende den ndaka minig mbal ose. Tangine mine mayewam tuku buk te-sulunaig.

²⁵ Tane kile maro njak minig mbal ose. Tane guba sungo tamngaig.

Tane kile nzumil njak minig mbal ose. Tane wamdus piti tumba malmbinungaig.

²⁶ Nane njakmba tangine nyu kile-dunguwaig ta tane ta tuku rironkap. Ata. Nanjine mbun kat nanjine tanjamba yabri tuan tango tuku nyu kile-dunginaig.

*Ngueu mbal ngamungal ningam tuku pasa
(Mateus 5.38-48)*

²⁷ Tane ye tuku pasa isig mbal ye pasa afu tane satinngamngit. Tangine ngueu mbal tuku kume purap. Tane tuku gubra kagli firkade mbal manau mayenumbi lafuwap.

²⁸ Nane kasur pasa tingig mbal pasa bafuknu ningap. Nane tane tumail pantingig mbal tane nane sinanu Kuate yabanap.

²⁹ Ande nu ne dabil pannate ta dabil inum tuma le pannuwa. Ande nu ne tuku tawi tate ta ne nane tawi inum ngail ndaka ta mata turmba tawe. ³⁰ Ande ne aganj inum yabanjate ta nu tawe. Ande nu ne tuku aganj afu kilit ta ne aganj ta kile-luka kilam tuku sa ndawa. ³¹ Nane afu ne

mbolnge manau magenu kuwaig nga nzalinate tanjamba ne afu mbolnge ka.

³² Nane afu tane tuku kume purwaig kande tane ndek nane tuku kume purmba sine tango magenu nda ngap. Mbal ngaigonu nane mata tanjade. Afu nane tuku kume purde le nane ndek nane tuku kume purde.

³³ Nane afu tane mbolnge wam magewaig le tane ndek nane mbolnge wam magemba sine tango magenu nda ngap. Mbal ngaigonu nane mata tanjade.

³⁴ Tane lafunu kilam idusmba aganj inum tape sulumba sine tango magenu nda ngap. Mbal ngaigonu nane mata nanjine nanjine lafunu kilam tuku tanjade.

³⁵ Tane tangine ngueu mbal tuku kume purka nane mbolnge wam magenu kap. Lafunu kilam idus ndamba aganj ake ningap. Tanjawaig le tane lafunu sungo tamngaig. Tane tangine Sungo Kuate tuku manau te-purmba nu tuku kinjo kame minamngaig. Ta ndanam? Nu wam ngaigonu kade mbal Kuate gare pasa nda tuwig mbal nu nane mbolnge wam mageu. ³⁶ Tangine Mam nu tango njakmba mapeningit tanjamba tane mata tanjawaig.

*Tango pileningam tuku pasa
(Mateus 7.1-5)*

³⁷ Tane tango afu tuku manau pile ndaningap. Tanjawaig le Kuate nu tane tuku manau mata pilenge nda. Ande nu mbarwa ndeta pitai ndawap. Tanjawaig le tane mbarap le Kuatenge tane pitaike nda. Afu tane mbolnge mbarwaig kande nane tuku mbar gilaingap. Tanjawaig le Kuate nu tane tuku mbar mata sauka gilaingamngat.

³⁸ Tane waknyap le Kuate nu tane mbolnge sungomba lato lato waknyamngat. Tane nane afu mbolnge manau kade ta manau ndui ta Kuate nu tane mbolnge kamngat ngina.

³⁹ Kile Yesus nu yaba pasa ande saningina: Tango ande am tukulok inum am tukulok ta tumba ndin tumam kumun kuga. Nale arnenj baringa burok sinamnge ndenungaig. ⁴⁰ Skul kinjo nu nune tisa li ndate. Nu tisa tugumnge kila njakmba tate sulumba nune tisa tananj mayok kinit. ⁴¹ Ndanam nane am mbolnge ail banj minit

le ne kanjer ndamba nane tira tuku am mbolnge am sumbi kanjermba sakate? ⁴² Ndanam tuku ne tira ta sate. Ye ne tuku am mbolnge am sumbi ta saukamngit ngate. Ne yabri tango ndo. Ne ambonja nane am mbolnge ail ban ta paska. Ne am purfewa le tira nane tuku am mbolnge am sumbi saukam kumun ngina.

*Sine ail alonu mbolnge ail pilengeg
(Mateus 7.15-20; 12.33-35)*

⁴³ Kile Yesus ndek sakina: Ail mayenu nu alo najgonu kile-mayok ndakate. Ko ail najyonu nu alo magenu kile-mayok ndakate. ⁴⁴ Sine ail alonu kanjerka ail ta tuku tugu kateseweg. Tane suwar ail mbolnge apasin alonu kilig e? Ko ulem mbolnge mar alonu kilig e? ⁴⁵ Tanamba ndo tango mayenu nu wamdus mayenu nak minit sulumba nu wam magenu ndo ke likate. Tango najyonu nu wamdus najyonu nak minit sulumba nu wam najgonu ndo ke likate. Ngamungal sinamnge wamdus minig ta minge mbolnge alonu kilimok te-mayokte ngina.

*Wande patinu tuku yaba pasa
(Mateus 7.24-27)*

⁴⁶ Kile Yesus nu man nane saningina: Ndanam tane ye nyun ta Sungo ngade sulumba ye tuku minge kumnemnge mine ndakade. ⁴⁷ Ima nu ye tugum promba ye tuku pasa ismba ka kumu-kumute ta nu tango tenen. ⁴⁸ Tango ande nu wande palmbim nga burok sarka sinam nzi kina le makek tugu ndame patika danjgina tana. Ngumnennga kule sungo ndeka wande tumba kulisokngam kumun kuga. Wande ta makek ndamembi danjgina tukunu sangri nak minna.

⁴⁹ Tango ande nu ye tuku pasa ismba dubi ndate ta nu tango tenen. Tango ande wande palmbim nga nu burok sarka makek tugu ndame pati ndaka ake kilkembali ndo dijna tana. Kule sungo ndeka wande kaduna le surka ndeka fudu najyona nga saningina.

7

*Yesus nu kame gabat tuku piro tango wakeina
(Mateus 8.5-13)*

¹ Yesus nu pasa ninge denjpurmba nu tinga Kaperneum tumbra kina. ² Tumbra tange Rom mbal tuku kame gabat ande minna. Tango ta tuku piro tango ande guazenga buk kumam bafuna. Nu tango ta tuku nzali sungo nak minna.

³ Tanamba nu Yesus tuku nyu ismba nu Zu mage mage wika nane Yesus kusnawaig le nu pro piro tango wakeiwa nga kukulningina le kinaig. ⁴ Nane kinaig ka Yesus tugum promba nu sarsarmba sanaig: Sine tuku kame gabat ta nu mayenu. Ne nu turam kumun e? ⁵ Nu sine Israel mbal tuku wamdus sungo nak minit. Sine tuku kusem wande nuje ndametinmbi pilna nga sanaig.

⁶ Tanakinaig le Yesus nu ndek nane dubika kame gabat tuku wande patuna le nu nuje gulab afu kukulningina le ka nu sanaig: Nu tenenmba sakat. Sungo nu piro karenka ye tugum te pro ndawa. Ye tango mayenu kuga. Ye tuku wande mbol te nu nda prowa. ⁷ Ye mata nu tugum prowe nda. Nu sando kuwa le ye tuku piro tango mayekuwa. ⁸ Ye sugo afu kumnemnge minet. Ye mata kame mbal afu tuku gabat minet. Ye ande kukulmba ne kaye nget ta nu kinit. Ande wika yale nget ta nu ilit. Ye yije piro tango ande ka piro si ka nget ta nu kate. Nu sangri sungo nak ta ye kila. Sando kuwa ta kumun. Nu tanamba pasa palet nga Yesus sanaig.

⁹ Yesus nu pasa ta ismba nu pirerek purka mbilka mangur sungo nu dubimba kinaig ta saningina: i ... Ye tane satengamngit. Kasomok tango te nu ye tuku sangri tomba tingate. Sine Israel ngamuknge son manau sangrinu tana kanjer ndawet ngina.

¹⁰ Kame gabat kukulningina ta nane luka nuje wande tugum pronaig ta piro tango nu buk mayekina le pro kanjernaig.

Yesus nu Nain tango ande kumna le tetina

¹¹ Mafena le Yesus nu man tinga Nain tumbra kina le nu dubinaig mbal tango kuasmbi gudomma nu ndon kinaig.

¹² Kinaig ka tumbra fonde malanga patunaig le kile nane tango mindesin ande ngunu saka sukunga pronaig. Tango kumna

ta pino kuembol ande tuku kiño nuñe ndindo. Nain mbal gudommba pino ta dubimba pronaig. ¹³ Pronaig le Sungo nu pino ta kanjermba sinanu nu sana: Ne malmbi ndaka ngina.

¹⁴ Kile nu ka ter kirena le tango min-desin sukunjingaig ta nane tinginaig le nu ndek sakina: Tango mo, ye ne sanet ne abonga tinga ngina. ¹⁵ Tanjamba sana le tango kumna tuku ta abonga tinga minyoka pasatina le Yesus ndek nu tumba ina nuñe ndon minwa nga sana.

¹⁶ Kile nane ndek kuru kuru sungo tumba Kuate tuku nyu te-dunga sakinaig: Tuan tango sungo ande sine ngamuknge mayok ket. Kuate nu nuñe mbal sine turingam tuku te prowat nginaig. ¹⁷ Tanjamba pasa ta Yudea ma njakmba kumunga ma patuk patuk njakmba ise likinaig.

*Yohanus nu tango armba kukulnikina le Yesus tugum kinaik
(Mateus 11.1-19)*

¹⁸ Yohanus kule pisne tango dubinaig mbal pro Yesus nu wam njakmba ke likina ta nu ndon kubenaig le nu ndek nuñe dubinaig tuku tango armba sanikina: ¹⁹ Tale kumba ka Sungo kusnawap. Ande prowam tuku kuyar pasa sakate ta ne e ko sine ande tairngube nga kusnawap ngina.

²⁰ Tango ar ta kinaik ka Yesus tugum promba nale ndek nu kusnanaik: Ande nu prowam tuku ta ne e ko sine ande tairngube? Yohanus kule pisne tango tanjaka sasikmba kukulsikat nginaik.

²¹ Nale tanje minnaik le Yesus nu gudommba afu guaze njak afu bukla ngaigonu njak wakeike lika afu am tukulok am marange ningina. ²² Tanjamba nu nale sanikina: Tale luka ka wam ke liket te takile ammbi kanjerka kilbambi isik ta njakmba Yohanus kubeu tape. Kile am tukulok mbal mambilde. Kupe ngaiongade mbal likade. Ngirnger njak mageke likade. Kilba tukulok pasa isig. Afu kume likade ta abonga tingade. Sanzal mbal Kuate tuku pasa mayenu isig. ²³ Ande nu ye tuku nga wamdus tero ndakate ta nu gare-gareka minit. Tale tanjamba ka Yohanus sawap ngina.

²⁴ Yohanus tuku tango ar ta luka kinaik le Yesus nu ndek manjur sungo ta Yohanus tuku saningina: Tane ame aganj kanjeram ma baknu mbol kinaig? Bubrenge ulem wane ande mbilmbilwa le tane kanjeram kinaig e? ²⁵ Ko tane tango ande tawi mayenu tinganu kanjeram kinaig e? Nane tawi magenu tinjmba aganj magenu njak mbal wande sugo sinamnge nyu njak minig tuku. ²⁶ Tane ame aganj kanjeram ma baknu mbol kinaig? Tane tuan tango ande kanjeram kinaig e? Yohanus nu tuan tango ta tane kila satingamngit. Nu tuan tango ndo kuga nu tuan tango njakmba liningit. ²⁷ Kuyar pasa ande nu tuku tenjenmba sakate.

Ne isa. Ye tango ande kukuli le nu ambonga prowa sulumba ne tuku ndin wakei-wamngat ngate. *Malakai*

3.1

Tango ta Yohanus. ²⁸ Ye satingi le isap. Tango njakmba Yohanusnge liniingmba mbolnge minit ta nane Kuate tuku gageu mayok kinig mbal njakmba nane Yohanus lide. Afu nyu kugatok mata nga saningina.

²⁹ Tanjakina le tango pino takis kilanu mbal nane Yohanusnge o buk kule piseneningina tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba Kuate nu kumumbi sine tuku mbar te-mayokmba tumsingit nginaig. ³⁰ Nane Farisi mbal kusem pasa biteknganu mbal Yohanusnge buk kule pisne ndaningina tukunu nane Kuatenge turningam tuku ndin ta mbulmba pitainaig.

³¹ Yesus nu man sakina: Ait te mbolnge minig mbal ye tane tuku manau ame wam tananj nga saki. ³² Tane kiño kame maket mbolnge minyoka munngu wiwikade tananj. Nane tenjenmba munngu wiwikade: Sine tabu tabu fitka mune uleg ta tane ndek kupes kupes ndade. Sine malmbikeg ta tane ndek malmbiketket nga lok mine ndakade ngade. ³³ Ata. Yohanus kule pisne nu prona sulumba nyamagan le grep kule nye ndaka minna le nu bukla njak nga saka nu mbulnaig. ³⁴ Ye Katesek Tango ye pro nyamagan le grep kule nyet le tane sakade: Ai si. Nu nyamagan grep kule nyam tuku piririte tango. Nu takis kilanu mbal une njak mbal ndon gulab mayete nga tane ye mata mbulig. ³⁵ Ata. Wamdus kuyar mayete

tango wam kile-mayokkate ta mbolnge nu tinreknu kilimok mayok kinit nga saningina.

Yesus nu Farisi tango ndon isukusna

³⁶ Mara ande Farisi tango ande nyunu Simon nu Yesus ndon isukusam sana le nu kumba wande ponga nu ndon isukusmba minnaik. ³⁷ Tumbran ta tuku une pino ande minna. Yesus nu Farisi ndon isukusmba minnaik le nu ismba ndame botol guren mayenu nak tumba wande ta pongina. ³⁸ Ponga Yesus ngumnemnge nu tuku kupe tugum tange malmbikina le am kule guroromba Yesus tuku kupe mbain mbolnge ndekinaig le nu ndek nunge gabat wanembi kupe saukina sulumba Yesus tuku kupe bigmba guren tumba nu tuku kupe mbolnge kutu-kutuna.

³⁹ Tanjana le Farisi tango nu wam ta kangermba idusna: Tango te nu tuan tango kande une pino nu kirete te nu kila pilit kande nga idusna.

⁴⁰ Yesus nu ndek katesemba nu tango ta sana: Simon, ye ne ndon pasa nak ngina le nu lafumba sana: Tum Tango, maye. Ye saya le isi ngina le ⁴¹ Yesus nu sana: Tango armba tango inum tuku ndametin lafuwam tuku minnaik. Ande nu son 50 lafuwam tuku ande nu son 5 lafuwam tuku nak minnaik. ⁴² Nale ndametin kiringinaik le nu nale arnen tuku wam ta gilaingina. Tango ar ta ima nu tango sungo tuku wamdus sungo nak minamngat ngina le ⁴³ nu ndek sakina: Ye iduset nu ndametin sungo nak nu lafuwam tuku gilaingina nunge ngina le Yesus nu sana: Ne son sakate ngina. ⁴⁴ Tanaka nu mbilka pino ta kangermba Simon sana: Ne pino te kangera. Ye ne tuku wande pongit le ne ye kupe minyangam tuku kule nda sat. Pino te pro nunge am kulembi ye tuku kupe minyanga nunge gabat wanembi ye kupe sauke sat. ⁴⁵ Ne ye kangeryumba gare nak mumu ndayat. Pino te ye prowit le ye tuku kupe mumumba minit. ⁴⁶ Ne ye tuku gabat guren pisne ndawat. Nu ye tuku kupe mbolnge guren mayenu kutuwat. ⁴⁷ Ye ne sanamngit. Pino te ye nu tuku une sungomba sauka gilaingit le nu ye tuku kume purmba ye mbolnge wam mayekat. Ande nu une fudinndo kate le

sauket ta nu ye tuku sungomba kume pur ndate ngina.

⁴⁸ Kile Yesus nu pino ta sana: Ye ne tuku une nakmba sauka gilainget ngina. ⁴⁹ Tanakina le nane nu ndon tuma isukusmba minnaig mbal nane ndek nangine nangine mungu kusnanginaig: Tango te ima le nu une sauka gilainganu nga sakate nginaig. ⁵⁰ Yesus nu pino ta man sana: Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ye ne tuku muskil te-tiwe tinit. Ne ngamungal mukuk nak kaye ngina.

8

Pino gudommba Yesus dubimba nu sinzanjaig

¹ Mara afu kuganaig le Yesus nu tinga tumbran fonfon tumbran sugo sugo afu mbol kine lika Kuate nu nunge gageu kulatkate pasa mayenu ta saninmba kine promba lika minna. Yesus madiningina kuasmbi 12 nane nu ndon kinaig. ² Pino afu buk guaze nak afu bukla nak nu wakeike likina ta nane mata nu dubimba kinaig. Ande Maria nu Maria Magdalanu nginaig. Yesus nu mbolnge bukla 7 pitaikina. ³ Pino ande Yohana nu Herodus tuku piro kulatkanu tango Susa nu tuku piyo nunge. Ande Susana. Pino gudommba afu turmba nane nangine agan ndendembi Yesus nane sinzanjinmba nane dubika kinaig.

*Agan tumu tuku yaba pasa
(Mateus 13.1-9; Markus 4.1-9)*

⁴ Mara ande tango pino gudommba tumbran kise kise mbolnge prowe lika Yesus tugumnge mangurkinaig le nu ndek yaba pasa ande saningina: ⁵ Tango ande nu nunge agan tumunu bareninggam piro mbol kina. Kina ka bareninggina le tinnu afu ndinngendeke likinaig le tidonga likinaig ta sar umanng pro nye sulunaig. ⁶ Tinnu afu kilke ndame nak ma mbolnge ndekinaig sulumba mange promba tinginaig ta kilke najrnu kugatok tukunu karenka kume sulu-naig. ⁷ Tinnu afu ma anga najgonu sinamnge ndeke likinaig ta angange tinga songinaig le rure-rureka pro mage ndanaig. ⁸ Tinnu afu kilke mayenu mbolnge ndeka pro magemba tugunu nakmba mbolnge alonu

sunḡomba mayok kinaig nga saningina sulumba nu wi kuenḡa sakina: Tane kilba ḡak ndeta pasa te isap ḡgina.

*Yesus nu yaba pasambi ndo saningina
(Mateus 13.10-17; Markus 4.10-12)*

⁹ Kile nu dubinaig mbal nane yaba pasa ta tugunu isam tuku kusnanaig le ¹⁰ nu ndek saningina: Kuate nu nuḡe gageu kulatkate wam afu kuirok minig ta tane kila palmbim tuku ye tane maditingen. Afu nane yaba pasa ndo isig. Nane wam kanḡerka alonu kanḡer tiwe nda. Nane pasa ismba tugunu katesewe nda nga saningina.

*Aganḡ tumu tuku yaba pasa tugunu
(Mateus 13.18-23; Markus 4.13-20)*

¹¹ Kile Yesus ndek nane saningina: Yaba pasa satinḡit ta tugunu tenḡemba. Aganḡ tumunu sakit ta Kuate tuku pasa tanḡan. ¹² Tinḡnu ndinḡe ndekinaig nga sakit ta mbal afu nane Kuate tuku pasa isig tanḡan. Satanḡe nane son ḡguwaig le Kuatenḡe muskil kile-tidinḡe ninḡikat nga nu pro nane tuku ḡgamunḡal sinamḡe pasa ta yaika tumba balete. ¹³ Tinḡnu afu kilke ndame ḡak mbolḡe ndekinaig ḡgit ta mbal afu tanḡan. Nane Kuate tuku pasa isig sulumba nzali sunḡo ḡak tade ta nane sumbailnu kugatok tanḡan ait fagnu ndo son ḡga dubide. Tagoninḡam tuku ait prote le nane pasa ta kusrede. ¹⁴ Tinḡnu afu ma anḡa ḡaigonu sinamḡe ndekinaig ḡgit ta nane mbal afu tanḡan. Nane Kuate tuku pasa ismba kilke te tuku piti gare manḡau aganḡ ndende ta ḡakmba sunḡomba idusde le pasa isig ta balete le alo mage ndade. ¹⁵ Tinḡnu afu kilke mayenu mbolḡe ndekinaig ḡgit ta mbal afu tanḡan. Nane Kuate tuku pasa ismba nane wamdus mayenu sanḡri ḡak tukunu pasa biyig sulumba nane dirnanḡa alonu kile-mayokka minig ḡgina.

*Tanḡo nu lam bulumba mayokḡe pilit
(Markus 4.21-25)*

¹⁶ Yesus nu manḡ lato sakina: Tanḡo lam bulute ta nu tumba nza kaimba ko mbain kumnemḡe pile ndakate. Kuga. Nu lam bulunḡe tanḡo afu prowaig le kilḡaninguwa ḡga te-mayokmba mbolḡe taikate. ¹⁷ Wam afu kile tanḡo am mbolḡe kuirok minig ta ḡakmba kilimok mayok kanḡaig.

¹⁸ Tane ye tuku pasa ismba kuraukap. Tane ise maye ndabekaig. Ande nu wam afu ḡak minit ta Kuatenḡe nu manḡ lato tam-bimḡat. Ande nu wam denkanu minmba ye wam ḡak nga iduste ta wam fudinḡdo ta Kuatenḡe yaiwamḡat ḡgina.

*Yesus ina mambo kat nuḡe pronaiḡ
(Mateus 12.46-50)*

¹⁹ Yesus nu tanḡe minna le nuḡe ina mambo kat nuḡe nane pro nu tugum kambim tuku ta nane gudommmba ma tukulnaig. ²⁰ Tanḡanaig le nane afunḡe Yesus sanaig: Ina nanḡ mambo kat nanḡ pro kilimḡe minmba ne kusnanḡade ḡginaig le ²¹ nu ndek nane tenḡemba saningina: Nane Kuate tuku pasa ismba dubide mbal nane yinḡe ina yinḡe mambo kame tanḡan minig ḡgina.

*Yesus nu kule le bubre peunikina
(Mateus 8.23-27; Markus 4.35-41)*

²² Mara ande Yesus nu sine kule kualin sim kab ḡga nuḡe dubinaig mbal ndonḡ wanḡ ande ponḡinaig. ²³ Nane wanḡ ponḡa kinaig ka Yesus nu am kaikaina le kinye ḡilainḡina. Kinymba minna le bubre sunḡo tinḡina le kule tonḡel tinḡa wanḡ sinam kumba minna le nane ḡgisikam bafunaig sulumba ²⁴ nane ka Yesus kuanemba sanaig: Sunḡo, sine ḡgisikam bafuweg ḡginaig. Tanḡakinaig le nu abonḡa tinḡa bubre kule mbalo sanikina le nale ndek mukumba ma betkiremba kule basle mayena.

²⁵ Tanḡana le nu nane saningina: Tane Kuate tuku sanḡri tomba tinḡade ta aninḡe palḡig ḡgina le nu dubinaig mbal nane kurukuruka pirerek purka nanḡine nanḡine munḡu kusnanḡinaig: i ... Tanḡo te nu ima suk a. Bubre kule sanikat ta nale mata nu tuku pasa isaik ḡginaig.

*Yesus nu tanḡo bukla ḡak wakeina
(Mateus 8.28-34; Markus 5.1-20)*

²⁶⁻²⁹ Gerasa mbal tuku ma mbolḡe tanḡo ande bukla ḡaigonunḡe wanena. Ait kuennu nu wagek minmba wande ande mbolḡe mine ndaka nu mindesinḡ patikinaig tuku ma ndame burok sinamḡe minanu. Nu ait kuennu ait mindek bukla tanḡe tanu le nane afunḡe muli karenḡnu kilmba nu tuku wai kupe kusanu ta

nu purpurmba bukla tanje nu wamdus tambinu le nu kua ka duje kumba minna.

Yesus nane kumba ka Gerasa mbal tuku kilke Galilea ma tumail tumba minit tanje iben kinaig. Iben ka Yesus nu kina le tumbran sungo ta tuku tango guwa nagonu jak tanje nu kanjermba witimba pro nu tugumnge dagol tidrongina. Tanjana le nu ndek bukla ta sana: Tango ta kusremba mayok kaye ngina le nu kuenka sarsarmba sana: Yesus, Sungo Kuate tuku Kinjo, ne ye ndon wamdus tuma kuga. Ye piti ser ndaya ngina.

³⁰ Tanjaka sana le Yesus nu kusnana: Nane nyu ima ngina. Bukla gudommmba nu mbolnge minnaig tukunu nu lafumba sana: Ye tuku nyu Kame Kuasmbi ngina. ³¹ Tanjakina le bukla kame nane Yesus sarsarmba sanaig: Ne kukulsinga le ma buto njayo ta sinam nda kab nginaig.

³² Tabe ta mbolnge mbo gudommmba sunjarka minnaig tukunu bukla kame nane Yesus sarsarmba sanaig: Ne sine kukulsinga le sine mbo kame si tuku fungul sinam kab nginaig le nu wokina. ³³ Wokina le bukla nagonu tango ta kusremba kumba mbo fungul sinam kine likinaig le nane sangri jak pinder-pindermba tabe te-tirok ta dubimba biri-baringa kule kualin butonu sinam kumba ngisike sulunaig.

³⁴ Tanjanaig le mbo kulatkanu mbal wam ta kanjermba kua ka pinder-pindermba kinaig ka tumbran sungo mbolnge kilimnge jakmba saninginaig le ³⁵ nane afu isnaig sulumba nane suk aganj ta kanjeram kinaig ka Yesus tugum promba tango bukla nagonunge nu kusrenaig le nu tawi tinmba Yesus tugumnge minyoka wamdus mayenu jak minna le kanjermba piriri njayonaig. ³⁶ Tanjanaig le wam ta ambonja kanjernaig mbalnge pronaig mbal Yesus nu bukla jak tango wakeina ta kubeu ninginaig.

³⁷ Kile Gerasa ma patuk patuk nane jakmba kuru kuru suk suk ndanaig sulumba pro Yesus nane kusreka kuwa nga sanaig. Tanjakinaig le nu wan pongina le ³⁸ nu bukla jak tango wakeina ta nu ndon kambim tuku sarsarna. Sarsarna le

nu peumba sana: ³⁹ Ne luka nane tumbran kaye sulumba Kuate nu ne mbolnge wam mayewat ta wam kubeu ninga ngina. Tanjakina le nu ndek luka tumbran tumbranngge Yesus nu mbolnge wam mayenu kina ta jakmba kubeu ninmba likina.

Yesus nu kulim ande te-timba pino ande wakeina

(Mateus 9.18-26; Markus 5.21-43)

⁴⁰ Yesus nu wan mbol mbol luka kule kualin tem ilna le nane gudommmba nu tairnga minnaig mbal nu kanjermba garegareka nu tinaig. ⁴¹ Tanjamba kusem wande kulatkanu tango ande nyunu Yairus nu pro Yesus tugumnge ngurngurka ndeka nu tuku wande mbol kuwa nga sarsarmba minna. ⁴² Nu kulim ndindo yar 12 jak tananj kumam tuku tawo ndo minna. Yesus nu ndek tango ta dubimba kina le nane gudommmba nu te-kornaig.

⁴³ Pino ande nu mara mindek tambun guaze jak minmba minna le yar 12 kina. Dokta jakmba nu wakeiwe pisenginaig. ⁴⁴ Nu pro Yesus ngumnemnge nu tuku tawi nzalenu kirena le guaze ta kugana. ⁴⁵ Tanjana le Yesus nu kamusmba kusnangina: Imanje ye kireyat ngina le nane jakmba ndek sinenge kuga nga sakinaig le Petrus nu sana: Sungo, nane gudommmba ne te-ngamunumba ne signanade tae ngina le ⁴⁶ nu ndek nu sana: Kuga. Andenge ye kireyat. Ye tuku sangri ande kusreyat le kamusit ngina. ⁴⁷ Tanjakina le pino ta yabukam fugumba nu ngarosu piririmba pro Yesus tugumnge ngurngurka ndeka nane jakmba am mbolnge nu guaze jak Yesus kiremba pitik ndo mayekina ta sakina. ⁴⁸ Sakina le nu ndek pino ta sana: Kulim, ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat. Ne ngamungal mukuk jak kaye ngina.

⁴⁹ Yesus nu pasata minna le kile tango ande Yairus tuku wandeknge pro nu sana: Ne tuku kulim buk kumat. Ne ake sinanj Tum Tango piro karenj tuwe ndaka ngina le ⁵⁰ Yesus nu pasa ta ismba ndek Yairus sana: Ne wamdus fulil ndaka. Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu kulim nane abongamngat ngina.

⁵¹ Kina ka Yairus tuku wande tugum promba Yesus nu nane njakmba peuninmba Petrus Yakobus Yohanus kulim tuku ina mam nane ndo kilmba wandek sinam kina. ⁵² Nane gudommmba kulim ta tuku malmbi wikaraumba minnaig le Yesus ndek nane saningina: Tane malmbi ndakap. Nu kume ndakat. Nu kinyamba minit ngina le ⁵³ nane ndek nu sinja kumat nga nu nzumilnaig. ⁵⁴ Tanjanaig le nu ka mindesin tuku wai biyamba sana: Kulim, ne abonga tinga ngina kande ⁵⁵ nu tuku guwa man mindesin sinam kina le nu abonga tingina. Tanjana le Yesus ndek sanikina: Nyamagan tape le nyuwa ngina.

⁵⁶ Ina mam nuje nale pirerek purka minnaig le Yesus nale mingge pipnikmba nane afu sa ndaninguwaik nga peunikina.

9

Yesus nu aposel 12 piro ningina
(Mateus 10.5-15; Markus 6.7-13)

¹ Kile Yesus nu nane 12 ta wika kile-manjurka nane bukla njagonu njakmba pitaika guaze tugu yimyam wakeike likuwaig nga piro tuku sangri ningina.

² Nane kumba ka Kuate nu nuje gageu kulatkate wam ta kuklimba guaze mbal wakeikuwaig nga nane kukulningam bafumba ndek wam paguka saningina:

³ Tane kambim nga tangine pale fat nyamagan ndametin ta njakmba kusrekap. Tawi silikanu ta ndo njak kape sulumba

⁴ wande ande ponga tange ndo minmba piroka ka kambim nga wande ta kusrewap. ⁵ Tumbran ande tane kilam mbulwaig kande tane kambim bafumba nane katesemba rironkuwaig nga tuptup kupe mbolnge denganu minig ta nane am mbolnge paurngap ngina.

⁶ Wam pagu denpurmba nu nane kukulningina le tinga kumba ka tumbran njakmba mbolnge pasa mayenu kuklimba guaze mbal wakeike lika minnaig.

Herodus nu Yesus tuku nyu isna
(Mateus 14.1-2; Markus 6.14-16)

⁷ Yesus nane wam ke likinaig ta afu ismba Yohanus kumna ta man abonga tingina nginaig. ⁸ Afunge Elia nu man mayok kina nginaig le afunge tuan tango ambokok

ande man abonga tingina nginaig. ⁹ Pasa ta Herodus Antipas nu ismba wamdus tesulumba sakina: Yohanus njinfok buk kat puren ta kile pasa iset ta tango ta ima nga Yesus kanjeram tuku wamdus sungo njak minna.

Yesusnge tango 5,000 isukusneningina
(Mateus 14.13-21; Markus 6.30-44; Yohanus 6.1-14)

¹⁰ Aposel kame nane luka wam ke likinaig ta Yesus kubeu tunaig le nu nane kilmba Betsaida tumbran tuku ma yamok kinaig. ¹¹ Kinaig le nane gudommmba nu kina pasa ismba nu dubimba kinaig le nu nane kanjerka ndek kaiyeningmba wikina sulumba Kuate nu nuje gageu kulatkate pasa ta kuklimba afu guaze njak ta wakeike likina.

¹² Nu tanjamba minna le ki buk butungina le nane 12 ta pro nu sanaig: Sine ma baknu mbolnge mineg. Ne manjur sungo te kukulninga le kuwaig ka tumbran afu patuknge wande afu kasomnge nane tange nyamagan kilmba kinyam tuku mbili kilelikuwaig nga sanaig. ¹³ Tanjaka sanaig le nu ndek nane saningina: Tanenge nyamagan ningap le nyuwaig ngina le nane ndek nu sanaig: i ... Sine bret 5 kualegan karenok armba ndo. Ne sinenge nane tuku nyamagan piyabe nga iduste e nginaig. ¹⁴ Nane minnaig mbal gudommmba tango 5,000 tanan.

Kile Yesus nu nuje dubinaig tango ta saningina: Tango pino njakmba paplaka 50, 50 tanjamba minyokuwaig nga saningap ngina. ¹⁵ Tanjakina le nane ndek saninginaig le tanjamba minyoke likinaig. ¹⁶ Kile Yesus nu bret fonfon 5 kualegan ar ta turmba kilmba tandeka samba mbol ambe mam-bilmba Kuate gare pasa tumba nyamagan ta fetfetmba nuje dubinaig mbal ningina le nane walmba ningge likinaig. ¹⁷ Nane njakmba kilmba nyinaig le maroningina. Nyamagan fetfetna ta batenju kilmba sambe 12 ligneninginaig.

Petrus nu Yesus Kuatenge madina tango ngina
(Mateus 16.13-20; Markus 8.27-30)

¹⁸ Mara ande Yesus nu Kuate yabanja sulumba nu dubinaig tango nanenge ndo

minnaig le nu nane kusnaningina: Tango pino nane ye ima ngade e ngina le ¹⁹ nane ndek nu sanaig: Nane afu ne Yohanus kule pisenge ngade. Afu ne Eliange ngade. Afu sakade ne tuan tango ambokok ande man abonga tingina nginaig.

²⁰ Tanakinaig le nu nane kusnaningina: Tane ye ima nga idusde e ngina le Petrus nu lafumba sana: Ne Kristus Kuatenge madinina tango ngina. ²¹ Tanamba sana le nane nu ne nyu ta afu sa ndaningiwaig nga sangrimba peuningina.

*Yesus nu nu ne kumam tuku saningina
(Mateus 16.21-28; Markus 8.31-9.1)*

²² Yesus nu man saningina: Ye Ndindo Katesek Tango piti gudommmba kilamngit. Israel mage mage pris gabat kame kusem pasa biteknganu mbal nane ye pitaiyuwaig le afunge ye baleyamngaig. Ye kumile mara ken nu mbolnge Kuate nu te-tiyamngat ngina.

²³ Kile nu nane afu saningina: Ima nu ye tuku tango minam idusmba kande nu nu ne nzali kusreka nu ki mindek nu ne ail kazrai kuramba ye dubiyuwa. ²⁴ Ima nu ne abo mine mayewam tuku sungomba idusmba kurau mayete ta nu ngisikamngat. Ima nu ye tuku nga nu ne abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu nu ne abo ta jak minamngat.

²⁵ Ande nu kilke te tuku agan ndende jakmba kilwa le nu ne kanu ngisikuwa ta nu mine mayewam tuku ta ose. ²⁶ Ye Ndindo Katesek Tango yi ne Mam tuku kilja nu ne enel kame tuku kilja yi ne turmba jak ndenungit. Ande nu nane afu ngamuknge ye tuku nyu ye tuku pasa yabukate ta ye ndeki sulumba ye mata nu tuku nyu yabukamngit ngina. ²⁷ Ye sinja satengamngit. Tane tenge tin minig mbal afu kume ndakap le Kuate nu ne gageu kulatkate wam te-mayokuwa le tane kangeramngaig ngina.

*Yesus nu ngaros kitek tina
(Mateus 17.1-13; Markus 9.2-13)*

²⁸ Yesus nu pasa ta saningina sulumba mara 8 tana kugana le nu Petrus Yohanus Yakobus nane kilmba Kuate ndon pasatam tuku tabe ande mbol kinaig. ²⁹ Ka tanje nu Kuate ndon pasata minna le Petrus nane

am kaikainingina le kinynaig. Kinymba minnaig le Yesus tuku tumail pasi mbilka ksemba mayok ka nu tuku tawi kauknu uge linu ndo mayok kina. ³⁰ Tanana le tango armba Moses nale Elia pro nu ndon pasata minnaik. ³¹ Nale samba mbolok kilja jak mayok ka Yesus nu Kuate tuku pasa kumumba Yerusalemnge kumamngat ta tuku saka minnaig.

³² Kile Petrus nane abonga mambilnaig kande Yesus tuku kilja tango armba nu ndon tin minnaik ta turmba kangerkinaig. ³³ Tango ar ta nu kusrewam bafunaik le Petrus nu wam pile paska ake fare sana: Sunjo, sine tenge mineg te mayenu ndo. Sine baibai kenmba patikube. Ande ne tuku ande Moses tuku ande Elia tuku nga sana.

³⁴ Nu pasa ta saka minna le gau ande pro nane kainingina le nane kuru kuru sunjo tinaig. ³⁵ Kile gau sinamnge pasa ande mayok ka tenemba sakina: Ande te yi ne Kiyo. Ye nu madiwen. Tane nu tuku pasa ise mayewap ngina. ³⁶ Pasa ta kugana le Yesus nu ne ndo tin minna le kanjernaig.

Tanamba nane wam kanjernaig ait ta mbolnge afu ndon wam kube ndanaig.

*Yesus nu kiyo ande bukla jak wakeina
(Mateus 17.14-21; Markus 9.14-29)*

³⁷ Mafena le nane tabe ta kusremba ndekinaig le tango pino kuasmbi gudommmba Yesus tugum pronaig. ³⁸ Tanamba nane ngamuknge tango ande wi kuenka sarsarmba sana: O Tum Tango, ne ilmba ye tuku kiyo ndindo te kanjermba sinanuwa. ³⁹ Bukla nayonu andenge nu tate le pitik ndo nu sungomba witite. Nu zulbarek serte le minge supika subal promba nu paninta pitik nu kusre ndate. ⁴⁰ Ye ne dubinade mbal nane nu pitaiwaig nga sarsarningit ta nane pitaiwe fuguwaig ngina.

⁴¹ Tanakina le nu ndek sakina: Tane Kuate talamba ngamungal son tugusek kugatok mbal tane ye piti seryade. Ye ait giganmba tane ndon minamngit ngina sulumba mbilka tango ta sana: Nane kiyo ta tumba yale ngina. ⁴² Nu kiyo ta tumba ilmba minna le bukla tanje kiyo tumba zulbarek sermba bukngina le Yesus nu bukla sawe lika pitaina sulumba kiyo ta tumba mam

nunje tuna le ⁴³ nane njakmba Kuate tuku sanjri sunjo ta kanjermba pirerek purka minnaig.

*Yesus nu nunje kumam tuku sanu arna
(Mateus 17.22-23; Markus 9.30-32)*

Nane njakmba Yesus nu wam ke likina ta tuku pirerek purka minnaig le nu ndek nunje dubinaig mbal ta saningina: ⁴⁴ Tane pasa te ngamunggal sinamunge pile mayewap. Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba kilke mbol mbal tuku wai mbolnge palm-bimngai ngina.

⁴⁵ Nane pasa ta isnaig ta tugunu kuirok minna le katese ndanaig. Nane nu man kusnawam tuku ta wamdus pitiningina.

*Tango ngamuknge ima nu sunjo minit
(Mateus 18.1-5; Markus 9.33-37)*

⁴⁶ Nunje dubinaig mbal nane ima nane ngamuknge sunjo minit ta tuku mungu tulinginaig le ⁴⁷ Yesus nu nane tuku wamdus ta katesena sulumba nu kinjo ande tumba nunje tugum tanje te-timba saningina: ⁴⁸ Ande nu ye tuku nga idusmba kinjo tenjen aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite. Ata. Ande tane ngamuknge nyu kugatok minit ta nu sunjo ngina.

*Ande nu ngueu kuga ta nu sine tuku gulab
(Markus 9.38-41)*

⁴⁹ Kile Yohanus nu ndek Yesus sana: Sunjo, tango ande ne tuku nyu mbolnge bukla afu pitaikina le kanjermba nu peugen. Nu sine tuku kuasmbi kuga ngina le ⁵⁰ nu ndek Yohanus sana: Nu peu ndawap. Ande nu ngueu mine ndakate ta nu sine tuku gulab ngina.

Samaria mbal tuku tumbran ande Yesus talanaig

⁵¹ Kuate nu Yesus te-dunga samba mbol kambim tuku ait patukina le nu wamdus ndindo pilmba Yerusalem kambim tuku kina. ⁵² Tanamba nu tango afu kukulningina le nane ambonga kumba nu tuku ma wakeiwam tuku Samaria mbal tuku tumbran ande mbol kinaig ta ⁵³ tumbran mbal nane Yesus nu Yerusalem kambim sakina ta isnaig sulumba nu pitainaig.

⁵⁴ Tanjanaig le nu dubinaik tango ar Yakobus le Yohanus nane wam kinaig ta kanjermba ndek sanaik: Sunjo, ne woka le sile sakupe le samba mbolnge pa ndeka pasokuwa nga sanaik. ⁵⁵ Tanjakinaik le Yesus nu mbilka nale sanike likina. ⁵⁶ Tanamba nane tinga tumbran kise kinaig.

*Tango afu Yesus dubiwam idusnaig
(Mateus 8.18-22)*

⁵⁷ Kumbange tango ande Yesus sana: Ne ma njakmba mbol kambim saka ta ye ne ndon kanjik ngina le ⁵⁸ nu ndek sana: Mbo nguikok sar uman nane te njak ta ye Ndindo Katesek Tango ye mabtam tuku wande kugatok. Ne ye ndon lika piti ta kurawam kumun e ngina.

⁵⁹ Tanamba nu tango kise ande sana: Ne ye dubiya ngina le nu ndek sana: Sunjo, ye luka kumba ka mam kumwa le nguki sulumba ne dubinamngit ngina. ⁶⁰ Tanjakina le Yesus nu sana: Mbal afu wamdus kumaknu minig nanenge kumanu mbal ngukuwaig. Ne tinga kumba Kuate nunje gageu kulatkate wam ta kuklimba saka lika ngina.

⁶¹ Tango kise ande nu sana: Sunjo, ye ne dubinam iduset ta ye ambonga kumba ka yije mbal ndon pasata minap ninmba pro ne dubinamngit ngina le ⁶² nu ndek sana: Tango ande nu piro tugu pilmba ka ngamunge nu wamdus kise tuwa ta nu Kuate tuku gageu minit ta nu denkte.

10

Yesus nu tango 72 kukulningina

¹ Kile Sunjo nu tumbran afu kambim bafuna sulumba nu tango 72 madiningmba ar ar kukulningam bafumba wam paguka saningina: ² Piro mbolnge nyamagan alonu gudommmba minig. Kilam tuku piro tango denkte. Tane piro miro tango yabanap le nu piro tango afu kukulninguwa le nane nunje nyamagan alonu kilwaig. ³ Ye tane kukultingi le tane sipsip fat tajan ngannu age nguikok ngamuknge minamngai. ⁴ Tane kambim nga tangine ndametin pale fat kupe ngaro ta njakmba kusrekap. Tane kumba ka ndinngae afu pasa sunjomba sa nda ningap. ⁵ Tane wande ande ponga ambonga wande ta tuku mbal saningap: Tane

ngamungal mukuk minap nga saningap. ⁶ Tango inum ngamungal mukuknu tanje minwa ta tane pasa sakade tanjamba nu ngamungal bulka minamngat. Kuga ta pasa ta luka tangine tugum prowamngat.

⁷ Tane wande ande mbolnge minap le nyamagan afu tinguiwaig le yaika nyumba minap. Tane piro tango tukunu afu tugumnge agan ndende kilam kumun. Wande ndindo ta mbolnge minap. ⁸ Tane tumbran ande prowap le tumbran mbal tane kaiyetimba yalpe nguwaig kande tane tanje minap. Nyamagan afu tinguiwaig le tane yaika nyap. ⁹ Nane tuku guaze mbal wakeikap sulumba nane saningap: Kuate nu nune gageu kulatkate wam kile tane tugum prote nga saningap.

¹⁰ Tumbran ande tane pitaitinguwaig ndeta tane tumbran ngamunge saningap: ¹¹ Ata. Tumbran te tuku tuptup sine tuku kupe mbolnge denganu minig te sauke suluweg. Tangine mbar rironkap. Kuate nu nune gageu kulatkate wam ta tane tugum prote le tane pitaide nga saningap ngina.

¹² Kile Yesus nu saningina: Ye tane satinngamngit. Ait sungo mbolnge tumbran tane pitaikate ta Sodom tumbran tuku pa limba nu sungo pasa jak tamngat.

*Tumbran afu nane Yesus ngumnaig
(Mateus 11.20-24)*

¹³ Yesus nu man sakina: Korasin le Bet-saida tumbran ose. Ye wam kitek sangrinu tale ngamuknge ke liken ta tale ngamungal biye mbil ndanaik. Ande nu wam ndui ta Tirus le Sidon tumbran ngamuknge ke likina kande nane dal ndaka nangine mbar idusnimba tawi urfunu tinmba kuke tugu pismba ngamungal biye mbilnaig kande. ¹⁴ Ait sungo mbolnge tale Korasin le Bet-saida tumbran tale Tirus le Sidon tuku pa limba tale sungo pasa jak tamngaik.

¹⁵ Kaperneum tumbran ne nyu sungo jak minmba ne samba mbol kambim tuku iduste ta Kuatenge ne tumba buknguwa le ne kumanu mbal tuku tumbran kangat ngina.

¹⁶ Kile Yesus nu nune mbal saningina: Ande tane tuku pasa isit ta nu ye tuku mata isit. Ande tane pitaikate ta nu ye

mata pitaiyate. Ye pitaiyate ta ande nu ye kukulyina nu mata pitaite ngina.

Tango 72 ta man luka Yesus tugum pron-aig

¹⁷ Kile nane 72 ta gare sungo jak luka Yesus tugum promba ndek sanaig: Sungo, sine ne tuku nyu mbolnge pirokigen ta bukla kame mata sine tuku pasa isnaig nginaig le ¹⁸ nu ndek nane saningina: Samba mbolnge telin bitek promba ndekate tanan Satan nu baringina le kangeren. ¹⁹ Tane isap. Ye tane sangri tinggen tukunu tane mben ngaigonu zinan sail ngueu tango Satan tuku sangri jakmba tidongap ta tane ngaigo siglike nda. ²⁰ Guwa ngaigonu tane tuku pasa isnaig ta tuku gare-gare ndakap. Tane Ku-ate tuku mbal mayok kinaig le nu samba mbolnge tane tuku nyu kuyarningina le tane abo jak minmba minam tuku nyu jak minig. Tane wam ta tuku gare-garekap ngina.

*Yesus nu gare sungo tina
(Mateus 11.25-27)*

²¹ Ait ta mbolnge ndo Yesus nu Tukul Guwa tugumnge gare tumba Kuate yabanmba sana: O Mam, ne samba kilke tuku Sungo. Ye ne tuku nyu te-dunget. Afu kila sugo wamdus kuyar jak ne nane wam kame tum ndaningit. Kinjo kame tanan minig mbal ne nane ndo tumningit. O Mam, ne nane nzali dubimba ne tanate ngina.

²² Kile Yesus nu nane saningina: Mam nu wam jakmba ye wai mbolnge patikina. Ande nu Kuate tuku Kinjo kila mine ndakate. Mam nu ndo ye kila. Ande nu Mam kila mine ndakate. Ye nu tuku Kinjo ye ndo nu kila. Ye nane afu Mam kila pilwaig nga nu tumninget ta nane mata nu kila minig ngina.

²³ Tanjaka Yesus nu mbilka nune dubinaig mbal saningina: Kuate nu tane make patikate le tane wam magenu kangerkade. ²⁴ Ye satinngamngit. Tuan tango kame gabat sugo tane wam kangerka isig te nane kangerka isam tuku wamdus sungo pilmba kume farnaig ngina.

Samaria tango ande nune ngueu tango turna

²⁵ Kile kusem pasa biteknjanu tango ande nu tinga Yesus tagowam tuku nu kusnana: Tum Tango, ye ame wam ki sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le ²⁶ nu ndek sana: Tukul pasa kuyar mbolnge ndanmba sakate. Ne pasa ta burka ndanmba iduste ngina le ²⁷ nu lafumba sana: Moses tuku tukul pasa tenenmba sakate. Tangine Sunjo Kuate tane nu tuku kume purmba tangine ngamunggal abo guwa sangri wamdus ta nakmba nu tape. Tane tangine ngarosus tuku kume purde tanamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngina. ²⁸ Tanakina le Yesus nu ndek sana: Ne pasa kumumbi lafumba sakate. Ne tanamba ka ta ne abo tugu nak minamngat ngina.

²⁹ Kile kusem pasa biteknjanu tango ye pasa kusnangit ta mangur te ye talayubekaig nga nu man kusnana: Ye tugumnge minig mbal ta ima kate ngina le ³⁰ nu ndek sana: Zu tango ande Yerusalem kusremba Yeriko kambim saka ndek kina le ndinnye kuayar tango afu nu biye timba paninta nu tuku tawi aganj ndende kuayar kilmba kua kinaig le kumam bafumba minna. ³¹ Tanamba minna le pris ande ndin dubimba ndek kumba nu tango ta kangerna sulumba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³² Levi tuku ndare ande kusem wande pirokanu nu mata pro kangermba nu laipmba ndin make dubimba kusremba kina.

³³ Kile Samarianu tango ande nu ma ta promba Zu tango ta kangermba nu sinana sulumba ³⁴ nu ndek nu tugum kumba grep kule guren tur kilmba nu tuku we minyanga kuse lika nu tumba nune aganjmor mbol pilmba ka badbaid ande sinamnye pilmba kulatka minna le mafena. ³⁵ Mafena le nu kambim saka nu badbaid tuku miro tango ndametinj son inumnu tumba sana: Ne tango te kulatka mina. Nane piya afu nu tuku nga panka ta ye luka prowi sulumba lafuwamngit ngina.

³⁶ Ariya. Ne ndanmba iduste. Kuayar mbalnge tango kat nayonaig ta nane ken ta imange nu tugumnge minit tuku tango tananj nu turna ngina le ³⁷ kusem pasa biteknjanu tango nu sana: Tango ande nu

sinanu wakeina nunge ngina le nu sana: Ne kumba manau ndui ta ka ngina.

Yesus nu Marta le Maria tugum kina

³⁸ Yesus nane kumba tumbanj ande pronaig le pino ande nyunu Marta nu pro Yesus tumba nune wande mbol kina. ³⁹ Yesus nu tange minna le Marta tuku maib nune Maria nu Yesus tuku kupe tugum tange minyoka nu tuku pasa ismba minna. ⁴⁰ Marta nu paguwam tuku mburerika nu ndek Yesus tugum promba sana: Sunjo, yije maib ye kusreyat le yije ndo wam tormba minet ta ye kanger ndayate? Nu sawa le ye turyuwa ngina le ⁴¹ nu ndek sana: O Marta, ndanam ne wamdus sungomba teroka pitinate. ⁴² Ne wamdus ndindo nak minit kande maye. Maria nu wamdus ndindo mayenu madimba dubite ta andenye nu peuwam kumun kuga.

11

Kuate yabanjam tuku pasa (Mateus 6.5-15; 7.7-11)

¹ Mara ande Yesus ma ande mbolnge Kuate ndon pasata minna. Nu pasate denpurna le nu dubina tango ande nu sana: Sunjo, Yohanus nu nune dubide tango yabanjam tuku tumningina. Tanamba ne sine mata tumsinga ngina le ² nu ndek nane saningina: Tane tenenmba Kuate ndon pasatap.

Singine Mam, nane nyu purfennu minmba minwa.

Ne nane gageu kilmba kulatkam tuku prowa.

³ Ki kidemba nyamagan kumumbi singa.

⁴ Nane afu sine mbolnge mbarde le sine ndek gilaingeg tanamba ndo ne sine tuku mbar mata sauka gilaingeg.

Sine tagosingam tuku ait prowa le ne piti ta peuwa.

Tane tanamba Kuate ndon pasatap ngina.

⁵ Yesus nu man saningina: Tane ngamuknge ande furir ngamu nu tinga nune gulab tugum kumba wika sate. Tira, bret kenmba ye sa. ⁶ Yije gulab ande nu prowat ta ye nyamagan kuga ngate. ⁷ Gulab nune wandek sinam tanje nu sate: A ... ye minde

bada nda sa. Ye kinyam saka wande buk suwit. Yiñe kiño kame mata buk kinyaig. Ye tinga aganj ande tanmbim kumuñ kuga ñgate. ⁸ Ye tane satinğamñgit. Nu gulab nuñe ta tuku idusmba nda tuwit. Nu wam saka kuakinga wika dirnangate ta tuku ndo nu tinga aganj sakate ta tuwit.

⁹ Ye tane satinğamñgit. Ne wam ande tam tuku Kuate yabanmba dirnanga ta tanmbimñgat. Ne wam ande sota mina ta te-silikamñgat. Ne malanga ande katkata ta talke tanmbimñgat. ¹⁰ Ima nu wam ande tuku Kuate yabanmba dirnangate ta nu tate. Ima nu aganj ande sota minit ta nu te-silika tate. Ima nu malanga katkatmba minit ta nu talke tuwit.

¹¹ Tane ngamukñge ande kiño nuñe kualegan yabanñe le nu lafumba mbenñ tuwit e? ¹² Ko teg tiñ yabanñe le nu lafumba ziñanñsail tuwit e? ¹³ Tane kilke mbol mbal une ñak ta tangine kiño kame aganj magenu ningig tuku. Tangine Mam samba mbolñge minit nu purfenñnu ndo. Nu tane tuku mañau limba nu yabanñe mbal Tukul Guwa ningit nga saningina.

Yesus nu Belsebul ndon piro tuma nginaig (Mateus 12.22-30; Markus 3.20-27)

¹⁴ Tango ande buklañge minñge tukulna le Yesus nu bukla pitaina le nu mañ pasatina. Tanjana le tango pino nane pirerek purkinaig ta ¹⁵ nane Farisi teñenmba sakinaig: A ... bukla kame tuku gabat Belsebulñge nu sangri tuwit le nu bukla pitaikale likate nginaig le ¹⁶ nane afu pro Yesus tagowam tuku samba mbolok sangri ande te-mayokuwa le kanğeram tuku sanaig.

¹⁷ Tanakinaig le Yesus nane tuku wamdus katesemba ndek saningina: Gabat sunğo ande tuku kuasmbi nane pur yimyamka nanğine nanğine kame buwaig ta nane kugawamñgaig. Nanğine wande ñakmba simbri-sambriwe suluwamñgaig. ¹⁸ Ye Belsebul tuku sangrimbi bukla ñaigonu pitaikanu nga sakade ta son kande Satan nu nuñe mbal ndon pur yimyamka nanğine nanğine kame bumba Satan nu sangri ñak mine ndakate kande. ¹⁹ Tangine mbal afu bukla pitaikade ta nane mata Belsebul tuku sangrimbi tanade e? Nane

kusnaningap le nane tuku pasa lafunu tambi tangine pasa ta pilewaig. ²⁰ Ye Kuate tuku sangrimbi bukla pitaiket ta Kuate nu nuñe gageu kulatkate wam tane ngamukñge prote.

²¹ Tango sangrinu ande tui mbanduwan bigmba nuñe wande kulatka minit ta nuñe aganj ndende mine mayede. ²² Ande nu tuku sangri lite ta pro nu ndon kame bumba nu te-ibenmba nu tui mbanduwan payamkate ta yaite sulumba nu tuku gabis aganj ndende kilmba afu walmba ningit.

²³ Ande nu ye tuku tango mine ndakate ta nu ye tuku ngueu tango. Ande nu ye tur ndayumba ake minit ta nu ye tuku piro ñayo silite.

²⁴ Andenge guwa ñayonu tango ande mbolñge pitaiwa le nu ka ma baknu mbol kumba mabta minam tuku ma sota kine promba lika ka kuga le nu sakamñgat: Yiñe buk minen tuku wande mbol luka ka ngamñgat. ²⁵ Nu pro nane buk firfir gureñmba aganj ndende ñakmba kile-tidinga patikinaig le kanğerkumba ²⁶ nu sangri tinga minam tuku ta nu kumuñ kuga le nu kumba ka nuñe kuasmbi 7 nane nu tuku mañau liwanu ta kilmba luka pro wande ta mbolñge minamñgaig. Tanjawaig le tango ta tuku mine mañau ambokok limba kile ñayonu sunğokanu sinamñge minamñgat nga saningina.

Gare sunğo tam tuku pasa

²⁷ Yesus nu tanaka saka minna le pino ande nane ngamukñge wika nu sana: Pino ne te-pilmba amo tinna ta nu gare sunğo ñak minit ngina. ²⁸ Tanakina le nu ndek sakina: Ta son ta Kuate tuku pasa ismba dubide mbal nane sinka gare sunğo ñak minamñgaig ngina.

Nane wam kitek sangrinu kanğeram sakinaiğ

(Mateus 12.38-42; 16.1-4; Markus 8.11-13)

²⁹ Kile tango pino lato-latomba pro mangurkinaig le nu ndek nane saningina: Ait te mbolñge minig mbal tane ñaigonu ndo. Tane ye tuku sangri kanğeram idusde ta ye tumtinge nda. Wam sangrinu ande tuan tango Yona mbolñge prona ta ndo tumtingamñgit. ³⁰ Nineve mbal Yona

mbolnge Kuate tuku sangri kangernaig. Nu kualegan fungul sinamnge ait armba minmba ken nu abo nak mayok kina. Tane ye Ndindo Katesek Tango mbolnge wam tana kangeramngaig.

³¹ O buk mandor pino ande Siba kilke kulatkina ta nu Solomon tuku wamdus kuyar mayenu isam tuku ndin kuen nayo dubimba nu tugum kina. Ande tenge minit ta nu Solomon lite ta tane nu tuku pasa ise ndakade. Ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal pino ta ndon tingap le nu tuku manau mayenunge tane tuku manau nayonu te-mayokamngat.

³² Yona nu Nineve mbal riron pasa saningina le nane ndek ngamungal biye mbilnaig. Ande nu tenge minit ta nu Yona lite ta tane nu tuku pasa pitaide. Ait sungo mbolnge tane ait te mbolnge minig mbal Nineve mbal ndon tingap le nane tuku manau mayenunge tane tuku manau nayonu te-mayokamngat nga saningina.

Ngarosu tuku bulu

(Mateus 5.15; 6.22-23)

³³ Kile Yesus man lato sakina: Tango nane lam bulumba mbain kumnemnge pile ndakade. Ko nane nza kai ndade. Lam bulunge tango prowaig le kiljaninguwa nga te-mayokmba mbolnge taikade. ³⁴ Ne tuku am sati tana ngaros kiljawam tuku. Ne am maye minit ta ngaros nakmba bulu mbolnge minit. Ne am nayo minit ta ngaros nakmba ma make sinamnge minit. ³⁵ Ne rironka. Ne tuku ngamungal tuku sati am nayonu tana minikat. ³⁶ Ne tuku ngaros ma make fudinndo mine ndakate ta ngaros nakmba kilja nak. Sati bulu ne kiljanate tana ngina.

Yesus nu kusem gabat mbal saninge likina

(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)

³⁷ Yesus nu pasata minna le Farisi tango ande nu ndon isukusam tuku sana le nu ka nu ndon isukusmba minnaik. ³⁸ Nu wai minya ndanga isukusna le Farisi tango nu tukul lukate nga pirerek purkina le ³⁹ Sungo nu sana: Tane Farisi mbal tangine waim nza sangilnu ndo minya mayede ta tangine ngamungal agan ndende gudommmba kilam tuku piririmba wam

naigonu kam tuku wamdus liganu minig. ⁴⁰ Tane nginngan tango ndo. Kuate nu agan sangilnu ndo wakeika sinanu nu wakei ndakina e? ⁴¹ Tangine ngamungal sanzal mbal ningap le tangine agan nakmba purfen nu tana minamngaig.

⁴² Osese. Farisi mbal tane tukul ande dubimba piro kareka agan fonfon nguna ilinzu nakmba mangur 10 patika ande Kuate tuwig. Tane tana sulumba tane tango pino mbolnge manau tinreknu ke ndaka Kuate tuku kume pur ndade. Tane tukul sugo ar ta turmba dubide kande maye kande.

⁴³ Osese. Farisi mbal tane kusem wande mbolnge tango tumailamnge minyonu tuku nzalitingit. Maket mbolnge tane sugo nga kaiyetingam tuku kilba pilig. ⁴⁴ Tane rironkap. Tane mindesin yubengade ma tana. Tango nane ma ta gilai tukunu ta mbolnge likade ngina.

⁴⁵ Yesus nu tanakina le kusem pasa biteknganu tango ande nu sana: Tum Tango ne tanamba sakate ta sine tuku nyu turmba nayo silite ngina le ⁴⁶ nu ndek sana: Kusem pasa biteknganu mbal ose. Tane tukul gudommmba agan pitinu sugo tana tango mbolnge patika minde bada sungo ningig. Tane fudinmba nane tur ndakade.

⁴⁷ Ose. Tane rironkap. Tuan tango kame tangine mbun kamege bale farnaig ta tane nane tuku kumu mbolnge ndame magenu patike likade. ⁴⁸ Tane wam kade tamba tangine mbun kame tuku manau nayonu ta magenu ngade. Nane tuan tango kame bale farninginaig le tane nane tuku kumu mindepiyeningig. ⁴⁹ Ta tuku Kuate nu nuje wamdus kuyar mayenumbi tenenmba sakina: Ye tuan tango aposel kame afu kukulingi le nane kilmba amseseka afu bale faramngaig ngina. ⁵⁰ Tanawap sulumba ait te mbolnge minig mbal tane ndare tange pasokamngat. Nane o buk kilke te-mayokna ait mbolnge tuan tango kilmba ndare kutuwe ninginaig ta tanamba ndo kile tane minig tukunu nane nakmba tuku ndare tange tane pasokamngat. ⁵¹ Abo abo Abel nu tugu pilmba ndare kutukina. Ta turmba kumba ka Sakaria nu mbarinam tuku mbain atrau mbain ngumuknge minna

le nane pro tanje nu balemba ndare kutunaig. Ye sinja satinjamngit. Nane njakmba ndare kutuninge likinaig ta ndare tanje tane pasokamngat.

⁵² Kussem pasa biteknanganu mbal ose. Tane Kuate suku pasa kila palmbim suku ndin tukulde. Tangine kila palmbim mbulmba nane afu kila palmbim idusde le nane tukulningig ngina.

⁵³ Yesus nu pasa denpurmba mayok kina le kussem pasa biteknanganu mbal Farisi mbal nane gubra tormba sangri tinga pasa sungomba kusna-kusnanaig. ⁵⁴ Nu pasa inum mbarwa le nu tumba pasa mbolnje palmbim nga nane nu kulatka minnaig.

12

*Yabri manjau rironjkap
(Mateus 10.26-27)*

¹ Ait ta mbolnje tango suk suk kuga pro manjurka munju tido-tidonjinaig le Yesus nu pasa tugu pilmba nu dubinaig mbal ta saningina: Farisi mbal suku yis aganj ta rironjkap. Yis ta nane suku yabri manjau. ² Wam kame kile tango am mbolnje mine ndakade ta kilimok mayok kanjaig. Wam afu kile kuirok minig ta njakmba kila patikamnjaig. ³ Tane pasa afu kuirka sakinaig ta ngumnenja manjur sinamnje sakamnjaig. Tane wandek sinamnje yabu sakinaig ta njakmba isam suku kuenja sakamnjaig ngina.

*Sine Kuate suku ndo kuru-kurukube
(Mateus 10.28-31)*

⁴ Yesus nu manj saningina: Tira kame, ye tane satinjamngit. Afu tane bale faram sakade ta nane suku kuru kuru ndakap. Nane tane kilmba bale farwaig sulumba tane mbolnje wam inum kam kumun kuga. ⁵ Ande tane kuru-kurukam suku ye tane rironj pasa satinjamngit. Kuate nu tango balemba kanu mata balemba ma njayo mbol bukngam kumun tukunu tane nu ndo kuru-kurukap.

⁶ Tango nu sulik sulik wai inum sulumba maket mbolnje patika ndametin fudinndo ndo tate ta sulik sulik ndindo mata Kuate nu iduste. ⁷ Nu tane suku gabat waje giganmba ta mata nu kila minit. Ta suku

tane wam ande kuru kuru ndakap. Kuate am mbolnje tane suku ande sulik sulik gudommmba lininjmba mbolnje minit nga saningina.

*Yesus suku nyu yabu ndakam suku
(Mateus 10.32-33; 12.32; 10.19-20)*

⁸ Yesus nu manj lato sakina: Ye tane satinjamngit. Ande nu tango ngamuknje ye suku nyu te-mayokmba sakate ta ye Ndindo Katesek Tango ye mata Kuate suku enel kame ngamuknje nu suku nyu te-mayokamngit. ⁹ Ande nu tango ngamuknje ye suku nyu yabukate ta ye mata Kuate suku enel kame ngamuknje nu suku nyu yabukamngit. ¹⁰ Ande nu ye Ndindo Katesek Tango kasur pasa sayate ta Kuate nu mbar ta sauka gilainjamngat. Ande nu Tukul Guwa tumail pante ta Kuate nu mbar ta sauka gilainje nda. ¹¹ Nane tane kilmba kussem gabat mbal ko gabat sugo sugo tugumnje kile-tidinguwaig le wamdus fulilka sine ndanjmba sakube o nga wamdus te-sulu ndawap. ¹² Pasa te-tiwam suku ait mbolnje ndo Tukul Guwanje pasa sakam suku tumtinguwa le sakamnjaig ngina.

Tango nu aganj sungomba njak suku yaba pasa

¹³ Manjur sunjo ngamuknje tango ande Yesus sana: Tum Tango, ne yije aba sawa le mam suku aganj ndende kuembolnu paplamba afu ye suwa ngina le ¹⁴ nu ndek sana: Ye tane piletinjmba aganj ndende paplamba tingam suku ta ye suku piro kuga ngina.

¹⁵ Kile Yesus nu nane saningina: Tane rironjkap. Tane aganj ndende kilam suku piririmba minbekaig. Tango nu aganj ndende sungomba kilit ta nu aganj ndende ta mbolnje nu abo minmba minam kumun kuga ngina.

¹⁶ Tanjaka nu yaba pasa ande saningina: Aganj ndende sungomba njak tango ande nu suku piro mbolnje nyamagan sungomba mayok kinaig le ¹⁷ nu kanjerkina sulumba sakina: Nyamagan te ndanjmba patinungit. Patinu suku wande njakmba buk ligig ngina. ¹⁸ Nu tanjamba wamdus tumba sakina: Kile ye iduset. Nyamagan patinu suku wande sambrinjmba ye kitek sugokanu patika nyamagan aganj ndende

ɲakmba ta sinamɲge patikamɲgit. ¹⁹ Tanjawi sulumba ye wamdus bulok minmba yar gudommmba aganj ndende ta mbolɲge minamɲgit. Ye mabte mayemba kuapi kikonu kule mayenu nyumba gare ɲak minamɲgit ɲga idusna. ²⁰ Nu tanjamba idusmba minna le Kuate nu tanjo ta sana: Ne ɲgin ɲgan tanjo ndo. Furir te mbolɲge ne kumamɲgat. Ne aganj ndende patikina ta imanje kulatka nyumba minamɲgat ɲgina.

²¹ Kile Yesus nu saningina: Ande nu aganj ndende gudommmba kilmba Kuate am mbolɲge denkanu minit ta nu ɲginɲgan tanjo ndo ɲgina.

*Kuate nu sine idussingit
(Mateus 6.25-34)*

²² Kile Yesus nu nuɲe dubinaig mbal saningina: Ye wam ande idusmba tane satinɲamɲgit. Tane tangine ɲgarosu turam tuku nyamagan tawi kilam tuku wamdus piti ser ndawap. ²³ ɲgarosu sangri tingam tuku nyamagan ndo kuga. Nu maye minam tuku tawi ndo kuga.

²⁴ Tane sar umanj kanɲerkap. Nane nyamagan ɲguka alonu kile ndakade. Nane guba ait mbolɲge nyamagan nyam tuku pati ndakade. Kuatenge nane nyamagan ɲingit. Ata. Nu am mbolɲge tane sar umanj lininɲganu minig. ²⁵ Ande nu tane ɲgamukɲge wamdus piti sunjo tumba manau tambi nu nuɲe abo minam tuku ait tuturam kumun kuga. ²⁶ Wam ɲai ta tane kam kumun kuga. Ndanam tane wam sugo tuku pititingig.

²⁷ Tane anja bot prode ta kanɲerkap. Nane tawi wakeikam tuku piro ndakade. Ye tane satinɲamɲgit. O buk gabat sunjo Solomon nu mindepiye maditaknu silikina ta anja bot tuku mindepiye li ndaningina. ²⁸ Anja ta ki ndindo ndo minig. Mafete le fulka kilmba pa mbol pankade. Anja ɲagai pa mbolɲge pankade ta mata Kuate nu mindepiyeningit. Nu sinjka tane tawi kile-tingamɲgat. Tane Kuate nu kumun kuga ɲga idusde e?

²⁹ Tane nyamagan kule nyam tuku wamdus piti ser ndawap. ³⁰ Kuate dubi ndade mbal aganj kame ta kilam tuku wamdus sulude. Tane aganj kame ta

kugatok ta tane minam kumun kuga ta tangine Mam nu kila. ³¹ Tane Kuate tuku gageu nu tuku minge kumnemɲge minam tuku wamdus sangrinu palpe le Kuate nu ɲgarosu mine mayewam tuku aganj ndende kumumbi tingamɲgat.

³² Tane Kuate tuku sipsip tana tangine miron ɲgarosu kulatkam kumun kuga ta tane ta tuku kuru kuru ndakap. Tangine Mam nu kulatkate ma tane tingam tuku wamdus sunjo ɲak minit. ³³ Tane tangine aganj ndende piyaninmba ndametin kilmba sanzal mbal ningap. Tane piya kise ɲayo ndangate ta tairɲga samba mbolok aganj ndende ɲgisi ndakade ta kilam tuku kuanekap. Ma ta kuayar tanjo pro ndade. Subinje mata aganj ɲaigo sigli ndade tuku.

³⁴ Tangine aganj ndende magenu ma ndan mbolɲge minig ta tangine ɲgamunɲgal mata ma ta mbolɲge minig ɲga saningina.

Piro mbal nanjine gabat tairɲga minam tuku

³⁵⁻³⁶ Kile Yesus nu man sakina: Tanjo sunjo ande pino tam tuku pagumba nye sunjo ande mbol kina sulumba nuɲe piro mbal nane nu luka pro malanga katwa le pitik talkam tuku nane tawi tinmba lam bulumba nu tairɲga minwaig ɲga saningina. Tane mata nane tana tangine Sunjo prowam tuku kuaneka tairɲga minap. ³⁷ Tango sunjo nu promba nane abo minwaig le kanɲerkuwa ta nu nane gareningamɲgat. Ye sinjka satinɲamɲgit. Nu piro tawi tinmba nane mbain mbolɲge minyokuwaig ɲga nu nyamagan ɲingamɲgat. ³⁸ Nu pitik pro ndawa le ka furir ɲgamu ko mafewam patukuwa le nu promba nane abo minwaig le kanɲerkuwa ta nane nu tugumɲge gare tamɲgaig.

³⁹ Tane wam te idusap. Wande miro tango nu kuayar tanjo prowam tuku ait kila kande nu kuayar tanjo pro kuayaram tuku peute kande. ⁴⁰ Tane kuaneka ye tairɲga minap. Ye Ndindo Katesek Tango tane mata ait gilai minap le prowamɲgit ɲgina.

*Piro tanjo mayenu tuku yaba pasa
(Mateus 24.45-51)*

⁴¹ Kile Petrus ndek nu kusnana: Sungo, ne yaba pasa sakate ta sinenge ndo riron pasa isam tuku e ko nane afu turmba e ngina le ⁴² Sungo nu sana: Tango ande wamdus kuyar mayenu jak piro mayete ta nuje gabat sungonge nu tumba nuje piro mbal kulatka minwa le ait kumunguwa le nyamagan walmba ningam tuku nu pilit. ⁴³ Tango ta nuje piro kumba minwa le nuje gabat luka promba nu kanjerwa le nu gare jak minamngat. ⁴⁴ Ye sinja satinngamngit. Nuje gabat nu nuje agan ndende jakmba kulatkam tuku nu tumba palmbimngat.

⁴⁵ Ko nu idusmba yije gabat dalkate ya nga nu ndek piro tango pino afu pani farmba nyamagan kule kamenu nyumba nginnganka ⁴⁶ nu nuje gabat luka prowam tuku ait idus ndamba gilai minwa le nu prowamngat. Nu promba nu piti sungo tumba pitaiwa le nu ma njayo mbol kumba kukul pisude mbal ndon minamngat.

⁴⁷ Piro tango ande nuje gabat tuku pasa ise mayemba piro ta ke ndakate ta nuje gabat nu tumba sungomba panintate. ⁴⁸ Piro tango inum nuje gabat tuku pasa ise maye ndamba wam ande mbarte ta nu fudinmba panintate. Kuate nu tango ande wam sungo tuwit sulumba nu tugumnge manj alonu sungo kilam tuku iduste. Nu tango ande wam sungo ande wai mbolnge pilit sulumba nu tugumnge lafunu lato kilam iduste ngina.

Tango Yesus mbolnge purkade (Mateus 10.34-36)

⁴⁹ Yesus manj lato sakina: Ye tango ngamuknge pa dikngam prowen. Pa ta kile bulunguwa nga ye wamdus sungo jak minet. ⁵⁰ Ye rar sungo tumba kule tanjan silikamngit. Ye rar ta suluwi sulumba ndo ngamungal bulkamngat.

⁵¹ Ye ngamungal ulendi manjau kilke mbol mbal ngamuknge palmbim tuku prowen nga idus ndawap. Ye tane satinngamngit. Ye tane tetkam tuku prowen. ⁵² Kile wande tuma mbal wai inum sulumba nane ye tuku nga purkamngaig. Nale ar nane ken ta tuku ngueu minamngaig. Nane ken ta nale ar ta tuku ngueu minamngaig. ⁵³ Mam nu kinjo nuje ndon kinjo nu mam nuje ndon

purkamngaik. Ina nu kulim nuje ndon kulim nu ina nuje ndon purkamngaik. Pino nu rukan nuje ndon rukan nu pino ta ndon purkamngaik ngina.

Agan kanjerka kila palmbim tuku (Mateus 16.2-3)

⁵⁴ Kile Yesus nu mangur sungo ta saningina: Fando sinje gau pilit le tane pitik ndo kila pilmba sakade: O sawe piyamngat ngade le sinja sawe piyit. ⁵⁵ Bubrenge gau jakmba gagulte le tane kila pilmba sakade: O ki prowamngat ngade le sinja ki prote. ⁵⁶ Tane yabri tango. Tane kilke samba mbolnge agan mayok kinig ta burkam kumun. Ndanam ait te mbolnge wam kame kilimok mayok kinig ta tane burka kila palmbim kumun kuga. Ndanam tane wamdus tinreknumbi manjau pile ndangade?

⁵⁷ Ande nu ne tumba pasa pilewanu tango tugum tumba kambim bafute ta tale kumba ndinnge gubra ta nu ndon tetiwe tumap. ⁵⁸ Ne tanja ndawa ta nu ne didika tumba pasa pilewanu tango wai mbol pilwa le nunge ne tumba kame tango tuwa le nunge ne mulintumba wandeknge palmbimngat. ⁵⁹ Ye tane satinngamngit. Ne nane mbar tuku piya sungo ta kumumba fudinndo lafu sulu ndawa ta ne muli wande sinamnge prowe nda ngina.

13

Ne mbil ndaka ngisinungat

¹ Ait ta mbolnge nane afunge pro Galilea mbal afu tuku Yesus wam kubeu tumba sanaig: Nane aganmor bale farmba Ku-ate atrauka minnaig le Pilatus nu afu saningina le nane ka bale farninginaig le ndare ta aganmor ndare tur liskina nginaig.

² Tanakinaig le nu ndek saningina: Nane Galilea mbal afu linimmba une sungo kinaig ta tuku nane kume njayonu ta tinaig nga idus ndawap. ³ Tane ngamungal biye mbil ndawap ta tane mata kume njayonu tanjamba tamngaig.

⁴ O buk Siloamnge wande kuen ande ngurka ndekina sulumba Yerusalem tango 18 bale farna. Tango kame ta Yerusalem mbal afu linimmba une sungo kinaig ta tuku nane kume njayonu ta tinaig nga idus ndawap. ⁵ Tane ngamungal biye mbil

ndawap ta tane mata tanjamba kume njayonu tamnngaiga nga saningina.

Ail alo kugatok tuku yaba pasa

⁶ Yesu nu yaba pasa ande sakina: Tanjo ande nuje piro mbolnje fik tinu ngukina le promba tingina. Nu pro fik alonu sotina kande kuga le ⁷ nu nuje piro tanjo sana: Ai te. Fik ail te yar kenmba alonu sotet ta kuga. Ne pikmba buknga. Nu kilke njair ake nyate ta njayo ngina. ⁸ Tanjakina le tanjo ta ndek nu sana: Sunjo, yar te mbolnje ndo mapewa le ye tugunu tugumnje kilke pikmba aganjmor sumbi nguke tumi. ⁹ Yar ande si alowa ndeta minwa. Alo ndawa ndeta pikmba buknga ngina.

Yesu nu pino ande wakeina

¹⁰ Kusam ait ande mbolnje Yesu nu kusam wande ande sinamnje pasa tumninja minna. ¹¹ Tanje pino ande guwa njayonu nu mbol kina le yar 18 guaze njak minna. Nu tuku muskil isu banjagina le posok minna.

¹² Kile Yesu nu kanjermba nu wika sana: Pino, ye ne tuku guaze pitaiwet ngina. ¹³ Tanjakina sulumba nu ka waimbi kirena le nu pitik ndo tinga muskil te-timba mayeka gare-gareka Kuate tuku nyu tedungina.

¹⁴ Kusam kulatkate gabat ta Yesu nu kusam ait mbolnje guaze wakeina tukunu nu kanjermba palsejna le nu nane saningina: Ki ait 6 pironu tuku. Mara ta mbolnje prowap le nu tane wakeikuwa. Kusam ait mbolnje pro ndawap ngina. ¹⁵ Tanjakina le Sunjo nu sana: Tane yabri tanjo ndo. Kusam ait mbolnje tane mata tanjine aganjmor tuku wande sinam kumba ka muli kuklininja kule ningam tuku kilmba kinig tae. ¹⁶ Pino te Abraham tuku tugu. Satanje njayo silina le yar 18 buk kinaig. Ye kusam ait mbolnje muskil tetiwe tuwit ta wam njayowit e ngina. ¹⁷ Tanjaka saningina le nuje ngueu mbal kiko sunjo tinaig le tanjo pino nu manau magenu sanjrinu ke likate nga gare sunjo tinaig.

*Mastet tinu le yis tuku yaba pasa
(Mateus 13.31-33; Markus 4.30-32)*

¹⁸ Kile Yesu nu nane saningina: Kuate nu nuje gageu tugeka sunjokate wam ta

agan te suk. ¹⁹ Mastet tinu tanjo andenje tumba nuje piro mbolnje ngukina tanjan. Nu promba ail suk tingina le sar umanj afu pro ail ta wainu mbolnje te patikinaig ngina.

²⁰ Nu pasa tuturmmba man saningina: Ku-ate tuku gageu tanjo ngamuknje minig wam ta agan te suk. ²¹ Yis pino andenje tumba plaua sinamnje pilna tanjan. Yis ta plaua njakmba ulmba silina ngina.

*Malanga fudinjo tuku yaba pasa
(Mateus 7.13-14; 7.21-23)*

²² Kile Yesu nu Yerusalem kambim nga tumbran sugo fonfon ta njakmba mbolnje pasa kuklimba tumninja kina le ²³ tanjo ande pro nu kusnana: Tum Tanjo, Kuatenje tanjo pino ndui ndui ndo kilmba muskil kile-tidingamngat e ngina le ²⁴ nu ndek nane njakmba saningina: Tane malanga fudinjo sinam kambim tuku sangri tinga minap. Ye tane satinjamngit. Nane gudommmba malanga ta sinam kambim tuku tagowamngaig ta nane kumun kuga. ²⁵ Wande miro tanjo nu tinga malanga suwa le tane kilimnje tinga malanga katkatmba sawamngaig: Sunjo, ne malanga talke singa nga sawamngaig le nu tane satinjamngat: Ye tane gilai. Tane anikok mbal ngamngat. ²⁶ Tanjawa le tane ndek nu sawamngaig: A ... ne sine kila. Sine ne ndonj tuma isukusgen tuku. Ne sine tuku tumbran sinamnje pasa kuklimba tumsingina nga sawamngaig le ²⁷ nu tane satinjamngat: Ye sinja tane tuku tumbran gilai. Tane wam njagonu ke likade mbal ye kusreyumba kua ka kape ngamngat.

²⁸ Ait ta mbolnje Abraham Isak Jakob tuan tanjo njakmba ndonj Kuate kulatkate ma mbolnje minwaig le tane kanjerkamngaig. Kanjerkap ta tane peutinguwa le kilimnje maketin tiknga malmi sungomba minamngaig. ²⁹ Kilke tugu njakmba mbolnje kasomok mbal gudommmba pro nuje gageu minam tuku Kuate kulatkate ma sinam kumba ka isukusmba minamngaig. ³⁰ Ata. Afu kile ngumnemnje minig ta nane tumailam kanjaig. Afu kile tumailamnje minig ta nane ngumnem kanjaig nga saningina.

*Yesus nu Yerusalem tuku sina sunghona
(Mateus 23.37-39)*

³¹ Ait ta mbolnhe ndo Farisi tango afu pro Yesus sanaig: Ne ma te kusremba kua kaye. Herodus nu ne balenam sakate nginaig le ³² nu ndek saningina: Tane kumba kurauf ta sawap. Ye kite indole guwa ngaigonu pitaika guaze mbal wakeika mini sulumba aspile yije piro suluwamngit. ³³ Nu tenge ye baleyam sakate e? Nu tenge baleye nda. Ye kite indole aspile ndin dubimba piroka Yerusalem kanjit. Yerusalem mbalnhe ye baleyamngaig. Nanenge Kuate tuku tuan tango kame bale farnaig tuku.

³⁴ O Yerusalem, Kuate nu o buk tuan tango kame kukulningina le nenge nane kilmba bale farka afu ndamembi bale farningina. Teg inonu fat kilmba tawo sirite tana ye tane kilmba tawo siriwam bafuwet le tane ye ram kua kinig. ³⁵ Tane isap. Kile Kuate nu tane ngamuknge mine ndakate. Ye tane satngamngit. Tane ye nda kangeryap sulumba man kangeryumba ndek sakamngaig: Ne Sungho tuku nyu mbolnhe prote. Sunghonhe ne nyaro tinwa nga sakamngaig ngina.

14

Yesus nu tango ngaro fulil jak wakeina

¹ Kussem ait ande mbolnhe Yesus nu kumba Farisi gabat tango ande tuku wande mbolnhe isukusam kina le nane afu nu buro-buromba minnaig. ² Minnaig le tango ande ngaro fulil jak Yesus tumailam tanhe tingina le ³ nu ndek Farisi le kussem pasa biteknganu mbal kusnaningina: Sine singine tukul dubimba kussem ait mbolnhe guaze mbal wakeikam kumun e nga kusnaningina. ⁴ Kusnaningina ta nane minhe tukulmba minnaig le nu ngaro fulil jak tango ta tumba wakeina sulumba nu kukulna le kina.

⁵ Tanana le Yesus nu nane kusnaningina: Kussem ait mbolnhe tangine kijo ande ko agam mor ande baringa kule burok sinam kinit le nu pitik tam tuku piro ndakade e ngina le ⁶ nane nu tuku minhe lafuwam fugunaig.

Tango nu nune nyu te-ibenwa

⁷ Farisi gabat nane wikina le isukusam pronaig mbal nane kumba mbili tumailamnge madinimba minyokinaig le Yesus nu manau ta kangermba nane saningina: ⁸ Tango ande pino tam tuku pagumba nyam tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili tumailamnge minyo ndaka. Pagu miro tango nu tango inum ne tuku nyu lite ta nu turmba wikuwa le prowikat. ⁹ Tanawa ta pagu miro tango nu pro sanamngat: Ne tinga mbili te kusrewa le tango te minyokuwa nga sanuwa le ne tinga kiko sungho tumba kumba ngumnemnge minyokamngat.

¹⁰ Tango ande pagumba nye ta tuku ne wikuwa kande ne kumba ka isukusam tuku mbili ngumnemnge minyoka. Ne tanawa ta nu ne sanamngat: Tira, ne tinga mbumba mbili tumailam tenge minyoka nga sanuwa le nane isukusig am mbolnhe ne nyu sungho mayok kanjat. ¹¹ Ande nu nune nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenamngat. Ande nu nune nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu temayokamngat ngina.

¹² Kile Yesus nu pagu miro tango sana: Ne pagumba nye sungho pilmba kande nane gulab kame, tira kat nane, nane tugu ndindo, nane tumbra tuma agan ndende jak nane wi ndaka. Ne tanawa ta nane ne tuku nyamagan kumumba lafuwamngaig. ¹³ Afu sanzalnu afu kupe wai isu kigikagonganu afu kupe ngaigonu afu am tukulok ne nane wika isukusneninga. ¹⁴ Nane ne tuku nyamagan lafuwam kumun kuga tukunu ne gare sungho tamngat. Ngumnenga ait sungho mbolnhe mbal tinreknu tinguwaig le ne lafu mayenu tamngat ngina.

*Pagumba nye sungho tuku yaba pasa
(Mateus 22.1-10)*

¹⁵ Tango inum nu nane ndon isukusmba minna ta nu pasa ta ismba nu sana: Tango ande Kuate kulatkate ma sinam tanhe isukusmba minwa sulumba nu gare sungho tamngat ngina le ¹⁶ Yesus nu ndek yaba pasa ande sana: Tango ande pagumba nye sungho palmbim saka nane gudommmba tuku pasa patike likina. ¹⁷ Pagumba nye ait kumungina le nune piro tango kukulna le kumba ka buk saningina mbal ta tugum

kina ka saningina: Tane prowap. Nu buk kuanekat ngina kande ¹⁸ nane njakmba pasa ta ismba mbulmba nangine piro kise kise tuku sakinaig.

Ande nu sakina: Mata, ye kambim tuku ta kilke kitek piyawit ta kile kanjeram kangit. Ne ka tanjamba sawa ngina. ¹⁹ Ande nu sana: Mata, ye pironu tuku makau 10 piyawen ta piro tagoningam kangit. Ne ka tanjamba sawa ngina. ²⁰ Ande nu mata tenjenmba sakina: Ye ailfu ndo pino kitek ten tukunu ye kambim kumun kuga ngina.

²¹ Kile piro tango nu luka nuje gabat kila sana le nu gubra sungo tumba sana: Pitik tumbran sungo mbol si kumba ndin sugo fonfon dubika kumba afu sanzalnu afu kupe wai isu kigi-kagonanganu afu am tukulok afu kupe njaigonu ta njakmba kilmba prowa ngina.

²² Piro tango nu tanjana sulumba nu man luka pro tango sungo sana: Sungo, ne pasa sakat ta ye buk tanjawit ta minyokam tuku mbili kumu ndangat ngina. ²³ Tanjakina le tango sungo nu ndek sana: Ne tumbran sungo kilim si kumba ndin sugo fonfon dubika kumba ne sangri tinga nane njakmba saninga le wande te lignewaig. ²⁴ Ye ne sanamngit. Ye ambonga saningen mbal nane sinja ye tuku nyamagan nye nda ngina.

Tango wamdus te-mayewa sulumba Yesus dubiwa
(Mateus 10.37-39)

²⁵ Nane kuasmbi gudommmba Yesus dubimba kinaig le nu mbilka nane saningina: ²⁶ Ande nu ye ndon minam idusmba kande nu ye tuku sungomba kume purwa sulumba mam nuje, ina nuje, piyo nuje, kijo kat nuje, tira kat nuje, kulim kat nuje, nuje ngarosu turmba tuku sungomba kume pur ndawa. Manau ta mbolnge ndo nu ye dubianu tango minam kumun. ²⁷ Ande nu ye tuku nga idusmba nu nuje miron nuje ail kazrai kuramba ye dubi ndayate ta nu ye dubianu tango minam kumun kuga.

²⁸ Tane tuku ande wande sungokanu palmbim nga ambonga nuje ndametin burkate. Ye wande ta suluwam kumun e ko kumun kuga nga iduste. ²⁹ Nu

tanja ndamba pitik ndo makek kilmba pro sigrika wande te-timba nu ndametin denkuwa ta wande ta suluwe nda. Tanjawa le nane afunge kanjermba nu talamba nzumilmba sakamngaig: ³⁰ A ... tango wande sungo pile sulute tuku tango nga talawamngaig.

³¹ Ko kilke gabat sungo ande kilke gabat ande ndon kame buwam nga nu ambonga wamdus te-mayete. Nu tuku kame tango 10,000 njak ande tuku kame tango 20,000 njak kile-ibenkam kumun e ko kumun kuga nga iduste. ³² Sine kumun kuga nguwa ta ngueu tango ma maskenngje minit le nu pitik pasa pilit le nu ndon pasa katmba wamdus tumade.

³³ Ta tuku ande tane ngamuknge nu nuje aganj ndende njakmba tuku wamdus sungo kusrewa sulumba ndo ye dubianu tango minam kumun.

³⁴ Sol nu aganj mayenu ta kaglinu kugawa le sine ame aganjmbi man wakeibe le kaglinu mayok kambim kumun. ³⁵ Nu ake minit. Kilke njair kitek wakeiwam kumun kuga. Aganjmor sumbi tur mbilam mata kumun kuga. Nane ake kutumba pankade. Tane kilba njak ndeta pasa ta isap nga saningina.

15

Sipsip le ndametin ngisikina tuku yaba pasa

(Mateus 18.12-14)

¹ Takis kilanu mbal wam njaigonu ke likanu tango afu ndon mara mara Yesus tugumnge pasa isam tuku pro mangurka minanu. ² Tanjamba minnaig le Farisi kusem pasa biteknganu mbal ndon nane Yesus tuku gubra pasa sakinaig: A ... tango si nu wam njaigonu kade mbal kaiyeninmba nane ndon isukusig tuku nga saka minnaig.

³ Tanjamba minnaig le nu ndek yaba pasa ande saningina: ⁴ Ande tane ngamuknge sipsip 100 njak ndindo inum ngisikate le nu tanaig nda ngate. Nu 99 ta ma ngamu tange kusreka nu kumba ande ngisikate ta sota ma ma te-silika tate. ⁵ Tate sulumba gare-gareka sipsip tumba kailmane mbolnge pilmba ka ⁶ tumbranngje nuje tumbran tuma nuje gulab kame kile-mangurka saningit: Ai te. Yine sipsip

ngisikina ta te-silikit sulumba tane ye jak gare-garekap ngate.

⁷ Ye tane satinngamngit. Manau ndui tana tango 99 ngamungal biye mbilam tuku wam ande ke ndaka tinreknu minig ta samba mbol mbal nane tuku fudinmba gare tade. Tango nyanu ande ngamungal biye mbilte ta nane nu tuku gare sungo tade.

⁸ Ko pino ande ndametin 10 jak ndindo inum ngisikate le nu tanaig nda ngate. Nu lam bulumba kumbri tumba wande gurenmba sota ma ma te-silika tate. ⁹ Tumba nuje tumbran tuma gulab kame kile-manjurka saningit: Ai te. Yine ndametin ngisikina ta te-silika gare sungo tet ngate.

¹⁰ Ye tane satinngamngit. Manau ndui tana tango nyanu ande ngamungal biye mbilte le Kuate tuku enel kame nane nu tuku gare sungo tade ngina.

Kinjo ande ngisikina tuku yaba pasa

¹¹ Yesus nu man pasa inum sakina: Tango ande nu kinjo armba jak. ¹² Maib nujege mam nuje sana: Mam, ne nane agan ndende paplamba ye tuku patikina ta ye kilamngit ngina. Tanakina le mam nuje agan ndende jakmba paplana ta kilmba nale walmba nikina.

¹³ Tanana le kile kinjo fudin ta nuje agan ndende jakmba piyaninmba ndametin kilmba tanga kilke masken ande kina ka tange minmba nuje maim maim manambi ake sinan ndametin kusreka minna. ¹⁴ Tanamba minna ma ma ndametin kuganaig le ma ta mbolnge guba sungo prona le nu agan jakmba denkina.

¹⁵ Tanamba nu ma takok tango ande tugum kumba sarsarna le kukulna le nu tuku mbo kulatka minna. ¹⁶ Nu fungul burso nzim ka mbo agan nyinaig ta nyam tuku wamdus sungo jak minna ta andenje nu agan inum nda tuna.

¹⁷ Tanamba minna ma ma wamdus puluna le nu ndek wamdusmbi sakina: Yine mam tuku piro tango nane nyamagan gudommba nyumba baten nu mata patikade. Tenge guba nu ye baleyam bafute. ¹⁸ Ye tanga luka ka mam sawamngit: O mam, ye Kuate am mbolnge ne am mbolnge mbar sungo ken. ¹⁹ Ye mayenu kuga. Ye ne tuku

kinjo minam kumun kuga. Ye ne tuku piro tango ndo minamngit nga sawamngit ngina.

²⁰ Tanamba idusmba nu tanga mam nuje sota kambim tuku kina. Nu kumba ka ndin maskenngi ilmba minna le mam nuje nu kanjermba sina sungona le nu pinderka kumba kinjo nuje bagailmba mumuna. ²¹ Tanana le kinjo ta ndek mam nuje sana: O mam, ye Kuate am mbolnge ne am mbolnge mbar sungo ken. Ye tango mayenu kuga. Ye ne tuku kinjo minam kumun kuga ngina kande ²² mam nuje piro mbal wika saningina: Tane pitik kumba tawi mayenu ande tumba ilmba siluk tape. Wai tok yubi mayenu pile tumba kupe ngaro kilmba pro siluk tape. ²³ Makau fat kuya jak ta balemba tumba kuapi kikonu wakeiwap. Sine nu ndon tuma isukusmba gare-garekuba. ²⁴ Yine kinjo te kumanu tana man abongat. Nu ngisikanu tana mayok ket ngina. Tanakina sulumba nane nu ndon gare-gareka minnaig.

²⁵ Tanamba minnaig le kinjo mulum piro mbolnge promba tumbran makembinge nane kupesmba mune wika rau minnaig le isna. ²⁶ Isna sulumba nu piro tango ande wika kusnana: Tane ame manau sungokanu kade ngina le nu lafumba sana: ²⁷ Maib nane luka prowat le mam nane nu ngisi ndakina nga gare-gareka makau fat kuya jak ta balemba kuapikat ngina. ²⁸ Tanamba sana le nu ismba gubrana le wandek kine ndakina.

Tanana le mam nuje nu mayok ka nu sinam kuwa nga sarsarna le ²⁹ kinjo nu mam nuje sana: Ye yar gudommba ne tuku minje kumnemngi piroka ne tuku pasa ande luka ndawet. Ne meme fat ande sate le ye yine gulab kame ndon pagumba nyumba gare-gareka mine ndaket. ³⁰ Ne kinjo nane ta nane ndametin tuna le une pino mbolnge panke suluna ta ne nu tuku nga makau fat kuya jak balewat ngina. ³¹ Tanakina le mam nuje ndek nu sana: O kinjo, ne ye ndon mara mindek minit. Ye tuku agan ndende te ne tuku. ³² Maib nane nu kumanu tana man abongat. Nu ngisikanu tana mayok ket. Ta tuku sine ake minbe ta mayenu kuga. Sine nu tuku nga gare-garekuba ngina.

16

Piro tango nu wamdus kuen nayo njak

¹ Yesus nu nuñe dubinaig mbal saningina: Maror tango ande nu tango ande madina le nu tuku aganj ndende kulatkina. Tanamba minna le nane afunge pro tango sungo ta sanaig: Nu aganj ndende kumumbi kulat ndakate le ngisikade nginaig le ² nu pasa ta ismba tango ta wikina le ilna le nu kusnana: Ne ndante le ye pasa iset. Ne piro ta man biye nda. Ne ka nane aganj ndende piyade le kuyarte wane ta tumba prowa le kanjeri ngina.

³ Tanaka sana le aganj ndende kulat tango nu idusna: Yinje gabat nuñe piro te mbolnge pitaiyuwa le ye ndani. Ye tag tumba sangri tinga kilke pikam kumun kuga. Ye afu tugumnge ndametin yabanji ta kikoyikat nga idusna. ⁴ Nu tanamba idusmba minna ma ma kile nu sakina: Ese. Kile ye iduset. Yinje gabatnge pitaiyuwa le ye nane afu tuku wandeknge mine mayewam tuku kile wam ande kamngit ngina.

⁵ Tanamba idusmba nu nuñe gabat tuku aganj ndende kile-likinaig mbal ta njakmba wike likina le pronaig. Pronaig le nu ndek ande kusnana: Yinje gabat tuku aganj ndende ne tugumnge lafunu giganmba minig ngina le ⁶ nu ndek sana: Ye guren dram 100 man lafuwam tuku minig ngina. Tanakina le nu tango ta sana: Pitik nane kuyaranu wane ta tumba dram 50 kusreka 50 ndo kuyara ngina. ⁷ Kile nu man tango ande kusnana: Ne tugumnge lafunu giganmba minig ngina le nu ndek sana: Ye wit bek 100 lafuwam tuku minig ngina. Tanakina le nu tango ta sana: Nane kuyaranu wane ta tumba wit bek 20 kusreka 80 ndo kuyara ngina.

⁸ Nuñe gabat nu manau ta ismba nuñe kulat tango nayanu nu wamdus kuennu nga nu tuku nyu saka minna.

Tane isap. Kilke te tuku manau du-bide mbal nane wamdus kuennu njak minmba mungu turkade sulumba tane bulu mbolnge minig mbal litingig. ⁹ Ye tane satinngamngit. Tane mata kilke mbolok ndametinmbi tangine kuasmbi afu turka gulab magenu patikap. Tane tanawap ta

ngumnennga ndametin ta kugawaig le minmba minam tuku wande tamngaig.

¹⁰ Tango ande nu aganj fudinndo tumba kulat mayete ta nu aganj sungokanu mata kulat mayewam kumun. Ande nu aganj fudinndo tumba kulat maye ndate ta nu aganj sungokanu mata tumba kulat mayewam kumun kuga. ¹¹ Ne kilke te mbolok aganj tambi ne piro mayewam fugute ta ne samba mbolok aganj kate-seknu tambi mata pirokam kumun kuga. ¹² Ne ande tuku aganj ndende kilmba kulat mayewam fugute ta nane aganj ndende kulat mayewam mata kumun kuga.

¹³ Tango ande nu gabat armba tugumnge nu pironu kumun kuga. Nu ande ngamungal tumba ande idus ndate. Nu ande tuku nyu te-mayokmba ande tuku nyu te-mayok ndate. Tanamba ndo ne ndametin kilam tuku ndo iduste ta ne Kuate wamdus tambim kumun kuga nga saningina.

Yesus nu wam pagu pasa afu saningina

(Mateus 5.31-32; 11.12-13; 19.9; Markus 10.11-12)

¹⁴ Farisi mbal nane ndametin kilam tuku nzali sungo njak minnaig tukunu nane Yesus tuku pasa ta ismba pingil mer tetunaig. ¹⁵ Tananaig le nu ndek nane saningina: Tane tango am mbolnge tinreknu minam tuku piro karenkade ta Kuate nu tane tuku ngamungal kila. Kilke mbolok mbal manau afu magenu ngade ta Kuate am mbolnge wam ta njule parak.

¹⁶ Tukul pasa tuan tango kame tuku pasa minnaig le ka ka Yohanus prona. Yohanus tuku ait mbolnge tugu pilmba Kuate nuñe gageu kulatkate pasa mayenu kuklide le gudommmba nu tuku gageu mayok kambim tuku mburerika sangri tingade.

¹⁷ Samba tugu kilke tugu njakmba ngisikamngaig. Moses tuku tukul pasa fambonu inum fudinndo ngisike nda.

¹⁸ Ande nu piyo nuñe pitaimba pino kise tate ta nu pino kuayarmba unekate. Tango ande nu andengete pino pitaite le tate ta nu mata pino kuayarmba unekate ngina.

Maror tango le Lasarus tuku pasa

¹⁹ Maror tango ande nu mara mindek kumin piyanu o mbolnge ta tinmba

kuapi kikonu nyumba gare nak minanu. ²⁰ Tanjamba minanu le sanzal tango ande nyunu Lasarus nu we gudommba nak maror tango ta tuku wande malanga tugum tange ²¹ nu maror tango isukuswa le nyamagan fambonu ndekuwaig le nyam tuku idusmba minanu. Tanjawanu le agenje pro we nuje ndonga minanu.

²² Nu tanjamba sinamanzerka minna ma ma nu kumna le enjel kame pro nu tumba kumba ka Abraham tugumnge pilnaig le minna.

²³ Tanjamba minna le ma ma maror ta nu mata kumna le ngukinaig. Nu kumanu mbal tuku tumbran kina ka tange rar sungo tumba nu maskenje mambilna kande Lasarus nu Abraham ndon minna le kanjerkina. ²⁴ Tanjamba kanjerkina sulumba nu wika sana: Mam Abraham, ne ye sinayumba Lasarus kukula le wai tokmbi kule kiremba pro ye tuku minje mbolnge pilwa le mane tugu fudinmba tido pilwa. Ye pa te sinamnge rar sungo tet ngina le ²⁵ nu ndek sana: Kinjo, ne isa. Ne abo minna sulumba mine mayenu tina ta buk kugana. Lasarus nu mine sinamanzer tina ta mata buk kugana. Kile nu ngamungal mukuk nak minit le ne rar sungo nak minit. ²⁶ Kuatenje ndin tukulna sulumba ngurun sinam nzikok sile minek tuku ma ngamunge pilna. Ande mbol tekok ne tugum ndekam kumun kuga. Ande iben takok mata mbol te mbambim kumun kuga ngina.

²⁷ Tanjakina le nu man Abraham sana: Mam, tanjamba ndeta ne Lasarus kukula le nu yiye mam tuku wande mbol kuwa sulumba ²⁸ yiye maib 5 minig ta riron pasa ningwa. Nane mata ma te mbol promba rar sungo tubekaig ngina le ²⁹ Abraham ndek nu sana: Kuga. Nane Moses tuku pasa tuan tango nakmba tuku kuyar pasa nak minig. Nane pasa ta ismba dubiwaig ngina le ³⁰ nu lafumba sana: O mam Abraham, ta kumun kuga. Tango kumanu ande kumba ka nane saninguwa le nane sinja ngamungal biye mbilamngaig ngina le ³¹ nu ndek sana: Nane Moses tuku pasa tuan tango kame tuku pasa isam mbulmba minig ta kumanu andenje luka kumba ka

saningwa ta mata nane son nje nda ngina.

17

Une tuku piti

(Mateus 18.6-7; 18.21-22; Markus 9.42)

¹ Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal ta saningina: Tango pino Kuate ngumnewaig nga tago afu sinja prowamngaig. Ima nu tanjamba tango tagoningit le nane Kuate ngumnede ta tango ta ose. Nu pa sungo tamngat. ² Ande nu ye tuku kinjo inum didikate le ye ngumneyate ta tango ta ose. Nu kinjo didi ndakina le ambonga afunge wit firiranu ndame sungo tumba njinfok tur kusmba buknginaig le yu buto kina kande maye kande. Nu pa tam tuku mine ndakate kande.

³ Tane riron mayewap. Naje tira ande mbarwa ndeta nu sawe lika kilba buro tawe. Nu ngamungal biye mbilwa kande nu tuku mbar gilainga. ⁴ Nu ki ait ndindo ne mbolnge mbar 7 ke lika ta nakmba ne tugum promba sanuwa: Tira, ye ne mbolnge mbarit ta ye kikoyate nga sanuwa kande ne nu tuku mbar nakmba gilainga ngina.

Kuate tala ndawam tuku manau

⁵ Tanjakina le aposel kame nane Sunjo sanaig: Sine Kuate tuku sangri tomba tingam tuku sangri pilesinga nginaig le ⁶ nu lafumba saningina: Tane Kuate tuku sangri tomba tingade manau mastet tinu tanan fudinndo minwa ta tane kumzan ail nzi samba ne goka ka yu sinam sinje man tinga prowa nga sawap ta nu tanjawanngat.

⁷ Ande tuku piro tango nu kilke pikit tuku ko sipsip kulatkate tuku nu furirte le luka prote ta nuje gabatnge ne kile wandek ka isukusa nga sa ndate. ⁸ Nu tenenmba sate: Ne ye tuku nyamagan wakeimba kutumba sa le nyi le ne ka isukusa ngate. ⁹ Piro tango nuje sungonge piro sate le kate ta nuje sungo ne mayewat nga sa ndate. ¹⁰ Tane mata Kuate pasa satigit le kade ta sine piro tango magenu nga sa ndakap. Nu piro singit ta ndo keg ngap ngina.

Yesus nu tango 10 ngirnger nak wakeikina

¹¹ Yesus nu Yerusalem kambim nga Samaria le Galilea ma tugu ta ngamuk ngamuk kina. ¹² Nu tumbran ande bitekngina le tango 10 ngirnger nak nane

kasomnge tanga ¹³ wi kuenka nu sanaig: Sunjo Yesus, ne sine sinanu turka nginaig le ¹⁴ nu nane kanjerka ndek saningina: Tane kumba tangine ngarosu pris tumningap ngina. Tanakina le nane ka ndinnye ngirnger gagulke sulunaig.

¹⁵ Kile nane tuku ande nuje ngaro mayekina ta kanjermba luka kumba minje fetka Kuate tuku nyu te-dungina. ¹⁶ Nu luka Yesus tuku kupe tugumnye truk ka gare pasa tuna. (Tango ta nu Samaritanu). ¹⁷ Tanana le nu ndek sana: Tango 10 magekaig ta nane 9 ta animbi kagig. ¹⁸ Ande Kuate tuku nyu te-dungam tuku luka pro ndawat. Rawe tango te ndo prowat ngina sulumba ¹⁹ nu tango ta sana: Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat. Ne tanga kaye ngina.

Kuate nu nuje gageu kulatkate tuku pasa

(Mateus 24.23-28; 24.37-41)

²⁰⁻²¹ Mara ande Farisi tango afu pro Yesus kusnanaig: Ginu mara Kuate nuje gageu kulatkam tuku prowamngat nginaig le nu nane saningina: Nane afu nu prowat te ko prowat si nga satinye nda. Kuate nuje gageu kulatkam prowa ta tangine ammbi nu kanjere nda. Tane isap. Kile tane ngamuknye Kuate nuje gageu kulatka minit ngina.

²²⁻²⁵ Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal saningina: Ait te mbolnye minig mbal ye Ndindo Katesek Tango pitaiyumba rar sungomba samngaig. Ait ande prowa le tane ki ait ndindo mbolnye ye Katesek Tango nu kanjerbe ko nga idusap ta ye kanjerye nda. Afunye tane satinye nu minit te ko nu minit si nguwaig kande nane dubi ndakap. Teliy bulu pinderka samba njakmba kiljate tanamba ye Ndindo Katesek Tango prowamngat.

²⁶ Noa tuku ait mbolnye manau ke likinaig tanamba ndo ye Ndindo Katesek Tango prowam tuku ait mbolnye manau ndui ta ke likamngaig. ²⁷ Nane nyamagan kule nyumba pino piyamba kilmba tanamba minnaig ma ma Noa nu wan pongina. Wan pongina le ndo kule sunjo promba nane njakmba ma gurenmba kile-butokina.

²⁸ Lot tuku ait mbolnye nane mata tananaig. Nane nyamagan kule nyumba agan ndende mungu walka piyanimba kilmba agan tumu nguke lika wande patike lika tanamba tanamba minnaig. ²⁹ Lot nu Sodom kusremba kina ait ta mbolnye ndo samba mbolnye pa son paknu sawe tanan ndeka nane pasokina le uge sulunaig. ³⁰ Tanamba ndo ye Ndindo Katesek Tango mayok ka le ndo nane ye idus ndayade mbal wamdus puluningamngat.

³¹ Ait sunjo ta mbolnye tango wande kawannye minmba kande nu wandeknye agan ndende afu kilam idus ndamba pitik ndo kua kuwa. Ande piro mbolnye minmba kande luka nuje wande mbol kam-bim idus ndawa. ³² Tane Lot piyo nuje nu manau kina ta idusap. ³³ Ande nu nuje abo mine mayewam tuku ndin sotate ta nu ngisikamngat. Ande nu nuje abo mine mayewam tuku idus ndate ta nuje abo ta njak minamngat.

³⁴ Tane isap. Furir ta mbolnye tango armba mbainnye kinywaik le ye inum tumba inum kusrewamngit. ³⁵ Pino armba wit firfirmba minwaik le ye inum tumba inum kusrewamngit. ³⁶ Tango armba piro ndindo mbolnye minwaik le ye inum tumba inum kusrewamngit ngina.

³⁷ Tanakina le nu dubinaig mbal ndek nu kusnanaig: Sunjo, wam ta aninye tanamba mayok kanjat nginaig le nu yaba pasambi nane saningina: Agan ande kumanu menja mundur kinit le wir tanje manjurka minig ngina.

18

Pasa pilewanu tango tuku yaba pasa

¹ Yesus nu dubinaig mbal nane kanyum ndamba dirnanga Kuate yabanam tuku yaba pasa ande tumningina sulumba sakina: ² Tumbran sunjo ande mbolnye pasa pilewanu tango ande minna. Nu Kuate kuru kuru ndaka tango afu mata idus ndaningina. ³ Tumbran sunjo ta mbolnye pino kuembol ande minna. Nu mara mara tango pilewanu tugum luluka samba minna: Ande nu ye piti pileyate ta ne ye turyumba nu tumba pasa mbolnye pale nga samba minna ta ⁴ tango ta nu mbulmba

minna ma ma mara ande nu idusna: Ye Kuate kuru kuru ndaka tango mata idus ndaninget ta pino kuembol te nu ye ndagari seryate. ⁵ Ye nu turamngit. Kuga ta nu mara mara luluka minwa le ye sangri kugawikat nga idusna.

⁶ Sungo nu wam kube ta saninge denpurmba ndek saningina: Tane pilewanu tango njonu ta tuku pasa ta idusap. ⁷ Kuate nuje madiningina mbal turninguwa nga ki furir mindek nu wikade ta nu dalke nda. ⁸ Nu pitik ndo lafumba turningit ngina sulumba saningina: Ye Ndindo Katesek Tango ait sungo mbolnge kilke te mbol ndeki sulumba nane Kuate tuku son nga minig e ko kuga ta ye kanjerkamngit ngina.

Farisi tango le takis kilanu tango tuku yaba pasa

⁹ Tango afu nane nangine mine manau idusmba sine tinjeknu nga tango afu talaninginaig ta Yesus nu katesmba yaba pasa tembi saningina: ¹⁰ Tango armba Kuate ndon pasatam kusem wande sungo mbol kinaik. Ande Farisi tango ande takis kilanu tango. ¹¹ Farisi tango ta nu nuje wamdusmbi Kuate sana: O Kuate, ye tango afu ngamuknge ye tuku mine kise. Ye kuayar ndawet tuku. Ye pino kuayar ndawet. Ye tinjeknu ndo minet. Ye takis kilanu tango tenen kuga. Ta tuku ye ne gare pasa sanet. ¹² Kusem mindek tuku piro ait mbolnge ye ait armba ne idusnumba nyamagan pinka minet. Yije piya njakmba mangur 10 patika ande ne tinet nga Kuate sana.

¹³ Tanjakina le takis kilanu tango nu kikonu maskenngi tanga nu tandekam mbulmba nu tawo katmba sakina: O Kuate, ye une tango. Ne ye sinanu mapeya ngina.

¹⁴ Ye tane satngamngit. Takis kilanu tango ta Kuate am mbolnge tinjeknu mayok ka luka nuje tumbran kina le Farisi tango ta nu ake luka kina.

Ande nu nuje nyu payamkuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-ibenamngat. Ande nu nuje nyu yabukuwa ta Kuatenge nu tuku nyu te-mayokamngat nga saningina.

*Yesus nu kinjo kame nyaro ningina
(Mateus 19.13-15; Markus 10.13-16)*

¹⁵ Ina mam afu kinjo kame kilmba Yesusnge wai nane mbol patikuwa nga pronaig le nuje dubinaig mbal tange nane kanjerka saninge lika kile-luka minnaig. ¹⁶ Tanjanaig le Yesus nu kinjo kame ta wikina sulumba sakina: Kinjo kame peu ndaningap. Nane ye tugum te prowaig. Kinjo kame nane Kuate tuku ma mbol kambim tuku minig. ¹⁷ Ye sinja satngamngit. Nane afu kinjo kame tenen mine ndakuwaig ta nane Kuate kulatkate ma mbol kine nda ngina.

*Tango ande aganj gudommba njak
(Mateus 19.16-30; Markus 10.17-31)*

¹⁸ Mara ande kulat tango inum Yesus tugum promba kusnana: Tum Tango mayenu, ye ndani sulumba abo tugu tumba minmba minamngit ngina le ¹⁹ nu lafumba sana: Ndanam ye mayenu sayate. Kuate nu ndo mayenu minit. ²⁰ Kuate tuku tukul kame ta ne kila. Pino kuayar ndawa. Tango bale ndawa. Aganj ande kuayar ndawa. Yabri pasambi ande ndale ndaka. Ina mam nane tuku nyu idusnikmba wakeika ngina.

²¹ Tanjakina le tango ta nu sana: Ye buk kinjo ndo minen sulumba tukul njakmba ta dubika kile minet ngina le ²² nu pasa ta ismba nu sana: Wam ndindo ne kumu ndate. Ne ka nane aganj ndende njakmba piyaninmba ndametin kilmba walmba sanzal mbal nanga sulumba ne ye dubiya. Ne tanjawa ta samba mbolnge aganj ndende magenu njak minamngat ngina le ²³ tango ta nu pasa ta ismba nu aganj ndende sunngomba njak tukunu wamdus piti sungo tumba maninok minna.

²⁴ Tanjamba minna le Yesus nu kanjermba sakina: Nane aganj ndende sunngomba njak mbal nane Kuate tuku gageu mayok kambim tuku minde bada sungo. ²⁵ Aganjmor sungo kamel nu nil burok silinu tuku ta minde bada sungo kuga. Tango nu aganj ndende sunngomba njak ta nu Kuate tuku gageu mayok kambim tuku ta sinja minde bada sunngokanu ngina.

²⁶ Tanjakina le nane Yesus tuku pasa isnaig mbal ndek sakinaig: Yoi. Tanjamba ndeta ndanndanmba sine afu abo minam tuku ndin te-silikamngig nginaig le ²⁷ nu

lafumba sakina: Tango nane wam afu ke fugude ta Kuate nu wam ta kam kumuŋ ngina.

²⁸ Kile Petrus nu Yesus sana: Ai te. Sine sinjine agan ndende ŋakmba kusreka ne dubineg ngina le ²⁹ nu ndek nane saningina: Ye sinjka satinjamngit. Tango ima nu nane afu Kuate tuku gageu prowaig ŋa piroka nuŋe wande, piyo nuŋe, tira kat nuŋe, ina mam kat nuŋe, kiŋo kat nuŋe, agan kame tanan kusrekate ta ³⁰ nu kilke te mbolŋge minmba nu agan afu kusrekate ta kitek gudommmba kilamngat. Ngumnenga nu kilke kitek mbolŋge abo tugu ŋak minmba minamngat ŋga saningina.

*Yesus nuŋe kumam tuku sanu keŋna
(Mateus 20.17-19; Markus 10.32-34)*

³¹ Yesus nu nuŋe dubinaig tango 12 ndo kilmba kile-yamokka saningina: Tane isap. Sine mbumba Yerusalem kanjig. Ka ambenge tuan tango kameŋge ye Ndindo Katesek Tango tuku wam ŋakmba kuyarninge likinaig ta kumuŋgamngat. ³² Afu ye tumba kasomok mbal wai mbolŋge pilwaig le nane ye maim maim te-sumba tumail panyumba nguspeyumba ³³ ngusyuwaig sulumba ye baleyamngaig. Ye kumi le ngukuwaig le mara keŋnu mbolŋge ye man abonga tinungit ngina.

³⁴ Yesus nu tanamba sakina ta pasa ta tugunu kurok minna le nane katese ndanaig.

*Yesus nu tango am tukulok wakeina
(Mateus 20.29-34; Markus 10.46-52)*

³⁵ Yesus nu kumba ka Yeriko tumbran sungo patuna le tango am tukulok ande ndin makembinge agan ndende yabanjka minna. ³⁶ Nu tanamba minmba nane gudommmba kinaig le nu kupe fudu ismba kusnaningina: i ... Ta ame zigna sungo tanamba ngina le ³⁷ nane ndek nu sanaig: Nasaretnu tango Yesus kinit si nginaig. ³⁸ Tanjakinaig le nu ndek wi kuenjka sakina: Yesus, David tuku mbun sungo, ne ye sinanu turya ngina.

³⁹ Tanamba wikina le nane afu ambonginaig tange nu maninkuwa ŋga sawe likinaig ta nu man lato wika sana: David tuku mbun sungo ye sinanu turya ngina le ⁴⁰ nu tinga nane saningina: Tumba ye

tugum te prowap ŋga saningina. Nane tango am tukulok ta tumba nu tugum pronaig le nu kusnana: ⁴¹ Ye ame wam ne mbolŋge ki ŋga ne iduste ngina le nu ndek sakina: Sungo, ye mambilam tuku sungomba iduset ngina.

⁴² Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Am maranga mambila. Ne ye tuku sangri tomba tingate tukunu ne mayekat ngina le ⁴³ nu pitik ndo am maranga mambilmmba Kuate tuku nyu te-dunga Yesus dubimba kina. Tanjana le nane ŋakmba wam ta kanjermmba Kuate tuku nyu te-dunginaig.

19

Sakeus tuku wam kube

¹ Kile Yesus nu Yeriko tumbran sungo ngamu fetka ka kusrewam bafuna. ² Tumbran sungo tange tango ande nyunu Sakeus minna. Nu takis kilanu mbal tuku gabat. Nu agan ndende sungomba ŋak.

³ Tango ta nu Yesus prona le tango te ima ŋga nu kanjeram bafuna ta tango pino sungomba minnaig le nu fagnu tukunu Yesus kangere fuguna sulumba ⁴ nu ambonga pinderka ka Yesus kambim tuku ndin kuermmba ail ande ndin make mbolŋge minna ta pongina.

⁵ Ail mbol tange minna le Yesus nu pro ail tugum tange tinga ndek tandeka nu wika sana: Sakeus, ne pitik iben kaye. Kite ye ne tuku wande mbolŋge minamngit ngina. ⁶ Tanjakina le nu pitik ndo iben ka gare sungo tumba Yesus tumba nuŋe wande mbol kina le ⁷ nane afu wam ta kanjermmba gubra tumba Yesus talamba sakinaig: Ndanam saka nu tango nyayonu ta tuku wande mbol kumba nu ndon minit nginaig.

⁸ Kile Sakeus nu tinga Sungo sana: Sungo, ne isa. Yinje agan ndende ŋakmba minig ta paplamba sanzal mbal walmba ninge likamngit. Ye nane afu tuku ndametin ndui ndui kuayaren ta lafunu bailka bailka tanamba ningamngit ngina le ⁹ nu ndek sakina: Ki ait te mbolŋge Kuatenje wande te tuku mbal muskil kile-tidinge ningat. Tango te mata Abraham tuku tugu ande. ¹⁰ Ye Ndindo Katesek Tango ngisikanu minig mbal sota muskil kile-tidinge ningam tuku prowen ngina.

*Piro tango 10 ndametin kilnaig
(Mateus 25.14-30)*

¹¹ Nane pasa ta ismba minnaig le Yesus nu Yerusalem patuna le nane afu wamdus mbarmba Kuate nu nuŋe gageu kulatkam tuku ait kile ndo mayok kanġat ŋga idusnaig. Ta tuku Yesus nu yaba pasa tembi saningina:

¹² Tanġo ande nyu ŋak nu maŋ lato nyu sunġo tam tuku gabat inum sota kilke masken kambim tuku sakina. Nu kumba luka pro nuŋe mbal kulatkam idusna.

¹³ Nu kambim ŋga nuŋe piro tango 10 wika ndametin soŋ ndui ndui niŋmba saningina: Tane ndametin tembi piroka minap le ye luka prowamŋgit ŋga saningina nu kina.

¹⁴ Nuŋe mbal afu nu kasurmba minnaig ta nu kina le afu kukulninginaig le nane ka gabat sunġo sanaig: Nu sine kulatkam tuku sine nu mbulig ŋginaig.

¹⁵ Tanamba minnaig ma ma tanġo ta nu gabat nyu tina sulumba luka nane tugum prona sulumba nu nuŋe piro mbal buk ndametin niŋgina ta nane piroka ndametin giganmba kilnaig ta kila palmbim tuku ŋga nane wike likina. ¹⁶ Tanana le piro tanġo ande promba nu sana: Sunġo, ye ne tuku ndametin soŋ ndindo tambi piroka minen ma ma ndametin soŋ 10 kilen ŋgina. ¹⁷ Tanakina le nu sana: Ese. Ne piro tanġo mayenu. Ne piro mayena. Ne ye tuku agan fudiŋndo kulat mayena tukunu kile ne tumbran 10 kulatkamŋgat ŋgina.

¹⁸ Kile piro tanġo ande pro nu sana: Sunġo, ye ne tuku ndametin soŋ ndindo tambi piroka minen ma ma ndametin soŋ 5 kilen ŋgina le ¹⁹ nu ndek nu sana: Ne tumbran 5 kulatkamŋgat ŋgina.

²⁰ Kile piro tanġo inum pro nu sana: Sunġo, ne tuku ndametin soŋ ndindo nane noten. Ye ndametin ta ŋgisikikat ŋga kumiŋmbi so mayemba pilen. ²¹ Ne wamdus karennu ŋak ta ye kila. Nane afu pirokade le ne pro alonu ake kilit. Afu tumunu ŋgukade le ne pro nyamagan ake kilit. Ye ne kuru-kuruka tanawen ŋgina. ²² Nu tanakina le tanġo sunġo nu sana: Ne piro tanġo ŋayonu. Ne nane pasa tambi ne pasa mbolŋge palmbimŋgit. Ye wamdus karennu ŋak e? Afu pirokade le ye pro

alonu ake kilet ŋga iduste? Afu tumunu ŋgukade le nyamagan ake kilet e? ²³ Ye tuku maŋau ne kila ta ndanam saka ye tuku ndametin beŋ mbolŋge pile ndakina. Ne tanana kande ye pro yiŋe ndametin lafunu lato kilet kande ŋgina.

²⁴ Tanakina sulumba tanġo sunġo nu nane afu saningina: Ndametin soŋ ndindo ta yaimba tumba tanġo nu ndametin soŋ 10 ŋak ta tape ŋgina le ²⁵ nane afu nu kusnanaig: Sunġo, nu ndametin soŋ 10 ŋak ta ndanam nu tambim tuku sakate e ŋginaig le ²⁶ nu lafumba saningina: Ande nu agan afu ŋak minit ta andenge nu maŋ lato tuwit. Ande nu agan denkanu minit ta andenge nuŋe agan fudiŋndo ta mata yaite. ²⁷ Ariya. Nane afu ye kumnemŋge minam mbulmba ye tuku ŋgueu minig ta kilmba pro ye tuku am mbolŋge bale farap ŋgina. Yesus nu tanamba yaba pasambi saningina.

Yesus nu gabat sunġo tanan Yerusalem kina

(Mateus 21.1-11; Markus 11.1-11; Yohanus 12.12-19)

²⁸ Kile Yesus nu tinga mbumba Yerusalem kina. ²⁹ Nu kumba ka tumbran armba Betfasi le Betani Olif tabe patumba ta tugum prona sulumba nuŋe dubinaig tanġo armba sanikina: ³⁰ Tale tumbran si kumba bitekŋga donki fat ande pannaig le tin minit afu muskilnu mbolŋge buk minyo ndakinaig ta tale kanġeramŋgaik. Kanġermba muli kuklimba tumba ye tugum te prowap. ³¹ Ande tale ndanam muli kukliwik ŋga kusnatikuwa kande tenenmba sawap. Sunġo nu donki te piro ŋak ŋga sawap ŋgina.

³² Tanakina le nale kumba ka nu sanikina tanamba kanġernaik. ³³ Nale donki fat muli kuklimba minnaik le donki miro tanġo nane nale kanġerka kusnanikinaig: Ndanam tale donki fat muli kukliwik ŋginaig le ³⁴ nale ndek sakinaik: Sunġo nu donki te piro ŋak ŋginaik.

³⁵ Nale donki fat tumba Yesus tugum pronaik sulumba kumiŋ afu kilmba donki muskil mbolŋge farniŋmba Yesus tumba mbolŋge pilnaig le minyokina. ³⁶ Nu donki ŋak kina le nane nanġine tawi kilmba ndinŋge farninginaig.

³⁷ Yesus nu Yerusalem patumba Olif tabe te-tiram bafuna le nune dubinaig mbal nane tango kuasmbi sungomba ndon nu buk wam sangrinu ke likina le kanjerkinaig ta idusniŋmba gare-gareka Kuate tuku nyu te-dunga wikaraumba sakinaig:

³⁸ Ese. Nu gabat sungo. Nu Sungo tuku nyu mbolŋge prote.

Nu Sungonge nyaro tinwa o.

Ese. Samba mbolŋge sine tuku gubra kile kugate.

Sungo Kuate tuku nyu sungo mayok kuwa o ŋginaig. *Mune 118.26*

³⁹ Tanjakinaig le Farisi afu manjur ŋgamukŋge Yesus sanaig: Tum Tango, ne dubinade mbal te saniŋge lika peuninga ŋginaig le ⁴⁰ nu ndek saniŋgina: Ye tane satingamŋgit. Ye nane peuningi ta ndame minig tenge wikarauwamŋgaig ŋgina.

⁴¹ Tanjakina sulumba Yesus nu Yerusalem patuna sulumba kanjermba malmbika sakina: ⁴² Yerusalem tumberan ose. Ki ait te mbolŋge ne ŋgamungal mukuk minam tuku wamdus pulunuwa ko. Ne wamdus pulune nda. ⁴³ Ait ande prowa le ne tuku ŋgueu mbal promba ne kornumba tesinamnamŋgaig. ⁴⁴ Nane ne tuku mbal ŋaigo siglika ne tuku ndame wande sambriniŋguwaig le ndame ande nu munŋu sailka mine nda. Kuatenge ne turnam tuku ait buk prote ta ne wamdus pulu ndanate ŋgina.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo wakeina

(Mateus 21.12-17; Markus 11.15-19; Yohanus 2.13-22)

⁴⁵ Yesus nu Yerusalem kusem wande sungo sinam kumba ka kawan tanje nane afu ndametiŋ piroka agan ndende piyaniŋmba minnaig ta kanjerka kogronka pitaikina sulumba ⁴⁶ saniŋgina: Kuyar pasa ande nu tenenmba sakate.

Ye tuku wande ta mbariŋyam tuku wande.

Aisaia 56.7

Tane wande te mbilmba kuayar tango tuku wande tanan pilig. *Yeremia 7.11*

Kuyar pasa nu tanamba sakate ŋgina.

⁴⁷ Yesus nu mara mindek kusem wande sungo sinam tanje tango pino pasa tumniŋmba minna le pris gabat kame kusem pasa bitekŋganu mbal nyu jak mbal ta

jakmba nu balewam tuku ndin sotinaig ta ⁴⁸ tango pino jakmba Yesus tuku pasa isam tuku kilba pilmba minnaig le nane nu balewam tuku ndin kiringinaig.

20

Imanje Yesus kukulna nga nane nu kusnanaig

(Mateus 21.23-27; Markus 11.27-33)

¹ Mara ande Yesus nu kusem wande sungo sinamŋge pasa mayenu kuklimba tango pino tumniŋmba minna le pris gabat kame kusem pasa bitekŋganu mbal Israel mage mage nane pro nu kusnanaig:

² Imanje kukulnina le ne wam kame te ke likate? Imanje ne sangri tinmba kukulnina. Saka le sine isbe ŋginaig le ³ nu ndek nane saniŋgina: Ye mata tane wam ande kusnatingi le tane sayap le isi. ⁴ Imanje kule pisne piro Yohanus tuna. Kuatenge e ko tanjonge ŋgina.

⁵ Tanjakina le nane ka kasomŋge nangine nangine munŋu kusnanga sakinaig: Sine ndanmba sabe. Sine Kuatenge nga sabe ta ndanam tane Yohanus tuku son nda ŋginaig ŋgamŋgat. ⁶ Ko sine tanjonge ngube ta tango pino ndamembi sine bale farsingamŋgaig. Nane jakmba Yohanus nu Kuate tuku tuan tango ande ngade ŋginaig.

⁷ Tanjamba nane ndek Yesus tugum kumba nu tuku pasa lafumba sanaig: Iyo. Kuatenge Yohanus kukulna e ko imanje kukulna ta sine gilai ŋginaig. ⁸ Tanjakinaig le nu ndek nane saniŋgina: Ariya. Ye mata tanjamba imanje kukulyina le wam kame ke liket te satinge nda ŋgina.

Piro mbal ŋaigonu tuku yaba pasa

(Mateus 21.33-46; Markus 12.1-12)

⁹ Kile Yesus nu yaba pasa te saniŋgina: Tango ande nu grep piro ande nguka piro mbal kilmba patika nu ait kuen ŋayo minam tuku kilke ande mbol kina. ¹⁰ Ait kumungina le piro ta tuku alonu afu kilam tuku nu tango ande kukulna le piro mbal tugum kina. Ka prona le nane nu biye timba paninta pitainaig le nu ake luka kina. ¹¹ Tanjana le piro miro tango nu man tango ande kukulna le nane nu mata tumba paninta ŋayo silimba pitainaig le nu ake luka kina. ¹² Kile nu man tango

inum kukulna le nu tumba kat buromba pitainaig. ¹³ Tanjanaig le piro miro tango ye ndanɗanɗamba ki nga idusmba sakina: Ye yiɗe kiɗo tuku kume purmba minet te nu kukuli le nane nu kaɗgermba ye tuku kiɗo nga nu mapewamɗaig nga idusna.

¹⁴ Tanɗamba nu kiɗo nuɗe kukulna le kina le piro mbal nane nu kaɗgermba sakinaig: Tango ilit si nu mam nuɗe tuku agaɗ ndende ɗakmba kilam tuku nyu ɗak. Sine nu balebe sulumba piro te singine tube ɗginaig. ¹⁵ Tanɗaka nane nu tumba bukɗginaig le kilim kina le tanɗe balenaig.

Tane ndanɗamba idusde? Piro miro tango mbal ta mbolɗe ame wam kamɗat nga idusde. ¹⁶ Nu nane bale farniɗamba piro kulatkam tuku kuasmbi kise patikamɗat nga saniɗgina le nane afu pasa ta ismba sakinaig: i ... Nu tanɗawe nda ɗginaig le ¹⁷ nu nane kaɗger tidiɗga saniɗgina: Tane nu tanɗawe nda nga sakade ta kuyar pasa ande nu teɗenmba sakate.

Ndame sunɗo ande wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame ɗakmba nu mbolɗe sanɗri tingade ɗgate. *Mune 118.22*

¹⁸ Ande nu ndame sunɗo ta mbolɗe bariɗga ndekuwa ta nu isu ɗgurnɗgurbamba nu kumamɗat. Ko ndame sunɗo ta tango ande mbolɗe ndekuwa ta nu du firfiramɗat nga saniɗgina.

¹⁹ Kusam pasa bitekɗganu mbal pris gabat kame nane yaba pasa ta ismba nu nane tuku sakina ta kila pilmba nu biye tiwam tuku ta nane tango pino tuku kuru-kurukinaig.

Takis pankam tuku nane Yesus kusnanaig

(Mateus 22.15-22; Markus 12.13-17)

²⁰ Gabat kame nane Yesus kulatka minmba nane yabri tango afu tango kateseknu sakuwaig nga kukulniɗginaig le Yesus tugum pronaig. Nu pasa ande mbarwa le nu tumba gafman wai mbolɗe palmbim idusnaig.

²¹ Tango kame ta pro nu sanaig: Tum Tango, ne tugusemba ndo pasata sine wam pagusiɗgit. Ne tango tuku nyu pile ndaniɗamba tango ɗakmba Kuate tuku maɗau dubikam tuku tumsingit. ²² Ne sine

sasiɗga. Sine Zu mbal singine tukul dubimba Rom gabat Sesar takis tambim kumun e ɗginaig le ²³ nane nu yabri paknaig ta nu katesemba saniɗgina: ²⁴ Ndametiɗ ande tumba pro ye tumyap ɗgina le nane ndametiɗ ande tumba pro tumnaig. Tanjanaig le nu nane kusnaniɗgina: Ndametiɗ te mbolɗe ima tuku kanu. Ima tuku nyu minit nga kusnaniɗgina le ²⁵ nane ndek sakinaig: Sesar tuku ɗginaig. Tanɗakinaig le nu ndek saniɗgina: Ata. Tane gabat sunɗo Sesar kumnemɗe minig. Nu tambim tuku agaɗ sakate ta nu tape. Kuate nu agaɗ tambim tuku sakate ta Kuate tape ɗgina.

²⁶ Tanɗakina le nane tango pino am mbolɗe nuɗe pasa tamba ndalenu tuku ndin ande kaɗger ndamba nu pasa lafuna ta tuku pirerek purka miɗge tukulmba minnaig.

Kummba maɗ aboɗgam tuku pasa

(Mateus 22.23-33. Markus 12.18-27)

²⁷ Kile Sadusi tango afu Yesus tugum pronaig. Sadusi mbal nane tango kummba maɗ tiɗge nda nga idusmba minig tuku.

²⁸ Nane pro nu sanaig: Tum Tango, Mosesɗe teɗenmba kuyarna. Tango ande kummba pino kuembol kiɗo kugatok kusrewa le maib nuɗeɗge pino ta tumba aba nuɗe tuku kiɗo te-pilwa nga kuyarna.

²⁹ Ariya. Tango ande maib kat nuɗe 7 minnaig. Aba naɗine pino ande tina sulumba minna ma ma kiɗo kugatok kumna.

³⁰ Kumna le mambo nuɗe dubiknu nu pino ta tina ma ma nu mata kiɗo kugatok kumna. ³¹ Kile mambo nuɗe nu dubiknu nu mata tanɗana. Tanɗamba tanɗamba nane 7 ta pino ndui ta ndo tumba kiɗo kugatok kume farnaig le ³² ɗgumnɗeɗga pino kuembol ta nu mata kumna. ³³ Ata. Ne kumanu mbal tingamɗaig nga sakate ta tango 7 ɗgamukɗe nu ima tuku pino minamɗat? Nane ɗakmba pino ndui ta ndo tinaig nga Yesus sanaig.

³⁴ Tanɗakina le nu nane saniɗgina: Kilke te mbolɗe tango pino munɗu kilig tuku.

³⁵ Kumanu mbal Kuatenɗe nane tiɗreknu nga kile-tidiɗguwa le kilke kitek mbolɗe minamɗaig ta nane maɗ munɗu kile nda.

³⁶ Nane maɗ kumam kumun kuga. Nane

enel tana minamngaig. Kuate nu nane kile-tidinguwa le nane nu tuku kina kame minamngaig.

³⁷ Kumanu mbal man abonga tingam tuku Moses nu mata sine tumsingit. Nu ail fudin pa bulu nak wam ta tuku kuyamba Abraham Isak Yakob Kuate nu nane tuku Mbara Sungo minit nga kuyarna. ³⁸ Abraham nane kume likinaig ta nduiye ngisikinaig kande Kuate ye nane tuku Mbara nga Moses sa ndana kande. Kuate nu abo nak minig mbal tuku Mbara kumanu mbal tuku Mbara. Nane abo tugu ndui ta nak minamngaig nga saningina.

³⁹⁻⁴⁰ Yesus nu tanamba sakina le kusem pasa biteknganu mbal afu nane man kusawam tuku ta nane kuru-kuruka sakinai: Tum Tango, ne pasa kumumbi sakate nginaig.

Yesus nu Kristus tuku nane kusnaningina
(Mateus 22.41-46; Markus 12.35-37)

⁴¹ Kile Yesus nu nane saningina: Nane afu Kuatenge madina tango Kristus nu David tuku mbun nga sakade ta ⁴² David nu tuku mune wane ta mbolnge nune miron tenemba saka kuyarna.

Sungo Kuate nu ye tuku Sungo sana:

Ne ye tuku ndinam kumam tenge sangri nak minyak mina le ma ma ⁴³ yenje ne tuku ngueu mbal nakmba kileibenka ne tuku kupe kumnemnge patikamngit ngina. *Mune 110.1*

⁴⁴ David nu tanamba kuyamba Kristus nu ye tuku Sungo ngina. Ata. Nu David tuku mbun ndo e ko nu David tuku Sungo nga kusnaningina.

Israel gabat kame tuku manau
(Mateus 23.1-36; Markus 12.38-40)

⁴⁵ Tango pino nakmba Yesus tuku pasa ismba minnaig le nu nune dubinaig mbal saningina: ⁴⁶ Tane kusem pasa biteknganu mbal tuku manau rironkap. Nane tawi kugennu silika likam nzaliningit. Nane maket mbolnge lika nane afunge nane sugo nga kaiyeninguwaig nga kilba pilig. Kusem wandeknge pagumba nye sungo mbolnge nane mbili tumailamnge minyakam tuku nzaliningit. ⁴⁷ Nane pino kuembol kame tuku agan ndende kile-suluwe ningig. Nane nangine manau naigonu ta yabuka

tango am mbolnge Kuate yaban kuende. Ta tuku nane pa lato tamngaig ngina.

21

Pino kuembol ande nune ndametin Kuate tuna

(Markus 12.41-44)

¹ Yesus nu kusem wande sungo sinam tange mambimba nane afu agan ndende sungomba nak ndametin Kuate tuku patikinaig le kanjerkina.

² Kile pino kuembol ande agan ndende kugatok nune ndametin toea armba ndo kilmba pro patikina le nu kanjermba sakina: ³ Ye sinja satngamngit. Pino kuembol te agan ndende kugatok ta nu ndametin fudinndo patikat ta nane nakmba tuku ndametin liningit. ⁴ Ta ndanam? Nane ndametin gudommba nak ta afu ndo patikaig le pino kuembol te nu agan ndende kugatok nune ndametin nakmba panke suluwat. Nu nyamagan piyawam tuku ande mata mine ndakate ngina.

Yesus nu kusem wande nayongam tuku sakina

(Mateus 24.1-2; Markus 13.1-2)

⁵ Nane afu kusem wande sungo tuku Yesus sanaig: Ai te. Nane ndame magenumbi wande pilnaig. Nane afu agan magenu ndo Kuate tunaig le tambi wande mindepiyenaig nginaig le nu ndek sakina: ⁶ Tane wande kanjerde te ait ande prowa le ndame nakmba munngu sailka mine nda. Afunge sambrininguwaig le nakmba kutusewamngaig nga saningina.

Kilke tugu kugawam tuku pasa

(Mateus 24.3-44; Markus 13.3-37)

⁷ Yesus nu tanamba sakina le nane nu kusnanaig: Tum Tango, ne kusem wande nayongamngat nga sasingat ta ginu mara prowamngat. Sine ame manau kanjermba wam ta mayok kambim patukate nga idusmba katesewamngig nginaig le ⁸ nu ndek sakina: Tane riron mayewap. Nane afu gudommba pro tane yabritinmba ye tuku nyu tumba sakamngaig: Ye Kuatenge madiyina tango. Ait kugawam tuku buk patukate ngamngaig. Tane nane dubi ndakap. ⁹ Tane kame sugo maskenngemayok kuwaig le pasa ismba ko tane

tugumnge kame zigna ismba tane piriri n̄ayomba wamdus fulil ndakap. Wam kame ta sin̄ka prowe likamngaig ta kugawam tuku ait ta kile.

¹⁰ Kilke ande tinga kilke kise ndon̄ kame buwamngaik. Gabat ande nūne gageu kilmba gabat kise tuku gageu ndon̄ kame buwamngaig. ¹¹ Ma yim̄yam mbol̄nge mumni sugo guba guaze san̄grinu prowe likamngaig. Gau mbol̄nge agan̄ sugo pasa n̄ak kuru kuru n̄ayowam tuku mayok kine likamngaig.

¹² Wam kame ta pro ndawaig le tane ye tuku mbal tukunu afun̄ge tane bige tidinga piti tin̄mba tane kilmba kusem gabat tugumnge kile-tidinga ko mulin̄ kilmba wandek̄nge patikamngaig. Nane tane kilmba nyu sugo n̄ak mbal tugumnge kile-tidingamngaig. ¹³ Ait ta mbol̄nge tane ye tuku n̄ga pasa mayenu saningap le nane ye tuku nyu isamngaig. ¹⁴ Tane wamdus temayewap. Piti ta prowa le sine ndan̄mba sakube o n̄ga idus ndawap. ¹⁵ Yen̄ge tane tuku min̄ge bul sermba kila tingi le tangine n̄gueu mbal nane tane tuku pasa te-iben̄mba lafuwam kumun̄ kuga.

¹⁶ Tangine ina mam, tira kat tangine, ndare tuma, gulab kat tangine nane mata tane kilmba n̄gueu mbal tuku wai mbol̄nge patikuwaig le tane afu bale faramngaig. ¹⁷ Tane yin̄e mbal tukunu nane n̄akmba tane kasurtingamngaig ta ¹⁸ tane n̄gisike nda. ¹⁹ Tane ye kusre ndayumba minmba abo tugu n̄ak minamngaig.

²⁰ Kame mbal̄nge Yerusalem te-n̄gamumba minwaig le kan̄gerka nu n̄ayo siliwam tuku ait buk patukate n̄ga idusap. ²¹ Kan̄gerka Yudea mbal nane kua ka tabe pon̄guwaig le nane Yerusalem sinam̄nge minig mbal kua ka mayok kuwaig. Afu Yerusalem makem̄bin̄ge minig kua ka tumbran̄ sun̄go sinam̄ kine ndakuwaig.

²² Ait ta mbol̄nge kuyar pasa une lafunu sakate ta n̄akmba kumun̄ngat. ²³ Pino fun̄gulok pino kin̄o dabro amo nyanu n̄ak ose. Nane piti sun̄go kan̄geramngaig. Sina manzer sun̄go ma te mbol̄ prowa le Kuate tuku gubra kan̄geramngaig. ²⁴ Afu bagimbi bale faramngaig. Afu ndaleka kilmba kilke yim̄yam mbol̄ kine likamngaig. Kasomok

mbal̄nge Yerusalem tumba kupe-kupeka nu n̄ayo silimba minwaig le ma ma nane tuku ait kugawamngat.

²⁵ Ngumn̄nga agan̄ afu kitek ki tambun mbai mbol̄nge mayok kine likamngaig. Yu mbalo sugo pasa n̄ak fudu n̄ayowaig le kilke mbol̄ mbal wam pile paska kuru kuru sun̄go tam̄ngaig. ²⁶ Samba tuku san̄gri n̄akmba pirpurka buru-burukuwaig le tango nane wamdus fulilka ina o kile ame man̄au sine mbol̄ prowamngat o n̄ga nan̄gine kuru kuru ta dubimba kume likamngaig.

²⁷ Wam kame ta mayok kuwaig le ye Ndindo Katesek Tango ye san̄gri kil̄na sun̄go pasa n̄ak gau sinam̄nge prowi le nane kan̄geryamngaig. ²⁸ Wam kame sakit ta tugu pilwaig le tane tandeka mambilm̄ba minap. Tane muskil kile-tidinge tingam tuku ait buk patukate n̄ga idusap n̄gina.

*Fik ail mbol̄nge wam ande tumningina
(Mateus 24.32-35; Markus 13.28-31)*

²⁹ Kile Yesus nu yaba pasa ande saningina: Tane fik ail, ail afu turmba kan̄gerkap. ³⁰ Nzude le tane kan̄gerka katesemba sakade. Ki ait patukate n̄gade. ³¹ Tan̄amba ndo wam kame sakit te prowaig le kan̄gerka Kuate nūne gageu kilmba kulatkam tuku ait patukate ta kila palm-bim̄ngaig. ³² Ye sin̄ka satingamngit. Ait te mbol̄nge minig mbal kume ndakuwaig le wam kame n̄akmba ta prowamngaig. ³³ Kilke tugu samba tugu n̄gisin̄ngat. Ye tuku pasa ande n̄gisike nda. Minmba minamngat.

³⁴ Tangine miron̄ kuraukap. Tane kuapi kikon̄nu nyumba kule kamenu nyumba n̄gin̄nganka minbekaig. Tane kilke te tuku agan̄ ndende sun̄gomba tuku idus ndaningap. Ait sun̄go ta tuinge mbo tate tan̄an̄ tane tugum bitek prowikat. ³⁵ Ait ta kilke mbol̄ mbal n̄akmba tugum pitik ndo prowamngat. ³⁶ Tane mara mara mambilm̄ba yaban̄mba minap. Tane piti kame ta prowaig le san̄gri tinga minap sulumba ngumn̄nga ye Ndindo Katesek Tango ye am mbol̄nge tingam tuku Kuate yaban̄ap n̄ga saningina.

³⁷ Ki ait mindek Yesus nu tan̄amba kusem wande sun̄go sinam̄nge wam pagu pasa

niŋmba minanu. Furiranu le nu mayok ka kumba Olif tabe mbolŋge kinyanu. ³⁸ Tango pino gudommmba maratukuk tinja nu tuku pasa isam tuku kusem wande tugum prowe lika minanu.

22

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig (Mateus 26.1-5,14-16; Markus 14.1-2,10-11; Yohanus 11.45-53)

¹ Israel mbal tuku pagumba nye sunjo Pasowa bret yis kugatok nyam tuku ait ta patukina le ² pris gabat kame kusem pasa bitekŋganu tango nane tango pino tuku kuru-kuruka Yesus kuirkuirka biye timba balewaig nga ndin sotinaig.

³ Tanjanaig le Satan nu pro nane 12 ta tuku tango ande Yudas Iskariotnu sinam kina le ⁴ nu ka pris gabat mbal kusem wande tuku gabat mbal nu Yesus tumba nane tuku wai mbolŋge palmbim tuku nane ndon ndin katesemba pasatinaig. ⁵ Nane nu tuku pasa ismba gare tormba pasa katmba ndametiŋ afu nu tambim tuku sakinaig le ⁶ nu wokina sulumba tango pino am kirim-bik Yesus tumba nane tuku wai mbolŋge palmbim tuku ait mayenu ande tairŋga minna.

Yesus dubinaik tango armba Pasowa kuanekinaik

(Mateus 26.17-25; Markus 14.12-21; Yohanus 13.21-30)

⁷ Bret yis kugatok sipsip fat bale farmba nyam tuku kusem ait ta prona le ⁸ Yesus nu Petrus le Yohanus sanikina: Tale kumba ka Pasowa tuku agan kuanekap le sine ŋakmba kumba nyube ŋgina.

⁹ Tanjakina le nale ar ta Yesus kusnanaik: Sile ka aningge kuanekupe ŋginaik le nu ndek sanikina: ¹⁰ Tale kumba ka tumbran sunjo mbol bitekŋgap le tango ande waim kule ŋak tale tugum promba kuwa le nu dubimba kape. Nu wande pongamŋgat ta tale nu dubimba ka wande ta tuku miro tango tenenmba kusnawap. ¹¹ Tum Tango nu sakat nu nuŋe dubinaig mbal ndon wande rum ndan mbolŋge Pasowa nyamŋgig nga sawap. ¹² Tanjakap le nu rum sunjo ande o mbolŋge agan ndende kumumbi patiki-naig le minig ta tumtikamŋgat. Tanjawa le

tale rum ta sinamŋge sine Pasowa nyam tuku kuanekap nga sanikina.

¹³ Tango ar ta kumba ka Yesus nu sakina ta kumumba mayok kina le nane Pasowa nyam tuku agan ndende kuaneka man luka kinaik.

Yesus nu pasa nyam tuku manau te-mayokna

(Mateus 26.26-30; Markus 14.22-26; 1 Korin 11.23-25)

¹⁴ Ait ta kumungina le Yesus nu aposel kame ndon kumba ka kuanekinaik wande ta mbolŋge minyoka isukusmba minnaig. ¹⁵ Isukusmba minmba nu nane saningina: Ye rar sunjo nda ti sulumba ambonga tane ndon Pasowa nyam tuku wamdus sunjo tet. ¹⁶ Kile ye sinŋa satinŋamŋgit: Ye Pasowa nye ndaki ma ma Pasowa te alonu mayok kuwa le ye Kuate kulatkate ma mbolŋge man nyamŋgit ŋgina. ¹⁷ Tanjaka nu grep kule murko ŋak tumba Kuate gare pasa tumba saningina: Grep kule te tumba nyap. ¹⁸ Ye tane satinŋamŋgit. Ye grep kulenu ait te mbolŋge kusrewi sulumba Kuate pro nu nuŋe gageu kulatkuwa le ndo ye man nyamŋgit ŋgina.

¹⁹ Tanjaka nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba walmba niŋmba sakina: Te yiŋe ngaros tanenu nga tinget. Tane ye idusyam tuku manau te kumba minap ŋgina. ²⁰ Nane tanjamba isukuse denjpurnaig le nu grep kule murko ŋak tumba manau ndui ta kina sulumba saningina: Grep kule murko ŋak ye kutuwet te pasa kitek Kuate nu tango ndon o buk katna ta alonu mayok kambim tuku tanenu nga yiŋe ndare kutuwamŋgit. ²¹ Tane isap. Ye tuku kupet tango ye ndon tuma isukusmba minek. ²² Ye Ndindo Katesek Tango Kuate tuku wamdus o buk pilna ta dubimba ye kumamŋgit ta ande nu ye tumba nane tuku wai mbolŋge palmbimŋgat ta nu ose. Nu piti sunjo tamŋgat ŋgina le ²³ nane pasa ta ismba ndek nanŋine nanŋine munŋu kusnanŋginaig: Imanŋge wam ta kamŋgat a ŋginaig.

Ande sunjo minam tuku munŋu tulinŋinaig

²⁴ Nane 12 ta ima nane ngamuknge sungo minam tuku mungu tulinga kualeyaukinaig le ²⁵ Yesu nu nane saningina: Kasomok mbal tuku gabat sugo nane minje karen njayo njak minig. Tango pino nane gabat sugo tuku saka nane sine kulat mageka tursinganu nga sakade. ²⁶ Tane gabat sugo tana mine ndakap. Ande tane ngamuknge sungo minit ta nu fudinndo tana minwa. Ande nu gabat minit ta nu tane tuku piro tango tana minwa. ²⁷ Tane idusap. Tango arma ande minyokate le ande piroka waim kutumba pro tuwit le nyate ta ima nu sungo? Tango nu isukusmba minit ta nu sungo. Ye tange Sungo ta ye tane ngamuknge piro tango tana minet. ²⁸ Ye piti sungomba kile- liken le tane ye kusre ndayinaig. ²⁹ Ta tuku yije Mamnge nune gageu kulatkam tuku ye pilna tamba ye tane patikamngit. ³⁰ Ye ma kulatkamngit ta mbolnge tane ye ndon isukusamngaig. Tane minyonu tuku mbili sugo mbolnge minyoka Israel tugu 12 kilmba pileningamngaig nga saningina.

Yesu nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Markus 14.27-31; Yohanus 13.36-38)

³¹ Kile Yesu nu Petrus sana: Simon, ne ise mayewa. Nane wit firfirnu pufngade tana Satan nu tane tagotinguwa le tane afu ndekam tuku nu sangri tinga Kuate kusnana. ³² Ne Kuate tuku sangri tomba tingate ta kusre ndawa nga ye Kuate yabanet. Ne ngamungal biye mbilmba tira kat nane turka sangri pileninga ngina.

³³ Tanakina le Petrus ndek sakina: Sungo, nane ne mulintumba wandeknge pilwaig ko tumba balenuwaig le ta mata ye ne ndon ngina le ³⁴ nu ndek sana: Petrus, furir te teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenjamngat ngina.

Nangine aganj ndende kilmba njak kambim tuku

³⁵ Kile Yesu nu nane saningina: Ye tane buk tange ndametin pale fat kupe ngaro ta njakmba kusreka kape ngen le tane kinaig ta aganj ande denkinaig e ngina le kuga nginaig. ³⁶ Nu man lato saningina: Kile ande nu ndametin ko pale fat njak kande kilmba

njak kuwa. Ande nu kame bagi kugatok ndeta nune tawi ande tumba piyamba ndametin kilmba nune bagi piyawa. ³⁷ Ye sinja satngamngit. Kuate tuku kuyar pasa ye tuku tenemba sakate.

Nane nu kanjermba wam njagonu kanu mbal ndon ulendiwamngaig ngate.

Aisaia 53.12

Pasa ta kile ye mbolnge kumungamngat. Tuan tango kame ye tuku kuyarkinaig ta kile njakmba kumumba prode ngina. ³⁸ Tanakina le nu dubinaig mbal ta sakinaig: Sungo, ai te. Kame bagi arma minik te nginaig le nu nane saningina: Ta maye sine kab ngina.

Yesu nu Kuate ndon pasatina

(Mateus 26.36-46; Markus 14.32-42)

³⁹ Yesu nu mayok kumba nune manau dubimba Olif tabe mbol kina le nu dubinaig mbal nu ndon kinaig. ⁴⁰ Nu kumba ka ma ta mbol promba nane saningina: Tane tenge Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina. ⁴¹ Nu tamba saka dirdirka kumba dagol tidronga Kuate yabanmba sana: ⁴² O Mam, ne nzalinuwa ndeta kule murko te ye mbol pitaimba te-siwa nget ta ne ye tuku nzali te dubi ndawa. Nane nzali ndo dubiwa ngina.

⁴³ Nu yabanmba minna le enjel ande samba mbolnge ndeka nu sangri pilena. ⁴⁴ Kile nu piti suk suk ndana sulumba nu ndek sangrimba yabanmba minna le nune mundu ndare tana kutuka kilke mbolnge ndekina.

⁴⁵ Nu yaban denpurbamba nu tinga nune dubinaig mbal tugum promba nane kanjerkina ta nane ngamungal pitiningina le kinymba minnaig le ⁴⁶ nu ndek nane saningina: Ndanam tuku tane kinymba minig. Abonga tinga Kuate yabanmba minap. Satan tuku tago tane mbol prowikat ngina.

Yudas nane Yesu biye tinaig

(Mateus 26.47-56; Markus 14.43-50; Yohanus 18.12)

⁴⁷ Yesu nu tanaka minna le tango 12 ta tuku ande Yudas nu tango gudommba kilmba pro Yesu mumuwam tuku nga nu tugum prona. ⁴⁸ Tanana le nu ndek Yudas sana: Yudas, ye Ndindo Katesek Tango

nane tumningam tuku ne gulab tananj ye mumuyam prote e ngina.

⁴⁹ Tanjakina le nane Yesus ndon min-naig mbal nane manau prowamngat ta kila pilmba nu sanaig: Sungo, sine bagimbi nane bale farninbe nginaig sulumba ⁵⁰ nane tuku ande kame bagimbi pris sungo tuku piro tango kilbanu ndinam pike welna.

⁵¹ Tanjana le Yesus ndek sakina: Mbulap ngina sulumba tango ta tuku kilba kirena le mayekina.

⁵² Kile pris gabat mbal kusem wande tuku polis gabat mbal Israel mage mage nu biye tiwam pronaig le Yesus nu nane saningina: Ndanam saka tane ye kuayar tango tananj bagi sibugi kilmba ye biye tiyam prode. ⁵³ Ye mara mindek kusem wande sungo sinamnge minen ta tane ye biye tiyam kuga e? Ta maye. Kile tanjine ait prote. Kile ma make tuku sangri mayok kinit ngina.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukina

(Mateus 26.57-58,69-75; Markus 14.66-72; Yohanus 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Nane Yesus biye timba pris gabat sungo tuku wande mbol kinaig le Petrus nu nane ngumnem dubika kina. ⁵⁵ Nane afu wande mab tanje pa diknga likmba minnaig le nu ka nane ndon minyokina. ⁵⁶ Nu minyok minna le pino ande promba pa bulu mbolnge Petrus kanjermba man kanjer tina sulumba sakina: Tango te mata Yesus ndon minna tuku ngina le ⁵⁷ nu ndek sakina: A ... pino, ye kuga. Ne tango sakate ta ye gilai ngina.

⁵⁸ Mine minemba tango ande Petrus kanjermba man sakina: Ne mata nu tuku tango ande ngina le nu ndek sakina: A ... mata, ye kuga ngina.

⁵⁹ Kile tango ande nu sangri maramba saningina: Tango te yabrikate. Nu nu ndon minna tuku. Ata. Nu Galileanu ngina le ⁶⁰ Petrus nu tango ta sana: Mata, ne tanjaka sakate ta ye nginnganket ngina.

Nu pasata minna le pitik ndo teg witina le ⁶¹ Sungo nu mbilka Petrus kanjerna le nu Sungo tuku pasa idusna: Furir te mbolnge teg witi ndawa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina. ⁶² Nu pasa ta idusmba nu tinga mayok ka malmi njayona.

Nane Yesus tumba njayo silinaig

(Mateus 26.67-68; Markus 14.65)

⁶³ Tango afu Yesus kulatka minnaig ta nane nu tumba aza pile-pilemba nzumil te-tumba nu panintinaig. ⁶⁴ Tanjamba nane nu tuku am tawimbi songa katmba kusnanaig: Imanje ne katnate. Ne dir pasa miro ndeta nyunu nyun ta le sine isbe nginaig. ⁶⁵ Nane tanjamba kasur pasa samba nu tumail panmba minnaig.

Gabat njakmba Yesus tuku pasa isnaig

(Mateus 26.59-66; Markus 14.55-64; Yohanus 18.19-24)

⁶⁶ Mafena le Israel mage mage pris gabat mbal kusem pasa biteknganu mbal nane njakmba mangurkinaig sulumba Yesus tumba ka nanjine mangur ma mbolnge te-timba kusnanaig: ⁶⁷ Ne Kristus Kuatenje madinina tango kande sasinga nginaig le nu ndek nane saningina: Ye satangi ta tane ye tuku pasa ismba son nje nda. ⁶⁸ Ye pasa ande kusnatingi ta tane lafuwe nda. ⁶⁹ Kile ye Ndindo Katesek Tango Kuate Sangri Njao nu tuku ndinam kumamnge minyokamngit ngina. ⁷⁰ Tanjakina le nane njakmba nu kusnanaig: Ne Kuate tuku Kinjo nga sakate e nginaig le nu nane saningina: Sakade not ngina.

⁷¹ Tanjakina le nane sakinaig. Kile mbulbe. Pasa ande sote nda. Nune mingembi pasa njayonu sakate le sine iseg. Not ndo nginaig.

23

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig

(Mateus 27.1-22; Markus 15.1-5; Yohanus 18.28-38)

¹ Kile nane njakmba tinga Yesus tumba gabat sungo Pilatus tugum kumba ka ² nu pasa mbolnge te-timba sakinaig: Tango te nu sine Zu mbal didika ndin njayonu tum-singit. Nu sine takis ndametin Sesar nda tambim tuku saka nune miron gabat sungo ye Kristus ngate nga Pilatus sanaig.

³ Kile Pilatus nu ndek Yesus kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sungo e nga kusnana le nu lafumba sana: Ne sakate not ngina. ⁴ Tanjakina le Pilatus nu pris gabat mbal mangur sungo ta saningina: Ye tango te mbolnge mbar ande kanjer ndawet ngina

le ⁵ nane sangri maramba sanaig: Nu tango pino wamdus kuagnekate. Nu Galileangetugu pilmba kumba ka te promba Yudea tumbran jakmba mbolnge nuje wam pagu pasa ninmba likate nginaig. ⁶ Tanaka sanaig le nu pasa ta ismba tango te Galileanu e nga kusnaningina le ⁷ nane au nginaig.

Galilea ma kulatkanu tango Herodus nu ait ta mbolnge Yerusalemnge minna tukunu Pilatus nu afu saningina le nane Yesus tumba Herodus tugum kinaig.

Nane Yesus tumba Herodus tugum pron-aig

⁸ Herodus nu Yesus kangermba gare sungona. Ta ndanam? Nu o buk Yesus tuku nyu ismba nu wam kitek sangrinu ande kuwa le kangeram tuku wamdus sungo jak minna.

⁹ Herodus nu ndek pasa gudommmba nu kusnana ta Yesus nu lafu ndamba maninok minna. ¹⁰ Nale tanamba minnaik le pris gabat kusem pasa biteknganu mbal nane sangri maramba pasa tugu gudommmba Yesus mbolnge patika minnaig.

¹¹ Kile Herodus nuje kame mbal ndon Yesus aza pile-pilemba nzumil te-tunaig. Tanamba Herodus nu gabat sungo tuku tawi siluk tumba nu afu saningina le tumba luka Pilatus tugum kinaig.

¹² Pilatus le Herodus nale buk mungu ngueu jak minnaik ta ait ta mbolnge nale wamdus ulendinaik.

Pilatus nu Yesus balewaig nga saningina
(*Mateus 27.15-26; Markus 15.6-15; Yohanus 18.39-19.16*)

¹³ Kile Pilatus nu pris gabat kame gabat sugo sugo tango pino jakmba wikina le pro mangurkinaig le saningina: ¹⁴ Tane tango te tumba ye tugum te promba nu tango pino didika ndin nayonu tumninganu ngade ta ye tane am mbolnge nu tuku pasa isit ta tane nu mbaranu ngade ta ye kanjer ndawet. ¹⁵ Herodus nu mata mbar ande nu mbolnge te-sili ndaka man kukulat le ye tugum te prowat. Tane isap. Nu kumam tuku wam ande ke ndakina tukunu ¹⁶ ye nu tumba kame mbal ningi le ngusmba kusrewaig le kangat nga saningina. ¹⁷ (Yar mindek Pasowa tuku ait mbolnge Rom gafman

nu mulin kilanu tango ande paska Zu mbal ninganu).

¹⁸ Kile nane jakmba ngumbeyumba sakinai: A ... Barabas paska singa. Tango te balewa nginaig. ¹⁹ (Barabas nu tango afu kilmba Yerusalemnge gabat kame afu ndon kame bumba nuje ande balena le mulintumba wandeknge pilnaig tuku).

²⁰ Pilatus nu Yesus paskam saka man saningina le ²¹ nane man ngumbeyumba sakinai: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nga saka minnaig. ²² Kile Pilatus nu nane saningam kenja sulumba sakina: Ndanam? Nu ame wam mbarna? Ye aganj ande nu balewam tuku kanjer ndawet. Ye nu tumba kame mbal ningi le ngusmba kusrewaig le nu kuwa ngina kande ²³ nane nu ail kazrai mbolnge nil danngam tuku sangri maramba wi kuenka Pilatus tuku pasa kuerka te-iberjnaig. ²⁴ Te-iberjnaig le Pilatus nu nane tuku nzali dubina.

²⁵ Barabas nu tango afu kilmba gabat kame afu ndon kame bumba nuje ande balena le tumba muli wande mbolnge pilnaig ta nane nu paskuwa nga sanaig le Pilatus nu tango ta paskina. Nu nangine nzali dubimba Yesus balewaig nga kame mbal ningina.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge pilnaig

(*Mateus 27.32-44; Markus 15.21-32; Yohanus 19.17-27*)

²⁶ Nane Yesus tumba kinaig ka ndinnge Sirenenu tango Simon nu piro mbolnge luka Yerusalem kambim bafuna le te-silika biye timba ail kazrai nu kurau tunaig le nu Yesus dubimba kina.

²⁷ Nane kinaig le tango pino kuasmbi gudommmba Yesus dubimba kinaig. Nane ngamuknge pino afu Yesus tuku malmbi sungonaig le ²⁸ nu mbilka nane saningina: Yerusalem pino kame, tane ye tuku nga malmbi ndakap. Tangine ngarosu tangine kinjo kame tuku nga malmbikap. ²⁹ Mine minemba ait ande prowa le pino ninanu kinjo kugatok mbal nane wamdus bulok jak minig nga sakamngaig. ³⁰ Nane afu ndek sakamngaig: Bin sugo ngurka sine bale farsingap o. Tabe fonfon guenga sine tidon patikap o ngamngaig. ³¹ Ye purfen nu ta nane

ail abonu tana ye pa mbolnge pilig. Tane ail kumaknu tana minig mbal nane tane kilmba ndanamngaig ngina.

³² Tango armba wam naigonu kanu nale turmba Yesus ndon bale faram tuku kilmba kinaig ka ³³ ma nyunu Tango Gabat Murko pronaig sulumba nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil dannginaig. Tanamba nane tango wam naigonu kanu ta kilmba ande nu tuku ndinamnge ande nainamnge ail kazrai mbolnge nil dannginaig.

³⁴ Kile Yesus nu sakina: Mam, nane ye mbolnge mbarde te nane katese ndade. Ne nane tuku mbar sauka gilainga ngina.

Nane afu Yesus tuku tawi kilam tuku usre ande kinaig le ³⁵ tango pino gudommaba tange tinga Yesus kangermba minnaig. Israel gabat mbal nu pingil mer te-tumba talamba sakinaig: Nu Kuatenge madina ndeta nu tango afu tuku muskil kile-tidingina ta kile nune miron muskil te-tiwa nginaig. ³⁶ Kame mbal mata pro nunumba nu grep kule kaglinu nyuwa nga minge susumba sanaig: ³⁷ Ne Zu mbal tuku gabat sungo ndeta nane muskil te-tiwa nginaig. ³⁸ Nu tuku gabat fumnge kuyar ande tenenmba minna: *Tango te Zu mbal tuku gabat sungo* nga kuyarnaig.

³⁹ Tango naigonu ar ail kazrai mbolnge minnaig ta ande nu tumail panmba sana: Ne ima. Ne Kuatenge madinina tango ndeta nane muskil te-timba sile mata kile-tidinge sika ngina. ⁴⁰ Tanakina le inum ta nu sawe lika sana: A ... ne Ku-ate tuku kuru kuru ndakate? Sine ken kume te mbolnge mayok kambim tuku pasa mbolnge patikaig. ⁴¹ Sile sikile mbar tuku kumpe ta maye ta tango te nu mbar kugatok ngina. ⁴² Tanakina sulumba nu ndek Yesus sana: Yesus, ne nane ma mbolnge gabat sungo prowa sulumba ye idusya ngina le ⁴³ nu ndek sana: Ye sinka ne sanamngit. Ki ait te mbolnge ne ye ndon ngirin tumbranngat minamngat ngina.

Yesus nu kumna
(*Mateus 27.45-56; Markus 15.33-41; Yohanus 19.28-30*)

⁴⁴ Ki kanum 12 mbolnge ki kumna le ma nakmba ma furir sungo promba kumba ka

ka ki kanum 3 mbolnge kugana. ⁴⁵ Kussem wande sungo sinamnge malanga tukulanu tawi sungo ngamunge fet arkina.

⁴⁶ Kile Yesus nu wi kuenka sakina: Mam, yine kanu ne tuku wai mbolnge kusrewet ngina. Tanaka sakina sulumba nu kumna.

⁴⁷ Kumna le kame gabat sungo nu wam ta kangermba nu Kuate tuku nyu te-dunga sakina: O son. Tango te nu mbar kugatok ngina.

⁴⁸ Ake mbal wam ta kangeram prowe likinaig ta nane ngamungal rar sungo tumba tawo katkatnimbaba luka nanngine tumbran kine likinaig le ⁴⁹ nane Yesus kila minnaig mbal pino afu Galileange nu dubimba pronaig ndon kasomnge tinga wam kame ta kangerkinaig.

Tango ande Yesus tuku mindesin wakeina
(*Mateus 27.57-61; Markus 15.42-47; Yohanus 19.38-42*)

⁵⁰ Zu tango ande Arimateanu nyunu Yosef minna. Nu Israel mbal tuku pasa pilewanu tango sungo ande. Nu tango mayenu tinreknu ndo. ⁵¹ Nane Yesus balewam sakinaig ta nu nane ndon wamdu ulendi nda pilna. Kuate nu pro nune gageu kulatkam tuku ait ta nu tairnga minna.

⁵² Kile nu ka Yesus tuku mindesin tam tuku Pilatus sana le nu wokina. ⁵³ Tanana le nu kumba ka mindesin paska tawi kaukaukmbi songa tumba ka ndame burok buk sarka wakeina tuku ta sinamnge pilna. Ndam burok ta tango ande nda pilnaig tuku. ⁵⁴ Ait ta nanngine kussem tuku kuanenu tuku ait. Kile ki butungina le kussem ta tuku ait prona.

⁵⁵ Pino afu Galileange Yesus dubimba pronaig ta nane Yosef dubimba kinaig ka ndame burok sinamnge mindesin pilna le kangermba ⁵⁶ nane luka kumba guren afu mundur magenu nak kuaneka patikinaig sulumba tukul dubimba kussem ait mbolnge mabtinaig.

24

Yesus nu man tingina
(*Mateus 28.1-10; Markus 16.1-8; Yohanus 20.1-18*)

¹ Nane piro tugu palmbinu ait mbolnge pino kame guren kuanekinaig ta kilmba

maratukuk tinga ndame burok tugum kinaig kande ² ndame sungo buk talka bari-naig le kasomnge minna le kangernaig. ³ Nane burok ta sinam kumba Sungo Yesus tuku mindesin nda kangernaig.

⁴ Nane wamdus te-sulumba minnaig le kile tango armba tawi kilna jak bitek promba nane tugumnge tinginaik le ⁵ nane ndek nale kangerka kuru-kuruka lokinaig le tango ar tange saninginaik: Ndanam kumanu ma mbolnge tango abo jak sotade. Nu buk tingat. Tenge mine ndakate. ⁶ O buk nu Galileange pasa satingina ta idus ndade? Nane ye Ndindo Katesek Tango tumba wam ngaionu kanu mbal tuku wai mbolnge pilwaig le ⁷ ail kazrai mbolnge nil dannguwaig le ye kumi sulumba mara kenju mbolnge man tinungit ngina nga saninginaik. ⁸ Tanakinaik le pino kame Yesus tuku pasa buk saningina le isnaig ta man idusnaig.

⁹ Nane ndame burok kusremba luka kumba nuje dubinaig tango 11 nane tango pino afu turmba kila saninginaig. ¹⁰ Pino kame ta Maria Magdalanu, Yohana, Maria ande Yakobus tuku ina nuje nane pino afu turmba. Nane aposel kame ndon wam kubeu ninginaig ta ¹¹ nane ismba ake ndinngge pasa nga son nda nginaig. ¹² [Petrus nu tinga pinder jak jak kumba ndame burok tugum promba bafuka mindesin songanu tawi ta ake minnaig le kangerkina. Tanjamba nu idus-idusmba luka tumbran kina.]

*Nale Emaus ndinngge Yesus kangernaik
(Markus 16.12-13)*

¹³ Ki ndui ta mbolnge nale armba Emaus tumbran kambim tuku kinaik. Yerusalemnge Emaus kambim tuku kuennu ki kanum armba tanan kinaik. ¹⁴ Nale kumbange wam jakmba pronaig ta saka saka kinaik. ¹⁵ Tanjamba nale pasata mungu kusnanga kumba minnaik le Yesus nuje miron pro nale ndon kina. ¹⁶ Nale tuku am tukulnikina le nale nu kangermba pulu ndanikina.

¹⁷ Kile nu nale kusnanikina: Tale ame wam tuku saka saka kinik ngina le nale tinga tumail pasi kiri-kareka piti jak tanan mambilnaik le kangerkina le

¹⁸ inumnge nyunu Kleopas nu Yesus sana: Yoi. Yerusalem pronaig mbal nane jakmba wam kame ailfu mayok kinaig ta kangerkinaig. Ne aninge minna ngina.

¹⁹ Tanakina le nu nale sanikina: Ame wam kinaig ngina le nale sanaik: Nasaretnu tango Yesus nu mbolnge wam kinaig. Nu tuan tango sungo. Nu tuku pasa wam ke likina ta Kuate am mbolnge tango am mbolnge sangrinu mayok kina.

²⁰ Singine pris gabat mbal singine sugu jakmba nu tumba pasa mbolnge te-timba nu kumwa nga sakinaig le ail kazrai mbolnge nil dannginaig le kumna. ²¹ Nu Israel mbal tuku muskil kile-tidinguwa ko nga tapraka idusmba mingen. Ta ndo kuga. Wam afu turmba. Ait armba buk kinaik le kile kenju. ²² Singine pino afu wam ande sakaig le sine ismba piriri nayowig. Kite maratukuk tinga nane ndame burok tugum kumba ²³ Yesus tuku mindesin kanger ndawaig. Nane kinatanu suk enel armba kangerkaig le enelnge nu abo minit nga saninginu sakaig. Nane tanjamba pro kubeu singaig. ²⁴ Singine mbal afu tinga kumba ka wam ta kumu-kumumba kangeraig ta Yesus kanger ndawaig nga sanaik.

²⁵⁻²⁶ Nale tanjamba sakinaik le Yesus nu sanikina: Tale nginngan tango. Kristus nu rar sungo tam kumun. Nu tanawa le nuje nyu sungo mayok kangat. Ndanam tale tuan tango tuku kuyar son nda ngade ngina. ²⁷ Tanjaka Yesus nu Moses le tuan tango jakmba tuku kuyar ta mbolnge tugu pilmba kuyar pasa nu tuku sakade ta jakmba bitekngina.

²⁸ Nane pasata ka Emaus tumbran patumba Yesus nu tumbran limba kambim bafuna le ²⁹ nale sangri tinga sanaik: Nda kaye. Buk furirte. Ne sile ndon tenge kinybe nginaik le nu nale ndon wandek kinaig. ³⁰ Tanjamba nane isukusam bafumba Yesus nu bret tumba Kuate gare pasa tumba fetfetmba nale nikina le ³¹ kile nale am purfenikina le nu kangermba katesenaik le nu pitik ndo ngisika kina. ³² Tanjana le nale nakile nakile mungu kangerka sakinaik: O son. Sine ndinngge ilmba kuyar pasa tugunu sake likat le gare sungo kamuskik nginaik.

³³ Kile nale pastinga luka Yerusalem kinaik ka tange nuje dubinaig tango 11 nane afu turmba mangurka minnaig le nane tugum kinaik le kangerka sanikinaig: ³⁴ O sinja. Sungo nu manj tingat. Simon nu kangerat nginaig le ³⁵ nale mata wam ndinje promba ka nu Emausnge bret fetfetna le nale nu kila pilnaik ta nakmba kubeu ninginaik.

*Yesus dubinaig mbal afu nu kangernaig
(Mateus 28.16-20; Markus 16.14-18;
Yohanus 20.19-23; Aposel 1.6-8)*

³⁶ Nale kubemba minnaik le Yesus nu mayok ka nane ngamuknge tingina. ³⁷ Nane piriri nayomba kuru-kuruka mindekanu nga idusnaig le ³⁸ nu nane saningina: Ndanam tane piriri nayomba wamdus te-sulude. ³⁹ Ye tuku wai kupe nzilal kangerka. Pro ye tuku ngarosu kirembe kila palpe. Te yenje. Mindekanu nane ngarosu kugatok ngina.

⁴⁰ Nu tanamba saningina sulumba nuje wai kupe nzilal tumningina le ⁴¹ nane gare sungo tumba ndek wamdus tero ndakinaig le nu nane kusnaningina: Tane nyamaganjak e ngina le ⁴² nane kualegan uganu ande tunaig le ⁴³ tumba nane am mbolnge nyina.

⁴⁴ Kile Yesus nu nane saningina: Ye o buk tane ndon minmba Moses tuan tango kame nakmba tuku kuyar mune kuyar ye tuku kuyarkinaig ta nakmba kumungamngat nga satingen ngina.

⁴⁵ Tanamba nu nane kuyar kila pilwaig nga nu nane wamdus purfeu serningina sulumba ⁴⁶ saningina: Tuan tango kame nane Kristus tuku tenenmba kuyarnaig: Nu rar sungo tumba kumwa sulumba mara kenju mbolnge manj tinungat. ⁴⁷ Nane afu nu tuku nyu tumba Yerusalemnge tugu pilmba ka ma nakmba mbolnge kukliwamngaig. Kukliwaig le nane ismba ngamungal biye mbilwaig le Kuate nu nane tuku une sauka gilaingamngat. Nane tanamba ye tuku kuyarnaig. ⁴⁸ Tane wam kame te nakmba kilemayokkamngaig. ⁴⁹ Tane isap. Mam nu ande prowam tuku sakina ta nu kukuli le tane mbol prowamngat. Tane Yerusalem kusre ndawap. Samba mbolok sangri tairnga minap ngina.

*Kuate nu Yesus te-dungina
(Markus 16.19-20; Aposel 1.9-11)*

⁵⁰ Kile Yesus nu nane kilmba mayok ka kumba Betani tumbrajan prona ka tange nuje wai te-dunga nane nyaro ningina. ⁵¹ Tanamba minna le Kuate nu te-dungina le nane kusreka samba mbol kina. ⁵² Tanana le nane gare tormba luka Yerusalem kinaig sulumba ⁵³ tange nane mara mindek kusem wande sungo sinamnge Kuate tuku nyu te-dunga minnaig.

Son.

YOHANUS

Yohanus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna

Yesus nu tango 12 madiningina ta Yohanus nu nane tuku ande. Nu mara mindek Yesus tugumnge minmba nu tuku kume purmba minna tukunu pasa jakmba Yesus nu yaba pasambi Zu mbal saningina ta tugunu kilimok kuklimba nu tumna le nu katese mayena.

Yohanus nu nuje nyu yabuka tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta tuku sakina ta nu nuje miron tuku sakina. (Yohanus 20.2; 21.7 kangerap).

Yohanus nu pasa mayenu Yesus Kristus tuku kuyarna ta tugunu tenenmba. Yesus nu Kuatenge madina tango. Nu Kuate tuku Kiño ta sine son nga nu kila pile mayebe nga nu pasa te kuyarke likina. Sine Yesus tuku son ngube ta sine nuje nyu mbolnge abo tugu minmba minam tuku tamngig. (Yohanus 20.30-31 kangerap).

Minge Pasa abo jak

¹ O buk kilke te nda minna le ande nyunu Minge Pasa minmba minna. Nu Kuate ndon minmba minna. Minge Pasa nu Kuate. ² Tugu mbolnge nu nale Kuate ndon minmba minnaik. ³ Nu aganj ndende jakmba kile-mayokkina. Nu kile-mayok ndakina kande aganj ndindo mata mine ndakate kande. Nu ndo tugu.

⁴ Abo manau ta Minge Pasa nu miro. Abo manau nu bulu tananj sine tango kilnasingit. ⁵ Bulu ta ma make sinamnge bulungate le ma makenge bulu kupe seram kumun kuga.

⁶ Tango ande Kuatenge kukulna le prona ta nyunu Yohanus. ⁷ Nu bulu ta tuku manau te-mayokmba saninguwa le jakmba son ngam tuku nu prona. ⁸ Yohanus nu bulu ta kuga. Nu bulu ta tuku manau te-mayokam prona.

⁹ Bulu tugusek tango pino jakmba kiljaningam tuku kilke te mbol prowam bafuna. ¹⁰ Nunge kilke te te-mayokna sulumba minna ma ma nu kilke te mbol prona. Prona le kilke mbol mbal nane nu

katese ndanaig. ¹¹ Nu nuje mbal tugum prona le nane nu nzalinu te ndakinaig. ¹² Afu nu nzalinu tumba nu kumun nginaig mbal Kuate nu nane nyu ningina le nane nu tuku kiño kame mayok kinaig. ¹³ Nuje kiño kame mayok kinig mbal ina mam tuku ndare ko ngarosu tuku nzali ko tango tuku wamdusmbi kuga. Kuate nu nuje manau nane sinamnge pilit le nuje kiño kame mayok kinig.

¹⁴ Minge Pasa nu sine tango tananj mayok ka sine ngamuknge minna le sine nu tuku tugusek manau tango make patikam manau nu kumunganu jak minna le kanjerka Mam Kuate tuku Kiño ndindo ta kila pilgen. ¹⁵ Yohanus nu tango ta kanjermba nu kumumbi wika saningina: Ande ye ngumnemnge prowamngat nga satingen tango ta not. Ye nda minen le nu minmba minna. Ta tuku nu ye liyumba mbolnge minit nga satingen ngina.

¹⁶ Wam magenu jakmba nu mbolnge kumunganu jak minig le sine nu tugumnge kileg. Nu sine ake sinanj make patika lato-latomba singit. ¹⁷ Moses nu prona le tukul manau mayok kina. Yesus Kristus prona le tango ake sinanj make patikate manau le tugusek manau mayok kinaik. ¹⁸ Ande nu Kuate kanjer ndate. Nuje Kiño Ndindo nale Mam ndon ndindo minmba mungu kume purkik ta nunge Mam nuje tuku manau te-mayokna le kile kanjereg.

*Yohanus kule pisne tango pasa kuklina
(Mateus 3.1-12; Markus 1.2-8; Lukas 3.1-18)*

¹⁹ Zu afu Yerusalemnge Yohanus tuku pasa pilnaig le pris mbal Levi tuku ndare afu ndon pro Yohanus kusnanaig: Ne ima nginaig le ²⁰ nu nuje miron tuku yabu ndaka te-mayokmba saningina: Kuatenge madina tango Kristus ye nu kuga ngina. ²¹ Tanjakina le nane nu man kusnanaig: Ne Kristus kuga ngate ta ne ima. Ne tuan tango Elia e nginaig le nu sakina: Ye Elia kuga ngina le nane man lato kusnanaig: Tuan tango sungo prowam tuku nga sakade ta nenge e nginaig le ye nu kuga ngina.

²² Kile nane nu sanaig: Ne ima. Nane afu sine kukulsingig ta ndanjmba nane

saningbe. Ne nanje mironj tuku ndanjate nginaig le ²³ nu ndek nane saningina:

Ye tango ma baknu mbolnge wika tenenmba saka minet: Sunjo tuku ndin te-tiwap nget.

Aisaia

40.3

Tuan tango Aisaia nu tanamba o buk ye tuku sakina ngina.

²⁴ Nane Farisinge kukulninginaig mbal ta man lato Yohanus kusnanaig: ²⁵ Ne Kristus ko Elia ko tuan tango sunjo ande kuga ngate ta ndanam saka ne tango pino kule pisneningit nginaig le ²⁶ nu ndek saningina: Ye kulembi tango pino kule pisneninget. Ande nu tane ngamuknge pro minit ta tane nu gilai minig. ²⁷ Nu ye ngumnemnge prowamngat ta nu ye liyate. Ye tango mayenu kuga. Ye nu tugumnge loka nu tuku kupe ngaro tuku muli kukliwam tuku wam naj ta mata nu mbolnge kam kumun kuga ngina.

²⁸ Betani tumbran Yordan kule make simnge Yohanus nu nane kule pisneninmba minna le wam ta mayok kina.

Kuate tuku Sipsip Fat

²⁹ Mafena le Yesus nu Yohanus tugum ilmba minna le nu kanjermba sakina: Ai si. Kuate tuku Sipsip Fat ilit si. Nu kilke mbol mbal njakmba tuku une saukate. ³⁰ Ande ye ngumnemnge prowamngat nga buk satingen tango ta not. Ye nda minen le nu minmba minna. Ta tuku nu ye liyumba mbolnge minit nga satingen. ³¹ Ye mata nu gilai minen ta tane Israel mbal nu kila palmbim tuku ye pro kule pisne piro biyumba minet ngina.

³²⁻³³ Kile Yohanus nu nane saningina: Ye mata Kristus gilai minen ta Kuatenge ye kule pisne piro biyam tuku kukulyina nunge ye wam paguyumba sakina: Tukul Guwa ndeka tango ande mbolnge minwa le ne kanjeramngat ta not. Nunge tane Tukul Guwambi tane tuku ngamungal kule pisne tana tingamngat nga sayina. Tukul Guwa nu samba mbolnge gami tana ndeka tango te mbolnge minna le kanjeren. ³⁴ Ye wam ta kanjermba tango te nu Kuate tuku Kinjo ye katesemba kile nu tuku saka minet ngina.

Yesus nu tango afu madiningina

³⁵ Mafena le Yohanus nu nune dubiwanu tango armba ndon tin minnaig le Yesus nu kumba minna le ³⁶ kanjermba sanikina: Ai si. Kuate tuku Sipsip Fat kinit nosin ngina. ³⁷ Tanaka sakina le nu dubinaik tango ar ta pasa ta ismba Yesus dubimba kinaik le ³⁸ nu mbilka kanjerka nale kusnanikina: Tale ndanam ilik ngina le nale nu sanaik: Rabi, ne wande ndan mbolnge minit nginaik. (Rabi pasa ta tugunu Tum Tango). ³⁹ Kile nu ndek nale sanikina: Tale ilmba kanjerap ngina le nale nu ndon kumba ka nu wande minna ta kanjernaik. Furiram ki kanum 4 mbolnge nale ka nu ndon minnaik le ka furirna.

⁴⁰ Nale Yohanus tuku pasa ismba Yesus dubinaik tango ar ta ande nyunu Andreus nu Simon Petrus tuku aba nune. ⁴¹ Nu pitik ndo mambo nune sota te-silika sana: Sile Mesias* kanjerik nga sana. (Mesias nyu ande Kristus). ⁴² Andreus nu mambo nune mindemba Yesus tugum kina le nu kanjermba sana: Ne Yohanus tuku kinjo Simon. Ne nyu kitek Sefas ngina. (Nyu ta tugunu N dame. Nane Grik pasambi Petrus ngade).

Yesus nu Filipus nale Nataniel wikina

⁴³ Mafena le Yesus nu Galilea ma mbol kambim saka Filipus te-silika sana: Ne ye dubiya ngina. ⁴⁴ Filipus nu Betsaidanu. Andreus nale Petrus ndon nane tumbran tuma.

⁴⁵ Kile Filipus nu tango ande nyunu Nataniel sota te-silika sana: Moses tuan tango njakmba ande tuku kuyarnaig ta sine nu kanjergig. Nu Nasaretnu tango Yesus. Nu Yosef tuku kinjo ngina le ⁴⁶ Nataniel nu sakina: i ... Nasaretnge tango sunjo ande prowam kumun kuga ngina le nu lafumba sana: Ne ye ndon ilmba ka kanjera ngina.

⁴⁷ Nale kumba minnaik le Yesus nu Nataniel kanjermba sakina: Ai si. Israel tango tugusek nu yabri manau kugatok ngina le ⁴⁸ nu pasa ta ismba Yesus sana: Ne ndanmba ye tuku wamdus kila palet ngina le nu ndek sana: Ne Filipusnge wi ndakat le ne fik ail kumnem tanje minat le ye ne kanjernit nga sana. ⁴⁹ Tanakina

* **1:41:** Mesias nyu ta tugunu: Kuatenge madina tango

le Nataniel nu ndek sana: Rabi, ne sinja Kuate tuku Kiyo. Ne Israel tuku Gabat Sunjo ngina le ⁵⁰ nu sana: Ne fik ail kum-nemnge minat le kangernit ngit ta tuku ne ye tuku son ngate e? Ne wam kitek sugokanu wam te limba kangerkamngat ngina sulumba ⁵¹ sakina: Ye sinja sanamngit. Ngumnennga samba talkuwa le Kuate tuku enjel kame ye Ndindo Katesek TANGO tugum ndeka mbumba kumba minwaig le ne kangernu ngat ngina.

2

Kana tumbran pino tam tuku pagunaig

¹ Mara armba kuganaig le Galilea ma tugu Kana tumbranngge tango ande pino tam tuku pagumba nye sunjo prona. Yesus ina nuje mata nane ndon tange minna. ² Nane pasa pilnaig le Yesus nuje dubiwanu mbal ndon mata ka tange minnaig.

³ Nane isukusmba kumba grep kule kuganaig le Yesus ina nuje nu sana: Nane grep kule kugawaig ngina le ⁴ nu sana: Ina, ndanam ne ta tuku sayate. Ye tuku ait kile ngina. ⁵ Tanakina le ina nuje nu kumba ka piro mbal saningina: Nu wam ande kam tuku satinguwa kande nu tuku pasa kumuwap nga saningina.

⁶ Wande ta mbolnge kule lingam tuku waim sugo 6 minnaig. Waim ta tuku ndindo 100 lita tana. Zu mbal tuku manau waim ta kule kutumba kupe wai minyangam tuku. ⁷ Kile Yesus nu piro mbal saningina: Waim jakmba te kule lingge likap ngina le nane kule linginaig. ⁸ Tananaig le nu ndek saningina: Kule afu murko sinamnge tolmba ka pagu kulatkanu tango tape ngina le nane tananaig. ⁹ Kule grep kule kuilkina ta pagu kulatkanu tango fudinmba tumba nyina. Aninge grep kule prona ta nu gilai. Piro mbal kule tolnaig nanenge ndo kila. Nu gilai minmba nu tango nu pino tam tuku wika sana: ¹⁰ Singine manau ta sine ambonga grep kule kikonnu tango ninmba ka nane jakmba nye kumude le ngumnennga grep kule kaglinu suk ta ningeg le nyade. Ne manau mbilmba kile ndo grep kule kikon njayo singit le nyeg ngina.

¹¹ Yesus nu Galilea ma tugu Kana tumbranngge wam tamba tugu pilmba nuje

sanjri te-mayokna. Tanana le nuje dubinaig mbal nu sinja Kuatenge madina tango ta son nginaig.

¹² Ait ta kugana le Yesus nuje ina maib kat nuje kilmba nuje dubiwanu mbal ndon ndek kinaig ka Kaperneum tumbranngge ait afu tange minnaig.

Yesus nu Yerusalem kusem wande sunjo wakeina

(Mateus 21.12-13; Markus 11.15-17; Lukas 19.45-46)

¹³ Zu mbal tuku pagumba nye sunjo nyunu Pasowa patukina le Yesus nu mbumba Yerusalem kina ka ¹⁴ tange kusem wande sunjo sinam kumba kawan tange afu makau sipsip uman kurinum piyaningam tuku patike lika afu ndametin munju walka minnaig le kangerkina. ¹⁵ Nu kangerka muli kilmba pirka raben wakeimba tumba nane jakmba makau sipsip turmba kogronka pitaikina sulumba ndametin munju walka minnaig mbal nane tuku ndametin barennimmba nane tuku mbain kile-panke likina.

¹⁶ Tanamba nu uman kurinum piyawam tuku patikinaig mbal saningina: Agan ndende te kilmba kape. Mam tuku wande te tane mbilmba piya ma tana nda palpe ngina. ¹⁷ Tanakina le nuje dubinaig mbal wam ta kangermba kuyar pasa ande idusnaig ta tenenmba.

Ye ne tuku tukul wande minam tuku ngamungal kunde-kundete ngate.

Mune 69.9

¹⁸ Kile Zu mbal ta nane Yesus sanaig: Ne sine pitaikat ta manau kitek sanjrinu ka le sine ne nyu jak ngube nginaig le ¹⁹ nu ndek saningina: Tane kusem wande sunjo te sambriwe suluwap le mara kenmba mbolnge ye man te-tiwamngit ngina. ²⁰ Tanakina le Zu mbal nane ndek pirerek purka sakinaig: i ... Nane kusem wande te yar 46 pirokinaig. Yoi. Ne mara kenmba te-tiwam sakate e nginaig.

²¹ Yesus nu kusem wande tuku sakina ta nuje ngarosu tuku yaba pasa tumba tanamba sakina. ²² Ngumnennga Yesus nu kumna sulumba man tingina le nuje dubiwanu mbal nuje pasa ta man idusnaig. Idusmba nuje pasa kuyar pasa ta turmba son nginaig.

²³ Pasowa ait mbolnge Yesus nu Yerusalemnge wam kitek sangrinu ke likina le nane gudommmba nu tuku son nginaig ta ²⁴ nu nane tuku nzali dubi ndana. Nu nane njakmba tuku wamdus kila. ²⁵ Andenge nu ande tuku sa ndana le nu njakmba ta kila minna.

3

Nikodemus nu Yesus ndon pasatinaik

¹ Farisi tango ande nu Zu mbal tuku gabat tango minna ta nyunu Nikodemus. ² Nu furir Yesus tugum promba nu sana: Tum Tango, Kuate nu ne ndon minit le ne tanjamba wam kitek sangrinu ke likate. Nu ne ndon nda minwa ta ne tanjamba ke likam kumu kuga. Ta tuku sine kila. Kuate nu ne kukulnina le pro sine tumsinmba minit ngina. ³ Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ye sinjka ne sanamngit. Tane kinjo dabro kitek tanj man mayok nda kape ta tane Kuate kulatkate ma sinam kine nda ngina le ⁴ nu ndek sana: i ... Ndanmba tango buk sungokina ta ina nujenge man te-palmbimngat. Nu luka ina nuje tuku fungul sinam kuwa le man te-palmbim kumu kuga ngina le ⁵ Yesus nu man sana: Ande nu kule le Tukul Guwange kitek te-pile ndakuwaik ta nu Kuate kulatkate ma sinam kine nda. ⁶ Ande nu tangonge te-pilit ta nu ngaros ndo. Ande nu Tukul Guwange te-pilit ta nu Tukul Guwa jak minmba samba mbolok tango mayok kinit. ⁷ Tane kinjo dabro kitek man mayok kambim tuku sanit ta tuku wamdus sulu ndawa. ⁸ Bubre nuje nzali dubimba prote le tane fudunu isig. Nu aninge tinga ka aninge kugate ta tane tugunu katese ndade. Tanjamba ndo Tukul Guwange ande kitek te-pilit ta tane tugunu mata katese ndade ngina.

⁹ Nikodemus man lato Yesus sana: Ne manjau sakate ta ndanndanmba mayok kinit ngina le ¹⁰ nu ndek sana: Ne Israel mbal tuku tum tango ande ta ne ndanam tugunu katese ndate? ¹¹ Ye sinjka pasa sanamngit. Sine wam afu kila mineg ta kile-mayokkeg. Wam afu ammbi kanjerkigen ta satingeg le tane sine tuku pasa ta pitaide. ¹² Ye kilke mbolok wam saket ta tane son ngam fugude. Samba mbolok tuku wam saki ta tane sinjka son ngam kumu kuga. ¹³ Ande

nu samba mbol kine ndakate. Ye Ndindo Katesek Tango ndo samba tumbranng mi-nen sulumba ndeken.

¹⁴ Moses nu ma baknu mbolnge mben kanu ail mbolnge pilmba te-dungina tanjamba ndo nane ye Ndindo Katesek Tango ail mbolnge pilmba te-dungamngaig. ¹⁵ Ye te-dunguwaig le ande nu ye kumu nga son nguwa ta nu abo tugu tumba minmba minamngat ngina.

¹⁶ Kuate nu kilke mbol mbal jakmba tuku kume purmba nuje Kinjo nuje ndindo ningina. Ima nu Kinjo nuje kumu nga son ngate ta nu ngisi ndaka abo jak minmba minamngat. ¹⁷ Ta ndanam? Kuate nu Kinjo nuje kukulna le kilke te mbol prona ta une tuku pa ningam tuku pro ndana. Nu tango pino jakmba tuku muskil kile-tidingam tuku prona. ¹⁸ Ima nu tuku kume tuku sangri tomba tingwa ta Ku- atenge nuje une tuku pa tuwe nda. Ima nu Kuate tuku Kinjo ndindo tuku son nda nguwa ta nu nuje une tuku pa tam tuku minit. ¹⁹ Tango afu nane nanginge une tuku pa tam tuku minig ta tugunu tenemba. Bulu tugusek nu kilke te mbol prona le tango nane wam najgonu kade tukunu nane bulu ta mbulmba ma make nzaliningit. ²⁰ Tango nu uneka minit ta bulu tange nu wam kate ta kile-mayokkikat nga nu bulu kua ka maskenng minit. ²¹ Tango nu manjau tugusek mbolnge minit ta nu Kuate tuku nzali dubimba manjau kate ta te-mayokam tuku bulu tugum prote nga Nikodemus sana.

Yohanus nu Yesus tuku sakina

²² Kile Yesus nu nuje dubinaig mbal ndon tinga Yudea ma tugu mbol kinaig ka tange minmba nu tango pino kule pis-neningina.

²³⁻²⁴ Yohanus nu muli wandeknge mine ndaka minmba nu Enon tumbranng minna. Enon tumbran nu Selim tumbran patuknge. Tange kule gudommmba minnaig tukunu tango pino nane Yohanus tugum pronaig le nu nane mata kule pisneningina.

²⁵ Ait ande Yohanus dubinaig tuku tango nane Zu tango ande ndon kule pisne manjau tuku kualeyauka minnaig. Nane Yohanus tugum promba nu sanaig: ²⁶ Tum Tango,

ne Yordan kule simnge tango ande ne ndon minna le ne nu tuku manau te-mayokmba sakina ta kile nu tenge kule piseneningit. Nane nakmba nu tugum kumba minig nga sanaig le ²⁷ nu ndek saningina: Kuate samba mbolnge minit nu tango sangri tuwit le pirokate. ²⁸ Ye o buk tane satingen le isnaig. Kuatenge madina tango ye nu kuga. Ye nu tuku ndin wakeiwam tuku ambonja Kuatenge kukulyina. ²⁹ Tango ande nune pino ndinok imange tate? Nune tango nunenge tate. Tango ta nu gare nak minit le tango gulab nune nu gare pasa ta ismba nu mata gare-garekate. Ye mata tana. Nane nu tugum kumba minig le ye kangermba gare sungo tet. ³⁰ Kile ye tuku nyu iben ka kugawa le nu tuku nyu sungoka ka mbol kuwa ngina.

³¹ Ande mbol ambenge ndekina ta nu sine nakmba lisingmba nu mbolnge minit. Sine kilke te mbolnge progen ta sine kilke mbolok tango ndo. Sine kilke mbolok wam ndo sakeg. Ande nu samba mbolnge ndekina ta sine nakmba lisingmba nu mbolnge minit. ³² Nu wam kangerka isna ta kumumbi sakate le nakmba nu tuku pasa pitaide. ³³ Ande nu tuku pasa son ngate ta nu manau tambi nu Kuate tuku pasa mata son ngate. ³⁴ Kuatenge kukulna tango ta nu Tukul Guwa naknu tuwit tukunu Kuate sakate tanamba nu mata sakate. ³⁵ Mam Kuate nu Kiyo nune tuku kume purte sulumba nu agan ndende nakmba nu tuku wai mbolnge patikina. ³⁶ Ande nu Kuate tuku Kiyo nu kumun nga son nguwa ta nu abo tugu nak minmba minamngat. Ande nu Kuate tuku Kiyo tuku minge pitaiwa ta nu abo tugu te nda. Kuate tuku gubra nu mbolnge minmba minamngat nga sakina.

4

Yesus nu Samaria pino ndon pasatina

¹ Yesus nu Yohanus limba tango pino gudommmba kule piseneningina le nane nu dubinaig ta Farisi mbal kila minig nga nu Yudea ma tugu kusrena. ² Yesus nu nune miron tango pino kule pisne ndaningina. Nune dubinaig tango tange nane kule piseneninginaig. ³ Nu Yudea kusremba man

Galilea kambim saka kina. ⁴ Ndin ta Samaria ma tugu ngamuk ngamuk kina.

⁵ Nane ndin dubimba kumba Samaria tuku tumbran ande Sikar pronaig. Sikar tumbran ta kilke ande Yakobnge o buk kiyo nune Yosef tuna ta patuknge minna. ⁶ Ma ta mbolnge kule burok Yakobnge wakeina tuku minna. Ki kanum 12 tana Yesus nu lika ma ma matuk ka nu ka kule burok ta tugumnge minyokina.

⁷⁻⁸ Nune dubinaig tango nane buk nyamagan piyawam tumbran kinaig le Yesus nune ndo tange minna. Tanamba minna le Samarianu pino ande kule kunyam ndekina le nu ndek pino ta sana: Kule kunyamba sa le nyi ngina le ⁹ nu ndek sana: Ndanam saka ne Zu tango ye Samaria pino kule yabanyate ngina. (Zu mbal Samaria ndon ulendika waim ndindombi kule nye ndakade tuku).

¹⁰ Yesus nu lafumba sana: Kuate nu agan mayenu tango ningit ta ne gilai. Ye ne kule yabannit ta ne ye mata gilai. Ne ye kila kande yabanyate le ne abo nak minmba minam tuku kule tinet kande nga sana le ¹¹ pino ta nu sana: Sungo, burok te kule o sinam nzinge minit. Ne kunyam tuku murko kuga. Ne aninge kule abo nak tumba samngat. ¹² Sine tuku mbun sungo Yakob nu kule burok te sarkina. Nu nune kiyo kame aganmor turmba kule te nyumba minnaig. Ne nu limba kule kise sam sakate e ngina le ¹³ nu lafumba sana: Ima nu kule milka te nyuwa ta nu man kule parawamngat. ¹⁴ Ima nu ye kule tuwi le nyuwa ta nu man kule parawe nda. Kule ta nu tuku ngamungal sinamnge bulbulmba prote tana minwa le nu abo tugu tumba minmba minamngat ngina.

¹⁵ Tanakina le nu ndek Yesus sana: Sungo, kule ta ye sa le nyi sulumba ye man kule paraye nda. Ye man kulenu lulu ndaki ngina le ¹⁶ nu pino ta sana: Ne kumba ka tango nane tumba prowa ngina le ¹⁷ nu ndek sakina: Ye tango kugatok ngina le nu sana: Ne tango kugatok ngate ta sinaka sakate. ¹⁸ Ne buk tango wai inum sulumba kilmba kusreke likina. Tango ne nak minit ta ne tuku kuga. Ne ake gulabte. Ne tango kugatok nga sakat ta ne yabri ndakat ngina.

¹⁹ Nu pasa ta ismba sana: Sungo, ye kile katesewet. Ne tuan tango ande. ²⁰ Ye ne tuku kusna nak. Sine Samaria sine tuku wa mbun kame tabe te mbolnge Kuate tuku nyu te-dunga nu mbarinanu. Tane Zu mbal Yerusalemnge ndo Kuate tuku mbarinam tuku ma minit nga sakade ngina le ²¹ nu ndek sana: Ye pasa sanamngit te ne ise mayewa. Ait ande prowamngat ta tane tabe te mbolnge ko Yerusalemnge Kuate mbarinje nda. Manau kitekmbi Kuate mbarinamngaig. ²² Tane Samaria mbal Kuate fudinmba kila pilmba nu mbarinde. Sine Zu mbal nu kila minmba mbarinje. Nu sine ngamuknge ande tango pino tuku muskil kile-tidingam tuku temayokamngat. ²³ Mine minemba manau kise prowamngat. Kile buk tugu pilit. Ima nu sinja Mam Kuate mbarinam idusmba kande Tukul Guwambi tugusemba Mam mbarinwa. Mam nu tango kame tanan nu mbarinam tuku sota minit. ²⁴ Kuate nu Guwa tukunu ima nu Kuate mbarinam idusmba kande nu Tukul Guwambi tugusemba nu mbarinwa ngina.

²⁵ Kile pino ta nu sana: Mesias nyunu ande Kristus nu prowamngat ta ye kila. Nu promba wam nakmba tumsingamngat ngina le ²⁶ nu ndek sana: Ye kile ne ndon pasatek te ye nunge ngina.

²⁷ Nu tanamba saka minna le nuje dubiwanu tango nane luka pro nu pino ta ndon pasata minna le kanjermba piriri njayonaig. Piriri njayomba ne ame aganj sotate ko ne ndanam nu ndon pasatate nga kusna ndanaig.

²⁸ Kile pino ta waim kusremba luka tumbran kina sulumba nane saningina: ²⁹ Tango ande ye manau nakmba ke liken ta kile-mayokka sayat. Nu Kristus inde. Tane ilmba ka kanjerap ngina. ³⁰ Tanakina le nane ndek tumbran kusremba nu sota kinaig.

³¹ Pino ta ka tumbranngi minna le Yesus dubiwanu tango nane nu sanaig: Tum Tango, ne nyamagan tumba nya nga saka minnaig le ³² nu nane saningina: Ye nyamagan ande nyam tuku minit ta tane gilai ngina le ³³ nuje dubiwanu mbal nane ndek nanjine nanjine sakinaig: Andenge nyamagan tawet le nyat inde nginaig.

³⁴ Kile Yesus nu nane saningina: Kuatenge ye kukulyina le ye nu tuku nzali dubimba nu tuku piro suluwam tuku ta ye tuku nyamagan. ³⁵ Tane tejenmba pasa sakade. Tambun bailkamba kugawa le nyamagan alonu kilam tuku ait prowamngat nga sakade. Ye tane satinngamngit. Tane nyam piro si kanjerkap. Nyamagan buk magekinaig. Kilam tuku ait buk kumungat. ³⁶ Tango nu alonu kilit nu kile ndo piyanu tate. Nu nyamagan kilit ta nu tango pino abo minmba minam tuku kilit. Wam ta tuku nyamagan tumunu ngukate tango nyamagan alonu kilit nale arnen gare-garekik. ³⁷ Tane tuku yaba pasa ande tejenmba. Andenge nyamagan tumunu ngukate le andenge nyamagan alonu kilit nga sakade. Yaba pasa ta son. ³⁸ Tane piroka nyamagan ngu ndakinaig. Alonu kilam tuku ye kukultinget. Afu piro karenkinaig le tane alonu kilig nga saningina.

³⁹ Pino ta nu Sikar tumbran mbal sanimmba sakina: Tango ta ye manau ke liken ta nakmba kile-mayokka sayat ngina. Tanakina le Samaria tumbran takok mbal gudommmba Yesus tuku son nginaig. ⁴⁰ Nane kumba Yesus tugumnge nu nane ndon minam tuku ngailkinaig le nu ait armba nane ndon minna. ⁴¹ Afu gudommmba nu tuku pasa ismba nu tuku son nga ⁴² nane ndek pino ta sanaig: Sine ambonga nenge sakina le ismba son ngigen. Kile singine miron nu tuku pasa ismba nu Kristus Kuatenge madina tango ta kila pileg. Nu kilke mbol mbal muskil kile-tidinge ningam tuku tango nga sakinaig.

Yesus nu gabat tango ande tuku kinjo wakeina

⁴³⁻⁴⁴ Yesus nu o buk sakina: Tuan tango ande nuje tumbran tuguk mbal nane nu talade ngina. Ta tuku mara armba kuganaig le nu Yudea ma tugu kusremba Galilea kambim saka kina.

⁴⁵ O buk Yesus nu pagumba nye sungo ait mbolnge Yerusalemnge wam kitek sangrinu afu ke likina le Galilea mbal pagumba nye ta tuku pronaig ta nane kanjerkinaig. Ta tuku kile nu Galilea prona le nane garegareka nu nane ndon minam tuku sanaig.

⁴⁶ Nu Galilea ma tugu promba man Kana tumbran kina. Nu buk tanje kule mbilna le grep kule prona tuku. Ka tanje minna le Kaperneumnge gabat tango ande kiño nuñe guaze sungo tina. ⁴⁷ Nu tawo ndo minna le mam nuñe Yesus nu Galilea prona pasa ta ismba nu tugum kumba kiño nuñe wakeiwa nga sarsarmba minna le ⁴⁸ nu ndek sana: Tane wam kitek sangrinu pirerek purkam tuku kanjermba ndo ye son ngade ngina. ⁴⁹ Tanjakina le gabat tango ta nu Yesus sana: O Sungo, ne pitik ndeka. Ye tuku kiño kumat ngina le ⁵⁰ nu ndek tango ta sana: Ne ndek kaye. Kiño nane kume nda ngina le nu Yesus tuku pasa ismba son nga ndek kina.

⁵¹ Nu ndek kina ka ndinñe nuñe piro tango afu mbumba nu kanjermba sanaig: Kiño nane nu mayekina nga sanaig le ⁵² nu ndek nane kusnaningina: Ki ait ndan mbolñe nu mayekina nga kusnaningina le nane nu sanaig: Kubele ki mbilna le ngarosu pa tingina ta mukuna nginaig. ⁵³ Tanjakinaig le mam nuñe nu pasa ta ismba Yesus nu kiño nane kume nda ngina ait ta mbolñe ndo kiño nuñe mayekina ta katesena. Tanjamba tango ta nuñe wande tuma mbal njakmba Yesus tuku son nginaig.

⁵⁴ Yesus nu Yudea ma tugu kusremba pro Galileange minna ta nu wam kitek sangrinu tambi nu ke arna.

5

Yesus nu Betesda kule tugumñe tango wakeina

¹ Kile Zu mbal tuku pagumba nye sungo ait ande prona le Yesus nu mbumba Yerusalem kina. ² Tumbran sungo mbol tanje sipsip tuku malanga patumba kule kualin fudinndo ande minna. Kule ta Hibru pasambi nyunu Betesda. Kule makembinge baibai wai inum sulumba minnaig. ³ Baibai ta sinamñe guaze mbal gudommaba afu am tukulok afu kupe ngaigonu afu ngarosu milmailkanu tanjamba kinye njak mine likinaig. [Mine lika kule galmunwa nga tairnga minnaig. ⁴ Sungo tuku enel ande ait afu nu kule mbolñe ndekanu le kule galmunjanu le ima nu ambonga kambinu ta nu mayekanu.]

⁵ Tango ande yar 38 guaze njak nu tanje minna. ⁶ Yesus nu kanjermba nu ait kuennu tanjamba minna ta kila pilmba ndek nu kusnana: Ne mayekam iduste nga kusnana le ⁷ guaze tango ta nu sana: O Sungo, kule galmunñe le ande nu ye tumba kule mbol palmbim tuku mine ndakate. Ye yinje mironj kule mbol kambim tuku tumet le ande nu ye liyumba kule mbol kinit ngina.

⁸ Tanjakina le Yesus ndek nu sana: Ne tinga nane nzananza kuramba kaye ngina le ⁹ nu pitik ndo mayeka tinga nuñe nzananza kuramba lika kina.

¹⁰ Ait ta kusem ait tukunu Zu gabat afu tango ta kanjermba kusnanaig: Ndanam saka ne tukul lukamba nane nzananza tumba lika kinit nga sanaig le ¹¹ nu nane saningina: Ande nu ye wakeiyat ta nunje nane nzananza kuramba kaye nga sayat le tanjawet ngina.

¹² Tanjamba saningina le nane ndek nu kusnanaig: Imanje ne tanjamba sanat nginaig. ¹³ Ma ta mbolñe tango pino gudommaba minnaig le Yesus nu buk kina tukunu mayekina tango nu ima nu wakeina ta lislismba katese ndana.

¹⁴ Mine minemba Yesus nu kusem wande sungo sinamñe tango ta kanjermba sana: Ata. Kile ne maye minit. Nane une manau njakmba kusreka. Kuga ta piti ande ne mbol prowikat ngina. ¹⁵ Tanjakina le tango ta kumba ka Zu mbal saningina: Tango nu ye wakeiyat ta Yesusñe ngina.

¹⁶ Yesus nu kusem mbolñe nu wakeina tukunu Zu mbal nane pro nu piti sermba minnaig le ¹⁷ nu lafumba nane saningina: Yinje Mam ndinok nu piroka minit. Ye mata piroka minet ngina. ¹⁸ Tanjakina le Zu mbal nane pasa ta ismba sakinaig: A ... nu ambonga kusem lukawat. Kile nu lato mbarmba Kuate nu yinje Mam ndinok ngat ta nu Kuate ndonj kumu kumu minanu tanan ngate nginaig. Tanjaka nane manj gubra tumba nu sinja balewam tuku pasa sangri pilenaig.

Yesus nu nuñe mironj tuku Zu mbal saningina

¹⁹ Kile Yesus nu nane saningina: Ye sinja satinjamngit. Ye Kuate tuku Kiño

yiŋe wamdusmbi piro afu kam kumuŋ kuga. Mam nu piro ke likate le kaŋgerket ta ndo ke liket. ²⁰ Nu ye nuŋe Kiŋo tuku kume purte sulumba wam ŋakmba ke likate ta ye tumyate. Ye wam ke liket te ŋgumneŋga ta liniŋmba wam kitek saŋgrinu tumyuwa le tane kaŋgerka pirerek purkamŋgaig. ²¹ Mam nu kumanu mbal abo niŋmba kile-tidingate taŋamba ndo ye nu tuku Kiŋo yiŋe nzali dubimba kumanu mbal afu abo niŋget.

²² Mam nu taŋgo tuku maŋau pileniŋmba lafunu niŋgam tuku piro ta ke ndakate. Piro ta ye wai mbolŋge pilna. ²³ Nane Mam tuku nyu te-duŋgade taŋamba ye tuku nyu te-duŋguwaig ŋga Mam nu piro ta ye sina. Ima nu ye tuku nyu te-du ndaŋgate ta nu Mam ye kukulyina nu tuku nyu mata te-du ndaŋgate. ²⁴ Ye siŋka satinŋamŋgit. Ima nu ye tuku pasa ismba Mam ye kukulyina nu tuku son ŋgate ta nu abo tugu minmba minam tuku ŋak minit. Nu une tuku pa lafunu te nda. Nu ŋgisikam tuku wam kusremba abo minmba minam tuku ŋak minit.

²⁵ Ye siŋka satinŋamŋgit. Mine minemba ye Kuate tuku Kiŋo kumanu mbal yalpe ŋgi le nane ŋgamukŋge ye tuku wi isig mbal tiŋga abo ŋak minmba minamŋgaig. ²⁶ Mam nu abo maŋau miro. Ye nu tuku Kiŋo saŋgri sina le ye mata abo maŋau miro. ²⁷ Kuate nu taŋgo tuku maŋau pilenŋga lafunu niŋgam tuku ye Ndindo Katesek Taŋgo nyu sina. ²⁸ Tane pasa te tuku wamdus te-sulu ndawap. Ait ande prowa le nane mindesiŋ patikade ma sinamŋge minig mbal nane ye tuku wi ismba ²⁹ tiŋga mayok kaŋgaig. Nane afu maŋau magenu ke likinaig ta nane abo minmba minam tuku tiŋgamŋgaig. Afu maŋau ŋaigonu ke likinaig ta nane pasa mbol kambim tuku tiŋgamŋgaig.

³⁰ Ye yiŋe wamdusmbi wam ande kam kumuŋ kuga. Ye Mam tuku nzali dubimba taŋgo pileniŋget. Ye yiŋe nzali dubiwam tuku idus ndawet. Nu ye kukulyina ta ye nu tuku nzali ndo dubiwam iduset. Ta tuku ye taŋgo kumumbi pileniŋget. ³¹ Ye yiŋe miron tuku saket ta tane son ŋgam kumuŋ kuga. ³² Kuate nu ye tuku saka minit ta son pasa. Nu tuku pasa ta ye

kila. ³³ Tane taŋgo afu kukulninginaig le pro Yohanus kusnanaig le nu mata son pasa ye tuku sakina. ³⁴ Taŋamba sakina ta nu taŋgo ndo. Ye nu tuku pasa sungomba idus ndawet. Ye tane tuku wamdus kilmba muskil kile-tidinge tiŋgam tuku idusmba Yohanus tuku pasa satinŋet. ³⁵ Nu sati taŋaŋ ndin tumtingina le ait fagnu ndo tane gare ŋak nu ndoŋ minnaig. ³⁶ Son. Yohanus nu kumumbi ye tuku sakina ta ye nu tuku pasa sungomba idus ndawet. Mam nu piro kam tuku saŋgri sina le piro ke liket tange Mam kukulyina ta te-mayokte. Ye ta tuku sungomba iduset. ³⁷ Tane Mam tuku ŋin tugu ise ndaka nu tuku tumail kaŋger ndade ta nu ye tuku saka minit ta ye tuku piro mbolŋge te-mayokte. ³⁸ Tane nu ye kukulyina taŋgo son nda ŋgade tukunu nu tuku pasa tane sinamŋge mine ndakate.

³⁹ Tane abo tugu minmba minam tuku tube ŋga tane piro karenka kuyar pasa burka minig. Kuyar pasa tange ye tuku sakate ta ⁴⁰ tane abo tugu tam tuku ye tugum prowam mbulig.

⁴¹ Taŋgonŋe ye tuku nyu te-duŋguwaig ŋga ye idus ndawet. ⁴² Tane tuku ŋgamuŋgal ta ye kila. Tane Kuate tuku kume pur ndade. ⁴³ Ye Mam tuku nyu ŋak tane tugum prowen ta tane ye pitaiyade. Ande nu nuŋe nyu ŋak tane tugum prowa ta tane nu nzalinu tamŋgaig. ⁴⁴ Taŋgine nyu mbol kuwa ŋga taŋgine taŋgine muŋgu nyu kile-mayokkade. Kuatenŋe tane tuku nyu kile-mayokkam tuku idus ndade. Ta tuku tane ye tuku son ŋgam kumuŋ kuga.

⁴⁵ Tane ye tuku son nda ŋgade ta yenŋe Mam sawamŋgit ŋga idus ndawap. Kuga. Taŋgo ande tane tala ndamba minig ta nuŋge tane tuku mbar ta te-mayokamŋgat. Taŋgo ta Moses. ⁴⁶ Moses nu ye tuku kuyarna. Tane siŋka Moses tuku son ŋgade kande tane ye tuku mata son ŋgade kande. ⁴⁷ Tane nu tuku kuyar son nda ŋgade ta ndaŋmba ye tuku pasa ismba son ŋgam kumuŋ ŋga nane saniŋgina.

6

*Yesusŋge taŋgo 5,000 isukusneniŋgina
(Mateus 14.13-21; Markus 6.30-44;
Lukas 9.10-17)*

¹ Kile Yesus nu wan ponga Galilea kule kualin sim kina. Kule kualin ta nyunu ande Tiberias.

² Yesus nu nune sangri te-mayokmba guaze mbal afu wakeikina le tango pino gudommmba kangernaig tukunu nane nu dubimba kinaig. ³ Nu kule kualin sim kumba nune dubiwanu tango ndonj tabe ande ponga ka tanje minyok minnaig. ⁴ (Zu mbal tuku pagumba nye sunjo Pasowa buk patukina).

⁵ Minyok minmba Yesus nu mambilmmba tango pino gudommmba prowe likinaig le kangerka Filipus kusanana: Sine aninge nyamagan piyamba tango kame nzi ninbe le nyuwaig nga kusanana. ⁶ Yesus nu wam kam tuku ta buk idusna ta nu Filipus tagowam tuku kusanana le ⁷ nu ndek sana: Yoi. Tanjamba kande soj 20 kilmba aganj piyamba fonfon ninbe le afu kumunje nda ngina.

⁸ Nu dubina tango ande Simon Petrus tuku aba nune Andreus nu ndek sana: ⁹ Ai te. Kijo te nu bret wai inum sulumba kualegan armba kilmba prowat ta tango pino gudommmba ngamuknje aganj ta nda minanu sukamngat ngina le ¹⁰ Yesus nu nane saningina: Kile saningap le minyokuwaig ngina. Tanjakina le nane saninginaig le minyokinaig. Ma ta pibi njak. Minyokinaig mbal gudommmba tango ndo 5,000 tananj.

¹¹ Kile Yesus nu bret fonfon 5 ta kilmba nu Kuate gare pasa tuna sulumba minyokinaig mbal ta walmba ninge likina. Nu kualegan mata tanjana le nangine nzali dubimba kilmba nyinaig le maroningina. ¹² Maroningina le Yesus nu nune dubinaig tango saningina: Aganj fetfetit batenju ta ngisikubekaig. Kilmba manjurkap ngina le ¹³ nane bret batenju kilmba sambe 12 ligeninginaig.

¹⁴ Tango pino nu wam kitek sangrinu kina ta kangermba sakinaig: Tuan tango sunjo prowam tuku sakinaig ta noten nginaig. ¹⁵ Tanjaka saka nane sangri tinga Yesus tumba nangine gabat sunjo palmbim tuku bafunaig le nu katesemba tinga nune ndo tabe ande pongina.

*Yesus nu kule mbol mbol likina
(Mateus 14.22-23; Markus 6.45-52)*

¹⁶ Furiram nune dubiwanu tango ndek kule kualin tuku piyal kinaig. ¹⁷ Ka piyalnge furirna le Yesus nu nane tugum pro ndana le nane wan ponga Kaperneum kambim saka wan koika fando si kinaig.

¹⁸ Nane kumba minnaig le bubre tinga kule mbalo sugo sugo tinginaig. ¹⁹ Nane koika ka fando ngamu 6 kilomita tananj tinginaig le Yesus nu kule mbol mbol lika wan tugum ta kumba minna le nane nu kangermba kuru kuru njayonaig. ²⁰ Tanjanaig le nu nane saningina: Tane kuru kuru ndakap. Te yenge ngina le ²¹ nane pasa ta ismba wamdus iben kinaig le nu wan ponguwa nga sanaig. Nu wan pongina le kile ndo wan ma kambim bafuna ta mbol pronaig.

Nyamagan tugusek

²² Mafena le nane kule kualin simnge minnaig mbal nane idusnaig: Kubele wan ndindo minna le nu dubinaig tango nanenge ndo wan ta ponga kinaig. Yesus nu nane ndonj kine ndakina nga idusnaig. ²³ Tanjamba idusmba minnaig le Tiberias mbal tuku wan afu Yesus nu Kuate gare pasa samba bret ningina le nyinaig ma ta mbol pro iben kinaig. ²⁴ Iben kinaig le nane tanje minnaig mbal Yesus nune dubiwanu mbal mine ndakinaig le kila pilmba nane ndek wan kame ta ponga Yesus sota Kaperneum kinaig.

²⁵ Nane kinaig ka Kaperneumnge Yesus kangernaig sulumba sanaig: Tum Tango, ne ginu te prowat nga kusananaig le ²⁶ nu nane saningina: Ye sinjka tane satinjet. Tane nyamagan tingan le marotingina ta idusmba ye sotade. Ye manau sangrinu ke liken le kangerkinaig ta tuku tane ye sote ndakade. ²⁷ Nyamagan kagagte ta tuku sota piro karen ndakap. Nyamagan njayo ndangate tuku ta sotap. Abo tugu minmba minam tuku nyamagan ta ye Katesek Tango yenge tingamngit. Mam Kuate nu nyamagan tananj tingam tuku ye nyu sina ngina.

²⁸ Tanjakina le nane nu sanaig: Sine ame wam ke lika Kuate tuku piro kube nga kusananaig le ²⁹ nu nane saningina: Ye Kuatenge

kukulyina tango tane ye tuku son ngap. Kuate tuku piro ta not ngina.

³⁰ Nane ndek nu sanaig: Ne ame manau ka le sine ne tuku sangri kangermba ne tuku son ngube. Ne ame wam kamngat. ³¹ O buk sine tuku wa mbun kame nane ma baknu mbolnge minnaig sulumba mana nyumba minnaig. Kuyar pasa nu tenenmba sakate.

Nu aganj samba mbolnge patikina le ndek-inaig le nane nyinaig. *Kisim Bek 16.4,15*

Kuyar pasa nu tanakate nginaig le ³² nu nane saningina: Ye sinjka satimgamngit. Moses nu nyamagan ningina ta samba mbolok nyamagan tugusek kuga. Yinje Mam nunge samba mbolok nyamagan tugusek tingit. ³³ Kuate tuku nyamagan tugusek ta samba mbolnge ndeka kilke mbol mbal abo tugu tingit ngina.

³⁴ Tanakina le nane ndek nu sanaig: Sunjo, nyamagan ta mara mara singa le nyube nginaig le ³⁵ nu nane saningina: Abo manau tingit tuku nyamagan ta ye. Ima nu ye tugum prowa ta nu man gubawe nda. Ima nu ye tuku son nguwa ta nu man kule parawe nda. ³⁶ Ye buk satimgit not. Tane ye kangeryade ta ye tuku son nda ngade. ³⁷ Mam nu tango afu yinje mbal minam tuku madiningit ta nane ye tugum prode. Ima nu ye tugum prowa ta ye sinjka nu pitaiwe nda. ³⁸ Ye samba mbolnge ndeken ta yinje nzali dubiwam tuku pro ndawen. Kuate nu ye kukulyina le ye nu tuku nzali dubiwam tuku prowen. ³⁹ Nu tuku nzali ta tenenmba. Nu nane madiningit le ye tugum prode mbal ndindo ande ngisike nda. Ye kulatka minmba ma ma ait sunjo mbolnge jakmba man kile-tidingamngit. ⁴⁰ Mam tuku nzali ta tenenmba. Nane ye nu tuku Kinjo kumun nga son ngade mbal jakmba abo tugu jak minmba minamngaig. Ait sunjo mbolnge ye nane man kile-tidingamngit ngina.

⁴¹ Yesus nu samba mbolnge nyamagan ndekina ta ye ngina le Zu mbal nane ismba gubra tumba nangine nangine sakinaig:

⁴² A ... nu ndanam saka samba mbolnge ndeken ngate. Sine nu tuku ina mam kila. Nu Yosef tuku kinjo nu Yesusnge nginaig le ⁴³ nu nane saningina: Tane tanjine tanjine

gubra pasa sa ndakap. ⁴⁴ Ande nunje wamdusmbi ye tugum prowam kumun kuga. Mam nu ye kukulyina nunje afu wamdus ningiwa le ndo ye tugum prowam kumun. Ait sunjo mbolnge ye nane kile-tidingamngit. ⁴⁵ Tuan tango kame tenenmba kuyarnaig: Kuate nu nane jakmba tumningamngat nga kuyarnaig. Ima nu Mam tuku pasa ismba kila pilit ta nu ye tugum prote. ⁴⁶ Ande nu Mam kanger ndate. Ye Kuate tugumnge ndeken ta ye nu kangeren. ⁴⁷ Ye sinjka satimgamngit. Ima nu ye tuku son ngate ta nu abo tugu minmba minam tuku jak minit. ⁴⁸ Abo manau tingit tuku nyamagan ta ye. ⁴⁹ Singine mbun nane ma baknu mbolnge mana nyumba minnaig ma ma kume farnaig. ⁵⁰ Nyamagan kise samba mbolnge ndekina nga saket ta ande nu nyuwa ta nu kume nda. ⁵¹ Nyamagan abo manau tingit ta samba mbolnge ndekina ta ye. Ima nu aganj ta tumba nyuwa ta nu abo minmba minamngat. Nyamagan sakit ta ye tuku ndem. Kilke mbol mbal tane abo jak minmba minam tuku ye yinje ndem tingamngit ngina.

⁵² Kile Zu mbal nane munju kusnanga sakinaig: Nu ndanmba nunje ndem singuwa le nyamngig nga saka minnaig le ⁵³ nu ndek saningina: Ye sinjka satimgamngit. Ye Ndindo Katesek Tango tane ye tuku ndem ndare tumba nye ndakap ta tane abo tugusek kugatok. ⁵⁴ Ima nu ye tuku ndem ndare tumba nyate ta nu abo jak minmba minam tuku minit. Ait sunjo mbolnge ye nu man te-tiwamngit. ⁵⁵ Ye tuku ndem te nyamagan tugusek. Ye tuku ndare te kule tugusek. ⁵⁶ Ima nu ye tuku ndem ndare nyate ta nu ye ndon sailkate le ye nu ndon minet. ⁵⁷ Mam nu abo minmba minit nunje ye kukulyina. Nu minmba minit tukunu ye nu mbolnge minmba minet. Tanamba ndo tango ima nu ye tumba nyuwa ta nu ye mbolnge abo jak minmba minamngat. ⁵⁸ Singine mbun nane aganj samba mbolnge ndekina ta nyumba ma ma kume farnaig. Aganj ye saket te tanamba kuga. Ima nu aganj te tumba nyuwa ta nu abo jak minmba minamngat nga saningina.

⁵⁹ Yesus nu Kaperneum kusem wande sinamnge nane pasa tumningmba minmba

nu pasa ta kuklimba saningina le ⁶⁰ nu dubimba likinaig mbal gudommaba nane pasa ta ismba sakinaig: Pasa te sine tuku wamdus piti sersingit. Sine isam mbulgig nginaig.

⁶¹ Nane gubra pasa yabu saka minnaig le nu katesemba nane saningina: Ye tuku pasa ta tuku tane wamdus piti-tingit? ⁶² Ye Ndindo Katesek Tango ye manj luka yiye minen tuku ma mbol ambe ka le tane kangeryumba ye tuku ndanmba idusamngai. ⁶³ Ye abo manjau tugusek sakit ta Tukul Guwange tingit. Kilke mbolok tuku aganngge turtingam kumun kuga. Pasa sattingit ta Tukul Guwa tugumngge prode. Pasa ta tane abo tam tuku ndin tumtingit ta tane afu son nda ngade ngina.

⁶⁴ Yesus nu buk tugu mbolngge ima nu nu tuku son nda nginaig ima nu tuku kupet tango mayok kangat ta nu kila minna tukunu nu tanakina sulumba ⁶⁵ sakina: Tane afu ye son nda ngade ta tuku ye buk tenenmba sattingit. Mam nu afu wamdus ningwa le ndo ye tugum prowam kumun ngina.

⁶⁶ Nu tanamba saka minna le nu dubinaig mbal gudommaba ndek nu kusremba manj nu ndon li ndakinaig. ⁶⁷ Tananaig le Yesus nu nuje dubinaig tango 12 ta kusnaningina: Tane mata tanamba ye kusreyam idusde e ngina le ⁶⁸ Simon Petrus nu ndek lafumba sana: Sungo, sine ne kusrenumba ima tugum kab. Ne ndo abo minmba minam tuku ndin sasingam kumun. ⁶⁹ Sine ne kila pileg. Ne Kuatenge madinina tango ngina.

⁷⁰ Tanakina le Yesus nu lafumba saningina: Ye tane 12 maditingen ta ande tane ngamukngge nu bukla nayonu nak ngina. ⁷¹ Yesus nu Yudas Iskariotnu Simon tuku kinjo ta tuku sakina. Ngumnennga nu Yesus tuku kupet mayok kina.

7

Yesus maib kat nuje nane nu talanaig

¹ Kile Yesus nu Galilea ma tugu mbol kine promba lika minna. Yudea mbal nane nu balewam saka minnaig tukunu nu Yudea ma mbol nda kina. ² Nu Galileange minna le Zu mbal nane baibai patika pagumba

nyam tuku ait patukina le ³ Yesus tuku maib kat nuje nu sanaig: Ne tinga Yudea ma tugu mbol kaye. Kumba ka tange ne tenge manjau kate tanamba ka le ne dubinade mbal kangerwaig. ⁴ Ande nu nuje nyu mayok kuwa nga iduste ta nu kuirka piro ndakate. Ne manjau sangrinu ke likate ta tango am mbolngge ka le nane kangerkuwaig nginaig. ⁵ Nuje maib kat nuje mata nu tuku son nda nga tanamba sakinaig.

⁶ Kile Yesus nu nane saningina: Mara nakmba tane mbumba kambim tuku ait. Ye tuku ait kile. ⁷ Kilke mbol mbal nane tane kasur ndatingig. Ye nane tuku manjau ngaionu kile-mayokka saket ta tuku nane ye kasuryade. ⁸ Tane tinga pagumba nye ta tuku mbumba kape. Ye kine nda. Ye tuku ait kile ngina. ⁹ Tanamba saka nu Galileange minna.

Yesus nu pagumba nye ta mbol kina

¹⁰ Maib kat nuje pagumba nye ta tuku mbumba kinaig le nu minna ma ma kuirkuirka mbumba kina. ¹¹ Pagumba nye ta mbolngge Zu gabat mbal nane nangine nangine mungu kusnanga Yesus sota nu aninge minit nga saka minnaig.

¹² Manjur sungo ta sinamngge afu sisusaka sakinaig: Nu tango mayenu nginaig le nane afu ndek sakinaig: Kuga. Nu tango didik farmba wam ngaionu tumningit tuku nginaig. ¹³ Nane Zu gabat tuku kurukuruka pasa te-mayokmba sa ndakinaig.

¹⁴ Pagumba nye ta ait kenmba kina le Yesus nu kusem wande sungo sinam kumba pasa kuklimba tumningmba minna. ¹⁵ Minna le Zu gabat afu nu tuku pasa isnaig sulumba nane pirerek purka sakinaig: i ... Nu ndanmba kila ta tina. Nu skul sungo mbolngge minyo ndakina nga sakinaig. ¹⁶ Tanakinaig le nu ndek lafumba saningina: Pasa tumtinget te yiye wamdusmbi kuga. Kuatenge ye kukulyina le ye nu tuku wamdus tane sattinget. ¹⁷ Ande nu Kuate tuku nzali dubiwam iduste ta ye yiye wamdusmbi ko Kuate tuku wamdusmbi pasa tumtinget te nu kila palmbim kumun. ¹⁸ Ande nu nuje wamdusmbi pasa kuklite ta nu nuje nyu mbol kuwa nga pasa kuklite. Ande nu nuje sungo tuku nyu mbol kuwa nga pasa

kuklite ta nu tugusek. Nu yabri kugatok. ¹⁹ Moses nu tukul pasa tingina. Ata. Tane tukul ta dubikade e? Tane ye baleyam tuku ndin sotade nga saningina.

²⁰ Tanakina le nane nu lafumba sanaig: A ... ne bukla jak nginngankate. Ima ne bale-nam sakate nginaig le ²¹ nu nane saningina: Ye manau ande ken le tane wamdus piti tinaig. ²² Kiño tuku ngaro pikam tuku manau Mosesnge sine singina. Moses pro ndana le singine mbunngge manau ta tugu pilnaig. Moses ait satiningina ta kusem ait mbolngge ait kumungate ta tane kusem mbolngge kiño tuku ngaro pikig. ²³ Tane Moses tuku tukul luka ndawam tuku nga kusem ait mbolngge mata kiño tuku ngaro pikig. Ndanam saka tane ye kusem ait mbolngge tango ande tuku ngarosuwakeiwen le ye tuku gubra pilig. ²⁴ Tane ammbi ndo tango pile ndangap. Tango tuku tugu kanjermba pilengap ngina.

²⁵ Kile Yerusalem mbal afu sakinaig: Tango balewam sakade ta noten. ²⁶ Nu kilimngge pasa saka minit le gabat kame nu peu ndade? Nu sinja Kuatenge madina ta gabat mbal kila pilnaig inde nginaig le ²⁷ nane afu sakinaig: Tango te tuku tumbran tuguk sine kila. Kristus prowa le nu aningge prote ta sine gilai minamngig nga sakinaig.

²⁸ Yesus nu ndek kusem wande sungo sinamngge pasa kuklimba sakina: Tane ye tuku tumbran tuguk ye turmba kila nga idusde e? Ye yiñe wamdusmbi pro ndawen. Kuate nu ye kukulyina ta nu tugusek. Tane nu gilai. ²⁹ Ye nu tugumngge prowen tukunu ye nu kila minet. Nunge ye kukulyina ngina. ³⁰ Tanaka sakina le nane ndek nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig. Nu kumam tuku ait kile. Nane puram kumun kuga.

³¹ Tango pino gudommaba nu tuku son nginaig sulumba sakinaig: Ande prowam tuku sakinaig ta not. Tango wam ke likate te liwam kumun kuga. Nu Kristus nginaig.

³² Tango pino nane tanamba sisu-sasuka sakinaig le Farisi mbal isnaig sulumba nane pris gabat mbal ndon kusem wande tuku polis afu kukulninginaig le Yesus biye tiwam kinaig le ³³ nu ndek sakina: Ye ait

fagnu tane ndon mini sulumba ye man luka Kuate nu ye kukulyina ta nu tugum kanjit. ³⁴ Tane ye sotap ta ye kanjerye nda. Ye ka minamngit ma ta tane ye tugum prowam kumun kuga ngina le ³⁵ Zu mbal nane ndek nanjine nanjine sakinaig: Nu animbi kuwa le sine nu sota kanjere nda. Nu kasomok ma mbol kumba Zu mbal afu Grik ngamukngge minig nane ndon minmba Grik mbal pasa kuklimba tumningam sakate e? ³⁶ Nu ndanam tenenmba sakate: Tane ye sotap ta ye kanjerye nda. Ye ka ma minamngit ta tane ye tugum prowam kumun kuga ngate. Pasa tugunu te ndanmba tuku nginaig.

Kule tugusek

³⁷ Pagumba nye ta tukulam tuku ait sungo mbolngge Yesus nu tinga wi kuenka sakina: Ima nu kule parawa kande ye tugum promba kule tumba nyuwa. ³⁸ Ima nu ye kumun nga ye tuku sangri tomba tingate ta Kuate tuku pasa sakate tanamba kule abo jak nu tuku ngamungal sinamngge bulbulmba minmba minamngat ngina. ³⁹ Yesus nu tanamba sakina ta nu Tukul Guwa tuku sakina. Nane nu tuku son nginaig mbal Tukul Guwa tam tuku minnaig. Sakina ait mbolngge Yesus nu sangri kilña sungo nda tina tukunu Tukul Guwa nu nde ndakina.

⁴⁰ Nane pasa ta isnaig sulumba afu sakinaig: Tuan tango ande prowam tuku sakinaig ta not nginaig le ⁴¹ afu ndek sakinaig: Nu Kuatenge madina tango nginaig. Tanakinaig le nane afu ndek sakinaig: Kuga. Kristus nu Galileange prowe nda. ⁴² Nu David tuku ndare mbolngge nu minna tuku ma Betlehemngge prowamngat. Kuate tuku pasa tanakate nginaig. ⁴³ Tanamba nane wamdus pur yimyam kinaig sulumba ⁴⁴ afu nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig.

Zu gabat mbal nane Yesus talanaig

⁴⁵ Polis mbal luka Farisi le pris gabat tugum pronaig le sakinaig: Ndanam tane nu tumba pro ndawaig nginaig le ⁴⁶ polis mbal lafumba saninginaig: Nu tuku pasa sangrinu. Sine tanan tango ande pasa sangrinu sakina le ise ndakigen nginaig. ⁴⁷ Tanakinaig le Farisi mbal ndek nane

saninginaig: A ... nu tane yabritingat le tane mata nu tuku son ngaig e? ⁴⁸ Sine Farisi ko gabat ande nu tuku son ngate le kanjer ndade tae. ⁴⁹ Ake mbal nane nu tuku son ngade ta nane tukul pasa gilai. Nane ma nayo mbol kambim tuku minig nga sakinaig.

⁵⁰ Kile nane tuku ande Nikodemus nu o buk furir Yesus tugum prona ta nunge tinga sakina: ⁵¹ Sine singine tukul dubimba tango ake pitaiwam kumuŋ kuga. Nu tuku pasa ismba nu tuku manau kanjermba ndo lafunu tambim kumuŋ ngina le ⁵² nane ndek nu sanaig: Ne mata Galileanu yamban tango kande. Ne kuyar pasa bur mayewa sulumba kila pale. Galileange tuan tango ande prowe nda nga sanaig.

⁵³ Tanamba nane njakmba sili-silimba nangine wande mbol kine likinaig.

8

Pino ande unekina le tumba Yesus tugum pronaig

¹ Nane njakmba sili-silimba nangine wande mbol kine likinaig le Yesus nu Olif tabe mbol kina. ² Mafena le maratukuk tinga nu ndeka kusem wande sungo sinam kina. Kina le nane gudommmba nu tugum pronaig le nu pasa kuklimba tumningmba minna.

³ Tanamba minna le Farisi kusem pasa biteknanganu mbal ndon pino ande tango kuayarna le kanjermba nu tumba pro nane ngamuknge te-timba Yesus sanaig: ⁴ Tum Tango, pino te tango ande ndon minat le kanjergig. ⁵ Moses tuku tukul mbolnge ande tanawa kande ndamembi balewap nga sakate. Ne pino te tuku ndanmba iduste nga kusnanaig. ⁶ Nane nu pasa ande mbarwa le nu tumba pasa mbolnge palm-bim tuku nu tagonaig.

Kile Yesus nu minyoka wai tokmbi kilke mbolnge kuyarmba minna. ⁷ Kuyarmba minna le nane nu kusna-kusnamba minnaig le nu tinga sakina: ⁸ Ima nu tane ngamuknge mbar kugatok ndeta nunge ambonga ndame tumba pino te katwa ngina. Tanaka sakina sulumba nu man minyoka kilke mbolnge kuyarmba minna.

⁹ Nane pasa ta ismba tango mage mage nane kua kinaig le nane afu ngumnenja

nduik nduik sili-silinaig. Pino ta nunje ndo Yesus tugumnge tin minna le ¹⁰ nu tinga nu kusnana: Nane animbi kagig. Ande nu une lafunu tanmbim tuku mine ndakate e nga kusnana le ¹¹ nu ndek sakina: Sungo, ande mine ndakate ngina le nu sana: Ye mata ne une lafunu tanmbim idus ndawet. Ne luka kumba man une ndaka nga sana.

Kilke te tuku bulu

¹² Yesus nu man tango pino saningina: Ye kilke te tuku bulu. Tango pino kiljaninget. Ande ye dubiyuwa ta nunje mine ta bulu njak. Nu ma make sinamnge mine nda ngina.

¹³ Tanakina le Farisi mbal nu sanaig: Ne nane miron nane tugu kuklite ta ne yabri pasa ndo sakate tae nginaig le ¹⁴ nu ndek nane saningina: Ye aninge prowen man animbi kangit ta ye kila. Ta tuku ye yine miron tuku sanu kumuŋ. Tane ye aninge prowen man animbi kangit ta tane gilai minig. ¹⁵ Tane tango tuku wamdusmbi ndo ye pileyade. Ye tanamba ande pile ndawet. ¹⁶ Ye ande pilewam idusmba ta yine wamdusmbi ndo kuga. Kuate nu ye kukulyina ta ye nu ndon wamdus ulendi tango pileningek. Ta tuku ye kumumbi pileningam kumuŋ. ¹⁷ Tukul pasa nu sakate: Tango armba nale pasa ndui ta ndo sakade ta son pasa ngade. ¹⁸ Ye yine Mam nu ye kukulyina nu ndon yine tugu kukliwek ta son pasa ndo ngina. ¹⁹ Tanaka saningina le nane ndek nu kusnanaig: Ne Mam nane aninge minit nga kusnanaig le nu sakina: Tane ye tuku Mam gilai. Tane ye mata gilai minig. Tane ye kila kande ye tuku Mam mata kila minig kande nga saningina.

²⁰ Yesus nu kusem wande sinam tanje ndametinj patikade ma mbolnge pasa ta kuklimba minna le afu nu biye tiwam tuku ta biye ti ndanaig. Nu kumam tuku ait kile.

Yesus nu samba tumbran tuku saningina

²¹ Yesus nu man pasa tuturmmba saningina: Ye ka le tane ye sotete pisenga tangine une ta njak minmba kumamngaig. Ye kangit ma ta tane prowam kumuŋ kuga ngina le ²² Zu mbal ndek nangine nangine sakinaig: Nunje ngarosus balewamngat inde.

Ta tuku ye kangit ma ta tane prowam kumun kuga nga sakat nginaig.

²³ Tanjakinaig le nu nane saningina: Tane iben tekok mbal. Ye mbol ambekok. Tane kilke tekok. Ye kilke tekok kuga. ²⁴ Ta tuku ye satinigit. Tane une jak minmba kumamngaig. Tane yije miron tuku sakit ta son nda ngap ta tane sinjka une jak minmba kumamngaig ngina.

²⁵ Tanjakina le nane ndek nu kusnanaig: Ne ima nginaig le nu nane saningina: Ye abo abo yije miron tuku saka minet ta not. ²⁶ Ye tane tuku mbar tuku pasa sungomba jak minet ta ye sa ndaket. Ande nu ye kukulyina nu tugumnge pasa ten ta ndo ye satinigit. Pasa ta tugusek ngina.

²⁷ Nu tanjamba Mam Kuate tuku sakina ta nane katese ndanaig. ²⁸ Ta tuku Yesus man lato nane saningina: Tane ye Ndindo Katesek Tango ye tumba ail kazrai mbolnge palmbimngaig. Ait ta kugawa le o son ta nunge ngamngaig. Ye yije wamdusmbi pasa afu sa ndaket. Mamnge tumyina ta ndo saket ta tane katesewamngaig. ²⁹ Ande nu kukulyina ye nu tuku nzali ndo dubiwet. Ta tuku nu ye kusre ndayumba ye ndon minmba minit nga sakina.

³⁰ Nu tanjamba saka minna le nane gu-dommba nu tuku son nginaig.

Yesus nu Zu mbal ndon kualeyaukinaig

³¹ Yesus nu Zu mbal afu nu tuku son nginaig ta tenenmba saningina: Tane ye tuku pasa ismba kumumba kap ta tane sinjka ye dubianu tango mayok kangai. ³² Tane pasa tugusek kila palpe le pasa tange tane tuku muskil kile-tidinge tingamngat ngina.

³³ Tanjakina le nane ndek sakinaig: Sine Abraham tuku mbun mineg. Sine nane afu kumnemnge ndalekanu tanjan mine ndakeg. Ne ndanam saka sine tuku muskil kile-tidinge singam tuku sakate nginaig le ³⁴ nu man lato saningina: Ye sinjka satinigit. Ima nu unekate ta nu une manau kumnemnge ndalekanu tanjan minit. ³⁵ Piro tango nu nune sungo tuku wandeknge mara mara mine ndakate. Kinjo nu mam nune tuku wande mbolnge mara mara minit. ³⁶ Ata. Ye Kuate tuku Kinjo ye tane tuku muskil kile-tidingi ta tane muskil kile-tidi mayewamngaig.

³⁷ Tane Abraham tuku mbun ngade ta ye kila ta tane ye tuku pasa isig ta tane tuku ngamungal sinam kine ndakate tukunu tane ye baleyam sakade. ³⁸ Ye yije Mam tugumnge manau kanjerke liken ta sake liket. Tane tangine mamnge manau tumtingit ta kade ngina.

³⁹ Tanjakina le nane nu sanaig: Sine tuku mam Abraham nginaig le nu nane saningina: Tane Abraham tuku kinjo kame kande Abraham tuku manau dubide kande. ⁴⁰ Ye pasa tugusek Kuate tugumnge ismba pro satinigit le tane ye baleyam sakade. Abraham nu manau tanjan ke ndakina. ⁴¹ Tane tangine mam tuku manau te-purde ngina le nane nu sanaig: i ... Sine ndinnge kile-pati ndakinaig. Singine Mam ndindo nu Kuate nginaig.

⁴² Kile Yesus nu ndek saningina: Ye Kuate tugumnge minen sulumba te prowen. Yije wamdusmbi kuga. Nunge ye kukulyina. Kuate nu tane tuku Mam kande tane ye tuku mata kume purde kande. ⁴³ Ye pasa kile-mayokket te tane isam mbulmba kilba tukulde. Ta tuku tane katese ndade. ⁴⁴ Tangine mam Satan. Tane nu tuku nzali ndo dubiwam idusde. Nu abo abo tango bale farna tanjamba kile minit. Nu wamdus tugusek kugatok tukunu nu manau tugusek jakmba pitaikate. Nu mane tango. Nu yabri manau miro. Ta tuku nu yabri wam ndo te-mayokam kumun. ⁴⁵ Tane tangine mam tuku manau jak minig sulumba ye pasa tugusek satinigit ta tane son ngam fugude. ⁴⁶ Tane tuku ande ye tuku mbar ande kanjermba sanu kumun kuga. Ye tane pasa tugusek satinigit ta tane ndanam tuku son nda ngade. ⁴⁷ Kuate tuku kinjo kame nane nu tuku pasa isig. Tane nu tuku kinjo kame mine ndakade tukunu nu tuku pasa ise ndakade ngina.

⁴⁸ Tanjakina le Zu mbal nane ndek nu sanaig: Ne Samaria yamban bukla njonu jak ngeg ta sine kumumbi sakeg nginaig le ⁴⁹ nu nane saningina: Ye bukla jak kuga. Ye Mam tuku nyu te-dunget le tane ye tuku nyu te-ibenje. ⁵⁰ Ye yije nyu mbol kuwa nga idus ndawet. Kuate nu ye tuku nyu mbol kuwa nga sakate. Nu tango jakmba kumumbi pileningit. ⁵¹ Ye sinjka

satingamngit. Ima nu ye tuku pasa dubimba minwa ta nu kume nda ngina.

⁵² Kile Zu mbal nane ndek sakinaig: i ... Abraham tuan tango njakmba kume likinaig ta ne sakate: Ima nu ye tuku pasa dubimba minwa ta nu kume nda ngate. Ta tuku kile sine kila pileg. Ne bukla njak. ⁵³ Sine tuku mbun sungo Abraham ne nu liwanu nga iduste? Abraham tuan tango njakmba kume likinaig. Ne ima le naje nyu tedungate nginaig le ⁵⁴ nu ndek saningina: Ye yije miron yije nyu payam ndaket. Yije Mam nunge ye tuku nyu tedungate. Tane nu sine tuku Mbara Sungo ngade ta ⁵⁵ tane nu gilai. Tane nu kila ngade ta tane yabri tango ndo. Ye nu kila nget ta tane yabri pasa sakade tanjamba kuga. Ye sinja nu kila minmba nu tuku pasa dubiwet. ⁵⁶ Singine mbun Abraham nu o buk ye prowam tuku ait ismba nu gare-gareka tairnga minna. Nu ye tuku ait kanjermba gare sungo tina nga saningina.

⁵⁷ Tanakina le Zu mbal ndek nu sanaig: i ... Ne yar 50 mine ndakate. Ne Abraham kanjeranu nga sakate e nginaig le ⁵⁸ nu ndek nane saningina: Ye sinja satingamngit. Abraham pro ndana le ye minmba minen kile minet nga saningina.

⁵⁹ Tanakina le nane ndek ndame kilmba nu balewam bafunaig le nu nuje ngaro kuirkuirka tumba kusem wande kusremba kina.

9

Yesus nu tango am tukulok wakeina

¹ Yesus nane ndin dubimba kinaig ka tango ande nu am tukulok ina sinamnge prona ta kanjernaig. ² Kanjermba nuje dubiwanu tango Yesus kusnanaig: Tum Tango, imange unekina le nu am tukulok prona. Ina mam nunenge e ko nuje miron e nga kusnanaig le ³ nu ndek nane saningina: Ina mam nuje tuku une ko nuje une tanje am tukul ndana. Kuate tuku sangri nu mbolnge mayok kambim tuku nu am tukulok minit. ⁴ Kile mafen minitmbi ye Kuatenge kukulyina ta sine nu tuku piro kube. Mine minemba furirwa le sine njakmba pirokam kumun kuga. ⁵ Ye kilke

te mbolnge minmba kilke te kiljawet tuku bulu ngina.

⁶ Nu tanjaka sakina sulumba kilke mbol nguspeka ruga wakeimba tumba tango ta am mbolnge pilna sulumba nu sana: ⁷ Ne kumba Siloam kule kualin mbolnge am minyanga ngina. (Siloam nyu ta tugunu Kukulna). Tanjamba kukulna le nu ndek kumba am minyanga mambil mayemba luka prona.

⁸ Nu prona le nu tuku tumbran tuma nane afu turmba nu buk agan ndende yabanja minna le kanjernaig ta ndek sakinaig: i ... Ande buk agan ndende yabanja minna nunge inde nginaig le ⁹ nane afu sakinaig: Au. Nunge nginaig le afu sakinaig: Kuga. Tango ande nu suk nginaig. Tanjakinaig le nu nane saningina: Sakade not. Ye nunge ngina le ¹⁰ nane ndek nu kusnanaig: i ... Ne ndanat le am mayekat nginaig le ¹¹ nu lafumba sakina: Tango ande nyunu Yesus nunge ruga wakeimba ye tuku am mbolnge pilmba sayat: Ne ka Siloam kule kualin mbolnge am minyanga ngat. Ye ka am minyangit le ye am marangat ngina le ¹² nane nu kusnanaig: Nu aninge minit nginaig le nu ndek saningina: Iyo. Ye gilai ngina.

¹³⁻¹⁴ Yesus nu ruga wakeimba am marange tuna ta kusem ait le nane afu tango buk am tukulok minna ta tumba Farisi mbal tugum pronaig le ¹⁵ nane mata nu kusnanaig: Ne ndanat le am mayekat nginaig le nu saningina: Nu ruga wakeimba ye tuku am mbolnge palet le ye ka am minyangit le kile mambilet ngina. ¹⁶ Tanakina le Farisi mbal afu sakinaig: Tango ta kusem ait tukul lukamba nu mabte ndakate. Kuatenge nu kukul ndana nginaig le nane afu tenjemba sakinaig: Kuga. Nu tango nayonu kande nu manau sangrinu tanjamba kam kumun kuga kande nginaig. Nane tanjamba pur yimyam kinaig. ¹⁷ Tanjamba nane man tango am mayekina ta kusnanaig: Tango ta tuku ne ndanmba iduste nginaig le nu saningina: Nu tuan tango ande ngina.

¹⁸ Zu gabat mbal tango ta ina sinamnge am tukulok prona le kile mayekina ta son

nda nga nu tuku ina mam wika kusnanikinaig: ¹⁹⁻²⁰ Tale kiŋo ande am tukulok tepalmbinu nga saka minik ta noten e nginaig le nale lafumba sakinaik: Am tukulok tepilken ta not nginaik. Tanakinaik le nane ndek sanikinaig: Nu ndan̄at le am mayekat nga kusnanikinaig le nale ndek sakinaik: ²¹ Iyo. Sile gilai. Nu sungokanu. Nu kusnawap. Nu ndan̄at le am mayekat ko imange nu am wakeiwe tawet ta nune sakuwa le isap nginaik. ²² Nale Zu mbal tuku kuru-kurukinaik sulumba tanjamba saninginaik. Ta ndan̄am? Zu gabat mbal nane pasa ande buk katmba ima nu Yesus nu Kuatenge madina tango nguwa kande nu kusem wandeknge pitaimba nu tukulbe nginaig. ²³ Wam ta tuku nale sakinaik: Nu sungokanu. Nu kusnawap nginaik.

²⁴ Kile nane man̄ tango am mayekina ta te yale nga sanaig: Tango ta n̄ayonu ta sine kila. Ne Kuate am mbolnge sin̄ka son pasa saka nginaig le ²⁵ nu ndek sakina: Nu n̄ayonu e ko mayenu e ta ye gilai. Wam ande ye mbolnge kat ta ndo ye kila. Ye buk am tukulok minen ta kile ye mambilet ngina.

²⁶ Tanakina le nane man̄ nu kusnanaig: Nu ne ndan̄nat? Nu ame wam kat le ne am mayekat nga kusnanaig le ²⁷ nu lafumba saningina: A ... ye buk sat̄ingit le tane isaig. Ndan̄am saka man̄ lato isam tuku kusnangade. Tane mata nu dubiwanu tango minam idusde e ngina le ²⁸ nane ndek gubra tumba nu tumail panmba sanaig: A ... ne nu dubiwanu tango. Sine Moses ndo dubiweg. ²⁹ Kuate nu Moses ndon̄ pasatina ta sine kila. Tango te an̄inge prona ta sine gilai nginaig le ³⁰ nu pasa lafumba saningina: i ... Nu ye tuku am wakeiwe sat ta ndan̄am nu an̄inge prona ta tane gilai ngade. ³¹ Nu tuku man̄au ta kilimok. Kuate nu tango n̄ayonu ise ndakate. Ande nu Kuate mbar̄inmba nu tuku nzali dubite le ndo Kuate nu tuku yaban̄ pasa isit le wam san̄grinu kate. ³² Ande nu ina sinamnge am tukulok prona le anden̄ge nu tuku am marange tuna nga sakade le ise ndakeg. ³³ Tango ta nu Kuatenge kukul ndana kande man̄au tan̄an̄ inum kam kumun̄ kuga kande ngina. ³⁴ Tanakina le nane gubra tumba sanaig: Yoi. Ne ina sinamnge

une ŋak te-pilnaik. Ne sine gabat kame wam pagukam iduste e nga nane tango ta kusem wandeknge pitainaig le mayok kina.

³⁵ Tango pitainaig le mayok kina ta Yesus nu ismba tango ta sota kan̄gerna sulumba nu sana: Ne Katesek Tango Ndindo ta tuku ne son ngate e ngina le ³⁶ nu ndek nu sana: Sungo, ne ima tuku sakate. Tango ta saya le isi sulumba ye nu tuku son ngi nga sana. ³⁷ Tanakina le nu ndek sana: Ne buk nu kan̄gerat. Ye ne ndon̄ pasatet te ye nun̄ge ngina le ³⁸ nu ndek sana: O Sungo, ye ne tuku son n̄get nga nu tugumnge dagol tidrongina.

³⁹ Kile Yesus nu ten̄enmba sakina: Nane am tukulok mbal mambilam tuku mambilde mbal am tukulkam tuku ye tango tanjamba pilengam kilke te mbol prowen ngina le ⁴⁰ Farisi mbal afu tan̄ge minnaig ta pasa ta ismba sanaig: i ... Ne sine mata am tukulkanu nga iduste e nginaig le ⁴¹ nu nane saningina: Tane am tukulkanu minig kande une tuku pa tane mbolnge mine ndakate kande. Tane sine am maranganu mineg ngade tukunu tane pa tam tuku minig ngina.

10

Sipsip kulat tango mayenu

¹ Ye sin̄ka sat̄ingamngit. Ande nu sipsip tuku malanga sinam nda kumba nu fonde ponga sinam kinit ta nu kuayar tango ndo.

² Ande nu malanga kumam sinam kinit ta nu sipsip tuku kulat tango. ³ Nu prote le malanga kulat tango malanga talke tuwit. Nu sinam kinit le nune sipsip nu tuku n̄in tugu katesemba nu kila pilig. Nu nune sipsip tuku nyu yimyam wike lika kilmba kilemayokka kinit. ⁴ Nu nune sipsip ŋakmba kile-mayokkate sulumba nu ambonga kinit le nane nu tuku n̄in tugu kila tukunu nu dubimba kinig. ⁵ Tango kisen̄ge pro wikuwa ta nane nu dubiwe nda. Nane nu tuku n̄in tugu gilai tukunu nane nu ram kua kan̄gaig ngina. ⁶ Yesus nu yaba pasa ta saningina ta nane tugunu katese ndanaig.

⁷ Katese ndanaig le nu te-mayokmba saningina: Ye sin̄ka sat̄ingamngit. Sipsip

tuku malanga ta ye. ⁸ Ambonga pron-aig mbal ta nane njakmba kuayar tango ndo. Sipsip nane tuku pasa ise ndakinaig. ⁹ Ye ndo malanga. Ande nu ye tugum tembi sinam kuwa ta nu ngisike nda. Nu mayok ka sinam ka nyamagan mayenu te-silika nyumba minamngat. ¹⁰ Kuayar tango nu sipsip kuayarmba bale farmba njaigo siglikam tuku ndo prote. Ye nane abo tugu kitek lato lato tumba gare sunjo njak minwaig nga ye prowen.

¹¹ Ye sipsip kulat tango mayenu. Sipsip kulat tango mayenu sipsip mine mayewaig nga nu kumam tuku kuru kuru ndakate. ¹² Ande nu sipsip miro tango kuga ta nu ndametin kilam tuku ndo sipsip kulatkate. Age nguikok prote le nu sipsip kusreka kua kinit le age tange nane bige tidिंगate le nane pururumba sili-silide. ¹³ Nu ndametin kilam tuku ndo sipsip kulatkate sulumba nu sipsip sungomba idus ndaningit. ¹⁴⁻¹⁵ Ye sipsip kulat tango mayenu. Mam nu ye kila minit le ye nu kila minet. Tanamba ndo ye yije sipsip kila minet le nane ye kila minig. Ye nane mine mayewam tuku ye yije ngarosu mape ndamba kumamngit.

¹⁶ Yije sipsip gudommmba fonde te sinamnge mine ndakade. Ye nane mata kili le nane ye tuku njin tugu kila pilmba ye dubiyamngaig. Tanamba nane kuasmbi ndindo tanan minwaig le ye nane tuku kulat tango ndindo minamngit. ¹⁷ Ye yije ngarosu mape ndamba kumi sulumba man abo tumba tingamngit. Ta tuku yije Mam nu ye tuku kume purte. ¹⁸ Ande nu nuje nzali dubimba ye baleyam kumun kuga. Ye yije nzali dubimba kumamngit. Ye sangri njak minmba yije ngarosu kumam tuku palmbimngit. Kumi sulumba sangri ndui ta tumba man tingamngit. Yije Mam nu ye wam ta kam tuku nyu sina nga saningina.

¹⁹ Tanaka saningina le Zu mbal nane pasa ta ismba man wamdus pur yimyam kinaig. ²⁰ Afu gudommmba ndek sakinaig: Nu bukla njak nginngankate. Tane nu tuku pasa ise ndakap nginaig le ²¹ nane afu ndek saki-naig: Tanjo bukla njak tanamba pasatam

kumun kuga. Bukla njayonunge tanjo am tukulok wakeiwam kumun kuga nginaig.

Zu mbal Yesus ngumnaig

²² Yerusalemnge nane o buk kusem wande tuku malanga man talkinaig ta idusam tuku pagumba nye sunjo mayok kina. Ait ta murke ait.

²³ Yesus nu kusem wande sunjo tuku kawan ande nyunu Solomon ta mbolnge kine inummba minna le ²⁴ Zu mbal afu pro nu te-ngamumba kusnanaig: Ne Kuatenge madinina tango ndeta tugusemba saka le isbe. Sine isam tuku wamdus sulumba tairnga mineg nginaig le ²⁵ nu ndek lafumba saningina: Ye buk satingen ta tane son nda ngade. Ye Mam tuku nyu mbolnge wam ke liket piro kame tanje Mam nu ye kukulyina ta te-mayokde ta ²⁶ tane ye tuku sipsip kuga tukunu tane ye tuku son nda ngade. ²⁷ Ye tuku sipsip nane ye tuku njin tugu kila. Ye nane kila minet le nane ye dubiyade. ²⁸ Ye abo tugu minmba minam tuku ningi le nane sinja ngisike nda. Ande nu ye tugumnge nane bige tidinga kilam kumun kuga. ²⁹ Sipsip njakmba Mam nu ye tugumnge patikina le kulatka minet. Ande nu Mam tugumnge nane bige tidinga kilam kumun kuga. ³⁰ Sile Mam ndon ndindo ndo nga sakina.

³¹ Tanakina le Zu mbal nane man ndame kilmba nu balewam bafunaig le ³² nu ndek nane saningina: Ye Mam tuku sangrimbi manau magenu gudommmba ke liket le kanjerkade. Ame manau njayonu ket le tane ye baleyam bafude nga saningina le ³³ nane nu sanaig: Sine ne wam magenu kate ta tuku ne balenam idus ndaweg. Ne tanjo ndo ta ne ye Kuate nga nu tuku nyu njayo silite nginaig.

³⁴ Nu ndek lafumba saningina: Kuyar pasa mbolnge Kuate nu tenenmba sakate. Tane mbara kame tanan minig ngate. ³⁵ Sine kuyar pasa ande te-siwam kumun kuga. Kuate nu tanamba nuje mbal afu pasa ningina le nane mbara tanan minig ngina. ³⁶ Ye ake tanjo kuga. Kuatenge madiyumba kukulyina le kilke te mbolprowen. Ndanam saka ye Kuate tuku Kinjo nget le Kuate tuku nyu njayo siliwanu ngade. ³⁷ Ye Mam Kuate tuku piro ndaket

nga idusmba kande tane ye tuku son nda ngap. ³⁸ Ye nu tuku piro ket nga idusmba kande piro ket manau te ndo son ngap. Ta mbolnge tane Mam nu ye ndon minmba minit le ye nu ndon minmba minet ta kila palmbimngaig ngina.

³⁹ Tanaka sakina le kile nane nu man biye tiwam tuku ta nu nane kusreka kua ka kina. ⁴⁰ Nu kina ka Yordan kule sim ka buk Yohanusnge kule piseneningina ma ta mbolnge minna. ⁴¹ Tange minna le nane gudommba nu tugum promba sakinaig: Yohanus nu manau sangrinu afu ke ndakina ta nu tango te tuku sakina ta kumumbi sakina nginaig. ⁴² Tanamba ma ta tuku mbal gudommba Yesus tuku son nginaig.

11

Lasarus nu kumna

¹ Betani tango ande Lasarus nu guazengina. Kulim kat nuje Maria le Marta. ² Maria nu buk guren tumba Yesus tuku kupe mbolnge kutumba nuje gabat wanjembi saukina. Leu nuje Lasarus guazengina. ³ Guazengina le nuje kulim kat nuje ar ndek Yesus tuku pasa pilmba sakinaik: Sungo, ande ne nu tuku kume purte ta nu guaze nak minit nga sanaik le ⁴ nu pasa ta ismba sakina: Guaze tange nu balewe nda. Kuate tuku nyu sungo mbol kuwa le wam ta mbolnge ye Kuate tuku Kiyo nyu sungo mayok kambim tuku guaze ta prona ngina.

⁵ Yesus nu Maria le Marta leu nakile Lasarus nu nane tuku kume pur sungo nak. ⁶ Nu Lasarus guazengina pasa ta ismba minna ma ta mbolnge man ait armba tange minna. ⁷ Mara armba kugana le nu nuje dubiwanu tango saningina: Sine man Yudea kab ngina le ⁸ nane nu sanaig: Tum Tango, ailfu ndo Zu mbal ma ta mbolnge ndamembi ne balenam bafunaig. Ndanam saka ne man kambim sakate e nginaig le ⁹ nu ndek sakina: Maratukuk ka furiram ta mafen minit. Ande nu ki mbol likate ta nu baringam kumun kuga. Mafen tuku bulunge nu kiljate. ¹⁰ Ande nu furir likate ta nu bulu kugatok tukunu baringate ngina. ¹¹ Tanaka sakina

sulumba nu nane saningina: Singine gulab Lasarus nu kinymba minit. Ye ka nu kuanewamngit ngina.

¹² Tanakina le nuje dubiwanu tango nane nu sanaig: Sungo, nu kinymba minit ndeta nu mayekamngat nginaig. ¹³ Yesus nu Lasarus kumna ta tuku nu kinymba minit nga saningina ta nane nu kinyat nga idusmba tanamba sanaig. ¹⁴ Kile Yesus nu kilimok saningina: Lasarus kumna. ¹⁵ Ye nu tugum nda kan le nu kumna ta tuku ye piti ndayate. Tane ye tuku son ngap nga ye iduset. Kile sine nu tugum kab ngina.

¹⁶ Nu tanamba sakina le Tomas mape nyu ande Didimus nu ndek Yesus dubinaig tango afu saningina: Nu kumam kinit. Ariya. Sine kumba nu ndon kumbe ngina.

Kumanu mbal abonga tingam tuku miro

¹⁷ Yesus nane Betani pronaig le nane Lasarus tumba ndame burok sinamnge pilnaig le ki bailkamba kugana ta kila sanaig. ¹⁸ Betani tumbran Yerusalem kambim tuku 3 kilomita tana ndin kuen kuga. ¹⁹ Zu mbal gudommba Maria le Marta leu nakile kumna le wamdus kile-ibenkam tuku pro tange minnaig.

²⁰ Marta nu Yesus ilmba minna pasa isna sulumba nu tinga ka ndinnges Yesus kangerna le Maria nu wandeknges minna. ²¹ Marta nu Yesus sana: O Sungo, ne buk pro minna kande ye tuku leu kume ndakina kande. ²² Kile ait te mbolnge mata ne ame wam tuku Kuate yabana ta ne tanmbimngat ta ye kila ngina le ²³ nu lafumba sana: Leu nane nu man abonga tingamngat ngina le ²⁴ Marta ndek lafumba nu sana: Ait sungo mbolnge kumanu mbal nakmba tinguwai le nu mata tingamngat ta ye kila ngina.

²⁵ Tanakina le nu ndek sana: Kumanu mbal abonga tingam tuku ta ye miro. Ande nu ye tuku sangri tomba tinga kumwa ta nu man abonga tingamngat. ²⁶ Ima nu abo minmba ye tuku sangri tomba tingate ta nu ngisike nda. Ye pasa sanet te ne son ngate e nga kusnana le ²⁷ nu ndek sana: O Sungo, ne Kuate tuku Kiyo ne Kristus. Ande nu kilke te mbol prowamngat nginaig ta ne ngina.

Yesus nu malmbikina

²⁸ Tanjakina sulumba Marta nu tinga kumba ka maib nuje Maria sinjindo sana: Tum Tango pro ne ilwa nga sakat ngina le ²⁹ nu ismba pastinga nu sota kina.

³⁰ Yesus nu tumbran nda prona. Nu tumbran makembinge Marta ndon pasatinaik ma ta mbolnge minna. ³¹ Zu mbal nane wandeknge Maria wamdus te-ibenmba minnaig ta nu pastinga kina le nane nu mindesin tugumnge malmbinu kinit nga nu dubimba kinaig.

³² Maria nu Yesus tugum promba dagol tidronga sana: O Sunjo, ne prona kande ye tuku leu kume ndakina kande ngina. ³³ Maria nu malmbikina le nu dubimba kinaig mbal jakmba malmbikinaig le Yesus nu nane kanjerka wamdus tatrakina le nu nane kusnaningina: ³⁴ Tane aninge nu tumba pilnaig nga kusnaningina le nane nu sanaig: Sunjo, ne sine jak kumba ka kanjera nginaig le ³⁵ nu malmbikina.

³⁶ Tanjana le Zu mbal afu sakinaig: Ai si. Nu Lasarus tuku sunjomba kume purte nginaig. ³⁷ Tanjakinaig le nane afu ndek sakinaig: Nu tango am tukulok ta nu am marange tuna. Ndanam tuku nu Lasarus te ti ndana le nu kumna nga sakinaig.

Yesus nu Lasarus wikina le abongina

³⁸ Kile Yesus nu man wamdus tatrakina le nu kumba ka mindesin pilnaig ma ndame burok ta tugum prona. Ndam sunjo ande burok tukulanu minna. ³⁹ Kile Yesus nu ndek saningina: Ndam talkap ngina le tango kumna ta kulim nuje Marta nu ndek sana: Sunjo, nu kumna le ki baikamba kuganaig. Mindesin te buk mundur kinit ngina le ⁴⁰ nu sana: Ye ne ame pasa sanit? Ne ye tuku sangri tomba tinga ta ne Kuate tuku sangri kanjeramngat nga sanit ngina. ⁴¹ Tanjakina le nane ndek ndame talkinaig le Yesus nu tandeka sakina: O Mam, ne ye tuku pasa isit tukunu ye ne gare pasa tinet. ⁴² Ne mara mara ye tuku pasa isit ta ye kila. Afu minig te nenje ye kukulyina ta nane kila pilwaig nga ye pasa te sanet ngina.

⁴³ Tanjaka sake denpurmba nu wi kuenka sakina: Lasarus, ne tinga kilim kaye ngina le ⁴⁴ nu kumna tuku ta tinga mayok kina.

Nane buk tawimbi kupe wai kusnaig sulumba tawi inum gabat songinaig ta jak tingina le Yesus ndek nane saningina: Tane kumin kukliwap le nu kuwa ngina.

Nane Yesus balewam tuku ndin sotinaig (Mateus 26.1-5; Markus 14.1-2; Lukas 22.1-2)

⁴⁵ Zu mbal Maria dubimba pronaig ta nane Yesus wam kina ta kanjermba nane gudommmba nu tuku son nginaig le ⁴⁶ nane afu Farisi mbal tugum kumba Yesus wam kina ta kubeu ninginaig le ⁴⁷ Farisi mbal ndek kumba pris gabat mbal ndon gabat sugo sugo jakmba kilemanjurkinaig sulumba sakinaig: Sine kile ndanndanamngig? Nu manau kitek sangrinu gudommmba ke likate. ⁴⁸ Sine nu mapebe le nu manau kumba minwa ta nane jakmba nu tuku son ngamngaig. Tanjawaig ta Rom mbal sine Sesar kusrewanu nga pro kusem wande sunjo nayo silimba sine Israel jakmba bale faramngaig nginaig.

⁴⁹ Tango sunjo ande nyunu Kaiafas nu yar ta mbolnge pris tuku gabat sunjo minna. Tango ta nu nane ngamuknge tinga saningina: Tane wam gilai mbal. ⁵⁰ Sine Israel tuku ma tumba tango ndindo kumwa ta maye. Tanjawa ta sine jakmba ngisike nda ngina. ⁵¹ Kaiafas nu tanjakina ta nu nuje wamdus dubimba sa ndakina. Nu yar ta mbolnge pris gabat sunjo minna le Kuatenge nu wamdus tuna le nu dir pasa saninmba Yesus nu Israel jakmba tuku nga kumamngat ngina. ⁵² Israel mbal ndo kuga. Nu Kuate tuku kinjo kame kilke tugu jakmba mbolnge kilwa le kuasmbi ndindo minwaig nga kumamngat.

⁵³ Ait ta mbolnge Zu gabat mbal nane tugu pilmba Yesus balewam tuku ndin sota minnaig. ⁵⁴ Ta tuku kile Yesus nu Zu am mbol li ndakina. Nu nuje dubiwanu mbal kilmba dunje makembinge tumbran ande nyunu Efraim kinaig ka tange minnaig.

⁵⁵ Zu mbal tuku pagumba nye sunjo Pasowa ait patukina le tumbran fonfon tuku mbal gudommmba Pasowa mayok nda kuwa le purfen nu mayok kambim tuku nga Yerusalem kinaig. ⁵⁶ Nane pro Yesus sota kusem wande sunjo sinam tange nangine nangine munju kusnanga sakinaig: Tane

ndanmba idusde. Nu prowamngat e ko prowe nda nga saka minnaig.

⁵⁷ Farisi nane pris gabat mbal ndon nane buk tango pino wam paguka saninginaig: Ande nu Yesus minit ma ta kila minmba kande nu sine sasinguwa le sine ka biye tibe nginaig.

12

Maria Yesus tuku kupe mbolnge guren kutuna

(Mateus 26.6-13; Markus 14.3-9)

¹ Pasowa tuku pagumba nye ait ta buk fagkina le Yesus nu man Lasarus kumna le te-tina tuku tumbran Betani kina. ² Ka tanje nane Yesus tuku pagunaig le Marta nu nyamagan kutumba minna. Lasarus mata nane ndon isukusmba minna. ³ Isukusmba minnaig le Maria nu guren mayenu ande pitinu 500 gram tanan piyanu o mbolnge ta tumba prona sulumba Yesus tuku kupe mbolnge kutumba nunge gabat wanembi kupe saukina le mundur mayenu wande ta kumungina le ⁴ Yesus dubiwanu tango ande Yudas Iskariotnu nu ngumnenga Yesus tuku kupet mayok kina ta nunge sakina: ⁵ A ... ndanam saka guren ta tumba nane afu mbol nda piyana. Nu tanana kande nu son 30 tunaig le sine sanzal mbal turkeg kande ngina. ⁶ Yudas nu sanzal mbal idusningmba pasa ta sa ndakina. Nunge nangine ndametin kulatka afu kuayarmba minanu. Ta tuku nu sakina.

⁷ Kile Yesus nu ndek sana: Nu piti ser ndawa. Ye kume ndaket le nu ambonga ye tuku mindesin wakeiwanu tanan guren ta tumba ye pisneyat. ⁸ Sanzal mbal nane mara mara tane ngamuknge minamngaig. Ye tane ndon ait kuennu mine nda ngina.

Nane Lasarus balewam tuku pasa kat-naig

⁹ Zu mbal gudommmba nane Yesus minna ta ismba nu kangeram pronaig. Nu ndo kangeram pro ndanaig. Nane Lasarus kumna le Yesus nu te-tina ta turmba kangeram pronaig. ¹⁰⁻¹¹ Yesus nu Lasarus te-tina le nane gudommmba pris gabat mbal

tuku pasa kusreka Yesus tuku son nga minnaig. Ta tuku pris mbal nane Lasarus mata balewam tuku pasa katnaig.

Yesus nu gabat sungo tanan Yerusalem kina

(Mateus 21.1-11; Markus 11.1-11; Lukas 19.28-40)

¹² Mafena le Yesus nu mbumba Yerusalem prowam bafumba minna le tango pino gudommmba pro Yerusalemnge pagumba nye ta tuku minnaig ta nane isnaig. ¹³ Nane ismba ndek pator wane supika kilmba nu tugum kumba ka wika-raumba sakinaig:

Sine Kuate tuku nyu te-dungube o.

Tango te Sungo tuku nyu mbolnge prote.

Nu Sungonge nyaro tuwa o.

Nu sine Israel tuku gabat sungo nyaro tuwa o nginaig. *Mune 118.26*

¹⁴ Yesus nu donki fat ande te-silika muskilnu mbolnge minyokina. Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

¹⁵ Sion tumbran sungo ne kuru kuru ndaka.

Ai si. Ne tuku tango sungo prote si.

Nu donki fat mbol minyoka ne tugum prote ngate. *Sakaria 9.9*

Kuyar pasa ta Yesus nu kumuna.

¹⁶ Ait ta mbolnge nunge dubiwanu mbal kuyar pasa ta idus ndanaig. Ngumnenga Yesus nu samba mbolnge sangri kilja sungo tina le nane kuyar pasa ta idusmba sakinaig: Son. Kuyar pasa nu tuku sakate ta kumumbi nu mbolnge mayok kina.

¹⁷ Nane Yesus Lasarus wikina le ndame burok sinamnge abonga tingina le kanternaig mbal Yerusalemnge afu kubeu ningmba minnaig le ¹⁸ mangur sungo ta nu manau sangrinu kina le isnaig sulumba nane kumba ka ndinngge nu te-silikinaig le

¹⁹ Farisi mbal nangine nangine sakinaig: Ai si kangerap. Nane jakmba nu dubide. Sine wam ande kam kumun kuga nginaig.

Yesus nu nunge kumam tuku sakina

²⁰ Nane Kuate mbarinam tuku pagumba nye ta mbol pronaig ta afu Grik mbal.

²¹ Nane Filipus tugum pronaig. (Filipus nu Galileanu Betsaida tumbranok).

Nane pro nu sanaig: Tango sungo, sine Yesus kangeram proweg nginaig le ²² nu

kina ka Andreus sana. Tanjamba nale ki-naik ka Yesus kila sanaik le ²³ nu ndek nale sanikina: Ye Ndindo Katesek Tango Kuate nu sangri kilja sungo sam tuku ait buk prote. ²⁴ Ye sinja satinjamngit. Wit tinu ande kilkek sinamnge ngukap le ndo alonu gudommmba mayok kanjaig. Kilkek sinamnge ngu ndakap ta nune ndo minamngat. ²⁵ Ima nu nune abo mine mayewam tuku wamdus sungo tate ta nu ngisikamngat. Ima nu kilke te mbolnge nune abo mine mayewam tuku idus ndate ta nu abo nak minmba minamngat. ²⁶ Ima nu ye tuku piro biyam idusmba kande nu ye dubiyuwa. Nu tanjawa ta nu ye ndon minamngat. Ande nu ye tuku piro biywa ta Mamnge nu tuku nyu te-mayokamngat.

²⁷ O Mam, ye ngamungal pitiyate ta ye ndanmba sani. Wam ye mbol prowamngat ta laipyuwa nga sani? Kuga. Ye tanjake nda. Piti ta kurawam tuku ye prowen. ²⁸ O Mam, nane nyu sungo ta mbol kuwa ngina. Nu tanjakina le samba mbolnge minge pasa ande tenenmba sakina: Yinje nyu sungo buk mbol kina. Kile manj mbol kangat nga sakina.

²⁹ Nane tanje minnaig mbal pasa ta ismba afu ndek sakinaig: Kuaila fudukate nginaig le afu nane sakinaig: Enjel ande nu ndon pasatate nginaig le ³⁰ nu ndek sakina: Pasa ta ye isi nga pro ndawat. Tane isap nga prowat. ³¹ Kile kilke mbol mbal pileningam tuku ait prote. Kilke te tuku gabat Satan Kuatenge te-ibenjamngat. ³² Nane afu ye ail mbolnge pilmba tedunguwaig le ye kilke mbol mbal wike liki le nane ye tugum prowamngaig ngina. ³³ Yesus nu ndanndanmba kumamngat ta te-mayokmba nu pasa ta saningina.

³⁴ Nane ndek pasa lafumba sakinaig: Moses tuku kuyar pasa Kristus nu minmba minamngat nga sakate ta ne ndanam nane Katesek Tango Ndindo tumba tedungamngaig ngate. Katesek Tango ta nu ima nginaig le ³⁵ nu nane saningina: Kile bulu tugusek ait fagnu ndo tane kiljatinjamngat. Bulu tane kiljatinmba minitmbi tane kilja mbolnge likap. Kuga ta ma makenge tane songikat. Ande nu ma make sinamnge likate ta nu ndin kanjer

ndate. ³⁶ Bulu kiljatinmba minitmbi nu tugum kumba kila palpe. Tanjawa ta tane bulu nak minamngaig ngina. Yesus nu tanjaka sakina sulumba nu nane kusreka kuirka minna.

Zu gudommmba nane Yesus talanaig

³⁷ Yesus nu manjau kitek gudommmba nane am mbolnge ke likanu ta nane nu tuku son nda nga minnaig. ³⁸ Tuan tango Aisaia tuku pasa ande nane mbolnge kumungina ta tenenmba.

O Sungo, sine pasa kukliweg le ande nu son nda ngate.

Ne nane sangri te-mayokte le ande nu katese ndate. *Aisaia 53.1*

³⁹ Nane Kristus talanaig ta Aisaia nu o buk dir pasa ande tenenmba kuyarna.

⁴⁰ Kuate nu nane tuku am tukule ninmba ngamungal mata tukule ningina. Kuga ta nane ammbi alonu kanjermba wamdus puluninguwa le ngamungal biye mbilmba ye tugum prowaig le nane wakeikamngit ngina. *Aisaia 6.10*

⁴¹ Aisaia nu Kristus tuku kilja sungo kanjermba nu tanjamba Yesus tuku kuyarna.

⁴² Zu gabat gudommmba Yesus tuku son nginaig ta Farisi mbal nane kusem wandeknge nane peuninbekaig nga nanjine son ta yabukinaig. ⁴³ Nane tango pino nakmba nane nzaliningam tuku sungomba idusnaig sulumba Kuate nu nane nzaliningam tuku wam ta fudinndo nga idusnaig.

⁴⁴ Kile Yesus nu wi kuenjka saningina: Ande nu ye tuku son ngate ta nu ye tuku ndo son nda ngate. Kuate nu ye kukulyina ta nu tuku mata son ngate. ⁴⁵ Ande nu ye tuku manjau kanjer tite ta nu Kuate nu ye kukulyina ta nu tuku manjau mata kanjer tite. ⁴⁶ Ye kilke te tuku bulu tanjaj tango pino nakmba kiljaninget. Ye son ngade mbal nane ma make sinamnge mine ndakade. ⁴⁷ Ande nu ye tuku pasa ismba dubi ndawa ta ye nu pilemba pasa mbolnge te-ti ndawet. Ye tango pileninmba pasa mbolnge kile-tidingam pro ndawen. Ye nane tuku muskil kile-tidinge ningam tuku prowen. ⁴⁸ Ima nu ye pitaiyumba ye tuku pasa ngumnete ta ait sungo mbolnge ye pasa sake liket tenje nu pilemba pasa

mbolnge te-tiwamngat. ⁴⁹ Ye pasa sake liket te yije wamdusmbi sa ndaket. Mam nu ye kukulyina nunge wam paguyina le ye sake liket. ⁵⁰ Nunge wam pagu pasa ta abo minmba minam tuku ndin tumtingit. Ta tuku ye pasa satinget te Mamnge wam paguyina le ndo satinget ngina.

13

Yesus nu nunge dubinaig mbal tuku kupe minyangina

¹⁻⁵ Pasowa ait pro ndana le Yesus nu nunge dubinaig mbal ndon isukusmba minnaig le Yudas Iskariotnu Simon tuku kijo nu Satanngge buk wamdus tuna le nu Yesus tumba nunge ngueu mbal ningam tuku idusmba minna.

Yesus nu kilke te kusremba Mam nunge tugum kambim tuku ait patukina le nu kila minmba nunge mbal kilke te mbolnge minnaig ta nane tuku kume purmba minna sulumba nu ndek nyamagan kusremba tinga nunge siot paska tawi ande tumba ngaro kusmba nza mbolnge kule kutumba nunge dubiwanu tango tuku kupe minyanke likina. Mam Kuate nu sangri jakmba nu wai mbolnge pilna le nu Mam tugumnge ndekina ta nu man luka mbumba kangat wam ta jakmba nu kila minmba tanjana.

⁶ Tanjamba minyanke lika ka Simon Petrus tugum prona le nu kusnana: i ... Sungo, nenge ye tuku kupe minyangam bafute e ngina le ⁷ nu ndek sana: Ye manau ket te ne tugunu katese ndate. Ngumnennga ne pulunamngat ngina le ⁸ nu man sana: Sinjka. Ne ye tuku kupe minyanke nda nga sana. Tanjakina le nu man sana: Ye ne tuku kupe minya ndangi ta ne ye ndon gulab minam kumun kuga ngina le ⁹ Simon Petrus ndek nu sana: Sungo, tanjamba kande kupe ndo minya ndanga. Ye tuku kupe wai gabat turmba minyannga ngina le ¹⁰ nu sakina: Ande nu ngarosu jak kule pisat ta nu kupe ndo minyannga man purfen nu mayok kangat. Tane jakmba purfen nu minig ta tane tuku ande nu purfen nu mine ndakate ngina. ¹¹ Yesus nu ima nu tuku kupet mayok kangat ta nu kila minna tukunu ande nu purfen nu mine ndakate nga saningina.

¹² Nu nane tuku kupe minyanke denpurmba nu tinga nunge siot tumba silika isukusam tuku ma mbol kina sulumba nane kusnaningina: Ye tane mbolnge manau kit ta tane tugunu katesede? ¹³ Tane ye nyun ta Sungo tane tuku Tum Tango ngade ta son. Tane kumumbi sakade. ¹⁴ Ye Sungo tane tuku Tum Tango minmba ye nyu kugatok tane kumnemnge minanu tanan tane tuku kupe minyanke likit. Tane mata nyu kugatok tanan tangine tangine kupe minyanke likap. ¹⁵ Ye tane mbolnge manau kit ta tane kangermba tanamba dubimba kap nga ye tumtingit. ¹⁶ Ye sinjka satinngamngit. Piro tango nu nunge sungo li ndate. Kukul tango nunge kukulte tango li ndate. ¹⁷ Ye tane pasa satinget te tugunu katesemba dubiwap ta tane gare manau mbolnge minamngaig.

¹⁸ Ye tane jakmba tuku sa ndakit. Ye madingen mbal ye tane tuku wamdus kila. Kuyar pasa ande tenemba sakate.

Ande nu ye tuku nyamagan ye ndon isukusit ta nu ye tuku ngueu mayok kinit ngate. *Mune 41.9*

Pasa ta sinjka kumumbi mayok kangat. ¹⁹ Pasa ta mayok kuwa le ye Kuatenge madiyina tango ta tane son ngam tuku ye ambonga satinngit. ²⁰ Ye sinjka satinngamngit. Ye yije tango ande kukuli le prowa le ande nu aukmba wakeite ta nu ye mata wakeiyate. Ye wakeiyate ta Kuate ye kukulyina nu mata wakeite ngina.

Yudas nu Yesus tuku kupet tango (Mateus 26.20-25; Markus 14.17-21; Lukas 22.21-23)

²¹ Yesus nu pasa ta saningina sulumba ngamungal pitina le pasa te-mayokmba saningina: Ye sinjka satinngamngit. Tane ngamuknge ande nu ye tuku kupet minit ngina. ²² Tanjakina le nunge dubinaig tango ndek ima tuku sakate nga idusmba nangine nangine munu kangerkinaig.

²³ Nu dubiwanu tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nale munu patuk patuk isukusmba minnaik. ²⁴ Simon Petrus nu tango ta nu kusnawa nga gabatmbi sana le ²⁵ tango ta Yesus man patumba nu gemmba nu kusnana: Sungo, ne ima tuku sakate ngina le ²⁶ nu sakina: Ye

bret te kule pak mbol pilmba tambimngit not ngina. Nu tanjaka bret tumba kule pak mbilmba Simon tuku kinjo Yudas Iskariotnu tuna. ²⁷ Tuna le Satan pro Yudas sinam kina le Yesus nu sana: Ne wam kam iduste ta pitik kumba ka ngina. ²⁸ Nu Yudas pasa sana ta nane isukusmba minnaig mbal nane katese ndanaig. ²⁹ Nane idusnaig: Yudas nu ndametin tuku pale fat kulatkate tukunu Yesus nu Pasowa tuku nyamagan afu piyawam tuku ko ndametin afu sanzal mbal ningam tuku nga sate nga idusnaig.

³⁰ Kile Yudas nu bret ta nyumba mayok ka kina ta buk furirna.

Wam pagu pasa kitek

³¹ Nu mayok ka kina le Yesus nu nane saningina: Ye Ndindo Katesek Tango kile ye tuku nyu sungo mbol kangat. Wam ta mbolnge Kuate tuku nyu sungo mata mbol kangat. ³² Kuate nu ye mbolnge nyu sungo mbol kuwa le ye nu mbolnge mata nyu sungo mbol kangat. Kile ndo nu ye tuku nyu sungo te-mbolamngat.

³³ Kinjo kame ye, ait fagnu tane ndon minamngit. Tane ye sota kangerye nda. Ye o buk Zu mbal tanjamba saningen ta kile tane satینگamngit. Tane ye kangit ma ta tane prowam kumun kuga.

³⁴ Ye tukul kitek ande satینگamngit. Tane tangine tangine mungu iduska kume purkap. Ye tane tuku kume puret tanjamba tane mata tangine tangine mungu kume purkap. ³⁵ Tane mungu kume purkap ta tango pino tane ye dubiyade mbal minig ta katesewamngaig ngina.

Yesus nu Petrusnge nu tuku nyu yabukamngat nga sana

(Mateus 26.31-35; Markus 14.27-31; Lukas 22.31-34)

³⁶ Yesus nu tanjamba sakina le Simon Petrus nu kusnana: Sungo, ne animbi kangat ngina le nu sana: Ye kangit ma ta kile ne ye dubiyam kumun kuga. Ngumnenja ne ye dubiyamngat ngina.

³⁷ Tanjakina le Petrus nu sana: Ndanam kile ye ne dubinam kumun kuga ngate. Ne tuku nga ye kumam tuku kuru kuru ndaket ngina le ³⁸ nu ndek sana: Ne ye tuku nga ne kumam tuku kuru kuru ndakam iduste e?

Ye sinjka ne sanamngit. Furir te mbolnge teg wi ndakuwa le ne ye tuku nyu yabukam kenamngat ngina.

14

Kuate tugum kambim tuku ndin

¹ Ye pasa pitinu satینگit ta tuku tane wamdus fulil ndakap. Tane Kuate tuku sangri tomba tinga ye tuku sangri mata tomba tingap. ² Mam tuku tumbrainge wande gudommmba minig. Tanjamba mine ndakuwaig ta ye satینگe nda. Ye kumba ka tane tuku ma wakeiwamngit. ³ Tane tuku ma wakeiwi sulumba luka pro tane kili le tane ye ndon minmba minamngaig. ⁴ Ye kambimngit ma ta tane ndin kila ngina.

⁵ Tanjakina le Tomas nu ndek kusnana: Sungo, ne kambimngat ta sine gilai. Ndin ndan dubimba ne tugum prowamngig nga kusnana le ⁶ nu ndek sana: Kambim tuku ndin, wam tugusek, abo tugu ta ye miro. Ande nu ye laipyumba Mam tugum kambim kumun kuga. ⁷ Tane ye kila pilig tukunu Mam mata kila palmbimngaig. Kile tane nu kila palig. Tane buk nu kangernaig ngina.

⁸ Kile Filipus ndek Yesus sana: Sungo, sine tuku nzali ne nane Mam tumsinga le kangerbe ngina le ⁹ nu ndek sana: Filipus, ye ait kuennu ne ndon minet. Ne ye kila pile ndakate e? Ande nu ye tuku tugu kanger tite ta nu Mam mata kangerte. Ndanam tuku ne nane Mam tumsinga le kangerbe ngate. ¹⁰ Ye Mam ndon sailket le nu ye ndon minit. Sile ndindo ta ne son nda ngate? Ye mara mara pasa satینگet ta yine wamdusmbi sa ndaket. Mam nu ye ndon minmba nunge piro ta ke likate. ¹¹ Ye Mam ndon minet le nu ye ndon minit ta son ngap. Tane son ngam fugumba kande piro ke liket ta kangerka ye nu ndon minet ta son ngap. ¹² Ye sinjka satینگamngit. Ande nu ye tuku sangri tomba tingua ta ye manjau ke liket te nu mata kamngat. Ye Mam tugum kangit ta tuku nu ye manjau ket te linimbba manjau sangrinu ke likamngat. ¹³ Tane ye ndon minmba wam afu tuku yabanyap ta ye Mam tuku nyu sungokuwa nga ye wam ta kamngit. ¹⁴ Tane ye ndon minmba wam ande tuku yabanyap ta ye kamngit ngina.

Yesus nu Tukul Guwa ndekam tuku sakina

¹⁵ Tanjakina sulumba nu man sakina: Tane ye tuku kume purap ta tane ye tuku minge dubiwamngat. ¹⁶ Tanawap le ye Mam sawi le ande kukulwa le ndeka tane sinzanjimbamba minmba minamngat. ¹⁷ Nu wam tugusek tuku Guwa. Kilke te mbolok manau dubide mbal nane nu gilai minmba nu tam kumun kuga. Tane nu kila minig le nu tane ndon minmba tane tuku ngamungal sinamnge minmba minamngat.

¹⁸ Ye tane kusreki le munzanu tanan mine nda. Ye man luka tane tugum prowamngit. ¹⁹ Mine minemba kilke te mbolok manau dubide mbal nane man ye kangerye nda. Tane ye mara mara kangeryumba minamngaig. Ye abo minmba minet tukunu tane mata abo minmba minamngaig. ²⁰ Ait ta prowa le ye Mam ndon minet le tane ye ndon minig le ye tane ndon minet wam ta tane katesewamngaig.

²¹ Ima nu ye tuku wam pagu pasa dubiwa ta nu ye tuku kume purte. Nu ye tuku kume purwa ta Mam mata nu tuku kume puramngat. Ye mata nu tuku kume purmba ye pro yine wamdus tumi le nu ye kila palmbimngat ngina.

²² Tanjakina le Yudas ande Iskariotnu kuga nu ndek Yesus kusnana: Sungo, ndanam ne pro nane wamdus sine ndo tumsimbamba kilke te mbolok manau dubide mbal tumninge nda nga sakate ngina le ²³ Yesus ndek nu sana: Ande nu ye tuku kume purte ta nu ye tuku pasa dubite. Mam nu tango ta tuku kume purmba minwa le sile Mam ndon nu tugum kumba nu ndon minmba minamkik. ²⁴ Ande nu ye tuku kume pur ndate ta nu ye tuku pasa dubi ndate. Pasa satinet le isig ta ye tuku pasa kuga. Mam nu ye kukulyina nu tuku pasa.

²⁵ Ye tane ndon minmba pasa kame te satinet. ²⁶ Mam nu ye tuku nyu mbolnge sinzanjingham tuku Tukul Guwa kukulwa le ndekamngat. Nunge tane wam njakmba tumtingamngat. Pasa njakmba sake liken ta nu man lato tumtinguwa le idusamngaig.

²⁷ Tane wamdus piti njak minmba kuru kuru ndakap. Ye tane kusreka ngamungal mukukmbi wamdus bul sertingamngit.

Kilke te tuku manau dubide mbal wamdus bul serningig tanan kuga. Ye ngamungal mukukmbi wamdus bulok minet manau ta tingamngit.

²⁸ Ye tane kusreki sulumba man luka tane tugum prowamngit nga satinet le isaig. Mam nu Sungo. Nu ye liyate. Ta tuku tane ye tuku kume purde kande ye Mam tugum kangit ta gare tade kande. ²⁹ Ye nda kinet sulumba ambonga tane kila satinet. Wam ta mayok kuwa le tane pasa te tuku son ngap nga satinet. ³⁰ Ye kile tane ndon sungomba pasate nda. Kilke te tuku gabat Satan nu buk prowam bafute. Nu ye tuku sangri kumun kuga ta ³¹ kilke mbolok mbal ye Mam tuku kume puret ta kila pilwaig nga ye Mam tuku minge dubiwamngit.

Ariya. Kile tingap le kab ngina.

15

Grep muli tugusek

¹ Yesus nu man saningina: Ye grep muli tugusek. Mam nu grep muli kulatka nu miro minit. ² Ye tuku wainu afu alo ndade ta Mamnge supika kile-pankate. Wainu afu alode ta man alo magewaig nga kugerka wakeikate. ³ Ye pasa satinet ta mbolnge tane tinjeknu mayok kinaig. ⁴ Tane ye ndon sailkap le ye tane ndon minmba minamngit. Grep muli wainu ange tur ulendika mine ndakuwa ta nu ye ndo alowe nda. Tanamba ndo tane ye ndon sail ndakap ta tane alo kile-mayokke nda.

⁵ Ye grep muli angenu. Tane wainu. Ande nu ye ndon sailkate ta ye nu ndon minet le nu alo gudommamba kile-mayokkate. Tane ye ndon sail ndakap ta tane wam inum kam kumun kuga. ⁶ Ande nu ye ndon sail ndakuwa ta nu muli wainu tanan Kuatenge supimba buknguwa le karengamngat. Wainu tanan ta kile-manjurka kilmba pankate le pange uge sulude. ⁷ Tane ye ndon sailkap le ye tuku pasa tane sinamnge minwa ta tangine nzali mbolnge Kuate yabanap le kumumba mayok kanggaig. ⁸ Tane alonu gudommamba kile-mayokkade ta Mam tuku nyu sungo mbol kinit. Manau tamba tane sinja ye dubiyanu tango kilimok mayok kinig.

Kume pur manau

⁹ Mam nu ye tuku kume purte tanjamba ndo ye tane tuku kume puret. Ye tane tuku kume puret wam ta kusre ndamba ye tugumnge minap. ¹⁰ Ye Mam tuku minge kumnemnge minet ta nu ye tuku kume purte wam ta ye kusre ndawet. Tane ye tuku minge kumnemnge minap ta ye tane tuku kume puret wam kusrewe nda. ¹¹ Tane ye tugumnge gare tumba gare sungo nak minap nga ye pasa ta satingit.

¹² Ye tuku wam pagu pasa ta tenjemba. Ye tane tuku kume puret tanjamba ndo tane tangine tangine mungu kume purkap. ¹³ Ande nu nune gulab kame mage minam tuku kumit ta nu tango nakmba tuku kume pur manau liningit. ¹⁴ Tane ye tuku minge dubiwap ta tane ye tuku gulab minamngaig. ¹⁵ Gabat sugo afu nane wam ande kam idusmba nangine piro tango sa ndaningig ta ye pasa nakmba Mam tugumnge isen ta tane satingen. Ta tuku ye kile tane piro tango nge nda. Tane ye tuku gulab nget. ¹⁶ Tanenge ye madi ndayinaig. Yenge tane maditingen. Tane ka alo magenu kile-mayokkap le alo ta minmba minwaig nga ye tane maditingen. Tane ye tuku nyu mbolnge Mam yabanap ta nunge wam ta tingamngat. ¹⁷ Tane wam pagu pasa te dubiwap sulumba tangine tangine mungu kume purka minap ngina.

Afu Yesus tuku mbal ngueu patikamngaig

¹⁸ Yesus nu man lato saningina: Kilke mbol mbal nane abo abo ye kasuryinaig tanjamba ndo tane mata kasurtingamngaig. ¹⁹ Tane kilke te tuku manau dubide kande nane sine tuku afu nga tane tuku nzali torde kande. Ye kilke mbol mbal ngamuknge tane kile-mayokka maditingen tukunu nane singine mbal kuga nga kasurtingig. ²⁰ Ye buk pasa ande satingit ta idusap. Piro tango nu nune sungo li ndate nga satingit. Ye tane tuku Sungo nane afunge ye piti seryinaig tanjamba ndo nane tane mata piti sertingamngaig. Afu ye tuku pasa dubide tanjamba ndo nane tane tuku pasa mata dubiwamngaig. ²¹ Kuate nu ye kukulyina ta nane nu gilai minig tukunu nane tane ye tuku mbal nga ngueu patikamngaig.

²² Ye pro tugusek manau tum ndaningen kande nane une tuku pa tam tuku mine ndakade kande. Ye nane tumningen tukunu nane une tuku pa tam tuku minig. ²³ Ande nu ye kasuryate ta nu ye tuku Mam mata kasurte. ²⁴ Manau sangrinu nane afunge ke ndakinaig ta ye nane ngamuknge ke liken. Ye manau ta nda ke liken kande nane une tuku pa tam tuku mine ndakade kande. Nane wam kame ta kangerka ye kasuryumba Mam turmba kasurmmba minig. ²⁵ Kuyar pasa ande tenjemba sakate.

Nane ake sinan ye tuku gubra tade ngate.

Mune 35.19; 69.4

Kile pasa ta alonu kumumbi mayok kinit.

²⁶ Ye Mam tugum kumba wam tugusek tuku Guwa kukuli le pro tane sinzantingmba nu kumumbi ye tuku sakamngat. ²⁷ Ye piro tugu pilen mbolnge tane ye ndon minmba kile minig. Ta tuku tane mata kumumbi ye tuku saka minamngaig.

16

¹ Tane son manau kusrebekaig nga ye pasa nakmba ta sake likit. ² Nane afu tane kusem wande sinam kambim tuku peutingamngaig. Ait ande prowa le nane sine Kuate tuku piro mayeweg nga idusmba tane bale faramngaig. ³ Nane sile Mam ndon gilai tukunu tanawamngaig. ⁴ Ye kile tane kila satinget te ngumnennga manau ta mayok kuwa le pasa satingit te idusamngaig. Ambonga ye tane ndon minen ta ye pasa te sa ndatingen.

Tukul Guwa tuku piro

⁵ Kile Mam nu ye kukulyina ta ye nu tugum kangit. Ye animbi kangit ta tane ye kusnayam idus ndade. ⁶ Ye tane pasa te satinget tukunu tane nakmba ngamungal piti nak minig. ⁷ Ye sinka satinamngit. Tane maye minam tuku ye tane kusreka kangit. Ye nda ka ta ande tane sinzantingam tuku ndeke nda. Ye kumba ka nu kukuli le tane tugum prowamngat. ⁸ Nu prowa sulumba une tuku tugu, manau tinreknu tuku tugu, une tuku pa lafunu tam tuku wam ta nakmba kilke mbol mbal kile-mayokka saninguwa le katese mayewamngaig ta tenjemba. ⁹ Nane ye tuku son nda ngade tukunu nane une nak ta nu te-mayokmba

saningamngat. ¹⁰ Ye tane kusreka Mam tugum luka kangit tukunu ye tinreknu nga saningamngat. ¹¹ Kuate nu kilke te tuku gabat Satan pa tambim tuku pilna tukunu nane mata pa lafunu tam tuku minig ta saningamngat.

¹² Ye pasa afu sungomba tane satinngam tuku ta tane wamdus sinamnge patikam kumu kuga. ¹³ Wam tugusek tuku Guwa prowa sulumba nu tugusek manau njakmba tumtingamngat. Nu nuje wamdusmbi pasa satinge nda. Nu Kuate tugumnge pasa isit ta ndo satinngamngat. Wam afu ngumnennga mayok kangaig ta mata wam pagukamngat. ¹⁴ Nu ye tuku pasa tumba tane tumtinguwa le ye tuku nyu sungo mbol kangat. ¹⁵ Mam tuku wam njakmba ta ye tuku. Ta tuku ye satinngit nu ye tuku pasa tumba tane tumtingamngat nga satinngit ngina.

Gare pasa le piti pasa

¹⁶ Yesus nu man sakina: Mine minemba tane ye kangerye nda. Man mine minemba ye kangeryamngaig ngina le ¹⁷ nuje du-biwanu tango afu ndek nangine nangine mungu kusnanginaig: Ndanam nu sakate: Mine minemba tane ye kangerye nda. Man mine minemba ye kangeryamngaig ngate. Ye Mam tugum kangit nga sakat ta tugunu ndanmba. ¹⁸ Mine minemba nga sakat ta ait giganmba. Nu pasa sake likate te sine tugunu katese ndaweg nginaig.

¹⁹ Nane Yesus kusnawam tuku idusmba minnaig ta nu katesemba nu ndek saningina: Tane ye mine minemba kangerye nda. Man mine minemba ye kangeryamngaig ngit ta tane tugunu katesewam tuku mungu kusnangade e? ²⁰ Ye sinjka satinngamngit. Kilke te mbolok manau dubide mbal nane gare njak minwaig le tane sinamanzerka malmbi njakmba minamngaig. Tane wamdus piti njak minap ma ma wam ta mbilmba tane gare sungo njak minamngaig. ²¹ Pino nu kinjo te-palmbim tuku ait prote le nu rar kamusmba piti njak minit. Nu kinjo tate sulumba kangermba gare tormba rar ta man idus ndate. ²² Tane mata tanan kile wamdus piti njak minig. Ye man tane tugum prowi le tane gare toramngaig. Gare ta andengete te-ibenam kumu kuga. ²³ Ait ta

mbolnge tane ye agan ande tuku kusnaye nda. Ye sinjka satinngamngit. Tane ye tuku nyu mbolnge wam ande Mam yabanap ta nu tane tingamngat. ²⁴ Tane buk ye tuku nyu mbolnge wam ande Mam yaban ndanaig. Kile tanamba Kuate yabanap le nu tane tinguwa le tane gare sungo tamngaig.

Yesus nu kilke te tuku sangri te-ibenja

²⁵ Ye yaba pasambi pasa satinge liket. Ait ande prowa le yaba pasambi satinge nda. Ye tane Mam tuku kilimok satinngamngit. ²⁶ Ait ta mbolnge tane ye tuku nyu mbolnge Kuate yabanap le ye tane tuku yaban pasa tumba Mam sawe nda. ²⁷ Kuga. Mam nu nuje miron tane tuku kume purte tukunu tane tuku yaban pasa ismba tingamngat. Tane ye tuku kume purmba ye Mam tugumnge ndeken ta tane son ngade wam ta tuku nu tane tuku kume purte. ²⁸ Ye Mam tugumnge kilke te mbol prowen. Kile ye kilke te kusremba man luka Mam tugum kangit ngina.

²⁹ Yesus nu tanjaka sakina le nuje du-biwanu tango nane sakinaig: Ese. Kile ne yaba pasambi sa ndakate. Ne kilimok sakate le ³⁰ sine katese mayeweg. Ne wam njakmba tuku kila minit. Singine kusna pasa wamdus sinamnge ndo minig le ne kila pilit. Ta tuku ne Kuate tugumnge ndekina ta sine son ngeg nginaig le ³¹ nu ndek sakina: Tane kile ye tuku son ngade e? ³² Mine minemba tane yije ndo kusreyumba kua ka sili-silimba tangine tumbran kine likamngaig. Tanawap ta Mam nu ye ndon minmba minit tukunu ye yije ndo mine nda. ³³ Tane ye ndon minmba ngamungal mukuk minap nga ye pasa ta njakmba satinge likit. Tane kilke te mbolnge minap sulumba piti sungomba kamusamngaig ta tane kuru kuru ndaka sangri tinga minap. Ye kilke te tuku sangri ngaigonu buk kile-ibenken ngina.

17

Yesus nu nuje mbal tuku Kuate yabanja

¹ Yesus nu pasate denpurna sulumba nu tandeka mambilmba Kuate yabanmba sakina: O Mam, ait buk prowat. Ne ye tuku nyu sungo ta te-mbola le ye suk ne tuku nyu

sungo ta te-mbolamngit. ² Ne kilke mbol mbal ye tuku sangri kumnemnge minwaig nga patikina le ne ye sina mbal ye nane abo tugu minmba minam tuku ninget. ³ Ima nu ne Mbara Ndindo Tugusek kila pilmba ye Yesus Kristus ne kukulyina ta turmba kila pilit ta nu abo tugu tumba minmba minamngat. ⁴ Ne ye piro kam tuku sayina ta ye buk ke suluwit sulumba ne tuku nyu sungo kilke mbol mbal ngamuknge tembolet. ⁵ O Mam, kilke te nda minna le ye ne ndon nyu sungo njak minken ta kile ye tuku nyu man tanamba te-mbola le ye ne tugumnge mini.

⁶ Ne kilke mbol mbal afu sina ta ye ne tuku manau tumningan. Nane ne tuku mbal minnaig le ne ye sina le nane ne tuku pasa dubide. ⁷ Wam njakmba ne ye sina ta ne tugumnge prode ta kile nane kila pilig. ⁸ Ne ye pasa sayina ta nane ningen le wamdus sinamnge pilmba son nginaig. Ye ne tugumnge prowen ta nane sinaka katese mayenaig sulumba nenge ye kukulyina ta nane son nginaig.

⁹ O Mam, ye kile nane tuku yabanet. Ye kilke mbol mbal njakmba tuku yaban ndanet. Ne nane afu ye sina ta ye nane tuku ndo yabanet. Nane ne tuku. ¹⁰ Ye tuku mbal ta ne tuku. Ne tuku mbal ta ye tuku. Nane mbolnge ye tuku nyu sungo mbol kinit.

¹¹ Ye kilke te kusremba ne tugum prowi le ne ye sina mbal kilke te mbolnge minamngaig. O Mam, ye ne ndon ndindo minek tanamba ndo nane nangine nangine wamdus ndindo minam tuku nane nyu sungo tambi nane kulatka. ¹² Ye nane ndon minmba nane sangri ye sina tambi nane kulatken. Ye nane kigraibken le ande ngisi ndakina. Ande njayonu ngisikam tuku minit kuyar pasa sakate ta nunge ndo ngisikate.

¹³ O Mam, ye kile ne tugum prowamngit. Ye kilke te mbolnge minmba nane ye tugumnge gare tumba gare njak minwaig nga nane isam tuku pasa njakmba te saket. ¹⁴ Ye ne tuku pasa nane ningen. Ye kilke te mbolok kuga. Tanan ndo nane mata kilke te mbolok kuga. Ta tuku kilke mbol mbal nane kasurningig. ¹⁵ Ne nane kile-dunga le kilke te kusrewam tuku sa ndanet. Ne nane kigraibka le Satan nu nane kile-iber

ndakuwa nga ne yabanet. ¹⁶ Ye kilke te mbolok kuga. Tanan ndo nane mata kilke te mbolok kuga.

¹⁷ Ne manau tugusek tumninga le nane ne tuku mbal mayok kuwaig. Ne tuku pasa ta tugusek. ¹⁸ Ne ye kukulyina le kilke te mbol mbal tugum prowen. Tanamba ndo ye nane kukulninget le kilke te tuku manau dubide mbal tugumnge pirokade. ¹⁹ Ye ne tuku minge dubimba ta ndo idus tiwet. Ta mbolnge nane mata ne tuku mbal mayok kanngaig.

²⁰ Ye nane tuku ndo yaban ndanet. Nane afu nane tuku pasa ismba ye tuku son ngamngaig nane tuku turmba yabanet. ²¹ Nane wamdus ndindo minwaig nga ne yabanet. O Mam, ye ne ndon minmba minet le ne ye ndon minmba minit tanamba ndo nane sile ndon minmba minwaig. Tanawaig le kilke mbol mbal nane kangerka nenge ye kukulyina ta katesewamngaig. ²² Ye ne ndon ndindo minek tanamba ndo nane mata wamdus ndindo minwaig nga ne ye nyu sungo sina ta ye nane ninget. ²³ Ye nane ndon minmba minet le ne ye ndon minmba minit tanamba ndo nane mata wamdus ndindo minwaig. Wam ta mbolnge kilke mbol mbal ne ye kukulyina ta katesewamngaig. Ne ye tuku kume purte tanamba ndo ne nane tuku mata kume purte ta nane katesewamngaig.

²⁴ O Mam, ne ye sina mbal nane sile tuku tumban prowaig nga iduset. Ne kilke te te-mayok ndana sulumba ne ye tuku kume purmba ne kilja sangri sungo sina ta nane kangerwaig nga wamdus sungo njak minet. ²⁵ Mam ne purfernu. Kilke te mbolok manau dubide mbal nane ne gilai minig. Ye ne kila. Yinje mbal te ne ye kukulyina ta nane kila minig. ²⁶ Ye ne tuku tugu tumningan ta man lato lato tumningmba minamngit. Ye tanawi le ne ye tuku kume purte manau nane tuku ngamungal sinamnge minwa le ye nane ndon minmba minamngit nga Mam nune yabanna.

18

*Yudas nane Yesus biye tinaig
(Mateus 26.47-56; Markus 14.43-50;
Lukas 22.47-53)*

¹ Yesus nu yaban denpurmba nuje dubiwanu tango kilmba ka Kidron kule ngurun pakarka piro ande sinam kinaig. ² Yesus nuje dubiwanu mbal ndonj mara mara piro ta mbolnje mangurka minanu tukunu Yesus tuku kupet tango Yudas nu ma ta nu kila. ³ Kile Yudas nu pris gabat le Farisi mbal tugumnje kame mbal polis mbal afu turmba kilna sulumba nane sati lam kame aganj jak pronaig.

⁴ Pronaig le Yesus manau jakmba nu mbol prowamngaig ta nu kila minmba nu mayok ka kusnaningina: Tane ima sotade ngina le ⁵ nane ndek nu sanaig: Sine Nasaretnu tango Yesus sota proweg nginaig le ye nunge ngina. Kupet tango Yudas nu mata kame mbal ndonj tange tin minna.

⁶ Yesus nu ye nunge ngina le kame mbal jakmba piriri nayomba ngumnem ngumnem ndeke likinaig. ⁷ Tanjanaig le Yesus nu man lato nane kusnaningina: Tane ima sotade ngina le Nasaretnu tango Yesus soteg nginaig le ⁸ nu nane saningina: Ye buk satinjit ye nunge. Tane ye sotumba ndeta nane si kusrekap ngina. ⁹ Tanjamba nu yaban pasa buk sakina ta kumungina. Nu tenenmba sakina: Ne ye sina mbal kigraibket le ande nu ngisi ndakate ngina.

¹⁰ Kile Simon Petrus nu nuje kame bagi gomba tumba pris sunjo tuku piro tango kilbanu ndinam pike welna. (Piro tango ta nyunu Malkus). ¹¹ Tanjana le Yesus nu Petrus sana: A ... nane bagi tumba nuje ma mbolnje pale. Yinje Mam nunge piti te kule kaglinu tananj sate ta ye mbule nda. Ye nyamnjit ngina.

Nane Yesus tumba Anas tugum kinaig

¹² Kile kame mbal nangine gabat ndonj Zu mbal tuku polis turmba nane Yesus biye timba wainu mulintumba ¹³ nane ambonga nu tumba Anas tugum kinaig. Tango saibo ta tuku mbiyel nuje Kaiafas nu yar ta mbolnje pris gabat sunjo minna. ¹⁴ Nu o buk Zu mbal saningina: Sine Israel tuku ma tumba tango ndindo kumwa ta maye nga saningina.

Petrus nu Yesus tuku nyu yabukam kenja (Mateus 26.69-75; Markus 14.66-72; Lukas 22.55-62)

¹⁵ Nane Yesus tumba kinaig le Simon Petrus nu Yesus dubiwanu tango ande ndonj nu dubimba kinaik. Pris gabat sunjo nu tango ande ta nu kila. Ta tuku tango ta nu Yesus dubimba pris gabat sunjo tuku fonde sinam kina.

¹⁶ Petrus nu malanga mayoknje minna le tango ande nu pris gabat sunjo kila ta nu pro malanga kulatkanu pino ta sana sulumba nu mayok ka Petrus tumba fonde sinam kina.

¹⁷⁻¹⁸ Piro mbal polis mbal ndonj nane murkeningina le nane pa diknga likmba tin minnaig le Petrus nu mata kumba nane ndonj pa likmba tin minna. Tanjana le malanga kulatkanu pino ta ndek nu sana: Ne tango ta tuku dubiwanu tango ande ngina le nu ndek sana: i ... Ye kuga ngina.

¹⁹ Kile pris gabat sunjo Yesus kusnakusnana: Ne nane dubinade mbal ame pasa saningit le ne dubinade ngina le ²⁰ nu ndek sana: Ye tango pino jakmba am mbolnje pasa tumningen. Kusem wande sunjo fonfon Zu mbal mangurkade tuku ma ta jakmba mbolnje pasa tumningen. Ye kuirkuirka pasa afu sa ndaningen. ²¹ Ne ndanam ta tuku kusnayate. Ye pasa sake liken ta isnaig mbal nane kila minig. Ne ka nane kusnaninga ngina. ²² Tanjakina le Zu mbal tuku polis tango ande nu tugumnje minna ta nu ndek Yesus dabil panmba sana: Ne ndanam tanjamba pris gabat sunjo sate ngina le ²³ nu ndek sana: Ye pasa ande mbarmba sakit kande te-mayokmba saya. Ye mbar ndawit le ndanam ake sinanj katyate ngina. ²⁴ Tanjakina le Anas nu piro mbal saningina le Yesus wainu muli jak tumba pris gabat sunjo Kaiafas tugum kinaig.

²⁵ Simon Petrus nu tange pa likmba tin minna le afu nane nu kanjermba sanaig: Ne mata nu tuku dubiwanu tango ande nginaig le nu Yesus tuku nyu yabuka sakina: i ... Ye kuga ngina.

²⁶ Tango Petrusnje kilba pike welna ta nu tuku ndare tuma ande pris gabat sunjo tuku piro tango nu Petrus kanjermba sana: Ne mata nu ndonj piro mbolnje minat le kanjernit ngina. ²⁷ Tanjakina le nu man lato Yesus tuku nyu yabukina le teg witina.

Nane Yesus tumba Pilatus tugum kinaig (Mateus 27.1-2,11-14; Markus 15.1-5; Lukas 23.1-5)

²⁸ Maratukuk tinga nane Kaiafas tuku wande kusremba Yesus tumba ka gafman tuku wande tugum pronaig. Nane pro nanjine tukul ande idusmba sine kasomok mbal tuku wande sinam kumba kutur tumba Pasowa nyam kumun kuga nga nane wande ta sinam nda kinaig. ²⁹ Ta tuku gabat sunjo Pilatus nu mayok ka nane kusnaningina: Tango te ndajat le nu tumba pasa mbol prowaig nga kusnaningina le ³⁰ nane nu sanaig: Nu mbar ndawa ta sine nu tumba ne tugum prowe nda nginaig. ³¹ Tanakinaig le Pilatus nu ndek saningina: Tangine nu tumba tangine tukul dubimba nu pilemba lafunu tape ngina le Zu mbal nane nu sanaig: Tane Rom gafman tuku tukul ta tango ande balewam tuku sine peusingit nginaig. ³² Nane pasa sakinaig ta Yesus nu o buk ail kazrai mbolnge kumam tuku sakina ta kumunaig.

³³ Pilatus nu luka wande sinam kina sulumba afu saningina le nane Yesus tumba pronaig le nu kusnana: Ne Zu mbal tuku gabat sunjo e ngina le ³⁴ nu ndek sana: Ne nane wamdusmbi tanamba kusnayate e ko afunge saninaig le ye kusnayate nga kusnana le ³⁵ Pilatus nu sana: A ... ye Zu tango kuga. Nane mbal tangine pris gabat nanenge ne tumba ye wai mbolnge palgig. Ne ndajna le nane ne mbolnge tanade e nga kusnana le ³⁶ nu lafumba sana: Ye kilke te kulatkam tuku gabat kuga. Ye kilke te tuku gabat kande yije gageu nane ye Zu mbal tuku wai mbolnge pile ndakuwaig nga nane ndonj kame bude kande. Ye kilke kulatkam ta kise ngina.

³⁷ Tanakina le Pilatus nu ndek kusnana: Ne gabat sunjo e ngina le nu lafumba sana: Ne sakate not. Ye tugusek manau temayokam tuku inange ye te-pilna le kilke te mbol prowen. Ima nu tugusek manau sotate ta nu ye tuku minge isit ngina le ³⁸ nu ndek nu kusnana: Tugusek manau ta ame aganj ngina. Tanakina sulumba nu man mayok ka Zu mbal saningina: Ye nu tuku mbar ande kanjer ndawet. ³⁹ Tane tuku Pasowa ait mbolnge mulintanu tango ande paskanu ta kile man tanawamngit. Ye

Zu mbal tuku gabat sunjo te paska tingi e ngina. ⁴⁰ Tanaka saningina le nane ndek wikaraumba kuenja sakinaig: Tango ta sine mbulig. Ne Barabas paska sine singa nginaig. (Barabas nu aganj ndende kuaryaranu tango).

19

¹ Kile Pilatus nu Yesus tumba kame mbal ningina le muli karennumbi nu ngusnaig. ² Nane muli ande nzapo jak pirka gabat kaimba tawi gurgur mindepiye mayenu tumba nu kai tunaig sulumba ³ nane ndek nu nzumilmba sanaig: Ese. Ne Zu mbal tuku gabat sunjo nga samba dabil pannaig.

⁴ Kile Pilatus man mayok ka Zu mbal saningina: Tane isap. Ye nu tuku mbar ande kanjer ndawet. Ye nu tumba man tane tugum prowi le tane kanjermba kila palpe ngina. ⁵ Tanakina le Yesus nu gabat mbolnge muli nzapo jak tawi gurgur jak man mayok kina le Pilatus nu ndek saningina: Ai te. Tango te kanjerap ngina.

⁶ Tanakina le pris gabat mbal polis mbal Yesus kanjermba jakmba wikaraumba sakinaig: Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nga saka minnaig le Pilatus nu ndek nane saningina: Tangine nu tumba ail kazrai mbolnge nil danngap. Ye nu tuku mbar ande kanjer ndawet ngina le ⁷ Zu mbal ndek sakinaig: Nu sine tuku tukul sunjo lukamba ye Kuate tuku Kinjo nga sakina. Ta tuku nu sinja kumwa nginaig.

⁸ Nane nu Kuate tuku Kinjo nginaig le Pilatus nu ismba nu kuru kuru sunjona sulumba ⁹ nu ndek Yesus tumba wande sinam kumba man kusnana: Ne aninge prona ngina kande nu pasa lafu ndana le ¹⁰ Pilatus nu ndek sana: Ne ye tuku pasa lafuwe nda? Ye gabat sunjo. Yenge saki le ne kusrenamngaig. Kuga ta ne ail kazrai mbolnge balenamngaig ta ne idus ndate e ngina le ¹¹ nu Pilatus sana: Kuate nu wo ndakuwa ta ne ye mbolnge wam ande kam kumun kuga. Ta tuku ande nu ye tumba ne wai mbolnge pilna ta nu tuku mbar ta ne tuku mbar lite ngina.

¹² Tanakina le Pilatus nu Yesus kusrewam tuku ndin sotina ta Zu mbal wikaraumba sakinaig: Tango ta ye gabat sunjo ngate tukunu nu Rom gabat Sesar tuku ma tam

iduste. Ne nu kusrewa ta Sesar nu ne ndon gubra tamngat nga sanaig.

¹³ Pilatus nu pasa ta ismba nu Yesus tumba mayok kina sulumba nu ka pasa pilenganu mbili mbolnge minyokina. Ma ta nyunu Ndam Baslen^{nu} Nak. Nane Hibru pasambi Gabata ngade. ¹⁴ Mara ta Pasowa tuku kusem kuanenu tuku ait.

Ki buk mbilam bafuna le Pilatus nu pasa pilenganu mbili mbolnge minyoka Zu mbal saningina: Ai te. Tangine Gabat Sungo te ngina. ¹⁵ Tanakina le nane wikaraumba sakinaig: Nu balewaig. Ail kazrai mbolnge nil dannguwaig nginaig le nu nane saningina: i ... Tangine gabat sungo te balewaig nga sakade e ngina le pris gabat mbal lafumba sakinaig: Sesar ndo singine gabat sungo minit nginaig.

¹⁶ Tanakinaig le Pilatus nu Yesus tumba ail kazrai mbolnge pilwaig nga nane tuku wai mbolnge pilna.

Nane Yesus tumba ail kazrai mbolnge nil dannginaig

(Mateus 27.32-44; Markus 15.21-32; Lukas 23.26-43)

¹⁷ Yesus nu nuje ail kazrai kurana le kame mbal nu tumba ma ande nyunu Tango Gabat Murko ta tugum pronaig. Hibru pasambi ma ta Golgota ngade. ¹⁸ Tange nane nu tumba ail kazrai mbolnge nil dannga tango armba turmba kilmba ail kazrai mbolnge nil dannge likinaig ta ande simnge ande temnge Yesus nu ngamunge.

¹⁹ Pilatus nu nane afu saningina le ail kazrai mbolnge pasa ande tenenmba kuyarmba pilnaig: *Tango te Nasaretu tango Yesus. Nu Zu mbal tuku gabat sungo nga kuyarnaig.* ²⁰ Nane Hibru pasambi Rom pasambi Grik pasambi pasa ta kuyarnaig. Yesus ail kazrai mbolnge pilnaig ma ta Yerusalem patuknge tukunu Zu mbal gudumba pro pasa ta burkumba ²¹ Zu mbal tuku pris gabat kame nane ka Pilatus sanaig: Nu Zu mbal tuku gabat sungo nga kuyarat ta sauka. Nu nuje miron ye Zu mbal tuku gabat sungo ngate tanamba kuyara nginaig kande ²² Pilatus nu nane saningina: Kuga. Ye kuyarit ta ndo minwa ngina.

²³ Kame mbal nane Yesus ail kazrai mbolnge nil dannge denpurmba nane baillkamba nu tuku tawi agan ndende walmba kilnaig. Nu tuku tawi kuennu ta mata tinaig. Tawi ta zail ndanganu. Baslen^{nu} mbolnge tugu pilmba ka ibenng bitekngina. ²⁴ Ta tuku kame mbal nangine nangine sakinaig: Sine tawi mayenu te fetfetmba kile ndakube. Sine usre ande kumba ande tawi tam tuku madibe nginaig. Nane tanakinaig ta kuyar pasa ande kumunaig ta tenenmba.

Nane ye tuku tawi walmba kilnaig. Ye tuku tawi tam tuku usre ande kinaig ngate. *Mune 22.18*

Kame mbal nane wam ta kinaig.

²⁵ Pino afu Yesus tuku ail kazrai tugumnge tin minnaig ta nyu kat nangine tenenmba. Yesus ina nuje, ina nuje tuku maib nuje, Klopas tuku piyo nuje Maria, Maria Magdalanu pino turmba. ²⁶ Yesus nu nuje dubiwanu tango ande tuku kume purna ta ina nuje ndon tin minna le kangermba ndek ina nuje sana: Ina, ne tuku kinjo not ngina. Tanakina sulumba nu ndek nuje dubiwanu tango ta sana: ²⁷ Ne tuku ina naje not ngina. Ait ta mbolnge tango ta Maria tumba nuje wande mbolnge kulatka minmba minna.

Yesus nu kumna

(Mateus 27.45-46; Markus 15.33-41; Lukas 23.44-49)

²⁸ Kile Yesus nu nuje piro jakmba kugana ta kila pilmba nu kuyar pasa ande kumumba sakina: Ye kule parayate ngina.

²⁹ Nza grep kule jak tange minna ta nane kulelu tumba grep kule sinamnge pilmba papanimbi te-dunga Yesus tuku mingge mbolnge pilnaig le ³⁰ nu najir njinkina sulumba sakina: Kile piro suluwit nga gabat welndeka nu kumna.

Nane Yesus tuku takel make buronaig

³¹ Mara ta kusem kuanenu tuku ait. Kusem ta mbolnge kusem ait sungokanu. Ta tuku mindesin ail kazrai mbolnge mine ndakuwaig nga Zu mbal nane ka Pilatus sanaig: Kame mbal tuku pasa palpe le tango ken ta kupe kat ngururwaig le kumwaig le paskuwaig nginaig. ³² Tanakinaig le nu wokina le kame mbal ismba ndek tango ar Yesus

ndonj nil dannginaig nale tuku kupe kat ngurngurkinaig. ³³ Tanjamba nane pro Yesus nu buk kumna le kanjermba kupe ngur ndanaig. ³⁴ Kame tango andenje mbanduwanmbi nu tuku takel make soburona le pitik ndo ndare kule tur ndekina.

³⁵ Ye Yohanus tange minmba yije ammbi wam ta kanjeren tukunu ye son sakat. Tane mata son ngam tuku ye kuyaret. ³⁶ Wam kina ta kuyar pasa armba alo kumumbi mayok kinaik. Pasa ande tenenmba sakate. Ne tuku isu ande ngure nda ngate. *Mune*

34.20

³⁷ Pasa ande tenenmba sakate.

Nane nu tuku ngarosu soburonaig mbal nu kanjeramngaig ngate. *Sakaria 12.10*

Tango armba Yesus tuku mindesin wakeinaik

(Mateus 27.57-61; Markus 15.42-47; Lukas 23.50-56)

³⁸ Kile Arimateanu tango Yosef nu Pilatus tugum kina. Yosef nu Yesus dubina tango ta nu Zu mbal tuku kuru-kuruka nuje son manau yabukina. Nu Yesus tuku mindesin tam tuku Pilatus yabanja le wokina le nu pro mindesin ta tumba kina.

³⁹ Nikodemus nu o buk Yesus tugum furir prona ta nu mata gurenj armba kublinaig tuku ta kilmba prona. Gurenj pitinu ta 30 kilo tananj. ⁴⁰ Nale Yesus tuku mindesin tumba Zu mbal tuku manau dubimba gurenj kutu-kutumba tawi kaukaukmbi songa kusnaik.

⁴¹ Yesus ail kazrai mbolnge balenaig ma ta tugumnge kumzanj ail tuku piro ande sinamnge mindesin palmbim tuku ndame burok kitek ande minna. Ndame burok ta buk mindesin ande tange pile ndakinaig tuku. ⁴² Ait ta Zu mbal kusem kuanenu tuku ait tukunu nale Yesus tuku mindesin tumba ka burok patuknge minna ta sinamnge pilnaik le minna.

20

Yesus nu manj tingina

(Mateus 28.1-8; Markus 16.1-8; Lukas 24.1-12)

¹ Kusem kugana le piro tugu palmbinu ait mafe maye ndana le Maria Magdalanu

nu ndame burok ta tugum kumba mam-bilna kande ndame sunjo buk talka bari-naig le kanjerna. ² Wam ta kanjermba nu pinderka luka kina ka Simon Petrus tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nale sanikina: Nane afu singine Sunjo tuku mindesin ndame burok sinamnge tumba ka pilnaig ma ta sine gilai nga sanikina le ³ nale pastinga ndame burok ta tugum kambim saka kinaik.

⁴ Nale pinderka kumba Yesus dubiwanu tango ande nu Petrus limba nu ambonga burok tugum ta prona. ⁵ Tanjamba nu loka mambilna sulumba mindesin kusnaig tuku tawi ta ndo kanjerna. Kanjermba nu sinam kine ndakina.

⁶ Tanjamba minna le Simon Petrus pinderka pro burok sinam kina sulumba tawi mindesin kusnaig ta ndo minna le kanjerna. ⁷ Gabat songinaig tuku tawi ta kasomnge minna le kanjerna. ⁸ Kile tango nu ambonga prona ta nu mata burok sinam kina sulumba tawi ta kanjerka Yesus nu tingina ta nu son ngina. ⁹ Kuyar pasa nu Kristus manj tingam tuku sakina ta nale katese ndanaik.

¹⁰ Tanjamba nale luka nakile wande mbol kinaik.

Maria Magdalanu nu Yesus kanjerna

(Mateus 28.9-10; Markus 16.9-11)

¹¹ Maria nu ndame burok tugum tange tinga malmbika minna sulumba loka burok sinam ta mambilna kande ¹² enjel armba tawi kaukauk njak Yesus tuku mindesin minna ma ta mbolnge ande gabat tugumnge ande kupe tugumnge minyok minnaik le kanjerkina. ¹³ Enjel ar ta ndek Maria sanaik: Pino, ne ndanam malmbikate nga kusnanaik le nu ndek sakina: Nane ye tuku Sunjo tumba ka ma aninge pilnaig ta ye gilai nga sanikina. ¹⁴ Sanikina sulumba nu mbilka Yesus nu tugum tange tinj minna le kanjerna ta imanje nu katese ndana.

¹⁵ Kile Yesus nu kusnana: Pino, ne ndanam malmbikate. Ne ima sotate nga sana le nu piro te kulatkanu tango nga idusmba nu sana: Mam, nenge nu tumba ka ma inumnge pilna kande ye saya le ka nu tumba ka ngina. ¹⁶ Tanjakina le Yesus

nu sana: Maria ngina le nu mbilka *Rabuni* ngina. (Rabuni pasa ta tugunu Tum Tango).

¹⁷ Yesus ndek sana: Ye Mam tugum ambe nda kan tukunu ne ye biye ndaka. Ne kumba yiŋe tira kame tenjemba saningina. Ye siŋine Mam siŋine Kuate nu tugum ambe kanŋit nga saningina ngina. ¹⁸ Tanjakina le nu kumba Yesus dubiwanu mbal tugum promba saningina: Ye Sunŋo kanŋerit nga nu pasa njakmba sana ta nane kubeu ningina.

Nuŋe dubiwanu mbal afu Yesus kanŋernaig

(*Mateus 28.16-20; Markus 16.14-18; Lukas 24.36-49*)

¹⁹ Ki ta piro tugu palmbinu ait furiram Yesus dubiwanu mbal nane wande ande mbol manŋurka Zu mbal tuku kuru-kuruka wande malanga tukul ndinmba minnaig kande Yesus nu nane ngamukŋge mayok ka tinŋa saningina: Tane ngamunŋal mukuk njak minap ngina. ²⁰ Tanjakina sulumba nuŋe wai takel make nane tumningina le nane nanŋine Sunŋo kanŋermba gare tornaig.

²¹ Kile nu man saningina: Tane ngamunŋal mukuk njak minap. Mam nu ye kukulyina tanjamba ndo ye mata tane kukultingamŋgit ngina sulumba ²² nu nane mbolŋge mab-seŋmba guwa fitka sakina: Tane Tukul Guwa tap. ²³ Tane nane afu tuku une saukap ta une ta mine nda. Afu tuku une sau ndakap ta une ta minmba minamŋgat ngina.

Tomas nu Yesus kanŋerna

²⁴ Yesus dubiwanu tanŋo 12 buk madiningina ta tuku ande Tomas mape nyu ande Didimus nu Yesus mayok kina ait ta nu nane ndon mine ndakina. ²⁵ Nane afu ndek Tomas sanaig: Sine siŋine Sunŋo kanŋergig nginaig le nu sakina: Tane yabrikade. Yiŋe ammbi wai mbolŋge nil tuku ma kanŋerka wai tokmbi nzilal kigreka takel make buronaig ma kirewi sulumba ndo ye nu tinŋat ta son ngamŋgit ngina.

²⁶ Mara 8 kugana le nane man wande ndui ta mbolŋge manŋurka minnaig ta Tomas ndon. Wande malanga tukul ndinmba minnaig le Yesus nu man nane ngamukŋge mayok ka tinŋa saningina:

Tane ngamunŋal mukuk njak minap ngina sulumba ²⁷ kile nu Tomas sana: Ne ilmba ye tuku wai te kanŋerka wai tokmbi kigreka wai kuitka takel burok kirewa. Ne wamdus tero ndaka son nga ngina.

²⁸ Tanjakina le Tomas nu ndek sakina: O yiŋe Sunŋo, ne ye tuku Mbara ngina le ²⁹ nu ndek Tomas sana: Ne ye kanŋeryate sulumba son nŋate. Afu nane ye nda kanŋeryumba son nguwaig ta nane gare njak minamŋgaig ngina.

Yohanus nu pasa te kuyarna tuku tugunu

³⁰ Yesus nu nuŋe dubiwanu tanŋo am mbolŋge wam kitek sunŋomba ke likina ta afu ndo kuyarniŋget. ³¹ Yesus nu Kuatenŋe madina tanŋo. Nu Kuate tuku Kiŋo ta tane son nga nu kila pile mayewap nga ye pasa te kuyarke liket. Tane nu tuku son nŋap ta nuŋe nyu mbolŋge tane abo tugu minmba minam tuku tamŋgaig.

21

Tanŋo 7 Yesus kanŋernaig

¹ Ngumnenga Yesus dubiwanu tanŋo afu Tiberias kule kualin tugumŋge minnaig le nu man nane tugumŋge mayok kina ta tenjemba. ² Nane minnaig mbal ta ande Simon Petrus ande Tomas mape nyu ande Didimus. Ande Galileanu tanŋo Nataniel tumbraŋ nuŋe Kana. Afu ta Sebedeus tuku kiŋo armba Yesus dubiwanu tanŋo armba turmba. ³ Nane minnaig sulumba Simon Petrus nu saningina: Ye kualegan sotam kanŋit ngina le nane sakinaig: Sine ndon nginaig. Nane kumba waŋ ponga kinaig ka kuman bukŋga didika minnaig le mafena kande kualegan kile ndakinaig.

⁴ Maratukuk ki prowam bafuna le Yesus nu piyal tange tin minna le nane nu kanŋermba lislisimba nu katese ndanaig. ⁵ Kile nu nane wika kusnaningina: Oi. Mata kame, tane kualegan afu kilaig e ngina le kualegan kuga o nginaig. ⁶ Nu ndek saningina: Tane man ndinam kumamŋge bukŋgap ta tane kualegan kilamŋgaig ngina. Tanjaka saningina le nane ndek tanjanaig le kualegan pitinunŋe kuman didike fugunaig.

⁷ Kile tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta nu Petrus sana: Ai si. Singine Sunjo ngina le ⁸ nu pasa ta ismba nu pirokam tuku mal tingina ta tawi tumba tinmba patenga kageka tabek kina le nane afu kuman kualegan jak didika kule makembi kinaig. Wan pial patuknge wai tutur 50 tanamba ndo minna.

⁹ Nane wan kusremba kinaig ka pial tange pa ande diknginaig le ugmba minna le kangernaig ta kualegan pasokanu bret turmba pa mbolnge minnaig le kangerkinaig.

¹⁰ Kile Yesus nu nane saningina: Kualegan kilaig ta afu kilmba yalpe ngina le ¹¹ Simon Petrus nu ndek kina ka wan ponga kuman kualegan jak ta didikina le tabek kina. Kualegan sugo ta burkinaig ta 153 minnaig ta pitinunge kuman pur ndakina.

¹² Kile Yesus nu nane saningina: Tane ilmba isukusap ngina. Nuje dubiwanu tango nane ne ima nga kusnawam tuku kuru-kuruka nu kusna ndanaig. Nu nanjine Sunjo ta nane katesenaig. ¹³ Kile nu tinga bret kualegan tur kilmba walmba ningina le nyinaig.

¹⁴ Yesus nu kummba tingina sulumba ait te nu nuje dubiwanu tango tugumnge prowam kenja.

Yesus nu Petrus ndonj pasatina

¹⁵ Nane isukuse sulunaig le Yesus nu Simon Petrus sana: Yohanus tuku kinjo Simon, ne tango kame te lininmba ne sungomba ye tuku kume purte e nga kusnana le nu Yesus sana: Sunjo ne kila. Ye ne nzaliyate ngina. Tanjakina le Yesus ndek sana: Ne ye tuku sipsip fat isukusneninga ngina.

¹⁶ Kile nu man kusnawam arna: Yohanus tuku kinjo Simon, ne ye tuku sungomba kume purte e nga kusnana le nu lafumba sana: Sunjo ne kila. Ye ne nzaliyate ngina. Tanjakina le Yesus nu sana: Ne ye tuku sipsip kulatka mina ngina.

¹⁷ Kile nu man kusnawam kenja: Yohanus tuku kinjo Simon, ne ye tuku sungomba nzalinate e nga kusnana. Yesus nu ne ye tuku sungomba nzaliyate nga sawam kenja le Petrus nu ngamungal piti jak sana: Sunjo, ne wam jakmba kila. Ye ne

nzaliyate ta ne kila minit ngina. Tanjakina le Yesus nu sana: Ne yije sipsip isukusneninga. ¹⁸ Ye sinja sanamngit. Ne mbanzo minmba ma kambim tuku idusmba let tinmba nane nzali ndo dubimba tinga kine promba minna. Ne saibo pilmba wai kuitka le andenge let tumba ne kusmba nu tuku wamdus nenge dubiwa nga nu ne didika kangat ngina. ¹⁹ Nu tanamba Petrus dir pasa sana. Ngumnenga Petrus nu kummba Kuate tuku nyu sunjo tembolamngat ta nu tumna. Tanjaka sana sulumba nu ndek sakina: Ne ye dubiya ngina.

²⁰ Tanjakina le Petrus nu mbilka tango ande Yesus nu tuku kume pur mayena ta ilna le kangerna. Tango ta nane buk wande mbolnge isukusmba minmba nu Yesus patumba minyoka gemna sulumba ima nu ne tuku kupet tango mayok kangat nga Yesus kusnana. ²¹ Petrus nu tango ta ilna le kangermba ndek Yesus sana: Sunjo, tango te nu ndanamngat nga sana le nu lafumba sana: ²² Nu abo minwa le ye luka ndekamngit nga idusi ta ne tuku piro kuga. Ne ye dubiya ngina.

²³ Ngumnenga Yesus tuku mbal afu tango ta kume nda nga sakinaig le pasa ta sungokina ta Yesus nu tango ta kume nda nga sa ndakina. Kuga. Nu tenenmba sakina: Nu abo minwa le ye luka ndekamngit nga idusi ta ne tuku piro kuga nga Petrus sana.

²⁴ Yesus dubiwanu tango nu kume nda nga sakinaig ta ye Yohanus. Wam kame te jakmba yije ammbi kangerken sulumba pasa te kuyarke liket. Pasa te sinja son pasa ta sine kila. ²⁵ Yesus nu manau afu sungomba turmba ke likina. Ande nu wam ta jakmba kuyarke likina kande kilke tugu jakmba mbolnge wane ta patikam tuku ma kumun kuga kande.

Son.

APOSEL Aposel kame tuku piro

Lukas nu Teofilus tuku waŋe armba kuyarningina. Nu ambonga kuyarna ta Yesus Kristus tuku pasa mayenu. Kile waŋe arnu te aposel kame pirokinaig tuku kuyarna.

Yesus nu samba mbol kambim bafuna sulumba nuŋe dubiwanu tango wam paguka saningina: Tane kilke tugu ŋakmba mbol kape sulumba ye tuku nyu saningap ŋgina. Tanakina sulumba nu nane kusreka luka samba mbol kumba Tukul Guwa pilna le ndekina le nuŋe dubiwanu tango ta nane Tukul Guwa ŋak Yesus tuku minŋe kumu-kumumba kilke tugu ŋakmba mbol lika nu tuku pasa mayenu tango pino ŋakmba tumningmba saning likinaig le nane sungomba ŋgamunggal biye mbilmba Yesus tuku son ŋga kule pisne kile-likinaig.

¹ O Teofilus kaiye. Ye ambonga waŋe ande kuyarmba ne tuku pilen ta Yesus nu wam ŋakmba ke lika pasa tumningmba minna le ² ma ma Kuatenge te-dunga samba mbol kina. Nu Tukul Guwa ŋak minmba kambim tuku ait mbolŋge aposel buk madiningina ta wam paguningina. Ye wam ta ŋakmba waŋe mbolŋge kubeu tinen.

³ Yesus nu rar tumba kummba maŋ tingina sulumba mara 40 sinamŋge nu aposel tugumŋge mayok ka Kuate nuŋe gageu kulatkate maŋau ta tumningina sulumba wam afu sangrinu ke likina le kanŋerkumba nu tingina wam ta kila pilnaig. ⁴ Nu nane ndoŋ minmba teŋenmba saningina: Tane Yerusalem tumbraŋ sunŋo te kusre ndawap. Mam nu ande kukulwa le tane ndoŋ minmba minam tuku sakina ta nu tairŋga minap. Ye o buk tane ta tuku satinŋen. ⁵ Yohanus nu kulembi nane kule pisneningina. Mine minemba ye tane Tukul Guwambi tane tuku ŋgamunggal kule pisne tanaj tingamŋgit ŋgina.

⁶ Mara ande nane maŋgurka nu kusnanaig: Sunŋo, ne kile sine Israel mbal tuku muskil kile-tidinga singine kilke singamŋgat e ŋginaig le ⁷ nu ndek saningina: Mam nu nuŋe nyu tambi wam kame mayok kambim tuku ait madiningina

ta ginu mara ame ait mbolŋge mayok kanŋaig ta tane kila palmbim tuku maŋau kuga. ⁸ Tukul Guwa tane mbolŋge prowa le tane sangri ŋak minmba ambonga Yerusalemŋge ŋgumnenga Yudea ma tugu Samaria ma tugu kilke tugu ŋakmba mbolŋge lika ye tuku nyu saningap ŋgina.

⁹ Tanamba saningmba minna le nane nu kanŋermba minnaig le Kuatenge nu tedunga tumba samba mbol kina le gau kaukauk ande pro nu songina le nane maŋ nu kanŋer ndanaig. ¹⁰ Nane samba mbol tandeka nu kina ndin ta kanŋer timba minnaig le kile tango armba kumin kugen kaukauk ŋak tanŋe mayok kumba ndek nane saninginaig: ¹¹ Galilea mbal, ndaŋam tane samba mbol te tandeka mambilmba minig. Kuatenge Yesus te-dungat le tane kusreka samba mbol ket le kanŋeraig tanamba ndo nu maŋ luka ndenungat ŋga saninginaig.

Tango ande Yudas tuku ma tina

¹² Kile nane tinga Olif tabe kusremba luka Yerusalem kinaig. Ndin ta kuen ndo kuga. ¹³ Nane kinaig ka Yerusalem promba nanŋine wande minnaig ta ponga rum o mbolŋge ta sinam kinaig. Nyu nanŋine ta teŋenmba. Petrus, Yohanus, Yakobus, Andreus, Filipus, Tomas, Bartolomeus, Mateus. Ande Alfeus tuku kiŋo nuŋe Yakobus. Ande Simon mape nyu ta Selot. Ande Yakobus tuku kiŋo nuŋe Yudas.

¹⁴ Pino kame afu Yesus ina nuŋe Maria ndoŋ, Yesus tuku maib kat nuŋe nane ŋakmba tanŋe maŋgurka ŋgamunggal ulendimba Kuate yabaŋmba minnaig.

¹⁵ Ait ande Yesus dubinaig kuasmbi 120 tanaj maŋgurka minnaig le Petrus nu nane ŋgamukŋge tinga sakina: ¹⁶ Tira kame, o buk Tukul Guwaŋge David tuku minŋe mbolŋge Yudas tuku sakina le kuyarna. Kuyar pasa ta ngisinu kumuŋ kuga. Yudasŋge Yesus minna ma ta tumningina le pro nu biye tinaig. ¹⁷ Tango ta nu sine piro tuma ande. Nu sine tuku piro inum nu biyna. ¹⁸ Nu mbar sungokina le mbar ta tuku ndametinjmbi kilke ande piyanaig. Nu gabat kumam te-tirka sangrimba ndeka fungul puluka sina walelena le nu kumna. ¹⁹ Yerusalem mbal nane wam ta ismba

kilke ta nyun ta Akeldama nginaig. Nyu ta tugunu Ndare Kutukina tuku Kilke.

²⁰ Mune waje mbolnge kuyar ande Yudas tuku tenenmba minit.

Nunje wande ake minwa.

Ande man tange nda kinywa. *Mune 69.12*

Kuyar ande mata tenenmba sakate.

Ande nu nu tuku piro tuwa. *Mune 109.8*

Kuyar pasa tanamba sakate nga saningina.

²¹⁻²² Petrus nu man lato saningina: Sine tango ande te-silika madibe. Tango ta nu sine ndon Jesus tingina wam ta saka temayokam tuku. Yesus nu sine ndon minna le nane afu mara mara sine dubika lika minnaig tana tango ande madibe. Ande nu Yohanus kule pisneningina ait mbolnge sine ndon minmba ka ka Yesus nu sine kusreka samba mbol kina tana tango inum madibe ngina.

²³ Tanakina le nane tango armba nyun kilnaig ta ande Yosef ande Matias. Yosef nu mape nyu ande Yastus ande Barsabas.

²⁴ Nane tango ar ta kile-tidinginaig sulumba yabanmba sakinaig: O Sungo, ne tango nakmba tuku wamdus kila. Tango ar te ima ne madina ta tumsinga. ²⁵ Yudas nu nunje minam tuku mbili nayonu mbol kumba piro ta kusrena. Tango ande tumsinga le nu piro ta biymba aposel nyu tamngat nginaig. ²⁶ Tanakinaig sulumba nane nangine manambini kinaig le Matias tuku nyu mayok kina le nu aposel 11 ndon ulendikinaig.

2

Tukul Guwa ndekina

¹ Zu mbal tuku pagumba nye ait sungo ande nyunu Pentikos prona le Yesus dubinaig mbal wande ande mbolnge mangurka minnaig. ² Minnaig le samba mbolnge fudu sungo ande bubre suk ndeka prona sulumba wande minnaig ta fudu sungo ta kumungina. ³ Kile aganj ande pa mane suk denpur-denpurka nane nakmba mbol kine likina le kanternaig. ⁴ Tukul Guwa nu nane nakmba mbol kumungina le nane ndek pasa kuale gilai ta sake lika minnaig.

⁵ Tanamba minnaig le Zu afu Kuate tuku nyu kurauka ma tugu kise kise mbolnge promba Yerusalemnge mangurkinaig ta

⁶ nane fudu sungo ta ismba pro nane tugumnge mangurka nangine pasa kuale yimyam ise lika nane piriri nayomba wamdus te-sulunaig sulumba ⁷ pirerek purka sakinaig: i ... Nane nakmba te Galilea mbal ndo. ⁸ Ndanam nane sine nakmba tuku pasa kuale yimyammbi sakade. ⁹ Sine afu Partianu, Medianu, Elamnu, Mesopotamianu. Sine afu Yudeanu, Kaposianu, Pontusnu, afu Asianu. ¹⁰ Sine afu Frigianu, Pamfilianu, Isipnu, afu Sirene tumbra sungo patuk patuk tumbra fonfon Afrikange progen. Sine afu Romnge te progen ta afu Zu mbal afu kasomok mbal Zu mbal tana Kuate dubiweg tuku. ¹¹ Sine afu Kretanu, afu Arabianu. Sine tanamba tanamba ma tugu yimyam mbolnge prowe likeg. Kuate nu wam sangrinu kitek ke likate ta singine pasa kualembi sakade le iseg nginaig.

¹² Nane nakmba pirerek purka wamdus te-sulumba mungu kusnanginaig: Wam te tugunu ndanmba tuku nginaig le ¹³ afu nane nzumil te-ninmba sakinaig: Nane grep kule kamenu sungomba nyaig sulumba nginngankade nginaig.

Petrus nu Kuate tuku pasa kuklina

¹⁴ Tanakinaig le aposel 12 mangurka minnaig ta nane ngamuknge Petrus nu tinga wi kuenka saningina: Tane Yerusalem mbal Zu mbal ma tugu afu mbolnge prowe likinaig tane nakmba kilba pilmba ye tuku pasa ise tiwap. ¹⁵ Kile maratukuk ki ait 9 tate. Sine grep kule nyumba nginngankanu nga sasingig ta tanamba kuga. ¹⁶ Tuan tango Yoel nu dir pasa sakina ta kile alonu mayok kinit. Nu tenenmba kuyarna.

¹⁷ Kuate nu sakate. Kilke kugawam tuku ait patukuwa le ye yije Guwa kilke mbol mbal ningamngit.

Tanawi le tane tuku kijo kulim kame Tukul Guwange pasa saninguwa le ismba kile-mayokkamngaig.

Tane tuku tango mo nane kinatanu suk aganj kangerkamngaig. Tane tuku saibo nane kinymba kina alo nak kangerkamngaig.

¹⁸ Ait ta mbolnge yije piro tango piro pino yije Guwa ningi le nu nane

pasa saningwa le ismba kile-mayokkamngait.

¹⁹⁻²⁰ Ye Sungo, ye luka prowam tuku ait pro ndawa le tane katewam tuku ye samba mbolnge kilke mbolnge wam kitek sangrinu kile-mayokkamngait.

Samba mbolnge ki bulu kugamba dabuka tambun ndare suk gurnungat. Kilke mbolnge ndare pa sungo pa guwa dabuknu mayok ke likamngaig.

Tane wam jakmba ta kanjerka piriri njayowamngaig.

²¹ Ima nu Sungonge turwa nga wikuwa ta ye nu tuku muskil te-tiwe tambimngait.

Yoel 2.28-32

Yoel nu tanamba Kuate tuku pasa kuyarna nga saningina.

²² Petrus man lato saningina: Israel mbal, tane pasa te ise tiwap. Nasaretnu tango Yesus Kuatenge kukulmba nu sangri tuna ta tane kila. Nu wam sangrinu kitek tane ngamuknge ke likina le kanjerkinaig.

²³ Ande nu Yesus tumba tane wai mbolnge palmbim tuku Kuate nu o buk wamdus ta tina. Tane nu ail kazrai mbolnge kumwa nga une mbal wai mbolnge pilnaig le nane nu balenaig le kumna. ²⁴ Kumna le Kuate nu Yesus tuku kume tuku sangri pitaimba te-tina. Kume tuku sangringe Yesus biye dewam kumun kuga. ²⁵ David nu wam ta tuku o buk Kristus tuku mingge tenenmba kuyarna.

Sungo nu mara mara ye ndonj minit le kanjeret.

Ye wamdus piti sulu ndawi nga nu ye ndinam kumamnge gemyumba minit.

²⁶ Ta tuku ye ngamungal bulok gare jak minet.

Ye kumam tuku minet ta ye piti ndayate.

²⁷ Ye tuku kanu kumanu mbal tuku tumbran kine nda.

Ye ne tuku piro tango yine ngarosu menu tuku ndin tukulamngat.

²⁸ Abo minmba minam tuku ndin ne ye tumyate.

Ne ye ndonj mina le ye gare toramngait ngina.

Mune 16.8-11

Petrus nu David tuku kuyar pasa tanamba nane saningina sulumba sakina: ²⁹ Tira kame, ye pasa satinngamngait te tane kila. Singine mbun David nu kumna le ngukinaig.

Nu tuku kumu ta kile minit le kanjereg.

³⁰ David nu Kuate tuku tuan tango minmba nu tuku mbun ande nu tuku ma mbolnge gabat sungo minam tuku Kuate nu pasa sangrinu sana ta nu kila minna. ³¹ Ta tuku David nu Kristus kummba tingamngat wam ta kanjermba tenenmba sakina: Kristus nu kumanu mbal tuku tumbran kine nda. Nu tuku ngarosu mata menu tuku ndin tukulamngat ngina. ³² David nu pasa kuyarna ta Yesus tuku kuyarna. Nu kumna le Kuate nu te-tina le tingina. Sine jakmba wam ta kanjergen. ³³ Kuate nu Yesus te-dunga nune ndinam kumamnge pilna sulumba nune pasa sangrinu sakina ta kumumba Yesus Tukul Guwa tuna. Tanamba ndo kile nu sine Tukul Guwa singat le nu tuku sangri ismba kanjerde te.

³⁴ David nu samba mbol kine ndakina ta nu tenenmba Kristus tuku sakina.

Sungo Kuatenge ye tuku Sungo sana: Ne ye tuku ndinam kumam tenge sangri jak minyok mina le ma ma ³⁵ yenge ne tuku ngueu mbal jakmba kile-ibenka ne tuku kupe kumnemnge patikamngait ngina. *Mune 110.1*

³⁶ Tane Israel mbal wamdus pulutinguwa. Tane Yesus tumba ail kazrai mbolnge balenaig ta Kuate nu tango ta tumba nune madina tango nga tango jakmba tuku Sungo pilna nga saningina.

Nane gudommmba ngamungal mbilmba son nginaig

³⁷ Zu mbal pasa ta ismba sine sinjka mbargen nga nane ngamungal rar sungo kamusmba Petrus aposel afu turmba saninginaig: Tira kame, sine ndanbe o nginaig le ³⁸ Petrus nu ndek nane saningina: Tane ngamungal biye mbilmba tangine manau ngaigonu kusreka Yesus Kristus ndonj ulendika kule pisne tap. Tane tanawap le Kuate nu tane tuku une jakmba sauka gilainga Tukul Guwa tingamngat. ³⁹ Kuate nu tane tangine kinjo kame kasomok mbal turmba idusninmba o buk Tukul Guwa tango ningamngait ngina. Sungo Kuate nu ima kate wikate ta nu Guwa ningit nga saningina.

⁴⁰ Petrus nu tanamba pasa lato saninmba sakina: Tangine kuasmbi tuku manau

ņayonu kusrewap le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinguwa ņgina le ⁴¹ nane nu tuku pasa ismba son ņginaig mbal nane kule pisne tinaig. Ki ait ta mbolņge nane gudommba 3,000 taņaj Yesus dubinaig mbal ndonj ulendikinaig sulumba ⁴² nane mara mindek aposel kame tuku wam pagu pasa ismba nane wamdus ulendi tuma isukusmba pasa nyumba Kuate yabaņmba minnaig.

⁴³ Aposel kame nane wam kitek gudommba saņgrinu ke likinaig le nane ņakmba Kuate tuku nyu kurauka kuru-kuruka minnaig. ⁴⁴ Nane son ņginaig mbal ņakmba tuma minmba naņgine agaņ ndende mungu ņgail ņgail ndakinaig. ⁴⁵ Nane afu agaņ denkanu ta naņgine ņgamukok agaņ ta kilmba piyamba ndametiņ tambi nane turkanu. ⁴⁶ Mara mindek nane kusem wande sungo sinam tanģe maņgurka naņgine wande yimyam mbolņge tuma isukusmba gare-gareka wamdus bulok ņak ulendi minanu. ⁴⁷ Nane taņamba Kuate tuku nyu te-dunģa minanu le tanģo pino ņakmba nane tuku saka minanu. Mara mindek Kuate nu afu tuku muskil kile-tidinganu le nane ka Yesus tuku kuasmbi ndonj ulendikanu.

3

Tanģo ande kupe baklelok mayekina

¹⁻² Tanģo ande ina sinamņģe kupe baklelok mayok kina. Mara mindek nane afu tanģo ta sukunģa tanģo pino ndametiņ yabaņningam tuku kusem wande malanga ande nyunu Maditak tugum tanģe palm-binu.

Ait ande Petrus nale Yohanus ndonj Kuate yabaņam tuku ait ki kanum 3 mbolņģe nale kusem wande ta mbol kinaik. Kinaik le nane afu maņ tanģo ta sukunģa pro tanģe pilnaig.

³ Kile Petrus nale kusem wande sinam kambim bafunaik le tanģo ta nale kaņģerka agaņ inum tuwaik ņģa nale yabaņnikina.

⁴ Yabaņnikina le Petrus nale nu fumble timba sanaik: Ne sile kaņģerka ņginaik.

⁵ Tanģakinaik le nu idusna agaņ ande ye sam tuku sayade ņģa idusmba nu nale kaņģer tidinga minna le ⁶ Petrus nu ndek sana: Ye gol silwa ndametiņ kugatok ta ye ne agaņ

ande tanmbimņģit. Ne Nasaretnu tanģo Yesus Kristus tuku saņģri mbolņģe ne tinģa lika ņgina.

⁷ Tanģakina sulumba nu tanģo ta tuku wai ndinam biymba te-dunģina le rakukadu kupe mbain turmba saņģri tinģina. ⁸ Tanģana le nu pitik ndo pastinģa nale ndonj kusem wandek sinam kumba gare-gareka Kuate tuku nyu te-dunģa nu kumbaņģe pate-pateņģa kina. ⁹ Nu kumbaņģe Kuate tuku nyu te-dunģina le tanģo pino nu kaņģermba kila pilmba sakinaig: ¹⁰ i ... Kusem wande malanga Maditak tugumņģe ndametiņ yabaņkate tanģo ta not ņginaig. Tanģamba nane pirerek purka wamdus tesulumba minnaig.

¹¹ Tanģo ta Petrus le Yohanus bigmba nane ma ande nyunu Solomon tuku kawaņ pronaig le nane gudommba pinder-pindermba pro tanģo ta kaņģermba pirerek purka wai makemba minnaig le ¹² Petrus nu wam ta kaņģermba nane saninģina: Israel mbal, ndaņam saka tane pro wam te tuku pirerek purka am goka sine kaņģer tidingade. Sile tanģo magenu sikile saņģrimbi tanģo te wakeiwanu ņģa idusde e? Tanģamba kuga. ¹³ Abraham Isak Yakob sinģine mbuņ ņakmba tuku Mbara nu nuņģe piro tanģo Yesus tuku nyu mbol kuwa ņģa nu wam te kate. Tane Yesus tumba gafman tuku wai mbolņģe pilnaig le Pilatus nu Yesus paskam tuku sakina ta tane saņģri maramba mbulnaig. ¹⁴ Kuate tuku tanģo purfeņnu ta tane mbulmba tanģo balewanu tanģo paska te-mayokam tuku Pilatus sanaig. ¹⁵ Tane abo tugu miro balenaig. Tane balenaig ta Kuate nu te-tina le tinģina le sile Yohanus ndonj kaņģerkeņ. ¹⁶ Tane tanģo kaņģerde te sile Yesus tuku saņģri tomba tinģa tanģo te kupe te-tiwe tukik le tane ņakmba am mbolņģe nu mayekat.

¹⁷ Yiņģe tira kame, tane gabat kame ndonj Yesus mbolņģe wam ņayonaig ta tane nu tuku tugu katese ndamba taņģanaig ta ye kila. ¹⁸ Kuate nu o buk nuņģe tuan tanģo kame tuku miņģe mbolņģe nuņģe madina tanģo rar tam tuku sakinaiģ ta alonu Yesus mbolņģe kumunģina. ¹⁹ Ta tuku tanģine maņau ņģaigonu kus-

reka ngamungal biye mbilap le Kuate nu tane tuku une njakmba sauke sulumba tane wamdus bul sertinguwa le gare njak minamngaig. ²⁰ Nu Yesus kukulwa le tane tugum prowamngat. Nu o buk tane muskil kile-tidinge tingam tuku nu pilna. ²¹ Kile nu samba mbolnge minmba Kuate nu wam njakmba kile-tidinguwa le wam tugusek ndo minam tuku ait tairnga minit. O buk Kuate nu nuje tuan tango kame tuku minje mbolnge ait ta tuku sakina. ²² Moses nu tenjenmba sakina.

Sungo Kuate nuje pasa te-mayokam tuku ye tuan tango pilna tanamba ndo nu sine Israel ngamuknge tuan tango ande palmbimngat. Tane nu tuku pasa njakmba ise tiwap.

²³ Ande nu nu tuku pasa talawa ta Kuatenge nuje mbal ngamuknge paska tumba kasomnge pilwa le nu ngisikamngat. *Lo 18.15-19*

Moses nu tanamba sakina.

²⁴ Kuate tuku tuan tango Samuel tuan tango afu nu ngumnemnge mayok kinaig ta nane njakmba ait te mbolnge wam prowam tuku sake likinaig. ²⁵ Tane Kuate tuku tuan tango kame tuku mbun. Kuate nu pasa sangrinu tangine mbun ninmba Abraham ndon wamdus ulendika sinjka son pasa sakina ta tane tuku turmba sakina. Nu tenjenmba Abraham sana. Ne tuku mbun kat nane mbolnge kilke tugu njakmba mbolnge ye wam mayenu kamngit ngina. ²⁶ Kuate nu nuje piro tango te-tina sulumba sine Israel mbal manau njaigonu kusreka gare manau mbolnge minbe nga nu Yesus kukulna le ambonga sine tugum prona nga saningina.

4

Nane Petrus nale mulin kilmba wande-knge patikinaig

¹ Petrus nale Zu mbal pasa ninmba minnaik le kusem wande tuku polis gabat kame pris mbal Sadusi afu nane njakmba mangur ta tugum pronaig. ² Pro Petrus nale Yesus kummba man tingina tanamba tango mata kumbe sulumba tingamngig nga pasa tumninmba minnaik le nane ismba palsejningina. ³ Palsejningina le nale bige

tidinga kilmba furirte nga indole nale pasa te-tiwaik nga mulin kilmba wande-knge patikinaig. ⁴ Tanjanaig ta nane Petrus tuku pasa isnaig mbal ta gudommmba Yesus dubinaig mbal ndon ulendika tango 5,000 tanan mayok kinaig.

⁵ Mafena le Israel gabat sugu Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal nane njakmba pro Yerusalemnge mangurkinaig.

⁶ Pris gabat sungo Anas nu tuku ndare tuma Kaiafas Yohanus Aleksander nane mata pronaig. ⁷ Nane mangurka polis kame kukulninginaig le nane ka Petrus nale kilmba pro pasa mbolnge kile-tidinginaig le gabat sugu nale kusnanikinaig: Tale wam kinaik ta sangri ta imange tikina? Imange tale kukultikina nginaig le ⁸ Tukul Guwange Petrus wamdus tuna le nu nane saningina: Singine gabat, singine mage mage tane isap. ⁹ Sile tango kupe baklelok turkik le nu mayekat. Tane ta tuku sile pasa mbolnge kile-tidingaig ndeta ¹⁰ tane gabat mbal Israel njakmba pasa te ismba kila palpe. Tango kupe baklelok mayekat le kile kanjerde te tugunu tenjenmba. Nasaretnu tango Yesus Kristus nu tuku sangrimbi tango te kupe te-tiwik. Tane nu ail kazrai mbolnge balenaig ta Kuate nu tumba tedungina. ¹¹ Kuyar pasa ande tenjenmba sakate.

Ndame ande tane ndame wande pilig mbal gisleknu nga te-sinaig ta kile wande ta tuku ndame njakmba nu mbolnge sangri tingade ngate. *Mune 118.22*

Ndame ta Yesus. ¹² Kilke mbol mbal ngamuknge sine kile-luka kilam tuku Kuatenge Yesus singina. Ande nu singine muskil kile-tidinge singam tuku mine ndakate nga saningina.

¹³ Petrus le Yohanus kuru kuru kugatok minge bulok sakinaik le gabat mbal nane wam ta kanjermmba tango ar te ake tango ndo kila kugatok nga wamdus te-sulunaig. Tanamba nale Yesus ndon minnaik ta kate-senaig.

¹⁴ Kupe baklelok tango mayekina ta Petrus nale ndon tanje tin minna tukunu nane kanjermmba nale tuku pasa pitaiwam tuku ndin ande kanjer ndanaig. ¹⁵ Tanamba nane polis kame saninginaig le nale kilmba mayok kinaig. Mayok kinaig

le nangine nangine mungu kusnanga ndin sota ¹⁶ sakinaig: Sine tango ar te mbolnge ndanbe. Nale wam kitek sangri jak kinaik ta Yerusalem mbal jakmba isnaig. Sine wam ta tomba yabukam kumun kuga. ¹⁷ Nale tuku pasa tango pino ngamuknge sungokikat. Ta tuku sine manau te peuwam tuku nale Yesus tuku kuasmbi afu man saka tum ndaningap nga riron pasa ninbe nginaig.

¹⁸ Tanakinaig sulumba nale man wika pasa sangrinu sanikinaig: Tale Yesus tuku man afu saka tum ndaningap nginaig le ¹⁹ nale ndek lafumba sakinaik: Sile Kuate tuku minge dubipe e ko tango tuku minge dubipe? Ame wam Kuate am mbolnge mayenu. Tangine wamdus sinamnge pilewap. ²⁰ Sikile ammbi aganj kanjerka pasa isken ta minge tukule nda nginaik. ²¹ Tanakinaik le gabat mbal man lato riron pasa sangrinu sanikmba nale kukulnikinaig le kinaik.

Tango pino jakmba tango mayekina le kanjermba Kuate tuku nyu te-dunginaig. Ta tuku gabat sugo nane tango pino tuku kuru-kuruka nale ake kukulnikinaig le kinaik. ²² Tango wakeinaik ta nu yar 40 buk kusrena tuku.

²³ Kile Petrus nale kumba ka nakile mbal kile-siglika pris gabat kame Israel mage mage tanamba tanamba manau sake likaig nga kubeu ninginaig le ²⁴ nane pasa ta ismba wamdus ndindo ulendi pilmba ndek Kuate yabanmba sakinaig: O Sungo, ne sangri tugu. Ne samba kilke yu aganj ndende jakmba nenge ndo kile-mayokkina. ²⁵ O buk nane piro tango singine mbun David nu Tukul Guwange wamdus tuna le pasa ande tenjenmba kuyarna.

Ndanam kasomok mbal nane Kuate tuku gubra kagli tornaig. Ndanam nane ake sinanj wam nayonu kam idus-naig.

²⁶ Kilke te tuku nyu jak mbal kame buwam saka tinga

gabat sugo afu ndon ulendika manjurka Kuate nune madina tango ndon kame buwam idusnaig ngina. *Mune 2.1-2*

²⁷ O son. Sine ne tuku pasa ta alonu kilimok kanjergen. Herodus, Pontius Pilatus, kasomok mbal Israel mbal afu turmba nane Yerusalemnge manjurka ne madina tango Yesus balewam tuku sakinaig. ²⁸ Nane Yesus tumba balenaig ta ne o buk nane sangri nane wamdusmbi wam afu mayok kambim tuku idusna ta nane ta kumunaig.

²⁹ O Sungo, nane sine mata ngaigo siglikam tuku saka minig. Ta tuku sine ne tuku piro mbal kuru kuru kugatok minge bulokmbi ne tuku pasa kukliwam tuku sine sinzanjanga. ³⁰ Ne nane sangri temayokmba nane piro tango purfernu Yesus tuku nyu mbolnge guaze mbal wakeika wam sangrinu kitek ke lika nginaig.

³¹ Nane yaban denpurnaig le nane minnaig wande ta buru-burukina. Buru-buruka Tukul Guwa nane tuku wamdus kumungina le nane wamdus bulka Kuate tuku pasa minge bulokmbi saka minnaig.

Yesus tuku son nginaig mbal tuku manau

³² Yesus tuku son nginaig mbal nane jakmba ngamungal wamdus ulendimba minnaig. Nangine aganj ndende mata ulendimba jakmba tuma minam tuku patikinaig.

³³ Aposel nane Sungo Yesus tingina le kanjergen nga pasa sangri jak saka minnaig le Kuate nu nane sinzanjningina le nane mine magenaig. ³⁴ Nane afu kilke jak wande jak afu tugumnge piyanjmba ndametin kilmba pro aposel kame ninganu. ³⁵ Nangine mbal afu aganj denkanu ta nane ndametin ta kilmba walmba ninganu.

³⁶ Nane tuku tango ande Siprusnu nyunu Yosef nu Levi tuku ndare. Nane aposel kame nu tuku mape nyu Barnabas nginaig. (Barnabas nyu ta tugunu: Nu tango wamdus bul serningit tuku). ³⁷ Nu mata nune kilke piyamba ndametin kilmba aposel kame ningina.

5

Ananias le Safira

¹ Tango ande nyunu Ananias nu piyo nune Safira ndon kilke inum piyamba ndametin kilnaik. ² Kilnaik sulumba Ananias nu ndametin ngamunge paplamba

inumnu nakile pilmba inumnu aposel ningam tuku idusmba piyo nuñe sana le wokina. Nu ndametiñ inumnu tumba pro aposel ningina sulumba sakina: Sile sikile kilke piyamba ndametiñ kilikik ta noten ndo ngina.

³ Tanjakina le Petrus ndek nu sana: Ananias, ne ndanam Satanñge wamdus tanet le ne ndametiñ paplamba inumnu nane kusremba inumnu tumba pro Tukul Guwa yabri pakte. ⁴ Nane kilke minat ta ne kile piyawat sulumba ndametiñ kilat. Ndametiñ ta nane agañ. Ndametiñ ta paplamba afu sine singam idusmba ko nane ñakmba kilam idusmba ndeta ta maye. Nane ndametiñ. Ndanam ne manau ñayonu kam tuku idusat. Ne sine yabri ndasingit. Ne Kuate yabrite nga sana.

⁵⁻⁶ Ananias nu pasa ta ismba nu kumaknu ndekina. Kumna le tanjo mo afu promba wandek tanje nu tuku mindesiñ tawimbi songa tumba ka ngukinaig. Ananias nu kumna le nane wam ta isnaig mbal nane kuru kuru sunjo tinaig.

⁷ Tanjamba minnaig ma ma ki kanum kenmba kinaig le piyo nuñe Safira nu tanjo nuñe wam kina ta nu katese ndamba wandek ta mbol prona. ⁸ Prona le Petrus ndek nu kusnana: Takile kilke piyamba ndametiñ kilaik ta noten ndo e nga kusnana le nu lafumba au not ndo ngina. ⁹ Tanjakina le Petrus ndek nu sana: Tale ndanam saka Sunjo tuku Guwa tagowam tuku pasa ulendiwaik. Ata. Tanjo mo tanjo nane tuku mindesiñ ngukaig ta kupe fudu isa. Malanga tugum prode ta. Nane kile ne mata tanjawamngaig ngina le ¹⁰ nu pitik ndo Petrus tuku kupe tugum tanje kumaknu ndekina le tanjo mo pro nu kanjermba nu tuku mindesiñ mata tumba ka tanjo nuñe gemmba ngukinaig.

¹¹ Tanjanaig le Yesus tuku kuasmibi nane kuru kuru sunjo tinaig. Mbal afu kasomñge minnaig mata pasa ta ismba nane kuru-kurukinaig.

Aposel kame wam sangrinu ke likinaig

¹² Aposel kame tanjo pino ngamukñge wam afu kitek sangrinu ke likinaig. Nane mara mindek kusem wandek ta mbol kumba Solomon tuku kawanñge manjurka

minanu. ¹³ Manjurka minnaig le nane ñakmba nane tuku saka minmba pro nane ndon ulendikam tuku kuru-kurukinaig.

¹⁴ Nane gudommmba son nga nane ndon ulendikinaig le Sunjo tuku mbal tugekina. ¹⁵ Yerusalem mbal nane guaze mbal kilmba pro ndinñge yango farninge lika patikinaig. Ta ndanam? Petrus nu kuwa le nu tuku kanumnunje ndo nane mbol kuwa le nane magekuwaig nga idusmba patike likinaig. ¹⁶ Yerusalem patukñge tumbran mine likinaig nane mata guaze mbal afu guwa ñaigonu ñak kilmba pro patike likinaig le ñakmba magekinaig.

Nane aposel kame piti ninginaig

¹⁷ Pris mbal tuku gabat sunjo Sadusi mbal nu ndon wamdus ulendi minnaig ta nane aposel kame piro kinaig ta ismba nane sine tuku piro lide nga nane gubra kagli firkinaig sulumba ¹⁸ nane kumba aposel kame bige tidinga mulin kilmba wandekñge patikinaig.

¹⁹ Nane tanje minnaig le ka furirna le Sunjo tuku enel ande pro wandek malanga talka nane kilmba kile-mayokka saningina: ²⁰ Tane kape sulumba kusem wandek sinam tanje tanjo pino abo tugu tam tuku ndin tumningap ngina le ²¹ nane pasa ta ismba mafewam patukina le nane kumba ka kusem wandek sinam tanje pasa kuklimba minnaig.

Kile pris gabat sunjo nane nu ndon minnaig mbal pro Israel pasa pilewanu sugo nanjine mage mage turmba manjurkam tuku saninginaig sulumba aposel kame kilmba te prowaig nga polis mbal kukulninginaig le muli wandek sinam kinaig. ²² Nane pro muli wandek sinam kumba nane kiringa luka kumba saninginaig: ²³ Sine kumba ka muli wandek su ndinanu kanjergig. Polis mbal malanga kulat mayemba minnaig le sine malanga talka sinam kumba nane kanjer ndakigig nginaig. ²⁴ Tanjakinaig le kusem wandek tuku polis gabat pris gabat mbal nane pasa ta ismba nane kuru-kuruka pasa te tugeka kumunga ka animñge tinungat o nga wamdus te-sulumba minnaig.

²⁵ Tanjamba minnaig le tanjo ande nane tugum promba saningina: Tane tanjo kame

mulin kilmba wandeknge patikaig ta nane kusem wande mbol singe tango pino pasa tumninmba minig ngina. ²⁶ Tanjakina le kusem wande kulat gabat nune polis tango afu ndon nane kumba ka aposel kame ngan kilmba pronaig. Nane tangonge ndamembi bale farsinbekaig nga idusmba tanjanaig.

²⁷ Kilmba promba Israel mbal tuku pasa pilewanu sugo tumailamnge kile-tidinginaig le pris gabat sungo nu nane kusaningina: ²⁸ Sine buk Yesus tuku manau nane afu sa ndaningap nga peutingigen ta tane ise ndaka saka saka likade le Yerusalemnge buk sungoka tugekate. Tane tango kumna ta tuku ndare sine pasokuwa nga tanjade e ngina le ²⁹ Petrus aposel kame nane lafumba nu sanaig: Sine Kuate tuku minge pitaimba tango tuku minge dubiwam kumun kuga. ³⁰ Tane Yesus kumwa nga ail kazrai mbolnge balenaig ta singine mbun kame tuku Mbarange tetina le abonga tingina. ³¹ Sine Israel mbal ngamungal biye mbilbe le Kuate nu sine tuku une saukamngat. Ta tuku nu Yesus tumba te-dunga nune ndinam kumamnge pilna le kile nu sine njakmba tuku gabat sungo minit. Nu sine tuku muskil kile-tidinge singit tuku tango. ³² Sine wam ta njakmba kile-mayokka sakam tuku mineg. Sine ndo kuga. Tukul Guwa nu mata wam ta kile-mayokkate. Kuate tuku minge pasa ismba dubide mbal nane njakmba nu Tukul Guwa ningit nga pris gabat sungo ta sanaig.

³³ Tanjakinaig le gabat kame nane pasa ta ismba gubra kagli tormba nane aposel baleningam tuku idusmba saka minnaig.

Gamaliel nu aposel kame mapekina

³⁴ Pasa pilewanu tango ngamuknge Farisi tango ande nyunu Gamaliel minna. Nu Moses tuku wam pagu pasa kukliwam tuku tango. Tango pino njakmba nu tuku saka minnaig.

Tango ta tinga aposel kame ka kilimnge ait fagnu minap ngina le nane kinaig. ³⁵ Nane kilimnge minnaig le Gamaliel nu gabat sugo saningina: Israel gabat kame, tane wam ande nane mbolnge kam tuku idusde ta ambonga tane wamdus temayewap sulumba. ³⁶ O buk tango ande nyunu Teudas nu mayok ka ye nyu njak

ngina le nane gudommmba 400 tanan nu dubinaig. Dubimba minnaig ma ma tango afunge nu balenaig le nu dubinaig mbal kua ka sili-silinaig le nu tuku piro kumna. ³⁷ Ngumnenga tango nyu kuyaram tuku ait ande mbolnge Galileanu tango nyunu Yudas nu mayok ka nane gudommmba didike likina. Didike likina le nane afunge nu balenaig le nu dubinaig mbal kua ka sili-silinaig. ³⁸ Ta tuku ye tane satinamngit. Tango kame te ngaigo sigli ndaka kusrekap. Nane nangine wamdusmbi pirokade ndeta piro ta kugamba ngisikamngat. ³⁹ Piro te Kuate mbolnge prote ndeta sine kume seram kumun kuga. Sine kume seram tagobe ta Kuate ndon kame bumba minbekig ngina.

⁴⁰ Tanjakina le gabat sugo nu tuku pasa dubimba aposel kame man wika polis kame nane ngusninguwaig nga saninginaig. Ngusningmba riron pasa saningmba Yesus tuku nyu afu sa ndaningap nga kukulninginaig le mayok kinaig. ⁴¹ Mayok ka mangur wande kusremba nane ndek sakinaig: Ese. Sine Yesus ndon mineg tukunu rar te kuraweg. Sine nu mbolnge rar te tam tuku Kuate nu sine madisingina nga gare-gareka kinaig.

⁴² Tanjamba nane nangine piro kusre ndanaig. Nane mara mindek kusem wandeknge nangine wande yimyam mbolnge tango pino tumninmba Yesus nu Kristus Kuatenge madina tango nga saka minnaig.

6

Aposel kame turningam tuku afu madinginaig

¹ Ait ta mbolnge Yesus dubinaig mbal gudommmba mayok kinaig. Nane afu Grik pasa tinaig tuku afu Hibru pasa tinaig tuku. Grik pasa tinaig mbalnge Hibru pasa tinaig mbal ndon gubra pilnaig. Ta ndanam? Mara mindek aposel kame nyamagan paplamba walanu le Hibru mbal nangine pino kuembol ninmba Grik mbal tuku pino kuembol nda ninganu.

² Aposel kame 12 gubra pasa ta ismba nane njakmba kile-mangurka saninginaig: Tira kame, sine aposel Kuate tuku pasa kukliwam tuku piro kusremba nyamagan ndo walam kumun kuga. ³ Ta tuku

kile tanjine tanjo 7 madiningap. Tanjo afu Tukul Guwa nane tuku wamdus kumunganu tanjo pino nane tuku saka minig ta kanjerka madiningap. ⁴ Tanjap le sine Kuate yabanmba nu tuku pasa kukliwam tuku piro ta ndo idusbe nginaig.

⁵ Tanjakinaig le nane pasa ta ismba nakmba gareningina le nane tanjo 7 madininginaig. Ande nyunu Stefanus nu ngamunggal son sangri jak. Tukul Guwa nu tuku wamdus kumungina. Afu Filipus, Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas, Nikolaus. (Nikolaus nu Antioknu. Nu Zu tanjo kuga ta nu Zu tanja Kuate dubina). ⁶ Nane tanjo kame ta kilmba aposel kame tugum pronaig le aposel kame wai nane mbolnge patika yabanjaig.

⁷ Kuate tuku pasa Yerusalemnge sungoka tugekina le nane gudommmba mbilka ngamunggal son nginaig le Yesus dubinaig mbal tugeka sungomba pronaig. Pris gudommmba mata Yesus son nga nu dubinaig.

Zu mbal Stefanus tumba pasa mbolnge pilnaig

⁸ Kuate nu Stefanus make pilmba sangri tuna le nu wam kitek sangrinu tanjo pino ngamuknge ke likina. ⁹ Tanjana le Zu mbal afu nu ndon pasambi kualeyaukam bafunaig. Nane tuku kusem wande nyunu Friman. Nane afu Sirenenu afu Aleksandrianu afu Silisianu afu Asianu nane Friman mbal ndon ulendika Stefanus tugum promba pasambi kualeyaukinaig. ¹⁰ Tanjanaig le Tukul Guwa nu Stefanus wamdus mayenu tuna le nu pasa tina ta nane pasa lafu fugunaig. ¹¹ Lafu fugunaig sulumba nane ka tanjo afu ndametinj ninmba saninginaig; Stefanus nu Moses le Kuate tuku nyu ngaigo siglikina le isgen nga tanjo pino ngamuknge sakap nginaig.

¹² Nane kumba tanjamba sakinaig le tanjo pino Israel mage mage kusem pasa biteknganu mbal nane nakmba ismba wamdus pa sungo tumba kumba Stefanus biye timba ka Israel mbal pasa pilewanu sugo tugumnge te-tinaig. ¹³ Te-tinaig sulumba nane tanjo afu buk wam paguninginaig ta nane tinga yabri pasa sakinaig: Tanjo te nu mara mara singine kusem wande tukul pasa turmba nuje pasambi

kilmba ngaigo siglikate. ¹⁴ Nasaretnu tanjo Yesus nu wande te sambrimba Moses tuku wam pagu pasa sine dubikam tuku singina ta nu mbilmba manau kitek kilemayokkamngat nga sakina le isgen nginaig.

¹⁵ Israel pasa pilewanu tanjo sugo nane Stefanus kanjer timba minnaig le nu tuku tumail pasi mbilka enjel tumail suk mayok kina le kanjernaig.

7

¹ Nane Stefanus kanjer timba minnaig le pris gabat sungo ndek nu kusunana: Nane ne mbolnge pasa pilig te son e ngina le ² nu lafumba sakina: Yinje tira kame yinje mam kame tane isap. Singine mbun Abraham nu Haran kilke mbol nda kina sulumba nu Mesopotamia kilke mbolnge minna le Sungo Kuate kilja jak nu tugumnge mayok ka sana: ³ Ne nane kuasmbi nane kilke kusreka kaye. Yenge kilke kise ande tumnamngit ngina.

⁴ Tanjaka sana le nu ndek nuje kilke tuguk Kaldea kusremba kumba ka ka Haran kilke mbol prona. Pro tanje minna le mam nuje kumna. Kumna le Kuatenge kilke kise ande mbol kaye ngina le nu tinga kumba ka ka kile sine mineg ma te mbol prona. ⁵ Nu abo abo kilke te mbol prona le Kuate nu kilke te fudinmba tuwe ndaka nu pasa sangrimbi nu kilke te Abraham nuje ndare nakmba ningam tuku sana. Kuate nu sana ait ta nu kinjo kugatok minna. ⁶ Nu tenjenmba Abraham sana: Ne tuku mbun kilke te kusremba kilke kise mbolnge rawe tanjo tanja minamngaig. Minwaig le kilke ta mbolok mbal nane piti sungo ninguwaig le nane tuku piro aganj tanja minmba ka yar 400 kugawamngaig. ⁷ Yar 400 kugawaig le ye kilke ta mbolok mbal piti ningi le nane mbun kusrekuwaig le nane kilke ta kusremba luka ma te mbol promba ye tuku nyu te-dunga mbarinyumba minamngaig ngina.

⁸ Tanjakina sulumba Kuate nu Abraham ndon pasa katmba ngaro pikam tuku manau te-mayokna. Ngumnenga nuje kinjo Isak te-pilmba mara 8 mbolnge nu tuku ngaro pikna. Isak nu sungoka Yakob te-pilmba nu mata Yakob mbolnge tanjana. Yakob nu sungoka kinjo 12 kile-patikina

ta nane sine tuku asitibud. ⁹ Singine asitibud 11 maib nangine Yosef mam nu make pilit nga gubra kagli firka nu tumba mbal kise tugumnge piyanaig le nane nu tumba nangine kilke Isip kinaig. Tanjanaig le Kuate nu Yosef kusre ndana. ¹⁰ Piti gudommmba nu mbolnge prowe likinaig ta Kuate nu Yosef kulat mayena. Mara ande nu Isip gabat tugumnge tingina le Kuate nu wamdus kuyar sungo tuna le Farao nu nzalinu nuje piro mbal Isip nakmba kulatkam tuku nu gabat pilna.

¹¹ Kile guba sungo Isip le Kanan kilke mbolnge prona le nane nyamagan kiringa sinamanzer sungo tinaig. Singine asitibud mata Kanan kilke mbolnge nyamagan kiringinaig. ¹² Singine mbun Jakob nu Isipnge wit minig nginaig pasa ta ismba nuje kiyo kame wit afu piyaningam tuku kukulningina le kinaig. ¹³ Tanjamba minmba ma ma man lato kukulningina le kinaig le kile Yosef nu nuje nyu temayokna le aba kat nuje kila pilnaig. Farao nu mata Yosef tuku ndare kila patikina.

¹⁴ Kile Yosef nu mam nuje, nuje tugu kame Isip prowam tuku pasa pilna. Nane nakmba 75. ¹⁵ Tanjamba Jakob nane Isip kilke mbol kinaig. Kinaig ka tanje minnaig ma ma Jakob nu kumna. Kumna le minnaig ma ma singine mbun afu mata kume likinaig. ¹⁶ Kume likinaig le nangine mbalnge nane tuku isu kilmba luka Sikem tumbran ndame burok sinam tanje patikinaig. Hamor mbal tuku ndame burok ta Abraham nu o buk piyamba ndametin afu nane ningina.

¹⁷ Kuate nu o buk Abraham pasa sangrinu sana ait ta buk patukina le Abraham tuku mbun Isipnge tuge nayona. ¹⁸ Kile tango kise nu Yosef gilai nu Isip mbal tuku gabat tingina sulumba ¹⁹ nu singine mbun piti sungo ninmba nane tuku kiyo dabro kitek kumwaig nga wandeknge minam tuku tukulmba mayoknge patikam tuku saningina.

²⁰ Moses ina nuje piti ta sinamnge tepilna. Kiyo ta mayenu le ina nuje nangine wandek tanje tambun kenmba yubenga kulatka minna. ²¹ Tanjamba nu yubengam ku-

mun kuga le kiyo nuje mayoknge pilna le Farao tuku kulim nu Moses kanjermba yije kiyo nga madimba tumba nuje wande mbol kina ka ²² tanje minmba ma ma Moses nu Isip mbal tuku kila nakmba kila pilmba nu tango sungo mayok kina. Nu pasa saka wam ke lika nyu nak minna.

²³ Tanjamba minna ma ma Moses nu yar 40 kusremba nuje tugu Israel mbal kanjerkam idusmba nane tugum kina. ²⁴ Nu pro Isip tango andenje Israel tango ande kat nayona le kanjerna. Tanjamba nu kumba Israel tango ta te-simba Isip tango ta balena le kumna. ²⁵ Moses nu tango ta balemba tenenmba idusna. Kile yije mbal Kuatenje nane tuku muskil kile-tidinge ningam tuku ye kukulyat ta nane katesewamngaig nga idusna ta nane tanjamba idus ndanaig.

²⁶ Mafena le nuje mbal armba kame bumba minnaik le kanjerka nale tumawaik nga ka sanikina: Tira kame, ndanam takile takile tira ndo kame bude ngina. ²⁷ Tanjakina le tango nu kame tugu pilna ta nu Moses waimbi pitaimba nzumilmba sana: Imanje ne sine tuku pile tango gabat tango pilna. ²⁸ Ne kubele Isip tango balena tanjamba ne ye baleyam tanjate e ngina le ²⁹ nu pasa ta ismba kuru-kuruka Isip kilke kusremba kua ka Midian kilke mbol kina. Kina ka tanje rawe tango tanjan minna sulumba ma ta mbolnge nu kiyo armba kile-patikina.

³⁰ Minna ma ma yar 40 man kusrena. Mara ande nu ma baknu Sinai tabe tugunu tugum tanje minmba ail fudinndo sinamnge pa mane mayok kina le nu enjel ande kanjerna. ³¹ Kanjermba nu wamdus pilemba pa ta tugusemba kanjer tiwam tuku kumba minna le Sungo tuku mingge pasa mayok ka Moses sana: ³² Ye nane mbun kame Abraham Isak Jakob nane tuku Mbara minet ngina le nu ismba piriri nayomba kanjeram mbulmba am te-kasona le ³³ Sungonje nu sana: Ne tin minit ma ta tukul ma. Ne kupe ngaro paska. ³⁴ Isip mbalnge yije mbal piti sungo ningig le kanjerket. Nane tuku malmbi mata iset. Ta tuku ye nane muskil kile-tidinge ningam

tuku ndeket. Ne tinga le kukulni le Isip kaye nga Moses sana.

³⁵ Israel mbal buk Moses pitaimba sakinaig: Imange ne sine tuku pile tango gabat tango pilna nga Moses sanaig ta Kuatenge tango ta madimba nune enel ail fudinndo sinamnge mayok kina ta mbolnge Moses nu Israel mbal tuku gabat sungo minmba nane muskil kile-tidingam tuku kukulna. ³⁶ Kukulna le nu ka Isipnge wam kitek sangrinu ke lika Israel mbal kilmba kina. Tanjamba nu Yu Gurgur tugumnge ma baknu mbolnge yar 40 sinamnge mata wam kitek sangrinu ke likina. ³⁷ Moses ndui ta nu Israel mbal saningina: Kuate nune pasa te-mayokam tuku ye tuan tango pilna tanjamba ndo nu sine Israel ngamuknge nune tuan tango ande palmbimngat ngina. ³⁸ Moses nu Israel mbal ndon ma baknu mbolnge minna. Nu Sinai tabe pongina le enelnge wam pagumba abo nak minam tuku ndin singine mbun kame tumningmba saningam tuku Moses sana. ³⁹ Saningina ta nane singine mbun Moses tuku minge kum-nemnge minam mbulmba nu pitaimba man luka Isip kambim mindesimba min-naig.

⁴⁰ Moses nu Sinai tabe mbolnge minna le nane ndek Aron sanaig: Moses nu buk Isipnge sine kilmba prona ta nu animbi kina. Ne singine mbarinjam tuku aganj afu wakeika le ndin tumsinguwaig nginaig sulumba ⁴¹ nane makau pail kanunu wakeimba aganjmor balemba nu atraukinaig. Tanjamba nane aganj wakeinaig ta tuku gare-garekinaig. ⁴² Tanjanaig le Kuate nu nane wai kusrekina le nane tambun ki mbai kame nangine mbara nga mbarinjinmba minnaig le tuan tango ande nu wam ta tuku tenjemba Kuate tuku minge kuyarna.

Israel mbal tane ma baknu mbolnge yar 40 minmba aganjmor baleninmba atraukinaig ta ye tuku idusmba tana ndanaig.

⁴³ Tane kambim nga yabri mbara nyunu Molok nu tuku tawi wande tumba kinaig.

Mbai suk yabri mbara nyunu Refan ngade ta turmba tumba kinaig.

Tane kanunu ta mbarinjingam tuku wakeikinaig.

Ta tuku yine nzali dubimba nane afu tane kilmba kilke masken Babilon sim kangaig ngina. *Amos 5.25-26*

Tuan tango nu tanjamba kuyarna.

⁴⁴ Singine mbun kame ma baknu mbolnge Kuate tuku pasa isam tuku tawi wande nak minnaig. Kuate nu tawi wande ta palmbim tuku Moses wam paguna sulumba kanunu te-mayokmba tumna tanjamba ndo pilna. ⁴⁵ Ngumnenga Kuatenge Kanan mbal pitaike likina le singine mbun nane Yosua ndon kilke tinaig ta nane tawi wande ta kuramba kilke te mbol pronaig. Tawi wande ta minmba minna le David prona.

⁴⁶ Kuate nu David make pilna le nu Kuate kusnana: Sine Yakob tuku ndare sine ne mbarinjam tuku wande ande pilbe e nga kusnana ta ⁴⁷ David nu wande ta pile ndakina. Nu tuku kijo nune Solomonnge Kuate mbarinjam tuku wande ta pilna. ⁴⁸ Tango kame nangine waimbi wande patikade ta Sungo Kuate nu wande ta sinamnge mine ndakate. Tuan tango ande tenjemba kuyarna.

⁴⁹ Sungo nu sakate: Samba ta ye Sungo Kuate minyoket tuku ma. Kilke ta ye kupe patiket tuku ma.

Kilke mbol mbal ye minam tuku wande ndanndanmba palmbimngaig? Ko ye aninge minmba mabti?

⁵⁰ Ye yine sangrimbi aganj ndende nakmba te kile-mayokken ngate. *Aisaia 66.1-2*

Tuan tango nu tanjamba kuyarna.

⁵¹ Tane sinika ngamungal tukulok mbal. Tane Kuate gilai mbal tananj ngamungalmbi nu idus ndamba pasa tugusek isam mbulig. Tane singine mbun kame tananj tane Tukul Guwa mara mara pitaide. ⁵² Nane Kuate tuku tuan tango nakmba kilmba ngaigo siglika ande mape ndanaig. Tuan tango ande purfenju prowamngat nga sakinaig le mbun kame nane bale farninge likinaig. Tango purfenju ta tane nu tuku kupet minmba tumba balenaig. ⁵³ Enel kame Kuatenge kukulningina le sine tukul dubikam tuku mbun kame ninginaig ta tane lukakade nga saningina.

⁵⁴ Stefanus nu tanjamba Israel gabat sugo saningina le nane nu suku pasa ta ismba gubra sunjo tumba amain makemba maketiŋ tikŋa minnaig. ⁵⁵ Tanjamba minnaig le Tukul Guwa Stefanus suku wamdus kumungina le nu samba mbol ambe mambilmba am tidinga Kuate suku kilŋa kanjermba Yesus nu suku ndinam kumamŋge tiŋ minna le kanjerna. ⁵⁶ Kanjermba nu ndek sakina: Ambe kanjerap. Samba talkat le Katesek Tanjo nu Kuate suku ndinam kumamŋge tiŋ minit le kanjeret ŋgina.

⁵⁷ Tanjakina le nane isam mbulmba kilba tukulmba ngumbeyumba pinder-pindermba nu biye tinaig sulumba ⁵⁸ nane nu tumba tumbraŋ sunjo kusremba mayok ka kasomŋge pilnaig. Pilmba nu pasa mbolŋge pilnaig mbal nane nanjine tawi paska tanjo mo ande nyunu Saulus nu suku kupe tugumŋge patika ndame kilmba Stefanus katmba minnaig. ⁵⁹ Nane katmba minnaig le nu yabanmba sakina: Sunjo Yesus, ye suku kanu ta ŋgina. ⁶⁰ Tanjaka nu ndek dagol tidronga wi kuenjaka sakina: Sunjo, nane ye mbolŋge mbarde te ne nane suku mbar sauka gilaiŋga ŋgina. Nu tanjamba sakina sulumba kumna.

8

¹⁻² Stefanus kumna le Saulus nu wam ta kanjermba nane mayewaig ŋga idusna le Kuate suku nyu kurauka dubinaig tanjo afu Stefanus ŋguka nu suku malmbi sunjonaig.

Stefanus balenaig ait mbolŋge Yesus suku kuasmibi Yerusalemŋge minnaig ta nane afunje piti serninginaig le nane kua ka afu Yudea ma tugu afu Samaria ma tugu mbol kine likinaig. Aposel kame ndo Yerusalemŋge minnaig.

³ Saulus nu Yesus suku kuasmibi kilmba ŋaigo siglika nane suku wande mindek ponga bige tidinga muliŋ kilmba didika wandekŋge patika tanjamba kine promba likina.

Samaria mbal pasa mayenu isnaig

⁴ Nane kua ka sili-silinaig mbal nane ma ŋakmba mbol lika pasa mayenu kuklimba kinaig. ⁵ Tanjamba Filipus nu Samaria tumbraŋ ande mbol kina sulumba Yesus

nu Kuatenje madina tanjo Kristus ŋga nane sanjmba minna le ⁶ Samaria mbal gudommmba nu suku pasa ismba manau kitek sanjrinu ke likina ta kanjerka nane ŋakmba kilba pilmba nu suku pasa ise mayenaig. ⁷ Nu afu guwa ŋaigonu ŋak nane kusrekuwaig ŋgina le nane wikaraumba nane kusreka kinaig. Kupe wai baklelkanu afu kupe ŋaigonu ŋakmba mageke likinaig le ⁸ tumbraŋ ta suku mbal gare sunjo tinaig.

⁹ Tumbraŋ tanje tanjo ande nyunu Simon minna. Tanjo ta ye nyu ŋak ŋga nu wam sanjrinu afu nune kuanyembi ke likanu le nane kanjerka ŋakmba pirerek purka minanu. ¹⁰ Samaria mbal nyu ŋak nyu kugatok nane ŋakmba Simon suku pasa ise mayenaig sulumba sakinaig: Tanjo te nu sunjo. Nu Kuate suku sanjri sunjo te mayokte ŋga saka minnaig. ¹¹ Ait kuennu Simon nune kuanye manau kina le nane pirerek purka minmba nane nu suku pasa ise mayenaig.

¹² Kile Filipus nu pro Kuate nune gageu kulatkate wam sanjmba Yesus Kristus suku nyu te-mayokna le nane son ŋga kule pisne tinaig. ¹³ Simon nu mata son ŋga kule pisne tina. Nu Filipus ndon minna le nu wam kitek afu sanjrinu ke likina le nu kanjerka pirerek purka am go sulumba minna.

¹⁴ Samaria mbal Kuate suku pasa ismba son ŋginaig le aposel kame Yerusalemŋge wam ta ismba Petrus le Yohanus kukulnikinaig le nale ndek kinaik. ¹⁵ Kinaik ka Samaria ma tugu mbol pronai. ¹⁶ Samaria mbal nane Yesus suku nyu mbolŋge kule pisne tinaig ta nane Tukul Guwa nda tumba minnaig le Petrus le Yohanus nale ndek wam ta katesenaik sulumba nane Tukul Guwa tuwaig ŋga Kuate yabanai. ¹⁷ wai nane mbolŋge patikinaik le Tukul Guwa nane ŋakmba mbolŋge kumungina.

¹⁸ Aposel ar nale wai nane mbolŋge patikinaik le nane Tukul Guwa tinaig ta Simon nu kanjermba ndametiŋ afu kilmba nale tugum promba sanikina: ¹⁹ Tale ndametiŋ te kilmba wam ta suku sanjri ye sap le ye mata nane afu mbolŋge yiŋe wai pili le nane Tukul Guwa tuwaig ŋgina. ²⁰ Tanjakina le Petrus ndek nu kasurmba

sana: Ne nane ngarosu ndametiŋ turmba ma nayo mbol kaye. Tukul Guwa Kuatenŋe ake singit ta ndametiŋmbi piyawam tuku agan kuga. ²¹ Ne tuku ngamunŋal Kuate am mbolŋge tugusek kuga. Ta tuku ne Kuate tuku piro ande mata kam kumun kuga. ²² Ne nane ngamunŋal biye mbilmba nane wamdus naigonu ta kusreka Kuate nu nane mbar sunŋo ta sauka gilaingam tuku nu yabaŋa. ²³ Ne agan ŋakmba kilam tuku wamdus kagli firka nane maŋau naigonunŋe ne didikate le ye kamuset ŋgina. ²⁴ Tanjamba sana le nu Petrus tuku pasa lafumba sana: Tale ye tuku ŋa Kuate sunŋomba yabaŋap. Wam kame ye mbol prowam tuku sakaik ta ye mataryate ŋgina.

²⁵ Petrus nale Sunŋo tuku pasa kuklimba Samaria mbal wam paguninge denŋpurmba nale luka mbumba Yerusalem kinaik. Kumba ndinŋge Samaria ma tuku tumbraŋ afu gudommmba mbolŋge pasa mayenu saninŋe lika kinaik.

Etiopianu tango pasa mayenu isna

²⁶ Sunŋo tuku eŋel ande Filipus tugum promba sana: Ne tinga Yerusalem kumam si kaye. Yerusalem kusremba Gasa kambim tuku ndin ma baknu mbol kinit ta dubimba kaye ŋgina. ²⁷ Tanjakina le nu tinga kumba ka ndin ta mbol prona sulumba Etiopianu tango sunŋo ande nuŋe karis mbolŋge minyokina le kanŋerna. Tango ta nu Etiopia kilke tuku mandor pino Kandase nu tuku ndametiŋ kulatkina tuku. Nu Kuate mbarinŋam Yerusalem kina tuku. ²⁸ Kile nu luka Etiopia kambim saka karis mbol tanŋe minmba tuan tango Aisaia tuku kuyar ande burka kina. ²⁹ Tanjana le Tukul Guwanŋe Filipus sana: Karis kinit si tugum kaye ŋgina le ³⁰ nu pinder ŋak ŋak kumba nu tuan tango Aisaia tuku kuyar burkina le ismba nu kusanana: Ne pasa burkate ta tugunu ne katesete e ŋa kusanana le ³¹ nu lafumba sana: Ye ndanmba pasa tugunu te katesewi? Ne mbumba tenŋe minyoka pasa te tugunu saya ŋgina.

³² Nu tuan tango Aisaia tuku pasa burkina ta tenŋenmba.

Andenŋe sipsip balewam tuku tumba kinit tanjaŋ nane nu tumba kinig. Sipsip

ngueni kuerkade le nu witi ndate tanjaŋ nu nane tuku pasa lafu ndate.

³³ Nane nu kiko pile tumba nu tuku pasa teti ndamba ake tumba nayo silide.

Kilke te mbolŋge mine sunŋo ndamba kumwa le afu nu tuku kuasmbi mine nda. *Aisaia 53.7-8*

Kuyar pasa tanjamba sakate.

³⁴ Kile ndametiŋ kulat tango nu Filipus kusanana: Kuate tuku tuan tango nu pasa te kuyarna ta nuŋe ngarosu tuku kuyarna e ko ande tuku ŋgina. ³⁵ Tanjakina le Filipus nu Aisaia tuku pasa ta mbolŋge tugu pilmba pasa mayenu kuklimba Yesus tuku sana.

³⁶ Samba kumba ka kule kualin ande tugum promba Etiopianu tango ndek nu sana: Ai si. Kule ande minit si. Kile ne ye kule pisneyam kumun e ŋgina le ³⁷ nu lafumba sana: Ne wamdus ŋakmbambi son ŋgate kande ye ne kule pisneni ŋgina le nu lafumba sana: Yesus Kristus nu Kuate tuku Kiŋo ta ye nu tuku son nget ŋgina. ³⁸ Tanjakina sulumba karis tingam tuku saninŋina le karis tingina le nale iben kinaik. Iben ka kule sinam kinaik sulumba Filipus nu tango ta kule pisnena. ³⁹ Nale maŋ luka tabek kinaik le pitik ndo Tukul Guwanŋe Filipus didik tumba ma kise mbol kina le Etiopianu tango nu maŋ kanŋer ndana. Nu Yesus tina tukunu nu gare ŋak nuŋe karis ponŋa Etiopia kina.

⁴⁰ Filipus nu Asdodŋge minna ta wamdus puluna. Nu tumbraŋ sunŋo ta kusremba kumba tumbraŋ ŋakmba mbolŋge pasa mayenu kuklimba lika ka Sesarea prona.

9

Saulus nu ngamunŋal biye mbilna

¹ Saulus nu Sunŋo Yesus dubinaig mbal tuku gubra tumba ye nane ŋakmba bale faramngit ŋa nu pris gabat sota kina sulumba ² sana: Ye Damaskus tumbraŋ sunŋo mbol nzi kumba Yesus dubide mbal tango pino kanŋerka ndaleka kilmba luka Yerusalem mbambim tuku ne waŋe afu kuyarka sa. Damaskus tuku kusem wande gabat kame ninŋe liki le kanŋerka ye piro ta kam tuku nyu ŋak kila minwaig ŋgina.

³ Saulus nu waŋe ta kilmba ka Damaskus patuna le samba mbolŋge bulu sunŋo ande mayok ka nu kiljana. ⁴ Kiljana le nu

ndek kuru-kuruka kilke mbolnge ndekina le minge pasa ande promba sana: Saulus, Saulus, ne ndanam tuku ye nayo siliyate ngina le ⁵ nu ndek kusnana: Sungo, ne imange ngina le nu sakina: Ye Yesus ne ye nayo siliyate ta. ⁶ Kile ne tinga tumbran sungo mbol nzi kaye. Nzinge mina le andenge ne wam kam tuku sanamngat ngina. ⁷ Tanakina le tango kame Saulus ndon kinaig ta nane tinga maninok minnaig. Ta ndanam? Nane pasa prona ta isnaig sulumba tango ande nda kangernaig.

⁸ Saulus nu tinga am marangina ta agan kanjer ndakina. Kanjer ndakina le nu waiwaimba kumba Damaskus pronaig. ⁹ Kumba ka tange mara kenmba nu agan kanjer ndaka nyamagan kule mata nye ndakina.

¹⁰ Yesus dubina tango ande Damaskusnge minna. Tango ta nyunu Ananias. Nu kinatanu suk Sungonge nu wika Ananias ngina le nu ndek sakina: Sungo, ye minet te ngina. ¹¹ Tanakina le Sungo nu sana: Ne tinga ndin ande nyunu Tinreknu si mbol kaye. Ne kumba ka Yudas tuku wande ponga Tarsusnu tango nyunu Saulus nu tuku kusnanga. Nu Kuate yabanmba minit. ¹² Nu mata kinatanu suk ne kangernat. Ne nu tugum promba nuje am mayekam tuku ne nu mbolnge wai patikat le kangernat ngina.

¹³ Tanakina le Ananias ndek nu sana: O Sungo, tango ta Yerusalemnge ne tuku mbal kilmba ngaigo siglikanu nga gudommбанje sakade le iset. ¹⁴ Tenge mata ne tuku nyu te-dungade mbal bige tidinga kilmba ndalekam tuku pris gabat mbal tugumnge nyu tina ngina le ¹⁵ Sungo nu sana: Kuga. Yenge tango ta madiwen. Ye yije nu kukuli le nu ka kasomok mbal gabat sugo kise kise Israel mbal nane jakmba tugumnge ye tuku saningamngat. ¹⁶ Tanamba nu piti gudommбанje kanjerke likamngat. Ye nu manau ta mbolnge kila sawamngit. Ne tinga nu tugum kaye ngina.

¹⁷ Kile Ananias nu tinga ka Saulus nu minna wande ta ponga nu wai kilmba nu mbolnge patika sana: Tira, ne ndeka ndinnge Sungo Yesus kangerna ta nunge ye kukulyat. Ne tuku am mayeka sulumba

Tukul Guwa tam tuku ne tugum prowet ngina le ¹⁸ pitik ndo kualegan suprep suk agan am mbolnge gagulka ndekinaik le nu am mayeka mambilna. Tanamba nu tinga kule pisne tina sulumba ¹⁹ nu man isukusmba sangri tumba Damaskusnge Yesus dubinaig mbal ndon mara afu minna.

Saulus nu Damaskusnge pasa mayenu kuklina

²⁰ Saulus nu dal ndaka Zu mbal tuku kusem wande sinam kine lika Yesus nu Kuate tuku Kiyo nga kuklimba saningina le ²¹ nu tuku pasa isnaig mbal nane wamdus te-sulumba sakinaig: i ... Tango te nu buk Yerusalemnge nyu ta te-dunginaig mbal kilmba ngaigo siglikina. Tumbran sungo te mbolnge mata tango pino nu dubide ta bige tidinga ka pris gabat nane am mbolnge kile-tidingam tuku prona nginaig. ²² Saulus nu sangri lato tumba Yesus nu sinika Kuatenge madina tango Kristus nga kukli mayena le Zu mbal Damaskusnge minnaig ta nu tuku pasa ismba lafuwam kumun kuga.

²³ Kile Zu tango afu Saulus balewam tuku sakinaig le ²⁴ nane afu ismba pro nu sanaig le isna. Nane Damaskusnge ki furir mindek nu balewam tuku fonde malanga kulatka minnaig. ²⁵ Tanamba minnaig le furir ande Saulus tuku kuasmbi nane ndek nu sambenga muli panmba fonde tuku bubre malanga kumam pilnaig le mayok kina. ²⁶ Mayok kina sulumba nu ka Yerusalem prona. Ka tange nu Yesus dubinaig mbal ndon ulendikam bafuna le nane kuru-kuruka nu Yesus dubiwanu tango kuga nginaig. ²⁷ Tanakinaig le Barnabasnge nu tumba ka aposel kame saningina: Tango te nu ndinnge Sungo kangerna le Sungonge pasa sana. Damaskusnge nu nane kuru kuru ndaka sangri tinga Yesus tuku nyu te-mayokmba sakina ngina. ²⁸ Tanakina le Saulus nu Yerusalemnge Yesus dubinaig mbal ndon ulendika kine promba minna. ²⁹ Nu tango tuku kuru kuru ndaka Yesus tuku nyu te-mayokmba saka minna.

Saulus nu Zu mbal Grik pasatade afu ndon pasambi Yesus tuku mungu tulinginaig le nane nu balewam tuku ndin sotinaig. ³⁰ Sota minnaig le Yesus dubinaig

mbal nane kila pilmba Saulus mindemba Sesarea tumbran sungo mbol pronaig. Pro tange nu Tarsus kuwa nga kukulnaig le kina.

³¹ Ait ta mbolnge Yesus tuku kuasmbi nane Yudea Galilea Samaria ma tugu ta njakmba mbolnge piti afu kanjer ndaka mine mayemba sangri tinginaig. Nane Kuate kumnemnge minmba Tukul Guwanje nane sinzanjningina le nane tugekinaig.

Petrus nu tango ande wakeina

³² Petrus nu ma tugu njakmba mbol kumba Yesus tuku mbal kanjerkam Lida tumbran prona. ³³ Prona sulumba tango ande nyunu Eneas ngarosu milmailkanu yar 8 guaze ta njak mbain mbolnge kinye njak ndo minna le kanjerna. ³⁴ Kanjermba nu ndek sana: Eneas, Yesus Kristusnge ne wakeinamngat. Ne tinga nane yango tetiwa ngina. Tanjakina le nu pitik ndo tingina. ³⁵ Tanjana le Lida le Saron tumbran mbal nane tango ta mayekina le kanjermba nane njakmba ngamungal biye mbilmba Yesus dubinaig.

Petrus nu pino ande te-tina le abongina

³⁶ Yopa tumbranngge Yesus dubina tuku pino ande nyunu Tabita minna. (Grik pasambi nyu ta Dorkas). Pino ta nu wam magenu ke lika sanzal mbal turka minanu.

³⁷ Ait ta mbolnge nu guaze sungo tumba kumna. Kumna le pino afu nu kule pisenmba nu tumba wande ta mbain armba njak inum mbol tange pilnaig le minna. ³⁸ Yopa tumbran sungo ta nu Lida tumbran patuknge tukunu Yesus dubinaig mbal Petrus nu Lidange minna pasa ta ismba nane tango armba kukulnikinaig le ka nu tugum promba sarsarmba sanaik: Ne pitik sile ndon kab nginaik.

³⁹ Tanjakinaik le Petrus nu tinga nale ndon kina ka tumbran ta pronaig le nane afu nu tumba wande o mbolnge ta ponginaig. Nane wande ponginaig le pino kuembol njakmba Petrus laipmba te ngamumba malmmbika Dorkas nu buk tawi wakeika ninge likina ta kilmba Petrus tumnaig. ⁴⁰ Tumnaig le nu nane njakmba mayok kuwaig nga saningina le nane mayok kinaig. Tanjanaig le nu ndek dagol tidronga Kuate yabanja. Yaban denpurmba

nu mbilka mindesin ta sana: Tabita, ne abonga ngina le nu am maranga Petrus kanjermba minyokina le ⁴¹ nu ndek nu tuku wai biymba te-tina le tingina. Tingina le nu tumba Yesus dubinaig mbal pino kuembol nane njakmba wika ningina.

⁴² Wam ta Yopa tumbran sungo kumungina le nane gudommmba Sungo Yesus son nginaig le ⁴³ Petrus nu Yopange mara kuen suk tango ande nyunu Simon nu ndon minna. Tango ta nu aganjmor ngarombi aganj kame wakeikina tuku.

10

Pasa mayenu kasomok mbal tugum kina

¹ Sesarea tumbran sungo mbolnge tango ande nyunu Kornelius minna. Nu Rom gafman tuku kame mbal 100 kulatka minna. Kame kuasmbi ta Italinu. ² Tango ta nu nuje ndare tuma ndon Kuate kumnemnge minmba nu mbarinmba minanu. Nu sanzal mbal ndametin walmba ninge lika nu Kuate yabanmba minanu.

³ Mara ande ki kanum 3 mbolnge nu kinatanu suk aganj ammbi kanjerna ta Kuate tuku enjel ande nu tugum promba Kornelius ngina. ⁴ Tanjakina le nu fumble timba wamdus fulilka nu sana: Sungo, ndanjam ngina le enjel nu ndek sana: Ne sanzal mbal turningit ta Kuate nu kanjerte. Ne Kuate yabante ta nu isit. Nu ne idusnumba minit. ⁵ Ta tuku ne tango afu kukulninga le Yopa tumbran sungo mbol nzi kumba tango ande nyunu Simon Petrus tam kuwaig. ⁶ Nu nuje nyu tuma tango ndon minik. Tango ta nu aganjmor ngarombi aganj wakeikate tuku. Nu tuku wande piyal patuknge minit ngina.

⁷ Enjel nu Kornelius kusrena le nu ndek nuje piro tango armba kame tango ande turmba wikina. Kame tango ta nu mara mara nu tugumnge piroka nu mata Kuate dubimba minna. ⁸ Nane pronaig le nu enjel tuku wam pagu pasa kumu-kumumba kubeu ninmba Yopa kuwaig nga kukulningina. Kukulningina le nane kumba ka ndinngge kinynaig.

⁹ Mafena le nane ndin dubimba kumba ka Yopa patunaig le ki kanum 12 Petrus nu Kuate yabanjam tuku nga wande ponga

funu tuku mbain mbolŋge minna. ¹⁰ Nu mbol tanje minmba guba mayena. Guba mayena le nane pagumba minnaig le Petrus nu kinatanu suk agan ande kangerna. ¹¹ Samba talka agan ande tawi sungo suk tundunnu bailkamba muli jak andenge muli kusre-kusrena le ndekina. ¹² Ndekina le tawi ta mbolŋge aganmor mben sar uman yeki yeki minnaig le kanjerkina.

¹³ Kile minje pasa ande nu sana: Petrus, ne tinga agan te inum balemba nya ngina le ¹⁴ nu ndek lafumba sana: Sungo, kuga. Sine Zu mbal agan afu nyam tuku tukul jak ta ye tukul lukamba agan tajan inum nye ndaket ngina. ¹⁵ Tanakina le pasa ta man lato nu sana: Kuatenje agan ande mayenu ngate ta ne tukul ndawa ngina. ¹⁶ Nale tanamba pasa ndui ta sakam kenjaik le andenge pitik ndo tawi ta te-dungina le samba mbol kina.

¹⁷ Petrus nu kinatanu suk wam kangerna ta wamdus te-sulumba tugunu wam katesemba minna le Kornelius tango kenmba kukulningina ta nane afunje Simon tuku wande tumninginaig le nane pro wande malanga tugum tanje tinga wika sakinaig: ¹⁸ Oi. Simon Petrus nu tenje minit e nginaig.

¹⁹ Petrus nu kinatanu suk wam kangerna ta idus-idusmba minna le Tukul Guwa nu sana: Tango kenmba ne sota prowaig. ²⁰ Ne tinga iben kaye. Ne wamdus tero ndaka nane ndon kaye. Yenge nane kukulningin ngina. ²¹ Tanaka sana le Petrus nu iben ka nane saningina: Tane tango sotade ta ye noten. Tane ndanam ye tugum prowaig ngina le ²² nane nu sanaig: Singine gabat Kornelius nu kame tango 100 kulatkate. Nu tango tinjeknu Kuate kumnemnge minit. Israel mbal jakmba nu tuku saka minig. Kuate tuku enel nu wam paguna le nu sine ne tumba nu tuku wande mbol kumba ne tuku pasa isam tuku sine kukulningina le ne tam proweg nginaig. ²³ Tanakinaig le Petrus ndek nane ngailka nane nu jak kinyam tuku saningina.

Mafena le Petrus nu nane ndon kina. Yopa mbal afu Yesus dubinaig tuku nane mata Petrus mindemba kinaig. ²⁴ Kinaig ka ndinŋge kinyaig. Mafena le Kornelius nu buk nuŋe ndare tuma nuŋe gulab nane

jakmba kile-manjurka Petrus tairŋga minnaig le nane Sesarea pronaig.

²⁵ Petrus nu wande sinam kina le Kornelius nu tinga pro Petrus nu tango sungo nga nu tugumŋge dagol tidrongina.

²⁶ Tanana le Petrus nu te-timba sana: Tanan dawa. Ye mata tango ndo. Ne tinga ngina. ²⁷ Tanaka nu Kornelius ndon pasapasaka kumba ka wande sungo sinam tange tango pino gudommba manjurkinaig le kanjerkina. ²⁸ Kanjerka nu ndek saningina: Sine Zu tango tane kasomok mbal tuku wande mbol kumba ko tane ndon isukusam tuku tukul sungo jak ta tane kila. Kuate nu wam ande ye tumyina tukunu ye wamdus kitek tumba kasomok mbal ta ngaigonu nge nda. ²⁹ Ta tuku ne afu ye tam tuku kukulningina le ye pasa kugatok nane dubika te prowit. Ariya. Saka. Ne ndanam ye tuku pasa pilna nga sana.

³⁰ Tanaka sana le Kornelius nu sakina: Mara kenmba buk kinaig ait tenen ki kanum 3 mbolŋge yinje wande mbol tenje ye Kuate yabanmba minen le pitik ndo tango ande tawi kilja jak ye tugum prona le kanjeren. ³¹ Nu ye sayina: Kornelius, ne sanzal turningit ta Kuate nu kanjerte. Ne Kuate yabanje ta nu isit. Nu ne idusnumba minit. ³² Ne tango afu kukulninga le tango ande nyunu Simon Petrus nu tam Yopa kuwaig. Nu nuŋe nyu tuma Simon ndon minik. Tango ta nu aganmor ngarombi agan wakeikate tuku. Nu tuku wande piyal patukŋge minit. Nu tanamba ye sayina. ³³ Tanakina le ye pitik ndo tango afu ne tam tuku kukulningin. Ne ye tugum te prowat ta kumumbi. Sine jakmba Kuate am mbolŋge manjurka mineg. Sungo nu ne pasa afu sine sasingam tuku sanina ta isam tairŋgeg nga Petrus sana.

³⁴ Tanakina le Petrus nu nane saningina: Kile ye wamdus puluyate. Kuate nu tango jakmba wamdus ningit. ³⁵ Zu mbal ko kasomok mbal ngamukŋge ima kate Kuate kumnemnge minmba nu tuku pasa dubide ta Kuate nu nane jakmba tuku gareningit. ³⁶ Sine Yesus Kristus ndon ulendikeg mbal kile Kuate nu sine ndon wamdus mukuk minit. Nu pasa mayenu ta jakmba isam tuku sine Israel

singina. Yesus nu tango jakmba tuku Sungo.
³⁷ Yohanus nu pasa kuklimba nane kule
 pisneningina le Nasaretnu tango Yesus nu
 pro pasa mayenu ta Galilea ma mbolnge
 tugu pilmba kumba ka Yudea ma tugu
 jakmba kumungina. ³⁸ Nu Kuatenge Tukul
 Guwa tuna le nu sangri jak ma jakmba
 mbolnge lika nu wam mage kina. Kuate
 nu ndon minna. Afu Satan tuku sangri
 kumnemnge minnaig ta nu nane tuku
 muskil kile-tidingina. ³⁹ Nu Yerusalemnge
 Zu ma jakmba mbolnge wam ke likina
 le sine kanjerkigen. Nane nu tumba ail
 kazrai mbolnge nil dannginaig le kumna.
⁴⁰ Kumna le mara ken nu mbolnge Kuatenge
 nu te-tina le nu tingina le sine kanjergen.
⁴¹ Tango jakmba nu kanjer ndanaig. Sine
 ndo nu kanjergen. Yesus nu man tingina
 ta nane jakmba saningam tuku Kuate nu o
 buk sine madisingina. Nu tinga sine ndon
 tuma isukusmba kule nyumba mingen.
⁴² Nu sine pasa mayenu kukliwam tuku
 patikina. Kumanu mbal abo minig mbal
 pileningam tuku Kuate nu ye pilna ta
 jakmba saningap nga sasingina. ⁴³ Tuan
 tango jakmba nu tuku sakinaig. Ima kate
 nu kumun nga son ngade ta Kuate nu Yesus
 tuku nyu mbolnge nane tuku une sauka
 gilaingamngat nga saningina.

Kasomok mbal Tukul Guwa tinaig

⁴⁴ Petrus nu pasata minna le nane nu
 tuku pasa isnaig mbal Tukul Guwa nane
 mbol kina le ⁴⁵⁻⁴⁶ nane pasa kuale gi-
 lai yimyam sake lika Kuate tuku nyu te-
 dunginaig. Tanjanaig le Zu tango Yesus
 tuku son nginaig nane Yopange Petrus min-
 demba pronaig ta nane wam ta kanjermba
 Kuatenge kasomok mbal mata Tukul Guwa
 ningit nga nane pirerek purkinaig.

⁴⁷ Kile Petrus nu sakina: Kuatenge sine
 Tukul Guwa singina tanjamba ndo kile
 nane mata ningit. Nane kule pisne tam
 tuku sine tukulningam kumun kuga ngina.
⁴⁸ Tanjamba Petrus nu nane Yesus Kristus
 ndon ulendika kule pise tap nga saningina
 le nane kule pisne tinaig. Tanjamba nu nane
 ndon mara afu minam tuku ngailkinaig le
 nu nane ndon minna.

11

Petrus nu Yerusalemnge kasomok mbal tuku sakina

¹ Aposel kame Yesus tuku mbal Yudea
 ma mbolnge mine likinaig ta nane ka-
 somok mbal Kuate tuku pasa tinaig ta nane
 isnaig. ² Petrus nu mbumba Yerusalem
 prona kande Zu tango afu nane nu sawe
 lika sanaig: ³ Ndanam saka ne singine tukul
 lukamba ngaro pike ndakanu mbal ndon
 ulendika isukusna nginaig.

⁴ Tanjamba sawe likinaig le nu ndek wam
 jakmba mayok kinaig ta kumu-kumumba
 kubeu ninmba saningina: ⁵ Ye Yopange Ku-
 ate yabanmba minen sulumba ye kinatanu
 suk aganj ande kanjeren. Aganj ande
 tawi sungo suk tundunnu bailkamba muli
 jak samba mbolnge andenge muli kusre-
 kusrena le ye tugum ndekina. ⁶ Tanjana
 le ye aganj ta kanjer tiwen ta sinam tanje
 aganjmor nguikok aganj rabmba likade sar
 umanj tanjamba kanjerken. ⁷ Kanjerka mi-
 nen le minge pasa ande ye sayina: Petrus,
 ne tinga aganj te inum balemba nya ngina
 le ⁸ ye nu sawen: Sungo, kuga. Sine Zu
 mbal aganj afu nyam tuku tukul jak ta
 ye tukul lukamba aganj tananj inum nye
 ndaket ngen. ⁹ Ye tanjaka saken le samba
 mbolnge pasa man lato sayina: Kuatenge
 aganj ande mayenu ngate ta ne tukul ndawa
 ngina. ¹⁰ Sile tanjamba sakam kenken le
 andenge tawi ta te-dungina le samba mbol
 kina. ¹¹ Kina le ait ndui ta mbolnge ndo
 Sesareange Kornelius nu tango kenmba ye
 tam tuku kukulningina le ye wande minen
 ta tugum pronaig. ¹² Pronaig le Tukul
 Guwa nu ye sayina: Ne wamdus tero
 ndaka tango prowaig ta dubika kaye ngina.
 Tira 6 te nane mata ye ndon kumba Kor-
 nelius tuku wande ponga sinam kagenj.

¹³ Kornelius nu sine sasingina: Ye
 enel ande yije wandeknge tin minna le
 kanjeren. Nu tenenmba sayina. Ne nane
 afu kukulninga le nane Yopa tumbran
 sungo mbol nzi tango ande nyunu Simon
 Petrus tam kuwaig. ¹⁴ Simon nu pasa
 afu nane ndare tuma turmba satinguwa
 le tanjine muskil kile-tidinge tingam tuku
 ndin kanjeramngaig ngina.

¹⁵ Kornelius nu wam kube ta denjpurna le ye tanga pasa tugu pilmba saken le ambonga sine Tukul Guwa tigen tanamba ndo kasomok mbal tinaig. ¹⁶ Ye wam ta kangermba ye Sungo Yesus tuku pasa ande idusen ta tenemba. Yohanus nu kulembi nane kule pisneningina. Kile ye Tukul Guwambi tane tuku ngamungal kule pisne tana tingamngit nga sasingina. ¹⁷ Ambonga sine Zu mbal Sungo Yesus Kristus tuku son ngigen le Kuate nu Tukul Guwa singina tanamba ndo nane mata Tukul Guwa ningina. Ye ima le Kuate tuku nzali tukulam kumun nga saningina.

¹⁸ Tanakina le nane Petrus tuku pasa ta ismba nane pasa kugatok Kuate tuku nyu te-dunga sakinaig: Kuate nzalite le kasomok mbal mata ngamungal biye mbilmba abo tugu minmba minam tuku tade nginaig.

Antioke mbal Yesus tinaig

¹⁹ Stefanus balenaig le Yesus tuku mbal kua ka sili-silinaig ta afu masken ka Finisia ma tugu Siprus nuy Antioke tumbran sungo tanamba kine likinaig ka Zu mbal ndo Yesus tuku pasa saninginaig sulumba kasomok mbal sa ndaninginaig.

²⁰ Nane tananaig ta Siprus le Sirenenu Zu tango afu Antioke tumbran sungo mbol kumba nanenge kasomok mbal Yesus tuku saninginaig le ²¹ Kuatenge nane tuku piro sangri pilena le nane gudommba nane tuku pasa ismba son nga ngamungal biye mbilmba Sungo Yesus dubinaig.

²² Yesus tuku kuasmibi Yerusalemnge manau ta ismba Barnabas kukulnaig le nu ndek Antioke kina. ²³ Nu nane tugum prona sulumba Kuate nu sinika mbal te make patikate nga nu gare-gareka nane wamdus ndindo Yesus biye dewam tuku tumningina. ²⁴ Barnabas nu tango mayenu. Nu ngamungal son sangrinu. Tukul Guwa nu tuku wamdus kumungina le nane gudommba nu tuku pasa ismba son nga Sungo Yesus dubinaig.

²⁵ Kile Barnabas nu Saulus sota Tarsus tumbran sungo mbol kina. ²⁶ Kumba ka nu te-silika tumba nu ndon luka Antioke tumbran pronaik. Nale ar ta yar ndindo

Antioke minmba nane tango pino gudommba Yesus tuku tumningina minnaik. Tananaik le Yesus dubinaig mbal Antioke minnaig ta nane ambonga Kristen nyu tinaig.

²⁷ Ait ta mbolnge tuan tango afu Yerusalem kusremba ndeka Antioke pronaig. ²⁸ Pro tange minnaig le tuan tango ande nyunu Agabus nu Tukul Guwange wamdus tuna le nu tanga guba sungo kilke tugu nakmba mbolnge prowamngat nga saningina. (Ngumnenga Klaudius nu gabat sungo minna le guba sungo ta prona). ²⁹ Tanakina le Yesus dubinaig mbal nane wamdus tumba nanenge tira kame Yudea ma tugu mbolnge turkam tuku sine ndametin nak minig ta kumumba patikube nginaig. ³⁰ Nane tanamba patika Barnabas le Saulus kukulnikinaig le nale ndametin kilmba mbumba kinaik ka Yerusalemnge gabat mbal ninginaik.

12

¹ Ait ta mbolnge mandor Herodus nu Yesus tuku kuasmibi afu ngaigo siglikina.

² Nu nuje kame mbal saningina le nane Yohanus aba nuje Yakobus tuku njinfok kuerkinaig. ³ Kuerkinaig le Zu mbal nane wam ta ismba gare sungo tinaig le Herodus nu kila pilmba nu man Petrus ndalekam tuku afu kukulningina. Ait ta Israel mbal bret yis kugatok nyam tuku kusem sungo.

⁴ Nane nu biye timba mulintumba wandeke pilnaig le nu Petrus kulatkam tuku kame tango 16 mungu turturkam tuku bailka bailka patikina. Pasowa ait ta kugawa le nu Zu mbal am mbolnge Petrus pasa mbolnge palmbim idusna. ⁵ Petrus nu muli wandek sinamnge minna le kame mbal ta nane nu kulatkinaig le Yesus tuku kuasmibi Petrus tuku nga Kuate sungomba yabanigaig.

Engel Petrus te-mayokna

⁶ Herodus nu mafewa le Petrus nane nakmba am mbolnge te-tiwam tuku sakina ta furir ait ta mbolnge Petrus nu kame tango ar ngamuknge wai kupe muli nak kinymba gilaingina. Kame tango armba kilimnge malanga kulatka minnaik.

⁷ Kile Sungo tuku enjel ande Petrus tugumnge mayok kina le bulu promba wande sina ta kiljana. Enjel nu Petrus tuku kailmane burumba kuanemba sana: Pitik tinga ngina kande sen muli wai mbol ta kuklika ndekinaik. ⁸ Tanjanaik le enjel nu Petrus sana: Ne tawi tinmba kupe ngaro silika ngina le nu ta kumuna. Tanjana le nu man sana: Nane tawi sungo ta tumba kaika ye dubiya ngina le ⁹ nu enjel dubimba mayok kina. Enjel nu tanjana ta Petrus nu kinambi aganj kangeranu nga idusna.

¹⁰ Kile enjel nu tumba kame mbal tumail-amnge tinginaig ta lininmba ka ngumnemnge tinginaig ta lininmba ka muli wande tuku malanga sungo tugum pronaiik. Pronaiik le tanjonge talkanu sukna le nale kilim kinaik. Kilim ka tumbran sungo sinam ta ndin ande dubimba kinaik le enjel nu Petrus kusremba kina. ¹¹ Kina le nu wamdus puluna le wamdusmbi sakina: Herodus nu ye nayo siliyam iduste le Zu mbal wam ta tairnga minig ta Kuate nu ye nane tuku wai mbolnge te-luka tam tuku enjel te kukulat nga idusna.

¹² Nu wamdus puluna le nu Yohanus Markus tuku ina nunge Maria tuku wande tugum kina. Wande ta sinamnge nane gudommmba mangurka yabanmba minnaig. ¹³ Yabanmba minnaig le nu wande ta tuku fonde malanga katkatna le piro pino ande nyunu Roda nu malanga talkam pronaiik kande ¹⁴ nu Petrus tuku pasa nin tugu katesemba nu gare sungo tumba malanga tal ndaka pinderka luka kumba nane saningina: Petrus pro malanga tugum sinje tin minit nga saningina. ¹⁵ Tanjakina le nane ndek nu sanaig: Ne nginngankate kande nginaig le nu sangri tinga nane saningina: Kuga. Ye sinja saket. Petrusnge ngina. Tanjakina le nane sakinaig: Nu tuku mindekanu kande nginaig.

¹⁶ Petrus nu malanga katkatmba minna le nane pro malanga talka Petrus kangermba piriri nayonaig le ¹⁷ nu waimbi nane peuninmba maninkuwaig nga Sungo nu muli wande sinamnge te-mayokna ta kubeu ningina sulumba nu nane saningina: Wam kube te Yakobus yije tira njakmba saningap ngina. Tanjamba nu nane kusreka

ma kise mbol kina.

¹⁸ Mafena le kame tango nu kulatka minnaig ta nane Petrus kiringa ndanndanmba pro ket nga wamdus te-sulumba minnaig le ¹⁹ Herodus nu ndek nane afu kukulinngina le ma njakmba mbolnge Petrus sotinaig. Sotete pisennginaig le nu ndek kame tango Petrus kulatkinaig ta nane kusna-kusnaningina sulumba gubranu nane afunge bale farkuwaig nga saningina. Tanjakina sulumba Herodus nu tinga Yudea ma kusremba Sesarea tumbran sungo mbol kina.

Herodus nu kumna

²⁰ Tirus le Sidon kilke nyamagan sungomba kuga le nane Herodus kilke kulatkina ta mbolnge nane nyamagan piyawanu.

Ait ande Herodus nu tumbran ar ta tuku gubra tina le tumbran ar ta tuku tango kuasmbi mangur njak pro Herodus tuku wande kulatkanu tango nyunu Blastus tugum promba nunge nane turkuwa le Herodus ndon tumawam sakinaig. Tanjakinaig le Herodus nu pasa te-tiwam tuku ait ningina. ²¹ Ait ta kumungina le Herodus nu mindepiye tawi magenu siglika nunge minyo mbili maditaknu mbolnge minyoka nane mangurkinaig ta pasa afu saningina le ²² nane ismba wikaraumba sakinaig: Tango te kilke mbolok tango kuga. Nu mbara ande nginaig. ²³ Tanjakinaig le nu lok minmba Kuate tuku ma tam idusna kande Sungo tuku enjel ande pro nu katna le kuinngi nu tuku ndem nyinaig le ma ma nu kumna. ²⁴ Nu kumna le Kuate tuku pasa sungokina le nane gudommmba son nginaig.

Tukul Guwa Barnabas le Saulus piro nikina

²⁵ Barnabas le Saulus ndametin ningam tuku piro ta ke sulunaik sulumba nale Yerusalem kusremba tango mo Yohanus Markus tumba luka ndek Antiok kinaik.

13

¹ Yesus tuku kuasmbi Antioknge minnaig ta afu tuan tango afu tum tango tanan pirokinaig. Ande nyunu Barnabas ande Simeon nyun ta Dabuk Dabuk nginaig. Ande Sirenenu tango nyunu Lusius. Ande

Manaen nu buk Herodus ndonj kiŋo fonfon wande ndindo mbolŋge minnaik tuku. Ande Saulus.

² Mara ande nane ŋakmba mangurka nyamagan pinka Sungo tuku nyu te-dunga minnaig le Tukul Guwa nu nane saningina: Barnabas le Saulus ye buk piro ande tuku madiniken ta kile nale kam tuku patikap ŋgina. ³ Tanakina le nane nyamagan pinka Kuate yabanmba nane nanjine wai Barnabas le Saulus mbolŋge patika kile pirokuwaik nga kukulnikinaig le kinaik.

Siprus mbal pasa mayenu isnaig

⁴ Tukul Guwa nu nale kukulnikina le nale Antiok kusremba ndek Selusia kinaik. Nale Yohanus Markus nale turkuwa nga tumba ŋak kinaik. Kinaig ka Selusiange wan ponga ka Siprus nuy mbol kinaig ka ⁵ Salamisŋge iben kinaig. Salamis tumbraŋ sungo mbolŋge nane piro tugu pilmba kusem wande mbolŋge Kuate tuku pasa kuklinaig.

⁶ Nane nuy ta tuku ma ŋakmba mbol lika pasa kuklimba ka Pafos pronaig. Pro tanje nane Zu tanjo ande yabri tuan tanjo nyunu Bar-Yesus te-silikinaig. Tanjo ta nu kuanye tanjo. ⁷ Pafosŋge tanjo ande wamdus kuyar mayenu ŋak nyunu Sersius Paulus nu gabat tanjo minna. Nu Bar-Yesus ndonj gulab mayenu. Nu Kuate tuku pasa isam tuku Barnabas le Saulus wikina.

⁸ Nale pro pasa kuklimba sanaik le Bar-Yesus nu gabat tanjo pasa ismba son ngikat nga nu nale tuku pasa ndin kuer-kuerna. (Bar-Yesus Grik pasambi nane Elimas* ŋginaig). ⁹ Tanjana le Saulus nyu ande Paulus Tukul Guwa nu mbol kumungina le nu Elimas fumble timba sigair mbakmba sana: ¹⁰ Ne Satan tuku kiŋo. Ne manau tinjeknu ŋakmba pitaikate. Ne yabri manau kumba wam ŋaigonu ndo ke likate. Ndanam saka ne Kuate tuku manau mayenu tumba yabri pasambi ndin tukulte. ¹¹ Ata. Kile Kuatenje ne tuku am tukulwa le ne ait afu agan kanjerke nda ŋgina. Tanakina le pitik ndo agan inum bidu suk pro nu tuku am tukulna le am ma make ndekina. Tanjana le nu nane afu pro nu tuku wai biymba

ndin tumwaig nga kumbange nane wikina. ¹² Tanjana le gabat sunjo nu wam ta kanjermba pirerek purka Kuate tuku pasa isna ta Yesus tuku son ŋgina.

¹³ Kile Paulus nane wan ponga Pafos kusremba ka Pamfilia ma mbol promba Pergange iben kinaig. Pro tanje Yohanus Markus nu nale kusreka luka Yerusalem kina. ¹⁴ Kina le Paulus le Barnabas nale Perga kusremba Pisidia ma Antiok tumbraŋ sunjo mbol pronaik.

Pro tanje minmba kusem ait ande mbolŋge nale kumba ka Zu mbal tuku kusem wande sinam tanje minyokinaik.

¹⁵ Minyokinaik le nane Moses tuan tanjo kame tuku kuyar burke denjpurmba kusem wande kulat mbal nane tanjo ande kukulnaig le nu kumba Paulus nale sanikina: Tira kame, tale pasa afu tanjo pino wamdus sangri pileningam tuku ŋak ndeta saningap ŋgina le ¹⁶ Paulus nu tinga wai te-dungina le nane maninkinaig le saningina: Tane Israel mbal kasomok mbal Kuate kumnemŋge minig ta turmba tane ye tuku pasa isap. ¹⁷ Sine Israel mbal tuku Mbara nunge singine mbun kame madiningina. Nu nane kulat magekina le nane Isip kilke mbolŋge rawe tanjo minmba tugekinaig. Tugekinaig le Kuatenje nune sangrimbi ndin wakeina le nane Isip kusremba ¹⁸ yar 40 ma baknu mbolŋge minnaig le Kuate nu nane kusre ndakina. ¹⁹ Yar 40 kuganaig le Kuate nu Kanan ma mbolŋge mbal kise kise 7 kile-ibenka pitaikina sulumba kilke ta Israel mbal ningina. Ningina le nane yar 450 tanjamba tanje minnaig. ²⁰ Minnaig le Kuate nu nane kulatkam tuku tanjo afu madiningmba patikina. Tanjamba kumba ka tuan tanjo Samuel prona.

²¹ Samuel tuku ait mbolŋge singine mbun kame tanjo ndindo nanjine gabat sunjo minam tuku Samuel kusnanaig. Kusnanaig le Kuate nu Benyamin tuku ndare Kis tuku kiŋo nune Saul madimba pilna le nu yar 40 nane kulatkina. ²² Ngumnenga Kuate nu Saul te-simba nane tuku gabat sunjo minam tuku tugu kise David madimba pilmba sakina: Yesi tuku kiŋo nune David nu ye ndonj wamdus ndindo

* **13:8:** Elimas nyu ta tugunu Kuanye Tanjo

nak. Nu ye tuku nzali njakmba dubikamngat ngina.

²³ Kuate nu pasa sangrinu o buk sakina tanjamba nu David tuku mbun ande Israel mbal tuku muskil kile-tidingam tuku kukulna ta Yesus. ²⁴ Yesus nu piro tugu pile ndakina le ambonga Yohanus nu Israel mbal nane ngamunggal biye mbilmba kule pisne tuwaig nga saninmba minna. ²⁵ Nu nuje piro suluwam patukina sulumba nu tenenmba nane saningina: Tane ye ima nga idusde? Ye Kristus kuga. Ande ye ngumnemnge prowamngat ta nu sungo. Ye nu tuku kupe ngaro muli kukliwam tuku wam nai ta mata nu mbolnge kam kumun kuga ngina.

²⁶ Yinje tira kame Abraham tuku mbun kame kasomok mbal Kuate kumnemnge minig tane njakmba isap. Sine muskil kile-tidingam tuku pasa mayenu ta o buk sine tugum prona. ²⁷ Yerusalem mbal nangine gabat mbal ndon Yesus nu Kuatenge madina tango Kristus ta nane gilai. Kusem mindek nane tuan tango kame tuku kuyar burke likade ta nane wamdus pulu ndaningina. Tanjamba nane Yesus kumwa nga sakinaig sulumba nane Kuate tuku kuyar pasa kumumba tanjanaig. ²⁸ Nane nu balewam tuku mbar ande kanjer ndanaig ta nane ake sinan nu tumba Pilatusnge balewa nga sanaig ta ²⁹ nane kuyar pasa kumunaig. Nu kumna le nane nu ail kazrai mbolnge paska mindesin ndame burok sinamnge pilnaig. ³⁰ Pilnaig le Kuatenge nu te-tina le manj tingina. ³¹ Nu tinga nu dubinaig mbal buk Galilea kusremba Yerusalem pronaig ta nu nane tugumnge mayok kanu le kanjeranu. Mbal ta kile Israel ngamuknge nu tuku nyu temayokde. ³² Sile Barnabas ndon tane mata pasa mayenu te isap nga te prowik. Kuate nu singine mbun kame pasa sangrinu saningina ta ³³ kile sine tugumnge alonu temayokmba Yesus te-tina le tingina. David nu nuje mune wane arnu mbolnge ta tuku tenenmba kuyarna le minit.

Ne ye tuku Kinjo. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ngina. *Mune 2.7*

³⁴ Kuatenge Yesus te-tina le nduiye tinga ngarosus me ndangina ta kuyar pasa ande

mbolnge Kuate nu wam ta te-mayokmba sakina:

Ye wam afu magenu ke likam tuku David sawen ta ye ne mbolnge tanjamba kamngit ngina. *Aisaia 55.3*

³⁵ David nu mune wane ande mbolnge tenenmba kuyarna.

Ye ne tuku piro tango yinje ngarosus menu tuku ndin tukulamngat ngina. *Mune 16.10*

³⁶ David nu Kuate tuku nzali dubimba nuje kuasmbi ngamuknge pirokina sulumba kumna. Kumna le nane nu tumba nuje mbun kame gemninmba ngukinaig le mengina. ³⁷ Ande Kuatenge te-tina le tingina ta nu me ndangina.

³⁸ O tira kame, tane pasa te ise mayewap. Kuate nu Yesus te-tina ta nu mbolnge nu sine tuku une sauka gilaingate. ³⁹ Tane tangine unenge didikate ta Moses tuku tukulnge tane turkam kumun kuga. Tane Yesus tuku kume tuku sangri tomba tingap le Kuatenge tane tuku muskil kile-tidinge tingamgat. ⁴⁰ Tane riron mayewap. Tuan tango kame tuku pasa tane mbolnge kumungikat. Pasa ta tenenmba sakate.

⁴¹ Kuate talaka nzumil te-tuwig mbal tane isap.

Tane piriri nayomba ngisinungaig. Tane tuku ait mbolnge ye wam sangrinu ande ki ta tane son nge nda. Ande nu tugusemba wam ta kuklimba sakuwa ta mata tane son nge nda. *Habakuk 1.5*

Paulus nu tanjamba pasa kuklimba saningina.

⁴² Kile Paulus le Barnabas mayok kinaik le nane manj kusem ande mbolnge nale tuku pasa isam saka ngailkinaig. ⁴³ Tanjamba nane sili-silimba kusem wande kusrenaig. Nane gudommmba afu Zu mbal afu kasomok mbal Zu tanan Kuate dubinaig tuku ta nane Paulus le Barnabas dubika kinaig. Kumba ka tange nale nane ndon pasapasakumba Kuate nu tane ake sinan make patikina wam ta biye demba minap nga saninginaik.

⁴⁴ Kusem ande mbolnge Antiok mbal njakmba Kuate tuku pasa isam tuku manj promanjgurkinaig le ⁴⁵ Zu mbal nane tango pino gudommmba pro manjgurkinaig le kanjerka

nane wamdus kagli firka gubra tinaig. Paulus nu pasa kuklimba minna le nane nu tumail panmba nu tuku pasa pitaimba nane pasa ndin kise sakinaig. ⁴⁶ Nane tanjanaig ta Paulus le Barnabas nale kuru kuru ndaka sangri tinga saninginaig: Tane Zu mbal tane ambonja Kuate tuku pasa mayenu isam tuku minig. Tane isam mbulmba pitaide ta abo minmba minam tuku ndin turmba pitaide. Ta tuku kile sile kasomok mbal tugum kanjik. ⁴⁷ Kuate nu sile kasomok mbal pasa mayenu saningam tuku tejenmba sasikina.

Kilke mbol mbal muskil kile-tidingam tuku ye ne sati tana kasomok mbal kiljaningam tuku ne pilet. *Aisaia 42.6; 49.6*

Paulus nale tanjamba saninginaig le ⁴⁸ kasomok mbal pasa ta ismba nane gare sungo tumba Kuate tuku nyu te-dunginaig. Nane abo minmba minam tuku Kuatenge madiningina ta nane pasa ta ismba son nginaig le ⁴⁹ Kuate tuku pasa ma ta mbolnge kumunga sungokina.

⁵⁰ Sungokina le Zu mbal nane ndek gabat pino kame Kuate dubinaig tuku tumbran sungo ta tuku gabat sugo turmba Paulus le Barnabas pitaikam tuku nane tuku wamdus kunde-kundenaig. Tanjanaig le gabat sugo nane gubra tumba sine tuku tumbran te kusremba kape nga pitaikinaig le ⁵¹ Paulus nale kambim nga nane Kuate tuku pasa pitaide ta nangine mbar rironkuwaig nga tuptup kupe mbolnge danganu ta nane am mbolnge paurnga nale Ikonium kinaik.

⁵² Yesus dubinaig mbal Antioknge minnaig ta Tukul Guwa nane tuku wamdus kumungina le nane gare nak minnaig.

14

Ikonium mbal pasa mayenu isnaig

¹ Nale Ikonium tumbran sungo mbol pronaik le wam ndui ta ndo mayok kina. Nale Zu mbal tuku kusem wande sinam kumba pasa kuklinaik le nane gudommba afu Zu mbal afu Grik mbal Yesus son nginaig. ² Tanjanaig le Zu mbal afu Yesus son nda nginaig ta nane kasomok mbal tugumnge Yesus dubinaig mbal kasurninguwaig nga nane tuku wamdus

kunde-kundenaig. ³ Paulus le Barnabas ma ta mbolnge mine sungomba kuru kuru ndaka Kuatenge kilke mbol mbal make patikate nga tanjamba pasa kuklimba minnaik le Sungo nu nuje pasa kulatka sangri nikina le nale wam kitek sangrinu ke likinaik. ⁴ Tanjamba kinaik le Ikonium tanjo pino nane pur arnaik. Afu aposel kame dubikinaig le afu Zu mbal dubikinaig.

⁵ Tanjamba minnaig le Zu mbal afu nangine gabat sugo ndon kasomok mbal afu turmba nane Paulus le Barnabas bige tidinga ndamembi bale faram bafunaig le ⁶ nale pasa ta ismba kua ka Likonia ma tugu mbol kinaik. Kinaig ka ta promba Listra le Derbe tumbran sugo ar ta mbolnge pasa mayenu kuklimba tumbran ar ta tuku tumbran fonfon sinam tange mata ⁷ pasa mayenu kuklimba lika minnaik.

Listra mbal pasa mayenu isnaig

⁸ Listrange tanjo ande kupe arnen baklelok ina sinamnge tana mayok ka sungokina. Nu ti danga minyok ndo minna. ⁹ Tango ta nu Paulus tuku pasa ismba minna le Paulus nu kanjer timba Yesus nu wakeiwam tuku nu ngamungal son kumumbi nak ta kanjermba nu wi kuenka sana: ¹⁰ Ne tugusemba tinga ngina. Tanjakina le nu pastin tilainga likina.

¹¹ Tango pino Paulus nu tango ta wakeina le kanjermba nangine Likonia pasambi kuenka sakinaig: i ... Tango ar te kilke mbolok kuga. Mbara afu tango kuilka sine tugum te prowaik nginaig. ¹² Tanjakinaig sulumba nane Barnabas tuku nyu nangine mbara Sus nginaig. Paulus nu pasa tugu tango tukunu nyun ta mbara Hermes nginaig.

¹³ Sus mbarinam tuku wande tumbran sungo makembinge minna. Wande ta tuku pris nu tango pino ndon Paulus le Barnabas atraukam saka ail bot ngika makau pailnu birnenjinmba kilmba tumbran sungo tuku malanga tugum prona.

¹⁴ Barnabas le Paulus wam ta kanjermba palsejnikina le nale ndek nakile tawi fetfemba pinderka kumba nane ngamuknge sungomba wika sakinaik: ¹⁵ Tango kame, ndanam saka tane wam te kam bafude. Sile

tango tane minig tana. Sile pasa mayenu tumba te prokik. Tangine manau alo kugatok te kusremba mbilka Mbara ndindo abo tugu jak nu ndo dubiwap nga tumtingam prokik. Nunge samba tugu kilke tugu yu tugu agan ndende jakmba wakeikina. ¹⁶ Wa mbun kame nane nantine nzali dubimba kinaig le Kuate nu peu ndaningina. ¹⁷ Tanamba kile nu minit manau ta tane tumtingit. Tane jakmba nu kila palmbim tuku nu wam mayete. Nu sawe nyamagan kumumbi tingit le tane alonu kilmba nyumba maro jak wamdus gare jak minig nga saninginaik.

¹⁸ Paulus nale tanamba saninginaik ta nane tuku wamdus pitik iben ndakinaig. Nane lato saka minnaig le ndo nane atraukam tuku wamdus ta kusrenaig.

Nane Paulus panitinaig

¹⁹ Antiok le Ikoniumnge Zu mbal afu Listra promba Listra mbal tuku wamdus kunde-kundemba nane ndon Paulus tumba kasomnge pilmba ndamembi katnaig sulumba kile kumat nga idusmba nu didika tumba tumbran sungo kilim kumba ka mayoknge kusrenaig le minna. ²⁰ Minna le Yesus dubiwanu mbal kumba ka Paulus te-ngamunaig le nu najir njinka abonja tinga tumbran sungo sinam kina.

Mafena le nu Barnabas ndon Listra tumbran sungo kusremba Derbe kinaik. ²¹ Ka tange nale pasa mayenu kuklimba nane saninginaik le nane gudommmba mbilka Yesus son nginaig. Tananaig le nale tumbran sungo ta kusremba luka Listra Ikonium Antiok man kine likinaik. ²² Kumba ka tange Yesus dubinaig mbal wamdus sangri pilenimmba Yesus tuku pasa biye demba minap nginaik sulumba sakinaik: Sine Kuate tuku gageu sinja piti yimyam sungomba kanjerkumba ma ma Kuate tugum kangig nginaik.

²³ Nale ma jakmba mbolnge Yesus tuku kuasmbi kulat tango nantine madika patikinaik. Tanamba nale nyamagan pinka yabanmba kulat tango ta saninginaik: Tane Yesus son ngade tukunu nunge tane sinzanjingamngat nginaik.

Nale luka ndek Antiok kinaik

²⁴ Kile nale tinga kumba Pisidia ma tugu ngamu fetka kumba ka Pamfilia ma tugu mbol pronaik. ²⁵ Pro Perga tumbran sungo mbolnge nale pasa kuklinaik sulumba nale tinga Atalia tumbran sungo mbol kinaik ka ²⁶ tange wan ponga luka kumba ka ka Antiok pronaik. Tumbran tange Yesus tuku kuasmbi nane buk Paulus nale piro ta kuwaik nga madininginaig sulumba Kuate nu nale make patikuwa nga yabanmba kukulnikinaig le kinaik.

²⁷ Nale luka pro tange Yesus tuku kuasmbi kile-manjurka Kuatenge nale sangri nikina le wam ke likinaik ta jakmba kubeu ninginaik sulumba Kuatenge kasomok mbal Yesus son ngam tuku ndin wakeina ta sakinaik. ²⁸ Tanamba nale Antioknge ait kuennu Yesus dubinaig mbal ndon minnaik.

15

Yerusalemnge pasa sungo ande te-tinaig

¹ Paulus le Barnabas Antioknge minnaik le tango afu Yudea ma mboloknge promba Yesus dubinaig mbal saninginaig: Tane Moses tuku tukul dubimba ngaro pike ndakap ta tane ngisikamngaig nginaig. ² Tanakinaig le Paulus le Barnabas nale kuasmbi ta ndon kualeyaukinaig le Yesus tuku mbal ndek Paulus le Barnabas tango afu ndon kukulningimmba saninginaig: Tane Yerusalem kumba aposel le gabat kame ndon manjurka pasa ta te-tiwap nginaig. ³ Tanamba kukulninginaig le nane kumba ka Finisia le Samaria ma ngamu fetka kumba ndinnge Yesus tuku mbal afu kanjerka saninginaig: Kasomok mbal mata pasa mayenu ismba ngamungal biye mbilnaig nginaig le nane wam ta ismba gare tornaig.

⁴ Paulus nane mbumba ka Yerusalem pronaig le Yesus tuku kuasmbi aposel le gabat kame ndon nane kanjerka garegareka kaiye ninginaig. Tananaig le Kuatenge Paulus nane sangri ningina le wam ke likinaig ta kubeu ninginaig le ⁵ Farisi tango afu Yesus dubinaig ta nane tinga ndek sakinaig: Kasomok mbal Yesus dubide ta sine nane tuku ngaro pikmba Moses tuku tukul jakmba dubikuwaig nga saninbe

nginaig le ⁶ aposel kame Yesus dubinaig tuku gabat kame nane pasa ta ismba te-tiwam tuku mangurkinaig.

⁷ Mangurkinaig ta nane wamdus yimyam kile-mayokka pasa tugu sungomba saka minnaig le Petrus ndek tinga saningina: Tira kame, kasomok mbal Kuate tuku pasa mayenu ismba son ngam tuku Kuate nu ye madiyumba nane tugum kukulyina ta tane kila. ⁸ Kuate nu tango jakmba tuku ngamungal kila. Nu kasomok mbal kilam tuku idusmba minna ta nu te-mayokmba sine ambonga Tukul Guwa singina tanjamba ndo nu nane mata Tukul Guwa ningina. ⁹ Nu sine Zu mbal nane kasomok mbal mbolnge wam ndui ta kina. Kasomok mbal afu Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinginaig le nu nane tuku une mata sauka gilaingina. ¹⁰ Singine mbun kame sine mata Moses tuku tukul ta dubikam tuku piro karen ka dubiwe fugugen. Ndanam saka tane kile Kuate tuku wamdus tagode sulumba kasomok mbal Yesus dubide ta minde bada pile sungo ningig. ¹¹ Sungo Yesus nu ake sinan sine make patikate le muskil te-tiweg ta sine son ngeg. Tanjamba ndo kasomok mbal mata manau ndui ta ndo kate ngina.

¹² Mangurkinaig mbal nane Petrus tuku pasa ismba maninok minnaig le Barnabas nale Paulus ndon nale mata tinga Kuate nu kasomok mbal ngamuknge wam sangrinu kitek ke likina ta kubeu ninginaig le isnaig. ¹³ Nale kubeu denpurnaig le Yakobus nu tinga saningina: Tira kame, tane isap. ¹⁴ Kuatenge kasomok mbal ngamuknge afu nune mbal minam tuku nu ambonga Simon kukulna le nane tugum kina ta jakmba kubewat le sine isgig. ¹⁵ Kuatenge kasomok mbal afu wikate ta tuan tango kame mata sakinaig. Andenge tenenmba kuyarna.

¹⁶ Afunge David tuku tugu ngaigo siglika kile-ibenkinaig ta ngumnenga ye pro wakeiki le man mayok kangaig.

¹⁷ Ye tanawi le kilke mbol mbal ye madiningen ta ye sota ka ka te-silikamngaig.

¹⁸ Kuate nu o buk nune wamdus tanjamba te-mayokna ta nunge sakate ngina.
Amos 9.11-12

¹⁹ Yakobus nu tuan tango tuku kuyar saningmba sakina: Ye tenenmba iduset. Kasomok mbal afu ngamungal biye mbilmba Kuate dubide ta sine nane minde bada pile sungo nda ninbe. ²⁰ Sine wane ande nane manau dubikam tuku tenenmba kuyarbe. Nane afu nangingine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Tane tango pino ndon fare fare une ndakap. Aganmor njinfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Ndare mata nda nyap. Sine tanjamba wane kuyarbe. ²¹ Moses tuku tukul ta o buk tugu pilmba Zu mbal ma jakmba mbolnge kusem kidemba nangingine kusem wandeknge nu tuku kuyar burka ismba minig nga saningina.

Nane kasomok mbal tuku wane kuyarmba tumba Antiok kinaig

²² Gabat kame aposel ndon Yesus dubinaig mbal jakmba pasa ta ismba tango afu Paulus le Barnabas dubika Antiok kambim tuku madiningam sakinaig. Tanjamba nane tango armba nyu jak madinikinaig ta ande nyunu Yudas ande Silas. Yudas nyunu ande Barsabas. ²³ Tanjamba nane wane ande tenenmba kuyarnaig.

Singine tira kame kasomok mbal Antiok tumbran sungo Siria le Silisia ma tugu mbolnge mine likade tane jakmba kaiye.

Sine aposel kame le gabat kame tane ndon pasatam proweg.

²⁴ Sine tango afu kukul ndaningigen le nangingine wamdus dubimba tane Moses tuku tukul pasa dubiwap nga satininginaig. Tanjanaig le tane wamdus pititingina ta sine isgen. ²⁵ Sine mangurka pasa ta isgen sulumba tango armba madinikigen le tane tugum ta prowamngaik. Nale singine gulab Barnabas le Paulus ndon kukulningigen. ²⁶ Barnabas le Paulus singine Sungo Yesus Kristus tuku piro ndo idusmba mara afu nale kume dirnaik. ²⁷ Tango ar kukulnikigen ta Yudas le Silas. Nane tane tugum prowaig sulumba sine pasa afu kuyarkigen te nane pasa ndui ta satinguwaig le isap. ²⁸ Tukul Guwange wamdus singina ta ndo tane dubiwam tuku satingeg. Sine tane minde bada sungo pile tinga nda. Tane

tukul kame te ndo dubikap. ²⁹ Nane afu nanjine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Ndarenu mata nda nyap. Aganjmor njinfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Tane tango pino ndonj fare fare une ndakap. Tane tukul kame te ndo dubikap ta tane wam mayewamngaig.

Not ndo. Kile minap.

Yerusalem mbal tanjamba wane kuyarnaig.

³⁰ Nane wane ta Yudas nale nikmba kukulnikinaig le nale Barnabas le Paulus dubika ndek Antiok kinaig. Kumba ka ta promba Yesus tuku kuasmbi kilemanjurka nale wane ta ninginaig le ³¹ nane wane ta burka wam pagu pasa te maye nga gare tinaig.

³² Yudas le Silas nale Kuate tuku tuan tango. Nale ndek Antiok mbal pasa gudommba saninginaig le nane sangri tinginaig. ³³ Nale mara afu Antioknge minnaig le kile Antiok mbal nale kukulnikinaig mbal ta tugum kuwaik nga kaiyenikinaig. ³⁴ [Silas nu wamdus ande tumba mbulmba Antioknge minna.]

³⁵ Paulus le Barnabas Antioknge minmba tango afu ndonj Sunjo tuku pasa nane tumnjamba minnaig.

Barnabas le Paulus nale munju kusrekinaig

³⁶ Tanjamba minnaig ma ma Paulus nu Barnabas sana: Sile buk ma yimyam mbolnge Sunjo tuku pasa kuklimba ningikenj ta kile sile manj Yesus dubide mbal tuku mine kanjerkam tuku kap ngina. ³⁷ Tanjakina le Barnabas nu ndek woka Yohanus Markus ndonj kambim tuku sakina kande ³⁸ Paulus nu mbulmba ndek sakina: Kuga. Sile nu ndonj piroka mingenj ma ma piro kuga ndana le Pamfiliange nu sile kusrekina tukunu ye mbulit ngina le ³⁹ nale munju kusrekinaig. Tanjamba Barnabas nu ndek Markus tumba wanj ponga Siprus nuy mbol kinaig le ⁴⁰ Paulus nu Silas ndonj pirokam tuku sakina le Yesus tuku mbal nane sakinaig: Sungonje tale make patikuwa nginaig sulumba kukulnikinaig le kinaig.

⁴¹ Paulus nu Silas tumba Siria le Silisia ma tugu mbol kumba Yesus tuku kuasmbi kame sangri pileninge likina.

16

Paulus nu li arnu tugu pilna

¹ Nale kumba ka Derbe promba Listra kinaig. Ka tange tango ande Yesus dubina tuku nyunu Timoteus minna le kanjernaig. Ina nune Zu pino. Nu mata Yesus son ngina. Mam nune Grik tango. ² Yesus dubinaig mbal Listrange Ikoniumnge nane njakmba Timoteus tuku saka minnaig.

³ Timoteus mam nune Grik tango ta tumbranj ta tuku Zu mbal nane njakmba kila. Ta tuku Paulus nu Timoteus nu ndonj pirokuwa nga ngaro pike tuna. ⁴ Tanjana sulumba nane tumbranj njakmba mbolnge lika Yerusalemnge aposel le gabat manjur mbolnge tukul afu nane dubikam tuku sakinaig ta saninjamba likinaig. ⁵ Nane tanjanaig le Yesus tuku kuasmbi sangri tinginaig le mara mindek nane afu Yesus dubiwam tuku pro nane ndonj ulendikinaig.

Masedonia mbal pasa mayenu isnaig

⁶ Paulus nane Tukul Guwanje peuningina le nane Asia ma mbolnge pasa kukli ndamba Frigia le Galesia ma mbol kinaig. ⁷ Frisia le Galesia pronaig sulumba kumba ka Misia ma patumba Bitinia ma mbol kambim sakinaig ta Tukul Guwa nane manj peuningina. ⁸ Peuningina le nane Bitinia kine ndaka Misia laipmba ndek Troas tumbranj sunjo mbol pronaig. ⁹ Pro tange furir Paulus nu kinjatanu suk Masedonia tango ande kanjerna. Tango ta nu Paulus tugumnge tinga Paulus nu Masedonia promba nane turkuwa nga sarsarmba minna. ¹⁰ Nu kinjatanu suk wam ta kanjerna le Paulus Silas Timoteus ye Lukas Kuatenge Masedonia mbal nu tuku pasa mayenu isam tuku kukulsingit nga wamdus pulusingina le sine dal ndaka Masedonia kambim tuku ndin sotigenj.

¹¹ Troasnge sine wanj ponga pakarka Samotres nuy mbol kagenj. Ka tange kinymba mafena le wanj ponga Neapolis kagenj. ¹² Tange ibenj ka ndin dubimba ka Filipi promba sine mara afu tange mingenj. Filipi nu Masedonia ma tugu tuku tumbranj sunjo. Tumbranj tange Rom mbal gudommba pro mine likinaig.

¹³ Kusem ait mbolŋge sine Zu mbal afu kule makembi tanŋe yabaŋmba minig kande ŋga idusmba tumbran sunŋo kusremba kule makembi ta ndek kagen ka tanŋe pino afu maŋgurka minnaig le nane ndon minyoka pasa-pasakigen. ¹⁴ Pino kame sine tuku pasa isnaig ta ande nu Tiatira tumbran sunŋo mbolok pino nyunu Lidia. Nu tuku piro ta nu tawi gurgur magenu wakeika patikanu le nane piyawanu. Nu Kuate mbariŋmba minanu. Paulus nu pasatina le Kuatenŋe nu tuku wamdus purfeu tuna le nu Paulus tuku pasa ise tidingina. ¹⁵ Tanamba nu nuŋe ndare tuma ndon kule pisne tinaig sulumba nu sine ŋgailka sasingina: Tane ye sinŋa mbilka Yesus dubiwanu ŋga idusmba kande tane ka ye tuku wande mbolŋge minap ŋgina.

Paulus nale Filipinŋe muliŋ kilmba wandeŋge patikinaik

¹⁶ Mara ande sine yabaŋ ma mbol kagen le pino mbanzo ande sine kile-siglikina. Pino ta kagmaikam tuku guwa ŋayonu ŋak. Nu tanŋo afu tuku piro agan tanan minmba kagmai piro kina le nane nu mbolŋge ndametiŋ sunŋomba kilnaig. ¹⁷ Pino ta nu sine Paulus ndon dubika wika sakina: Tanŋo kame te nane Sunŋo Kuate tuku piro tanŋo. Tane muskil kile-tidinge tingam tuku ndin tumtingig ŋgina. ¹⁸ Nu ait sunŋomba sine dubika tanamba saka minanu le Paulus nu ndagarina le mbilka guwa ŋayonu ta sana: Ye Yesus Kristus tuku sanŋri mbolŋge ne sanet. Pino ta kusremba ne mayok kaye ŋgina. Tanakina le nu pitik ndo pino ta kusremba mayok kina.

¹⁹ Mayok kina le tanŋo kame nu kulatka minnaig ta nane ndametiŋ kilanu ndin tukulkina le kanŋermba Paulus le Silas bige tidinga kilmba didika ka maŋgur ma mbolŋge gabat sugo am mbolŋge kile-tidinginaig. ²⁰ Gabat sugo tugumŋge kile-tidinga sakinaig: Tanŋo ar te Zu tanŋo. Nale sine tuku tumbran sunŋo mbol te pronaik sulumba tanŋo pino tuku wamdus ŋaigo siglikade. ²¹ Nale maŋau afu kise sine dubiniŋgam tuku sasingik. Maŋau sasingik ta sine Rom mbal dubikam kumuŋ kuga ŋginaig.

²² Tanŋo pino maŋgur minnaig ta nale pasa mbolŋge patikinaig mbal ndon ulendika Paulus le Silas tuku gubra pasa sakinaig. Tanakinaig le Rom kame gabat nale tuku tawi fetfetmba nane afu saniŋginaig le nale kilmba gudabmbi pani farnikinaig. ²³ Nale pani farnikmba ma ma patikinaig le kame gabat nale muliŋ kilmba wandeŋge patika muli wande kulatkanu tanŋo sanaig: Ne nale kulat mageka ŋginaig. ²⁴ Tanaka sanaig le nu pasa ta ismba wande ŋgamunŋe nale patikina. Nu ail mban armba kilmba nale tuku kupe burok sigirka kuse ndinŋikina.

²⁵ Furir ŋgamu Paulus le Silas Kuate tuku nyu te-dunŋa mune afu nindmba Kuate yabaŋmba minnaik le muli wandeŋge tanŋo ŋakmba nane wam ta ismba minnaig. ²⁶ Tanamba minnaik le mumni sunŋo promba muli wande makek buruburuniŋmba wande malanŋa ŋakmba talke likinaig le muliŋ kilnaig mbal wai kupe ndaleke likinaig ta muli ŋakmba ake kuklike likinaig.

²⁷ Muli wande kulatkanu tanŋo nu abonŋa tinga malanŋa ŋakmba talok minnaig le kanŋerka tanŋo ŋakmba kua kagig ŋga idusmba kuru-kuruka nuŋe bagi gomba tumba nuŋe miron ŋgaro balewam bafuna kande ²⁸ Paulus nu kuenŋa sakina: Naŋe miron ŋgaro bale ndawa. Sine ŋakmba mineg o ŋgina.

²⁹ Kile wande kulatkanu tanŋo nu sati tuku wikina sulumba tumba pinderka muli wande sinam kumba nu kuru-kuruka piriri ŋayomba ka Paulus le Silas tugumŋge truk kina. ³⁰ Tanamba nu tinga nale kilmba mayok kumba sanikina: O tira kame, ye ndanŋi sulumba abo ŋak minmba minamngit ŋgina le ³¹ nale nu sanaik: Ne Sunŋo Yesus tuku son ŋga le nu ne tuku muskil te-tine tinwa sulumba naŋe ndare tuma mbal turmba kile-tidinge niŋguwa ŋginaig. ³² Tanaka sakinaik sulumba Paulus nale pasa kuklinaik le muli wande kulatkanu tanŋo nuŋe ndare tuma turmba Sunŋo tuku pasa isnaig.

³³ Muli wande kulatkanu tanŋo nu Paulus nale kilmba kumba ka katnikinaig tuku we ta minyanŋe likina. Tanamba

nu nuŋe ndare tuma kame ndon kule pisne tinaig. ³⁴ Kule pisne tinaig sulumba Paulus le Silas kilmba nangine wande mbol kumba isukusnenikinaig. Nu nuŋe ndare tuma ŋakmba Kuate son ŋginaig tukunu gare sungo tinaig.

³⁵ Mafena le kame gabat Paulus le Silas paska kile-mayokkuwaig ŋga kame tango afu kukulninginaig le ka muli wande kulatkanu tango sanaig. ³⁶ Sanaig le nu ka Paulus nale sanikina: Rom kame gabat ye tale pitaiki le ake kambim tuku sakaig. Tale mayok ka wamdus bulok ŋak kape ŋgina kande ³⁷ Paulus nu sana: Kuga. Sile Romnu. Nane sile tuku pasa te-ti ndamba tango am mbolŋge ake pani farsikmba muliŋ kilmba wandekŋge patikinaig ta nane mbarnaig. Kile nane kuirkuirka sile pitaikam kumuŋ kuga. Sile mayok kine nda. Kame gabat ta saningap le nangine miron te promba sile paskuwaig ŋgina.

³⁸ Kame tango nane luka Rom kame gabat Paulus tuku pasa saninginaig le Paulus le Silas nale Romnu ta kila pilmba wamdus fulilkinaig sulumba ³⁹ nane kumba nale sanikinaig: Ae. Sine mbargen ŋginaig. Tanjamba nale paska kile-mayokka tale tumbran sungo te kusremba kape ŋginaig.

⁴⁰ Nale muli wande kusremba ka Lidia tugum pronaik. Nu tugum promba Yesus dubinaig mbal ŋakmba sangri tingam tuku pasa afu saninginaig sulumba tinga ma kise mbol kinaik.

17

Tesalonika mbal pasa mayenu isnaig

¹ Paulus le Silas nale kinaik ka Amfipolis le Apolonia tumbran sugo ar ta kusreka kinaik ka Tesalonika pronaik. Tumbran tange Zu mbal tuku kusem wande ande minna. ² Paulus nu kusem mindek nuŋe manau dubimba kusem wandekŋge kuyar pasa burka kuklimba nane ndon pasa tugu yimyam tugu bitekŋga tumninmba minna le kusem kenmba kinaig.

³ Paulus nu kuyar pasa tugunu kuklimba tenenmba saningina: Kristus nu pro rar sungo tumba kumwa sulumba nu man tinungat ŋga kuyar pasa tumsingit. Ye Yesus

tuku satinget ta nu Kristus ŋgina. ⁴ Tanjakina le Zu tango afu Paulus tuku pasa ismba son ŋga Paulus le Silas ndon ulendikinaig. Grik tango gudommmba Kuate dubinaig ta pino kame afu nyu ŋak minnaig ta nane mata son ŋginaig.

⁵ Nane gudommmba Paulus nale dubikinaig le Zu mbal afu gubra tumba wamdus kagli firka ndek tiglu sota nyumba likanu tango afu kilmba kuasmbi sungo kile-mangurkinaig le nane ŋakmba ngumbeyumba tinga kumba Yason tuku wande kormba Paulus nale kilmba tango ŋakmba am mbolŋge kile-tidingam tuku sotinaig. ⁶ Sotinaig kande nane Paulus nale kiringa ndek Yason Yesus tuku mbal afu turmba bige tidinga kilmba didika pro tumbran sungo tuku gabat kame tugumŋge kile-tidinga wika saninginaig: Tango ar ta ma tugu ŋakmba mbolŋge nakile pasa kuklimba tango pino tetkinaig sulumba kile nale tumbran sungo te mbol pronaik le ⁷ Yasonŋge kilna. Nane ŋakmba singine gabat Sesar tuku tukul lukaka gabat kise nyunu Yesus minit ŋga sakade ŋginaig. ⁸ Tanjakinaig le tumbran sungo ta tuku gabat mbal tango pino nane gabat kise tuku nyu ta ismba wamdus ŋaigonginaig ta ⁹ gabat kame nane zigna sungo ta tukulam tuku Yason nane ndametin afu yaika nane kukulninginaig le luka kinaig.

Berea mbal pasa mayenu isnaig

¹⁰ Furirna le Yesus tuku mbal Paulus le Silas kukulnikinaig le nale tinga ka Berea pronaik. Pro tange Zu mbal tuku kusem wande sinam kinaik. ¹¹ Nale kuyar pasa kuklinaik le Berea tuku Zu mbal nane Tesalonika tuku Zu mbal tanan mine ndaka nane pasa ise mayenaig. Nane mara mindek kuyar pasa burka nale tuku pasa son e ko kuga ŋga sotanu. ¹² Tanjamba Zu mbal gudommmba Yesus tuku son ŋginaig. Grik tango pino nyu ŋak nane afu mata son ŋginaig.

¹³ Kile Tesalonika tuku Zu mbal afu Paulus nu Bereange Kuate tuku pasa kuklimba minanu pasa ta ismba nane ndek Berea pronaig. Pro tange nane kuasmbi yimyam ngamukŋge Paulus le Silas talanikuwaig ŋga nane tuku wamdus didikinaig le ¹⁴ Yesus tuku mbal wam ta

kila pilmba Paulus piyal nzi kuwa nga sanaig sulumba afu nu mindemba ndek kinaig. Silas le Timoteus nale Bereange minnaik.

¹⁵ Kinaig ka ka piyalnge tumbran sungo Atens pronaig. Pro tange nane Paulus kusremba lukam bafunaig le nu Silas le Timoteus ndin ande kangermba ndeta pitik te prowaik nga pasa pilna le nane kinaig.

Atens mbal pasa mayenu isnaig

¹⁶ Atensnge Paulus nu nale tairnga minmba nu kine promba lika nane tuku mbara kanunu gudommmba kangerka wamdus nyanngina sulumba ¹⁷ nu kumba ka kusem wande sinamnge Zu mbal kasomok Kuate dubinaig mbal nane ndon pasa tugu biteknga tumniimba minna. Mara mindek nu tumbran sungo tuku mangur ma mbolnge nane afu minanu ta nane ndon mata tanjawanu.

¹⁸ Nu Yesus kummba man tingina wam ta tuku saningina le Epikurian le Stoik mbal afu pro nu ndon pasambi kualeyaukumba sakinaig: Tango te njule parak pasa sakate nga talanaig. Afu tenenmba sakinaig: Nu rawe mbal tuku mbara afu tuku sakate inde nginaig.

¹⁹ Tanjaka saka nane Paulus tumba kumba ka nangine mangur ma sungo nyunu Ariopagusnge mangurka Paulus sanaig: Ne pasa kiteknu sakate ta man saka le sine isbe. ²⁰ Ne pasa sakate ta sine nginngankeg. Sine pasa ta tugunu isam tuku iduseg nginaig. ²¹ Atens mbal rawe mbal tange minnaig ta turmba nane ait nakmba mbolnge wam kube kitek saka ismba minanu.

²² Kile Paulus nu Ariopagus mangur ma ngamuknge tinga saningina: Atens mbal, tane mbara yimyam dubikam tuku wamdus pilig le kamuset. ²³ Ye kine promba tangine mbara kanunu gudommmba kangerke liken ta ande tuku mbain mbolnge kuyar ande tenenmba kangeren. Mbara ande sine gilai ta mbain te mbolnge mbarinam tuku nga kuyarnaig. Ata. Mbara tane gilai minig ta ye kila satinngamngit. ²⁴ Kuatenge kilke agan ndende nakmba kile-mayokkina. Nu samba le kilke tuku Sungo. Tango nangine

waimbi mbarinam tuku wande pilig ta nu ta sinamnge mine ndakate. ²⁵ Kuate nu ngarosu abo minam tuku agan nakmba kumumbi singit. Agan nakmba nu miro. Sine Kuate tuku piro keg ta sine agan inum nu tambim tuku mine ndakate.

²⁶ Kuate nu tango ndindo wakeina le nu tuku ndare puluka tugeka kilke tugu yimyam mbolnge mine likade. Nane mandan mbolnge minyokamngaig ko ginu mara nane tuku ait prowam tuku ta Kuate nu o buk madina. ²⁷ Kilke mbol mbal nu sota te-silikuwaig nga Kuate nu tanjamba wam ta ke likate. Nane nu sotade ta nu maskenngi mine ndakate. Nu sine nakmba tugumnge minit. ²⁸ Tango ande tenenmba kuyarna. Sine abo nak minmba likeg ta nu tugu nga kuyarna. Tangine kuyar tango ande mata tenenmba kuyarna. Sine nu tuku kinjo kame mineg nga kuyarna. ²⁹ Sine Kuate tuku kinjo kame mineg ta son. Ta tuku tango nangine wamdusmbi gol silwa ko ndame kilmba agan afu wakeikade ta singine mbara ngam kumun kuga. ³⁰ Tango tuku nginngan manau ta Kuate nu buk mapeka pa ninge ndakina ta kile nu kilke tugu nakmba ngamungal biye mbilmba nangine mbar kusrekuwaig nga sakate. ³¹ Sine kilke mbol mbal pilesingam tuku Kuate nu ait ande madina. Ait ta kumunguwa le sine kumumbi pilesingam tuku nu tango ande pilna. Tango pilna ta sine nu kila pilbe nga nu kumna le Kuatenge man te-tina le tingina nga Atens mbal saningina.

³² Nane Yesus kummba man tingina pasa ta ismba nane afu Paulus tuku pasa talamba nzumil te-tunaig le afu ndek sanaig: Mara ande man sine sasinga le isbe nginaig. ³³ Tanjakinaig le Paulus nu mangur ma ta kusremba kina le ³⁴ Atens mbal afu Paulus ndon ulendika Yesus tuku son nginaig. Nane tuku ande nyunu Dionisius. Nu Ariopagus ma ta tuku pasa pilewanu tango ande. Pino ande nyunu Damaris nane afu turmba son nginaig.

18

Korin mbal pasa mayenu isnaig

¹ Paulus nu Atens kusremba Korin tumbran sungo mbol kina. ² Pro tange nu Zu

tango ande nyunu Akuila te-silikina. Nuñe kilke tuguk ta Pontus. Nu ailfu ndo piyo nuñe Prisila ndon Itali kilke mbolñge minnaik ta mandor Klaudius Zu mbal ñakmba Rom kusrewaig nga sakina le nale Rom kusremba Korin pronaik. ³ Nale tuku piro ta tawi wande zailnga wakeikanu. Paulus nu mata piro ndui ta kina tukunu nu nale ndon minmba piroka minna. ⁴ Kussem mindek nu kussem wandekñge Zu mbal Grik mbal wamdus kilam tuku nane ndon pasa tugu biteknga tumniñmba minanu.

⁵ Tanamba minna le Silas nale Timoteus ndon Masedoniañge pronaik le nu tawi wande tuku piro kusremba ait ñakmba mbolñge Yesus nu sinka Kristus nga Zu mbal ñgamukñge te-mayokmba saka minna. ⁶ Tanamba saka minna le Zu mbal nane Paulus ndon pasambi kualeyauka nu tumail pannaig le nu ndek nuñe tawi tumba nane am mbolñge tuptup paurnga saningina: Tane ngisikap ta ye tuku mbar kuga. Tangine mbar. Ye kile kasomok mbal tugum kangit ngina.

⁷ Tanakina sulumba Paulus nu nane kusreka kumba kasomok tango ande Kuate dubina tuku nyunu Titius Yustus nu tuku wande mbolñge minna. Nu tuku wande Zu mbal tuku kussem wande gemmba minna.

⁸ Zu mbal tuku kussem wande kulat tango nyunu Krispas nuñe ndare tuma ndon nane Paulus tuku pasa ismba son nginaig. Korin mbal afu turmba son nginaig sulumba kule pisne tinaig.

⁹ Tanamba minnaig sulumba furir ande Paulus nu kinatanu suk Sungo kangerna le nu sana: Ne kuru-kuruka minñge tukul ndamba pasa kukliwa. ¹⁰ Ye ne ndon minet. Nane afu ne ñayo silinam kumun kuga. Tumbran sungo te mbolñge nane gudommba ye tuku mbal mayok kambim tuku minig nga Paulus sana. ¹¹ Tanakina le Paulus nu nane ndon yar ndindo ande bateñnu Kuate tuku pasa tumniñmba minna.

¹² Kile Galio nu Akaia ma tugu kulatka minna le Zu tango ñakmba mangurka Paulus biye timba tumba nu tugum promba sanaig: ¹³ Tango te nu sine tuku tukul lukaka Kuate mbariñam tuku marñau kitek

tango pino tumningit nginaig. ¹⁴ Tanakinaig le Paulus nu pasa lafuwam bafuna le Galio nu ndek Zu mbal saningina: Zu mbal tane isap. Tango te nu Rom mbal tuku tukul ande mbarmba ko wam ñayote kande ye tane tuku pasa ismba te-tiwet kande. ¹⁵ Ima tane ñgamukñge pasa sinka ñak ko nyu ñak minit ko ima tangine mbun kame tuku kuyar pasa dubite mbar kame ta tuku ye te-tiwe nda. Kumba tangine te-tiwap ngina. ¹⁶ Tanaka nu nane pitaikina le nane mayok ka kinaig. ¹⁷ Nane ka kussem wande kulat tango Sostenes biye timba tumba ka pasa pilewanu wande tugum tange paniñtinaig ta Galio nu wam ta kangermba nda kangeranu sukmba minna.

Paulus nu luka Antiok kina

¹⁸ Paulus nu ait kuennu Korinñge Yesus tuku mbal ndon minna sulumba kile nu nane kusreka wan ponga Siria ma tugu mbol kambim kina. Prisila Akuila nale Paulus ndon kinaik. Nane ka Senkrea tumbran sungo mbolñge Paulus nu nuñe gabat kuerkina. Ta ndañam? Nu buk pasa sangrinu Kuate sana ta kumuna tukunu nu tange gabat kuerkina.

¹⁹ Tanamba nane wan ponga kumba ka Efesusñge iben kinaig. Iben ka Paulus nu Prisila Akuila kusreka nuñe ndo kussem wande mbol kina ka tange Zu afu ndon pasa tugu biteknga tumniñmba minna le ²⁰ Zu mbal afu Paulus nu nane ndon minam tuku ngailkinaig ta nu mbulna. ²¹ Nu nane kusrekam nga saningina: Kuate nu nzaliwa ndeta ye man te prowamngit ngina. Tanakina sulumba nu wan ponga Efesus kusrena. ²² Nu kumba ka Sesareange iben kina. Iben ka nu ndek mbumba kumba Yerusalem prona sulumba Yesus tuku mbal kaiyeniñmba nu man ndek Antiok kina.

Paulus nu li keñnu tugu pilna

²³ Antiokñge ait kuennu minna sulumba nu man tinga Galesia le Frigia ma mbol lika Yesus tuku mbal sanñri pileniñmba minna le ²⁴ Zu tango ande nyunu Apolos nu Efesus prona. Nuñe tumbran tuguk Aleksandria. Nu Kuate tuku kuyar pasa tugusemba kila pilmba nu minñge bulok pasa kuklina. ²⁵ Yohanus kule pisnenñge

Sungo Yesus tuku sakina ta nane afunge tumnaig le nu ta kubewam tuku sangri jak. Nu Yesus tuku tugusemba sakina ta nu Yohanus kule pisne tuku pasa ta ndo idusmba sakina. ²⁶ Nu tango tuku kuru kuru ndaka Zu mbal tuku kusem wande-kenge pasa kuklimba minna. Nu pasa kuklina le Prisila le Akuila nale isnaik sulumba nu tumba Yesus tuku tugu jakmba tugusemba samba tumnaik.

²⁷ Tanjanaik le Apolos nu Akaia ma mbol kambim sakina le Yesus dubinaig mbal nane nu turmba Akaia Kristen tuku kila wane ande kuyarmba nane nu tuwaig nga saninginaig. Apolos nu Akaia prona sulumba tange minmba Kuatenge make pilna le Yesus tuku son nginaig mbal nu nane sungomba turkina. ²⁸ Nu tango jakmba ngamukenge kuyar pasa burka Yesus nu Kristus ta tugusemba tumningmba Zu mbal tuku pasa jakmba kile-ibenkina.

19

Efesus mbal pasa mayenu isnaig

¹ Apolos nu Korinenge minna le Paulus nu kumba ka tabe pon pilemba Efesus prona. Pro tange Yesus dubinaig mbal afu kile-siglikina sulumba ² kusnaningina: Tane pasa mayenu isnaig ta tane Tukul Guwa tinaig e nga kusnaningina le nane ndek nu sanaig: Kuga. Sine Tukul Guwa nyu ise ndakeg nginaig. ³ Tanakinaig le nu man lato kusnaningina: Tane Tukul Guwa gilai ngade ta ima tuku nyu mbolnge kule pisne tinaig ngina le nane nu sanaig: Sine Yohanus tuku nyu mbolnge kule pisne tigen nginaig. ⁴ Tanaka sanaig le nu saningina: Yohanus nu pasa kuklimba tango pino tenenmba saningina. Tane ngamungal biye mbilmba kule pisne tap. Ande ye ngumnemnge prowamngat ta tane nu tuku son ngap ngina. Tango ta Yesus nga saningina le ⁵ nane pasa ta ismba Sungo Yesus tuku nyu mbolnge kule pisne tinaig. ⁶ Tanjanaig le Paulus nu wai nane mbolnge patikina le nane Tukul Guwa tumba pasa kuale gilai ta saka minnaig. Tukul Guwa nu nane pasa saningina le ismba kile-mayokkinaig. ⁷ Nane tanjanaig mbal ta ulendika tango 12 tanan.

⁸ Paulus nu Efesusnge tambun kenmba minna sulumba nu tango tuku kuru kuru ndaka kusem wande sinamnge Kuate nu nune gageu kulatkate wam ta Zu afu ndon pasa tugu biteknga tumningmba minna. ⁹ Afu nu tuku pasa ismba ngamungal tukulmba tango pino am mbolnge Yesus tuku mbal kiko pileningmba minnaig le Paulus ndek Yesus tuku mbal ndon kusem wande kusrenaig. Nane tango ande nyunu Tiranus tuku tango tumninganu wande-kenge mara mara mangurka Paulus nu tange afu ndon pasa biteknga tumningmba minanu. ¹⁰ Nu yar armba tanamba minna le Asia ma mbolnge Zu le Grik jakmba Sungo tuku pasa isnaig.

¹¹ Ait ta mbolnge Kuate nu Paulus sangri tuna le nu wam kitek sangri jak ke likina le ¹² nane afu Paulus tuku piro tawi mundu saukanu tawi ta kilmba nangine guaze mbal mbolnge patike likinaig le nane magekinaig. Afu guwa ngaigonu nane mbolnge minnaig ta kua kine likinaig.

Skevas tuku kinjo kame mbarnaig

¹³⁻¹⁵ Zu mbal tuku pris gabat ande nyunu Skevas nu kinjo 7 jak minna. Kinjo kame ta ma yimyam mbolnge lika kumba guwa ngaigonunge mbal waneninganu wakeikanu. Nane Sungo Yesus tuku nyu ismba nyu ta sangri jak nga guwa ngaigonu afu pitaikam tuku ake tummba ande sanaig: Yesus tuku nyu Paulusnge te-mayokte nyu tambine saneg. Ne tango te kusrewa nginaig. Tanakinaig kande guwa nayonu ndek nane saningina: Yesus le Paulus ye kila ta tane ima kate ngina. ¹⁶ Tanaka tango guwa nayonu jak ta patenga nane ngamuk kumba nane kilmba pani farmba jakmba kile-ibenkina. Kile-ibenkina le nane wande ta kusremba nane ngarosu ndare jak jak wagek kua ka kinaig.

¹⁷ Efesusnge Grik mbal Zu mbal jakmba wam ta ismba kuru kuru sungo tinaig sulumba nane gudommmba Yesus tuku nyu te-dunga saka minnaig. ¹⁸ Yesus dubinaig mbal nane mata pro mangur mbolnge nangine kuanye tugu mindek kile-mayokkinaig. ¹⁹ Nane afu nangine kagmai manau wane mbolnge kuyarke likanu ta wane kame ta jakmba kilmba

mangurka nane nakmba am mbolnge pasokinaig le uge sulunaig. Wane kame ta nakmba ulendika piyanu ta son 5,000 tana. ²⁰ Nane nangine mbar ta kusrekinaig le Sungo Yesus tuku pasa sungokina le nu dubinaig mbal tuge nayona.

²¹ Wam nakmba ta mayok kinaig le Paulus nu wamdus tumba nu Masedonia le Akaia ma tugu kuwa sulumba man luka Yerusalem kambim tuku sakina. Ngumne nga nu Rom mata kanjeram tuku saka minna. ²² Nu turnaik tuku tango armba Timoteus le Erastus kukulnikina le nale Masedonia kinaig le nu ait afu Asia ma mbolnge minna.

Efesusnge gubra sungo mayok kina

²³ Ait ta mbolnge Efesusnge nane gudommba Yesus tuku mbal tuku gubra tumba pasa sungo ande mayok kina. Gubra tugunu ta tenemba.

²⁴ Tango ande nyunu Demetrius nu silwambi agan kame wakeikanu. Tango ta nu Efesus mbal nangine pino mbara Artemis mbarinam tuku wande ta kanunu silwambi fonfonmba wakeikina le nane nakmba piyamba minnaig le Demetrius nuje piro tango turmba ndametin sungo kilnaig. ²⁵ Tango ta mangur pilmba nuje piro mbal nuje piro tuma turmba saningina: Mata kame, singine mbara tuku wai kuyar fonfon patika ndametin sungo kileg ta tane kila. ²⁶ Paulus ngade tango ta nu tenge Asia ma nakmba mbolnge pasa kuklimba tango nangine waimbi mbara wakeikade ta mbara kuga nga gudommba didikate le nane mbilka nangine mbara kame kusrekade wam ta tane isig. ²⁷ Ta tuku nane nakmba sine tuku piro talawam bafude. Ta ndo kuga. Sine tuku pino mbara Artemis mbarinam tuku wande kusrewaig le ake minamngat. Tanawaig ta singine mbara sungo kile Asia kilke tugu nakmba nyu te-dunga minig ta nane nu ngumnewaig le nu nyu kugatok minamngat ngina.

²⁸ Nane pasa ta ismba gubra kagli firka wikaraumba ngumbeyumba sakinaig: Artemis nu sine Efesus mbal tuku gabat sungo nginaig. ²⁹ Nane wikaraumba minnaig le Efesus mbal zigna ta ismba

nakmba pinder-pindermba Masedonia tango armba Paulus ndon likinaig tuku Gaius le Aristarkus bige tidinga kilmba didika mangur ma sungo mbol pronaig. ³⁰ Paulus mata tango mangur sungo ta tugum kambim bafuna ta Yesus dubinaig mbal nu ngailkinaig. ³¹ Asia gabat sugo afu nane Paulus ndon gulabnaig ta nane mata Paulus mangur ma mbol nda kuwa nga afu kukulninginaig le pro Paulus peunaig.

³² Mangurkinaig mbal nginnganka sine pro ndanam mangurkigig nga saka fare fare pasa gabat yimyam saka ngumbeyumba minnaig le ³³ Zu mbal nane nangine tango ande nyunu Aleksander nu pasa te-tiwa nga mbiti-mbitinaig le kile nane afu nu pasa tuwa nga sanaig. Nu pasa te-tiwam idusmba nane maninkuwaig nga waimbi peunimmba saningam bafuna ta ³⁴ nane nu Zu tango ta kila pilmba nane ngumbeyumba pasa ndui ta sakinaig: Artemis nu sine Efesus mbal tuku gabat sungo nga saka minnaig le ka ki kanum armba kina.

³⁵ Tanamba ngumbeyumba minnaig le Efesus tuku wane kuyar pirokate tango pro wai te-dunga maninkuwaig nga saka minna le ma ma nane mininmaninnaig. Tananaig le nu nane saningina: Efesus mbal, tane isap. Sine Artemis mbarinam tuku wande nu tuku ndame kanu samba mbolnge ndekina ta turmba kulat mageweg ta kilke mbol mbal nakmba nane kila. ³⁶ Ande nu pasa ta pitaiwam kumun kuga. Ta tuku tangine gubra te-ibenmba wam ande nayonu pitik kam idus ndawap. ³⁷ Tane tango armba kilmba prowaig te nale singine mbarinam tuku wandeknge agan ande kuayarmba ko singine mbara Artemis tuku ngumnem pasa sa ndakade. ³⁸ Sine pasa pilewanu wande nak. Pasa pilewanu tango mata minig. Demetrius nuje piro mbal ndon afu tuku gubra nak ndeta nane kilmba pasa mbolnge patikuwaig. ³⁹ Tane pasa gabat afu minig ndeta ta mata mangurkam ait mbolnge kile-tidingap. ⁴⁰ Kile sine pasa zigna sungo mayok kinit te gabat sugo ismba kusnasinguwaig ta ame pasa alonu saningamngig. Mangur sungo te pasa alo kugatok ngina. ⁴¹ Tanaka pitaika

kapeningina le nane sili-silinaig.

20

Paulus nu Masedonia le Grik ma tugu mbol kina

¹ Nane gubra ngumbeyu ta maninka sili-silinaig le Paulus nu Yesus dubinaig mbal kile-mangurka pasa afumbi sangri pileningina sulumba nane kusreka Masedonia ma tugu mbol kina.

² Nu ma ta mbol lika kumba Yesus dubinaig mbal sangri pileningmba ka ka Grik kilke mbol prona. ³ Pro tange nu tambun kenmba minna. Tambun kenmba kuganaig le nu wan ponga man luka Siria ma mbol kambim sakina ta Zu mbal afu nu balewam saka ndin tukulnaig le nu wamdus mbilmba Masedonia kumam kambim sakina.

⁴ Tango afu nu ndon kinaig ta nyu nangine tenenmba. Bereanu tango ande Pirus tuku kinu nuje Sopater. Tesalonikanu tango armba Aristarkus le Sekundus. Derbenu tango ande nyunu Gaius. Ande Timoteus. Asianu tango armba Tikikus le Trofimus. ⁵ Tango 7 ta ye Lukas sile Paulus ndon kusreka ambonga kumba ka Troasnge sine tairnga minnaig.

⁶ Sile Filipinge bret yis kugatok nyam tuku kusem kugana le sile wan ponga kumba ka mara 5 kuganaig le Troas progen. Pro tange nane ambonginaig mbal ta kile-siglika kusem ndindo tange mingen.

Paulus nu Yutikus te-tina le abongina

⁷ Tange mingen sulumba kusem mbolnge* sine pasa nyam tuku mangurkigen le Paulus nu ye indole kangit nga pasa kuenmba kuklimba minna le furir ngamuna. ⁸ Sine mangurkigen wande ta mbain kenmba jak. Mbain inum o mbolnge bulu gudommba taikanu minnaig le sine ta mbolnge mingen.

⁹ Tango mo ande nyunu Yutikus nu bubre malanga mbolnge minyok minna. Paulus nu pasa didika kuenmba minna le Yutikus nu kinye gilainga mbol tange kakloska ndek kilke mbol ndekina. Ndekina le afu iben ka nu te-dunginaig ta nu kumna le kangernaig. ¹⁰ Tanjanaig le Paulus nu iben

ka nu mbolnge baufka bagailmba sakina: Tane wamdus fulil ndakap. Nu abo jak minit ngina.

¹¹ Tanjaka Paulus nu man mbain mbol ambe kina ka nane ndon pasa nyumba nu nane ndon pasata minna le ka mafena. Mafena le nu nane kusreka kina. ¹² Nu kina le nane mata sili-silimba tango mo abongina ta ndon kumba wamdus bulok kinaig.

Paulus nu Efesus gabat tango kame wam paguningina

¹³ Paulus nu ndinmba ka Asusnge wan pongam sasingina le sinen ndo wan ponga Asus kagen. ¹⁴ Nu pro Asusnge wan pongina le sine kagen ka Mitilenenge iben kagen. ¹⁵ Man tinga ka mafena le sine Kios limba kaman mafena le Samos progen. Tange tinga kumba ka Efesus limba mafena le Miletusnge iben kagen. ¹⁶ Paulus nu tenenmba idusna. Ye Asia ma mbol nda ka sulumba pitik ndo Yerusalem kumba pagumba nye sungo Pentikos kangeramngit nga idusmba nu Efesusnge iben ndakina.

¹⁷ Miletusnge iben ka Paulus nu nane afu kukulningina le nane Yesus tuku kuasmbi tuku gabat tango afu kilam Efesus kinaig ka ¹⁸ nane kilmba pronaig le nu ndek Efesus gabat tango kame ta saningina: Ye abo abo Asia ma mbol prowen sulumba ye tane ndon mine sungowen le tane ye tuku mine manau kila pilnaig. ¹⁹ Ye nyu kugatok tajan Kuate tuku piro biyen. Ye mara afu piro tuku piti kamusmba malm-biken. Zu mbal ye baleyam sakinaig ta ye piti ta mata kuramba piro kusre ndawen.

²⁰ Ye mangur mbolnge tango tuku wande mbolnge lika pasa satenge liken. Pasa afu tane wamdus sangri piletingam tuku ye ande kusre ndawen. ²¹ Zu mbal Grik mbal turmba ngamungal biye mbilmba nangine manau najgonu kusreka singine Sungo Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tinguwaig nga ye riron pasa saningen.

²² Kile ye Yerusalem kambim tuku Tukul Guwanje sangri tinga ye sayumba minit. Ka Yerusalemnge ame manau ye mbolnge prowamngat ta ye gilai. ²³ Nane ye

* **20:7:** Kristen tango pino nane Yesus tingina ait ta nangine kusem ngade. Zu mbal nane Sarare ta nangine kusem ngade

ndalekuwaig sulumba rar sungo tam tuku ma nakmba mbolnge Tukul Guwange sayate ta ndo ye kila. ²⁴Yine mine mayewam tuku ye idus ndawet. Sungo Yesus nu piro sina te ke suluwam tuku ndo iduset. Kuate nu tango ake sinan make patika muskil kile-tidingate pasa mayenu ta kukliwam tuku ye piroket.

²⁵Ye tane ngamuknge liken sulumba Ku-ate nune gageu kulatkate wam tumtingen ta tane ye man kangerye nda ta ye kila.

²⁶Ta tuku ye tane satinget. Tane afu ngisikumba ndeta ye tuku mbar kuga. Tangine mbar. ²⁷Kuate tuku nzali tango dubikam tuku ta nakmba satingen. Ye inum kusre ndawen. ²⁸Tangine manau kurauka Kuate dubi mayewap. Tane Sungo Yesus tuku mbal kulatkam tuku Tukul Guwange tane patikina. Ta tuku tane nune sipsip kame nyamagan magenu ningap le nyuwaig. Nane nune mbal mayok kambim tuku Sungo Yesus nu kumna.

²⁹Ye tane kusreki le age nguikok afu tane ngamuknge promba Sungo Yesus tuku sip-sip mape ndaka ngaigo siglikamngaig ta ye kila. ³⁰Tane ngamuknge mbal afu mata tinga Sungo Yesus tuku mbal nane dubikuwaig nga Kuate tuku pasa tumba biye mbilmba satinngamngaig. ³¹Ta tuku tane kuraukap. Yar kenmba ye tane ndon minmba furir ki mindek riron pasa tinmba tane tuku malmbi nakmba minen. Ye tuku manau ta gilai ndangap.

³²Ye tane Kuate tuku wai mbolnge patiket. Nunge tane make patika muskil kile-tidinge tingina wam ta biye mayewap ta tangine wamdus sangri tingua le ngumnennga Kuate tuku mbal nakmba ndon tane mage minmba minamngaig. ³³Ye tane ndon minmba tane tuku agan ndende ko ndametin kilam idus ndawen. ³⁴Ye yine waimbi piroka ndametin kilmba ye ndon minnaig mbal turmba agan ndende kumumbi piyaningen ta tane kila. ³⁵Ye Yesus tuku pasa ande idusmba yine piro karenmbi mbal afu sangri kugatok turkam tuku manau ta tumtingen. Nu tenenmba sakina. Ande nu agan ande tinit ta ne sungomba gare ndanate. Ne agan ande tumba ande ake tuwit ta nyaro ta luka nanje

mbol kuwa le ne gare sungonamngat nga saningina.

³⁶Paulus nu sake denpurmba nu dagol tidronga nane ndon Kuate yabanja. ³⁷Yaban suluna le nane nakmba nu bagailmba malmbinaig. ³⁸Paulus nu tane man ye kangerye nda ngina tukunu nane nu tuku ninan sungonaig. Tanamba nane numindemba tumba wan tugum pronaig.

21

Paulus Yerusalem kambim tuku wan pongina

¹Sine nane kusreka wan ponga pakarka kumba Kos nuy progen. Tange tinga kumba ka mafena le Pos nuyngge iben kagen. Tange man tinga kumba ka Patara progen. ²Pro tange wan ande Finisia kambim bafuna le ta ponga kagen. ³Sine kumba ka Siprus nuy kangermba wai najam kumam limba ka Siria ma mbol kumba ka Tirusnge iben kagen. Wan ta Tirus tuku agan ndende kilna tuku.

⁴Ka tange iben ka Yesus dubinaig mbal kile-siglika nane ndon kusem ndindo mingen. Nane Tukul Guwange wamdus ningina le Paulus Yerusalem nda kuwa nga peumba ngailkinaig ta ⁵ait kumungina le sine Yerusalem kambim saka tingigen le Yesus dubinaig mbal nanginge pino kino turmba sine mindeka tumbra sungo kusremba kilim ka piyal progen. Pro tange sine nakmba dagol tidronga Kuate yabanmba sine nane kapeningigen sulumba ⁶sine wan pongigen le nane luka tumbra kinaig.

Agabus dir pasa ande Paulus tuku sakina

⁷Sine Tirus kusremba ka Tolemesnge iben kagen sulumba Yesus dubinaig mbal kaiyenimmba nane ndon mara ndindo mingen. ⁸Mafena le sine man kumba ka Sesareange iben kagen. Sesareange Yesus tuku pasa kukliwanu tango Filipus te-silika nu ndon mingen. Nane buk aposel kame turningam tuku tango ⁷madininginaig ta nu nane tuku ande. ⁹Filipus nu kulim kame bailkamba tango kugatok. Nane Tukul Guwange pasa saninganu le ismba kile-mayokka minanu.

¹⁰ Sine Filipus ndonj mara afu mingenj le tuan tango ande nyunu Agabus Yudeanje prona. ¹¹ Promba Paulus tuku let tumba nuje wai kupe ndaleka sakina: Tukul Guwa nu tenenmba sakate. Let te tuku miro tango Yerusalemnge Zu mbal afu nu tenenmba ndaleka kasomok mbal tuku wai mbolnje palmbimngaig ngina. ¹² Tanakina le sine nane njak mingenj ta pasa ta ismba Paulus nu Yerusalem nda kuwa nga sarsarimba peugenj kande ¹³ nu ndek sasingina: Tane ndanam saka ye tuku malmbika wamdus piti seryade. Ye Yerusalem ka le nane afu ye mulinj tumba wandeknje pilwaig ndeta maye. Yesus tuku nga ye baleyuwaig le kumam tuku ye kuru kuru ndaket ngina. ¹⁴ Tanakina le sine Paulus tuku wamdus te-ibene fugumba sakigenj: Kuate tuku nzali mayok kuwa ngigenj.

Paulus nu Yerusalem prona

¹⁵ Mara afu kuganaig le sine Yerusalem kambim tuku kuaneka tinga kagenj. ¹⁶ Sesareanu tira kame afu sine mindeka kumba ka Nason tuku wande mbolnje minam tuku progenj. Tango ta nu Siprusnu. Nane abo abo pasa mayenu kuklinaig le nu mbilka Yesus tina. ¹⁷ Sine Yerusalem progenj le Yesus tuku mbal nane gare-gareka sine kaiyesinginaig.

¹⁸ Mafena le sine Paulus ndonj Yakobus sota kagenj. Nu tugum promba gabat kame njakmba Yakobus ndonj minnaig le kanjerkigenj. ¹⁹ Paulus nu nane kaiyeningina sulumba nuje piro mbolnje Kuate nu kasomok mbal ngamuknje wam ke likina ta kumumba kubeu ningina le ²⁰ nane nu tuku pasa ismba Kuate tuku nyu te-dunginaig sulumba sanaig: Tira, Zu mbal gudommmba nane Yesus tuku pasa mayenu ismba son ngade. Nane Moses tuku tukul mata kulat mayede. ²¹ Nenje pasa ande saninganu nga afu sakade le iseg. Zu tango kasomok mbal ngamuknje mine likade ta nane Moses tuku tukul pasa kusreka nanjine kinjo kame tuku ngaro pike ndaka singine mbunj kame tuku manjau dubi ndakap nga ne saninganu ngade le iseg. ²² Ne tumbranj sunjo mbol prowat te nane njakmba pasa isamngaig.

²³ Ta tuku sine wam ande sakube le ne kumuwa. Singine tango bailkamba nane piro ande kam tuku Kuate pasa sanjrinu tunaig. ²⁴ Ne tango bailkamba ta ndonj ulendika atrau aganj kilam tuku ndametinj ninga. Ninga sulumba Moses tuku tukul ta dubimba kule pismba ngaro minyanga tane atraukap. Tanjap sulumba nane gabat kugerkuwaig. Ne Moses tuku manjau tanjamba ka le nane kanjermmba sanungaig: Sinja nu Moses tuku manjau dubimba kate. Sine pasa isgenj ta yabri pasa ngamngaig. ²⁵ Kasomok mbal Yesus tuku son ngade ta nane tukul afu dubikam tuku sine wane ande buk kuyargenj. Nane afu nanjine mbara kanunu atraukade ndem ta nda nyap. Ndarenu nye ndakap. Aganjmor njinfok pipkade le ndare nda prote ta nda nyap. Tane tango pino ndonj fare fare une ndakap. Sine tanjamba pasa kuyarmmba ningigenj nga Paulus sanaig.

²⁶ Gabat mbal tanjamba Paulus wam pagunaig le nu kumba tango bailka ta ndonj ulendikina. Mafena le nu nane ndonj Moses tuku pasa dubimba kule pismba ngaro minyangaig. Minyangaig sulumba kusem wande mbol kumba nane pris sanaig: Sine kule pismba minmba ka mara 7 mbolnje sine aganj kilmba probe le sine njakmba tuku Kuate atrauka nginaig.

²⁷ Nane tanjamba ka ait 7 patukina le Asia kilke mbolok Zu afu Paulus nu Zu mbal tuku kusem wande sinamnge minna le kanjernaig. Nane Paulus kanjermmba biye timba tango pino Paulus tuku gubra tuwaig nga wika saninginaig: ²⁸ Zu mbal, sine tursingap o. Tango te ma njakmba mbolnje nu sine Israel mbal singine kusem wande te singine tukul pasa ta njakmba nu nuje pasambi njago siglikate. Kile nu Grik afu kilmba sinam te kumba wande kutur mbilmbilde nginaig. ²⁹ Pasa sakinaig ta tugunu tenenmba. Nane buk Paulus Efesus tango ande nyunu Trofimus ndonj Yerusalemnge kanjerkinaig. Kanjerkina Paulus nu Trofimus tumba kusem wande sinam kambinu nga idusmba minnaig.

³⁰ Kile Yerusalem njakmba pinder-pindermba Paulus biye timba didika te-kilimnaig le nane afu kusem wande malanga sunaig. ³¹ Nane Paulus balewam

saka minnaig le Rom kame mbal tuku gabat sungo Yerusalem mbal njakmba kame bunaig ta ismba ³² nu pitik ndo kame gabat afu kame mbal ndon kilmba pinderka nane tugum pronaig. Pronaig le nane Paulus paninta minmba kame gabat sungo nuje kame mbal ndon kanjerka nane Paulus kusrenaig.

³³ Tanjanaig le kame gabat nu Paulus muli armbambi ndalekuwaig nga afu saningina sulumba nu mangurkinaig mbal ta kusnaningina: Tango te ima. Nu ame wam mbarna nga kusnaningina le ³⁴ nane ngumbeyumba pasa gabat yimyam kile-mayokkinaig.

Kame gabat nu pasa gabat ise tidingam kumun kuga tukunu kame mbal nane Paulus tumba nangine wande sungo mbol kuwaig nga saningina le ³⁵ nane ndek nu tumba ka nangine wande mbol kambim tuku mbili pongam bafunaig le nane gudommmba pro nu balewam sakinaig tukunu kame mbal Paulus waimbi tumba tedunga tumba wande ponginaig. ³⁶ Tanjanaig le nane gudommmba kame mbal dubika Paulus balewap nga wikaraumba saka minnaig.

Paulus nu Zu mbal tugumnge pasa kuklina

³⁷ Nane mbili ponga wande sinam kambim bafunaig le Paulus nu Grik pasambi kame gabat kusnana: Ye pasa ande ne sanam kumun e ngina. Tanjakina le nu lafumba sana: i ... Ne Grik pasa kila? ³⁸ Ailfu Isipnu tango ande gabat sugo kile-ibenkam tuku tango najgonu kuasmbi 4,000 kame bagi njak ma baknu mbol kina ta ye ne tango ta nga idusit ta kuga ngina le ³⁹ nu lafumba sana: Ta yenje kuga. Ye Zunu. Yinje ma tugu Silisia. Yinje tumbran sungo Tarsus. Ye tango pino mangurkaig si pasa afu saningam kumun e ngina le ⁴⁰ nu wokina le Paulus nu wande ta tuku mbili mbolnge tingina sulumba nu wai te-dunga nane peuniymba minna le minin-maninnaig le nu ndek Hibru pasambi nane saningina:

22

¹ Ye tuku mam kame yinje tira kame tane ye tuku pasa isap. Ye wam ande mbar

ndawen ngina. ² Paulus nu Hibru pasambi saningina le nane ismba njakmba minje tukulmba amtinga minnaig.

³ Kile nu man sakina: Ye Zu tango. Yinje ma tugu Silisia. Yinje tumbran Tarsus. Ye kinjo fudinndo Tarsus kusremba Yerusalemnge minen. Minmba ka sungoka Gamaliel tugum prowen le nunje singine mbun kame tuku tukul njakmba ye tumyina le kila pile mayewen. Tane tukul dubika wamdus sangrinu Kuate tuwig tanjamba ye mata tanjawan. ⁴ Ye Yesus dubinaig mbal kilmba bale farmba tango pino bige tidinga kilmba ndaleka muli wandeknge patike liken. ⁵ Pris mbal tuku gabat kame Israel pasa pilewanu sugo njakmba ye manau ken ta nane kila. Nane ye piro ta kam tuku Damaskusnge tira kame kilam tuku wane kuyarmba sinaig. Sinaig le Yesus dubinaig mbal bige tidinga ndaleka kilmba pro tenje piti ningam tuku ye Damaskus kambim saka ndek kan.

⁶ Ye ka Damaskus patuwen le ki mbilam bafuna le samba mbolnge bulu sungo ande mayok ka ye kiljayina le ⁷ ye kuru-kuruka kilke mbolnge ndeken. Tanjawan le minje pasa ande ye sayina: Saulus, Saulus, ndanam tuku ne ye tumba njayo siliyate ngina le ⁸ ye pasa ta ismba kusnawen: Sungo, ne imange ngen le nu man ye sayina: Ye Nasaretnu tango Yesus ne ye njayo siliyate ta ngina. ⁹ Tango kame ye ndon minnaig ta nane bulu ndo kanjernaig. Pasa Yesus ye sayina ta nane ise ndakinaig.

¹⁰ Kile ye nu sawen: Sungo, ye ndanji ngen le nu lafumba sayina: Ne tinga Damaskus tumbran sungo mbol si kumba singe mina le tango ande ne tugum promba ne pirokam tuku Kuate buk ne pilna ta sanamngat ngina. ¹¹ Bulu sungo ta ye tuku am tina tukunu mambil fuguwen le tango ye ndon kagen ta ye waiwaiyumba ka Damaskus tumbran sungo mbol promba tanje minen.

¹² Tango ande nyunu Ananias nu tanje minna. Nu Kuate kumnemnge minmba tukul njakmba dubikina. Zu mbal Damaskusnge njakmba nu tuku saka minnaig. ¹³ Nu ye tugum promba sayina:

Tira, ne man am purfewa ngina kande am purfena le mambimba nu kangeren.

¹⁴ Kile nu ye sayina: Singine mbun kame tuku Mbarange ne nu tuku wamdus kila palmbim tuku nu tuku piro tango purfen nu kangermba nu tuku minge isam tuku nu ne madinina. ¹⁵ Ne wam kangerka pasa isna ta ne ma nakmba mbolnge lika saka le nane iswaig. ¹⁶ Ne dal ndaka Yesus tuku piro tuku sangri tomba tinga kule pisne ta le Kuate nu ne tuku une saukamngat nga sayina.

¹⁷ Ngumnenga ye luka Yerusalem prowen sulumba ye kusem wande sungo mbolnge yabanmba kinatanu sukmba ¹⁸ Sungo Yesus kangeren le nu ye sayina: Ne pitik tinga Yerusalem kusremba kua kaye. Ne tenge ye tuku pasa kukliwa ta nane ise nda ngina le ¹⁹ ye ndek nu sawen: Sungo ye mbulit. Ye buk kusem wande nakmba mbolnge ne son nginaig mbal kilmba ngusniymba mulin kilmba wandeknge patike liken wam ta Yerusalem mbal nakmba kila. ²⁰ Ne tuku pasa kukliwanu tango Stefanus nane nu balemba ndare kutuwe tunaig le ye nane tuku tawi kulatka nane kangerka wam ta mayede ngen wam ta mata nane kila ngen kande ²¹ nu ye sayina: Kuga. Ne tinga le kukulni le ma masken kasomok mbal tugum kangat nga sayina ngina.

²² Nane Paulus tuku pasa ismba maninkinaig ma ma kasomok mbal tugum kambim tuku ngina le nane wikaraumba sakinaig: Tango te nayonu. Balewap le kumwa nga wikaraumba sakinaig. ²³ Nane wikaraumba nangine tawi kilmba kuilkuilnga tuptup roka baremba minnaig le kame gabat sungo nu ndek kame mbal afu saningina: ²⁴ Nane ndanam tango te tuku gubra sungo tade. Nu tumba singine wande sungo te sinamnge mulimbi ngusap le nu pasa tugu nakmba sakuwa le isbe ngina.

²⁵ Nane ndek nu tumba ngusam tuku kupe wai didike likinaig le Paulus nu kame mbal tuku gabat ande nu patuknge tin minna ta sana: Ye Rom tango. Tane ye tuku pasa te-ti ndamba ngusyam kumun kuga ngina le ²⁶ kame mbal tuku gabat nu pasa ta ismba nu kame gabat sungo tugum kumba

sana: i ... Ne tango si nane ndanwaig nga saningat. Nu Romnu ngina le ²⁷ kame gabat sungo pro Paulus kusnana: Ne Rom tango e ngina le nu au ngina. ²⁸ Tanakina le gabat sungo nu Paulus sana: Nane ye Romnu tango nguwaig nga ndametin sungomba Rom mbal ningen ngina le nu sana: Yinje piro tamba Rom nyu te ndaken. Ye ina sinam mayok kan ta ye Romnu ngina.

²⁹ Nane Paulus ngusam bafunaig mbal pasa ta ismba nakmba pastinga nu kusrenaig. Kame gabat sungo Paulus tuku tugu ise timba ye nu ngusam tuku ndalekit nga nu mata wamdus fulilkina.

Paulus nu gabat sugo tugumnge pasa kuklina

³⁰ Mafena le kame gabat sungo ndanam Zu mbal Paulus tumba pasa mbolnge tetinaig nga nu tugunu isam tuku idusna. Tanamba nu kame mbal afu Paulus ndalekinaig tuku muli kukliwaig nga saninmba nu pris gabat mbal Zu mbal pasa pilewanu sugo nakmba kile-mangurka Paulus tumba nane ngamuknge te-tina le

23

¹ nu Zu mbal tuku gabat sugo fumble tidina ndek saningina: Tira kame, ye kinjo fudinndo minmba Kuate am mbolnge mbar ande ke ndaken kile minet ngina. ² Nu tanamba sakina le pris gabat sungo Ananias nane afu Paulus tugumnge tin minnaig ta nu tuku minge katwaig nga saningina.

³ Tanakina le Paulus ndek nu sana: Ne yabri tango. Ne singine tukul dubimba ye pileyam iduste ta ndanam ne tukul lukamba ye katyam tuku sakate. Kuate ne mata katnamngat ngina. ⁴ Tanaka sana le nane afu Paulus tugumnge tin minnaig ta nu sanaig: Ne Kuate tuku pris sungo tumail pante nginaig le ⁵ nu sakina: Tira kame, tango te nu pris sungo ta ye gilai tukunu tanamba sawit. Kuyar pasa tenenmba sakate. Tantine gabat sungo ande pasa nayonu sa ndawap ngate nga saningina.

⁶ Gabat sugo sugo minnaig ta nane afu Farisi afu Sadusi ta Paulus nu idusna sulumba nu wika sakina: Tira kame, ye

Farisi tango. Ye Farisi mbal tuku fat. Ku-manu mbal manj tingam tuku ye iduset. Ta tuku tane ye tumba pasa mbolnge palgig ngina. ⁷ Nu tanjamba sakina le kile Farisi mbal Sadusi mbal ndonj munju tulinginaig le mangurkinaig mbal nane pur arnaik. ⁸ Ta ndanam? Sadusi mbal nane tenenmba idusde. Tango kummba manj abonje nda. Enjel kame guwa mata nda minig nga idusde. Farisi mbal nane aganj kame ta njakmba son ngade. Ta tuku nane munju purkinaig.

⁹ Tanjamba nane sungomba wikaraumba munju tulinga Farisi mbal afu nane Kuate tuku pasa biteknganu nane tinga sakinaig: Tango te sine nu mbolnge mbar ande nda kangereg. Guwa andenge ko enjel andenge nu pasa tuna inde nginaig. ¹⁰ Nane munju tulinga minnaig ma ma gubra suk suk nda ningina le kame gabat sunjo nu kuru-kuruka nane Paulus piraibka balebekaig nga kame mbal saningina le nane nu didika tumba nangine wande sunjo mbol kinaig.

¹¹ Ait ta furir Sunjo nu Paulus tugum promba sana: Ne kuru kuru ndaka sangri tinga. Ne Yerusalem tumbrajan sunjo te mbolnge ye tuku nyu te-mayokmba saningat tanjamba ndo ne Romnge mata ye tuku nyu te-mayokamngat ngina.

Zu afu Paulus balewam tuku pasa kat-naig

¹²⁻¹³ Mafena le Zu tango kuasmbi 40 limba mangurka Paulus balewam tuku wamdus sunjo pilnaig sulumba nane Kuate am mbolnge pasa sangrinu sakinaig: Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj kule nyamngig nginaig. ¹⁴ Tanjamba nane pris gabat mbal Zu mage mage tugum kumba saninginaig: Sine pasa sangrinu Kuate am mbolnge sakigig. Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj tumba nyamngig ngigig. ¹⁵ Ta tuku tane pris mbal Israel pasa pilewanu sugo ndonj kame gabat tuku pasa palpe. Paulus nu te promba pasa afu tane ndonj manj kile-tidingam tuku nu sawap. Nane afu nu mindemba ilwaig le ndinngi nu balewamngig nginaig.

¹⁶ Paulus kulim nunge tuku kinjo nu nga nunge balewam sakinaig ta isna sulumba

nu kame mbal tuku wande sunjo sinam kumba nga nunge kila sana le ¹⁷ nu ndek kame gabat ande wika sana: Tango mo te tumba tangine gabat sunjo tugum kaye. Nu pasa ande njak ngina.

¹⁸ Nu tango mo ta tumba gabat tugum kumba sana: Mulin tanu tango Paulusnge tango mo te ne ndonj pasa ande sakam tuku sayat le tumba ne tugum prowet ngina le ¹⁹ kame gabat nu waimbi biymba te-yamokmba kile saya le isi ngina. ²⁰ Tanjakina le nu ndek kame gabat sunjo sana: Nane Zu mbal mangurka pasa ndindo katmba sakaig le isit. Indole ne Paulus kukula le pasa pilewanu mbal tugum kumba pasa afu manj kile-tidingam tuku ne yabrinamngaig. ²¹ Ne nane tuku pasa ismba kumu ndawa. Nangine tango 40 limba nane ndinngi kuirka Paulus balewam tuku tair minamngaig. Nane Kuate am mbolnge pasa sangrinu sakinaig: Sine Paulus balemba ndo manj nyamaganj kule nyamngig nginaig. Kile nane kuaneka Paulus balewam saka ne tuku pasa ndo tairnga minig ngina. ²² Tanjaka sana le kame gabat sunjo ndek nu sana: Pasa sayate te ye nu sawit nga ande sa ndawa ngina. Tanjamba wam pagumba kaye ngina le nu kina.

²³ Kile kame gabat sunjo nu kame gabat armba wika sanikina: Tale kame mbal 200 hos ponu tuku 70 turmba kilmba Sesarea kambim tuku kuanekap. Tango 200 tui njak mata tane mindeka kambim tuku saningap. Tanjamba furir ait 9 mbolnge njakmba kile-mangurkap sulumba ²⁴ Paulus tumba hos mbolnge pilmba nu te-ngamumba kulat mayemba gabat sunjo Feliks tugum kape ngina. ²⁵ Kame gabat sunjo nu tanjamba nale wam paguka wane ande Feliks tambim tuku tenenmba kuyarna.

²⁶ Gabat sunjo Feliks kaiye.

²⁷ Zu mbal nane tango te biye timba balewam bafunaig le nu Romnu tango nginaig le ye pasa ta isen sulumba kame mbal afu kilmba kumba ka Zu mbal ngamuknge te-luka ten. ²⁸ Nane ame wam tuku tango te tumba pasa mbolnge palm-bim bafunaig le ye tugunu isam tuku nu tumba ka nangine pilewanu mbal tugumngi te-tiwen. ²⁹ Ye nane tuku

pasa gabat isen ta nu balewam tuku ko mulintam tuku kanjer ndawen. Nu Zu mbal tuku tukul afu lukakina ta tuku ndo nu tumba pasa mbolnge pilnaig. ³⁰ Ailfu Zu mbal nu balewam tuku pasa katnaig ta andenge kite ye sayat le ye pitik ndo kame mbal kukulninget le nu tumba ne tugum prode. Zu mbal afu Paulus tuku gubra jak ta nane ndek kumba ne ndon te-tiwam tuku saningen.

Not ndo.

Ye Klaudius Lisias.

³¹ Kame mbal nu tuku wam pagu pasa kumumba furir Paulus tumba kumba ka Antipatris tumban sungo mbol pronaig.

³² Mafena le kame mbal luka nanjine wande sungo mbol Yerusalem kinaig le hos jak mbal ndo Paulus mindemba tumba Sesarea kinaig. ³³ Kumba ka Sesarea promba Paulus tumba gabat sungo Feliks wai mbolnge pilmba wane turmba tunaig.

³⁴ Nu wane ta yaika burkina sulumba nu ndek Paulus kusnana: Ne anikok ngina le ye Silisianu ngina. ³⁵ Tanakina le nu sana: Nane ne pasa mbolnge pilnaig mbal te prowaig le ye ne tuku pasa te-tiwi ngina. Tanamba nu kame mbal saningina le Paulus tumba Herodus nu wande sungo pilna ta sinamnge pilmba kulatkinaig.

24

Paulus nu Feliks tugumnge pasa kuklina

¹ Paulus nu mara 5 Sesareange minna le pris sungo Ananias Zu mbal tuku tango mage mage turmba Yerusalemnge ndek Sesarea pronaig. Tango ande pasa te-tiwam tuku kila sungo jak nyunu Tertulus nu ndon pronaig. Pro gabat sungo tugumnge nane Paulus tumba pasa mbolnge pilnaig.

² Gabat sungo ta Paulus wikina le Tertulus nu Paulus mbarna nga tenemba sakina: Feliks singine gabat sungo, ne kilke te kulat mayete le sine kame kugatok mineg. Ne manau naigonu afu kanjerka kile-tidinga manau kitek magenu tumsingit. ³ Ta tuku sine Zu mbal ma jakmba mbolnge ne tuku sakeg. ⁴ Ye ne tuku ait puram idus ndawet. Ye pasa fagnu ndo ne isam tuku sanamngit.

⁵ Tango te nu maim maim tugu. Nu ma jakmba mbolnge Zu mbal tetkate le nane

ngamuknge kame pulukate. Zu afu singine manau kusrekade le sine nane Nasaretnu ngeg ta nu nane tuku gabat minit. ⁶ Ta ndo kuga. Nu sine tuku kusem wande sungo kutur pile tambim bafuna le sine nu biye tigen. Nu biye timba singine tukul manau mbolnge nu tuku pasa pilengam sakigen ta ⁷ kame gabat Lisias nu pro nune kame mbal saningina le nane sine tuku wai mbolnge nu tumba kinaig. ⁸ Sine nu tuku pasa jak mbal sine ne tugum promba pasa te-tiwam sasingina. Nune mbar jakmba sakeg te ne nu kusnawa ta sanuwa le isamngat nga Feliks sana le ⁹ Zu mbal afu Tertulus turmba pasa tugu ndindo Paulus tuku sakinaig.

¹⁰ Tanakinaig le gabat sungo Feliks gabatmbi saka ngina le Paulus ndek nu sana: Gabat sungo, ne yar gudommba sine Israel mbal tuku pasa pilengate. Ta tuku ye yine pasa ne isam tuku piti kugatok sanamngit. ¹¹ Ye Kuate tuku nyu te-dunga nu mbarinam tuku Yerusalem prowen ta mara 12 kuganaig. Ne nane afu kusnanaig ta pasa ndui ta isamngat. ¹² Yerusalem kusem wande sungo mbolnge ye ande ndon pasambi mungu tulingen le kanjer ndanaig. Kusem wande fonfon ko tumban sungo sinamnge tango pino sisenninganu wam ta mata ke ndaken. ¹³ Ye mbaranu pasa ta nane tugunu te-mayoke fugude.

¹⁴ Nane pasa ande ne sanaig ta son. Yesus tuku manau yabrikanu ngade ta ye nu dubimba manau tamba sine tuku mbun kame tuku Kuate mbarinet. Ye tukul pasa tuan tango tuku kuyar turmba son nget. ¹⁵ Zu mbal nane tango magenu naigonu kumwaig le Kuatenge kile-tidingamngat nga idusde ta ye mata tanamba iduset. ¹⁶ Ta tuku ye mara mara Kuate am mbolnge tango pino am mbolnge manau tinreknu kam tuku ndo idusmba matuk tukulket.

¹⁷ Ait kuennu ye Yerusalem kanjer ndamba ailfu ndo yine mbal turkam tuku ye ndametin kilmba Kuate atraukam tuku prowen. ¹⁸ Ye Kuate atraukam tuku ngarosu minyanga ka kusem wandeknge minen le nane ye kanjeryinaig. Ye tango gudommba ndon zigna minen le kanjer ndayinaig.

Asianu Zu afu pro tanje ye te-silikinaig ta ¹⁹ nane kile aninge minig? Nane ye tuku pasa nak ndeta pro ne tugumnge sakuwaig.

²⁰ Ye Zu mbal tuku pasa pilewanu sugo tugumnge pasa kukliwen ta tango kame tenje minig ta nane isnaig. Nane ye tuku pasa ande isnaig ndeta kile sanuwaig.

²¹ Ait ta ye nane ngamuknge wika saken: Kumanu mbal man abonga tinungaig ngen. Ta tuku nane ye pasa mbolnge pilnaig inde nga Feliks sana.

²² Feliks nu Yesus dubinaig mbal tuku manau buk kila pilna tukunu nu nane tuku pasa te-ibenmba saningina: Tanjaig. Kame gabat sunjo Lisias te prowa le ye tane tuku pasa te-tiwamngit ngina. ²³ Tanjakina sulumba nu kame mbal tuku gabat sana: Tane Paulus tumba kumba kulatkap. Nu sunjomba tukul ndamba nunge gulab afu nu turam tuku peu ndaningap ngina.

²⁴ Ait afu kuganaig le Feliks nu piyo nunge Drusila ndon luka pronai. Piyo nunge nu Zunu. Feliks nu Paulus wikina le nu nale tugum promba Kristus Yesus tuku sangri tomba tingam tuku wam sanikina. ²⁵ Manau tinjeknu nzali ngaigonu towam tuku Kuate nu sine nakmba pilesingam tuku manau ta nakmba sakina le Feliks nu kuru-kuruka Paulus sana: Ye ait ande mayenu kanjermba ndeta ne man wikamngit. Kile ne kaye ngina. ²⁶ Feliks nu wamdus ande tina ta tenjemba. Paulus tuku ndametin ande ake didika tumba nu muli wandeknge paskam idusmba nu mara gudommba Paulus wika nu ndon pasa-pasakanu.

²⁷ Yar armba kugana le Porsius Festus nu Feliks tuku ma tina. Feliks nu nunge piro kusremba Zu mbal nu nzaliwaig nga Paulus muli wandeknge kusrena le minna.

25

Paulus nu Festus tugumnge pasa kuklina

¹ Festus nu piro tugu pilna le ait kenmba kinaig le nu Sesarea kusremba mbumba Yerusalem kina. ² Nu kumba ka Yerusalem prona le pris gabat mbal Zu tango nyu nak nane pro Paulus nu mbarna nga Festus sanaig. ³ Paulus nu pro Yerusalemnge pasa te-tiwa nga nane nu sarsarmba minnaig.

Nane Paulus tumba kuwaig le ndinnge balewam idusmba tanjamba nu kusnamba minnaig le ⁴ Festus nu nane saningina: Kuga. Paulus nu Sesareange muli wandeknge minit. Ait afu kugawaig le ye mata ndek kangit. ⁵ Tane tangine tango nyu nak nak ye ndon kumba ka nzinge tane Paulus tuku pasa nak ndeta nu tumba pasa mbolnge palpe ngina.

⁶ Festus nu Yerusalemnge mara 8 ko 10 kuganaig le man luka Sesarea ndek kina. Zu mbal afu mata nu dubimba ndek kinaig. Mafena le Festus nu pro pilewam tuku mbili mbolnge minyoka afu saningina le Paulus tumba pronaig. ⁷ Tumba pronaig le Zu mbal Yerusalemnge ndek kinaig ta nane Paulus te-ngamumba mbar manau sugo afu kanu nga sakinaig ta tugu bitekunge fugunaig.

⁸ Kile Paulus nu nane tuku pasa lafumba sakina: Ye Zu mbal tuku tukul ko kusem wande sunjo ko Sesar tuku nyu mbolnge mbar ande ke ndaken ngina. ⁹ Tanjakina le Festus nu Zu mbal nu nzaliwaig nga nu Paulus sana: Ne mbumba Yerusalem kaye le ye ka ambenge ne tuku pasa te-tiwi e nga kusnana kande ¹⁰ Paulus nu sakina: Ye mbumba Yerusalem kine nda. Rom gabat sugo pasa pilewanu wande noten. Tenje ye tuku pasa te-tiwap. Ye Zu mbal tugumnge mbar ande ke ndaken ta ne mata kila. ¹¹ Ye tango nayonu mbar ande kumba ta ye kumam kumun. Zu mbal nane yabri pasa ndo sakade. Ande nu ye tumba nane tuku wai mbolnge palmbim kumun kuga. Ye Sesar tugum kumba pasa te-tiwam tuku iduset ngina.

¹² Tanjakina le Festus nu ka nunge gabat kame ndon pasata nu Sesar tugum kuwa e ko nda kuwa nga saka nane tuku wamdus ismba pro Paulus sana: Ne Sesarnge ne tuku pasa iswa nga sakat not ndo. Ye ne kukulni le Sesar tugum kangat ngina.

Mandor Agripa nu Festus tugum prona

¹³ Mara afu kuganaig le mandor Agripa piyo nunge Bernise ndon gabat sunjo kitek Festus kaiyewam tuku pronaig. ¹⁴ Nale nu ndon tanje minnaig ma ma Festus nu Paulus tuku Agripa sana: Ailfu gabat sunjo Feliks nu kambim nga tango ande

muli wandeknge kusremba kina. ¹⁵ Ye mbumba Yerusalem kan le pris gabat kame Zu mage mage tango ta mbarna nga sayumba lafu nyonu tawe nginaig le ¹⁶ ye nane saningen: Sine Rom mbal tuku manau tango ande mbarte le ande nu pasa mbolnge pilit ta nale kumu kumu tinga pasatade. Nu tuku pasa ismba ndo lafunu tuweg ngen. ¹⁷ Nane ye ndon te pronaig ta ye dal ndaken. Mafena le ye pasa pilewam tuku mbili mbolnge minyoka saningen le Paulus tumba pro sine ngamuknge te-tinaig. ¹⁸ Tanjanaig le nu pasa mbolnge pilnaig mbal nane tinga Paulus nu mbar sungowanu sakinaig le mbar ande nyonu kanu nga idusen ta ye kanjer ndawen. ¹⁹ Nane Paulus ndon nanjine manau tuku wamdus purkinaig. Tango ande nyunu Yesus kummba man tinganu sakina le nane nu nda tingina nga nu tuku gubra tinaig.

²⁰ Ye nane tuku pasa te-tiwam tuku ndin inum kanjer ndamba nu ka Yerusalemnge pasa te-tiwa nga sawen ta nu mbulna. ²¹ Nu muli wandeknge minmba Rom gabat Sesarngge nu tuku pasa isam tuku sakina. Ta tuku nu muli wandek sinamnge minwa le ndin ande kanjermba nu kukuli le Sesar tugum kuwa nga minde minet nga Agripa sana.

²² Kile Agripa ndek Festus sana: Ye mata tango ta tuku pasa isam nzaliyate ngina le Festus nu sakina: Ata. Indole ne isamngat ngina.

²³ Mafena le Agripa nale Bernise ndon nakile tawi magenu silika mindepiye mayemba mangur ma mbol pronaik. Kame mbal tuku gabat sugo sugo Sesarea nyu jak mbal mata pronaig. Nane jakmba mangurkinaig le Festus nu afu kukulningina le Paulus tumba pronaig. ²⁴ Pronaig le Festus nu sakina: Mandor Agripa, tane jakmba tenge minig mbal tane isap. Tango te kanjerap. Zu mbal Yerusalemnge afu tenge nane jakmba mara mara minge fetka tango te nyonu balewa nga sayumba minig ta ²⁵ ye nu balewam tuku mbar ande kanjer ndawen. Nu gabat sungo Sesar tugumnge pasa te-tiwam sayina tukunu ye nu kukuli le Sesar tugum kuwa nga idusmba minet ta ²⁶ ye tango te ame wam

mbarna ta singine gabat sungo saki le iswa. Ta tuku mandor Agripa tane jakmba nu tuku pasa isap nga nu wikit le te prowat. Sine jakmba nu tuku pasa ismba nu ame manau mbarna ta kila pilmba ye Sesar tuku wane ande kuyaramngit. ²⁷ Ake kukuli ta mayenu kuga. Nu mbarna ta turmba kuyaram tuku nga Agripa sana.

26

Paulus nu Agripa tugumnge pasa kuklina

¹ Kile Agripa nu Paulus sana: Ne nane wam kube saka le sine isbe ngina. Tanjakina le Paulus nu pasa tugu palmbim nga wai kuitka sakina: ²⁻³ Mandor Agripa, Zu mbal tuku mine manau ta ne kila. Ta tuku Zu mbal nane ye mbaranu nga sakade ta ye ne tugumnge sakam tuku gareyate. Ye tuku pasa te mbule ndaka isa.

⁴ Ye Yerusalemnge yije mbal ndon kijo ndo minmba ka sungoken. Zu mbal jakmba ye tuku mine kila. ⁵ Ne nane kusnanginga le ye Farisi tuku manau dubiken ta sanamngaig. O buk nane wam ta kila minnaig. Sine Farisi mbal sine Zu mbal jakmba linimmba tukul pasa dubikam tuku matuk tukulkeg. ⁶ Kuate nu kumanu mbal tingamngaig nga singine mbun kame saningina wam ta ye sungomba iduset. Ta tuku ye pasa mbolnge minet.

⁷ Sine Zu mbal tugu 12 jakmba ki furir pasa ta idusmba Kuate mbarimmba alonu tairnga mineg. Ye alonu ta kanjeren nga saket. Ta tuku Zu mbal ye tumba pasa mbolnge pilnaig. ⁸ Ndanam tane Kuate nu kumanu mbal kuagnekam kumun kuga nga idusde?

⁹ Ye mata Nasaretnu tango Yesus tuku piro Yerusalemnge nayo silimba ye wam mayewet nga idusen. ¹⁰ Pris gabat mbal nyu sinaig le ye nu tuku mbal mulin kilmba wandeknge patiken. Afunge nane pasa mbolnge kile-tidinga baleningam sakinaig ta ye mata woken. ¹¹ Kussem wande mbolnge nane Yesus tuku nyu nayo siliwaig nga piro karen ningen. Nane afu kua kinaig le ye gubra kagli firka nane dubika kasomok mbal tuku tumbran sugo yimyam mbolnge sota liken.

¹² Mara ande pris gabat mbal ye Yesus dubinaig mbal bige tidingam tuku nyu sinaig le ye Damaskus kambim tuku kan. ¹³ Ye ndin dubimba kumba ka ki mbilam bafuna le samba mbolnge bulu sungokanu ki tuku bulu limba mayok kina sulumba mbal ye ndon kagen ta njakmba kilnasisingina. ¹⁴ Kilnasisingina le sine kilke mbolnge ndek tiri-turugen le minge pasa ande Hibru pasambi sayina: Saulus, Saulus, ndanam tuku ne ye njayo siliyate. Ne baflo tana nane nzali dubite le nane kulat tangonge katnate le rar kamuste ngina le ¹⁵ ye nu kusnawen: Sungo, ne imangete ngen le nu man sayina: Ye Yesus ne njayo siliyate ta. ¹⁶ Kile ne tinga. Ne ye tuku piro biyamba wam kanterkat te afu man tumni le wam njakmba ta nane afu saningam tuku ye ne tugum mayok kat. ¹⁷ Ye ne kukulni le Zu mbal kasomok mbal tugum kangat. Nane ne njayo silinam iduswaig le ye ne turni le ne njayo siline nda. ¹⁸ Ne nane wamdus purfeu serninga le ma make tuku manau kusremba bulu mbolnge prowam tuku ne kukulnet. Nane Satan tuku sangri njakmba kusreka Kuate tugum kuwaig le nu nane tuku une sauke ningwa le nane Kuatengete madiningina mbal ndon ulendikamngaig. Ta tuku ne kukulnet nga sayina.

¹⁹ Mandor Agripa, ye samba mbolnge pasa sayina ta ye dubi mayewen. ²⁰ Ye ambonga Damaskus mbal tugumnge pasa kuklimba nane ngamungal biye mbilimba nangine manau ngaigonu kusreka Kuate dubimba manau kitek ta tuku alonu kile-mayokkuwaig ngen. Ngumnennga ye Yerusalemnge Yudea ma tugu njakmba mbolnge kasomok mbal turmba ngamuknge pasa ndui ta kuklimba saningen. ²¹ Wam ta tuku Zu mbal nane ye kusem wandeknge minen le ye biye tiyumba baleyam sakinaig.

²² Baleyam sakinaig ta mara mara Kuate ye turyumba ka kile turyate le tane nyu njak mbal nyu kugatok ngamuknge pasa kukliwet. Moses tuan tango njakmba wam prowam tuku buk sake likinaig ta ndo kuklimba saket. Ye pasa kise sa ndaket. ²³ Pasa ta tenenmba. Kristus nu rar sungo tuwa sulumba kumanu mbal ti ndanguwaig

le nu ambonga tinungat. Tanawa sulumba nu Zu mbal kasomok njakmba kilmba bulu mbolnge patikamngat nga Agripa sana.

²⁴ Paulus nu tanamba sana le Festus nu kuenka sakina: Paulus, ne itulu nginngankate. Ne wane burka kila sungo tina tambik ne itulu nginngankam bafute ngina le ²⁵ nu lafumba sakina: Gabat sungo Festus, ye tango itulu nginngankade tana kuga. Ye pasa purfenu tugusek ndo saket. ²⁶ Mandor Agripa, ye pasa saket te njakmba ne kila. Ye wam kubeu tinget te kuirka pro ndanaig. Ne o buk isna. Ta tuku minge bulokmbi ne sanet. ²⁷ Ye ne kusnanet. Ne tuan tango kame tuku kuyar son ngate e? Ne son ngate ta ye kila ngina.

²⁸ Tanakina le Agripa nu sana: Ne ait fagnu ndo pasa sayate ta mbolnge ye pitik ndo Kristen mayok kinet nga ne iduste e ngina le ²⁹ Paulus nu sana: Ne tane njakmba tenge minig tane pitik ndo ko gitmba mbilka ye minet tenen mayok kambim tuku ye Kuate sungomba yabanget. Ye mulintanu minet tenenmba minap nga idus ndawet ngina.

³⁰ Tanakina le mandor Agripa gabat sungo Festus piyo nune Bernise nane tange minnaig mbal njakmba tinginaig. ³¹ Tinga mayok ka nangine nangine saka ismba tango te kumam tuku ko mulintam tuku wam ande kanter ndagig nga saka kinaig. ³² Kumbange Agripa nu Festus sana: Tango te Sesarngi nu tuku pasa te-tiwam tuku sakina. Kuga kande kile paska pitaiwet kande ngina.

27

Paulus nu Rom kuwa nga kukulna

¹ Gabat kame nane Paulus wan ponga Itali kilke mbol kuwa nga nu mulin kilanu tango afu ndon kilmba kame gabat ande wai mbolnge patikinaig. Kame gabat nyunu Yulius. Nane Sesar tuku kame mbal. Ye Lukas nane ndon kan. ² Wan inum Asia ma tugu mbolnge kundu mindek iben ka kambim bafuna le sine pongigen. Wan ta Adramitium tumbran sungo mbolnge minna tuku. Masedonia tango Aristarkus nu Tesalonikanu nu sine ndon kagen.

³ Sine kumba mafena le Sidon tumbran sungo mbolnge iben kagen. Tumbran tanje Yulius nu Paulus mbolnge wam mayemba nune gulab kame afu sotuwa le turwaig nga sana le sine kagen. ⁴ Luka pro wan ponga kumba bubre tumailamnge prona le sine bubre kua ka Siprus nuy nainam kumam limba kagen. ⁵ Kumba ka Silisia le Pamfilia ma linimba ka Lisia ma tugu tumbran sungo Mirange iben kagen le ⁶ tanje wan inum Itali kilke mbol kambim bafuna le kame gabat nu wan ta te-silikina le sine njakmba wan ta ponga kagen. Wan ta Aleksandria tumbran sungo mbolnge minna tuku. ⁷ Kumba ka bubre fare fare prona le sine minde bada sungoka gitmba ka Nidus tumbran sungo patugen. Pakarka kambim tuku bubrengge tukulsingina le sine kumba ka Kreta nuy ndinam kumam kumba piyal make make kagen. ⁸ Piyal make dubimba minde bada sungoka kumba ma ande nyunu Kundu Mayenu tanje iben kagen. Ma ta tugumnge tumbran sungo ande nyunu Lasea minna.

⁹ Zu mbal nyamagan kusrekanu ait sungo buk kugana le sine dalka mingen tukunu Paulus nu bubre sungo tingam tuku ait prote nga nu ndek nane saningina: ¹⁰ Tango kame, sine wan ponga man kambim bafube ta sine piti ande te-silinungig. Agan ndende wan njak sine tango turmba ngisinungig. Ye tanamba kamusmba sakat ngina kande ¹¹ kame gabat tango nu Paulus tuku pasa nda isanu sukmba wan kulat tango wan miro nale tuku pasa ndo ismba dubina.

¹² Sine Kundu Mayenunge mingen ta bubre ait mbolnge mine mayewam kumun kuga tukunu nane gudommmba kambim saka sine Feniks kine tumbe nginaig. Feniks nu nuy ta tuku kundu ande. Ma ta bubre kua ka mine mayewam kumun. Nane tanje bubre ait kugawa nga tairnga minam sakinaig. ¹³ Bubre taleu fudinmba fitna le ariya kile sine kab nga saka anga didika Kreta nuy make make kagen.

¹⁴ Sine kumba dir kagen le Kreta nuy kumamnge bubre sungo ndekina. Bubre ta nyunu Dunje Yawan. ¹⁵ Ndeka wan kaduna le sine wan mbilmba yalmbim fugumba

tanjaig ngigen le bubrenge sine mbitisingina le kagen. ¹⁶ Sine kumba ka ka nuy ande fudinndo nyunu Kauda ndinam kumam kumba make make kagen ta minde bada sungoka dingi ngisikikat nga te-mbolmba wan mbolnge pilgen sulumba kagen. ¹⁷ Dingi te-mbolmba wan fetkikat nga nane ngirpenu muli karennumbi kuse likinaig. Afrika ma paranu mbolnge wan ndinikikat nga kuru-kuruka lai kile-ibenkinaig le bubrenge wan mbitina le kagen. ¹⁸ Bubre yu sungo tinga sine kilmba kulisoknga ka mafena le wan bulkam tuku agan ndende afu yu pankinaig. ¹⁹ Kumba ka man furirmba mafena le nangine waimbi wan tuku agan afu pankinaig. ²⁰ Kagen ka ait afu ma dabuka pa guwa tingina le sine ki mbai kanjer ndakigen. Bubre yu suk suk nda tinga sine kilmba kublisingina le sine wamdus mayenu pro kinaig le ngisikamngig ngigen.

²¹ Nane ait kuennu isukuse ndakinaig le Paulus nu nane ngamuknge tinga saningina: Tango kame, tane ye tuku pasa ismba Kreta nuy mbolnge mingen kande sine piti tenen te-sili ndaka wan mbolnge agan njakmba kumumbi minig kande. ²² Tane wamdus fulil ndaka sangri tingap. Sine tango njakmba ngisike nda. Wan ndo ngisikamngat. ²³ Ye Kuate tuku tango ye nu mbarinet tuku. Furir nu enel ande kukulat le pro ye sayat: ²⁴ Paulus ne sinjka gabat sungo Sesar tugum kangat. Ne kuru kuru ndaka. Kuate nu ne turnuwa le ne mbolnge nane njakmba mine mayewamngaig ngina. ²⁵ Ye Kuate tuku sangri tomba tinget. Nu pasa sayat ta kumuwamngat. Ta tuku tane wamdus fulil ndaka sangri tingap. ²⁶ Bubrenge wan mbitiwa le nuy ande mbol prowamngat ngina.

²⁷ Kussem armba kugana le furir ait ta sine Adria yu mbol fare fare pinderka kumba furir ngamu wan tuku piro mbal sine kilke ande patuweg kande nga idusmba minnaig. ²⁸ Tanamba nane ndek muli agan ande pitinu njak yu butonu katesewam tuku buknga didika burka 40 mita tajan kangernaig. Man dirdirka kumba buknga didika burkinaig ta 30 mita. ²⁹ Wan tuku piro mbal mbun mbolnge

wan fetkikat nga wan pine mbolnge anga baillkamba pankinaig sulumba ma purfewa nga yabanmba minnaig.

³⁰ Kile wan tuku piro mbal kua kambim saka anga afu wan ndumor mbol pankam kineng nga dingi kuklimba yu mbol pil-naig le ³¹ Paulus nu kanjerka kame mbal nanjine gabat turmba saningina: Nane si wan kusrewaig ta tane ngisinungaig ngina. ³² Tanakina le kame mbal dingi tuku muli pike pugurkinaig le ake faitka kina.

³³ Mafewam patukina le Paulus nu nane isukuswaig nga sarsarninmba saningina: Tane kusem armba ngisinu tuku wamdus fulilka nyamagan afu tugusemba nye ndakinaig. ³⁴ Tane nyamagan afu kilmba nyap nget. Nyamagan ta tangine ngarosu sangri pilewam tuku. Sine kume nda. Nakmba mage minamngig nga saningina. ³⁵ Nu pasa ta sakina sulumba nu bret afu kilmba Kuate gare pasa tuna sulumba nane nakmba am mbolnge fetfetmba nyina le ³⁶ nane wam ta kanjermba wamdus bulkinaig le nane mata nyamagan afu kilmba nyinaig. ³⁷ Sine wan mbolnge mingen mbal ta 276. ³⁸ Nane nakmba isukusnaig sulumba wan bulkuwa nga wit nakmba kilmba yu pankinaig.

³⁹ Mafena le ma ande kanjermba nginnganka kundu ande kanjermba sine ka sinje iben kambim tagobe nginaig. ⁴⁰ Nane ndek anga nakmba muli pike pugurka kusreka ulum muli kuklinaig sulumba kile ndumor mbolnge lai ta kuklimba te-dunga piyalnge iben kambim tuku kagen. ⁴¹ Kagen ka yu tongel tinganu ma ta mbolnge wan ma paranu ponga ndinina le yu mbalo sugo sugo tinga wan pine kumam katnaig le fetkina. ⁴² Fetkina le mulin kilanu mbal iben ka kua kubekaig nga kame mbal nane bale farkam bafunaig le ⁴³ kame mbal tuku sungo nu Paulus turam tuku idusmba nane tuku wamdus muku serningina. Tanamba nu sine nakmba sasingina: Tane kage kila mbal ambonga patenga kageka kape. ⁴⁴ Tane kage gilai mbal ail ban ko wan tuku ail isu afu kilmba kageka kape ngina le sine nakmba kageka kumba ka piyalnge kumumbi promba iben ka tabek kagen.

28

Paulus nu Malta nuy mbolnge minna

¹ Sine nakmba kumumbi tabek kagen sulumba nuy ta nyunu Malta nginaig le isgen. ² Yamban mbal nane sine kulat magekinaig. Sawe piymba murke sungo prona le nane pa diknga sine pa likam tuku sasinginaig. ³ Sine pa likmba minmba Paulus nu pa afu kilmba manjurka pa mbolnge patikina le kame mben ande pa kamusmba mayok ka Paulus wainu make ndinina. ⁴ Tanana le Malta mbal nane Paulus tuku wai mbolnge mben kuiknga minna le kanjermba nanjine nanjine ndek sakinaig: Nu tango balewanu tango. Yu mbolnge ngisi ndakat ta kile nune mbar tuku mbennge makewat ta kile kumamngat nginaig. ⁵ Tanakinaig le Paulus nu ndek wai paren-parena le mben pa mbolnge ndekina le nu maye minna.

⁶ Kile Malta mbal nane nu tuku wai fulilkamngat e ko nu am purwa le ndekamngat e nga idusmba nu kanjermba minnaig. Tanamba idusmba minnaig ta Paulus tuku ngaro mbolnge manau ande mayok ndakina le nane wamdus mbilmba sakinaig: Nu mbara ande nginaig.

⁷ Nuy ta tuku gabat sungo Publius. Sine nu tuku kilke patumba tabek kagen. Publius nu sine kilmba mara kenmba nu sine kulat magekina.

⁸ Ait ta mbolnge Publius tuku mam nune nu guaze sungo nak minna. Nu ngaro pa tinga pinem ndare nak kumba minna le Paulus nu tugum kumba Kuate yabanmba wai nu mbolnge patikina le mayekina. ⁹ Mayekina le nuy ta tuku guaze mbal afu isnaig sulumba nane Paulus tugum pronaig le nu nane wakeikina le nakmba magekinaig. ¹⁰ Magekinaig sulumba nane manau gudommmba sine mbolnge ke likinaig. Tanamba ngumnennga kambim bafugen ait mbolnge sine agan ndende kugatok ta kumumbi kilmba sine singinaig.

Paulus nu Rom kina

¹¹ Aleksandria tumban sungo tuku wan ande bubre mindemba Maltange minna. Nanjine mbara sungo Sus tuku kinjo armba kanunu wakeika wan ndumor mbolnge patikinaig.

Tambun kenmba kuganaig le sine wan ta ponga kagen. ¹² Kagen ka Sirakusnge iben ka mara kenmba tanje mingen. ¹³ Tanje tinga pikir-pakarka Regiumnge iben kagen. Tanje ait ndindo mingen le bubre ande sine ngumnemnge tingina le sine bubre ta sumba pinderka kumba ka furirmba mafena le sine Puteolinge iben kagen. ¹⁴ Tumbran sungo ta mbolnge Yesus tuku mbal afu kanjerkigen le sine nane ndon minam tuku sasininginaig le sine kusem ndindo nane ndon mingen. Tanjamba man tinga ndinmba ka Rom tuku tumbran fonfon mbol progen.

¹⁵ Romnge Yesus son nginaig mbal sine tuku pasa ismba afu ka sine Apias tumbran manjurkanu ma mbolnge kanjersinginaig. Afu nane ka ma ande nyunu Badbaid Kenmba mbolnge kanjersinginaig le Paulus nu nane kanjerka Kuate gare pasa samba ngamungal bulkina. ¹⁶ Sine Rom progen le Rom tuku gabat kame Paulus tumba mulintanu tango tanan pile ndaka wande ande mbol pilmba kame tango ndindo nu kulatkuwa nginaig.

Romnge minnaig mbal pasa mayenu isnaig

¹⁷ Mara kenmba kuganaig le Zu mbal tuku gabat kame Romnge minnaig ta Paulus nu nane kile-manjurka saningina: Tira kame, Zu mbal afu Yerusalemnge ye tumba pasa mbolnge pilmba Rom mbal tuku wai mbolnge pilnaig. Ye singine mbun kame tuku tukul ande luka ndawen. Singine tango inum mata nayo sili ndawen. ¹⁸ Rom mbal ye tuku manau pilenga ye baleyam tuku mbar inum kanjer ndamba ye paska pitaiwam tuku sakinaig. ¹⁹ Sakinaig ta Zu mbal sangri tinga Rom mbal tuku pasa pitainaig. Ta tuku ye ndin ande kanjer ndamba Rom gabat Sesarnge ye tuku pasa te-tiwa ngen. Ye yine Israel mbal pasa mbolnge patikam idus ndawet. ²⁰ Sine Israel mbal tango ande pro singine muskil kile-tidinge singam tuku tairngeg. Ye tango ta tuku saka minet sulumba muli wandeknge minet. Ye tane ndon pasatam tuku wike liken ta tugunu not ngina.

²¹ Tanjakina le nane nu sanaig: Yuda mbal ne tuku manau ta tuku wane afu kuyarnimba sine kila sa ndasinginaig. Afu te prode ta mata ne mbaranu nga sa ndakade. ²² Ma njakmba mbolnge Nasaretnu tango Yesus tuku mbal manau nayonu dubide ta ndo sakade le iseg. Ta tuku sine ne tuku wamdus isam nzalisingit nginaig. ²³ Tanjamba nane nu ait ande tunaig.

Ait ta kumungina le nane gudommmba pro nu minna wande ta mbolnge manjurkinaig le Paulus nu maratukuk pasa kuklimba minna le ki ka butungina. Nu Kuate nune gageu kulatkate wam ta tugunu temayokmba nane Yesus kila pilmba son nguwaig nga nu Moses tuan tango njakmba tuku kuyar tugunu biteknga saningina. ²⁴ Tanjana le nane afu pasa ta ismba son nginaig le afu nane talakinaig. ²⁵ Nane wamdus pur yimyamka kambim bafunaig le Paulus nu pasa ndindo tuturmba saningina: Tukul Guwanje tuan tango Aisaia wamdus tuna le nu singine mbun kame pasa ande saningina ta nu mbar ndana. ²⁶ Nu tejenmba sakina.

Ne Israel mbal tugum kumba saninga:

Tane pasa isamngaig ta tugunu katesewenda. Tane wam afu kanjerkamngaig ta alonu kanjer tiwe nda.

²⁷ Mbal te nane tuku ngamungal tukulok. Nane kilba tukulningig. Nane am tukulok minig.

Kuga ta nane ammbi alonu kanjermmba kilbambi tugunu ismba wamdus puluninguwa le ngamungal biye mbilmba ye tugum prowaig le wakeikamngit.

Aisaia 6.9-10

Aisaia nu tanjamba kuyarna ngina.

²⁸ Paulus man lato saningina: Zu tango, ye tuku pasa te ise tiwap. Kuate nu tango tuku muskil kile-tidinge ningit pasa mayenu ta kasomok mbal tugum kinit. Nanenge pasa isamngaig ngina. ²⁹ Tanjamba saningina le Zu mbal nane wamdus pur yimyamka kua-leyauka sili-silinaig.

³⁰ Paulus nu yar armba Romnge wande miro tango piya tumba minna sulumba afu nu tugum pronaig mbal ta njakmba kilmba ³¹ Kuate nune gageu kulatkate pasa ta saningmba Sungo Yesus Kristus tuku nane

ηakmba saninmba tumningina. Ande nu peu
ndana.
Son.

ROM Rom mbal tuku waŋe Paulusŋge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 27 kinaig le Paulus nu Korinŋge minmba Rom mbal tuku waŋe te kuyarna.

Rom tumbran ta Rom mbal tuku tumbran sungo. Paulus nu Romŋge Kristus tuku mbal kaŋernu kambim idusna ta nuŋe pironŋe ndin tukulna le nu waŋe te kuyarmba pilna le nane tugum kina.

Waŋe te mbolŋge Paulus nu tenenmba tumsinŋit. Kuate nu purfeŋnu ndo minmba une fudinmba mata ake kusrewam kumuŋ kuga. Sine ŋakmba une ŋak tukunu sine Kuate am mbolŋge tingam kumuŋ kuga. Ande nu Zu mbal tuku tukul pasa ŋakmba dubikuwa ta nu abo ŋak minmba minam kumuŋ ta Zu mbal nane tukul pasa ta dubikam fugunaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig.

Kasomok mbal nane tukul pasa kugatok minig ta naŋgine pilenŋanu wam kumumbi dubi ndakinaig tukunu nane mata une mbal mayok kinaig. Ta tuku tanŋo ŋakmba Kuate tuku pa tam tuku minig.

Piti ta ŋgamukŋge Kuate nu ndin ande wakeina sulumba kiŋo nuŋe kukulna le nu tanŋo tuku une kuramba piya ŋayonu tumba ail kazrai mbolŋge kumna. Kile ande nu Kristus tuku kume tuku sanŋri tomba tingate ta Kuate nu tanŋo ta tuku ŋgamuŋgal son kaŋgermba nu tinreknu ŋgate.

¹ Ye Paulus Yesus Kristus tuku piro tanŋo tane Rom mbal tuku waŋe te kuyaret. Ye aposel minam tuku Kuate nu ye tuku nyu te-mayokna sulumba nuŋe pasa mayenu kukliwam tuku ye madiyina.

² Kuate tuku pasa mayenu kile prote ta o buk Kuate nu wam ta prowamŋgat ŋa nuŋe tuan tanŋo saninŋina le dir pasa kuyarke likinaig. ³ Pasa mayenu ta nuŋe Kiŋo nuŋe tuku. Nu tanŋo mayok kina ta David tuku ndare mbolŋge mayok kina. ⁴ Nu Kuate ndon ndindo minnaik ta nu kumna sulumba maŋ abonŋa tinga Kuate tuku Kiŋo minna ta kilimok mayok kina. Kuate tuku

Kiŋo ta nu sinŋine Sunŋo Yesus Kristus. ⁵ Nu ake sinan ye make pilmba aposel minam tuku ye tuku nyu te-mayokna. Kasomok mbal ŋakmba Kristus tuku pasa ismba son ŋga dubiwaig le nu tuku nyu tanŋo ŋakmba ŋgamukŋge sunŋokuwa ŋa nu aposel piro ta ye sina. ⁶ Kuate nu tane kasomok mbal turmba Yesus Kristus tuku mbal minam tuku wikina.

⁷ Tane Romŋge mine likade sinŋine Mam Kuate nu tane nuŋe mbal minam tuku maditinŋina ta ye tane ndon pasatam prowet. Sinŋine Mam Kuate nu tane tuku kume purmba minit. Nu nale sinŋine Sunŋo Yesus Kristus ndon tane make patika ŋgamuŋgal wamdus bul sertinŋuwaik. Son.

Paulus nu Rom kambim tuku wamdusmba minna

⁸ Tane Yesus Kristus tuku son mayede le kilke mbol mbal ŋakmba isig. Ye ta tuku gare-gareka Yesus Kristus tuku nyu mbolŋge yiŋe Mbara tuku nyu te-dunget.

⁹ Ye Kuate tuku piro tanŋo minet sulumba nuŋe Kiŋo tuku pasa kukliwam tuku yiŋe wamdus ŋakmba pilet. Ye pasa satinŋet te yabri tingate nda ta Kuate nu kila. Ye yabanŋet ait ŋakmba mbolŋge tane gilai ndanget. ¹⁰ Kuate nu ndin ande tumyuwa le ye tane tugum prowam tuku nu yabanmba minet. Ye ait kuennu tane tugum prowam tuku tairnget. ¹¹ Ye tane tugum promba Tukul Guwa tuku sanŋri afu tingi le tane sanŋri tingap ŋa ye wamdus sunŋo ŋak minet. ¹² Ye pro tane tuku ŋgamuŋgal son kaŋgermba ye mata wamdus bul seryuwa le sine ŋakmba sinŋine ŋgamuŋgal son maŋau mbolŋge ŋgamuŋgal mukuk munŋu ninŋe-ninŋekube.

¹³ Tira kame, tane ye tuku wamdus te kila palpe. Ye tane Rom mbal tugum prowam tuku ait sunŋomba iduset ta wam afunŋe ye tuku ndin tukulde le ye tane tugum pro ndawet. Ye kasomok mbal afu tugumŋge piroken sulumba alonu kaŋgerken tanjamba ye tane ŋgamukŋge alonu tanan kaŋgerkam tuku idusmba tane tugum prowam saket. ¹⁴ Tanŋo ŋakmba pasa mayenu isam tuku piro ta ye tuku wai mbolŋge minit. Tumbran sunŋo mbolŋge minig mbal, yamban mbal, kila sugo ŋak

mbal, kila kugatok mbal nane njakmba pasa mayenu isam tuku ta ye tuku piro. ¹⁵ Ta tuku ye tane Rom mbal mata pasa mayenu tingam tuku wamdus sangrinu pilet.

¹⁶ Ye Kristus tuku pasa mayenu tuku wamdus sungokanu njak minet. Pasa ta tango turkam tuku sangri njak. Ima nu pasa mayenu ismba Yesus Kristus tuku son ngate ta Kuate nu tango ta tuku muskil te-tiwe tuwit. Ambonga Zu mbalnge ndo. Kile kasomok mbal turmba. ¹⁷ Pasa mayenu tanje Kuate nu tango tinjeknu kilemayokkate ndin ta tumsingit ta tenenmba. Ande nu Kuate am mbolnge tinjeknu mayok kinit ta nu Kuate tuku sangri tomba tingam tuku wam ta mbolnge tugu pilmba ka ngamungal son sangri tingate ta ndin not. Kuyar pasa wam ta tuku tenenmba sakate. Tango nane Kuate tuku sangri tomba tinga nu am mbolnge tinjeknu mayok kinig mbal nanenge ndo abo njak minmba minamngaig ngate. *Habakuk 2.4*

Tango tuku mbar manau

¹⁸ Nane Kuate pitaimba manau ngaigonu kade sulumba tugusek pasa peumba minig mbal Kuate nu samba mbolnge nane tuku wam ngaigonu ta tuku gubra sungo njak minit ta kilimok tumningit. ¹⁹ Kuate tuku manau magenu ta tango kila palmbim tuku minig. Kuate nu wam ngaigonu kade mbal ta tugusemba tumningit le kila pilig. ²⁰ Nu kilke te wakeina le nune manau kilimok mayok kina le tango nane katesenaig. Nu aganj ndende kile-mayokkina ta sine kanjerka Kuate tuku wam kanjer ndakeg ta kila patikeg. Nu Mbara Sungo Ndindo sangri njayo minmba minit ta sine kila mineg. Wam ngaigonu kade mbal ta nane mata kila minig tukunu nane nangine mbar te-ibenjam kumun kuga. ²¹ Nane kila minig ta nu Mbara Sungo Ndindo nga nu tuku nyu te-du ndangade. Nu wam ke likate ta tuku nu gare pasa ande sa ndade. Nane nginngan wamdus tumba nane wamdus tugusek kugatok ma make sinamnge minig. ²² Nane nangine miron payamka sine kila njak mbal nga sakade sulumba nane nginngan mbal ndo mayok kinig. ²³ Nane tango, sar uman, aganjmor,

mbej, kumig tuku aganj ta njakmba kanunu wakeika aganj kame ta mbarinngig sulumba nane Kuate nu sangri sungo njak minmba minit ta nane nu idusmba mbarin ndade.

²⁴ Nane Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Tanjate le nane nangine nzali ngaigonu dubika wamdus kutur sungo tuku sangri kumnemnge minig. Tanjamba nane nangine nangine ngarosu kikokam tuku manau ke likade. ²⁵ Nane katesek Mbara pitaide ta tuku nane tanjade. Nane yabri wamdus dubimba aganj ndende Kuatenge wakeikina ta mbarinnginmba minig. Kuate nu aganj ndende wakeikina ta nane nu mbarin ndade. Nyu te-dungam tuku wam nu mbolnge kumba minmba minam tuku minit. Son.

²⁶ Nane tanjamba Kuate pitaide tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Tanjate le nane nzali ngaigonu kikokam tuku manau sangri kumnemnge minig. Pino kame nane tango ndon minam tuku manau ndinok ta mbilmba kiko manau ke likade. ²⁷ Tango kame nane pino ndon minam tuku manau mbilmba tango tango ndo minam tuku ngamungal kunde-kundenngit le kiko manau ke likade. Nangine mbar ta tuku lafunu kumumbi nangine ngarosu mbolprode.

²⁸ Nane Kuate nda kanjeranu sukde tukunu Kuate nu nane wai kusrekate. Tanjate le nane nginngan wamdus kutur sungo tuku sangri kumnemnge minmba manau nda kam tuku ta ke lika minig. ²⁹ Nane tuku mine mbar manau kumunganu njak minig. Nane wam ngaigonu ke lika afu tuku aganj ndende kilam tuku piriride. Nane afu ake sinanj piti serninmba nane tuku mine manau tuku am kikon tingade. Nane afu bale faram idusde sulumba nane ndon kualeyaukade. Nane yabri manau kile-mayokka nane afu tuku nyu kile-ibenka ming motmotkade. ³⁰ Nane afu wane pasa ningig sulumba Kuate kasurde. Nane afu tugumnge maimmaka nangine tumail te-dunga ngarosu payamkade. Nane wam ngaigonu kitek kam tuku tumtumde sulumba ina mam tuku ming pitaikade. ³¹ Nane wamdus tugusek

te ndakade. Afu tuku wam nane ke maye ndade. Nane kume pur manau mape manau kugatok minig. ³² Manau njaigonu tanamba ke likade mbal nane kumam kumun nga Kuate nu tukul pilna ta nane kila. Nane kila ta nane wam kame njaigonu kusre ndaka kumba minig. Ta ndo kuga. Afunge tanamba kade le kanjerka nane kumumbi kade nga sakade.

2

Kuate nu tango jakmba pileningamngat

¹ Ne afu mbarde le kanjerka nane mbarde ngate ta ne mata mbar tana jak tukunu ne manau tambi nane miron ye une jak ngate. Ne tana nane mbar te-ibenam tuku ndin tukulmba nane miron pa mbolnge pilit. ² Manau njaigonu jakmba kuyarke likit ta tanamba manau kade mbal Kuate nu lafunu ningit. Nu mbar ndate kumumbi kate ta sine kila.

³ Ne wam njaigonu tanamba ke likade mbal pilenimmba ne manau ndui ta kate ta Kuate nu pa se nda nga idus ndawa. ⁴ Kuate nu rangun mayenu nu ngan minmba pitik ndo mbar tuku lafunu tine ndakate. Ne Kuate tuku manau mayenu ta mbilmba wamdus mbar ndawa. Nu ne tuku mbar nda kanjeranu suke nda nga idus ndawa. Nu ne ngamungal biye mbila nga tairnga rangun mayenu tinit.

⁵ Ne wamdus karen nu pilmba ngamungal biye mbilam mbulit. Nane manau tambi ait sungo tuku ne gubra tam tuku ngirman pilmba minit. Ait ta prowa le Kuate nu tango kumumbi pilengate wam ta kilimok mayok kangat. ⁶ Tango jakmba manau ke likade ta nu kumumba lafunu ningamngat. ⁷ Nane afu samba mbolok nyu kilna abo tugu nayo ndangam tuku ta ndo idusde sulumba wamdus sangrinu pilmba wam magenu ke likade mbal ta Kuate nu abo tugu minmba minam tuku ningamngat. ⁸ Nane afu nangine ngaros ndo idusmba tugusek pasa pitaide sulumba manau njaigonu dubikade mbal ta Kuate nu nane tuku gubra sungo tumba pa sungo ningamngat.

⁹ Ait ta mbolnge manau njaigonu ke likade mbal piti kanjermba sinamanzer sungo

tamngaig. Ambonga Zu mbal mbolnge kasomok mbal turmba. ¹⁰ Nane manau magenu ke likade mbal nane samba mbolok kilna, nyu sungo, ngamungal mukuk wam ta jakmba kilamngaig. Ambonga Zu mbal mbolnge kasomok mbal turmba. ¹¹ Kuate nu tango jakmba mbolnge manau tinreknu ndo te-mayokte. Nu ande kusre ndate.

¹² Nane Moses tuku tukul kila minmba wam njaigonu ke likade mbal nu nane tukul mbolnge pilenga pa kumumbi ningamngat. Nane Moses tuku tukul gilai minmba wam njaigonu ke likade mbal nu tukul pasambi pile ndanga nangine mbar manambi pilenga pa ningwa le ngisikamngaig. ¹³ Moses tuku tukul pasa ise ndo kade mbal nane Kuate am mbolnge tinreknu mayok kine ndakade. Tukul pasa dubide mbal nane ndo Kuate am mbolnge tinreknu mayok kinig.

¹⁴ Kasomok mbal afu Moses tuku tukul pasa gilai minmba nangine kilambi kamusmba tukul pasa tana dubikanu sukde ta nangine miron tukul jak. ¹⁵ Tukul pasa ta nangine ngamungal sinamnge minit ta nane te-mayokde. Nangine pilengam tuku wam tange tukul tuku ma mbolnge ndin mayenu tumningit. Tumnimmba ait afu piti serningit. Ait afu wamdus bulok ningit. ¹⁶ Ye pasa mayenu kukliwet tange tenenmba tumsingit. Ait sungo prowa le Kuate nu Kristus Yesus mbolnge tango tuku wamdus kuirok jakmba pileningamngat.

Zu mbal tuku mbar wamdus

¹⁷ Ne ye Zu tango nga sakate. Ye une tango kuga ye Moses tuku tukul pasa jak ngate. Kuate nu ye tuku Mbara minit nga ne payamkate. ¹⁸ Ne sakate: Afunge tukul pasa tumyinaig le ye Kuate tuku nzali jakmba kila minmba manau mayenu pilenga kam kumun ngate. ¹⁹ Ye am tukulok mbal ndin tumninget. Wamdus ma make sinamnge minig mbal ye bulu tana kilnaninget. ²⁰ Ye wamdus tugusek kugatok mbal nane kile-tidinga wamdus gisleknu mbal tumninget ngate. Ne tukul pasa mbolnge kila tugusek jakmba jak tukunu ne afu tanamba turkam kumun nga ne iduste.

²¹ Ne afu tumningit ta ne nane ngaro tum ndate nga ye iduset. Ne nane kuayar ndawaig nga saningit ta ne nane miron kuayar ndate? ²² Ande tuku pino kuayar ndawaig nga saningit ta ne nane miron ande tuku pino kuayar ndate? Ne yabri mbara kanunu kanjerka njule paranate ta ne yabri mbara mbarinjam tuku wandek sinam kinit sulumba aganj afu kuayar ndate? ²³ Ne ye Zu tango ye tukul pasa jak nga payamkate ta ne tukul pasa ta lukamba Kuate tuku nyu njayo sili ndawet nga iduste? ²⁴ Kuyar pasa tane Zu mbal tuku tenenmba sakate.

Tane tuku manau njagonu mbolnge kasomok mbal nane Kuate tuku nyu tumba njayo silide nga sakate. *Aisaia 52.5*

Kuate am mbolnge ima nu Zu tango ndinok

²⁵ Zu tango, ne ngaro pikit sulumba tukul pasa jakmba dubikate ta ngaro pikit manau ta alo jak. Ne tukul pasa lukamba minmba ne ngaro pikit manau ta Kuate am mbolnge ngaro pike ndakanu tananj minit. ²⁶ Tanamba ndo kasomok tango ande ngaro pike ndakate sulumba nu Kuate tuku tukul pasa dubikate ta nu Kuate am mbolnge ngaro pikanu tananj minit. ²⁷ Kasomok mbal nane ngaro pikam tuku manau kugatok ta nane tuku afu tukul pasa dubide. Tane Zu mbal afu tukul pasa tuku wane jak minmba ngaro pikig manau dubimba tane tukul pasa lukakade. Tane tuku mbar kasomok mbal ta mbolnge kilimok mayok kinig. ²⁸ Ande nu ngarosu tuku manau dubimba Zu tango mayok kinit ta nu Zu tango ndinok kuga. Ngarosu mbolnge ngaro pikig ta ngaro pike ndinok kuga. ²⁹ Ande nu nune ngamunggal jakmba Kuate tuwit ta nu Zu tango ndinok. Tukul pasa dubimba ngaro pikig wam ta ngaro pike ndinok kuga. Tukul Guwa nu tango sinamnge pirokate ta nu ngaro pike ndinok jak minit. Ande nu Zu tango ndinok mayok kinit ta tanongge nu tuku nyu te-du ndangade. Kuatenge nu tuku nyu te-dungate.

3

¹ Tane Zu mbal ye tuku pasa ta ismba ndanmba idusde? Sine Zu tango mineg

ta alo kugatok nga idusde? Ko ngaro pike manau ake teg nga idusde? ² Kuga. Ye tanamba idus ndawet. Kuate nu sine Zu mbal wam magenu sungomba singina. Wam ande tenenmba. Nu nune tukul pasa kulatkam tuku sine Zu mbal wai mbolnge pilna.

³ Sine tuku mbun afu pasa ta kulat ndakinaig le Kuate nu wamdus mbilmba wam afu kam sakina ta nu ke ndakate nga idusde? ⁴ Sinika ye tanamba idus ndawet. Kilke mbol mbal jakmba yabri tango ndo mayok kuwaig ta Kuate nu nune tugusek manau ta kusrewa nda. Kuyar pasa ande Kuate tuku tugusek wam ta tuku tenenmba sakate.

Ne pasa sakate ta mbolnge tuguseknu ndo mayok kinit.

Afunge ne tumba pasa mbolnge pilig ta ne nane tuku pasa lite. *Mune 51.4*

Kuyar pasa ta tanamba sakate.

⁵ Sine manau njagonu ke likeg ta mbolnge Kuate tuku tugusek manau sungomba kilimok mayok kinit. Sine wam ta idusmba Kuate nu singine manau njagonu keg le lafunu singit ta sine nu mbarte nga sakam kumun e? i ... Sine tanamba sa ndakube. Wamdus ta tango tuku nginngan wamdus ndo. ⁶ Kuate nu lafunu kumumbi singe ndakate kande nu sine kilke mbol mbal pilesingam tuku mine ndakate kande.

⁷ Tane ndanmba idusde. Ye yabri pasa ndo saki le Kuate tuku manau tinreknu kilimok mayok kuwa sulumba nu tuku nyu sungokuwa. Ye wam ta idusmba Kuate nu ye une tango kuga nga pa se nda nga sakam kumun e? ⁸ i ... Tanamba kande sine manau njagonu kube le wam magenu kilimok mayok kuwaig. Yabri mbal afu ye tanamba pasa kukliwanu nga saka ye tuku nyu njayo silide. Kuate nu mbal ta kumumbi pa ningamngat.

Tango tinreknu ande mine ndakate

⁹ Sine Zu mbal kasomok mbal lininjmba mine mayenu sinamnge mineg nga idusde e? Kuga. Sine Zu mbal kasomok mbal sine jakmba une tuku sangri kumnemnge minmba pa tam tuku mineg ta ye buk tane tumtingit. ¹⁰ Kuyar pasa wam ta tuku tenenmba sake likate.

Tango tinreknu ndindo ande mine ndakate.
Mune 143.2

11 Kuate kila pile mayewanu ande mine ndakate.

Nu sotanu ande mine ndakate.

12 Tango nakmba ndin mayenu kusremba tiglu tana mayok kinig. Tango ndindo ande manau tinreknu ke ndakate.
Mune 14.1; 53.1

13 Nane tuku njinfok kilke burok talok minit le tango mindesin menga mundur mayok kinit tana.

Nane yabri pasa ndo kile-mayokkade.

Nane tuku minge mbolnge kame mben tuku mbai sumbi minig tana. *Mune 5.9; 140.3*

14 Nane gubra tumba kasur pasa ndo sakade.
Mune 10.7

15 Nane pitik ndo tango tuku ndare kutuwam idusde.

16 Nane kine promba wam nakmba naigo siglikade le sinamanzer sungo mayok kinig.

17 Ngamungal mukuk wamdus bulok minam tuku manau ta nane gilai. *Ai-saia 59.7*

18 Nane Kuate idus ndamba nu tuku nyu kurau ndakade.
Mune 36.1

Kuyar pasa nu tanamba sake likate.
19 Tukul pasa nu wam afu dubikam tuku sakate ta nu kumnemnge minig mbal dubikam tuku sakate. Wam ta tuku ande nu nune mbar te-ibenam kumun kuga. Sine nakmba une tango mayok ka Kuate tuku pa tam tuku mineg. 20 Ande nu tukul pasa dubimba nu Kuate am mbolnge tinreknu mayok kine nda. Tukul pasa nu tango nakmba tuku une ndo te-mayokmba tumningit.

Kuate nu sine tinreknu kile-mayokkate

21 Tango tinreknu mayok kambim tuku ndin Kuate nu buk te-mayokna ta tukul pasa mbolnge ndin ta mayok ndakina. Moses tuan tango nakmba ndin ta tuku kuyarke likinaig ta tejenmba. 22 Sine Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingeg mbal Kuate am mbolnge tinreknu mayok kinig. Nu sine son ngeg mbal nakmba tinreknu ngate. Sine ndin kise kise mbolnge mayok nda kinig.

23 Sine nakmba une manau ke likeg sulumba Kuate am mbolnge denkanu mineg. Ta tuku sine nu ndon tumawam kumun kuga le 24 Kristus Yesus nu sinenu nga kumna sulumba singine muskil kile-tidinge singina. Wam tamba Kuate nu piya kugatok ake sinan sine make patika tinreknu kile-mayokkate. 25-26 Nu tango ndon ngamungal mukuk minam nga nu Kristus Yesus nane nakmba am mbolnge kumam tuku pilna le nu nune ndare kutuna. Sine nu tuku kume tuku sangri tomba tingeg mbal kile Kuate ndon tumaweg. Nu buk ngan minmba tango tuku une lafunu ninge ndakina ta nu tinreknu minit ta ngumnenga kilimok temayokmba tango tuku une saukam tuku ndin kumumbi wakeina. Tanamba kile nu tinreknu minit sulumba sine Kristus tuku son ngeg mbal tinreknu ngam kumun.

27 Sine wam ande payamkam kumun e? Sinja kumun kuga. Ta ndanam? Sine wam afu ke likeg manau ta mbolnge ndo sine payamkam kumun. Sine Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingam tuku manau mbolnge payamkam kumun kuga. 28 Tango ande nu tinreknu mayok kinit ta nu Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingate wam ta mbolnge tanate ta sine kila. Tukul pasa mbolnge ande nu tinreknu mayok kine ndakate.

29 Kuate nu Zu mbal tuku Mbara ndo mine ndakate. Kasomok mbal tuku turmba minit. 30 Nu sine nakmba tuku Mbara Ndindo minit. Nu sine ngaro pikeg mbal Yesus tuku kume tuku sangri tomba tingeg wam ta mbolnge tinreknu kile-mayokkate. Tanamba ndo tane ngaro pike ndakade mbal Yesus tuku kume tuku sangri tomba tingade wam ndui ta mbolnge ndo tinreknu kile-mayokkate.

31 Singine ngamungal son manau tange tukul pasa te-site nga idus ndawap. Kuga. Singine ngamungal son manau tange tukul pasa sangri pilete.

4

Abraham tuku son manau kanjerap

1 Sine tuku mbun Abraham sine nu tuku ndankube. 2 Abraham nu wam magenu ke likina ta mbolnge tinreknu mayok kina

kande nu payamkam kumuŋ kande. Nu tiŋreknu mayok kina ta nuŋe wam kame ta mbolŋge kuga. Ta tuku nu Kuate am mbolŋge payamkam kumuŋ kuga. ³ Kuyar pasa nu Abraham tuku teŋenmba sakate.

Abraham nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku saŋgri tomba tiŋgina le Kuate nu tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba nu tango tiŋreknu ŋgina. *Mulum Pasa 15.6*

⁴ Sine pirokeg sulumba piyanu teg ta ake te ndakeg. Singine piro mbolŋge teg.

⁵ Taŋamba ndo sine piro ndaka Kuate nu une tango tiŋreknu kile-mayokkate ŋga nu tuku saŋgri tomba tiŋgeg le wam ta mbolŋge ndo Kuate nu sine tuku ŋgamuŋgal son ta kaŋgermba sine tiŋreknu ŋgate.

⁶ Kuate nu tango ande kaŋgermba nu tiŋreknu ŋgate ta nuŋe wam ke likate ta idusmba taŋamba sa ndakate tukunu tango ta nu gare ŋak minit ŋga David nu teŋenmba kuyarna.

⁷ Sunjo nu tane tuku une sauke tiŋgit mbal tane gare sunjo ŋak minig.

⁸ Nu tane kile-tidinga taŋgine une tuku pile ndatiŋgit tukunu tane gare torde. *Mune 32.1*

David nu taŋamba kuyarna.

⁹ Sine ŋgaro pikeg mbalŋge ndo gare ta tamŋgig ŋga idusde e ko nane ŋgaro pike ndakade mbal turmba gare ta tamŋgaig ŋga idusde? Abraham nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku saŋgri tomba tiŋgina le Kuate nu tango tiŋreknu ŋgina ta sine ŋakmba kila mineg. ¹⁰ Ame wam mbolŋge Kuate nu Abraham tiŋreknu ŋgina. Nu Abraham tiŋreknu ŋgina ta nu buk ŋgaro pikna e ko nu pike ndakina? Nu ŋgaro pike ndakina le nu Abraham tiŋreknu ŋgina. ¹¹ Nu ŋgaro pike ndakina ait mbolŋge nu Kuate tuku son ŋgina le Kuate nu tango tiŋreknu ŋgina. Wam ta te-mayokam tuku nu ŋgaro pike maŋau ta tina. Ta tuku nane ŋgaro pike ndaka Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal ŋakmba nane Abraham tuku mbuŋ minig. Kuate nu mbal ta nane Abraham ndoŋ tiŋreknu ŋgate. ¹² Taŋamba ndo sine ŋgaro pikeg mbal Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgeg sulumba ndo Abraham tuku mbuŋ mineg. Abraham nu ŋgaro pike ndakina ait mbolŋge nu

Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgina le Kuate nu tiŋreknu ŋgina.

Kuate tuku wam magenu kilam tuku ndin

¹³ Kuate nu Abraham nuŋe mbuŋ kame ndoŋ kilke tugu ŋakmba ningam tuku pasa saningina ta nane tukul pasa dubikinaig tukunu nu pasa ta sa ndaningina. Nane Kuate tuku saŋgri tomba tiŋginaig le nu nane tuku ŋgamuŋgal son kaŋgerka nane tiŋreknu ŋga kilke tugu ningam tuku saningina. ¹⁴ Tukul pasa ŋakmba kumumbi dubide mbal Kuate tuku wam magenu kilam tuku minwaig ndeta sine Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgeg wam ta alo kugatok. Taŋamba kande ande nu wam magenu ta kilam tuku mine ndakate kande. ¹⁵ Ta ndaŋam? Tukul pasa nu tango kilmba pa ndo niŋgit. Tukul pasa mine ndakuwa ta tango nu tukul luka ndate.

¹⁶ Nane Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal nane nu tuku wam magenu kilam tuku minig. Nu ake sinaŋ sine make patika piya kugatok singit. Nu taŋate tukunu nu wam magenu Abraham nane ningam tuku saningina ta Abraham tuku mbuŋ ŋakmba kilam tuku minig. Tukul kum-nemŋge minig mbal ndo kuga. Nane Abraham taŋaŋ Kuate tuku saŋgri tomba tiŋgade mbal ŋakmba kilam tuku minig. Abraham nu sine ŋgamuŋgal son ŋgeg mbal ŋakmba tuku mbuŋ minit. ¹⁷ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Ne tango kuasmibi sunjomba tuku mbuŋ naŋgine minamŋgat ŋgate. *Mulum Pasa 17.5*

Abraham nu Kuate tuku pasa ta ismba son ŋgina tukunu nu taŋamba Kuate am mbolŋge singine mbuŋ mbuŋ mayok kina. Mbara ta nu kumanu mbal kile-tidinga abo niŋgit. Agaŋ afu mine ndakade ta nu nuŋe pasambi kile-mayokkate. ¹⁸ Kuate nu teŋenmba Abraham sana.

Ngumnenga ne tuku ndare mbolŋge mbuŋ gudommmba mayok kaŋgaig ŋgina. *Mulum Pasa 15.5*

Pasa ta alonu mayok kambim tuku ndin mine ndakina le nu Kuate tuku pasa ta ismba son ŋga alonu tairŋga minna ma ma ngumnenga nu kilke mbol mbal ŋakmba tuku mbuŋ mbuŋ mayok kina.

¹⁹ Abraham nu buk yar 100 patukina le nuñe ngarosu tuku sangri kugana. Piyo nuñe Sara nu mata kiño tam kumuñ kuga. Nu niñkina. Abraham nu wam pitinu ta idusmba Kuate nu kam kumuñ nga nuñe son mañau ta kusre ndana. ²⁰ Nu Kuate talawam tuku wamdus kugatok tukunu Kuate nu pasa sangrinu sana ta nu wamdus tero ndakina. Nu Kuate tuku nyu te-dunga minna le ma ma nuñe ngamunggal son ta mañ sungoka sangri tingina. ²¹ Kuate nu wam kam tuku pasa sangrinu sana ta nu siñka wam ta kamngat nga saka minna le ²² Kuate nu Abraham tuku ngamunggal son ta kanjermba nu tiñreknu ngina.

²³ Kuate nu Abraham tiñreknu ngina pasa ta Abraham tuku ndo sa ndakate. ²⁴ Sine tuku turmba sakate. Kuate nu singine Sungo Yesus Kristus kumna le te-tina ta sine nu tuku sangri tomba tingeg mbal Kuate nu sine mata tiñreknu ngamngat. ²⁵ Sine tuku une saukam tuku Kuate nu Yesus kumwa nga pilna le nu kumna. Sine nu am mbolñge tiñreknu mayok kambim tuku Kuate nu Yesus te-tina le abonja tingina.

5

Kuate nu sine tiñreknu ngate

¹ Sine Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingeg wam ta mbolñge Kuate am mbolñge tiñreknu mayok kinég. Tanaweg le singine Sungo Yesus Kristus mbolñge Kuate nu sine ndon wamdus mukuk minit. ² Kristusñge ndin wakeina le sine Kuate nu ake sinaj make patikate mañau ta sinamñge mineg. Kile sine Kuate tuku kilña tamngig nga minde-mindeka gare ñak mineg. ³ Ta ndo kuga. Piti afu sine mbolñge prove likade le sine ta tuku mata gare ñak mineg. Sine singine piti ku-grakube le singine ngamunggal son sangrinu mayok kangat ta sine kila. ⁴ Ngamunggal son sangrinu mayok kuwa le sine wam ñakmba kumumbi kam tuku mayok kangig. Tanamba sine Kuate minde-mindeka gare ñak minamngig.

⁵ Sine Kuate minde-mindeka gare ñak mineg ta sine siñka kikosiñge nda. Kuate nu Tukul Guwa sine sinamñge pilit le

nu sine tuku kume purte ta lato lato te-mayokmba tumsingit le kamuseg.

⁶ Sine singine miron ngarosu turam tuku sangri kugatok mingen le Kristus nu pro sine une ñak mbal tuku kumna. ⁷ Sine tango tuku mañau ta siñka kise. Tango ande nu tango mayenu ande turmba kumam tuku ta mata wam bada nga iduseg. Tango ndui ndui ndo nane tango rangun mayenu turam tuku nangine kuru kuru mañau te-ibermba kumam kumuñ. ⁸ Sine tango une ñak mingen le Kuate nu sinenu nga Kristus pilna le nu sine tuku kumna. Wam ta mbolñge Kuate nu sine tuku sungomba kume purmba minit ta te-mayokmba tumsingit.

⁹ Kristus nu kumna wam sungo ta mbolñge sine tiñreknu mayok kinég tukunu kile sine nu mbolñge Kuate tuku gubra laipmba nu ndon wamdus mukuk mineg. ¹⁰ Sine Kuate ndon ngueu mingen ta nuñe Kiño nuñe kumna wam sungo ta mbolñge sine Kuate ndon tumagen. Tanamba kile Kuate nu nuñe Kiño nuñe tuku abo mine mañau mbolñge sine tuku muskil kile-tidingamngat. ¹¹ Ta ndo kuga. Singine Sungo Yesus Kristus nu sine kilmba Kuate ndon tumana le wam ta mbolñge kile sine Kuate ndon gulab mayemba nu ndon gare-gareka mineg.

Paulus nu Adam le Kristus tuku sakina

¹² Tango ndindo mbolñge une mañau kilke mbolñge mayok kina le une mañau ta mbolñge kume mañau prona. Tango ñakmba unekinaig tukunu kume mañau tango ñakmba mbolñge kumungina. ¹³ Moses tuku tukul pasa pro ndana le une mañau kilke te mbolñge minna. Minna ta tukul pasa mine ndakina tukunu nane pasa mbolñge ti ndanginaig. ¹⁴ Pasa mbolñge ti ndanginaig ta Adam minna ait mbolñge kume mañau nu tugu pilmba nane ñakmba kulatka minna le ka Moses tuku ait prona. Adam nu tukul lukakina sulumba kumna. Nuñe ndare nane Adam tanaj tukul luka ndakinaig ta nane mata uneka kume likinaig.

¹⁵ Adam nu ande ngumnenga prowamngat ta kubena. Kuate nu wam mayenu piya kugatok singina ta Adam nu unekina

wam ta limba sin̄ka kise. Tan̄go ande tuku une mañau mbol̄nge tan̄go ñakmba kume likinaig ta tan̄go ande Yesus Kristus tuku wam mayenu mbol̄nge Kuate nu tan̄go ñakmba tursingit. Nuñe ake sin̄aṅ make patikate wam mbol̄nge Kuate nu wam mayenu piya kugatok tan̄go ñakmba mbol̄nge lato lato pilit. ¹⁶ Kuate nu piya kugatok wam mayenu singit le wam mayok kinig ta nu Adam tuku une mañau mbol̄nge wam mayok kinaig ta liniñmba sin̄ka kise. Tan̄go nu unekam nduina le pilen̄gam tuku wam mayok ka ṅgisikam tuku mañau te-mayokna. Une mañau gudomm̄ba mayok ke likinaig le Kuate tuku wam mayenu piya kugatok ta mayok ka muskil kile-tidingam tuku mañau te-mayokna. ¹⁷ Tan̄go anden̄ge unekina le nu mbol̄nge kume mañau mayok ka gabat sun̄go minna ta Kuate nu sine make patikina wam ta mbol̄nge sine piya kugatok tiñreknu mayok kagen̄. Ta tuku sine tan̄go ande Yesus Kristus mbol̄nge abo ñak minmba gabat sugo tan̄aṅ mayok kan̄gig.

¹⁸ Tan̄go anden̄ge unekina le ṅgisikam tuku mañau ta tan̄go ñakmba mbol̄ kumun̄gina. Tan̄amba ndo tan̄go ande nu wam tiñreknu kumumbi te-mayokna le mañau tiñreknu mayok ka abo ñak minmba minam tuku mañau tan̄go ñakmba mbol̄ kumun̄gina. ¹⁹ Tan̄go anden̄ge Kuate tuku minge pitaina le tan̄go ñakmba une mbal mayok kinaig. Tan̄amba ndo tan̄go anden̄ge Kuate tuku minge dubi mayena le tan̄go gudomm̄ba tiñreknu mayok kinaig.

²⁰ Tukul pasa mayok kina le tukul lukawam tuku mañau sun̄gokina. Une mañau tugeka sun̄gokina ta Kuate nu ake sin̄aṅ make patikina wam ta une mañau ta limba sun̄go ṅayona. ²¹ Kume mañau sinam̄nge unen̄ge tan̄go kulatka minna. Tan̄amba ndo kile mañau tiñreknu sinam̄nge Kuate nu ake sin̄aṅ make patikate wam tan̄ge tan̄go kulatka minit. Tan̄amba kulatka minwa le ma ma singine Sun̄go Yesus Kristus mbol̄nge abo tugu minmba minam tuku tam̄ngig.

6

Sine Kristus ndon̄ kumanu tan̄aṅ kumgen̄

¹ Sine kile ndan̄mba sakube. Kuate nu ake sin̄aṅ tan̄go make patikate mañau ta sun̄gomba kilimok mayok kuwa ṅga sine mañau ṅaigonu kumba minbe e? ² i ... Ye tan̄amba idus ndawet. Sine une mañau nduiye kusremba kumanu tan̄aṅ kumgen̄ mbal kile sin̄gine mine ta une mañau mbol̄nge minam kumun̄ kuga. ³ Sine kule pisne tumba Kristus Yesus ndon̄ ulendikigen̄ mbal sine kule pisne tigen̄ ta Kristus ndon̄ kumanu tan̄aṅ kumgen̄ wam ta tane kila. ⁴ Sine kule pisne tumba Kristus ndon̄ kumanu tan̄aṅ kumgen̄ ta nane sine nu ndon̄ ṅgukanu tan̄aṅ ṅgukinaig. Tan̄anaig ta Mam Kuaten̄ge nuñe san̄gri sun̄go tambi nu te-tina le sine nu ndon̄ abongan̄u tan̄aṅ abongigen̄ sulumba mine kitek mayenu mbol̄nge mineg.

⁵ Sine Kristus ndon̄ kumanu tan̄aṅ kumgen̄ ta nu ndon̄ ulendikigen̄. Sine nu ndon̄ tin̄ganu tan̄aṅ tin̄ga nu ndon̄ ulendika abo kitek ñak mineg. ⁶ Ngarosu une mañau ñak te te-simba sine une tuku piro mbal mañ mine ndakube ṅga wamdus ambokok ta Kristus ndon̄ ail kazrai mbol̄nge dan̄ṅganu tan̄aṅ dan̄ṅginaig wam ta sine kila. ⁷ Tan̄go nu kumit ta une mañauñge nu mañ kulat ndakate. Nu sin̄ka muskil te-tite. ⁸ Sine Kristus ndon̄ kumanu tan̄aṅ kumgen̄ tukunu sine mata nu ndon̄ abo ñak minmba minam̄ngig wam ta sine kila mineg. ⁹ Kristus nu buk kummba tin̄gina. Kile nu abo ñak minit ta mañ kume nda. Kume mañauñge nu mañ kulatke nda. ¹⁰ Nu kumna ta une tuku san̄gri nduiye kusremba kumna. Kile nu abo ñak minit ta nu Kuate tuku nyu te-dun̄gam tuku minit. ¹¹ Tane Kristus Yesus ndon̄ ulendikade tukunu tan̄gine miron̄ tuku teñenmba idusap. Tane une tuku san̄gri nduiye kusremba kumanu tan̄aṅ kumnaig sulumba kile abo ñak minmba Kuate tuku nyu te-dun̄gam tuku minig.

¹² Tane une mañau pitaiwap le nu mañ tane kulat ndakuwa le tan̄gine ṅgarosu tuku nzali ṅaigonu dubi ndakap. ¹³ Une mañau san̄gri pilewam tuku tan̄gine ṅgarosu inum inumnu une tuku piro agan̄ tan̄aṅ pati ndakap. Tane kummba tin̄ga abo ñak minig mbal tan̄aṅ minig. Ta tuku mañau mayenu

sanjri pilewam tuku tangine ngarosu inum inumnu Kuate tuku piro aganj tana patikap. ¹⁴ Tane tukul pasa sinamnge mine ndakade. Kuate nu ake sinanj make patikate manau sinamnge minig. Ta tuku une tuku sanjringe tane kulat ndakuwa.

Piro tango mayenu tuku yaba pasa

¹⁵ Kile sine ndanjube. Sine tukul pasa sinamnge mine ndaka Kuate nu make patikate wam sinamnge mineg tukunu sine wam najgonu ndo kube e? i ... Ye tanamba idus ndawet. ¹⁶ Tane ande tuku wamdus dubiwam tuku tangine ngarosu pilig ta tane nu tuku piro tango tana mayok kinig ta tane kila. Tane une manau tuku piro mbal minap ta tane ngisikamngaig. Tane Kuate tuku minge kumnemnge minap ta nu tane tinreknu kilemayokkuwa le abo jak minamngaig.

¹⁷ Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Tane buk une tuku piro mbal minnaig le afunge tugusek pasa tumtinginaig ta kile tangine wamdus jakmbambi dubide. ¹⁸ Tane une manau tuku sanjringe ndaleka minna le nu tane muskil kile-tidingina le kile tane manau tinreknu tuku piro mbal tana minig. ¹⁹ Ye tane manau tinreknu tuku piro mbal nga satigit ta tane wamdus pulutingam tuku ndo satigit. Tane nu tuku piro mbal kuga. Tangine wamdusmbi nu dubide. Tane o buk tangine ngarosu inum inumnu kutur manau tuku piro aganj patikinaig sulumba wam najgonu lato lato kumba minnaig. Tanamba ndo kile tangine ngarosu inum inumnu manau tinreknu tuku piro aganj tana patikap sulumba Kuate tuku mbal purfennu mayok kape.

²⁰ Tane buk une tuku piro mbal minnaig le manau tinreknu tane kulatkam kumun kuga. ²¹ Tane une tuku piro mbal minmba manau ke likinaig ta tuku kile kiko kamusde. Tane alonu ame aganj tinaig? Manau tanje kumam tuku ndin ndo wakeite. ²² Kile tane une tuku sanjri kumnemnge mine ndakade. Kuga. Tane Kuatenge muskil kile-tidingina le kile tane nu tuku piro mbal minig. Tanamba tane Kuate tuku mbal purfennu mayok kinig sulumba abo jak minmba minam tuku ndin mbolnge minig. ²³ Une kumnemnge

pirokade mbal nane piyanu kume manau tade. Sine singine Sunjo Yesus Kristus tuku mbal Kuate nu piya kugatok abo tugu minmba minam tuku singit.

7

Tukul pasa le une manau tuku pasa

¹ Tira kame, tane tukul pasa jak minig mbal ye tane satigamngit. Tango abo minig ait mbolnge ndo tukul pasange nu kulatka minit ta tane kila. ² Pino nu tango nune abo minwa le nu tukul pasa dubimba tango kise tam kumun kuga. Tango nune kumwa ta nu tango kilig tuku tukul ta kumnemnge mine ndakate. ³ Nu tango nune kume ndakate le nu tango kise tate ta nu munju kilig tuku tukul pasa purte. Tango nune kumit ta nu tukul ta kumnemnge mine ndakate. Nu tango kise tuwa ta nu une ndakate.

⁴ Tira kame, tanamba ndo tane ande tuku mbal minam tuku Kristus tuku ngarosu mbolnge tane kumanu tana kummba tukul tuku sanjri kusrenaig. Ande nu kummba tingina ta sine nu tuku mbal mineg. Kile sine Kuate tuku mbal minmba nu tuku nga wam magenu tinreknu ndo kile-mayokkam tuku mineg. ⁵ Sine buk kilke te tuku manau mbolnge mingen le tukul pasange ngarosu tuku nzali najgonu tukulningina tukunu une manau nu sine sinamnge sanjri tinga piroka kume manau te-mayokna. ⁶ Tukul pasa tuku sanjri sine kulatka minna ta kile sine kumanu tana kumgen sulumba nu tuku sanjri kumnemnge mine ndakeg. Kile sine manau ambokok mbolnge tukul kumnemnge minmba Kuate dubi ndaweg. Sine manau kitek Tukul Guwa mbolnge Kuate dubiweg.

⁷ Sine wam ta tuku ndanjube. Tukul pasa le une manau nale ndui ta ndo minik e? i ... Ye tanamba idus ndawet. Ye tukul pasa mbolnge ndo une tuku sanjri ta kamusen ta tenemba. Tukul pasa ande sakate: Tango tuku aganj kanjerka am kikon ti ndangap ngate. Tukul pasa ta mine ndakate kande ye am kikon tingam tuku manau najyonu ta kamus ndawet kande. ⁸ Tukul pasa nu tanamba sakate tukunu une manau nu tukul mbolnge ndin kanjermba ye tuku

ngamunggal sinamnge am kikon tingam tuku manjau kise kise kile-mayokkina. Tukul pasa mine ndakuwa ta une manjau nu kumanu tana minit. ⁹ Ambonga ye tukul gilai ait mbolnge ye abo nak minet nga idusen. Ye tukul kila pilen le une manjau sangri tinga ye kumam tuku pilna. ¹⁰ Tukul pasa nu abo minam tuku ndin tumyam tuku prona ta ye nu mbolnge kume manjau ndo te-siliken. ¹¹ Tukul pasa ta mayok kina le une manjau ye didikam tuku tukul mbolnge ndin kangermba ye didika tukul pasa tamba ye baleyina.

¹² Moses tuku tukul pasa purfen nu tinreknu mayenu ndo minit. ¹³ Wam mayenu tange ye baleyina nga sakam kumun e? i ... Ye tanamba idus ndawet. Uenenge nu wam mayenu ta tumba ye baleyina sulumba nunge manjau nayonu ta te-mayokna. Tukul mbolnge une nu sinjka aganj nayonu ta kilimok mayok kinit.

Une tuku sangri

¹⁴ Tukul pasa nu Tukul Guwa tuku sangri mbolnge prote ta sine kila ta ye tango tuku manjau gisleknu nak minet tukunu ye une tuku piro tango ndalekanu tana minet. ¹⁵ Ye wam ke liket ta ndanam saka ye tanawet. Ye wam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye wam nule parak ta ndo ke liket. ¹⁶ Ye wam nzali ndayate ta ke liket sulumba yinje manjau tamba tukul nu kumumbi sakate nget. ¹⁷ Ye wam najgonu ke liket ta yenje kuga. Une nu ye sinamnge minmba nunge wam ta ke likate. ¹⁸ Ye tango tuku manjau gisleknu nak minet le wam mayenu ande ye sinamnge mine ndakate ta ye kila. Ye wam magenu kam tuku wamduset ta ke fuguwet. ¹⁹ Ye manjau mayenu kam nzaliyate ta ye ke ndaket. Ye manjau nayonu kam mbulet ta ye ket. ²⁰ Ye manjau mbulet ta ke liket ta yenje ke ndaket. Une nu ye sinamnge minmba nunge kate.

²¹ Wam nayonu mayok kinit ta tenenmba. Ye wam mayenu ande kam nzaliyate sulumba ye wam nayonu ndo ket. ²² Yinje ngamunggal sinamnge yinje pilewanu wamnge Kuate tuku tukul pasa kumumbi sakate nga tumyate ta ²³ wam nayonu ande ye tuku ngarosu mbolnge sangri tinga yinje pilewanu wam ta ndon kame bumba

minik le kamuset. Nu ye tumba une manjau ye sinamnge minit te kumnemnge pilit le ye wam najgonu ke liket.

²⁴ A ... ye sinjka sinamanzer sungo nak minet. Yinje ngarosu tuku sangri mbolnge ye kumam tuku minet te imanje ye turyuwa. ²⁵ Ese. Ye Kuate gare pasa sungo tuwet. Nunge singine Sungo Yesus Kristus mbolnge sine tursinjmba muskil kile-tidinge singit.

Ta tuku ye yinje pilewanu wamnge Kuate tuku tukul kumnemnge minet ta ye tango tuku manjau gisleknu nak minmba une manjau kumnemnge minet.

8

Tukul Guwa tuku sangri

¹ Sine Kristus Yesus ndon ulendikeg mbal sine pa tam tuku mine ndakeg. ² Sine nu ndon ulendikeg sulumba Tukul Guwa kumnemnge mineg le nu une tuku sangri te-simba muskil kile-tidinge sinjmba abo mine manjau singit.

³ Sine tango tuku manjau gisleknu nak mingen tukunu tukul pasa nu sine tursinge fuguna ta Kuatenge nu sine turkina sulumba nu nunge Kijo kukulna le nu kilke mbolok une nak tango tana mayok ka Kuate tuku nzali dubimba une saukam tuku ngarosu kumam tuku pilna. Tanana le Kuate nu kilke mbolok tangombi une tuku sangri kume serna. ⁴ Ta tuku sine tango tuku manjau gisleknu kumnemnge mine ndaka Tukul Guwa tuku nzali kumnemnge mineg mbal sine tukul pasa am mbolnge kumumbi mayok kineg.

⁵ Nane tango tuku manjau gisleknu kumnemnge minig mbal nangine wamdus tango tuku wam mbolnge ndo minig. Tukul Guwa tuku nzali kumnemnge minig mbal nangine wamdus Tukul Guwa tuku wam mbolnge minig. ⁶ Ande nu nunge wamdus tango tuku manjau mbolnge pilit ta nu ngisikamngat. Ande nu nunge wamdus Tukul Guwa mbolnge pilit ta nu abo nak ngamunggal mukuk minamngat. ⁷ Tango tuku manjau gisleknu kumnemnge minig mbal nane Kuate tuku ngueu minig. Nane Kuate tuku tukul pasa kumnemnge mine ndakade. Nane sinjka dubiwam fugude.

⁸ Nane tango tuku manau gisleknu kumnemnge minig tukunu nane Kuate gare tambim kumuŋ kuga.

⁹ Tukul Guwa sinŋa tane sinamnge minit ta tane nu tuku nzali kumnemnge minig. Tane tango tuku manau gisleknu kumnemnge mine ndakade. Ande nu Kristus tuku Guwa kugatok ta nu Kristus tuku tango kuga. ¹⁰ Tane une manau ŋak tukunu ŋgarosu kumam tuku minig ta Kristus nu tane sinamnge minit le tane tiŋreknu mayok ka ŋgamuŋgal abo tugu ŋak minig. ¹¹ Yesus kumna le Kuatenge te-tina ta nuŋe Guwa tane sinamnge minit. Nu tane sinamnge minit tukunu nu Kristus Yesus kumna le te-tina taŋamba ndo taŋine kumig tuku ŋgarosu ta mata kile-tidiŋgamŋgat.

¹² Tira kame, sine tango tuku manau gisleknu maŋ dubi ndakube. Nu sine kulat ndakate. ¹³ Sine tango tuku manau gisleknu kumnemnge minbe ta sine ŋgisikamŋgig. Sine Tukul Guwa tuku saŋgri mbolŋge ŋgarosu tuku manau kile-ibenŋka kume serniŋbe ta sine abo ŋak minamŋgig. ¹⁴ Sine Kuate tuku Guwa tuku nzali dubiweg mbal sine Kuate tuku kiŋo kame mineg. ¹⁵ Sine Tukul Guwa tigen mbal sine piro mbal mayok ka kuru kuru wam mbolŋge pro ndagen. Kuga. Sine nu mbolŋge Kuate tuku kiŋo kame mayok ka ndek yiŋe Mam ŋga Kuate wikeg. ¹⁶ Tukul Guwa nu sine sinamnge tane kumumbi Mam ŋgade ŋga tumsingiŋit le sine Kuate tuku kiŋo kame mineg ta kila pileg. ¹⁷ Sine kiŋo kame mineg ta Mam tuku agaŋ ndende kilam tuku mineg. Kuate nu sine tuku Mam tukunu sine Kristus ndoŋ nuŋe agaŋ ndende ta kilamŋgig. Kile sine ait te mbolŋge nu ndoŋ piti kuraweg ta sine nu ndoŋ kilŋa tamŋgig.

Sine gare sungo tamŋgig

¹⁸ Kilŋa sungo sine mbolŋge mayok kaŋgat ta ye wam ta idusmba kile piti kuraweg te agaŋ fudiŋndo ŋget. ¹⁹ Kuate nu kilke mbolŋge agaŋ ndende ŋakmba kile-mayokkina ta nane Kuate tuku kiŋo kame mayok kambim tuku ait tairŋga mindesimba minig. ²⁰ Agaŋ ŋakmba ta manau gisleknu mbolŋge pronaig. Nane nanŋine

nzali dubimba taŋamba pro ndanaig. Kuate nunge nane kilmba manau ta kumnemnge patikina ta nane nduiye taŋamba minmba minam tuku pati ndakina. ²¹ Agaŋ kame ŋakmba ta kile ŋaigongam tuku manau kumnemnge minig ta nane Kuate tuku kiŋo kame ndoŋ muskil kile-tidiŋge niŋgamŋgat. ²² Agaŋ ŋakmba ta pino kiŋo te-palmbim tuku rar kamuste taŋamba muskil te-tiwam tuku mindesimba wikaraumba minig ta sine kila. ²³ Agaŋ kame ta ndo kuga. Sine Tukul Guwa ŋak minmba samba mbolok gare kamuseg mbal sine mata ŋgarosu tuku muskil te-timba Kuate tuku kiŋo kame mayok kambim tuku tairŋga ŋgamuŋgal sinamnge wikaraumba mineg.

²⁴ Kuate nu buk muskil kile-tidiŋge singina le kile sine wam ta tuku alonu tairŋga minde mineg. Sine wam ande tairŋga minde mineg le nu prowa sulumba tumail pulusiŋguwa le maŋ nu tairŋge nda. ²⁵ Sine wam ande tuku tumail pulu ndasiŋgit le sine wamdus saŋgrinu pilmba wam ta ndo tairŋga mineg.

²⁶ Taŋamba ndo sine saŋgriknu mine ndakeg le Tukul Guwa nu sine sinzaŋsiŋgit. Kuate nu yabaŋ pasa ndaŋ nane kumumbi kade ŋga nzalite ta sine gilai mineg. Tukul Guwa nu sine tuku ŋgamuŋgal sinamnge Kuate yabaŋam tuku ta sine tuku sungomba idusmba pasate fugumba malmmbi ndo kate. ²⁷ Kuate nu tango tuku ŋgamuŋgal ŋakmba kaŋgerte ta nu Tukul Guwa tuku wamdus kila pilit. Tukul Guwa nu Kuate tuku nzali dubimba nu tuku mbal tuku yabaŋte le Kuate nu nuŋe malmmbi ndo ismba nu tuku wamdus kila minit.

²⁸ Sine Kuate tuku kume pureg mbal nu nuŋe wamdus dubimba sine kilam tuku wikina. Wam kame kise kise sine mbolŋge prove likade ta sine mine mayewam tuku ndo prode ta sine kila. ²⁹ Kuate nuŋe Kiŋo ta kiŋo mulum minwa ŋga nu o buk sine kilam tuku madisiŋgina ta nuŋe Kiŋo nuŋe tuku manau te-purbe ŋga idusna. ³⁰ Taŋamba nu sine kilam tuku o buk madisiŋgina mbal nu sine wikina. Nu sine wikina sulumba tiŋreknu kile-mayokkina. Sine tiŋreknu kile-mayokkina sulumba nyu sugo siŋgam tuku patikina.

Kuate tuku kume pur manjau sunjo

³¹ Ye wam kame satinjit ta tugunu tenenmba. Kuate nu sine ndon sailka minwa le imanje sine kile-ibenkam kumun? Kumun kuga. ³² Nu nuje Kiyo nuje mape ndamba sine tursingam tuku kumwa nga pilna. Tanamba kile nu nuje Kiyo nuje mbolnje wam jakmba singit le sine ngamungal mukuk jak mineg. ³³ Kuate nuje sine tinjeknu ngate. Ta tuku ande nu sine Kuatenge madisingina mbal pasa mbolnje patikam kumun kuga. ³⁴ Kristus Yesus nu sinenu nga kumna tukunu ande nu sine pa singam tuku mine ndakate. Nu kumna wam ta ndo kuga. Kuate nu te-tina le nu tingina. Kile nu Kuate tuku ndinam kumamnge minmba sine tuku nga Kuate yabanmba minit.

³⁵ Kristus nu sine tuku kume purmba minit ta imanje nu tuku kume purte wam ta kuerkam kumun? Piti ait, sinamanzer, afunge kasursingig, gubak mineg, aganj denkanu mineg, kame aganj sine tugum prode, afu balesingam bafude wam kame ta jakmba nu tuku kume purte wam ta kuerkam kumun kuga. ³⁶ Kuyar pasa ande nu tenenmba sakate.

Sine ne tuku mbal ait jakmba kumam tuku mineg.

Sipsip bale faram tuku pilengade tanamba afu sine bale faram tuku pilengade ngate.

Mune 44.22

³⁷ Kristus nu sine tuku sunjomba kume purte ta nu piti jakmba ta kugrakam tuku tursingit le sine sangri jak mayok kineng. ³⁸⁻³⁹ Ye sinja son pasa satinjamngit. Kuate nu singine Sunjo Yesus Kristus mbolnje sine tuku sunjomba kume purte ta sangri andenge nuje wamdus ta kuerkam tuku mine ndakate. Sine kumeg e ko abo mineg ta enjel le guwa sugo sugo tuku sangri wam kame kile sine mbolnje prode ko ngumnenga prowamngaig aganj ndende samba le kilke mbolnje mine likade wam kame sakit ta jakmbanje Kuate nu sine tuku kume purte wamdus ta kuerkam kumun kuga.

9

Kuate nu nuje wamdus dubimba nuje

mbal madiningit

¹ Ye Kristus tuku tango minet ta ye yabri pasa sa ndaket. Ye pasa satinjamngit te sinja son pasa. Tukul Guwanje pasa te sinja son pasa nga sayate le ye tane satinjet ta tenenmba. ² Ye Zu mbal tuku piti sungoyate le ngamungal rar kamusmba minet. ³ Ye Kristus ndon purka ngisikumba manjau tambi yije ndare tuma turkam kumun kande ye wam ta mata iduset kande.

⁴ Nane Israel tugu minig. Nane nuje kiyo kame minam tuku Kuatenge nane madiningina. Nu nane ndon minmba minit. Nu nuje pasa ta nane ndon katna. Nane tukul pasa jak. Kuate mbarinjam tuku ndin nu nane tumningina. Nu wam magenu kam sakina ta nane ambonga ismba tinaig. ⁵ Abraham Isak Yakob nane nane tuku mbun. Kristus nu ngarosu jak mayok kina ta nu nane tuku ndare mbolnje mayok kina. Nu Kuate. Nu aganj jakmba kulatka minit. Nyu te-dungam tuku wam ta nu mbolnje kumba minmba minam tuku minit. Son.

⁶ Israel mbal nane Kuate tuku ndin pitaide tukunu Kuate nu wam kam saningina ta ke ndakate nga idus ndawap. Nane Israel tuku tugu jakmba minig ta afu ndo Israel ndinok. ⁷ Ta tuku Abraham tuku mbun jakmba minig ta afu ndo nu tuku mbun ndinok. Kuate nu tenenmba Abraham sana.

Isak tuku ndare mbolnje ndo ne tuku mbun mayok kanjaig nga sana. *Mulum Pasa 21.12*

⁸ Pasa ta tugunu tenenmba. Sine ngarosu mbolnje Abraham tuku mbun mayok kineng mbal sine Kuate tuku kiyo kame mayok nda kineng. Kuate nu pasa sangrinu Abraham sana ta sine pasa ta mbolnje Abraham tuku mbun mayok kineng mbal ndo sine Kuate tuku kiyo mayok kineng. Sine Abraham tuku mbun ndinok. ⁹ Kuate nu Abraham tenenmba sana.

Yar ande si piyo nane Sara nu kiyo tuwa le ye sinja luka prowamngit ngina.

Mulum Pasa 18.10

¹⁰ Ta ndo kuga. Ngumnenga Rebeka nu singine mbun Isak ndon kiyo armba fungul sinamnge konkinaik. ¹¹ Kiyo armba ta pro ndamba wam magenu ko njagonu ke

ndakinaik le nu o buk ande madina. Ku-ate nu tango madiningit ta nane wam ke likade mbolnge madi ndaningmba nu nuje wamdus ndo dubimba madiningmba wikate. ¹² Nu nuje manau ta te-mayokmba Rebeka tenenmba sana.

Kinjo mulum nu kinjo ngumnenngamngat ta tuku minje kumnemnge minamngat nga sana. *Mulum Pasa 25.23*

¹³ Kuyar pasa ande mbolnge Kuate tuku minje tenenmba minit.

Yakob tuku ye kume puret ta Esau ye kasuret ngate. *Malakai*

1.2

¹⁴ Kuate nu nuje nzali dubimba ande madimba ande pitaite ta nu wam kumumbi ke ndakate nga sakam kumun e? i ... Ye tanjamba idus ndawet. ¹⁵ Kuate nu pasa te Moses sana le nu kuyar mbolnge kuyarna le minit.

Ye tango ande mapewam iduset ta ye nu mapewet.

Ye tango ande sinawam iduset ta ye nu sinawet ngate. *Kisim Bek 33.19*

¹⁶ Ta tuku Kuate nu ande mapete ta tango tuku wamdus ko nuje piro tuku mundu ta tuku nu mape ndate. Kuga. Nu nuje wamdus sina tambi ndo nu mapete. ¹⁷ Kuate nu kuyar pasa ande mbolnge Isip tuku gabat Farao tuku tenenmba sakate.

Ye ne mbolnge yije sangri te-mayoki le ye tuku nyu kilke mbol mbal iswaig nga ye ne gabat pilen ngate. *Kisim Bek*

9.16

¹⁸ Ata. Kuate nu nuje nzali dubimba afu mapekate sulumba afu nuje pasa pitaiwam tuku wamdus karennu ningit.

¹⁹ Kile tane tuku ande tenenmba ye kusnayamngat. Sine Kuate tuku nzali pitaiwam kumun kuga ta ndanam saka Ku-ate nu tango tuku gubra pilit nga ye kusnayuwa ta ²⁰ ye tenenmba nu tuku pasa lafuwamngit. Ne ima le Kuate ndon kua-leyaukate. Kilke waim andenje nu tango wakeite ta samba ne ndanam saka ye tenenmba wakeiyina nga sa ndate. ²¹ Waim wakeikanu tango ta nu kilke kilmba nuje nzali ndo dubimba aganj wakeikate. Nu kilke ndui tambi waim ande maditaknu wakeimba waim ande ake aganj patinu tuku wakeite.

²² Tanjamba ndo Kuate nu nuje nzali dubimba nuje aganj ndende mbolnge wam afu kam kumun. Nu une tuku gubra jak minmba nuje sangri sungo te-mayokmba jakmba tumningam tuku iduste ta nu ngan minmba pitik ndo ngisikam tuku minig mbal pa ninge ndakate. ²³ Nu nuje mapekate mbal mbolnge nuje wam magenu lato lato patikuwa le jakmba kanjerwaig nga idusmba tanate. Mbal ta nane nu ndon gare jak minmba minam tuku Kuate nu o buk nane madiningina.

²⁴ Kuate nu sine wike likate mbal tuku saket ta afu Zu mbal afu kasomok mbal.

²⁵ Kuate nu tuan tango Hosea mbolnge nu kasomok mbal tuku tenenmba sakina.

Nane ye tuku mbal mine ndakade kuasmbi ta nane ye tuku mbal minamngaig. Mbal ta ye nane wamdus ninge ndaken ta ye nane tuku kume purmba minamngit.

²⁶ Ma ande tuku mbal nane Kuate tuku mbal kuga nga saken ta ye tane Ku-ate abo jak minit tuku kinjo kame ngamngit. *Hosea 2.23; 1.10*

Kuate nu tanjamba sakina.

²⁷ Tuan tango Aisaia nu Israel mbal tuku tenenmba wi kuenka sakina.

Piyalnge fulbul minig tananj Israel mbal burnu kumun kuga ta ndui ndui ndo muskil kile-tidingam tuku wam tamngaig.

²⁸ Kuate nu dal ndaka kilke te mbolnge pitik ndo pasa nduiye te-timba la-funu pa ningamngat. *Aisaia*

10.22-23

²⁹ Aisaia nu o buk pasa ande tenenmba sakina.

Samba mbolok mbal tuku Mbara nu sine tuku ndare afu mape ndakina kande sine Sodom le Gomora tananj kile mine ndakeg kande. *Aisaia 1.9*

Aisaia nu tanjamba sakina.

³⁰ Ye tuan tango kame tuku pasa satiningit ta tugunu tenenmba. Kasomok mbal nane tinreknu mayok kambim tuku ndin sota matuk tukul ndakinaig ta nane Kuate nu kumun nginaig sulumba Kuate am mbolnge tinreknu mayok kinaig. ³¹ Israel mbal nane tinreknu mayok kambim tuku tukul dubika matuk tukulka nane tinreknu

mayok ndakinaig. ³² Ta ndanam? Nane tinreknu mayok kambim tuku wamdus sangrinu pilnaig ta nangine piro tuku sangri mbolnge sotinaig. Kuate nu kumun nga nu mbolnge sote ndakinaig. Ndame ande tango kupe danngade ta nane ndame ta mbolnge bikekade. ³³ Kuyar pasa nu tenenmba sakate.

Ata. Ye Sion tumbranngende ndame ande kupe danngam tuku pili le minamngat. Ndame sungo ta mbolnge nane barinungaig. Ande nu ndame ta tuku sangri tomba tingwa ta nu tumail pulunungat ngate. *Aisaia 28.16*

10

Israel mbal ndin mayenu ngisinaig

¹ Tira kame, yije mbal Israel nane muskil kile-tidinge ningam tuku ndin ta te-silikuwaig nga ye wamdus sangrinu pilmba Kuate yabanjet. ² Nane Kuate dubi mayewam tuku ngamungal kundeninngit ta nane ndin katase ndade. Ye nane tuku manau ta kila. ³ Nane Kuatenge ndo tango tinreknu kile-mayokkate wam ta gilai minmba nangine sangrimbi tinreknu mayok kambim tuku wamdus sangrinu pilig. Nane Kuate nu tango tinreknu kile-mayokkate ndin ndindo ta pitaide.

⁴ Kristus mbolnge tukul pasa kumna. Kile nu tuku kume tuku sangri tomba tingade mbal nane Kuate am mbolnge tinreknu mayok kinig. ⁵ Moses nu tukul pasa dubimba tinreknu mayok kambim tuku tenenmba kuyarna.

Ande nu tukul pasa jakmba dubi mayewa ta nu abo jak minmba minamngat ngina. *Wok Pris 18.5*

⁶ Kristus tuku kume mbolnge tinreknu mayok kinit wam ta minde bada tanan kuga. Kuyar pasa ande tenenmba sakate. Ima nu samba mbol ambe kangat nga idus ndawa ngate. *Lo 30.12*

Sine pasa tambi ande nu samba mbol kumba Kristus tumba ndekuwa le son ngam kumun nganu sukeg. ⁷ Ko ima nu kumanu mbal tuku tumbran kangat nga idus ndawap. Pasa tambi ande nu Kristus kumanu mbal ngamuknge te-tiwa le son ngam kumun nganu sukeg.

⁸ Kristus son ngam tuku ndin minde bada tanamba kuga. Kuyar pasa te ise tiwap.

Kuate tuku pasa tane tugumnge minit. Tane tuku minge mbolnge ngamungal sinamnge minit. *Lo 30.14*

Ata. Nu son ngam tuku minde bada kuga. Pasa tane tugumnge minit ta sine kukliweg. Tane Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingap ngeg not.

⁹ Ne nane mingembi Yesus nu Sungo Ndindo minit nga te-mayokmba saka sulumba nane ngamungalmbi Kuatenge Yesus kumna le te-tina ta ne son nga ta Kuate nu ne tuku muskil te-tiwe tanmbimngat.

¹⁰ Sine ngamungalmbi son ngeg le Kuatenge sine tinreknu ngate. Sine mingembi pasa ta te-mayokey le muskil kile-tidinge singit.

¹¹ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Ande nu ndame ta tuku sangri tomba tingwa ta nu tumail pulunungat ngate. *Aisaia 28.16*

¹² Sine Israel mbal tane kasomok mbal Sungo am mbolnge sine kise kise mine ndakeg. Nu sine jakmba tuku Sungo ndindo minit. Nane afu nu sinzanninguwa nga nu wikade ta nu nane jakmba nune rangun mayenu tambi sinzanningit. ¹³ Kuyar pasa nu tenenmba sakate.

Nane afu Sungonge sinzanninguwa nga wikade ta nu nane jakmba muskil kile-tidinge ningamngat ngate. *Yoel 2.32*

¹⁴ Nane nu tuku sangri gilai minmba son nda ngade mbal ta ndanndanmba nunge nane sinzanninguwa nga nu wikam kumun? Nane nu tuku nyu ise ndakuwaig ta ndanmba nane son nguwaig? Ande nu Kristus tuku pasa tumba nane tugumnge kukli ndawa ta ndanmba nane isamngaig?

¹⁵ Afu nangine mbal afu pasa kukliwam tuku kukul ndaninguwaig ta ndanmba nane kumba pasa ta kukliwamngaig? Kuyar pasa ande ta tuku tenenmba sakate.

Ande nu pasa mayenu tumba pro sine tugumnge sakate ta sine garegarekeg ngate. *Aisaia 52.7*

Israel mbal pasa mayenu pitainaig

¹⁶ Kristus tuku pasa mayenu isig mbal gudommmba nane pasa ta dubi ndade. Aisaia nu ta tuku tenenmba sakina.

O Sungo, sine pasa kukliweg le ande nu son nda ngate ngina. *Aisaia 53.1*

¹⁷ Sine Aisaia tuku pasa ta mbolnge tenenmba kila pileg. Son ngam tuku ndin ta Kristus tuku kukliweg. ¹⁸ Ye tane kusnatingamngit. Israel mbal nane pasa mayenu ise ndakinaig e? Kuga. Nane sinjka pasa mayenu buk isnaig. Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Nane Kuate tuku pasa kuklinaig le kilke mbol mbal njakmba isnaig. Nangine pasa ta sungoka kilke tugu njakmba kumungina ngate. *Mune 19.4*

¹⁹ Ye man lato kusnatingamngit. Nane Israel mbal pasa ismba tugunu katese ndanaig e? Kuga. Nane sinjka katesenaig. Moses nu o buk Kuate tuku minge pasa tenenmba sakina.

Ye mbal nyu kugatok mbolnge manau mayenu ki le tane Israel mbal wamdus njayongamngaig.

Ye kilke kisekok mbal wamdus tugusek kugatok minig ta sinzanngi le tane gubra tamngaig ngina. *Lo 32.21*

²⁰ Ngumnenga Aisaia nu Kuate tuku minge te-mayokmba pasa sangrinu ande tenenmba sakina.

Ye sote ndakade mbal ye te-silikam tuku ndin tumningamngit. Nane ye kusna ndangade mbal nane ye kila palm-bim tuku ye nane tugumnge mayok kangit ngina. *Aisaia 65.1*

²¹ Nu nunge mbal Israel tuku tenenmba sakina.

Ait kuennu nane ye tuku pasa pitaimba ngueu pilig mbal nane ye tugum prowaig nga wika minet ngina. *Aisaia 65.2*

Aisaia nu Kuate tuku minge tanjamba te-mayokna.

11

Kuate nu Israel mbal tuku sinaningina

¹ Ye tane kusnatingamngit. Kuate nu nunge mbal Israel pitaikina nga idusde e? Sinjka nu tanja ndana. Ye mata Israelnu. Ye Abraham tuku ndare. Ye tuku tugu

ta Benyamin. ² Kuate nu nunge mbal Israel kilam tuku o buk madiningina ta nu nane pitai ndakate. Elia tuku wam kube kuyar pasa mbolnge minit ta tane kila. Nu Israel mbal tuku manau kanjerka nu nane pasa mbolnge patika Kuate sana: ³ O Sungo, nane Israel mbal ne tuku tuan tanjo njakmba kilmba bale farmba ne atraukam tuku mbain ta kilmba njago siglikade. Kile ye yinge ndo ne dubinumba minet le nane ye mata baleyam tuku ndin sotade ngina. ⁴ Tanjakina le Kuate nu ndek Elia tenenmba sana: Kuga. Israel mbal ngamuknge nane gudommmba 7,000 ye dubiyade le ye nane kulatket. Nane yabri mbara Baal mbarin ndade nga Elia sana.

⁵ Tanjamba ndo kile ait te mbolnge sine Israel mbal ndui ndui Kuate dubimba mineg. Kuate nu o buk sine ake sinan make patika kilam tuku madisingina. ⁶ Nu ake sinan sine make patika madisingina ta singine wam ke likeg ta mbolnge sine nunge mbal mayok nda kineg. Kuga. Sine nunge ake make patikate wam ta mbolnge ndo nunge mbal mayok kineg. ⁷ Wam ta mbolnge sine tenenmba kila pileg. Israel mbal nane tinreknu mayok kambim tuku ndin sotinaig ta te-sili ndakinaig. Kuate nu sine ndui ndui kilam tuku madisingina mbal sinenge ndo te-silikeg. Nane afu ngamungal tukulmba wamdus karenju ningina. ⁸ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Kuate nu nane tuku ngamungal wamdus tukulam tuku manau ningina le nane ammbi agan kanjer ndaka kilbambi pasa ise ndakade. Kile nane tanjamba ndo minig ngate. *Aisaia 29.10*

⁹ David nu mata tenenmba sakina.

Nane agan ndende kumumbi minmba den ndakeg nga idusde. Wamdus tange nane biye tidinguwa le nane ndekuwaig sulumba lafunu kumumbi tuwaig.

¹⁰ Nane tuku am ma makenge songuwa le mambil ndawaig.

Nane piti njak minmba poska lika minmba minwaig ngina. *Mune 69.22-23*

David nu tanjamba sakina.

Kuate nu kasomok mbal kilna

¹¹ Ye man tane kusnatingamngit. Israel mbal nane Kuate tuku ndin nduiye ngisinaig nga idusde e? i ... Nane tana ndanaig. Nane mbarmba Kristus pitainaig le muskil kile-tidinge ningam tuku pasa ta nane tane kanjerka am kikonj tinga pasa mayenu ta man tam iduswaig nga tane kasomok mbal tugum kina. ¹² Israel mbal mbarnaig le kilke mbol mbal jakmba Kuate tuku wam mayenu ta te-silikinaig. Nane Kuate kusrenaig le nuje wam mayenu tane kasomok mbal mbol prona. Ngumnenga Israel mbal man ngamungal biye mbilmba Kuate tugum kuwaig le wam mayenu nane tuku mbar mbolnge prona ta limba sinja wam mayenu sunjo njayo tanjo jakmba mbolnge mayok kangat.

¹³ Kile ye tane kasomok mbal satiningamngit. Ye tane kasomok mbal tuku aposel minet ta piro te sunjo nga wamdus sangrinu pilmba piroket. ¹⁴ Ye manau tamba yije tugu am kikonj tinga nane tuwaig nga iduset. Tanamba nane afu turmba muskil kile-tidinguwaig. ¹⁵ Kuate nu Zu mbal kile-sikina le kilke mbol mbal jakmba Kuate ndonj tumawam tuku ndin mayok kina. Ngumnenga nu man Israel mbal luka kilwa le ame wam sunjo mayok kangat? Tanjo kummba man abongate wam sunjo tanan.

¹⁶ Bret inumnu kuerka Kuate atraukate ta bret jaknu ta Kuate tuku. Ail tugunu Kuate tuku minit ta ail wainu jakmba nu tuku. ¹⁷ Ail ndinok ta Kuate nu wainu afu kat pugurka dunjekok olif ail wainu kilmba wainu ndinok afu ngamuknge tuturmba kuse likina. Tane kasomok mbal dunjekok olif ail tanan kile Zu mbal tuku wam magenu nane ndonj kilig. ¹⁸ Tane wam ta tuku idusmba sine ail wainu ndinok liningeg nga payam ndakap. Ail tugunu ail wainu mbolnge sangri ti ndangate. Kuga. Tane ail tugunu mbolnge sangri tingade.

¹⁹ Tane afu tangine ngarosus payamka tenenmba sakade. Sine kasomok mbal ail ta mbolnge tuturbe nga nu wainu afu kat pugurka pankina nga sakade ta son ta ²⁰ nane Zu mbal son nda nginaig tukunu Kuate nu nane kat pugurka pankina. Tane ngamungal son jak minig tukunu tane ail ta mbolnge minig. Tane tangine ngarosus

payam ndaka kurau mayemba tangine ngamungal son biye dewap. ²¹ Wainu ndinok ta nane son nda nginaig le Kuate nu nane mape ndaka kat pugurkina. Tane dunjekok olif ail tanan minmba son manau kusrewap ta nu sinja tane mape ndaka kat pugurkamngat.

²² Ata. Tane Kuate tuku rangun manau le gubra manau te kila palpe. Kuate kusremba baringade mbal nu mape ndaka kile-pankate ta tane Kuate tuku rangun mayenu ta tade. Tane tanamba tumba minmba minam tuku ngamungal son biye dewap. Kuga ta nu tane mata kat pugurka pankamngat.

²³ Israel mbal nane man ngamungal biye mbilmba Kuate tuku sangri tomba tinguwaig ta nu nane kilmba man ail ta mbolnge tuturninguwa le minamngaig. Kuate nu tanawam kumun. ²⁴ Tane kasomok mbal buk dunjekok olif ail wainu minnaig le Kuatenge tane kat pugurka kilmba nu ail prode manau ta mbilmba olif ail mayenu ta mbolnge tuturmba kuse likina. Wainu ndinok ta nu nane man kilmba ail ta mbolnge tuturmba kuse likam tuku ta minde bada kuga.

Kuate nu kilke mbol mbal jakmba sinaningit

²⁵ Tira kame, tane tangine ngarosus payamkubekaig nga ye wam ande kuirok minit ta te-kilimba satiningamngit. Israel mbal afu Kuatenge ngamungal tukulmba wamdus karennu ningina le Kuate ngumnenaig ta nane tanamba nduiye mine nda. Kuate nu tane kasomok mbal giganmba kilam tuku maditingina ta ka kumunguwa le Israel mbal ngamungal tukulmba wamdus karennu minig ta kusrewamngaig. ²⁶ Wam ta mbolnge Israel mbal jakmba muskil kile-tidinge ningamngat. Kuyar pasa ande ta tuku tenenmba sakate.

Muskil kile-tidinge ningam tuku tanjo nu Sion tumban sunjo mbolnge prowamngat.

Nu prowa sulumba Yakob tuku tugu Kuate ngumnede manau ta pitaiwamngat.
Aisaia 59.20

²⁷ Tanjamba ye nane ndon pasa katen ta kumumba nane tuku une manau saukamngit ngate. *Yeremia 31.33*

²⁸ Kristus tuku pasa mayenu Israel mbal nane pitaimba Kuate ngueu pilnaig ta tane kasomok mbal pasa ta isig. Nane Kuate tuku ngueu pilig wam ta mbolnge nu tane turkate ta Kuate nu nane kilam tuku madiningina ta nu nane tuku mbun kame idusningmba nane tuku kume purmba minit. ²⁹ Kuate nu wamdus mbil ndate tuku. Nu nune wam magenu afu ningit ta nu man yai ndakate. Nu afu kilam tuku madiningit ta nu man nane pitai ndaningit. ³⁰ Israel mbal nane ambonga Kuate tuku minge dubinaig ta ngumnennga Kristus mbolnge pitainaig. Tane nu tuku pasa ambonga pitainaig mbal kile Kuate nu Kristus mbolnge tane mapekate. ³¹ Nu tane kasomok mbal mapeka minit tanjamba ndo Israel mbal mata mapekam tuku ta kile nane nu tuku minge pitaimba minig. ³² Sine jakmba Kuate tuku minge pitaigen le nu sine kilmba une tuku ndalekanu manau mbol patikina. Tanjana sulumba kile nu Kristus mbolnge sine jakmba mapeka kilamngat.

³³ Kuate tuku manau ta mayenu ndo. Nu tuku wamdus kila sungo o mbolnge. Sine sinjka nu tuku wamdus kila pile ndakeg. Nune wamdus kile-mayokkam tuku ndin sine pilengam kumun kuga. ³⁴ Kuyar pasa nu tenenmba sakate.

Ima nu Sungo tuku wamdus kila minit? Ima nu Sungo wam pagu pasa sawam kumun ngate. *Aisaia 40.13*

³⁵ Ima nu agan ande Sungo tuna ta tuku lafunu nu mbolnge minit? ³⁶ Nunge agan ndende jakmba kile-mayokkina ta nu tugu. Nu miro. Nu tuku nyu sungo kilja sangri ta minmba minamngat. Son.

12

Sine Kuate tuku ndo minbe

¹ Tira kame, tane Kuate tuku mape manau idusmba tangine ngarosu Kuate tuku nga madimba patikap le minwaig. Kuate nu atrau agan tajan ta nu nzalite. Sine tanaweg ta sine kumumbi Kuate mbarineg.

² Tane kilke te tuku manau te-pur ndawap.

Tangine wamdus Kuate mbolnge palpe sulumba kitek mayok kape. Tane tanjamba Kuate tuku nzali kila palpe sulumba wam magenu o mbolnge Kuate garete ta ke likam kumun.

Piro sangri yimyam tuku pasa (1 Korin 12)

³ Kuate nu ye make pilmba aposel pilna. Ye nyu tambi satingamngit. Tane tangine miron payam ndaka kumumbi pilengap. Kuate nu sangri yimyam tingit ta idusmba tangine miron pilengap. ⁴ Ngarosu ndindo mbolnge agan inum inumnu piro kise kise ke likade. ⁵ Tanjamba ndo sine Kristus ndon ulendikeg mbal sine gustommba ta ngarosu ndindo ndo mineg. Ngarosu ta mbolnge sine inum inumnu mineg ta ulendika ngarosu ndindo. ⁶ Kuate nu sine jakmba make patika sine yimyam sangri kise kise ake singit tambi sine pirokuba. Ande nu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkam tuku sangri tate ta nu nune ngamungal son manau tambi kile-mayokkuwa. ⁷ Ande nu tango turkam tuku sangri tate ta nu tango turkuwa. Ande nu pasa kukliwam tuku sangri tate ta nu pasa kukliwa. ⁸ Ande nu tango sangri pileningam tuku sangri tate ta nu sangri pileninguwa. Ande nu agan ndende jak afu turka ningam tuku sangri tate ta nu waknyumba ninguwa. Ande nu gabat tango minam tuku sangri tate ta nu wamdus sangrinu pilmba piro ta kuwa. Ande nu sinamanzerka minig mbal turkam tuku sangri tate ta nu gare jak turkuwa.

Tira kame ngamungal ningam tuku pasa

⁹ Tane wamdus tugusekmbi mungu kume purkap. Tane manau ngaigonu jakmba ngumneninmba manau magenu ndo bige dedengap. ¹⁰ Tangine tira kat tangine tajan tangine tangine mungu kume purkap. Tane tangine tangine tira kame tuku nyu kile-dungam tuku ngamungal kunde-kundetinguwa. ¹¹ Tane kanyum ndamba sangri tinga pirokap. Tukul Guwa mbolnge tumail gare jak mayok kape sulumba Sungo tuku piro mbal minap. ¹² Tane muskil kile-tidinge tingam tuku tairngade ta tuku gare-gareka minmba piti sinamnge ngan pilmba dirnangap. Tane mara mara

Kuate yabanmba minmba ¹³ Kuate tuku mbal aganj ndende denkade ta turkap sulumba kisekok mbal kilmba tangine wande mbolnge patikap.

¹⁴ Tane piti sertingig mbal Kuatenge nane sinzanjinguwa nga yabanap sulumba nane nyaro pasa ninmba kasur pasa ninge ndakap. ¹⁵ Nane gare jak minig mbal ndonj tane gare-garekap. Nane piti jak minmba malmbikade mbal ndonj tane malmbikap. ¹⁶ Tane tira kame ndonj wamdus ulendika tuma minmba sine sugo nga piro nyu kugatok ta kam tuku mbule ndakap. Tane sine kila sugo jak nga idus ndawap.

¹⁷ Ande tane mbolnge manau njayonu kuwa kande tane manau njayonumbi lafu ndawap. Tango jakmba ngamuknge manau tinreknu ndo ke likap. ¹⁸ Tane tango jakmba ndonj ngamungal ulendi minam tuku ndin sotap.

¹⁹ Tira kame, nane afu tane mbolnge manau njayonu kuwaig le tane Kuatenge lafuwa nga piti ta nu wai mbolnge ndo palpe. Kuate tuku kuyar ta tuku tenenmba sakate. Sungo nu sakate: Manau njayonu lafunu ta ye tuku piro. Yenge pa ta ningamngit ngate. *Lo 32.35*

²⁰ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Ne tuku ngueu tango nu gubawa kande nyamagan tawe le nyuwa. Nu kule parawa kande kule tawe le nyuwa.

Ne tanawa ta nu nune ngueu manau ta tuku kiko tumba wamdus rar prowa le kamusmba minamngat ngate. *Sindaun 25.21*

²¹ Manau njayonu tanje tane kile-ibenjikat nga tane nu mape ndawap. Tangine manau magenu tamba manau njayonu ta kile-ibenjakap.

13

Kuatenge gabat sugo patike likate

¹ Sine jakmba gafman kumnemnge minbe. Kuate tuku wamdus mbolnge ndo nane mayok kinig. Gabat sugo mine likade ta nunge patikate. ² Ande nu gafman tuku minge pitaite ta nu Kuate tuku wamdus pitaite. Pitaide mbal ta nane piya kumumbi tade.

³ Manau magede mbal nane kulat tango sugo tuku kuru kuru ndakade. Nane wam njayonu kade mbal ndo kulat tango tuku kuru-kurukade. Ne gabat ande tuku kuru-kurukam idus ndamba kande ne manau magenu ka le nu ne nzalinuwa. ⁴ Kuate nu tane turkam tuku gabat sungo ta pilit. Nu manau njayonu lafuwam tuku nyu jak minit. Ta tuku ne manau njayonu kumba kande ne nu tuku kuru-kuruka. Kuate nu manau njayonu kade mbal pa ningam tuku gabat sungo ta nu tuku piro tango minit. ⁵ Ta tuku ye satigit. Tane gafman tuku minge kumnemnge minap. Tane Kuate tuku pa laipam tuku ndo nu kumnemnge mine ndakap. Tane manau tinreknu nga nu kumnemnge minap.

⁶ Tane takis ndametin pankap. Gafman mbal nane piro ke likade ta nane Kuate tuku piro biyig. ⁷ Tane afu mbolnge wam kam tuku minwaig kande nane mbolnge ke likap. Tane takis ndametin pankam tuku minmba kande pankap. Tane nyu jak mbal idusninmba nane gare ningam tuku wam ta ndo kap.

Tangine tangine mungu kume purkap

⁸ Tane aganj ande lafuwam tuku mine ndakuwa. Tangine tangine mungu kume puram tuku manau ta ndo lafuwam tuku minwa. Nane afu tane tugumnge minig ta tane nane tuku kume purde ta tane Kuate tuku tukul pasa jakmba kumude. ⁹ Kuate tuku tukul gudommmba minig. Tango pino mungu kuayar ndakap. Tango bale ndawap. Aganj ande kuayar ndawap. Aganj ndende kilam tuku piriri ndawap. Tukul kame sakit ta jakmba tukul pasa tenge ulendite. Tukul ta tenenmba. Tane tangine ngarosus tuku kume purde tanamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap ngate. ¹⁰ Tango nu kume pur manau tamba ande njayo siliwam kumun kuga. Ande nu kume pur manau jak minit ta nu tukul jakmba kumute.

¹¹ Kile mineg ait te tane kila. Ta tuku wam jakmba ta dubikap. Sine muskil kile-tidinge singam tuku pasa ismba son ngiger ait ta kile ait kuen kinit. Ta tuku

tanjine wamdus kinyanu minig ta kuagnekap. ¹² Ma furir tuku ait kugawam bafute le mafewam tuku ait buk patukate. Ta tuku ma make tuku manau kile-sika mafen tuku manau kilmba tamba manau njaigonu kile-ibenkuba. ¹³ Sine mafen mineg tanjan manau magenu ndo kube. Sine afu ndon minyoka isukusmba maim-maimka kule kamenu nye ndakube. Sine fare fare tango pino ndon une ndakube. Kutur manau kiko jak ta ke ndakube. Afu ndon kualetau ndakube. Afu tuku mine tuku wamdus kagli Njr ndakube. Sine ma make tuku manau tanjan jakmba kusrekube.

¹⁴ Tane singine Sunjo Yesu Kristus tuku manau te-purap sulumba tanjine ngarosu tuku nzali njaigonu kam tuku idus ndaningap.

14

Sine tira kame tuku son manau pile ndangube

¹ Tira ande tuku son manau gisleknu ta nu tane ndon mangurkam tuku tap. Tane nu ndon kualetauka nu tuku manau te-ibenam tuku idusmba te ndakap. ² Tira ande nu ye aganj jakmba nyam kumun ngate. Ande nu son manau gisleknu jak minmba ye mbarikit nga nu ndem mbulmba nyamagan ndo nyate. ³ Ande nu ndem nyate tanje ande nu nyamagan ndo nyate ta tala ndawa. Ande nu ndem nda nyate tanje nu tango ndem nyate ta nu mbarte nga sa ndakuwa. Kuate nu nale arnen kilna. ⁴ Ne ima le ande tuku piro tango tuku son manau pilete. Nu pilemba kumumbi kate ko mbarte ta ne tuku piro kuga. Nune Sunjo tuku piro. Sungonge nu sangri tuwit ta nu kumumbi mayok kangat.

⁵ Tira ande nu ait afu tukul jak ngate. Ande ait jakmba kumu kumu tukul kugatok nga iduste. Tanjine miron yimyan manau dubiwam tuku ta pilenga te-tiwap.

⁶ Ait afu sugo ngade mbal ta nane Kuate tuku nyu idusmba tanjade. Nane ndem nyade mbal Kuate gare pasa tuwig sulumba Kuate tuku idusmba nyade. Nane ndem nda nyade mbal nane Kuate tuku mata idusmba ndem nda nyade. Nane nyamagan ndo nyade ta tuku Kuate gare

pasa tuwig. ⁷ Sine mineg ta singine miron tuku mine ndakeg. Ko kumeg ta singine miron tuku kume ndakeg. ⁸ Sine abo jak mineg ta sine Sunjo tuku nyu te-dungam tuku mineg. Sine kumeg ta Sunjo tuku nyu te-dungam tuku kumeg. ⁹ Kristus nu kumanu mbal abo jak minig mbal tuku Sunjo minam tuku nu kummba man tingina. Ta tuku sine abo mineg e ko kumeg ta sine Sunjo tuku ndo mineg.

¹⁰ Ne wam ta idusmba tira ande tuku son manau pilenga nu mbarte nga sa ndaka. Ko ne afu tuku son manau kangerka tala tala ndaninga. Sine jakmba Kuate am mbolnge tingube le nunge sine pilesingamngat.

¹¹ Kuyar pasa ande ta tuku tenenmba sakate.

Sunjo nu sakate: Ye sinja abo minet tanjan pasa te sinja mayok kangat. Tango jakmba ye tugumnge dagol tidrongamngaig. Nane jakmba ye tuku nyu te-dungamngaig ngate. *Ai-saia 45.23*

¹² Ta tuku sine jakmba Kuate tugumnge singine wam jakmba ke likeg ta kilimok kile-mayokkamngig.

Sine tira kame tuku ngamungal njaigo sigli ndakube

¹³ Ta tuku sine singine mungu pilengge wam ta kusrekube. Sine wamdus sangrinu pilmba singine tira inum ndekam tuku wam ande ke ndakube. ¹⁴ Ye Sunjo Yesu ndon ukendiket ta nyamagan ndem jakmba nyam tuku tukul kuga. Ye wam ta kila minet ta ande nu aganj ande nyam tuku tukul jak nga iduste ta nu tuku wamdus sinamnge tukul tanjan mayok kinit. ¹⁵ Tira ande nu aganj ande nyam tuku tukul jak ngate le ne tumba nyate ta ne nu tuku wamdus nayo silit. Tanjate ta ne tira tuku kume purte wam ta kusrete. i ... Kristus nu tira ta tuku kumna. Ne aganj nyate tamba nu nayo sili ndawa.

¹⁶ Ne ye aganj jakmba nyam kumun nga sakate ta ne kumumbi sakate. Nane wamdus mayenu ta andenge nayo siliwam tuku ndin wakei ndawa. ¹⁷ Sine Kuate kumnemnge mineg mbal sine nyamagan le kule nyeg ko nda nyeg ta alo sunjo kuga. Sine tinjeknu mayok ka ngamungal mukuk minmba Tukul Guwa mbolnge gare jak

mineg wam ta ndo alo sungokanu. ¹⁸ Ande nu tanamba Kristus dubite ta nu Kuate gare tuwit. Tango pino nane nu tuku manau ta kanjermba saka minig.

¹⁹ Sine ngamungal ulendi minmba singine singine wamdus sangri pilewam tuku sangri tinga wam ta ndo ke likube. ²⁰ Ne aganj ande nzalinu nyate tamba Kuate tuku piro njayo sili ndawa. Nyamagan njakmba tukul kugatok ta ande nu ne aganj nyate ta mbolnge ndekate ta ne mbarte. ²¹ Nane tira ande baringikat nga ne ndem ko grep kule nye ndaka ko wam kise afu ke ndakate ta ne manau tinjeknu dubite. ²² Ne wam afu kam kumun ngate ta Kuate am mbolnge ndo minwa. Ne wam ande pilenga ye kam kumun nga idusmba wamdus piti kugatok ta ne gare njak minit. ²³ Ne wamdus armba njak aganj ande nya ta ne mbarte. Ne nane ngamungal son pitaimba tumba nyate ta tuku. Ande nu wam andembi nunje son ngate manau piti serte ta nu mbarte.

15

¹ Sine Kristus dubimba ngamungal son sangri njak mineg mbal sine tira kame son manau gisleknu minig ta turkuba. Sine singine maye minam tuku ndo idus ndabe.

² Sine tira kame wamdus sangri pileningam tuku nane tuku wamdus kumnemnge minmba manau tamba nane turkuba. ³ Kristus nu mata nunje maye minam tuku ndo idus ndana. Kuyar pasa ande Kristus nu Kuate ndonj pasatina ta tenjemba sakate.

Nane ne tumail pannade mbal ye turmba tumail panyade. *Mune 69.9*

Kuyar pasa nu tanamba sakate.

⁴ Kuyar pasa o buk kuyarke likinaig ta sine tumsingam tuku mayok kinaig. Sine kuyar pasa ta burka sangri tinga dirnangube sulumba ngamungal mukuk njak minmba Kuate tairngube. ⁵ Sine sangri tinga ngamungal mukuk minam tuku manau Kuate tugumnge prote. Nunje tane sangri tingawa le tane Kristus Yesus tuku manau kubemba tangine tangine wamdus ulendi tuma minap. ⁶ Tane tanamba minap ta tane ulendika minga ndindombi singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mam Kuate tuku nyu te-dungamngaig. Son.

Kristus nu kilke mbol mbal njakmba wikina

⁷ Kristus nu Kuate tuku nyu mbol kuwa nga nu sine njakmba kilna. Tanamba ndo tane mata Kuate tuku nyu mbol kuwa nga tangine tangine afu njakmba kile likap. ⁸ Kristus tuku manau satigit ta tugunu tenjemba. Kuate nu pasa o buk sakina ta alonu mayok kuwa nga Kristus nu Zu mbal tuku piro tango mayok kina. Wam ta mbolnge Kuate nu Zu mbal tuku mbun kame pasa saningina ta kumungina. ⁹ Wam ta mbolnge kasomok mbal mata Kuatenge mapekina le nane nu tuku nyu te-dunginaig. Kuyar pasa ande tenjemba sakate.

Ye kasomok mbal ngamuknge ne tuku nyu te-dungamngit. Ye ne tuku nyu mbol kuwa nga mune ande ulamngit ngate. *2 Samuel 22.50; Mune 18.49*

¹⁰ Kuyar pasa ande tenjemba sakate.

Tane kasomok mbal Kuate tuku mbal Israel ndonj gare-gareka minap ngate.

Tukul Pasa 32.43

¹¹ Pasa ande mata tenjemba sakate.

Tane kasomok mbal Sunjo tuku nyu te-dungap.

Ese. Kilke tugu njakmba nu tuku nyu te-dungap ngate. *Mune*

117.1

¹² Tuan tango Aisaia nu mata sakina:

Yesi tuku mbun sunjo ande prowamngat.

Nu kasomok mbal tuku Sunjo minam tuku mayok kangat. Nunje nane muskil kile-tidinge ningam tuku tairngamngaig ngina. *Aisaia 11.10*

¹³ Sine Kuate tairnga mineg wam ta nunje singit. Tane nu kumun nga minap le nunje gare manau ngamungal mukuk sungomba tingawa. Nu tanawa ta tane Kuate tairnga minig wam ta Tukul Guwange lato lato sangri pilemba minamngat.

Paulus nu nunje piro tuku sakina

¹⁴ Tira kame, ye tane tuku wamdus ar ar ndawet. Tane rangun manau kumunganu njak minmba pasa tugusek njakmba kila minig tukunu tangine tangine mungu kile-tidingam kumun. ¹⁵⁻¹⁶ Kuate nu ye make pilmba tane kasomok mbal ngamuknge Kristus Yesus tuku piro tango minam tuku ye madiyina. Ta tuku ye wane te mbolnge

tane man idusam tuku ye pasa sangrinu afu kuyarit. Ye pasa mayenu kukliwet te pris tanan Kuate tuku piro biyet. Tane kasomok mbal Tukul Guwa mbolnge kumumbi purfen nu mayok kape le Kuate nu nzalinu kilwa nga ye tane atrau agan mayenu tanan Kuate tambim tuku piro ket.

¹⁷ Ye Kristus ndon ulendiket tukunu ye Kuate tuku piro ke liket te ye payamkam kumu. ¹⁸ Kristus nu kilke mbol mbal nakmba pasa mayenu dubiwaig nga nu ye mbolnge wam afu ke likina ta ndo ye saka minet. ¹⁹ Ye pasa kuklimba wam afu ke lika ye sangri kitek tumnimbamba Tukul Guwa tuku sangri yimyam kile-mayokka wam nakmba ta Kristus nu ye mbolnge piro kina. Ta tuku ye Yerusalemnge Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku piro tugu pilmba kumba ka ka Iliria ma mbolnge tinga piro suluwen.

²⁰ Ye Kristus tuku piro mbal afu tuku piro tuturam idus ndawet. Nu tuku nyu kinit ma mbolnge ye pasa kukliwe nda. Nu gilai mbal tugumnge ye pasa kukliwam tuku wamdus sangrinu pilet. ²¹ Kuyar pasa ande ye idusmba tanamba piro ket ta tenenmba. Nane nu tuku pasa ise ndakade mbal nane ismba wamdus purfeningamngat.

Nane nu tuku nyu ise ndakade mbal nane nu kila palmbimngaig ngate. *Aisaia 52.15*

Paulus nu Rom mbal kanjerkam idusna

²² Ye ait sungomba tane tugum prowam tuku iduset ta yine piro sungo tenge ndin purte. ²³ Kile kilke te mbolnge piroket ta buk kugate. Ye yar gudommamba tane tugum kambim tuku sungomba idusmba minet ta ye Spen kambim nga pro tane kanjertingam iduset. ²⁴ Ye tane ndon ait fagnu minmba gare ti le tane ye mindeyumba ka ndinngae kayeyap le ye Spen ka nget.

²⁵ Ye kile ndametin afu kilmba Yerusalemnge Kuate tuku mbal turkam kangit. ²⁶ Nane agan ndende tuku denkade tukunu Masedonia le Akaia ma mbolnge tira kame afu nane turkam tuku ndametin te patikinaig. ²⁷ Nane nangine miron wam ta kam idusnaig ta nane kumumbi kinaig. Kasomok mbal Israel mbolnge lafu nak minig. Nane Israel mbal tugumnge

Kuate tuku wam magenu kilig tukunu kile kasomok mbal nane Israel mbal afu ngarosu tuku aganmbi turkam kumu. ²⁸ Ye ndametin te kilmba Yerusalem mbal ningi sulumba ye Spen kambim nga ka tane tugum ta prowamngit. ²⁹ Ye tane tugum prowi ta ye Kristus tuku gare manau nakmba nak tane tugum prowamngit ta ye kila.

³⁰ O tira kame, sine nakmba Sunjo Yesus Kristus tuku mbal mineg. Sine Tukul Guwa mbolnge mungu kume purkeg. Ta tuku ye tenenmba satengamngit. Tane ye turyam tuku ye ndon Kuate sungomba yabanbe. ³¹ Yudea ma tugu mbolnge son nda ngade mbal ye baleyam idusde ta ye maye minam tuku Kuate yabanap. Kristus tuku mbal Yerusalemnge nane kasomok mbal tuku ndametin te kilam mbulbekaig. Nane gare nak kilwaig nga ta tuku mata Kuate yabanap. ³² Kuate nu nzaliwa le ye tanamba gare nak tane tugum ta promba ait afu tane ndon mini sulumba wamdus gare tamngit.

³³ Kuate nu ngamungal wamdus bul seringam tuku nu tugu. Nu tane ndon minmba minwa. Son.

16

Paulus nu Rom mbal kaiye pasa ningina

¹ Kristus tuku piro pino ande nyunu Febe tane nu tuku nyu kila palpe nga satengamngit. Nu Senkrea tumban sunjo mbolnge Kristus tuku kuasmbi ngamuknge piro kate. ² Nu tane tugum ta prowa le tane Kuate tuku mbal minig ta te-mayokmba Sunjo tuku nyu mbolnge nu tap. Nu wam afu denkuwa kande turap. Nu tira kame sungomba ye mata turyina.

³ Prisila le Akuila nale ye ndon Kristus Yesus tuku piro kigen ta tane nale tuku gare pasa te sanikap. ⁴ Nalekam ta ye maye minam tuku ye turyumba kume dirnaik. Ta tuku kasomok mbal Kristus tuku kuasmbi minig ta nane nakmba ye ndon nale gare pasa nikig. ⁵ Nale tuku wandeknge Kristus tuku kuasmbi mangurkade mbal nane mata gare pasa te ningap.

Mbal nakmba nyu kilamngit te yine gare pasa te saningap. Yine gulab mayenu Epenetus. Asia mbal ngamuknge nu

ambonga Yesus tuku son ngina. ⁶ Pino ande Maria tane ngamuknge piro karenkina. ⁷ Andronikus nale Yunias sine tugu ndindo nale ye ndon muli wandek sinamnge mingen. Ye Kristus gilai minen le nale ambonga son nginaik. Aposel kame ngamuknge nale nyu nak minik. Nane nakmba ta yinje gare pasa te ningap.

⁸ Afu tenenmba. Ye tuku gulab mayenu Ampliat. ⁹ Ande Urbanus nu sine ndon Kristus tuku piro biyit. Ande Stakis nu ye tuku gulab mayenu ande. ¹⁰ Ande Apelis nu Kristus tuku tango tugusek mayok kina. Aristobulus tuku ndare tuma mbal mata yinje gare pasa ningap. ¹¹ Herodion nu ye ndon tugu ndui ta. Narsisus tuku ndare afu Sungo tuku mbal minig ta nakmba yinje gare pasa te saningap.

¹² Afu tenenmba. Sungo tuku piro karenkate pino ar Trifina nale Trifosa. Pino ande Persis nu mata Sungo tuku piro karenkate. ¹³ Tira ande Rufus nu Sungo tuku tango tugusek. Ina nuje nu ye tuku ina tana minit. ¹⁴ Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas tira afu nane ndon minig. ¹⁵ Filologus, Yulia, Nerus nale kulim nuje Olimp Kuate tuku mbal nane ndon mine likade ta nakmba yinje gare pasa te saningap.

¹⁶ Tane tangine tangine tira kame ndon mungu kume purkade manau ta alonu te-mayokap.* Kristus tuku kuasmbi yinyam nakmbange tane tuku kaiye pasa pilig le ilit.

Yabri tum mbal tuku riron pasa

¹⁷ Tira kame, nane afu tane purka afu tuku wamdus tugusek didikade ta tane nane kila patika nane ndon ulendi ndakap. Nanenge sine pasa tugusek tumtingigen ta pitaide. ¹⁸ Nane singine Sungo Yesus Kristus tuku piro mbal kuga. Nane nangine ngaros tuku nzali ngaionu maro nak minam tuku ndo piro kade. Nangine nule parak pasambi tira afu wamdus sangri kugatok ta didikade.

¹⁹ Tane Kuate tuku minje dubi mayede ta nane nakmba isig. Ye wam ta tuku gare-gareket. Tane manau mayenu kam tuku kila sungo nak minap sulumba manau

nyonu kam tuku gilai tana minap. ²⁰ Tane tana minap ta Kuate nu pitik ndo Satan tumba tane tuku kupe kumnemnge pilmba to firamngat. Kuate nu ngamunggal mukuk singit tuku tugu. Sine tuku Sungo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.

²¹ Timoteus nu ye ndon pirokate ta nunge tane kaiye pasa tingit. Lusius Yason Sosipater nane ye tuku tugu ndui ta nane mata tane kaiye pasa tingit.

²² Ye Tertius Paulus tuku minje pasa kuyaret te ye mata kaiye pasa tingit.

²³ Gaius nu ye Paulus nu tuku wande mbolnge minam tuku sakate. Nu Kristus tuku mbal nakmba mbolnge wam mayenu ta kate. Nu mata tane kaiye pasa tingit. Erastus nu tumbra sungo te tuku ndametin kulatkate tango sine tuku tira Kuarter nane mata tane tuku kaiye pasa pilik.

²⁴ [Sine tuku Sungo Yesus Kristus nu tane make patikuwa. Son.]

Paulus nu Kuate tuku nyu te-dungina

²⁵ Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Ye pasa mayenu Yesus Kristus tuku kukliwet ta Kuate nu ta mbolnge tane sangri piletingamngat. Pasa mayenu ta buk kurok minna le tango nane gilai mine sungona le ka ka kile nu kilimok mayok kinit. ²⁶ Kuate nu minmba minit nu tango nakmba pasa mayenu son nga dubiwaig nga iduste ta kilimok mayok kinit le kilke mbol mbal nakmba ise likeg. Tuan tango kame tuku kuyar ta mbolnge kilimok mayok kinit.

²⁷ Kuate nu ndo wamdus kila nakmba nak. Sine nakmba Yesus Kristus mbolnge Kuate tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe. Son.

* 16:16: Zu mbal nane kume purkade manau ta alonu te-mayokmba mungu mumukade.

1 KORIN

Korin mbal tuku waŋe Paulusŋge ambonŋa kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 26 kinaig le Paulus nu Efesusŋge minmba Korin mbal tuku waŋe te kuyarna.

Korin tumbran ŋunŋo ta Grik kilke mbolŋge minna. Tumbran ta mbolŋge ma tugu yeki yeki tuku mbal pro tanŋe mine likinaig tukunu maŋau ŋaigonu mata ŋunŋokina. Korin mbal nane yabri mbara gudommaba mbariŋniŋmba minnaig le Paulusŋge pasa mayenu tumba nane tugum kumba tumningina le isnaig wam kube ta Aposel 18 mbolŋge minit.

Korin mbal gudommaba Paulus nu Kristus tuku sakina le ismba ŋgamunŋal biye mbilmba kule pisne tinaig le Paulus nu nane ŋgamukŋge yar ndindo batenŋu inum pirokina sulumba maŋ nane kusreka kina.

Paulus nu waŋe te kuyarna ta tugunu tenenmba. Nu Efesusŋge minna le mbal afu nane nu tugum promba Kristus tuku mbal Korinŋge minig ta nane fare fare unekade ŋga nu kubeu tunaig sulumba sakinaig: Afu nane nanŋine maŋau ambokok ta maŋ lato ke likade. Nane pur yimyamka sine gabat kise kise tuku kuasmbi ŋgade. Nane tuku ande nu nuŋe ndare ndon kinyna ta nane nu te-ti ndanaig. Nane kua-leyaukade sulumba nanŋine nanŋine tira pasa mbolŋge kile-tidingade sulumba fare fare tanŋo pino ndon unekade ŋga Paulus sanaig le nu pasa ta ismba nane tuku mbar kile-tidingam tuku waŋe te kuyarna sulumba wam pagu pasa ŋunŋomba nane niŋgina.

Tanamba nu nane nu tuku kusna waŋe pilnaig ta turmba kumumbi lafuna.

1-2 Kuate tuku kuasmbi Korinŋge minig tane ŋakmba kaiye. Tane nuŋe mbal minam tuku Kuate nu wikate le tane Kristus Yesus ndon ulendika nu tuku mbal mayok kinig. Kilke tugu ŋakmba mbolŋge ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus tuku nyu te-dunŋade mbal nane sine ndon ulendika ŋunŋo ndindo ŋak minig ta nane tuku turmba waŋe te

kuyaret. Ye Paulus Kuate nu nuŋe nzali dubimba ye Kristus Yesus tuku aposel mini ŋga nyu te-mayokna. Ye ŋingine tira Sostenes sile tane ndon pasatam prowek. ³ ŋingine Mam Kuate ŋunŋo Yesus Kristus nale tane ake sinan make patika ŋgamunŋal wamdus bul sertiŋguwaik. Son.

Paulus nu Kuate tuku garena

⁴ Kuate nu Kristus Yesus mbolŋge tane ake sinan make patikina tukunu ye mara mara nu gare pasa tuwet. ⁵⁻⁶ Tane Kristus ndon ulendika wam magenu ŋakmba kilnaig. Sine nu tuku pasa tane tugumŋge kukligen le pasa ta tane tuku ŋgamunŋal sinamŋge sanŋri tingina le tane katese maŋau tugusek ŋakmba ŋak minmba minŋe bulokmbi te-mayokde. ⁷ Tane ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus luka prowam tuku minde minig ta wam ande tane mbolŋge den ndakate. Kuate nu buk wam magenu ŋakmba tingi suluna. ⁸ Nu tane sanŋri piletiŋmba minwa le ma ma nuŋe ait ŋunŋo mbolŋge mbar ande tane mbolŋge mayok kine nda. ⁹ Kuate nu nuŋe Kiŋo ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus tane nu ndon munŋu gare ŋak minam tuku wikina. Nu ŋiŋka wam ta te-mayokamŋgat.

Kuate tuku kuasmbi Korinŋge purkinaig

¹⁰ Tira kame, ye ŋingine ŋunŋo Yesus Kristus nu tuku nyu mbolŋge tane sanŋrimba satingamŋgit. Tane pur yimyam ndaka ulendika tumawap sulumba tane wam ŋakmba mbolŋge ŋgamunŋal ndindo pilmba kap. ¹¹ Tane kua-leyaukade ta Klowi tuku wande tuma mbal afu ye tugum promba ye kubeu sinaig le ye isen ta tenenmba. ¹² Tane purka tane afu sakade ye Paulus tuku tanŋo ŋgade. Afu ye Apolos tuku afu ye Petrus tuku afu ye Kristus tuku ŋgade. ¹³ Yoi. Tane Kristus purpurde le nu gudommaba tanan mayok kinig. Ye Paulus ye tanenu ŋga ail kazrai mbolŋge kume ndaken. Tane ye tuku nyu mbolŋge kule pisne te ndakinaig. ¹⁴ Ye tane ŋgamukŋge minmba afu kule pisne ndatingen tukunu kile ye wamdus piti kugatok minet. Ye Krispas nale Gaius ndo kule piseniken tukunu ¹⁵ tane sine Paulus tuku mbal minmba kule pisne tigen ŋga sakam kumun

kuga. ¹⁶ O son. Ye Stefanus tuku wande tuma mbal mata kule pisneningen. Ye afu turmba kule pisneningen e ko kuga e ye idus ndawet. ¹⁷ Kristus nu tango kule pisneningam tuku ye kukul ndayina. Ye pasa mayenu kuklimba sanu tuku kukulyina. Ye pasa ta kuklimba kilke te tuku wamdus kilambi tango wamdus dubikam tuku sa ndaket. Kuga. Ye ail kazrai tuku sa ndo ket.

Kristus nu Kuate tuku wamdus kuyar te-mayokte

¹⁸ Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna ta ngisikam tuku minig mbal nane pasa ta ismba nginngan pasa ndo ngade. Sine Kuatenge muskil kile-tidinge singit mbal sine ismba ta Kuate tuku sangri ngeg. ¹⁹ Kuyar pasa ande Kuate tuku minge tenenmba sakate.

Nane kila sugo nak mbal yenge nane tuku kila ngaigo siglikamngit. Wamdus kuyar mayenu nak mbal yenge nane tuku wamdus te-siwamngit ngate.

Aisaia 29.14

²⁰ Kuate tuku wamdus kila tange kilke te tuku nginngan wamdus kila kilimok kile-mayokkate. Ta tuku kila nak mbal aninge? Ko kuyar pasa biteknanganu mbal aninge? Ko nangine wamdus kilambi afu tuku pasa kile-ibenkade mbal aninge? Nane tuku kila alo kugatok. ²¹ Kuate nu tango nane nangine kilambi nu kila palmbim tuku ndin ta tukulna. Sine pasa kukliweg le afu nginngan pasa ngade ta pasa tange ndo nane Kuate kila palmbim kumu. Nu pasa tambi son ngade mbal muskil kile-tidinge ningit. Kuate tuku wamdus kuyar not. ²² Zu mbal nane wam kitek sangrinu kangerkumba ndo son ngam idusde. Grik mbal nane pasa kila wamdus mayenu nak isam idusde. ²³ Sinenge Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna pasa ta kukliweg. Zu mbal nane pasa ta ismba gubra tumba pitaide. Grik mbal nane ismba nginngan pasa ndo ngade. ²⁴ Sine Kuatenge wikate mbal Zu ko kasomok mbal sine Kristus tuku pasa ta ismba son ngeg. Kuate tuku sangri nu tuku wamdus kila nu mbolnge minig le sine kila pileg. ²⁵ Kuate nu wam te-mayokte le nginngan wam ngade ta tango tuku kila lite. Nu wam te-mayokte le

gisleknu ngade ta tango tuku sangri lite. ²⁶ Tira kame, tane Kuatenge wikate mbal tane tango ndan ndan. Afu tango am mbolnge kila nak afu sangri nak afu nyu nak tane ngamuknge tango tajan gudommba mine ndakade. ²⁷ Kuga. Kuate nu kila nak mbal kiko tuwaig nga kila kugatok mbal kilam tuku madiningina. Sangri nak mbal kiko tuwaig nga nu sangri kugatok mbal madiningina. ²⁸ Kuate nu nyu nak mbal ake agan tajan mayok kuwaig nga mbal nyu kugatok tango nane kangerka talaningig ta kilam tuku madiningina. ²⁹ Ta tuku ande Kuate am mbolnge nune nyu payamkam kumu kuga. ³⁰ Kile sine Kristus Yesus ndon ulendika abo kitek nak mineg ta Kuatenge singit. Nunge Kristus pilna le sine nu mbolnge wamdus kila teg. Nu sine tuku muskil kile-tidinge singit le sine Kuate am mbolnge tinreknu mayok ka nu tuku mbal purfen nu mineg. ³¹ Ta tuku kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Tango ima nu payamkam idusmba kande nu Sunjo wam ke likate ta idusningmba payamkuwa ngate. *Yeremia 9.24*

2

Paulus nu Kuate tuku sangrimbi pasa kuklina

¹ Tira kame, ye buk tane tugum promba Kuate tuku pasa tugusek satigen ta wamdus kila nak ko pasa kila sunjo nakmbi sa ndatingen. ² Ye Yesus Kristus nane nu ail kazrai mbolnge balenaig ta ndo idusmba satigen. ³ Ye pro tane ngamuknge sangri kugatok kuru-kuruka piririmba minen. ⁴ Ye pasa kukliwen ta tane tuku wamdus didikam tuku ye pasa kila sunjo nakmbi kukli ndawen. Ye pasa sando ken le Tukul Guwa nu pasa ta sangri pilena le tane son nginaig. ⁵ Wam ta mbolnge tangine ngamungal son tango tuku wamdus kila mbolnge mine ndakate. Kuate tuku sangri mbolnge minit.

Kuate tuku wamdus kuyar

⁶ Kuate tuku mbal nane kila sugo nak nane ngamuknge sine wamdus kila sugo ningeg. Wamdus kila ta kilke te mbolok kuga. Kilke te tuku sugo sugo

kila kilig tana sine kile ndakeg. Mbal ta ngisikamngaig. ⁷ Sine Kuate tuku wamdus kila kuirok minna ta te-mayokeg le nuje mbal ndo ismba kila pilig. Kuate nu kilke te-mayok ndana sulumba sine nu ndon kilna nak minbe nga nu tanamba wamdus tina ta kuirok minna. ⁸ Kuate tuku wamdus ta kilke mbolok sugo sugo nane gilai minnaig. Nane kila minnaig kande Sungo kilna sangri nak nu tumba ail kazrai mbolnge bale ndanaig kande. ⁹ Kuate tuku kuyar pasa ande tenemba sakate.

Kuate nu wam magenu nu tuku kume purde mbal ningam tuku madiningina. Wam ta sugokanu o mbolnge. Tango nane ammbi kanjer ndakade. Kilbambi ise ndakade. Wamdusmbi kamus ndaningig ngate. *Aisaia 64.4*

¹⁰ Wam magenu kuirok minig ta Kuate nu nuje Guwambi tumsingit. Nuje Guwa nu Kuate tuku wamdus nakmba kila minmba sine kila sasingit. ¹¹ Tango nu ande tuku wamdus kila mine ndakate. Nu nuje miron ndo nuje wamdus kila minit. Tanamba ndo ande nu Kuate tuku wamdus kila mine ndakate. Nuje Guwa tanje ndo kila minit. ¹² Kuate tuku wamdus ta tango tuku wamdus tana kuga. Kuate nu wam sugo piya kugatok singina ta nu nuje Guwa singit tanje tumsingit. ¹³ Ta tuku nu wam sugo piya kugatok singina ta tango tuku wamdus kila tamba sine kukli ndaweg. Tukul Guwange tumsingit le kukliweg. Kukliweg le Tukul Guwa nak mbal pasa ta ismba katesede. ¹⁴ Tukul Guwa kugatok minig mbal nane Kuate tuku Guwa tuku wam kame talaka nginngan wam ndo nga nane katesewam kumun kuga. Tukul Guwa nak mbal ndo nuje wam kame pilenga alonu kamusmba katesede. ¹⁵ Nane wam nakmba pilenga pitik katesede. Tukul Guwa kugatok mbal nane Tukul Guwa nak mbal kumumbi pileningam kumun kuga. ¹⁶ Kuyar pasa ande tenemba sakate.

Ima nu Sungo tuku wamdus kila minit?

Ima nu Sungo wam paguwam kumun ngate. *Aisaia 40.13*

Pasa ta son. Sine Kristus tuku ndo kila mineg.

3

Kuate tuku gageu pur yimyam ndakap

¹ Tira kame, ye tane ndon minmba Tukul Guwa nak minig mbal tana pasa kila sugo nak sa ndatingen. Tane Kristus tinaig ta tane kijo dabronu ndo minmba kilke te tuku manau dubide mbal tana minnaig. ² Ye nyamagan karen nu tinge ndaken. Amo ndo tingen. Ait ta tane pasa kila sugo nak isam kumun kuga. Kile mata tane tanamba ndo minig. ³ Tane tuku mine ta kilke mbolok mbal tana minig. Tane afu tuku mine am kikon tina kualeyauka mungu tetka minig sulumba tane tuku mine ta kilke mbolok mbal tana ndo minig tae. Tane tango kitek mayok ndakinig. ⁴ Ata. Tane afu sakade ye Paulus tuku tango ngade. Afu ye Apolos tuku ngade. Tane tanakade ta tane Tukul Guwa kugatok mbal tana minig. ⁵ Sile Apolos ndon tango ndan ndan. Sile Kuate tuku piro tango ndo. Nunje piro walmba sikina le sile piro kiken le tane pasa mayenu son nginaig. ⁶ Ye piro ta nyamagan tumunu nguken le Apolos nu agan tumunu ta kule tuna le Kuatenge ndo nyamagan alonu te-mayokna. ⁷ Ta tuku agan ngukate tango agan tumunu kule tuwit tango nale ar ta nyu kugatok. Kuatenge nyamagan alonu te-mayokte nunje ndo nyu nak. ⁸ Agan ngukate tango agan tumunu kule tuwit tango nale kumu kumu piro tango ndo. Ngumnenga piro miro tango nu nale yimyam piya kumumbi nikamngat. ⁹ Sile Apolos ndon Kuate tuku piro tango ndo. Sile piro tuma kek. Tane Kuate tuku nyam piro tana minig.

Sine Kuate tuku tukul wande mineg

¹⁰ Tane Kuate tuku wande tana minig. Kuate nu ake sinan ye make pilmba piro sina le ye tane tugumnge tango wai kuyar nak tana wande ta tuku makek te-tiwen. Tango afu nane makek ta mbolnge wande alonu pilmba minig ta nane rironkuwaig. Makek ta mbolnge wande alonu fare fare pile ndakuwaig. ¹¹ Kuate tuku wande palmbim tuku makek buk siriwen ta Yesus Kristus. Afu nane makek kise sigrikam

kumun kuga. ¹² Makek ta mbolnge piro mbal ail ndan ndan kilmba wande alonu palmbimngaig. Nane kuil anzin nzalail kilmba ko yakmbit kurbag tikbair kilmba pilwaig ta ngumnenga nane tuku piro kilimok mayok kangaig. ¹³ Ait sungo mbolnge panje piro mbal tuku piro yimyam tagoninguwa le nane piro mayede ko njayode ta kilimok mayok kangaig. ¹⁴ Tango nu makek ta mbolnge wande pile mayete ta panje uge ndakuwa le nune piro lafunu tamngat. ¹⁵ Ande nu pile maye ndate ta panje wande alonu ugwa le nu nune piro lafunu te nda. Nu lafunu te ndakuwa sulumba nune ngarosu ngisike nda. Nu pa tetka mayok kinit tana nu ngisike diramngat. ¹⁶ Sine Kuate tuku tukul wande mineg. Nune Guwa sine sinamnge minit ta tane kila. ¹⁷ Wande ta Kuate nune minam tuku madite. Tane tuku ande nu wande ta njayo siliwa ta Kuate nu tango ta njayo siliwamngat. Kuate tuku tukul wande ta sine.

Kilke mbolok kila ta tugusek kuga

¹⁸ Tane rironkap. Tane tuku ande ye kilke te mbolok kila jakmba jak minet ngate ta nu nune wamdus mbarte. Nu kila ta jakmba ngumneniamba nginngan tango mayok kuwa sulumba nu kila tugusek tuwa. ¹⁹ Kilke mbol mbal tuku kila Kuate am mbolnge nginngan wam ndo mayok kinit. Kuyar pasa ande tenemba sakate.

Kila jak mbal nangine kila tuku yabri paknu tambi Kuate nu nane kilmba kile-ibenkate ngate. *Yob 5.13*

²⁰ Kuyar pasa ande mata sakate.

Sungo nu kilke te tuku kila jak mbal kangerka wamdus ta alo kugatok ngate. *Mune 94.11*

²¹⁻²² Ndanam saka tane gabat afu tuku nyu kile-dunga payamkade. Ye Paulus Apolos Petrus sine jakmba tane turkam tuku ndo mineg. Wam jakmba minig ta tane tuku minig. Kilke te tane tuku minit. Abo minam tuku manau kume manau wam kile minig afu ngumnenga prowamngaig ta jakmba tane tuku nga mayok kinig. ²³ Ata. Tane jakmba Kristus tuku minig le nu Kuate tuku minit.

4

Sungonge ndo nune piro tango pileningit

¹ Tane tenemba sine tuku idusap. Sine Kristus tuku piro mbal minmba Kuate tuku pasa tugusek kuirok minig ta kile-mayokkam tuku kulat mbal mineg. ² Sine piro kulat mbal sine kurauka piro ke mayebe nga saket. ³ Tanenge ko tango afunge ye tuku piro pilede ta ye tangaig nga ta tuku idus ndawet. Ye piro ket te yije miron mata pile ndawet. ⁴ Yije mbar afu katese ndamba ye piro mayewet nga iduset ta ye wam ta mbolnge piro tango kumumbi mayok nda kinet. Sungonge ndo ye tuku piro kumumbi pilete. ⁵ Ta tuku tane pitik ndo afu tuku wam pile ndaningap. Sungo tuku ait ndo tairngap. Nu luka pro sine tuku manau kuirok minig ta jakmba kiljaninguwa sulumba tango wam kam idusde ta kilimok kile-mayokkamngat. Nu tanawa le Kuate nu tango yimyam kumumbi nyu kile-dungamngat. ⁶ Tira kame, kuyar pasa tumsingit tanamba tane tango ande payamka ande tuku nyu te-iben ndawap. Ye tane tuku gabat jakmba tuku satngit ta tane wam ta kila palpe nga sile Apolos sikile ngaro mbolnge pilmba satngit. ⁷ Imange tane magenu ngate le tane nane afu lininganu nga idusde. Tane wam jakmba kilig ta Kuatenge tingit. Nunge tingit ta ndanam saka tane tangine miron kilanu sukmba payamkade. ⁸ Tane wam ande den ndakate nga idusde. Tane sine lisiamba nyu sugo jak minig ngade. Yoi. Sine tane tanamba mayok kape nga wamdus sungo jak mineg. Tanamba ndeta sine tane ndon ulendika nyu sugo jak minbe. ⁹ Kuate nu sine aposel kilmba tango jakmba ngumnemnge nyu kugatok patikina nga ye iduset. Ta tuku tango ngaigonu bale faram tuku patikade tana enel kame tango jakmba pro sine kile-ngamukka kanger tidinga talasingig. ¹⁰ Sine aposel kame Kristus tuku mbal mineg tukunu tango am mbolnge nginngan tango sangri kugatok tana mineg ta tane Korin mbal tane tenemba sakade. Sine Kristus tuku mbal mineg sulumba sine kila jak mbal mayok kumba sine sangri jak nga sakade. Tane Kristus tuku mbal minmba tango am

mbolnge nyu sungo tade ta sine nyu sungo nda teg. ¹¹ Sine aposel kame o buk kile mata gubak ndo minmba kule parasinmba tawi urfunu tingeg. Afunge sine ngaigo siglikade le sine tumbran kugatok tana kine promba likeg. ¹² Singine waimbi piro karenka mundumbi nyamagan piyaweg. Afu tumail pansingig ta lafu ndamba nane sinanu Kuate yabaneg. Afu piti singig ta sine ngan patika ake mineg. ¹³ Afu kasursingig ta sine pasa bafumbi saningeg. Tango pino nakmba sine agan ngaigonu tiglu tana nga pitaikade. ¹⁴ Ye pasa sangrinu kuyarit te tane kikotinguwa nga kuyar ndawit. Tane ye tuku kina kame tukunu tane kile-tidingam tuku pasa te kuyaret. ¹⁵ Tane Kristus tuku mbal piro tango gudommmba tane ndin tumtingam tuku minig ta tane mam gudommmba kuga. Ye pasa mayenu tumtingen le tane Kristus Yesus tuku mbal mayok kinaig le ye tane tuku mam tana minet. ¹⁶ Tane ye tuku manau te-purap nga sarsartinget. ¹⁷ Ta tuku ye Timoteus kukuli le tane tugum kangat. Nu Sungo mbolnge ye tuku kina mayenu minit. Ye Kristus Yesus ndon ulendika minet manau te nunge tane man satinguwa le isap. Ye Kristus tuku kuasmbi tumbran nakmba mbolnge minig ta tana tumninget. ¹⁸ Tane afu tangine ngarosu payamka sakade. A ... Paulus nu kuru-kuruka sine tugum prowe nda ngade ta ¹⁹ Sungo nu nunge nzali dubiwa le ye mine-minemba tane tugum prowamngit. Ye pro payamkade mbal tuku manau ta kangeramngit. Nane tuku pasa ta alo nak e ko alo kugatok? ²⁰ Ande nu Kuate tuku gageu minit ta nu pasa ndo sa ndakate. Nu nunge manambi Kuate tuku sangri kile-mayokkate. ²¹ Tane ndanmba idusde? Tangine mbar manau sigair-sigairtinmba kile-tidingi e ko kukotinmba pasa bafumbi satingi e nga idusde.

5

Wam ngaigonu kade mbal pitaikap

¹ Tane tuku ande nu mam nunge tuku pino kuayarmba nu ndon minit nga sakade le ye iset. i ... Kuate gilai mbal mata tana mbar ndade. ² Yoi. Tane payamka sine wam ande den ndakate ngade. Tane

loka kiko nak malmbika minam kumu. Tango tana tane ngamuknge kate ta nu tumba pitaiwap. ³⁻⁴ Yine ngarosu tane ndon mine ndakate ta yine wamdus ta tane ndon minit. Ye tane ndon minanu tana ye tenemba satinngit. Tane mangur palpe le ye tuku wamdus Sungo Yesus tuku sangri nale tane ndon mangurkamngaik. ⁵ Tane Sungo Yesus tuku nyu mbolnge tango ta Satan tuku wai mbolnge palpe le nu tuku ngarosu nayo siliwa. Tana le nu wam ta mbolnge ngamungal biye mbilwa le Sungo Yesus nu prowa le tango ta tuku guwa ngisi ndakuwa. ⁶ Tane payamkade ta wam maye ndade. Yis fudinndo plaua sinamnge pileg le yis ta plaua nakmba ulmba silite ta tane kila. ⁷ Ta tuku tane bret yis kugatok tana purfennu ndo minap. Ata. Singine Pasowa tuku Sipsip Fat Kristus nane buk nu tumba balenaig. Ta tuku tangine manau ambokok yis tana ta kile-panka manau kitek nak minap. ⁸ Zu mbal nane Pasowa tuku kusem kangerde manau ta sine bret yis nak tana manau ngaigonu ambokok pitaikube sulumba bret yis kugatok tana manau tugusek kitek nak minbe. ⁹ Ye buk tane tuku wane ande kuayarmba tane unekade mbal ndon ulendi ndakap nga kuyaren ta ¹⁰ ye Kuate dubi ndade mbal tuku sa ndatingen. Tane nane fare fare pino tango ndon uneka agan ndende kilam tuku piririmba yabri mbara mbarinde mbal ta nakmba kusreka aninge minamngaig? Minam tuku ma ande mine ndakate. ¹¹ Ye pasa kuyaren ta tugunu tenemba. Ande nu ye Kristus tuku tango ngate sulumba fare fare pino ndon unekate e ko agan ndende kilam tuku piririte e ko yabri mbara mbarinte e ko afu tumail panningit e ko kule kamenu nyumba nginngankate e ko agan ndende kuayarte e ko mbar afu tana kate ta tane nu ndon ulendika isukuse ndakap. ¹²⁻¹³ Kuate dubi ndade mbal pileningam tuku piro ta sine tuku kuga. Kuatenge ndo nane tuku manau pileningamngat. Sine tuku piro ta singine mbal ndo pileningam tuku. Tane tanawap sulumba tango une nak ta pitaiwap.

6

Kristen nangine nangine pasa mbol ti ndanguwaig

¹ Ndanam saka tane tangine tangine ande pasa mbolnge pilmba Kuate tuku mbal tugumnge te-ti ndamba Kuate dubi ndade mbal tugumnge te-tiwam kinig. ² Sine Kuate tuku mbal ngumnenga kilke te tuku mbal jakmba pileningam tuku mineg wam ta tane kila. Sine tanamba wam sugo pileningam tuku mbal mineg ta ndanam tane wam fonfon kile-tidingam kumun kuga ngade. ³ Sine enel kame mata pileningamngig. Ta tuku sine kilke te tuku wam sinka kile-tidingam kumun. ⁴ Tane wam afu kile tidingam tuku jak minig ta ndanam Kuate tuku mbal laipninmba ake mbal tugum kinig. Tane wam nayode. ⁵⁻⁶ Ye pasa satinget te ismba kikotinguwa. Tane tuku ande nu ande tumba pasa mbolnge pilit sulumba Kristus tuku son nda ngade mbal tugum kumba te-tite. Yoi. Tane tuku ndindo ande wamdus kila jak pasa te-tiwam tuku mine ndakate le tane tanade e. ⁷ Tane tangine tangine ande tumba pasa mbolnge pilig ta tane wam maye ndade. Afu tane ngaigo siglika ko tane tuku aganj ndende kuayarwaig ndeta tane pasa kugatok minap ta maye ta ⁸ tane tanamba mine ndakade. Kuga. Tangine miron tangine tira ngaigo siglika nane tuku aganj ndende kuayarde. ⁹ Manau ngaigonu kade mbal Kuate tuku gageu mayok ka nu kulatkate ma mbol kine nda ta tane kila. Ta tuku tane rironkap. Tangine wamdusnge yabritingikat. Fare fare pino tango ndon unekade mbal nane ma ta mbol kine nda. Yabri mbara mbarinde tango pino mungu kuayarde tango tango ndo unekade mbal ta jakmba kine nda. ¹⁰ Aganj kuayarde, aganj kilam tuku piriride, kule kamenu nyumba nginngankade, tumail panningig, afu katninmba nane tuku aganj ndende kilig ta nane jakmba sinka Kuate tuku ma mbol kine nda. ¹¹ Tane afu buk tanamba ke lika minnaig ta Kuate nu tane tuku une saukina. Kile tane Sungo Yesus Kristus singine Mbara tuku Guwa nale tuku sangri mbolnge Kuate tuku mbal mayok ka nu am mbolnge tinreknu minig.

Ngarosu kulatkam tuku pasa

¹² Tane afu sakade. Sine Kristus tuku mbal sine tukul kugatok mineg ngade ta son ta tukul kugatok wam afu keg ta sine tur ndasingig. Ye mata tukul kugatok minet ta wam afu tange ye tuku ngamungal didikikat nga ye wam ta ke ndaket. ¹³ Tane afu sakade. Aganj jakmba nyam tuku minig. Fungul nu nyamagan ta nyam tuku minit ngade ta son ta Kuate nu aganj ar ta kile-ngisikamngat. Tane kuraukap. Sine tuku ngarosu te fare fare tango pino ndon unekam tuku mine ndakate. Nu Sungo tuku minit. Sungo nu ngarosu te turam tuku minit. ¹⁴ Kuate nu nunge sangrimbi Sungo kumna le nu tuku ngarosu te-tina tanamba ndo nu sine tuku ngarosu mata kile-tidingamngat. ¹⁵ Singine ngarosu te Kristus tuku ngarosu inum inumnu mine likade ta tane kila. i ... Sine Kristus tuku ngarosu inum inumnu kilmba fare fare pino ndon tumawam kumun kuga. ¹⁶ Tango nu fare fare pino ndon kinyik ta nale ngarosu ndindo tananj mayok kinik. Kuyar pasa tenenmba sakate.

Nale ngarosu ndindo mayok kinik ngate.

Mulum Pasa 2.24

¹⁷ Ande nu Sungo ndon ulendikate ta nu Sungo ndon ngamungal ndindo mayok kinik. ¹⁸ Fare fare pino tango ndon unekam tuku manau sinka kurau mayewap. Wam ngaigonu afu keg ta ngarosu njayo sili ndade. Fare fare pino ndon unekeg ta ngarosu njayo silite. ¹⁹ Kuate nu Tukul Guwa tingina ta kile nu tane sinamnge minit. Tane tuku ngarosu ta nu tuku tukul wande minig. Tane tangine miron tuku mine ndakate ta tane kila. ²⁰ Tane nu tuku tango minam tuku Kuate nu piya sungo kusrena. Ta tuku tangine ngarosumbi nu tuku nyu te-dungam tuku manau mayenu kam tuku palpe le minwa.

7

Tango pino mungu kilig tuku pasa

¹ Tane kusna wane ye tuku kuyarnaig ta kile lafuwamngit. Tango nu pino nda tumba ake minit ta nu wam mayete nget ta ² tane fare unekubekaig nga ye tenenmba iduset. Tane tango jakmba pino jak jak minap le pino mata tango jak jak minap.

³ Tango nu mungu kilanu manau kurauka dubimba nu nuŋe piyo nuŋe ngaro ngail ndawa. Pino mata tanaŋ nu tango nuŋe ngaro ngail ndawa. ⁴ Pino nu nuŋe miron ngarosukulat ndakate. Tango nuŋe kulatkate. Tango mata nuŋe ngarosukulat ndakate. Piyo nuŋe kulatkate. ⁵ Nalekam ngaro mungu ngail ngail ndakap. Kuate yabanam nga tale arŋeŋ pasa katmba pinka ait fagnu ndo takile ngarosukuraŋap ta ndo kumuŋ. Ait ta kugawa le tale maŋ tumawap. Kuga ta takile nzali towe fuguwap le Satanŋe tale tagotikikat. ⁶ Pasa te tukul tanaŋ sa ndaŋget. Ande nu pino tam idusmba kande tuwa. Ande nu ake minam idusmba kande ake minwa. ⁷ Tane ŋakmba ye minet teŋenmba minap nga ye iduset ta Kuate nu sine ndui ndui saŋgri yimyam singit. ⁸ Afu kosnu ko kuembol minig ta tane ye suk pino kugatok minig ta tane mayede. ⁹ Tanŋine nzali towam kumuŋ kuga kande mungu kilap. Tane mungu kile ndaka ngarosukulu nzali kikoŋ tina minwa ta ŋayo. ¹⁰⁻¹¹ Mungu kilnaig mbal ye tane teŋenmba satinaŋgit. Pino nu tango nuŋe kusre ndawa. Nu tango nuŋe kusremba ndeta nu ake minwa ko nu maŋ tango nuŋe ndoŋ tumawa. Not ndo. Tango mata piyo nuŋe pitai ndawa. Pasa te ye tuku pasa ndo kuga. Sunŋo tuku pasa. ¹² Kile ye tane afu satinaŋgit. Sunŋo nu pasa te sa ndayate. Yiŋe wamdusmbi satinaŋgit. Pino ande Kristus tuku son nda nga nu tango nuŋe kusrewam idus ndawa ndeta tango ta nu pino ta pitai ndawa. ¹³ Ko tango ande Kristus tuku son nda nga nu piyo nuŋe pitaiwam idus ndawa ndeta pino ta mata nu kusre ndawa. ¹⁴ Ta ndaŋam? Kristus tuku son nda ngate tango nu Kristen pino ŋak tukunu nu Kuate tuku mbal sinamŋe minit. Kristus tuku son nda ngate pino nu Kristen tango ŋak tukunu nu mata Kuate tuku mbal sinamŋe minit. Nanŋine kutu kame ta ina e ko mam mbolŋge nane Kuate tuku mbal tuku kiŋo kame mayok kinig. Nane kasomŋe minig mbal tuku kiŋo kame suk kuga. ¹⁵ Son nda ngate tango ko pino mungu kilik maŋau puram idusmba ndeta nu purwa. Tane tuku ande

mbolŋge tanamba mayok kinit ta tukul ande nu peuwam tuku mine ndakate. Kuate nu sine ngamunggal mukuk minam tuku wikate. ¹⁶ Kristen pino tango tane tanŋine tango ko pino son nda ngade ta ndaŋmba ndin tumnaŋmba kile-luka kilamŋgaig?

Singine mine yimyam mbolŋge ndo minbe

¹⁷ Kuate nu sine mine kise kise singina. Sine mine ta mbolŋge mingeŋ le nu sine wikina. Kile mine ta kusrewam idus ndawap. Ye Kristus tuku kuasmbi ŋakmba tukul pasa ta sanŋget. ¹⁸ Ne ngaro pikna le Kuate nu ne wikina ta kile ne nzilal ta saukam idus ndawa. Ne ngaro nda pikna le Kuate nu ne wikina ta kile ngaro pikam idus ndawa. ¹⁹ Ngaro pikig e ko ngaro nda pikig maŋau ta alo kugatok. Sine Kuate tuku minge dubiweg wam ta ndo alo ŋak. ²⁰ Tango yimyam ame mine mbolŋge minnaig le Kuate nu wikina ta mine ta mbolŋge ndo minap. ²¹ Ne ande tuku piro agaŋ tanaŋ minmba nu tugumŋge piya kugatok pirokina le Kuate nu ne wikina ta ne rawe tango tanaŋ minam tuku piti ndanuwa. Nane kulat tango ne kusrenam tuku ndin ande mayok kuwa kande ne mayok kaye. Kuga ta tanaig. ²² Ne Sunŋonge wikina tukunu kile ne Sunŋo tuku tango minmba ndalekanu tanaŋ mine ndakate. Ko ne nane miron nane nzali kulatka minna le Kuate nu ne wikina ta kile ne Kristus tuku piro agaŋ tanaŋ minit. ²³ Kuate nu ne tam tuku piya sunŋo kusrena. Ta tuku ne tango tuku piro agaŋ mayok nda kaye. Ne Kuate tuku piro agaŋ mina. ²⁴ Tira kame, tane yimyam ame mine mbolŋge minnaig le Kuate nu wikina ta mine ta mbolŋge minmba Kuate tugumŋge minap.

Tango pino mungu kile ndakade tuku pasa

²⁵ Ye pino kosnu minig mbal tuku tukul ande Kuate tugumŋge ise ndaken ta Sunŋo nu ye turyate le ye wamdus tet te tugusek. ²⁶ Ye teŋenmba iduset. Piti ait sunŋo te ngamukŋge mineg tukunu tanŋine minig maŋau kusre ndamba ta mbolŋge ndo minap. ²⁷ Ne pino ŋak minmba ndeta pino pitaiwam idus ndawa. Ne pino kugatok minmba ndeta pino tam idus ndawa. ²⁸ Nane mungu kilig mbal piti sunŋomba

kamusde. Piti ta tane laiptingam tuku tanamba pasa te satinget. Ande nu pino tate ta nu mbar ndate. Pino mbanzo nu tango tate ta nu mata mbar ndate. ²⁹ Tira kame, ye pasa satinget ta tugunu tenemba. Ait buk fag kinit. Ta tuku nane pino jak mbal wamdus pino mbolnge ndo mine ndaka pino kugatok tana minwaig. ³⁰ Nane piti jak minig mbal wamdus piti mbolnge ndo mine ndaka piti kugatok tana minwaig. Gare jak minig mbal wamdus gare mbolnge ndo mine ndaka gare kugatok tana minwaig. Agan ndende piyade mbal agan ndende kugatok tana minwaig. ³¹ Kilke kangereg te ngisikamngat. Ta tuku tane kilke te tuku wam jakmba tuku sungomba idus ndaningap. ³² Tane wamdus fulilka piti jak mine ndakap nga iduset. Tango nu pino kugatok nu Sungo tuku wam kame ndo idusningmba nu gare tambim tuku ndin sotate. ³³ Tango pino jak ta nu kilke te tuku wam kame turmba idusningmba nu piyo nuje gare tambim tuku ndin sotate. ³⁴ Ta tuku nu Sungo tuku idusmba piyo nuje turmba iduste le wam ar tanje nu didikade. Pino kosnu ko pino mbanzo ande nu Sungo tuku wam ndo idusningmba nuje wamdus ngarosu jakmba Sungo tuku palmbim kumun. Pino tango jak nu kilke te tuku wam turmba idusningmba nu tango nuje gare tambim tuku ndin sotate. ³⁵ Pasa te ye tane turtingam tuku ndo satinget. Ye mungu kilig manau peu ndaket. Tane manau kumumbi jak minmba wamdus jakmbambi Sungo dubiwap nga ndin tumtinget. ³⁶ Tango nu nuje kulim kulatkate le nu buk sungoka pino lete sulumba tango kugatok minit le mam nuje nu tango tambim idusmba kande tuwa. Ta mbar kuga. ³⁷ Ko nu nuje kulim kulatkate le nu tango tam idus ndate le mam nuje nu wamdus ta sangrinu pilmba tango ande tuwe ndakuwa ta mata nu mbar ndate. ³⁸ Manau arnej ta maye. Ande nu nuje kulim tango tuwit ta maye. Ande nu nuje kulim tango tuwe ndakate ta mayenu ndo. ³⁹ Pino nu tango nuje abo minwa le kusre ndawa. Tango kumwa le ndo piyo nuje nu nuje nzali dubimba tango kise tam kumun. Sungo dubite tuku tango inum ndo tuwa.

⁴⁰ Nu tango inum nda tuwa ta nu sinja gare jak minamngat nget. Kuate tuku Guwa nu wamdus sate le ye tanamba satinget nga iduset.

8

Yabri mbara atraukade ndem tuku pasa

¹ Afu nanginge yabri mbara atraukade ndem tuku ye kusnayinaig ta tenemba lafuwamngit. Sine kila jak nga sakade ta son ta tane sine kila jak mineg nga tanginge ngaro payamkade. Tane kume pur manjambi ndo tango sangri pileningam kumun. ² Ande nu ye kila jak minet ngate ta nu kila kumumbi te ndakate. Nu denkate. ³ Ande nu Kuate tuku kume purte ta Kuate nu tango ta kila minit. ⁴ Yabri mbara atraukade ndem nyam tuku sakinaig ta tenemba. Nane nanginge mbara kanunu atraukade ta tugusek kuga. Mbara ndindo ndo minit. ⁵ Nane afu mbara kame samba mbolnge kilke mbolnge mine likade nga sakade ta mbara tana gudommmba minig ta nane katesek mbara kuga. ⁶ Singine Mam Kuate nu singine Mbara Ndindo. Ande mine ndakate. Agan ndende jakmba nu tugu. Sine nu tuku ndo mineg. Yesus Kristus nu singine Sungo ndindo. Nu agan ndende jakmba kile-mayokkina. Sine nu mbolnge abo kitek teg. ⁷ Kristus tuku mbal afu wam ta kila pile maye ndade. Nane buk yabri mbara ta dubikinaig tukunu kile yabri mbara atraukade ndem ta nyumba wamdus gisleknu jak minmba nyade sulumba mbareg nga kutur tade. ⁸ Sine agan pilenga nyeg ta mbolnge Kuate tugum kine ndakeg. Sine agan afu nda nyeg ta mbolnge den ndakate. Ko agan afu nyeg ta mbolnge kumumbi mayok nda kineg. ⁹ Sine tukul kugatok ndem jakmba nyam kumun ta sine rironkuba. Tira wamdus gisleknu ta baringikat. ¹⁰ Ne tango kila jak mbara atraukam tuku wandeknge ndem nyumba mina le nane tira wamdus gisleknu ne kangernumba sangri tinga nu mata mbara atraukanu ndem nyumba baringikat. ¹¹ Ne nane kila mayenu tambi tira nane njayo silite. Ne kurauka. Kristus nu tira ta tuku mata kumna. ¹² Nane tira kame wamdus gisleknu minig le ne nane baringam tuku ndin wakeite ta ne Kristus mata njayo silite.

¹³ Yiñe tira ande ndem mbolñge wamdus baringuwa ta ye ndem nduiye mbulmba nye nda.

9

Paulus nu piro tuku piya mbulna

¹ Ye afu kumnemñge mine ndaka Kuate ndo kumnemñge minet. Ye yiñe ammbi Sungo Yesus kanğeren sulumba nu tuku aposel minet. Ye Sungo tuku piro ket le tane ye tuku piro alonu minig. ² Nane afu ye aposel kuga ngade ta tane am mbolñge ye sinja aposel minet. Ye aposel minet ta alonu tane mbolñge kilimok mayok kinit. ³ Nane afu ye tuku nyu te-ibenje ta ye tenenmba nane saningamngit. ⁴ Ye piro ka afu tugumñge nyamagan kilam kumun. ⁵ Aposel kame afu Sungo tuku maib kat nuñe Petrus turmba nangine pino ñak pasa mayenu tuku likade ta ye mata pino ñak ndeta tumba likam kumun. ⁶ Aposel ñakmba tango tugumñge nyamagan kilmba nyade. Sile Barnabas ndon sikile waimbi piroka nyamagan piyawamngik nga idusde? ⁷ Kame tango ndan nuñe miron agan ndende piyate? Kuga. Gafmannge piyate. Tango ndan nu nyamagan nguka alonu kile ndakate? Kuga. Nu alonu kilit. Makau kulat tango ndan nu gubak pirokate? Kuga. Nu makau amonu nyate. ⁸ Manau ta tango tuku wamdus ndo kuga. Kuate tuku wamdus mata. ⁹ Moses nu Kuate tuku pasa tenenmba kuyarna. Tane makau wit alonu tomba sikam tuku piro niñmba alonu afu nye ndakuwaig nga minge tukul ndaningap nga sakina. *Lo 25.4* Kuate nu makau tuku ndo idusmba tukul ta sa ndakina. ¹⁰ Nu sine nu tuku piro biyeg mbal ta idussinmba sakina. Sine piro tugu pileg ko piro kulatkeg tanamba piro ta tuku alonu kilbe nga nu pasa tambi tum-singit. ¹¹ Sile Kuate tuku wam magenu tane ngamukñge ngukiken. Ta tuku kile tangine agan ndende fudinmba sikap nga wikam kumun. ¹² Piro mbal afu tane tugumñge agan ndende wikade ta sile nane liningek. Sile sinja wikam kumun ta sile wi ndakek. Sile nane afu Kristus tuku pasa isam tuku ndin purpekik nga piti ñakmba kile-ibenja

pirokek. ¹³ Israel mbal tuku kusem wande sinamñge pirokade mbal nane wandek tange nyamagan kilig. Tango pino tuku atrau piro biyig mbal nane mata ndem ta tuku afu kilmba nyade ta tane kila. ¹⁴ Tanamba ndo sine pasa mayenu kukliweg mbal nane pasa isig mbal tugumñge ngarosu turam tuku agan ndende kilap nga Sungo nu sasingina. ¹⁵ Ye tane tugumñge agan ndende wikam kumun ta ye wi ndaken. Ye kile mata agan ndende sap nga pasa te kuyar ndawet. Kuga. Ye piroket sulumba piya kugatok gare ñak payamket. Ye suwaig ta yiñe payamket manau te purikat. Ye gubange baleyuwa ta maye. ¹⁶ Ye pasa mayenu kukliwam tuku Kuate nu nyu sina. Piro ta mbolñge ye payamkam kumun kuga. Kukli ndawet kande ye pa tam tuku minet kande. ¹⁷ Ye yiñe wamdusmbi piroket kande piya tam tuku saket kande. Kuatenge piro te sina le nu tuku wamdus dubimba piroket tukunu ye kulat tango ndo. ¹⁸ Ta tuku ye pasa mayenu kukliwet te lafunu te ndaket. Ye lafunu tet ta tenenmba. Ye pasa mayenu kukliwet ta piya kugatok isig. Ye agan ndende wikam kumun ta ye wi ndaket. Manau ta mbolñge ye maro ñak minet.

Paulus nu tango kilam tuku wamdus ndindo ñak

¹⁹ Ye afu kumnemñge mine ndaket ta ye nane gudommmba tuku wamdus kili le Kristus tuku son nguwaig nga ye yiñe wamdusmbi nane ñakmba kumnemñge minet. ²⁰ Ye Zu mbal tugumñge piroken ta nane tuku wamdus kili le Kristus tuku son nguwaig nga ye nane tanan minen. Ye tukul pasa kumnemñge mine ndaket ta ye tukul ta dubide mbal tugumñge piroken ta nane tuku wamdus kilam tuku ye tukul ñakmba dubiken. ²¹ Ye kasomok mbal tugumñge piroken ta nane tuku wamdus kili le afu Kristus tuku son nguwaig nga ye nane tanan Moses tuku tukul kugatok mayok kan. Ye tanamba ken ta ye Kuate tuku tukul kusre ndaken. Kristus tukul pasa singina ta ye mara mara dubika minet. ²² Ye afu tugumñge wam afu ki le piti tubekaig nga nane kilam tuku nane tanan wam ñakmba kurauken. Ye tango afu tuku wamdus kili

le Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ningguwa nga ye nane yimyam jakmba tuku manjau dubiken. ²³ Ye wam jakmba ke liket ta Kristus tuku pasa mayenu sungokam tuku ke liket. Ta mbolnge pasa mayenu tuku alonu ye mata liye nda.

Sine wamdus sangrinu jak ndin mayenu dubibe

²⁴ Nane afu pinderka munngu lilikade ta ndindo nu ambongate le nane nu tuku nyu te-dungade ta tane kila. Tane mata nane tana Kuatenge tane tuku nyu kile-dunguwa nga tane sangri tinga ndin mayenu dubiwap. ²⁵ Pinderkade mbal pinder mbolnge sangri tinga pinderkam tuku nane ambonga nangine ngarosu tumtummba ngarosu tuku nzali yimyam kile-ibenkade. Nane pinder mbolnge kilke te tuku nyu sungo kugawam tuku ta tam tanade le sine nyu minmba minam tuku tam tanaweg. ²⁶⁻²⁷ Ye afu tugumnge pasa kuklimba dubi mayewam tuku tumninget ta nane kumumbi ndin ta mbolnge pinderka nyu sungo tuwaig le yije miron kumumbi pinderka nyu sungo te ndatikit nga ye tenenmba ket. Yije ngarosu tuku nzalinge ye didikikat nga ye mara mara ngarosu mape ndamba te-ibenam tuku wamdus sangrinu pilet. Ye Yesus tugumnge nyu sungo tam tuku wamdus ndindo ndo pilmba pinderket.

10

Israel mbal tuku manjau katesemba rironkam tuku pasa

¹ Tira kame, sine Israel mbal tuku mbun kame ma baknu mbolnge manjau kinaig ta tane idusap. Nane Moses ndon gau ande nane jakmba kainingina le jak lika jakmba yu sinam sinam ka tabek kinaig. ² Nane Moses dubiwaig nga gau yu ta mbolnge kule pisne tana tumba Moses ndon ulendikinaig. ³ Nane jakmba Kuatenge nyamagan kule ndui ta ningina le nyinaig. ⁴ Ndam sinamnge kule bulbulmba prona le nane nyinaig. Ndam ta Kristus tuku kanumnu tana nane ndon likina. ⁵ Nane tanamba Kuate tuku wam kangerkinaig ta Kuate nu nane gudommmba tuku ndagariningina le nane ma baknu

mbolnge kume likinaig. ⁶ Mbun kame tuku wam ta sine rironkam tuku tum-singig. Sine nane tana wam naigonu kam tuku ngamungal kunde kunde ndasinguwa. ⁷ Sine nane tuku afu tana yabri mbara tuku nyu te-du ndangube. Kuyar pasa nane tuku tenenmba sakate. Israel mbal nane minyoka isukusnaig. Isukusmba kule nyumba nane tinga kupesmba pino didik farmba une manjau ke likinaig ngate. ⁸ Sine nane tuku afu tana fare fare pino tango ndon une nda kube. Mbar ta tuku ki ait ndindo mbolnge Kuatenge nane tuku 23,000 bale farna. ⁹ Sine nane tana Sungo tuku wamdus mukuknu tango tango ndabe. Nane tanaig le kame mben pro nane bale fanninge likinaig. ¹⁰ Sine nane tana gubra tumba wam sak pile ndabe. Wam ta tuku kame enelnge nane bale farna. ¹¹ Nane mbarnaig le pa lafunu nane mbol prove likinaig ta tango kame kangerka rironkam tuku. Sine kugawam tuku ait mbolnge mineg mbal sine mata rironkam tuku nane tuku wam kube te kuyar pasa mbolnge minig. ¹² Ande nu sakate ye sangri jak ye tingam kumun ngate ta nu rironkuwa. Nu baringikat. ¹³ Satan nu wam jakmba tuku tango-tagosingit ta nu tango jakmba tanamba ndo tagoningit ta tango ait mbolnge Kuate nu kumumbi sine kulatkate. Nu sine tuku sangri kulatka minmba nu sine bike ndaka sangri tingam tuku ndin tursingit.

Sine mbara afu Kuate turmba dubikam kumun kuga

¹⁴ Tira kame, tane sinaka kurau mayewap. Yabri mbara yimyam mbarin ndaningap. ¹⁵ Tane wamdus kuyar mayenu jak minig tukunu ye tuku pasa te ismba pilewap. ¹⁶ Sine grep kule murko jak tumba Kuate gare pasa samba nyeg ta sine Kristus ndon ulendika nu tuku ndare nyanu tana. Sine bret tumba fetka nyeg ta sine Kristus tuku ngarosu nyanu tana. ¹⁷ Bret ndindo minit le sine tuma nyeg tukunu sine jakmba ulendika ngarosu ndindo mayok kinig. ¹⁸ Tane Israel mbal tuku manjau kangerap. Nane agam mor balenimmba Kuate atraukanu ma mbolnge ndem inumnu tumba nyade ta nane Kuate ndon ulendikade. ¹⁹ Ye pasa satinigit ta

yabri mbara atraukade ndem ta sangri njak nga sa ndaket. Ko yabri mbara nu minit nga idus ndawet. ²⁰ Kuga. Nane ndem tumba yabri mbara atraukade ta bukla ngaigona atraukade. Nane Kuate atrau ndakade. Tane bukla ngaigona ndonj ulendi ndakap. Ye mbulit. ²¹ Tane Sunjo tuku grep kule nyumba nu ndonj ulendika manj bukla tuku grep kule nyumba nane ndonj ulendikam kumunj kuga. Tane Sunjo tuku mbain tugumnge isukusmba nu ndonj ulendika manj bukla tuku mbain tugumnge isukusmba nane ndonj ulendikam kumunj kuga. ²² Sine Sunjo pitaimba nu tuku ma mbolnge bukla kame patikube ta nu gubra kagli firkamngat. Tane tuku sangri Sunjo tuku sangri lite nga idusde e? Ndo kuga.

Singine mine mbolnge manjau pilenga kube

²³ Tane afu tenenmba sakade. Sine Kristus tuku mbal sine tukul kugatok mineg ngade ta son ta tukul kugatok wam afu keg ta sine tur ndasingig. Afu keg ta sine sangri pile ndasingig. ²⁴ Tane tangine maye minam tuku idus ndawap. Nane afu tane tugumnge minig ta nane pitinibekig nga idusmba manjau pilenga kap. ²⁵ Maket mbolnge ndem patikade ta piyamba nyap. Tane piyamba ndem te yabri mbara atraukaig e nga kusna ndangap. Tane ndem piyamba fare nyap. ²⁶ Kuyar pasa ande tenenmba sakate. Kilke aganj ndende njakmba minig ta Kuate nu miro ngate. ²⁷ Ande nu Kristus tuku son nda nganu nu ne ndonj isukusam tuku sanuwa le ne kambim idusmba kande kaye. Nu ndem tinwa le ake kilmba nyendo ka. Wamdus piti njak tumba ndem ta yabri mbara atraukaig nga kusna ndawa. ²⁸ Ande nu ne sanumba ndem te yabri mbara atraukaig tuku nguwa kande ne nda nya. Tango ta nu wamdus piti tumba sanate ta ne nu idusmba nye ndaka. ²⁹ Ne wamdus piti tikat nga ye sa ndaket. Tango inum ta nu wamdus piti tikat nga sanet.

Tane afu tenenmba sakade. Ye tukul kugatok minet. Ndanjam saka ye tango wamdus piti njak ta idusmba wam afu ye nda kam tuku sakate? ³⁰ Ye Kuate gare pasa samba ndem tumba nyet ta maye. Ndanjam ne ye tuku pasa njak ngade. i ...

Tane tanjamba sa ndakap. ³¹ Tane nyamagan ko kule nyumba ko manjau afu ke lika gare tade ta Kuatenge ndo nyu sunjo tuwa. ³² Tane nane Zu mbal ko kasomok mbal ko Kuate tuku kuasmbi ndonj minmba nane baringubekaig nga nane manjau nzaliningit ta ndo kap. ³³ Ye mata tango njakmba tugumnge nane manjau nzaliningit ta idusninjmba wam ke liket. Ye nane gudommmba tuku wamdus kili le Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ningguwa nga ye yinje piti kugatok minam tuku idus ndamba nane piti kugatok minwaig nga iduset.

11

¹ Ye Kristus tuku manjau kumumba dubiwet. Tanjamba ndo tane mata ye tuku manjau dubiwap.

Gabat songam tuku pasa

² Tane ye pasa satingen te bige magede tukunu ye gare-gareka tane mayede nget ta ³ ye kile wam ande tane katesewap nga satinngamngit ta tenenmba. Tango tuku gabat Kristus. Pino tuku gabat nune tango nune. Kristus tuku gabat Kuate. ⁴ Tango ande nu gabat songanu njak Kuate yabante ko Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kilemayokkate ta nu Kristus kiko pilete. ⁵ Pino ande nu gabat so ndanga Kuate yabante ko Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kilemayokkate ta nu mata nune tango nune kiko pilete. Nu tuku gabat kuerke sulude le kiko tate tananj. ⁶ Pino ande nu gabat songam mbulmba ndeta andenge nu tuku gabat wane kuer suluwa. Tanjawa le nu ta tuku kikowa le nu gabat songuwa. ⁷ Tango nane gabat so ndanguwaig. Kuate nune suk tango wakeina le nu Kuate tuku kanumnu tananj minit. Pino nane gabat songuwaig. Pino nu tango tuku kanumnu tananj minit. ⁸ Kuate nu pino tuku ngaros inumnumbi tango wakei ndana. Kuga. Nu tango tuku ngaros inumnumbi pino wakeina. ⁹ Nu pino tuku nga tango wakei ndana. Kuga. Nu tango tuku nga pino wakeina. ¹⁰ Ta tuku pino kame nane tango kame kum-nemnge minig ta te-mayokam tuku gabat songuwaig le enel kame nane kanjengerkuwaig. ¹¹ Sine Sunjo ndonj ulendikeg mbal sine tango pino yimyam mine ndakeg. Sine

munngu turturkam tuku mineg. ¹² Kuate nu tango tuku ngarosu inumnu tumba pino wakeina. Kile pino tuku ngarosu mbolnge tango mayok kinig. Aganj ndende njakmba Kuate nu tugu. ¹³ Tangine mironj manjau te pilengap. Pino nu gabat so ndanga nu Kuate yabante ta nu wam mayete e ko kuga? ¹⁴⁻¹⁵ Ata. Tane idusap. Pino nu gabat mapete le kuen kinit ta sine manjau mayenu ngeg. Kuatenge nune nane tumail pulukam tuku mindepiye tananj ningina. Tango nu gabat wane mapete le kuen kinit ta sine njakmba nu talamba kiko manjau ngeg. ¹⁶ Ande nu pino gabat so ndangam tuku sangri tinga kualeyaukam bafuwa ta ye nu sawamngit. Sine aposel kame Kuate tuku kuasmbi njakmba pino kame gabat songanu njak manjau ta ndo dubiweg nga sawamngit.

Pasa nyam tuku manjau

¹⁷ Tane manjau afu kade ta ye ismba wam ta maye ndade nget. Tane kusem kangermba mangurkade ait ta manjau afu maye ndade. Tangine tangine munngu tur ndaka afu ngaigo siglikade. ¹⁸ Tane Kuate tuku mbal mangur pilig ta tane wamdus pur yimyamkade ta afunge tanamba sayade le ye ismba wam afu ta son nga iduset. ¹⁹ Ta ndanam? Pur yimyamkade manjau ta son pasa mbolnge Kuate nu Kristus tuku kuasmbi kilimok kile-mayokkate. ²⁰ Tane mangurka tuma isukusig ta Sungo nu isukusam tuku manjau singina ta ke ndakade. ²¹ Tane mangurka kumu kumu isukuse ndakade. Tane yimyam pire pire tangine nyamagan kilmba prode sulumba tangine ndek nye sulude le afu gubak minig afu grep kule sungomba nyumba nginngankade. ²² Yoi. Tanamba isukusam ndeta tangine wandeknge nyap. Ko tane Kuate tuku kuasmbi talaninmba afu nyamagan kugatok ta kiko pileningam idusmba tanade e? Wam kade ta mbolnge ye tane wam mayede nga satinge nda. ²³ Ye buk pasa nyam tuku manjau tumtingen ta Sungonge sina ta tenenmba. Yudas nu Sungo Yesus tumba ngueu mbal tuku wai mbol pilna furir ta mbolnge ndo Sungo nu bret tumba ²⁴ Kuate gare pasa tumba bret fetfetmba saningina: Te ye tuku ngaros.

Tane turkam tuku tinget. Tane ye idusyamb tuku manjau te kumba minap ngina. ²⁵ Nane tanamba isukuse denpurnaig le nu grep kule murko njak tumba manjau ndui ta ndo kina sulumba sakina: Grep kule murko njak te pasa kitek Kuate nu tango ndon katna ta alonu mayok kambim tuku ye yine ndare kutuwamngit. Tane grep kule tenen nyade ait ta ye idusyumba nyap ngina. ²⁶ Sungo nu manj pro ndawa le tane bret nyumba grep kule nyade ta singine Sungo nu sinenu nga kumna ta te-mayokmba saka minig. ²⁷ Ta tuku ande nu Sungo tuku bret ko nu tuku grep kule ake fare tumba nyate ta nu mbarte. Nu Sungo tuku ngarosu ndare ngaigo siglikate. ²⁸ Ande nu tumba nyam nga kande nune manjau pile mayemba kile-tidingumba wamdus te-mayemba bret grep kule ta kilmba nyuwa. ²⁹ Ande nu Sungo tuku ngarosu idus ndamba bret grep kule ake fare kilmba nyate ta nu nyumba ta tuku pa lafunu ta tumba nune ngaro mbolnge pilit. ³⁰ Tane ngamuknge afu tanamba kade sulumba afu baklelmba afu guaze njak minig afu buk kume likinaig. ³¹ Sine singine manjau singine mironj pilengube ta Sungo nu sine pilesinge nda. ³² Nu sine pilesingit ta sine kilke te tuku manjau dubide mbal ndon ngisi ndakube nga nu pitisinmba kile-tidingate. ³³ Tira kame, tane isukusam tuku mangurkade ta munngu minde-mindekap. ³⁴ Ande nu gubawa kande nune wande mbolnge isukuswa. Tane mangur mbolnge mbarap le pa lafunu tane tubekaig. Ye pasa afu minig ta yine mironj tane tugum prowi sulumba satinngamngit.

12

Tukul Guwange sine piro sangri yimyam singit

¹ Tira kame, sine Tukul Guwange piro sangri yimyam walmba singe likate wam ta tane tugunu katese mayewap. ² Tane o buk Kuate gilai minmba yabri mbara abo tugu kugatok mbarinngam tuku tane didike likinaig. ³ Ta tuku ye kilimok tane satinngamngit. Ande nu Kuate tuku Guwange wamdus tuwit le nu Yesus kasurmba tapra ndate. Nu Tukul Guwange

wamdus tuwit le ndo Yesus nu Sunjo ngate. ⁴ Sine piro sangri yimyam nak mineg ta Guwa ndindonge singe likate. ⁵ Sine piro kise kise ke likeg ta Sunjo ndindo tuku pirokeg. ⁶ Sine sangri kise-kisembi pirokeg ta Kuatenge sine nduik nduik nakmba mbolnge pirokate. ⁷ Tukul Guwa nu sine nduik nduik mbolnge sangri kile-mayokkate ta tira nakmba turkam tuku. ⁸ Ande Tukul Guwange wamdus tuwit le nu wamdus kuyar mayenu kile-mayokkate. Tukul Guwa ndui tanje ande wam kuirok minig ta sate le kile-mayokkate. ⁹ Nu ande sangri tuwit le Kuate tuku sangri tomba tingam tuku nu den ndakate. Tukul Guwa ndui tanje ande sangri tuwit le nu guaze pitaikate. ¹⁰ Nu afu walmba sangri yimyam ninge likate le ande nu wam kitek sangrinu ke likate. Ande nu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate. Ande nu guwa magenu naigonu pilenga katesete. Ande pasa kuale gilai ta nu sakate. Ande pasa kuale gilai ismba nu pasa tugunu bitekngate. ¹¹ Piro sangri ta nakmba Tukul Guwange ndo kile-mayokkate. Nu nune nzali dubimba tango pino nduik nduik piro sangri ta walmba ningit.

Sine Kristus tuku ngarosu mineg

¹² Tango tuku ngarosu sinamnge inumnu gudommmba minig ta nakmba ulendika ngarosu ndindo ndo. Kristus tuku mbal mata tanjamba ndo minig. ¹³ Sine afu Zu afu kasomok mbal afu piro tango afu kulat tango sine nakmba Tukul Guwa kule pisne tananj tigenj sulumba ngarosu ndindo mayok kagenj. Kristus nu Guwa ndindo ta singina le sine nakmba kule tananj nyigenj. ¹⁴ Tango tuku ngarosu sinamnge aganj ndindo ndo mine ndakate. Inum inumnu gudommmba minig. ¹⁵ Kupe nu sakumba ye wai kuga tukunu ye ngarosu te inumnu mine ndaket nguwa ta kumunj kuga. Nu ngarosu ta tuku inumnu minit. ¹⁶ Ko kilba nu sakumba ye am kuga tukunu ye ngarosu inumnu mine ndaket nguwa ta mata kumunj kuga. Nu ngarosu ta tuku inumnu minit. ¹⁷ Tango tuku ngarosu am ndo minwa ta nu ame aganjmbi pasa isamngat? Ko nune ngarosu kilba ndo minwa ta nu ndanjmba aganj mundurnu

kamusamngat? ¹⁸ Kuate nu nune nzalimbi ngarosu inum inumnu minam tuku ma madininmba wakeikina. ¹⁹ Ngarosu nakmba aganj ndui ta ndo minig kande ngarosu mine ndakate kande. ²⁰ Tango tuku ngarosu inum inumnu gudommmba minig ta nakmba ulendika ngarosu mayok kinit. ²¹ Amnge wai samba ne nda mina ta ye yije ndo mine mayewamngit nga sawam kumunj kuga. Ko gabatnge kupe samba ne nda mina ta ye yije ndo mine mayewamngit nga sawam kumunj kuga. ²² Singine ngarosu mbolnge aganj fonfon afu sangri kugatok ngeg ta mine ndakade kande sine mine maye ndaweg kande. ²³ Ngarosu inumnu afu kiko teg ta sine kulat mageka songa mindepiye mageningeg. Ngarosu inumnu afu te kuga. ²⁴⁻²⁵ Kuate nu ngarosu wakeina ta ngarosu pur yimyam ndaka kumu kumu mungu turkuwaig nga ngarosu tuku aganj fonfon sine kulat magekuba nga nu idusmba nangine ma madininmba patikina. ²⁶ Ngarosu inumnu rar kamuste ta inumnu nakmba piti nak minig. Ngarosu inumnu nyu sunjo tate ta inumnu nakmba nu mbolnge gare tade. ²⁷ Sine nakmba ulendimba Kristus tuku ngarosu mineg. Sine nduik nduik nakmba nu tuku ngarosu inum inumnu mineg. ²⁸ Kuate nu nune kuasmbi afu piro sunjo aposel patikate. Nane kumnemnge afu Tukul Guwange pasa saningit le ismba kile-mayokkam tuku patikate. Nane kumnemnge afu pasa kukliwam tuku patikate. Afu nane wam kitek sangrinu ke likam tuku, afu guaze pitaikam tuku, afu turka sinzanjningam tuku, afu piro yimyam kulatkam tuku, afu pasa kuale nane gilai ta sakam tuku nu tanjamba tanjamba nane patike likate. ²⁹ Sine nakmba aposel piro ndo ke ndakeg. Nakmba Tukul Guwange pasa saningit le ismba kile-mayokkam tuku mine ndakeg. Nakmba pasa kukliwam tuku mine ndakeg. Sine nakmba wam kitek ke likam tuku sangri nak mine ndakeg. ³⁰ Guaze pitaikam tuku, pasa kuale gilai sakam tuku, pasa kuale gilai ta tugunu bitekngam tuku sine nakmba piro sangri kame ta kile ndakeg. ³¹ Tane nakmba Tukul Guwa tuku piro sangri sugokanu yimyam kilam tuku wamdus sangrinu

palpe.

Kile ye manau sungo ande kise tumtingamngit ta piro sangri afu ta nakmba liniimba mbolnge minit.

13

Kume pur manau

¹ Ye tango kame ko enel kame tuku pasa kualementi sakam tuku sangri nak minmba kume pur manau denket ta ye tuku pasa ta ngiram wi sungo ake kinit tana. ² Ye Tukul Guwa tuku sangri afu nak minmba Tukul Guwange pasa sayate le ismba kile-mayokka wam kuirok nakmba katesemba ye Kuate tuku sangri tomba tinga tabe dirningam kumun minet sulumba kume pur manau denket ta ye ake agan tana minet. ³ Ye yiye agan ndende nakmba sanzal mbal niimba ko yiye ngarusu pange ugwa nga buknga kume pur manau denket ta wam kame tange ye turam kumun kuga. ⁴ Ande nu kume pur manau nak minit ta nu ande tuku pitik gubra te ndakate. Nu mara mindek afu turkate. Nu afu tuku mine manau tuku wamdus kagli fir ndakate. Nu nuje ngarusu te-du ndangate. ⁵ Nu nuje miron payam ndakate. Nu afu tala ndaningit. Nu nuje miron yeye nda ngate. Nu pitik palse ndate. Nu ande tuku gubra pitik kusremba gilaingate. ⁶ Ande nu mbarte ta nu gare ndate. Nu sinanu wam tugusek nakmba tuku ndo gare tate. ⁷ Nu nuje piti kugraka bike ndakate. Nu ande tala ndate. Nu wam nakmba kumumbi mayok kuwaig nga tairnga sangri tinga dirnangate. ⁸ Afu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkade sangri ko pasa kuale gilai sakade sangri ko wam kuirok kile mayokkade sangri ta nakmba kugawamngaig. Kume pur manau ndo minmba minamngat. Kugawe nda. ⁹ Sine Tukul Guwa tugumnge wam kuirok ko pasa ismba kile-mayokkeg ta afu ndo katesemba kile-mayokkeg. ¹⁰ Kile wam afu katese ndaweg ta ngumnenga nakmba kile-mayokkuwa le katesewamngig. ¹¹ Ye kiyo minen sulumba ye kiyo tuku pasa kiyo tuku wamdus nak minen. Ye kiyo minmba wamdus pile maye ndawen. Kile ye sungoka gua gua manau nakmba

kusreken. ¹² Kile sine kule nza mbolnge liniimba tumail kangerkeg tana Kuate tuku wam kame kanger maye ndaka wamdus tesuluweg. Ngumnenga sine kangerka katese mayewamngig. Kile sine fudiimba ndo kateseweg. Ngumnenga Kuate nu sine tuku wamdus kila minit tana ndo sine wam nakmba kumumbi tumsinguwa le katesewamngig. ¹³ Manau kenmba minig. Ngamungal son manau, Kuate mindeweg manau, kume pur manau. Wam ken ta ngamuknge kume pur manau nu sungokanu minit.

14

Pasa kuale gilai sakam tuku manau

¹ Tane kume pur manau nak minam tuku dirnangap sulumba Tukul Guwa tuku piro sangri nakmba kilam idusmba Tukul Guwange pasa saningit le ismba kile-mayokkam tuku piro sangri ta tam tuku wamdus sangrinu palpe. ² Ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu tango kame sa ndaningit. Nane pasa ta isig ta nane katese ndade. Nu Kuate sate. Tukul Guwange nu tumte le nu tana wam kuirok afu sakate. ³ Ande nu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate ta nane afu ismba kila pilmba sangri tingade. Afu piti nak ta nane piti gagulmba ngamungal bulkade. ⁴ Ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu nuje miron ndo sangri tate. Ande Tukul Guwange pasa sate le ismba kile-mayokkate ta nu Kuate tuku kuasmbi sangri pileningit. ⁵ Ye tane nakmba pasa kuale gilai sakam tuku iduset ta tane Tukul Guwange pasa satinguwa le ismba kile-mayokkam tuku ta ye sungomba iduset. Ande Tukul Guwange pasa sate le ismba kile-mayokkate sangri tange pasa kuale gilai sakate sangri ta lite. Ande nu Kuate tuku kuasmbi ngamuknge pasa kuale gilai saka nane tugunu ismba sangri tingam tuku nu biye mbil ndawa ta alo kugatok. ⁶ Tira kame, ye tane tugum promba pasa kuale gilai saki ta ye tane turke nda. Ye pro Tukul Guwa tugumnge pasa ko kila kuirok afu ko tum pasa ismba kile-mayokki ta ye tane turtingam kumun. ⁷ Tango ande nu tabu tabu fitka ko ndombin katmba mune nin

tugu dubi ndawa ta ima nu mune kuale katesewamngat? ⁸ Ko kame ngiram kuale tugusemba mayok nda kuwa ta ima nu kame aganj kuanekamngat? ⁹ Tanjamba ndo ne pasa kuale gilai sakate ta ima nu pasa ta katesewamngat? Ne tuku pasa ta ake pasa tananj mayok ka ngisikate. ¹⁰ Kilke tugu njakmba mbolnge pasa kuale yimyam sungomba minig ta njakmba alo njak. ¹¹ Tango ande nu pasa kuale ye gilai tambi sakuwa ta ye nu rawe tango nget. Nu mata ye rawe tango ngate. ¹² Tane Tukul Guwa tuku piro sangri yimyam kilam tuku wamdus sungo njak minig ta ye kila. Tane piro sangri afu Kuate tuku kuasmbi turkam tuku ta kilam tuku sungomba idusap. ¹³ Tane tuku ande nu pasa kuale gilai sakate ta nu mbilam tuku piro sangri ta turmba tam tuku Kuate yabanwa. ¹⁴ Ande nu pasa kuale gilai tambi Kuate yabante ta nu mingembi ndo sakate. Nu wamdus pasa ta gilai minit. Tukul Guwa nu tuku minge mbolnge pasa ta sakate. ¹⁵ Ta tuku ye tenjemba iduset. Ye Tukul Guwa mbolnge pasa kuale gilai tambi Kuate yabanmba man yije wamdus kilambi yabanmngit. Ko Tukul Guwa mbolnge mune kuale gilai tambi ulmba man yije wamdus kilambi mune ande ulamngit. ¹⁶ Ne Tukul Guwa mbolnge pasa kuale gilai tambi yabanmba Kuate tuku nyu te-dunga nu gare tuwit ta ne ndon mangurkade mbal nane pasa ta katese ndamba ne tuku yaban pasa son ngam kumun kuga. ¹⁷ Ne Kuate tuku nyu tanjamba te-dungate ta maye ta ne afu tur ndakate. ¹⁸ Ye Paulus pasa kuale gilai tambi sungomba saka tane njakmba litinget. Ta tuku ye Kuate gare pasa tuwet. ¹⁹ Ye pasa kuale gilai gudommmba njak minet ta kusem mbolnge ye sakam idus ndawet. Ye pasa kila ta ndo sakam iduset. Pasa kila ndui ndui saket ta pasa kuale gilai gudommmba saket wam lite. Ye pasa kila saket tambi Kuate tuku wam afu nane tumningam kumun. ²⁰ Tira kame, tane kijo kame tananj mine ndaka wamdus pile mayewap. Tane kijo dabro tananj wam najgonu kam tuku gilai minmba tango tananj wamdus pile mayewap. ²¹ Kuyar pasa ande tenjemba sakate.

Sungo nu sakate: Pasa kuale kise rawe mbal tuku minge mbolnge ye Israel mbal ye tuku pasa isam tuku saningi ta pasa ta nane mata ise nda ngate.

Aisaia 28.11-12

²² Pasa ta mbolnge sine kila pileg. Pasa kuale gilai sakate sangri ta Kristus tuku son ngeg mbal ismba rironkam tuku sa ndasingit. Son nda ngade mbal ismba rironkam tuku saningit. Ande Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkate sangri ta sine son ngeg mbal sangri pile-singam tuku tanate. Son nda ngade mbal tuku kuga. ²³ Tane Kuate tuku kuasmbi mangurka njakmba pasa kuale gilai sake lika minap le gilai mbal afu ko son nda ngade mbal nane pro pasa ta ismba tane nginngankade ngamngaig. ²⁴ Tane njakmba Tukul Guwange pasa satinguwa le ismba kile-mayokka minap le gilai mbal ko son nda ngade pro pasa ta iswaig le nangine ngamungal nduaseka nangine mbar tumninguwa le idusamngaig. ²⁵ Tanjamba nane nangine mbar kuirok minig ta ismba ndek dagol tidronga Kuate mbarinmba sakamngaig: Kuate nu sinjka tane ndon minit nga sakamngaig.

Mangurkam tuku manau tugusek

²⁶ Tira kame, tane mangurkap sulumba tenjemba ke likap. Ande nu mune ulwa. Ande pasa kukliwa. Ande wam kuirok kile-mayokkuwa. Ande pasa gilai sakuwa. Ande nu pasa ta biye mbilwa. Tane tanjamba mangurkap sulumba tangine tangine sangri tingam tuku sangri kise kise kumumbi kile-mayokkap. ²⁷ Afu pasa kuale gilai tambi sakam kande armba ko kenmbange ndo sakuwaig. Nane ndui ndui tinga sakuwaig. Tanjawaig le ande nu pasa kuale gilai ta biye mbilwa. ²⁸ Ande nu mbilam tuku mine ndakuwa kande nane minge tukulmba nangine ndo Kuate ndon pasa gilai ta sakuwaig. ²⁹ Afu Tukul Guwange pasa satinguwa le ismba kile-mayokkam kande armba ko kenmbange ndo sakuwaig le isig mbalnge pasa ta pilenguwaig. ³⁰ Ande nu pasa ta kuklimba minwa le ande Tukul Guwange pasa inum kitek sawa kande tango nu pasa kuklimba minit ta nu pitik pasa ta denjpurmba

minyokuwa le inum suk tinga sakuwa. ³¹ Tane ndui ndui nakmba Tukul Guwanje pasa satinguwa le ismba kile-mayokkap le wam ta mbolnge tane nakmba kila kitek tumba sangri tingamngaig. ³²⁻³³ Sine mangurka zigna tinga fare fare pasa sakam kumun kuga. Wam ta Kuate tugumnge pro ndate. Sine tuku mangur mayenu mayok kambim tuku Kuate nu iduste. Tukul Guwanje afu pasa saningit ta nane pasa ta kulatka towam kumun. ³⁴ Kussem kangeram mangurkeg mbolnge pino kame minge tukulmba minwaig. Nane tukul pasa dubimba tango kumnemnge minwaig. Kuate tuku mbal ma yimyam mbolnge mangurkade nane nakmba tanade. ³⁵ Pino ande nu kusem mbolnge pasa kukliwa ta manau mayenu kuga. Nane Kuate tuku pasa ismba kusna nak kande nangine wandekege tango kat nangine kusnaninguwaig. ³⁶ Kuate tuku pasa ambonga tane Korin mbal tugum prona e? Ko sinenge ndo pasa te iseg nga idusde? Ndo kuga. ³⁷ Tane afu ye Tukul Guwa tugumnge pasa iset ko ye nu tuku sangri tet ngade mbal tane ye pasa kuyarket te Sungonge tuku tukul sina ta katesewap. ³⁸ Nane afu tanamba idus ndawaig ndeta tane nane ngumneningap. ³⁹ Tira kame, tane Tukul Guwa tugumnge pasa ismba sakam tuku piro sangri ta tam tuku sungomba idusap. Pasa kuale gilai sanu tuku sangri ta mata peu ndawap. ⁴⁰ Tane mangur mbolnge manau ke likade ta zigna tinga fare fare ke ndakap. Tane tugusemba ke likap.

15

Kristus kummba manj tingina

¹ Tira kame, ye ambonga pasa tugusek satingen le tane isnaig sulumba pasa ta mbolnge sangri tinga minig ta ye kile manj pasa ndui ta tane idusam tuku satinget. ² Tane pasa ta biye dewap le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidingamngat. Tane ake minge pasa ndo sakade ta nu tane tuku muskil kile-tidinge nda. ³ Ye Kristus tuku pasa tugusek isen sulumba satingen pasa ta alo sungo nak ta tenenmba. Kristus nu kuyar pasa kumumba sine tuku une saukam tuku nu kumna. ⁴ Nu kumna le

ngukinaig ta nu manj kuyar pasa kumumba mara kenju mbolnge tingina. ⁵ Nu tingina le Petrus nu kangerna. Ta ngumnemnge nane 12 nu kangernaig. ⁶ Ngumnenga nune tira kame gudommmba 500 limba ma ande mbolnge mangurkinaig le nane tugumnge mayok kina le kangernaig. Mbal ta kile gudommmba minig. Ndui ndui ndo kume likinaig. ⁷ Ait ande Yakobusnge nu kangerna. Manj ait ande mbolnge aposel nakmba nu kangernaig. ⁸ Ngumne tukulmba ye tugumnge mayok kina le kangeren. Ye nane minig tana kuga. Ye kutu bizowanu tana prowen. ⁹ Ye Kuate tuku kuasmbi kilmba ngaigo sigliken tukunu ye aposel nyu tet ta denkate. Ye aposel nakmba kumnemnge minet. ¹⁰ Ye aposel minet ta yije sangrimbi kuga. Kuate nu ake sinan ye make pilmba aposel pilna. Nu ye make pilna ta nu mbar ndana. Alonu tanamba kilimok mayok kina. Ye piro karenka aposel nakmba tuku piro liningen ta yije sangrimbi kuga. Kuate nu ye make pilna le ye tanawen. ¹¹ Yenge tane tugumnge pasa kukliwen e ko afunge ta wam sungo kuga. Sine nakmba tanamba ndo pasa kukliweg le tane son ngade ta ndo wam sungokanu.

Kumanu mbal tingamngaig

¹² Kristus nu kumna le Kuatenge te-tina le tingina ta sine tanamba ndo pasa kukliweg ta ndanam saka tane tuku afu kumanu mbal manj tinge nda nga sakade. ¹³ Tane kumanu mbal manj tinge nda ngade ta son ndeta Kuatenge Kristus mata te-ti ndana. ¹⁴ Nu Kristus te-ti ndana ndeta sine pasa kukliweg te mata alo kugatok. Tanamba ndeta tane nu tuku sangri tomba tingade ta mata tane turtinge nda. ¹⁵ Kuatenge kumanu mbal kile-tidi ndangate ndeta Kristus kumna le Kuatenge te-tina pasa sakeg ta mata son kuga. Tanamba ndeta sine Kuate tuku yabri pasa ndo sakeg. ¹⁶ Kumanu mbal Kuatenge kile-tidi ndangate ndeta nu Kristus mata te-ti ndana. ¹⁷ Nu Kristus te-ti ndana ndeta tane nu tuku kume tuku sangringe tursingam kumun ngade ta tane turtinge nda. Tanamba ndeta tane une nak minmba ngisikam tuku minig le ¹⁸ nane afu Kristus tuku son nga kumnaig mbal nane mata kummba

ngisikinaig. ¹⁹ Sine kilke te mbolnge mineg le Kristus nu sine tursingit. Kumbe le man tursinge nda ta son ndeta sine kile yabri wamdus ndo dubimba sine afu tuku mine liniimba sinja sinamanzer sungo mbolnge mineg. ²⁰ Tanamba kuga. Kuatenge Kristus nu kumna le te-tina. Kristus nu kumanu mbal ngamuknge nu ambonga tingina le ngumnenga kumanu mbal nakmba tingamngaig. ²¹ Tango inum mbolnge kume manau mayok kina. Tanamba ndo tango inum mbolnge kummba tingam tuku manau mayok kina. ²² Tango nakmba Adam tuku ndare mbolnge kile sine kumeg. Tanamba ndo sine Kristus tuku son ngeg mbal kummba nu mbolnge man abonga tingamngig. ²³ Sine singine ait prowa le tingamngig. Kristus nu ambonga tingina. Nu luka prowa le sine Kristus tuku mbal mata abonga tingamngig. ²⁴ Nu promba sugo sugo nakmba Kuate tuku ngueu minig ta kile-ibenkuwa sulumba nuje gageu nakmba kilmba Mam Kuate wai mbolnge patikuwa le kilke te kugawamngat. ²⁵ Kristus nu gabat sungo minwa sulumba nuje ngueu nakmba tanamba kile-ibenke suluwamngat. ²⁶ Nu ngueu nakmba kile-ibenka ngumne tukulmba nu kume manau mata te-ibenamngat. ²⁷ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Kuate nu agan ndende nakmba kilmba nu tuku kupe kumnemnge patikamngat ngate.

Mune 8.6

Kuate ndo nu kumnemnge mine ndakate. Nunge agan ndende nakmba Kristus kumnemnge patikuwa le ²⁸ kile Kuate tuku kijo nu Mam nuje kumnemnge minamngat. Tanawa le Kuate nu agan nakmba tuku Sungo minamngat. ²⁹ Nane afu nangine kumanu mbal turkam tuku kule pisne tade. Kumanu mbal man tinge ndangade ta son ta ndanam nane kumanu mbal tuku kule pisne tade? ³⁰ Ko ndanam sine aposel kumam tuku piro keg? ³¹ Tira kame, ye mara mindek kumam tuku dirnanget ta tane ye ndon singine Sungo Kristus Yesus dubiweg ta ye tane tuku payamket. ³² Ye kummba man ti ndanget kande ye Efesusnge aganmor nguikok tajan nane afu ye ndon kame bunaig ta ake rar ten kande. Alonu kilke te mbolok wam kuga. Kumanu

mbal man ti ndangade kande sine tenenmba sakeg kande.

Sine mine minemba nduiye kumamngig.

Ta tuku sine minmba kule nyumba pagumba nyumba gare-gareka ndo minbe ngube.

Aisaia 22.13

³³ Yoi. Tane yabri wamdus ta te-ndakap. Ande nu mbal ngaigonu ndon ulendikate ta nu tuku manau mayenu nanenge nayo silide. ³⁴ Tane wamdus te-mayemba une manau nakmba kusrekap. Tane afu Kuate tuku manau gilai minig ta tane sinja kikotinguwa.

Ngarosu kitek tamngig

³⁵ Nane afu tango kummba man abonga tingam tuku pasa te ismba ye kusnayumba Kuate nu ndanmba kumanu mbal kile-tidingamngat? Ngaro ndan tumba tingamngaig nga kusnayamngaig. ³⁶ Yoi. Ne agan tumu ngukate le kilkek sinamnge kumit sulumba ndo mange prote. ³⁷ Ne angenu ngu ndakate. Ne tinu ndo ngukate. Ngukate le mange promba kuzru pilit. ³⁸ Ne agan tumu ngukate le tinu yeki yeki Kuatenge angenu madiningina tanamba ndo prode. Tinu mindek nangine ange ta mayok kinig. ³⁹ Ngarosu tuku ndem ndui ta mine ndakade. Tango ndem aganmor ndem sar uman ndem kualegan ndem ta nakmba kise kise mine likade. ⁴⁰ Samba mbolok agan kame ngarosu nak minig ta mindepiye nangine kise. Kilke mbolok agan kame ngarosu nak minig ta mindepiye nangine kise. ⁴¹ Ki tuku bulu tambun tuku bulu mbai tuku bulu ta nakmba kise kise. Mbai kame mata bulu kise kise nak minig. ⁴² Kumanu mbal tingamngaig ta tanamba ndo. Nane kumig le ngukade ngarosu ta menja ngisikade. Nane tinguwaig sulumba ngarosu kitek man me ndangam tuku tingamngaig. ⁴³ Ngarosu ngukey ta mayenu kuga. Ngarosu kitek ta mayenu ndo. Ngukey ta gisleknu. Ngarosu kitek ta sangri nak. ⁴⁴ Ngarosu ngukey ta kilke te mbolok agan. Ngarosu kitek ta samba mbolok agan. Kilke te mbolnge sine ngarosu nak mineg tukunu samba mbolok ngarosu kitek mata minit. ⁴⁵ Kuyar pasa ande tenenmba sakate. Adam ambokok nu tango abo nak mayok kina ngate ta Adam ngumnekok nu Guwa mayok

ka abo tugu kitek singina. ⁴⁶ Samba mbolok wam ambonga mayok kine ndakate. Kilke mbolok wam ambonga mayok kinit le samba mbolok wam ngumnemnge mayok kinit. ⁴⁷ Tango ambokok ta Kuate nu kilkembali wakeina le kilke mbolok tango mayok kina. Tango ngumnemnge mayok kina ta nu samba mbolnge ndekina. ⁴⁸ Kilke mbolok mbal Kuatenge Adam kilkembali wakeina nane nu tana minig. Tanamba ndo sine Kristus tuku mbal samba mbolok tango Kristus tana minig. ⁴⁹ Tango Kuatenge kilkembali wakeina ta sine nu tuku ngarosu nak minig. Tanamba ndo sine samba mbolok tango tuku ngarosu nak minamngig. ⁵⁰ Tira kame, kilke te tuku ngarosu nu Kuate kulatkate ma sinam kine nda. Ko ngisikam tuku ngarosu te abo minmba minam tuku wam te nda. ⁵¹ Ye pasa kurok ande te-mayokamngit. Sine Kristus tuku mbal nakmba kume nda. Afu ndo kumamngaig ta nu prowa le sine nakmba ngarosu kitek nak mayok kangig. ⁵² Kugawam tuku ait tabil wikuwa le ma telinge tana ngarosu kitek mayok kangig. Tabil wikuwa le Kuate nu kumanu mbal ambonga ngarosu me ndangam tuku nak kile-tidinguwa le sine abo nak minig mbal nane ngumnemnge ngarosu kitek nak mayok kangig. ⁵³ Sine ngaro mengate te mbilmba me ndangate ngaro tamngig. Sine kumeg ngaro mbilmba kume ndakam tuku ngaro tamngig. ⁵⁴ Sine tanamba mayok kube le Kuate tuku kuyar pasa tuku alonu mayok kangat ta tenenmba sakate.

Kume manau ta Kuatenge te-ibenmba nduiye pitaite ngate. *Aisaia 25.8*

⁵⁵ Kuyar pasa ande mata tenenmba sakate.

Kume tuku sangri aninge?

Kume tuku kame agan aninge nga sakate.

Hosea 13.14

⁵⁶ Ima kate tukul lukaka unekade ta nane kume tuku kame agan ta tuku panu kamusde. ⁵⁷ Sine tanamba kuga. Sine Kuatenge Sungo Yesus Kristus singina le sine nu tuku sangrimbi une te-ibenjeg sulumba Kuate tuku gare-garegeg. ⁵⁸ Yine tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka sangri tinga minap sulumba nu tuku piro kummbi kap. Tane tanamba Sungo tuku piro

kap ta piro ta lafunu mayenu nak minit ta tane kila.

16

Afu turkam tuku ndametin patikap

¹ Kile ye Kuate tuku mbal ndametinmbi turkam tuku satngamngit. Ye Kristus tuku kuasmbi Galesia ma mbolnge mine likade ndametin mangurkam tuku saningen tanamba ndo tane kap. ² Tane nduik nduik nakmba tangine piro mbolnge ndametin kilig ta kusem mindek giganmba kilig ta kumumba tanamba patikap. Tanawap ta ye tane tugum prowi le tane patikam tuku piro karejke nda. ³ Tane tango afu madingap le ye pro wane afu kuyarka ningi le nane ndametin ta kilmba Yerusalem kuwaig. ⁴ Ye mata Yerusalem kambim tuku idusmba ndeta nane ndon kangit.

Paulus nu Korin kambim tuku sakina

⁵ Ye Masedonia kilke mbol kambim idusmba minet. Ye ka sulumba tane tugum ta prowamngit. ⁶ Pro tanje tane ndon ait afu minamngit. Ko bubre ait ndeta ait kuennu minamngit. Tanawi sulumba ye tumbran ndan kambim bafuwi kande tane ye agan ndendembi sinzanyap le ka. ⁷ Ye pro ait fagnu tane kusreka kambim idus ndawet. Sungo nu nzaliwa le ye ait kuennu tane ndon minam tuku iduset. ⁸ Ye Efesus tumbran sungo te mbolnge piroka mini le Pentikos kusem kugawa le kangit. ⁹ Sungonje pironu tuku malanga talkina le tenje piroket le alonu gudommba mayok kinig ta nane gudommba piro te peuwam tuku tago-tagode. ¹⁰ Timoteus nu tane tugum prowa le tane nu tangine gulab tana tap le nu wamdus bulok nak tane ndon minwa. Nu ye minet tenen Sungo tuku pirokate. ¹¹ Ande nu tala ndawa. Tane nu ndon wamdus ulendi tuma minmba nu tumba sinzanyap le ye tugum te prowa. Ye tira afu ndon nu te prowamngat ngina ta tuku tairnga minig. ¹² Apolos nu tira afu kilmba tane tugum kuwa nga sarsaren ta kuga. Nu ait mayenu ande tairngate. Ait ande mayenu prowa le nu tane tugum prowamngat. ¹³ Tane kurauka Kristus tuku pasa son ngade ta biye dewap. Tango sangriknu kuru kuru

kugatok tanan minap. ¹⁴ Tane wam kade ta kume pur manjambi ndo kap. ¹⁵ Tira kame, Akaia mbal ngamuknge Stefanus nune ndare tuma ndon ambonga ngamungal biye mbilmba son nginaig. Kile nane Kuate tuku mbal turka sinzanngam tuku idusmba minig ta tane kila. ¹⁶ Stefanus nane afu nu tanan piro karenkade mbal nane tane tuku gabat minwaig nga iduset. ¹⁷ Tangine mbal Stefanus Fortunatus Akaikus nane ken ta ye tugum pronaig le ye gare sungo ten. Kile ye tane nakmba ndon minanu suket. ¹⁸ Nane ye wamdus bul seryade. Tane tuku wamdus mata bul sertingig. Tangi kame tanan minig ta nane tuku nyu idusningap. ¹⁹ Kristus tuku kuasmbi Asia kilke mbolnge mine likade nane tane gare pasa tingig. Akuila le Prisila, Kristus tuku kuasmbi nale tuku wande mbolnge mangurkade ta turmba Sungo tuku nyu mbolnge gare pasa sungomba tingig. ²⁰ Tira kame nakmba nane gare pasa tingig. Tane mata tangine tangine mungu kume purkade manau ta alonu te-mayokap. ²¹ Ye Paulus kile yine waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane nakmba kaiye. ²² Ande nu Sungo Yesus tuku kume pur ndate ta nu ngisikam tuku minit. *Maranata.* * ²³ Sungo Yesus nu tane sungomba make patikuwa. Son. ²⁴ Tane Kristus Yesus ndon ulendikade mbal ye tane nakmba tuku kume purmba minet. Son.

* **16:22:** Maranata pasa ta tugunu: Singine Sungo, ne prowa.

2 KORIN

Korin mbal tuku waje Paulusnge arnu kuyarna

Paulus nu Korin mbal tuku waje arnu kuyarna te tugunu tenenmba.

Nu Korin mbal tuku waje ambonga kuyarna ta nane tuku mbar afu kile-tidingam tuku kuyarna. Nu pasa waje sangrinu pilna tukunu nu piti nak minmba Titus kukulna le nane tugum kina. Nu kumba ka tanje man luka Paulus tugum promba nu wam kubeu tuna sulumba sakina: Nane ne tuku pasa dubimba nangine mbar kile-tidingainaig nga sana le Paulus nu gare-garekina.

Wam ande mata Korin mbal tugumnge mayok kina ta Titus nu Paulus tenenmba kila sana: Yabri mbal afu Korin mbal ngamuknge ne tuku nyu njayo silide. Yerusalem gabat mbalnge ne pirokam tuku waje ande kuyarmba tine ndakinaig tukunu ne aposel kuga ngade nga Paulus sana.

Paulus nu pasa ta ismba nane tuku yabri pasa kile-ibenkam tuku nuje manau tinreknu ta waje te mbolnge kuyarna sulumba sakina: Tane Korin mbal Kristus tuku kuasmbi nakmba ye tuku piro mbolnge mayokke likinaig tukunu ye sinja Kristus tuku aposel minet ngina.

¹ Kuate tuku kuasmbi Korinnge nu tuku mbal afu nakmba Akaia kilke mbolnge mine likade tane nakmba kaiye. Ye Paulus Kuate nu nuje nzali dubimba ye Kristus Yesus tuku aposel mini nga nyu te-mayokna. Ye singine tira Timoteus sile tane ndon pasatam prowek.

² Singine Mam Kuate, Sungo Yesus Kristus nale tane ake sinan make patika ngamungal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Piti mbolnge dirnanga tingam tuku pasa

³ Singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Nu sine sungomba mapesingit. Nu mara mindek sine sinzansingit le wamdus piti bulkade. ⁴ Nu sine piti mbolnge mineg le sinzansimmba wamdus bul sersingit. Wam tamba nane afu piti mbolnge minig ta

sine mata nane sinzansimmba wamdus bul serningam kumun.

⁵ Kristus nu piti sungo kurana tanamba ndo sine mata piti sugo kugrakeg ta Kuatenge Kristus sinzanna tanamba ndo sine mata sinzansingit le wamdus bulkade. ⁶ Ta tuku sine piti kugrakeg wam ta mbolnge sine tane turka wamdus bul sertingam tuku ndin kila pileg. Sine piti mbolnge Kuate nu wamdus bul sersingit ta tane sine tanan piti kugrakade le Kuate nu wamdus bul sersingit tanamba ndo sine tane turka wamdus bul sertingam kumun. ⁷ Sine tane baringamngaig nga ngamungal piti ndasingit. Tane sine tanan piti kugrakade tukunu wamdus bul seram tuku manau sine teg tanamba ndo tade.

⁸ Tira kame, sine Asia kilke mbolnge piti sugo kanjerkigen ta tane kila satengamngig. Sine piti sugo kanjerka wamdus mayenu pro kinaig le kumamngig nga idusgen. ⁹ Wam ta mbolnge singine sangri kumun kuga nga kamusmba Kuate tuku sangri tomba tingigen. Nu kumanu mbal kile-tidingate tuku. ¹⁰ Sine kume dirgen le nu sine turkina. Nu tanamba man tursingamngat nga sine wamdus bulok mineg. ¹¹ Tane mata sine tuku nga Kuate yabanap le nu tane gudommmba tuku yaban pasa ismba sine tursinguwa le wam ta mbolnge nane gudommmba nu tuku nyu te-dunguwaig.

Paulus nu Korin kambim sakina ta nu pitik nane tugum kine ndakina

¹² Sine nane nakmba tugumnge manau purfen nu yabri kugatok ke likeg nga wamdus bulok mineg. Sine tane Korin ngamuknge manau tanan ke likeg. Sine kilke te tuku wamdus kilambi tana ndaweg. Kuatenge ake sinan sangri singit le sine tanaweg. ¹³ Sine pasa kuyarke likeg ta tugunu kile-mayokka kuyarkeg le tane burka katese mayewam kumun. ¹⁴ Kile tane sine tuku manau fudimmba ndo katesede ta ngumnennga tane katese mayewap le Sungo Yesus tuku ait mbolnge sine tane tuku gare-garekube le tane mata sine tuku gare-garekamngaig.

¹⁵ Ta tuku ye tane lato gare tingam tuku tane tugum kambim aram saken. ¹⁶ Ye

Masedonia kambim nga ka tane kanjerki sulumba ka Masedonia nge man luka pro tane tugum prowam saken. Tange ye aganj ndendembi sinzanyap le Yudea ma tugu mbol kambim tuku saken. ¹⁷ Ye tanjamba tane tugum kambim saken ta pro ndawen. Tane ye fare fare wam mbilmbilmba saketa nga idusde e? Tanjamba kuga. Ye wam ande kam idusmba saketa ta ye kilke mbolok mbal tananj mingembi ndo saka ngarosumbi dubi ndade tananj kuga. ¹⁸ Kuata nu son pasa ndo sakata tanjamba ndo ye tuku pasa te mata son pasa ndo. Ye tane tugum kambim saken ta mingembi ndo sa ndaken.

¹⁹ Sine ken ye Silvanus Timoteus sine tane tugum nge Kuata tuku Kijo Yesus Kristus tuku pasa kuklimba satin gigen. Nu wam kam sakata ta mata mingembi ndo sa ndakata. Nu sakata tanjamba ndo kate. ²⁰ Kuata nu sine wam magenu singam tuku pasa kusna ta alonu tanjamba Kristus mbol nge mayok kinig. Ta tuku sine nu mbol nge Kuata tuku pasa ta sinjka son pasa nga Kuata tuku nyu te-dungeg.

²¹ Kuata nu Kristus mbol nge sine tane turmba sangri pilesingit le nuje mbal minmba nu tuku pirokeg. ²² Nu sine nuje mbal nga nuje Guwa wasik tananj singina le sine nu tuku mbal mineg ta kateseweg.

²³ Ye Kuata am mbol nge satin gamngit. Ye tane tugum pro ndawen ta tenenmba. Ye tane satin ge lika piti tingikit nga tane mapekam tuku idusmba ye pro ndawen. ²⁴ Sine tane tuku ngamungal son kulatkag nga idus ndawap. Tangine miron kulatkade le sangri tingate. Sine tane ndon ulendika pirokeg ta tane gare njak minap nga iduseg.

2

¹ Ye buk tane tugum kumba satin ge lika piti tingen ta man lato tane tugum kumba satin ge likam mbulet. ² Ye kumba sigair-sigair tinmba piti tingi ta ande nu ye gare sam tuku mine ndakata. Tane ndo ye gare sam tuku minig. ³⁻⁴ Ye tane tuku tenenmba iduset. Tane ye ndon wam ndui ta tuku ndo gare teg nga iduset. Ta tuku ye tane tugum kumba wam afu tuku piti tam idus ndawet. Ye tane tugum ka le gare ndo sap nga iduset. Ye tane kile-tidingam tuku wane

kuyaren ta ye piti ngamungal rar sungo tumba malmbi njakmba kuyaren. Ye piti tingam tuku tanjamba kuyar ndawen. Kuga. Ye tane tuku kume purmba minet ta kila palpe nga kuyaren.

Ande mbarna ta nu tuku mbar gilaingap

⁵ Tane tuku ande ye mbol nge mbarna ta nu ye ndo piti ser ndayina. Tane njakmba piti sertingina ta piti ta sungo kuga. Ye pasa sangrinu sake nda. ⁶ Tane gudommmba nu lafunu tunaig ta kile maye. ⁷ Nu piti sungo tumba nu tuku sangri te-iben bekaig. Kile tane nu tuku mbar gilainga wamdus bul serap. ⁸ Tane nu tuku kume purmba minig ta te-mayokap le kila pilwa. ⁹ Nu tetiwam tuku ye tane tuku kuyaren ta tane ye tuku pasa njakmba dubikade e ko kuga ta ye katesewam tuku kuyaren. ¹⁰ Tane ande tuku mbar gilaingade ta ye mata nu tuku mbar gilainget. Ye tanenu nga Kristus am mbol nge mbar ta gilainget. ¹¹ Wam ta mbol nge Satan nu sine kile-iben kam kumun kuga. Nu sine njago siglikam iduste ta sine njakmba kila.

Paulus nane Kuata tuku sangri mbol nge pirokinaig

¹² Ye pasa mayenu Kristus tuku kukliwam Troas tumbran mbol prowen ta Sungo nu buk ye pirokam tuku ndin wakeina. ¹³ Ye pirokam tuku ta yije tira Titus nu Troas pro ndana tukunu ye piti njak minmba nane kusreka tinga nu sota Masedonia kilke mbol te prowen.

¹⁴ Sine Kuata tuku nyu te-dungube. Nu Kristus mbol nge sine sangri pilesinmba sangri njagonu njakmba kile-iben kam tuku ndin tumsingit. Afu Kristus kila palmbim tuku Kuata nu sine mbol nge pirokate le nuje pasa mayenu mundur mayenu tananj mayok ka ma njakmba kumungate. ¹⁵ Kristus nu sine sinam nge minit tukunu Kuata am mbol nge sine mundur mayenu tananj mineg. Mundur mayenu ta Kuaten ge muskil kile-tidinga minit mbal ngisikade mbal ta njakmba tugum kinit ta ¹⁶ nane ngisinu mbal pasa ta nane bale faram tuku mundur tananj kamusde le nane muskil kile-tidinganu mbal abo ningam tuku mundur tananj kamusde. i ... Ima

kate piro sungo ta kam kumuŋ. ¹⁷ Kuatenge nuŋe piro kam tuku madisingina mbal sinenŋ ndo kumuŋ. Sine Kristus ndonŋ ulendika Kuate am mbolŋge wamdus tugusekmbi nuŋe pasa kukliweg. Nane afu ndametiŋ kilam tuku ndo nu tuku pasa kuklide ta sine nane taŋaŋ kuga.

3

Paulus nane pasa kitek tuku piro mbal

¹ Sine tane pasa satinŋeg tambi singine nyu payam ndakeg. Sine nane afu taŋaŋ tane sine tuku maŋau kila palmbim tuku waŋe afu kile ndakeg. Ko afunŋe sine tuku maŋau kila palmbim tuku waŋe afu singap nga idus ndaweg. ² Sine tuku kuyar waŋe ta tane minig. Tane mbolŋge sine tuku piro kilimok mayok kinit. Waŋe ta sine tuku ngamuŋgal sinamŋge minit ta nane ŋakmba kila. ³ Tane Kristus tuku waŋe ŋak minanu taŋaŋ mayok kinig. Sinenŋge waŋe ta tinŋigenŋ. Kuate abo minmba minit nuŋe Guwaŋe Kristus tuku waŋe ta kuyarna. Andenŋge waimbi kuyar ndana. Kuyar ta tukul pasa taŋaŋ ndame mbolŋge mine ndakate. Tanŋine ngamuŋgal sinamŋge minit.

⁴ Sine Kristus mbolŋge sangri tinŋa taŋamba singine piro tuku saka Kuate am mbolŋge wamdus bulok mineg. ⁵ Sine singine sangri tomba tinŋa piro ta kam kumuŋ nga sa ndakeg. Sine Kuate tuku sangri tomba tinŋa ndo piro ta kam kumuŋ nŋeg. ⁶ Nuŋge sangri singit le nuŋe pasa kitek ta sine kumumbi te-mayokey. Pasa kitek ta tukul pasa ambokok taŋaŋ kuyar mbolŋge mine ndakate. Tukul Guwa mbolŋge minit. Tukul maŋau nu kume maŋau singit ta Tukul Guwa nu abo mine maŋau singit.

⁷ Ndamet tukul pasa ŋak tugu pilmba mayok kina ta kilŋa sangri ŋayo mayok kina le Israel mbal nane Moses tuku tumail kanŋere fugunaig. Tukul pasa nu kume maŋau ndo singit ta nu tuku kilŋa sungo ta ngumnenŋa kugana. ⁸ Pasa kitek Kuate tuku Guwa mbolŋge mayok kinit ta nu kilŋa ambokok ta limba sangri ŋayo mayok kinit. ⁹ Pasa ambokok nu tanŋo kilmba pa mbolŋge patikate ta nu kilŋa

sangri ŋak mayok kina. Pasa kitek nu tanŋo tinŋreknu kile-mayokkate ta nu kilŋa ambokok ta limba sangri ŋayo mayok kinit. ¹⁰ Maŋau ambokok tuku kilŋa maŋau kitek tuku kilŋanŋe nu lite le nda minanu sukte. ¹¹ Pasa ambokok kugawam tuku ta nu kilŋa ŋak mayok kina. Pasa kitek minmba minam tuku ta nu sinŋa kilŋa sangri ŋayo ŋak mayok kinit.

¹²⁻¹³ Moses tuku tumail kilŋa ta kuga-kugamba minna ta nu Israel mbal kanŋer ndawaig nga tawimbi tumail songina. Pasa kitek tuku kilŋa ta taŋamba kugawe nda. Wam ta idusmba sine kuru kuru kugatok minŋe bulokmbi pasa kukliweg. ¹⁴ Israel mbal o buk kile mata Kuate tuku pasa ambokok ta burka nane tuku wamdus tawimbi songanu taŋaŋ tugunu katese maye ndade. Kristus mbolŋge ndo wamdus purfewam kumuŋ. ¹⁵ Ait te mbolŋge mata nane Moses tuku pasa burkade ta nanŋine wamdus songanu taŋaŋ tugunu katese maye ndade. ¹⁶ Ande nu ngamuŋgal biye mbilmba Sungo tugum kuwa ta Sunŋonŋe tawi ta talka wamdus nuŋe purfeu serwa le nu Kuate tuku kilŋa sangrinu ta kanŋeramŋgat.

¹⁷ Sine Sungo sakeg ta nu Tukul Guwa. Sungo tuku Guwa nu ande sinamŋge minit ta nu muskil te-tiwe tuwit le agaŋ ande nu ndale ndakate. ¹⁸ Sine pasa kitek son nŋeg mbal tumail songanu taŋaŋ mine ndakeg le Sungo tuku kilŋa sine mbolŋge kilimok mayok kinit. Sine Sungo tuku kilŋa lato lato teg sulumba nu tuku maŋau te-pureg. Singine Sungo Tukul Guwa tugumŋge kilŋa ta teg.

4

Kuate tuku kilŋa tanŋo mbolŋge kilimok mayok kinit

¹ Kuate nu sine mapeka piro te singina tukunu sine wamdus piti kamusmba piro kusrewam idus ndaweg. ² Kiko maŋau ŋaigonu kuirka kade ta sine pitaika ngumneninŋigenŋ. Sine afu yabri ndaninŋeg. Sine Kuate tuku pasa mbil ndaweg. Sine pasa tugusek kilimok te-mayokmba Kuate am mbolŋge piziknu mineg ta nane ŋakmba kila.

³ Pasa mayenu kukliweg ta tugunu kilimok. Ngisinu tuku ndin mbolnge minig mbal ndo nane tugunu katese ndade. ⁴ Mbal ta nane Kristus tuku pasa son nda ngade. Ta ndanam? Kilke te tuku gabat Satan nu nane tuku wamdus tukulningit le nane pasa mayenu ismba wamdus purfe ndaningit. Nane Kristus nu kilja sangri jak Kuate tana minit ta nane nu katese ndade.

⁵ Sine pasa kukliweg te singine miron tuku kukli ndaweg. Yesus Kristus nu Sunjo ndindo minit nga wam ta kukliweg. Sine nu tuku nga tane tuku piro mbal tana minig. ⁶ Kuate nu tugu mbolnge bulu mayok ka ma make kiljawa ngina ta nunge singine ngamungal kiljate le sine Yesus Kristus kanjermba Kuate tuku kilja kila pileg.

Sine piti kanjerkeg ta Kuate nu sine kusre ndakate

⁷ Aganj mayenu kilke waim sinamnge minig tana Kuate nu nunge wam mayenu sine sinamnge pilit. Sine kilke waim tana sangri kugatok mineg ta sine Kuatenge sangri pilesingit le ⁸ piti yimyange sine tidongade ta sine muskil te-tiwam kambim kumun. Sine wamdus te-suluweg ta sine wam pile pas ndakeg. ⁹ Afu sine kasursingig ta Kuate nu sine kusre ndakate. Nane sine bale faram tuku pani farde ta sine kume ndakeg. ¹⁰ Sine mara mindek Yesus kumna tana ndo sine kume direg ta sine kume ndakeg. Wam ta mbolnge tane Yesus abo jak minit ta tane katese mayede.

¹¹ Sine abo jak minmba Yesus tuku nga mara mindek kume direg le nu abo jak minit ta tane kila pilig. ¹² Sine mara mara kumam tuku ndin mbolnge mineg ta tane abo minmba minam tuku ndin mbolnge minig. ¹³ Ande nu kuyar pasa mbolnge tenemba kuyarna.

Ye Kuatenge pasa sakina ta son nga nane jakmba saningen nga kuyarna. *Mune ... 116.10*

Sine mata nu tana Kuate tuku pasa son nga tane satinget. ¹⁴ Kuate nu Sunjo Yesus kumna le te-tina tana ndo ngumne nga sine nu ndon kile-tidinguwa sulumba tane sine ndon kilmba nu tugumnge patikamngat ta sine kila. ¹⁵ Sine tanenu nga

piti jakmba te kugrageg. Tanaweg le Kuate nu ake sinan tango make patikate wam ta tango gudommba lato iswaig sulumba Kuate gare pasa samba nu tuku nyu tedungam tuku mbal tuge nyawaig.

¹⁶ Sine wam ta idusmba piti sinamnge wamdus kanyummba piro kusrewam idus ndaweg. Sine tuku ngarusu lato lato baklele ta sine tuku ngamungal sangri tinga minig. ¹⁷ Piti ait fagnu ndo kanjereg ta ngumne nga alonu kilja sunjo gare minmba minam tuku tamngig. Piti teg te gare manau tamngig tange liwa le nda minanu sukamngat. ¹⁸ Sine aganj ammbi kanjerkeg ta sungomba idus ndaweg sulumba aganj ammbi kanjer ndakeg ta sungomba iduseg. Aganj ammbi kanjerkeg te ait fagnu ndo minmba kugawamngaig. Aganj ammbi kanjer ndakeg ta minmba minamngaig.

5

Ngarosu kitek tamngig

¹ Kilke te mbolok ngarusu te baibai tana. Andenge sambriwa ta Kuate nu ngarusu kitek singamngat ta sine kila. Ngarosu kitek ta wande tana ta tangonge wakei ndanaig. Nu samba mbolok aganj minmba minam tuku. ² Sine ngarusu te jak minmba samba mbolok ngarusu sine mbolnge prowa nga mindesimba mineg. ³ Sine samba mbolok ngarusu ta jak minmba kanu ngarusu kugatok mine nda.

⁴ Sine baibai te sinamnge minmba sinamanzer sunjo jak mineg ta sine ngarusu te kusrewam idus ndaweg. Ngarosu kitek ambonga sine mbol prowa sulumba ngarusu kumam tuku te abo minmba minam tuku manau sinam kuwa nga iduseg. ⁵ Kuatenge sine tana ndo ngarusu kitek mayok kambim tuku wakeika patikina sulumba nunge Tukul Guwambi sine mbolnge asi sirimba taker tidinganu tana kina.

⁶ Sine wam ta idusmba mara mindek sangri tingeg. Sine kilke te mbolok ngarusu sinamnge mineg sulumba Sunjo tugumnge mine ndakeg ta sine kila. ⁷ Sine ammbi nu kanjer ndaweg ta singine li jakmba mbolnge nu tuku sangri tomba tingeg. ⁸ Sine sangri tinga ngarusu kusremba Sunjo tugum kumba nu ndon minam tuku

mindesiweg. ⁹ Sine kilke te mbolnge minmba e ko nu tugum kanngig ta sine mara mindek nu tuku nzali ndo dubiwamngig. ¹⁰ Ngumnenga sine nakmba Kristus am mbolnge tingube le nu sine pilesinguwa le sine ngarosu te nak minmba manau ke likeg ta lafunu kumumbi tamngig.

Sine Kristus mbolnge Kuate ndon gulabeg

¹¹ Sine nakmba Kuate tugumngig tingamngig wam ta idusmba sine Sungo tuku kurauka nane gudommmba nu son nguwaig nga nane tuku wamdus didikam tuku pirokeg. Sine wamdus tinreknu ta tumba pirokeg ta Kuate nu kila. Tane mata tanamba kila pilmba idusap nga satinget. ¹² Tane sine tuku nyu te-dungap nga pasa te sa ndatinget. Kuga. Nane afu wamdus ngaigonu nak minmba tango am mbolnge mbal magenu tanan payamkade. Tane sine tuku manau kila palpe sulumba payamkade tuku mbal yabri pasa ta lafumba Paulus nane ngamunggal tugusek minig nga saningap.

¹³ Mbal ta sine nginngan wamdus nak mineg ngade ta sine Kuate tuku piro sungokuwa nga tanamba mayok kineg. Sine wamdus tugusek nak mineg ta sine tanenu nga tanamba mayok kineg. ¹⁴ Kristus tuku kume pur manauinge sine tuku ngamunggal didikate le manau nakmba ke likeg. Singine wamdusmbi kuga. Tango ndindo ta sine nakmba tuku ma tumba kumna le sine nakmba nu ndon kumanu tanan kumngan ta sine kila. ¹⁵ Nu sinenu nga kummba man tingina. Ta tuku kile sine singine nzali dubi ndamba nu tuku nzali ndo dubiweg.

¹⁶ Kile sine nane afu kanngerka tango tuku manauambi pile ndaningeg. Sine buk mbarmba manau tambi Kristus pilegen ta kile afu mbolnge tanan ndaweg. ¹⁷ Ande nu Kristus ndon sailkate ta nu kitek mayok kinit. Nuje manau ambokok ta kugana le manau kitek nu mbol prona.

¹⁸ Manau kitek ta Kuatenge te-mayokte. Sine nu tuku nguueu mbal mingen le nu sine ndon wamdus mukuk minam nga Kristus tuku kume mbolnge sine ndon tumana. Sine Kristus ndon tumawam tuku ndin ta afu tumningam tuku nu piro singina. ¹⁹ Sine

piro ta kumba pasa kukliweg ta tenenmba. Kuate nu Kristus mbolnge sine tango tuku mbar saukam tuku ndin wakeina sulumba nu sine ndon tumana. Nu wam ta mbolnge sine tango ndon tumate ta afu saningam tuku piro ta sine wai mbolnge pilna.

²⁰ Kuate nu tanamba sine tuku minge mbolnge tango wikate tukunu sine Kristus tuku piro mbal minmba Kristus tuku nyu mbolnge tane sarsartimmba satingeg; Kuate ndin wakeina ta ndo dubimmba tane nu tuku gulab mayok kape ngeg.

²¹ Kristus nu mbar kugatok minna ta Kuate nu sine tuku mbar nakmba nu mbolnge patikina le nu une tango tanan mayok kina. Kile sine nu ndon ulendikeg tukunu Kuate nu nuje manau tinreknu sine mbolnge pilit le sine tinreknu mayok kineg.

6

Paulus nane piroka piti sugo kugrakinaig

¹ Sine Kuate ndon pirokeg tukunu sine tane sangrimba sarsartingamngig. Kuate nu ake sinan tane make patikate wam sungo ta ake agan tanan kusre ndawap. ² Kuate nu tenenmba sakate.

Ye tane make patiken tuku ait mbolnge tane tuku wi ismba kilen. Tango muskil kile-tidingen tuku ait mbolnge tane turtinngan nga sakate.

Aisaia ... 49.8

Tane ise mayewap. Kile ait te nu wikap ta nu isamngat. Kile ait te mbolnge nu tane muskil kile-tidinge tingamngat.

³ Sine Kuate ndon pirokeg ta afunge sine talasinbekaig nga sine piro mayeweg.

⁴ Nane sine Kuate tuku piro mbal tugusek nguwaig nga mine nakmba mbolnge sine kumumbi mayok kineg. Ngarosu piti sinamanzer manau ta mbolnge sine sangri tinga bike ndakeg. ⁵ Afu sine kilmba ngussingig. Afu sine mulin kilmba wandeknge patikade. Afu sine kile-ngamukka tumail pansingig. Sine piro karenka mundu teg. Ait afu sine kinye ndaka gubak mineg. ⁶ Sine piti ta nakmba sinamnge sangri tinga manau purfenngan ndo ke likeg. Sine pasa tugusek ta kila minmba wamdus mukuk mineg sulumba nane

ɲakmba mbolɲge ranɲun mayeweg. Sine Tukul Guwa ɲak minmba sine wamdus tugusekmbi nane ɲakmba tuku kume pureg. ⁷ Sine pasa tugusek ndo saka Kuate tuku sanɲri mbolɲge pirokeg. Wam ta ɲakmba mbolɲge sine nu tuku piro mbal tugusek mayok kineg. Sine maɲau tiɲreknu tambɪ wam ɲaigonu ɲakmba kile-ibenkeg.

⁸ Nane afunɲe sine tuku nyu kile-dunɲade le afunɲe tumail pansinɲig. Afu sine wane pasa sasinɲig le afunɲe sine magenu ɲgade. Sine tugusek pasa ndo sakeg ta afunɲe sine yabri mbal ɲga pitaikade. ⁹ Afu sine nyu kugatok ɲga talasinɲig ta nane gudommba sine tuku nyu saka minig. Ait gudommba sine kume direg ta sine abo mineg. Sine ɲgarosu piti sunɲo teg ta sine kume ndakeg. ¹⁰ Sine ɲgamunɲal rar teg ta sine gare ɲak mineg. Sine sanzalnu mineg ta sine Kuate tuku wam magenu ta nane afu mbolɲge keg le nane mine mayede. Sine aɲan ndende kugatok mineg ta Kuate tuku wam magenu ɲakmba ta sine tuku minig.

¹¹ O Korin mbal, sine sinɲine wamdus piti ɲakmba kile-mayokka kilimok satinɲeg. Sinɲine ɲgamunɲal ɲakmba tane tinɲe sulweg. ¹² Sine tane tuku riweg le tane sinenu ɲga ri ndade. ¹³ Ta tuku tane ye tuku kinɲo kame tanaɲ satinɲet. Sine tanembik riweg ta kile kumumbi lafuwap ɲget.

Sine Kristus son nda ɲgade mbal ndon ulendi ndakube

¹⁴ Tane Kristus son nda ɲgade mbal ndon tuma minam kumuɲ kuga. Nane ndon ulendi ndakap. Mbal tiɲreknu nane une mbal ndon munɲu gare ɲak minam fugude. Ma make nu bulu ndon minam kumuɲ kuga. ¹⁵ Kristus nu Satan ndon wamdus ulendi mine ndakik. Kristus son ɲgade mbal nane maɲau kise ɲak. Son nda ɲgade mbal nane maɲau kise ɲak. ¹⁶ Sine Kuate minmba minit nu tuku tukul wande mineg tukunu sine yabri mbara ta mata turmba mbarinɲam kumuɲ kuga. Kuate nu tenɲemba sakina.

Ye nane tuku ɲgamunɲal sinamɲge minmba nane ndon likamɲgit. Ye nane tuku Mbara mini le nane ye tuku gageu minamɲgaig ɲgina. *Wok ... Pris ... 26.11-12; ... Esekiel ... 37.27*

¹⁷ Sunɲo nu tenɲemba mata sakina. Tane wam ɲaigonu kade mbal kusreka yamokɲge minap.

Maɲau kutur ɲak kade ta ɲgumneningap. Tanɲawap le ye gare ɲak tane kilamɲgit. *Ai-saia ... 52.11*

¹⁸ Ye tane tuku Mam mini le tane ye tuku kinɲo kame kulim kame minamɲgaig ɲgina. *2 ... Samuel ... 7.14; ... Aisaia ... 43.6; ... Yeremia ... 31.9*

Sunɲo Sanɲri Nayo nunɲe tanɲamba sakate.

7

¹ O tira kame, Sunɲo nu sinenu ɲga minɲe pasa sanɲrinu kusna ta idusmba ɲgarosu ɲgamunɲalmbi kutur ke likeg ta ɲakmba pitaika Kuate tuku kurauka maɲau tiɲreknu purfenɲu sine mbolɲge kumunɲuwa ɲga wamdus sanɲrinu palpe.

Mbar te-tinaig le Paulus nu garena

² Tane maɲ sinembik riwap. Sine tane tuku ande mbolɲge wam ɲayo ndagen. Tane afu kilmba ɲaigo sigli ndakigen. Sine tane tuku ande yabrimba nu tuku aɲan afu kile ndakigen. ³ Ye pasa sanɲgrimba satinɲit ta ye tane satinɲe likam tuku sa ndatinɲit. Kuga. Ye buk tane satinɲit. Sine tane tuku ɲgamunɲal sunɲo ɲak mineg. Sine kummba e ko abo minbe ta sine tane ndon minam iduseg. ⁴ Ye tane tuku wamdus tero ndaka gare ɲak payamket. Ye tane idustinɲmba wamdus bulkate. Ye piti ɲakmba sinamɲge tane idustinɲmba gare tet.

⁵ Sine Masedonia kilke mbol te progen ta sine mabtam kumuɲ kuga. Piti sunɲomba mara mindek sine kile-kogorkinaig. Kame afu sine mbol pronaig. Kuru kuru maɲau mata ɲgamunɲal sinamɲge kamusgen.

⁶ Tanɲamba mingen le Titus nu sine tugum prona le sine nu kanɲermba wamdus bulkinaig. Kuate nu piti ɲak mbal wamdus bul serninɲit ta nunɲe ndin ta wakeina.

⁷ Nu prona ta tuku ndo wamdus bul ndakinaig. Nu pro tane tuku maɲau kanɲermba wamdus bulok tina ta kubeu sinɲina le ismba sine mata wamdus bulkinaig. Tane ye sunɲomba idusyumba tanɲine mbar tuku kiko kamusmba malmɲbikade. Tane ye tuku pasa dubiwam tuku sunɲomba idusde. Ye wam ta ɲakmba ismba tane tuku gare toren.

8-9 Ye buk waje ande kuyarmba tane kilmba satinge liken le tane ngamungal piti tinaig ta ye mata tanenu nga piti kamusen. Tane ait fagnu piti nak minnaig sulumba wamdus biye mbilmba manau ngaigonu kusrekinaig ta kile ye gare nak minet. Tane ngamungal piti nak minnaig ta tuku ye gare te ndaket. Tane piti sinamnge mbilka manau ngaigonu kusrekinaig ta tuku ye gare tet. Sine tane kilmba satinge likigen le tane wamdus tatrunkinaig ta tane manau Kuate idusnaig. Ta mbolnge sine tane ngaigo sigli ndaka turtingigen.

10 Kuatenge ande mbar manau tuku piti tuwit le nu katesemba ngamungal biye mbilte ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tuwit. Ande nu kilke te tuku piti kamusmba Kuate idus ndawa ta Kuate nu tango ta tuku muskil te-tiwe nda. Nu ngisikamngat. 11 Ata. Tane wamdus piti nak minmba Kuate manau idusnaig sulumba sangri tinga mbar ta te-tinaig. Tane mbar ta tuku gubra tumba wamdus fulilka minnaig. Tane ye tuku wamdus sungo tumba ye tuku pasa dubiwam tuku wamdus sangrinu pilmba tango mbarna ta lafunu tunaig. Wam nakmba kumumbi kinaig le kile pasa ande tane mbolnge mine ndakate.

12 Ye tane tuku waje kuyaren ta ande mbarna le ande piti tina ta tuku ndo kuyar ndawen. Tane sine tuku kume purmba minig ta Kuate am mbolnge wamdus pulutinguwa nga kuyaren. 13 Tane wamdus pulutingina le kile sine tane tuku mbar tuku piti kusrekigen.

Titus nu mata tane tuku gag nak ta nu tane tuku manau kangerka piti kusremba gare tina le sine nu ndon manau lato gare tigen. 14 Ye buk tane tuku manau tuku payamka Titus sawen. Nu kumba tanamba kangerna tukunu ye kiko kugatok. Sine son pasa ndo satینگigen tanan sine tane tuku payamka Titus sagen ta alonu kumumbi mayok kinit. 15 Nu tane tugum prona le tanjine mbar tuku wamdus fulilka nu kurauka tumba nu tuku minje dubi mayenaig. Nu tane tuku wam ta idusmba tane tuku lato lato kume purte. 16 Kile ye tane tuku wamdus tero ndaka gare nak minet.

8

Kuate tuku mbal afu turkap

1 Tira kame, Kristus tuku kuasmbi afu Masedonia kilke mbolnge mine likade te Kuate nu ake sinan nane make patikate le manau kade ta kila satینگamngit. 2 Afunge piti sugo ninmba nane tuku ngamungal son tagoninginaig ta nane gare nak minmba piti ta sinamnge agan ndende denkanu ta tanaig nga sungomba waknyumba ndametin patika afu turkinaig. 3 Nangine ndametin kangerka paplamba kumumbi patikinaig sulumba nangine wamdus tamba manau lato patikinaig ta yine ammbi manau ta kangeren. 4 Nane sangri tinga sine sasینگinaig: Kuate tuku mbal Yudea ma tugu mbolnge sine nane sinka turkam iduseg nga sasینگinaig. 5 Sine nane ndametin ndo patikamngaig nga idusgen ta nane wam ta limba nangine ngarosumbi Sungo tuku nzali ndo dubiwam tuku pasa sangri pilenaig. Ta ndo kuga. Nane Kuate tuku nzali dubimba sine tuku pasa nakmba dubikam sakinaig.

6 Tanjanaig le sine Titus nu manau tane tugum kuwa nga sagen. Nu buk tane tugumnge afu turkam tuku ndametin patikap nga tumtingina ta nu piro ta ke suluwa nga kukuleg. 7 Tane ngamungal son sangrinu nak ta sine kila. Tane Kuate tuku pasa kukli mayede. Tane kila sungo nak minig. Nu tuku piro kam tuku wamdus sangrinu pilig. Sine tuku mata kume pur mayede. Ta tuku tane afu turka ndametin ningam tuku manau ta mata ke mayewap nga iduseg.

8 Ye tanamba kap nga sa ndatinget. Ye tane tagotinmba tane kume pur manau tugusek nak e ko kuga ta katesewam saka tira afu ndametin ningig wam ta kila satینگet. 9 Singine Sungo Yesus Kristus nu ake sinan tane make patikina wam ta tane kila. Nu agan ndende nakmba tuku miro ta nu tanenu nga sanzalnu mayok kina le tane nuje wam nakmba kilmba sanzalnu mine ndakade. 10 Ta tuku ye tane tejenmba kap nga iduset. Tane buk yar ande si mbolnge ndametin patinu tuku wamdus sungo tumba tugu pilnaig ta tane kile suluwap nga iduset. 11 Tane buk

wam ta kam tuku nzalitingina tanjamba kile tanjine ndametin kilig ta kanjerka kumumbi patikap. ¹² Tane ndametin fudinndo e ko sungokanu nak minig ta kumumba gare nak Kuate tape ta nu nzalite.

¹³ Tane nane afu ndametin ninmba tane denkanu minap nga idusmba sa ndatinget.

¹⁴ Kuga. Tane nane ndon kumu kumu minap nga iduset. Kile tane aganj ndende gudommmba nak minig mbal afu denkanu minig ta turkap. Ngumnennga tane denkap le nane suk lafumba tane turkamngaig.

¹⁵ Kuyar pasa ande tenjenmba sakate.

Afu mana sungomba kilnaig ta nane kumumbi kilanu idusnaig. Afu fudinmba kilnaig ta nane den ndakinaig ngate. *Kisim ... Bek ...*

16.18

Piro tango afu Korin prowamngaig

¹⁶ Kuate nu Titus wamdus tuna le nu sine suk tane turkam tuku sungomba iduste. Ta tuku ye Kuate gare pasa tuwet. ¹⁷ Sine nu tane tugum kambim tuku sa ndagen le nu nune nzali dubimba tane tugum prowam iduste. ¹⁸ Sine tira ande Titus ndon kukulbe le kanjat. Tango ta nu Kristus tuku pasa kukli mayete le Kuate tuku kuasmbi nakmba nu tuku saka minig. ¹⁹ Tira ta Kuate tuku mbalnge madinaig le nu sine ndon lika afu turkam tuku ndametin patikade ta kulatkate. Sine wamdus sangrinu pilmba piro kumumbi keg ta nu nane nakmba kila saninguwa le Sungo tuku nyu te-dunguwaig nga nu madinaig.

²⁰⁻²¹ Tanjamba idusmba afu sine talasinmba ndametin sungo ta kulat maye ndade ngubekaig nga sine nu tumba likeg. Sine Sungo am mbolnge piro mayemba tango am mbolnge mata piro mayebe le kilimok mayok kuwa nga iduseg.

²² Tira ande mata nu nale ndon kuwa nga kukulbe le tane tugum prowamngaig. Nu tagomba piro yimyam tugen ta nu wamdus sangrinu pilmba piro ke mayena. Tane sinjka waknyumba afu turkam tuku minig ta nu kila pilmba kile tane tugumnge pirokam tuku sungomba iduste.

²³ Ye tane nane ken ta tuku kila satinngamngit. Titus nu ye ndon tane turkam tuku pirokek. Nale ar nu ndon

ilik ta Kristus tuku nyu tane ngamuknge sungokuwa nga Kuate tuku kuasmbi nale tane tugum kambim tuku madinikinaig. ²⁴ Tane nane ken ta kilmba tanjine kume pur manau te-mayokmba kilap. Tanjawap le sine Kuate tuku kuasmbi nakmba tugumnge tane tuku payamka saningeg ta alonu kilimok kanjerwaig.

9

Ndametinmbi Kuate tuku mbal turkap

¹ Ndametin patika Kuate tuku mbal turkam tuku wam ta tane kila. Ye ta tuku man sungomba satinge nda. ² Tane mata ndametin patinu tuku wamdusde ta ye kila. Ye Masedonia mbal tugumnge tane Akaia mbal tuku payamka nane buk yar ande si mbolnge ndametin patikam tuku piro tugu pilnaig nga saninget le ismba kile nane tuku sungomba mata ndametin patinu tuku wamdus sangrinu pilig. ³ Sine tane tuku payamkeg ta alo kugatok ngubekaig nga ye tira ken ta kukulningi le tane tugum ta promba tane turkuwaig le ndametin ta mangurka patikap. Ye pro tane tuku payamket tanjamba ndametin ta ake kile ndo ki. ⁴ Tane ndametin ta sinjka patikamngaig nga sine afu saningigen. Tane pati ndaka minap le Masedonia mbal afu ye ndon kumba kanjerwaig ta sine kiko singikat. Tane mata kiko tingikat. ⁵ Wam ta idusmba ye tira ken ta ambonga tane tugum ta kuwaig le tane ndametin patikam tuku o buk sakinaig tanjamba ndo patike sulumba ye ndo tairngap. Tanjawap ta tane tanjine nzalimbi ndo patikamngaig. Ye tane kilap kilap ki le ndagari nak patike nda.

⁶ Tane nyamagan kilanu manau ta idusap. Ande nu nyamagan tumunu ndui ndui ngukate ta nu alonu ndui ndui ndo kilit. Ande nu tumunu sungomba ngukate ta nu alonu sungomba kilit. ⁷ Tane nakmba yimyam tanjine wamdus pilenga ndametin giganmba patikam idusde ta kumumba patikap. Tane andenge kilap kilap kuwa le tane ndagari nak pati ndakap. Tane gare nak tanjine ndametin patikade ta Kuate nu nzalite.

⁸ Kuate nu tane mbolnge waknyumba aganj magenu lato lato tinguwa le tane nane

afu turkam tuku agan denkanu nak mine nda. ⁹ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Nu nune agan ndende waknyumba walmba sanzal mbal ningit. Nu tuku rangun mayenu ta kugawe nda.

Minmba minamngat ngate. *Mune...*
112.9

¹⁰ Sine nyamagan tumunu ngukey ta Kuate tugumnge kileg. Agan nyeg ta mata nu tugumnge kileg. Tanamba ndo tane nane afu mbolnge waknyam tuku Kuate nu agan ndende kumumbi tingamngat. Tanawa le tane nane afu mbolnge waknyumba minap le nu tane tuku manau mayenu ta te-sungowamngat. ¹¹ Kuate nu mara mindek tane agan kumumbi tingit le tane den ndaka afu turkam kumu. Tanamba tane ndametin patikap le sine kilmba tambisanzal mbal turkuba le nane gudommba Kuate tuku nyu te-dungamngaig.

¹² Tane ndametin ningig tamba Kuate tuku mbal turkade. Wam ta ndo kuga. Tane tanade le nane afu Kuate tuku nyu te-dunga nu gare pasa tuwig. ¹³ Tane tira tuku ndametin patikap le afu wam ta kangermba tane Kristus tuku pasa mayenu dubiwanu ngade ta son nga Kuate tuku nyu te-dungamngaig. Tane Kuate tuku mbal nane afu turmba nane mbolnge waknyade ta tuku mata Kuate tuku nyu te-dungamngaig. ¹⁴ Ta ndo kuga. Kuate nu tane ake sinan make patikate wam temayokmba nane tanamba turkap le nane tane tuku kume purmba tane tuku nga Kuate yabanamngaig.

¹⁵ Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Nu agan sungo ande o mbolok agan ndende nakmba liningit ta sine singina.

10

Paulus nu nane tuku wamdus mbar tetina

¹ Tane afu tenenmba sakade. Paulus nu sine tugumnge sine gagnu pasa bafumbi sakate ta nu maskenngese pasa sangrinu kuyarmba sasngit nga sakade. Ariya. Ye kile Kristus tuku wamdus bafuk ngan manau ta dubimba pasa bafumbi sarsartingamngit.

² Tane wamdus biye mbilap le ye tane tugum promba pasa sangrinumbi satngam

idus ndawet. Nane afu Paulus nane kilke te mbolok manau ndo dubimba nangine wamdusmbi pasa kukliwanu nga sakade mbal ta ndo ye sinja pasa sangrinumbi saningamngit.

³ Sine tango ndo mineg ta sine singine tango tuku kame aganmbi kame bu ndaweg. ⁴ Kuga. Sine Kuate tuku kame agan tamba Satan tuku sangri te-ibenmba afu tuku yabri wamdus ta nakmba pitaikeg. ⁵ Afu nangine wamdus ta payamka Kuate kila palmbim tuku ndin tukulde ta sine wamdus ta kuerka pitaiweg. Nane nakmba Kristus kumnemngese minwaig nga sine nane tuku wamdus kile-tidingeg. ⁶ Tane mata mbilka Kristus kumnemngese minap. Tanawap le afu tanamba mine ndakuwaig ta sine nane lafunu kumumbi ningamngig.

⁷ Tane wamdus te-mayewap. Ande nu nune nyu te-dunga ye sinja Kristus tuku tango minet ngate ta nu sine mata Kristus tuku mbal mineg nga iduswa. ⁸ Sungo nu sine tane ngamunggal son sangri piletinge nga nyu singina le tane kulatkeg. Sine tane ngaigo siglikam tuku nyu singe ndakina. Ye nyu ta tuku payamket le tane talayade ta ye kiko te nda. ⁹ Ye tane tuku wane kuyarke liket ta tane kuru kuru piletingam tuku kuyarket nga idus ndawap. ¹⁰ Afu nane tenenmba sakade. Paulus nu wane kuyarka tango sangri nak tanan pasa sangrinu kuyarte ta sine tugumngese nu sangri kugatok. Nu pasa sakate ta ismba talawam tuku ndo nga sakade. ¹¹ Tanakade mbal tane ye tuku pasa te ise mayewap. Sine wane kuyarka pasa sangrinu sakeg te tane tugumngese tanamba ndo ke likamngig.

¹² Mbal afu tane tugumngese nangine nyu kile-dungade. Yoi. Sine nyu tanan nak mine ndakeg. Mbal ta nginngan mbal. Nane nangine nangine mungu kangerka sine magenu nga payamkade. Manau tinreknumbi nangine manau pile ndangade.

¹³ Sine payamkeg manau ta kise. Kuate nu pirokam tuku nyu singina piro ta ndo sine payamkeg. Sine tane Korin mbal tugumngese mata pirokam tuku nyu singina. ¹⁴ Ta tuku sine tane tuku payamkeg ta mbar ndaweg. Sinenge Kristus tuku pasa mayenu tumtingen. ¹⁵ Sine tane

pasa dubide wam ta tuku sine singine piro tuku payamkam kumun. Sine nane afu tuku piro singine ngaro mbolnge pile ndakeg. Kile tane tuku ngamunggal son ta sungoka mbal kise mbol kuwa le ye nane tugum kambim tuku ndin mayok kuwa nga iduset. ¹⁶ Tanawa le sine tane kusreka kilke afu tane ngumnemnge minig ta mbol kumba nane mata pasa mayenu saningamngig. Tanamba sine nane afu tuku piro singine ngaro mbolnge pile ndaka singine piro ndo payamkam kumun. ¹⁷ Kuyar pasa ande tenjemba sakate.

Tango ima nu payamkam idusmba kande nu Sungo wam ke likate ta idus-ninmba payamkuwa ngate. *Yeremia ... 9.24*

¹⁸ Ande nu nune miron ye mayenu ngate ta nune pasa ta alo kugatok. Sungonge nu mayenu ngate wam ta alo njak.

11

Paulus nu yabri aposel tuku manau te-mayokna

¹ O tira kame, tane ye tuku pasa te isap. Tane pasa te nginngan pasa idusmba ndeta tanag. Pasa te isam tuku wamdus tukul ndawap. ² Kuate nu tane tuku kume purmba minit ta ye mata tane tuku sungomba kume puret. Pino mbanzo ande mam nunenge tango ande tam tuku madite le nu tango ta tuku ndo minit tanan tane Kristus tuku mbal ndo minap nga madingen.

³ Ye tane tuku wamdus piti njak minet. Mben nu nune wamdus yabri paknu tambi Eva yabrina tanamba tango afunge tane yabritinmba didikuwaig le tanine wamdus Kristus mbolnge minig ta kusrebekaig nga iduset. ⁴ Sine tane Yesus tuku nyu tumtingigen ta afunge pro ande tuku nyu satigig le tane wamdus bulokmbi nyu kise ta tade. Tane Tukul Guwa tinaig ta nane guwa kise satigig le tane tade. Ko pasa mayenu isnaig ta nane pasa kise kuklide le tane pasa ta mata wamdus bulokmbi tade.

⁵ Tane mbal ta nane aposel magenu o mbolnge ngade ta nane ye li ndayade nget. ⁶ Ye pasa kukli mayewam tuku kila kugatok ta pasa kukliwet ta tugunu njakmba ye

kila. Ait sungomba sine tane singine kila ta tumtingeg.

⁷ Ye Kuate tuku pasa mayenu tane satigen ta ye tane tugumnge piya kilam mbulmba yine nyu te-ibenmba tane mine mayenu mbolnge minam tuku kile-dungen ta ye mbaren nga idusde e? ⁸ Ye Kristus tuku mbal afunge ndametin sinaig le kuayaranu sukmba kilmba tane tugumnge piroken. ⁹ Ye tane ndon minmba agan afu tuku denkinaig ta ye tane yaban ndatingen. Tira afu Masedoniang pro ye agan denkanu minen ta nanenge sinaig. Ye tane piti sertingikit nga agan afu tane tugumnge kile ndaken. Kile mata tanamba idusmba minet. ¹⁰ Kristus tuku pasa tugusek ye sinamnge minit ta son pasa ndo satigamngit. Ye tane tugumnge piya kile ndaken ta payamka saka mini le Akaia mbal njakmba isamngaig. Ande ye peuyam kumun kuga. ¹¹ Ye tane tuku kume pur ndamba nyu kile-ibenkam tuku idusmba tanawet nga idus ndawap. Kuga. Ye tane tuku sungomba kume puret ta Kuate nu kila.

¹² Afu nanine miron payamka sine Paulus nane tanan pirokeg ngade ta peuningam tuku ndo ye piya kugatok piroken. ¹³ Mbal ta nane Kuatenge kukul ndaningina. Kristus tuku aposel minanu sukmba nanine piro tambi tane yabritingig. ¹⁴ Sine nane tuku wam ta tuku pirerek pur ndakube. Nanine gabat Satan nu tango yabritinmba Kuate tuku enel mayenu tanan mayok kinit. ¹⁵ Sine wam ta idusmba Satan tuku piro mbal nane manau tinreknu kade mbal tanan minanu sukde ta tuku piriri ndaweg. Kuate nu ngumnenga nane tuku manau ta kumumbi lafumba paningamngat.

Paulus nu piro mbolnge piti kugrakina

¹⁶ Ye man tane satigamngit. Tane ye nginngan tango nga idus ndawap. Ko ye nginngan tango ngumba kande wamdus tukul ndamba ye mapeyap le ye yabri mbal tanan fudinmba yine piro tuku payamki. ¹⁷ Sungonge payamkam tuku tum ndayate. Yine miron nginngan mbal tanan payamket. ¹⁸ Nane gudommba

tañamba piro payamkade tukunu ye mata payamkam iduset.

¹⁹ Tane ndo kila sugo ñak minig sulumba nginngan mbal wamdus bulokmbi kilig inde. ²⁰ Tane nane tuku piro mbal minap nga idusde le nane tane tuku agan ndende kilam saka yabritinmba nane sugo tañan tane maim-maimtinmba ko dabil pantingig ta tane ndek wamdus bulokmbi nane kilmba kulatkade. ²¹ Tane mbal tañan kangerka sangri ñak ngade. Sine tane ndon minmba nane sangri ñak minig tañamba mine ndakigen. Tane sine sangri kugatok ngade ta kumumbi sakade.

Yabri aposel nangine manau tuku payamkade. Ta tuku ye mata ngin ngan manau tambi payamkam kumun. ²² Nane sine Hibru ndare ngade ta ye mata Hibru ndare. Nane sine Israel ndare mineg ngade ta ye mata Israel ndare. Sine Abraham tuku mbun ngade ta ye mata nu tuku mbun minet. ²³ Nane sine Kristus tuku piro mbal ngade ta ye Kristus tuku piro mbolnge nane lininget. Nane pirokade ta ye nane lininmba piro karenket. Ye nane lininmba ait sungomba muli wande mbol kan. Ait gudommmba ye ngusyinaig. Wam afu mbolnge ye kume diren. ²⁴ Zu mbal nane ait 5 tañamba ye tumba ngusyinaig. Ngusyinaig ta ka 39 mbolnge tinge likinaig. ²⁵ Ait kenmba nane afu ye tumba mbapanimbi katyinaig. Ait ande ye baleyam bafumba ndamembi katyinaig. Ye wan kenmba mbolnge liken le wan fetkinaig. Ye ait ande yu mbol faitka minen le furirmba ka mafena. ²⁶ Ye piroka kine promba minet le ait afu kulenge te-diryade. Kuayar mbalnge ndinnge ye baleye ndafloyade. Yin mbal kasomok mbal mata ye baleyam tuku ndin sotade. Tumbranngedunenge yu mbolnge ye ngisike diret. Yabri gulab afu mata ye baleyam tuku ndin sotade. ²⁷ Ye piro karenka ngaro rar minet. Furir afu kinye ndaket. Ait sungomba guba kule para sungo ñak minet. Mara afu ye nyamagan tawi kinyam tuku wande mata denkate. ²⁸ Ye ngarosu tuku piti ndo kugra ndaket. Kuga. Kristus tuku kuasmbi sangri ñak minam tuku ye mara mara wamdus piti ñak minet. ²⁹ Tira ande nu sangri kugatok

ta ye mata piti tet. Ande nu andenge yabrite le ndekate ta ye gubra tet.

³⁰ Ye payamkam iduset ta ye wam kame ndan mbolnge ye sangri kugatok mayok kinet wam ta ndo payamket. ³¹ Singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate ye sinja pasa saket te nu kila minit. Sine nu tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe.

³² Ye Damaskus tumbranngedun minen le mandor Aretas nu nuñe kame gabat sana le nu kame mbal kukulningina le ye biye tiyam tuku tumbran sungo tuku fonde malanga kulatka minnaig kande ³³ yin gulab kame ye sambeknge minyoken le fonde tuku bubre malanga mbolnge temayokyumba muli biye-biyenaig le mayok ka kame gabat ta laipmba kua kan.

12

Kuate nu Paulus wam sugo tumna

¹ Payamkam tuku manau ye turyam kumun kuga ta ye payamkamngit. Sungo nu tumyina le ye kinatanu suk agan kangerken wam ta payamka satongi le isap. ² Kristus tuku tango ande buk yar 14 kuganaig le Kuatenge nu tumba te-dunga samba mbol ambe kina. Ambenge man lato te-dungina le o mbol ambe kina. Nu ngarosu ñak kina e ko nuñe kanu ndo kina e ta ye gilai. Kuatenge ndo kila.

³⁻⁴ Tango ta nu samba mbol ambenge wam sugokanu afu isna. Isna ta Kuate nu minge pipna le kilke te mbolnge afu ndon sakam kumun kuga. Nu tañamba samba mbol kina ta ndo ye kila. Nuñe ngarosu ñak kina e ko nuñe kanu ndo kina e ta ye gilai. Kuatenge ndo kila. ⁵ Ye tango ta tuku kila idusmba nu tuku payamket. Ye yin miron tuku payam ndaket. Ye wam kame ndan mbolnge sangri kugatok mayok kinet ta ndo ye payamket.

⁶ Ye yin miron tañamba samba mbol kan nga payamki ta ye ngin ngan tango mayok nda kinet. Ye sinja saket ta ye wam ta mbolnge yin nyu te-dungam idus ndawet. Kuga. Tango nane ye pasa sake lika wam ñakmba ke liket ta mbolnge ye tuku nyu kumumbi iduswaig nget.

⁷ Kuate nu wam sugo tumyina ta mbolnge ye payamka yije nyu te-dungikit nga Satan tuku kukul tango pro ye waimbi katanu tanan ngaro rar sungo ye mbol prona. Rar ta ye mbolnge promba minit le kamusmba yije nyu te-dungam idus ndawet. ⁸ Sungo nu piti ta pitaiwa nga ye sangri tinga yabanam kenjen ta nu ye wo ndayina. ⁹ Nu tenenmba sayina. Ye ne make pilmba sangri tini le rar ta kurawam kumu. Ne piti ta nak minmba sangri kugatok mina le ye tuku sangri ne mbolnge kilimok mayok kuwa nga sayina. Kile Kristus tuku sangri sungo ye mbol prowa nga ye sangri kugatok minet te gare-gareka payamket.

¹⁰ Ye sangri kugatok minet le afunge ye tumail panyade le afunge ngaro rar sade le afunge ye nayo siliyade le afunge piti sugo seryade wam ta nakmba mbolnge ye Kristus tuku nga gare nak ndo minet. Ata. Ye sangri kugatok minet sulumba Kristus tuku sangri mbolnge sangriknu mayok kinet.

Paulus nu nane turkam idusna

¹¹ Ye yije manau payamkam idus ndawet ta afu ye tuku nyu nayo silide le tane nane peu ndaningig tukunu ye yije nginngan manambis payamka yije manau tuku kuyaret. Ye ake tango suk minet ta afu tane nane aposel magenu ngade ta nane ye li ndayade. ¹² Ye tane ndon minmba piti kanjerka sangri tinga piroka wam kitek sangrinu afu ke liken. Wam ta mbolnge ye aposel tugusek minen le tane ye kangeryinaig. ¹³ Kristus tuku kuasmbi afu mbolnge ye wam mayenu ken ta tane tugumnge wam maye ndawen nga idusde e? O son. Ye wam ande nane afu mbolnge ken tanamba tane mbolnge ke ndaken. Ye tane tugumnge piya kile ndaken. Wam ta tuku tane ye pitaiyade inde. O Korin mbal, ye mbaren ndeta ye tuku mbar gilaingap.

¹⁴ Ye man ait ken nu tane tugum prowam bafuwet. Tane tugum promba agan afu sap nga satinge nda. Kuga. Tane ye ngamungal ndo sap nga iduset. Kino kame nane ina mam turkam tuku agan ndende pati ndakuwaig. Ina mamnge kino kame turkam tuku agan ndende patikuwaig.

¹⁵ Ye tane tuku mam tanan minet. Ye yije agan ndende tane turkam tuku ngail ndaket. Yije abo mine manau mata tanenu nga kusrewam bafuwet. Ye tanamba tane tuku sungomba kume puret. Wam ta tuku tane ye tuku kume pur ndade ta ye tane tuku sungomba kume puret wam ta kusrewam kumu kuga.

¹⁶ Ye tane tugumnge agan afu kile ndaken ta tane afu tenenmba sakade. Nu kuirkuirka sine yabrisinmba ndametin afu kilna nga sakade. ¹⁷ Ginu ait ye kilen? Ye mbal afu kukulninge le pro tane yabritinmba ndametin didika kilmba ye sinaig e nga idusde. ¹⁸ Ye Titus ndo tane tugum kambim tuku kukulmba minen. Tira ande ta nu ndon kuwa nga kukulen. Titus nu ame agan tane yabritinmba kilna? Kuga. Sile Titus ndon Guwa ndindo ta mbolnge minek. Manau ndui ta ndo ke likek ta tane kila.

¹⁹ Tane wane te burka sine tane am mbolnge tinreknu mayok kambim tuku kuyaraig nga idus ndawap. Sine Kristus ndon ulendika nuje wamdus dubimba Kuate am mbolnge pasa te kuyarkeg. Tane tuku son ta sangri pilewam tuku ndo kuyarkeg.

²⁰ Ye tane tugum prowam tuku ta ye wamdus piti nak minet. Ye pro tane manau ke likade ta kanjerka nzaliyamngat e ko kuga. Nzali ndayuwa ta ye tane kilmba satinge liki le tane ye tuku mata ndagari tamngaig. Ye pro tane wam kame te kap le kanjerkam tuku kuru-kuruket. Kua-leyaukade e ko afu tuku mine magenu tuku kagli firkade e ko gubra tade e ko ye ye ngade e ko wane pasa sakade e ko afu tuku nyu kile-ibenka minge motmotkade e ko tangine ngarosu te-dungade e ko tangine wamdusmbi manau kise kise ke likade manau kame ta nakmba ye kanjerkam mbulit.

²¹ Tane gudommmba buk kutur manau kumba fare fare tango pino ndon minmba tangine ngarosu tuku nzali tukul ndamba dubikinaig. Tane ngamungal biye mbil ndawap ta ye tane tugum promba yije Mbarange tane tuku am mbolnge ye kiko pileyuwa le wamdus nayongikat nga ye pitiyate.

13

Rironɔ pasa afu

¹ Kile ye ait kenɔnu tane tugum prowamɔgit. Kuyar pasa ande tenɛnmba sakate.

Tango armba ko kenɔmba tango ande nu mbar ande kina nguwaig le son nga te-tiwap ngate. *Lo ... 17.6; ... 19.15*

² Ye buk ait arnu tane tugum prowen sulumba mbarmba minnaig mbal ta rironɔ pasa saninɛn. Kile ye tane tugumɔge mine ndaka nane tane turmba maɔ rironɔ pasa ndui ta satinɔamɔgit. Ye maɔ luka tane tugum prowi ta mbarde mbal ta sinɔka mapeke nda. ³ Tanɔawi le ye Kristus tuku pasa kukliwet tango minet ta tane wamdus tero ndaka katesewamɔgaig. Kristus nu sanɔgri sunɔgo ɔak tane sinamɔge pirokate.

⁴ Nu sanɔgri kugatok tanɔaɔ minna le nane nu tumba ail kazrai mbolɔge balenaig ta Kuate tuku sanɔgriɔge te-tina le kile abo ɔak minit. Sine mata tanɔaɔ tango ndo sanɔgri kugatok mineg ta sine nu ndonɔ ulendika Kuate tuku sanɔgri mbolɔge minmba sanɔgri tambi tane kile-tidinɔam tuku prowamɔgig.

⁵ Tangine ɔgamunɔgal son pilenɔga kanɔgerap. Tane sinɔka Kristus Yesus tuku ɔgamunɔgal son ɔgade e ko kuga. Nu tane sinamɔge minit le tane kamusde e ko kuga. Kuga ta tane tuku ɔgamunɔgal son ta mbarkamɔgat.

⁶ Wam ta mbolɔge sine tane pasa kuklimba tumtinginɔ mbal ɔgamunɔgal son tugusek ɔak ta katese mayewap.

⁷ Kuate nu tane turkuwa le mbar maɔau afu ke ndakap nga nu yabanɔmba mineg. Tane wam magenu kap le sine aposel tuku piro mayenu nguwaig nga idus ndaweg. Tane maɔau magenu ndo kam tuku iduseg. Afu sine piro maye ndaweg ɔgade ta sine piti ndasinɔgit. ⁸ Sine pasa tugusek te-ibenam tuku mine ndakeg. Pasa ta turam tuku ndo mineg. ⁹ Sine sanɔgri kugatok mineg le tane sanɔgri ɔak mayok kinig ta sine sanɔgri kugatok minam tuku garegarekeg. Tane tuku ɔgamunɔgal son lato lato sanɔgri tinɔguwa nga Kuate yabanɔmba mineg.

¹⁰ Sunɔgo nu tane kulatkam tuku piro sina. Ye tane tugum prowi sulumba pasa sanɔgrinu satinɔam kumunɔ ta ye tanɔawam

idus ndawet. Ta tuku tane kile-tidinɔam tuku ye waɔe ndo kuyaret. Sunɔgo nu ye tane sanɔgri piletingam tuku piro sina. Tane ɔaigo siglikam tuku piro se ndakina.

¹¹ Kile ye pasa suluwamɔgit. Tangine mbar kile-tidinɔap. Ye tuku pasa isap. Tane wamdus ulendika ɔgamunɔgal mukuk minap le Kuate nu tane ndonɔ minamɔgat. Kume pur maɔau ɔgamunɔgal mukuk maɔau nu tugu. ¹² Tane tangine tangine tira kame ndonɔ munɔgu kume purkade maɔau ta alonu te-mayokap. ¹³ Kuate tuku mbal tenge minig ta ɔakmba tane kaiye pasa tinɔgig.

¹⁴ Singine Sunɔgo Yesus Kristus nu tane ake sinanɔ make patikuwa. Kuate nu tane tuku kume purwa. Tukul Guwa nu tane ndonɔ munɔgu gare ɔak minwa.

Son.

GALESIA Galesia mbal tuku wane Paulusnge kuyarna

Paulus nu Galesia mbal tuku wane kuyarna te tugunu tenenmba. Nu nune li arnu mbolnge Galesia ma tugu mbolnge guaze ande tina le nane nu kulatka minnaig. Tananaig le nu Kristus tuku pasa mayenu nane saningina le nane ismba son nginaig le nu nane ndon ait afu minna sulumba man nane kusreka kina.

Yar kenmba kinaig le nane afu Paulus tugum kumba Galesia mbal nginngan wamdus tumba Yesus dubi maye ndade nga Paulus kubeu tunaig le isna.

Nane Yesus dubi maye ndanaig ta tugunu tenenmba. Paulus nu Galesia mbal kusrekina le Zu mbal afu pro Moses tuku tukul dubika ngaro pikam tuku sungomba saninginaig sulumba sakinaig: Tane tukul pasa nakmba turmba dubikap le ndo Kuate nu tane muskil kile-tidinge tingamngat nga saninginaig. Tanamba nane Paulus tuku nyu te-ibenmba nu aposel kuga nginaig sulumba sakinaig: Yerusalemnge gabat sugo minig ta nane ndo aposel minig nginaig.

Tanakinaig le Galesia mbal nane pasa ta ismba wamdus terokinaig le Paulus nu wam ta ismba wamdus piti nak minmba nane tuku mbar wamdus ta te-tiwam tuku wane te kuyarna.

1-2 Tane Kuate tuku kuasmbi Galesia ma tugu mbolnge mine likade ta ye Paulus tira mbal tenge minig ndon ye tane tuku wane te kuyaret. Ye aposel piro ten te tango nane ye kukul ndayinaig ko tango ande ye tugum promba ne aposel nga nyu temayok ndana. Kuga. Mam Kuatenge Yesus Kristus kumna le te-tina nale ar tange ne aposel nga ye tuku nyu te-mayoknaik. 3 Mam Kuate singine Sungo Yesus Kristus nale ake sinan tane make patika ngamungal wamdus bul sertiuguwaik. Son.

4 Yesus Kristus nu kilke te tuku manau ngaigonu ngamuknge sine kile-luka kilam nga nune ngarosukumam tuku pilna sulumba sine tuku une saukina wam ta singine Mam Kuate tuku nzali mbolnge mayok kina.

5 Sine nu tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe. Son.

Kristus tuku pasa mayenu ndindo minit

6 Tane wam kade ta ye ismba piriri nayowet. Kristus nu tane ake sinan make patikina le Kuate nu tane nune mbal minam tuku wikina. Ndanam saka tane pitik ndo nu kusremba kile pasa kise dubiwam idusde. 7 Pasa mayenu ande sine tursingam tuku mine ndakate. Afunge tane tuku wamdus nginngan sertiugmba Kristus tuku pasa mayenu nanngine wamdusmbi mbilam tagode. 8-9 Sine tane tugumnge pasa mayenu kukligen ta pasa tangete ndo tane turtingam kumun. Sine buk pasa sangrinu ande satinngin ta ye kile man lato satinngamngit. Tane Kristus tuku pasa mayenu ismba tinaig ta tango ande pasa mayenu tanan mbilmba kise kukliwa kande Kuatenge nu kasurwa. Sine tuku ande ko samba mbolok enel ande pasa mayenu ta mbilmba kise kuklibe kande sine mata Kuatenge kasursinguwa.

10 Ata. Tane ye nzaliyam tuku ye pasa ta satinngit e? Kuga. Kuatenge ndo ye nzaliyuwa nga iduset. Ye tango afunge nzaliyuwaig nga ndin sotet kande ye Kristus tuku piro tango mine ndaket kande.

11 Tira kame, tane wam te kila pile mayewap. Ye Kuate tuku pasa mayenu kuklimba satinngin ta tango tuku pasa kuga. 12 Tango andengete pasa mayenu te sa ndayina ko andengete tum ndayina. Yesus Kristus nunge tumyina.

13 Ye o buk sine Zu mbal tuku tukul pasa dubimba wam ke liken ta tane isnaig. Ye sangri tinga Yesus tuku kuasmbi kilmba piti sugo serninmba bale far suluwam tagowen. 14 Ye singine mbun kame tuku manau nakmba mage minam tuku ngamungal kunde-kundeyina le sine Zu mbal tuku tukul pasa dubi mayemba yine usre tuma mbal nakmba lininngin.

15 Ye tanawen ta ye ina tuku fungul sinamnge minen le Kuate nu Kinjo nune tuku piro biyam tuku ye o buk madiyina. Madiyina tukunu nu ake sinan ye make pilmba wikina. 16 Ye pasa mayenu kasomok mbal tugumnge nune Kinjo nune tuku kukliwi nga nu Kinjo nune tumyina

le ye ande sa ndawen. ¹⁷ Nane aposel nyu ambonga tinaig mbal ye nane sota mbumba Yerusalem mata kine ndaken. Ye tinga Arabia kilke mbol kan. Tanje minmba ma ma ngumnenga ye man luka Damaskus tumbran sungo mbol prowen.

¹⁸ Yar kenmba kugana le ye Petrus kangeram tuku mbumba Yerusalem kan. Ka tanje kusem armba nu ndon minken. ¹⁹ Ye ambenge minen sulumba aposel afu kanjer ndaken. Sungo Yesus tuku maib nuje Yakobus nu ndo kangeren. ²⁰ Ye tane tuku kuyaret te ye Kuate am mbolnge sinja yabri pasa sa ndaket.

²¹ Ngumnenga ye Siria le Silisia kilke mbol ndeken. ²² Ait ta mbolnge Kristus tuku kuasmbi Yudea ma mbolnge mine likinaig ta ye kanjer ndayinaig. ²³ Afunge nane ndon wam kubenaig le nane tenenmba isnaig: Tango nu ambonga sine piti sersinmba pasa mayenu sine son ngeg ta kume seram tuku sangri tingina ta kile nu nane afu ngamuknge pasa ta kuklimba sakate nga kubenaig le isnaig. ²⁴ Tanjamba nane ye mbolnge wam mayok kina ta tuku nane Kuate tuku nyu te-dunginaig.

2

Aposel afu Paulus ndon wamdus ulendi-naig

¹ Yar 14 kuganaig le sile Barnabas ndon mbumba Yerusalem kaken. Ye Titus mata tumba sine ken mbumba kagen. ² Kuatenge ye sayina le ye Yerusalem kan. Ye ka ambenge gabat sugo ndon mangurka ye kasomok mbal ngamuknge pasa mayenu kukliwet ta nane tuku wamdus isam tuku kubewen. Ande ye tuku piro purwa le ye ake sinan piro karenkikit nga ye tanawen.

³ Titus nu ye ndon minna ta nu Grik tango ta gabat sugo mbal nane nu tuku ngaro pikam tuku sinja kap nga sa ndakinaig. ⁴ Nu tuku ngaro pikam tuku pasa mayok kina ta yabri mbalnge pasa ta temayoknaig. Nane nanjine manau yubenga pro sine ngamuknge tira mbal tanan mayok ka sine Yesus Kristus dubimba ngamungal mukuk mbolnge mineg wam ta pitaimba sine tukul pasa tuku piti kumnemnge minbe nga idusmba pronaig. ⁵ Sine nane

tuku wamdus katesemba tane kasomok mbal Kristus tuku pasa tugusek ndo dubiwap nga sine nane tuku pasa pitik ndo pitaigen.

⁶ Yerusalem gabat sugo Zu mbal afunge nane tuku nyu sugokanu mbolnge minanu nga sakade ta ye nane tuku nyu sugo idus ndawet. Kuate nu tango tuku nyu pile ndangate. Gabat sugo ta nane ye tuku pasa ismba wam kise ande kam tuku sa ndayinaig. ⁷⁻⁸ Kuga. Zu mbal tugumnge Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku piro ta Kuatenge Petrus tuku wai mbolnge pilna tanjamba ndo kasomok mbal tugumnge pasa mayenu kukliwam tuku piro ta Kuate nu ye tuku wai mbolnge pilna. Kuate nu Petrus sangri tuna le Zu mbal ngamuknge pirokam tuku aposel nyu tuna tanjamba ndo nu ye mata sangri sina le kasomok mbal ngamuknge pirokam tuku aposel nyu sina. Nane wam ta kila pilmba pasa ande sa ndayinaig.

⁹ Yakobus Petrus Yohanus Zu mbal afunge nane Kristus tuku kuasmbi tuku gabat sugo nga sakade ta nane Kuatenge nu ake sinan ye make pilna wam ta kila pilmba pro sile Barnabas ndon wai sikmba nane ndon piro tuma minam tuku sasikinaig. Nane Zu mbal ngamuknge pirowaig le sile kasomok mbal ngamuknge pironu tuku sasikinaig. ¹⁰ Nane tukul ande dubiwap nda nginaig. Sile sanzal mbal turkam tuku ndo nginaig. Nane tanakinaig le ye wam ta kam tuku wamdus sangrinu pilmba minen.

Paulus nu Petrus tumba sawe likina

¹¹ Ngumnenga Petrus nu Antiok promba minna sulumba nu wam ande mbarna le ye nu sawe liken ta tenenmba. ¹² Nu ambonga kasomok mbal ndon mangurka isukusmba minna ta nu manau mayena. Ngumnenga Yakobus nu nuje mbal afu Yerusalemnge kukulningina le Antiok pronaig le Petrus nu nane kanjerka nane ngaro pike ndakade mbal kasurningig nga nu nane tuku kuru-kuruka kasomok mbal kusreka kua kina ta nu wam nayona. ¹³ Zu mbal afu ambonga Petrus ndon wam mayenaig ta kile nane mata manau tinreknu mbilmba mbar wam ta kinaig.

Nane tuku yabri manau tanje Barnabas mata didikina.

¹⁴ Nane wam kinaig ta mbolnje Yesus tuku pasa mayenu tuku manau pitainaig ta ye katesemba nane nakmba am mbolnje Petrus tumba sawe lika sawen: Ne Zu tango ta ailfu kasomok tanjo ngamuknje ne Zu tango tana mine ndaka nane tana minna. Ndanam saka kile ne kasomok mbal Zu tango tana mayok kuwaig nga sangri tinga saningit nga sawe liken.

Kristus mbolnje sine tinjeknu mayok kinig

¹⁵ Singine ina mam nane sine kile patikinaig ta sine Zu mbal. Sine kasomok mbal une tango tana mayok nda kagen ta ¹⁶ sine Zu mbal sine tukul dubika Kuate am mbolnje tinjeknu mayok nda kinig ta sine kila. Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingeg wam ta mbolnje ndo sine Kuate am mbolnje tinjeknu mayok kinig. Ande nu tukul pasa dubimba tinjeknu mayok kine ndakate tukunu sine Zu mbal mata tinjeknu mayok kube nga tukul pasa kusremba Kristus Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinga nu tuku son ngigenj.

¹⁷ Sine Zu mbal afu Kristus mbolnje tinjeknu mayok kambim saka sine tukul pasa te-simba kasomok mbal tukul kugatok tana une tango mayok kinig. Ta tuku afu tenjemba sakamngaig. Ata. Kristus nu une manau sangri pilete nga sakamngaig. i ... Sinja tanamba kuga. ¹⁸ Ye tukul pasa te-siwen ta man dubiwi ta ye yije mironj une tango mayok kangit.

¹⁹⁻²⁰ Ye tukul pasa tuku sangri kum-nemnje minmba tinjeknu mayok nda kan tukunu sangri tanje ye baleyam tuku pilna le ye Kristus ndonj ail kazrai mbolnje kumanu tana kumen. Kile ye tukul tuku sangri kum-nemnje mine ndaka ye Kuate tuku ndo minam tuku minet. Ye abo jak minet te ye Kuate tuku Kinjo tuku sangri tomba tinga nu tuku wamdus ndo dubimba wam nakmba ke liket. Nu ye tuku wamdus sunjo jak minmba nu yenu nga nune ngaros kumam tuku pilna. ²¹ Kuate nu tanamba ake sinan sunjomba sine make patikate wam ta ye te-si ndawet. Kuga. Ye tukul pasa te-simba Kristus tuku son

nget. Ande nu tukul pasa mbolnje tinjeknu mayok kambim kumun nguwa ta Kristus nu sinenu nga kumna wam ta alo kugatok.

3

Sine Yesus tuku manau kitek ndo dubibe

¹ O Galesia mbal, tane nginngan wamdus ndo tade. Yesus Kristus nu sinenu nga ail kazrai mbolnje kumna ta ye tugusemba satinmba tumtingen le tane kila pile mayenaig. Imanje nule parak pasambi tane tuku wamdus mayenu ta didika balena? ² Tane wam ndindo ndo sayap le isi. Tane Tukul Guwa tinaig ta ame wam mbolnje tinaig. Tane tukul pasa dubimba tinaig e? Kuga. Tane Kristus tuku pasa mayenu ismba son nga tinaig. ³ Tane Yesus son nga Tukul Guwa tuku sangri mbolnje tugu pilmba kitek mayok kinaig. Kile tangine sangrimbi manau kitek ta tuturmba Kuate am mbolnje tinjeknu mayok kambim idusde e? Yoi. Tane nginngan mbal. ⁴ Tane manau kitek tugu pilmba wam sugo kanjerkinaig ta kile ake kusrekam idusde e? i ... Tanamba kuga. Wam ta alo sunjo jak. ⁵ Tane tukul pasa dubide le Kuate wam ta tuku Tukul Guwa tinmba wam kitek sangrinu tane ngamuknje kile-mayokkate nga idusde e? i ... Tanamba kuga. Tane Yesus Kristus tuku pasa ismba son ngade wam ta tuku nu tanate.

⁶ Tane Abraham tuku manau kanjerap. Nu Kuate tuku pasa ismba nu tuku sangri tomba tingina le Kuate nu Abraham tuku ngamungal son ta kanjermba nu tanjo tinjeknu ngina. ⁷ Ata. Sine Kuate tuku sangri tomba tinga nu tuku son ngeg mbal sine Abraham tuku kinjo kame mineg. ⁸ Tane kasomok mbal Kuate tuku sangri tomba tinga nu tuku son ngade sulumba nu am mbolnje tinjeknu mayok kinig wam ta kuyar pasa ande nu o buk te-mayokna. Kuate nu o buk Abraham tenjemba pasa mayenu sana.

Ne mbolnje ye kilke tugu nakmba mbolnje wam mayenu kamngit nga sana. *Mulum Pasa 12.3*

⁹ Nane Abraham tana Kuate tuku sangri tomba tingade mbal Kuatenje nane Abraham ndonj wam mayenu ta ningit. ¹⁰ Nane

afu nangine sangri tomba tinga tukul pasa dubide mbal nane pa tam tuku minig. Kuyar pasa ande ta tuku tenjemba sakate.

Ima nu Kuate tuku tukul pasa jakmba dubika ande kusremba dubi ndate ta nu pa tam tuku minit nga sakate. *Lo 27.26*

¹¹ Kuyar pasa ande tenjemba sakate.

Tango nane Kuate tuku sangri tomba tinga nu am mbolnge tinreknu mayok kinig mbal nanenge ndo abo jak minmba minamngaig ngate. *Habakuk 2.4*

Ta tuku ande nu tukul pasa dubimba tinreknu mayok kambim kumun kuga ta kuyar pasange tumsingit.

¹² Moses tuku tukul pasa ta sine son ngam tuku kuga. Sine ismba dubikam tuku ndo. Kuyar pasa ande tukul pasa tuku tenjemba sakate.

Ande nu tukul jakmba dubi mayewa ta nu abo jak minmba minamngat nga sakate. *Wok Pris 18.5*

¹³ Sine tukul pasa kumnemnge minmba Kuate tuku pa sungo tam tuku mingen ta Kristus nu sinenu nga pa sungo ta tina sulumba sine tuku muskil kile-tidinge singina. Wam ta tuku kuyar pasa ande tenjemba sakate.

Ail kazrai mbolnge minig mbal nane Kuate tuku pa sungo tam tuku minig nga sakate. *Lo 21.23*

¹⁴ Kristus nu tanamba kumna le Abraham mbolnge Kuate nu kilke tugu jakmba mbolnge wam mayenu kamngit nga sakina ta te-mayokna. Kile Yesus Kristus mbolnge tane kasomok mbal jakmba wam mayenu ta tam kumun. Sine Kristus tuku kume tuku sangri tomba tingeg mbal sine Kuate nu Tukul Guwa nuje mbal ningam tuku sakina ta teg.

Kuate nu o buk wam mayenu kam tuku Abraham sana

¹⁵ Tira kame, ye pasa satingit ta ye kile yaba pasa andembi tane tumtingamngit. Tango ande nu abo jak minmba ngumne nga kumwa le afu nu tuku agan ndende kilam tuku waje ande kuyarte. Nu pasa ta sangri pilemba nuje nyu pilit ta andenge pasa ta te-simba ko tuturam kumun kuga.

¹⁶ Pasa sangrinu afu Kuate nu Abraham

nuje mbun ndon kilam tuku sana ta nu Abraham tuku mbun jakmba tuku sandana. Nu tango ndindo tuku nane mbun nga sana. Nu tuku mbun ta Kristus. ¹⁷ Ye pasa satingit ta tugunu tenjemba. Kuate nu Abraham ndon nuje pasa ta katmba nuje nyumbi sangri pilena. Tanana le yar 430 kinaig le tukul pasa mayok kina ta tukul pasa ta Kuate nu o buk Abraham ndon pasa katna ta te-simba kume seram kumun kuga. ¹⁸ Sine Kuate tuku wam magenu kilam nga singine sangrimbi tukul pasa dubimba kileg kande Kuate nu ake singam sakina ta mbolnge kile ndakeg kande. Kuate nu Abraham nuje wam magenu tam-bim saka sana sulumba ake tuna.

¹⁹ Kuate nu tukul pasa ngumne nga temayokna ta tugunu tenjemba. Tukul pasa prona le tango nane nangine une manau kamusnaig. Tanamba kamusmba minwaig le ma ma Abraham tuku mbun prowamngat. Kuate nu pasa sangrinu Abraham sana ta nu tuku mbun ndindo ta tambim tuku sana. Nu nuje enjel kame kukulningina le tukul pasa tumba ndeka Moses sanaig. Sanaig le nu ndek tango pino saningina. ²⁰ Kuate nu wam magenu kam tuku sakina ta nu agan inum kukul ndana. Kuga. Nu nuje miron pasa sangrinu Abraham sana.

²¹ Wam ta sine ndanmba tumsingit. Tukul manau le Kuate nu pasa sangrinu Abraham sana pasa ar ta nale kigringa mine ndakade nga idusde e? Tanamba kuga. Sine tukul pasa ande dubimba abo tugu minmba minam tuku teg kande sine tukul pasa ta mbolnge Kuate am mbolnge tinreknu mayok kineg kande. ²² Kuate tuku kuyar pasa tango jakmba une tuku sangri kumnemnge minmba pa tam tuku minig nga sakate. Ta tuku wam magenu Kuate nu tango ningam tuku sakina ta sine Yesus Kristus tuku kume tuku sangri tomba tinga nu tuku son ngeg mbal ndo kileg.

²³ Kristus pro ndana le tukul pasa tanje sine ndalekanu tanan minna le ma ma Kristus mayok kina le sine nu tuku son ngigen. ²⁴ Tukul pasa nu piro jak. Kristus nu pro ndana le tukul pasa tanje sine kulatkina. Nu prowa le sine nu tuku kume tuku sangri tomba tinga Kuate am mbolnge

tiñreknu mayok kambim tuku tukul pasa nuñge sine tuku une tumsingina. ²⁵ Kristus nu prona le sine nu tuku kume tuku sangri toweg le manau ande sine kulatkam tuku mine ndakate.

²⁶ Sine Kristus tuku son ngeg mbal sine ñakmba Kuate tuku kiño kame mineg. ²⁷ Sine kule pisne tumba Kristus ndon ulendika nu tuku manau te-pureg. ²⁸ Zu le kasomok, nyu ñak le nyu kugatok, tango le pino sine ñakmba ulendika Kristus Yesus mbolñge ndindo ndo mineg. ²⁹ Kristus nu Abraham tuku mbun. Tane Kristus tuku mbal minig ta tane mata Abraham tuku mbun minig. Kuate nu pasa mayenu Abraham sana ta tane kilam tuku minig.

4

¹ Ye yaba pasa ndui ta tuturmba satinamngit. Kiño nu mam nuñe tuku ma tam tuku minit. Nu kiño fudinndo minit le tango kisenge nu tuku agan ndende ñakmba kulatka minit. Kiño ta nu agan ndende ta tuku miro ta nu nyu kugatok tana minit. ² Kiño ta mam nuñenge nu agan ndende kilam tuku ait madina ta kumu ndangate le afunge agan ndende ta kiño turmba kulatka minig.

³ Tanamba ndo Yesus nu pro ndana le sine kiño fonfon tana mingen sulumba kilke te tuku kila gisleknu ta kumnemnge piro mbal tana mingen. ⁴ Ait kumungina le Kuate nu nuñe Kiño nuñe kukulna le kilke te mbol prona. Kiño ta pino andenge te-pilna le nu Zu mbal tuku tukul pasa ta kumnemnge minna. ⁵ Sine Kuate tuku kiño kame mayok kab nga nu sine tukul tuku sangri kumnemnge mingen ta paska muskil kile-tidinge singina. ⁶ Sine Kuate tuku kiño kame mineg tukunu Kuate nu nuñe Kiño tuku Guwa kukulte le nu sine tuku ngamungal sinamnge minmba yine Mam nga Kuate wikate. ⁷ Kile sine nyu kugatok piro mbal tana mine ndakeg. Sine Kuate tuku kiño kame mineg tukunu sine Mam Kuate tuku wam magenu kilam tuku mineg.

Paulus nu Galesia mbal tuku piti sungona

⁸ Tane buk Kuate gilai minnaig sulumba mbara afu kumnemnge nane tuku piro

mbal tana ndalekanu tana minnaig. Mbara ta tugusek mbara kuga. ⁹ Kile tane Kuate kila minig le Kuate mata tane kila minit ta ndanam saka tane man luka yabri mbara kumnemnge ndalekanu tana minam idusde? ¹⁰ Tane wamdus sangrinu pilmba Zu mbal tuku tukul dubikade. Tane ki ait afu tambun afu yar afu ta kusem nga kurauka dubi magekade sulumba manau tambi tiñreknu mayok kambim idusde. ¹¹ Manau tange tane turtinge nda. Tane sinika ye piti seryade. Ye buk tane ngamuknge ake sinan piro karenka sangri kusrewen.

¹² O tira kame, tane tukul tuku piti kusreka ye minet tana mayok kape. Ye mata tukul pasa kusremba tane minig tana tukul kugatok mayok kan. Ye buk tane tugumnge minen ta tane ye mbolnge mbar ande ke ndakinaig. ¹³ Ye guaze andenge ngailkina tukunu ye tane ndon minmba pasa mayenu kukliwen le tane isnaig. Wam ta tane ñakmba kila. ¹⁴ Ye guaze ten ta tuku tane ye nayo agan tana ye kasur ndayinaig. Tane ye kangeryumba enel ande ko Kristus kangeranu tana ye tinaig. ¹⁵ Ye tane ndon minen ta tane ye tuku gare ñak minnaig. Tane tangine am goninmba ye sam kumun kande tane goninmba ye sinaig kande. Tane ye tuku gare sungo tinaig ta aninge pilnaig? ¹⁶ Ye tane yabri ndatinmba pasa tugusek ndo satinngen. Ta tuku tane ye kasuryade inde.

¹⁷ Kile tane mbal kise tuku pasa isig ta nane wam magenu tane mbolnge ke likade ta nane wamdus mayenu tumba tana ndade. Tane ye pitaiyumba tane tuku wamdus nane mbolnge ndo minwaig nga tanade. ¹⁸ Nane afu wamdus mayenu tumba wam magenu tane mbolnge ke likade ta maye. Ye ta tuku piti ndayate. Tane tanamba afu mbolnge gare tana kamusmba minap. Ye tane ndon nda mini ta mata tanamba ndo kap.

¹⁹ Yine kiño kame, ye ambonga wamdus piti sungo ñak tane tugumnge piroken le tane ngamungal biye mbilmba Kristus tuku son nginaig. Kile ye wamdus piti ndui ta kamuset. Tane Kristus tuku manau tepurap le ye wamdus piti tet te ye kus-

reyuwa. ²⁰ Ye tane tuku wamdus fagka tane ndon minam tuku wamdus sunjo nak minet. Ye tane ndon mini sulumba yije wamdus kumumbi kile-mayokka satngam tuku kamuset.

²¹ Tane tukul pasa dubiwam tuku wamdus nak minig mbal kuyar pasa nu sakate ta tane isap. ²² Kuyar pasa ta tenenmba minit. Abraham nu kiyo armba kile-patikina. Kiyo ande Sara tuku piro pino Hagar nge te-pilna. Kiyo ande piyo nu nge Saran nge te-pilna. ²³ Sara tuku piro pino nu ngarosu sangri nak minmba kiyo te-pilna. Abraham piyo nu nge nu nin kina ta Kuaten nge nu sana ta kumumba nu kiyo te-pilna.

²⁴ Wam armba ta alo nak. Pino armba ta Kuate nu pasa armba katna tanan. Kuate nu Sinai tabe mbol nge Moses ndon pasa katna ta Hagar tanan. Pasa ta mbol nge mayok kinig mbal nane piro mbal minam tuku mayok kinig. ²⁵ Ta tuku Arabia pasambi nane Sinai tabe ta Hagar tabe ngade. Kile Yerusalem nu Hagar tanan minit. Tumbran sunjo ta mbolok mbal nane tukul pasa kumnem nge minmba ndalekanu tanan minig.

²⁶ Sine samba mbol nge Yerusalem kitek tuku mbal mineg ta tukul kumnem nge ndalekanu mine ndakeg. Sine Sara tuku kiyo kame tanan mineg. ²⁷ Kuate tuku kuyar pasa wam ta tuku tenenmba sakate. Pino nin ka kiyo kugatok minit ta ne gare-gareka mina.

Ne kiyo te-palmbim tuku rar kamusam tuku wamdus sunjokanu pilit ta ne gare sunjo tumba wi kuenka.

Ne tuku kiyo kame tugeka sunjo njayowam ngat.

Pino nu tango nak minit ta nu tuku kiyo kame linigam ngat. *Aisaia 54.1*

Kuyar pasa nu tanamba sakate.

²⁸ Tira kame, Isak nu Kuate tuku pasa kumumba ina nun nge te-pilna. Tanamba ndo nu sine kilam sakina ta sine kumumba nu tuku kiyo kame mayok kinig. ²⁹ Hagar nu ngarosu sangri nak minmba kiyo nu nge te-pilna le Sara nu Kuaten nge sakina ta kumumba kiyo te-pilna. Tukul Guwa nu sangri tuna le nu tanana. Ngumnen nge Hagar tuku kiyo nu Isak kasurna. Tanamba ndo

kile tukul pasa dubide mbal sine Kristus tuku mbal kasursingig.

³⁰ Kuate tuku kuyar pasa tenenmba sakate. Abraham nu kumwa le Hagar tuku kiyo nu mam nu nge tuku agan ndende kilikat nga Sara nu tango nu nge sana: Piro pino kiyo nu nge ndon pitaika le nale kasom kuwaik ngina.

³¹ Tira kame, sine piro pino tuku kiyo kame ndalekanu tanan mine ndakeg. Sine Sara tuku kiyo kame mineg.

5

Sine Kristus tuku mbal ndalekanu tanan mine ndakube

¹ Sine ndalekanu mine ndakube nga Kristus nu sine muskil kile-tidinge singina. Ta tuku manau anden nge man tane ndale ndakam tuku wamdus sangrinu palpe.

² Tane ise tiwap. Ye Paulus yenge pasa te satngam ngit. Tane tinreknu mayok kambim idusmba ngaro pikap ta Yesus Kristus nu tane turtin nge nda. ³ Ye riron pasa buk satin nge ta man lato satngam ngit. Ande nu ngaro pikam idusmba kande nu tukul nakmba dubikuwa. ⁴ Tane tukul pasa dubika ta mbol nge Kuate am mbol nge tinreknu mayok kambim tuku idusde mbal tane Kristus ndon purkade. Kuate nu ake sinan tane make patikate wam ta tane ngumnede. ⁵ Sine tana ndaweg. Sine Kristus tuku son ngeg mbal Tukul Guwan nge sangri singit le sine Kuate am mbol nge tinreknu mayok kambim tuku tair nga mineg. ⁶ Sine Kristus Yesus tuku mbal ngaro pikeg e ko ngaro pike ndakeg ta alo kugatok. Sine nu tuku kume tuku sangri tomba tingeg sulumba kume pur manau te-mayokey ta alo nak.

⁷ O Galesia mbal, tane ambonga pasa tugusek dubi mayenaig ta imange tane pasa tugusek ta dubi ndawam tuku ndin tukulmba peutingina? ⁸ Kuate nu nu nge mbal mayok kambim tuku tane wikina ta nun nge tane tuku wamdus didika ndin tukul ndana. ⁹ Tane kuraukap. Yis fudin ndo plaua sinam nge pileg le plaua nakmba ulmba silite nga sakeg ta ¹⁰ Sunjo nu ye ngamungal mukuk sate le ye tane tuku wamdus piti ndayate. Tane ye tuku pasa

te ismba dubiwamngaig ta ye kila. Tango ima nu tane nginngan sertingig ta nu piya njonu tamngat.

¹¹ Tira kame, ye Kristus tuku mbal ngaro pikam tuku manau ta kam tuku satinget kande Zu mbal nane ye piti ser ndayade kande. Yesus Kristus nu sine tinreknu mayok kube nga nu ail kazrai mbolnge kumna. Ngaro pike manau tane turtingam kumun kuga. Ye tanamba kukliwet ta Zu mbal Yesus nu ail kazrai mbolnge kumna pasa ta pitaide. ¹² Nane afu tane nginngan sertinmba ngaro pikam tuku satinngig mbal nane nangine mal turmba pikwaig ta maye.

¹³ Tira kame, tane tukul pasanje ndalekanu mine ndakap nga Kuate nu tane wikina ta sine tukul kugatok nga tangine wamdus dubimba fare fare li ndakap. Tane tukul kitek dubimba kume pur manau mbolnge tangine tangine munu turkap. ¹⁴ Kuate tuku kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Tane tangine ngarosu tuku kume purde tanamba ndo tane tugumnge minig mbal tuku kume purap nga sakate.

Wok Pris 19.18

Tane tanamba kap ta tane tukul pasa nakmba kumuwanngaig. ¹⁵ Tane riron mayewap. Tane age tanan munu kasurka wamdus kagli firkap ta tane tangine tangine munu ngaigo siglika purkamngaig.

Tukul Guwa le ngarosu tuku manau

¹⁶ Ye tane man satinngigit. Tane Tukul Guwa tuku wamdus ndo dubika minap. Tangine ngarosu tuku nzali dubi ndakap. ¹⁷ Ngarsu tuku nzalinge Tukul Guwa tuku nzali te-ibenam bafute le Tukul Guwa tuku nzalinge ngarosu tuku nzali te-ibenam bafute. Nale munu ngueu nak minik. Ta tuku sine wam afu kam iduseg ta kam kumun kuga. ¹⁸ Tane Tukul Guwa tuku wamdus dubide sulumba tukul pasa kumnemnge mine ndakade.

¹⁹ Wam kame ngarosu tuku nzali mbolnge mayok kinig ta sine nakmba kila. Wam kame ta tenenmba. Fare fare pino tango ndon unekade. Wamdus kutur pilig. Kiko kugatok nzali ngail ndakade. ²⁰ Yabri mbara mbarinngig. Tango makede. Afu kasurnngig. Afu ndon kualeyaukade.

Afu tuku mine mayenu ta tam tuku am kikon tingade. Gubra tade. Ye ye ngade. Munu tetkade. ²¹ Afu tuku agan ndende kilam tuku piriride. Kule kamenu nyumba nginngankade. Mangurka maim maim manau te-mayokde. Wam ngaionu nakmba tanan ta ngarosu tuku nzali. Ye buk riron pasa sangrinu satinngit ta kile man lato satinngigit. Nane tanamba kade mbal ta Kuate tuku gageu mayok ka nu ndon mine nda.

²² Wam kame Tukul Guwa tuku nzali mbolnge mayok kinig ta tenenmba. Kume pur manau, gare manau, ngamungal mukuk manau, mape manau, wamdus bafuk manau, rangun mayenu, wam magenu kumumbi kam tuku manau, ngan manau, ngarosu tuku nzali te-ibenam tuku manau. ²³ Tukul Guwa nu sine ndon minit le tanamba alonu kile-mayokkeg. Sine tanaweg ta tukul pasa ande sine kilmba pasa mbolnge patikam tuku mine ndakate. ²⁴ Sine Yesus Kristus tuku mbal singine ngarosu tuku nzali ngaionu nakmba kilmba ail kazrai mbolnge dannga kume serningigen.

²⁵ Sine kitek mayok ka Tukul Guwa nak mineg ta sine nu tuku wamdus ndo dubibe.

²⁶ Sine singine ngarosu payam ndakube. Singine singine tira tuku wamdus nduase ndabe. Tira afu tuku mine manau tuku am kikon ti ndangube.

6

Sine singine singine tira tuku piti kugrakube

¹ Tira kame, tangine tango ande mbarmba ndekuwa ndeta tane afu Tukul Guwa tuku sangri nak minig ta tane ngan manambi nu te-tiwap. Tane kurau mayewap. Satan nu tane mata tagotinguwa le ndekubekaig. ² Tane tangine tangine tira tuku piti kugrakap ta tane Kristus tuku tukul nakmba kumuwanngaig.

³ Tango ima nu ye mayenu nga iduste ta nune wamdusnge nu yabrite. Nu ake tango ndo. ⁴ Sine afu tuku mine kangerka singine mine pilenga payam ndakube. Sine yimyam singine miron manau kangerka pilenngbe. ⁵ Sine nakmba ndui ndui singine piti kugrakamngig.

⁶ Tango ande nu Kuate tuku pasa mayenu kuklimba tane tumtingit ta tangine aganj ndendembi nu turap.

⁷ Tane kuraukap. Tane Kuate tuku nzali pitaimba sine pa te nda nga idusap ta tane wamdus mbarbekaig. Tango nu aganj tumunu ngukate ta nu alonu ndui ta ndo kilit. ⁸ Ne ngarosu tuku nzali dubiwa ta ne ngarosu tuku nzali alonu tumba ngisikamngat. Ne Tukul Guwa tuku wamdus dubiwa ta ne Tukul Guwa tuku alonu tumba Kuate ndonj abo njak minmba minamngat. ⁹ Sine wam magenu kam tuku kanyum ndasinguwa. Sine wamdus sangrinu pilmba wam magenu kumba minbe le ma ma ait kumunguwa le alonu kilamngig. ¹⁰ Afu mbolnge wam magenu kam tuku ait prode ta sine kusre ndakube. Yesus tuku son ngade mbal singine tira minig ta sine nane tur magekube.

Rironj pasa le nyaro pasa

¹¹ Tane kangerap. Ye yinje waimbi wanje te mbolnge kuyar sugokanu kuyaret.

¹² Zu tango afu sangri tinga tane ngaro pikam satimgig ta nane nangine mbal am mbolnge nyu sugo tam tuku tanjade. Nane sine Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna wam ta ndo te-mayokbe ta singine mbalnge piti sersinbekaig nga nane kuru-kuruka ngaro pikam tuku wam turmba te-mayokde. ¹³ Ata. Ngaro pikig mbal ta nane tukul njakmba dubi ndakade. Tane ngaro pikam tuku satimgig ta tane ngarosu pikap le nangine ngaro payamkam tuku tanjade.

¹⁴ Ye wam ande tuku payam ndaket. Yesus Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna wam ta tuku ndo ye payamket. Tanamba kilke te tuku wam kame ye am mbolnge kumaknu tananj minig le ye idus ndaninget. Ye mata kilke te tuku manau dubide mbal am mbolnge kumaknu tananj minet le nane ye idus ndayade.

¹⁵ Tango nu ngaro pikit e ko nda pikit ta alo kugatok. Nu Tukul Guwa mbolnge kitek mayok kinit ta ndo alo njak. ¹⁶ Nane wam ta son nga dubide mbal Kuate nu nane ngamungal wamdus bul serninmba nu nuje mbal njakmba mbolnge tanawa. Son.

¹⁷ Ye Yesus tuku piro tango minet. Yinje ngarosu mbolnge katyinaig tuku nzilal wam

ta kilimok te-mayokte. Ta tuku ande nu man ye tuku nyu njayo sili ndawa.

¹⁸ Tira kame, singine Sunjo Yesus Kristus nu tane ake sinanj make patikuwa. Son.

EFESUS

Efesus mbal tuku wane Paulusnge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 32 kinaig le Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Efesus mbal tuku wane te kuyarna sulumba nane tenenmba saningina: Yesus nu Moses tuku tukul jakmba kile-sika nuje ngarosumbi Zu mbal kasomok mbal ulendimba tanjo kitek ndindo te-mayokna.

¹ Tane Kuate tuku mbal Efesusnge minmba Kristus Yesus dubi mayede ta tane jakmba kaiye. Ye Paulus Kuatenge madiyina le Yesus tuku aposel minet yenje tane ndon pasatam prowet.

² Singine Mam Kuate, Sunjo Yesus Kristus nale ake sinan tane make patika ngamungal wamdus bul sertinguiwaik. Son.

Kuate nu sine mbolnge wam magenu kina

³ Singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Sine Kristus ndon ulendikeg le Kuate nu samba mbolok wam magenu jakmba Tukul Guwa mbolnge singit le gare sunjo jak mineg.

⁴ Kuate nu kilke te te-mayok ndana sulumba nu Kristus mbolnge sine kilam tuku madisingina. Sine nu tuku mbal purfernu mbar kugatok nu am mbolnge tingam tuku nu tanjana. ⁵ Nu sine tuku kume purmba Kristus mbolnge nuje kinjo kame mayok kambim tuku idusna. Nu nuje rangun mayenu manau ta dubimba wamdus ta tina. ⁶ Sine nu tuku nyu sunjo ta te-dungube nga nu nuje wam mayenu ta te-mayokmba nuje Kinjo nuje tuku kume purna ta nu mbolnge sine ake sinan make patikina.

⁷ Nu sine make patikate manau ta fudinndo kuga. Wam ta sunjo njayo. Nuje Kinjo nuje tuku kume mbolnge nu sine tuku mbar saukina sulumba sine tuku muskil kile-tidingina. ⁸ Nu lato lato sine make patika wamdus kila magenu singit le ⁹ nuje wamdus buk kuirok minna ta kila pile mayeweg. Kuate nu o buk nuje rangun mayenu manau ta dubimba wamdus tina

ta tenenmba. ¹⁰ Ngumnernga ait kumunguwa le nu samba kilke aganj ndende jakmba kilmba Kristus kumnemnge patikuwa le nangine ma mbolnge minwaig le Kristus nu gabat sunjo minamngat.

¹¹ Kuate nu wamdus tumba tanjamba wam mayok kuwaig nga sakate ta kumumba mayok kinig. Nu o buk wamdus ande tumba Kristus mbolnge sine kilam tuku madisingina ta kile sine kilit.

¹² Kristus nu sine muskil kile-tidinguwa nga ambonga sine Zu son ngigen mbal sine singine mine jakmba mbolnge Kuate tuku nyu sunjo ta te-dungube nga nu sine madisingina. ¹³ Kristus nu tangine muskil kile-tidinge tingina ta tane pasa mayenu tugusek ta ismba tane Kristus tuku son nginaig. Tanjanaig le nu tane kasomok mbal mata yije mbal nga Tukul Guwa tinmba sangatingina. Nu o buk nuje mbal Tukul Guwa ningam tuku sakina. ¹⁴ Sine Tukul Guwa jak mineg tukunu sine Kuate tuku wam magenu kilamngig. Nu jak minbe le ma ma Kuate nu sine tuku muskil kile-tidinge singamngat. Nu tanjawa le sine nu tuku nyu sunjo ta te-dungamngig.

Paulus nu Efesus mbal tuku Kuate yabanja

¹⁵ Ye wam kame sakit ta jakmba idus-ninmba tane Sunjo Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinga Kuate tuku mbal jakmba tuku kume purde ta ye ismba ye mara mara Kuate gare pasa tuwet. ¹⁶ Ye nu yabanjet ta ye tane gilai ndanget. ¹⁷ Singine Sunjo Yesus Kristus tuku Mbara nu aganj ndende jakmba tuku gabat sunjo. Nu tane nuje Guwa tinguwa le nu wamdus kila mayenu tumtinguwa le tane Kuate kila pile mayewap nga ye yabanjet. ¹⁸ Nunje tane wamdus kilnatinguwa le Kuate nu tane wikina le nu tairnga minig ta tugunu kila pile mayewap. ¹⁹ Nu tane nuje mbal minam tuku kilit ta wam sugo pasa jak tane tuku minig ta kila palpe sulumba sine Kristus tuku son ngeg mbal sangri sunjo mara mara sine tam tuku minit ta tane katese mayewap nga ye yabanjet.

²⁰ Sangri ndui tambi Kuatenge Kristus kumna le te-timba tumba samba mbolnge nuje ndinam kumamnge pilna le minit.

²¹ Nu sugo sugo ñakmba liniñmba o mbolñge minmba nyu sugo sugo kilke te mbolñge kilke kitek mbolñge ta ñakmba liniñmba nu mbolñge minmba minamñgat. ²² Kuate nu agañ ndende ñakmba nu kumnemñge patikina sulumba nuñe kuasmbi tuku gabat sungo minwa nga nu pilna. ²³ Kuate tuku kuasmbi ta Kristus tuku ngarosu. Nuñe ngarosu mbolñge nuñe nyu sunğoka mayok ka nu kumumbi minit le agañ ndende ñakmba nu mbolñge kumumbi mine likade.

2

Sine Kristus mbolñge abo kitek tigen

¹ Tane buk wam ñaigonu ke lika Kuate maskenñge minmba kumaknu minnaig. ² Tane kilke te tuku mañau ñaigonu dubika guwa ñaigonu tuku gabat sungo kumnemñge minnaig. Nu kile Kuate tuku pasa pitaide mbal sinamñge piroka minit. ³ Sine ñakmba buk nane tañañ minmba siñgine wamdus ta ndo dubika nzali ñaigonu ke lika mingen. Sine tanjo ñakmba ndon Kuate tuku pa tam tuku mingen.

⁴ Kuate tuku mape mañau sunğokanu. Nu sine tuku sunğomba kume purmba ⁵ sine une mañau mbolñge kumaknu mingen le Kristus nu kumna le te-tina ta sine nu ndon kile-tidingina. Nu ake sinañ sine make patika muskil kile-tidingina. ⁶ Nu Kristus te-dunğa sine nu ndon ulendikeg wam ta mbolñge nu sine turmba kile-dunğa ka samba mbolñge nu ndon patikina le mineg. ⁷ Ait prove likamñgaig ta ñakmba mbolñge Kuate nu sine ake sinañ make patikate wam sungo ta kilimok mayok kuwa nga nuñe ranğun mayenu Kristus Yesus mbolñge siñgina.

⁸ Kuate nu tane ake sinañ make patika tane muskil kile-tidingate ta tangine piro mbolñge kuga. Kuatenñge piya kugatok tingit. ⁹ Tanjo ngarosu payamkubekaig nga nanğine piro mbolñge nu ninğe ndakate. ¹⁰ Sine Kuate tuku wai kuyar mineg. Nu Kristus Yesus mbolñge sine wam magenu ke likam tuku nu sine abo kitek siñgina. Nu o buk sine tañamba minbe nga idusna.

Sine Kristus mbolñge kuasmbi ndindo mineg

¹¹ Tane Zu ndare mbolñge mayok nda kinaig ta tane gilai ndanğap. Sine Zu tanjo Kuate tuku mbal nga ngaro pikeg tuku mbal ngeg. Sine buk tane kasomñge minmba ngaro pike ndakade tuku mbal ngigen. ¹² Ait ta mbolñge tane Kristus gilai minmba sine Israel Kuatenñge madisiñgina mbal kasomñge minnaig le Kuate nu wam afu kam tuku Israel saningina ta tane nda isnaig. Tane Kuate gilai minmba muskil te-tiwam tuku wam katese ndanaig. Tane tangine piti ambokok ta gilai ndanğap.

¹³ Tane buk Kuate maskenñge minnaig ta kile tane Kristus ndon ulendika nu tuku ndare mbolñge Kuate tugumñge minig. ¹⁴ Nu sile tuma ulendisikam tuku tanjo. Sile Zu mbal kasomok mbal ngueu minken wam ta nu te-simba sile ulendisikina. ¹⁵ Nu Moses tuku tukul ñakmba kile-sika nuñe ngarosumbi Zu mbal kasomok mbal kilmba tanjo kitek ndindo te-mayokna le sile wamdus mukuk minek.

¹⁶ Nu ail kazrai mbolñge kumna sulumba ngueu mañau kume sermba sile mbal ar te ndindo te-mayokmba Kuate ndon tumana. ¹⁷ Nu pro sine Kuate tugumñge mingen mbal tane kasomñge minnaig mbal nu sile ngamukñge pasa mayenu kuklimba Kuate nu wamdus mukuk sile ndon minam tuku ndin tumsikina. ¹⁸ Sile kuasmbi ar te nu mbolñge Tukul Guwa ndindo ñak minmba kile sile Mam Kuate tugum kambim kumun.

¹⁹ Ta tuku kile tane kasomok mbal rawe tanjo mine ndakade. Kuga. Tane sine ndon Kuate tuku mbal mineg. Sine ñakmba nu tuku wande tuma mbal mineg. ²⁰ Aposel kame tuan tanjo kame nane wande ta tugu pilnaig le tane nane mbolñge tuturde. Kristus Yesus nu wande ta tuku ndame sungo. ²¹ Nu mbolñge wande alonu ñakmba ulendikade sulumba sanğri tinga Kuate nuñe minam tuku wande sungo mayok kinit. ²² Tane Kristus ndon ulendikade ta tane mata Kuate tuku wande. Nu wande ta sinamñge nuñe Guwa pilit ta nu minit.

3

Kuatenñge Paulus kasomok mbal tuku piro tanjo madina

¹ Ye Paulus tane kasomok mbal mata Kuate tuku wande minig nga saket tukunu ye muli wandeknge minet. ² Kuate nu tango ake sinan make patikate wam ta tane kasomok mbal kila palpe nga piro te ye wai mbolnge pilna ta tane buk isnaig. ³ Kuate nu nune wamdus kuirok minna ta te-mayokmba tumyina. Ye buk ta tuku fudinmba tane tuku kuyarit. ⁴ Tane pasa ta burka ye wam tugusek Kristus tuku katese mayewet ta kila palmbimngaig. ⁵ Wam kuirok ta buk tango nane ise ndakinaig. Kile Tukul Guwange te-mayokmba Kuate tuku aposel le tuan tango kame tum-singit. ⁶ Wam kuirok ta tenenmba. Tane kasomok mbal mata Kristus tuku pasa mayenu ismba son ngade sulumba tane Israel mbal ndon Kuate tuku kinjo kame mayok ka kuasmbi ndindo minig. Kuate nu Kristus Yesus mbolnge wam mayenu nane mbolnge kamngit ngina ta tane nane ndon tam tuku minig.

⁷ Kuate nu nune sangri te-mayokmba ye ake sinan make pilmba Kristus tuku pasa mayenu kukliwam tuku ye madiyina. ⁸ Ye Paulus Kuate tuku mbal ngamuknge ye nyu kugatok ta Kuate nu ye make pilna. Sine Kristus mbolnge wam sugo kileg ta ye kasomok mbal ngamuknge kukliwam tuku nu tanamba ye make pilna. ⁹ Ye tanawet tukunu Kuate tuku wamdus buk kuirok minna ta alonu mayok kinit le tane kila pilig. Kuate nu agan ndende jakmba kile-mayokkina ta nu o buk wam ta kam tuku idusmba nune mirok kila minna ta ¹⁰ kile mayok kinit le samba mbolnge guwa sugo sugo nane Kuate tuku wamdus kila ta tuku alonu Kristus tuku kuasmbi mbolnge kanjerka ta wam sugo ngade. ¹¹ Kuate nu tugu mbolnge wam ta kam idusmba minna sulumba kile singine Sungo Kristus Yesus mbolnge temayokte. ¹² Sine nu tuku kume tuku sangri tomba tinga nu mbolnge sine kuru kuru kugatok ngamungal mukuk Kuate tugum kineg.

¹³ Ye tanenu nga piti kanjeret te tane ta tuku wamdus sangri kusre ndawap.

Kristus tuku kume pur manau sungo

¹⁴ Ta tuku ye dagol tidronga Mam Kuate tuku nyu te-dunget. ¹⁵ Kuate nu sine

jakmba tuku Mam Sungo minit. Samba mbolnge kilke mbolnge ina mam ngeg ta Kuate nu tugu. ¹⁶ Nu purfen nu sangri sungo jak ta nu nune Guwa tinguwa le nu tane tuku ngamungal sangri piletinguwa nga ye nu yabanget. ¹⁷ Tane Kristus nu kumun nga son ngap le nu tane tuku ngamungal sinamnge minwa le tane kume pur manau mbolnge sangri tingamngaig. ¹⁸⁻¹⁹ Tane tanamba minap sulumba tane Kuate tuku mbal jakmba ndon Kristus tuku kume pur wam ta katese mayewamngaig. Nu tuku kume pur manau ta sungokanu o mbolnge. Ande nu tuku kume pur manau sungo ta kila pile suluwam kumun kuga. Tane lato lato kila palpe ta tane Kuate tuku manau jakmba te-puramngaig. Ye tanenu nga tanamba Kuate yabanget.

²⁰ Sine wam sugo afu kilam tuku wamdus sungo jak minmba Kuate yabanget ta nu tuku sangri sine mbolnge pirokate tukunu nu wam ta linimmba nu wam sugo pasa jak singam kumun. ²¹ Sine Kuate tuku kuasmbi Kristus Yesus ndon Kuate tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe. Son.

4

Sine Kristus mbolnge kuasmbi ndindo mineg

¹ Ye Sungo tuku piro tango ye muli wandek sinamnge minet te ye tane sarsar-tinget. Kuate nu tane wikina wam ta temayokmba mine mayenu mbolnge minap.

² Tane tangine nyu te-ibenmba ngan manau jak minap sulumba ande tuku pitik gubra te ndakap. Tane kume pur manau dubimba afu nane manau kise dubide ta tala ndaningap. ³ Tukul Guwa mbolnge tane wamdus ulendi minig. Tane manau ta pur ndakuwa nga wamdus mukuk manau minam tuku wamdus sangrinu palpe. ⁴ Sine Tukul Guwa ndindo jak minmba ngarosu ndindo ndo mineg. Kuate nu sine wam ndindo tairnga minam tuku wikina. ⁵ Sine tuku Sungo ndindo. Ngamungal son ndindo. Sine kule pisne ndindo teg. ⁶ Sine tuku Mbara ndindo. Nu sine jakmba tuku Mam ndindo minit. Nu sine jakmba kulatka sine jakmba mbolnge pirokate. Nu sine jakmba tuku ngamungal sinamnge minit.

⁷ Kristus nu nuŋe wamdus dubimba sine nduik nduik ŋakmba mbolŋge sangri yimyam singina. ⁸ Kuyar pasa ande ta tuku teŋenmba sakate.

Nu muliŋ kilanu mbal kilmba samba mbol ambe kina. Ambenŋe nuŋe wam kame magenu tanŋo kame niŋgina ŋga sakate. *Mune 68.18*

⁹ Kuyar pasa ta nu mbol ambe kina ŋga sakate ta tugunu teŋenmba. Nu ambonŋa kilke te o sinam nzi kina sulumba nu maŋ luka samba mbol kina. ¹⁰ Ande nu ndekina ta nu samba mbol ambe kumba maŋ tuturmba o mbol ambe kina le kile agan ndende ŋakmba nu kumnemŋe minig.

¹¹ Nu sine afu aposel pirokam tuku sangri singina sulumba afu Tukul Guwa tugumŋe pasa ismba kile-mayokkam tuku piro singina. Afu lika pasa mayenu kukliwam tuku, afu Kuate tuku mbal kulatkam tuku, afu nuŋe pasa kukliwam tuku tanŋamba tanŋamba sangri yimyam singina. ¹² Sine Kuate tuku mbal pirokuba le Kristus tuku ŋgarosu sunŋoka sangri tiŋguwa ŋga nu tanjana.

¹³ Sine tanŋamba minbe ma ma ŋgamunŋal son sangrinu kumu kumu mayok ka Kuate tuku Kiŋo kila pile mayebe sulumba ka ka sugoka sine Kristus minit tanŋaŋ mayok kanŋig.

¹⁴ Tanŋamba mayok kab ta sine kiŋo kame tanŋaŋ mine ndaka tum pasa kise kise tanŋo nanŋine yabri wamdus kilambi tugusek pasa tanŋaŋ kile-mayokkuwaig ta ismba bubre tiŋga yu tonŋel tiŋgate tanŋaŋ wamdus kine inume nda. ¹⁵ Sine tanŋo ŋakmba idusniŋmba tugusek maŋau ndo dubibe sulumba wam ŋakmba mbolŋge singine Gabat Kristus ndon ulendikube. ¹⁶ Sine Kristus tuku ŋgarosu mineg. Nu nuŋe ŋgarosu kulatka sangri tuwit le nuŋe ŋgarosu ŋakmba ulendika mine mayede. Nane nanŋine piro yimyam tugusemba kuwaig ta ŋgarosu sunŋoka kume pur maŋau ŋak minmba sangri tiŋgamŋat.

Sine Kristus mbolŋge mine maŋau kitek ŋak

¹⁷ Ye pasa te Sunŋo tuku nyu mbolŋge satinŋamŋit ta tane ise mayewap. Kile tane Kuate dubi ndade mbal tanŋaŋ li

ndakap. Nane nanŋine wamdus wam alo kugatok mbolŋge patikade le ¹⁸ ma make sunŋo sinamŋe minig. Nane ŋgamunŋal karennu pilmba wamdus kugatok tanŋaŋ minmba Kuate nu maŋau kitek tanŋo niŋgit ta nane gilai minig. ¹⁹ Nane maŋau ŋaigonu kumba kiko kugatok minig. Nane nanŋine nzali ŋgail ndaka une maŋau kumba kutur maŋau ŋakmba kam tuku piriride.

²⁰ i ... Tane tanŋamba Kristus tuku kila pile ndakinaig. ²¹ Afunŋe tane Yesus tuku pasa kuklimba tumtiŋginaig le ismba nu tuku tugusek wam kila pilnaig. ²² Tane kila pilnaig tanŋamba tanŋine wamdus ambokok tambi maŋau ŋaigonu dubikinaig ta kusrekap. Tanŋine wamdus ambokok tanŋe tane ŋaigo siglike dirna. ²³ Tane wamdus kitek ŋak minmba ²⁴ Kuate tuku maŋau te-purap sulumba tugusek maŋau ndo dubimba mine mayenu mbolŋge minap.

²⁵ Tane tanŋo kitek minmba yabri pasa sa ndakap. Sine ŋakmba Kristus tuku ŋgarosu inumnu mineg tukunu tira ndon sinŋa pasa ndo sakap. ²⁶ Tane gubra tap sulumba gubra ta dubimba une ke ndakap. Tane ki mbol gubra tumba gubra ta ŋak kinye ndakap. ²⁷ Satan pirokam tuku ndin wakei ndawap.

²⁸ Ande nu agan ndende kuayarte ta nu maŋau ta kusrewa. Nu afu agan ndende denkanu minig ta turkam tuku piro karenkuwa. ²⁹ Tane pasa ŋaigonu sa ndakap. Pasa magenu ta ndo sakap le nane afu wamdus piti ŋak minig ta pasa ta ismba sangri pileninguwa.

³⁰ Kuate tuku Tukul Guwa piti ser ndawap. Kuate nu tane tuku muskil kile-tidingam saka Tukul Guwa tiŋmba sangatiŋgina.

³¹ Wamdus ŋgueu ŋak, gubra maŋau, miŋge fetka kualeyau maŋau, waŋe pasa ta ŋakmba kusrekap. ³² Tane tanŋine tanŋine munŋu sina ŋak minap sulumba munŋu turkap. Kuate nu Kristus mbolŋge tane tuku une sauka gilaiŋgina tanŋamba ndo tanŋine tanŋine mbolŋge mbarde ta mata gilaiŋgap.

¹ Tane Kuate tuku kiŋo kame nu tane tuku sunḡomba kume purte. Tane nu tuku maŋau ta te-purap. ² Kristus nu sine tuku kume purmba sinenu ŋa nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna le atrau agaŋ mundur mayenu taŋaŋ Kuate tugum ambe kina. Tane taŋamba ndo kume pur maŋau mbolŋge minap.

³ Tane Kuate tuku mbal minig tukunu fare fare taŋgo pino ndoŋ une maŋau, wamdus kutur maŋau, agaŋ ndende kilam tuku piriride maŋau ta ŋakmba tane ŋgamukŋge mayok nda kuwaig. ⁴ Tane bukla pasa fare pasa fulaiŋ pasa ŋaigonu sa ndakap. Taŋgine miŋge ta Kuate gare pasa tumba minap. ⁵ Tane pasa te kila pile mayewap. Fare fare taŋgo pino ndoŋ unekade mbal, wamdus kutur ŋak mbal, agaŋ ndende kilam tuku piriride mbal nane Kuate le Kristus kulatkade ma mbol kine nda. Ande nu agaŋ ndende kilam tuku piririte ta nu Kuate idus ndamba nuŋe wamdus ta agaŋ ndende ta mbolŋge ndo minit. ⁶ Tane rironḡkap. Afunḡe naŋgine yabri pasa tambi tane mbar kame ta ke likap ŋga tane didikubekaig. Kuate tuku pasa pitaimba mbar taŋaŋ kade mbal Kuate tuku gubra nane mbolŋge minit. ⁷ Ta tuku tane nane ndoŋ ulendi ndakap.

⁸ Tane buk ma make tuku mbal minnaig. Kile tane Sunḡo ndoŋ ulendika tane mafenḡ tuku mbal minig. Tane mafenḡ tuku mbal minig taŋamba bulu mbolŋge likap. ⁹ Bulu mbolŋge likade mbal nane wam magenu tiŋreknu tugusek kile-mayokkade. ¹⁰ Wam ŋakmba pilenḡa Sunḡo nu nzalite wam ta ndo kap. ¹¹ Tane ma make tuku wam alo kugatok ta kasomŋge minmba taŋgine mine mayenu tambi nane tuku mbar kile-mayokkap. ¹² Nane kuirka maŋau ŋaigonu kade ta tane ismba taŋgine taŋgine kube-mba ise ndakap. ¹³ Wam kame ta bulunḡe kilḡaŋiŋgit ta tugunu kilimok mayok kinig. Mayok kinig sulumba bulu mbolŋge minig. ¹⁴ Ta tuku ande nu tenḡenmba sakate.

Kinyimba minit taŋgo ne abonḡa. Naŋe kumaknu maŋau kusrewa le Kristus nu ne kilḡanuwa ŋga sakate.

¹⁵ Tane kurau mayemba li mayenu mbolŋge minap. Tane wamdus kugatok

mine ndaka wamdus kila mayenu ŋak minap. ¹⁶ Ait te ŋayo ait tukunu ait afu wam magenu ke likam tuku prode ta ake kusre ndakap. ¹⁷ Tane wamdus kugatok taŋaŋ mine ndaka Sunḡo tuku nzali kila palpe. ¹⁸ Tane kule kamenu nyumba ŋginḡganka maim maim maŋau ke ndakap. Taŋgine ŋgamunḡal palpe le Tukul Guwa sinam kuwa le ¹⁹ David tuku mune, mune afu magenu, Tukul Guwa tuku mune ta ŋakmba taŋgine taŋgine munḡu mune-munekap. Munḡu mune-muneka wamdus sinamḡe Sunḡo tuku nyu te-dunḡap. ²⁰ Tane mara mara siŋgine Sunḡo Yesus Kristus idusmba wam ŋakmba tuku Mam Kuate gare pasa tape.

Munḡu kilnaig mbal tuku pasa

²¹ Kristus nu sine tuku Sunḡo ŋga tane taŋgine taŋgine pasa ismba kumnemḡe minap.

²² Pino kame, tane Sunḡo tuku miŋge kumnemḡe minig taŋamba ndo taŋgine taŋgo kumnemḡe minap. ²³ Kristus nu nuŋe kuasmbi tuku gabat minit. Taŋamba ndo taŋgo kat taŋgine tane tuku gabat minig. Kristus tuku kuasmbi ta nu tuku ŋgarosu. Nuŋe ŋgarosu ta nu muskil kile-tidiŋgina. ²⁴ Kristus tuku kuasmbi nane nu kumnemḡe minig taŋamba ndo pino kame tane wam ŋakmba mbolŋge taŋgine taŋgo kumnemḡe minap.

²⁵ Taŋgo kame, Kristus nu nuŋe kuasmbi tuku sunḡomba kume purmba nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna taŋamba ndo tane taŋgine pino tuku sunḡomba kume purkap. ²⁶ Kulembi ŋgaro minyanḡade taŋaŋ nu nuŋe pasambi nane Kuate tuku mbal purfenḡu kile-mayokkina. ²⁷ Nuŋe kuasmbi ta mbar kugatok purfenḡu maditaknu nu ndoŋ minwaig ŋga nu kumna. ²⁸ Taŋamba ndo taŋgo kame taŋgine ŋgarosu tuku kume purde taŋamba taŋgine pino tuku kume purkap. Ne naŋe pino tuku kume purte ta ne naŋe ŋgarosu tuku turmba taŋate. ²⁹⁻³⁰ Taŋgo nu nuŋe ŋgarosu kasur ndate. Kuga. Nu nuŋe ŋgarosu kulat mayemba sanḡri pilete. Taŋamba ndo sine Kristus tuku ŋgarosu inum inumnu mineḡ tukunu nu sine nuŋe kuasmbi kulat mayete. ³¹ Kuyar pasa tenḡenmba sakate.

Tango nu ina mam nuje kusreka piyo nuje ndonj munju kile-denga min-waik. Nale ngarosu ndindo mayok kangaik nga sakate. *Mulum Pasa 2.24*

³² Kuyar pasa te alonu sunjo kuirok minit le kamuset ta tejenmba. Kristus nu nuje kuasmbi ndonj tuku sakate. ³³ Pasa ta tane munju kilig wam ta tuku mata sakate. Ta tuku tango kame, tane tangine ngarosu tuku kume purde tanamba ndo tangine pino tuku kume purkap. Pino kame, tane tangine tango tuku nyu idusniŋmba nane kum-nemŋge minap.

6

Ina mam le kiŋo kame tuku pasa

¹ Kiŋo kame, tane Kuate tuku nzali dubimba ina mam kumnemŋge minap. Manau ta tinjeknu. ²⁻³ Tukul pasa ande tejenmba sakate.

Ina mam tuku nyu kurauka minje kumnemŋge minap. Tane tanawap ta kilke te mbolŋge ait kuen mine mayenu mbolŋge minamŋgaig nga sakate. *Lo 5.16*

Tukul ta sungokanu. Kuate nu temayokmba dubikade mbal wam mayenu tam tuku sakina.

⁴ Tango kame, tane tangine kiŋo kame ndagariningam tuku sigair sigair ndaningap. Tane Kuate tuku nzali dubimba nangine mbar kile-tidinga wam magenu ndo tumningap.

Piro tango le piro kulat mbal tuku pasa

⁵ Piro tango, tane tangine kulat mbal tuku nyu idusniŋmba kurauka nane kumnemŋge minap. Tane Kristus kumnemŋge minig tanamba ndo tangine kulat mbal kumnemŋge minmba wamdus tugusekmbi pirokap. ⁶ Tane kulatkade mbal am mbolŋge nane nzaliningam tuku ndo piro ndakap. Tane Kristus tuku piro mbal tanan minig tukunu wamdus gare ŋakmbi Kuate tuku nzali dubimba pirokap. ⁷ Sine Sunjo tuku piro keg nga gare ŋak pirokap sulumba tango tuku piro ndo keg nga idus ndawap. ⁸ Piro tango ko piro kulat tango nu wam mayenu kate ta Sunjo nu kumumbi lafuwamŋgat ta tane kila.

⁹ Piro kulat mbal, tane mata tangine piro mbal mbolŋge wam magenu ndo kap. Tane nernjerka pasa pitinu sa ndaningap. Tane tangine piro mbal ndonj tangine Sunjo ndindo samba mbolŋge minit. Nu tango ŋakmba mbolŋge manau kumumbi kate ta tane kila. Nu ande kusre ndate.

Sine Kuate tuku kame agan ŋak minbe

¹⁰ Kile ye pasa ndindo satinjam tuku minit. Tane Sunjo ndonj ulendika nu tuku sangri ta mbolŋge sangri tinjap. ¹¹ Tane Satan tuku yabri wamdus kila sunjo ta te-ibenjam tuku Sunjo tuku kame agan ŋakmba silike likap. ¹² Sine tango ndonj kame bumba mine ndakeg. Kuga. Sine bukla kame guwa ŋaigonu tuku sugo sugo ma make tuku gabat kame ta ŋakmba ndonj kame bumba mineg. ¹³ Ta tuku tane Kuate tuku kame agan ŋakmba sili ŋak likap. Tane tanawap ta kame ait mbolŋge tane sangri tinga minig le ka kame kugate ta baklel ndade.

¹⁴ Tane kame tuku kuaneka tugusek manau let tanan tinjap. Manau tinjeknu tawo songam tuku agan tanan tumba silikap. ¹⁵ Tane Kristus tuku pasa mayenu mbolŋge ngamunggal mukuk tade ta kupe ngaro karennu tanan patikap. ¹⁶ Tane kame agan ŋakmba ta silika Satan tuku tui pa bulu ŋak sangri pitaiwam tuku Kuate nu kumun nga nu tuku sangri tomba tingade wam ta kandim tanan tap. ¹⁷ Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingit wam ta hat karennu tanan kaikap sulumba Tukul Guwa tuku kame bagi tap. Kame bagi ta Kuate tuku pasa.

¹⁸ Tane mara mara Tukul Guwa mbolŋge Kuate sungomba yabanmba minap. Tane kanyum ndamba Kuate sarsarmba nu tuku mbal ŋakmba tuku yabanap. ¹⁹ Tane ye tuku mata Kuate yabanap le nu ye tuku minje bul serwa. Tanawa le ye kuru kuru kugatok Kristus tuku pasa mayenu tuku wam kame buk kuirok minnaig ta kile-mayokki. ²⁰ Ye pasa mayenu tuku kukul tango minet tukunu ye mulintanu wande te mbolŋge minet. Tane Kuate yabanap le ye kuru kuru kugatok kumumbi pasa ta kukliwi.

²¹ Singine tira Tikikus nu Sungo tuku piro kulat mayete ta nu tane tugum promba ye sine nakmba mineg manau te kubeu tinguwa le tane kila palmbimngaig. ²² Nunge tane kila satimba tane tuku wamdus bul ser-tinguwa nga idusmba nu kukulet.

²³ Mam Kuate singine Sungo Yesus Kristus nale tane singine tira nakmba turtinguwaik le tane ngamungal mukuk kume pur manau ngamungal son sangrinu turmba nak minap. ²⁴ Tane singine Sungo Yesus Kristus tuku kume purmba minmba minig mbal Kuate nu tane make patikuwa. Son.

FILIPHI Filipi mbal tuku wane Paulusnge kuyarna

Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Filipi mbal tuku wane kuyarna te tugunu tenemba.

Kuate tuku kuasmbi Filipinge nane Paulus turam tuku ndametin afu mangurka nangine tango Epafroditus tunaig le kilmba Paulus tambim tuku Rom kina ka Romnge nu Paulus ndametin tumba nu turmba piroka minna. Nu Paulus turmba minna ma ma guaze ande tumba kume dirna le Filipi mbal nane pasa ta ismba piti jak minnaig. Epafroditus nu fudin mayekina sulumba nu luka nuje tumbran Filipi kambim tuku wamdus sungo tina le Paulus nu kukulam saka Filipi mbal tuku wane te kuyarna.

Filipi mbal nane wam jakmba mbolnge Kuate dubi mayenaig tukunu Paulus nu wane te nane tuku gare wane kuyarna. Nane tanjamba gare manau mbolnge ndo minwaig nga nu nane sangri pileningina.

¹ Kristus Yesus ndon ulendika Kuate tuku mbal Filipinge minig, tangine kulat tango kame gabat kame tane jakmba kaiye. Ye Paulus sile Timoteus ndon Kristus Yesus tuku piro tango sile tane ndon pasa-pasakam prowek.

² Singine Mam Kuate, Sungo Yesus Kristus ndon nale tane ake sinan make patika ngamungal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Paulus nu Filipi mbal tuku yabanja

³ Ye mara mara tane idustimba Kuate gare pasa tuwet. ⁴ Ye tane tuku nga Kuate yabanet ta ye gare sungo tumba yabanet. ⁵ Tane abo abo pasa mayenu isnaig ta ye ndon ulendika pasa mayenu sungokam tuku piroka minmba kile minig. ⁶ Kuatenge piro mayenu ta tane mbolnge tugu pilna. Nu tane sinamnge piroka minwa le ma ma Yesus Kristus prowa le nu piro ta suluwamngat ta ye kila. ⁷ Ye tane tuku tanjamba iduset ta kumumbi iduset. Ye tane tuku kume purmba minet. Ye pasa mayenu tuku muli wandeknge ko

pasa mbolnge pasa mayenu sangri pilewet ta tane ye ndon piro sungo nyu jak ta teg. ⁸ Kristus Yesus nu tane tuku kume purmba minit tanan ye tane kangerkam tuku wamdus sungo jak minet ta Kuate nu kila.

⁹ Ye tane tuku nga yabanet ta tuku tangine kume pur manau lato lato sungoka sangri tinguwa le tane kila jak minmba wam jakmba tuku pileningap. ¹⁰ Tanjamba tane wam magenu kap sulumba tane mine magenu jak minmba mbar kugatok minap le ma ma Kristus nu pilesingam tuku ait prowa. ¹¹ Yesus Kristus nu tane sinamnge pirokuwa le tane wam magenu kilemayokkap le Kuate tuku nyu sungokuwa le nane gudommmba nu tuku nyu ta tedunguwaig.

Paulus nu Kristus tuku nyu sungokuwa ngina

¹² O tira kame, tane wam te kila palpe. Piti ye mbol prona le pasa mayenu wam ta mbolnge sungokate. ¹³ Ye Kristus tuku piro tango minet tukunu muli wandek sinamnge minet ta gafman tuku wande kulatkade mbal nane afu turmba isnaig. ¹⁴ Singine tira afu gudommmba nane mata ye muli wandeknge minet le ismba nane Sungo mbolnge sangri tinga kuru kuru kugatok Kuate tuku pasa kuklide.

¹⁵ Nane afu ye tuku piro tuku am kikon tinga nangine nyu te-dungam tuku Kristus tuku pasa kuklide. Afu wamdus mayenu jak kuklide ta ¹⁶ nane ye tuku kume purmba tanjade. Ye pasa mbolnge pasa mayenu sangri pilewen tukunu muli wandeknge minet te nane kila.

¹⁷ Nane afu tuku sakit ta nane nangine nyu sugo kilam idusmba Kristus tuku pasa kuklide. Nane wamdus tugusek te ndaka ye muli wandeknge minet te man lato piti sam saka tanjade. ¹⁸ Tanjaig. Afu yabri wamdus afu tugusek wamdusmbi Kristus tuku pasa kuklide ta maye. Nane jakmba Kristus tuku pasa kuklide tukunu ye gare tet. ¹⁹ Ye sinja gare jak minet tanjamba minamngit. Tane ye tuku nga Kuate yabanet le Yesus Kristus tuku Guwa nu mata ye turyumba sinzanyate wam kame ta mbolnge ye muli wande kusrewamngit ta ye kila.

²⁰ Ye buk kuru kuru kugatok Kristus tuku pasa kukliwen tanjamba ndo kile kukliwam tuku idusmba wamdus sungo njak minet. Ye abo minmba ko kumi sulumba ye Kristus tuku nyu te-dungam tuku tanjawet. Wam ta ye mbolnge denkuwa ta ye kiko tamngit. ²¹ Ye abo njak minet te Kristus tuku minet. Ye kumi sulumba Kristus tugum kangit wam ta sungokanu. ²² Ye abo njak mini sulumba ye Kristus tuku piroki le alonu sungo mayok kangat. Ta tuku ye wamdus araret. ²³ Ye abo njak minam tuku kumam tuku wam ar tanje ye didikade le ye kummba Kristus tugum kambim tuku sungomba iduset. Wam ta sungokanu ta ²⁴ ye tane idustinjmba turtinjgam tuku abo njak mini nga iduset. ²⁵ Ta tuku ye tenenmba iduset. Ye tane sangri piletingi le tangine ngamungal son sungokuwa le tane gare njak minam tuku ye tane ndon minamngit. ²⁶ Ye man tane tugum prowi le tane gare sungo tumba Kristus Yesus tuku nyu te-dungamngigaig.

Piti ngamuknge sangri tingam tuku pasa

²⁷ Tane isap. Tangine mine mbolnge Kristus tuku pasa mayenu ta kuraukap. Ye tane tugum prowamngit ko afu ye tugum pro kubewaig le ye tenenmba isam iduset. Tane ngamungal ulendi sangri tinga pasa mayenu sungokam tuku wamdus ndindo njak matuk tukulka minig nguwaig le isam iduset. ²⁸ Tangine ngueu mbal tuku kuru kuru ndakap. Tane nane tuku kuru kuru kugatok minap le kangertinjmba Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingguwa le nane ngisikam tuku minig ta kamusamngaig. ²⁹ Kuate nu tane maditingina tukunu tane Kristus tuku son ngam tuku mbal minig. Tane nu tuku nga piti mata tamngaig. ³⁰ Tane buk ye mbolnge piti kangernaig. Kile mata afunge nu piti njak minit ngade le isig. Tane ye ndon wam ngaigonu kile-ibenkam tuku piro ta mbolnge mineg.

2

Ngamungal ulendika minam tuku pasa

¹ Tane ndanmba idusde. Tane Kristus ndon ulendikade ta sangri tingade e ko

kuga. Nu tane tuku kume purte ta tuku wamdus bulkade e ko kuga. Tane Tukul Guwa ndon mungu gare njak minig ta kamusde e ko kuga. Tane Kristus tuku mbal minig ta afu sinanu mapekade e ko kuga. ² Tanjamba ndeta tane ngamungal ulendi mungu kume purka wamdus ndindo njak minap le ye tuku gare te marowa. ³ Tane signanga mbe mbolmbolka wam afu ke ndakap. Tangine wamdusmbi tangine nyu kile-ibenka tira kame tuku nyunge tane litinganu nga idusap. ⁴ Tangine wam ndo idus ndaningap. Afu tuku wam turmba idusningap.

Sine Yesus tuku manjau dubibe

⁵ Tane Kristus Yesunge wamdus tina tanjamba tap. ⁶ Nu Kuate ndon ndindo minnaik ta nu Kuate ndon kumu kumu nyu sungo minam tuku sangri ti ndangina. ⁷ Nu nuje nyu sungo ta te-mayok ndamba nu tango tanan promba piro agan tanan mayok kina. ⁸ Nu tango tanan minmba nuje ngaro te-du ndanga Kuate tuku minge dubimba minmba ka ka kumna. Nu ail kazrai tuku kume kiko njak ta mbolnge kumna. ⁹ Ta tuku Kuate nu Yesus te-dunga nyu sungo tuna le nyu jakmba lininjmba mbolnge minit. ¹⁰ Agan ndende jakmba samba mbolnge kilke mbolnge kumanu mbal tuku tumbranngge mine likade ta nane pro nu tugumngge dagol tidronga ¹¹ Yesus Kristus nu Sungo nga sakamngaig. Tanjawaig le Mam Kuate tuku nyu sungokamngat.

Sine bulu tanjan minbe

¹²⁻¹³ O tira kame, ye buk tane ndon minen le tane ye tuku minge pasa dubikinaig. Kile ye tane ndon mine ndaket ta mata dubi magekap. Kuate nu tane sinamnge piroka wamdus tinjmba nuje nzali dubikam tuku sangri tingit tukunu tane Kuatenge tane tuku muskil kile-tidinguwa nga nu tuku nyu kurauka nu kumnemngge minap.

¹⁴ Tane wam jakmba kade ta afu kam mbulmba gubranu kuaileyau ndakap. ¹⁵ Nule parak kade mbal ngamuknge tane Kuate tuku kinjo kame tinreknu minap le afu tane mbolnge mbar pasa kugatok minwaig. Furirte le mbai bulu promba

ma kilnate tana tane nane ngamuknge minap sulumba abo minmba minam tuku ndin tuku pasa te-mayokmba tumningap. ¹⁶ Tanawap ta Kristus nu luka prowa le ye tane ngamuknge piroka matuk kan ta tane mbolnge alonu mayok kuwa le ye gare sungo tamngit. ¹⁷ Tane wamdus sangrinu pilmba Kuate dubi mayede le nu tangine ngamungal son ta atrau aganj mayenu tana nu nzalite. Nane ye baleyuwaig le ye tuku ndare atrau aganj tana kilke mbolnge kutukuwa ta ye tane ndon gare njak minamngit. ¹⁸ Tane mata tanamba ye ndon gare njak minap.

Paulus nu Timoteus le Epafroditus kukulnikam tuku sakina

¹⁹ Sungo nu nune nzali dubiwa le ye mine-minemba Timoteus kukuli le tane tugum prowamngat. Tanamba nu luka pro ye ndon kubewa le ye gare tumba wamdus bulkuwa nga iduset.

²⁰ Timoteusnge ndo nu ye ndon minmba tane mage minam tuku sile wamdus ndindo njak minek. ²¹ Tango afu nangine wam ta ndo idusningmba minig. Nane Yesus Kristus tuku wam idus ndade. ²² Timoteus tuku manau mayenu ta tane kila. Kijo ande nu mam nune turte tana nu ye ndon pasa mayenu tuku piro karenkate. ²³ Nane ame wam ye mbolnge kam bafuwaig ta ye isi sulumba Timoteus kukuli le tane tugum kuwa nga iduset. ²⁴ Sungo nu nzaliwa ndeta ye mata mine-minemba tane tugum prowamngit.

²⁵ Tane tuku tango Epafroditus ye piti turyam tuku kukulnaig ta kile ye man nu kukuli le luka tane tugum kuwa nga iduset. Nu yije tira. Nu ye ndon Kristus tuku piro kumba pasa mayenu sangri pilewam tuku kumu kumu tingek. ²⁶ Nu man tane kangerkam tuku wamdus sungo njak minit. Nu guaze njak minna ta tane isnaig tukunu nu piti njak minit. ²⁷ Son. Nu guaze sungo tumba kume dirna ta Kuatenge nu sinanu te-tina. Nu ndo kuga. Nu ye mata sinanu ye piti njak minet te tuturmba piti tikit nga nu te-tina. ²⁸ Ta tuku ye nu kukuli le luka tane tugum kuwa nga ye wamdus sangrinu pilet. Tane nu man kangermba gare sungo tap le ye mata wamdus bulkamngat. ²⁹ Tane

Sungu tuku nyu mbolnge nu tumba gare-garekap. Tane Epafroditus afu nu tana minig mbal nane tuku nyu idusningmba kile-dungap. ³⁰ Nu tane tuku nyu tumba ye turyumba nune ngarosu mape ndamba Kristus tuku piro kumba kume dirna.

3

Manau tinreknu tugusek

¹ O tira kame, tane Sungo ndon ulendika gare-garekap. Ye buk tane tuku pasa afu kuyarken ta kile pasa ndui ta ndo kuyarket. Wam ta mbolnge ye kanyum ndayate. Ta ndanam? Manau tange tane turtingam kumu.

² Nane piro mbal afu age tana lika wam ngaigona ke lika ngaro pikam tuku sangri tingade mbal kurau mayewap. ³ Sine Tukul Guwa njak minmba Kuate mbaringmba Kristus Yesus mbolnge gare teg mbal sine ndo ngaro pike manau tugusek njak mineg. Sine tango tuku wam idusningmba ta kumu nga idus ndaweg. ⁴ Ande nu tango tuku wam mbolnge nune ngarosu payamkuwa ta ye nu liwet. ⁵ Ye Israel tango mayok ka tango sungo Benyamin tuku tugu. Kusam ait ndindo kugana le nane ye tuku ngaro piknaig. Ye mata Hibru tango. Ye sungoka tukul mbolnge Farisi tango mayok kan. ⁶ Ye tukul manau maye minam tuku ye ngamungal kunde-kundeyina le Kristus tuku kuasmbi ngaigo sigliken. Ye tukul dubiken le ande nu ye mbolnge mbar ande kanger ndana.

⁷ O buk ye wam kame ta sugo ngen ta ye Kristus tam nga ye wam ta njakmba kusreken. ⁸ Son. Yije Sungo Kristus Yesus kila palmbim tuku wam ta sungo nga ye wam afu ta njakmba kusreket. Ye Kristus tuku nga yije wam sugo njakmba kusreka ye nu te-mayewam tuku idusmba yije wam ta tiglu nget. ⁹ Yije sangrimbi tukul manau dubimba ta mbolnge tinreknu mayok kambim tuku kile idus ndawet. Ye Kristus ndon ulendika nu tuku kume tuku sangri mbolnge tinreknu mayok kambim iduset. Kuatenge Kristus tuku son ngade mbal tanamba tinreknu kile-mayokkate. ¹⁰ Ye Kristus tuku lato lato kila pile mayewi nget. Nu Kuatenge te-tina le nu sangri njak minit

ta ye sangri ta tam iduset. Nu piti kurana ta ye mata tanamba kuramba minmba ka nu kumna tanamba kumam iduset. ¹¹ Tanamba ye kumi le Kuate nu ye te-tiyuwa nget.

¹² Manau kame ta ye mbolnge kumungat nga ye idus ndawet. Ye Kristus tananj mayok nda kinet. Kristus nu ye tina tukunu ye nu tananj mayok ka nga wamdus sangrinu pilet. ¹³ Tira kame, ye buk nu tananj mayok kan nga idus ndawet. Ye wam ambokok ta jakmba gilainga Kristus tananj mayok kambim tuku wamdus ndindo pilmba dirnanget. ¹⁴ Kuate nu sine samba mbol kumba Kristus tananj mayok kube nga nu Kristus Yesus mbolnge sine wikate. Ye wam ta ndo tam tuku sangri jak dirnanget. ¹⁵ Sine Kristus mbolnge sugokeg mbal sine wamdus tananj jak minbe. Tane afu wamdus kise kise jak minig ta Kuate nu tane tumtingamngat. ¹⁶ Sine wam afu kila patikigen ta sine tugusemba du-bikube.

¹⁷ O tira kame, tane jakmba ye tuku manau kubemba kap. Nane afu sine tuku manau dubide mbal tane nane mata kangerkap. ¹⁸ Ye nane afu tuku mara mara riron pasa satingen ta kile manj satimmba wamdus tatrukate. Mbal ta nane tuku mine mbolnge Kristus nu ail kazrai mbolnge kumna wam ta nayo silide. ¹⁹ Nane sinjka ngisikamngaig. Nangine ngarosu nzali maro jak minam tuku nane wamdus ta mbolnge minig. Nane kiko manau kumba payamka kilke te tuku wam ndo idusde. ²⁰ Sine tanamba kuga. Sine samba mbolok mbal. Sine Sungo Yesus Kristus nu samba mbolnge ndeka sine muskil kile-tidingam tuku tairngeg. ²¹ Nu nuje sangrimbi aganj ndende jakmba kile-ibenka nuje kumnemnge patikate ta nu sangri tambi singine ngarosu gisleknu te mbilmba nuje ngarosu kitek tina tananj singamngat.

4

Wam pagu pasa yeki yeki

¹ O tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka Sungo ndonj ulendika sangri tingap. Ye tane tuku wamdus sungo jak minmba manj kangetingam iduset. Tane ye

tuku piro tuku alonu tananj minig. Ye tane mbolnge gare sungo tet.

² Yuodia le Sintike, ye tale sarsartikumba satiket. Tale Sungo mbolnge wamdus ulendika tumawap. ³ O yije piro tuma, ne pino ar ta turka le nale tumawaik. Nale buk sile Klemens ndonj ye tuku piro tuma afu ndonj pasa mayenu sungokam tuku piro karenkinaik. Ye tuku piro tuma ta jakmba abo jak minmba minam tuku Kuate nu nane tuku nyu waje mbolnge kuyarkina.

⁴ Tane mara mara Sungo tugumnge gare tap. Ye manj lato satingamngit. Tane gare tap. ⁵ Tane tango jakmba ngamuknge ngan manau te-mayokap le kila pilwaig. Sungo prowam tuku ait buk patukate. ⁶ Tane wam afu tuku wamdus fulil ndakap. Wam jakmba tuku Kuate gare pasa tumba tangine nzali ta nu sawap. ⁷ Tane tanawap ta Kuate nu Kristus Yesus mbolnge ngamungal wamdus bul sertinguwa le tane wam jakmba mbolnge sangri tingamngaig. Kuate nu ngamungal wamdus bul sersingit wam ta o mbolnge sungokanu.

⁸ O tira kame, ye pasa ndindo ndo minit. Wam magenu jakmba tango nane nzaliningit ta tangine wamdus wam ta ndo idusningap. Wam tugusek pizuknu tinreknu purfenju maditaknu ta jakmba idusningmba minap. ⁹ Ye o buk wam jakmba satimmba ke lika tumtingen le kila patikinaig ta jakmba ke likap. Tane tanawap ta Kuate nu tane ndonj minmba ngamungal wamdus bul sertingamngat.

Paulus nu Filipi mbal gare pasa ningina

¹⁰ O Filipi mbal, tane o buk ye turyinaig tanamba ndo kile manj ye turyade le ye gare sungo tumba Sungo tuku nyu te-dunget. Tane buk ye turyam idusnaig ta ndin kuga ta ye kila. ¹¹ Ye aganj afu denkade ta tuku ye pasa te sa ndaket. Kuga. Yije mine jakmba mbolnge ye wamdus bulok jak minam tuku kila pilen. ¹² Ye aganj ndende gudommmba jak e ko aganj ndende denkade ta ye manau arnen ta kila pilen. Ye aganj ndende sungomba kilmba nyamaganj sungomba jak e ko gubak minmba aganj ndende denkade mine tananj mbolnge minam tuku ta ye kila pilen. ¹³ Kristus nunge sangri sate le ye wam jakmba kam kumunj.

¹⁴ Tane ye piti ŋak minen le turyinaig wam ta mayenaig. ¹⁵ Ye abo abo piro tugu pilmba Kuate tuku pasa kuklimba minen sulumba Masedonia ma tugu kusrewen ta kusem wande afu nane ye tur ndayinaig. Tanenŋe ndo ye idusyumba ndametiŋ afu sinaig ta tane kila. ¹⁶ Ye Tesalonikaŋe minen ta tane mata ye turyumba min-naig. ¹⁷ Ye tane tuku ndametiŋ kilam tuku idus ndawet. Tanŋine maŋau mayenu ta sunŋokuwa le lafunu sunŋokanu mayok kuwa ŋga iduset.

¹⁸ Epafroditus ndametiŋ tunaig ta ye sina le kile ye den ndakate. Ye agaŋ ndende kumumbi ŋak minmba maŋ lato kilet. Tanŋine wam mayenu ta Kuate am mbolŋge atrau agaŋ mayenu taŋaŋ mayok kinit le Kuate nu garete. ¹⁹ Tane agaŋ afu denkade ta Kuate nu Kristus Yesus mbolŋge tane wam kumumbi tiŋgamŋgat. Agaŋ magenu ŋakmba nu tugu. ²⁰ Singine Mam Kuate nu tuku nyu sunŋo ta minmba minwa, Son.

²¹ Kristus Yesus tuku mbal ŋakmba ye tuku gare pasa te saningap. Tira kame ye ndoŋ mineg te nane mata gare pasa tiŋgig. ²² Kuate tuku mbal ŋakmba tane gare pasa tiŋgig. Nane tuku afu Sesar tuku wande kulatkade ta nane mata gare pasa sunŋomba tiŋgig.

²³ Singine Sunŋo Yesus Kristus nu ake sinanŋ tane make patikuwa.
Son.

KOLOSI

Kolosi mbal tuku wane Paulusnge kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 20 kinaig le Paulus nu Romnge muli wandek sinamnge minmba Kolosi mbal tuku wane kuyarna te tugunu tenemba.

Nu muli wandek sinamnge minna le Kolosi tango ande nyunu Epafras nu Paulus tugum kumba Kolosi kusem wande nane yabri pasa ande dubide nga nu wam kubeu tuna le nu nane tuku wamdus mbar ta te-tiwam tuku nu wane te kuyarna.

1-2 Singine tira kame Kuate tuku mbal Kolosinge minmba Kristus dubi mayede ta tane nakmba kaiye. Ye Paulus Kuatenge madiyina le Kristus Yesus tuku aposel minet. Sile Timoteus ndon ye tane tuku wane te kuyaret.

Singine Mam Kuate nu tane ake sinan make patika ngamungal wamdus bul ser-tinguwa. Son.

Paulus nu Kolosi mbal tuku Kuate yabangna

³ Sine tane tuku yabangeg ta singine Sungo Yesus Kristus tuku Mam gare pasa tuweg. ⁴ Tane Kristus Yesus tuku son ngade sulumba Kuate tuku mbal nakmba tuku kume purde ta Epafras nu sine sasingina le isgen. ⁵⁻⁶ Samba mbolnge gare wam sugo tane tuku minig. Ta tuku tane gare-gareka tanade. Kristus tuku pasa mayenu tane tugum prona le tane ismba samba mbolok wam magenu ta kila patikinaig. Kilke tugu nakmba mbolnge Kristus tuku pasa mayenu ta kumba alo sungote. Tane ngamuknge mata nu alote. Tane buk pasa mayenu ismba wamdus pulutingina le Kuate nu ake sinan make patikate wam kila pilnaig ta nu tugu pilmba alona. ⁷ Sine tuku tur tango Epafras nunge tane Kuate nu ake sinan make patikate manau tumtingina le tane kila pilnaig. Nu sine tuku ma mbolnge Kristus tuku piro tugusemba kate. ⁸ Tane Tukul Guwa nak minmba kume pur manau dubide ta nunge sine wam kubeu singina.

⁹ Sine tane tuku manau ta ismba kile ait nakmba mbolnge tane tuku nga Kuate yabangmba mineg. Kuate nu Tukul Guwa tinguwa le tane wamdus kila nak minmba Kuate tuku nzali nakmba kila pile mayewap nga sine yabangeg. ¹⁰ Tane Kuate tuku nzali dubimba minap ta tangine mine mbolnge tinga Kuate tuku mbal minig ta kumumba nu gare tambimngaig. Tanamba tane wam magenu nakmba kile-mayokka Sungo Kuate lato lato kila palmbimngaig. ¹¹ Kuate nu nunge sangrimbi tane kumumbi sangri tinguwa le piti ait mbolnge tane ngamungal wamdus bulok sangri tinga gare nak minap nga iduseg. ¹² Tane Mam Kuate tuku nyu te-dungap. Nu nunge wam magenu kilam tuku nyu singina ta sine nunge bulu nak ma mbol kumba kilamngig. ¹³ Sine o buk ma make sungo tuku sangri kumnemnge mingen ta Kuate nu sine kile-luka kilmba Kinjo nunge tuku sungomba kume purte ta nu kumnemnge patikina. ¹⁴ Nunge sine tuku muskil kile-tidingam tuku sine tuku une sauke suluna.

Kristus tuku tugu

¹⁵ Sine Kuate kanger ndaweg ta nu tuku kinjo nunge mbolnge nu kangereg. Nu agan ndende nakmba mine likade ta linimba o mbolnge minit. ¹⁶ Kuatenge Kinjo nunge sana le nu samba kilke agan ndende nakmba kile-mayokkina. Agan ammbi kangerkeg, agan ammbi kanger ndakeg, guwa sugo sugo ta nakmba nunge kile-mayokkina. Kinjo nunge agan ndende nakmba kile-mayokkina ta nu kumnemnge minam tuku sana le kile-mayokkina. ¹⁷ Agan ndende nakmba mine ndakinaig le Kuate tuku Kinjo nu minna. Mara mara nu tuku sangri mbolnge agan ndende nakmba nangine ma mbolnge sangri tinga minig. ¹⁸ Nu Kuate tuku kuasmbi tuku gabat. Nane nu tuku ngarosus minig. Nane abo kitek nak minig ta nu tugu. Kumanu mbal ngamuknge nu ambonga tingina sulumba agan ndende nakmba tuku Sungo minit. ¹⁹ Kuate nu nzalina le nunge wam nakmba Kinjo nunge mbolnge patikina le minig. ²⁰ Nu samba kilke agan ndende nakmba ndon wamdus mukuk minam tuku idusna sulumba nu nunge Kinjo nunge nu ail kazrai mbolnge

kumna le nu wam ta mbolŋge ulendikam tuku maŋau te-mayokna.

²¹ Tane o buk Kuate kasomŋge nu tuku ŋgueu mbal minmba wam ŋaigonu ndo kumba minnaig ta ²² kile Kuate nu Kiŋo nuŋe tuku ŋgarosu tuku kume mbolŋge nu tane nuŋe gulab minam tuku kile-mayokkate. Tane nuŋe mbal purfeŋnu mbar kugatok nu tugumŋge kile-tidingam tuku nu taŋate. ²³ Tane bike ndaka saŋgri tiŋga Kristus tuku pasa son ŋgade ta biye dewap ta tane Kuate tugumŋge taŋamba tiŋgamŋgaig. Tane Kristus tuku pasa mayenu isnaig sulumba kile alonu tairŋga minig wamdus ta kusre ndawap. Ye Paulus pasa mayenu tuku piro taŋgo mayok kan. Sine pasa mayenu ta ma tugu ŋakmba mbol kumba kukliweg.

Paulus nu Kristus tuku kuasmbi turkina

²⁴ Kile ye tanenu ŋga piti suŋgo tet sulumba ye gare tet. Kristus nu nuŋe ŋgarosu turam tuku piti kugrakina ta ye mata nuŋe ŋgarosu turam tuku piti afu kugraket. Ye Kristus tuku piti tuturanu taŋaŋ minmba kugraket le nuŋe ŋgarosu kumumbi mayok kinit. Nuŋe ŋgarosu ta sine nuŋe kuasmbi. ²⁵ Kuate nu tanenu ŋga ye piro ande sina le ye Kristus tuku kuasmbi tuku piro taŋgo mayok kan. Piro ta ye Kuate tuku pasa kuklimba tugunu ŋakmba bitekŋget. ²⁶ Nu tuku pasa ta ait kuennu kuirok minna le taŋgo tuturmmba pronaig ta nane gilai minnaig le ka ka kile nu nuŋe mbal tumningit. ²⁷ Nu tumningit ta kile tane kasomok sine ŋakmba nuŋe wamdus buk kuirok minna minna ta kila pilbe ŋga iduste. Nuŋe wamdus ta teŋenmba. Kile Kristus nu sine tuku ŋgamuŋgal sinamŋge minit le sine Kuate tugumŋge kilŋa suŋgo tam tuku tairŋga mineg.

²⁸ Sine aposel kame sine Kristus tuku wam saka kuklimba mineg. Sine nane ŋakmba riron pasa niŋmba wamdus kilambi Kristus tuku wam tumningeg. Kristus tuku mbal ŋakmba sugoka Kuate tugumŋge kumumbi tiŋguwaig ŋga sine taŋaweg. ²⁹ Nane taŋamba mayok kuwaig ŋga ye wamdus saŋgrinu pilmba piro karenket. Kristus tuku saŋgri ye mbolŋge pirokate tukunu saŋgri tambi ye piroket.

2

¹ Ye tane kila satinŋamŋgit. Tane Kolosi mbal Laodisea mbal afu ye kaŋger ndayade mbal ye tane ŋakmba idustiŋmba wamdus te-sulumba piro karenka minet. ² Tane saŋgri tiŋga taŋgine taŋgine muŋgu kume purka wamdus ulendi minap ŋga ye suŋgomba iduset. Tane wamdus kila tugusek ŋakmba kilmba wamdus ndindo ŋak minmba Kuate tuku wamdus buk kuirok minna ta kila palpe. Nuŋe wamdus kuirok minna ta Kristus. ³ Sine Kristus kila pilbe ta wamdus kila ŋakmba nu mbolŋge kilamŋgig. ⁴ Mbal afu naŋgine yabri kila tambi tane didikubekaig ŋga ye pasa te satinŋet. ⁵ Ye kile tane ndoŋ mine ndaket ta ye tuku wamdus tane ndoŋ minit. Tane Kristus tuku ŋgamuŋgal son saŋgrinu ŋak minmba mine magenu mbolŋge minig le ye gare ŋak minet.

Kristus mbolŋge sine kumumbi mineg

⁶ Tane Kristus Yesus siŋgine Suŋgo ŋga tinaig taŋamba nu ndoŋ lika minap. ⁷ Epafras nu tane tumtingina taŋamba Kristus ndoŋ ulendi mayemba saŋgri ŋak sugoka son ŋgade pasa ta biye dewap. Tane Kuate tuku gare suŋgo ŋak minap.

⁸ Tane rironŋkap. Nane afu tum maŋau ŋgaskolnu kila sugo ŋak taŋaŋ tambi tane yabritiŋmba didikubekaig. Pasa ta taŋgo tuku wamdus sinamŋge prode. Kilke te tuku kila gisleknu ndo. Kristus tugumŋge pro ndade. ⁹ Kristus nu sine taŋgo taŋaŋ mayok kina le Kuate tuku wam ŋakmba nu mbolŋge minig. ¹⁰ Sugo sugo ŋakmba nu kumnemŋge mine likade. Tane nu ndoŋ ulendikade tukunu tane maŋau ande den ndaka kumumbi minig.

¹¹ Tane mata Kristus mbolŋge ŋgaro pikanu taŋaŋ kitek mayok kinaig. Tane waimbi ŋgaro pike maŋau te ndakinaig. Kristus nu taŋgine maŋau ŋaigonu pitaika tane kitek kile-mayokkina. ¹² Tane kule pisne tinaig ta tane Kristus ndoŋ kumanu taŋaŋ kumnaig. Tane Kuate tuku saŋgri Kristus nu kumna le te-tina ta son ŋga Kristus ndoŋ tiŋganu taŋaŋ tiŋginaig. ¹³ Tane o buk uneka kumaknu minmba kasomŋge Kuate gilai minnaig ta kile Kuate nu tane tuku une ŋakmba saukina sulumba

tane Kristus ndonj abo njak kile-tidingina. ¹⁴ Sine buk tukul tuku sangri kumnemnge minmba nu dubi maye ndagenj tukunu sine pa tam tuku mingenj. Kuate nu sangri ta peuka pa ta tumba ail kazrai mbolnge nil dannga kume serna. ¹⁵ Nu Kristus tuku kume mbolnge guwa sugo sugo njakmba tuku sangri kile-ibenjkina le nane njakmba am mbolnge sangri kugatok mayok kinaig.

Tukul afu tango tugumnge prode

¹⁶ Ta tuku tane kule le nyamaganj tuku tukul, pagumba nye tuku tukul, tambun kitek le kusem afu tuku tukul tane dubi ndakade le afunge tane kilmba pasa mbolnge patikade ta tane ise ndakap. ¹⁷ Tukul kame tananj ta njakmba alonu prowam tuku kanunu ndo. Alonu ta Kristus mbolnge mayok kinig. ¹⁸ Ande nu nune kinambi sangri tinga tane nu ndonj nyu kugatok tananj lok minmba enjel kame mbarinjinbe nguwa le tane mbulap. Tane pa tam tuku minig nguwa kande nu tuku pasa ise ndakap. Nu kilke te tuku wamdus njak minmba ake sinanj nune ngarosu payamkate. ¹⁹ Tango ta nu purka nune gabat Kristus kusrete. Ngarosu nu nune gabat ndonj minit sulumba ndo nu sangri njak minit. Gabat nu nune ngarosu kulatka sangri tuwit le ngarosu njakmba ulendika Kuate tuku sangrimbi sungokate.

²⁰ Tane Kristus ndonj kumanu tananj kummba kilke te tuku kila gisleknu nduiye kusrekinaig ta ndanam saka tane kilke te mbolok mbal tananj minmba tango afu tuku tukul dubikam idusde. ²¹ Nane tenjenmba satinigig. Aganj si nda tap. Nyamaganj ta nda nyap. Aganj te kire ndawap nga satinigig. ²² Aganj kame ta kilmba piro ningam le kugawam tuku. Tukul kame ta tango tuku kila mbolnge ndo mayok kinig. ²³ Nane nangine wamdus dubika enjel kame mbarinjinngam tuku wamdus sangrinu pilmba ngarosu mape ndakade. Nane nyu kugatok tananj lok minmba tukul karennu ta dubika nangine ngarosu piti serninigig. Manjau ta tango am mbolnge sinjka alo njak tananj mayok kinit ta ngarosu kikonj tingam tuku nzali peuwam kumunj kuga.

3

Tangine wamdus kitek te-mayokap

¹ Tane Kuatenge Kristus te-tina le tane nu ndonj tinganu tananj tinginaig tukunu kile tangine wamdus samba mbolok aganj mbolnge patikap. Kristus nu Kuate ndinam kumamnge minyo mbili maditaknu mbolnge minyok minit ta nu tugumnge patikap. ² Tangine wamdus kilke te tuku aganj kame mbolnge pati ndaka samba tuku aganj kame mbolnge patikap. ³ Tane Kristus ndonj kumanu tananj kumnaig sulumba kile tangine abo mine manjau Kristus ndonj Kuate tugumnge kuirok minig. ⁴ Singine abo kitek ta Kristus nu tugu. Nu mayok kuwa le tane nu ndonj kilnja njak mayok kangaig.

⁵ Tane kilke te tuku nzali ambokok tangine ngamunggal sinamnge minig ta kume serningap. Fare fare pino ndonj une manjau, wamdus kutur, nule parak manjau, am pile njayo manjau, aganj ndende kilam tuku piriride wamdus ta njakmba kume serningap. Ande nu aganj ndende kilam tuku piririte ta nu yabri mbara mbarinte tananj. ⁶ Wam njaigonu ta tuku Kuate tuku gubra tango mbolnge minit. ⁷ Tane mata buk kilke te tuku mbal minmba wam njaigonu ta ke likinaig ta ⁸ kile tane gubra kagli fir manjau wane pasa fulainj pasa njaigonu ta njakmba nduiye ngumneningap. ⁹ Tane wamdus ambokok ta buk kusrekinaig. Ta tuku tangine tangine mungu yabri yabri ndakap. ¹⁰ Kile tane kitek minig. Tane Kuate kila pile mayewap nga nu wamdus kitek tane sinamnge tugu pilna ta lato lato pilmba minit le ka ka tane kumumbi nune manjau te-purde. ¹¹ Sine kitek mineg ta Zu le Grik, ngaro pikanu le ngaro nda pikanu, yamban tango le rawe tango, piro tango le kulat tango sine kise kise mine ndakeg. Sine njakmba Kristus ndonj ulendika ndindo ndo mineg le nu sine njakmba sinamnge minit.

¹² Tane Kuate tuku mbal minig. Nu tane tuku kume purmba tane kilam tuku maditingina tukunu tane tangine tangine mungu sinaninmba rangun magenu njak minmba ye ye ndangap. Tane ngan minmba wamdus bafuk njak minmba ¹³ ande

tuku pitik gubra te ndakap. Sunjo nu tane tuku mbar sauka gilaingina tanjamba ndo tangine tangine mbar gilaingap. ¹⁴ Wam magenu sakit ta kume pur manjambi kile-mayokkap. Tanjawa ta wam kame ta ulendika kumumbi mayok kangat.

¹⁵ Sine ngarosu ndindo minmba Kristus ndon ulendika nu tuku ngamungal mukuk sinamnge minam tuku Kuate nu sine wikina. Sine wam jakmba ke likeg ta ngamungal mukuknu manjau tanje kulatkuwa. Tane Kuate tuku gare-garekap. ¹⁶ Kristus tuku pasa tane sinamnge kumunganu minwa le tane wamdus kuyar mayenumbi tangine tangine mungu tumka riron pasa sakap. David tuku mune, mune magenu afu, Tukul Guwa tuku mune ta jakmba ninde lika wamdus sinamnge Kuate tuku nyu te-dungap. ¹⁷ Tane wam afu ke lika ko pasa sakam nga tane Sunjo Yesus tuku nyu idusmba wam jakmba ta ke lika nu mbolnge Kuate tuku nyu te-dungap.

Ina mam le kinjo kame tuku pasa

¹⁸ Pino kame, tane Kristus tuku mbal minig ta te-mayokmba tangine tanjo kum-nemnge minap.

¹⁹ Tanjo kame, tane tangine pino kame tuku kume purkap sulumba nane pasa sangrinumbi piti ser ndaningap.

²⁰ Kinjo kame, tane wam jakmba mbolnge ina mam tuku minge dubikap. Sunjo nu wam ta nzalite.

²¹ Tanjo kame, tane tangine kinjo kame ake sinan sigair sigair ndaningap. Tane tanjawa ta nane wam magenu kam tuku sangri kusrede.

Piro tanjo tuku pasa

²² Piro tanjo, tane wam jakmba mbolnge tangine gabat tuku minge kumnemnge minap sulumba tane kulatkade mbal am mbolnge nane nzaliningam tuku ndo piro ndakap. Tane Kuate tuku idusmba wamdus tugusekmbi mara mara pirokap.

²³ Tane wam jakmba ke likade ta Sunjo tuku piroket nga gare jak pirokap sulumba piro te tanjo tuku piro nga idusmba ke ndakap. ²⁴ Sunjo nunge tane lafunu tingamngat wam ta gilai ndangap. Tane Sunjo Yesus tuku piro mbal minig. Nu nunje mbal wam magenu ningam tuku

patikina. ²⁵ Tanjo ima nu wam njayonu kumba minit ta Kuate nu nane jakmba lafunu ningamngat. Nu ande kusrewa nda.

4

Piro kulat mbal tuku pasa

¹ Piro tanjo tuku gabat mbal, tane manjau tinreknumbi tangine piro mbal kulatkap. Tane mata tangine Sunjo samba mbolnge minit ta gilai ndangap.

Wam pagu pasa yeki yeki

² Tane kanyum ndamba wamdus sunjo jak yabanmba minmba Kuate gare pasa tape. ³ Tane sine tuku mata Kuate yabanap le nu sine pasa mayenu kukliwam tuku ndin tumsingwa le sine Kristus tuku wam te-mayokbe. Wam ta buk kuirok minna ta kile kilimok minit. Ye wam ta kukliwen tukunu kile ye muli wandek sinamnge minet. ⁴ Tane Kuate yabanap le ye kumumbi pasa ta te-mayoki le nane ismba katesewaig.

⁵ Tane Kuate dubi ndade mbal tugumnge minig ta wamdus kuyar mayenu jak mbal tanan minap. Ait afu wam magenu ke likam tuku prode ta ake kusre ndakap. ⁶ Tane nyamagan sol jak tanan pasa kikonu ndo saka minap. Tanjamba tane nane afu tuku pasa kumumbi lafuwamngaig.

⁷ Singine gulab Tikikus nu sine turka sine ndon Sunjo tuku piroka ye tuku piro tuma minit. Nu tane tugum prowa sulumba ye tuku wam jakmba kubewamngat.

⁸ Sine mineg manjau te nunge tane kila satimmba tane tuku ngamungal wamdus bul sertiingwa nga ye nu kukulet.

⁹ Tane tuku tanjo Onesimus nu mata Tikikus ndon tane tugum kuwaik nga sawet. Nu singine gulab nu Kristus dubi mayete. Nale ar tanje wam jakmba tenge mayok ke likade ta kubeu tingamngaik.

¹⁰ Aristarkus nu ye ndon muli wandek sinam tenge minek nu tane gare pasa tingit. Barnabas ndaret nunje Markus nu mata tane gare pasa tingit. Ye o buk tane satingen tanjamba kile manjatinget. Nu tane tugum prowa kande nu tap.

¹¹ Tanjo ande Yesus mape nyu Yustus nu mata tane gare pasa tingit. Yinje piro

mbal ngamuknge nane kenj ta ndo Zu tango minmba Kuate tuku gageu afu kilam tuku pirokade. Nane mbolnge ye ngamungal wamdus bulkate.

¹² Tane tuku tango Epafra Yesus Kristus tuku piro tango nu mata tane gare pasa tingit. Tane sangri tinga sugoka Kuate tuku nzali nakmba kila palpe nga nu wamdus sangrinu pilmba mara mara tane tuku nga Kuate yabante. ¹³ Nu tane tuku Laodisea mbal tuku Hirapolis mbal tuku piro sangrite le kanget.

¹⁴ Singine gulab dokta Lukas nale Demas ndonj tane gare pasa tingik.

¹⁵ Singine tira kame Laodiseange minig ta sine tuku gare pasa te saningap. Nimfa ngade pino ta Kuate tuku kuasmbi nu tuku wandeknge mangurkade ndonj singine gare pasa nane mata saningap.

¹⁶ Tane waje te bur suluwap sulumba Laodisea mbal burkam tuku ningap. Ye Laodisea mbal tuku waje ande kuyarmba pilen ta tane mata waje ta tumba burkap.

¹⁷ Tane Arkipus sawap le nu wamdus ndindo ndo tumba Kuate tuku piro tina ta suluwa.

¹⁸ Ye Paulus kile yiye waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane nakmba kaiye. Ye muli wandek sinamnge minet te tane ye gilai ndangap. Kuate nu tane ake sinan make patikuwa.

Son.

1 TESALONIKA

Tesalonika mbal tuku waje Paulusnge ambonga kuyarna

Paulus nu Korinnge minmba Tesalonika mbal tuku waje te kuyarna ta tugunu tenenmba. Zu afu nane Kuate tuku kuasmbi Tesalonikange minnaig ta piti serninginaig le Paulusnge nane piti ngamuknge bike ndaka sangri tinguwaig nga nane tuku waje te kuyarna.

¹ Tane Mam Kuate, Sungo Yesus Kristus nale tuku mbal Tesalonikange minig tane nakmba kaiye. Ye Paulus Silvanus le Timoteus sine tane ndon pasa-pasakam proweg. Kuate nu tane ake sinañ make patika ngamungal wamdus bul sertinguwa. Son.

Tesalonika mbal tuku ngamungal son sangrinu

² Sine mara mara tane idustinmba Kuate gare pasa tuweg. Sine yabaneg ait mbolnge tane tuku nyu turmba te-mayokeg. ³ Tane tangine ngamungal son alonu kile-mayokka tangine kume pur manjaumbi afu turkam tuku matuk tukulka Sungo Yesus minde minig ta sangri tingade.

⁴ O tira kame, Kuate nu tane tuku kume purna sulumba tane maditinmba kilna ta sine kila. ⁵ Sine o buk tane tugumnge Kristus tuku pasa mayenu kukligen le Tukul Guwa tuku sangrimbi pasa ta mayok ka tane tuku ngamungal nduasekina le tane son nginaig. Sine pasa kukligen mbal tane ngamuknge mingen le sine tuku manau ta tane kila pilnaig. ⁶ Tane pasa mayenu ismba dubimba piti sungomba kangerkinaig ta Tukul Guwa tane turka sinzantingina le tane wamdus bulkinaig. Tanamba tane Sungo tuku manau sine tuku manau ndui ta dubinaig.

⁷ Tangine manau mayenu tange Yesus son ngade mbal Masedonia le Akaia ma tugu mbolnge mine likade ta nane Yesus dubi mayewam tuku ndin tumningina. ⁸ Tane mbolnge Sungo tuku pasa Masedonia le Akaia ma tugu mbol ndo kine ndakina. Tane Kuate tuku sangri tomba

tingade manau ta kilke mbol mbal nakmba isnaig. Ta tuku sine afu saningam tuku mine ndakade. ⁹ Kuga. Nane nakmba sine tugum pro tenenmba tane tuku sakade le iseg. Sine tane Tesalonika mbal tugumnge pasa kukligen le tane ismba Mbara tugusek abo tugu nak nu kumnemnge minam saka ngamungal biye mbilmba tangine yabri mbara nakmba kusreka Kuate ndo dubide. ¹⁰ Kile tane nu tuku Kinjo samba mbolnge ndekam tuku tairnga minig ta pro sakade le iseg. Kuate tuku Kinjo ta Yesus. Nu kumna le Kuatenge nu te-tina le nu abonga tingina. Kuate nu pro pilesingam tuku pa ta laipsingam tuku Yesus nu muskil kiletinge singit.

2

Paulus nu Tesalonika mbal ngamuknge pirokina

¹ O tira kame, sine tane tugumnge pirokigen ta ake piro ndakigen. Alonu tane mbolnge mayok kina ta tane kila.

² Sine tane tugum pro ndamba Filipinge pirokigen ta afunge rar sungo sinmba kiko pilesinginaig. Sine tane tugum promba afu sine ngueu patikinaig ta Kuate nu sine sangri pilesingina le sine sangri tinga nu tuku pasa mayenu kuklimba satینگigen.

³ Sine tane pasa ismba son ngap nga pasa kukliweg te mbar wamdus ko kutur wamdus dubimba pasa kukli ndaweg. Ko tane yabritingam tuku pasa ta sa ndakeg.

⁴ Kuga. Kuate nu abo abo sine tuku manau kangerna sulumba nune pasa mayenu kukliwam tuku piro te sine tuku wai mbolnge pilna. Ta tuku pasa mayenu kukliweg te tangonge sine nzalisingam tuku kukli ndaweg. Kuate nu sine tuku ngamungal pilengate ta nu nzaliwa nga pasa kukliweg.

⁵ Sine tane tugumnge njule parak pasa sa ndakigen ta tane kila. Ko tane tuku aganj ndende kilam tuku piririmba yabri pasa sa ndatingigen ta Kuate nu kila. ⁶ Sine Kristus tuku aposel nyu tigen ta nyu tambi sine tane tuku wamdus didi ndakigen. Tane Tesalonika mbal ko mbal afu kise sine tuku nyu payamkam tuku sine idus ndaweg.

⁷ Ina ande nune kinjo kame kulatkate tanamba ndo sine tane ngamuknge wamdus

bafukmbi tane kulatkigen. ⁸ Sine tane tuku wamdus sungo pilgen sulumba Kuate tuku pasa ndo sanu tuku idus ndagen. Sine singine wamdus nakmba kile-mayokka tane tumtingam tuku idusgen.

⁹ O tira kame, sine tane ngamuknge Kuate tuku pasa mayenu kuklimba mingen sulumba sine tane piti tinbekig nga sine furir ki mindek singine miron ngaro turam tuku piro karenka matuk tukulkigen ta tane kila. ¹⁰ Sine manau tinreknu mbar kugatok tane Yesus son ngade mbal tugumnge mayok kagen ta tane nakmba kila. Kuate nu mata kila. ¹¹⁻¹² Tane Kuate tuku gageu mayok ka nuje kilja tugum prowam tuku nu tane wikate. Nu tane wikate ta tangine mine mbolnge kumumba te-mayokap nga tango kame nangine kiyo kame mbolnge manau kade tanamba sine tane mbolnge kigen. Sine tane sarsartinmba wamdus sangri piletinmba riron pasa tingigen.

¹³ Sine tane tugumnge Kuate tuku pasa kukligen ta tane pasa ta ismba tango tuku pasa tana isen dakinaig. Tane kumumbi idusmba Kuate tuku pasa nga tinaig. Tane Kuate son ngade mbal pasa ta tuku sangri tane sinamnge pirokate. Wam ta tuku sine mara mara Kuate gare pasa tuweg.

¹⁴ O tira kame, Yesus Kristus ndon ulendikade mbal Kuate tuku kuasmbi Yudea ma tugu mbolnge mine likade ta tane nane tana mayok kinaig. Zu mbal afu nangine mbal piti ninginaig tanamba ndo tangine mbal afunge tane mata piti tinginaig. ¹⁵ Zu mbal nane Kuate tuku tuan tango bale fartinmba singine Sungo Yesus mata balenaig. Tanamba nane sine mata pitaikinaig. Nane sinka Kuate gare tuwe ndakade. Nane tango nakmba tuku ngueu minig. ¹⁶ Sine tane kasomok mbal pasa mayenu satenge le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingit manau ta sine kusrebe nga Zu mbal nane sine peusingam dirnangade. Tanade le nangine mbar sugo ke likinaig ta kumungam bafute le nane Kuate tuku pa nayonu kangeramngaig.

Paulus nu Tesalonika mbal man kangerkam idusna

¹⁷ O tira kame, sine ait fagnu mbolnge mungu kusrekigen ta sinka ngamungalmi

kuga. Ngarosu ndo mungu kusrekigen. Sine man tane tumail kanternu tuku wamdus sangrinu pilmba ndin sota wamdus sungo nak mingen. ¹⁸ Ye Paulus sine man tane tugum prowam tuku ndin sota minen ta Satan nu sine tuku ndin tukulna.

¹⁹ Singine Sungo Yesus nu prowa le sine nu tugumnge tingamngig ta sine tane mbolnge ndo tumail puluka gare sungo tumba payamkamngig. ²⁰ Singine nyu temayokmba gare-garekam tuku agan ta tane ndo.

3

Paulus nu nane kanternu tuku Timoteus kukulna

¹ Sine tane kanternu tuku wamdus sungo ta kume seram kumun kuga tukunu sikile ndo Silas ndon Atensnge minbe nga ² sikile tira Timoteus kukulken le tane tugum prona. Nu Kuate tuku piro tango minmba Kristus tuku pasa mayenu kuklite. Nunge tane tuku ngamunggal son sangri piletinmba tane ngamunggal wamdus bul sertingam tuku nu kukulken. ³ Tane piti ngamuknge minig ta wamdus bike ndaka sangri tingap nga idusken. Sine Kristus tuku mbal piti tana kanterkam tuku mineg ta tane kila. ⁴ Sine buk tane ndon mingen sulumba sine Kristus tuku mbal piti kanterkamngig nga sateningen. Pasa sateningen ta kile alonu kanterde. ⁵ Tane piti afu kanterkade ta ye ismba tane kanterkam tuku wamdus kume sere fugumba tane tuku ngamunggal son isam tuku Timoteus kukulen le tane tugum kina. Satan nu tane tagotinguwa le ndekap le sine tane tugumnge piro karenkigen ta alo kugatok ngubekig nga ye nu kukulen.

⁶ Kile Timoteus nu tane kusreka sile tugum te promba tangine ngamunggal son bike ndaka tangine kume pur manau sangrinu minit ta kubete le isek. Tane sile tuku wamdus mayenu nak minig le sile tane kanterkam tuku wamdus sungo pilek tanamba ndo tane mata sile kanternu tuku wamdus sungo pilig.

⁷ O tira kame, sile piti sungo sinamanzer nak minmba tane tuku ngamunggal son tuku manau isek le wamdus bul sersikit. ⁸ Tane Sungo kusre ndamba nu dubi mayede

tukunu sile piti te sinamnge gare tumba sangri tek. ⁹ Sine tane idustimba Kuate tuku am mbolnge gare teg wam tanje marosingit le sine tane tuku nga Kuate tuku nyu te-dungeg. ¹⁰ Ki furir mindek sine tane kangernu tuku wamdus ndindo njak minmba Kuate yabanmba mineg. Sine tane tugum promba tane tuku ngamungal son wam afu denkaade ta tumtingam tuku idusmba mineg.

¹¹ Mam Kuate singine Sunjo Yesus nale ndin inum tumsinguwaik le sine tane tugum prowam tuku idusmba yabaneg. ¹² Sunjo nu tane tuku kume pur manjau sangri pilewa le sine tane tuku lato lato kume purmba mineg tanjamba ndo tane mata tangine tira kame, tango njakmba tuku lato lato kume purkap nga yabaneg. ¹³ Tane tanjapaw ta Sunjo nu tane tuku ngamungal sangri piletimba minwa le ma ma singine Sunjo Yesus nu nune mbal ndonj prowa le tane Mam Kuate tugumnge mbar kugatok purfenju tingamngaig. Son.

4

Sine manjau purfenju njak minbe

¹ O tira kame, sine Sunjo Yesus tuku nyu mbolnge tane wam ande kam tuku sarsartingamngig. Sine o buk tane ndonj minmba mine manjau Kuate nzalite ta tumtingigenj le tane kila pilmba kile tanjamba minig. Tane mine manjau ta lato lato kumba minap nga satengeg. ² Sine Sunjo Yesus tuku nyu mbolnge tane wam pagu pasa satengigenj ta tane kila. ³ Tane purfenju minap ta Kuate tuku nzali. Tane fare fare tango pino ndonj une ndaka ⁴ manjau tinjeknumbi pino kilap. ⁵ Nane Kuate gilai mbal nangine ngarosu tuku nzali mbolnge pino fare fare kilig tanjamba ke ndakap.

⁶ Tane tangine tira ande lukamba nu tuku pino didika nale mungu kilik wam ta pur ndanikap. Nane tanjamba kade mbal ta Sunjo nu lafunu ningamngat. Sine rironj pasa ta buk satengigenj le tane isnaig. ⁷ Kuate nu sine wikina ta kutur njak minbe nga wi ndakina. Nu sine purfenju minbe nga wikina. ⁸ Ande nu wam pagu pasa te pitaikate ta nu tanjo tuku minje pitai

ndate. Nu Kuate Tukul Guwa singit nu tuku minje pitaite.

⁹ Tane tangine tangine kume purkam tuku Kuatenge tumtingina. Ta tuku ye tane manjau ta kap nga kuyar ndawet. ¹⁰ Tira kame Masedonia ma tugu mbolnge mine likade ta tane nane njakmba tuku kume purkade. Tangine manjau mayenu ta ndo lato lato kap.

¹¹ Tane ngan mine manjau mbolnge minam tuku wamdus sangrinu palpe. Tangine wam ndo idusnimba afu tuku wam kuer ndakap. Tane ake mine ndaka waimbi pirokap. Sine buk tanjamba tane wam pagutingigenj. ¹² Tane tanjamba pirokap ta Yesus dubi ndade mbal tane kangerka tane tuku saka minamngaig. Manjau ta mbolnge tangine ngarosu kulatka afu piti serningenj nda.

Sunjo nu luka prowamngat

¹³ O tira kame, tane kumig mbal tuku wamdus mbarbekaig nga sine tane kila satengamngig. Mbal afu Yesus ndonj minam tuku idus ndamba nangine kumig mbal ta tuku malmbika piti sunjo tade. Tane tangine kumig mbal tuku malmbi sunjo ndawap. ¹⁴ Yesus nu kummmba abongina ta sine son ngeg. Tanjamba ndo Yesus son nga kumig mbal nane Kuatenge kile-tidinguwa le Yesus ndonj prowamngaig ta sine mata son ngeg.

¹⁵ Sine kile pasa satengamngig te Sunjo tuku pasa. Sunjo nu prowa le sine kilke te mbolnge abo njak mineg mbal kumanu mbal kile-ngumnemke nda. Kuga. ¹⁶ Wi sangri mayok kuwa le enel kame tuku gabat nu wikuwa le Kuate tuku tabil fudukuwa le Sunjo nu samba mbolnge ndekamngat. Ndekuwa le nane Kristus son nga kumig mbal ambonga tingamngaig. ¹⁷ Nane tanjawaig le kilke te mbolnge son nga mineg mbal sine njakmba kilmba kile-dunguwa le gau mbol ambenge kumig mbal ndonj ulendika kumba Yesus tugumnge mangurkamngig. Tanjabe sulumba sine Sunjo ndonj mara mindek minmba minamngig. ¹⁸ Tane pasa tembi tangine tangine wamdus piti kile-ibenkap.

5

Yesus prowam tuku ait mambimba minap

¹ O tira kame, Sungo nu ginu ait mbolnge prowamngat ye ta tuku kuyar ndawet.

² Sungo tuku ait kuayar tango nu pitik furir prote tanan mayok kangat ta tane kila.

³ Tango nane sine mine mayeweg nguwaig le Sungo nu pitik ndo prowa le kuma kuma nane mbolnge prowamngat. Pino nu kinjo te-palmbim nga pitik rar tate tanan nane mbolnge prowamngat. Nane piti ta laipe nda.

⁴ O tira kame, tane ma furir sinamnge mine ndakade. Ait ta prowa le kuayar tango prote le nane piriri nayode tanamba tane piririwe nda. ⁵ Sine jakmba bulu tuku kinjo kame minmba ma make ko furir mine ndakeg. Sine mafen mineg. ⁶ Ta tuku afu kinyanu tanan minig ta sine kinye ndakube. Sine wamdus kuyar mayenu jak mambimba minbe.

⁷ Kinyig mbal nane furir ait mbolnge kinyig. Kule kamenu nyade mbal nane furir kule nyumba nginngankade. ⁸ Sine tanamba kuga. Sine mafen mineg tukunu sine wamdus kuyar mayenu jak minmba kame tango nune ngaro kigraibkam tuku agan patikade tanamba patikube. Sine ngamungal son kume pur manau kilmba tawo songam tuku agan tanan silikube. Ku-ate nu sine tuku muskil kile-tidinge singit alonu ta minde minmba hat karenju tanan kaikube.

⁹ Sine Kuate tuku gubra kangeram tuku nu sine pati ndakina. Kuga. Sine Sungo Yesus Kristus mbolnge muskil kile-tidingam tuku patikina. ¹⁰ Nu prowamngat ta sine abo minbe le ko kumbe le sine nu ndon minmba minam tuku nu sinenu nga kumna. ¹¹ Ta tuku tane tangine tangine wamdus piti kile-ibenka mungu sangri piletingig tanamba ndo minmba minap.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹² O tira kame, tangine gabat kame nane Sungo tuku manau tumtinmba tane kile-tidingam tuku riron pasa satining ta tane nane tuku nyu idusninmba kumnemnge minap. ¹³ Nane Kuate tuku piro kade tukunu nane tuku kume purka nane tuku

nyu idusningap. Tane tangine tangine wamdus mukuk jak minap.

¹⁴ O tira kame, tangine tango afu ake kaloimba likade ta riron pasa ningap. Afu wamdus piti jak ta tangine pasambi nane tuku piti kile-ibenkap. Nane afu ngamungal son sangri kugatok ta sinzanjinmba turkap. Tango jakmba ngamuknge gubra kugatok ngan minap. ¹⁵ Nane afu tane ngaigo siglikuwaig ndeta manau ndui tambi lafu ndawap. Tangine tira kame ko tango jakmba mbolnge wam magenu ke likam tuku wamdus sangrinu palpe.

¹⁶ Tane mara mara gare jak minmba ¹⁷ Kuate yabanmba minap. ¹⁸ Tane mbolnge wam afu prode ta tuku Kuate gare ndo tape. Tane Kristus Yesus tuku mbal tanamba kam tuku Kuate nu nzalite.

¹⁹ Tukul Guwa nu pa tanan tane mbolnge uge jak minit ta fu ndawap. ²⁰ Nane afu Tukul Guwange pasa tumningig le kile-mayokkade ta pasa ta talaka pitai ndawap. ²¹⁻²² Tane wam jakmba pilenga wam ngaionu ngumneninmba wam magenu ta ndo biye dewap.

²³ Ngamungal mukuk wamdus bulok manau Kuate nu tugu. Nunge tane tinreknu kile-mayokkuwa. Nu tane kulatka minwa le ma ma singine Sungo Yesus Kristus prowa le tangine ngaro ngamungal kanu ta jakmba mbar kugatok purfenju mayok kangaig. Sine tanamba tane tuku nga Kuate yabaneg. ²⁴ Kuate nu tane wikate ta nu sinka tanamba kamngat.

²⁵ O tira kame, tane sine tuku yabanap. ²⁶ Tane tangine tangine tira kame ndon mungu kume purkade manau ta alonu temayokap.

²⁷ Ye Sungo tuku nyu mbolnge pasa te satinget. Wane te burkap le tira kame jakmba iswaig.

²⁸ Singine Sungo Yesus Kristus nu tane jakmba make patikuwa.

Son.

2 TESALONIKA

Tesalonika mbal tuku waje Paulusnge arnu kuyarna

Paulus nu Korinnge minmba Tesalonika mbal tuku waje ambonga kuyarna le yar ndui ta mbolnge ndo nu man lato waje arnu te kuyarmba pilna le nane tugum kina. Waje te tugunu ta tejenmba.

Tesalonika mbal nane Paulus tuku waje ambonga kuyarna ta burkinaig sulumba katese maye ndanaig. Nane Yesus luka prowam tuku pasa Paulusnge kuyarna ta burkumba tugunu katese ndamba nu buk luka prona nga idusnaig. Ta tuku Paulus nu nane tuku wamdus purfeu serningam tuku waje arnu te kuyarna.

¹ Tane Mam Kuate le Sungo Yesus Kristus nale tuku mbal Tesalonikange minig tane nakmba kaiye. Ye Paulus Silvanus le Timoteus sine tane ndon pasa-pasakam proweg. ² Mam Kuate le Sungo Yesus Kristus nale tane ake sinan make patika ngamungal wamdus bul sertinguwaik. Son.

Wam kame Yesus tuku ait mbolnge prowamngaig

³ O tira kame, sine mara mara tane idustimmba Kuate gare pasa tuweg. Tangine ngamungal son sungo nayote le tane tangine tangine lato lato mungu kume purkade tukunu sine Kuate gare pasa tuweg ta manau kumumbi keg. ⁴ Sine Kuate tuku kuasmbi nakmba ngamuknge tane tuku sungomba saka payamkeg. Nane afu tane pitimbi tidongade le rar kamusmba tangine ngamungal son bike ndaka sangri tingade wam ta tuku sine tane tuku payamka nane saningeg.

⁵ Kuate nu kumumbi tane piletigit. Tane Kuate kulatkate ma mbol kambim tuku minig sulumba piti ta kangerde. Nu piti tambi tane sangri piletinguwa le minap ma ma nu kulatkate ma mbol kanggaig. ⁶⁻⁷ Sungo Yesus nu nune enel kame sangri nak nane ndon samba mbolnge pa mane sungo tanan mayok kuwaig le nane afu tane piti tingig ta Kuate nu kumumba pa ningamngat. ⁸ Nu promba nane afu Kuate

idus ndade mbal singine Sungo Yesus tuku pasa mayenu pitaide mbal nane nakmba pa sungo ningamngat. ⁹ Nu nane pa ninguwa le nane Sungo tuku tumail nune kilna man kanger ndamba mine nayonu mbolnge minmba minamngaig. ¹⁰ Nu prowa le sine nune mbal nu kangermba mbarin-mbarinmba nu tuku nyu sungo ta te-dungamngig. Sine tane ngamuknge pasa kukligen le tane son nginaig ta tane mata nu mbarinamngaig.

¹¹ Sine wam ta idusmba mara mara tane tuku nga Kuate yabaneg. Nu tane nune mbal mayok kambim tuku wikina ta tane nu am mbolnge tanamba mayok kape nga nu yabaneg. Tane buk tangine ngamungal sonmbi wam magenu nakmba kam idusde tukunu Kuatenge nu nune sangri tinguwa le wam kame tanamba mayok kuwaig nga iduseg. ¹² Mayok kuwaig le Sungo Yesus Kristus tuku nyu tane ngamuknge sungokuwa le tane nu mbolnge mata nyu tamngaig. Singine Kuate Sungo Yesus Kristus nale tane ake sinan make patikade. Son.

2

Une tuku tugu tango

¹ O tira kame, Sungo Yesus Kristus prowa le sine nakmba nu tugumnge mangurkamngig. Sine wam ta tuku pasa afu satiningamngig. ² Ande nune kinambi Yesus nu buk luka prona nga sakuwa ko Paulus nane tanamba sakinaig ko kuyarnaig nga satinguwaig ndeta tane pasa ta ismba piriri nayomba ngamungal piti ndatinguwa. ³ Tane rironkap. Nane afu tane yabritinbekaig. Yesus prowam tuku ait ta pro ndawa le ambonga tango pino nakmba wamdus ulendimba Kuate pitaiwaig le une tuku tugu tango mayok kangat. Tango ta nu ngisikam tuku tango. ⁴ Nu mayok ka tango nu ndo mbarinwaig nga idusmba tango tuku mbara yimyam nanginge mbarinningam tuku agan kame ta nakmba ndon ngueu minmba tidon pankamngat. Nu Kuate tuku wande sungo sinamnge minyok minmba ye ndo Kuate nga sakamngat.

⁵ Ye tane ndon minen sulumba wam ta tuku satingen ta tane idus ndade? ⁶ Une

tuku tugu tango ta nune ait kumunguwa le nu mayok kangat. Sangri andenge nu mayok kambim tuku peute. Sangri ta tane kila. ⁷ Kile une tuku tugu tango nu kuirkuirka piroka minit. Tanamba minwa le ma ma sangri nu peumba minit ta nu kusrewamngat. ⁸ Kusrewa le une tuku tugu tango nu mayok kangat. ⁹ Mayok kuwa le Satan nu sangri yimyam tuwa le nu yabri wam kitek sangri njayo gudommba kile-mayokkamngat. ¹⁰ Tanamba nu nane ngisikam tuku mbal tugumnge manau njagonu ke lika sangri tamba yabrinngamngat. Nane muskil kile-tidinge ningam tuku pasa tugusek ismba mbulmba pitaide tukunu nane ngisikam tuku minig. ¹¹ Ta tuku Kuate nu nane tuku wamdus nginngan serninguwa le nane yabri manau ta kangerka son ngamngaig. ¹² Nane Kuate tuku pasa tugusek pitaide sulumba une manau kam tuku ngamungal kunde-kundenngig mbal Kuate nu nane pa njayonu ningamngat.

Kuate nu Tesalonika mbal madiningina

¹³ O tira kame, sine tane idustinmba Kuate gare pasa tuweg. Nu tane tuku kume purte. Nu abo abo tane Tukul Guwa mbolnge Kuate tuku mbal mayok ka pasa tugusek ismba son ngap le tane tuku muskil kile-tidinge tingam tuku tane maditingina. ¹⁴ Tane singine Sungo Yesus Kristus tuku kilja sangri sungo tap nga sine tane ngamuknge pasa mayenu kukligen le Kuate nu tane wikina.

¹⁵ O tira kame, tane wam ta idusmba bike ndaka sangri tinga singine mingembi ko wanembi Kuate tuku pasa satiningen ta dubi mageka bige dedengap.

¹⁶ Singine Mam Kuate nu sine tuku sungomba kume purmba ake sinan sine make patikate le sine wam mayenu tairnga minmba ngamungal mukuk jak mineg. ¹⁷ Singine Sungo Yesus Kristus Mam Kuate nale tane wamdus sangri piletinguwaik le tane wam ke likade ko pasa sakade ta magenu kile-mayokkap nga Kuate yabanjet. Son.

3

Yabanjam tuku pasa

¹ O tira kame, ye pasa te ndo satiningamngit. Sungo tuku pasa tane ngamuknge sungokina tanamba afu ngamuknge sungokuwa nga tane sine tuku nga Kuate yabanap. ² Kuate tuku pasa isig mbal afu son nda ngade. Ta tuku tango njagonu nane sine njago siglikubekaig nga Kuatenge sine tursingam tuku nga yabanap.

³ Sungo nunge tane tuku ngamungal sangri piletingamngat. Nu tane kulatkuwa le Satan nu tane njago siglike nda. ⁴ Sungo nu wamdus singina le sine tane tuku wamdus ar ar ndaweg. Sine wam pagu pasa buk satiningen ta tane tanamba ndo ke lika minmba minamngaig ta sine kila. ⁵ Kuatenge tane wamdus purfeu sertinguwa le nu tane tuku sungomba kume purte wam Yesus nu sangri tinga bike ndakina manau ta lato lato kila patika wamdus sangri tingap nga ye tane tuku nga Kuate yabanjet.

Pirokam tuku pasa

⁶ Tira kame, sine singine Sungo Yesus Kristus tuku nyu mbolnge wam pagu pasa te satiningamngig. Tira ande nu sine tane wam pagu tingigen pasa ta pitaimba piro ndaka ake kaloimba minwa kande tane nu ndon ulendi ndakap. ⁷ Sine tane ngamuknge mingen ta ake kaloimba mine ndakigen. ⁸ Sine afu tugumnge nyamagan ake yai ndakigen. Sine jakmba piyamba kilgen. Sine tane piti tinbekig nga ki furir mindek singine waimbi piroka matuk kagen.

⁹ Sine Kristus tuku piro mbal tukunu sine tane tuku agan ndende ake kilam kumun ta tane sine tuku manau ta kube-mba tanamba pirokap nga sine piroka tane tuku agan ndende kile ndakigen. ¹⁰ Sine tane ngamuknge mingen sulumba tenenmba wam pagutingigen. Tango ima nu piro ndaka ake minwa kande nu nyamagan nye ndakuwa ngigen.

¹¹ Tane tuku afu kanyummba ake kaloimba minig sulumba afu tuku wam kugerka ta afunge kubede le sine iseg.

¹² Sine Sungo Yesus Kristus tuku nyu mbolnge mbal tanan wam pagu pasa tembi sarsarningamngig. Nane wamdus bafukmbi piroka piro tuku piya tamba nanngine nyamagan piyawaig.

¹³ Tira kame, tane wam magenu kam tuku kanyum ndawap. ¹⁴ Sine waje te pilbe le tane tugum prowa le ande nu sine tuku pasa te pitaiwa kande tane nu kanjermba kiko tuwa nga nu ndon ulendi ndakap. ¹⁵ Nu tane tuku tira ta nu ngueu tanjo tanan kanjer ndamba nu riron pasa tape.

Kaiye pasa

¹⁶ Ngamungal mukuk wamdus bulok manau Sunjo nu tugu. Nunge mara mara tangine mine njakmba tuku ngamungal mukuk wam bul sertinguwa. Nu tane njakmba ndon minwa. Son.

¹⁷ Ye Paulus ye kile yije waimbi kaiye pasa te kuyaramngit. Tane njakmba kaiye. Waje te ye tuku nga tane katesewam tuku ye yije wai kuyar tuku manau pilet. Yije waje njakmba mbolnge ye tanawet.

¹⁸ Singine Sunjo Yesus Kristus nu tane njakmba ake sinan make patikuwa. Son.

1 TIMOTEUS

Timoteus tuku wane

Paulusnge ambonga kuyarna

Timoteus nu tango mbanzonu minmba Kuate tuku kuasmbi Efesusnge minnaig ta kulatka minna le Paulus nu Romnge muli wandek sinam tanje minmba Timoteus idusmba wane te kuyarmba pilna le nu tugum kina.

Wane te tugunu tenenmba. Yabri tum tango afunge tango pino Efesusnge minnaig ta yabriniimba pasa sungomba saka minnaig le Paulus nu nane tuku mbar wamdus ta te-ibenam saka wane te kuyarna sulumba Timoteus nu sangrimba tinga Kristus tuku pasa tugusek kukliwa nga nu sangri pilena. Tanamba nu gabat tango madiningam tuku pasa turmba Timoteus sana.

1-2 O Timoteus kaiye. Ne Kristus tuku son ngate ta ne sinja ye tuku kinjo. Ye Paulus Kristus Yesus tuku aposel ye ne ndonj pasapasakam prowet. Kuate nu sine muskil kile-tidingina le sine Yesus Kristus son nga nu minde mineg. Nalenge ye madiyinaik le Kristus Yesus tuku aposel minet. Mam Kuate Yesus Kristus singine Sungo nale ake sinanj ne make pilmba sinanu mapenumba ngamungal wamdus bul sernuwaik. Son.

Yabri pasa tuku rironka

3 Ye buk Masedonia kambim saka nane afu pasa tugusek kusremba pasa kise sakinnaig ta peuningam tuku ne Efesusnge minnaig. 4 Nane yabri wam kube ko nangine wa mbun kame tuku tugu patit ke lika sungomba wamdus pile ndakuwaig. Nane wam ta sake lika ake sinanj kualeyaukade sulumba Kuate tuku son nga nu tuku wamdus kila palmbim idus ndade. 5 Ye rironj pasa sanet te nangine nangine mungu kume purka minwaig nget. Kuate am mbolnge ngamungal wamdus mukuk minam tuku kutur manau mbulwaig sulumba tugusemba nu tuku son nguwaig ta nangine nangine kume purkam kumun.

6 Nane afu manau kame ta kusreka pasa alo kugatok ta mungu wam kubeka

isig. 7 Nane Kuate tuku tukul manau afu tumningam bafude ta nane tugunu gilai. Nane tukul pasa katese maye ndamba afu sangrimba saningig.

8 Sine Kuate tuku tukul pasa katese mayemba dubibe ta maye. 9 Tukul pasa ta tango tinreknu tuku pro ndana. Nu mbarde mbal tuku prona ta tenenmba. Afu tukul lukakade ko Kuate ngumnemba unekade ko nu idus ndamba kilke te tuku manau ke likade ko ina mam ko tango afu bale farde 10 ko tango pino ndonj fare fare minig ko tango pino ndonj minam tuku pino tango ndonj minam tuku manau mbilmba manau kise ke likade ko pirokam tuku nga tango bige tidingade ko afu yabriningig ko ki am mbolnge nga yabri pasa sakade ko manau tugusek afu lukakade, tukul pasa nu nane tuku prona. 11 Pasa mayenu Kuatenge sina le kukliwet ta tanamba ndo sakate. Kuate nu gare manau tuku tugu. Nuje pasa mayenu tanje nu tuku nyu sungo temayokte.

Kuate nu Paulus sinanu mapena

12 Singine Sungo Kristus Yesus nu ye sangri sina sulumba ye tala ndayumba pirokam tuku madiyina. Wam ta tuku ye nu gare pasa tuwet. 13 Ye buk nu pasa nayonu tumba nuje mbal piti ninmba nu tumail panmba minen. Ye nu tuku tugu gilai minmba nu son nda nga tanawen ta Kuate nu ye mapeyina le 14 singine Sungo nu ye ake sinanj make pilmba sungomba sinzanyina le kile ye Kristus Yesus tuku son nga tira kame tuku kume puret.

15 Pasa te sinja son ngam tuku. Kristus Yesus nu mbarde mbal muskil kile-tidinge ningam tuku ndo kilke te mbol prona. Mbarde mbal ye nane njakmba liniimba mbar sungo njak minen ta 16 Yesus Kristus nu pitik mbar lafunu se ndakina. Nu ye ambonga mapeyuwa le nane afu wam ta kangermba nane mata nu tuku kume tuku sangri tomba tinga abo tugu tumba minmba minwaig nga idusna.

17 Kuate nu ait njakmba tuku Gabat Sungo. Nu kumam kumun kuga. Nu ammbi kanger ndaweg. Nu Mbara Sungo Ndindo. Sine nu tuku nyu sungo te-dunga minmba minbe. Son.

Sangri tinga pirokam tuku pasa

¹⁸⁻¹⁹ O yinē kiŋo Timoteus, nane o buk Tukul Guwa tugumŋe pasa ismba kile-mayokka ne taŋamba ke likamŋgat ŋginaig. Ne pasa ta idusmba Kuate am mbolŋge ŋgamuŋgal mukuk ŋak minam tuku mbar maŋau pitaika Kristus tuku son ŋga minmba kame tango taŋaŋ sangri tinga piroka. Afu naŋgine mbar maŋau ta yabukade le waŋ nu mbuŋ mbolŋge fetka ŋgisikate taŋamba naŋgine ŋgamuŋgal son ŋgisikate. ²⁰ Himeneus le Aleksander nale mata taŋade. Nale Kuate tumail pande ta kusrewaik ŋga ye nale Satan tuku wai mbolŋge patiken.

2

Kuate yabaŋam tuku maŋau

¹ Pasa te ambonga sani le ise mayewa. Ne Kuate ndoŋ pasata nu tango pino turkuwa ŋga yabaŋmba nu gare pasa tawe. ² Gabat sugo sugo sine kulatkade mbal nane ŋakmba sine kulat magewam tuku Kuate yabaŋa. Nane taŋawaig ta sine piti kugatok mine mayenu mbolŋge minmba Kuate dubimba maŋau tugusek kam kumuŋ. ³ Ne taŋamba Kuate yabaŋa ta ne wam mayete. Kuate nu sine muskil kile-tidinge singit nu yabaŋ maŋau ta nzalite. ⁴ Nu tango pino ŋakmba muskil kile-tidinge ningua le pasa tugusek kila pilwaig ŋga iduste.

⁵ Mbara Ndindo nu Kuate. Sine Kuate ndoŋ ulendisingam tuku tango ndindo nu Kristus Yesus. ⁶ Ait kumuŋgina le nu Kuate tuku wamdus te-mayokmba tango ŋakmba tuku muskil kile-tidingam tuku nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. ⁷ Ye pasa ta kuklimba kasomok mbal tumningi le nane pasa tugusek ta son ŋguwaig ŋga nu ye kukulyina. Ye yabri ndaka son pasa saket.

⁸ Ma ŋakmba mbolŋge tango nane Kuate yabaŋwaig ŋga iduset. Nane gubra maŋau wam ŋaigonu ŋakmba ŋgumneniŋmba maŋau purfenŋu mbolŋge minmba wai kile-dunga Kuate yabaŋwaig ŋget.

Pino kame tuku pasa

⁹ Pino kame nane mindepiymba nane alen alen ndaka agaŋ ndende kumumbi mindepiywaig. Gabat paren latomba agaŋ maditaknu golmbi wakeikanu piya

o mbolŋge tambi mindepiye ndakuwaig. ¹⁰ Sine Kuate tuku mbal ŋga idusmba kande ta kumumba wam magenu ndo kuwaig. Maŋau ta naŋgine mindepiye mayenu taŋaŋ.

¹¹⁻¹⁴ Kuate nu ambonga Adam wakeina sulumba ŋgumneŋga Eva wakeina. Adam nu Satanŋge yabri ndana. Kuga. Pino ta nu Satanŋge yabrina le Kuate tuku minge pitaina. Wam ta tuku pino kame nane tango lukaka Kuate tuku pasa tum ndaninguwaig ŋget. Nane mbolŋge mbolŋge ndamba maninok minmba pasa ismba kila pilwaig. ¹⁵ Pino nane kiŋo kile-patika Kuate tuku son ŋga afu tuku kume purmba wam ŋaigonu mbulmba maim maim ndaka minwaig. Taŋawaig ta Kuate nu nane tuku muskil kile-tidinge ningamŋgat.

3

Kulat mbal tuku pasa

¹ Pasa te siŋka son pasa. Ande nu kusem wande tuku kulat tango piro kam nzaliwa ta piro ta mayenu ndo.

² Kulat tango nu tango am mbolŋge mbar kugatok minwa. Nu pino ndindo ŋak minmba nuŋe nzali ŋaigonu tidonguwa sulumba wamdus kuyar mayenu ŋak pizuknu minwa. Nu mbal afu kile-wandekka isukusneninguwa. Nu Kuate tuku pasa tango pino tum mageninguwa. ³ Nu kule kamenu nyumba nginŋanka afu kat ndaninguwa. Nu ŋgan minmba afu ndoŋ kualeyau ndakuwa. Nu ndametiŋ tuku sunŋomba idus ndawa. ⁴ Nu nuŋe pino kiŋo kame kulat magekuwa le nuŋe kiŋo kame nu kumnemŋge minmba maim maim ndakuwaig. ⁵ Nu nuŋe pino kiŋo kulat magekam fugute ta nu ndaŋmba Kuate tuku kuasmbi kulatkamŋgat?

⁶ Tango ailfu ndo ŋgamuŋgal biye mbilna ta nu kulat tango nda minwa. Nu nuŋe ŋgaro payamkikat. Taŋawa ta nu Satan taŋaŋ lafu ŋayonu tamŋgat. ⁷ Nu Kristus gilai mbal am mbolŋge mata mayenu minwa. Nane nu tuku maŋau ŋayonu tuku sakuwaig ta Satan nu didika tumba ŋayo siliwikat.

Gabat tango kame tuku pasa

⁸ Kusem wande tuku gabat kame nane mata wamdus kuyar magenu njak minwaig. Nane pasa mbilmbilmba mine ndakuwaig ko kule kamenu sungomba nda nyuwaig. Nane ndameti njak tuku piriri ndawaig. ⁹ Nane mbar manau pitaika Kuate am mbolnje piti kugatok minam idusmba Kuate tuku pasa tugusek buk kurok minna ta biye mayewaig. ¹⁰ Tane nane manau kade ta pilenngap le nane kummbi kuwaig ndeta nane piro ta kuwaig.

¹¹ Piyo kat nanjine nane mata wamdus kuyar magenu njak minmba ngumnem pasa sa ndakuwaig. Nane nanjine nzali njagonu tidonga manau magewaig.

¹² Gabat tango nane pino ndindo njak minmba nanjine pino njak wande tuma mbal kulat magekuwaig. ¹³ Nane gabat piro biye mayewaig ta afunje nane piro mbal magenu nguwaig le nane sine Kristus Yesus tuku pasa son njeg ta sangri tanga kukliwamngai.

Sine son njeg pasa ta tugunu

¹⁴⁻¹⁵ Ye mine-minemba ne tugum prowam iduset ta ye dalkikit nga kile wam pagu pasa te tinet. Ne Kuate tuku njak kame ngamunje minmba nane ndon manau magenu ke likam tuku kila pale nga ye wane te kuyaret. Nane Kuate abo tugu njak nu tuku kuasmbi minig. Nane makek sugo bike ndakade tanga sangri tanga nu tuku pasa tugusek biye dede.

¹⁶ Sine Kuate tuku son nga nu mbarinje wam ta sungokanu kurok ta tenemba.

Nu tango ngarusu tumba mayok kina.

Nu tinjeknu ta Tukul Guwange tumsingina.

Enel kame nane nu kanjernaig.

Kilke njakmba mbolnje afu nu tuku pasa kuklinaig le kasomok mbal nu tuku son njinaig.

Kuatenje tumba man luka samba mbol kina.

4

Afu nane yabri pasa dubiwamngai

¹ Tukul Guwange manau mayok kanjaga ta kilimok sakate. Ngumnenga afu Kristus tuku son ngade ta kusremba guwa njagonunje nane yabrinnguwaig le ismba bukla tuku pasa dubiwamngai. ² Yabri

tum mbal nane nanjine mbar tuku piti tidonga mbaram tuku wamdus piti kugatok nane yabrinmba minamngai.

³ Nane tenemba sakamngai. Tango pino mungu kile ndakap. Agan kame te nye ndakap ngamngai. Pasa ta yabri pasa ndo. Agan kame ta Kuatenje kile-mayokkina. Pasa tugusek katesemba son ngade mbal nane Kuate gare pasa samba agan ta kilmba nyuwaig nga nu agan kame ta kile-mayokkina. ⁴⁻⁵ Kuatenje agan kile-mayokkina ta njakmba magenu ndo. Kuate nu agan kame ta magenu ngate le sine nu gare pasa tumba yabammba nyube. Mbulam kumun kuga.

Paulus nu Timoteus wam paguna

⁶ Wam pagu pasa ta njakmba tira kame sanimmba mina. Ne tanga ta ne Kristus Yesus tuku piro tango mayenu minamngat. Kristus tuku pasa tugusek son nga dubite tange ne sangri pilenamngat.

⁷ Kilke te mbolok nginngan wam kube ta ngumnenga sulumba Kuate tuku minje dubiwam tuku ngamungal tumtummba mina.

⁸ Ne ngarusu pinderkam tuku tumtuma ta alo fudinjo. Ne Kuate tuku minje dubiwa ta alo sungokanu. Kile kilke te mbolnje ngumnenga kilke kitek mbolnje mata abo njak minmba minamngat.

⁹ Pasa ta sinja son ngam tuku. ¹⁰ Kuate nu abo minmba minit nu tango njakmba tuku muskil kile-tidinge njam iduste ta sine

nu tuku sangri tomba tinge mbal nu sinja muskil kile-tidinge singamngat nga minde

mineg. Sine wam ta idusmba piro karejka mundusingit.

¹¹ Ne wam pagu ta njakmba kuklimba saninga.

¹² Nane ne tango mbanzonu nga ne tala ndanuwaig. Kuga. Ne

pasa mayenu, manau mayenu, kume pur manau, ngamungal son, manau purfenu

ta njakmba kumba mina le Kristus tuku son ngade mbal ne dubinuwaig.

¹³ Ne Kuate tuku pasa nane ndon burka tugunu kuklimba tumnimmba mina le ye ne tugum

prowamngit.

¹⁴ O buk nane afu Tukul Guwa tugumnge pasa ismba kile-mayokkinaig le gabat

kame nane ne mbolnje wai patikinaig le ne piro tuku sangri tina wam ta ne gilai

ndanğa. ¹⁵ Ne wamdus ndindo tumba piro sakit ta biye mayewa le afu ne tuku piro manau sangri tingate ta katesewaig. ¹⁶ Nane mine manau ko pasa tumningit ta mata kurau mayewa. Ne tanawa ta Kuate nu ne pasa isig mbal turmba muskil kile-tidinge tingamngat.

5

Manau magenu tango pino mbolnge kam tuku

¹ Tango saibo ande mbarwa kande ne nu tumba sigair sigair ndawa. Ne mam nane wamdus mukukmbi sate tanamba nu te-tiwa. Tango mbanzonu maib nane mbolnge manau kate tanamba ka. ² Pino saibo ina nane tanan nane mbolnge ka. Pino mbanzo kulim nane mbolnge manau purfenju kate tanamba ka.

Pino kuembol tuku pasa

³ Pino kuembol ande nu kulatkam tuku mbal afu mine ndakuwaig kande Kristus tuku mbalnge nu kulatkuwaig. ⁴ Ko nu kinjo kame ko wa kame njak ndeta nane ina mamnge nane kulatkinaig ta lafunu nu kulatkuwaig. Kristus dubide mbal nane ambonga nangine tugu mbolnge manau mayenu kuwaig nga Kuate nu nzalite.

⁵ Pino kuembol ande nu kulatkam tuku mbal afu mine ndakade le nu Kuate ndo ye turyamngat nga furir mafen mindek nu yabante. ⁶ Pino kuembol nu nune ngarusu tuku nzali dubimba likate ta nu abo minit nga iduste ta nune kanu kumaknu minit. ⁷ Ne sangri tinga wam pagu pasa ta turmba nane ninğa. Afunge nane manau njaigonu kade ngubekaig.

⁸ Ande nu nune ina mam ndare tuma kulat ndakate ta nu Kristus tuku pasa son ngeg ta pitaite. Kuate gilai mbal minig tuku manau limba nu sinğa njayonu ndo minit.

⁹ Pino kuembol afu Kuate tuku piro biyam tuku nyu kuyarka le Kristus tuku kuasmbinge nane kulatkuwaig. Afu buk tango ndindo ndo njak minnaig ta tango kumnaig le kile saibo patika yar 60 tanan minig ta nane tuku nyu ndo kuyarka.

¹⁰ Nane buk kinjo kame kulat mageka mbal afu kilmba isukusneninjmba Kuate

tuku mbal sinzaninjmba sinamanzerkinaig mbal wakeika wam magenu njakmba kam tuku wamdus sangrinu pilnaig le afu ta tuku sakade. Ne saibo tanan tuku nyu ndo kuyarka.

¹¹⁻¹² Pino mbanzonu kuembol minig ta ne nane tuku nyu kuyar ndaka. Nangine nzali tange nane didikate le man tango kilmba Kristus ngumnemba nu tuku piro pino minam tuku pasa katnaig ta kuerkade. Manau ta tuku nane pa tam tuku minig. ¹³ Wam ta ndo kuga. Nane ake kanyummmba wande wande mbol kumba fare fare pasata wane pasa tumba pasa afu nda sakam tuku si sakade. ¹⁴⁻¹⁵ Afu buk mbilka Satan dubide. Ta tuku ye man sakamngit. Pino mbanzonu kuembol minig ta nane man tango kilmba kinjo kilepatika nangine wande kulatka minwaig. Tanawaig le sine tuku ngueu mbal sine Kristus tuku mbal tuku nyu kile-ibenke nda.

¹⁶ Kristus tuku son ngate ande nune ndare ande kuembol minwa ndeta nu kulatkuwa. Kristus tuku kuasmbinge kulat ndakuwaig. Kuembol afu kulatkam tuku mbal mine ndakade ta nane ndo kulatkuwaig.

Gabat kame tuku pasa

¹⁷ Kussem wande tuku gabat kame afu piro ke mayede ta piro piya man lato ningam kumun. Afu sangri tinga pasa kukli mayede ta sinğa piya lato ningap. ¹⁸ Kuyar pasa ande tenenmba sakate.

Tane makau wit alonu tomba sikam tuku piro ninmba alonu afu nye ndakuwaig nga minge tukul ndaningap. *Lo 25.4*

Pasa ande tenenmba sakate: Tane piro tango tukunu afu tugumnge agan ndende kilam kumun ngate.

¹⁹ Tango armba ko kenmba gabat tango nu mbar ande kina nguwaig le ne son nga. Ko ndindonge nu mbarat nguwa kande ne ise ndaka.

²⁰ Nane afu mara mara mbar manau kumba minwaig ndeta ne nane kilmba tango njakmba am mbolnge kile-tidinga le nane afu kangermba kuru-kurukuwaig.

²¹ Kuate, Kristus Yesus, enel kame Kuatenge madiningina ta nane njakmba am

mbolŋge ye pasa te sanamŋgit. Ne wam pagu pasa sanit ta dubimba ande make pilmba ande kasur ndawa.

²² Ande Kuate tuku piro biywa ŋga pitik madimba wai nu mbolŋge pile ndaka. Afunŋe ne didikuwaig le nane tuku mbar maŋau dubi ndawa. Ne maŋau kutur ŋak rironŋka.

²³ Ne kule tidonu ndo nye ndaka. Ne mara mara guaze tate tukunu ne grep kule fudinmba turmba nya le fungul mayekuwa.

²⁴ Tanŋo afu tuku mbar maŋau kilimŋge minig le kilmba pasa mbolŋge patikade. Afu mbarde ta kuirok minig ta ŋgumneŋga Kuatenŋe kile-mayokkamŋgat. ²⁵ Afu tuku maŋau magenu mata kilimŋge minig. Afu tuku maŋau magenu kuirok minig ta sinŋa ŋgumneŋga kilimŋge minamŋgaig.

6

Piro mbal tuku pasa

¹ Kristus tuku son ŋgade mbal piro aŋaŋ taŋaŋ afu tuku pirokade ta nane naŋgine gabat tuku kuraukuwaig. Nane taŋawaig ta afunŋe Kuate tuku nyu nu tuku pasa ŋaigo siglike nda. ² Naŋgine gabat kame Kristus tuku son ŋguwaig ta piro mbal nane kile nu ye tuku tira ŋga nu maim maim tuwe ndakuwaig. Naŋgine gabat son ŋgate ta nu tuku kume purmba maŋ lato nu tuku piro ke mayewaig.

Ndametiŋ tuku pasa

Ne tanŋo pino wamdus kuagneka pasa te saninŋa. ³ Ande nu sinŋine Sunŋo Yesus Kristus tuku pasa tugusek Kuate kumnemŋge minam tuku ta kusremba pasa kise sakate ta ⁴⁻⁵ nu ŋginŋan tanŋo ndo. Nu ake nuŋe nyu payamkate. Nu pasa tugunu afu tuku muŋgu tulinu nzalite le mbal afu pasa tugusek gilai minmba ŋginŋanka minig ta nane tuku wamdus kuagnekate. Wam ta mbolŋge nane afu tuku mine ta tam tuku am kikonŋ tinŋa afu ndonŋ kualeyaukade sulumba afu tuku nyu ŋaigo siglikade. Afu ake tuliniŋmba kualeyaukade. Nane wamdus mbarmba sine Kuate kumnemŋge minmba ndametiŋ aŋaŋ ndende gudommba kilamŋgig ŋgade.

⁶ Ne isa. Ande ye Kuate kumnemŋge minet te kumuŋ ŋgate ta nu aŋaŋ ndende ŋak taŋaŋ nu sinŋa gare ŋak minit. ⁷ Sine ina sinamŋge aŋaŋ ndende ŋak pro ndagen. Sine kumbe sulumba aŋaŋ ndende ŋakmba kusreka ake kanŋig. ⁸ Kile sine tawi nyam-aŋaŋ ŋak minmba ndeta maye.

⁹ Afu aŋaŋ ndende kilam tuku piriride ta Satan nu nane tagoniŋgit le ndekade le kilmba ŋaigo siglikate. Nane wamdus kugatok naŋgine nzali kame tanŋe nane kulatka didikade le dubika ŋgisikade. ¹⁰ Aŋaŋ ndende ko ndametiŋ kilam tuku piriride wam ta maŋau ŋaigonu yeki yeki ŋakmba tuku tugu. Afu ndametiŋ kilam piriride ta nane Kuate tuku son ŋginaig ta kusre-naig sulumba kile ŋgamuŋgal rar sunŋo ŋak minig.

Abo tugu minmba minam tuku pasa

¹¹ O Timoteus, ne Kuate tuku tanŋo. Ne maŋau ta ŋakmba rironŋka. Ne maŋau tinŋreknu ndo kam tuku, Kuate kumnemŋge minam tuku, nu tuku son ŋgam tuku, afu tuku kume purkam tuku, piti sinamŋge sanŋri tinŋa bike ndakam tuku, ŋakmba ŋgamukŋge ŋgan minam tuku wam ta ŋakmba ke mayewam tuku idusmba wamdus sanŋrinu pale.

¹² Ne Kristus tuku son ŋgina ta nane gudommba am mbolŋge te-mayokna le Kuate nu ne abo minmba minam tuku madin-ina. Ne Kuate tuku sanŋri tomba tinŋam tuku nane muŋgu lilika pinderkade taŋaŋ matuk tukulka abo tugu ta biye dewa.

¹³ Kuate nu aŋaŋ ndende ŋakmba abo niŋgit ta Kristus Yesus nu Pontius Pilatus tugumŋge nuŋe tugu te-mayokna ta ye nale am mbolŋge ne sanamŋgit. ¹⁴ Kuate tuku pasa dubi mageka le afunŋe pasa ta ŋayo sili ndawaig. Taŋamba mina le ma ma sinŋine Sunŋo Yesus Kristus mayok kanŋat. ¹⁵ Ait kumuŋguwa le Kuatenŋe nu te-mayokamŋgat. Kuate nu gare tugu. Nu Kulat Sunŋo ndindo. Gabat ŋakmba tuku nu Gabat. Sugo ŋakmba tuku nu Sunŋo. ¹⁶ Nu ndindo kume nda. Bulu sanŋrinu sinamŋge minit le sine patuwam kumuŋ kuga. O buk kile mata ande nu kanŋeram kumuŋ kuga. Nu tuku nyu sunŋo pasa ŋak sanŋri ŋayo minmba minwa. Son.

Agan ndende nak mbal tuku pasa

¹⁷ Ne agan ndende nak mbal saninga le nane agan ndende payamka sine agan ndende nak mage minamngig nga idus ndawaig. Agan ndende ta pitik kugade. Kuate nu sine gare tube nga agan waknyumba wam magenu nakmba singit. Nu tuku sangri mbolnge mage minamngig nga iduswaig. ¹⁸ Ne nane saninga le wam magenu sungomba kumba waknyumba afu turkuwaig. ¹⁹ Tanawaig ta nane wam mayenu ngumne nga tam tuku ta kuaneka abo tugu tugusek ta tamngaig.

Kuate tuku pasa kulat mayewa

²⁰ O Timoteus, Kuatenge pasa tinna ta kulat mayewa. Nane afu kilke mbolok pasa alo kugatok saka ko ye kila nak nga pasa tugusek te-iben de ta ne pasa ta ise ndaka.

²¹ Nane afu sine kila nak nga wamdus mbarmba Kristus tuku son nda ngade.

Kuate nu ake sinan tane make patika minwa.

Son.

2 TIMOTEUS

Timoteus tuku waje Paulusnge arnu kuyarna

Paulus nu buk saibo pilmba Romnge muli wandek sinam tange minmba nu waje njakmba kuyarninge likina ta tukulmba Timoteus tuku waje arnu te kuyarna.

Timoteus nu Kristus tuku kuasmbi Efesusnge minnaig ta kulatka minna le Paulus nu wam pagu pasa te Timoteus tuku kuyarmba waje te pilna le nu tugum kina.

1-2 O yinge kinjo Timoteus kaiye. Ye Paulus Kristus Yesus tuku aposel ne ndonj pasasakam prowet.

Kuate nu tango kame njakmba Kristus Yesus tuku son nguwaig le abo tugu ningamngit nga sakina. Nu wam ta kumuham tuku nuje nzalimbi ye aposel madiyina le pasa ta kukliwet. Mam Kuate Kristus Yesus ndonj nale ake sinan ne make pilmba mapenumba ngamungal wamdus bul sernuwaik. Son.

Sungo tuku wam te-mayokam tuku kiko ndanuwa

3 Ye yinge mbun kame tanan Kuate tuku piro biye mayewet nga ye mbar manau njakmba pitaika nu am mbolnge ngamungal wamdus bulok minet. Ye nu ndonj pasata mara njakmba mbolnge ne tuku nga gare pasa nu tuwet. 4 Ye ne kusrenen le ne malmbikina ta idusmba ye ne kangernumba man gare sungo tam tuku mara mara wamdus sungo njak minet. 5 Wa nane Lois le ina nane Yunis nale o buk Kuate tuku sangri tomba tinginaik. Ne mata nale tuku manau ta dubite nga iduset. 6 Ta tuku ye tenenmba ne sanamngit. Ye buk ne piro biya nga wai ne mbolnge patiken le Kuate nu piro tuku sangri ne tinna. Ne sangri ta njak minmba piroka. 7 Kuate nu sine Tukul Guwa singina ta sine kuru kuru sersingam tuku nda singina. Sine nu mbolnge sangri tumba kume pur manau njak minmba ngarosus tuku nzali tidongam tuku manau ta kileg.

8 Ne wam ta idusmba Sungo tuku manau mayenu te-mayokmba sakam tuku kiko ndanuwa. Ye nu tuku tango mbaranu tanan muli wandek sinamnge minet te ne ye tuku mata kiko ndanuwa. Ne ye tenen Kristus tuku pasa mayenu kukliwa le piti tinwaig ta ne Kuate tugumnge sangri tumba piti ta kurawa. 9 Nunge sine tuku muskil kile-tidinge sinmba nuje mbal nga madisingina. Sine tuku manau magenu mbolnge kuga. Nu nuje wamdus dubimba sine madisingina. Nu samba kilke kilemayok ndakina sulumba Kristus Yesus mbolnge ake sinan sine make patikina ta 10 kile alonu kangereg. Sine muskil kile-tidinge singit tango Kristus Yesus nu mayok ka kume tuku sangri pitaimba abo tugu minmba minam tuku te-mayokna. Nu tuku pasa mayenu tanamba sakate.

11 Ye pasa mayenu ta kuklimba tumningam tuku nu ye aposel pilna le 12 ye piro ta ket tukunu kile piti te sade ta ye kiko ndayate. Ye Kristus tuku sangri tomba tinget ta ye nu tuku manau kila. Nu ye tuku wai mbolnge piro pilna ta sinka nu kulatka minmba minwa le ait sungo prowamngat.

13 O Timoteus, ne Kristus Yesus ndonj ulendika nu tuku son nga kume purmba pasa tugusek tumnen ta dubi mageka mina. 14 Tukul Guwa sine sinamnge minit. Pasa tugusek Kuatenge tinna ta Tukul Guwa nu ne sangri tinwa le kulat mayewa.

15 Figelus nale Hermogenes Asia mbal ta nane njakmba ye kusreyinaig. Wam ta ne buk isna.

16-17 Onesiforus ndo nu Rom prona sulumba nu ye mbaranu tanan muli wandek sinamnge minet te nu ye tuku kiko ndana le nu dal ndaka pitik ndo ye sotina. Nu ait sungomba pro ye turyina le wamdus bulken. Kuate nu Onesiforus tuku wande tuma mbal sinaningmba mapekuwa nga iduset. 18 Nu Efesusnge mata ye sungomba turyina ta ne buk isna. Ait sungo mbolnge Sungo nu sinanu mapewa nga yabanjet.

2

Kristus tuku kame tango

1 O kinjo, Kristus Yesus nu ake sinan ne make pilmba sangri tinit ta ne sangri ta njak

tinga. ² Ye tango gudommaba am mbolnge pasa kuklimba saken ta ne suk tango kate-seknu afu sota kanjerka pasa ta saninga le nanenge man afu saningwaig.

³ Ne sine tana afunge ne piti tinwaig kande ne ye Kristus Yesus tuku kame tango nga sangri tinga kurawa. ⁴ Kame tango nu nune gabat tuku minge dubimba kame piro ndo kate. Nu piro kise ke nda kate. ⁵ Usre mbolnge tango inum nu usre tuku tukul dubi ndaka afu liningit ta nane nu tuku nyu te-du ndangade. ⁶ Tango inum piro karenkuwa ta nu ambonga piro alonu kilit. ⁷ Ne yaba pasa kame ta idus tidinga mina. Ne tanawa ta Sungo nu wam jakmba tugunu ne tumnamngat.

⁸⁻⁹ Ne Yesus Kristus tuku idusa. Nu David tuku mbun. Nu kummba man tingina. Ye tanaka nu tuku pasa mayenu kukli-wet tukunu nane ye tango nayonu tana ndaleka piti seryade. Nane ye ndalekinaig ta nane Kuate tuku pasa ndalekam kumun kuga. ¹⁰ Wam ta idusmba ye ngamungal wamdus bulok jak piti kame te kugraket. Kuate nu nane kilam tuku madiningina mbal Kristus Yesunge nane muskil kile-tidinge ningwa le nane bulu kilja sungo minmba minam tuku ta tuwaig nga iduset. ¹¹ Nu tuku pasa ta sinja son pasa ndo. Sine Kristus ndon kumanu tana kumgen ta sine nu ndon abo jak minmba minamngig. ¹² Sine piti sinamnge sangri tinga minmba minbe ta sine Kristus ndon gabat sugo minamngig. Sine nu ngumnebe ta nu mata sine ngumnesingamngat. ¹³ Sine nu dubiwam tuku sakeg ta kusrebe ta nu nune pasa kus-rewe nda. Nu sinja nune pasa ngumnewam kumun kuga.

¹⁴ Nane wam ta man iduswaig nga Sungo am mbolnge saninga le nane pasa tugunu afu tuku mungu tuli ndanguwaig. Manau tanje nane tur ndaka pasa isig mbal ngaigo siglikate.

Kuate tuku piro tango mayenu

¹⁵ Ne Kuate am mbolnge kiko ndanam tuku ne sangri tinga piroka. Nu tuku pasa tugusek kila pile mayemba tugusemba tumninga le Kuate nu ne piro kumumbi kate ngwa.

¹⁶⁻¹⁷ Mbal afu kilke te mbolok pasa alo kugatok saka minig ta ne nane ise ndaka. Pasa ta karen we tana sungoka nane ngaigo siglikate le nane tuku manau nayonu sungo nayote. Himeneus le Filetus nale mata pasa ta dubika ¹⁸ pasa tugusek buk kusrenaik. Nale tenemba sakade. Kummba abongam tuku manau ta buk mayok ka kugana. Kile sine kummba man abonge nda nga sakade. Pasa tamba nane afu tuku ngamungal son kile-ibenkade.

¹⁹ Kuate tuku pasa makek sungo siri-wanu tana bike ndakate. Makek ta tuku kuyar ta tenemba sakate. Nane afu Sungo tuku mbal minig ta Sungo nu nane kila jak minit ngate. Pasa ande tenemba sakate. Ande nu ye Sungo tuku ngate ta nu manau ngaigonu kusrekuwa nga sakate.

²⁰ Wande sungo ande sinamnge nza yimyam gudommaba minig. Afu silwa le golmbi wakeikanu. Afu ail le kilkambi wakeikanu. Afu piro sugo kam tuku. Afu piro fonfon kam tuku. ²¹ Tango nu manau ngaigonu jakmba ngumneningit ta nu nza mayenu piro sugo kam tuku tana minit. Miro tanjonge nu nune piro ta ndo kam tuku madite le piro magenu jakmba kam tuku minit.

²² Ne wam ta idusmba ne tango mbanzo tuku nzali ngaigonu ta rironka. Mbal afu wamdus kutur kugatok Sungo mbarinde ta ne nane ndon Kuate tuku son ngam tuku, manau tinreknu ke likam tuku, kume pur manau kam tuku, wamdus mukuk minam tuku wam ta jakmba tuku wamdus sangrinu pale.

²³ Mbal afu nane nginngan pasata mungu tulingade ta ne manau ta ngumnewa. Nane tanamba minmba gubra jak kualeyauka minig. ²⁴ Ne Sungo tuku piro tango tukunu ne gubra tumba kualeyau ndaka. Ne tango jakmba ngamuknge rangun mayenu jak minmba pasa tugusemba kuklimba tumninga ngan mina. ²⁵⁻²⁶ Afu ne te-ibenam tagode ta wamdus bafukmbi nane kile-tidinga. Satan nane nu nune nzali dubiwaig nga nane bige tidingina. Ne wamdus bafukmbi kile-tidinga ta Kuatenge kuwa le nane ngamungal biye mbilmba pasa tugusek kila pilwaig. Tanawaig ta nane Satan

tuku wai gagulam kumun.

3

Kugawam tuku ait

¹ Ne pasa te katese mayewa. Ait kugawam patukuwa le piti ait prowamngat.

² Tango pino nangine ngarosu ndo idus-ninmba minamngaig. Nane ndametin kilam piririmba nangine nyu ndo payamkamngaig. Nane afu tumail panninmba ina mam tuku minge pitaikamngaig. Afunge nane turkuwaig ta nane gare pasa ninge ndaka nane Kuate mata ngumnewamngaig.

³ Nane afu ngamungal ninge nda. Nane gubra manau kusre ndamba nangine nzali ngaionu fare fare dubikamngaig. Nane nernjerka manau magenu jakmba pitaikamngaig.

⁴ Nane gulab kame kilmba ngueu mbal ningamngaig. Nane wamdus kugatok fare fare manau ke lika nangine ngarosu ndo payamkamngaig. Nane nangine gare tam tuku wamdus sungo tumba Kuate fudinmba ndo idusamngaig.

⁵ Nane ngarosu ndo Kuate dubimba nu tuku sangri idus ndamba ngumnewamngaig. Tango kame tana ne nane ngumneninga.

⁶ Mbal ta nane gulab tana afu tugum kumba yabrinigig le pino kame afu wamdus sangri kugatok ta nane pasa ta ismba son ngade. Pino kame ta nangine mbar kame tuku piti kusrekam tuku wamdus kine inummba.

⁷ mara mara tango kise kise tuku pasa isig ta nane pasa tugusek kila palmbim kumun kuga.

⁸ O bukuk tango Yanes le Yambres Moses te-ibenam bafunaik tanamba ndo kile mbal tange pasa tugusek te-ibenam bafude. Nane tuku wamdus nayonu. Nane yabri wam ta tuku ndo son ngade.

⁹ Nane tuku wam sangrinu ait kuen mine nda. Yanes le Yambres nale tuku manau tugusek kuga ta kilimok mayok kina tanamba wam ndui ta ndo nane mbolnge kilimok mayok kangat.

Kuate tuku pasa biye mayewa

¹⁰ O Timoteus, ye tuku mine manau tunu ket ta ne kila. Ye pasa kuklimba tumninget ta ne mata kila. Ye Kuate tuku son nga piti sinamnge ngamungal wamdus bulok jak sangri tinjet. Ye tira kame tuku

kume purmba piti sinamnge bike ndaket. Wam ta jakmba ne kila. ¹¹ Tumbran Antiok Ikonium Listra nane piti seryinaig le rar sugo kugraken ta ne kila. Piti jakmba ta sinamnge Sungo nu ye turyina.

¹² Ima nu Kristus Yesus ndon ulendika Kuate dubiwam iduste ta sinja nane nu piti tambimngaig.

¹³ Yabri mbal wam ngaionu kade mbal jakmba nane tuku manau lato lato sungo nayowamngat. Nane mbal afu yabrininguwaig le Satan nu mbilka nane yabrinigamngat.

¹⁴ O Timoteus, ne sine tuku wam tugusek ta ne kila. Ne sine tuku pasa ismba kila pilmba son ngina ta biye demba mina.

¹⁵ Ne kijo fudinndo minna sulumba Kuate tuku kuyar pasa kila pilna. Kuyar pasa ta ne muskil te-tiwam tuku ndin tumnate. Ande nu Kristus Yesus tuku kume tuku sangri tomba tingate ta Kuate nu muskil te-tiwe tuwit.

¹⁶⁻¹⁷ Kuate tuku kuyar pasa jakmba nune miron saningina le kuyarke likinaig. Sine Kuate tuku mbal kumumbi mayok ka piro magenu jakmba ke likam tuku sangri jak minbe nga nu pasa ta singina. Pasa tange sine kumumbi wam paguka mbar manau kile-mayokka kile-tidingate sulumba manau tinreknu ndo tumsingit le kila pileg.

4

Kuate tuku pasa kukliwa

¹ Kuate le Kristus Yesus nu abo minig mbal kumanu mbal turmba pileningamngat ta ye nale am mbolnge sanamngit. Kristus Yesus nu mayok ka nune gageu kilmba kulatkamngat wam ta idusmba.

² ne wamdus sangrinu pilmba pasa kuklimba nane saningina. Nane ne tuku pasa isam tuku nzali jak e ko nzali kugatok ta tanaig nga ne pasa te kuklimba nane tuku wamdus purfeu serninmba kile-tidinga wamdus kuagneka. Ne kanyum ndamba pasa ta tumninmba mina.

³ Ait ande prowa le nane pasa tugusek isam tuku wamdus piti tamngaig. Nane pasa kise nzaliningit ta isam tuku tum tango afu sota kilamngaig.

⁴ Nane pasa tugusek isam

mbulmba yabri wam kube isam tuku kilba palmbimngat.

⁵ O Timoteus, ne piro kate ta ke mayewa. Ne bike ndaka piti kugraka Kristus tuku pasa mayenu ta saniŋmba mina.

Paulus nu nuŋe piro suluna

⁶ Mine minemba nane ye baleyuwaig le ye tuku ndare atrau agan tanan kutamngat. Ye kilke te kusrewam tuku ait buk patukate. ⁷ Nane usre mbolŋge pinderka mabtam tuku ma mbol prode tanan ye piroka ka mabtam tuku ma mbol buk prowen. Ye Kristus tuku pasa son ngeg ta kusre ndamba biye dewet. ⁸ Kile Sungo nu ye tinreknu nga lafunu sam tuku pilna le minit. Nu kumumbi tango pilenŋgit. Ait sungo mbolŋge nuŋge lafu ta samngat. Ye ndo kuga. Nane afu nu man mayok kambim tuku wamdus sungo nak minig ta nu nane mata lafu mayenu ninngamngat.

Wam pagu pasa afu

⁹ Ne pitik ndo ndin sota te prowa. ¹⁰ Kresens nu Galesia ma mbol kina le Titus nu Dalmesia ma mbol kina. Demas nu kilke te mbolok manau tuku nzali sunzona le nu ye kusreyumba Tesalonika kina. ¹¹ Lukas nu ndo ye ndon tenge minit. Ne Markus samba nu ndon yalpe. Nu ye turyam tuku tango mayenu. ¹² Ye Tikikus kukulen le Efesus tumbran sungo mbol kina.

¹³ Ne ye tuku murke tuku tawi kaikam tuku Troasnge Karpus tuku wandeknge kusrewen ta tumba prowa. Ye tuku pasa wane kilmba afu aganmor ngaronumbi wakeikanu ta sinika kusre ndaka kilmba prowa.

¹⁴⁻¹⁵ Aleksander nu ainmbi agan ndende wakeikanu tango ne nu rironka. Nu sangri tanga sine tuku pasa mbulmba te-iberina sulumba nu ye nayo siliyina. Sungonge lafunu tambimngat.

¹⁶ Nane abo abo ye pasa mbolŋge pilnaig le ande nu ye tur ndayina. Nane nakmba kua kinaig. Kuate nu nane tuku mbar ta sauka gilainguwa nga yabanet. ¹⁷ Sungo nu ndo ye kusre ndayina. Nu ye sangri pileyina le ye nu tuku pasa kumumbi kukliwen le kasomok mbal nakmba isnaig. Nu

tanamba ye turyina ta nane laionnge baleyuwaig nga sakinaig ta tana ndanaig.

¹⁸ Wam naigonu nakmba ngamuknge nu ye turyumba kigraibka nuŋe kulatkate ma mbolŋge ye palmbimngat. Sine nu tuku nyu sungo ta te-dunga minmba minbe. Son.

¹⁹ Prisila tango nuŋe Akuila ndon Onesiforus tuku wande tuma mbal turmba ye nane nakmba kaiye pasa ninget.

²⁰ Erastus nu Korinŋge kusrewen. Trofimius nu Miletusnge guazenina le tange kusrewen le minit.

²¹ Ne dal ndaka murke ait pro ndatembite prowa. Yubulus, Pudens, Linus, Klaudia tira kame te afu turmba ne kaiye pasa tinig.

²² Sungo nu ne ngamungal sangri pilenumba minwa. Nu ake sinan ne make pilwa.

Son.

TITUS Titus tuku wane Paulusnge kuyarna

Paulus nu Titus tuku wane kuyarna te tugunu tenenmba.

Paulus nu o buk Kreta nuy mbolnge minna sulumba nuy ta kusrewam saka Yesus tuku kuasmbi idusningmba ngamungal pitina le Griknu tango Titus wam pagumba sana: Ne kuasmbi te kulatka mina ngina. Tanjamba sana sulumba Paulus nu Titus kusremba ma inum kina ka tange nu Titus wam pagu pasa afu lato sawam idusmba wane te kuyarmba pilna le Titus sota kina.

¹ Titus kaiye. Ye Paulus Kuate tuku piro tango Yesus Kristus tuku aposel ye ne ndon pasatam prowet. Kuate nu nane kilam tuku madiningina mbal ye nane tuku ngamungal son sangri pileningi le nu tuku pasa tugusek kila pile mayemba nu tuku minge kumnemnge minwaig nga nu ye kukulyina. ² Nane abo minmba minam tuku wam ta son nga minde minwaig nga pasa kukliwet. Kuate nu samba kilke kile-mayok ndakina sulumba abo tugu ta singam tuku sakina. Nu sinjka yabrikam kumun kuga. ³ Ait kumungina le mbal afu kukulningina le abo tugu tuku pasa ta kuklinaig. Kuate nu sine tuku muskil kile-tidinge singit ta nu piro ta ye tuku wai mbolnge pilna.

⁴ Titus, ne sine ndon ngamungal son ndindo jak minit tukunu ne sinjka ye tuku kinjo. Singine Mam Kuate, Kristus Yesus sine tuku muskil kile-tidinge singit tango nale ake sinan ne make pilmba ngamungal wamdus bul sernuwaik. Son.

Titus nu Kreta nuy tuku gabat madiningam tuku pasa

⁵ Piro afu sine buk sulu ndagen ta ne kile-tidinga suluwam tuku ye ne Kreta nuy mbolnge kusrenen. Ye wam pagunen ta dubimba tumbran jakmba mbol kumba Kristus tuku kuasmbi tuku gabat tango afu madiningmba patika. ⁶ Gabat tango ta tango kame nu tuku mbar ande sanu tuku kanjer ndawaig. Nu pino ndindo ndo jak minwa.

Nu tuku kinjo kame mata Kristus tuku son nguwaig. Nane nanjine nzali fare dubimba ko minge kumnemnge mine ndakuwaig le afu nane mbolnge wam tanan sanu tuku kanjer ndawaig.

⁷ Gabat tango nu Kuate tuku piro kulatkate. Ta tuku nane afu sinjka nu tuku mbar ande sanu tuku kanjer ndawaig. Nu nune ngarosu payam ndakuwa. Nu pitik ndo gubra te ndakuwa. Nu kule kamenu nyumba nginngan ndaka ande kat ndawa. Nu ndametin kilam tuku piriri ndawa. ⁸ Nu mbal afu kilmba isukusneninguwa. Nu manau magenu ndo nzaliwa. Nu pizuknu tinreknu minmba manau purfenju ndo kuwa sulumba nune nzali najgonu kusrekuwa sulumba ⁹ Kuate tuku pasa afunge tumninginaig ta ndo biye dewa. Nu tanjawa ta nu pasa tugusek tango pino tumningam kumun. Afu pasa ta te-ibenam tagowaig ta nu nane tuku wamdus mbarde ta kumumbi tumningamngat.

Yabri mbal peuningam tuku pasa

¹⁰ Nane gudommmba minge kumnemnge mine ndaka pasa alo kugatok saka afu yabrinigig. Zu mbal afu kile Kristen ngamuknge minig ta nane gudommmba tanjade. ¹¹ Nane ndametin kilam tuku ndo idusmba wam najgonu nda sakam tuku ta tumningmba tango afu nanjine kinjo kame mata didikade le ngamungal son kusrekade. Ne sinjka mbal ta peuninga.

¹² Kreta tango ande nu tuan tango tanan minna sulumba nune mbal tuku tenenmba sakina.

Kreta mbal nane yabri tango ndo. Nane aganjmor najgonu tanan kanyummba nyamagan tuku ndo piriride ngina.

¹³ Nu son sakina. Ne nane sangrimba saninge lika le Kristus tuku pasa tugusek ta ndo son nguwaig. ¹⁴ Nane pasa tugusek pitaide mbal tuku minge dubi ndakuwaig. Zu mbal tuku yabri wam kube ta mata ngumneninguwaig.

¹⁵ Mbale afu ngamungal purfenju minig ta nane aganj ndende jakmba purfenju tukul kugatok ngade. Afu ngamungal purfenju kuga Kristus tuku son nda ngade ta nane aganj ndende afu purfenju kanjer ndakade. Nane ngamungal purfenju kuga

tukunu nane pileningam kumuŋ kuga.
¹⁶ Nane minŋgambi ndo sine Kuate kila ŋgade. Nanŋine maŋau ŋaigonu tanŋe sine Kuate gilai ŋgade. Nane Kuate am mbolŋge ŋule parak minig. Nane nu tuku minŋe pitaimba wam mayenu ande kam kumuŋ kuga.

2

Saibo kame, tanŋo mo, pino mbanzo tuku pasa

¹ O tira, ne teŋenmba ka. Kuate tuku pasa tugusek ta ndo tumninga.

² Tanŋo mage mage nane nanŋine nzali ŋaigonu kusrekuwaig. Nane gua gua ndaka wamdus kuyar magenu ŋak minwaig. Nane Kristus tuku pasa tugusek ta ndo son ŋguwaig. Afu tuku kume purkuwaig. Nane piti mbolŋge bike ndaka sanŋri tinŋuwaig.

³ Pino mage mage nane mata Kuate tuku nyu idusmba kurauka minwaig. Nane ŋgumnem pasa sa ndakuwaig. Kule kamenu nyam tuku piriri ndawaig. Nane wam magenu nane afu tumninguwaig.
⁴ Nane pino mbanzo wam pagukuwaig le nanŋine tanŋo kiŋo kat nanŋine tuku kume purkuwaig. ⁵ Nane wamdus kuyar magenu ŋak minwaig. Nane alen alen ndakuwaig. Nanŋine wande kulat mayemba ranŋun mayenu kumba nanŋine tanŋo tuku minŋe kumnemŋe minwaig. Nane tanŋawaig ta afu nane kanŋerka nane wam mayede ŋga Kuate tuku pasa ŋayo siliwe nda.

⁶ Tanŋo mo nane mata nanŋine nzali ŋaigonu kusrekuwaig ŋga saningga. ⁷ Ne nanŋe miron mata wam magenu ndo ke lika le nane afu kanŋernumba ne dubinuwaig. Ne pasa ndinok ta ndo idusmba tugusemba tumninga. ⁸ Son pasa ndo nane te-ibenam kumuŋ kuga ta saningga. Ne tanŋawa ta sine tuku ŋgueu mbal tuku ndin tukula le nane kiko kanŋermba pasa kugatok minamŋgaig.

Piro mbal tuku pasa

⁹ Mbal afu nanŋine sugo tugumŋe pirokade ta nane teŋenmba saningga. Nane nanŋine gabat kumnemŋe minmba piro mayewaig le nu piro ta nzaliwa. Nanŋine gabat maim maim tuwe ndaka e ¹⁰ ko nu

tuku agan ndende kuayar ndaka nane piro mbal magenu ndo minwaig. Nane wam ŋakmba kumumbi ke likuwaig le afunŋe Kuate sine muskil kile-tidinge singit wam ta mayenu ŋguwaig.

Sine maŋau magenu kumba Sunŋo minde minbe

¹¹ Kuate nu tanŋo ŋakmba muskil kile-tidingam saka nu ake sinan tanŋo make patikate wam ta te-mayokna. ¹² Maŋau ta mbolŋge nu sine wam magenu ke likam tuku tumsingit. Sine nu ŋgumnemba kilke te mbolok nzali ŋaigonu dubikeg ta kusrekube. Sine wamdus kuyar magenu ŋak minmba maŋau tinreknu ke lika nu tuku minŋe kumnemŋe minbe. Sine kilke te mbolŋge maŋau mayenu ta ŋak minmba

¹³ sine gare sunŋo tam tuku wam ta ndo tairŋga minbe. Sine muskil kile-tidinge singit tanŋo Yesus Kristus nu singine Mbara Sunŋo. Nu nuŋe kilŋa sanŋri ŋak mayok kuwa le gare sunŋo tamŋgig. ¹⁴ Sine maŋau ŋaigonunŋe sine ndaleka minna le nu sine muskil kile-tidinge singam tuku nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. Sine nu tuku mbal purfen nu mayok ka wam magenu ndo kam tuku wamdus sanŋrinu pilbe ŋga nu kumna.

¹⁵ O Titus, ne sanŋri tinga wam ŋakmba te saninmba nane tuku wamdus kuagneka riron pasa saningga lika. Ande nu ne tuku pasa te ŋgumne ndawa.

3

Sine Kuate tuku waknye maŋau lafube

¹ O tira, ne nane saningga le gabat sugo kulat mbal ŋakmba kumnemŋe minmba nane tuku minŋe dubikuwaig. Piro magenu ŋakmba kam tuku nane wamdus kuaneka minwaig. ² Wanŋe pasa kualeyau nane wam kame ta rironkuwaig. Nane wamdus bafu ŋak minmba tanŋo tuku nyu idusninmba nane ŋakmba mbolŋge maŋau kumumbi kuwaig.

³ Sine mata buk ŋginŋganka minmba minŋe pitaika yabri maŋau dubika mingen. Sine ŋgarosu kikon tinŋam tuku maŋau le gare tam tuku maŋau yimyan tanŋe sine didikinaig le dubikigen. Sine mara mindek maŋau ŋaigonu ndo dubikigen. Afu

sine lisinginaig ta sine ta tuku gubra kagli firka mingenj. Afunge sine kasursinginaig le singine singine mata mungu kasurkigenj.

⁴ Sine tanamba mingenj le muskil kile-tidinge singit tango Kuate nu nuje rangun mayenu kume pur manau kile-mayokka

⁵ sine tuku muskil kile-tidinge singina. Sine manau tinjeknu ke likigenj le nu tana ndana. Kuga. Nu sine sinanu ake sinan mapekina. Nu sine tuku mbar minyanga saukina le Tukul Guwa nu abo tugu kitek sine singina.

⁶ Yesus Kristus nu muskil kile-tidinge singit ta mbolnge Kuate nu Tukul Guwa singina le sine mbol kumungina. ⁷ Nu ake sinan sine make patika sine tinjeknu ngam tuku nu Tukul Guwa singina le sine abo tugu minmba minam tuku ta teg sulumba alonu kanjeram tuku minde mineg. ⁸ Pasa te sinja son pasa ndo. Ta tuku ye pasa sake likit te nakmba sangri tinga saninga le Kuate tuku son ngade mbal nane wam magenu kam tuku wamdus sangrinu pilwaig. Wam kame ta magenu ndo tango pino turkade.

⁹ Nane afu pasa tugu kugatok mbun kame tuku tugu patit ke lika mungu tulingade sulumba wamdus pur yimyamka Moses tuku tukul pasa tugunu ta tuku kualeyaukade. Pasa ta tane turkam kumun kuga. ¹⁰ Ande tane pur yimyam tingwa kande nu riron pasa tawe. Ne pasa tambim ara le nda iswa ndeta tane nakmba nu ndon ulendi ndakap. ¹¹ Tango tanan nu ndin mayenu o buk kusrena ta ne kila. Nu tango nayonu ndo. Nuje miron nuje une tuku pa ta tamngat.

¹² Ye Nikopolis tumban sungo mbol kumba murke ait mbolnge tanje minam tuku iduset. Ye Artemas ko Tikikus kukuli le ne tugum prowa kande ne ye tugum prowam tuku ndin sota.

¹³ Tukul pasa biteknganu tango Senas nale Apolos ndon ne kusrenumba kambim bafuwaik le ne nale turka le aganj ndende afu den ndakuwaik. ¹⁴ Singine tira kame wam paguka le nane wamdus sangrinu pilmba wam magenu ke lika afu aganj afu denkade ta nane turkuwaig. Nane son ngade ta tanamba alonu te-mayokuwaig.

¹⁵ Nane ye ndon minig mbal te nakmba ne kaiye pasa tinig. Afu ne ndon minig mbal

sine tanan son nga sine tuku kume purmba minig mbal ta mata sine tuku kaiye pasa te saninga. Kuate nu tane nakmba ake sinan make patika minwa.

Son.

FILEMON

Filemon tuku waṅe Paulusṅge kuyarna

Paulus nu Filemon tuku waṅe kuyarna te tugunu tenṅemba.

Filemon nu tango ande nyu ṅak. Nu Paulus tuku piro mbolṅge Yesuṣ tina tukunu nu Paulus ndoṅ gulab mayenaik.

Onesimus nu Filemon tuku piro agaṅ taṅaṅ nu tugumṅge piya kugatok pirokina. O buk maṅau ta minna. Tango sugo afu tango pino piyaninṅmba kilmba nane miro taṅaṅ gabat minnaig. Piro mbal ta nane naṅgine sugo tugumṅge piroka piya kugatok naṅgine piro agaṅ taṅaṅ minnaig. Nane naṅgine wamdusmbi naṅgine sugo kusrekam kumuṅ kuga. Zu mbal sugo afu nane mata piro mbal taṅaṅ ṅak minnaig ta nane tukul ande dubiwanu ta tenṅemba. Yar 7 nane ndoṅ pirokanu le nane kusrekanu le kambinu.

Mara ande Onesimus nuṅe sunṅo Filemon ram kua ka ma kise mbol kina. Kumba ka taṅe nu Paulus te-silika nu tugumṅge pasa mayenu ismba Yesuṣ tuku son ṅga ṅgamuṅgal biye mbilna. Taṅana le Paulus nu Onesimus kukulwa le luka nuṅe gabat tugum kuwa le Filemon nu gubra ṅak Onesimus te nda kikat ṅga nu waṅe te Filemon tuku kuyarna.

¹ O tira Filemon sile tuku piro tuma tango kaiye. Ye Paulus ye Kristus Yesuṣ tuku piro biyen tukunu kile ye muli wandekṅge minet. Ye sikile tira Timoteus ndoṅ ne tugum prowek. ² Yesuṣ tuku kuasmbi ne tuku wandekṅge maṅgurkade, pino Apia, sile tuku tira tango Arkipus nu sile taṅaṅ pasa mayenu tuku saṅgri tiṅga pirokate tane ṅakmba tuku waṅe te kuyaret. ³ Siṅgine Mam Kuate Sunṅo Yesuṣ Kristus ndoṅ nale tane ake sinan make patika ṅgamuṅgal wamdus bul sertinṅuwaik. Son.

Paulus nu Filemon gare pasa tuna

⁴⁻⁵ O Filemon, ne Sunṅo Yesuṣ Kristus tuku kume tuku saṅgri tomba tiṅga nu tuku kume purte sulumba nu tuku mbal ṅakmba idusniṅgit ta nane afuṅge ne tuku wam

kubede le ismba minet. Ta tuku ye Kuate yabaṅet ait mbolṅge ne idusnet sulumba Kuate gare pasa tuwet. ⁶ Naṅe ṅgamuṅgal son saṅgrinu ta nane afu ṅgamukṅge temayoka le nane kaṅgermba sine Yesuṣ Kristus mbolṅge nyaro mayenu kileg ta kila patikuwaig ṅga idusmba yabaṅet. ⁷ Ese tira. Ne Yesuṣ tuku mbal ṅakmba idusniṅmba turningit le nane wamdus bulkade. Ye ne tuku maṅau mayenu ta ismba ye gare sunṅo tumba wamdus saṅgri pileyate.

Paulus nu Onesimus tuku Filemon sana

⁸⁻⁹ O tira, ye ne tuku tira Paulus ne wam ande ka ṅga iduset. Ye Kristus tuku nyu mbolṅge ne wam ta ka ṅga sani ta ne pitaiwam kumuṅ kuga. Ne kam tuku. Sine ṅakmba tira kame tuku muṅgu kume purkeg. Ye wam ta idusmba ne ka ṅga sa ndanumba ake kusnanamṅgit. Ye Paulus ye buk saibo pilet. Ye Yesuṣ Kristus tuku piro tango tukunu ye muli wandek tenṅe minet. Yenṅe ne kusnanamṅgit. ¹⁰ Onesimus nu ne tuku piro agaṅ taṅaṅ ye nu tuku ne kusnanamṅgit. Kile nu ye tuku kiṅo taṅaṅ minit. Ye muli wandekṅge nu Yesuṣ tuku son ṅgam tuku ndin tumen le nu son ṅgina le ye nu tuku mam minet. ¹¹ Nu o buk ne ndoṅ minna ta nu kanyummba piro maye ndana. Kile nu piro mayenu kam tuku iduste. Ta tuku nu kile sile arṅeṅ sinzaṅsikam kumuṅ.

¹² Ye Onesimus tuku kume purmba nu kukulet le ne tugum ilit. ¹³ Ye pasa mayenu tuku muli wandekṅge minet ta Onesimus nu ne tuku ma tumba ye turyuwa ṅga ṅgailkam iduset ta taṅaig. ¹⁴ Ye ambonga ne kusnanam iduset. Ne naṅe wamdus dubimba wam mayenu ka ṅget.

¹⁵ O tira, ye tenṅemba iduset. Onesimus ait fagnu ne kusrenina ta nu wam mayenu tumba ne ndoṅ minmba minam tuku nu taṅana inde. ¹⁶ Kile nu naṅe piro agaṅ taṅaṅ ndo kuga. Nu Yesuṣ Kristus ndoṅ ulendika nu sine tuku tira ande. Nu ne tuku tira piro agaṅ taṅaṅ minit. Ta tuku ye nu iduset ta ne ye liyumba nu sunṅomba idusamṅgat.

¹⁷ Sile Kristus mbolṅge tuma minek ta idusmba kande Onesimus kaṅgermba ne ye tate taṅamba nu ta. ¹⁸ Nu ne mbolṅge mbar ande kina e ko ne tuku agaṅ ndende kilna

le lafuwam tuku minwaig kande nu tuku nyu kuyaram tuku ma mbolŋge ye tuku nyu kuyara.

¹⁹ Ye Paulus yiŋe waimbi waŋe te kuyaret. Yeŋge lafuwamŋgit. Ne Kristus mbolŋge abo kitek tina ta ye tuku piro mbolŋge tina. Ta tuku ne wam ande ŋgailyam kumuŋ kuga ta ye ta tuku idus ndawet.

²⁰ O tira, ne Sunŋo Yesus idusmba ye tuku kusna te pitai ndamba turya. Sile Kristus mbolŋge tira minek ta alonu te-mayokmba ye tuku wamdus bul sera.

²¹ O tira, ne ye tuku pasa pitaiwe nda ta ye kila. Ye tuku kusna pasa te ne limba naŋe wamdusmbi sunŋomba kamŋgat ŋga ye idusmba waŋe te ne tuku kuyaret. ²² Ye tuku kinyam mbili ande wakeiwa. Tane ŋakmba ye tuku yabaŋmba minig tukunu Kuate nu ndin wakeiwa le mayok kambim tuku wamdus sunŋo ŋak minet.

²³ Epafras Yesus Kristus tuku piro tango ye ndoŋ muli wande te sinamŋge minek nu ne kaiye pasa tinit. ²⁴ Markus Aristarkus Demas Lukas yiŋe piro tuma mbal nane mata ne kaiye pasa tinig.

²⁵ Singine Sunŋo Yesus Kristus nu ake sinan tane ŋakmba make patikuwa.
Son.

HIBRU Zu mbal tuku waje

Gabat ande nu Zu mbal afu Yesus tuku son nginaig ta nane tuku waje kuyarna te tugunu tenjemba.

Zu mbal afu Yesus tuku kume tuku sangri tomba tinginaig sulumba nangine tukul manau ambokok kusrekinaig. Kusrekinaig ta nangine mbal afunge piti serninginaig le nane man tukul kame ta dubikinaig. Tanjanaig le Yesus dubiwanu gabat andenje waje te nane tuku wamdus te-tiwam tuku kuyarna.

Yesus nu ambokok manau jakmba kumumba manau kitek te-mayokna. Nu kumna sulumba nuje ndarembi sine muskil nduiye kile-tidinga singine pris gabat sungo minit. Ta tuku nane manau ambokok sangri kugatok ta nduiye kusreka Yesus ndo dubiwaig nga nu waje te kuyarna.

Kuate tuku Kiño nu enjel kame linimba o mbolnje minit

¹ O buk Kuate nu manau kise kisémbi nuje pasa tugusek tuan tango tuku minje mbolnje kile-mayokka minanu le sine tuku wa mbun kame nane isanu. ² Ismba minnaig le ma ma kugawam tuku ait te mbolnje nu nuje Kiño nuje mbolnje nuje pasa te-mayokmba sasiningina. Aganj ndende jakmba nu wai mbolnje patikam tuku nu Kiño nuje pilna. Tugu mbolnje Kuate nu sakina le Kiño nunenge kilke te te-mayokna. ³ Kuate tuku kilja nu minit tuku manau jakmba nuje Kiño nuje mbolnje minig le kangerkeg. Nale ndindo minik. Kiño nunenge pasa sangrinu sakate le aganj ndende jakmba nangine ma mbolnje minmba kumumbi piroka minmba minig. Nuje Kiño tanje tango tuku une sauke suluna sulumba Kuate Sungo Ndindo nu tuku ndinam kumamnje samba mbolnje minyokina. ⁴ Tanjana le Kuate nuje Kiño nyu sungo te-mayokna le nu tuku nyu tanje enjel tuku nyu liningina. Ta tuku nu nuje miron mata enjel kame jakmba liningina. ⁵ Kuate nu nuje Kiño ta tenjemba sana.

Ne ye tuku Kiño. Kite ye ne tuku Mam mayok kinet ngina. *Mune 2.7*

Kuate nu enjel ande tanjamba sa ndana. Nu man nuje Kiño sana:

Ye ne tuku Mam mayok kangit.

Ne ye tuku Kiño minamngat nga sana. **2**

Samuel 7.14

Nu enjel ande tanjamba sa ndana.

⁶ Kuate nuje Kiño mulum kilke te mbolnje te-mayokam bafuna sulumba nu nuje Kiño nuje tuku tenjemba sakina.

Yinje enjel kame, tane nu tuku nyu te-dunga nu mbarinap ngina. *Lo 32.43*

⁷ Kuate nu nuje enjel kame tuku tenjemba sakina.

Yinje enjel kame nane bubre tananj kile-mayokket.

Yinje kukul mbal pa mane tananj kile-mayokket ngina. *Mune 104.44*

⁸ Nu nuje Kiño tuku pasa tenjemba sakina.

Ne Kuate. Ne nyu sungo jak nane mbal kulatka minmba minamngat. Kugawe nda.

Ne kumumbi nane gageu kulatkate.

⁹ Ne manau tinreknu ndo nzalinu ne manau najgonu jakmba mbulmba pitaikate.

Ta tuku ye ne tuku Mbara nane mbal ngamuknje ne sungomba make pilmba nyu sungo tinmba gare tinen ngina. *Mune 45.6*

¹⁰ Kuate nu nuje Kiño tuku man tenjemba sakina.

Sungu, ne tugu mbolnje kilke te-mayokna.

Ne nane wai kuyarmbi samba pilna.

¹¹ Kilke samba ngisikamngaik ta ne tanawe nda.

Ne minmba minamngat.

Kilke samba tawi tananj urfu patika najongamngaik.

¹² Tanjawaik le tango nu tawi tumba filfilte tanjamba ne samba kilke filfilmba kile-sikamngat.

Nane tawi abonu kilmba tingig tananj ne samba kilke urfunu kile-sika man abonu kile-mayokkamngat.

Nenge ndo mbilka kisémba mayok kine nda.

Ne tuku yar mata kugawe nda. Ne minmba minamngat ngina. *Mune 102.25*

¹³ Kuate nu man lato nuje Kiño sana:

Ne ye tuku ndinam kumam tenge sangri
 ɲak minyok mina le ma ma yenje
 ne tuku ɲgueu mbal ɲakmba kile-
 ibenka ne tuku kupe kumnemnje
 patikamngit ɲgina. *Mune 110.1*

Nu enel ande pasa ta sa ndana. ¹⁴ Enel
 kame nane Kuate tuku pasa dubide tuku
 guwa ndo. Sine afu Kuatenje muskil kile-
 tidingam tuku mineg mbal nu nane kukul-
 ningit le pro sine tursingig.

2

Kuate nu ndin mayenu te-mayokna

¹ Kuate tuku Kiɲo nu o mbolnje minit
 tukunu sine nu tuku pasa mayenu is-
 gen ta ake wamwamka li ndaka kurauka
 likube. Sine taɲa ndabe ta sine waɲ taɲaɲ
 kundu mayenu limba fare fare kumba ka
 ɲgisikamngig.

² O buk Kuate nu enel kukulningina le
 nane Moses tukul tunaig ta son sangri ɲak.
 Singine mbuɲ kame pasa ta lukanaig ta la-
 funu kumumbi tinaig. ³ Sine singine muskil
 kile-tidingam tuku pasa mayenu Sunjonje
 te-mayokmba sakina le nane isnaig
 mbalnje sine kubeu singinaig. Kile sine
 pasa mayenu te ake wamwamka likeg ta
 sine taɲamba ndo lafunu tamngig. ⁴ Kuate
 nu nuɲe pasa ta sangri pilemba wam
 yimyambi nuɲe sangri kile-mayokka
 wam kitek ke likina. Nu nuɲe nzali
 dubimba Tukul Guwa tuku sangri yimyam
 ninge likina.

⁵ Kilke kitek prowam tuku sakig ta kilke
 ta kulatkam tuku Kuate nu nuɲe enel madi
 ndaningina. ⁶ Kuate tuku pasa mbolnje
 ande nu tenenmba kuyarna.

O Kuate, taɲo nu ima le ne mara mara nu
 idus timba minit. Nu ima le ne nu
 turam tuku kulatkate.

⁷ Ne ait fagnu nu tumba enel kame kum-
 nemnje pilna.

Taɲana sulumba ne maɲ nu tumba te-
 mayokmba nyu sunjo tuna.

⁸ Ne agaɲ ndende ɲakmba kilmba nu kum-
 nemnje patikina. *Mune*

8.4-6

Taɲamba Kuate nu agaɲ ndende ɲakmba
 kilmba taɲo kumnemnje patikina. Agaɲ
 ande taɲgonje kulat ndakanu taɲaɲ mine
 ndakate.

Son. Kile ait te mbolnje agaɲ ndende
 ɲakmba taɲo kumnemnje minig le sine
 kaɲger ndakeg. ⁹ Kaɲger ndakeg ta Yesus
 kaɲgermba nu mbolnje kila pileg. Kuate
 nu taɲo ake sinan make patika Yesus nu
 ɲakmba tuku kumwa ɲga nu tumba ait
 fagnu enel kame kumnemnje pilna. Pilna
 le nu ɲakmba tuku kumna sulumba nyu
 sunjo pasa ɲak mayok kina.

¹⁰ Kuate nu agaɲ ndende ɲakmba kile-
 mayokkina. ɲakmba nu tuku nzali ndo du-
 biwam tuku minig. Nu taɲo gudommba
 nuɲe kiɲo kame mayok ka nuɲe kilɲa
 tugumnje minam tuku idusna sulumba nu
 kumumbi nane tuku muskil kile-tidingam
 tuku taɲo rar sunjo tuna. Yesus nu rar ta
 mbolnje nu sine tuku gabat mayok ka sine
 tuku muskil kile-tidinge singit.

¹¹ Taɲo nane Kuate tuku mbal mayok
 kambim tuku ande nu atrau piro biyit ta
 nane nu ndon tugu ndindo. ɲakmba Kuate
 tuku minig. Ta tuku singine Sunjo nu sine
 yabu ndaka yiɲe maib kame ɲga ¹² sine
 ndon minam tuku Mam nuɲe tenenmba
 sana. Mam Kuate, ye ne tuku nyu sunjo ta yiɲe
 maib kame ndon te-mayokmba saka
 minamngit.

Ye naɲe mbal ɲgamuknje munembi ne tuku
 nyu te-dungamngit ɲgina. *Mune 22.2*

¹³ Nu maɲ kuyar ande mbolnje tenenmba
 sakina.

Kuate, ye ne tuku sangri tomba tinget ɲgina.

Aisaia 8.17

Pasa ande mata tenenmba.

Ye yiɲe maib kame Kuatenje ye sina ta
 ndon minet ɲgina. *Aisaia 8.18*

¹⁴ Kuate nu Yesus tuna mbal nane ɲgarosu
 ɲak. Ta tuku Kristus nu sine taɲaɲ ɲgarosu
 ɲak mayok kina. Taɲamba nu maɲau ta
 dubimba nu kumna. Nu kumna ta tinga
 kume tuku sangri Satan te-ibenja sulumba
¹⁵ sine kumam tuku kuru-kuruka mineg
 ta sine tuku muskil kile-tidinge kuru kuru
 wam ta tukulna.

¹⁶ Nu enel kame turkam tuku nde ndak-
 ina ta kilimok. Nu sine Abraham tuku tugu
 ɲakmba tursingam tuku ndekina. ¹⁷ Ta tuku
 nu nuɲe maib kame minig taɲaɲ mayok
 kina. Wam ta mbolnje ndo nu sine tuku
 pris sunjo mayok kambim kumuɲ. Nu

kumna sulumba nu Kuate tugumnge sine mapeka sine tuku atrau piro kumumbi biyit le Kuate nu sine tuku une sauka gi-laingate. ¹⁸ Nu sine tango tana mayok kina le Satan nu tagomba minna ta nu piti ta kamusna tukunu kile nu sine tago mbolnge mineg ta nu sine tursingam kumu.

3

Yesus nu Moses lite

¹ Tira kame, Kuatenge sine nakmba wik-ina le sine nu tuku kuasmbi ndindo mineg. Nu Yesus kukulna le nu sine tuku pris sungo minit. Ta tuku singine wamdus nakmba Yesus ndo idus tibe.

² O buk Moses nu Kuate tuku mbal ngamuknge piro ke mayemba minna. Tanjamba ndo Yesus nu Kuatenge piro tuna ta nu piro ke mayena. ³ Nale arnen piro mayenaik ta Yesus nu Moses lite. Tango ande wande pilit ta sine wande tuku nyu te-du ndanegg. Sine tango tuku nyu te-dunegg. ⁴ Wande nakmba tanjonge patikade ta Kuate nu agan nakmba tugu. ⁵ Moses nu piro tango ndo Kuate tuku mbal ngamuknge piro mayena. Kuate nu ngumnenga wam kile-mayokkina ta nu wam ta tuku saka minna. ⁶ Kristus nu Kuate tuku Kiyo minmba Kuate tuku mbal ngamuknge piro mayena. Nu mbal ta tuku tugu. Sine wamdus sangrinu pilmba singine Sungo tuku pasa alonu tairnga minbe ta sine Kuate tuku mbal nu tuku wande tana mineg.

Ngamungal kilba tukul ndakam tuku pasa

⁷ Sine Tukul Guwa tuku pasa ise mayebe. Nu tenemba sana.

Kile ait te mbolnge tane Kuate tuku pasa isig te

⁸ tangine mbun Moses ndon ma baknu mbolnge minnaig tana ngamungal tukulmba kilba tukul ndakap.

Nane ye tuku wamdus mukuknu te gubra pile sam tuku tago-tagonaig.

⁹ Nane yar 40 ye tuku piro sangrinu yinyam kangerkumba

ta tuku nda idusmba ye tago-tagoyumba minnaig.

¹⁰ Ta tuku ye mbal ta tuku gubra tumba nane tuku tenemba saken. Nane

tuku wamdus tugusek kuga. Nane ye tuku manau katese ndade ngen.

¹¹ Ye nane tuku gubra sungo tumba pasa sangrinumbi tenemba saken. Nane ye ndon mabte nda ngen. *Mune*

95.7-11

Tukul Guwa nu tanjamba Kuate tuku minge pasa sakina.

¹² Tira kame, tane riron mayewap. Ande tane ngamuknge wamdus tugusek kugatok minmba Kuate abo minmba minit nu talamba pitaiwikat. ¹³ Ki ait mindek tangine tangine munu sangri pileningap. Tane kile abo nak minig ait mbolnge manau ta kusre ndawap. Tane tana ndawap ta une manau tange tane didikuwa le tangine ngamungal tukulkikat. ¹⁴ Ambonga sine Kristus wamdus ndindombi tigen. Sine manau ta kusre ndamba tanjamba ndo minbe ta sine nu tugumnge gare nak minamngig.

¹⁵ Kuate tuku pasa wam ta tuku tenemba sakate.

Kile ait te mbolnge tane Kuate tuku pasa isig te tangine mbun kame tana ngamungal tukulmba kilba tukul ndawap nga sakate. *Mune 95.7-11*

¹⁶ Tane idusap. Ima kate ngamungal tukulmba kilba tukulnaig e? Moses nu nane nakmba kilmba Isip kusremba kinaig mbal ta. ¹⁷ Ima kate tuku Kuate nu yar 40 mbolnge gubra tina e? Nane wam naigonu ke lika ma baknu mbolnge kume farnaig mbal ta. ¹⁸ Ima kate tuku Kuate nu pasa sangrimbi nane ye ndon mabte nda ngina e? Nane nu tuku pasa ismba dubi ndanaig mbal ta. ¹⁹ Nane Kuate talamba nu kumu kuga nga idusnaig tukunu nane nu ndon mabte ndakinaig.

4

Kuate nu tango ndon mabtam tuku iduste

¹ Kuate nu tango afu nu ndon mabtam tuku pasa sangrinu pilna ta kile minit. Kuga ndate. Ta tuku sine kuru-kuruka kurau mayebe. Sine Kuate ndon mabtam tuku wam lisngikat. ² Sine singine mbun kame buk minnaig tana kile mata pasa mayenu iseg. Nane pasa mayenu ismba talakinaig tukunu pasa ta nane tur ndakina. ³⁻⁵ Sine nu tuku pasa ismba son ngeg

mbal ndo Kuate ndonj mabta mineg. Ku-
ate nu tugu mbolnge aganj ndende njakmba
kile-mayokka nuje piro njakmba sugluka
mabtina. Kuate tuku pasa mbolnge ande
nu mara 7 tuku tenjemba kuyarna.

Kuate nu mara 7 mbolnge nuje piro
njakmba sugluka mabtina nga ku-
yarna.

Mulum Pasa

2.2

Afu nu ndonj mabtam tuku Kuate nu sakina
ta nane nu talamba pitainaig le nu nane
tuku tenjemba sakina.

Ye gubra sungo tumba pasa sangrinumbi
tenjemba saken: Nane ye ndonj
mabte nda nga saken.

Mune 95.11

⁶ Pasa tanje sine tenjemba tumsingit. Kuate
nu tango ndonj mabtam tuku iduste. Nane
ambonga Kuate tuku pasa mayenu isnaig
mbal ta nane nu talamba nu ndonj mabte
ndakinaig. ⁷ Ta tuku ngumnenga Kuate
nu tango ndonj mabtam tuku ait ande te-
mayokna ta kite ki ait noten. Ye David tuku
pasa buk satinjit ta Kuate nu tenjemba
sakate.

Kile ki ait te mbolnge tane Kuate tuku pasa
isig te ngamungal tukulmba kilba
tukul ndawap ngate.

Mune 95.7-8

*Kuate ndonj mabteg wam kilke mbolok
kuga*

⁸ Yosua nu Israel mbal kilmba Kanan
kilke mbol promba nane Kuate ndonj
mabte ndakinaig. Nane tanjamba mabti-
naig kande Kuate nu ngumnenga manj
mabtam tuku ait ande sa ndakina kande.
⁹ Kuate nu nuje piro ke suluna sulumba
mabtina tanjamba ndo nuje mbal nu
tugumnge mabtamngaig. ¹⁰ Sine Kuate
ndonj mabteg ta nu nuje piro sugluka
mabtina tanjamba ndo sine singine piro tuku
sangri kusremba Kuate tuku sangri tomba
tinga mabteg. ¹¹ Sine tanjamba nu ndonj
mabtam tuku wamdus sangrinu pilmba
dirnangube. Ande nu pasa mayenu ismba
talakuwa ta nu singine mbunj kame tanjaj
Kuate ndonj mabte nda.

¹² Kuate tuku minje pasa sangri njayo
abo njak minmba minit. Pasa ta kame bagi
agonu limba nu agok njayo. Nu tango tuku
ngamungal nduasemba ka sinam nzinge
kilke mbolok manjau samba mbolok manjau
ngamu fetka kilimok kile-mayokkate.

Tango tuku wamdus nzali kise kise kam
idusde ta nu kingenka kila minit. ¹³ Aganj
ande Kuate am mbolnge kuirka minam
kumunj kuga. Sine tuku wam njakmba nu
am mbolnge mayoknge minig. Ngumnenga
nu sine pilesinguwa le sine ta son ngamngig.

Yesus nu sine tuku pris sungo

¹⁴ Singine pris sungo nu samba mbol kina
sulumba kile Kuate tugumnge minit. Nu
Kuate tuku kinjo nuje Yesus. Ta tuku pasa
mayenu iseg te biye debe. ¹⁵ Singine pris
sungo nu kilke te mbolnge minmba tago
njakmba nu mbolnge pronaig ta nu mbar
ndana. Tago mbolnge sine sangri kugatok
ta nu kila pilna sulumba sine sinasingit.
¹⁶ Ta tuku sine kuru kuru kugatok wamdus
bulok Kuate tugum kab. Nu ake sinanj
tango make patika turkam iduste. Sine nu
tugum kab ta nu sine mapeka singine piti
ait mbolnge tursingit.

5

¹ Sine tango ngamuknge tango afu atrau
piro biyam tuku mayok kinig ta nane sine
njakmba tuku Kuate am mbolnge pirokade.
Sine aganj afu Kuate tambim tuku ningeg le
nane Kuate tuku patikade sulumba singine
une saukam tuku aganjmor bale farmba
atraukade. ² Pris mbal nane tango ndo
nane sine tanjaj mbar njak. Ta tuku nane
katese ndade mbal mbarde mbal wamdus
bafumbi kulatka piroka minig. ³ Pris
mbal mbar njak tukunu nane tango tuku
une saukam tuku aganjmor bale farmba
atraukade ta nangine une tuku turmba
atraukade.

⁴ Tango ande nu nuje wamdusmbi atrau
piro biyam tuku nuje nyu te-mayokam
kumunj kuga. Kuatenge madiningit mbal
ndo piro ta biyam kumunj. Abo abo nu
Aron tanjamba madina. ⁵ Kristus nu mata
nuje wamdusmbi pris sungo mayok kam-
bim tuku nu nuje nyu te-mayok ndana.
Kuatenge Kristus nu piro ta kam tuku mad-
ina sulumba sana:

Ne ye tuku Kinjo. Kite ye ne tuku Mam
mayok kinet ngina.

Mune 2.7

⁶ Kuate tuku kuyar pasa ande tenjemba
sakate.

Ne Melkisedek tanan pris minmba minamngat ngate. *Mune*

110.4

⁷ Yesus nu kilke mbolok tango minmba nuje kume mbolnge Kuatenge nu tuku muskil te-tiwam kumun nga Kuate yabanmba sungomba malmbika sarsarmba minna. Nu wamdus ndindo jak Kuate kumnemnge minna le Kuate nu tuku yaban pasa ta isna.

⁸ Yesus nu Kuate tuku Kinjo ta nu mata piti sugo kamusna. Piti ta mbolnge Kuate kumnemnge minam tuku wam ta nu kila pile mayena. ⁹⁻¹⁰ Nu Kuate tuku nzali ndo dubimba piti kamusmba minna ma ma nu kumumbi mayok kina. Nu kumumbi mayok kina le Kuate nu nuje Kinjo ta tejenmba sana. Ne Melkisedek tanan pris sungo minmba minamngat ngina. Nu pris sungo mayok ka sine nu tuku pasa dubiweg mbal sine muskil kile-tidinga abo minmba minam tuku singit.

Sine Kristus tuku wam jakmba kila pilmba sugokube

¹¹ Sine Melkisedek tuku wam afu gudommba satngam iduseg ta tane pasa isam tuku ngaro wasni jak pronaig tukunu sine tugunu jakmba tumtingam tuku piro karenkeg. ¹² Tane o buk Kuate tuku pasa isnaig ta kile tane nane afu tumningam tuku ta tane kumun kuga. Sine man pasa ndui ta tugu patika tumtingam iduseg. Tane kinjo dabro tanan amo ndo nyam kumun. Tane nyamagan karennu nyam kumun kuga. ¹³ Kinjo dabro amo ndo nyumba minit tanan tane manau tinreknu katese ndamba mbirmbarmba minig. ¹⁴ Tango sugonje ndo nyamagan karennu nyade. Nane mara mara manau tinreknu dubika wam magenu ngaionu pitik katesede sulumba wam magenu ta ndo dubikade.

6

¹ Sine Kristus tuku pasa amo suk ta buk ismba kila pilgen tukunu kile sine nu tuku pasa nyamagan karennu suk ta isam tuku wamdus pilmba ka sugokube. Sine makek man lato lato sigrika wande palmbim kumun kuga. Sine buk wam kame alo kugatok dubikigen ta kusreka ngamungal biye

mbilmba makek karennu siriwanu tanan ² kule pisne manau e ko tango mbolnge wai patinu tuku manau sine kila pilgen. Sine tango kummba man tinga e ko mbal ngaionu lafu nayonu tumba minmba minam tuku pasa ta mata sine buk kila pilgen. Ta tuku kile sine pasa alo sugo jak isam tuku wamdus pilmba ka sugokube. ³ Kuate nuje ndin tumsinguwa ta sine ndin ta mbolnge sugokamngig.

⁴ Nane afu Kristus tuku wam katese mayemba man kusrewaig ta nane kileluka kilam tuku ndin ande kanjer ndaweg. Ta ndanam? Kuate tuku bulu tanje nane tuku wamdus kiljaningina. Kuate nu ake sinan tango make patikate wam ta nangine wamdus sinamnge kamusnaig. Nane Tukul Guwa mata tinaig. ⁵ Nane Kuate tuku pasa ismba tagonaig ta mayenu nga idusnaig. Kilke kitek tuku sangri minmba minam tuku ta mata kamusnaig. ⁶ Nane Kristus tuku wam jakmba ta kila patika man kusrekuwaig ta nane Kuate tuku Kinjo ngumnemba nu tumba nangine waimbi lato man ail kazrai mbolnge dannganu sukde. Nane nu tuku nyu nayo silide le jakmba kanjerde. Ta tuku nane ngamungal biye mbilam tuku ndin ande mine ndakate.

⁷ Tane kilke tuku manau kanjerap. Mara mara sawe piymba kilke mbolnge ndekate ta kilke nu sawe tate sulumba tango tuku piro turka nyamagan magenu tingade ta Kuate nu kilke ta nyaro mayenu tuwit. ⁸ Kilke ande sawe tate sulumba anga ngaionu prode ta kilke ta piro kugatok. Kuate nu kilke ta kasuram bafute. Ngumnenga nu kilke ta piyamngat.

⁹ Tira kame, sine tane pasa pitinu satngig ta Kuate nu tane mbolnge tanawe nda nga sine iduseg. Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingawa le tane nu kanjeramngaig. ¹⁰ Tane Kuate tuku kume purmba nu tuku mbal turka minig wam ta Kuate nu gilainge nda. ¹¹ Tane jakmba tangine manau mayenu ta biye demba minap le ma ma wam tairnga minig ta alonu promba tane tumail pulutingamngat. ¹² Tane kanyummba ngaro wasni jak mine ndakap. Kuate nu tango mbolnge wam magenu kamngit nga sakina ta o buk

nane afu nu kumuŋ nga ŋgamuŋgal mukuk tairŋga minnaig ma ma kile nane Kuate tugumuŋge kaŋgerkade. Tane nane taŋaŋ minap.

¹³ O buk Kuate nu wam mayenu ande kam tuku Abraham sana ta nuŋe pasa saŋgri pilewam tuku Sunŋo ande nu limba mine ndakina le nu nuŋe nyu tambi pasa saŋgri pilemba teŋenmba Abraham sana: ¹⁴ Ye Sunŋo. Ye siŋka ne mboluŋge wam mayenu kamŋgit. Yenŋe ne tuku ndare te-tugewi le sunŋokamŋgat nga Abraham sana le ¹⁵ nu ŋgamuŋgal mukuk tairŋga minna ma ma tina.

¹⁶ Sine tango siŋgine pasa saŋgri pilewam tuku siŋgine nyu tambi sa ndakeg. Siŋgine mbara nu tuku nyumbi sine pasa saŋgri pileweg. Maŋau ta mboluŋge ande nu sine tuku pasa pitaiwam kumuŋ kuga.

¹⁷ Kuate nu nuŋe mbal mboluŋge wam mayenu kam tuku sakina ta nu wamdus biye mbil ndamba siŋka kamŋgat nga sine idusbe nga nu tango tuku maŋau dubimba nuŋe nyumbi nuŋe pasa saŋgri pilena. ¹⁸ Kuate nu pasa sakate ko nuŋe nyumbi saŋgri pilete wam ar ta mbilka kise mayok kine nda. Nu yabrikam kumuŋ kuga. Sine afu Kuatenŋe tursiŋguwa nga kua ka nu tugum kineg mbal sine nu tuku pasa biye demba ŋgamuŋgal mukuk alonu tairŋga minbe nga nu wam armba te kile-mayokkina. Nu nuŋe pasa sakina sulumba maŋ nuŋe nyumbi saŋgri pilena.

¹⁹ Wam armba ta mboluŋge sine nu tuku pasa alonu tairŋga mineg mbal waŋ anŋa ndiŋkanu taŋaŋ bike ndakeg. Siŋgine anŋa ta samba mboluŋge tukul tawi sinamŋge Kuate tugumuŋge minit. Purkam kumuŋ kuga. ²⁰ Yesus nu Melkisedek taŋaŋ pris sunŋo minmba nu ambonga sine tuku ndin wakeimba sinam kumba sinenu nga Kuate tumailamŋge pris piro biymba minmba minit.

7

Melkisedek nu pris mbal ŋakmba liniŋgina

¹ Melkisedek nu tango sunŋo nyu ŋak ma ande nyunu Salem kulatkina. Nu Kuate tuku pris minna. Mara ande Abraham taŋgo sugo afu ndoŋ kame bumba nu

nane ŋakmba kile-ibenka nu luka kumba ndinŋge Melkisedek te-silikina le nu nyaro pasa tuna. ² Taŋana le nu Melkisedek nu tango sunŋo nga nuŋe agaŋ ndende ŋakmba maŋgur 10 patika ande tumba nu tuna.

Melkisedek nyu tugunu ta Maŋau Tiŋreknu tuku Gabat. Nu kulatkina ma Salem nyu tugunu ta Wamdus Bulok. Ta tuku nu mata wamdus bulok tuku gabat. ³ Melkisedek tuku ina mam nu tuku wa mbuŋ kame tuku pasa ande ta tuku mine ndakate. Nu prona tuku tugu e ko kumna tuku tugu ta sine gilai. Nu wam ta kugatok taŋaŋ minna. Nu Kuate tuku Kiŋo taŋaŋ nu pris minmba minit.

⁴ Melkisedek nu siŋka nyu sunŋo. Siŋgine mbuŋ sunŋo Abraham tuku wam kaŋgerap. Nu gabat afu ndoŋ kame buna sulumba gabis agaŋ ndende kilna ta maŋgur 10 patika ande tumba Melkisedek tuna. ⁵ Ngumneŋga Levi tuku mbuŋ afu atrau piro biyam tuku Kuatenŋe madiniŋgina. Nane atrau piro biynaig sulumba naŋgine mbal tuku agaŋ ndende maŋgur 10 patika ande didika kilnaig. Nane naŋgine mbal liniŋginaig ta tuku kuga. Nane ŋakmba Abraham tuku mbuŋ. Nane Moses tuku tukul ande dubimba naŋgine mbal tuku agaŋ ndende kilnaig. ⁶ Melkisedek nu Levi tuku ndare kuga. Abraham nu agaŋ ndende maŋgur 10 patika ande tumba nu tuna le Melkisedek nu sunŋo tukunu nu ndek yaimba kilna. Nu kilna sulumba nu Abraham nyaro pasa tuna. Abraham nu ake tango kuga. Kuate nu tango mboluŋge wam mayewam idusna sulumba nu Abraham pasa mayenu ta tuna.

⁷ Ima nu sunŋo? Tango nu nyaro pasa tuwit ta e ko nyaro pasa tate ta? Tango nu nyaro pasa tuwit nu sunŋo. Ta tuku Melkisedek nu siŋka Abraham lite. ⁸ Levi tuku mbuŋ afu naŋgine mbal tuku agaŋ ndende maŋgur ande kilnaig ta nane tango ndo ŋakmba kume far sulunaig. Melkisedek nu Abraham tuku agaŋ ndende maŋgur ande kilna ta kuyar pasa nu tuku teŋenmba sakate. Nu abo ŋak minmba minit ŋgate.

⁹⁻¹⁰ Melkisedek nu ndinŋge Levi tuku mbuŋ Abraham kaŋgerna le ait ta mboluŋge

Levi kugatok ta nu mbuŋ nuŋe tuku fungul sinamŋe minna. Abraham nu nuŋe agaŋ ndende maŋgur 10 patika ande Melkisedek tuna ta nu nuŋe ndare Levi tuku turmba Melkisedek tambinu taŋaŋ kina. Ta tuku kile Levi tuku mbuŋ afu naŋgine mbal tuku agaŋ ndende ndui ndui yaika kilig ta nane pris sungo Melkisedek li ndade.

Yesus nu Aron lite

¹¹ Kuate nu Levi tuku tugu Aron tuku ndare nane pris piro biyamba kulatkuwaig ŋga nu tukul maŋau taŋgo pino dubiwam tuku te-mayokna. Naŋgine piro ta mbolŋge taŋgo pino Kuate am mbolŋge kumumbi mayok kinaig kande pris kitek ande mayok nda kina kande. Pris kitek mayok kina ta nu Aron tuku ndare kuga. Nu Melkisedek taŋaŋ mayok kina.

¹² Pris kitek mayok kuwa ta tukul maŋau kitek turmba mayok kinit. Tukul ambokok kugate. ¹³ Pris kitek ye sakit ta nu Levi tuku tugu kuga. Nu Yuda tuku tugu. Yuda tuku mbuŋ ande atrau mbain mbolŋge atrau ndakina. ¹⁴ Singine Sungo Yesus nu Yuda tuku tugu mbolŋge prona wam ta sine ŋakmba kila. Moses nu atrau piro biyam tuku Israel mbal saningina ta nu Yuda tuku nyu te-mayok ndana. Ta tuku tukul maŋau ambokok sinamŋe Yuda tuku tugu ande pris piro biyam kumuŋ kuga.

¹⁵ Pris kitek Melkisedek taŋaŋ mayok kina wam ta mbolŋge sine kilimok kaŋgereg. Maŋau kitek turmba mayok kina. ¹⁶ Yesus nu pris mayok kina ta tukul ande dubimba pris mayok nda kina. Nuŋe mbuŋ ande pris piro biye ndakina. Nu abo ŋak minmba minam tuku nuŋe sangri tambi nu pris mayok ka piro ta tina. ¹⁷ Kuatenge nu tuku teŋenmba sakina. Ne Melkisedek taŋaŋ pris minmba minamŋat.

¹⁸⁻¹⁹ Ambokok maŋau ta gisleknu. Taŋgo pino tur ndakina. Tukul maŋau mbolŋge nane tiŋreknu mayok ndakinaig le Kuate nu maŋau ta te-sina. Kile maŋau kitek Yesus mbolŋge alonu tamŋgig ŋga tairŋga mineg maŋau ta kumuŋ. Sine nu mbolŋge kumumbi mayok ka Kuate tugum kinig.

²⁰⁻²¹ Pris ambokok nane atrau piro biyam tuku Kuate nu saningina ta nuŋe nyumbi

pasa sangri pile ndana. Nu Yesus pris mayok kambim tuku sakina ta nu nuŋe nyumbi pasa ta sangri pilemba sana: Ye Sungo. Ye yiŋe pasa yiŋe nyumbi sangri pilemba saken. Ye wamdus mbilmba kisemba sake nda. Ne mara mara pris minmba minamŋat ŋgina.

²² Kuate nuŋe pasa sangri pilemba nu Yesus pris minmba minam tuku pilna. Ta tuku nu pasa kitek Kuatenge katna ta kulatka minwa le alonu kugawe nda. Minmba minamŋat. Ta tuku pasa kitek taŋge o buk Moses ndoŋ pasa katna ta lite.

²³ Pris ambokok nane ŋakmba kume likinaig. Ta tuku nane lafu-lafuka pris piro biyamba minanu. ²⁴ Yesus nu abo ŋak minmba minit tukunu nuŋe atrau piro kusrewe nda. ²⁵ Nu mara mara abo minmba samba mbolŋge Kuate tugumŋge taŋgo tuku yabaŋmba minit. Nane afu nu tuku piro tuku sangri tomba tiŋga Kuate tugum kinig mbal nu nane tuku muskil kile-tidinga minit.

²⁶ Yesus nu kumumbi sine tuku atrau piro biyit. Nu purfeŋnu. Mbar ande nu mbolŋge mine ndakate. Nu sine taŋgo taŋaŋ mine ndakate. Nu une kugatok. Kuatenge nu te-dunga samba mbolŋge pilmba nyu sungo tuna. ²⁷ Pris ambokok nane mara mindek ambonga naŋgine une sauka ŋgumneŋga taŋgo pino tuku une saukam tuku agaŋmor bale farmba atraukanu ta Yesus nu taŋa ndana. Nu nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna le afuŋge nu balenaig le atraukam nduina. Not ndo. ²⁸ Tukul maŋau sinamŋe Kuate nu sine taŋgo une ŋak kilmba atrau piro biyam tuku patikina. Ngumneŋga nu pris kitek piro biyam tuku Kuate nu nuŋe nyumbi pasa sangri pilena ta nu nuŋe Kiŋo nuŋe pilna. Nuŋe Kiŋo ta nu purfeŋnu minmba nu pris sungo kumumbi mayok ka taŋamba minmba minit.

8

Yesus nu pasa kitek kulatkate

¹ Ye pasa ŋakmba sake likit ta tugunu teŋenmba. Singine pris sungo Yesus nu samba mbolŋge Kuate tuku ndinam kumamŋge minyok minit. ² Nu samba mbolŋge Kuate tuku wande tugusek ta

sinamnge nune atrau piro kumba minit. Wande ta Kuatenge pilna tuku. Tanjonge pile ndakinaig.

³ Pris sugo nane aganj yimyam Kuate tumba aganjmor kilmba bale farde. Nane atrau piro ta ke likam tuku pris nyu tinaig. Singine pris sungo nu mata piro ta kam tuku nyu tina. Nu aganj ande Kuate atraukam kumun.

⁴ Yesus nu kilke te mbolnge minit kande nu atrau piro biye ndakate kande. Pris gudommmba Moses tuku manau mbolnge tukul dubimba aganj yimyam kilmba Kuate atrauka tuwig. ⁵ Kilke te mbolnge atrau piro kade mbal nane samba mbolnge piro tugusek ta tuku kanunu ndo kade. Moses nu tawi wande palmbim bafuna le Kuate nu wam pagumba sana:

Ne isa. Ne buk tabe mbolnge minna le ye wande kanunu te-mayokmba tum-nen tanamba ndo pale ngina. *Kisim Bek 25.40*

⁶ Kuate nu alonu sungomba prowamngaig nga pasa kitek katna. Kile Kristus nu alonu ta kile-mayokkate. Pasa kitek tuku alonu sungokanu pasa ambokok lite. Ta tuku atrau piro Kuate nu Kristus tuna tanje pris mbal tuku piro ambokok mata lite. ⁷ Kuate nu Moses ndon pasa katna ta sinamnge tango pino kumumbi minnaig kande nu man pasa kitek kat ndana kande. ⁸ Kuate nu tukul pasa kumnemnge minnaig mbal nu nane ndon pasa nak minmba tejenmba sakina.

Ye Sungo, ye satinngamngit. Ait ande prowa le ye Israel mbal ndon Yuda mbal turmba pasa kitek sangrinu katamngit.

⁹ Ye o buk Israel mbal tuku mbun turka ndin te-mayoken le Isip kusremba kinaig ait mbolnge nane pasa sangrinu katen tanamba kuga. Nane ye tuku pasa ta dubi maye ndamba kusrenaig le ye nane ngumneningen.

¹⁰ Ye Sungo ye satinngamngit. Ngumnennga ait kumunguwa le ye pasa kitek tejenmba Israel mbal ndon katamngit. Ye yine tukul pasa nakmba nane dubi magekam tuku nane tuku ngamungal sinamnge patike likamngit. Ye nane tuku

Mbara Sungo mini le nane yine mbal minamngaig.

¹¹ Nane nanjine kilke tuma mbal nanjine ndare Kuate tuku kila pilwaig nga man tumninge nda.

Nyu nak nyu kugatok mbal nane nakmba ait ta mbolnge ye kila minamngaig.

¹² Ye nane mapeka nanjine wam ngaigonu sauke ningamngit. Tanjawi sulumba ye nane tuku une nakmba gilaingamngit ngina. *Yeremia 31.31-34*

¹³ Kuate nu pasa kitek katam saka nu pasa ambokok te-sina le piro kugatok minit. Nu piro kugatok minmba ngisinu bafute.

9

Kuate mbarinjam tuku kilke mbolok tawi wande

¹ Pasa ambonga Kuate nu Moses ndon katna ta nane ta sinamnge fare fare Kuate mbarin ndanaig. Nane tukul afu dubika nu mbarinngaig. Nane nu mbarinjam tuku kilke te mbolok tawi wande pilnaig.

² Nane wande tumailamnge bulu ande mbain mbolnge pilnaig. Tukul bret Kuate am mbolnge patikinaig tuku mata mbain ta mbolnge minnaig. Tawi wande ta nyunu tukul wande. ³ Tukul wande ta ngamunge malanga tukulanu tawi sungokanu minna. Tawi ta ngumnemnge tawi ma ande minna ta nyunu tukul wande sungo.

⁴ Wande ta sinamnge mbain ande aganj afu pasokanu le mundur magenu prowanu ta minna. Mbain ta nane golmbi wakeinaig. Kuate nu Israel mbal ndon pasa katna ta tuku bokis mata minna. Nane ngaronu golmbi wakeinaig. Ndam armba tukul pasa kuyaranu nak, gol waim mana fudinndo nak, Aron tuku ndumndum kuzru prona ta nakmba bokis sinamnge patikinaig. ⁵ Bokis mbolnge enel armba wakeika patikinaig. Enel ar ta magenu ndo kilja nak. Nale nakile salmban kuitka bokis tukulnu songinaik. Kuate nu tango tuku mbar saukam tuku pris sungo nu bokis tukulnu ta mbolnge aganjmor ndarenu barejanu. Sine kile tawi wande tuku aganj ndende nakmba satinngam tuku

ait kuga. ⁶ Nane tanjamba tawi wande tuku agan ndende njakmba patike likinaig.

Pris mbal nane mara mara wande tumailam ta sinam kumba atrau piro yimyam kumba minnaig. ⁷ Tawi ma ngumnemnge minna ta pris sungo ndo nu wande ta sinam kambinu. Mara mara kuga. Yar ndindo sinamnge ki ait ndindo ndo nu wande ta sinam kambinu. Nu kambim nga aganmor ndare kilmba nuje mbar, tango pino tuku mbar, mbar afu nane kumba kamus ndanaig ta njakmba saukam tuku Kuate atraukanu. ⁸ Manjau ta mbolnge Tukul Guwa nu tenjenmba sine tumsingit. Ambokok manjau sinamnge tukul wande tumailamnge atrau piro kuga ndawa ta ake tango nu tukul wande sungo ngumnem ta sinam kumba Kuate tugum kambim kumuñ kuga.

⁹ Tawi wande ta manjau kitek te tuku kanunu ndo. Manjau ta sinamnge nane Kuate mbarinam nga agan yimyam Kuate tuku patika aganmor kilmba bale farmba atrauka tanjamba tanjamba minnaig. Nane tanjanaig ta nangine mbar manjau tuku piti nangine wamdus sinamnge minnaig. ¹⁰ Nane kule le nyamagan tuku tukul ngarosus agan ndende minyanje likam tuku tukul ta ndo dubika minnaig. Tukul njakmba ta ngarosus tuku ndo. Nane tukul kame ta dubika minwaig le Kuate nu manjau kitek te-mayokuwa le tukul kame ta sangri kugawamngaig.

¹¹ Nane tukul manjau dubika minnaig le ta ngamuknge Kuate tugumnge ngamungal mukuk njak minam tuku manjau prona. Kristus nu pro manjau ta tuku pris sungo mayok kina. Nu Kuate tuku wande sinam kumba ka pris sungo piro biyit ta kilke mbolok wande kuga. Samba mbolok wande tugusek. Tangonge pile ndakinaig tuku. ¹² Nu wande ta tuku tukul wande sungo nduiye sinam kina. Nu pris sungo ambokok tanjan meme le makau fat tuku ndare kilmba tukul wande sungo sinam kine ndakina. Nu nuje ndare tumba ka ndare tamba sine piyasiñmba sine tuku muskil nduiye kile-tidingina.

¹³ Manjau ambokok dubimba nane meme le makau pailnu tuku ndare kilmba makau pangar fatnu pasokinaig tuku kuke

tugu ta tur mbilmba tango nu wam afu mbolnge kutur kilanu ta nane mbolnge bareñninginaig. Bareñninginaig le nangine ngarosus tuku kutur saukinaig.

¹⁴ Kristus tuku ndarenge aganmor ndare tuku piro lite. Nu purfennu ndo minmba nuje minmba minam tuku manjau tuku sangri mbolnge nuje ngarosus kumam tuku pilmba Kuate atraukina. Wam afu dubikeg le tur ndasingig le wamdus piti njak mineg ta nuje ndarembi mbar ta njakmba sauke suluwa le sine ngamungal mukuk njak Kuate mbarinam kumuñ. ¹⁵ Pasa kitek Kuate katna ta kile Kristus nu alonu kile-mayokkate. Nu tuku kume mbolnge pasa ambonga katna ta kumnemnge minmba mbarde mbal muskil kile-tidinge ningit. Kile Kuate nu o buk sakina tanjamba nu wikade mbal njakmba nuje wam magenu kilam tuku minig.

¹⁶ Tango ande ngumnennga ye kumi le ye tuku agan ndende yije mbalnge kilam tuku nga idusmba nu waje ande kuyarmba pilit. Tango ta nu kumit le ndo nu tuku agan ndende kuembol walmba kilig. ¹⁷ Nu nuje pasa kuyarte sulumba nu abo minit ta kuyar ta alo kugatok tanjan minit. Nu kumit le ndo alonu mayok kinit. ¹⁸ Wam ndui ta ndo Kuate nu pasa o buk tango ndon katna ta alonu mayok kuwa nga tane aganmor bale farap ngina. Ndare tamba pasa katna ta tugu pilnaig ta tenjenmba. ¹⁹ Moses nu tukul pasa njakmba tango pino saningina sulumba nu makau fat le meme tuku ndare kilmba kule tur mbilna. Tanjamba nu sipsip nguenu gurgur kilmba hisop ail wajuenu tur kusmba pilna le ndare sinam kina. Kina le tumba bareña le tukul kuyaranu waje tango turmba mbol kinaig. ²⁰ Tanjamba Moses ndek sakina: Tane dubikam tuku Kuate nu tane ndon pasa katna ta ndare tembi tugu pilit ngina.

²¹ Nu wam kina tanjamba ndo ndare ta tumba ka tawi wande sinamnge Kuate atraukam tuku agan ndende njakmba mbolnge bareñningina. ²² Moses tuku tukul manjau ta sinamnge kutur njakmba mayok kinaig ta ndarembi ndo saukinaig. Ndare kutu ndate ta tango tuku une sau ndakate.

Yesus nu kummba sine tuku une saukina
 23-24 Manjau ambokok sinamnge nane aganjmor ndarembi kutur saukinaig. Manjau ambokok ta samba mbolok manjau kube ndo naig. Kristus nu kilke te mbolok tuku tukul wande sinam kine ndakina. Nu samba mbolok tuku wande tugusek ta sinam kina sulumba kile sine turkam tuku Kuate tugumnge minit. Ta tuku samba mbolok aganj ndende aganjmor ndarembi kutur saukam kumuŋ kuga. Atrau aganj purfenjnumbi ndo kutur saukam kumuŋ.

25 O buk yar kidemba ki ait ndindo mbolnge pris sungo nu tukul wande sungo sinam kambim nga nuŋe ndare tumba kine ndakina. Nu aganjmor ndare kilmba kambinu. Kristus nu taŋa ndana. Nu nuŋe ngarosu kumam tuku palmbim nduina sulumba nuŋe ndare tumba samba mbolok tukul wande sinam kina. 26 Nu wam ta ke ndakina kande Kuate nu kilke te-mayokna ait ta mbolnge nu tugu pilmba kume tutur-tuturmmba ka kile taŋamba minit kande. Ait kugawam tuku ait te mbolnge nu mayok kina sulumba nuŋe ngarosu tambu une njakmba sauke suluwam tuku Kuate atraukam nduina. 27 Taŋgo njakmba kume nduiwaig sulumba Kuate nu nane pileningam tuku ait tairnga minamnggaig. 28 Taŋamba ndo Kristus nu nuŋe ngarosu pilna le nane nu balenaig le nu kumam nduina sulumba taŋgo gudommmba tuku une saukina. Nu manj luka prowamngat ta une saukam tuku prowe nda. Sine nu minde mineg mbal sine tuku muskil kile-tidinge singam tuku prowamngat.

10

1 Tukul manjaunge samba mbolok tuku tugusek manjau tuku alonu kile-mayok ndakate. Nu wam tugusek tuku kanunu ndo. Ta tuku nane tukul dubimba yar kidemba aganjmor ndui ta ndo kilmba bale farmba atrauka Kuate am mbolnge kumumbi mayok kine ndakade. 2 Nane kumumbi mayok kinaig kande nane une tuku piti kamus ndamba aganjmor manj kilmba bale farmba atrau ndakinaig kande. 3 Nane yar kidemba une saukam tuku aganjmor kilmba bale farnimmba atraukinaig sulumba nanjine une ta

idusmba minanu. 4 Makau pailnu le meme tuku ndarembi une saukam kumuŋ kuga. 5 Ta tuku Kristus nu kilke te mbol prona sulumba nu Kuate sana:

Nane aganjmor kilmba bale farmba aganj kise kise ne tanmbim tuku patikade wam ta njakmba ne nzali ndanate. Ta tuku ne ye ngarosu te sina.

6 Nane aganjmor kilmba bale farmba njak pasokade ko nanjine une idusmba aganjmor bale farmba atraukade wam ta njakmba ne nda nzalinate.

7 Ta tuku ye ne sanamngit. Kuyar pasa ye tuku taŋamba sakate ta ye prowen te ne tuku nzali njakmba dubikam tuku minet.

Mune 40.6-8

Kristus nu taŋamba Kuate sana.

8 Kristus tuku pasa ta tugunu tenenmba. Nu ambonga sakina: Aganjmor kilmba bale farmba aganj kise kise ne tanmbim tuku patikade wam ta ne nzali ndanate. Aganjmor kilmba bale farmba njak pasokade ko afu nanjine une tuku atraukade manjau ta njakmba ne nda nzalinate ngina. Nane tukul manjau dubimba manjau njakmba ta kinaig ta 9 Kristus nu manj pasa tuturmmba sakina: Ye prowen te ne tuku nzali njakmba dubikam tuku minet ngina. Nu manjau kitek Kuate tuku nzali njakmba dubikam tuku ta mayok kuwa nga tukul manjau tuku piro te-sina. 10 Kristus nu Kuate tuku nzali ta dubimba nuŋe ngarosumbi Kuate atraukam nduina. Taŋana le Kuate tuku nzali mayok ka Yesus Kristus tuku kume mbolnge sine nu am mbolnge kumumbi mayok kagenj.

11 Tukul manjau mbolnge pris mbal nane tawi wande sinamnge mara mindek tanje piroka tir minig. Nane aganjmor ndui ta ndo kilmba bale farmba atraukade ta aganjmor ndarenunge taŋgo tuku une saukam kumuŋ kuga. 12 Kristus nu taŋgo tuku une saukam tuku nu nuŋe ngarosu kumam tuku pilmba Kuate atraukam nduina. Nu tuku atrau aganj une saukam tuku sangri minmba minamngat. Nu taŋana sulumba nu Kuate tuku ndinam kumamnge minyoka 13 Kuate nu nuŋe ngueu mbal njakmba kile-ibenka nu kum-nemnge patikam tuku tairnga minit. 14 Nu nuŋe ngarosu atraukam nduina le sine nu mbolnge purfenju mayok kineg mbal

Kuate am mbolnge kumumbi minmba minamngig. ¹⁵ Tukul Guwa nu wam ndui ta ndo tumsingit. Nu ambonga tenenmba sakina.

¹⁶ Ye Sungo ye sakamngit. Ait ande prowa le ye pasa kitek tenenmba Israel mbal ndon katamngit. Ye yine tukul pasa jakmba nane dubi magekam tuku nane tuku ngamungal sinamnge patike likamngit ngina. *Yeremia*

31.33

¹⁷ Tukul Guwa nu lato man tenenmba sakina.

Ye nane tuku une wam najgonu jakmba gilaingamngit ngina. *Yeremia*

31.34

¹⁸ Kuate nu sine tuku une jakmba sauka gilaingina tukunu une saukam tuku atrau agan nu piro kugatok minit.

Sine Kuate tugum kab

¹⁹ Tira kame, Yesus nu nune ndarembi sine tuku une jakmba sauke suglukina. Ta tuku kile sine kuru kuru ndaka ngaro bulok samba mbolok tukul wande sungo sinam kumba Kuate tugum kab. ²⁰ Sine Kuate tugum kambim tuku Yesus nu nune ngarosu atrauka ndin kitek wakeina. Ndin ta abo jak minmba minam tuku. ²¹ Nu pris sungo mayok ka sine Kuate tuku mbal kulatkate. ²² Nu singine mbar tuku piti sauke sulumba kule purfennumbi sine tuku ngarosu jakmba minyangina. Ta tuku sine wamdus ndindo tumba Kristus tuku sangri tomba tinga ngarosu bulok Kuate tugum kab. ²³ Sine nu tuku pasa tuku alonu tairnga mineg ta kusre ndamba biye debe. Kuate nu sinjka nune pasa dubimba singine muskil kile-tidinge singamngat.

²⁴ Sine tira kame nane afu ngamungal ningam tuku afu mbolnge manau magenu ke likam tuku singine singine ngamungal kuagnekube. ²⁵ Singine mbal afu Kuate mbarinam tuku mangur ndakade ta sine taja ndabe. Sine mangurka singine singine tira ndon mungu sangri pileninbe. Sungo prowam tuku ait buk patukate. Ta tuku sine mara mara mangurkube.

Kristus ngumnewam tuku manau

²⁶ Sine Kuate tuku pasa tugusek ismba kila pilmba singine nzali ndo dubimba

wam najgonu kumba mineg ta atrau agan ande une saukam tuku mine ndakate. ²⁷ Sine tanamba mineg ta sine pilesingam tuku ait Kuate nune ngueu mbal kilmba pa kame nayo mbol pankamngat ta tairnga minbe.

²⁸ Tango ande nu Moses tuku tukul pasa ande ake agan tanan nga lukamba likina ta tango armba ko kenmba nu kangermba nu tumba ka pasa mbolnge te-timba nu mape ndamba balewanu. ²⁹ Ande nu Kuate tuku Kinjo ngumnete ta sinjka nu ngaro mukuk mine nda. Yesus nune ndare kutuna le Kuate nu pasa kitek katna ta alonu mayok kina. Nane ndare ta ake agan ngade ta ndare ta mbolnge ndo nane purfennumbi mayok kambim tuku nu kumna. Tukul Guwa nu nane ake sinan make patikam iduste ta nane nu tumail pande. Mbal ta nane sinjka pa sungo tam tuku minig.

³⁰ Kuate nu pasa tenenmba sakina: Manau najgonu lafunu ta ye tuku piro. Yenge pa ningamngit ngina ta sine jakmba kila. Nu lato pasa ande mata sakina: Ye Sungo. Ye yine mbal jakmba pileningamngit ngina. ³¹ Ande nu Kuate minmba minit nu tuku pa kangerwa sulumba ose. Nu kuru kuru sungo tamngat.

Sine sangri tinga dirnangube

³² Ambonga bulu mayenu tane tugum prona le tane piti sugo afu pronaig ta tane sangri tinga dirnanga minnaig. ³³ Nane tane kilmba tango am mbolnge kile-tidinga piti sugo tinmba tane tumail pantinginaig. Mara afu tangine tira afu mbolnge tanjanaig ta tane kuru kuru ndaka nane ndon ulendikinaig. ³⁴ Nane afu mulin kilanu minnaig ta tane nane ndon piti kuranaig. Nane afunge tane tuku agan ndende ake kilmba najgo siglikinaig ta tane ta tuku wamdus piti sungo nda tinaig. Agan kame ta kilke te tuku agan ndo nga tangine samba mbolok agan ndende magenu minmba minam tuku ta idus tidinginaig. Tangine manau mayenu ta gilai ndangap.

³⁵ Tane sangri tinga dirnanga tanamba ndo minap ma ma lafu mayenu tamngaig. ³⁶ Manau tambi ndo Kuate tuku nzali jakmba dubikap sulumba wam mayenu

prowamngat nga sakina ta tamngaig.
³⁷ Kuate tuku pasa te tane isap.

Ande prowamngat ta nu dalke nda. Mine minemba prowamngat.

³⁸ Yinje tango tinreknu nu ye ndo idusyumba ye kumun nga saka minwa. Nu kuru-kuruka lukuwa ta ye nu nza-liwe nda. *Habakuk 2.3-4*

Kuate tuku kuyar pasa tanamba sakate.

³⁹ Tira kame, afu kuru-kuruka luka ngisikade ta sine nane tanan kuga. Sine Kuate tala ndamba nu kumun nga abo jak minmba minam tuku mbal mineg. Ngisike nda.

11

Kuate tuku sangri tomba tingam tuku mbal

¹ Sine Kuate tuku sangri tomba tingeg wam ta tugunu tejenmba. Sine wam kame tairnga mineg ta sinja kilamngig ngeg. Agan ndende ammbi kanjer ndakeg ta sonndo minig nga ngamungalmi iduseg.

² Singine mbun kame nane manau ndui ta jak minnaig le Kuate nu nane tuku gare jak nyu sugo ningina.

³ Sine Kuate kumun nga sakeg ta nuje pasambi samba kilke kile-mayokkina ta sine kila. Sine agan ndende ammbi kanjerkeg te nu agan ammbi kanjer ndakeg tambi nu kile-mayokkina ngeg.

⁴ Abel nu Kuate tuku sangri tomba aganjmor tumba atraukina. Atrau agan tanje Kain tuku atrau agan lina. Kuate nu Abel tuku atrau ta kanjermba nzalina le nu tango tinreknu nga nu tuku nyu te-mayokna. Nu o buk kumna ta nuje manau mayenu tanje sine tumsinmba minit.

⁵ Enok nu Kuate tuku sangri tomba tingina ta nu kume ndakina. Kuate nu ngarosus jak tina le afu nu tuku mindesin kanjeram tuku sotete pisenginaig. Kuate nu Enok nda tina sulumba nu tuku gare sunjo tina. Kuyar pasa tanamba nu tuku sakate.

⁶ Ande nu Kuate talate ta nu Kuate gare tambim kumun kuga. Ta tuku ande nu Kuate tugum kambim nga Kuate nu sinja minit nguwa. Ne nu sota le nu ne mbolnge wam mayenu kamngat nga idusa.

⁷ Kuate nu wam ngumnennga prowam tuku Noa rironj pasa sana ta nu ismba Kuate tuku pasa son nga nu nuje ndare mage minam tuku wan ande kusna. Noa tuku manau tanje kilke mbolok mbal tuku manau nayonu kilimok te-mayokna. Kuate nu kumun ngina ta nu am mbolnge kumumbi mayokkina.

⁸ Kuate nu Abraham nuje ma kusremba ma kise ande tambim tuku sana le nu Kuate tuku sangri tomba tinga nuje ma kusremba kina. Ma nu kambim tuku ta nu gilai. Ake tinga kina. ⁹ Kuate nu ma tambim tuku sakina ta mbol prona sulumba nu Isak le Yakob ndon rawe tango tanan minmba baibai ndo patikinaig. Abraham Kuate nu kumun nga ma tam tuku wamdus bulok tairnga minna. ¹⁰ Kuate nu samba mbolnge tumbran mayenu minmba minam tuku pilna ta Abraham nu tumbran ta ndo idusmba wamdus bulok jak tairnga minna.

¹¹ Kuate nu pasa sangrinu sakina le Abraham piyo nuje Sara nu ismba Kuate nu kumun ngina. Ta tuku nu saibo pile mayemba kinjo tam tuku ait lina ta nu kinjo konna le sangri tinga fungulok minna. Kuate nu sinja nuje pasa kumuwanngat nga nu tanana.

¹² Wam ta mbolnge tanjo ndindo ta saibo pile mayemba kumam tuku ait patukina le nu tuku mbun gudommmba mayokkinaig. Samba mbolnge mbai minig piyalnge fulbul minig tanan burnu kumun kuga.

¹³ Abraham nane Kuate tuku pasa ismba nu kumun nga saka minnaig ma ma alonu kanjer ndamba kume likinaig. Nane pasa ndo ismba ngumnennga alonu prowamngat nga nane kila minmba gare jak kume likinaig. Nane kilke te mbolnge minmba sine rawe tanjo tanan mineg nginaig. Singine tumbran tuguk kilke te mbolnge mine ndakate nga saka minnaig. ¹⁴ Tanaka sakinaig mbal ta nane tumbran ande minam tuku sota wamdus te-mayoknaig. ¹⁵ Nangine tumbran o buk kusrenaig ta luka kambim kumun ta nane tumbran ta idus ndanaig. ¹⁶ Nane ma kise mayenu ndo sota minnaig. Ma ta samba mbolok. Nane Kuate nu sine tuku Mbara nginaig le nu nane tuku nyu yabu ndaka samba mbolnge tumbran ta kuaneke ningina.

¹⁷⁻¹⁸ Kuate nu nuje kiŋo Isak tuku tenjenmba Abraham sana: Isak mbolŋge ndo ne tuku mbuŋ mayok kanŋaig nga sana. Nu Abraham tuku ŋgamuŋgal son tagona le nu Kuate tuku sangri tomba tinga nuje kiŋo ndindo balemba luka Kuate atraukam bafuna. ¹⁹ Nu tenjenmba idusna: Isak nu kumwa ta Kuate nu te-tiwamŋgat ŋgina. Ta tuku Isak nu kume ndakina ta nu kumanu tanaŋ mam nuje nu maŋ luka tina.

²⁰ Isak nu Kuate nu kumuŋ nga nuje kiŋo armba Jakob le Esau wam ŋgumneŋga mayok kanŋaig ta tuku nyaro pasa nikina.

²¹ Yakob nu minmba ka kumam bafuna sulumba Kuate nu kumuŋ nga nu nuje wa kame Yosef tuku kiŋo armba wam ŋgumneŋga mayok kanŋaig ta tuku nyaro pasa nikina. Nu nuje ndumndum biymba tamba ŋgaro sangri pilemba loka Kuate tuku nyu te-duŋga nu nale nyaro pasa nikina.

²² Yosef nu minmba ka kumam bafuna sulumba Kuate nu kumuŋ nga Israel mbal Isip kusrewam tuku saningina: Tane Isip kusremba ye tuku isu kilmba kumba tangine ma kitek mbolŋge ŋgukap ŋgina.

²³ ŋgumneŋga Moses tuku ina mam nu te-pilmba kiŋo mayenu nga Kuate tuku sangri tomba tinga Farao tuku tukul pasa kuru kuru ndaka nu yubenginaik le tambun kenmba minna.

²⁴ Moses nu sungokina sulumba Kuate nu kumuŋ nga nu Farao tuku wa nga nyu sungo tunaig wam ta ŋgumnena. ²⁵ Kilke te tuku nzali ŋaigonu ait fagnu ndo minam tuku ta ŋgumneningina sulumba Kuate tuku mbal sinamanzer sungo minnaig ta nane ndoŋ ulendikina. ²⁶ Nu Isip mbal tuku agaŋ ndende magenu kilam tuku ta agaŋ ŋai fudiŋndo tanaŋ nga mbulmba pitaikina. Nu afuŋge tumail pannaig ta nu Kristus tuku idusmba ŋgamuŋgal mukuk ŋak minna. ²⁷ Nu Kuate tuku sangri tomba tinga Farao tuku gubra kangermba kuru kuru ndaka sangri tinga Isip kusrena. Sine singine ammbi Kuate kangeram kumuŋ kuga ta Moses nu Kuate kangeranu tanaŋ sangri tinga minna. ²⁸ Kuate nu kumuŋ nga nu Pasowa ait sungo tugu pilmba kame eŋel nu Israel mbal tuku kiŋo mulum mapeka bale far ndakuwa nga nu nane saningina le nane sipsip balenimmba

ndarenu kilmba nanŋine wande malanga piseneninginaig.

²⁹ Israel mbal nane Kuate nu kumuŋ nga Yu Gurgur ŋgamuŋge bablakina le sim kinaig. Isip mbal nane mata sim kambim tuku tagomba kinaig ta nane ŋakmba ŋgisikinaig.

³⁰ ŋgumnenga Israel mbal Kuate nu kumuŋ nga Yeriko tumbraŋ mara 7 laipnaig le ndame fonde sambrika guroronaig.

³¹ Yerikonu pino Rahab tango didik farmba minna tuku ta nu Kuate kumuŋ nga Israel tango armba tumbraŋ ta katesewam pronaik le nu nale turka yubengina. Ta tuku nuje ŋgueu mbal kame pronaig ta nane Yeriko mbal ŋakmba bale farka nu mapemba bale ndanaig.

³² Ye nane gudommmba tuku wam kubewam kumuŋ. Gideon Barak Samson Yefta David Samuel tuan tango ŋakmba satinŋam tuku ta ye ait kuga. ³³ Mbal ta nane ŋakmba Kuate nu kumuŋ nga tenjenmba ke likinaig. Afu nane kilke kisekok mbal ndoŋ kame bumba nane kile-ibenŋkinaig. Afu sangri tinga maŋau tinreknu ndo mayok kambim tuku pirokinaig. Afu Kuate nu nane mbolŋge wam magenu kam tuku saningina ta alonu tinaig. Afu nane laion tuku minŋge tukulninginaig. ³⁴ Nane afu pa sungo sinamŋge patikinaig ta kume ndakinaig. Afu nanŋine ŋgueu mbalŋge bagimbi bale faram bafunaig ta nane sangri tinga kua kinaig. Afu sangri kugatok ta Kuate tuku sangri mbolŋge sangri tinginaig. Nane kame buwam tuku sangri tinaig le kilke kisekok mbal nane kua kinaig. ³⁵ Pino afu nanŋine kutu kummba maŋ abonginaig le kilnaig.

Kuate tuku sangri tomba tinginaig mbal afu piti yimyam kanŋerkinaig. Nane afuŋge nane Kuate kusrewaig nga ŋgarosu rar sungo ninginaig le abo tugu kitek tam tuku saka Kuate kusre ndamba rar sungo kamusmba ma ma kume likinaig. ³⁶ Afu kilmba amsesenimmba muli karennumbi ŋgusninge likinaig. Afu muliŋ kilmba wandekŋge patikinaig. ³⁷⁻³⁸ Nane afu ndamembi bale farninginaig. Afu so sungombi ŋgamuŋge kat pugurkinaig. Afu kame bagimbi bale farninginaig. Kuate

tuku mbal ta sipsip ko meme tuku ngaro fulka tinge lika minnaig. Nane piti yimyam kilmba kua ka ma baknu mbolnge tabe pon pilemba ndame burok ko kilke burok sinamnge nane kuirka sinamanzer sungo tumba mine likinaig. Kuate tuku mbal ta nane kilke mbolok mbal ndon ulendikam mbulnaig.

³⁹ Nane jakmba Kuate nu kumun nga dirnanga saka minnaig ta Kuate nu nane tuku gare jak nyu sugo ningina. Kuate nu wam mayenu kam tuku sakina ta nane alonu kanjer ndanaig. ⁴⁰ Ta ndanam? Kuate nu sine tuku ait mbolnge wam mayenu te-mayokam tuku idusmba nane sine tairnguwaig le sine kumu kumu muskil kile-tidinge singamngat.

12

¹ Sine nane Kuate tuku sangri tomba tinginaig mbal ta tuku manjau mayenu ta idusningmba singine nzali yimyam ngumneningmba ame unenge sine didikate ta kusreka sine tango kame usre mbolnge dirnanga pinderka piya mayenu tam idusde tana ² singine wamdus Yesus ndo idus timba minbe. Sine ngamungal son teg ta Yesus mbolnge teg. Teg le ka sangri tingate ta nunge sangri pilete. Yesus nu ngumnenga gare sungo tam tuku idusmba ail kazrai tuku kume kiko sungo ta tanaig nga kuramba kumna. Kummba tingina sulumba kile nu Kuate tuku ndinam kumamnge nyu sungo jak minit.

³ Mbal najgonu nane Yesus kasurmmba nu tuku nyu njayo silinaig ta nunge sangri kusremba baklel ndana. Tane Yesus tuku manjau ta idusmba tangine sangri tingade wam ta kusreka baklel ndawap. ⁴ Tane manjau tinjeknu dubiwam tuku sangri tingade le afunge wam ta tuku tane kilmba bale far ndade. ⁵ Kuate nu pasa ande tane piti sinamnge sangri tingam tuku sakina ta tane gilaingade nga iduset. Kuate nu tane nunge kijo kame tuku tenjemba sakina.

Yine kijo, ye ne te-tinam tuku pa tinet ta talaka nda isanu sukmba mine ndaka. Ye ne sane liket ta sangri kusremba baklel ndawa.

⁶ Ye Sungo. Ye tenjemba ket. Ye ande tuku kume purmba minet ta ye nu te-tiwam tuku pa tuwet.

Ande nu yine kijo nga tet ta nu mayenu mayok kambim tuku ye nu nguset.

Sindaun 3.11-12

Kuate nu tanjamba sakina.

⁷ Tane Kuate tuku pa kamusde ta nu sine kile-tidingam tuku tanjate nga sangri tingap. Tane Kuate tuku kijo kame minig sulumba nu tuku pa kamusde. Kijo ima nu mam nunge tuku pa kamus ndate? ⁸ Kuate nu nunge kijo kame kile-tidingam tuku pa ningit. Tane nu tuku pa kamus ndawap ta tane nu tuku kijo kame nda minig. Tane ma ngamukok kijo kame tana minig.

⁹ Singine kilke mbolok mam kame nane sine kile-tidingam tuku pa singinaig ta nane kumumbi kade nga nane kumnemnge mingen. Singine samba mbolok Mam nu singine kanu kulatkate sine pa singit ta sine sinja wamdus bulok jak nu kumnemnge minbe. Ta mbolnge sine mine mayenu tamngig. ¹⁰ Sine kijo kame mingen le singine mam kame sine kile-tidingam tuku nanginge wamdus fagnu tambi pa singinaig. Singine Mam Kuate sine nu ndon purfenu tuma minbe nga wam mayenu ta tam tuku nu pa singit. ¹¹ Singine Mam sine pa sungo singit le ta sinamnge sine gare kugatok ngamungal rar jak mineg ta ima nu pa ta mbolnge sangri tingate ta ngumnenga nu alonu kanjerka nu wamdus bulok jak minamngat. ¹² Ta tuku tane pa ta kamusmba baklel ndaka sangri tingap. ¹³ Tane wamdus sangrinu pilmba manjau tinjeknu ndo ke likap. Tanawap le tane tuku afu sangri kugatok ta nane sangri tingamngaig.

¹⁴ Tango jakmba ndon wamdus bafumbi minam tuku wamdus sangrimba palpe. Tane tinjeknu mayok kambim tuku wamdus ndindo pilmba dirnangap. Ande nu tinjeknu mayok ndakuwa ta nu Sungo kangere nda. ¹⁵ Tane kurau mayewap. Kuate nu ake sinan tango make patikate wam ta ande nu liwikat. Ko tane tuku ande wamdus ngueu jak mayok ka tane jakmba najago siglikuwa le tane kutur tubekaig. ¹⁶ Tane kurau mayewap. Ande nu fare

fare pino kame ndon unekumba minikat. Ko ande nu Esau tana Kuate tuku wam ake agan tana nga bukngikat. Esau nu kijo mulum tukunu mam nunenge Kuate tuku nyaro pasa nu tambim tuku minna. Ait ande mbolnge nu gubana le nyamagan piyanu mambo nune nyaro pasa ta tuna. ¹⁷ Ngumne nga nu nyaro pasa bukngina ta luka tam tuku nu malmi sungo tumba mam nune kusnana kande nu tambim kumu kuga. Nu man ngamungal biye mbilam tuku ndin kiringina. Tane njakmba Esau tuku wam ta kila.

Sine samba mbolok agan ndende tugum proweg

¹⁸ Israel mbal o buk Sinai tabe tugum promba nanjine ammbi agan ndende kanjerkinaig. Tabe ta mbolnge pa bulu sungo mayok ka ma furir sungo ndeka bubre sangri nayo tinga minna. ¹⁹ Ta sinamnge tabil singon sungo mayok ka Kuate tuku minge pasa ande prona le tango pino nane pasa ta ismba kuru kuru sungo tumba Moses sarsamba sanaig: Sine pasa ta lato isam mbulig nginaig. ²⁰ Kuate nu riron pasa ande tenemba sakina: Aganmor ko tango tabe te tugum prowa kande mape ndamba ndamembi balewap ngina.

²¹ Wam mayok kinaig ta nane kanjerka kuru kuru sungo tinaig le Moses nu mata sakina: Ye kuru kuru sungo tumba isu pirirwet nga sakina.

²² Tane pasa kitek sinamnge minig mbal tabe ta tugum pro ndade. Kuga. Tane Kuate abo tugu minmba minit nu tuku tumbran Sion tabe tugum prode. Tumbran sungo ta Yerusalem kitek samba mbolnge minit. Tumbran ta sinamnge enel gudommba mangur sungo pilmba gare-gareka minig. ²³ Mbal afu Kuate tuku kijo kame ambonga mayok kinaig nu samba mbolnge nane tuku nyu kuyarkina ta nane mata tange mangurkade. Kuate nu tango njakmba pilesingit ta nu mata tange minit. Nane Kuate tuku mbal tinjeknu buk kumumbi mayok kine likinaig ta nane tuku kanu mata minig. ²⁴ Yesus nu mata tumbran ta mbolnge minit. Kuate nu pasa

sangrinu kitek katna ta nunge alonu kile-mayokkate. Nune ndare kutuna tange Abel tuku ndare witina ta lite.

²⁵ Ta tuku tane kurau mayewap. Ande nu pasa tumsingit ta tane pitaibekaig. Moses nu kilke te mbolnge Kuate tuku riron pasa saningina ta ande nu ismba nda isanu sukmba pitaiwa ta nu pa tamngat. Kile Yesus nu samba mbolnge riron pasa sasingit ta ande nu pasa ta nda isanu sukmba pitaiwa ta nu pa sungo te nda nga iduste e? ²⁶ O buk Kuate nu Sinai tabe mbolnge nune pasa Moses ndon katna le kilke te buru-burukina. Kile nu pasa sangrinu sakate: Ye kilke man nduiye buru-buruwamngit. Kilke ndo kuga. Samba turmba buru-buruwamngit ngate. ²⁷ Kuate nu ye man nduiye buru-buruwamngit ngate ta tugunu tenemba. Nu agan ndende kile-mayokkina te buru-buruninguwa le njakmba ngisikamngaig. Agan ndende buru buru ndakuwaig ta ndo kilmba patikuwa le minmba minamngaig.

²⁸ Sine Kuate tuku gageu mayok kagen mbal singine tumbran tugusek samba mbolnge buru-buruke nda. Ta tuku sine Kuate tuku gare pasa tube sulumba nu kuru-kuruka nu kumnemnge minmba nu tuku nyu te-dungube. Mbarin manau ta nu nzalite. ²⁹ Singine Mbara pa sungo tigu njakmba pasokate tana minit.

13

Kuate gare tambim tuku manau

¹ Tantine tira mbal ngamungal mungu ninge-ningekam tuku manau kusre ndawap. ² Mbal afu ma kisekok tane tugum prowaig kande tane nane kulat magekap. Nane afu buk tanaig ta nane enel kame kulatki-naig ta nane katese ndanaig. ³ Tane tuku afu muli wandeknge minig ta tane nane ninanka nane ndon piti tuma kurawanu tana minap. Ko afunge tane tuku afu rar ningig ta nane mata ninanka nane ndon rar tuma kamusanu tana minap. Tane mata piti ndui ta kile-siglikubekaig.

⁴ Pino tango ndon mungu kilik manau mayenu ta ake agan nga idus ndamba kurau mayewap. Ande nu manau ta purte ta nu mbar sungote. Pino tango njak ko

mbanzonu kuayarde mbal Kuate nu nane njakmba pileningamngat.

⁵ Tane ndametin kilam tuku piriri ndawap. Tane aganj ndende njak minig ta te kumun nga idusap. Kuate nu tenemba sakina: Ait njakmba mbolnge ye ne ndon minmba kusrene nda ngina. ⁶ Ta tuku sine Kuate tuku pasa ta idusmba sine minge bulokmbi tenemba sakube.

O Sungo, ne mara mara kumumbi ye turyate.

Ta tuku ye tango tuku ngueu manau kuru kuru ndaket. *Mune 118.6*
Sine tanamba sakube.

⁷ Tangine gabat kame Kuate tuku pasa mayenu tumsinginaig ta nane Kuate biye demba minnaig ma ma kume likinaig. Nane Kuate tuku sangri tomba tinginaig wam ta idusmba kubewap.

⁸ Yesus Kristus mbilka kise mayok kine nda. Nu buk minna kile minit ngumnernga ndui ta ndo minmba minamngat.

⁹ Tane rironkap. Nane afunge wam pagu pasa kise tumtinguwaig le tane nane dubikubekaig. Nane nyamagan tuku tukul ndo dubikam tuku tumtingig. Manau ta dubide mbal manau tanje nane tur ndakate. Kuate nu sine ake sinanj make patikate wam tanje singine ngamungal sangri pilete. ¹⁰ Sine atrau mbain kitek njak. Nane kilke te mbolok tawi wande tuku manau dubide mbal singine atrau mbain kitek ta mbolnge nyamagan tumba nyam tuku nyu kugatok. ¹¹ Israel mbal tuku pris sungo nu aganjmor tuku ndare kilmba tango pino tuku une saukam tuku nu tukul wande sungo sinam kina. Nane aganjmor ta ndemnu njakmba kilmba tumbran sungo kusremba kilimnge pasokinaig. ¹² Wam ndui ta ndo Yesus mbol prona. Nane nu tumba ka Yerusalem tumbran sungo kilimnge rar sungo tumba ail kazrai mbolnge balenaig le kumna. Kummba nuje ndarembi sine tuku une saukina le purfernu mayok kagenj. ¹³ Ta tuku sine singine manau yimyam ambokok njakmba kusreka kilim ka Yesus ndon ulendikube. Singine mbal afu talasingig ta sine piti ta nu kurana tanamba ndo kurabe.

¹⁴ Sine kilke te mbolnge tumbran ande minmba minam tuku mine ndakate.

Tumbran sungo ande Kuate nu te-mayokamngat ta sine mindemba mineg.

¹⁵ Ta tuku sine mara mara Yesus tuku nyu tumba Kuate tuku nyu te-dungube. Manau tamba sine njakmba atrau aganj balemba Kuate atraukanu tananj keg.

¹⁶ Nane afu mbolnge wam magenu kam tuku gilai ndangap. Afu nane aganj ndende denkade ta tangine aganj ndende tamba turkap. Manau kame ta Kuate am mbolnge atrau aganj mayenumbi atraukanu tananj. Nu kanjermba gare sunjote.

¹⁷ Tangine gabat kame kumnemnge minmba nane tuku wam pagu pasa dubi mayewap. Nane ngumnernga ka Kuate tugumnge piro ta tuku sakamngaig nga idusmba nane kurauka tane kulat magekade. Tane nane tuku minge dubikade ta nane gare njak tane kulatkade. Nane piti njak pirokade ta piti ta luka tane mbol kanjat.

¹⁸ Sine Kuate am mbolnge mbar tuku wamdus piti kugatok nga iduseg. Sine manau tinjeknu ndo kam tuku matuk tukulkeg. Ta tuku tane sine tuku nga Kuate yabanap. ¹⁹ Ye pitik tane tugum prowam tuku tane sunjomba Kuate yabanap.

²⁰ Yesus nu kumna le Kuate tuku pasa kitek minmba minam tuku katna ta nu tuku ndarembi alonu te-mayokna. Tanana le Kuate nu Yesus te-tina le nu nyu sunjo tumba Kuate tuku sipsip kulatkanu tango sunjo minit. ²¹ Kuate nu ngamungal mukuk miro. Tane nu tuku nzali ndo dubi-wam tuku nunge wam magenu kumumba tingiwa. Tane Yesus Kristus tuku sangri tomba tingap le sangri tanje Kuate nu tane tuku ngamungal sinamnge nuje nzali njakmba kile-mayokkuwa. Yesus Kristus tuku nyu sunjo ta minmba minwa. Son.

²² Yine tira kame, ye pasa kuennu tane tuku kuyar ndawet. Ye tane sangri piletingam tuku pasa fagnu kuyaret te tane kilba pilmba ise mayewap.

²³ Timoteus nu mulintinaig ta nu buk mayok kina ta ye tane kila satinjet. Nu pitik ndo ye tugum te propa ta ye nu ndon tane tugum prowamngik.

²⁴ Tangine gabat kame Kuate tuku mbal njakmba singine gare pasa te saningap.

Tangine tira afu Italinge minig ta nane mata
tane gare pasa tingig.

²⁵ Kuate nu ake sinan tane make
patikuwa.

Son.

YAKOBUS

Yakobusnge waje kuyarna

Maria nu Yesus te-pilna sulumba ngumneŋga nu maŋ kiŋo baikkamba turmba kile-patikina ta nyu kat naŋgine Yakobus Yosef Simon Yudas. Ta tuku pasa ande Mateus 13.55 mbolŋge minit.

Waje te Yakobusnge kuyarna. Maib nuŋe Yudas tuku waje mata Kuate tuku Pasa mbolŋge minit.

¹ Israel tugu 12 kilke tugu kise kise mbolŋge mine likade tane ŋakmba kaiye. Ye Yakobus Kuate le Sunŋo Yesus Kristus nale tuku piro tango minet. Yenŋe tane tuku waje te kuyarmba pilet.

Piti ŋgamukŋge saŋgri tingap

²⁻³ Tira kame, taŋgine ŋgamuŋgal son piti ŋgamukŋge saŋgri tingwa ta bike ndakam tuku maŋau tane mbolŋge saŋgri tingamŋgat. Wam ta tane kila. Ta tuku tane piti yimyam kaŋgerka gare-garekap. ⁴ŋgamuŋgal son bike ndakam tuku saŋgri ta kusre ndamba biye dewap le ma ma maŋau magenu ŋakmba tane mbolŋge mayok kuwaig.

⁵ Tane wamdus kuyar mayenu te-fugumba kande tane Kuate yabaŋap le nuŋge sunŋomba tingamŋgat. Nu kilke mbol mbal tuku sunŋomba waknyate tuku. Nu tango wam ande tuwit sulumba nu sawe lika nda tuwit. ⁶ Tane Kuate tala ndamba nu kumuŋ ŋga nu yabaŋap. Ande nu wamdus terokate ta nu bubrenŋe yu fitte le yu tongel tingate taŋaŋ. ⁷⁻⁸ Nuŋe mine ŋakmba mbolŋge nu wamdus kine inummba tugusemba ke ndakate. Taŋaŋ tango ta Kuate tugumŋge wam ande tamŋgit ŋga idus ndawa.

⁹ Tira kame, tane tuku afu sanzal minig ta tane Yesus mbolŋge nyu sugo tade tukunu wam ta tuku ndo payamkap.

¹⁰ Tane tuku afu agaŋ ndende sunŋomba ŋak minig ta Yesus tinaig tukunu kile tane kilke mbol mbal am mbolŋge nyu kugatok minig. Wam ta tuku tane payamkap. Agaŋ ndende ŋak mbal mindesil bot taŋaŋ pitik kugawamŋgaig. ¹¹ Ki promba mindesil

bot tugunu piyit le lamba supika ndeka mindepiye mayenu ta ŋgisikate. Taŋamba ndo tango agaŋ ndende ŋak nuŋe piro ŋgamukŋge nu kummba nuŋe agaŋ ndende ŋakmba kusrekate.

Wam ŋayonu kam tuku tugu

¹² Tango nu piti ait mbolŋge wamdus bulok pilmba saŋgri tingate ta nu gare ŋak minanu taŋaŋ minit. Nu piti kuramba kumumbi mayok kuwa sulumba nu abo ŋak minmba minamŋgat. Kuate nu nuŋe kume purde mbal taŋamba niŋgam tuku sakina.

¹³ Tane tagotingam tuku ait mbolŋge wam ŋayonu kam tuku idusde ta Kuatenŋe ye tagoyate ŋga sa ndakap. Andenŋe Kuate wam ŋayonu kam tuku tagowam kumuŋ kuga. Nu mata tango ande wam ŋayonu kam tuku tago ndate. ¹⁴ Tango nu nuŋe nzali ŋayonunŋe nu didikate sulumba wam ŋayonu kam tuku tagote. ¹⁵ Nu nzali ŋayonu kam tuku idusmba minit ma ma nzali ŋayonu te-mayokmba unekate. Uneka minit le ma ma wam ŋayonu ta sunŋoka nu te-ŋgisite.

¹⁶ Tira kame, tane kuraukap. Tane wamdus mbarbekaig. Kuate nu sine unekam tuku tago ndasiŋgit. ¹⁷ Agaŋ magenu ŋakmba nu tugumŋge ndekade. Bulu ŋakmba mine likade Kuate nu tugu. Nu samba tuku bulu kise mayok kinig taŋamba nu kise mayok nda kinit. Nu purfeŋnu ndo minmba minit. ¹⁸ Nuŋe nzali mayok kina le nu nuŋe pasa tugusekmbi sine kile-patikina le sine nu tuku mbal ŋakmba ŋgamukŋge sine ambonŋa nu tuku kiŋo kame mayok kagenŋ.

Sine Kuate tuku pasa ismba kumube

¹⁹ Tira kame, wam te kila palpe. Tane pitik pasa isam tuku kilba palpe. Pitik ndo pasa saka gubra te ndakap. ²⁰ Tango nu gubra tate ta Kuate nu nzalite maŋau mayenu te-mayok ndate. ²¹ Ta tuku taŋgine wamdus kutur taŋgine wam ŋaigonu ŋakmba kusrekap sulumba tane ŋgan minmba Kuate nu nuŋe pasa taŋgine wamdus sinamŋge pilna ta kumnemŋge minap. Kuate tuku pasa taŋge tane tuku muskil kile-tidiŋge tingam kumuŋ.

²² Tane Kuate tuku pasa ismba kumu-kumuwap. Nu tuku pasa isendo kade sulumba sine kumuŋ ngade ta tangine wamdusnge yabritingit. ²³ Tango ande nu Kuate tuku pasa isendo ka kumu kumu ndate ta nu tango ande kanummbi nuŋe tumail kingenmba kanberte tanaŋ. ²⁴ Nu nuŋe tumail kanberte sulumba nu kumba nuŋe tumail ndaŋ ndaŋ ta nu pitik gilaingate tanaŋ. ²⁵ Ande nu Kuate tuku pasa purfenŋu tango tuku muskil kile-tidingate ta ismba nu lato lato kila pilit sulumba gilai ndaŋga kumu-kumuwa ta nu gare sungo ŋak minit.

²⁶ Ande ye Kuate dubimba mbariŋet ŋgate sulumba nu nuŋe mane kulat ndaka fare fare pasa kile-mayokkate ta nuŋe wamdusnge yabrite. Nuŋe mbariŋe maŋau ta alo kugatok. ²⁷ Tane nane munzanu mbal pino kuembol nane tuku piti sinzaŋniŋmba turkap. Tane kilke te tuku maŋau ŋaigonu ŋakmba kusrekap. Mbariŋ maŋau ta Kuate am mbolŋge tugusek.

2

Tango tuku mindepiye pile ndaningap

¹ Tira kame, singine Sungo Yesus Kristus Kuate tugumŋge nyu sungo ŋak minit ta tane nu tuku mbal minmba ngarosu mindepiye mbolŋge tangine tira kame pile ndaningap. ² Pasa te tane katesewam tuku satinŋamŋgit. Kusem ait mbolŋge ande nu tawi mayenu tinmba mindepiye mayete le ande nu sanzalnu tawi urfunu tinŋit le nale kumu kumu prowik. ³ Tane tango tawi mayenu ŋak nu make pilmba sakade: O tira, ne sine tugum tenge mbili mayenu mbolŋge minyoka ŋga sade sulumba tango sanzalnu ta ake agaŋ ŋga ne ka sinŋe tinŋa ko pro ibeŋ tenge minyoka ŋga sade ta ⁴ tane Yesus tuku maŋau mbilmba wamdus tugusekmbi munŋu pile ndaŋgade.

⁵ Tira kame, tane ye tuku pasa te isap. Kuate nu ima kate Yesus tuku son ŋga nu kulatkate ma sinam kambim tuku madinŋina. Agaŋ ndende sungomba ŋak mbal e ko sanzal mbal? Nane kilke mbolok mbal am mbolŋge sanzalnu minig mbal ta madinŋina. Kuate nu tanamba nuŋe kume

purde mbal nu ndoŋ minmba minamŋgaig ŋga sakina. ⁶ Tane ndaŋam tuku mbal ta tumail panningig? Ima katenge piti sungo tinmba tane didika kilmba ka pasa mbolŋge kile-tidingade? Agaŋ ndende sungomba ŋak mbalŋge tanaŋde. ⁷ Yesus tuku nyu mayenu tane tinaig ta agaŋ ndende sungomba ŋak mbalŋge ŋayo silide.

⁸ Kuate tuku pasa ande teŋenmba sakate. Tane tangine ngarosu tuku kume purde tanamba ndo tane tugumŋge minig mbal tuku kume purap ŋgate. Tane Kuate tuku tukul sungo ta kumu-kumumba minap. ⁹ Tangine ammbi tangine munŋu pilengade ta Kuate tuku tukul pasa tanŋe tane mbarde wam ta te-mayokmba tumtingit. ¹⁰ Tane Kuate tuku tukul pasa ŋakmba dubika ndindo ndo lukawap ta tane tukul ŋakmba lukakanu tanaŋ. ¹¹ Ta ndaŋam? Kuate nu tukul ande teŋenmba sakina: Tango pino munŋu kuayar ndakap ŋgina. Nu tukul ande mata sakina: Tango ande bale ndawap ŋgina. Tane munŋu kuayar ndakade sulumba ande balewap ta tane Kuate tuku tukul pasa ŋakmba lukakanu tanaŋ.

¹² Tukul kitek Yesusnge pilna ta sine tukul ta alonu dubikeg e ko kuga. Kuate nu tanamba sine pilesinŋamŋgat. Sine ta idusmba munŋu kume purkuba. ¹³ Ande nu tukul maŋau kitek dubi ndamba afu mape ndakuwa ta Kuate nu tango ta pilemba mapewe nda. Ande nu afu mapeka minwa ta pilewam tuku kame nu laipamŋgat.

Ngamunŋal tugusek

¹⁴ Tira kame, ande nu sakate: Ye Kuate tuku sanŋri tomba tinŋet ŋgate sulumba maŋau ta tuku alonu kile-mayok ndakuwa ta Kuatenge nu tuku muskil te-tiwe tuwe nda. Nu ngisinunŋat. ¹⁵ Tangine tira ande tawi le nyamagaŋ tuku denkuwa le ¹⁶ tane nu samba ose tira, ne wamdus bulok ŋak kaye sulumba ngamunŋal mukuk mina ŋga sawap sulumba nu tur ndawap ta pasa ta nu ndaŋmba turamŋgat ŋga idusde. ¹⁷ Wam ndui tanaŋ ndo ande nu Kuate tuku sanŋri tomba tinŋate sulumba ta tuku alonu kile-mayok ndakate ta nu ngamunŋal son kugatok minit.

¹⁸ Ande nu ye tuku pasa te isam mbulmba tenjenmba sakamngat. Ne wam magenu kumba minit ta ye Kuate tuku sangri tomba tinget ngamngat. Nu tanjamba sayuwa ta ye nu tenjenmba kusnawamngit. Ye wam magenu ke liket manau ta mbolnge yiye ngamungal son ne tumnam kumun ta ne ngamungal son ngate ta ame manjaumbi tumyamngat. ¹⁹ Mbara ndindo ndo minit nga ne son ngate ta maye ta bukla ngaigonu nane mata Mbara ndindo ndo minit nga kuru kuru sungo tade. ²⁰ Ne sinika nginngan tango ande. Ande nu Kuate tuku son ngate sulumba nu wam magenu ke ndakate ta nu ngamungal son kugatok minit nga sawamngit.

²¹ Ye pasa tembi tumtingamngit. Singine mbun Abraham nu nune kijo atrau mbain mbolnge pilmba balemba Kuate tuku atraukam bafuna. Nu wam ta kina le Kuate nu manau ta kanjermba Abraham nu ye am mbolnge tinreknu minit nga sakina.

²² Ata. Nu Kuate tuku sangri tomba tingina sulumba alonu te-mayokmba wam ta kina. Wam kina ta mbolnge nune ngamungal son kumumbi mayok kina. ²³ Tanjamba kuyar pasa Abraham tuku sakina ta kumungina. Pasa ta tenjenmba. Abraham nu Kuate tuku sangri tomba tingina le Kuate nu tuku ngamungal son ta kanjermba nu tango tinreknu ngina. Tango te ye tuku gulab ngina. ²⁴ Ata. Ande nu Kuate tuku son nga wam ta tuku alonu turmba kile-mayokkate ta nu Kuate am mbolnge tango tinreknu minit.

²⁵ Ye pasa andembi man tumtingamngit. Rahab nu tango didik farmba minna le Yosuanje Zu tango armba kukulnikina le pino ta tuku tumbran wam katesewam pronaik le nu nale tuku pasa ismba Kuate nu kumun nga nu nale turka lukam tuku ndin kise tumnikina. Nu wam kina ta nu Kuate am mbolnge tinreknu mayok kina.

²⁶ Ne tuku kanu ngarosu kusrete ta ngarosu nu kumaknu minit. Tanjamba ndo ne ye Kuate son nget nga ta tuku alonu kile-mayok ndakate ta ne tuku ngamungal son mata kumaknu minit.

3

Mane fudinndo ta sangri njayo

¹ Tira kame, sine Kuate tuku pasa kukliweg mbal nane afu sine tuku mbar manau kanjerkam tuku kulatkade. Ta tuku tane gudommmba piro ta pitik nda tap. ² Sine njakmba mbareg tuku. Ande nu nune mane tugu kulat mayete ta nune ngarosu tuku nzali njakmba kile-ibenkam kumun. Tango ta nu purfen nu.

³ Hos pongade mbal ta nane ain fudinndo tumba nanjine nzali dubiwam tuku hos tuku mingek sinamnge patikade. Ain naj fudinndo tambi aganjmor sungokanu ta mbilam kumun.

⁴ Wan tuku manau mata kanjerap. Wan sungokanu bubre sungo tinga wan kadute le pinderkate. Wan kulat tango nu animbi kambim tuku iduste sulumba ulum naj fudinndo tambi wan sungo ta mbilte le bubre kuerka kinit.

⁵ Tanjamba ndo mane nu aganj naj fudinndo ta sangri njayo minit. Nu wam sugo ke likate ta tuku payamkate. Pa mirmin fudinndo ta dune sinamnge ndeka pa sungo tingate. ⁶ Tanjamba ndo singine mane te mata pa tananj. Nu aganj naj fudinndo kilke te tuku wam ngaigonu njakmba kile-mayokkam kumun. Nu Satan tugumnge wam ngaigonu kilmba ngarosu kutur tuwit sulumba tango tuku mine njayo silite.

⁷ Tanjonge aganjmor yimyam, sar uman, aganj rabmba likade, kualeganj ta njakmba kuapi ninmba kulatkade le ngan patikade. Nane afu buk tanjanaig ta ⁸ tango nu nune mane tanjamba kulatka te-ibenjam kumun kuga. Mane te aganj njayonu ndo. Nu kame mben tananj kame aganj njak minmba mburerikate. ⁹ Sine singine mane tembi singine Mam Sungo tuku nyu te-dungeg sulumba man tango kasureg. i ... Kuate nu tango nune suk wakeina. ¹⁰ Mingge ndui tembi nyaro pasa saka kasur pasa mata sakeg. O tira kame, wam ta njayonu ndo. ¹¹ Kule burok ndui tambi kule mayenu kaglinu turmba prowam kumun kuga. ¹² Fik ail mbolnge olif alonu prowam kumun e? Ko grep muli mbolnge fik prowam kumun e? Yu sinamnge mata kule prowam kumun kuga.

Wamdus kuyar tugusek

¹³ Tane ngamuknge ima nu ye kila sunjo nak wamdus kuyar mayewet nga iduste. Ariya. Ne wamdus kuyar tugusek tuku alonu kile-mayokka wam magenu ke lika mine mayenu mbolnge mina sulumba nane nyu payam ndaka. ¹⁴ Ne nane afu tuku mine mayenu tuku gubra pilmba nane ngarosu ndo idusmba nakmba tidon panka minit ta nane nyu payamka ye wamdus kuyar mayenu nak minet nga yabri ndaka. ¹⁵ Ande nu tanamba wamdus kuyar pilit ta Kuate tugumnge te ndakate. Kilke te mbolok kila Satan tugumnge tate. ¹⁶ Afu nane afu tuku mine mayenu tuku gubra pilmba nangine ngarosu ndo idusmba nakmba tidon pankade mbal nane ngamuknge gubra manau sungoka nane pur yimyamkade sulumba wam ngaionu gudommba ke likade.

¹⁷ Ande nu ngamungal kuyar tugusek Kuate tugumnge tate ta nu alonu tenenmba kile-mayokkate. Nu manau purfen nu dubimba gubra kugatok wamdus mukuk minmba nu afu tuku pasa pitai ndaka nu nakmba sinanu wam magenu nane mbolnge ke likate. Nu yabri manau kugatok wamdus ndindombi nane afu mbolnge wam tugusek ke likate.

¹⁸ Nane ngan minmba wamdus mukuk tango ngamuknge te-mayokde mbal alonu nane mbolnge manau tinreknu mayok kinig.

4

Kilke te tuku manau ndon ulendi ndakap

¹ Ngarosu tuku nzali yimyam tangine wamdus sinamnge kame bumba minig. Ta tuku tane kualeyauka pasambi kame bude. ² Tane wam afu kilam idusde ta tane kilam fugumba ande balewam idusde. Tane wam afu kilam tuku am kikon tinjade ta kilam fugumba kualeyauka kame bude. Tane Kuate wam afu yaban ndade tukunu tane wam ta denkanu minig. ³ Ko tane wam afu kilam tuku Kuate yabande ta tane tangine nzali dubikam idusde tukunu Kuate nu nda tinjit.

⁴ Tane Kuate ndo idus ndade. Ande nu kilke te tuku manau ndon ulendikate ta nu Kuate tuku ngueu minit. Wam ta

tane kila. Tane kilke te tuku manau ndon ulendikam idusde ta tane Kuate tuku ngueu tango mayok kinig.

⁵ Kuate tuku pasa ande tenenmba sakate. Tukul Guwa Kuate nu singina ta sine Kuate ndo idusam tuku nu sangri nak sine kulatkate. ⁶ Ngarosu tuku nzali yimyam kile-ibenka Kuate ndo idusam tuku nu ake sinan sine lato lato make patikate. Kuate tuku pasa ande tenenmba sakate.

Mbe mbolmbolkade mbal Kuate nu nane ndon ngueu minit. Nyu te-ibenmba minig mbal nu ake sinan nane make patikate ngate. *Sindaun 3.34*

⁷ Ta tuku tane ngan patika Kuate kum-nemnge minmba tane sangri tinga dirnanga minap le Satan nu tane kusreka kua kangat. ⁸ Tane Kuate tugum kape le nu tane tugum prowamngat. Tane mbarde mbal tane tangine une manau kusrekap. Wamdus ar ar nak minig mbal tane wamdus ngaionu kusrekap sulumba wamdus ndindo nak purfen nu minap. ⁹ Tane tangine une tuku sinanu Kuate am mbolnge malmbikap. Tangine nzumilkade manau mbilmba wamdus piti sunjo tap. Tane gare manau mbilmba ye mbaren nga kikonu lok minap. ¹⁰ Tane tanawap ta Sunjo nu tane kilmba kile-mayokkamngat.

Tira ande pile ndawap

¹¹ O tira kame, tane tangine tangine mungu ngumnem pasa sa ndakap. Ande nu tira ande tuku ngumnem pasa sakate ko nu pilete ta nu Kuate tuku tukul turmba ngumnem pasa tumba pilete. Ne Kuate tuku tukul pilete ta ne tukul ta dubi ndate. Ne tukul tuku ma tumba nane ma ta tukulnge tate le ne tukul tuku pile tango mayok kinit. ¹² Kuatenge ndo tukul kile-mayokka sine tuku pile tango minit. Ande mine ndakate. Nunge ndo sine tuku muskil kile-tidingam kumu. Nunge ndo sine pitaikam kumu. Ne ima le tira ande pilete?

Payamkam tuku manau kuraukap

¹³ Tane afu tenenmba sakade. Kite ko indole ye tumbran sunjo ande mbol kumba tanje yar ndindo piroka ndametin sungomba kilamngit ngade. Tane tanamba sakade mbal pasa te isap. ¹⁴ Indole

wam ande prowam tuku ta tane gilai minig. Tane tuku abo guwa bidu tanan kile kangereg le pitik kugate tanan. ¹⁵ Ta tuku tane tenemba sakap: Kuate nune nzali dubiwa le sine abo minbe sulumba sine tanamba tanamba kamngig nga sakap. ¹⁶ Tane mbe mbolmbolka tangine ngarosu ndo payamkade manau ta nakmba naigonu ndo. ¹⁷ Tane wam magenu kam tuku kila nak minmba ke ndakap ta tane mbarde.

5

Agan ndende tuku ndo idusde mbal piti tamngaig

¹ Agan ndende gudommmba nak mbal tane pasa te isap. Tane piti sugo kangerkamngaig ta tuku tane malmbi sungowap. ² Tangine agan ndende ta mengam tuku minig. Tangine tawi magenu subinge nyam tuku minig. ³ Kile kugawam tuku ait te mbolnge tane kilke te tuku agan ndende kile-manjurkade ta tangine ndametin use purka sasukam tuku minig. Tane tangine miroj ndo idusmba ndametin tode le use purka sasukade. Ngumnenga tangine mbar use purkade wam ta mbolnge kilimok mayok ka pa tanan tinga tangine ngarosu pasokamngat.

⁴ Tane isap. Piro mbal tane tuku piro mbolnge nyamagan kilnaig ta tane kumumbi nane piya ninge ndakinaig. Piya inumnu tane tugumnge minig tanje tane tuku mbar te-mayokte. Piro mbal tuku malmbi ta Kuate Sunjo nu isit. ⁵ Tane agan ndende magenu nak gare sunjo tumba nzumilka minig mbal tane aganmor buk nyam tuku kumungate tanan tane baletingam tuku ait patukate. ⁶ Tane tanjo magenu kilmba yabri pasa mbolnge patika bale farninginaig ta nane nanginge ngarosu turam tuku sangri kugatok.

Tane ngan minap

⁷ Tira kame, tane wamdus bulok minmba Sunjo prowam tuku tairnga minap le ma ma nu prowamngat. Tane piro miro tanjo tuku manau kangerap. Nu nyamagan ngu denpurmba wamdus bulok minmba alonu tairnga minit le sawe piymba ka ka ki prote le nyamagan kilit. ⁸ Tanamba ndo tane ngamungal wamdus bulok nak

minmba sangri tingap. Sunjo prowam tuku ait buk patukate.

⁹ Tira kame, tangine tangine mungu gubra pile ndakap. Tane tanawap ta Sunjo nu tane pilingamngat. Nu prowam tuku ait buk patukate. ¹⁰ Tuan tanjo kame Kuate tuku pasa kuklimba nane piti ait mbolnge ngamungal mukuk wamdus bulok minmba sangri tinginaig wam ta ndo tane idusmba kumu-kumuwap. ¹¹ Nane piti sugo kangerka dirnanginaig tukunu nane gare sunjo nak mbal ngeg. Yob nu piti sinamnge ngamungal mukuk nak minmba sangri tinga minna. Sunjo nu tanjo mapeka sinzanngit tanamba ndo nu ngumnenga Yob make pilmba sinzana.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹² Tira kame, ye pasa sunjo te satingamngit. Tane pasa ande sakam nga ki am mbolnge ko kilke am mbolnge ko agan ande nyu mbolnge tangine pasa sangri pile ndawap. Tane au ngam idusmba kande au ndo ngap. Kuga ngam idusmba kande kuga ndo ngap. Tane tanja ndawap ta Kuate nu tane kilmba pasa mbolnge kile-tidingamngat.

¹³ Tane tuku ande piti nak ndeta nu Kuate yabanwa. Ande nu wamdus bulok nak ndeta nu Kuate tuku nyu te-dunga mune ulwa.

¹⁴ Ande nu guaze nak ndeta Yesus dubide mbal tuku gabat kame wikuwa le nane nu tugum promba Sunjo tuku sangri idusmba guren pisnemba yabanwaig. ¹⁵ Tane Sunjo tuku sangri tomba tinga nunge guaze pitai-wamngat nga yabanap ta nu tanjo ta tuku muskil te-tiwe tambimngat. Nu guaze tanjo te-tiwa sulumba nu tuku une ta nakmba sauke tambimngat. ¹⁶ Ta tuku tangine une afu tangine tangine tira kame ndon kile-mayokka sakap sulumba tane man mage minam tuku Kuate yabanap. Tanjo tinreknu ande nu Kuate yabanwa ta nu tuku yaban manau sangri nak. ¹⁷ Tuan tanjo Elia nu sine mineg tenen tanjo. Nu sawe nda piywa nga nu wamdus sangrinu pilmba Kuate yabanna le yar kenmba tambun 6 sawe piye ndakina. ¹⁸ Nu man sawe piywa nga yabanna le sawe piyna le kilke mbolnge nyamagan nakmba tinginaig.

¹⁹ Tira kame, tane pasa te kila palpe. Tane tuku ande tugusek manau kusremba baringa ndekuwa le andenge nu te-luka tumba Kuate tugum prowa ta nu wam mayewamngat. ²⁰ Ande nu une tango tumba ndin mayenu tumte le nu ngamungal biye mbilmba nuje mbar kusrekate ta nu tango ta tuku kanu turte le nu ngisike nda. Kuate nu tuku une sauke tuwit.
Son.

1 PETRUS Petrusnge wane ambonga kuyarna

Petrus nu wane te Kristus tuku kuasmbi ma tugu jakmba mbolnge mine likinaig ta tuku kuyarna. Ait ta mbolnge nane sungomba piti yeki yeki sugokanu kangerkinaig tukunu nu nane piti sinamnge bike ndaka sangri tinguwai nga wane te kuyarna.

¹ Kuate tuku mbal tane rawe tango tana Pontus Galesia Kapadosia Asia Bitinia ma tugu ta jakmba mbolnge mine likade tane jakmba kaiye. Ye Petrus Yesus Kristus tuku aposel tane ndon pasatam prowet. ² Tane Tukul Guwa tumba Kuate tuku mbal mayok ka Yesus Kristus tuku pasa dubika nu ndare mbolnge purfen nu mayok kambim tuku Kuate nu o buk tane madingina.

Kuate nu lato-latomba tane ake sinan make patika ngamungal mukuk wamdus bul sertingua. Son.

Sine abo jak minmba minam tuku minde mineg

³ Sungo Yesus Kristus tuku Mam Kuate sine nu tuku nyu te-dungube. Yesus Kristus nu kumna le nu te-tina le abonga tingina wam ta mbolnge Mam Kuate nu sine sungomba mapeka kitek kile-mayokkina le kile minmba nu tuku wam magenu minde mineg. ⁴ Kuate nu samba mbolnge sine kilam tuku madingina wam mayenu ta kutur kugatok. Menge nda. Mayenu minmba minamngat. ⁵ Sine Kuate nu kumu nggeg mbal nu nu sa nggrimbi sine kulatka minwa le ma ma kugawam tuku ait mbolnge muskil kile-tidinge singamngat.

⁶ Tane kile ait fagnu piti yimyam kamusde ta muskil kile-tidinge tingam tuku wam ta idusmba gare-gareka minap.

⁷ Nane agan afu gol kangeranu suk ta kilmba sinja gol e nga katesewam tuku pasokade. Tanamba ndo tangine ngamungal son ta katesewam tuku piti yimyam pa tana tane pasokade. Piti mbolnge tangine ngamungal son tugusek mayok kinit ta

Kuate am mbolnge sungokanu ngisikam tuku agan gol ta lite. Tane ngamungal son jak ta Yesus prowa sulumba tane tuku nyu kile-mayokkuwa le tane nyu jak minmba minamngaig.

⁸⁻⁹ Tane Yesus kanger ndanaig ta tane nu tuku kume purmba minig. Tane nu kanger ndade ta tane nu tuku sangri tomba tingade. Tane tana le Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingit le tangine ngamungal son tuku alonu tade. Ta mbolnge tangine gare manau sungo njayote.

¹⁰ Kuate nu ake sinan sine make patika muskil kile-tidingate ta tuan tango kame o buk ta tuku dir pasa saka katese mayewam tuku wamdusmba minnaig.

¹¹ Kristus tuku Guwanje tuan tango kame tumningina le Kuatenge madina tango nu rar sungo tuwa sulumba nyu sungo pasa jak tamngat ta nane isnaig. Ismba nuje ait ginu prowamngat ko kilke te ndanndanmba minwa le nu prowamngat nga katesewam tuku sotinaig. ¹² Sotinaig ta Kuate nu tuan tango kame ta saningina: Tangine ngarosuram tuku piro ndakade. O ngumnennga mbal afu tuku tane pirokade nga saningina. Mbal ta tane. Kuate nu samba mbolnge Tukul Guwa kukulna le ndekina le nane afu nu tuku sangri mbolnge Kristus tuku pasa mayenu tinginaig. Wam kame tane isnaig ta enel kame katesewam tuku wamdus sungo jak minig.

Kuate nu sine mine mayebe nga wikina

¹³ Tane wamdus ndindo pilmba wamdus kuyar mayenu jak likap. Kristus nu prowa le Kuate nu tane make patikamngat wam ta idusmba minap. ¹⁴ Tane o buk Kuate gilai minmba tangine nzali ngaigonu dubikinaig ta kile kusrekap. Tane kijo kame magenu tana Kuate kumnemnge minap. ¹⁵ Kuate nu tane nuje kijo kame minam tuku wikina ta nu purfen tukunu tane nu tuku wam te-purmba tangine mine mbolnge purfen minap. ¹⁶ Kuate tuku kuyar pasa tenmba sakate. Ye purfen minet tanamba ndo tane yije mbal purfen minap ngate.

¹⁷ Tane Kuate nu singine Mam ngade ta nu sine tango jakmba tuku manau kumumbi pilesingit. Ta tuku tane rironka

kilke te mbolŋge minmba nu kumnemŋge minap. ¹⁸ Tanŋine mbuŋ kat tanŋine tuku maŋau alo kugatok dubika minnaig le ta ŋgamukŋge Kuate nu tane tuku muskil kile-tidinge tingina ta gol le silwa ŋgisikam tuku agaŋ tambi nu tane piya ndatingina. ¹⁹ Nu Kristus tuku ndare tambi tane tuku muskil kile-tidinge tingina. Nane sipsip fatnu mayenu balemba Kuate atraukade taŋaŋ Kristus nu purfeŋnu minmba nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. ²⁰ Kuate nu agaŋ ndende nda kile-mayokkina sulumba nu Kristus piro ta kam tuku nu madina. Kile kugawam tuku ait te mbolŋge tane turkam tuku mayok kina. ²¹ Tane nu mbolŋge Kuate tuku saŋgri tomba tingade. Kristus nu kumna le Kuate nu te-timba nyu sunŋo tuna wam ta tuku tane Kuate nu kumuŋ ŋga nu tairŋga minig.

Sine tira kame ŋgamuŋgal niŋbe

²² Tane Kuate tuku pasa tugusek dubide ta tanŋine mine magenu mbolŋge minmba miŋgemi ndo sa ndaka tanŋine ŋgarosumbi turmba tanŋine tira kame tuku kume purde. Ta tuku tane kile tanŋine ŋgarosu ŋakmbambi tanŋine tanŋine muŋgu kume purkam tuku wamdus saŋgrinu palpe. ²³ Tane kiŋo dabro kitek taŋaŋ maŋ mayok kinaig. Tango tuku maŋau dubimba ina sinamŋge mayok nda kinaig. Abo ta ŋgisikam tuku. Tane Kuate tuku pasa minmba minam tuku ta tinaig sulumba kitek mayok kinaig. ²⁴ Kuate tuku kuyar pasa teŋenmba sakate.

Kilke mbol mbal aŋga taŋaŋ minig.

Naŋine mindepiye aŋga botnu taŋaŋ.

Aŋga ta tugunu lamba botnu supika ndekate.

²⁵ Sunŋo tuku pasa taŋawe nda.

Nu minmba minamŋgat ŋgate. *Aisaia 40.6-8*

Nane afu pasa mayenu tane tugumŋge kuklinaig ta not.

2

¹ Tane maŋau ŋaigonu ŋakmba kusreka wam afu yabri ndakap. Tanŋine yabri maŋau yabuka sine tiŋreknu mineg ŋga sa ndakap. Afu tuku mine magenu tuku wamdus kagli fir ndakap. Afu tuku

ŋgumnem pasa sa ndakap. ²⁻³ Tane buk Kuate tuku ranŋun mayenu katesenaig. Ta tuku kiŋo dabro amo nyam paraniŋgit taŋaŋ tane Kuate tuku pasa tugusek tam tuku paratiŋguwa. Tane taŋamba nyumba minap ma ma sugo-sugowap le muskil kile-tidinge tingamŋgat.

Ndame mayenu abo ŋak

⁴ Ndame ande tango kameŋge gisleknu ŋga te-sinaig ta Kuate nu ndame ta madimba nu ndame sunŋo ŋgina ta Kristus. Ndame ta abo ŋak. Tane nu tugum prowap. ⁵ Promba ndame abo ŋak taŋaŋ minmba Kuate tuku wande palmbim tuku tanŋine ŋgarosu patikap. Taŋawap sulumba tane Kuate tuku pris taŋaŋ mayok ka tanŋine maŋau magenumbi Kuate atraukanu sukamŋgaig. Tane Yesus Kristus ndoŋ ulendikade le Kuate nu tane tuku atrau agaŋ ta nzalite. ⁶ Kuyar pasa teŋenmba sakate.

Ye ndame sunŋo madimba tumba Sion tumbraŋ tuku ndame ŋakmba nu mbolŋge saŋgri tingam tuku palm-bimŋgit. Ande nu ndame ta tuku saŋgri tomba tingiwa ta nu tumail pulunuŋgat ŋgate. *Aisaia 28.16*

⁷ Tane ndame ta tuku saŋgri tomba tingade mbal nu tane am mbolŋge ndame sunŋokanu. Nane nu talade mbal Kuate tuku kuyar pasa teŋenmba nane tuku sakate.

Ndame ande ndame wande pilig mbal gisleknu ŋga te-sinaig. Ndame ta kile wande ta tuku ndame ŋakmba nu mbolŋge saŋgri tingade ŋgate. *Mune 118.22*

⁸ Kuyar pasa ande teŋenmba sakate.

Tango kame ndame ta mbolŋge kupe danŋga mbikeka barinuŋgaig ŋga sakate. *Aisaia 8.14-15*

Kuate nu o buk sakina taŋamba ndo nu tuku pasa nda isanu sukmba ŋgumnede mbal nane bariŋgade ta ⁹ tane taŋamba kuga. Tane Kuatenŋge maditingina. Tane nu tuku kuasmbi ndindo minig. Tane Sunŋo Kuate tuku pris mbal. Tane nu tuku mbal mayok ka nu tuku tur maŋau mayenu afu saniŋgam tuku nu ma make sinamŋge tane wika kilmba nuŋe bulu mayenu mbolŋge patikina. ¹⁰ Tane buk nyu kugatok mbal

minnaig. Kile tane Kuate tuku mbal nyu njak minig. Kuate nu buk tane mape ndakina. Kile nu tane mapekate.

Wam pagu pasa yeki yeki

¹¹ Tira kame, tane samba mbolok mbal mayok ka kile tenge rawe tango tananj minig. Tane ngarosu kikonj tingam tuku nzali njakmba ngumneningap. Ngarosu tuku nzalinge tangine kanu njaigo siglikate. ¹² Tane Kuate dubi ndade mbal ngamuknge mine mayenu mbolnge minap. Tane tanjapaw ta nane tane wam njaigonu kanu nga ngumnem pasa tinguwaig sulumba tane tuku mine mayenu kanjeramngaig. Kanjerwaig le Kuate nu nane tugum prowa le nane Kuate tuku nyu te-dungamngaig.

¹³ Kilke mbol mbal nangine sugo yimyam patikade ta tane Kuate tuku mbal tukunu manjau mayenu te-mayokmba nane kumnemnge minap. ¹⁴ Kilke tuku gabat sungo ko gabat fonfon nu tuku nyu mbolnge pirokade nane njakmba kumnemnge minap. Gabat fonfon nane mbarde mbal lafu njayonu ninmba wam mayede mbal nyu kiledungam tuku nu patikate le nane piro ta kade. ¹⁵ Tane manjau tinjeknu kumba tamba nane wamdus tugusek kugatok mbal tuku minje tukulningam tuku Kuate nu nzalite. ¹⁶ Kuate nu tane muskil kile-tidinge tingit mbal tane tukul tuku piti kugatok tananj likap. Sine tukul pasa kumnemnge mine ndakeg nga wam njaigonu afu kam tuku idus ndawap. Tane Kuate kumnemnge minmba nu tuku piro mbal minap. ¹⁷ Tane tango njakmba idusninmba ande maim maim tuwe ndakap. Tane Kristus tuku kuasmbi tuku kume purmba Kuate kumnemnge minmba nu tuku nyu kuraukap sulumba sisar tuku nyu idusap.

¹⁸ Piro mbal, tane tangine kulat mbal tuku nyu idusninmba nane kumnemnge minap. Kulat mbal ranjun magenu ta ndo kuga. Minje sangrinumbi tane kulatkade mbal mata kumnemnge minap. ¹⁹ Tane mbar ndade le afu ake sinanj tane kattingig le sine Kuate tuku mbal nga wamdus piti kugatok rar kurade ta tane wam mayede. ²⁰ Tane mbarde le afunge kattingig le tane wamdus piti kugatok rar kurade ta alo

kugatok. Tane manjau tinjeknu kade le kattingig le tane ndek wamdus piti kugatok rar kurade ta Kuate nu nzalite.

²¹ Tane wamdus piti kugatok piti ku-rawam tuku Kuate nu tane wikina. Kristus nu sinenu nga rar sungo tina sulumba piti mbolnge sine nu tuku manjau dubiwam tuku tumsingina. ²² Nu mbar ande ke ndakina. Yabri pasa ande mata sa ndakina. ²³ Nane afunge nu tumail pannaig ta nu lafumba nane tumail pan ndaningina. Nane nu ngaro rar sungo tunaig ta nu lafumba rironj pasa ande sa ndaningina. Kuate nu tango kumumbi pileningit nga nu wam ta njakmba nu wai mbolnge patikina. ²⁴ Singine manjau njaigonu kusreka mine kitek mayenu mbolnge minbe nga nu sine tuku une kilmba ail kazrai mbolnge kumna. Nu tuku mbamake tanje sine tuku muskil kile-tidinge singina le sine mage mineg. ²⁵ Sine sipsip tananj ndin mbarmba ngisika mingenj ta kile Sipsip Kulat Tango tugusek tugum proweg le nu sine tuku kanu kulatkate.

3

Pino le tango tuku pasa

¹ Pino kame, tane tangine tango kat tangine tuku minje kumnemnge minap. Tane tanjamba minmba tangine tango afu Kuate tuku pasa dubi ndakade ta tane pasa ande sa ndamba tangine ngan manjau tamba nane Kuate dubiwam tuku didikamngaig.

² Tane alenj alenj ndaka Kuate kumnemnge minmba katesek manjau njak minap le tangine tango kat tangine nane manjau ta kanjermba Kuate dubiwam tuku iduswaig.

³ Tane gabat wane mara mara parenj latomba mindepiymba tawi magenu tinmba tanjamba ngarosu tuku mindepiye sungomba idus ndawap. ⁴ Tane ngamungal tuku mindepiye wamdus bafuknu ngan manjau kile-mayokkap. Manjau ta kugawenda. Minmba minamngat. Kuate am mbolnge sungokanu. ⁵ O buk pino kame Kuate dubimba nu minde minnaig mbal nane tanjamba ngamungal tuku mindepiye njak minmba nangine tango kat nangine kumnemnge minnaig. ⁶ Tane Sara tuku manjau kanjerap. Nu Abraham kumnemnge minmba yine gabat nga minna.

Pino kame, tane wam ande tuku kuru kuru ndaka manau tinjeknu ndo kap ta tane Sara tuku kulim kame minig.

⁷ Tango kame, tane mata rangun mayenu njak tangine pino kame ndon minap. Nane tane tuku sangri kumun kuga tukunu nane kulat magekap. Kuate nu tale arnej ake sinan make patikina le tale kumu kumu abo kitek tinaik. Ta tuku tane tangine pino kame kulat magekap. Kuate nu tane tuku yaban pasa ise ndakikat.

Sine ngamungal ulendi njak minbe

⁸ Ye wam pagu afu satinjamngit. Tane njakmba wamdus ndindo tap. Piti mungu turturkap. Tangine tangine kume purkap. Tangine nyu kile-mayok ndakap. Tane mungu sinakap. ⁹ Nane afu tane mbolnge wam njagonu kuwaig kande tane lafumba wam njagonu ke ndakap. Ko nane afu tane tumail pantinguwaig kande tane lafumba tumail pan ndaningap. Kuga. Tane lafumba nyaro mayenu ningap. Kuate nu tane wikina ta tane nyaro mayenu kilam tuku wikina. ¹⁰ Kuate tuku kuyar pasa tejenmba sakate.

Ande nu nuje mine njakmba mbolnge gare minam idusmba kande nu pasa njayonu ko yabri pasa ande sa ndakuwa.

¹¹ Nu manau njagonu kusreka wam magenu kumba minwa.

Nu nane njakmba ndon ngamungal mukuknu minam tuku wamdus sangrinu pilwa.

¹² Kuate nu tango tinjeknu kulatkate.

Nu nane tuku yaban pasa isit.

Nu wam njagonu kade mbal tuku ngueu minit.

Mune 34.12-16

Kuate tuku pasa tanamba sakate.

Sine manau tinjeknu tuku rar tam kumun

¹³ Tane wam magenu kam tuku wamdus sangrinu palpe ta ande nu tane kilmba njago siglike nda. ¹⁴ Ko afunge tane manau magenu kap le kilmba rar tinguwaig kande tanaig. Kuate nu tane mbolnge wam magenu kamngat. Tane tango tuku wam idusmba kuru kuru ndakap. ¹⁵ Tane Kristus nu sine tuku Sunjo nga nu kumnemnge minap. Ande nu ndanam tane Kristus minde minig nga kusnatinguwa ndeta tane

lafuwam nga nu idusmba pasa mukuk sawap. ¹⁶ Tane Kuate am mbolnge mbar tuku piti kugatok minap. Tane tanamba Kristus ndon ulendika mine mayenu mbolnge minig le afunge tane ngumnem pasa tingig ta ngumnem pasa ta luka nangine kiko tuwaig. ¹⁷ Kuate nu nzaliwa le afunge tane manau tinjeknu tuku rar tinguwaig kande maye. Tane mbarde ta tuku afunge rar tinguwaig ta njayo.

Kristus nu tango tuku une saukam tuku kumna

¹⁸ Kristus mata mbar ndamba purfenju minmba sine une njak mbal tuku kumna. Nu sine kilmba Kuate tugum prowam tuku tanana. Nane nu tuku ngarosu balenaig ta nu nuje kanu mbolnge abo njak mayok kina. ¹⁹ Nuje kanu kumba ka kanu afu mulin kilmba ndalekanu ma mbolnge minnaig ta pasa ningina. ²⁰ Mulin kilanu mbal ta nane Noa tuku ait mbolnge nu wan kusmba minna le Kuate nu ngan minmba nane tairtairngina ta kuga. Nane nu tuku pasa ise ndakinaig. Tananaig le nane 8 ndo wan ta ponginaig. Ponginaig le kule tange wan tumba te-faitmba nane tuku muskil kile-tidingina.

²¹ Kule pisne manau wam ndui ta ndo tane tuku muskil kile-tidinge tingit. Ngarosu tuku kutur saukate le wam ta mbolnge kuga. Kuate nu Yesus te-tina le tingina tane wam ta tuku sangri tomba tinga tangine mbar tuku piti saukam tuku Kuate yabanmba kule pisne tade le muskil kile-tidinge tingit. ²² Yesus nu tingina sulumba samba mbol kumba kile nu Kuate tuku ndinam kumamnge nyu sunjo njak minit le enjel kame guwa kise kise sangri njak ta njakmba nu kumnemnge minig.

4

Sine Kristus tuku mbal rar tamngig

¹ Kristus nu ngarosu njak minmba nu rar sunjo tina. Tane mata wamdus ndui ta njak minap. Ande nu une manau te-ibenam tuku ngarosu rar tate ta nu une manau kusrekate. ² Ta tuku tane kilke te mbolnge minmba ngarosu tuku nzali njakmba tidonga Kuate tuku nzali kumnemnge minap.

³ Tane buk kiko kugatok ngarusu tuku nzali ngail ndaka une manau kam tuku wamdus sangrinu pilnaig. Tane kule kamenu sungomba nyumba afu ndon mangurka isukusmba maim-maimkinaig. Tane yabri mbara dubika mbar sugo fare fare ke likinaig. Kuate dubi ndade mbal manau nzaliningit ta tane buk ke kumunaig.

⁴ Kile tane nane ndon maim maim sugo kile-mayokka wam ngaionu ndui ta kam tuku ulendi ndakade le nane tane tuku piriri nyayomba ngumnem pasa tingig.

⁵ Kuate nu abo minig mbal kumanu mbal pileningam tuku minit ta nane nu tugumnge nangine mbar kile-mayokkuwaig le nu pileningamngat. ⁶ Kumanu mbal mata pasa mayenu isnaig. Nane une tuku lafunu kuramba kume likinaig ta nangine kanu Kuate tanan minmba minam tuku nane pasa mayenu isnaig.

Sine afu turninbe

⁷ Agan ndende nakmba kugawam tuku ait buk patukate. Ta tuku tangine ngarusu tuku nzali nakmba tidonga wamdus kuyar mayenu nak lika Kuate yabanmba minap. ⁸ Tangine tangine lato lato mungu kume purkap. Manau tanje tangine mbar gudommmba saukate. ⁹ Tangine tangine wande mungu ngailka ande gubra nak te ndakap. ¹⁰ Kuate nu ake sinan sangri yimyam tingina ta tane kulat mageka tamba tangine tangine mungu turkap.

¹¹ Ande nu pasa kukliwam kande Kuate tugumnge tumba kukliwa. Ande nu afu turningam kande nu Kuatenge sangri tuwit tamba nane turkuwa. Tane tanamba kap ta wam nakmba mbolnge Yesus Kristus tuku sangri mayok kuwa le Kuate tuku nyu afunge te-dungamngaig. Nu nune nyu kilna sangri nak minmba minwa. Son.

¹² Tira kame, piti sugo tane tagotingam tuku pa tanan tane pasokade ta tuku tane piriri nayo ndawap. Kristus tuku mbal piti kurawam tuku mineg ta sine kila. ¹³ Tane Kristus ndon ulendika nu piti kamusna tanamba piti afu kamusde ta tane gare-garekap. Kristus nu nyu sungo pasa nak mayok kuwa le tane nu

ndon gare sungo tamngaig. ¹⁴ Tane Kristus tuku kuasmbi tukunu afu tane tumail pan-tinguwaig kande tane gare-garekap. Kuate tuku Guwa mayenu tane ndon minit tukunu nane tanade.

¹⁵ Tane ande bale ndawap. Agan ande kuayar ndawap. Wam ngaionu ke ndakap. Tango ande tuku wam mayenu kuer ndakap. Tane mbar tanan kumba rar kamusap ta kiko. ¹⁶ Tane Kristus tuku nyu nak minmba rar tumba kande tane nyu ta kikonu yube ndangap. Tane Kristus tuku nyu nak minig tukunu Kuate tuku nyu te-dungap. ¹⁷ Kile Kuate nu tugu pilmba sine nune mbal pilesingit ta nu tuku pasa mayenu pitaide mbal nu nane pilenimmba ame piti ningamngat. ¹⁸ Kuyar pasa ande tenemmba sakate.

Tango magenu nane muskil kile-tidingam tuku manauenge liningam ndafloningit.

Ata. Kuate idus ndamba wam ngaionu kade mbal ta sinka ngisikamngaig ngate.

Sindaun 11.31

¹⁹ Kuate nu nune nzali dubiwa le afunge rar tinguwaig kande tangine ngarusu Kuate wai mbolnge pilmba manau tinreknu ndo kumba minap. Kuate nu tane wakeikina ta nu tane kulatka kusreke nda.

5

Gabat mbal tuku wam pagu pasa

¹ Tane gabat kame, ye mata gabat tango minet. Kristus nu rar sungo tina ta yine ammbi nu kanjeren. Nu nyu sungo kilna sangri nak mayok kuwa le ye nu ndon kilna sangri nak minamngit. Ye tane sarsar-tinmba satiningamngit. ² Kuate tuku sipsip tane ngamuknge mine likade ta tane kulat magingap. Tangine piro ta kanyum ndamba gare nak biyap. Kuate tuku nzali ta tanamba. Tane ndametin kilam tuku idusmba piro ndaka piro tuku wamdus sangrinu pilmba pirokap. ³ Sipsip kame tane kumnemnge minig ta minge sangrimbi kulat ndakap. Tangine mine mayenu ta dubiwaig nga tumningap. ⁴ Tane tanamba pirokap ta sipsip kulat tango tugusek nu mayok kuwa sulumba tane tuku nyu kile-mayokkuwa le nyu sugo nak minmba minamngaig.

⁵ Tane mbanzo ṅakmba mage mage kum-nemṅge minap. Tane Kuate tuku mbal ṅakmba nyu kile-ibenṅka munḡu turturkap. Kuyar pasa ande teṅenmba sakate.

Mbe mbolmbolkade mbal Kuate nu nane ndon ṅgueu minit. Nyu te-ibenṅba minig mbal nu ake sinan nane make patikate ṅgate. *Sindaun 3.34*

⁶ Ta tuku tane tanḡine nyu kile-ibenṅka Ku-ate tuku sanḡri kumnemṅge minap. Tane tanḡamba minap le maṅau ta ṅgamukṅge Ku-ate nu tane tuku nyu kile-mayokka nyu sugo tinḡamṅgat.

⁷ Kuate nu tane idus tidinḡa kulatka minit tukunu tanḡine piti ṅakmba nu tuku wai mbolṅge patikap. ⁸ Tane wamdus kuyar mayenu ṅak kurauka likap. Tanḡine ṅgueu Satan nu laion tanan nu gubanu ṅerṅerka tane tuku ande balemba nyam tuku likate. ⁹ Tane son ṅgade pasa ta biye demba sanḡri tinḡa Satan tuku minḡe pitaimba ye mbulit ṅga samba minap. Tanḡine tira kame kilke yimyam mbolṅge mine likade ta nane mata piti ndui ta ndo kanḡerkade.

¹⁰ Tane ait fagnu piti kamusap le Kuate nu ake sinan tane make patikate nunḡe tane tuku piti ait mbilmba kumumbi tinḡreknu kile-mayokka sanḡri piletinguwa le tane sanḡri tinḡamṅgaig. Nunḡe kilṅa sunḡo ta minmba minamṅgat. Tane kilṅa ta mbolṅge minap ṅga nu Kristus mbolṅge tane wikina. ¹¹ Nu sanḡri sunḡo ṅak minmba minwa. Son.

¹² Sinḡine tira Silvanus nu Kristus tuku piro kumumbi biyit ṅga iduset. Nunḡe ye turyat le waṅe fudinḡdo te tane tuku wamdus bul sertinḡam tuku kuyaret. Wam mayenu tane mbolṅge minit ta Kuate nu ake sinan make patikate wam tugusek ṅga kuyaret. Tane nu tuku wam mayenu ta kusre ndawap.

¹³ Yesus tuku kuasmbi Romṅge minig ta tane kaiye pasa tinḡig. Kuate nu nane madininḡina. Yinḡe kinḡo Markus nu mata tane tuku kaiye pasa tinḡit. ¹⁴ Tane tanḡine tanḡine tira kame ndon kume pur maṅau alonu kile-mayokap. Tane Kristus tuku mbal ṅakmba ṅgamunḡal mukuk ṅak minap. Son.

PETRUS Petrusnge wane arnu kuyarna

Petrus nu wane arnu kuyarna te tuguu tenenmba. Yabri tum tango afu Yesus tuku kuasmbi didik farnaig le nu nane tugusek pasa kusre ndawaig nga nane tuku wamdus purfeu serningam tuku wane tembi nane tuku wamdus kuaneka sangri pileningina.

¹ Ye Simon Petrus Yesus Kristus tuku piro tango nu tuku aposel ye tane ndon pasatam prowet. Singine Kuate singine muskil kile-tidinge singam tuku tango Yesus Kristus nale wam kumumbi kik le tane ngamungal son ngade ta sine ndon alonu kumu kumu teg. ² Tane Kuate le singine Sungo Yesus tuku manau kila pilmba minap le nale lato lato ake sinan make patika ngamungal mukuk wamdus bul sertingwaik. Son.

Sine Kristus tuku manau mbolnge sug-okube

³ Nu nuje manau mayenu singam tuku wikina le sine nu kila mineg ta nu tugumnge sangri teg sulumba mine mayenu mbolnge minam tuku wam kumumbi kileg. ⁴ Nu wam magenu sine mbolnge kam tuku sakina ta nuje sangri tamba singit le sine kilke tuku kutur ngaros tuku nzali mbolnge mayok kina ta kusremba Kuate tuku manau te-puram kumun.

⁵ Ta tuku tane wamdus sangrinu pilmba tangine ngamungal son ta kumun kuga nga manau magenu turmba ke likap sulumba kila magenu turmba kila palpe. ⁶ Tanamba tangine ngaros tuku nzali jakmba kile-ibenkap sulumba piti ait sinamnge bike ndaka dirnanga Kuate tuku nyu idusmba nu kumnemnge minmba ⁷ tangine tangine mungu turkap sulumba tango jakmba tuku kume purkap.

⁸ Tane manau magenu tana jak minmba lato lato kap ta tane singine Sungo Yesus Kristus tuku manau kila minig ta te-mayokamngaig. ⁹ Ande nu manau magenu tana kugatok ta nu am tukulkanu tana

minmba Sungo nu tuku une sauke tuna wam ta idus ndamba gilaingate.

¹⁰ Tira kame, Kuate nu tane kilam tuku maditinmba wikina. Wam ta kilimok te-mayokam tuku wamdus sangrinu pilmba nu tuku pasa dubiwap. Tanawap ta tane baringa Kuate kusrewe nda. ¹¹ Ngumnennga Kuatenge nyu tinguwa le tane singine muskil kile-tidingam tuku tango Sungo Yesus Kristus nu kulatkate ma mbol gare jak kape le nu tane kulatka minmba minamngat.

Kuate tuku pasa tugusek

¹² Ye wam kame satinet te tane buk kila pilnaig. Pasa tugusek tinaig ta mbolnge tane sangri tingade ta ye kila ta ye man wam kame ndui ta lato lato satinngam tuku iduset.

¹³⁻¹⁴ Mine minemba ye kumamngit. Singine Sungo Yesus Kristus nu ye tanamba tumyina le ye kila minet. Ta tuku ye kilke te mbolnge minmba tane wam kame ta idusningmba minap nga satinmba minet. ¹⁵ Ye kumi le tane gilai ndangam tuku piro karenket.

¹⁶ Sine singine Sungo Yesus Kristus sangri jak man luka ndekam tuku satinngin ta tango tuku wamdus kuyarmbi yabri wam kube sa ndatinngin. Kuga. Sine singine ammbi nu tuku kilna sangri kangeren. ¹⁷⁻¹⁸ Sine Kristus tuku kilna mayok kina tabe mbolnge nu ndon mingen le Mam Kuate Sungo nu Yesus Kristus tuku nyu te-mbolmba sangri sungo tumba samba mbolnge nu tuku tenenmba sakina: Ande te ye tuku Kino. Ye nu tuku kume purmba nu tuku gare sungo tet nga sakina le isgen.

¹⁹ Kuate tuku tuan tango kame nane Kristus tuku dir pasa sakinaig ta kile nane tuku pasa ta sangrinu mayok kinit. Nane tuku pasa ta tane ise tiwap le sati ma make sungo sinamnge bulungate tana tane kilnatinguwa. Kilnatinmba minwa le ma ma mafen tuku bulunge tangine ngamungal kilna mayewamngat.

²⁰⁻²¹ Tane pasa te kila pile mayewap. Tuan tango kame nane nangine wamdus dubimba dir pasa kile-mayok ndakinaig. Tukul Guwange wamdus ningina le nane Kuate tuku pasa kile-mayokkinaig. Ta tuku ande nu nuje wamdusmbi ndo tuan

tanjo kame tuku pasa tugunu biteknjam kumun kuga.

2

Yabri tum mbal

¹ O buk Israel mbal ngamuknge yabri tuan tanjo turmba mayok kine likinaig. Tanjamba ndo yabri mbal afu tane gilai minap le tane ngamuknge mayok ka afu ngaigo siglikam tuku yabri wamdus kilemayokkamngaig. Yesus Kristus nu sine tuku une kurana ta nane nu pitaide le manau ta pitik ndo luka nane tuku kanu ngaigo siglikate. ² Nane kiko kugatok kutur manau kade ta nane gudommba dubiwamngaig. Dubiwaig le afu nane kanjerka Kristus tuku kuasmbinge tanjade nga tugusek manau talamba ngumnem pasa tambimngaig. ³ Yabri gabat nane ndametin kilam tuku piririmba tane yabritinmba tane tuku ndametin sunjo didikamngaig. O buk Kuate nu tanjo pileninmba pa kumumbi ningam tuku sakina ta nu gilai ndangate. Nu nane pankuwa le ngisikamngaig.

⁴ Kuatenge enel ngaigonu afu unekinaig ta mape ndaka kilmba pankina le ma njayo ma make buto sinam nzi kinaig. Kile nane pilewam tuku ait tairngade.

⁵ Tanjo abo abo minnaig mbal Kuate nu mape ndaka kule sunjo pilna le wam ngaigonu ke likinaig mbal ta njakmba ngisikinaig. Tanjo tinreknu Noa ndo Kuate tuku pasa kuklina ta nu tuku kuasmbi 7 ta turmba nu kigraibkina le nane ngisi ndakinaig.

⁶ Kuate nu tumbran ar Sodom le Gomora nale kilmba pasa mbolnge patika pambi pasokina le ugmba usarke sulunaik. Wam ngaigonu kade mbal tanjamba pa tam tuku tumsingit. ⁷ Nu tanjo tinreknu Lot ndo turna le pange uge ndakina. Lot nu une mbal ngamuknge minmba nane kiko kugatok kutur manau kinaig ta kanjermba nu wamdus te-sulumba piti sunjo tina. ⁸ Nu tanjo tinreknu minmba nu mara mindek nane tuku mbar ngaigonu kanjerka ismba nu piti sunjo tina.

⁹ Wam kame ta njakmba tenjenmba tumsingit. Mbal magenu tagoningam tuku

ait mbolnge Kuate nu nane turkam tuku ndin wakeite sulumba mbal ngaigonu pa tumba pileningam tuku ait tairnguwaig nga patikate. ¹⁰ Ngumnenga pileninmba nangine ngarosu tuku nzali dubimba kutur sunjo tade sulumba Sunjo pitaide ta nu pa sunjo ningamngat.

Ndanam tuku yabri tum mbal nane maim-maimka kuru kuru kugatok samba mbolok mbal guwa magenu nangine pasambi tumail panningig? ¹¹ Ata. Enel kame nane guwa ngaigonu kame ta tuku sangri liningig ta nane Kuate tugumnge nane kilmba pasa mbolnge patika nane tuku nyu ngaigo sigli ndakade.

¹² Mbal ngaigonu ta nane aganjmor tanjan wamdus kugatok nangine ngarosu tuku nzali ndo dubikade. Nane aganjmor tanjan bige tidinga bale faram tuku minig. Nane aganj afu sine ammbi nda kanjerkeg ta tugunu gilai minmba kilmba tumail panningig. Ta tuku nane aganjmor tanjan kilmba bale faramngaig. ¹³ Nane afu rar sunjo ningig ta nane mata lafunu tanjamba tamngaig.

Nane kiko kugatok. Nane ki mbol manjurka isukusmba mbesigna manau temayokam tuku nzaliningit. Nane tane ndon manjurka isukusmba yabritiningig ta nane gare sunjo tade. Nane tane tuku manau mayenu ta kutur mbilmbilde sulumba njayo silide. ¹⁴ Nane pino njakmba kanjerka am kikon tingade. Nane une manau kade ta maro ndaningit. Nane wamdus sangri kugatok mbal didikam tuku yabritiningig. Nane wam njakmba tuku wamdus piririmba wamdus sangrinu pilig. Nane sinja Kuate tuku kasur mbolnge minig. ¹⁵ Nane ndin tinreknu kusremba fare fare likade. Beor tuku kinjo Balam nu aganj ndende sungomba kilam tuku piririmba wam njayonu kam idusna tanjamba nane mata tanjade. ¹⁶ Balam nu wam njayonu kam idusna le donki ande pasatam kumun kuga ta nu tangonge pasatanu sukmba nu sawe likina sulumba tuan tanjo Balam tuku nginngan wamdus peuna.

¹⁷ Yabri tum tanjo ta nane kule ngurun kule parakate tanjan. Bidu bubrenge tumba pinderkate tanjan. Ma make sunjo

buto njayo Kuate nu nane tuku madina. ¹⁸ Nane nanjine ngaro payamka pasa alo kugatok tuku minje fetkade. Nane afu ailfu ndo ngamungal biye mbilmba manau njagonu kusrekinaig ta nane ngarosu tuku nzali njagonu manj dubikuwaig nga didika wam njagonu afu tumningig. ¹⁹ Afu nane dubikuwaig nga tukul ande sine peu ndasingit ngade ta nanjine kutur manau ndalekate le nane ta kumnemnge minig. Manau njayonu andenge tango tuku sangri te-iberjete ta nu aganj ta tuku piro aganj tanjan minit.

²⁰ Nane afu singine Sunjo Yesus Kristus muskil kile-tidinge singit tuku tango kila pilig sulumba kilke tuku kutur manau kusrede ta manj luka kutur manau tumba sangri ta kumnemnge ndalekanu minig ta nane ambokok tuku mine limba kile njayonu sunjo sinamnge minig.

²¹ Nane manau tinjeknu kila pilnaig sulumba manj Kuate tuku pasa ngumnede ta ose. Nane mine njayonu mbolnge minig. Nane manau tinjeknu kila pile ndakinaig kande ta maye kande. ²² Kuyar pasa mbolnge yaba pasa ande minit ta nane mbolnge kilimok mayok kinit ta tenjemba. Age ande njuleka luka nuje njule nyate ngate. Ko mbo ande kule pisit sulumba luka kumba manj ruga pisit ngate.

3

Sunjo nu luka ndenungat

¹ Tira kame, ye waje inum te tane isam tuku manj kuyaret. Waje te mbolnge mata tane wam magenu idusnjimba kam tuku kuyaret. ² Tane Kuate tuku tuan tango kame tuku dir pasa idusnjimba singine Sunjo muskil kile-tidinge singam tuku tango nu tuku pasa turmba idusningap. Sine tane tuku aposel kame buk pasa ta satingiger le isnaig ta ³ tane pasa te katese mayewap. Kugawam tuku ait mbolnge afu promba nanjine ngarosu tuku nzali dubika ngamungal son tuku manau talaka nzumilmba sakamngaig: ⁴ A ... Yesus Kristus prowam tuku sakina ta nu animbi kina? Ait kuen njayo kina ma ma singine mbunj kame kume far sulunaig le Kuate nu

kilke te te-mayokna ta tanjamba ndo minit nga sakamngaig.

⁵ Mbal ta nane yabrikade. Nane wam ande gilainganu sukmba kusrede ta tenjemba. O buk Kuate nu sakina le samba mayok ka kilke kule sinamnge prowe lika kilke ta kulenge laipningina. ⁶ Ngumnenga kilke ta kule ndui tange songina le ngisikina tukunu kile kilke ndui ta mine ndakate. ⁷ Kile kilke samba minik te Kuate tuku pasa ndui tange pasokam tuku madinikina le nale ait sunjo ta tairnga minik. Ait ta prowa le Kuate pitaimba wam njagonu ke likade mbal nane ngisikamngaig.

⁸ Tira kame, tane wam te gilai ndangap. Kuate am mbolnge ki ait ndindo ta yar 1,000 tanjan minit. Yar 1,000 kinig ta nu am mbolnge ki ait ndindo tanjan kinig. ⁹ Sunjo nu prowam tuku sakina ta nane afunge nu dalkate ngade ta nu dal ndakate. Kuga. Nu tane idustimbamba ngan minmba tairngate. Nu tango inum ndindo ngisikam tuku idus ndamba njakmba ngamungal biye mbilwaig nga tairngate.

Kilke samba ngisikamngaig

¹⁰ Sunjo tuku ait kuayar tango tanjan prowamngat. Ait ta mbolnge fudu sunjo mayok ka samba ngisikamngat. Samba tuku sangri yimyam pa kamenunge ngisike sulumba kilke aganj ndende tur pasokamngat.

¹¹ Aganj kame njakmba tanjamba ngisike suluwamngaig. Ta tuku tane Kuate kumnemnge minmba mine manau mayenu tinjeknu njak minap. ¹² Tane Kuate tuku ait sunjo ta minde minap. Ait sunjo ta prowa le pange samba ugmba samba tuku sangri yimyam pa kamenunge ngisike suluwamngaig. ¹³ Nu sakina tanjamba sine samba kilke kitek tairnga mineg. Manau tinjeknu ndo kilke ta mbolnge minamngat.

¹⁴ Tira kame, tane aganj magenu tanjan tairnga minig tukunu tane Kuate am mbolnge purferjnu piti kugatok tingam tuku wamdus sangrinu palpe. ¹⁵ Kuate nu dalkate nga idus ndawap. Nu ngan minmba sine muskil kile-tidingam tuku ait singit nga idusap. Singine tira mayenu Paulus nu Kuatenge wamdus kuyar mayenu tuna le nu mata tanjamba kuyarna. ¹⁶ Nu nuje

wan̄e ɲakmba mbol̄nge wam te tuku ndo kuyarna. Nun̄e wan̄e afu mbol̄nge pasa afu tugunu katesewam tuku wam bada. Nane wamdus kugatok kine inumde mbal pasa ta ismba nan̄gine wamdusmbi mbilniɲmba tugunu kise kile-mayokkade sulumba nan̄gine miron̄ ɲaigo siglikade. Nane Kuate tuku kuyar pasa ɲakmba kilmba taɲamba ndo ɲaigo siglikade.

¹⁷ Tira kame, tane ye tuku riron̄ pasa te ismba kurau mayewap. Nane fare fare unekade mbal tane yabritiɲmba didikuwaig le taɲgine wamdus saɲgrinu ta kusrekubekaig.

¹⁸ Singine Sun̄go Yesus Kristus muskil kile-tidinge singam tuku taɲgo nu tane ake sinan̄ make patikate ta tane nu tuku maɲau lato lato kila pilmba sugokap. Nu kilɲa saɲgri sun̄go ɲak minit ta taɲamba minmba minwa.

Son.

1 YOHANUS

Yohanusnge wane ambonga kuyarna

Yesus nu luka samba mbol kina le yar 60 kinaig le Yohanus nu buk saibo pile mayemba wane te kuyarna. Wane te mbolnge nu kume pur manau tuku tugunu kuklimba ta tuku pasa sungomba kuyarna.

Kristus nu abo tugu

¹⁻³ Minge Pasa nu abo tugu. Tugu mbolnge nu minmba minna. Ye nu tuku tane satینگamngit. Nu kilke te mbolnge mayok kina le singine kilbambi nu tuku pasa ismba ammbi kangermba waimbi mata kiregen. Ake sa ndaket. Wam kangermba isgen ta ndo saket. Nu abo minmba minam tuku tugu Mam Kuate ndon minna le nu te-mayokna. Sine mineg tanamba tane Mam Kuate le Kiño nuñe Yesus Kristus ndon mungu gare ñak minap nga nu tuku satینگamngit. ⁴ Sine ñakmba ulendika gare-garekube le gare manau ta sungokuwa nga wane te kuyaret.

Kuate nu bulu

⁵ Sine Kuate tuku Kiño tugumnge pasa isgen ta satینگamngit ta tenenmba. Kuate nu bulu tugusek. Ma make fudinndo mata nu mbolnge mine ndakate. ⁶ Sine ma make sinamnge minanu tana minmba sine Kuate ndon mungu gare ñak mineg ngube ta sine yabri pasa ndo saka tugusek manau ta ke ndakeg. ⁷ Kuate nu bulu sinamnge minmba purfen nu ndo minit. Sine mata bulu sinamnge minanu tana minbe ta singine singine mungu gare ñak mineg le Kiño nuñe Yesus Kristus tuku ndare tanje sine tuku mbar ñakmba saukate.

⁸ Sine mbar kugatok mineg ngube ta singine wamduşnge yabrisingit. Tugusek manau sine sinja gilai.

⁹ Sine singine mbar kile-mayokkuba ta Kuate nu sinja tinreknu minmba nuñe pasa kumumba mbar ta gilainga sine tuku manau ñaigonu ñakmba saukamngat.

¹⁰ Sine mbar manau afu ke ndakigen ngube ta Kuate nu sine mbar ñak ngate pasa

ta pitaiweg. Nu yabri tango nganu sukeg. Sine tanamba sakeg ta nu tuku pasa ta sine sinamnge mine ndakate.

2

Kristus nu sine tursingit

¹ O yinje kiño kame, tane mbar manau ke ndakap nga wane te kuyaret. Ata. Ande nu mbarwa kande Yesus Kristus nu sine turka Mam Kuate ndon pasa te-tiwam tuku minit. Nu ndo tinreknu. ² Nunje sine tuku mbar tuku pa kurana le Kuate nu sine ndon ngamungal mukuk minit. Sine tuku mbar ndo kuga. Kilke mbolok mbal ñakmba tuku mbar tuku pa ta turmba kurana.

³⁻⁴ Ande nu ye Kuate kila nga nu tuku minge dubi ndate ta nu yabri tango ndo. Nu tugusek manau sinja gilai minit. Sine Kuate tuku minge dubimba minbe ta minge bulokmbi ye Kuate kila ngam kumun.

⁵⁻⁶ Ande nu Kuate tuku minge dubite ta Kuate tuku kume purte wam ta nu mbolnge sungoka kumungate. Ande nu ye Kuate ndon sailket ngate ta nu Kristus manau kina tanamba ndo kuwa. Sine Kristus tuku manau te-purbe ta sine minge bulokmbi sine Kuate ndon mineg ngam kumun.

Tira kame tuku kume purbe

⁷ Tira kame, ye tukul pasa ande kitek kuyar ndawet. Pasa te ambokok. Tane o buk isnaig. ⁸ Kile ma make buk kugate le bulu tugusek tane kilñatinmba minit. Ta tuku pasa kitek tana kuyaret. Tukul pasa te alonu Kristus mbolnge mayok ka tane mbolnge mata mayok kinit.

⁹ Ande nu ye bulu sinamnge minet nga afu kasurningit ta nu ma make kusre ndate. ¹⁰ Ande nu tira nuñe tuku kume purte ta nu bulu sinamnge minit. Nu afu mbaram tuku ndin wakei ndate. ¹¹ Ande nu tango afu kasurningit ta nu ma make sinamnge minit. Ma makenge nu tuku am songate le ndin kanger ndate tana.

¹² Kiño kame, Kristus tuku piro mbolnge Kuatenje tane tuku mbar sauka gilaingina nga ye tane tuku wane te kuyaret.

¹³ Mam kame, ande nu tugu mbolnge abo minna kile minit tane nu kila minig nga ye tane tuku wane te kuyaret.

Tango mo, tane buk Satan te-iberɲaig nga ye tane tuku waɲe te kuyaret.

¹⁴ Kiɲo kame, tane Mam Kuate kila minig nga ye waɲe te tane tuku kuyaret.

Mam kame, ande nu tugu mbolɲge abo minna kile minit tane nu kila minig nga ye tane tuku waɲe te kuyaret.

Tango mo, tane saɲgri ɲak. Kuate tuku pasa tane tuku ɲgamuɲgal sinamɲge minit le Satan te-iberɲaig nga ye waɲe te tane tuku kuyaret.

Sine kilke mbolok wam sunɲomba idus ndabe

¹⁵ Tane kilke te tuku maɲau agan ndende ta tuku nzali sunɲo nda tap. Ande nu taɲawa ta nu Mam Kuate tuku wamdus sunɲo te ndakate. ¹⁶ Kilke te tuku maɲau ta ɲgarosu tuku nzali dubide ko am kikoɲ tiɲgade ko naɲgine mine ta tuku payamkade wam ta ɲakmba kilke te mbolok Mam Kuate tugumɲge pro ndade. ¹⁷ Kilke te ɲgisikamɲgat. Am kikoɲ tiɲgade maɲau ta kugawamɲgat. Ande nu Kuate tuku nzali dubite ta nu abo minmba minamɲgat.

Kristus tuku ɲgueu taɲgo

¹⁸ O kiɲo kame, kugawam tuku ait buk patukate. Kristus tuku ɲgueu taɲgo mayok kaɲgat ɲginaig pasa ta tane isnaig. Kile nu tuku ɲgueu mbal gudommmba buk mayok kinig le sine wam ta kaɲgermba kugawam tuku ait buk patukate ta kila pileg. ¹⁹ Nane buk sine ndoɲ minnaig ta nane sine kusreka mayok kinaig. Nane sine tuku gulab kuga. Nane sine tuku gulab kande kile sine ndoɲ minig kande. Nane sine kusreka kinaig wam ta mbolɲge nane kilimok sine tuku gulab kuga.

²⁰ Tane nane minig taɲamba mine ndakade. Kristus nu Tukul Guwa tiɲgina le tane pasa tugusek ta katesede. ²¹ Tane pasa tugusek gilai minig nga kuyar ndawet. Tane pasa tugusek kila. Yabri pasa ande tugusek pasa mbolɲge mayok nda kinit. Tane wam ta kila nga waɲe te kuyaret.

²² Ande nu sakate Yesus nu Kuatenɲge madi ndana nu Kristus kuga ɲgate ta nu yabri taɲgo ndo. Nu Kristus tuku ɲgueu taɲgo. Nu Mam Kuate nuɲe Kiɲo nuɲe turmba pitaikate. ²³ Ande nu Kuate tuku

Kiɲo pitaite ta Mam Kuate nu ndoɲ mine ndakate. Ande nu sakate Yesus nu Kuate tuku Kiɲo nu Kristus ɲgate ta Mam Kuate nu ndoɲ minit.

Tukul Guwaɲge pasa tugusek tumsingit

²⁴ Tane o buk pasa tugusek isnaig ta ɲgamuɲgal sinamɲge biye dewap. Tane taɲawap ta Mam Kuate le Kiɲo nuɲe tane nale ndoɲ minamɲgaig. ²⁵ Kuate nu agan ande singam tuku sasɲgina ta abo tugu minmba minam tuku.

²⁶ Mbal afu tane yabritiɲgam bafude le ye waɲe te tane tuku kuyaret. ²⁷ Nane tuku pasa ise ndakap. Andeɲge nu tane tum nda tiɲguwa. Kristus nu Tukul Guwa tiɲgina le nu tane sinamɲge minmba wam ɲakmba kumumbi tumtingit. Tumtingit wam ta yabri kuga. Son ndo. Nu tane Kristus ndoɲ sailkam tuku tumtingit taɲamba nu ndoɲ sailka minap.

²⁸ Kiɲo kame, siɲka tane nu ndoɲ sailkap. Taɲawap ta nu maɲ mayok kuwa le tane kiko kugatok nu am mbolɲge tiɲgamɲgaig. ²⁹ Kuate nu siɲka tiɲreknu ta tane kila. Ande nu maɲau tiɲreknu kate ta nu Kuate tuku kiɲo ta tane kila palmbimɲgaig.

3

Sine Kuate tuku kiɲo kame mineg

¹ Mam Kuate nu sine tuku kume purmba sine nuɲe kiɲo kame ɲgate le sine siɲka nu tuku kiɲo kame mineg. Kilke te tuku maɲau dubide mbal nane sine tuku Mam gilai tukunu sine nu tuku kiɲo kame mineg ta tugunu nane mata katese ndade.

² Tira kame, kile ait te mbolɲge sine Kuate tuku kiɲo kame mineg. Ngumnɲga mine mayenu mbolɲge ndaɲmba mayok kaɲgig ta katese ndaweg. Wam ndindo sine kila. Kristus nu mayok kuwa le sine nuɲe wam ɲakmba ta tugusemba kaɲgerka nu minit taɲamba ndo minamɲgig.

³ Ande nu wam ta idusmba tairɲga minit ta nu Kristus taɲaɲ purferɲu minam tuku saɲgri tiɲga wam ɲaigonu pitaikate. ⁴ Ande nu unekate ta nu tukul lukamba pa tam tuku minit. Une maɲau ɲakmba ta tukul lukakeg. ⁵ Kristus nu une ɲakmba saukam tuku nu kilke te mbol prona ta tane kila. Nu nuɲe miron siɲka une kugatok. ⁶ Ande

nu Kristus ndonj sailkate ta nu une manjau kumba mine ndakate. Ande nu une manjau kumba minit ta nu Kristus kanjer ndamba nu gilai minit.

⁷ O kiŋo kame, tane kuraukap. Andenje tane yabritiŋikat. Kristus nu tiŋreknu ndo. Ande nu manjau tiŋreknu ndo dubikate ta nu mata tiŋreknu minit. ⁸ Ande nu une manjau kumba minit ta nu Satan tuku minit. Satan nu tugu mbolŋge mbar manjau kina ta kile nu taŋamba ndo minit. Kuate tuku Kiŋo nu Satan tuku piro te-ibenjam tuku mayok kina. ⁹ Ande nu Kuate tuku kiŋo minit ta nu Mam nuŋe tuku manjau te-purna tukunu nu une manjau kumba mine ndakate. Nu siŋka Kuate tuku kiŋo tukunu nu une manjau ta kumba minam kumuŋ kuga. ¹⁰ Ande nu manjau tiŋreknu ke ndakate ko tira kame tuku kume pur ndakate ta nu Kuate tuku kiŋo kuga. Sine ima kate Kuate tuku minig le ima kate Satan tuku minig ta sine manjau ta mbolŋge kilimok kateseweg.

Kume pur manjau

¹¹ O buk tane siŋgine siŋgine muŋgu kume purkam tuku pasa ta isnaig. ¹² Sine Kain minna taŋamba mine ndakube. Nu Satan tuku kiŋo minmba nu maib nuŋe balena. Ta ndaŋam? Kain tuku manjau ŋayonu. Maib nuŋe tuku manjau mayenu. Ta tuku ndo nu balena.

¹³ Taŋamba ndo kilke mbol mbal tane mata kasurtingamŋgaig. Nane taŋawaig le tane wamdus sulu ndawap. ¹⁴ Sine Kristus tuku kuasmbi siŋgine siŋgine kume pureg wam ta mbolŋge sine kateseweg. Sine kume tuku saŋgri buk kusremba kile abo minam tuku ndin mbolŋge mineg ŋga kateseweg. Ande nu tira kame tuku kume pur ndate ta nu kume tuku saŋgri kum-nemŋge minit. ¹⁵ Ima nu ande kasurte ta nu balete le kumit taŋaŋ. Ande nu taŋgo baleniŋgit tuku taŋgo minit ta nu minmba minam tuku abo tugu kugatok ta tane kila. ¹⁶ Sine Kristus mbolŋge kume pur manjau kumumbi kanjereg. Nu sine turkam tuku nuŋe ŋgarosu kumam tuku pilna. Sine mata nu kina taŋamba ndo tira kame turka kumam tuku kuru kuru ndakube. ¹⁷ Ande nu agaŋ ndende ŋak minmba tira ande agaŋ

ndende denkanu ta kanjermba wamdus karenj pilmba nu tur ndate ta nu Kuate tuku kume pur ndate.

¹⁸ O kiŋo kame, sine miŋgemi ndo afu tuku kume pureg nda ŋgube. Sine tugusemba nane tuku kume purbe sulumba waimbi mata alonu te-mayokbe. ¹⁹⁻²⁰ Sine taŋamba kume pur manjau kube ta sine manjau tugusek tuku kiŋo kame mineg ŋga Kuate am mbolŋge ŋgamuŋgal mukuk ŋak minam kumuŋ. Siŋgine mbar wamdus sinamŋge kamuseg ta nu sine tuku wamdus lisiŋmba sine tuku manjau ŋakmba kila minit. Wam ta sine kila.

²¹ Tira kame, sine siŋgine wamdus sinamŋge mbar kamus ndaweg ta sine Kuate tugum kambim tuku kuru kuru ndakeg. ²² Sine nu tuku miŋge dubimba manjau nu nzalite ta ke likeg ta sine wam afu tuku yabaŋeg ta nu siŋka siŋgit. ²³ Kuate nu teŋenmba sine sasiniŋgit. Sine nuŋe Kiŋo Yesus Kristus tuku son ŋga nu sine sasiniŋgina taŋamba siŋgine siŋgine muŋgu kume purkuba ŋga sasiniŋgit. ²⁴ Kuate tuku miŋge dubide mbal nane nu ndonj sailkade le nu nane ndonj minit. Nu nuŋe Guwa siŋgina ta mbolŋge sine kila pilmba Kuate nu sine ndonj minit ŋgeg.

4

Kuate tuku Guwa le guwa kise

¹ Tira kame, tane mbal afu tugumuŋge pasa ismba pitik son nda ŋgap. Yabri tuan taŋgo gudommmba kilke tugu ŋakmba mbolŋge kine likade. Tane nane tuku pasa pilewap. Nane Kuate tuku Guwa ŋak e ko guwa kise ŋak. ² Ande nu sakate: Kuatenje madina taŋgo nu kilke mbolok ŋgaro tumba mayok kina nu Yesus ŋguwa ta nu Kuate tuku Guwa ŋak. ³ Ande nu Yesus tuku tugu taŋamba sa ndakuwa ta nu Kuate tuku Guwa kuga. Nu Kristus tuku ŋgueu taŋgo ndo. Kristus tuku ŋgueu taŋgo mayok kanjat pasa ta tane buk isnaig. Ata. Nu buk prona. Kilke te mbolŋge minit.

⁴ O kiŋo kame, tane Kuate tuku minig. Kuate tuku Guwa nu tane sinamŋge minit ta nu saŋgri ŋayo. Nu kilke te mbolok mbal sinamŋge minit taŋgo Satan lite. Ta

tuku tane yabri tuan tango ta buk kile-ibenjinaig. ⁵ Nane kilke te mbolok mbal minmba kilke te mbolok wamdus ndo sakade. Kilke te mbolok manau dubide kuasmbi tange ndo nane tuku pasa isig. ⁶ Sine Kuate tuku mineg. Kuate kila minig mbal nanenge ndo sine tuku pasa isig. Ima nu Kuate tuku kuga ta nu sine tuku pasa ise ndakate. Sine wam ta mbolnge wam tugusek tuku Guwa le yabrisingit tuku guwa ta kateseweg.

Kume pur manau Kuate nu miro

⁷ Tira kame, kume pur manau ta Kuate nu miro. Ta tuku sine singine singine mungu kume purkube. Ande nu afu tuku kume purte ta nu Kuate tuku kinjo. Nu Kuate kila. ⁸ Kuate nu kume pur manau miro. Ande nu afu tuku kume pur ndate ta nu Kuate gilai. ⁹ Kuate nu nuje Kinjo ndindo pilna le kilke te mbol prona le sine nu mbolnge abo tugu teg. Wam ta mbolnge nu sine tuku sungomba kume purte ta kilimok kanjereg. ¹⁰ Sine nu wamdus tuwe ndaka mingen le nu ake sinan sine tuku kume purmba sine ndon ngamungal mukuk minam tuku Kinjo nuje pilna le sine tuku une tuku pa kurana.

¹¹ Tira kame, Kuate nu sine tuku kume purte ta sungokanu nga sine mata singine singine mungu kume purkube. ¹² Ande nu Kuate kanjer ndate ta sine singine singine mungu kume purkeg ta Kuate nu sine ndon minit. Nu tanate le sine nu tuku kume pureg manau ta sungoka kumungate.

¹³ Kuate nu nuje Guwa singina wam ta mbolnge sine kateseweg. Sine Kuate ndon sailkeg le nu sine ndon minit nga kateseweg. ¹⁴ Kuate nu kilke mbolok mbal njakmba tuku muskil kile-tidinge ningam tuku nuje Kinjo nuje pilna le ndekina. Sine wam ta kanjergen mbalnge tane satینگeg. ¹⁵ Ima nu Yesus nu Kuate tuku Kinjo ngate ta Kuate nu ndon minit le nu Kuate ndon minit. ¹⁶ Wam ta mbolnge sine kila pilmba minge bulokmbi saka Kuate nu sine tuku kume purte ngeg. Kuate nu kume pur manau miro. Ima nu kume pur manau dubite ta nu Kuate ndon minit le Kuate nu ndon minit.

¹⁷ Sine Kuate tuku kume purbe le manau ta sungoka kumunguwa ta sine kilke te mbolnge Kristus tanan Kuate ndon mine mayewamngig. Ta tuku ait sungo mbolnge sine kiko kuru kuru kugatok minamngig. ¹⁸ Ande nu sinja kume purte ta nu Kuate tuku kuru kuru ndakate. Kume pur manau sungoka kuru kuru pitaite. Ande nu Kuate tuku kuru-kurukate ta nu ye une tuku pa lafunu tamngit nga iduste. Nu tuku kuru kuru manau tange kume pur manau te-ibente.

¹⁹ Kuate nu ambonga sine tuku kume purna. Ta tuku sine mata kume pureg. ²⁰ Ande nu ye Kuate tuku kume puret nga tango afu kasurningit ta nu yabri tango ndo. Ta ndanam? Nu tango ammbi kanjerka nane tuku kume pur ndate ta nu ndanjmba Kuate ammbi kanjer ndamba nu tuku kume puramngat? Ta ndo kumun kuga. ²¹ Kuate nu tenenmba wam sasingit. Ande nu ye tuku kume purte ta nu tira mbal tuku mata kume purwa ngate.

5

Sine kilke te tuku wamdus kuyar te-ibenjam kumun

¹ Ima nu Yesus nu Kuatenge madina tango ngate ta nu Kuate tuku kinjo minit. Ima nu Kuate tuku kume purmba minit ta nu Kuate tuku kinjo kame tuku turmba kume purte. ² Sine Kuate tuku kume purmba nu tuku minge dubiweg ta sine nu tuku kinjo kame tuku mata kume pureg.

³⁻⁵ Sine Kuate tuku kume pureg ta sine nu tuku minge dubiwamngig. Sine Kuate tuku kinjo kame mayok kagen mbal sine kilke te tuku wamdus njaigonu njakmba kile-ibenjam kumun. Wam ta mbolnge sine Kuate tuku minge dubiwam tuku piti ndasingit. Sine Yesus nu Kuate tuku Kinjo nga nu tuku sangri tomba tinga kilke te tuku wamdus kuyar te-ibenjam kumun. Ndin ande mine ndakate.

Kuate nu nuje Kinjo nuje tuku tugu te-mayokna

⁶ Yesus Kristus prona le kule le ndare mbolnge nu tuku tugu mayok kina. Nu kule pisne tina ta mbolnge ndo kuga. Nu kummba ndare kutukina ta mbolnge mata.

⁷ Kuate tuku Guwa nu tugusek manjau nu miro. Nunje mata Kristus tuku tugu tum-singit. ⁸ Kuate tuku Guwa kule ndare aganj kenmba tange wam ndui ta ndo tumsingig.

⁹ Sine tango tuku pasa afu ismba son ngeg. Ata. Kuate tuku pasa ta nu tango tuku pasa lite ta sinjka sine son ngam tuku. Kuate nu Yesus yinje Kinjo ngate. ¹⁰ Ande nu wam ta talakate ta nu Kuate nu yinje Kinjo ngate pasa ta pitaimba Kuate nu yabri tango nganu sukte. Ande nu Yesus tuku sangri tomba tingate ta Yesus nu Kuate tuku Kinjo ta nu nunje ngamunggal sinamnge kamuste. ¹¹ Kuate nu tenenmba sasingit. Ye abo tugu minmba minam tuku tinggen. Abo tugu miro ta yinje Kinjo nga sakate. ¹² Ima nu Kuate tuku Kinjo tumba nu ndonj minit ta nu abo tugu ta mata tumba njak minit. Ima nu Kuate tuku Kinjo nda tate ta nu abo tugu mata nda tate.

Abo tugu minmba minamngat

¹³ Tane Kuate tuku Kinjo tuku sangri tomba tingade mbal tane sinjka abo minmba minamngaig. Wam ta tane kila palpe nga wane te tane tuku kuyaret. ¹⁴ Sine Kuate tuku nzali dubimba wam afu tuku nu yabaneg ta nu sine tuku yabanj pasa isit nga wamdus bulok njak mineg. ¹⁵ Nu sine tuku yabanj pasa isit ta alonu singamngat nga wamdus tero ndakeg.

¹⁶⁻¹⁷ Une manjau afu Kuate nu sauka gilaingate. Ande nu une manjau tananj kuwa le kanjermba Kuatenge sinzanwa nga yabanap ta nu abo minamngat. Mbar manjau njakmba Kuatenge sauka gilaingate le tango ngisi ndakade. Une manjau ande Kuate nu sau ndakate le tango ka ngisikade. Ande nu une manjau tananj kuwa le nu tuku nga Kuate yabanap nga sa ndatinget.

¹⁸ Kuate tuku kinjo kame une manjau kumba mine ndakade ta sine kila. Kuate tuku Kinjo nu nane kigraibkate le Satan nu nane njaigo siglikam kumunj kuga.

¹⁹ Sine Kuate tuku mbal mineg. Mbal afu njakmba Satan tuku sangri kumnemnge minig. ²⁰ Kuate tuku Kinjo pro sine tuku wamdus purfeu sersingina le Mbara Tugusek kila mineg. Sine Mbara Tugusek nunje Kinjo nunje Yesus Kristus nale ndonj mineg. Kristus nu nunje mironj nu Mbara

Tugusek. Nu abo minmba minam tuku tugu.

²¹ Yinje kinjo kame, tane yabri mbara afu dubi ndaka ngumneninggap.

Son.

2 YOHANUS

Yohanusnge waŋe arnu kuyarna

Yohanusnge waŋe arnu kuyarna te nu yaba pasambi pino tuku sakina ta tugunu teŋenmba. Nane Kristus tuku kuasmbi ande nane nu tuku son nga minmba pino tango tam tuku kuaneka minnaig taŋaŋ. (Dir Pasa 19.5-10 kaŋgerap).

Pino ta tuku kiŋo kame ta kuasmbi ta tuku tango pino. Aba naŋgine ta Kristus tuku kuasmbi ande.

¹⁻² Kuatenge madinina pino ne kaiye. Ye Kuate tuku mbal tuku gabat tango saibonu ye ne naŋe kiŋo kame ye tane ndoŋ pasa-pasakam prowet. Ye tane tuku kume puret. Son. Sine pasa tugusek kila mineg mbal pasa te sine ŋakmba ŋgamukŋge minmba minamŋgat nga sine ŋakmba tane tuku kume purmba mineg.

³ Mam Kuate nuŋe Kiŋo nuŋe Yesus Kristus nale siŋka sine tuku sungomba kume purde. Nale mara mara ake sinaŋ sine make patika sine sinanu mapeka ŋgamuŋgal mukuk wamdus bul sersinmba minamŋgaik.

Tane muŋgu kume purka minap

⁴ Ne tuku kiŋo kame afu Mam Kuate tuku miŋge ta kumumba tugusek maŋau dubikade le ye ismba gare toret. ⁵ O pino, ye tane sarsartiŋmba sine ŋakmba siŋgine siŋgine muŋgu kume purkuba ŋget. Tukul ta kitek kuga. Sine o buk isgeŋ. ⁶ Sine taŋamba kume pur maŋau ŋak minbe ta sine Kuate tuku miŋge dubiwamŋgig. Nu teŋenmba sasina. Tane kume pur maŋau dubiwap ŋgina. Tane o buk pasa ta isnaig.

Tane Kristus tuku pasa biye dewap

⁷ Yabri pasa sakade mbal gudommmba kilke tugu ŋakmba mbolŋge kine likade. Kuatenge madina tango nu kilke mbolok ŋgaro tumba mayok kina nu Yesus. Pasa ta nane son nda nga pitaide. Taŋade mbal nane yabri tango ndo. Nane Kristus tuku ŋgueu.

⁸ Sine pirokigeŋ le alonu maŋau tugusek

tane mbolŋge mayok kina. Alonu ta kurauka kulat mayewap le ŋgisi ndakuwa le lafunu kumumbi tap.

⁹ Ande nu Kristus tuku pasa tugusek nuŋe wamdusmbi maŋ tutur-tuturte ta Kuate nu ndoŋ mine ndakate. Ima nu Kristus tuku pasa tugusek biymba minit ta Kuate le Kiŋo nuŋe nale nu ndoŋ minik. ¹⁰ Ande nu pro Kristus tuku pasa tugusek kusremba pasa kise sakuwa kande nu tane tuku wande mbol kambim tuku peumba nu kaiye ndawap. ¹¹ Ande nu tumba nuŋe wande mbol kuwa ta nu piro ŋayonu ta tuku piro tuma tango taŋaŋ minamŋgat.

¹² Ye pasa afu sungomba tane satingam tuku ta waŋe te mbolŋge kuyarningam idus ndawet. Ye tane tugum promba muŋgu kaŋgerka pasa-pasakumba gare sungo tube nga iduset.

¹³ Aba taŋgine Kuatenge madina ta nuŋe kiŋo kame ndoŋ nane tane tuku kaiye pasa pilig.

Son.

3 YOHANUS

Yohanusnge wane ken kuyarna

Yohanus nu saibo pile mayemba wane ken nu te tango ande nyunu Gaius tuku kuyamba pilna le nu sota kina.

¹ Gaius kaiye. Ye sinka ne tuku kume purmba minet. Ye Kuate tuku mbal tuku kulat tango saibonu ye ne ndon pasa-pasakam prowet.

² O tira, ne tuku kanu maye minit ta ye kila. Ne tuku wam nakmba ngarosu turmba mage minam tuku ye Kuate yabanet.

³ Tira afu ye tugum promba ne pasa tugusek son nga dubite ta kubede le ismba gare toret. ⁴ Tane ye tuku kinjo kame manau tugusek dubide le afu pro sayade le ismba gare tet ta wam afu tuku gare tet ta lite.

Gaius tuku manau mayenu

⁵ O tira, ne nane afu kilmba wakeika tira afu rawe mbal mata prode le wakeikate ta ne lafunu kumumbi tamngat. ⁶ Mbal ta nane pronaig sulumba ne nane tuku kume purmba minit ta kubeu singinaig le sine Kristus tuku kuasmbi tenge mineg te sine isgen. Ne nane Kuate tuku piro mbal nga nane kilmba wakeika wam afumbi nane tuku piro turkate ta ne wam mayete. ⁷ Nane Kristus tuku piro kam tuku nangine tumbraṅ kusreka kine likade. Kasomok mbal tugumnge nane agan ndende nda kilig. ⁸ Ta tuku sinenge nane turka Kristus tuku pasa tugusek kuklide mbal ndon piro tuma tanaṅ minbe.

Diotrefes tuku manau nayonu

⁹ Ye buk wane ande tane Kristus tuku kuasmbi tuku kuyaren ta Diotrefes nuṅ miron gabat minam saka ye tuku pasa pitaimba te-ibenṅa. ¹⁰ Ye tane tugum prowi ta ye nu tuku manau ta tane tugumnge temayokamngit. Nu ake sinaṅ ye tuku nyu nayo silite. Ta ndo kuga. Nu tira mbal rawe mbal nu tugum prode le pitaikate. Afu nane tuku pasa isam bafude ta nu nane peuniṅmba Kristus tuku mbal ngamuknge pitaikate.

Demetrius tuku manau mayenu

¹¹ O tira, ne manau nayonu ta dubi ndawa. Manau magenu ndo dubika mina. Ande nu manau mayete ta nu Kuate tuku. Ande nu manau nayote ta nu Kuate gilai.

¹² Tango pino nakmba Demetrius tuku manau mayenu ta kubede le iseg. Nu tuku manau tugusek kilimok mayok kinit nga sakade le iseg. Ye mata nu tuku manau mayenu ta tuku saket. Nane nu tuku sakade ta son pasa.

¹³ Ye pasa afu sunṅomba ne sanam tuku ta wane te mbolnge kuyaram idus ndawet.

¹⁴ Mine minemba ye ne tugum pro munṅu kanṅerka pasa-pasakam iduset.

¹⁵ Ne ngamungal mukuk nak mina nga ye Kuate yabanet. Tira kame afu tenge minig nane mata ne kaiyenade. Tira kame afu ne ndon minig ta ne nane turmba ye tuku kaiye pasa te sanaṅ le iswaig. Son.

YUDAS

Yudasnge wane kuyarna

Maria nu Yesus te-pilna sulumba ngumnenga nu man kinjo bailkamba turmba kile-patikina ta nyu kat nangine Yakobus Yosef Simon Yudas. Ta tuku pasa ande Mateus 13.55 mbolnge minit.

Wane te Yudasnge kuyarna. Aba nuje Yakobus tuku wane mata Kuate tuku Pasa mbolnge minit.

¹ Ye Yudas Yakobus tuku mambo nuje Yesus Kristus tuku piro tango. Tane Mam Kuatenge wikina mbal nu tane tuku kume purte le Yesus Kristusnge kulatkate ta tane njakmba kaiye.

² Kuate nu lato lato tane sinanu mapeka ngamungal mukuk wamdus bul sertiŋmba tane tuku kume purwa. Son.

Yabri tum mbal

³ Tira kame, Kristus nu sine muskil kile-tidinge singina wam mayenu ta ye tane tuku kuyaram sungomba iduset ta ye wam ande ismba kile riron pasa ndo kuyaret. Sine son ngeg pasa Kuate nuje mbal singina ta tango afunge pasa ta mbilam tago-tagode ta tane sangri tinga pitaikap. ⁴ Tane gilai minig le Kuate ngumnede mbal afu tane ngamuknge mayok kinig ta ye tane kila satinget. Nane nangine wamdusmbi Kuate tuku manau mayenu mbilmba nu sine make patikate nga kiko kugatok unekade sulumba singine Sunjo Yesus Kristus pitaide. O buk Kuate nu nuje kuyar pasa mbolnge mbal ta ngisikamngaig nga sakina.

⁵ Tane wam te buk isnaig ta man lato idusam tuku satinŋamngit. Kuate nu Israel mbal Isipnge muskil kile-tidingina sulumba ngumnenga mbal ta tuku afu nu talanaig ta bale farna. ⁶ Nu enel mata mape ndakina. Nane afu lato nyu sugo kilam tuku idusmba nangine kulatkanu ma kusrekinaig ta Kuate nu nane ma make sunjo sinamnge patika muli karennumbi kuse likina le minmba minig. Ait sunjo mbolnge Kuate nu nane pilenimmba pa ninŋamngat.

⁷ Sodom le Gomora tumbran afu patuknge mine likinaig ta turmba Kuate

tuku pa kanŋernaig. Enel njaigonu nane manau kinaig tanamba ndo nane uneka pino tango ndon mine manau mbilmba une njaigonu kinaig le Kuate nu nane njakmba pasokina. Manau njaigonu kade mbal tanamba pa tam tuku tumsingit.

⁸ Tanamba ndo yabri tum mbal ta kinambi ngarosu kutur tuwig sulumba nangine kulat mbal pitaika samba mbolok guwa magenu tumail panningig. ⁹ Ata. Enel kame tuku gabat sunjo Mikael nu Satan ndon Moses tuku mindesin tam tuku kualeyaukinaik ta nu Satan tumail panmba sawe li ndakina. Kuga. Sunŋonge ne sane likamngat nga Satan sana. ¹⁰ Ndanam tuku yabri tum mbal nane agan afu sine ammbi nda kanŋerkeg ta tugunu nane gilai minmba tumail panningig? Nane aganmor tanaŋ wamdus kugatok nangine nzali ndo dubikade le wam ta luka nangine kanu njaigo siglikate. ¹¹ Osese. Nane Kain tuku manau dubide. Nane Balam tanaŋ ndametin kilam tuku piririmba wam njaigonu kam idusde. Nane Kora tanaŋ Kuate tuku pasa pitaimba ngisikade.

¹² Tane wamdus ndindo njak manŋurka pagumba nye sunjo ait mbolnge nane kiko kugatok tanaŋ tane ndon isukusmba tane tuku manau mayenu ta kutur mbilmbilde. Nane mbesignannga afu tanaig nga nangine ngarosu ndo isukusneningig. Nane gau dabuk dabuk bubrenge tumba pinderkate tanaŋ ake nule parak pasa sakade. Nane kumzan ail nangine ait mbolnge alo ndade le gode le kumig tanaŋ. ¹³ Yu mbalo subalnu tu njak mayok kinig tanaŋ nangine kiko manau kilimok mayok kinit. Mbai afu ndin ndindo dubi ndaka fare fare likade tanaŋ nane yabri ndin ndo dubikade. Kuate nu ma make sunjo nane tuku madina le nane ta sinamnge minmba minamngaig.

¹⁴ Adam tuku sikar sikar tuku wa nuje Enok nu mayok ka yabri tum mbal ta tuku dir pasa tenenmba sakina. Tane isap. Sunjo nu nuje enel gudommmba njak prowamngat. ¹⁵ Nu prowa sulumba tango pilenimmba nane nu pitaimba manau njaigonu kade mbal ko nu mbulmba pasa njaigonu tuwig mbal nane njakmba kilmba pasa mbolnge patikamngat ngina.

¹⁶ Yabri tum mbal nanġine mine nġakmba tuku minde simba gubra tumba minig. Nane nanġine nġarosu tuku nzali kutur dubikade. Nane minġe fetka nanġine nġarosu payamka afu tuku aġan ndende kilam tuku wam sa kuakinġade.

Rironġ pasa afu

¹⁷ Tira kame, sinġine Sunġo Yesus Kristus tuku aposel kame nane maġau afu nġumneġa prowam tuku sakinaig ta gilai ndanġap. ¹⁸ Nane tenenmba satinġinaig. Ku-gawam tuku ait mbolnġe nane afu Kuate tuku pasa usre kupetmba nu nġumnemba nanġine nġarosu tuku nzali kutur nġak ta dubikamnġaig nġa satinġinaig. ¹⁹ Mbal kame tanġe tanġo pur yimyam ninġig. Nane kilke mbol mbal ndo Tukul Guwa kugatok.

²⁰ Nane tanġade ta tanenġe Kuate tuku pasa sine son nġeg ta idusmba nġak sug-okap sulumba Tukul Guwa mbolnġe Ku-ate yabanġap. ²¹ Kuate nu tane tuku kume purte wam ta kusre ndamba nu tugumnġe minap. Sinġine Sunġo Yesus Kristus nu tane mapetinġuwa le abo nġak minmba minamnġaig wam ta ndo tairnġa minap.

²² Nane Kuate tuku pasa ismba wamdus kine inumde mbal sinaniġmba turkap. ²³ Afu nġisika pa mbol kambim bafude ta pitik kile-luka kilap. Nane afu une sugo nġak minig ta nane sinaniġmba nane tuku maġau ta tane rironġkap.

²⁴⁻²⁵ Mbara Sunġo ndindo nu sinġine Sunġo Yesus Kristus mbolnġe muskil kile-tidinġe sinġit ta nu tane baringubekaig nġa nu tane kulatkam kumunġ. Nġumneġa nunġe kilnġa sanġri nġak tane tugumnġe tane gare nġak mbar kugatok kile-tidinġam kumunġ. Nu kilnġa sunġo sanġri nġayo nyu sunġo minmba minna ta kile minit. Nu tanġamba minmba minamnġat.

Son.

DIR PASA Dir pasa Yesus Kristusnge te-mayokna

Yesus tuku dubiwanu tango Yohanus nu waje te kuyarna. Nu Yesus tuku pasa mayenu kuklina tukunu nane nu mulintumba Patmos nuy mbolnge pilnaig.

Yohanus nu Patmos nuy mbolnge minmba nu kinatanu suk aganj gustommba kanjerkina. Wam kame ngumnenja prove likamngaig ta Yohanus am mbolnge kanunu tana mayok kinaig. Ta tuku wam kame afu buk prowanu tana waje te mbolnge kuyarna ta pro ndade. Ta kile.

Nu yaba pasambi wam gustommba tuku sakina ta afu kateseningam tuku wam bada. Afu kilimok tumsingit ta tenenmba. Kuate nu ndo sunjo. Nu wam njakmba kulatkate. Ngumnenga nu wam najgonu njakmba mapeke nda. Nu nduiye pitaikam tuku idusmba minit. Nu sinja tango njakmba pileninmba lafunu ningamngat. Kuate nu wam kame njakmba kulatkate tukunu nune mbal piti ngamuknge ngan minmba bike ndakuwaig nga tumsingit.

¹ Pasa te Yesus Kristusnge te-mayokna. Mine minemba wam kame mayok kangaig ta Kuatenge nune piro mbal tumningam tuku Yesus Kristus sana le nu nune enel kukulna le pro ye Kuate tuku piro tango Yohanus tumyina. ² Ye wam kanjerken ta kile-mayokka Kuate tuku tugusek pasa Yesus Kristusnge te-mayokna ta turmba njakmba sake liket.

³ Ye pasa kuyarke liket te ait buk patukate. Ta tuku ande nu dir pasa te isam tuku burkuwa ta nu gare-garekamngat. Nane pasa te ismba kumumbi kulatka du-biwaig ta nane mata gare-garekamngaig.

Kristus tuku kuasmbi 7

⁴ Asia ma mbolnge Kristus tuku kuasmbi 7 tane njakmba kaiye. Ye Yohanus tane ndonj pasa-pasakam prowet.

Kuate nu kile minit o buk minna tanamba minmba minamngat. Nu Guwa 7 nu tuku minyo mbili maditaknu tumailamnge minig nane ndonj tane ake sinanj make

patika ngamungal mukuk wamdus bul sertinguwaig. ⁵ Yesus Kristus mata tane mbolnge tanawa. Nunge Kuate tuku pasa tugusemba te-mayokmba sine tumsingina. Kumanu mbal ngamuknge nu ambonga tingina. Nu kilke mbol mbal tuku gabat sugo sugo njakmba tuku gabat minit.

Nu sine njakmba tuku kume purmba minit. Nu kummba sine tuku une sauka muskil kile-tidinge singina sulumba ⁶ sine nune Mam Kuate tuku gageu minmba nu am mbolnge pris piro biyam tuku madisingina. Kuate nunge ndo nyu sunjo pasa njak sangri njayo minmba minwa. Son.

⁷ Tane isap. Nu gau mbolnge ndekuwa le tango njakmba nu kanjeramngaig. Nane nu tuku ngarosu soburonaig mbal mata nu kanjeramngaig. Kilke mbolok mbal njakmba nu kanjermba malmbi wikarauwamngaig. Sinja tanamba prowamngat. Son.

⁸ Sunjo Kuate Sangri Njajo nu kile minit buk minna tanamba minmba minamngat ta nu tenenmba sakate. Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yenje ndo tugu ngate.

Yohanus nu kinatanu suk Yesus kanjerna

⁹ Ye Yohanus tane tuku tira tango. Sine njakmba Yesus tuku kuasmbi mineg tukunu sine piti ndui ta ndo kuramba njakmba nu tuku gageu mayok ka sangri tinga dirnanjeg.

Ye Kuate tuku pasa tugusek Yesus nu te-mayokna ta kukliwen le nane ye mulintumba Patmos nuy mbolnge pilnaig.

¹⁰ Ye tanje minen le kusem ait mbolnge Tukul Guwa nu ye mbol kina le ye tuku ngumnemnge pasa ande fudu sunjo tabil wi suk mayok ka tenenmba sayina: ¹¹ Ne wam kanjerkate te Kristus tuku kuasmbi 7 nane tuku waje kuyarka patika le Efesus Smirna Pergamum Tiatira Sardis Filadelfia Laodisea tumbran kame ta kine likuwaig nga sayina.

¹² Sayina le imanje sayate nga ye mbilka gol lam 7 minnaig le kanjerken. ¹³ Gol lam 7 ta ngamuknge ande Katesek Tango tanje tingina le kanjeren. Nu tawi kuennu silika gol let tawo laipmba kusna. ¹⁴ Nune gabat waje kaukauknu ndo sipsip nguenu ko gau kaukauk suk. Nu tuku am ta pa bulu tana. ¹⁵ Nu tuku kupe mbain ain

pa sungo mbolnge piyit le ugmba minmba uge linu mayok kinit tana. Nu tuku pasa yu fudu suk. ¹⁶ Nu wai ndinam tambai 7 kile nak minna. Kame bagi agok nayo agonu armba nak nu tuku mingeknge mayok kina. Nu tuku tumail uge linu ndo ki gabat fumnge bulu sangrinu prote tana.

¹⁷ Ye nu kangermba ndeka nu tuku kupe tugum tange truk ka tango kumanu tana minen le nu nu wai ndinam ye mbolnge pilmba sayina: Ne kuru kuru ndaka. Yenge ndo ambongan minet. Ngumne tukanu mata yenge ndo. ¹⁸ Ye abo nak minmba minet. Ata. Ne ye kangerya. Ye buk kumen ta ye abo nak minmba minamngit. Ye nyu nak minet sulumba kume tuku wi kumanu mbal tuku tumbra ta yenge kulatket. ¹⁹ Ne wam kangerkate te afu kile prode afu ngumnenga prowamngaig ta nakmba kuyarke lika. ²⁰ Mbai 7 yije wai ndinam tembi kile nak minit le kangerkat ta gol lam 7 turmba ye tugunu sani le ne isa. Gol lam 7 kangerkat ta Yesus tuku kuasmbi afu. Mbai 7 ta Kuate tuku enel. Nane Yesus tuku kuasmbi 7 ta kulatkade.

2

Efesus mbal tuku waje

¹ Kuate tuku enel Efesusnge ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Yije wai ndinammbi mbai 7 kile nak minmba gol lam 7 ngamuknge kine promba minet yenge nane tuku pasa pilet.

² Tane wam ke likade ta nakmba ye kila. Tane piro karenkade. Tane piti ngamuknge sangri tinga dirnangade. Tane wam nagonu kade mbal ngumnenimmba mbal afu sine Kristus tuku aposel ngade le tane nane tagonimmba nane tuku yabri manau kila pilig. ³ Tane piti ngamuknge ngan minmba ye tuku nga piti kugraka kanyum ndade.

⁴ Tane tuku wam nakmba magenu ndo ta ye tane ndon pasa nak. Tane ambonga ye tuku sungomba kume purnaig ta kile tane ye tuku sungomba idus ndade. ⁵ Tane ndekinaig wam ta wamdus pulutinguwa le ngamungal biye mbilmba ye tuku sungomba kume purnaig manau ta man kap. Kuga ta ye tane tugum prowi sulumba tangine lam

yaitingi le nu minanu ma mbolnge mine nda.

⁶ Ye tane tuku wam ande nzaliyate ta tenemba. Tane wam nagonu Nikolas* tuku manau dubide mbal ke likade ta tane rironka talakade ta ye mata tanawet.

⁷ Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam nagonu kile-ibenkuwa ta ye nu nyu tumba woki le Kuate tuku piro sinamnge ail alonu nyumba minmba minam tuku ta kilmba nyamngat.

Smirna mbal tuku waje

⁸ Kuate tuku enel Smirnange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Yenge ndo ambongan minet. Ngumne tukanu mata yenge ndo. Ye buk kumen sulumba man abongen. Yenge pasa te pilet.

⁹ Ye tane kila. Tane piti sungo tumba agan ndende kugatok minig ta tane agan ndende sungomba nak minanu tana minig. Zu mbal afu tane tumail pantingig ta ye kila. Nane Zu tugusek kuga. Nane Satan tuku mbal.

¹⁰ Tane isap. Mine minemba Satan nu tane tagotinguwa le nane afunge tane mulin kilmba wandeknge patikuwaig le tane ki ait 10 piti kamusmba minamngaig ta tane kuru kuru ndakap. Tane ye kusre ndayumba minap ma ma kumap le ye tane tuku nyu kile-mayokka abo tugu tingamngit.

¹¹ Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam nagonu kile-ibenkuwa ta nu kummba man kume arnu ta te nda.

Pergamum mbal tuku waje

¹² Kuate tuku enel Pergamumnge ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Kame bagi agok nayo agonu armba nak ta ye tuku minge mbol minit. Yenge pasa te tane tuku pilet.

¹³ Tane tumbra minig ta nane nakmba Satan dubide tuku ta tane ye ndo du-biyumba minig. O buk ye tuku tango ande Antipas nu ye tuku saka minna le Satan

* 2:6: Nikolas nu yabri tum tango ande

dubide mbal ta nu balenaig ta mata tane kuru-kuruka ye kusre ndayinaig.

¹⁴ Tane tuku manau ta maye ta ye tane ndon pasa jak. Tane tuku afu Balam tuku manau dubide. O buk gabat sungo Balak Israel mbal mbarmba ndekam tuku nu tuan tango Balam kusnana le nu ndin tumna. Tumna le Balak ndek Israel mbal tuku wamdus didikina le nane mbara kanunu atraukinaig tuku ndem nyumba tango pino ndon fare fare unekinaig.

¹⁵ Tanamba ndo tane tuku afu Nikolas tuku manau dubide. ¹⁶ Tane manau ngaionu ta kusreka ngamungal biye mbi-lap. Kuga ta ye dal ndaka tane tugum promba bagi mingeknge minit tembi tane bale faramngit.

¹⁷ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa. Tango ima nu sangri tinga wam ngaionu kile-ibenkuwa ta ye samba mbolok mana tugusek ta tambimngit. Ye ndame kaukauk mbolnge nu tuku nyu kitek kuyare tuwi le nuje miron nyu ta kila minamngat.

Tiatira mbal tuku waje

¹⁸ Kuate tuku enel Tiatirange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenenmba kuyara. Ye Kuate tuku Kinjo yije am pa bulu mayok kinit tana. Yije kupe mbain ain pa sungo mbolnge uge linu mayok kinit tana. Yenge pasa te tane tuku pilet.

¹⁹ Tane wam kade ta jakmba ye kila. Tane ye tuku sangri tomba tingade manau kume pur manau afu turningig manau sangri tinga dirnangade manau ta jakmba ye kila. Tane ambonga manau magenu ke likinaig ta kile linimba lato mbolnge kade.

²⁰ Tane tuku manau ta maye ta ye tane ndon pasa jak. Pino nayonu Isebel nu ye Kuate tuku tuan pino nga ye tuku piro mbal tuku wamdus didikate le nane tango pino ndon fare fare uneka mbara kanunu atraukade tuku ndem nyade. Tane nu pitai ndade. ²¹ Pino ta ngamungal biye mbilwa nga nu tairnga minet ta nu fare fare uneka minit. ²² Tane isap. Ye pino ta piti sungo tuwi le nu guaze tumba kinye jak minamngat. Nane nu ndon unekinaig ta ngamungal biye mbil ndawaig ta nane mata

piti sungo tamngaig. ²³ Ye nu tuku mbal jakmba bale faramngit. Tanawi le ye tango tuku ngamungal pilenga kanger tiwet ta ye tuku kuasmbi jakmba kila palmbimngaig. Tane wam ke likade ta ye kumumbi lafuwamngit.

²⁴ Tane Tiatira afu pino ta tuku wam pagu pasa dubi ndakade. Afunge Satan tuku manau ngade le tane tugunu gilai. Ye tane wam afu tuku piti tinga nda. Ye pasa te ndo satimgamngit. ²⁵ Tane ye biye deyumba minap le ma ma ye luka prowamngit.

²⁶ Tango ima nu sangri tinga wam ngaionu kile-ibenka ye tuku wam magenu ndo ke lika minmba ka kumwa ta ye nu pili le ka kilke mbol mbal kulatkamngat. ²⁷ Yije Mam nu sangri sina tanamba ye suk nu sangri tuwi le ain ndumndum tana afu kulatkumba ndumndum tamba kilke waim tana nane kagrunimgamngat. ²⁸ Mafewam tuku kulu ta mata ye nu tambimngit.

²⁹ Tango nu kilba jak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

3

Sardis mbal tuku waje

¹ Kuate tuku enel Sardisnge ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenenmba kuyara. Kuate tuku Guwa 7 mbai 7 turmba kulatka minet yenge pasa te tane tuku pilet.

Tane wam kade ta jakmba ye kila. Tane Kuate dubimba sangri jak minig ngade ta tane sinka kumaknu minig. ² Tane ginyum kusremba abonga tingap sulumba ye tuku manau fudinmba kade le ngisikam bafute ta te-sungowam tuku wamdus sangri palpe. Tane wam ke likade ta yije Mbara am mbolnge kumumbi mayok kinig le kanger ndawet. ³ Tane o buk pasa tugusek ismba son nginaig ta man idusmba tangine kanyum ta kusremba ngamungal biye mbi-lap. Tane tana ndamba kinyanu minap ta tane ait gilai minap le ye kuayar tango tana prowamngit.

⁴ Tane Sardis ndui ndui tangine tawi kuraude le kutur kugatok minig. Tane kumumbi ye dubiyade tukunu ye tawi kaukauk tingi le tinmba ye ndon lika minamngaig.

⁵ Tango ima nu sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkuwa ta nu sinka tawi kaukauk ta tinge nak minamngat. Ye nu tuku nyu waje mbolnge sau ndaki le nu abo nak minmba minamngat. Ye yije Mam nuje enel kame ngamuknge nu tuku nyu temayokmba nu yije mbal ngamngit.

⁶ Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Filadelfia mbal tuku waje

⁷ Kuate tuku enel Filadelfiange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Ye purfenu kateseknu ndo. Kuate nu David sangri tuna sangri ta ye nak minet. Ye malanga ande talki ta ande nu tukule nda. Ko tukuli ta talke nda. Yenge pasa te pilet.

⁸ Tane wam kade ta nakmba ye kila. Tane sangri kugatok ta tane ye tuku pasa dubi mayemba piti ngamuknge ye tuku nyu yabu ndakade. Tane isap. Ye malanga mayenu ande tane sinam kambim tuku talken ta andenget tukule nda.

⁹ Zu mbal afu sinen ndo Kuate dubiweg nga tane piti sertingig ta nane Zu tugusek kuga. Nane Satan tuku mbal. Ngumnennga ye nane saningi le nane pro tane tugumnge dagol tidronga ye tane tuku kume puret ta nane katesewamngaig.

¹⁰ Ye wam pagutingen tanamba ndo tane wamdus ndindo nak ye tairnga minig tukunu piti sungo kilke mbol mbal nakmba tagoningam tuku prowa le ye tane kigraibkamngit.

¹¹ Mine minemba ye luka prowamngit. Tane ye biye deyumba kurau mayewap. Tane afunge didikuwaig le ye kusreyap ta tangine lafu mayenu pitaiwamngaig.

¹² Tango ima nu sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkuwa ta nu yije mbal nga tumba Kuate tuku wande tugusek makek tanan siriwi le nu Kuate tugumnge minmba minamngat. Ye yije Kuate tuku nyu nuje tumbran tuku nyu turmba nu mbolnge kuyaramngit. Nuje tumbran ta Yerusalem kitek. Nu Kuate tugumnge samba mbolnge ndekamngat. Yije nyu kitek mata nu mbolnge kuyaramngit.

¹³ Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

Laodisea mbal tuku waje

¹⁴ Kuate tuku enel Laodiseange ye tuku kuasmbi kulatkate ta ne nu tuku tenemba kuyara. Son manau ta ye tugu. Ye Kuate tuku pasa tugusemba te-mayoket. Ye agan ndende nakmba tuku tugu. Yenge pasa te pilet.

¹⁵ Tane wam kade ta nakmba ye kila. Tane tidonu kuga. Tane paknu kuga. Tane tidonu ndo minmba e ko paknu ndo minap ta maye. ¹⁶ Tane ngamunge minig tukunu ye tane ngilikam bafuwet.

¹⁷ Tane tenemba sakade. Sine kumumbi mineg. Sine agan ndende nakmba kumun minmba agan afu den ndakeg ngade ta tane agan tugusek nak mine ndakade. Tane sinamanzer sungo nak am tukulok wagek minig ta tane kamus ndade.

¹⁸ Ye tane satinngamngit. Tane agan tugusek nak minam tuku ye tugum promba gol pambi pasoket ta piyawap. Tane wagek minig ta kiko kugawam tuku ye tuku tawi kaukauk piyamba tingap. Tane am tukulok minig ta am maranga mambilam tuku ye tuku guren marasin piyamba am minyangap. ¹⁹ Ye tane tuku kume puret tukunu ye tane kile-tidingam tuku satinge lika pa tinget. Tane ngamungal biye mbilmba wamdus ndindo pilmba ye du-biyap.

²⁰ Tane isap. Ye tane tuku malanga tugumnge tinga katkatmba minet. Ima nu nuje malanga talkuwa ta ye sinam kumba nu ndon tuma isukusamngik.

²¹ Ye sangri tinga manau ngaigonu nakmba kile-ibenken sulumba nyu sungo tumba yije Mam tugumnge nuje minyonu mbili maditaknu mbolnge minyok minet. Tanamba ndo tango ima nu sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkuwa ta ye nu nyu tuwi le ye ndon yije minyonu mbili maditaknu mbolnge minamkik.

²² Tango nu kilba nak ndeta Tukul Guwa nu ye tuku kuasmbi pasa saningit te ise tiwa.

4

*Kuate tuku minyo mbili maditaknu te-
ngamude mbal*

¹ Ye kuasmbi 7 tuku wam pagu pasa ta ise denpumba kile ye man kinatanu suk samba mbolnge malanga ande talok minna le kangeren sulumba nin tugu ambonga tabil wi suk pasa sayina ta man isen. Nu tenenmba sayina. Ne ye tugum te mbambe le wam kame prowamngaig ta tumnamngit ngina. ² Tanakina le Tukul Guwa ye mbol kumungina le ye samba mbolnge minyo mbili maditaknu minna le ande nyu sungo jak minyo mbili ta mbolnge minyokina le kangeren. ³ Minyo mbili ta mbolnge minyok minna tango ta nu ndame ar yasper le karnelian kangerkanu tanan uge linu ndo. Wanzu ndame uge linu emerald tanan tinga minyo mbili laipmba minna le kangeren.

⁴ Minyo mbili 24 minyo mbili maditaknu ta laipmba te-ngamumba minnaig le kangerken. Minyo mbili kame ta mbolnge tango mage mage nyu jak tawi kugennu kaukau siglika gol hat kaikanu minyok minnaig le kangerken. ⁵ Minyo mbili maditaknu tugumnge telin tuku bulu lato lato promba fudu sugu kuaila turmba fudukinaig le isen. Minyo mbili tumailamnge sati 7 bulunga minnaig le kangerken. Sati 7 ta Kuate tuku guwa 7. ⁶ Minyo mbili tumailamnge ma ande yu suk glas tanan linlenkanu kangeren. Agan baikamba abo jak minyo mbili maditaknu ta laipmba minnaig le kangerken. Agan kame ta am gudommba jak. Ngumnemnge tumailamnge amnge ndo kumunganu minnaig le kangerken. ⁷ Agan baikamba ta ande laion suk ande makau pailnu suk ande tumailnu tango tumail suk ande nu panus bunga minanu suk. ⁸ Nane salmban 6 jak. Nangine ngaros amnge ndo kumunganu. Nane furir mindek ki mindek mune ulmba tenenmba sakade.

O Sungo Kuate ne sangri nayo. Ande ne linam kumun kuga.

Ne purfen nu, purfen nu ndo.

Ne buk minna kile minit tanamba minmba minamngat ngade.

⁹ Kuate abo jak minmba minit ta nu minyo mbili maditaknu mbolnge minyokate le agan baikamba abo jak ta nu mayenu nga gare pasa tumba nu tuku nyu te-dungade le ¹⁰ tango mage 24 nyu jak ta mata nane nu tumailamnge truk ka nu tuku nyu te-dungade. Nane nangine gol hat paska minyo mbili tugumnge panka tenenmba mune ulig.

¹¹ O singine Sungo Kuate, ne agan ndende jakmba kile-mayokkina.

Ne nane nzali dubimba agan ndende kile-mayokkina le kile minig. Ne sangri jakmba jak. Sine kumumbi ne tuku nyu te-dungge ngade.

5

Waje filfilanu nzingail jak

¹ Tango minyo mbili maditaknu ta mbolnge minyokina ta nu nune wai ndinammbi waje filfilanu te jak minna. Waje ta sinanu sangilnu kuyar jak ta nzingail 7-mbi katnga tukanu. ² Tanamba enel sangrinu ande mata kangeren. Nu wi kuenka tenenmba sakina: Ima nu waje nzingail 7 jak te paska talkam kumun e nga sakina sulumba ³ nu samba mbolnge kilke mbolnge kumnemnge tango ande sota waje nzingail 7 jak ta paska talkam tuku ande te-sili ndakina.

⁴ Ande nu waje ta talka kangeram kumun kuga tukunu ye malmbi sungowen. ⁵ Ye malmbika minen le tango mage nyu jak ta tuku andenge ndek ye sayina: Ne malmbi ndaka. Ai si. Yuda tuku tugu mbolnge ande laion tanan David tuku mbun nu kumun. Nunge nane jakmba kile-ibenkina tukunu nu waje nzingail 7 jak ta paska talkam kumun nga sayina. ⁶ Tanakina le ye mambimba minyo mbili maditaknu ta tugumnge agan baikamba abo jak tango mage nyu jak ta ngamuknge Sipsip Fat balewanu nzilal jak ta tin minna le kangeren. Nu nau 7 jak. Amnu mata 7. Amnu 7 ta Kuate tuku Guwa 7. Nunge Guwa ta kukulningit le kilke jakmba mbol kine likade.

⁷ Sipsip Fat nu kumba ka tango minyo mbili mbolnge minyok minna ta tuku wai ndinam mbolnge waje filfilanu ta yaimba tina. ⁸ Nu waje filfilanu yaina le agan

bailkamba abo ñak tango mage 24 nyu ñak ndon nane Sipsip Fat tugumnge dagol tidronga truk kinaig. Nane mindek gita nza gol pa guwa mundur mayenu liganu ñak ta turmba kile ñak minnaig. Pa guwa tingate ta Kuate tuku mbal kame tuku yaban pasa.

⁹ Nane mune kitek tenjemba ulnaig.

O Sipsip Fat nenge ndo kumun.

Ne baleninaig le kumna tukunu waje fil-filanu ta ne yaimba waje nzingail 7 ñak ta paskam kumun.

Ne naje ndarembi tango gudommaba tuku muskil kile-tidenge ningina le kile nane Kuate tuku mbal minig.

Nane kuasmbi kise kise tumbran pasa yeki yeki ngarosu yeki yeki kilke tugu ñakmba ta nenge ndo kile-luka kilna.

¹⁰ Nane ñakmba Kuate tuku gageu minmba nu am mbolnge pris piro biyam tuku ne kile-mayokkina. Tanjana le nane gabat sugo minmba kilke mbol mbal kulatkamngaig.

Nane tanjamba mune kitek ulnaig.

¹¹ Kile ye mambimba enel gudommaba burnu kumun kuga nane minyo mbili maditaknu te-ngamunaig le kangerken. Enel kame ta nane aganj bailkamba abo ñak tango mage 24 ta ndon pasa ande sakinaig le isen. ¹² Nane kuenka tenjemba sakinaig. Sipsip Fat afunge balenaig le kumna ta nu ndo sungo.

Nyu sungo sangri ñakmba wamdus kuyar mayenu ta ñakmba nunge ndo miro. Sine kumumbi nu tuku nyu te-dungeg nginaig.

¹³ Kile samba mbolnge kilke mbolnge kumnemnge yu sinamnge aganj ñakmba tenjemba sakinaig.

Tango minyo mbili maditaknu mbolnge minit nu Sipsip Fat ndon nale sangri ñakmba ñak minmba minwaik.

Sine nale tuku nyu te-dunga minmba minbe nginaig.

¹⁴ Nane mune ta ulnaig le aganj bailkamba abo ñak ndek sakinaig: Ese. Mayede nginaig le tango mage 24 nane dagol tidronga ndek truk ka nale mbarin nikinaig.

¹ Kile ye kinatanu suk Sipsip Fat kangeren ta nu waje nzingail 7 ñak ta tuku inum tumba ambonga paskina. Paskina le aganj bailkamba abo ñak ta tuku ande pasa nin tugu kuaila suk sakina: Ne yale ngina le isen.

² Kile hos kaukauk ande prona le kangeren. Tango mbol tange minyokina ta nu tui pangar biye ñak minna le andenge pro nu hat nyu ñak tuna le nu nane afu kile-ibenkam kame kina.

³ Kile Sipsip Fat nu waje 7 nzingail ñak ta tuku arnu paskina le aganj bailkamba abo ñak ta tuku arnu ndek sakina: Ne yale ngina le ⁴ hos gurgur ande mayok kina. Tango mbol tange minyokina ta andenge pro nu nyu tumba kame bagi tuna le nu wamdus mukuk pitaina le kilke mbol mbal nane kame bumba mungu bale-balekinaig.

⁵ Kile Sipsip Fat nu waje nzingail kenju paskina le aganj abo ñak kenju ta ndek sakina: Ne yale ngina le isen. Tanjamba ye mambimba hos dabuk dabuk ande kangeren. Tango mbol tange minyokina ta nu skel ande te ñak minna. ⁶ Aganj bailkamba abo ñak nane ngamuknge ye pasa nin tugu tenjemba isen. Guba sungo prote. Ki ait ndindo tuku piya tambi nane tuku nyamagan ndinok plaua kap bailkamba ko bali kap 12 ndo piyawaig. Olif alonu tuku guren grep muli turmba mapekap le minwaig.

⁷ Kile Sipsip Fat nu waje nzingail bailkanu paskina le aganj abo ñak bailkanu ndek sakina: Ne yale ngina le isen.

⁸ Tanjamba ye mambimba hos ngarosunu kulon ñak ande kangeren. Tango mbol tange minyokina ta nyunu kume manau. Kumanu mbal tuku tumbran nu dubi-dubimba minna. Nale andenge nyu nikina le nale tango fet bailkamba bagi guba guaze tugu yimyam aganjmor nguikok ta ñakmbambi kuasmbi inum bale farka kenmba kusrekinaik.

⁹ Kile Sipsip Fat nu waje nzingail 5-nu paskina le nane buk Kuate tuku pasa kuklinaig le afunge bale farninginaig ta kangerken. Nane atrau mbain kumnemnge minmba ¹⁰ tenjemba kuenka sakinaig: O Sungo, ne kateseknu purfen nu ndo. Kilke

6

Sipsip Fat nu waje nzingail 6 paskina

mbol mbal sine bale farsinginaig ta ne ginu le nane pilinginaig lafuwamngat nga sakinaig le isen. ¹¹ Nane tanamba sanaig le andenge nane mindek tawi kaukauk kugennu ningina saningina: Tane man fudingma mabtap le tangine piro tuma mbal tangine tira kame afunge tane bale fatinginaig tanamba ndo nane bale faringuwaig le ye tane tuku ndare lafuwamngit ngina.

¹² Kile Sipsip Fat nu wane nzingail 6-nu paskina le kilke mbolnge mumni sungo prona. Tanana le ki dabuka kumin dabuknu sukna le tambun gurka ndare tanan mayok kina. ¹³ Fik ail bubre sungonge kulisokngate le alonu guabnu purpurkade tanan samba mbolnge mbai supika kilke mbolnge ndeke likinaig. ¹⁴ Nane yango filfilde tanan samba filfilka kumba ka kugana le tabe nuy nakmba dir ka nangine ma kusrekinaig. ¹⁵ Tananaig le kilke kulat mbal, nyu nakmbal, kame gabat sugo sugo, agan ndende nak mbal, sangri nak mbal, sanzal mbal, tango kame nakmba ndek tabe ndame nak mbol kumba kuirke lika sakinaig: ¹⁶ Tabe ndame tane ndeka sine tidon patikap le Kuate nu minyo mbili maditaknu mbolnge minyok minit nale Sipsip Fat ndon sine tuku gubra nak ta nale sine kanjer ndakuwaik. ¹⁷ Nakile ait sungo gubra te-mayokam tuku prowat le ima nu nale am mbolnge tingam kumon nga sakinaig le isen.

7

Israel mbal 144,000 Kuate tuku suku kuyar tinaig

¹ Kile ye kinatanu suk enel bailkamba kanjerken. Nane kilke make bailkamba ta mbolnge bubre prowe likade tuku ndin tukulningma tinge likinaig. Bubre pro kilke yu ail afu fit ndaninguwaig nga nane tananaig. ² Tananaig le ye enel ande ki prote kumamnge mayok ka mbuna le kanjerken. Enel ta nu Kuate abo tugu nak tuku mbal madiningam tuku suku murko te nak minna. Nu enel bailkamba kilke yu ngaigo siglikam tuku nyu tinaig ta kuenka saningina: ³ Tane yauk. Sine singine Mbara tuku piro mbal tumail pasi mbolnge suku

kuyar patikube le tane kilke yu ail ta nakmba ngaigo siglikap ngina.

⁴ Tango tumail pasi mbolnge suku kuyar patike likinaig ta 144,000 nginaig le isen. Nane Israel tugu 12 ta tuku kuasmbi. ⁵ Yuda tuku tugu 12,000. Ruben tuku tugu 12,000. Gat tuku tugu 12,000. ⁶ Aser tuku tugu 12,000. Naftali tuku tugu 12,000. Manase tuku tugu 12,000. ⁷ Simeon tuku tugu 12,000. Levi tuku tugu 12,000. Isakar tuku tugu 12,000. ⁸ Sebulan tuku tugu 12,000. Yosef tuku tugu 12,000. Benyamin tuku tugu 12,000. Kuasmbi ta nane nakmba Kuate tuku suku kuyar tumail mbolnge patikinaig.

Tango gudommba burnu kumon kuga

⁹ Ye wam ta kanjerken sulumba kinatanu suk tango mangur sungokanu ande kanjerken ta burnu kumon kuga. Nane kilke tugu nakmba tuku kuasmbi ndare kise kise ngaros yeki yeki tumbran pasa yeki yeki. Nane tawi kugen kaukauk siglika minyo mbili maditaknu Sipsip Fat tumailamnge tinga pator wane bige nak minnaig le kanjerken. ¹⁰ Nane kuenka tenenmba sakinaig: Singine Mbara minyo mbili maditaknu mbolnge minit nale Sipsip Fat ndon sine tuku muskil kile-tidinge singinaig nginaig. ¹¹ Nane tanakinaig le enel kamanje minyo mbili maditaknu te-ngamumba tango mage nyu nak 24 agan bailkamba abo nak ta nakmba kile-ngamukka minyo mbili tumailamnge truk ka Kuate mbarinmba sakinaig:

¹² Ese. Sine singine Mbara tuku nyu sungo ta te-dungube o. Nu nyu sungo nu sangri nayo wamdus kuyar mayenu nak minmba minwa o nginaig.

¹³ Kile tango mage nyu nak ta tuku andenge ye kusnayina: Tango kame tawi kugennu kaukauk nak ta ima kate. Aninge prowaig nga kusnayina le ¹⁴ ye lafumba nu sawen: Sungo, ye gilai. Ne nane kila ngen le nu ndek ye sayina: Mbal te nane piti sugo ngamuknge minnaig tuku pronaig. Nane nangine tawi kilmba Sipsip Fat tuku ndarenumbi minyanginaig le kaukauk mayok kinaig. ¹⁵ Ta tuku nane

Kuate tuku minyo mbili maditaknu tumailamnge minig sulumba ki furir mindek Kuate tuku wande sinamnge nu tuku nyu te-dunga minig. Kuate nu minyo mbili maditaknu mbolnge minit nu nane tugumnge minmba kulatkamngat. ¹⁶ Nane man gubaninge nda. Nane kule paraninge nda. Nane kinge pasoka ma paknu kamuse nda. ¹⁷ Sipsip Fat minyo mbili maditaknu tugumnge minit ta nunge nane kulatkamngat. Nu nane kilmba ka kule nyumba minmba minam tuku bulbulmba prote ta tumninguwa le nyumba minmba minamngaig. Tanjawaig le Kuate nu nane tuku am kule para serningamngat nga sayina.

8

Sipsip Fat nu nzingail 7-nu paskina

¹ Kile Sipsip Fat nu nzingail 7-nu paskina le samba mbolnge ma betkirena. ² Hap aua tanjamba kugana le ye kinatanu suk enjel 7 kangerken. Nane Kuate tumailamnge tinga minig tuku. Kile andenge pro tabil nduik nduik nane 7 ta ningina.

³ Tanjana le enjel kise ande promba atraukam tuku mbain tugumnge gol nza pa guwa mundur mayenu tingam tuku te njak minna le andenge enjel ta pa guwa sungomba tuna le kilmba Kuate tuku mbal tuku yaban pasa tur mbilmba minyo mbili maditaknu tumailamnge gol mbain mbolnge piyna. ⁴ Piyna le pa guwa ta yaban pasa tur enjel tuku wai mbolnge tinga mundur mayenu Kuate tugum kina. ⁵ Tanjana le enjel ndek gol nza tumba atrau mbain mbol tange pa guzi kilmba nzambimba kutuna le kilke mbol ndeke likinaig. Ndeke likinaig le telin bulunga kuaila fuduka mumni mayok kina.

Enjel kame tabil 6 fitkinaig

⁶ Kile enjel kame 7 tabil kile njak minnaig ta nane fitkam bafumba minnaig. ⁷ Nane tuku inumnge nunje tabil ta fitkina le pa sawe tin ndare mbilanu njak kilke mbolnge ndekinaig. Ndeka kilke fet kenanu ta ndindo ugmba armba minnaik. Ail mata ndindo ugmba armba minnaik. Pibi anga mata tanjamba ndo uge sulunaig.

⁸ Kile enjel arnu ta nunje tabil fitkina le aganj bin suk ugmba minna ta andenge bukngina le yu mbol ndekina. ⁹ Ndeka yu fet kenanu ta ndindo ndare mayok ka armba mage minnaik. Yu sinamok aganj mata ndindo kummba armba minnaik. Wan mata tanjamba ndo ndindo njayo silimba armba minnaik.

¹⁰ Kile enjel kenanu ta nunje tabil fitkina le samba mbolnge kulu sungo sati bulu suk ndekina. Ndeka kule fet kenanu ta kulu tuku pa tange ndindo mbolnge ndeka armba kusrekina. ¹¹ Kulu ta nyunu Kagli Njajo. Nu kule mbol ndekina ta kaglinu mayok kinaig le tango gudommmba nyumba kume likinaig.

¹² Kile enjel bailkanu ta nunje tabil fitkina le ki tambun mbai njakmba fet kenanu ta inum njayo silimba armba mine likinaig. Tanjamba ki ait inumnu dabuka armba bulu njak. Furir ait inumnu ma make armba bulu njak.

¹³ Kile ye kinatanu suk panus ande kangeren ta nu bunga mbol kumba wika sakina: Ae ae osese. Enjel kenmba nangine tabil fitkuwaig le kilke mbol mbal piti sungo kamusamngaig nga sakina le isen.

9

¹ Kile enjel 5-nu ta nunje tabil fitkina le enjel ande mbai suk supika kilke mbol ndekina. Ndekina le andenge ma buto sinam nzi tuku ki ta nu tuna. ² Tuna le nu malanga ta talkina le pa guwa sungo tafil njak tingina. Pa guwa tange ki songina le ma njakmba dabukina.

³ Tanjana le pa guwa sinamnge aganj wak suk mayok kine lika kilke njakmba kumunginaig. Tanjanaig le andenge nane zinjansail tuku kame ninmba saningina: ⁴ Tane pibi ail kuzru njajo sigli ndakap. Tango tumail mbolnge Kuate tuku suku kuyar kugatok ta nane ndo njajo siglika ngina ⁵ sulumba nu nane baleningam tuku peuninmba sakina: Tambun 5 ndo rar sungo ningap nga saningina.

Zinjansailnge tango makete le rar sungo kamuste tanan nane rar sungo kamusmba minamngaig. ⁶ Ait ta mbolnge nane kumam tuku ndin sotete pisengamngaig. Nane kumam tuku dirnannguwaig ta nane kume nda.

⁷ Wak suk aganj ta kame mbal tuku hos tana. Nane tuku gabat gol hat kaika minanu suk. Nane tuku tumail tango tumail suk. ⁸ Nane tuku gabat wane pino gabat wane suk kugennu. Nane tuku maketi laion maketi suk. ⁹ Nane tuku tawo ta ain tawi tawo songa silikade tana. Nane tuku salmban fudu ta kame tuku hos gudommaba karis didika pinderkade le fudukade tana. ¹⁰ Nane tuku dadu ta zina sail dadunu suk aganj pitiram tuku jak. Nane tambun 5 tango rar ningam tuku kame dadu mbolnge patikina. ¹¹ Nane tuku kulat tango nu ma buto sinam nzikok tuku enel. Nu tuku nyu ta Hibru pasambi Abadon ngade. Nane Grik pasambi Apolion ngade. (Nyu ta tugunu: Aganj ndende ngaigo siglikanu tango).

¹² Piti sungo ande buk kugawat. Kile armba prowam tuku minik.

¹³ Kile enel 6-nu ta nune tabil fitkina le gol atrau mbain tuku kundunu baikkamba sinam tange pasa ande mayok kina. Mbain ta Kuate tugumnge minit tuku.

¹⁴ Pasa mayok ka enel 6-nu nune tabil biye jak minna ta sana: Ne kumba ka enel baikkamba kule sungo Yufretis tugum tange ndalekanu minig ta kuklininga nga sana. ¹⁵ Enel baikkamba ta nane tango ndindo balemba armba kusreka tanamba tanamba tango jakmba mbolnge kam tuku nange yar tambun ait ta prowam nga ndalekanu tairnga minig. ¹⁶ Nu kumba nane kukliningina le ye kame mbal hos jak gudommaba kangerken ta andenge nane burka 200,000,000 ngina le isen.

¹⁷ Ye kinatanu suk kame mbal hos jak ta tenemba kangerken. Hos ponginaig mbal nane tawi karennu tawo sonu tuku silikinaig. Tawi karennu ta gurgur ize kulon jak. Hos kame ta tuku gabat laion gabat suk. Nane tuku mingeknge aganj kamenu kenmba pa bulu pa guwa pa son paknu mayok kinaig. ¹⁸ Aganj kamenu kenmba nane tuku mingeknge mayok kinaig tambi nane tango ndindo balemba armba kusreka tanamba tanamba tango jakmba mbolnge ke likinaig. ¹⁹ Hos kame ta tuku kamenu mingeknge dadu mbolnge minnaig. Nane tuku dadu zirernu

mben gabat suk. Nane tambi tango make ninge likinaig.

²⁰ Aganj kamenu kenmba mbolnge kume ndakinaig mbal ta nane nange manau ngaionu kusreka ngamungal biye mbil ndanaig. Nane bukla mbarinmba yabri mbara kanunu golmbi silwambi ainmbi ndamembi ailmbi wakeikanu ta mam-bilmba lika pasa isam kumun kuga ta nane tuku nyu ndo kile-dunga minnaig. ²¹ Nane munngu bale manau, make manau, fare unekade manau, kuayar manau ta jakmba kusreka ngamungal biye mbil ndanaig.

10

Yohanus nu wane filfilanu fudinndo tina

¹ Ye man kinatanu suk samba mbolnge enel ande sangri nayo ndekina le kangeren. Nu gaunge songina le jak ndekina. Nu tuku gabat fumnge wanzu tinganu jak. Nu tuku tumail pasi ki kiljate tana. Nu tuku kupe pa bulu kuennu tana. ² Nu tuku wai mbolnge wane fudinndo filfilanu talok te jak minna. Nu nune kupe ndinam yu mbolnge tinga kupe nainam tabeknge tingina. ³ Nu laion suk wi kuenkina le kuaila 7 fuduka pasa mayok kinaig. ⁴ Kuaila 7 fudukinaig le ye ismba kuyaram bafuwen kande samba mbolnge pasa ande ye peuyumba sayina: Kuaila 7 pasa mayok kagig ta ne yabuka kuyar ndawa nga sayina.

⁵ Enel kupe inum yu mbol tinga kupe inum tabeknge tingina le kangeren ta nu pasa sangrinu sakam nga nu wai ndinam te-dungina. ⁶ Te-dunga Kuate abo tugu jak nu samba kilke yu aganj ndende jakmba kile-mayokkina ta nu tuku nyu mbolnge nune pasa sangri pilemba sakina: Kile ait kumungate. Kuate nu man afu tairnge nda. ⁷ Enel 7-nu nune tabil fitkuwa le Kuate tuku wamdus kuirkanu o buk nune tuan tango kame saningina ta kumungamngat ngina.

⁸ Ye ambonga samba mbolnge pasa ande isit ta nu man lato ye sayina: Ne kaye ngina. Enel kupe inum yu mbolnge inum tabeknge tinga wane fudinndo talok nune wai mbolnge minit ta yaiwa nga sayina. ⁹ Ye enel tugum kumba wane fudin ta yabanen le nu ndek ye sayina: Ilmba tumba nya.

Ne tuku nin tugu sinamnge nguimnzan nairnu kikonu tana kamusmba fungul sinamnge kagli nayo kamusamngat nga sayina. ¹⁰ Tanamba sayina le ye nu yaimba nyumba ninken ta nin tugu sinamnge nairnu kikonu kamusen ta fungul sinamnge kagli nayo kamusen.

¹¹ Kile ande nu ye sayina: Ne man wam afu kuirok minig ta kile-mayokka kuklimba kilke tugu jakmba tuku kuasmbi ngarosu yeki yeki tumbran pasa yeki yeki gabat sugo sugo ta jakmba saninga.

11

Tango armba Kuate tuku pasa te-mayoknaik

¹ Kile andenge agan dido suk wande kuennu katesewam tuku sumba ye sayina: Ne tinga Kuate tuku wande atrau mbain turmba kugennu katesewa. Tango giganmba sinam tange Kuate tuku nyu tedungade ta mata burka ta ² ne Kuate tuku wande kilimnu ta kuennu katese ndawa. Ma ta kasomok mbal tuku wai mbolnge pilna. Nane Kuate tuku tumbran sungo ta tambun 42 kupe gurunnga tumba nayo silimba minamngaig. ³ Tanawaig le ye tango armba kukulniki le nale sinamanzer tawi tinmba pro ki ait 1,260 ta mbolnge ye tuku pasa kuklimba minamngaig nga sayina le isen.

⁴ Olif ail armba lam armba nale kilke tugu jakmba tuku Sungo nunge am mbolnge minik ta tango ar ta tuku sakade. ⁵ Tango afunge nale ngaigo siglikam bafuwaig ta nakile mingeknge pa mayok ka ngueu mbal pasokuwa le kume faramngaig. Ande nu tanamba nale ngaigo siglikam bafuwa ta nu sinika kume ta kangeramngat. ⁶ Nale Kuate tuku pasa kuklimba sangri jak minmba sawe peumba kule ndare kuilka piti yimyam patikuwaik le kilke mbol mbal tugum prove likamngaig. Nale piti ndan kam tuku sakuwaik ta tanamba ndo prowamngat.

⁷ Nale ar ta Kuate tuku pasa sake sulawaik le aganmor nguikok nayonu ma buto sinam nzinge minit tuku ta nu pro nale ndon kame bumba nale kile-ibenka bale faramngat. ⁸ Bale farwa le nale tuku mindesin tumbran sungo tuku ndin make

mbinge minamngaik. Tumbran sungo ta yaba-yabanga Sodom le Isip ngade tuku. Tumbran ta mbolnge nane singine Sungo ail kazrai mbolnge balenaig.

⁹ Nale tuku mindesin tanamba minwaik le kilke tugu jakmba tuku kuasmbi ngarosu yeki yeki ndare kise kise tumbran pasa yeki yeki ta jakmba pro ki ait kenmba inumnu turmba nale tuku mindesin kangerka nane afunge nale ngukam tuku peuningamngaig. ¹⁰ Kilke mbol mbal jakmba nane gare-gareka pagumba nye sungokumba mune kupesmba nangine gare agan afu mungu ninge ningeka minamngaig. Ta ndanam? Kuate tuku tuan tango ar ta nale kilke mbol mbal piti sugo ninginaik ta kile nale kumnaik tukunu nane gare-gareka tanawamngaig.

¹¹ Ki ait kenmba inumnu turmba kinaig le abo guwa Kuate tugumnge ndeka nale sinam kina le nale abonga tinginaik. Tananaik le nane nale kangerkinaig mbal ndek piriri nayomba kuru kuru sungo tinaig. ¹² Nale tinginaik le samba mbolnge pasa kuenka tenenmba sanikina: Mbol te mbape ngina. Tanakina le nale tinga gau mbol kumba samba mbol ambe kinaik le nakile ngueu mbal jakmba nale kangerkinaig.

¹³ Ait ta mbolnge ndo mumni sungo promba tumbran sungo ta fet 10-anu ta ndindo nayo silimba 9 kusrekenaig le minnaig. Mumni sungo tange tango 7,000 bale farna le nane afu wam ta kangermba kuru kuru sungo tumba samba mbolok Mbara tuku nyu te-dunginaig.

¹⁴ Piti sungo arnu buk kugawat. Kile kenju prowam bafute.

Enel 7-nu nunge tabil fitkina

¹⁵ Enel 7-nu nunge tabil fitkina le samba mbolnge pasa gudommmba kuenka sakinaig: Kile singine Sungo nu madina tango ndon nale kilke tugu jakmba kulatkam tuku sangri tik. Nu tanamba kulatka minmba minamngat nginaig. ¹⁶ Kile tango mage 24 nyu jak Kuate tumailamnge nangine minyo mbili sugo mbolnge minnaig ta nane ndek truk ka Kuate mbarinmba tenenmba sakinnaig.

¹⁷ O Kuate Sungo, ne sangri nayo. Ne o buk minna kile ne tanjamba ndo minit.

Ne naje sangri tambi kilke tugu njakmba kulatkate ta ne wam mayete.

¹⁸ Kilke yimyam ne tuku gubra sungo pil-naig ta kile ne tuku gubra mayok ka kumanu mbal pileningam tuku ait prote. Naje piro mbal, naje tuan tango kame, naje mbal njakmba ne kumnemnge minnaig afu nyu njak afu nyu kugatok ta nane lafu mayenu tam tuku ait prote. Kilke njai go siglikinaig mbal kile nane lafu njayonu tam tuku ait prote nginaig.

¹⁹ Tanjakinaig le samba mbolnge Kuate tuku wande malanga talkina le nuje pasa katanu bokis wandek sinam ta minna le kangeren. Tanjamba kile telin bulunga kuaila fuduka mumni mayok kina le sawe tin sugokanu ndekinaig.

12

Pino ande mben sungo kulmban suk ndon mayok kinaig

¹ Kile samba mbolnge aganj kanunu tugu sungokanu mayok ka pino ande nu ki tawi tananj kaika njak minna. Nu tambun mbolnge tin minmba nuje gabat mbolnge nyu njak tuku hat mbai 12 njak kaika minna.

² Nu fungulok minna sulumba nu kinjo te-palmbim bafumba ngaro rar sungo tumba witina.

³ Kile samba mbolnge aganj kanunu ande tugu sungokanu njak mben sungo kulmban suk gurgur gabatnu 7 naunu 10 njak mayok kina. Nuje gabat njakmba nyu njak tuku hat kaike likanu njak minna. ⁴ Samba mbolnge nu mbai kuasmibi ndindo nuje dadumbi gurenmba armba kusrekina. Tanjamba tanjamba mbai njakmba mbolnge kina le kilke mbolnge ndeke likinaig. Mben kulmban suk ta pino ta kinjo te-pilwa le tumba nyam tuku nu tugum tanje minna. ⁵ Tanjamba minna le kile pino ta kinjo te-pilna le andenge nu pitik ndo didik tumba Kuate tuku minyo mbili maditaknu tugum tanje pilna. Kinjo ta sungoka nuje sangri ain ndumn-dum tambi kilke mbol mbal njakmba kulatkamngat.

⁶ Pino ta kua ka Kuate nu minam tuku ma ma baknu mbolnge wakeina ta mbol

kina ka tanje nu ki ait 1,260 minna le Kuatenje nu nyamagan tumba minna.

⁷ Kile samba mbolnge kame sungo prona. Enjel sungo Mikael nuje kuasmibi kilmba mben kulmban suk ta sungo ndon kame bunaig. Tanjanaig le mben ta nuje enjel njai gonu kilmba nane ndon kame buna.

⁸⁻⁹ Nane kame bunaig ma ma mben tuku kuasmibi kile-ibenka mben sungo tumba nuje enjel njai gonu ndon pankinaig le kilke mbol ndeka samba tumban nduiye kusrenaig. Tanjamba mben o buk abo abo minna ta nyunu bukla njayonu nyunu ande Satan nu tango yabrinimba didikate ta nu kilke mbol ndekina.

¹⁰ Kile samba mbolnge pasa ande kuenka sakina: Satan nu ki furir mindek Kuate tugumnge singine tira kilmba pasa mbolnge patikate ta enjelnge nu tumba buknginaig le kilke mbol ndekina. Singine Kuate nu kile singine muskil kile-tidinga nuje sangri te-mayokmba nuje gageu kulatkate. Nu nuje madina tango tuku nyu sungo te-mayokte. ¹¹ Singine tira kame nane nangine ngarosu mape ndaka kumam kuru kuru ndaka Kuate tuku pasa te-mayokmba Sip-sip Fat tuku ndarembi Satan te-ibenngaig. ¹² Ta tuku samba mbolnge minig mbal tane gare-garekap. Kilke le yu mbolnge minig mbal ose. Tane piti sungo tamngaig. Satan nuje ait kugamba buk fag kinit ta nu kila tukunu nu gubra sungo tumba tane tugum ta prote ngina.

¹³ Mben kulmban suk buknginaig le kilke mbol ndekina ta wamdus puluna le pino kinjo te-pilna ta balewam koronja.

¹⁴ Koronja le Kuatenje nu bunga ma ta kusremba ma baknu mbol kumba ka ki ait 1,260 tanje minwa le Kuatenje nyamagan tuwa le nyuwa nga nu panjus salmban armba tuna. ¹⁵ Tuna le nu bunga kina le mben nu pino te-ngisiwam tuku kule kumka furkina le kule sungo pinderkate tananj pino koronmba kina. ¹⁶ Kina le kilke puluka pino turna le kule mbennge kumka furkina ta ka burok sinam ta kumba ka kugana.

¹⁷ Tanjana le mben kulmban suk ta nu pino ta tuku gubra sungo tumba nu tuku kinjo kame afu ndon kame buwam saka nane bale faram kina. Nane Kuate tuku pasa ismba dubimba Yesus tuku pasa tugusek

biye demba kukliwanu mbal ta nane pino ta tuku kinjo kame minig.

¹⁸ Kile mbenj sunjo ta nu piyalnge tin minna le kangeren.

13

Aganmor nguikok ande yu sinamnge bitek mayok kina

¹ Ye manj kinatanu suk aganmor nguikok yu sinamnge bitek mayok kina le kangeren. Nu gabatnu 7 naunu 10 nak. Nau kame ta nakmba mbolnge nyu nak tuku hat kaikanu nak minnaig. Gabat 7 mbolnge Kuate ngumnem tambinu nyu nak minnaig.

² Aganmor nguikok ta lepat kangeranu tajan kangeren. Nuje kupe mbain bea tuku kupe mbain suk. Minjenu laion suk. Mbenj sunjo kulmbanj suk ta nu nuje sangri nuje nyu sunjo aganmor nguikok ta tuku wai mbolnge patikina. ³ Nu tuku gabat ande kumam tuku we sunjo nak ta we buk kupna le nu mayekina. Kilke mbol mbal nakmba aganmor nguikok ta kanjermba piriri njayomba nu dubinaig.

⁴ Mbenj kulmbanj suk ta nuje nyu sunjo aganmor nguikok tuna le tango kame ndek mbenj ta tuku nyu mbarinngaig. Nane aganmor nguikok ta mata mbarinmba sakinngaig: Ima nu nyu sunjo aganmor nguikok tenen minit? Ande nu te-ibenjam kumun kuga nga sakinaig.

⁵ Andenge nu peu ndana le aganmor nguikok ta nuje nyu te-dunga Kuate ngumnem pasa tuna. Nu tanamba tambun 42 nuje sangri te-mayokna sulumba ⁶ nuje pasambi Kuate ngumnem pasa sungomba tuna. Nu Kuate tuku nyu Kuate minit tuku ma, nane ma ta mbolnge minig ta nakmba pasambi ngaigo siglikina. ⁷ Nu andenge peu ndana le nu Kuate tuku mbal ndonj kame bumba nane kile-ibenkina. Tanjana le andenge nu nyu tuna le nu kilke tugu nakmba tuku kuasmbi ngaros yeki yeki ndare kise kise tumbran pasa yeki yeki ta nakmba kulatkina.

⁸ Kilke mbol mbal nakmba aganmor nguikok ta mbarinngaig. Kuate tuku mbal ndo aganmor nguikok ta mbarine nda. Kuate nu kilke te-mayok ndana sulumba nuje mbal tuku nyu ta abo nak minmba

minam tuku wane mbolnge kuyarkina. Wane ta Sipsip Fat balenaig nu tuku wane.

⁹ Ande nu kilba nak ndeta pasa sakamngit te iswa. ¹⁰ Kuate nu ande mulintam tuku madiwa ta tanawamngat. Ko ande kame bagimbi balewam tuku madiwa ta mata tanawamngat. Piti tajan mbolnge Kuate tuku mbal nu tuku sangri tomba tingwaig.

Aganmor nguikok ande kilkek sinamnge bitek mayok kina

¹¹ Kile ye kinatanu suk aganmor nguikok ande kilkek sinamnge bitek mayok kina le kangeren. Nu sipsip fat tuku nau armba nak ta nu tuku pasa mbenj kulmbanj suk nu tuku pasa tajan kame njayo. ¹² Nu aganmor nguikok ambonga prona ta tuku nyu sunjo tumba sangri ndui tambi kilke mbol mbal saningina le nane aganmor nguikok ambonga prona ta mbarinngaig. Aganmor nguikok ta nu kumam tuku we sunjo nak. We buk kupna le nu mayekina.

¹³ Aganmor nguikok ngumnenga prona ta nu wam kame kitek sangrinu kile-mayokka tango am mbolnge pa pilna le samba mbolnge ndekina. ¹⁴ Andenge nu peu ndana le nu aganmor nguikok ambonga prona ta tuku nyu mbolnge wam kame sangrinu kitek ke lika kilke mbol mbal yabrininmba didikina. Didika wam pagukina le nane aganmor nguikok kame mbolnge bagimbi we pile tunaig le kume ndakina ta nu tuku kanunu wakeimba nyu te-dunginaig. ¹⁵ Nu andenge peu ndana le nu aganmor nguikok kanunu ta minje guwa tuna le nu ndek pasatina. Nane afu sangri tinga aganmor nguikok kanunu nyu te-du ndanginaig ta afunge nane bale faram tuku saningina.

¹⁶ Aganmor nguikok ta nu sangri tinga sakina le tango nyu nak, nyu kugatok, agan ndende nak, sanzalnu, nangine miron ngaro kulatkade, piro agan tajan minig ta nane nakmba wai ndinam ko tumail pasi mbolnge nu tuku suku kuyar patikinaig. ¹⁷ Suku kuyar ta aganmor nguikok tuku nyu ko nuje nyu tuku namba. Nane afu kuyar ta kugatok ta nane agan inum piyawam kumun kuga.

¹⁸ Ande nu wamdus kuyar mayenu njak ta nu aganjmor nguikok tuku namba ta mbolnge nu tuku nyu katesewam kumunj. Tango ta tuku namba ta 666.

14

Nane 144,000 ta mune kitek ulnaig

¹ Ye kijatanu suk Sion tabe mbolnge Sipsip Fat tin minna le kangeren. Nane gu-dommba 144,000 nu ndon tin minnaig. Nane Sipsip Fat le Mam nuje tuku nyu tumail mbolnge kuyaranu njak.

² Kile samba mbolnge zigna sungo mayok kina le isen. Yu fudu ko kuaila fudu ko afunge mune ulmba gita katde le fudu kinig tanan isen. ³ Minyo mbili maditaknu, aganj baikamba abo njak, tango mage 24 nyu njak nane tumailamnge nane 144,000 nane mune kitek ulnaig le isen. Nane buk kilke mbolnge minnaig le Kuate nu nane muskil kile-tidinga kilna tukunu nanenge ndo mune ta kila. ⁴ Nane pino afu ndon kutur manau ke ndakinaig. Nane purferennu ndo minig. Sipsip Fat nu animbi kinit ta nane nu ndon likade. Nane buk kilke mbol mbal ngamuknge Kuate le Sipsip Fat tuku mbal minam tuku muskil kile-tidingina. ⁵ Nane yabri pasa sa ndakinaig. Nane mbar kugatok minig.

Enjel kenmba tuku pasa

⁶ Ye kijatanu suk enjel ande samba mbolnge bunga kina le kangeren. Nu pasa mayenu minmba minam tuku kilke mbol mbal iswaig nga sakam kina. Nu kilke tugu njakmba tuku kuasmbi ngarosu yeki yeki ndare kise kise tumbran pasa yeki yeki ta njakmba tugum kina sulumba ⁷ wi kuenka sakina: Kuate nu tango njakmba pileningam tuku ait prote. Tane nu tuku nyu kurauka te-dungap. Nunge samba kilke yu kule njakmba kile-mayokkina. Tane nu ndo mbarinap nga sakina le isen.

⁸ Enjel ande ta kina le kile man arnu ta pro sakina: Babilon tumbran sungo nu buk ngisikina. Nu nuje fare fare uneka kilke tugu njakmba didikina le manau ndui ta kumba minmba kule kamenu tanan nyumba nginngankinaig nga sakina.

⁹ Enjel arnu ta kina le kile kenju ta pro kuenka sakina: Nane afu aganjmor nguikok

mbarinmba nuje kanunu ta turmba mbarinmba nu tuku suku kuyar nanjine tumail pasi ko wai ndinam mbolnge patikuwaig ta ¹⁰ Kuate tuku gubra sungo nza mbolnge tolmba ningwa le nyamngaig. Nyuwaig sulumba Kuate tuku enjel kame am mbolnge Sipsip Fat am mbolnge nane pa bulu pa son paknu mbolnge rar sungo kamusmba minamngaig. ¹¹ Pa guwa ta tinga minmba minwa le nane aganjmor nguikok mbarinmba nuje kanunu ta turmba mbarinmba nu tuku suku kuyar patikanu njak minig mbal nane ki furir mindek mabte nda.

¹² Kuate tuku mbal nane nu kumnemnge minmba Yesus tuku son nga nu tuku sangri tomba tinguwaig.

¹³ Kile pasa ande samba mbolnge tenjemba ye sayina: Pasa te kuyara. Nane Sungo biye dedemba minmba ka kume likade mbal ta nane gare sungo tamngaig nga sakina. Tanakina le Tukul Guwa ndek lafumba sakina: Ta son. Nane nanjine piro karenju kusreka mabte mayewamngaig. Nane nanjine piro magede tuku lafunu tumba kinig ngina.

Nyamagan kilam tuku ait

¹⁴ Ye man kijatanu suk gau kaukauk mbolnge tango ande sine suk minyok minna le kangeren. Nu gol hat kaika bagi kagonok agok njayo njak minna le kangeren.

¹⁵ Kile enjel ande Kuate tuku wandek sinamnge promba wi kuenka tango gau kaukauk mbolnge minna ta sana: Kile ait kumungat. Kilke mbolnge nyamagan njakmba manderkaig. Nane bagimbi piroka nyamagan alonu kila ngina. ¹⁶ Tanamba sakina le tango gau kaukauk mbolnge minna ta nu nuje bagi kagonok tambi kilke mbolnge piroka nyamagan alonu kilna.

¹⁷ Tanana le enjel kise ande samba mbolnge Kuate tuku wandek sinamnge pronan. Nu mata bagi kagonok agok njayo njak. ¹⁸ Nu pronan le man enjel ande Kuate tuku atrau mbain tugumnge pronan. Enjel ta nu pa njakmba kulatkate tuku. Nu kuenka enjel bagi kagonok agok njayo njak ta sana: Kilke mbolnge grep muli alonu manderkaig. Nane bagimbi alonu kugerka kila ngina le ¹⁹ nu ndek nuje bagimbi

grep alonu kat purpurmba kilmba grep alonu tidonj firfirkade le kulenu prote tuku ma ta sinamnge pankina. Ma ta tumbran sungo kilimnge minna. Nu Kuate tuku gubra tana minna. ²⁰ Nane grep alonu ta kupembi tidonj firfirkinaig le ndare promba kule sungo tana pinderka kuennu 300 kilomita butonu 5 fit tanamba prona le kangeren.

15

Kuate tuku gageu nane mune kitek ul-naig

¹ Ye man kinatanu suk aganj kanunu tugu alo sungo jak samba mbolnge mayok kina le kangeren ta enel 7 nane piti 7 kile-mayokkam tuku pronaig. Piti 7 ta prowaig le Kuate tuku gubra kugawamngat.

² Kile ye mambimba ma yu suk glas pa jak tana kangeren. Nane sangri tinga aganjmor nguikok ngumnemba nu tuku kanunu mbarin ndamba nu tuku nyu tuku namba kugatok mbal ta nane yu glas suk piyalnge tinga Kuate tuku gita kile jak min-naig le kangeren.

³ Nane Kuate tuku piro tango Moses tuku mune Sipsip Fat tuku mune nindmba tenemba sakade.

O Kuate Sungo, ne sangri sungo pasa jak. Ne wam ke likate ta sangri najo magenu ndo.

Ne tuku manau jakmba tugusek tinreknu ndo.

Nenge ndo kilke tugu jakmba tuku gabat ndindo minit.

⁴ O Sungo, nane jakmba ne tuku nyu tedunga kurauka minamngaig. Nenge ndo purfennu minit.

Ne wam kumumbi kile-mayokkate le tango pino jakmba kangerkade. Ta tuku kilke mbol mbal jakmba pro ne mbarinamngaig ngade.

Enel 7 Kuate tuku gubra nza kutuninginaig

⁵ Kile ye mambimba samba mbolnge Kuate tuku tukul tawi wande talok minna le kangeren. ⁶ Wande ta sinamnge enel 7 piti 7 kile-mayokkam tuku mayok kinaig le kangeren. Nangine tawi kugennu kaukauk

kilja jak. Nane tuku tawo mbolnge gol let laipmba tinganu jak.

⁷ Kile aganj bailkamba abo jak ta tuku anden de nza 7 kilmba enel 7 ta ningina. Nza ta Kuate abo tugu minmba minit tuku gubra liganu jak minnaig. ⁸ Kuate tuku wande sinamnge nu tuku kilja sangri ta tuku pa guwa sungo tafil jak tingina le ande nu wande ta sinam kambim kumun kuga. Enel nane piti sugo 7 kile-mayokkuwaig le ndo ande nu man wande ta sinam kambim kumun.

16

¹ Kile samba mbolnge Kuate tuku wande sinamnge pasa ande kuenka enel 7 ta tenemba saningina. Tane kape sulumba nza 7 Kuate tuku gubra liganu jak ta kilke mbolnge kutuningap nga saningina.

² Tanakina le enel ande ambonga nune nza tumba kilke mbolnge kutuna. Kutuna le nane aganjmor nguikok dubimba nu tuku kanunu mbarinmba nu tuku suku kuyar jak mbal ta we sugo najonu mundur jak nane mbol prowe likinaig.

³ Kile enel arnu ta nune nza tumba yu mbolnge kutuna le yu ndek tango kumaknu tuku ndare suk dabukina le yu sinamok aganj ndende jakmba kume farnaig.

⁴ Kile enel ken nu ta nune nza tumba kule mbolnge kutuna le kule ndare kuilke likinaig. ⁵ Tananaig le enel kule kulatkate ta nu Kuate sana: Ne purfennu ndo. Ne buk minna kile minit. Ne kumumbi wam kame sangrinu te ke likat. ⁶ Tango nane ne tuku tuan tango kame ne tuku mbal sungomba bale farnaig le ndare kutukinaig. Kile ne kumumbi lafunu nane ndare nyam tuku kutute nga sakina.

⁷ Tanakina le atrau mbain tugumnge pasa ande mayok ka sakina: Ese. Sungo Kuate, ne sangri najo. Ne kumumbi nane mbolnge wam kame te ke likate nga sakina.

⁸ Kile enel bailkanu ta nune nza tumba ki mbolnge kutuna le Kuate nu ki sana le ki pa tinga tango kame jakmba pasokina.

⁹ Pasokina le tango nane Kuatenge piti te jakmba kate nga nane nu tuku nyu kasur-naig. Nane ngamungal biye mbimba nu tuku nyu te-du ndanainaig.

¹⁰ Kile enjel 5-nu ta nuñe nza tumba aganmor nguikok tuku minyo mbili mbolñge kutuna le nu kulatkate ma ta ma make sungo ndekina le nuñe gageu ñakmba rar sungo kamusmba mane makemba minnaig. ¹¹ We rar sugo mayok kinaig le nane Kuate samba mbolñge minit nu kasurmba nanjine wam ñaigonu kusre ndakinaig.

¹² Kile enjel 6-nu ta nuñe nza tumba kule sungo Yufretis mbolñge kutuna le kule paraka tanjo sugo nyu ñak ki prote kumamñge prowam tuku ndin wakeina.

¹³ Tanjana le ye mambilmba mberj sungo kulmban suk, aganmor nguikok, yabri tuan tanjo nane tuku mingekñge guwa ñaigonu kenmba girpo suk mayok kinaig le kanjerken. ¹⁴ Guwa kenmba ta bukla ñaigonu. Nane kumba wam sangrinu kitek ke lika kilke tuku gabat sugo ñakmba didika Kuate Sangri Nayo tuku ait sungo mbolñge nu ndonj kame buwam tuku kuaneka kilemanjurkinaig.

¹⁵ Kile Sunjo ye sayina: Ne isa. Ye kuayar tanjo tanjan pitik ndo prowamñgit. Ye prowi le afu nane ye tairnga nanjine tawi kulat mayemba minig ta nane gare tamñgaig. Afu nanjine tawi kulat maye ndade ta nane wagek minmba kiko tamñgaig nga sayina.

¹⁶ Bukla ñaigonu kenmba nane gabat sugo kilemanjurkinaig ma ta Hibru pasambi Armagedon ngade.

¹⁷ Kile enjel 7-nu ta nuñe nza tumba ma ngamu ambenge kutuna le Kuate tuku wande minyo mbili maditaknu tugumñge pasa ande wi kuenka sakina: Kile kugawat ngina.

¹⁸ Tanjakina le telinj bulunja kuaila fuduka mumni sunjo pasa ñak mayok kina. Manau tanjan ta tanjo nane buk kanjer ndanaig tuku. ¹⁹ Mumni ta prona le Babilon tumbrañ sunjo ta fet kenja le kilke ñakmba tuku tumbrañ sugo sugo ta ñaigonje likinaig. Kuate nu Babilon tumbrañ sunjo lafunu tambim tuku gilai ndangina. Nuñe gubra sunjo nu mbolñge pilna le nane kamusnaig. ²⁰ Nuy tabe mata ñakmba ngisike likinaig. ²¹ Sawe tinj sugo pitinu 50 kilo tanjan samba mbolñge tanjo ngaro mbolñge

ndeka minnaig le nane sawe tinj ta tuku ngaro rar sugo kilmba Kuate kasurnaig.

17

Une pino sunjo ta lafu ñayonu tina

¹ Kile enjel 7 nza ñak ta tuku ande ye tugum promba sayina: Ne yale le tumbrañ sunjo ñayonu pino tanjan tanjo didik farte ta nu tuku piya ñayonu ta ne tumnamñgit. Tumbrañ ta kule gudommmba tugumñge minit tuku. ² Kilke tuku gabat sugo nane nu tuku manau kutur sunjo ta dubimba kilke mbol mbal ñakmba nu tuku une manau kule kamenu tanjan nyumba nginngankade nga sayina.

³ Tanjakina le Tukul Guwa nu ye mbol kina le ye kinatanu suk enjel nu pino ta tumyam tuku ye tumba ma baknu mbol kina. Ka tanje pino ande aganmor nguikok gurgur mbolñge minyokina le kanjerken. Aganmor nguikok ta gabatnu 7 naunu 10 ñak. Nuñe ngarosus mbolñge nyu kame Kuate ngumnem pasa tumba kuyaranu ñak minnaig.

⁴ Pino ta nu nyu sunjo ñak minmba tawi gurgur ize ñak silikanu. Nu tuku mindepiye gol ndame magenu igog tinj ñak. Nu gol nza nuñe kutur manau ñule parak manau liganu te ñak minna. ⁵ Kuyar ande nuñe tumail mbolñge minna ta nuñe nyu tugu sunjo alo ñak. Nyu ta tenjenmba. *Ye Babilon tumbrañ sunjo. Pino tanjo didik farde mbal wam kutur ñule parak ke likade mbal ye nane tuku ina nanjine.*

⁶ Kuate tuku mbal Yesus dubiwanu mbal ta pino tanje nane gudommmba kilmba bale farmba nane tuku ndare kule kamenu tanjan nyumba nginngankina le kanjerken. Ye nu kanjermmba pirerek purka wamdus te-suluwen le ⁷ enjel nu ndek ye sayina: Ne wamdus te-sulu ndawa. Pino aganmor nguikok mbolñge minit si aganmor nguikok gabat 7 nau 10 ñak ta ye nale tuku tugu bitekñga sanamñgit. ⁸ Ne aganmor nguikok kanjerat ta o buk minna ta nu kumna. Nu man ma buto sinam nzinge mbumba mayok kuwa le afunje nduiye balewamñgaig. Kuate nu kilke te-mayok ndamba afu abo minmba minam tuku nyu waje mbolñge kuyar ndakina ta nane

aganmor nguikok nu minmba kumna ta man mayok kuwa le kanjermba pirerek purkamngaig.

⁹ Afu wamdus kuyar mayenu jak nane pasa te katesewam kumun. Gabat 7 ta tabe 7. Pino nu tabe kame ta mbolnge minyok minit. ¹⁰ Gabat 7 ta tango nyu jak 7. Gabat kame 5 buk nyu kuganaig. Ande minit. Ande kile. Nu promba ait fagnu ndo minamngat. ¹¹ Aganmor nguikok nu minmba kumna ta nu mata nyu jak mayok kangat. Nu sugo 7 ta dubika nu 8-nu. Nu naneuku ande. Nu promba minwa le ma ma balewamngaig.

¹² Nau 10 ne kanjerkat ta gabat sugo nyu jak 10. Kile nane nyu jak mine ndakade. Aganmor nguikok nu sunjo mayok kuwa le ait ta mbolnge nane nyu jak mayok ka aua ndindo ndo nangine gageu kulatkamngaig. ¹³ Gabat sugo 10 ta nane wamdus ulendimba nangine sangri jakmba aganmor nguikok wai mbolnge patikamngaig. ¹⁴ Nane tinga Sipsip Fat ndon kame buwaig le nu nune kuasmbi ndon nane kile-ibenkamngat. Nunge ndo Sunjo. Nu sugo jakmba tuku gabat minmba minit tukunu nunge nane kile-ibenkamngat. Nune kuasmbi ta yine nga madininmba wikina le nane nu ndo dubide tuku nga ye sayina.

¹⁵ Tanjamba nu man ye sayina: Kule gudommba pino tango didik farte tugumnge kanjerkat ta tango kuasmbi ngarusu yeki yeki tumbran pasa yeki yeki. ¹⁶ Ne nau 10 kanjerkat ta nane aganmor nguikok ndon pino tango didik farte ta kasuramngaig. Nane nu tuku mindepiye jakmba yai-waig le nu wagek minamngat. Nane nu tuku ndem nyumba mindesin piywaig le ugamngat. ¹⁷ Nane Kuatenge wamdus ningwa le tango nyu jak 10 ta wamdus ulendimba nangine sangri aganmor nguikok tuku wai mbolnge palmbimngaig. Kuate nu wam jakmba sakate ta mayok kuwaig le nune ait kugawamngat.

¹⁸ Ne pino kanjerat ta nu tumbran sunjo Babilon. Nu kilke tuku gabat sugo jakmba kulatkate. Enjel tanjamba ye sayina le isen.

18

Babilon tumbran sunjo ngisikina

¹ Kile ye man kinatanu suk enel ande nyu sunjo jak samba mbolnge ndekina le kanjeren. Nu nune kilna tambi kilke tugu jakmba kiljaningina. ² Nu wi kuenka sakina: Babilon tumbran sunjo ta ngisikina. Kile guwa le bukla ngaigonu sar uman kutur jak jak nanenge ndo tumbran sunjo ta sinamnge minig. ³ Nu nune une manau kutur jak kule kamenu tanan kilke jakmba ningina le nane nyumba nginnganka ngaigonaig. Kilke tuku gabat sugo nane nu dubimba une manau kutur jak kinaig. Nu nyu sunjo tam tuku agan ndende kilam tuku piriri njayona le ndametin pirokinaig mbal nane nu mbolnge sunjomba kilnaig ngina.

⁴⁻⁵ Kile samba mbolnge pasa ande tenenmba sakina. Babilon tumbran sunjo tuku une gudommba. Andenge kile-manjurkuwa ta ka samba kirewam kumun. Ye Kuate. Ye nu tuku wam ngaigonu ta gilai ndanget. Yine mbal tane tumbran sunjo njayonu ta kusrewap. Tane nu ndon ulendika mbarap sulumba nu tuku piti ngaigonu nu ndon tubekaig. ⁶ Nune mbalnge afu ngaigo siglikinaig tanjamba ndo nu njayo siliwap. Nane tuku wam ngaigonu ta kumumbi lafumba man lato ningap. Nane kule kaglinu afu ninginaig le nyinaig tanjamba ndo kule kagli njayo wakeimba ningap le nyuwaig. ⁷ Babilon tumbran sunjo nu nune ngarusu payamka nune agan ndende tambi mine mayena. Kile nune manau ta mbilka lafunu rar sinamanzer sunjo tape. Nu nune wamdusmbi sakate. Ye sunjo nyu jak. Ye pino kuembol tanan kuga. Ye ngamungal rar te nda nga iduste. ⁸ Ta tuku ki ait ndindo mbolnge ndo guaze afu ngamungal rar guba sunjo ta jakmba nu mbolnge prowamngaig. Nu pange uge suluwamngat. Ye Sunjo Kuate ye sangri njayo. Yenge tumbran sunjo ta pilewet nga sakina.

⁹ Kilke tuku gabat sugo nane nu dubimba une manau kutur jak ke lika nu ndon agan ndende sunjomba kilnaig ta nane tumbran sunjo ta ugmba pa guwa sunjo tingwa

le kanjermba ninanka wikaraumba malm-bikamngaig. ¹⁰ Nane nu tuku rar kuru-kuruka maskenngge tinga sakamngaig: O tumbran sungo Babilon, ne nyu sungo jak ta ae osese. Nane pa lafunu pitik ndo ne mbolngge prote nga sakamngaig.

¹¹ Kilke mbolngge ndametin pirokade mbal nane nu sine tuku agan piyawe nda nga nu tuku idusmba ngamungal piti jak malm-bikamngaig. ¹² Nane tuku agan ndende tumbran tanje piyaningina ta tenenmba. Gol silwa ndame magenu igog tin. Tawi afu kaukauk magenu afu ize jak afu silk afu gurgur. Ail afu mundur jak. Agan afu elefant maketinmbi wakeikanu. Agan afu ail magenu ain yeki yeki ndame kuyar jak baslen nu tambi wakeikanu. ¹³ Sinamon nguna paguwa mundur magenu yeki yeki. Grep kule, guren, plaua, wit. Makau sipsip hos karis nane tango mata piro agan tanan. Agan kame ta jakmba piyawam tuku tumbran sungo ta tugumngge patike likanu.

¹⁴ Ndametin pirokade mbal ta nane tenenmba Babilon tuku sakamngaig. Ne agan ndende kilam tuku wamdus sungo pilna ta kile nane agan ndende magenu nane nyu sungo turmba nduiye ngisikade. Ne man kanjerke nda nga sakamngaig.

¹⁵ Tumbran sungo ta mbolngge piroka ndametin sungomba kilnaig mbal nane nu tuku rar kuru-kuruka maskenngge wika-raumba malm-bika tenenmba sakamngaig. ¹⁶ Ae osese. Tumbran sungo, nane mbal gabat sugo tuku tawi kaukauk ize jak gurgur silikinaig sulumba gol ndame magenu igog tin mindepiye ta jak minnaig. Osese. Aua ndindo tanan mindepiye magenu jakmba ta uge sulute nga sakamngaig.

¹⁷ Wan tuku gabat kame piro mbal nane afu nangine agan ndende piyawam tuku wan mbolngge mine likade ta jakmba maskenngge tinga ¹⁸ tumbran sungo ta ugmba pa guwa sungo promba minwa le wikaraumba sanungaig: Tumbran sungo nyu jak tanan ande aninge minit nga sakamngaig. ¹⁹ Nane ngamungal rar sungo tumba tuptup kilmba nangine ngaro pisneninmba wikaraumba sakamngaig: Tumbran sungo osese. Sine wan mbolngge

likeg mbal ne mbolngge ndametin sungomba kileg ta ne aua ndindo mbolngge ndo jakmba uge sulute nga sakamngaig.

²⁰ Samba mbolok mbal tane gare-garekap. Aposel tuan tango Kuate tuku mbal tane jakmba gare-garekap. Tumbran sungo ta tane kilmba ngaigo siglikina ta kile Kuate nu kumumbi lafunu tuwit.

²¹ Kile enjel ande sangri nayo ndame sungo ande te-dunga tumba yu mbolngge buknga sakina: O Babilon tumbran sungo, ne wit firfiranu ndame tanan sungomba ndeka fuduka pitik ndo ngisikamngat. Ne andenge man kanjerne nda. ²² Gita tuku fudu, kem wi, tabu tabu, tabil ta nane jakmba fudu maninka ma betkiREWamngat. Nane piro mbal wai kuyarkade ta ne sinamnge mine nda. Ndam sungo wit firfirtu tuku fudu mata man ise nda. ²³ Ande ne sinamnge man lam buluwe nda. Tango mungu kilam tuku zigna mayok kine nda. Ne tugumngge pirokinaig mbal nane kilke mbol mbal jakmba ngamukngge gabat sugo minnaig ta kile kuga. Ne nane kuanye manau tambi kilke mbol mbal jakmba yabrinningina. ²⁴ Kuate tuku tuan tango nu tuku gageu nane tuku ndare lafunu ne mbolngge minit nga sakina.

19

Babilon ngisikina le gare-garekinaig

¹ Ye kinatanu suk samba mbolngge mangur sungo tuku zigna isanu suken ta tenenmba. Sine Kuate tuku nyu te-dungube.

Nunne sine tuku muskil kile-tidinge singit. Nu kilja sangri jakmba tuku miro.

² Nunne ndo jakmba kumumbi pileningit. Pino tango didik farmba kilke mbol mbal nunne une manjambi ngaigo siglikate ta Kuatenge kumumbi tumba pasa mbolngge pilit.

Nu Kuate tuku piro mbal kilmba bale farningina le ndare kutukinaig wam ta kumumbi lafunu tuwit nginaig.

³ Tanamba nane man lato wika sakinaig: Sine Kuate tuku nyu te-dungube. Tumbran sungo ta ugmba minmba minamngat nginaig le ⁴ tango mage 24 nyu jak agan baikkamba abo jak ndon ndek truk ka Kuate minyo mbili maditaknu mbolngge minit

ta nu tuku nyu te-dunga sakinaig: Ese. Mayede. Sine Kuate tuku nyu te-dungube nginaig.

Sipsip Fat pino tina tuku ait sungo prona

⁵ Kile Kuate tuku minyo mbili maditaknu tugumnge pasa ande kuenka sakina: Tane Kuate tuku minge kumnemnge minig mbal afu nyu jak afu nyu kugatok tane jakmba nu tuku nyu te-dungap ngina. ⁶ Tanakina le mangur sungo tuku zigna yu fudu ko kuaila sungo fudukanu suk isen ta tenenmba.

Singine Kuate Sangri Nayo nu aganj ndende jakmba kulatkate. Sine nu tuku nyu te-dungube.

⁷ Sine gare sungo tumba nu tuku nyu sungo ta te-mayokbe. Sipsip Fat nu pino tam tuku ait prote. Pino ta nu buk mindepiye mayemba nu tair minit.

⁸ Kuate nu tawi kaukauk uge linu tuna le silikina.

Nane tanamba sakinaig le isen. Tawi kaukauk kangeren ta Kuate tuku mbal wam magenu tinreknu ke likanu tananj.

⁹ Kile enel ndek ye sayina: Pasa te kuyara. Sipsip Fat pino tam ait mbolnge pagumba nye sungo pilmba wikuwa le nane pro minyokamngaig mbal gare sungo tamngaig ngina. Tanamba nu man lato sayina: Pasa kame te Kuate tuku pasa tugusek ngina.

¹⁰ Tanakina le ye nu tuku kupe tugumnge truk ka nu mbarinam bafuwen le nu ndek ye sayina: Ne mbula. Ne nane tira kame ndon Yesus tuku pasa tugusek kile-mayokkina le dubikade ta ye tane tuku piro tuma ande. Ne Kuate tuku nyu te-dunga nu ndo mbarinja ngina.

Yesus nu pasa tugusek kile-mayokkina ta Tukul Guwa pasa ndui ta tuan tango tumningit le kile-mayokkade.

Yesus nu aganjmor nguikok ndon kame bunaik

¹¹ Kile ye kinatanu suk samba talok minna le hos kaukauk ande kangeren. Tango hos ta mbolnge minyokina ta nu tuku nyu Tugusek. Nu kumumbi nune nguieu mbal pileninmba nane ndon kame bute. ¹² Nu tuku am pa bulu tananj. Nu tuku gabat mbolnge hat nyu jak gudommmba minnaig. Nune ngaro mbolnge nyu ande

kuyaranu minna. Nyu ta nune ndo kila. ¹³ Nu tawi kuennu ndare pisanu jak silika minna. Nane nu tuku nyu Kuate tuku Pasa nginaig. ¹⁴ Samba mbolok kame mbal mata tawi kugennu kaukauk purfennu silika hos kaukauk ponga nu dubinaig. ¹⁵ Nu kilke tugu jakmba kile-ibenkam tuku nune mingeknge kame bagi agoknu mayok kina. Nu ain ndumndummmbi sangri tinga nane kulatkamngat. Tango grep kule kilam tuku grep tidon firfirkade tananj nu Kuate Sangri Nayo tuku gubra tambi nane tidon firfirkamngat. ¹⁶ Nu tuku tawi mbolnge fel mbolnge nyu ande kuyaranu jak ta tenenmba. *Ye ndo Sungo, ye sugo jakmba tuku Gabat.*

¹⁷ Kile ye mambilmba enel ande ki mbolnge tin minna le kangeren. Sar umanj gudommmba bunga mbolnge lika minnaig le nu wi kuenka saningina: Kuate tuku pagumba nye sungo ait prowat o. Tane yalpe. Tane jakmba ilmba ¹⁸ gabat sugo, kame gabat, tango sangri ngaigo, hos kame, hos ponganu mbal, tango nyu jak, tango nyu kugatok ta jakmba tuku ndem nyam tuku pro mangurkap nga saningina.

¹⁹ Ye man mambilmba aganjmor nguikok nu kilke jakmba tuku sugo sugo nangine kame mbal ndon mangurkinaig le kangeren. Nane mangurka hos kaukauk mbolnge minyokina tango ta tuku kame mbal ndon kame buwam sakinaig. ²⁰ Nane kame bunaig ta nu aganjmor nguikok yabri tuan tango turmba kile-ibenka ndalekina. Yabri tuan tango ta nu buk aganjmor nguikok tuku sangrimbi wam kitek ke likina sulumba afu yabrininmba didikina le nane aganjmor nguikok tuku suku kuyar nangine ngarosu mbolnge jak minmba nu tuku kanunu mbarinjaig. Kile nane aganjmor nguikok yabri tuan tango ndon abo kilmba pa bulu pa son paknu kule kualin suk ta sinam pankinaig. ²¹ Tango nu hos kaukauk mbolnge minyokina ta nu tuku mingek sinamnge bagi agoknu mayok kina le nu bagi tambi nune nguieu mbal jakmba bale far suluna. Tanana le sar umanj wikina ta jakmba pro nane tuku ndem nyumba ma ma maro tornaig.

20

Satan nu yar 1,000 ndalekanu minna

¹ Kile ye kinatanu suk enjel ande samba mbolnge ndekina le kangeren. Nu ma buto sinam nzi tuku ki le sen muli sungo kile njak minna. ² Nu ndek mbenj o buk abo abo minna ta nyunu bukla njayonu nyunu ande Satan nu biye timba ndaleka ³ nu yar 1,000 kilke mbol mbal yabri ndaningguwa nga nu tumba ma buto sinam nzinge buknga malanga su ndinna le minna. Yar 1,000 ta kugawaig le nu manj mayok ka ait fagnu ndo tango yabrineingamngat.

⁴ Ye manj mambilmba minyo mbili maditaknu afu kangerken. Nane minyo mbili kame ta mbolnge minyokinaig mbal Kuatenge nyu ningina le nane afu pasa mbolnge patika pileninginaig.

Kile ye kuasmbi afu turmba kangerken ta nane buk kilke mbolnge minmba Kuate tuku pasa Yesus tuku pasa tugusek kuklimba saka minnaig le afunge nane tuku njinfok kat purkinaig le kumnaig. Nane nangine tumail ko wai mbolnge aganjmor nguikok tuku suku kuyar ta kugatok. Nane nu tuku kanunu mata mbarinj ndanaig tuku. Kile nane abonga Kristus ndonj gabat sugo minmba kuasmbi afu kulatka minnaig le yar 1,000 kinaig. ⁵ Nane kumanu mbal ngamuknge nane ambonga abonga tinginaig. Kumanu mbal afu nane yar 1,000 ta kugawaig le ndo nane abonga tingamngaig.

⁶ Nane afu ambonga abonga tingamngaig mbal ta nane gare sungo tamngaig. Nane Kuate tuku mbal. Nane kume arnu ta te nda. Nane pris tana Kuate le Kristus tuku piro biymba Kristus ndonj gabat sugo minmba yar 1,000 kuasmbi afu kulatkamngaig.

Kuate nu Satan te-iberjina

⁷ Yar 1,000 ta kugawaig le enjel andenge malanga talka Satan kukliwa le manj mayok kanjat. ⁸ Nu mayok ka kilke tugu njakmba yabrineingamngat. Tanamba nu Gok le Magok mbal kame buwam tuku kilemanjurkamngat. Manjur sungo ta fulbul tana burnu kumunj kuga.

⁹ Nane kupe buknga ma tugu njakmba mbol kumba ka Kuate tuku mbal minig ma ta kormba tumbran sungo Kuate nunje

kume purte ta turmba koramngaig. Korwaig le samba mbolnge pa sungo ndeka nane uge suluwamngaig. ¹⁰ Satan nu tango yabrineingam minna ta Kuatenge nu tumba buknguwa le pa bulu pa sonj paknu kule kualinj suk ma ta mbol kanjat. Aganjmor nguikok nale yabri tuan tango ndonj nale mata pa ndui ta sinamnge minamngaig. Nane furir ki mindek rar sungo tumba minmba minamngaig.

Tango pileningam tuku ait

¹¹ Kile ye kinatanu suk minyo mbili sungokanu maditaknu kaukauk Sungo nu ta mbolnge minyok minna le kangeren. Kilke le samba nu tumailamnge mine ndaka kua ka ka ngisikinaik.

¹²⁻¹³ Ye mambilmba kumanu mbal nyu njak nyu kugatok nane njakmba minyo mbili sungo tumailamnge tin minnaig le kangerken. Nane afu yu sinamnge kumnaig ta njakmba tinginaig. Afu kummba kumanu mbal tuku tumbranng minnaig ta mata tinginaig. Nane njakmba tinginaig le Kuate nu ndek wane afu talke likina sulumba wane ande minmba minam tuku mbal tuku nyu njak ta turmba talkina. Kumanu mbal njakmba tinginaig le nangine wam ke likanu wane ta mbolnge minnaig le kangerka kumumbi pileningina.

¹⁴ Kile Kuate nu kume manau le kumanu mbal tuku tumbran ta kilmba pa mbol pankina. Pa sungo kule kualinj suk ta kume arnu. ¹⁵ Nane afu minmba minam tuku nyu wane mbolnge mine ndakinaig ta njakmba kilmba pa sungo mbolnge pankina.

21

Samba kilke kitek

¹ Ye kinatanu suk samba kilke kitek kangerken. Samba kilke ambokok ta ngisikinaik. Yu mata mine ndakina. ² Ye Kuate tuku tumbran Yerusalem kitek Kuate tugumnge samba mbolnge ndekina le kangeren. Tumbran ta pino nu tango tam tuku mindepiye mayete tana njak ndekina le kangeren.

³ Kile minyo mbili maditaknu tugumnge pasa sungo ande mayok ka sakina: Tane isap. Kile Kuate minit tuku tumbran ta tango ngamuknge minamngat. Tanawa le

Kuate nu nane ndon minwa le nane nu tuku gageu minamngaig. ⁴ Nu nane ndon minmba nane tuku am kule nakmba sauke sulumba para serningamngat. Nane man kume nda. Ngamungal piti te nda. Malmbike nda. Rar kamuse nda. Ambokok manau ta nakmba ngisikamngaig nga sakina.

⁵ Sungo nu minyo mbili maditaknu mbolnge minit ta nu sakina: Ai te. Ye agan ndende nakmba kitek kile-mayokket ngina. Tanamba nu man lato sakina: Ye tuku tugusek pasa te kuyara ngina.

⁶ Kile nu man sayina: Kile piro kugawat. Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yenge ndo tugu. Yengete ndo ambonanganu minet. Ngumne tukulanu mata yengete ndo. Kule paraningit mbal kule nyumba minmba minam tuku bulbulte ta ye tumba piya kugatok ningi le nyumba minamngaig. ⁷ Tane sangri tinga manau ngaigonu kile-ibenkap ta wam magenu nakmba saket te kangerkamngaig. Ye tane tuku Mbara mini le tane ye tuku kinokame minamngaig. ⁸ Ngaro yabkade mbal, ye idus ndayade mbal, wam nule parak kade mbal, baleningig mbal, tango pino ndon fare fare unekade, kuanye ko make kade, yabri mbara mbarinde, yabri pasa sakade ta nakmba kilmba pa bulu pa son paknu kule kualin suk sinamnge pankamngit. Wam ta kume arnu nga sayina.

⁹ Kile enel 7 ngumne tukulanu tuku piti 7 nza liganu nak ta tuku ande pro ye sayina: Ne yale. Sipsip Fat pino tamngat ta tumnamngit ngina. ¹⁰ Tanakina le Tukul Guwa ye mbol kina le enel ta ye tumba bin sungo ande mbol kumba ka tangete Kuate tuku tumbran Yerusalem kitek nu tugumnge samba mbolnge ndekina le tumyina. ¹¹ Tumbran ta Kuate tuku kilna nak ndekina. Ndame piya o mbolnge nyunu yasper uge linu glas tana purfen nu kangeren. ¹² Nu ndame fonde o mbolok malanga 12 nak. Enel 12 malanga kulatke likinaig. Malanga ta mbolnge Israel tugu 12 tuku nyu kuyarkanu nak minnaig. ¹³ Tumbran ta fonde ngirpe bailkanen malanga ken ken nak minnaig. ¹⁴ Tumbran ta tuku fonde ta ndame sugo 12 mbolnge wakeinaig. Sipsip Fat tuku aposel 12 tuku

nyu ndame ta mbolnge kuyarkanu nak minnaig.

¹⁵ Enel ye ndon pasatina ta nu tumbran fonde malanga kugennu katesewam tuku gol papani biye nak minna. ¹⁶ Tumbran fonde ngirpe bailkanen kumu kumu. Nune gol papanimbi tumbran kuennu katesena ta kuen nayo 2,200 kilomita. Tumbran kuennu sungonu mbolnu kumu kumu.

¹⁷ Enel nu fonde mbolnu katesena ta 66 mita. Sine tango agan kuennu katesewam tuku burkeg tanamba nu burkina.

¹⁸ Fonde ta ndame mayenu yaspermbi wakeiwanu. Tumbran ta golmbi wakeiwanu. Gol ta glas tana purfen nu ndo.

¹⁹ Ndame 12 mbolnge fonde minna ta ndame magenu uge linu yeki yeki nyu nanginge tenenmba. Ande nyunu yasper. Ande ize nak nyunu safir. Ande kaukauk agat. Ande kambol nak emerald. ²⁰ Ande gurgur kaukauk katlisanu sardoniks. Ande gurgur karnelian. Ande kulon nak krisolit. Ande kambol nak beril. Ande kulon nak topas. Ande kambol nak krisopras. Ande yasin. Ande ametist. Ndame kame ta turanga ta mbolnge fonde wakeinaig. ²¹ Igog tin sugo 12 tamba malanga wakeikinaig. Igog tin ndindo malanga ndindo. Tumbran tuku ndin ta gol glas tana purfen nu ndo.

²² Tumbran ta mbolnge Sungo Kuate Sangri Nayo nale Sipsip Fat ndon minik tukunu kusem wande ande kanger ndawen. Nane nale kangerka nale tuku nyu ndo kile-dungade. ²³ Kuate tuku kilna sungo tumbran ta kilhate le Sipsip Fat nu tumbran ta tuku bulu minit. Ta tuku tumbran ta ki le tambun kugatok.

²⁴ Tango nane tumbran ta tuku bulu mbolnge lika minamngaig. Kilke tuku gabat sugo sugo nakmba nanginge agan ndende magenu kilmba tumbran ta mbol prowamngaig. ²⁵ Mara mindek malanga ta talok minamngaig tukulke nda. Ta ndanam? Tumbran ta furir kugatok. ²⁶ Kilke mbol mbal nakmba nanginge wam magenu kilmba tumbran ta mbol prowamngaig. ²⁷ Agan kutur nak wam nule parak kade mbal yabri mbal

nane ndo tumbran ta sinam kine nda.

Mbal abo ñak minmba minam tuku Sipsip Fat tuku wañe mbolñge nyu ñak minig ta nanenñge ndo sinam kanğaig.

22

¹ Kile eñel nu mañ kule nyumba minmba minam tuku ta ye tummyina. Kule ta glas tañan uge liñnu ndo. Kule ta Kuate le Sipsip Fat tuku minyo mbili maditaknu kumnemñge ndeka ² tumbran ta tuku ndin tañan ñgamu ñgamu pinderka kinit. Kule make arñen ta mbolñge ail alonu nyumba minmba minam tuku minig. Ail kame ta yar ndindo sinamñge alowam 12-de tuku. Tambun mindek ail ta alowanu. Ail ta tuku wañenu kilke mbol mbal guaze mage serkam tuku. ³ Agañ ande Kuate nu kasurte ta tumbran ta sinamñge mine nda.

Kuate le Sipsip Fat tumbran ta kulatkuwaik le nuñe piro mbal nu mbarinamñgaig. ⁴ Nane Kuate kanğermba nuñe nyu nane tuku tumail mbolñge minamñgaig. ⁵ Tumbran ta furir kugatok. Sungo Kuate nu nane kilñaningiwa le nane tanjo sugo nyu ñak minmba minamñgaig. Nane ki lam bulu tuku piro kugatok minamñgaig.

Yesus nu mine minemba prowamñgat

⁶ Kile eñel mañ sakina: Ye pasa kame saket te ye yabri ndaket. Son pasa tugusek ndo. Sungo Kuate nuñe tuan tanjo kame wamdus ningina sulumba wam kame mine minemba prowamñgaig ta nuñe piro mbal tumningam tuku nu nuñe eñel kukulna. ⁷ Nu tenjemba sakate. Tane isap. Mine minemba ye prowamñgit. Wañe te tuku dir pasa ismba dubide mbal nane garegarekamñgaig nga sakate.

⁸ Ye Yohanus yenje wam kame te ñakmba kanğerka pasa isen. Ye ismba kanğeren sulumba eñel ye tummyina ta nu mbarinam tuku nu tuku kupe tugumñge ndek truk kan. ⁹ Ye tañawen le nu ye sayina: Ne mbula. Ne, nane tira kame, tuan tanjo kame, wañe te mbolñge pasa ismba dubide mbal ye tane tuku piro tuma ande. Kuate tuku nyu te-dunga nu ndo mbariña nga sayina.

¹⁰ Tañamba nu mañ ye sayina: Mine minemba wam kame te prowamñgaig. Ne

pasa te yabu ndaka ñakmba isam tuku temayoka. ¹¹ Wam ñaigonu kade mbal nane wam ñaigonu lato lato kuwaig. Wamdus kutur ñak mbal mata tañamba ndo kuwaig. Wam magenu kade mbal nane wam magenu lato lato kuwaig. Kuate tuku mbal tinreknu minig ta nane mata mañau tinreknu ndo lato lato kuwaig.

¹² Sungo nu tenjemba sakate. Tane isap. Mine minemba ye prowamñgit. Tango nane wam ke likade ta ye lafunu kilmba prowamñgit. ¹³ Tugu palmbim tuku kugawam tuku ta yenje ndo tugu. Yenje ndo ambonganu minet. Ngumne tukulanu ta mata yenje ndo nga sakate.

¹⁴ Nane afu wam ñaigonu kusreka nangine tawi minya magede ta nane gare sungo tamñgaig. Kuate nu nane nyu ningiwa le nane ail alonu nyumba minmba minam tuku ta kilmba nyumba minamñgaig. Nane tumbran ta tuku malanga sinam kanğaig.

¹⁵ Kutur mañau ke likade mbal, make le kuanye kade mbal, tanjo pino ndon fare fare unekade mbal, baleningig mbal, yabri mbara kanunu mbarinñingig mbal, yabri pasa sakade mbal ta ñakmba tumbran ta sinam kine nda.

¹⁶ Sungo nu mañ sakina: Ye Yesus yiñe kuasmbi ñakmba wam te saningam tuku yiñe eñel kukulen le ne tugum prona. Ye David tuku ndare. Ye mafewam tuku kulu sunjo ngina.

¹⁷ Tukul Guwa le Sipsip Fat piyo nuñe nale sakade: Ne prowa ngade. Nane pasa te isig mbal nane mata ne prowa nguwaig. Ande nu kule parawa ndeta nu Yesus tugum ilwa. Ima nu kule nyumba minmba minam tuku nzaliwa ndeta nu kule ta piya kugatok nyuwa.

¹⁸ Tane wañe te tuku dir pasa isig mbal ye riron pasa satinamñgit. Ande nuñe wamdusmbi pasa kise tuturmba sakuwa ta Kuatenje wañe te mbolñge piti mine likade te lato mbolmba nu mbolñge patikamñgat. ¹⁹ Ande nuñe wamdusmbi pasa te afu kile-sikuwa ta Kuatenje nu pitaiwa le Kuate tuku tumbran ail nyumba minmba minam tuku ye wañe te mbolñge tugu bitekñget te kanğerke nda.

²⁰ Sunḡo nu pasa kile-mayokkate te nu sakate: Ye sinḡa mine minemba prowamḡgit ḡgate. Eṣe. Sunḡo Yesuṣ, ne prowa.

²¹ Sunḡo Yesuṣ nu nuḡe mbal ake sinan make patikuwa.

Son.